

TROPAR LA EORTODROMION

Facere a lui Iosif Monahul

Glasul al 5-lea, asemenea cu:

Pe Cuvântul cel împreună... (Τὸν συνάναρχον Λόγον)

Nicodim cel din Athos' plin de osârdie,'
dumnezeieștile slujbe' înțelepțește cântând,'
înțeleșuri a primit' prin harul Duhului,'
să-l tâlcuiască pe Ioan,' lira sfântă din Damasc,'
și imnele minunate' ale lui Cosma al Maiumei,'
prin aceștia pe noi luminându-ne.

Tălmăcit în greacă veche de

Domnul Harálabos Boúsias,

Mare imnograf al Patriarhiei de Alexandria

Ἦχος πλ. α', πρὸς τὸ *Τὸν συνάναρχον Λόγον*.

Παρακλήτου τῆ χάριτι ὁ φιλόκαλλος'
καὶ θεαυγῆς Ἀθωνίτης,' ἑρμηνευτῆς ἀκριβῆς'
θείων ὕμνων, ὀσιώτατος Νικόδημος,'
τῶν Ἰωάννου καὶ Κοσμᾶ,' ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ'
καὶ τοῦ Ἀγιοπολίτου,' αὐτοῦ δι' ἔργου φωτίζει'
ἡμᾶς ἀεὶ ὡς θεοφώτιστος.

SFÂNTUL NICODIM
AGHIORITUL

EORTODROMION

SAU
TÂLCUIRE LA CANOANELE
SĂRBĂTORILOR ÎMPĂRĂTEȘTI

Volumul 1

Introducere, traducere și note

Ilie Stănuș

Cuvânt-înainte de
Ieromonah Agapie Corbu

Traducere după originalul:

*Ἑορτοδρόμιον,
ἧτοι ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἁσματικοὺς κανόνας
τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν*

Veneția, 1836

© pentru ediția de față Editura Sf. Nectarie, 2024

© pentru prezenta traducere Ilie Stănuș

Redactor: ierod. Filothei Vițcu

Tehnoredactor: Ilie Stănuș

Lectori și corectori: pr. Alin Puiu Ionuț și Ada Cîmpean

Concepția grafică: Baroque Books & Arts®

Imaginea copertei: Sfântul Cosma Melodul - miniatură

pe pergament șevro de Mihaela Bădescu

Forzaț și letrine de Răzvan Bădescu

Ancadrament copertă de Attila Bajkó

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NICODIM AGHIORITUL, sfânt

Eortodromion sau tâlcuire la canoanele sărbătorilor

împărătești / Sfântul Nicodim Aghioritul. - Arad : Editura Sfântul Nectarie, 2024

2 vol.

ISBN 978-606-8840-31-4

Vol. 1 / introd., trad. și note: Ilie Stănuș. - 2024. - Conține bibliografie. - Index. -

ISBN 978-606-8840-32-1

I. Stănuș, Ilie (ed. șt.)

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrare de maturitate a Sfântului Nicodim, *Comentariul* său la canoanele sărbătorilor împărătești, numit pe scurt *Eortodromion*, este expresia amplă a gândirii sale teologice și o sinteză cu caracter didactic destinată mai cu seamă laicilor și clericilor din lume, parte a efortului constant de catehizare a poporului grec pe baze patristice, liturgice și filocalice depus de pustnicul aghiorit. Pentru el, slujbele bisericesti cuprind, sub formă imnografică, întreaga învățătură a Scripturii și a Bisericii, fiind cea mai directă cateheză, cu condiția ca mesajul ei să nu fie nici pierdut din neștiință, nici sacrificat pe altarul emoției unei psalmodii bine interpretate. Sfântul Nicodim își justifică abordarea catehetică a tâlcuirii canoanelor prin lipsa cunoașterii limbii în care au fost scrise, situație dezastruoasă la care se ajunsese în timpul turcogației, slujbele, atunci când se făceau și cât se făceau, rămânând pentru majoritatea participanților ermetic ferecate în savanta lor alcătuire, în greaca lor veche, uneori chiar homerică, și într-o sintaxă ajunsă ininteligibilă sub presiunea prozodiei. Prin urmare, contextul întunecat al turcogației cu săvârșirea semianalfabetă a slujbelor, fără înțelegerea limbii și a mesajului lor, face ca scopul mărturisit de Nicodim în *Introducere* să fie cel de a răspândi cunoașterea în rândul celor care participă la sfintele slujbe, prin înțelegerea celor cântate sau citite.

Ezdra – un model biblic al Sfântului Nicodim

Bun cunoscător al istoriei mântuirii, Sfântul Nicodim medităse, desigur, la câteva evenimente biblice cu valoare exemplară. Astfel, când iudeii s-au întors în Ierusalim din exilul babilonic, în anul 539, prima lor grijă a fost reconstruirea Templului și reluarea slujbei dumnezeiești. Pentru aceasta au fost „rânduși preoții, leviții și cântăreții“ (Neem. 7, 1), chiar și rezidirea Templului făcându-se „în mijlocul muzicii fiilor lui Asaf, care, cu chimvalele lor, Îi înălțau imne Domnului

și-L binecuvântau“ (în TM: 1 Ezd. 3, 10; în LXX: 1 Ezd. 5, 58). Nicodim știa că aceasta fusese doar primă fază, tipiconală, a restaurării cultului la Templu care, pentru a-și împlini întru totul menirea, a avut nevoie și de lucrarea lui Ezdra, cărturar și preot. Acesta „învăța și tâlcuia cu limpezime cunoașterea Domnului; iar poporul înțelegea ceea ce se citea“, astfel că de la simpla săvârșire tipiconală a prescripțiilor Legii poporul ajunge să prăznuiască duhovnicește, „cu veselie mare, pentru că înțelegeau cuvintele care li s-au citit“ (Neem. 8, 8, 12).

Ca un alt Ezdra, Sfântul Nicodim a înțeles că nu e suficientă simpla cântare în biserică a alcătuirilor imnografice fundamentale, cum sunt canoanele de la utrenia sărbătorilor împărătești și antifoanele duminicale, pentru că rostul și trăinicia lor stă în învățătura pe care o transmit prin formele structurate prozodice. Înțelegerea acestei învățături ridică însă multiple probleme de receptare, întrucât, pentru a o transforma în imn bisericesc, imnografiile au fost obligați să se supună formelor și schemelor metrice, proces în care elementul prozodic a dictat lexicul și sintaxa, devenită uneori ininteligibilă sau pretându-se la mai multe interpretări. Toate acestea au împiedicat exprimarea clară a mesajului teologic, așa cum suntem obișnuiți să-l receptăm în alte scrieri.

Canoanele – o tâlcuire a Scripturii

Nicodim oferă, prin mijlocirea canoanelor, o tâlcuire indirectă a Sfintelor Scripturi, care, meditate de imnografi, preiau teme, cuvinte, imagini sau pilde biblice, transpunându-le în creații de o mare rigurozitate metrică. Urmărind tâlcuirile sale, descoperim că slujbele sunt o școală de învățătură biblică și filocalică, în care, cu ajutorul exegezei, învățăm să recunoaștem rădăcinile biblice ale acestor alcătuirii imnografice. Este rându Sfântului Nicodim să refacă drumul în sens invers, de la tropare la Scripturi, ajutându-și cititorii să își împrărieze caracterul latreutic al Scripturii și cel biblic al cultului, prin redescoperirea dimensiunii sale de mijlocitor între hrana tare a Scripturii și posibilitățile de asimilare a ei de către cei din biserică.

Pentru Sfântul Nicodim, necunoașterea Scripturii e infinit mai gravă decât neștiința vechii eline sau a celei homerice, în care Ioan Damaschin își turnase unele dintre canoanele sale și, de aceea, tâlcuirile lui nu se axează pe analize lexicale și gramaticale suculente, ci pe evidențierea și exegeza substratului biblic al troparelor.

Aici se află și una dintre marile și ireductibilele diferențe între imnografie și poezia greacă din afara Bisericii: chiar dacă și una, și cealaltă sunt „cuvânt cu metru“ (λόγον ἔχοντα μέτρον)¹, imnografia nu urmărește „*vraja* desprinsă dintr-o vorbire

¹ *Fragmentele presocraticilor* 16, 10, 9, în *The Texts of Early Greek Philosophy. The Complete Fragments and Selected Testimonies of the Major Presocratics*, Part II, (ed.) Daniel W. GRAHAM, Cambridge University Press, New York, 2010, p. 758.

meșteșugită², ci *actualizarea* evenimentului biblic sau bisericesc sărbătorit, adevărate crâmpoie din contemplarea la care inmografi sfinți au ajuns într-o viață de ascultare monahală, de asceză, de rugăciune, de citire și de meditare a Scripturilor, de contemplare biblică și de „comuniune a Scripturilor”³. Iar pentru ca cei din biserică să participe lăuntric, transformator și întru cunoștință la această comoară, este absolut necesar ca ei să înțeleagă textele citite sau cântate, vibrând împreună cu inmograful în momentul său contemplativ asupra istoriei mântuirii.

Prin urmare, Sfântul Nicodim, prin tâlcuirile sale, își învață cititorii să descifreze metaforele inmografiilor și să facă drumul în sens invers, de la figurile de stil și de la simbolurile inmografiilor la realitățile biblice despre care troparele vorbesc în felul lor, hrănindu-i și învațându-i pe cei adunați la prăznuire. Fără înțelegerea lor, troparele, cu toată seva lor biblică, teologică și filocalică, vor avea un efect superficial asupra credincioșilor. Așa cum abia prin lucrarea de tâlcuire a lui Ezdra poporul iudeu a putut să se bucure cu adevărat de slujbă și de citiri, pentru că le înțelegea, tot așa, prin tâlcuirile lui Nicodim, creștinii pot să treacă la partea nevăzută a închinării lor, la adevărata roadă a slujbei, pârguită în sufletele lor pe măsura implicării și a înțelegerii celor cântate și citite. Dar care este această roadă?

„*Închinare cuvântătoare*” pentru „*înnoirea minții*”

Ambele sintagme aparțin Sfântului Pavel (cf. Rom. 12, 1-2) și se presupun reciproc, întrucât închinarea se întrecește în măsura în care ne înnoim în duhul minții noastre și devenim o biserică în care mintea liturghisește pe altarul inimii. Sintagma „închinare cuvântătoare”, λογική λατρεία (Rom. 12, 1) – tradusă uneori, restrictiv și greșit, prin „închinare duhovnicească”⁴ – este legată de îndemnul la „înnoirea minții” din versetul următor (Rom. 12, 2). În acest fel, sintagma λογική λατρεία definește caracterul cuvântător, impregnat de Cuvânt și de rațiune, de lumină și de sens, de ordine și de ritm al cultului creștin, dar, în același timp, trimite dincolo de ea, la interiorizarea ei, reflectată în înnoirea omului lăuntric⁵.

² D.M. PIPPIDI, *Formarea ideilor literare în Antichitate*, Polirom, Iași, 2003, p. 37.

³ Sfântul ISAAC SIRUL, *Cuvinte ascetice*, în MAR ISAACUS NINIVITA, *De perfectione religiosa* (ed.) PAUL BEDJAN, Paris/Leipzig, 1909, p. 29 și 254; IDEM, *Cuvinte către singuratici* II, 29, titlu; II, 34, 2, în ISAAC OF NINEVEH, *The Second Part. Chapters IV-XLI*, (ed.) S. BROCK (CSCO 554-555, Syr. 224-225), Louvain, 1995, ș.a.

⁴ Traducerea aceasta trece peste faptul că, la Sfântul Pavel grupul de termeni derivați din substantivul πνεῦμα apare foarte des (de altfel, fiind prezent consistent doar patru capitole mai înainte, în Rom. 8, 1-30), în timp ce adjectivul λογικός este un *hapax legomenon* paulin.

⁵ Cf. ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, vol. 1, Ed. Orthodoxos Kypsele, Tesalonic, 1999, pp. 267-272. Cf. RICHARD N. LONGENECKER, *The Epistle to the Romans* [New International Greek Testament Commentary] Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2016, p. 921.

Întrucât ne lăsăm ușor antrenați în direcții contrare scopului vieții creștine, înnoirea minții este permanent necesară în contextul vieții de pe pământ, iar unul din instrumentele ascetice cele mai la îndemână pentru aceasta sunt tocmai sfintele slujbe. Eficiența acestora este însă relativă, așa cum arată o zicere enigmatică din *Patericul egiptean* și explicația ei din monahismul siriac, de unde aflăm că sufletele își vor intensifica rugăciunea și laudele aduse lui Dumnezeu abia după ce vor fi strămutate în rai, întrucât doar atunci vor scăpa de osteneală, de luptă și de frica de cădere⁶. Aceste trei elemente, osteneala, lupta și frica de cădere, restrâng orizontul închinării noastre, limitează posibilitățile și eficiența slujbei bisericești asupra noastră și ne pretind o luptă și o osteneală pentru „înnoirea minții“. Cunoscând bine, din experiență, toate aceste dificultăți, piedici și limite ascetice, Sfântul Nicodim le exprimă plastic în metafora dimineții prin care caracterizează slujbele bisericești. Ea, dimineața, „este starea din veacul de acum a celor cucernici, ei neputând să vadă limpede și curat tainele dumnezeiești pentru că sunt împiedicați de acoperământul trupului acesta material și gros“⁷.

De la cântarea troparelor la străpungerea inimii

Sfântul Nicodim este conștient că înțelesurile troparelor slujesc la adunarea minții și îi dau o putere și un imbold haric pentru a străpunge învățarea inimii și a o pregăti pentru adevărata rugăciune „în duh și adevăr“ (In. 4, 23-24). De altfel, vechii monahi athoniți români foloseau expresia „cântare umilicioasă“, traducere a grecescului *κατανυκτική ψαλμοδία*, folosită pentru a caracteriza o psalmodie care aduce inimii străpungere, adjectivul „umilicioasă“ fiind un slavonism (*umilenie* = „durere sufletească“, „străpungere“) și nu un latinism (*humilis* = „aproape de pământ“, „de jos“, „umil“).

Abia odată cu experiența duhovnicească a străpunerii inimii intrăm în tărâmul propriu-zis al vieții duhovnicești, trăire spre care ne conduc faptele bune, viața liturgică și asceza. Fără străpungerea inimii, trăită măcar la răstimpuri, toate acestea rămân o jertfă care își așteaptă mistuirea în focul milei inimii. Astfel, cunoașterea, meditarea și înțelegerea conținutului biblic, teologic și filocalic al canoanelor de vine, în viziunea Sfântului Nicodim, o armă împotriva învățării inimii, a legalismului tipiconal, a ritualismului și a mulțumirii cu împlinirea celor exterioare. Se plinește astfel o lege duhovnicească potrivit căreia mângâierea duhovnicească este dăruită pe măsura mulțimii durerilor inimii, adică a străpunerii⁸. Dacă într-o

⁶ DADISHO⁴ QATRAYA, *Commentaire sur le Paradis des Pères*, vol. II, SC 627, (ed.) David PHILLIPS, Ed. Cerf, Paris, 2022, II, 82, pp. 256-259; Pateric, Avva Arsenie 35.

⁷ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐορτοδρόμιον*, vol. I, Orthodoxos Kypsele, Tesalonic, 1987, p. 175.

⁸ Cf. Sfântul MARCU ASCETUL, *Despre cei care cred că se îndreptează din fapte*, c. 86 (în FR 1,

viețuire pustnicească e nevoie de mult discernământ pentru a evita capcanele unei străpungeri vătămătoare, cea dăruită de o participare întru cunoștință la sfintele slujbe este „lină, folositoare și sigură”⁹.

Treptat, centrul de greutate al atenției trece de la ceea ce se săvârșește prin cuvânt în biserica de ziduri la ceea ce săvârșește creștinul în lăuntru său, care este biserica a Duhului Sfânt (cf. 2 Cor. 6, 16). Astfel, e mai ușor să practici virtutea milosteniei în afară, să faci metanii sau să respecti tipicul decât să-ți transformi trupul, sufletul și mintea într-o jertfă vie, cuvântătoare și sfântă, într-o „închinare cuvântătoare”¹⁰.

În această viziune teologică, bazată pe o concepție antropologică de factură biblică și filocalică, profund ascetică și ancorată eclezial, putem înțelege felul în care *Comentariile* Sfântului Nicodim la canoanele Utreniei sărbătorilor împărătești și ale Maicii Domnului oferă acele puncte de sprijin de care avem nevoie pentru a urmări logica economiei mântuirii și pentru ca participarea noastră la slujbe să nu fie sentimentală, estetică, emoțională sau legalist-tipiconală. Asceza minții, îndreptată spre surprinderea înțelesurilor din canoanele cântate sau citite la slujbe, este o condiție pentru „a auzi și a cunoaște harul” (Col. 1, 6) atunci când participăm sau săvârșim aceste slujbe și, de aceea, citirea și meditarea textelor liturgice e recomandată de Părinți duhovnicești importanți ai zilelor noastre ca o lucrare de chilie fundamentală.

Muzică bizantină și text metric

Muzica pe care se cântă aceste tropare este vie, fără cunoscutele lungiri specifice, de exemplu, *Slavelor*, execuția lor în ritm „grabnic” având menirea să potențeze și să faciliteze sesizarea și primirea înțelesurilor teologice transmise de canoane. În cursul slujbei, muzica și textul canoanelor fuzionează, așa încât prezentarea analitică a cuprinsului troparelor în comentariile Sfântului Nicodim își găsește acum sinteza bisericească deplină și urmează să fie interiorizată spre înnoirea minții și câștigarea fericitei străpungeri a inimii.

Text și melos sunt părțile unui întreg care se cere trăit unitar, chiar dacă, din motive didactice, le putem analiza pe fragmente. De aceea, muzica bizantină face corp comun cu textul troparelor, iar înnoirea imnografică din ultimii ani din România tinde asimptotic spre modelele originale grecești. Retraducerea metrică a canoanelor și a altor slujbe, precum și alcătuirea altora după criteriile aspre ale vechilor imnografi pretind imperativ aceeași linie melodică, așa încât în cadrul propriu-zis al săvârșirii

c. 93), în MARC LE MOINE, *Traités*, vol. I, (ed.) Georges-Mathieu DE DURANT, SC 445, Ed. Cerf, Paris, 2000, p. 156.

⁹ Sfântul MARCU ASCETUL, *Despre legea duhovnicească*, c. 15 (în FR 1, c. 18), SC 445, p. 78.

¹⁰ Cf. DADISHO' QATRAYA, *Commentaire sur le Paradis des Pères*, vol. I, 6, SC 626, pp. 134-135.

slujbei să avem aceeași ambianță cultică și bisericească, fără elemente estetice străine. Densitatea teologică a canoanelor, care i-a oferit Sfântului Nicodim atâta material, va fi cu siguranță și un etalon înalt pentru viitoarele alcătuirii imnografice, alături de elementele tradiționale de metrică riguroasă și de prozodie.

Acest început de înnoire a imnografiei a fost precedat la noi de cea filocalică, datorată mai cu seamă eforturilor Părintelui Dumitru Stăniloae, și pare a fi efectul ei firesc. De aceea, nu trebuie ca imnografii, imnografia și psaltii de azi să se izoleze de viața filocalică, ci, având de acum ca un dreptar, alături de *Filocalie*, și *Eortodromionul* Sfântului Nicodim, să deschidă o nouă cale spre înțelegerea teologică și duhovnicească a textelor liturgice, pentru a ajunge, prin închinarea noastră cuvântătoare din biserică, la înnoirea minții, la străpungerea inimii și la rugăciunea săvârșită în ea.

Întregul efort de creație imnografică și de execuție a ei liturgică este parte a unei asceze al cărei scop depășește timpul istoric, făcându-ne să gustăm din „puterile veacului viitor“ (Evr. 6, 5). De aceea, oricât geniu literar, oricâtă erudiție copleșitoare, oricâtă frumusețe poetică și liturgică am găsi în bogata imnografie a sărbătorilor împărătești și oricât talent interpretativ s-ar investi în cântarea lor, tâlcuirile Sfântului Nicodim ne arată că acestea toate sunt „pentru nevoia ceasului de acum“ (1 Cor. 7, 26) și că ne trimit la orizontul de dincolo de ele. Către acestea începem să aspirăm prin cunoașterea și meditarea troparelor și învățăm să trăim în arvună taina „Ierusalimului celui de sus“ (Gal. 4, 26), coborât pe pământ și lipsit de templu, pentru că „Dumnezeu și Mielul sunt templul său“ (Apoc. 21, 2, 22). De aceea, la oricâtă înțelegere a alcătuirilor imnografice și a slujbelor în general am ajunge și oricât de strălucit le-am săvârși, ele sunt, cum spune Sfântul Nicodim, acea „dimineață“ care vestește Ziua cea mare și nesfârșită, Ziua a opta, Ziua Domnului.

Ieromonah Agapie Corbu

INTRODUCERE

Preliminarii

Realizând valoarea tâlcuirii imnografice a eruditului monah aghiorit, menită să umple un gol în cultura bisericească, viitorul academician Virgil Cândea semnală, în 1957, necesitatea traducerii în limba română a *Eortodromionului*¹, „tezaur de învățături dogmatice, ascetice, morale, scoase din țesătura unor capodopere ale imnografiei creștine răsăritene“², iar la doar câteva luni oferea o mostră de traducere³. După aproape 70 de ani de la aceste publicații, tâlcuirea Cuviosului Nicodim la canoanele melodice⁴ apare acum pentru prima oară în traducere integrală. Înainte de a ne aventura în paginile enciclopedice ale acesteia, e necesar să cercetăm mai întâi contextul cultural în care s-a născut opera scriitorului, formația sa duhovnicească și cărturărească, precum și exegeza imnografică bizantină din care acesta s-a inspirat în vederea tâlcuirii sale, pe care o vom prezenta în încheiere, ca încununare a acestei tradiții exegetice. Întrucât această tâlcuire are ca obiect canonul melodic, o formă complexă a genului imnografic, dar foarte puțin cunoscută în genere, am considerat necesară, pentru o lectură mai avizată a *Eortodromionului*, o scurtă incursiune în imnografia creștină, urmată de o prezentare a canonului și a autorilor săi tâlcuiți de Cuviosul Nicodim, toate acestea în partea a doua a studiului. Iar fiindcă imnografia nu este o simplă proză, cum o regăsim tradusă în cărțile noastre de cult, ci are o structură metrică, în partea a treia a studiului am descris succint prozodia imnelor, la care Cuviosul Nicodim va face adesea referire în tâlcuirea sa. Fără înțelegerea acesteia

¹ Vezi semnificația titlului, *infra* p. 24.

² Gh. BRATU (Virgil CÂNDEA), „Textele liturgice ca izvor de învățatură“, în *Mitropolia Olteniei*, anul IX, Nr. 9-10 (1957), pp. 587-588.

³ IDEM, „Material omiletic din tâlcuirile liturgice ale Cuviosului Nicodim Aghioritul“, în *Mitropolia Olteniei*, anul X, nr. 1-2 (1958), pp. 72-83.

⁴ Aceste canoane din cadrul Utreniei se numesc „melodice“ fiindcă sunt cântate.

din urmă, imnografia liturgică pe care caută Sfântul Nicodim s-o împărtășească cititorilor prin tâlcuirea sa nu poate fi înțeleasă în toate aspectele ei constitutive.

I. TÂLCUIREA SFÂNTULUI NICODIM AGHIORITUL LA CANOANELE MELODICE ȘI FERMENTUL ACESTEIA ÎN EXEGEZA BIZANTINĂ

1. *Contextul social și cultural premergător operei nicodimiene*

Epoca Sfântului Nicodim Aghioritul a fost precedată, în Grecia, de trei veacuri de întineric cultural și spiritual, în care nu mai rămăsese aproape nimic din strălucirea învățământului bizantin de odinioară, decât vrafurile de manuscrise prăfuite și într-o limbă deja inaccesibilă. Lipsa școlilor și a dascălilor generase o degradare a învățământului grecesc în așa măsură încât, spre sfârșitul secolului al XVI-lea, în unele regiuni, persoanele cu o educație elementară erau rarissime, multe biserici rămaseră fără preoți, iar unii arhiepiscopi aveau dificultăți în a-și scrie corect chiar și numele⁵. Canoanele melodice pe marginea cărora se făceau în Bizanț subtile exegeze de vocabular, de sintaxă și de teologie, deveniseră acum suport de alfabetizare a maselor. O oază culturală se mai păstra în jurul Academiei Patriarhale din Constantinopol, înființată de primul patriarh de sub turcocrăție, Ghenadie Scholarios (1400-1473), însă privilegiul de a studia aici era rezervat doar celor înstăriți.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, în Grecia avea loc o renaștere culturală sub influența iluminismului european. În spațiul bisericesc, această renaștere a fost concretizată în sinteza literaturii clasice grecești, a teologiei bizantine și a noilor științe exacte din Occident de către doi monahi savanți și enciclopedi, tradiționali și, totodată, iluminiști moderați: Evghenie Vulfaris (1716-1806) și Nichifor Theotokis (1731-1800). Acest proiect s-a concretizat în opera lor variată, în tipărirea de scrieri patristice și în înființarea Academiei Athonite în jurul anului 1750, al cărei director a fost pentru o vreme Vulfaris. La nivel popular, această regenerare spirituală a fost asumată de Sfântul Cosma Etolianul (1714-1779)⁶, care timp de 20 de ani a cutreierat nordul Greciei pentru a revigora credința poporului decăzut moral, expus islamizării sau catolicizării, apostolat care a culminat cu martirizarea sa de către otomani. Ca reacție la iluminismul antireligios venit din Europa, a apărut curentul tradiționalist, antimodernist, reprezentat însă într-un mod eclectic de ieromonahul Atanasie din Paros (1721-1813), și el o vreme director al Academiei Athonite. Însă Atanasie este cunoscut mai degrabă ca

⁵ Cf. L.S. STAVRIANOS, *The Balkans since 1453*, New York University Press, Washington Square, 2000, p. 110.

⁶ Vezi în limba română *Viața și Învățăturile Cuviosului și Sfințitului Mucenic Cosma Etolianul Luminătorul Greciei și Apostolul sâracilor*, trad. rom. de diacon Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2008².

protagonist al faimoasei dispute colivade din Sfântul Munte, al cărei scop era efortul „de revenire la practicile autentice ale Tradiției⁷, în detrimentul „tradițiilor“ locale, consfințite de cutumă⁸. A doua generație a colivazilor va fi reprezentată de Macarie al Corintului (1731-1805) și Nicodim Aghioritul (1749-1809).⁹

2. Formarea lui Nicodim și rolul său în revigorarea Tradiției

Cuviosul Nicodim (1749-1809), pe numele său de mirean Nicolae Kallivoúrtzis, avea încă din copilărie o aplecare spre cunoaștere și viața virtuoașă. În anii săi de formare va întâlni personalități care îl vor călăuzi spre cele două idealuri ale sale: pregătirea intelectuală și viața monastică. În Naxos, orașul său natal, a deprins cunoștințele elementare „de la un preot din vecinătate¹⁰, iar de la vârsta de 16 ani a urmat cursurile faimoasei „Școli Evanghelice“ din Smirna, la care studiau și viitorii patriarhi ecumenici Neofit VII și Grigorie V, precum și ilustrul filolog Adamantios Koraís. Aici l-a avut dascăl pe întemeietorul școlii, Ierotei Dendrynós, cunoscut pentru virtuțile și vasta sa cultură.¹¹ Acesta însă era adeptul unei linii tradiționaliste și anti-iluministe, în asenti-mentul lui Atanasie din Paros, drept care programa școlii conduse de el era una de formație strict bizantină, excluzând predarea științelor moderne și a limbilor străine¹². De aceea, Nicolae nu avusese privilegiul asimilării unei limbi de circulație internațională¹³, iar cunoașterea noilor științe avea s-o asimileze la întoarcerea în Naxos.

Întors la Naxos în urma persecuției pornite de turci la Smirna în 1770, Nicolae va fi o vreme secretar al mitropolitului Antim Vardís. Aici va întâlni un alt formator

⁷ Ierom. Agapie CORBU, „Principii hermeneutice și exegeză paulină la Sfântul Nicodim Aghioritul“, în vol. Ieromonah Agapie CORBU, *De la citirea Scripturii la rugăciunea inimii: exegeză patristică și hermeneutică biblică* (în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie).

⁸ Vezi pe larg despre contextul teologic și monahal al vremii la diac. I. Ică jr, „Împărtășirea continuă pro și contra – o dispută perenă și lecțiile ei“, în *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controverse – mărturiile Tradiției*, Deisis, Sibiu, 2006, pp. 5-88; IDEM, „O dezbateri crucială despre Tradiția ortodoxă în Imperiul Otoman (1750-1821), în istorie și actualitate“, în Sfinții ATANASIE DIN PAROS și NICODIM AGHIORITUL, *Apologii și Mărturisiri de credință. Tradiția ortodoxă și sensurile ei în controversa „colivelor“*, Deisis, Sibiu, 2021, pp. 7-137.

⁹ Vezi pe larg tot acest context la Elia CITTERIO, *Nicodim Aghioritul, personalitatea – operu – învățătura ascetică și mistică*, trad. rom. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2001, pp. 31-42; și la diac. Ioan I. Ică jr, „Strategii de promovare a Tradiției patristice în epoca modernă: cazul Greciei secolului XVIII“, studiu introductiv la E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, pp. 5-18.

¹⁰ Ierom. Eftimie, *Viața*, în Ἁγιορείτου Μοναχοῦ Νικοδήμου (Μπιλάλη, Θ.-Φ.), *Ὁ Πρωτότυπος βίος τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου (1749-1809)*, Agion Oros – Atena, 2007, p. 5.

¹¹ Cf. E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, pp. 44-47.

¹² Cf. Ἰωάννου Κ. ΤΟΥΜΠΑΚΑΡΗ, „Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καὶ ὁ Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλός“, în *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν*, vol. 16 (1996-2000), Ed. Ἐταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν, Atena, pp. 232-233.

¹³ Vezi în acest sens Elia CITTERIO, „Problema traducerilor lui Nicodim Aghioritul“, în E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, pp. 316-326; precum și Εμμ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, „Τὸ ζήτημα τῆς γλωσσομάθειας τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτη“, în *Ὁ Ἐρασιστής* 23 (2001), pp. 173-190.

al său, pe fratele Sfântului Cosma Etolianul, ieromonahul Hrisant, fost elev al lui Theotokis¹⁴ și profesor la Academia Patriarhală din Constantinopol, întors la Naxos în 1773, unde va întemeia o școală¹⁵. Prin legătura cu Hrisant timp de doi ani, Nicolae va dobândi și o formație modernă, aprofundând științele exacte din bogata bibliotecă a acestuia, din care două treimi erau cărți profane¹⁶.

Mai trebuie spus că, pe lângă privilegiul școlilor și profesorilor săi din acești ani, Nicolae dispunea de o înregistrare intelectuală ieșită din comun, de o minte ageră și de o memorie prodigioasă, care i-au uimit pe cei din jur. Un coleg al său îl numea într-o scrisoare „miracol neobișnuit al vremii“ (ἐξαισίον θαύμα τῆς ἐποχῆς), după care adaugă:

„Cunoștea pe dinafară tot ce citea, nu doar tratatele filozofice, economice, medicale, astronomice și militare, ci și pe toți poezii, istoricii, vechi și noi, greci și latini, precum și toate scrierile Sfinților Părinți. Îi era de ajuns să citească o singură dată orice carte ca s-o țină minte toată viața.“¹⁷

Tot referitor la memoria sa, biograful său Onufrie notează:

„Și-a strunit memoria în așa măsură încât rostea pe de rost chiar și capitole întregi din Scriptură, pasaje, pagini și foarte multe mărturii și maxime de la Părinți, ale căror locuri în cuvântări și în volume le cunoștea din memorie fără greșală.“¹⁸

Alexandru Moraitidis povestește o întâmplare, culeasă, în cartea sa despre Sfântul Munte, anume că Nicodim, pe când era deja la Athos, neavând la îndemână Triodul în Sâmbăta Mare, a rostit din memorie cele 15 lungi paremii, în biserica de la Protaton:

„Nicodim Aghioritul, pe când locuia în Karyes, la Chilia Skurteilor, venea la această biserică de marile sărbători. Și, într-un an, în Sâmbăta Mare, stând sub policandru, în mijlocul cetei de psalți, a rostit și cele 15 profeții de la Vecernie pe dinafară, fără carte, stârnind uimirea tuturor.“¹⁹

¹⁴ Cf. Εμμ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, „Το ζήτημα“, p. 180.

¹⁵ Potrivit biografiei ieromonahului Eftimie și a monografiilor despre Sfântul Nicodim, acest Hrisant este prezentat ca dascăl al lui Nicolae înainte de plecarea sa la Smirna, însă Toumpakaris demonstrează în studiul său că e vorba de o eroare a biografului, întrucât Hrisant revine la Naxos abia în 1773, după întoarcerea lui Nicolae de la Smirna; vezi I.K. ΤΟΥΜΠΑΚΑΡΗ, „Ο Άγιος Νικόδημος“, pp. 218-226.

¹⁶ Cf. I.K. ΤΟΥΜΠΑΚΑΡΗ, „Ο Άγιος Νικόδημος“, p. 236.

¹⁷ Μ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, Άγιος Νικόδημος ὁ Άγιορείτης. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του 1749-1809, Ed. Papadimitriou, Atena, 2009⁵, pp. 30-31.

¹⁸ ΟΝΟΥΦΡΙΕ ΙΒΙΡΙΤΙΛ, *Βίαια*, în Άγιορείτου Μοναχοῦ Νικοδήμου (Μπιλάλη, Θ.-Φ.), *Ὁ Προπότυπος βίος τοῦ Άγίου Νικοδήμου τοῦ Άγιορείτου (1749-1809)*, p. 31.

¹⁹ Άλεξάνδρου ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ, *Με τοῦ βορηῆ τὰ κύματα. Άγιον Όρος*, Ed. I.N. Sideris, Atena, 1924, pp. 44-45.

E limpede că nu zăbovise cândva, înadins, să le memoreze, ci îi rămăseseră pur și simplu în memorie în urma repetatelor lecturi din Scriptură.

Greaca veche ajunsese să o stăpânească atât de bine încât nu doar citea texte antice în orice registru al limbii, ci se și exprima cu aceeași ușurință. În acest sens stau mărturie epigramele compuse de el în distihuri elegiace, în catrene iambice sau în versuri citadine²⁰.

Pentru a ne creiona o imagine despre dexteritatea cu care folosea lexicul limbii clasice, e suficient să ne oprim atenția asupra unui cuvânt din prima epigramă la cartea sa *Noua Scară*, și anume asupra adjectivului compus ὑψιτένοντα, care apare o singură dată în literatura antică, în sentințele lui Pseudo-Focilide²¹. Termenul indică ceva proeminent, ieșit în afară, iar expresia ταύρους ὑψιτένοντας înseamnă „tauri cu încovoiate cefe”²². Nicodim preia epitetul și-l așază în context astral, pe lângă substantivul πόλος („cer”), conferindu-i noblețe:

„Haideți, voi, neamuri cucernice, fără de număr, deolaltă,
De vă suiți cu avânt, grabnic, în cerul *boltit*.”²³

După anii de școală în Smirna, Nicolae nu a urmat studii universitare în Occident asemenea contemporanilor săi Vulgaris și Theotokis. Dacă ar fi parcurs acest traseu, capacitatea sa intelectuală, curiozitatea neastâmpărată și setea de cunoaștere, precum și forța de lectură și de asimilare în orice domeniu științific i-ar fi prilejuit cu siguranță o carieră și o faimă culturală de anvergură europeană.

Tot în perioada revenirii sale la Naxos, Nicolae i-a cunoscut, rând pe rând, pe formatorii săi duhovnicești, cei care i-au insuflat dorul viețuirii monahale și lucrarea rugăciunii lui Iisus²⁴. Mai întâi i-a întâlnit pe cei trei ieromonahi aghiorți, „prigoniți pentru dreptate”²⁵ și refugiați aici în urma amintitei dispute colivade de la Athos: Grigorie, Nifon și Arsenie, „bărbați care cu adevărat îi întreceau pe mulți în virtute și cuviință”²⁶. Ei îi vor face cunoscută prezența Sfântului Macarie al Corintului în insula Hydra, cu care Nicolae va lega o prietenie duhovnicească și editorială pentru toată viața. Acestei legături se datorează de altfel publicarea *Filocaliei* și a *Everghetinosului*.

²⁰ Vezi, de pildă, epigramele sale la *Eortodromion*, traduse în metru original, *infra* p. 6. Tot acolo și despre versul citadin, precum și bibliografia aferentă.

²¹ Cf. P.W. VAN DER HORST, *The Sentences of Pseudo-Phocylides*, E.J. Brill, Leiden, 1978, p. 57. Mai multe despre autor și operă la pp. 3-80.

²² PSEUDO-FOCILIDE, *Sententiae*, în P.W. VAN DER HORST, *The Sentences*, p. 100.

²³ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ, *Νέα Κλίμαξ*, Ed. B. Rigopoulou, Tesalonica, 1976, p. 20. Adjectivul a fost preluat tot de aici și de Grigorie de Nazianz într-un poem al său, dar cu sens abstract, și anume de „încrezut”, „înfumurat” (*Despre sine* 44, 2, PG 37, 1349A).

²⁴ Cf. Ierom. Eftimie, *Viața*, p. 9.

²⁵ Μ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, *Άγιος Νικόδημος*, p. 38.

²⁶ Ierom. Eftimie, *Viața*, p. 8.

Mărturisindu-i acestuia dorința de a deveni monah, Macarie îl va trimite pentru îndrumare la monahul isihast Silvestru, „cel ce se hrănea cu mierea isihiei și a contemplației, zăvorât într-o căsuță foarte strâmtă din afara Hydrei, și de la care culesese mai cu seamă ca rod toate virtuțile vieții monahale”²⁷.

Lângă acești Părinți cu viață sfântă, formarea intelectuală dobândită de Nicolae a fost aureolată de cugetul patristic și filocalic, pe baza căruia a putut survola toată știința modernă venită atunci din Europa luminilor și a uza de ea cu discernământ în scrierile sale, fără a introduce inovații străine de duhul Tradiției, folosind „adevărul științific arid și, uneori, înșelător în Revelația lucrărilor dumnezeiești”²⁸. Astfel, într-o epocă în care științele iluministe erau îmbrățișate deplin de unii intelectuali ca Adamantios Korais, sau moderat de alții ca Vulgaris și Theotokis, ori respinse vehement de cei ca Atanasie din Paros sau Ierotei din Smirna, Cuviosul Nicodim și-a manifestat în proiectul său editorial „o discretă deschidere față de cunoștințele științifice ce pătrundeau pe atunci în Grecia”²⁹.

De aceea întâlnim în cărțile sale nume occidentale precum Voltaire (1694-1778)³⁰, John Locke (1632-1704)³¹, Antoni van Leeuwenhoek (1632-1723)³², sau teme precum petele solare³³ ori sateliții lui Jupiter³⁴.³⁵ Ne este cunoscută și prelucrarea sa a unor scrieri catolice care fuseseră traduse în neogreacă și rămase în manuscris, pe care le-a purificat de conținutul neortodox, precum *Deprinderi duhovnicești* sau *Războiul nevăzut*.³⁶ Premisele unor asemenea prelucrări cu dese referințe la știința iluministă, fără vreo influență contrară duhului patristic în opera nicodimiană, sunt reliefate de către părintele Agapie Corbu în studiul inedit despre exegeza biblică a monahului aghiorit:

„Dacă un Sfânt Nicodim, asemenea unui Vasile cel Mare sau unui Grigorie de Nyssa de odinioară, poate folosi ceea ce-i oferă știința modernă

²⁷ Ierom. Eftimie, *Viața*, p. 9.

²⁸ Ι.Κ. ΤΟΥΜΠΑΚΑΡΗ, „Ο Άγιος Νικόδημος”, pp. 236-237.

²⁹ Ε. ΣΙΤΤΕΡΙΟ, *Nicodim Aghioritul*, p. 31.

³⁰ Cf. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Πηδάλιον*, Ed. Papadimitriou, Atena, 2003, p. 78, în notă.

³¹ Cf. ΙΔΕΜ, *Εγχειρίδιον Συμβουλευτικόν*, [Viena], 1801, p. 213, în notă.

³² Cf. ΙΔΕΜ, *Νέα Κλίμαξ*, Ed. Β. Rigoroulou, Tesalonic, 1976, p. 221.

³³ Cf. ΙΔΕΜ, *Χρηστοθήθεια τῶν χριστιανῶν*, Tipografia lui Nikólaos Glykys, Veneția, 1803, p. 201.

³⁴ Cf. *Ibidem*, p. 200.

³⁵ Vezi o cercetare a acestor surse la Εμμ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, „Το ζήτημα”, pp. 182-189; vezi și Μιχαήλ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ, „Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και η σχέση του με την επιστήμη” în *Ναξιακά* 34, vol. 72 (2009), pp. 28-38.

³⁶ Vezi pe larg despre aceste prelucrări la Ε. ΣΙΤΤΕΡΙΟ, *Nicodim Aghioritul*, pp. 95-113; ΙΔΕΜ, „Problema traducerilor lui Nicodim Aghioritul”, pp. 311-326; Εμμ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, „Αόρατος πόλεμος” (1796), «Γυμνάσματα Πνευματικά» (1800). Η πατρότητα των «μεταφράσεων» του Νικόδημου Αγιορείτη”, în *Ο Ερασιστής* 19 (1993), pp. 102-135.

fără a cădea din Tradiție, e pentru că mai întâi a fost un trăitor profund al acestei Tradiții, i-a asimilat duhul, l-a făcut suflarea vieții sale lăuntrice, și-a pătruns mintea și inima de el, astfel încât întreaga sa gândire și simțire se mișcau firesc în spațiul Tradiției, recunoscând cu ușurință, dintr-o privire, tot ce e străin de aceasta fie în teologie, fie în cult, fie în interpretările date Scripturilor, dogmelor sau canoanelor. Gândirea teologică a lui Nicodim se formase prin asimilarea vieții ascetice și liturgice duse în ascultare, prin citirea și meditarea asiduă a Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți și prin neîncetata cultivare a rugăciunii numelui lui Iisus.³⁷

În proiectul său editorial, Cuviosul Nicodim n-a voit să fie un autor, ci un prefațator și un editor al Tradiției creștine. Și-a dorit revenirea la izvoarele autentice ale tradiției patristice ca să dea un nou suflu vieții monastice și o identitate culturală și religioasă poporului grec, care se confrunta atunci cu opresiunea otomană, cu propaganda latină și cu valul gândirii raționaliste venit din Europa luminilor³⁸. În acest sens, părintele Elia Citterio arată de ce Nicodim nu a fost un autor în sensul restrâns al cuvântului, subliniind că acel moment de criză și de tranziție spre o Grecie modernă nu era „terenul ideal pentru formulări originale ale gândirii“. De aceea, Biserica Ortodoxă nu a produs nimic original în acele timpuri, întrucât încerca să-și păstreze intactă Tradiția.³⁹ Tot părintele Elia mai observă că citările și referințele patristice ale lui Nicodim nu sunt pur și simplu o compilație de texte pentru ilustrarea unei teme, ci în spatele lor își ascunde elaborarea gândirii sale, „demonstrând o profundă cunoaștere a lor de-a lungul întregului evantai al tradiției“⁴⁰. Astfel, traducând din greacă veche opere exegetice la Scriptură și la imnografia bisericească, Nicodim nu rămâne un simplu traducător, ci mai degrabă un coautor, sporind volumul textului cu citate patristice⁴¹, cu completări personale și cu referințe la științele modernității sale, rămânând mereu la nivelul exegeților traduși de el. De aceea sfântul nostru poate fi considerat cu toată dreptatea un autor original, așa cum a arătat părintele Agapie în studiul amintit:

„[...] Sfântul Nicodim nu e un simplu compilator de texte patristice, ci un autor original care-i folosește cu multă dexteritate pe Părinți, și

³⁷ A. CORBU, „Principii hermeneutice“ (în curs de apariție).

³⁸ E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, p. 26. Vezi pe această temă și Georges E. MARNELLOS, *Saint Nicodème L'hagiorite (1749-1809). Maître et pédagogue de la nation grecque et de l'Église Orthodoxe*, Patriarhikon Idryma Paterikon Meleton, Tesalonic, 2002, pp. 199-226.

³⁹ E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, p. 31.

⁴⁰ E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, p. 27.

⁴¹ Traducerea comentariului lui Teofilact este de două ori și jumătate mai voluminoasă decât originalul (vezi A. CORBU, „Principii hermeneutice“ — în curs de apariție), iar unele tâlcuiți din *Eortodromion* sunt de zece ori mai extinse decât cele ale lui Prodrosmos, după cum vom vedea mai jos.

aceasta în duhul lor, nedându-se înlături să întrebuițeze chiar și metode exegetice moderne, acolo unde e cazul.⁴²

Având aceste daruri duhovnicești și intelectuale, caracterizat de o modestie și discreție rar întâlnite, Sfântul Nicodim Aghioritul a oferit de-a lungul a trei decenii petrecute la Athos o adevărată bibliotecă teologică și enciclopedică, având drept scop „ridicarea cititorilor la un nivel superior de înțelegere și trăire a Scripturii, în acord cu întreaga Tradiție a Bisericii, în multiplele ei aspecte”⁴³.

Caracterul divers al operei sale este impresionant. În continuare, vom avea prilejul să observăm că toate domeniile teologice exploatate de umaniștii bizantini au fost recuperate de Nicodim, adăugite și actualizate în tomuri voluminoase. De aceea îl vedem pe monahul aghiorit caracterizat astfel de către cercetători occidentali precum V. Grumel: „Canonist, liturgist, hagiograf, autor ascetic, editor, Nicodim este unul dintre cei mai rodnici autori și, cu siguranță, monahul cel mai harnic cu care se poate lăuda Biserica Greacă de-a lungul mai multor secole”⁴⁴; sau Elia Citterio: „Înzestrat cu calități ieșite din comun, monah și ascet bogat în înțelepciune duhovnicească, cu siguranță cel mai bun teolog pe care l-a avut Athosul și unul din cei mai buni teologi de după căderea Constantinopolului...”⁴⁵

În continuare, deoarece urmează să ne aplecăm asupra tâlcuirii Cuviosului Nicodim la textele imnografice, vom face o incursiune în exegeza bizantină, în special în cea imnografică, pentru a urmări prototipurile tâlcuirii nicodimiene, dar și pentru a ne face o imagine despre gloria literară a Bizanțului, asimilată de monahul nostru aghiorit și transpusă în parte în tomurile sale, scrieri care, datorită harului său, reverberează până astăzi în întreaga Ortodoxie și nu numai.

3. Educație și exegeză în Bizanț

a. Bazele educației bizantine

În Bizanț, educația era fundamentată, sub aproape toate aspectele ei, pe moștenirea culturală antică, elenistică și romană, și era organizată în două ramuri: *trivium* (gramatica, retorica și dialectica) și *quadrvium* (aritmetica, muzica, geometria și astronomia). În ce privește prima ramură, studiul era bazat pe anumite texte preluate din literatura autorilor antici precum Homer, Eschil, Sofocle, Euripide sau

⁴² A. CORBU, „Principii hermeneutice“ (în curs de apariție).

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ DTC 11, col. 486. Vezi lista cu operele sale și descrierea lor la E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, pp. 241-264, sau pe larg la Παναγιώτου Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, „Βιβλιογραφική Επιστοασία των εκδόσεων Νικολόδημου του Αγιορείτου“, în *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, vol. 16 (1996-2000), Ed. Eteria Kykladikon Meleton, Atena, 2000, pp. 361-640.

⁴⁵ E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, p. 31.

Aristofan. Se studiau, de asemenea, și alți poeți precum Hesiod, Pindar și Teocrit. Proza era reprezentată de dialogurile lui Lucian, de discursurile lui Demostene și Eschine, de dialogurile lui Platon, de scrierile istorice ale lui Xenofon, Filostrat și Elian. Printre acestea erau studiate și scrieri iudeo-creștine, precum *Psalmii* lui David și poemele lui Grigorie Teologul.⁴⁶ Vedem astfel cum, în inima unui imperiu ortodox, educația se baza fără prejudecăți pe textele așa-zis păgâne, printre care aveau să fie incluse și texte imnografice, cum vom vedea mai jos.

b. Exegeza textelor antice

Citirea în școlile bizantine a acestor texte antice și vechimea lor – care presupunea pentru bizantini dificultăți de vocabular, de sintaxă și de conținut – a făcut ca, începând cu secolul al X-lea, mulți învățați să se preocupe de exegeza lor, la început redactând scoli și glose, iar de-a lungul timpului dezvoltând comentarii scurte sau *in extenso*. Această preocupare exegetică avea să caracterizeze întreaga educație și cultură bizantină⁴⁷, de unde s-a și ajuns la un număr foarte mare de lexicografi, scoliaști și comentatori de texte antice și nu numai⁴⁸. Perioada de înflorire a acestor exegeze s-a desfășurat în secolul al XII-lea, care a coincis cu perioada dinastiei comnene (1081-1204).⁴⁹ Pentru a vedea cât de notorie era această practică exegetică printre învățații bizantini din acest secol, este suficient exemplul umanistului Ioan Tzetzes (1110-1180/1185), care a scris exegeză nu doar la opere vechi⁵⁰, ci chiar la propriul său poem istoric⁵¹, compus în versuri citadine, ceea ce reprezintă o auto-exegeză⁵².

⁴⁶ Cf. Athanasios MARKOPOULOS, „Education“, în *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, (ed.) Elizabeth JEFFREYS, John HALDON, Robin CORMAK, Oxford, 2008, p. 788.

⁴⁷ Cf. Ph. A. DEMETRACOPOULOS, „The Exegeses of the Canons in the Twelfth Century as School Texts“, în *Δίπτυχα* 1 (1979), p. 143.

⁴⁸ Cf. A. KOMINES, „Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου, ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ἱεροὺς λειτουργικοὺς κανόνας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκίνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ Μελωδοῦ“, în (ed.) Franz DÖLGER, Hans-Georg BECK, *Akten. Des XI. Internationalen Byzantinistenkongresses*, München, 1958, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1960, p. 248.

⁴⁹ Pentru o descriere pe larg a exegezei în Antichitate, vezi Eleanor DICKEY, *Ancient Greek Scholarship. A guide to Finding, Reading, and Understanding Scholia, Commentaries, Lexica, and Grammatical Treatises, from Their Beginnings to the Byzantine Period*, Oxford University Press, New York, 2007.

⁵⁰ Vezi despre Ioan Tzetzes și opera sa exegetică la N.G. WILSON, *Scholars of Byzantium*, London, 1996², pp. 190-196; Felix BUDELMANN, „Classical Commentary in Byzantium: John Tzetzes on Ancient Greek Literature“, în *The Classical Commentary*, (ed.) Roy K. GIBSON, Christina SHUTTLEWORTH KRAUS, Brill, 2002, pp. 141-169; și Baukje VAN DEN BERG, „John Tzetzes as Didactic Poet and Learned Grammarian“, în *DOP* 74 (2020), pp. 285-302.

⁵¹ Poemul *Istoriei* de Ioan Tzetzes urmat de comentariile sale a fost editat critic de Petrus Aloisius M. LEONE, *Ioannis Tzetzae Historiae*, Galatina, 2007².

⁵² Cf. Panagiotis A. AGAPITOS, „The Politics and Practices of Commentary in Komnenian Byzantium“, în *Byzantine Commentaries on Ancient Greek Texts, 12th–15th Centuries*, (ed.) Baukje VAN DEN BERG, Divna MANOLOVA, Przemyslaw MARCINIAK, Cambridge, 2022, p. 46.

Dintre textele vechi erau comentate îndeosebi cele poetice, care, față de proză, aveau un vocabular aparte, variaua dialectal și, astfel, se deosebeau de dialectul atic, care stătea la baza limbii culte în Bizanț. Cel mai comentat poem, încă din secolul al X-lea, a fost *Iliada* lui Homer, care a cunoscut cele mai dezvoltate comentarii în secolul al XII-lea, nu doar în proză, ci și în versuri⁵³. Printre exegeții lui Homer din acest secol se numără și Sfântul Eustatie al Tesalonicului cu două comentarii masive la *Iliada* și *Odiseea*⁵⁴, care spre sfârșitul vieții va redacta și un comentariu la canonul iambic al Cincizecimii.

c. Exegeza biblică în secolele XI-XII

Pe lângă textele clasice și elenistice, bizantinii comentau, în mod firesc, și cărțile biblice, cu precădere *Psalmii* și Noul Testament, folosindu-se de tâlcuiri patristice anterioare. Astfel, spre sfârșitul secolului al XI-lea ia naștere un nou tip de exegeză, și anume *catenele* (în gr.: σειραι = „șiruri“), care sunt compilații din comentarii biblice ale exegeților din primele secole și, prin urmare, rareori oferă o interpretare originală⁵⁵. Catena este o înșiruire de tâlcuiri scurte pentru fiecare verset, decupate din operele mai multor scriitori. Cel mai reprezentativ autor al acestui tip de exegeză a fost Nichita al Heracleei (1060?-post 1117) cu catenele sale la *Psalmi*, la prorocii mari și la evangheliști.⁵⁶ Catenele sale au fost des folosite de Sf. Nicodim, îndeosebi în *Tâlcuirea sa la Psalmi*.

Cel mai strălucit exeget biblic din secolul al XI-lea a fost Teofilact al Bulgariei, cunoscut și azi prin comentariile sale la *Evangheliile* și la *Epistolele pauline*. Comentariile sale se deosebesc de cele ale lui Nichita prin faptul că alcătuiește o tâlcuire narativă, urmând omiliile exegetice ale Sfântului Ioan Gură de Aur.⁵⁷ Valoarea

⁵³ Vezi în acest sens o parafrază în versuri citadine la pasajul din *Iliada*, Cântul al 3-lea, versurile 71-186, editată de Ioannis VASSIS, „Iliadis Paraphrasis metrica. Eine unbekannte byzantinische Paraphrase der Ilias“, în *JOB* 41 (1991), pp. 222-229.

⁵⁴ Vezi ediția critică la *Iliada* realizată de Marius Hendrikus VAN DER VALK, *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis, Commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes, ad fidem codicis Laurentiani editi*, 4 vol., Leiden, 1971-1987; și la *Odiseea*, de Douglas OLSON, Eric CULLHED (ed.), *Eustathius of Thessalonica, Commentary on the Odyssey*, vol. I, Brill, 2022. Despre modul de desfășurare a lecțiilor lui Eustatie vezi la Baukje VAN DEN BERG, „The wise Homer and his erudite commentator: Eustathios' imagery in the proem of the Parekbolai on the Iliad“, în *BMGŚ* 41 (2017), pp. 30-44.

⁵⁵ Cf. P.A. AGAPITOS, „The Politics“, p. 46.

⁵⁶ Nichita nu doar a preluat fragmente de la Părinți, ci le-a și prelucrat pe alocuri, cum se poate observa într-un citat folosit în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 28, nota marginală. *Catenele la Psalmi* nu au fost editate niciodată, așteptându-și încă editorul modern. Vezi detalii cu bibliografie aferentă despre catenele lui Nichita al Heracleei la Bram ROOSEN, „The Works of Nicetas Heracleensis“, în *Byzantion* 69 (1999), pp. 135-138, precum și detalii biografice la pp. 138-143; vezi de asemenea și la Robert BROWNING, „The Patriarchal School at Constantinople in the Twelfth Century“, în *Byzantion* 33 (1963), pp. 15-17.

⁵⁷ Opera exegetică a lui Teofilact este cuprinsă în colecția *PG* 128-129. Pentru mai multe detalii despre tâlcuirile biblice, despre operă și despre viața lui Teofilact vezi la Ernest W. SAUNDERS, „Theophylact of

operei sale l-a convins pe Sfântul Nicodim să-i traducă *Tălcuirea la Epistolele pauline* și să o mărească considerabil.⁵⁸ Un alt exeget din aceeași perioadă a fost monahul Eftimie Zigaben, care a redactat o tălcuire la *Psalmi*, la cele patru *Evangheliile* și la *Cântările lui Moise*.⁵⁹ Sfântul Nicodim a tradus și a adăugat *Tălcuirea sa la Psalmi*⁶⁰, iar din cea la *Cântările lui Moise* s-a inspirat în cartea sa *Grădina harurilor*, tălcuire la aceleași *Cântări ale lui Moise*⁶¹.

d. Exegeza canoanelor bisericești în secolul al XII-lea

Biserica a dobândit de-a lungul secolelor un bogat corpus de canoane, începând cu cele apostolice și încheind cu cele ale unor Sfinți Părinți⁶². În perioada dinastiei comnene, marcată de curentul exegetic și preocupată în mod aparte de dreptul canonic, unii exegeți de seamă ai vremii s-au aplecat și asupra acestor scrieri. Alexie Aristinos este primul exeget canonist din secolul al XII-lea. El a tălcuit canoanele apostolice, ale Sinoadelor Ecumenice, ale Sinoadelor locale și ale Sfântului Vasile cel Mare.⁶³ Al doilea comentator este Ioan Zonaras, care, în diversitatea operei sale, a scris și o tălcuire a canoanelor. Comentariul său este mult mai extins decât cel al lui Aristinos și recurge mai des la dreptul civil, însă izvoarele de bază ale comentariului său rămân cele din dreptul bisericesc.⁶⁴ Teodor Balsamon (1130/1140-1195/1198) este una dintre cele mai importante personalități bisericești din secolul al XII-lea. Opera lui este vastă, alcătuită în cea mai mare parte din scrieri juridice, a căror bază o reprezintă comentariile sale la canoanele bisericești. Față de ceilalți doi canoniști, Balsamon este cel mai extins în comentarii. Aplecarea sa cu precădere

Bulgaria as Writer and Biblical Interpreter“, în *Biblical Research*, vol. 2, Chicago, 1957, pp. 31-44. Despre viața sa vezi și la Dimitri OBOLENSKY, *Six Byzantine Portraits*, Clarendon Press, Oxford, 1988, pp. 34-82.

⁵⁸ Vezi A. CORBU, „Principii hermeneutice“ cu bibliografia aferentă (în curs de apariție).

⁵⁹ Opera exegetică a lui Eftimie este cuprinsă în colecția PG 123-126. Despre viața și opera sa vezi M. JUGIE, „La vie et les oeuvres d'Euthyme Zigabène“, în *Echos d'Orient*, vol. 15, Paris, 1912, pp. 215-225.

⁶⁰ ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, ἈΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ἈΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ΄ Ψαλμοὺς τοῦ προφητῆς Δαβὶδ*, vol. 1-3, Ed. Orthodoxos Kypseli, Tesalonic, 1983.

⁶¹ ἈΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ἈΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Κήπος χαρίτων*, Ed. Marias B. Rigopoulou, Tesalonic, 2012⁵.

⁶² Aceste canoane au fost retraduse recent în limba română și publicate bilingv: *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, 3 vol., Basilica, București, 2022².

⁶³ Tălcuirea lui Aristinos a fost tradusă în limba română cu titlul *Îndreptarea legii*, la Târgoviște, în 1652, într-un număr de cel puțin 117 exemplare. Vezi detalii despre această ediție la Lăcrămioara MANEA, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Muzeul Brăilei/Editura Istros, Brăila, 2013, pp. 16 (n. 1), 55-57. Textul grecesc a fost editat critic de către Eleftheria Sp. ΠΑΡΑΓΙΑΝΝΙ, Spyros N. ΤΡΟΙΑΝΟΣ, Ludwig BURGMANN și Kirill Maksimovič, *Alexios Aristenos: Kommentar zur Synopsis canonum*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2019.

⁶⁴ Vezi mai multe la Peter E. PIELER, „Zonaras als Kanonist“, în *Το Βυζάντιο κατά τον 12ο αιώνα. Κανονικό, δίκαιο, κράτος και κοινωνία*, (ed.) Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Atena, 1991, pp. 601-620. Despre viața lui vezi la Ελένη ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, *Το αγιολογικό και ομιλητικό έργο του Ιωάννη Ζωναρά. Εισαγωγική μελέτη – Κριτική έκδοση*, în *Βυζαντινα*, vol. 60 (2013), pp. 3-17.

asupra dreptului civil îl plasează în poziția juristului, în comparație cu Zonaras, care este mai mult un teolog⁶⁵. Din tâlcuirile acestor trei canoniști Sfântul Nicodim s-a inspirat frecvent în lucrarea sa *Pidalion*.⁶⁶

e. Exegeza canoanelor melodice

În școlile din Bizanț, printre scrierile Antichității amintite mai sus, erau studiate încă de timpuriu și felurite texte de factură creștină, cum sunt poemele lui Grigorie Teologul, scrise în metru antic. Acestea erau studiate și comentate nu doar din cauza dificultății prozodiei și a lexicului homeric, ci și a conținutului profund teologic. Însuși Cosma Melodul a scris comentarii la aceste poeme⁶⁷. Nici cuvântările sale nu au scăpat atenției multor exegeți⁶⁸. De altfel, cuvântările și poemele lui Grigorie de Nazianz i-au inspirat adesea pe melozi, lucru pe care exegeții canoanelor țineau mereu să-l sublinieze⁶⁹. După ce canoanele melodice ale lui Ioan Damaschin și Cosma Melodul, scrise în prima jumătate a secolului al VIII-lea, au fost asimilate în cultul Bisericii și erau cunoscute pe dinafară de bizantini, datorită conținutului lor teologic consistent, precum și limbii literare în care au fost scrise⁷⁰, au început să fie, cu timpul, studiate și comentate la clasă, devenind astfel texte clasice⁷¹. Valoarea unică și irepetabilă a compozițiilor celor doi melozi era deja evidentă printre lexicografii bizantini la numai două secole de la pătrunderea lor în cult, după cum vedem într-o lemă din lexiconul de secol X al lui Suidas: „Canoanele melodice ale lui Ioan și Cosma n-au avut seamăn, și nici nu vor avea, până când viața de aici se va sfârși.”⁷² Aceeași apreciere a făcut-o și Leo Allatius

⁶⁵ Cf. Bernard STOLTE, „The Past in Legal Argument in the Byzantine Canonists of the Twelfth Century”, în *To Βυζάντιο κατά τον 12ο αιώνα. Κανονικό, δίκαιο, κράτος και κοινωνία*, (ed.) N. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Atena, 1991, p. 209. Despre Balsamon și comentariile sale, vezi consistentele informații ale lui Viktor ΤΙΤΙΧΟΓΛΟΥ, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon. Mit einem Exkurs über die unbekanntenen Kommentare des Sinaiticus gr. 1117”, în *To Βυζάντιο κατά τον 12ο αιώνα*, pp. 483-532. Comentariile celor trei canoniști au fost publicate în Γ.Α. ΡΑΛΛΗ-Μ. ΠΟΤΛΗ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, Atena, vol. 2-4.

⁶⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Πηδάλιον*, Ed. Papadimitriou, Atena, 2003.

⁶⁷ Vezi *infra*, în partea a doua a studiului, p. lxxi.

⁶⁸ Exegețul cel mai cunoscut al cuvântărilor lui Grigorie a fost Nichita al Heracleei, despre care am vorbit mai sus. Vezi despre comentariile lui și bibliografia aferentă la B. ROOSEN, „The Works”, pp. 131-132.

⁶⁹ Vezi *infra*, în partea a doua a studiului, pp. lxxiii-lxxi.

⁷⁰ Vezi *infra*, în partea a doua a studiului, pp. lxxiii-lxxi.

⁷¹ Cf. Ph. A. DEMETRACOPOULOS, „The Exegeses”, p. 148; cf. Dimitrios SKREKAS, „Late Byzantine School Teaching Through the Iambic Canons and their Paraphrase”, în *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, (ed.) Teresa SHAWCROSS, Ida TOTH, Cambridge University Press, 2018, p. 377.

⁷² *Suidae Lexicon*, (ed.) Ada ADLER, Pars II (Δ-Θ), B.G. Teubner, Stuttgart, 1994, p. 649.

(1586-1669) după alte șase veacuri, pe lângă care enumeră și exegeții cei mai de seamă ai canoanelor, despre care vom vorbi mai jos:

„Canoanele melodice ale lui Ioan și Cosma până acum au fost incomparabile și nu vor admite nicio comparație, oricât va propăși viața noastră. De aceea, la tâlcuirea lor au asudat mințile unor bărbați deloc umili. Între ei, pe care eu însumi îi știu, au fost Ioan Zonaras, Teodor Prodromos, Marcu Eugenicul, și nu cel din urmă loc l-a dobândit aici episcopul nostru, Gheorghe al Corintului [Grigorie Pardos].”⁷³

Primele canoane melodice care au făcut obiectul exegezei, începând cu sfârșitul secolului al IX-lea, au fost cele iambice ale lui Ioan Damaschin, datorită vocabularului specific homeric și dublei lor prozodii⁷⁴, factori care au dus inevitabil la o sporire a dificultății de înțelegere⁷⁵. Astfel, se cerea ca cititorii și ascultătorii acestor poeme să aibă în primul rând o solidă cultură literară clasică, dublată de una teologică, pentru a le putea înțelege.

Până în secolul al XI-lea, aceste texte erau sporadic tâlcuite și folosite ca material de studiu în școli. Începând însă cu secolul al XII-lea, spiritul exegetic al acestuia a făcut ca studierea și comentarea canoanelor melodice să devină sistematică prin tâlcuirii integrale, făcute tropar cu tropar, nu doar în privința limbii, ci și a conținutului⁷⁶. Totodată, datorită limbii literare și a bogatului conținut teologic, studenții deprindeau pe baza acestor texte gramatica, sintaxa, lexicul și învățătura bisericească⁷⁷, astfel încât tâlcuirea lor a devenit lectură exegetică în Școala Patriarhală și în filialele acesteia⁷⁸.

⁷³ Leonis ALLATII, *Diatriba de Georgiis*, în Ioannis Alberti FABRICII, *Bibliotheca Graeca*, vol. XII, Ex officina Breitkopfio-Haertelia, Lipsiae, 1809, p. 124.

⁷⁴ Vezi despre structura lor *infra*, în partea a doua și a treia a studiului, pp. lxxviii, lxxxvii-lxxxviii.

⁷⁵ Cf. Paolo CESARETTI, „Introduzione storico-letteraria”, în *Supplementa Byzantina* (TU 10), De Gruyter, Berlin/München/Boston, 2014, pp. 174*-175*.

⁷⁶ Cf. Ph. A. DEMETRACOPOULOS, „The Exegeses”, pp. 146-147. De aceea Teodor Prodromos zice: „Dar fiindcă acest canon cuprinde multe istorii din Scriptura Veche și Nouă, se ascund totodată în el și multe dificultăți. Așadar, nu e ușor pentru cineva să-l poată înțelege dacă nu cunoaște fiecare istorie atât din Scriptura Veche, cât și din cea Nouă” (în traducerea Sfântului Nicodim, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 26; cf. PRODROMI, *Commentarios*, p. 2.).

⁷⁷ Cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine”, p. 378; cf. Wolfram HÖRANDNER, *Theodoros Prodromos, Historische Gedichte*, (*Wiener byzantinistische Studien* 11), Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 1974, p. 44.

⁷⁸ Școala Patriarhală datează din secolul al V-lea, iar în secolul al XII-lea ea ajunge centrul culturii bizantine, când predau profesori ca Nichita al Heracleei, Grigorie Pardos, Teodor Prodromos sau Eustatie al Tesalonicului. Ea pune la dispoziția studenților o pregătire profană solidă ca propedeutică pentru studiile teologice. Vezi pe această temă R. BROWNING, „The Patriarchal School”, în *Byzantion* 32 (1962), pp. 167-178.

După ce tâlcuirile serveau scopului didactic, treceau mai apoi printr-un proces de prelucrare în vederea publicării⁷⁹.

De aici înainte, timp de mai multe secole s-au scris nenumărate tâlcuiri la canoanele celor doi melozi, nu doar de către exegeții enumerați de Allatius, ci și de alți autori, în mare parte anonimi, fiindcă mereu se simțea nevoia unei noi explicații a acestora, pentru facilitarea înțelegerii lor de către majoritatea covârșitoare a contemporanilor, cărora le erau adresate⁸⁰. Acest lucru este certificat de numărul mare de manuscrise cu tâlcuiri, semnate sau anonime, redactate până în perioada bizantină târzie, aproape exclusiv la canoanele lui Cosma și Ioan⁸¹, de vreme ce alcătuirile altor imnografi, precum Roman Melodul, Ilie, Orestie, Iosif⁸², Teofan sau Gheorghe nu puneau probleme de înțelegere pentru contemporani.⁸³

Pe lângă exegeza la canoanele melodice a existat și o aplicare asupra unui alt tip de imne. În Tesalonicul bizantin din ultimele secole (XIII-XV), unii dascăli au fost preocupați de parafrazarea celor opt *Slave* ale Născătoarei-Învierii ale lui Ioan Damaschin de la stihoavna Vecerniei de sâmbătă seara, parafrază care este tot un fel de exegeză, după cum vom vedea mai jos. Aceste stihiri au fost parafrazate în versuri iambice dodecasilabice de trei autori: Ioan Pediasimos Pothos, Demetrios Staphidakes și Simeon al Tesalonicului. Parafrazele aveau menirea, cum arată Skrekas, să redea textul liturgic într-o formă adaptată pentru contemporani, fie la clasă în scop didactic, cum sunt parafrazele primilor doi, fie în biserică, în prelucrarea celui din urmă⁸⁴. Dacă folosirea în cult a acestor parafraze în metru profan, și nu bisericesc, pare neobișnuită la prima vedere, trebuie amintit că luminându-le lui Constantin Porfirogenetul, cântate la Utrenie, sunt o parafrază în versuri citadine a Evangheliilor Învierii. Însuși Sfântul Nicodim are o parafrază la Evanghelia Vecerniei din Duminica Paștilor în 40 de hexametri dactilici, în care, fără a trăda vocabularul *Iliadei*, îmbracă în straie homerice personajele biblice, care iau locul zeilor și eroilor din Grecia arhaică.⁸⁵

⁷⁹ Cf. Ph. A. DEMETRACOPOULOS, „The Exegeses“, p. 144.

⁸⁰ Cf. *Ibidem*, pp. 144; cf. A. KOMINES, „Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου“, pp. 248-249.

⁸¹ Cf. KOMINI, *Γρηγόριος*, pp. 121-122; cf. Dimitrios SKREKAS, „Translations and paraphrases of liturgical poetry in late Byzantine Thessalonica“, în *Middle & late Byzantine poetry*, (ed.) Andreas RHOBY, Nikolaos ZAGKAS, (*Byzantios. Studies in Byzantine History and Civilization* 14), Brepols, Turnhout, 2018, pp. 245-282.

⁸² Canonul său la Înălțarea Domnului a fost tâlcuit doar de Sf. Nicodim în *Eortodromion*, vol. II, pp. 289-328.

⁸³ Cf. Karl KRUMBACHER, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527-1453)*, München, 1897, p. 679.

⁸⁴ Vezi studiul asupra acestor parafraze și bibliografia aferentă la D. SKREKAS, „Translations“, pp. 245-282.

⁸⁵ Cf. Στεφάνου Έμμ. ΨΑΡΡΑ, „Περιδιάβαση στο Υμνογραφικό έργο του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη“, în *Ναξιακά* 34 [72] (2009), pp. 43-45. Parafraza a fost editată prima dată, cuprinzând 33 de versuri, în ****Εγχειρίδιον περιέχον τὰ άσματικά έγκώμια και τον Κανόνα του Έπιταφίου, τὰ*

Tradiția exegezei liturgice a evoluat, începând cu secolul al IX-lea, de la glose la parafraze și de la parafraze la tâlcuiri extinse, evoluție care nu s-a întins pe o perioadă prea lungă de timp⁸⁶ și pe care o vom urmări mai jos împreună cu principalii exegeți ai canoanelor.

Teodosie Gramaticul sau tâlcuirea în glose la canoanele iambice

Despre acest Teodosie se cunosc puține lucruri. A trăit ca monah spre sfârșitul secolului al IX-lea în orașul Siracuză din Sicilia, insulă dominată cultural de Constantinopol timp de trei secole, până la cucerirea arabă din 878. Krumbacher⁸⁷ îi atribuie lui Teodosie și un tratat despre cum se alcătuiește un canon melodic, din care se păstrează doar un fragment editat de Bekker:

„Roemele melodice (τὰ ῥωματικά ποιήματα), adică cele psaltice (τὰ ψαλτικά), sunt poezie lirică (λυρική ποιήσις). Însă poetul trebuie să fie experimentat în muzică pentru a melurghisi bine poemele (ἵνα μελίξῃ καλῶς τὰ ποιήματα). De pildă, dacă cineva vrea să compună un canon, mai întâi trebuie să melurghisească irmosul, după care să adauge troparele ținând același număr de silabe și aceleași accente ca în irmos, atingându-și astfel scopul.”⁸⁸

Teodosie a rămas în istorie datorită unei scrisori adresate diaconului Leon despre căderea Siracuzei, în care îi descrie acestuia circumstanțele evenimentului⁸⁹.

ἐν τῷ Τριωδίῳ τετυπωμένα, ἐπιμελῶς ἤδη διορθωθέντα, μετὰ καὶ τοῦ ἀναστασίου κανόνος τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας τοῦ Πάσχα, Τυπογραφία Patriarhiei de Constantinopol, 1800, pp. 47-48. A fost publicată după un an în 40 de versuri, dintre care primele 7 nu-i aparțin lui Nicodim, în ΝΙΚΟΛΑΪΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ, Ἐγγειρίδιον Συμβουλευτικόν, [Viena], 1801, pp. 300-301. Cele 33 de versuri din prima ediție au fost publicate și de ΑΘ. Ι. ΣΠΥΡΙΑΚΙΣ, „Ἀνέκδοτα χειρόγραφα τῆς ἐταιρείας «Θεοδος»“, în *Ἐπετηρίς*, Atena, 1901, pp. 155-156. Această parafrază, fiind cântată la Vecernia din Duminică Paștilor în anul 1991, la o mănăstire din Patmos, l-a impresionat pe enelistul francez Jean-Jaques Richard, care i-a dedicat apoi un amplu studiu filologic: Jean-Jaques RICHARD, „L'apparition du Christ ressuscité aux disciples, paraphrase versifiée du récit évangélique composée en dialecte homérique par le bienheureux Nicodème l'Athonite“, în *Υδωρ ἐκ Πέτρας XII-XVI* (2000), pp. 631-663. O traducere a acestei parafraze va fi publicată în Sfântul NICODIM AGHIORITUL, *Grădina harurilor*, în pregătire la Ed. Sf. Nectarie.

⁸⁶ Cf. Fausto MONTANA, „Introduzione“, în GREGORIO, *Esegesi*, p. I.

⁸⁷ Cf. K. KRUMBACHER, *Geschichte*, p. 695.

⁸⁸ Immanuelis BEKKER, *Anecdota Graeca* 3, Berolini, 1821, p. 1167. Vezi o analiză pe marginea acestui fragment la Edmond BOUVY, *Poètes et Mélodes – Étude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'Église grecque*, Nîmes, 1886, pp. 270-273.

⁸⁹ Cf. Gregorio DE ANDRÉS, „Carta de Teodosio el Gramático (s. IX) sobre el léxico de los cánones de San Juan Damasceno según el Códice Complutense «Villamil N° 30»“, în *Emerita* 41 (2/1973), p. 379. Vezi un studiu despre această scrisoare, textul grec, păstrat incomplet, și o traducere latinească la Carlo Oreste ZURETTI, „La Espugnazione di Siracusa nell'880. Testo greco della lettera del monaco Teodosio“, în *Centenario della nascita di Michele Amari*, vol. I, Stabilimento Tipografico Virzi, Palermo, 1910, pp. 165-173.

Pentru discuția noastră însă relevantă este o altă scrisoare a sa, trimisă unui oarecare preot Ioan, în care îi lămurește acestuia, în glose, anumite cuvinte din canoanele iambice ale lui Ioan Damaschin, fiind socotit și primul glosator al acestora⁹⁰. Scrisoarea sa poartă următorul titlu: „Teodosie monahul și gramaticul, lui Ioan, preaiubitul de Dumnezeu prezbiter și frate în Hristos, despre cuvintele din canoanele sfințelor sărbători.”⁹¹

În scrisoarea sa, Teodosie parafrizează în termeni actuali epocii lui cele trei acrostihuri în distih elegiac ale canoanelor, după care glosează 255 de cuvinte poetice sau mai puțin cunoscute, pe care le înșiruie în ordine alfabetică și le explică în unul, două sau mai multe cuvinte ori propoziții. Aceste glose nu sunt doar de natură semantică, ci și morfologică, fonetică, dialectală sau etimologică. Se poate ca Teodosie să nu fie autorul lor direct, ci un compilator, întrucât, după cum observă De Stefani, glosele erau selectate din însemnările interlineare sau marginale la aceste canoane⁹². Scrisoarea lui Teodosie se încheie astfel:

„Pe acestea, prietene, fiind de mult alcătuite de mine, ți le-am trimis împreună cu cele pe care ai cerut să le afli, căci e nepotrivit să știi cuvintele acrostihurilor, iar cuvintele troparelor de sub acrostihuri să nu le cunoști. Așadar, să le ai pe acestea ca amintire a osteneților mele.”⁹³

Importanța și notorietatea glosarului lui Teodosie au fost certificate de numărul mare de manuscrise⁹⁴, dar și de asimilarea lui în lexicoanele vremii: *Etymologicum Gudianum* și *Etymologicum Genuinum*.

Mihail Psellōs sau parafraza în versuri la canonul din Joia Mare

Pe lângă lucrările sale de istorie, filozofie, retorică, gramatică, teologie și drept, cunoscutul umanist bizantin (1018-1081) a scris și o seamă de poeme pe diverse teme. Printre acestea se numără o parafrază în versuri iambice la canonul lui Cosma din Joia Mare. În ciuda notorietății autorului, această parafrază a scăpat atenției

⁹⁰ Cf. J.B. PITRA, *Hymnographie de l'Église Grecque*, Rome, 1867, pp. 31-32.

⁹¹ G. DE ANDRÉS, „Carta de Teodosio”, p. 387.

⁹² Cf. Luigi DE STEFANI, „Il Lessico ai Canonii giambici di Giovanni Damasceno secondo un ms. romano”, în *BZ* 21 (1912), p. 432.

⁹³ G. DE ANDRÉS, „Carta de Teodosio”, p. 395.

⁹⁴ Scrisoarea a fost publicată pentru prima dată de Ludovicus BACHMANNUS (ed.), *Anecdota Graeca*, vol. I, Sumptibus J.C. Hinrichs, Lipsiae, 1828, pp. 450-459; apoi doar litera A de către J.A. CRAMER (ed.), *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis bibliothecarum oxoniensium*, vol. II, E Typographeo Academico, Oxford, 1835, pp. 473-474; de către Luigi DE STEFANI, „Per le fonti dell' Etimologico Gudiano”, în *BZ* 16 (1907), pp. 58-66. Integral a fost publicată abia de G. DE ANDRÉS, „Carta de Teodosio”, pp. 387-395. Primele 51 de cuvinte din glosar au fost editate critic pe baza a 6 manuscrise de către Fausto MONTANA, „L'inizio del Lessico di Teodosio Grammatico ai canonii liturgici nel Laur. 57.48”, în *Rivista di filologia e istruzione classica* 123 (1995), pp. 193-200.

cărturarilor. A fost menționată abia de Leo Allatius într-o lucrare despre operele lui Psellos⁹⁵, iar după alte câteva secole a fost descrisă succint de A. Kominis⁹⁶.

Pe lângă parafraza în versuri, Psellos a scris și comentarii în proză la două trope: la ultimul tropar al canonului din Joia Mare și la un alt tropar din canonul Schimbării la Față al lui Ioan Damaschin.⁹⁷

Această parafrază este un poem alcătuit din 28 de strofe, fiecare strofă parafrazând un irmos sau un tropar. Deși face uz de cuvinte arhaice și de metrul antic, ceea ce ar presupune un text sollicitant, totuși parafraza sa este mai lesne de înțeles decât canonul parafrizat, fiindcă acolo unde Cosma este mai lapidar sau mai obscur, Psellos scrie mai analitic sau mai dezvoltat⁹⁸.

Conform lui J.S. Codoñer, obiceiul de a rescrie textele vechi e întâlnit în orice cultură scrisă și a fost o metodă de aducere la zi a acestor texte, fie în privința conținutului, fie în privința formei lor.⁹⁹ Însuși Psellos vorbește despre rolul parafrazei într-un comentariu la Grigorie de Nazianz:

„Înainte de a tâlcui în parte [cuvintele] și de a spune care sunt pricinile pentru care ele au fost spuse, le vom parafraza, de va fi potrivit, pentru a le face mai clare, ca, odată ce cunoașteți sensul lor de suprafață, să ajungeți astfel și la profunzimea înțelesurilor.”¹⁰⁰

Aceste premise l-au determinat pe Psellos să înlăture ambiguitatea dogmatică ce ar fi putut plana asupra ultimului tropar din canonul lui Cosma. Potrivit lui Lauritzen, ambiguitatea consta în întrebarea din partea cui au fost rostite cuvintele: „Așa cum om după ființă sunt, nu după închipuire, tot așa și firea ce s-a unit cu Mine în chipul dării în schimb este Dumnezeu”? A lui Hristos ca Dumnezeu, a lui Hristos ca om sau a lui

⁹⁵ Cf. Leo ALLATIUS, *Diatriba de Psellis*, PG 122, 532B.

⁹⁶ Cf. KOMINIS, Γρηγόριος, pp. 103-105. Parafraza a fost publicată pentru prima dată și în ediție critică pe baza a 4 manuscrise de Τριανταφυλλίτσα Θ. ΜΑΝΙΑΘ, „Ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Ποελλοῦ: Ἡ παράφραση τοῦ Κανόνα στὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ”, în *Δίπτυχα* 1 (1979), pp. 216-236. Mai târziu, în 1992, parafraza a fost editată critic, pe baza a 10 manuscrise, în Michaelis PSELLI, *Poemata*, (ed.) L.G. WESTERINK, Stuttgartiae et Lipsiae in Aedibus B.G. Teubneri, 1992, pp. 286-294. Manuscrisele ultimei ediții sunt descrise în *Iter Pselliarum*, (ed.) Paul MOORE, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 2005, p. 497.

⁹⁷ Ambele publicate în Michaelis PSELLI, *Theologica*, vol. I, (ed.) Paul Gautier, Teubner, Leipzig, 1989, pp. 43-51.

⁹⁸ Cf. T.Θ. ΜΑΝΙΑΘ, „Ἀνέκδοτο”, p. 207; cf. Frederick LAURITZEN, „Paraphrasis as interpretation. Psellos and a canon of Cosmas the Melodist (Poem 24 Westerink)”, în *Byzantina* 33 (2014), p. 65.

⁹⁹ Cf. Juan SIGNES CODOÑER, „Towards a Vocabulary for Rewriting in Byzantium”, în *Textual Transmission in Byzantium: Between Textual Criticism and Quellenforschung*, Lectio 2, (ed.) Juan SIGNES CODOÑER, Inmaculada PÉREZ MARTÍN, Brepols, Turnhout, 2014, p. 61. Vezi despre parafrază Michael ROBERTS, *Biblical Epic and Rhetorical Paraphrase in Late Antiquity*, Francis Cairns, Liverpool, 1985, pp. 25-60; dar și la J.-J. RICHARD, „L'apparition”, pp. 633-639.

¹⁰⁰ MICHAELIS PSELLI, *Theologica*, vol. I, p. 277.

Hristos ca Dumnezeu-om? Teama lui Psellos era ca nu cumva acest tropar să inducă ideea unei hristologii nestoriene sau eutihiene în contextul legăturii mai strânse dintre bizantini și comunitatea siro-iacobită din prima jumătate a secolului al XI-lea, când perspectiva nestoriană sau eutihiană putea fi reactualizată. Astfel, umanistul dovedește în această parafrază, la fel ca și în eseu în proză asupra aceluiași tropar, că aceste cuvinte sunt rostite ca din partea lui Hristos cel în două firi neamestecate, Dumnezeu și om, iar nu om cu o dumnezeire închipuită sau Dumnezeu cu o omenitate închipuită, înlăturând astfel suspiciunea de monofizism sau monoenergism în canonul lui Cosma.¹⁰¹

Codex Sinaiticus gr. 754 sau parafraza în proză la canoanele din Săptămâna Mare

Exegeza secolului al XII-lea a dat naștere și unui tip de tâlcuire mai puțin obișnuit. Dacă, de regulă, exegezele erau făcute pe marginea paginilor, în spații lăsate anume de copiiști, sau operele erau transcrise pe curat în paralel cu comentariul făcut anterior, atunci în codicele de față vom cunoaște o manieră inedită de tâlcuire, făcută direct pe o carte de cult. Manuscrisul de față, copiat în 1177 de un oarecare Simeon, cuprinde Triodul și Penticostarul, în care, la slujbele din Săptămâna Mare, tricântările, dicântarea și canonul din primele patru zile sunt însoțite de o parafrază în proză făcută în paralel cu fiecare irmos și tropar, de proporții egale cu acestea. În parafraza sa, autorul anonim limpezește textul imnelor în trei moduri: prin reordonarea topicii în frază, prin explicarea anumitor sintagme preluate din original și, mai rar, prin înlocuirea cu sinonime a termenilor necunoscuți.¹⁰²

Grigorie Pardos sau prima tâlcuire generală a canoanelor melodice

Despre Grigorie Pardos¹⁰³ se cunosc cu exactitate prea puține elemente biografice. Se presupune că era originar din Constantinopol, unde cu siguranță și-a petrecut anii de studii. Până să intre în cler, sau și în primii ani de slujire, a profesat ca dascăl¹⁰⁴, fiind enumerat de către Browning printre dascălii faimoasei Școli Patriarhale¹⁰⁵. Așa cum reiese din operele sale, stăpânea cu abilitate literatura antică, creștină și contemporană. Acest lucru l-ar putea caracteriza drept umanist, dar lipsit de vervă datorită caracterului său modest, sobru și retras¹⁰⁶. Numele nu-i

¹⁰¹ Cf. F. LAURITZEN, „Paraphrasis“, pp. 67-73.

¹⁰² Toate detaliile despre această parafrază au fost preluate de la Maria DETORAKI, „Anonymous Paraphrase of the Holy Week Canons in MS Sin. gr. 754“, în *Anekdotia Byzantina*, (ed.) Isabel GRIMM-STEDELDMANN, Alexander RIEHLE, Raimondo TOCCI, Martin Marko VUČETIĆ (*Byzantinisches Archiv* 41), Walter de Gruyter, Berlin/Boston, 2023, pp. 93-96. Articolul cuprinde și textul parafrazei (pp. 97-107).

¹⁰³ În manuscrise este numit, în egală măsură, atât Grigorie, cât și Gheorghe, cum am văzut și în citatul din Allatius de mai sus. Vezi detaliată această temă la KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 9-17.

¹⁰⁴ Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 18-20.

¹⁰⁵ Cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 33 (1963), pp. 19-20.

¹⁰⁶ Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 18-19, 21.

apare în scrierile și în corespondența vremii. După cum arată același Browning, o carieră didactică reușită în Școala Patriarhală era, de regulă, răsplătită cu un scaun episcopal¹⁰⁷, ceea ce probabil s-a întâmplat și în cazul lui Pardos. Perioada sa de păstorire ca mitropolit al Corintului trebuie stabilită între anii 1092-1156¹⁰⁸.

Aproape întreaga sa operă are un caracter didactic. Ea se împarte în două categorii: scrieri lingvistice și scrieri teologice. De-a lungul vieții sale și-a manifestat preocuparea și râvna aparte pentru gramatică, chiar și în paralel cu îndatoririle sale de mitropolit. Sunt cunoscute patru scrieri din această categorie: *Despre dialecte*¹⁰⁹, *Scolii la „Despre metoda elocinței” de Hermogenes*¹¹⁰, *Despre metafore*¹¹¹ și *Despre alcătuirea frazei*¹¹².

Dintre scrierile sale teologice iese de departe în evidență tâlcuirea la canoanele melodice ale lui Cosma și Ioan, de o valoare filologică egală cu scrierile sale de mai sus¹¹³. Se pare că e o scriere de tinerețe, fiindcă nu e încărcată de erudiție asemenea lucrărilor lingvistice de la maturitate¹¹⁴. Și un manuscris din 1125, păstrător al tâlcuirii, dovedește că a fost scrisă de timpuriu¹¹⁵.

Mai exact, a tâlcuit 23 de canoane, dicântări și tricântări¹¹⁶, care în ordinea comentării lor sunt:

1. Canonul lui Cosma la Nașterea lui Hristos;
2. Canonul iambic al lui Damaschin la Nașterea lui Hristos;

¹⁰⁷ Cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School”, în *Byzantion* 32 (1962), p. 168.

¹⁰⁸ Cf. F. MONTANA, „Introduzione”, p. xlix. Referitor la timpul în care a trăit și a activat Grigorie Pardos, vezi o cercetare amănunțită la KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 23-36.

¹⁰⁹ *Περὶ διαλέκτων*, editată în *Gregorii Corinthii et aliorum grammaticorum libri De dialectis linguae Graecae*, (ed.) Godofr. Henr. SCHAEFER, Lipsiae, 1811, pp. 1-624.

¹¹⁰ *Σχόλια εἰς τὸ Περὶ μεθόδου δεινότητος τοῦ Ἑρμογένους*, editată în *Rhetores Graeci*, (ed.) Christianus WALZ, vol. VII, part. II, Stuttgartiae, Tubingae, Londini, Lutetiae, 1834, pp. 1090-1352.

¹¹¹ *Περὶ τριόπων*, editată în *Rhetores Graeci*, (ed.) Leonardus SPENGLER, Vol. III, Lipsiae, 1856, pp. 215-226.

¹¹² Editată pentru prima dată, ediție critică și traducere în limba franceză: *Le traité Περὶ συντάξεως λόγου de Grégoire de Corinthe* (ed.) Daniel Donnet, Bruxelles/Rome, 1967.

¹¹³ Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 91.

¹¹⁴ Cf. *Ibidem*, p. 93.

¹¹⁵ Cf. *Ibidem*, pp. 25-27; cf. F. MONTANA, „Introduzione”, p. l. Este vorba de *Codex Vaticanus gr.* 1926, copiat în timpul vieții sale. Având în vedere greșelile ortografice din el, nu poate fi considerat un manuscris autograf.

¹¹⁶ Pe lângă tâlcuirea lui Eustatie al Tesalonicului, editată de Angelo MAI în *Spicilegium Romanum*, vol. V, Romae, 1841, pp. 161-383, Henry Stevenson avusese în proiect, pe baza mai multor manuscrise, editarea tâlcuirii lui Pardos, precum și a lui Prodomos și Zonaras, „pentru a umple un gol regretabil în istoria literaturii bizantine” (Henry STEVENSON, „L'hymnographie de l'Église Grecque du rythme dans les cantiques de la liturgie grecque”, în *Revue des questions historiques* 11 [1876], p. 491, n. 1). A tipărit doar o parte din cea a lui Prodomos (PRODROMI, *Commentarios*, pp. 1-120), pe baza unui singur manuscris: *Angelicus gr.* 7 (cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 113, n. 6). A. Kominiis pregătea de mulți ani o ediție critică a tâlcuirii lui Pardos, bazată pe toată tradiția manuscrisă (cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 94, n. 5), dar nici proiectul său nu s-a materializat.

3. Canonul lui Cosma la Teofanie;
4. Canonul iambic al lui Damaschin la Teofanie;
5. Canonul lui Cosma la Întâmpinarea Domnului;
6. Canonul lui Damaschin la Bunavestire;
7. Canonul lui Cosma la Stâlpări;
8. Tricântarea lui Cosma la Lunea Mare;
9. Dicântarea lui Cosma la Marțea Mare;
10. Tricântarea lui Cosma la Miercurea Mare;
11. Canonul lui Cosma la Joia Mare;
12. Tricântarea lui Cosma la Vinerea Mare;
13. Canonul lui Cosma, Marcu de Hydruntum și Casia la Sâmbăta Mare;
14. Canonul lui Damaschin la Paști;
15. Canonul lui Damaschin la Duminica Tomii;
16. Canonul lui Damaschin la Înălțarea Domnului¹¹⁷;
17. Canonul lui Cosma la Cincizecime;
18. Canonul iambic al lui Damaschin la Cincizecime¹¹⁸;
19. Canonul lui Cosma la Schimbarea la Față a Mântuitorului;
20. Canonul lui Damaschin la Schimbarea la Față a Mântuitorului;
21. Canonul lui Cosma la Adormirea Născătoarei de Dumnezeu;
22. Canonul lui Damaschin la Adormirea Născătoarei de Dumnezeu;
23. Canonul lui Cosma la Înălțarea Crucii.

Pardos este mereu succint în tâlcuirea canoanelor, evită emfaza retorică și introducerile lungi. Insistă însă pe deslușirea sintaxei în frază, reordonează cuvintele troparului, pe care le traduce cuvânt cu cuvânt, sau recurge adesea la explicații de ordin lingvistic (de regulă la canoanele iambice), biblic, istoric, dogmatic și de altă natură, după cum o spune lămurit în tâlcuirea la primul irmos din canonul Învierii:

„Mai sunt însă printre aceste tropare și unele alcătuite teologic și care cuprind dogme riguroase. Astfel, am socotit să le așternem pe toate, după cât ne va fi cu putință, ca să le lămurim celor neștiutori, pe cât e posibil, la unele sintaxa, iar la altele înțelesul.”¹¹⁹

¹¹⁷ Sf. Nicodim tâlcuiește și Canonul lui Iosif din Sicilia la Înălțarea Domnului, netâlcuit de nimeni înainte de el.

¹¹⁸ Tâlcuirea lui Pardos la acest canon a fost editată critic, cu traducere în limba italiană, de către F. Montana: GREGORIO, *Esegesi*.

¹¹⁹ *Tâlcuire la Canonul Învierii* (la primul irmos), *Vaticanus gr.* 1926, f. 43^v.

Când explică înțelesurile dogmatice din tropare, face trimiteri și citează din Sfinții Părinți, precum Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Dionisie Areopagitul, dar îndeosebi Grigorie Teologul, ale cărui scrieri le și numește. Identifică citatele biblice din care au fost inspirate troparele. Dă detalii valoroase cu privire la metrică și restabilește, ținând cont de acest aspect, textul canoanelor. Limba în care scrie este cea cultă din epoca Comnenilor, neîmpovărată însă de ornamente retorice. Textul său curge și devine încărcat stilistic doar atunci când insistă pe teme dogmatice. Scopul exegetului este nu să-și arate înțelepciunea și cunoașterea, ci urmărește să-i ajute pe cititori să înțeleagă canoanele scrise cu măiestrie, dar greu de înțeles. La troparele care nu presupun cunoștințe de limbă sau de cultură teologică adaugă doar câteva cuvinte.¹²⁰

Unele dintre tâlcuirile sale au circulat ca o completare la cele făcute de Teodor Prodromos, întrucât acesta tâlcuise doar 17 canoane, cum vom vedea mai jos¹²¹. Opera sa exegetică nu a fost apreciată prea mult de către cercetătorii din vechime¹²², probabil fiind mereu comparată cu comentariile mai bogate ale lui Prodromos¹²³, considerat pe atunci „întâiul lămuritor al sfințelor canoane”¹²⁴. De asemenea și Sfântul Nicodim, care se inspiră rareori de la el, ține să sublinieze că e o tâlcuire de mică însemnătate¹²⁵. Mai trebuie spus că Sfântului Nicodim îi era necunoscut autorul acestei tâlcuiri, drept care îl numește „tâlcuitorul anonim” și îl confundă cu un mitropolit al Tesalonicului, despre care se va vorbi mai jos¹²⁶. Lipsa identificării se datorează faptului că manuscrisul de la Mănăstirea Dochiariu pe care l-a consultat nu are filă de titlu, după cum l-a înregistrat și Lambros¹²⁷. Îl menționează totuși și-l citează pe Grigorie într-un singur loc¹²⁸, însă citatul său este preluat de la Leo Allatius, din introducerea acestuia la operele lui Ioan Damaschin¹²⁹. Pe lângă aceasta, citatul respectiv, de altfel și scurt, a cunoscut multe lecțiuni în tradiția manuscrisă, cum reiese din

¹²⁰ Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 92-93. La fel procedează și Sf. Nicodim în aceste situații. Vezi de pildă în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 333; vol. II, p. 480.

¹²¹ Un astfel de manuscris mixt este London, BL, Add MS 10071.

¹²² Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 22.

¹²³ Cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine”, p. 382.

¹²⁴ NICHIFOR VLEMMIDIS, *De processione S. Spiritus* I, 10, PG 142, 541D.

¹²⁵ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 11; vol. II, p. 227.

¹²⁶ *Ibidem*, vol. I, *infra* p. 10, în notă (notele cu asterisc aparțin Sfântului Nicodim).

¹²⁷ Cf. *Catalogue of The Greek Manuscripts on Mount Athos*, (ed.) Spyr. P. LAMBROS, vol. I, University Press, Cambridge, 1895 p. 236. Manuscrisul este înregistrat cu numărul 2690. 16, și datează din sec. XII-XIV. Kominis nu-l indică în lucrarea sa ca manuscrisul din care s-a inspirat Sf. Nicodim (cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 95), deși el este cel care a descoperit identitatea anonimului din *Eortodromion* (cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 34, 121).

¹²⁸ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 389, în notă.

¹²⁹ Cf. ALLATIUS, „Prolegomena” 79, PG 94, 185-186.

aparatur critic întocmit de Montana¹³⁰, ceea ce a făcut imposibilă, în această situație, identificarea de către Sfântul Nicodim a anonimului cu Grigorie Pardos.

Teodor Prodromos sau tâlcuirea concurentă la canoanele melodice

Abordarea biografică și bibliografică în cazul lui Teodor Prodromos rămâne până astăzi una spinoasă¹³¹. Totuși, anumite lucruri sunt certe. S-a născut în Constantinopol pe la anul 1100, iar din 1120 devine poet al curții imperiale. Diversitatea operei sale¹³² dă dovadă de o educație consistentă, asimilată la tinerețe. În unele poeme vorbește de interesul pentru autorii clasici, prezenți frecvent în opera sa. Povestește cum s-a dedicat studiilor de gramatică, de retorică, de filozofie și de fizică¹³³. În alt loc arată cum e preocupat să-și apere cunoștințele de filozofie antică în fața unui fanatic religios. Spune că a preluat din filozofie doar ceea ce îi era util pentru credință și face referire la Sfinții Părinți, care nu erau lipsiți de cultura profană¹³⁴. Era un foarte bun cunoscător al Scripturilor, pe marginea cărora a scris catrene¹³⁵. În scrierile filozofice e preocupat de Platon, de Aristotel, de Porfir, de Dionisie Areopagitul și de alții¹³⁶. Din tâlcuirea la canoanele melodice răzbate o solidă cunoaștere a scrierilor patristice, iar în poezie sunt evidente dexteritatea cu care scrie în limba lui Homer și ecourile stilistice de la poezii tragici și de la Aristofan¹³⁷. Romanul său în versuri *Rodanthe și Dosikles*¹³⁸ e inspirat de la Heliodor din Emesa, iar scrierile satirice¹³⁹ amintesc de Lucian din Samosata¹⁴⁰.

¹³⁰ Cf. GREGORIO DI CORINTO, *Esegesi al Canone Giambico per la Pentecoste attribuito a Giovanni Damasceno*, introduzione, edizione critica, traduzione a cura di Fausto Montana, Giardini Editori e Stampatori, Pisa, 1995, p. 2.

¹³¹ Cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 33 (1963), p. 22.

¹³² Vezi prezentarea operei sale la W. HÖRANDNER, *Theodoros*, pp. 37-72.

¹³³ Cf. TEODOR PRODROMOS, *Poeme XXXVIII*, 50-59, 76-84, în W. HÖRANDNER, *Theodoros*, pp. 379-380.

¹³⁴ Cf. *Ibidem* LIX, 191-203, în W. HÖRANDNER, *Theodoros*, pp. 480.

¹³⁵ THEODOROS PRODROMOS, *Jambische und hexametrische Terrasticha auf die Haupterzählungen des Alten und des Neuen Testaments*, Teil 2: Text und Indices (ed.) Grigorios PAPAGIANNIS, Ed. Beerenverlag, Wiesbaden, 1997. Vezi și catrenul citat de Sfântul Nicodim în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 193.

¹³⁶ Vezi eseul *Περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ*, editat de P. TANNEY, „Théodore Prodrome, Sur le grand et le petit“, în *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France* 21 (1887), pp. 104-119.

¹³⁷ Vezi poezia sa și studii aferente în THEODOROS PRODROMOS, *Miscellaneous Poems*, (ed.) Nikos ZAGKLAS, Oxford University Press, 2023.

¹³⁸ O traducere a romanului în engleză vezi în *Four Byzantine Novels*, Theodore Prodromos, *Rhodanthe and Dosikles*; Eumathios Makrembolites, *Hysmine and Hysminias*; Constantine Manasses, *Aristandros and Kallithea*; Niketas Eugenianos, *Drosilla and Charikles*, trad. engl., introd. și note de Elizabeth Jeffreys, Liverpool University Press, 2012, pp. 20-156.

¹³⁹ Vezi de pildă *Κατονομομαχία* editată de Herbert HUNGER, *Der Byzantinische Katz-Mäuse-Krieg*, Verlag Hermann Böhlau Nachf, Graz/Wien/Köln, 1968.

¹⁴⁰ Cf. W. HÖRANDNER, *Theodoros*, p. 25.

De numele său mai atarnă patru poezii scrise în limba populară a vremii, celebrele poeme ptohoprodromice¹⁴¹. Părerile cercetătorilor sunt împărțite în egală măsură dacă acestea sunt ale lui Prodromos sau nu. Sfântul Nicodim îl numește în tâlcuirea sa pe Teodor aproape întotdeauna Ptohoprodromos și doar de patru ori Prodromos¹⁴².

Se știe că a deținut și un post de profesor la Biserica Sfinții Apostoli, o filială a Școlii Patriarhale¹⁴³. A murit ca monah cu numele de Nicolae prin anii '60 sau '70 ai secolului al XII-lea. A rămas unul dintre cei mai cunoscuți poeți bizantini¹⁴⁴.

Potrivit lui Pitra, Teodor Prodromos a fost unul dintre cei mai importanți, dacă nu cel mai de seamă tâlcuitor al canoanelor melodice¹⁴⁵. Valoarea exegezei sale fusese apreciată înainte de către Sfântul Nicodim, care și-a redactat *Eortodromionul* pe baza acesteia:

„Găsind noi cartea [...] înțeleptului Teodor Ptohoprodromos în Sfânta și Împărăteasca Mănăstire Xiropotamu, ne-am inspirat [...] în vederea acestei tâlcuiri [...] de cele mai multe ori și aproape în întregime, pentru că este cu mult mai bună și mai izbită [decât a lui Grigorie Pardos], și din care în multe locuri am și tradus.“¹⁴⁶

Tâlcuirea sa la canoane, scrisă la îndemnul canonistului Alexie Aristinos¹⁴⁷, este fără îndoială superioară în comparație cu cea a lui Pardos, prin aceea că își etalează o cultură rarisimă și o știință teologică și biblică rar întâlnite. Stilul scrierii este foarte retoric și emfatic, uneori ritmic la sfârșit de fraze¹⁴⁸. Scrie introduceri

¹⁴¹ *Prochoprodromos*, Einführung, kritische Ausgabe, deutsche Übersetzung, Glossar, (ed.) Hans EIDENEIER, Romiosini, Köln, 1991.

¹⁴² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 254; vol. II, pp. 45, 476, în notă.

¹⁴³ Cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 33 (1963), pp. 22-23; cf. Ph. A. DEMETRAKOPOULOS, „The Exegeses“, p. 154.

¹⁴⁴ Mai multe detalii despre viața lui vezi la W. HÖRANDNER, *Theodoros*, pp. 21-32 (în acest volum sunt editate critic și poemele sale istorice); Alexander KAZHDAN, SIMON FRANKLIN, *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge/London/New York/New Rochell/Melbourne/Sydney, 2009², pp. 87-114.

¹⁴⁵ Cf. J. B. PITRA, „De Theodoro Prodromo“, în PRODROMI, *Commentarios*, p. viii.

¹⁴⁶ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 11. Sfântul Nicodim spune că a găsit manuscrisul cu tâlcuirea lui Teodor Prodromos în Mănăstirea Xiropotamu. Conform catalogului lui Lambros, la Xiropotamu figurează un singur manuscris cu tâlcuirea lui Prodromos, înregistrat cu numărul 2416. 83, de secol XVII (cf. Spyr. P. LAMBROS, *Catalogue*, p. 204), de unde putem deduce că este cel folosit de monahul aghiorit.

¹⁴⁷ Teodor Prodromos nu dezvăluie numele lui Aristinos în tâlcuirea sa, ci îl numește doar „orfantotrof“, drept care Cuviosului Nicodim îi rămâne necunoscut (vezi *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 10 și n. 6). Cel care îl identifică este Kominis (Γρηγόριος Πάροδος, p. 114, n. 1). Vezi scrisoarea lui Prodromos către Aristinos, *infra* pp. 25-26.

¹⁴⁸ Retorii greci și latini aveau obiceiul să scrie și proză ritmică, în special încheierile unei fraze. Vezi în acest sens HÖRANDNER – RHOBY, *Metrics*, pp. 419-424; și D. SKREKAS, „Late Byzantine“, p. 382. În prefața tâlcuirii la canonul Înălțării Crucii, Prodromos îi scrie lui Alexie Aristinos despre gândul de

extinse la tâlcuirea fiecărui canon și folosește un sistem de întrebări și răspunsuri pentru a lămuri anumite neclarități, preluat și de Cuviosul Nicodim¹⁴⁹. Preferă interpretările alegorice pe teme teologice și uzează în exces de verbele compuse, specifice limbii grecești elevate, acolo unde era suficientă doar forma simplă a verbului. Nu e lipsit nici atacul dur la adresa unor eretici din vechime, acolo unde troparele cuprind învățături dogmatice¹⁵⁰.

În comparație cu Pardos, Prodromos a tâlcut doar 17 canoane melodice, adică mai puțin la Bunavestire, la Duminica Tomii¹⁵¹, la Înălțare, la canonul iambic de la Cincizecime și la Adormirea Maicii Domnului. Față de același Grigorie, dar și de alți exegeți anteriori, are pe alocuri și interpretări diferite la canoane, nelăsând prilejul de a-i critica, dar fără a le dezvălui numele¹⁵². De exemplu, în tâlcuirea la acrostihul din primul canon la Nașterea Domnului critică dur interpretarea predecesorilor săi la un anumit verb, interpretare regăsită la Grigorie Pardos¹⁵³:

„Faptul că ultimul verb din acrostih este scris cu η, adică μένη, unii l-au explicat într-un mod de-a dreptul ridicol și cu totul tâmpit, ba mai bine zis, l-au interpretat aiurea. [...] Căci de atâta neștiință – pământule și soare! – n-au știut că poezii scriu mai întâi acrostihul [...]. Însă asta e, într-adevăr, flecăreală curată și, potrivit poetului, vorbă prostească.”¹⁵⁴

Când Prodromos își justifică alegerea pentru care începe tâlcuirea la canoane cu sărbătoarea Înălțării Crucii, îl are de fapt în vedere pe același Pardos, care își începe tâlcuirea cu Nașterea Domnului și o încheie cu Înălțarea Crucii¹⁵⁵. Cu toate acestea, interpretările lui Pardos preluate de Prodromos sunt mult mai numeroase decât cele criticate¹⁵⁶.

Comentariile sale au servit la început în școli ca suport de predare a cunoștințelor teologice, deoarece Prodromos se adresează unor cursanți: „Dar poate că voi,

a scrie ritmic tâlcuirea la canoanele melodice (vezi *infra* p. 26). În alt loc, citând din Homer, ajunge să scrie în continuare în hexametru dactilic (vezi *infra* p. 189, n. 1).

¹⁴⁹ Este vorba de pasajele care încep cu formularea: „Cineva și-ar putea arăta nedumerirea...”, (*Eortodromion*, vol. I, pp. 32, 36, 49 *passim*; vol. II, *passim*). Sf. Nicodim preia acest procedeu și în tâlcuirea canoanelor netâlcurite de Prodromos.

¹⁵⁰ Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 92, 112; cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine”, p. 382.

¹⁵¹ Nici Sfântul Nicodim nu tâlcuiește acest canon.

¹⁵² Cf. KOMINH, *Γρηγόριος*, pp. 33-35; cf. Ph. A. DEMETRACOPOULOS, „The Exegeses”, pp. 152-153; cf. F. MONTANA, „Introduzione”, p. lv.

¹⁵³ *Vaticanus gr.* 1712, f. 9^v.

¹⁵⁴ PRODROMI, *Commentarios*, pp. 32-33. Vezi pasajul redat și de Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 130-131 și n. 4.

¹⁵⁵ Cf. *Ibidem*, p. 2. Vezi și traducerea pasajului în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 26.

¹⁵⁶ Cf. F. MONTANA, „Introduzione”, p. lvi.

ascultătorii cei mai iscusiți, v-ați plâns de melod...¹⁵⁷ După publicare, ele s-au impus imediat și au luat locul celor ale lui Pardos¹⁵⁸.

Eustatie al Tesalonicului sau tâlcuirea filologică la canonul iambic al Cincizecimii

Eustatie (1115-1195/1196) a studiat în Constantinopol, de unde era de altfel originar, și a fost unul dintre cei mai remarcabili scriitori bizantini. Pe când era încă un tânăr imberb – povestește el însuși¹⁵⁹ –, ținuse o prelegere în fața viitorului împărat Manuel I, la primirea de către acesta a titlului de „sebastocrator“ cândva între anii 1122-1128¹⁶⁰. Sub patriarhul Luca Chrysoberges (1159-1169/1170) a devenit diacon al Marii Biserici (Sfânta Sofia) și a îndeplinit mai multe funcții în administrația patriarhală, începând cu cea de scrib. A fost și un activ profesor de retorică și gramatică și a predat în Școala Patriarhală¹⁶¹, iar între 1166-1170 a deținut titlul de „magistru al retorilor“ (μαίτωρ τῶν ῥητόρων). În necrolog, prietenul său Eftimie Malakes avea să-i descrie locuința astfel: „[...] iar casa lui era de-a dreptul un templu al muzelor, o altă academie sau școală stoică ori peripatetică“¹⁶², în care unii cursanți deprindeau gramatica, iar alții retorică. Este cunoscut îndeosebi ca erudit în literatura clasică, dar cunoștea și medicina, fizică, drept și astronomie, pe care le folosea cu pricepere¹⁶³. Ca păstor bisericesc, Eustatie critica corupția ocârmuitorilor și incultura călugărilor, iar pe împăratul Manuel I nu se ferea să-l mustre când acesta voia să treacă peste legile bisericești sau civile.¹⁶⁴ Este cinstit ca sfânt, fiind prăznuit pe 20 septembrie.

În a doua parte a secolului al XII-lea, studiul și predarea textelor imnografice în școlile bisericești ajunseseră deja la un nivel înalt. Pe lângă mai vechile tâlcuiri, un profesor își desfășura lecția pe baza întinselor comentarii ale lui Teodor Prodromos. Însă canonul iambic al Cincizecimii, mai solicitant chiar și decât celelalte două, nu

¹⁵⁷ PRODROMI, *Commentarios*, p. 77.

¹⁵⁸ Cf. W. HÖRANDNER, *Theodoros*, p. 44.

¹⁵⁹ EUSTATIE AL TESALONICULUI, *Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κῆρ Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ὅτε ἦν ἐτι τῆς ἀγιωτάτης τῶν Μύρων ἐκκλησίας ὑποψήφιος*, în *Eustathii Thessalonicensis Opera Minora*, (ed.) Peter WIRTH (*CFHB* 32), p. 203.

¹⁶⁰ A. KAZHDAN, S. FRANKLIN, *Studies*, pp. 115-116.

¹⁶¹ Cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 32 (1962), p. 186.

¹⁶² MALAKES, *Μονωδία τοῦ σοφωτάτου κυρίου Εὐθυμίου, ἀναγνωσθεῖσα ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ ἀγιωτάτου Θεσσαλονίκης κυρίου Εὐσταθίου, μετὰ τινος ἡμέρας τῆς αὐτοῦ τελευτῆς*, în ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΗ, Μητροπολίτου Νέων Πατρῶν (Υπάτης), *Τα σωζόμενα*, (ed.) Κων. Γ. ΜΠΟΝΗ, Ατена, 1937, p. 82.

¹⁶³ Cf. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, „«Θειογενές Λόγε, Πνεῦμα Παράκλητον», Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, Ἐξηγήσεις τοῦ ἰαμβικοῦ κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς“, în Ἅγιος Εὐσταθίος, *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης* (7-9 noiembrie 1988), Tesalonic, 1989, p. 284.

¹⁶⁴ A. KAZHDAN, S. FRANKLIN, *Studies*, pp. 149, 151, 159.

fusese tâlcuit de poetul curții imperiale, iar tâlcuirea lui Pardos era una simplistă.¹⁶⁵ Poate că acest lucru l-a îmboldit pe un „frate“, cleric sau gramatic în Școala Patriarhală¹⁶⁶, să ceară o tâlcuire pe măsura acestui canon lui Eustatie, care era de câțiva ani arhiepiscop al Tesalonicului¹⁶⁷. În ciuda staturii sale de literat erudit și teolog de anvergură la venerabila vârstă de 70 de ani, Eustatie cu greu își asumă această lucrare dificilă la care, zice el, ar putea eșua sau n-ar putea-o duce până la capăt¹⁶⁸, pretexte care țin mai degrabă de un procedeu retoric:

„Îmi pari, o, frate, că rugămintea duhovnicească pe care *o tot amânai* de mult timp, *prăpădind ziua* și vorbind mai reținut și timid din pricina sfeliei, ți-ai arătat-o acum, cum ai putut, așa încât s-o înaintezi, s-o pui în vedere și să te sârguiești ca să ajungă la împlinire. De aceea, *după ce-ai răsucit un gând* ca acesta *în sine-ți*, cum a spus cineva, și l-ai insinuat, să zic așa, *cu glas firav*, astăzi l-ai vădit și ai dorit a mă îndemna la un lucru greu de înfăptuit, adică la tâlcuirea sau deslușirea imnului melodic ce se cântă astăzi Preasfântului Duh, dar care a fost trecut cu vederea de cei ce s-au preocupat mai îndeaproape de asemenea lucruri și nici n-a fost [socotit] demn încât să fie pus în discuție. [...] Dar, o, preaiubite, [...] ne-ai dat o sarcină – de n-ar ține până la sfârșit! – grea (cf. Ps. 37, 5). Eu însă [...], după ce m-am înduplecat pe mine însumi, ca să nu *se mai răsucească în jurul tău* gândul dorinței [...], iată, îți împlinesc voia.“¹⁶⁹

Din preambulul lui Eustatie reiese că acest frate îi ceruse în multe locuri din canon lămuriri amănunțite atât de natură teologică, cât și filologică¹⁷⁰. Astfel, comentariul său a ajuns să fie un tratat filologico-literar și, în același timp, teologic¹⁷¹, scris în maniera comentariilor sale la *Iliada* și *Odiseea*¹⁷², foarte analitic, cu cercetări minuțioase și cu multă scrupulozitate¹⁷³. E cea mai extinsă exegeză scrisă vreodată la textele imnografice, axată pe un singur canon melodic¹⁷⁴. La începutul fiecărei tâlcuiri redă pe larg conținutul ideatic al troparului, după care analizează diferite teme

¹⁶⁵ Lipsa unei tâlcuiri din partea lui Prodromos avea să fie semnalată și de Sfântul Nicodim șase secole mai târziu (*Eortodromion*, vol. II, p. 391).

¹⁶⁶ Cf. Silvia RONCHEY, „An Introduction to Eustathios' *Exegesis in Canonem Iambicum*“, în *DOP* 45 (1991), p. 155.

¹⁶⁷ Încăunarea sa ca arhieru a avut loc undeva între anii 1174-1177 (cf. R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 32, p. 193) sau între 1178-1179 (cf. A. KAZHDAN, S. FRANKLIN, *Studies*, pp. 123-132).

¹⁶⁸ Cf. Β. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, „Θεολογικές“, p. 272.

¹⁶⁹ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, *Exegesis*, pp. 7-8.

¹⁷⁰ Cf. *Ibidem* 40-42, pp. 61-63.

¹⁷¹ Cf. F. MONTANA, „Introduzione“, p. liii.

¹⁷² Cf. S. RONCHEY, „An Introduction“, p. 157.

¹⁷³ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 115.

¹⁷⁴ Cf. S. RONCHEY, „An Introduction“, p. 149.

teologice, în special referitoare la Duhul Sfânt și la Sfânta Treime¹⁷⁵, cum e cea din primul irmos despre vederea lui Dumnezeu sau a luminii necreate, învățatură care avea să fie formulată definitiv două secole mai târziu¹⁷⁶. Pe lângă lămuririle teologice, recurge la dese și amănunțite observații prozodice și filologice asupra diferitor cuvinte, transformări fonetice¹⁷⁷ și construcții lexicale, ceea ce face ca tâlcuirea sa să fie „supărătoare și obositoare“ pentru orice cititor neinteresat de asemenea aspecte¹⁷⁸.

În comentariul său la canonul iambic pot fi limpede observate familiaritatea sa cu Pindar, intimitatea cu Homer, cunoașterea impecabilă a tragediei și comediei atice¹⁷⁹. Expresiile subliniate în citatul de mai sus sunt de fapt ecouri din literatura clasică. Propozițiile „o tot amânai [...] prăpădind ziua“ și „după ce-ai răsucit un gând [...] în sine-ți“ sunt preluate de la Aristofan¹⁸⁰, iar expresia „cu glas firav“ aparține lui Homer¹⁸¹. În tâlcuirea primului irmos, când vorbește de lumina pe care a văzut-o Moise, o numește „lumină nearătată“ cu cuvintele lui Sofocle¹⁸².

Eustatie cunoaște comentariile lui Prodromos, pe care îl menționează o singură dată, în preambulul său¹⁸³. Nu amintește însă de Grigorie Pardos, a cărui tâlcuire o folosește, așa cum a arătat Montana. În comparație cu Prodromos, Eustatie are o atitudine binevoitoare față de Pardos. Când are păreri opuse, evită polemicile deschise, iar într-un loc îl citează pentru a-l corecta, dar fără să-i respingă interpretarea¹⁸⁴.

Sfântul Nicodim nu-l amintește în tâlcuirea sa pe Eustatie decât o singură dată, când reproduce două citate din tâlcuirea acestuia, pe care de fapt le preia de la Leo Allatius¹⁸⁵, ca și pe cel al lui Pardos, cum am văzut mai sus, ceea ce presupune că nu a avut în vedere tâlcuirea mitropolitului. Totuși, Fanourgakis demonstrează că Nicodim s-a inspirat și din tâlcuirea acestuia. De exemplu, Eustatie spune în tâlcuirea sa la primul irmos că

„Moise L-a văzut ca Dumnezeu pe Cel ce cu adevărat este (τὸν ὄντως ὄντα), al Căruia nume propriu e «Eu sunt Cel ce este» (Ieș. 3, 14), [...] pe cât îi este omului cu puțință (ὡς ἀνθρώπου ἐφικτόν)“.¹⁸⁶

¹⁷⁵ Vezi de pildă un citat din tâlcuirea sa abordând această temă, în *Eortodromion*, vol. II, p. 400, n. 4.

¹⁷⁶ Cf. B. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, „Θεολογικές“, pp. 279-280.

¹⁷⁷ Vezi de pildă nota din *Eortodromion*, vol. II, p. 441.

¹⁷⁸ Cf. B. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, „Θεολογικές“, p. 274.

¹⁷⁹ Cf. S. RONCHEY, „An Introduction“, p. 158.

¹⁸⁰ ARISTOFAN, *Viespile* 849: οἴμοι διατρίψεις κάπολεῖς τριημερῶν („Vai, amâni și prăpădești ziua“); IDEM, *Norii* 762: μή νυν περὶ σαυτὸν εἴλλε τὴν γνώμην αἰεῖ („nu-ți răsuci mereu gândul în jurul tău“, adică nu-l ține în tine).

¹⁸¹ HOMER, *Iliada* XVIII, 571.

¹⁸² SOFOCLE, *Filoctet* 297: ἀφαντον φῶς.

¹⁸³ Cf. EUSTATHII, *Exegesis*, p. 21.

¹⁸⁴ Cf. F. MONTANA, „Introduzione“, pp. lvi-lviii.

¹⁸⁵ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, pp. 389-390, în notă.

¹⁸⁶ EUSTATHII, *Exegesis* 14, p. 39.

Iar Nicodim zice în același loc:

„[...] s-a învrednicit să-L vadă pe Dumnezeu, Cel ce cu adevărat este (τὸν ὄντως ὄντα), pe cât îi este omului cu puțință (καθὼς εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον): «Zisu-i-a Dumnezeu lui Moise: Eu sunt Cel ce este.»¹⁸⁷

În tâlcuirea la același irmos, Eustatie zice:

„[...] prin Care [adică prin Dumnezeu] devenind de nebiruit chiar și ritorii Duhului Sfânt [adică apostolii], care, așa cum melodul va cânta mai departe, deși erau lipsiți de carte, le închideau gura sofștilor greci nu în alt chip decât prin cuvânt.¹⁸⁸

Aici Nicodim parafrazează în felul său specific:

„[...] tot așa și apostolii, care mai înainte erau lipsiți de înțelepciune și simpli în cuvinte, după ce au fost ascușiți de Duhul Sfânt, au ajuns înțelepți și retori sau, mai bine zis, au devenit mai înțelepți decât înțelepții și mai retori decât retorii.¹⁸⁹

Fanourgakis spune că astfel de asemănări sunt întâlnite frecvent în tâlcuirea lui Nicodim și că metoda melodului de a potrivi tema primului irmos cu cântarea întâi a lui Moise e descrisă de Nicodim în maniera lui Eustatie, iar citatele scripturistice prezentate de Nicodim ca surse de inspirație ale melodului sunt aceleași cu cele identificate de Eustatie.¹⁹⁰ Rămâne curiozitatea de ce Nicodim trece sub tăcere comentariul eustatian¹⁹¹. Putem spune că similitudinile prezentate mai sus sunt reminiscențe ale unei lecturi mai vechi a tâlcuirii lui Eustatie, dar pe care, din

¹⁸⁷ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 392.

¹⁸⁸ EUSTATHII, *Exegesis* 10, p. 36.

¹⁸⁹ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 393.

¹⁹⁰ Cf. B. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, „Θεολογικές“, pp. 271-272.

¹⁹¹ Dacă tâlcuirile lui Pardos, Prodromos și Zonaras nu s-au bucurat de lumina tiparului decât parțial, tâlcuirea lui Eustatie a cunoscut trei ediții: cea a lui Angelo MAI, copiată după manuscrisul *Vaticanus gr.* 1409 și publicată în *Spicilegium Romanum*, vol. V, pp. 161-383, reprodusă apoi ca atare de J.P. Migne în *Patrologia Graeca*, vol. 136, coll. 504-754 (cf. S. RONCHEY, „An Introduction“, pp. 149-150). A treia ediție, critică, de o înaltă ținută științifică, începută în 1981 și publicată abia în 2014 în *Supplementa Byzantina, Texte und Untersuchungen*, vol. 10, a fost realizată de către Paolo CESARETTI și Silvia RONCHEY. Pentru viața și opera lui Eustatie vezi P. CESARETTI, „Introduzione“, pp. 7*-30*; A. KAZHDAN, S. FRANKLIN, *Studies*, pp. 115-195; R. BROWNING, „The Patriarchal School“, în *Byzantion* 32 (1962), pp. 186-193.

pricina caracterului ei filologic predominant, Sfântul Nicodim nu a mai reluat-o când și-a scris comentariul la acest canon iambic.

Ioan Zonaras sau tâlcuirea la canoanele duminicale din Octoih

Ioan Zonaras a fost istoric, canonist și teolog, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai înfloririi literare din epoca Comnenilor. Cu toate acestea, se cunosc puține lucruri despre viața lui. Provenea dintr-o familie aristocrată și a fost înalt demnitar administrativ sub domnia lui Alexie I Comnenul. După moartea acestuia (1118), se crede că Zonaras și-a pierdut rangul, apoi s-a retras ca monah la mănăstirea Sfânta Glykeria și s-a dedicat scrisului¹⁹². Este cunoscut mai mult datorită cronografiei sale, care cuprinde istoria de la facerea lumii până la anul morții lui Alexie I Comnenul¹⁹³. De asemenea este cunoscut și ca exeget al canoanelor bisericești, cum am văzut mai sus. Pe lângă acestea, a scris și texte hagiografice și omiletice¹⁹⁴. Ca imnograf, a scris un canon melodic pe glasul al 8-lea în cinstea Maicii Domnului cu conținut dogmatic¹⁹⁵.

Prin tâlcuirea sa la canoanele duminicale din Octoih, Zonaras se distinge și ca reprezentant al exegezei imnografice, înfloritoare în prima parte a secolului al XII-lea. Deși nu tâlcuiește aceleași canoane ca Pardos și Prodromos, metoda sa exegetică este aproximativ aceeași, iar comentariile sale sunt puțin mai extinse.¹⁹⁶ Dacă celelalte tâlcuiri la textele imnografice erau destinate inițial practicii didactice, comentariul lui Zonaras nu a avut acest scop, ci în mod direct pe cel al publicării. De altfel, nu se știe dacă a predat vreodată.¹⁹⁷ El continuă de fapt tâlcuirea la aceste canoane începută de Nichita al Tesalonicului, care ajunsese cu redactarea ei doar până la cântarea a 6-a de la glasul al 2-lea, îndemnându-l apoi pe ilustrul exeget să o finalizeze.

Kominis îl identifică pe acest episcop cu Nichita din Maronia¹⁹⁸, cunoscutul teolog care fusese hartofilax al Marii Biserici, iar apoi mitropolit de Tesalonic (cca. 1132-1145)¹⁹⁹. Fiindcă numele acestuia nu e consemnat în unele manuscrise păstrătoare ale tâlcuirii lui Zonaras, cum se pare că e și cel de la Marea Lavră

¹⁹² Cf. E. ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, *To αγιολογικό*, p. 3.

¹⁹³ ΙΩΑΝΝΙΣ ΖΟΝΑΡΑΣ, *Annales*, 3 vol., (ed.) Mauricius PINDER, Theodorus BUTTNER-WOBST (CSHB 47-49) 1841, 1844, 1897. Pentru opera sa istorică vezi Theofili KAMPIANAKI, *John Zonaras' Epitome of Histories, a Compendium of Jewish-Roman History and its Reception*, Oxford University Press, 2022, pp. 27-174.

¹⁹⁴ Sunt editate critic de către E. ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, *To αγιολογικό*, pp. 508-610.

¹⁹⁵ Publicat în *PG* 135, 413-421.

¹⁹⁶ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 108.

¹⁹⁷ Cf. E. ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, *To αγιολογικό*, p. 36.

¹⁹⁸ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 108.

¹⁹⁹ ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, *To αγιολογικό*, p. 36.

folosit de Nicodim, acesta din urmă l-a identificat în mod eronat pe Nichita cu tâlcuitorul anonim (Grigorie Pardos), iar tâlcuirea „anonimului“ la Canoanele Învierii, despre care spune că nu a găsit-o, e de fapt tâlcuirea neterminată a lui Nichita și continuată de Zonaras²⁰⁰.

Răspândirea largă și numărul mare de manuscrise²⁰¹ care cuprind tâlcuirea lui Zonaras relevă importanța și aprecierea exegezei sale de-a lungul secolelor. De obicei tâlcuirea sa era copiată împreună cu cea a lui Prodomos și nu de puține ori și cu cea la antifoanele de la Utrenie a lui Nichifor Calist Xanthopoulos²⁰², despre care se va vorbi mai jos. Înșuși Nicodim deplânge într-o notă needitarea tâlcuirii lui Zonaras:

„Întrucât această tâlcuire este prețioasă, fie ca Dumnezeu să lumineze cugetul și să înfierbânte inima unui frate iubitor de Hristos ca să o tipărească. E într-adevăr trist ca bietul nostru neam să fie lipsit de o asemenea carte foarte folositoare pentru toți.“²⁰³

Această notă l-a determinat pe monahul Spiridon Lavriotul să transcrie din două manuscrise²⁰⁴ tâlcuirea lui Zonaras și să o publice într-un periodic aghiorit²⁰⁵. Comparând însă citatele preluate de Nicodim de la Zonaras cu ediția lui Spiridon, s-a dovedit că textul editat de acesta reprezintă o variantă prescurtată, întrucât știm că tâlcuirea bizantinului a circulat în două variante²⁰⁶. Astfel, multe citate din *Eortodromion* n-au fost identificate în ediția aghiorită. Este foarte posibil ca Nicodim să fi folosit un al treilea codice din Marea Lavră, înregistrat de Eustratiades²⁰⁷, dar omis de Spiridon, care, după format și numărul de file, este mult mai extins decât primele două. Pe lângă acestea, Nicodim vorbește de „tâlcuirea vastă a lui Ioan Zonaras“²⁰⁸, adică nicidecum una prescurtată. Însă identificarea acestui ultim manuscris cu cel folosit de Nicodim

²⁰⁰ Vezi *infra* cuvântul „Către cititori“, p. 10, în notă.

²⁰¹ În 1960, Kominis anunțase un studiu despre tradiția manuscrisă a acestei opere, dar care nu s-a mai concretizat. La data respectivă descoperise deja peste 50 de manuscrise (ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 109, n. 2).

²⁰² Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 109.

²⁰³ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, p. 103, în notă.

²⁰⁴ *Athonensis*, *Lavra* Λ 78 (1569), ff. 1^r-64^r, cu dimensiunile 28x20, anul 1578, și *Athonensis*, *Lavra* K 114 (1401), ff. 5^r-243^r, cu dimensiunile 22x13, sec. XV.

²⁰⁵ *Ἀναστασιῶν Κανόνων Ἐρηνεῖα ὑπὸ Ἰωάννου Ζωναρά*, în *Ὁ Ἄθως*, anul I, trimestrul 3, Atena, 1920.

²⁰⁶ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 110.

²⁰⁷ Cf. *Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Laura on Mount Athos*, (ed.) SPYRIDON, Sophronios EUSTRATIADIS, Harvard University Press, Cambridge, 1925, p. 359: *Athonensis*, *Lavra* Ω 134 (1946), 224 ff., cu dimensiunile 30x20, sec. XIV; pentru celelalte două manuscrise vezi pp. 241 și 278.

²⁰⁸ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 11.

poate fi dovedită doar *in situ*, colaționându-l cu citatele din *Eortodromion*. Prin urmare, tâlcuirea lui Zonaras încă își așteaptă editorul modern²⁰⁹.

Nichifor Calist Xanthopoulos sau tâlcuirea la antifoanele din Octoih

Nichifor (1256-1335) este cunoscut îndeosebi ca istoric. A fost preot la catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol. E cunoscut și ca prolific hagiograf, întrucât sinaxarele la sărbătorile importante din Triod și Penticostar i se datorează. A scris viața și minunile Sfântului Nicolae în 2800 de versuri iambice²¹⁰. De asemenea, a fost preocupat de latura exegetică, scriind comentarii la cuvântări ale lui Grigorie de Nazianz și la *Scara* lui Ioan Scărarul²¹¹, precum și la texte imnografice. Spre sfârșitul vieții a devenit monah cu numele de Nil.

Cunoștințele sale imnografice și le-a etalat prin câteva comentarii la cântări bisericesti sau la terminologia liturgică. La cererea unui arhimandrit de la o mănăstire din Muntele Kouzinás (Smirna) pe nume Calinic²¹², a scris o tâlcuire la treptele antifoanelor din Octoih ale Sfântului Teodor Studitul²¹³. A scris și un comentariu extins la irmosul „Ceea ce ești mai cinstită...“²¹⁴. De-a lungul vremii, această tâlcuire s-a bucurat de apreciere, fiind copiată frecvent, după cum arată numărul mare de manuscrise²¹⁵. Nu de aceeași apreciere se bucura însă și la începutul secolului al XIX-lea, când Sfântul Nicodim o tradusese în neogreacă și voia să o tipărească:

„Prin urmare, le facem cunoscut cititorilor [...] că Nichifor Calist Xanthopoulos [...], într-un răstimp de opt zile [...], a izbutit să le tâlcuiască. Doar că această tâlcuire se află până astăzi scrisă în greacă veche și transcrisă

²⁰⁹ În 1841 a fost editat preambulul tâlcuirii de către Angelo MAI în *Spicilegium Romanum*, vol. V, partea a II-a, pp. 384-389, preluat apoi în PG 135, 421-428. Iar în 1870 același text a fost editat mai îngrijit de către W. CHRIST în *Beiträge zur kirchlichen Literatur der Byzantiner*, München, 1870, pp. 2-10. O simulare de ediție critică, în cadrul unei lucrări de diplomă, a realizat Nikoleta I. Moniού (Universitatea Națională și Kapodistriană din Atena, secția Filologie, domeniul Literatură Bizantină, 2006), cuprinzând doar tâlcuirea la glasul 1, pe baza a 4 manuscrise: *Alexandinus gr.* 62, *Patmiensis gr.* 339 și 367 și *Vaticanus gr.* 2217. Textul este foarte aproape de ediția lui Spiridon Lavriotul, adică probabil este vorba de varianta prescurtată a tâlcuirii.

²¹⁰ Cf. K. KRUMBACHER, *Geschichte*, p. 292.

²¹¹ Cf. LEONORA NEVILLE, *Guide To Byzantine Historical Writing*, Cambridge University Press, 2018, p. 260. Despre tâlcuirea la *Scara*, descoperită în secolul trecut, vezi la Λίνου Πολίτη, „Άγνωστο έργο του Νικηφόρου Καλλιστου Ξανθοπούλου: Έξήγηση στον Ίωάννη της Κλίμακος“, în *Κληρονομία* 3, A (1971), pp. 69-84.

²¹² Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 116, n. 3.

²¹³ A fost editat de Κύριλλος Ἀθανασιάδης: *Έρμηνεία εις τους αναβαθμους της Οκτωήχου*, παρά Νικηφόρου Καλλιστου του Ξανθοπούλου, Τυπογραφία Σφ. Μορμάντ, Ιερusalim, 1862.

²¹⁴ Vezi ediția lui Ἀθανασιάδης, pp. 130-148. Nicodim se inspiră din această tâlcuire în *Eortodromion*, vol. II, p. 76, a doua notă.

²¹⁵ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 117. Și despre aceste manuscrise Kominis a anunțat că va scrie separat (vezi n. 2), lucru care nu s-a mai întâmplat.

de mulți. [...] Am izbutit deci să o traduc, dar găsind traducerea în multe locuri nepotrivită cu înțelesurile treptelor sfințitului Teodor și mai scurtă decât ar fi trebuit (așa cum cititorii cu spirit critic pot vedea asta), am lăsat laoparte traducerea și am preluat din ea doar cele potrivite.²¹⁶

De asemenea, Kominis subliniază că tâlcuirea prezintă un interes filologic restrâns²¹⁷.

Marcu Eugenicul și o parafrază târzie la canoanele iambice

În nota despre paternitatea canonului iambic de la Cincizecime, Nicodim Aghioritul preia un citat din Marcu Eugenicul²¹⁸ de la Leo Allatius, care, în introducerea sa la operele lui Ioan Damaschin, îi atribuie lui Marcu o parafrază la canoanele iambice. De altfel, Allatius este primul cercetător care citează din această parafrază.²¹⁹ Primul care o descrie în detaliu trei secole mai târziu este Kominis, pe baza unui singur manuscris²²⁰, în care Marcu Eugenicul figurează ca autor al ei. Spune însă că titlurile fiecărei parafraze, pe care le reproduce în descrierea sa, nu-i aparțin lui Marcu al Efesului, ci copistului. Așadar, părerea citată în nota Sfântului Nicodim²²¹, conform căreia paternitatea canonului iambic de la Cincizecime e pusă la îndoială, nu este a lui Marcu. Același lucru zice și despre opinia lui Grigorie Pardos, citată în aceeași notă, întrucât acești exegeți niciodată nu și-au exprimat categoric părerea cu privire la paternitatea acestui canon, cum făcuse Eustatie.²²²

În 2018, Dimitrios Skrekas a publicat un articol în care, pe lângă manuscrisul de la Vatican, prezintă alte trei manuscrise păstrătoare ale aceeași parafraze²²³, dar care

²¹⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέα Κλίμαξ*, p. 10.

²¹⁷ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 117. Despre viața și opera lui Nichifor vezi în *DTC* 11/1, coll. 446-452 și la Hans-Georg BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Munich, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1959, pp. 705-707.

²¹⁸ O parte din opera sa este tradusă în limba română în ediție bilingvă: Sf. MARCU EVGHENICUL, *Opere*, vol. I, trad. rom., introduce și note de Marcel Hancheș, Cristian Chivu, Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristina Rogobete, Emanuel Dumitru, Marios Pilavakis, Caliope Papacioc, Ed. Pateres, București, 2009. IDEM, *Opere*, vol. II, trad. rom., introduce și note de Cornel Coman, Cristian Chivu, Adrian Tănăsescu, Cristina Rogobete, Marios Pilavakis, Caliope Papacioc, Ed. Gândul Aprins, București, 2014.

²¹⁹ Cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine“, p. 378. Cf. Leo ALLATIUS, „Prolegomena“ 79, *PG* 94, 185-186; cf. IDEM, *De Libris et Rebus Ecclesiasticis Graecorum, Dissertationes et Observationes Varias*, Paris, 1646, p. 280.

²²⁰ Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, pp. 118-119. Este vorba de *Codex Vaticanus gr. 952* (sec. XV). Parafraza a fost publicată de Α.Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Ανάλεκτα παλαιολογείου γραμματείας*, vol. I, Ed. P. Pournara, Tesalonic, 2004, pp. 11-37.

²²¹ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 389, în notă.

²²² Cf. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, pp. 119, 122, n. 3.

²²³ *Vindobonensis phil. gr.* 183 (sec. XIV-XV), *Vindobonensis phil. gr.* 34 (anul 1430) și *Oxonienis D'Orville* 113 (sec. XVI).

nu indică niciun autor. Astfel, paternitatea textului devine îndoielnică, drept care este mai prudent să vorbim de o parafrază anonimă²²⁴. În parafraza sa, anonimul este familiar cu tâlcuirea lui Pardos din care preia adesea cuvinte sau chiar propoziții și rareori expune o interpretare diferită, cum e cea – de altfel, mai justă – la un tropar din canonul iambic al Nașterii Domnului²²⁵. Aceasta pare să fie ultima producție bizantină din seria de tâlcuiri la canoanele iambice.²²⁶

Nicodim Aghioritul sau tâlcuirea enciclopedică la canoanele melodice

Deoarece în spațiul elenofon imnele liturgice sunt cântate până astăzi în greacă veche, limbă care se cerea deslușită încă din epoca medievală, și cuprind „înțelesuri înalte și teologice“, solicitante cognitiv nu doar pentru „cei simpli“, la începutul veacului al XIX-lea, nevoia de a fi tâlcuite într-o exegeză extinsă era mai stringentă ca oricând, în care să fie abordată o gamă variată de aspecte teologice, fără limitarea la simpla explicare a cuvintelor și a înțelesurilor din imne. De aceea, „la îndemnul multor frați ce râvnesc la cele bune și iubesc folosul obștesc al neamului ortodox“²²⁷, Cuviosul Nicodim purcede, spre sfârșitul vieții sale, în deplină maturitate duhovnicească și teologică, la alcătuirea unei vaste tâlcuiri a canoanelor melodice, materializată în *Eortodromion*.

Clasicistul german Robert Adolf Klostermann, semnatar a trei studii dedicate Sfântului Nicodim²²⁸, precizează că monahul aghiorit „a creat o știință aparte dintr-un domeniu abia prelucrat până la acel moment“²²⁹ de către exegeții discutați mai sus. În tâlcuirea sa, el a urmat comentariile lui Grigorie Pardos și Teodor Prodromos, inspirându-se în cea mai mare parte de la cel din urmă²³⁰ și rareori de la primul, dar a preluat detalii și citate și de la Ioan Zonaras. Însă exegeza lui Nicodim este mult mai vastă decât cea extinsă a lui Prodromos. Tâlcuirea unui tropar este uneori de zece ori mai cuprinzătoare decât la cel din urmă. De aceea cercetătorul german adaugă:

„În această operă monumentală, [...] Nicodim a realizat, cu mijloacele acelei vremi, o muncă excepțională, având o dragoste cu totul aparte pentru detalii preluate din nenumăratele tipărituri sau din mulțimea de

²²⁴ Cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine“, p. 389.

²²⁵ Vezi această diferență de interpretare în *Eortodromion*, vol. I *infra* p. 215, n. 8.

²²⁶ Cf. D. SKREKAS, „Late Byzantine“, pp. 389-391. Vezi părerea lui Eustatie în *Eortodromion*, vol. II, pp. 389-390, în notă.

²²⁷ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 11.

²²⁸ R.A. KLOSTERMANN, „Nikodemos Hagiorites über das Abendmahl“, în *OCP* 45 (1979), pp. 405-409; IDEM, „Heortodromion, ein Alterswerk des Nikodemos Hagiorites“, în *OCP* 46 (1980), p. 446-462; IDEM, „Zur Kanonisierung des Nikodemos Hagiorites“, în *OCP* 48 (1983), pp. 186-195.

²²⁹ Cf. R.A. KLOSTERMANN, „Heortodromion“, p. 447.

²³⁰ Vezi detalii despre sursele sale în cuvântul „Către cititori“, *infra* p. 11. Vezi și tâlcuirile la trei tropare ale celor doi bizantini în Anexe, vol. II, pp. 659-664.

manuscrite, care adesea aveau o interpretare diferită, [o muncă] mult mai complexă decât la comentariile sale biblice, pe care a adus-o într-o formă finală, subliniind impresionant de precis sursele cântărilor în textul Sfintei Scripturi.²³¹

În comparație cu predecesorii săi bizantini, meritul incontestabil al lui Nicodim constă în faptul că, atât științific, cât și intuitiv, a urmărit până în cele mai subtile detalii structura duhovnicească a canoanelor melodice, mijlocind astfel o înțelegere mult mai profundă a textelor imnografice.²³²

Mai jos vom face o radiografie a metodei sale de redactare a *Eortodromionului*, desfășurată în patru moduri:

1) prelucrează tâlcuirea lui Prodromos, preluând adesea detalii și de la Pardos, și o extinde uneori mai mult, alteori mai puțin, în funcție de importanța temelor abordate în tâlcuirea fiecărui tropar. Dar nu o prelucrează oricum, ci selectiv. Uneori justifică opțiunile acestuia²³³, alteori le corectează²³⁴ sau le respinge²³⁵. Uneori elimină idei, paragrafe și citate din tâlcuire, alteori dezvoltă ideile, paragrafele și redă citatele într-o formă mai amplă. Pe lângă sursele melozilor identificate de Prodromos în literatura patristică, vine el însuși cu noi identificări²³⁶. Polemicile exegetice ale lui Prodromos față de Pardos, dintre care pe unele le-am văzut mai sus, Nicodim le neutralizează în simple diferențe de interpretare²³⁷;

2) parafrazează anumite părți din tâlcuire, operând mici modificări de conținut;

3) traduce paragrafele pe care le consideră reușite, păstrând vocabularul lui Prodromos și adaptând doar gramatica textului la limba contemporană, cum vom vedea într-un exemplu de mai jos. Dar această fidelitate nu reprezintă o constanță în metoda sa de traducere, fiindcă în același paragraf din nou își îngăduie libertăți de stil și chiar de conținut, eliminând sau adăugând propoziții, în răspăr cu exigențele traductologiei moderne;

4) tâlcuiește el însuși canoanele omise de Prodromos, făcând astfel o exegeză originală, întrucât cea a lui Pardos era „de o valoare neînsemnată”²³⁸.

Așadar, pentru a exemplifica modurile de redactare a *Eortodromionului*, am ales comentariile la două tropare consecutive din canonul Crucii în tâlcuirea celor doi

²³¹ R.A. KLOSTERMANN, „Heortodromion“, p. 447.

²³² *Ibidem*, pp. 453-454.

²³³ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 64.

²³⁴ Cf. *Ibidem*, vol. I, *infra* p. 66.

²³⁵ Cf. *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 102.

²³⁶ Vezi de exemplu *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 71, în prima notă.

²³⁷ Vezi *supra* p. xxxvi și preluarea pasajului de către Sf. NICODIM AGHIORITUL, *infra* pp. 130-131.

²³⁸ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 378.

exegeți bizantini și a Cuviosului Nicodim. Iată începutul, văzut din unghi orizontal, al tâlcuirii la primul tropar²³⁹:

Pardos
„Înțelesul se arată înfricoșător și pricinuitor de îndurerare celor care cercetează cu atenția cugetului troparul de față, căci în el acest preaințelept melod înfățișează căderea din rai...“²⁴⁰

Prodromos
„Prin troparul de față sfințitul melod mă mișcă spre lacrimi, amintindu-mi de neascultarea adamică...“²⁴¹

Nicodim
„În troparul de față melodul se referă la căderea pe care strămoșul Adam a pățimit-o în rai și prin ea îi mișcă spre lacrimi pe creștinii care-l ascultă.“²⁴²

Vedem cum fiecare a fost influențat de predecesorul său, cum Prodromos își începe tâlcuirea în gama minoră a lui Pardos, iar Nicodim preia tema lacrimilor de la Prodromos. În continuarea tâlcuirii, Cuviosul Nicodim preia interpretarea celui din urmă și o rescrie păstrând ideile principale, pe care le ilustrează cu citate din Scriptură și de la Ioan Damaschin. Apoi preia de la Prodromos exemplul ilustrativ despre transmiterea bolii, care la rândul său îl preia de la Pardos, și vedem cum de la o tâlcuire la alta acest exemplu se transfigurează și devine mai complex. Pardos amintește doar de caracterul molipsitor al bolii, Prodromos vorbește de contagierea trupurilor, iar Nicodim vine cu un exemplu mai elocvent. Așadar, din unghi vertical, vom vedea cum abordarea fiecăruia debutează în același ton și se dezvoltă treptat de la primul la ultimul:

Pardos
„Căci azvârlit fiind din rai și osândit să aibă parte de o viață plină de osteneți, de sudori și de moarte, a dat întregului nostru neam ca o boală molipsitoare și stricăcioasă din maldăile unei asemenea vieți.“²⁴³

Prodromos
„Căci osândit fiind să fie azvârlit, cu toată necinstea, din viața veșnică (fiindcă din Eden n-a ieșit, ci a fost aruncat, îmbrâncit fiind de după gât, ceea ce înseamnă necinstea cea mai din urmă) și ajungând muritor din nemuritor ce era, n-a

Nicodim
„Așadar, Adam nu a ieșit din rai cu cinste, ca prieten al lui Dumnezeu și ca păzitor al poruncii Sale, ci – vai! – a fost aruncat și izgonit de Dumnezeu fără cinste, drept călcător și neascultător de porunca Sa, după cum scrie: „Și l-a

²³⁹ Vezi troparele *infra* p. 79.

²⁴⁰ GRIGORIE PARDOS, *Tâlcuire la Canonul Crucii, Codex Vaticanus* gr. 1926, f. 111^v. Vezi tâlcuirea integrală a lui Pardos la acest tropar în vol. II, p. 659.

²⁴¹ PRODROMI, *Commentarios*, p. 21. Vezi tâlcuirea integrală a lui Prodromos la acest tropar în vol. II, p. 660.

²⁴² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 79.

²⁴³ GRIGORIE PARDOS, *Tâlcuire la Canonul Crucii, Codex Vaticanus* gr. 1926, f. 111^v.

statornicit doar până la el bles-
temul și pedeapsa ivită pentru
păcat – vorbesc adică de mă-
răcini, de spini, de mâncatul
pâinii udat de sudoare și, la
urmă, de moarte –, ci așa cum
maladiile molipsitoare, ori de
câte ori pun întâi stăpânire
pe un trup, le transmit apoi și
celor învecinate din morb, tot
așa și acela a dat din caracterul
său muritor *întregului neam*
omenesc.²⁴⁴

izgonit Dumnezeu pe Adam
și l-a așezat în fața raiului
desfătării.“ Dar și mai rău
de atât e că nu doar Adam a
ajuns stricacios, ci, după ce
a fost osândit să pătimească
o asemenea azvârlire și alun-
gare cu totul lipsită de cinste
din nesticăciunea și viața fe-
ricită a raiului, târât fiind, ca
să spun așa, de gât ca un fur
biciuit; deci pătimind acestea,
i-a dat – o, de trei ori vai! – și
întregului neam omenesc
născut din el ceva molipsitor
și stricător de trup. Ce i-a
dat? Această boală a strică-
ciunii și a morții pe care el
a pătimit-o cel dintâi. Căci
așa cum un izvor, fiind otră-
vit, dă din otrava lui tuturor
celor care beau din el, tot așa
și firea lui Adam, izvorul și
obârșia neamului omenesc,
fiind otrăvită cu stricăciune
și moarte, îi otrăvește pe toți
cei ce se nasc din ea.²⁴⁵

Mai trebuie spus că, în comparație cu predecesorii săi, Nicodim recurge uneori și la observații lingvistice pentru a reliefa bogăția figurilor de stil din tropare, întâlnită în special la Cosma Melodul. În troparul tâlcuit mai sus, Nicodim dezvăluie opțiunea lexicală pe care Cosma a ales-o ca să exprime starea lui Adam de după cădere. În loc să folosească verbul mai comun *κατοικέω* („a locui“), a ales paronimul *παροικέω* („a pribegi“), pentru a exprima posibilitatea de întoarcere la starea dintâi.

După tâlcuirile făcute de cei doi exegeți bizantini la aceste tropare, Cuviosul Nicodim dezvoltă în continuare un adevărat capitol de antropologie patristică, în care abordează îndeaproape teme precum transmiterea păcatului, natura pomului cunoștinței binelui și răului și a pomului vieții, natura dublă a raiului: sensibilă și

²⁴⁴ PRODROMI, *Commentarios*, p. 22.

²⁴⁵ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 80.

inteligibilă, starea lui Adam în rai, transfigurarea tâlharului pe cruce, desăvârșirea și îndumnezeirea omului. Întreaga expunere este fundamentată pe învățătura unor scriitori ca Atanasie cel Mare, Grigorie Teologul, Maxim Mărturisitorul, Anastasie al Antiohiei, Ioan Damaschin, Grigorie Palama, Teodoret de Cir și Iosif Vrienie.

Tot în aceste tâlcuiiri putem vedea și rigoarea deontologică a Cuviosului Nicodim când citează din literatura patristică sau profană. Dacă Prodomos, identificând sursa de inspirație în primul tropar, îl menționează pe Grigorie de Nazianz cu poemele sale *Despre sine* în distih elegiac și citează strict versul din care s-a inspirat imnograful, Nicodim precizează însuși titlul poeziei și redă întreg distihul. În tâlcuirea următorului tropar, Prodomos doar îl amintește pe Grigorie de Nazianz ca sursă de inspirație, pe când Nicodim reproduce amplul citat de șapte rânduri din care s-a inspirat Cosma și indică dubla lui sursă în *Cuvântările* 38 și 45 ale Teologului. De aici reies atât dexteritatea cu care se mișcă în toată literatura biblică, patristică și clasică²⁴⁶, cât și rigoarea sa științifică într-o epocă în care aceasta era opțională și rarismă²⁴⁷. Procedează astfel în mod constant, iar pentru edițiile apărute în vremea sa indică și pagina. Rareori se întâmplă să nu ofere indicații bibliografice, îndeosebi când citează din memorie. Se știe că *Manualul sfătuitoare pentru paza celor cinci simțuri* l-a redactat din memorie pe când se afla la pustie, cu nenumărate citate și referințe biblice și patristice, clasice și moderne, neavând nicio carte cu el. După revenirea la mănăstire, a consultat scrierile unora dintre autori pentru a reda citatele fidel și a indica operele și capitolele.

Pentru a vedea și o mostră de traducere din Prodomos, am ales tâlcuirea ultimului tropar²⁴⁸ din canonul din Joia Mare. Tâlcuirea bizantină fiind una izbită, Cuviosul Nicodim alege să o traducă, dar cu oarecare libertăți, după cum spuneam. Unele părți le traduce mai fidel, altele mai liber, pe altele le parafrazează, dar vine și cu adaosuri de citate, înlocuindu-le pe cele existente. Diferența dintre original și traducerea nicodimiană poate fi observată cel mai bine în textele grecești, deoarece adaptarea gramaticală făcută de Cuviosul Nicodim nu poate fi redată într-o traducere modernă. Prin urmare, am reprodus mai jos textele originale urmate de traduceri:

Prodomos

Nicodim

„Ταύτας οὖν τὰς αἰρέσεις ἀνατρέψαι „Ταύτας λοιπὸν τὰς αἰρέσεις θέλων νὰ θέλων καὶ καταστρέψαι ὁ μελωδὸς, οὐχ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ ὁ Ἱεράρχης ἑαυτὸν εἰσάγει τοῖς αἰρετικοῖς ἀντιλέγοντα, Κοομᾶς, δὲν εἰσάγει τὸν ἑαυτὸν του οὐδὲ τὸν δὲ ἢ τὸν δὲ τῶν ἀποστόλων ἢ ἀντιλέγοντα μὲ τοὺς ἀνωτέρω αἰρετικούς,

²⁴⁶ În *Eortodromion* se regăesc numele a peste 150 de autori, iar citările și trimiterile sunt făcute la peste 500 de opere. Vezi lista lor în Bibliografia autorului, *infra* pp. cxi-cxxvii.

²⁴⁷ Cf. M. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ, „Ο Άγιος Νικόδημος“, pp. 26-27.

²⁴⁸ Vezi troparul în *Eortodromion*, vol. II, p. 46.

διδασκάλων ἢ προφητῶν, ἀλλ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν Κύριον περὶ ἑαυτοῦ ὡδέ πη θεολογοῦντα καὶ λέγοντα ὅτι ὁ ἄνθρωποι καθάπερ ἀληθῶς τε καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ φαντασίαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν προσελαβόμεν, οὕτω καὶ ταύτην τὴν προσληφθεῖσαν καὶ ἐνωθεῖσάν μοι φύσιν ἐν ἀληθείᾳ ἐθέωσα τῷ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως· λαβὼν γὰρ οὐσιωδῶς αὐτῆς τὸ κτιστὸν τε καὶ παθητὸν, ἀντέδωκα ταύτῃ δικαίως τὴν θέωσιν, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητός μου ἀπόστολος βροντᾷ λέγων· «ἐκ τοῦ πληρώματος πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος» καὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ ἑαυτῷ συγκαθιδρῶσαι ταύτην ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς μου.²⁴⁹

οὐδὲ τὸν δεῖνα ἀπόστολον, ἢ τὸν δεῖνα διδάσκαλον, ἢ τὸν δεῖνα προφήτην, ἀλλ' αὐτὸν εἰσάγει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὕτω περὶ ἑαυτοῦ θεολογοῦντα καὶ λέγοντα ὁ ἄνθρωποι, καθὼς ἀληθῶς κατ' οὐσίαν, καὶ οὐχὶ κατὰ φαντασίαν προσέλαβον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἄνθρωπος ἀληθῆς ὑπάρχω· οὕτω καὶ ταύτην τὴν προσληφθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐνωθεῖσάν μοι φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην ἐν ἀληθείᾳ ἐθέωσα κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδόσεως· ἦτοι λαβὼν ἐγὼ καθ' ὑπόστασιν τὸ κτιστὸν καὶ παθητὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀντέδωκα δικαίως τὴν θέωσιν εἰς αὐτὴν· τὸς γὰρ ἀντιδόσεως ἐστὶ, κατὰ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννην...²⁵⁰

„Așadar, voind melodul să răstoarne și să nimicească aceste erezii, nu pe sine se înfățișează polemizând contra ereticilor, nici pe cutare sau cutare dintre apostoli sau dintre dascăli sau dintre proroci, ci pe Însuși Domnul, teologhisind și zicând despre Sine oarecum astfel: O, oamenii, așa cum cu adevărat și după ființă, iar nu după închipuire am luat asupra-Mi firea omenească, tot așa această fire luată asupra-Mi și unită cu Mine am îndumnezeit-o cu adevărat, *în chipul dării în schimb*, căci luând elementul zidit și pătimitor al ei în chip ființial, i-am dat în schimb acesteia, cu dreptate, îndumnezeirea – așa cum și apostolul Meu iubit tună, zicând: „Din plinătatea Lui toți am primit, și har pentru har“ (cf. In. 1, 16) –, în așa măsură încât am așezat-o împreună cu Mine de-a dreapta Tatălui Meu.²⁵¹

„Prin urmare, voind ierarhul Cosma să răstoarne și să nimicească aceste erezii, nu se înfățișează pe sine polemizând cu ereticii amintiți, nici pe cutare apostol, pe cutare învățător sau pe cutare proroc, ci Îl înfățișează pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, teologhisind și zicând despre Sine astfel: O, oamenii, așa cum cu adevărat și după ființă, iar nu după închipuire am luat asupra-Mi firea omenească și sunt om adevărat, tot așa această fire omenească luată asupra-Mi de Mine și unită cu Mine am îndumnezeit-o cu adevărat, după *chipul dării în schimb*, adică luând Eu elementul zidit și pătimitor al firii omenești în ipostas, i-am dat în schimb acesteia, cu dreptate, îndumnezeirea. Căci schimbul de însușiri, potrivit lui Ioan din Damasc, este atunci când...²⁵²

²⁴⁹ TEODOR PRODROMOS, *Tâlcuire la Canonul din Joia Mare, Codex Reginensis gr. 31, ff. 244^v-245^r*.

²⁵⁰ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐορτοδρόμιον*, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1836, p. 354.

²⁵¹ Vezi integral tâlcuirea lui Prodromos la acest tropar, precum și pe cea a lui Pardos în *Eortodromion*, vol. II, pp. 659-664.

²⁵² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 47.

Dacă în scrisorile²⁵³ de prezentare a *Eortodromionului* se spune că Nicodim și-a scris tâlcuirea în limba simplă, această specificare trebuie raportată la limba arhaizantă în care scriau bizantinii și pe care monahul aghiorit o redă mai sus într-o formă mai simplă. Chiar și după căderea Bizanțului, scriitorii încă obișnuiau să scrie într-un soi de dialect atic. Cuviosul Nicodim însă, din rațiuni misionare, evită exprimarea într-o limbă pretențioasă și artificială, deoarece se adresează unui public larg, iar nu unui cerc restrâns de erudiți, capabili să recunoască aluzii insinuate prin cuvinte cheie din autori antici²⁵⁴. Dar nu înseamnă că a scris într-o manieră simplistă, ci într-o limbă contemporană elevată, îngrijită și fluentă, ieșită de sub pana unui literat. Uneori folosește construcții sintactice din limba clasică sau proverbe antice în forma lor originală, iar alteori, cum am văzut mai sus, când parafrazează sau traduce din autori vechi, le împrumută cuvintele, pe care uneori le dublează cu sinonime din limba actuală pentru a fi înțelese și asimilate de cititori, contribuind și astfel la elevarea intelectuală a conașionalilor săi²⁵⁵. Citatele din autorii antici și bizantini le redă nu în traducere, ci în original, în greacă veche (ἑλληνιστί), pentru o deplină credibilitate a lor.²⁵⁶

Teme recurente în Eortodromion

Opera Cuviosului Nicodim, atât cea editorială, cât și cea scriitoricească, abordează o paletă largă de tematici: ascetică, mistică, liturgică, omiletică, hagiografică, morală, canonică și biblică. Aproape toate aceste teme le regăsim presărate și în tâlcuirea sa la canoanele melodice, astfel încât aceasta poate fi considerată o *summa* a vastei sale opere. În continuare, vor fi prezentate câteva teme pe care le întâlnim des în tâlcuirea sa.

Cea mai întâlnită temă, prilejuită adesea și de conținutul ideatic al unor tropare, îndeosebi la cele din Joia Mare și Duminica Paștilor, este cea despre deasa împărtășanie, care a fost și subiect central în disputa isihastă despre care s-a vorbit la început. În contextul acestei dispute, monahul aghiorit a scris și o carte în care promovează deasa împărtășanie, sprijinindu-se constant pe tradiția patristică²⁵⁷. Vom vedea în *Eortodromion* cum, de fiecare dată când i se oferă

²⁵³ Vezi scrisoarea lui Nicodim și a patriarhului Grigorie (*infra* pp. 3-5), precum și scrisorile de validare a cărții din partea unor erudiți ai vremii (*Eortodromion*, vol. II, pp. 647-651).

²⁵⁴ Vezi aluzia lui Mihail Psellos, prin cuvinte homerice, la un pasaj din *Odysseia* în *Omilia sa la Bunavestire* (*infra* p. 410 și n. 5).

²⁵⁵ De cele mai multe ori, în traducerea *Eortodromionului*, aceste dublete nu au fost redete, întrucât ele îl priveau doar pe cititorul grec de la începutul secolului al XIX-lea. Datorită vocabularului elevat folosit de Sfântul Nicodim, cărțile sale sunt adaptate astăzi la greaca modernă.

²⁵⁶ Vezi justificări în acest sens în *Eortodromion*, vol. II, pp. 584 și 614.

²⁵⁷ Sfântul NICODIM AGHIORITUL, *Carte foarte folositoare de suflet despre Împărtășirea continuă cu preacuratele lui Hristos Taine*, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, în *Împărtășirea continuă cu Sfintele*

prilejul, îndeamnă la o împărțășire frecventă, în răspăr cu unele cutume locale arogate ca „Tradiție“ până astăzi:

„Dacă sângele Stăpânului nostru Iisus Hristos este curățitor de păcat, de ce tu, frate, nu te îngrijești să te împărțășești des ca să primești dezlegarea păcatelor ce pot fi iertate? Nu știi că, cu cât te împărțășești mai des cu însuși Sfântul Sânge, cu atât mai des te împărțășești cu însăși Viața? [...] Dimpotrivă, nu știi că cu cât te îndepărtezi mai mult și nu te împărțășești cu acest Sânge făcător de viață, cu atât te îndepărtezi și de Viață?“²⁵⁸

Fiindcă poporul grec la începutul secolului al XIX-lea se afla încă sub opresiune otomană, nu rare erau situațiile în care credința se cerea mărturisită chiar cu prețul vieții în fața apostaziei. Astfel, Cuviosul Nicodim este cunoscut și ca „pregătitor de mucenici“. Vreme de cinci luni l-a pregătit și întărit pe Constantin din Hydra pentru clipa martirizării²⁵⁹. Îndemnuri în acest sens întâlnim și în *Eortodromion*: „Iar mai presus de toate, să fim râvnitori – dacă împrejurarea și nevoia o cer – în a bea și noi paharul cel aspru al morții din dragoste pentru Mântuitorul și Izbăvitorul nostru.“²⁶⁰

O temă filocalică iubită de Sfântul Nicodim este cea a rugăciunii minții. Povăluit biografului său Eftimie, autorul nostru a practicat această rugăciune până în clipa cuviosului său sfârșit. Nemaiputând-o spune cu mintea în ultimele sale zile din pricina stării precare de sănătate, se străduia să o spună cu buzele²⁶¹. În multe locuri din *Eortodromion* găsim îndemnuri la această rugăciune:

„Prin urmare, fratele meu creștin, când îți vei retrage mintea din toate lucrurile lumii – mă refer la plăceri, la slavă și la arginți – și o vei duce în inimă și, aflând în ea așa-numitul cuvânt lăuntric, vei rosti împreună cu acesta rugăciunea de un singur gând: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă» [...], atunci vei dobândi straja minții, pentru că această căldură care se naște din meditarea continuă la sfântul nume al lui Iisus îi biciuiește și-i taie pe demoni ca și cu o sabie cu două tăișuri și nu-i lasă să-ți momească mintea cu gândurile lor necuviincioase.“²⁶²

Taine. Dosarul unei controversă – mărturiile Tradiției, Deisis, Sibiu, 2006, pp. 179-284.

²⁵⁸ IDEM, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 50.

²⁵⁹ Cf. E. CITTERIO, *Nicodim Aghioritul*, pp. 80-81. A scris și o carte cu viețile noilor martiri din acele vremuri: Sfântul NICODIM AGHIORITUL, *Noul Martirologhion*, trad. rom. de Mircea Ștefan, Doxologia, Iași, 2016.

²⁶⁰ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 535.

²⁶¹ Cf. Ierom. Eftimie, *Viața*, p. 26.

²⁶² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 52.

Premisele rugăciunii sunt trezvia și isihia, care „e maica rugăciunii”²⁶³: „Deși nu-L putem vedea [pe Hristos] acum cu ochii trupului, Îl putem vedea neîncetat cu ochii cugetului dacă vom avea trezvie...”²⁶⁴

Științele profane în Eortodromion

Tâlcuirile sale cu conținut liturgic, biblic, teologic și filocalic sunt adesea presărate cu elemente din științele profane moderne. Când se referă la autori contemporani sau din secolele apropiate, îi numește „mai noi”, deosebindu-i de cei din Antichitate sau Bizanț. În scrierile sale târzii aceștia sunt nominalizați tot mai rar, ceea ce presupune că i-a lecturat la tinerețe, în biblioteca lui Hrisant din Naxos, cum am văzut mai devreme. De la „moralistii mai noi” preia definiții pentru cuvinte din canoanele melodice, precum „nemulțumire”²⁶⁵ sau „binefacere”²⁶⁶. Prin știința naturalistilor justifică setea vulturilor după sânge într-un citat din *Iov*²⁶⁷; sau legitimează o opțiune lexicală a imnografului: „A spus *veninul capului de balaur* fiindcă, potrivit naturalistilor, veninul se află în capul balaurilor și al șerpilor.”²⁶⁸ De la meteorologi cunoaște procesul de formare a norilor²⁶⁹ și fenomenul parheli-ei²⁷⁰. În tâlcuirea unui tropar compară convergența profesiilor spre persoana Mântuitorului cu razele care trec printr-o lentilă convergentă²⁷¹, iar în tâlcuirea unui acrostih descrie fenomenul optic dintre privirea ochilor și razele solare²⁷². Uneori abordează știința logicii pentru a demonstra învierea Maicii Domnului în relație cu cea a Fiului ei²⁷³, iar alteori pentru a o corecta în anumite privințe²⁷⁴.

Dintre științele mai vechi, recurge la aritmetică pentru a descrie în tâlcuirea unui irmos natura cifrei 3²⁷⁵. Gramatica o mănuieste cu dexteritate atunci când tratează probleme de metrică antică²⁷⁶, de sintaxă²⁷⁷ sau de semantică²⁷⁸. Reliefează nenumărate

²⁶³ *Ibidem*, vol. II, p. 538.

²⁶⁴ *Ibid.*, vol. II, p. 210-211.

²⁶⁵ *Cf. Ibid.*, vol. I, *infra* p. 571, în prima notă.

²⁶⁶ *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 203, în notă.

²⁶⁷ *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 50.

²⁶⁸ *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 201.

²⁶⁹ *Cf. Ibid.*, vol. II, p. 489.

²⁷⁰ *Cf. Ibid.*, vol. II, pp. 522-523, 528, 622.

²⁷¹ *Cf. Ibid.*, vol. II, p. 570.

²⁷² *Cf. Ibid.*, vol. II, pp. 451-452.

²⁷³ *Cf. Ibid.*, vol. II, p. 612.

²⁷⁴ *Cf. Ibid.*, vol. I, *infra* p. 341, în notă.

²⁷⁵ *Cf. Ibid.*, vol. I, *infra* p. 60, în notă.

²⁷⁶ *Cf. Ibid.*, vol. I, *infra* pp. 198, 202; vol. II, p. 451.

²⁷⁷ *Cf. Ibid.*, vol. I, *infra* p. 400, în notă.

²⁷⁸ *Cf. Ibid.*, vol. II, p. 74, în notă.

figuri de stil folosite îndeosebi de Cosma Melodul, precum elipsa²⁷⁹, corelarea retorică sau antiteza²⁸⁰, epistrofa²⁸¹, hiperbatul²⁸², pătratul²⁸³ ori sinecdoca²⁸⁴.

Rubrici de lecturi omiletice

În tipicoanele bizantine, începând cu secolul al IX-lea, sunt indicate pentru zilele de peste an și pentru sărbătorile cu dată fixă sau mobilă, lecturi patristice de la Sfinții Părinți, fie omilii prăznuitoare, fie omilii exegetice la Scriptură. Pentru a indica lectura zilei, erau reproduse primele cuvinte dintr-o omilie și uneori chiar cartea în care erau cuprinse în acest scop, cu denumirea de *Prăznicar* (Πανηγυρικόν).²⁸⁵ Sfântul Nicodim preia toate aceste indicații omiletice și le redă în notele de la precuvântările fiecărei sărbători din *Eortodromion*, într-un număr nu mai mic de 165 de omilii, dar și în cele din *Sinaxarul* său, specificând și locurile în care pot fi găsite omiliile respective.

Un început de ediție critică a canoanelor melodice

Pe lângă varietatea bogată de expuneri văzută mai sus, Cuviosul Nicodim întreprinde, încă din zorii secolului al XIX-lea, și o lucrare tehnică, ceea ce numim astăzi „ediție critică de text”. În canoanele melodice, acestea fiind copiate de nenumărate ori pentru uzul liturgic vreme de un mileniu, s-au strecurat, de la un copist la altul, diferențe lexicale, numite în limbajul de specialitate „lecțiuni”. Astfel, Nicodim nu s-a mărginit doar la tâlcuirea textului preluat ca atare dintr-o ediție a cărților de cult sau din manuscrisul cu tâlcuirea bizantină, ci a confruntat textele mai multor manuscrise și ediții tipărite, ceea ce se numește în limbaj tehnic „colaționare”, și a ales lecțiunea pe care a considerat-o cea mai potrivită și mai apropiată de forma primă a canonului ieșit de sub pana imnografului, iar pe celelalte le-a redat în subsolul paginii, cum se și procedează în edițiile critice moderne. În unele situații justifică alegerea făcută.

Citind *Eortodromionul*, precum și orice altă carte a sa, vom vedea că Sfântul Nicodim Aghioritul a fost un pedagog al oamenilor de toate vârstele. Înzestrat cu vocație și smerenie, cele două mari virtuți ale sale, a scris pentru copii și adulți,

²⁷⁹ Cf. *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 55.

²⁸⁰ Cf. *Ibid.*, vol. II, pp. 120, 123, 307.

²⁸¹ Cf. *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 59.

²⁸² Cf. *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 91.

²⁸³ Cf. *Ibid.*, vol. II, p. 96.

²⁸⁴ Cf. *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 290.

²⁸⁵ Cf. Albert EHRHARD, *Überlieferung und bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum ende des 16. Jahrhunderts*, vol. I, C. Schulze & Co., GMBH., Gräfenhainichen, Leipzig, 1937, pp. 36-39.

bărbați și femei, oameni simpli și intelectuali, greci și străini, credincioși și necredincioși, apostatați, ortodocși și heterodocși²⁸⁶. El nu se rezumă doar la conaționalii săi, ci se adresează întregii creștinătăți, promovând valorile ortodoxe. Și nu scrie doar pentru timpurile sale, ci opera sa, fiind în deplină armonie cu cea a Sfinților Părinți și nefiind cu nimic mai prejos de a lor, străbate deja secole, traducându-se în mai multe limbi până astăzi.

II. ÎNCEPUTURILE IMNOGRAFIEI CREȘTINE ȘI CANONUL MELODIC BIZANTIN

Așa cum am spus în preliminarii, în continuare vom face o scurtă incursiune în imnografia creștină și ne vom concentra asupra canonului melodic și a autorilor săi tâlcuiți de Sfântul Nicodim Aghioritul în *Eortodromion*.

Distincția între poezia religioasă și imnografia bisericească

Când vorbim despre poezia religioasă, trebuie să facem, întâi de toate, o distincție între două categorii: poezia religioasă personală și imnografia bisericească. Poezia religioasă exprimă trăiri personale în sfera religiosului, pe când imnele liturgice sunt compuse în vederea cultului public. Sentimentele poetice exprimate în poemele religioase sunt împărtășite unei anumite categorii de cititori, cu aplecări literare, pe când poezia cultică este destinată unui public foarte divers și transmite acestuia adevăruri de credință exprimate prin imne, iar nu sentimente particulare.²⁸⁷

În Antichitatea greacă, un exemplu pentru poezia religioasă îl găsim în persoana lui Pindar²⁸⁸, iar pentru poezia cultică amintim de poemele orfice²⁸⁹. Pentru Antichitatea creștină, prima categorie este reprezentată de Clement Alexandrinul († 215) cu *Imnul său către Mântuitorul Hristos*²⁹⁰, de Metodiul de Olimp († 313) cu poemul său în 24 de

²⁸⁶ G.E. MARNELLOS, *Saint Nicodème*, p. 172.

²⁸⁷ Cf. Νικολάου Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ ὑμνογραφία καὶ ποίησις, ἥτοι εἰσαγωγή εἰς τὴν βυζαντινὴν φιλολογοῖαν*, vol. II, Ed. P. Pournara, Tesalonic, 1993³, pp. 9-12.

²⁸⁸ În traducere românească: PINDAR, *Ode I*, trad. rom. de Ioan Alexandru, Ed. Univers, București, 1974; IDEM, *Ode II. Pythianice*, trad. rom. de Ioan Alexandru, Ed. Univers, București, 1975; IDEM, *Ode III. Nemeene, isthmianice și fragmente*, trad. rom. de Ioan Alexandru, Ed. Univers, București, 1977.

²⁸⁹ ORFEU, *Imnuri*, trad. rom. de Ion Acsan, Ed. Univers, București, 1972.

²⁹⁰ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Imn către Mântuitorul Hristos*, PSB 4, pp. 361-362.

strofe în acrostih alfabetic²⁹¹ sau de Grigorie Teologul (329-390) cu variata sa poezie²⁹². Poemele lor au fost compuse în metru antic și se scandau după legea cantității vocalice, neținându-se cont de accentul natural al cuvintelor, drept care nu puteau fi folosite în cult pe scară largă. Versuri scrise în metru antic s-au folosit însă și pentru acrostihul canoanelor melodice și la sinaxarele de la Utrenie, prezente în cărțile grecești de cult până astăzi. Însuși Cuviosul Nicodim a compus 312 distihuri iambice dodecasilabice și 30 de versuri homerice pentru a le completa pe cele din *Sinaxarul* său²⁹³. Detalii despre cele două tipuri de prozodie vom vedea în partea a treia a introducerii.

Primele imne ale cultului creștin

În cultul creștin inițial, cântările au fost preluate de la evrei, cum putem vedea și din cuvintele apostolului Pavel: „[...] vă umpleți de Duhul, grăind între voi în psalmi și în imne și în cântări duhovnicești, cântând și înălțând psalmi în inima voastră Domnului“ (Ef. 5, 18-19). Se cântau Psalmii, se citeau pericope din cărțile veterotestamentare, dar și din cele neotestamentare, cum sunt pasajele din *Evanghelia după Luca*: „Acum slobozește...“ (Lc. 2, 29-32), cuvinte rămase până astăzi în slujba Vecerniei, sau lauda Fecioarei Maria: „Mărește, suflete al meu, pe Domnul“ (Lc. 1, 46-55), și a lui Zaharia: „Binecuvântat este Domnul, Dumnezeu lui Israel“ (Lc. 1, 68-79), care astăzi constituie ultima cântare din cele nouă Cântări sau Ode biblice, cunoscute în spațiul românesc și sub denumirea de „Cântările lui Moise“. Imnul „Slavă întru cei de sus...“ (Lc. 2, 14) este până astăzi parte integrantă în Utrenie. Pe lângă aceste cântări biblice au fost compuse încă din primele secole și imne de factură creștină, cum este imnul Vecerniei „Lumină lină“, atribuit de Vasile cel Mare Sfântului Atinoghen²⁹⁴, martirizat în timpul împărăției lui Dioclețian (284-305).

Începuturile imnografiei bizantine

Imnografia constantinopolitană sau bizantină a stat la confluența dintre riturile ierusalimitean primar, antiohian și alexandrin, cărora li s-au adăugat treptat diverse forme imnografice²⁹⁵ numite cu termenul generic de „tropar“. Termenul τροπάριον

²⁹¹ ΜΕΘΟΔΙΟΥ, Παρθένιον, în *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, (ed.) W. CHRIST, M. PARANIKAS, In Aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae, 1871, pp. 33-37.

²⁹² Publicată în PG 37, 397 ș.u. și PG 38, 9-130.

²⁹³ Cf. Σ. ΞΕΜΙ. ΨΑΡΡΑ, „Περίδιάβαση“, p. 43. Vezi o descriere amplă asupra temei însoțită de editarea epigramelor la Ελένη ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, „Νικόδημος ο Αγιορείτης ως επιγραμματοποιός κρινόμενος εκ των συναξαριακών επιγραμμάτων του“, în *Η Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 19, (2004-2005), Ατена, 2005, pp. 212-304.

²⁹⁴ Cf. Sf. VASILE CEL MARE, *Despre Duhul Sfânt* 29, 73, PG 32, 205A.

²⁹⁵ Cf. Egon WELLESZ, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Clarendon Press, Oxford, 1962², p. 171. Vezi despre ritul ierusalimitean în Constantinopol la Stig Simeon R. ΦΡΟΥΣΗΩΝ, „The Early History of the Hagiopolitan: Daily Office in Constantinople New Perspectives on the Formative

(„tropar“) este diminutivul substantivului τροπος („mod muzical“), echivalat de lexicograful Sophocles cu latinescul „modulatio“²⁹⁶, deoarece troparul poate fi atât o compoziție în proză, cât și una metrică ce variază muzical, așa cum vom vedea mai jos.²⁹⁷ S-au speculat și alte etimologii pentru acest termen, de exemplu, ca element constitutiv pentru canonul melodic²⁹⁸ sau și pentru condac.

Acest cuvânt e atestat din secolul al V-lea și îl găsim în Pateric, când Avva Pamvo își trimite ucenicul la Alexandria, unde acesta aude cântându-se în biserică „tropare“. Uimit de frumusețea cântărilor ritului catedral, își arată mirarea față de povățuitorul său cum de ei nu cântă la pustie tropare și canoane²⁹⁹. Însă acrivia pustnicească nu îngăduia stricarea isihiei lăuntrice prin cântări exterioare³⁰⁰.

Aceeași reticență față de cântări o întâlnim și un secol mai târziu tot într-o apoftegmă în care e relatată întâlnirea pe muntele Sinai dintre cei doi stareți, Ioan și Sofronie, și Avva Nil.

„Ne-au povestit Avva Ioan și Avva Sofronie, zicând: Am plecat la Avva Nil în muntele Sinai, iar a doua zi era duminică. Bătrânul petrecea în isihie sus, în vârful sfânt al muntelui, având și doi ucenici.

După ce am intrat la Vecernie, Bătrânul a început *Slavă Tatălui...*³⁰¹ cu cele următoare și, după ce au zis *Fericit bărbatul...* și *Doamne, strigat-am...* fără tropare³⁰², *Lumină lină și Învrednicește-ne, Doamne...*, a început *Acum slobozește...* cu cele următoare. Și, după ce am terminat Vecernia, ne-a întins masa.

Și, după ce am cinat, am început canonul. Și, după ce am terminat Hexapsalmul și am zis *Tatăl nostru*, am început psalmii cu glas așezat. Și, zicând prima stare a celor cincizeci de psalmi, Bătrânul a început

Period of the Byzantine Rite“, în *DOP* 74 (2020), pp. 351-382.

²⁹⁶ E.A. SOPHOCLES, *Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods*, Ed. Charles Scribner's Sons, New York, 1900, s.v. τροπάριον.

²⁹⁷ În cultura bisericească românească, denumirea de „tropar“ are un sens mult mai restrâns, identificându-se cu apoliticul din greacă, despre care vorbește Cuviosul Nicodim (vezi *infra* p. 13, în notă). Cu un sens mai larg pentru imne folosim termenul de „stihiră“.

²⁹⁸ Vezi două explicații ale termenului la Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 12.

²⁹⁹ Cuvântul „canon“ aici are sensul de „psalmodie“, „cântare a psalmilor“; cf. Augusta LONGO, „Il testo integrale della «Narrazione degli Abati Giovanni e Sofronio» attraverso de «Ερημνεΐα» di Nicone“, în *Rivista di studi bizantini e neoellenici*, vol. 2-3, Roma, 1965-1966, p. 232.

³⁰⁰ *** *Patericul Mare*, trad. rom. de pr. prof. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2016, pp. 150-153; Vezi pe această temă și Ierom. Agapie Corbu, „Neliniști în pustie: de la hrana tare a Scripturilor la laptele cântărilor și al cuvintelor elinești“, în vol. Ieromonah Agapie CORBU (coord.), *Scriptura în spiritualitatea monastică. Studii de exegeză biblică patristică*, Ed. Universității „Aurel Vlaicu“/Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2023, pp. 103-121.

³⁰¹ Potrivit obiceiului palestinian, Vecernia începe cu „Slavă Tatălui...“; cf. A. LONGO, „Il testo“, p. 230.

³⁰² Aici, cuvântul „tropar“ este folosit cu sensul generic, precizat mai sus.

Tatăl nostru și *Doamne, miluiește* de cincizeci de ori. Și, șezând noi, unul dintre ucenicii săi a citit [*Epistola*] *sobornicească* a lui Iacov. Și, stând iarăși în picioare, am început a doua stare de cincizeci de psalmi și, terminând cei cincizeci de psalmi, i-a dat altui frate de a citit din aceeași carte *Epistola sobornicească* a lui Petru. Și, stând în picioare, am început a treia stare de cincizeci de psalmi și, terminând cei o sută cincizeci de psalmi și zicând *Tatăl nostru* și *Doamne, miluiește*, am șezut. Și Bătrânul mi-a dat mie cartea de am citit [*Epistola*] *sobornicească* a lui Ioan. Și, stând în picioare, am început Cântările [biblice] fără tropare. Și nici la cântarea a 3-a, nici la a șasea nu a pus mesodie³⁰³, ci *Tatăl nostru* și *Doamne, miluiește*. Și, după ce am zis Laudele fără tropare, a început *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...* și Crezul, iar apoi *Tatăl nostru* și *Doamne, miluiește* de trei sute de ori.

Bătrânul a adăugat apoi, zicând: *Fiule și Cuvântule al lui Dumnezeu, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, miluiește-ne și ajută și mântuiește sufletele noastre.*

Și, zicând noi *Amin*, am șezut.

Și îi zic Bătrânului: «De ce, Avva, nu păziți rânduiala Bisericii sobornicești și apostolice?»

Și zice Bătrânul: «Cel ce nu păzește rânduiala Bisericii sobornicești și apostolice să fie anatema și în veacul acesta, și în cel ce va să fie.»

Și îi zic: «Uite. Cum tu însuși [n-ai pus] tropare la Vecernia sfintei duminici, nici la *Doamne, strigat-am*, nici la *Lumină lină*, nici la *Să se îndrepteze*, nici *Dumnezeu este Domnul* la canon, nici sedelnele Învierii la stihologia psalmilor, nici troparele³⁰⁴ la cântările celor trei tineri, dar nici la Mărimuri *Toată suflarea*, nici la Doxologie n-ai spus *Învierea Mântuitorului pe care o laudăm?*»³⁰⁵

Din această relatare putem vedea cum, în Bizanțul timpuriu, cele două slujbe, Vecernia și Utrenia, cuprindeau multe elemente rămase până azi și rânduite în aceleași momente ale slujbelor ca și acum.

Din secolul al V-lea ni s-au păstrat și primele nume ale unor imnografi din vremea împăratului Leon I (457-474), „Antim și Timocle, care erau cunoscuți ca alcătuitori de tropare”³⁰⁶, ale căror compoziții însă nu s-au păstrat. Potrivit lui

³⁰³ Mesodiile (μεσώδια) sunt identificate în canonul melodic de mai târziu cu sedelna după cântarea a 3-a și cu condacul după cântarea a 6-a; cf. A. LONGO, „Il testo”, p. 234.

³⁰⁴ Aceste tropare, numite în continuarea povestirii „mesodii”, trebuie identificate cu irmoasele sau imnele finale adăugate la cântările biblice; cf. A. LONGO, „Il testo”, p. 234.

³⁰⁵ *** *Narratio Iohanni Tributa et Sophronio*, în A. LONGO, „Il testo”, pp. 251-253. Textul grecesc integral, editat critic, se află la pp. 251-267.

³⁰⁶ GHEORGHE KEDRINOS, *Compendiu de istorii*, PG 121, 665C.

Teodor Lectorul, istoric din secolul al VI-lea, Antim este considerat primul care a introdus în cult privegherile de toată noaptea³⁰⁷.

Un alt imnograf tot din acele timpuri este Sfântul Auxentie, în *Viața* căruia de această dată ni s-au păstrat șapte tropare. După retragerea din armata imperială, a dus o viață pustnicească în muntele Sinope de lângă Calcedon. Aici primea pelerini și, pe lângă sfaturile duhovnicești ce le dădea, îi învăța să cânte tropare, la sfârșitul cărora intonau cântarea a 8-a a celor trei tineri³⁰⁸. După cum se poate observa, troparele sale sunt compuse într-o manieră simplă, inspirate din scrierile biblice. Mai jos sunt reproduse și traduse primul și ultimul tropar:

Πτωχὸς καὶ πένθης,
ὕμνοῦμέν σε, κύριε·
δόξα τῷ πατρὶ,
δόξα τῷ υἱῷ,
5 δόξα τῷ ἁγίῳ πνεύματι
τῷ λαλήσαντι διὰ τῶν
προφητῶν.

[...]

Ἄγαλλιᾶσθε,
δίκαιοι, ἐν κυρίῳ,
πρεσβεύοντες ὑπὲρ ἡμῶν·
40 δόξα σοι, κύριε,
ὁ θεὸς τῶν ἁγίων.³⁰⁹

„Sărac și nevoiaș
Te laudăm pe Tine, Doamne:
slavă Tatălui,
slavă Fiului,
slavă Duhului Sfânt,
Celuia ce a grăit prin proroci.

[...]

Bucurați-vă,
dreptilor, în Domnul,
solind pentru noi.
Slavă Ție, Doamne,
Dumnezeul sfinților.“

Din secolul al VI-lea datează imnul cântat până astăzi în cadrul Liturghiei, la finalul celui de-al doilea antifon, și anume: „Unule-Născut, Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu...“ Această cântare este atribuită de obicei împăratului Iustinian, care a compus-o undeva între anii 535-536. Alții o atribuie însă lui Sever al Antiohiei, întrucât acest imn, în Liturghia siriacă, poartă numele episcopului monofizit.³¹⁰

³⁰⁷ TEODOR LECTORUL, *Selecții din istoria bisericească* I, 19, PG 86/1, 176A: „Αὐτὸς γὰρ καὶ πρῶτος τὰς παννυχίδας παρεσκεύασε γίνεσθαι.“ Vezi mai multe la Robert TAFT, *The Liturgy of the Hours in East and West*, The Liturgical Press, Minnesota, 1986, pp. 171-174.

³⁰⁸ SIMEON METAFRASTUL, *Viața Sfântului Auxentie* 45-47, PG 114, 1413D-1416D.

³⁰⁹ J.J. THIERRY, *Christ in Early Christian Greek Poetry. An Anthology*, E.J. Brill, Leiden, 1972, pp. 28-29.

³¹⁰ Vezi ipoteza paternității severiene la D. Julien PUYADE, „Le tropaire ‘O Monoyenēs“, în *Revue de l’Orient Chrétien*, vol. 17, nr. 1, 1912, pp. 253-267; și un studiu mai minuțios asupra apartenenței în general la V. GRUMEL, „L’auteur et la date de composition du tropaire ‘O Monoyenēs“, în *Echos d’Orient* 132, vol. 22 (1923), pp. 398-418.

Condacul

Imnografia bizantină a fost marcată de două tipuri majore ale genului care au înflorit în perioade succesive de timp. Primul dintre acestea este condacul, pe care unii l-au caracterizat, cu o vădită exagerare, ca fiind „singura mare realizare originală a literaturii bizantine”³¹¹. Perioada de înflorire a condacului s-a desfășurat între jumătatea secolului al V-lea și secolul al VII-lea³¹². Se presupune că din secolul al VI-lea condacul a devenit o formă standard în ritul constantinopolitan odată cu oficierea slujbelor în catedrala Sfânta Sofia³¹³. Dintre autorii acestei forme poetice, printre care amintim pe Anastasie, Chiriac și Dometie, Roman Melodul (485-555)³¹⁴ a fost considerat părintele condacului, întrucât în manuscrisele bizantine nu s-au descoperit condace date înainte de el. Dar cum a reușit Roman să-l creeze în formă deplină fără o anumită evoluție? Potrivit cercetărilor de orientalistă, s-a dovedit că originea condacului romanic se află în poezia siriacă a secolelor IV-V, în special a Sfântului Efreem Sirul. Roman Melodul, fiind de origine sirian, era familiarizat cu poezia culturii sale, a cărei structură a adaptat-o la spiritul imnografic bizantin în forma condacului.³¹⁵ Cel mai cunoscut condac al lui Roman Melodul este „Fecioara astăzi...”³¹⁶, care, până în secolul al XII-lea, era cântat de două cete de psalți în palatul imperial la masa de Crăciun³¹⁷.

³¹¹ C.A. TRYPANIS, „Introduction”, în *Sancti Romani Melodi Cantica*, (ed.) Paul MAAS, C.A. TRYPANIS, Clarendon Press, Oxford, 1963, p. xiv.

³¹² Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 157.

³¹³ Cf. Stratis PAPAIOANNOU, „Sacred Song”, în *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, (ed.) Stratis PAPAIOANNOU, Oxford University Press, 2021, p. 443.

³¹⁴ Pentru Roman Melodul vezi Alexandru PRELIPCEAN, „Sfântul Roman Melodul – imnograful desăvârșit al Ortodoxiei”, în *Studii teologice*, Seria a III-a, Anul VII, nr. 2, aprilie-iunie (2011), pp. 59-105; José GROSIDIER DE MATONS, *Romanos le Mélode et les origines de la poésie religieuse à Byzance*, Beauchesne, Paris, 1977.

³¹⁵ Vezi mai multe la E. WELLESZ, *A History*, p. 184; cf. S. PAPAIOANNOU, „Sacred Song”, p. 443. Privitor la influența Sfântului Efreem Sirul asupra imnografiei lui Roman Melodul vezi Sebastian BROCK, *From Ephrem to Romanos: interactions between Syriac and Greek in Late Antiquity*, Ashgate, Vermont, 1999, pp. 139-151; Sebastian P. BROCK, „Poetry and Hymnography”, în *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*, (ed.) Susan ASHBROOK HARVEY, David G. HUNTER, Oxford University Press, 2008, pp. 666-667.

³¹⁶ Vezi traducerea lui în limba română, precum și a altor condace ale lui Roman în Sfântul ROMAN MELODUL, *Imne*, trad. rom. de Cristina Rogobete și Sabin Preda, Ed. Bizantină, București, 2007; Sfântul ROMAN MELODUL, *Imnele Sfintei Scripturi*, trad. rom. și studiu introductiv de Alexandru Prelipcean, Doxologia, Iași, 2012; Sfântul ROMAN MELODUL, *Imne teologice*, trad. rom., studiu introductiv și note de Alexandru Prelipcean și Alexandru Iorga, Doxologia, Iași, 2012. O analiză a condacului „Fecioara astăzi...” la Sabin PREDĂ, „Condacul Fecioara astăzi...” alcătuit de Sfântul Roman Melodul. Analiza condacului pe baza structurii literare interne și a structurii melodice”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, anul universitar 2003-2004 (anul IV), Ed. Universității din București, București, (anul IV), 2004, pp. 343-355. O ediție critică a condacelor lui Roman Melodul: (ed.) Paul MAAS, C.A. TRYPANIS, *Sancti Romani Melodi Cantica*, Clarendon Press, Oxford, 1963.

³¹⁷ Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 190.

Condacul este un poem compus din mai multe strofe, numite „icoase”³¹⁸, care variază ca număr în funcție de lungimea acrostihului. Acestea pot fi numite și cu termenul general de „tropar”. Toate aceste tropare sau icoase sunt compuse după aceeași structură melodică dată de strofa model, care are rolul de irmos, cum vom vedea în continuare la structura canonului melodic. Un condac poate fi compus nu neapărat pe structura strofei model, ci pe cea a unui condac anterior, procedeu similar și la canoane. Condacul debutează însă cu un tropar mai scurt, având structură melodică proprie, dar pe același glas. Este numit „proimion” sau „kukulion” (κουκουλιον = „glugă”) și anunță tema condacului. Ultima parte a proimionului reprezintă refrenul tuturor celelalte icoase.

În privința conținutului, condacul era un poem omiletic, înrudit oarecum cu *memra* siriană, care era o predică în versuri. La fel ca aceasta, condacul era plasat imediat după citirea Evangheliei de la Utrenie și parafraza textul acesteia³¹⁹.

Compunerea de condace s-a practicat până în secolul al X-lea, dar într-o formă mai scurtă, iar după anul 1000 acesta era alcătuit doar din proimion și primul icos, cunoscute astăzi drept „condacul și icosul”³²⁰, așa cum și condacul „Fecioara astăzi...” a rămas în Minei doar cu icosul „Betleemul a deschis Edenul...”.

Canonul melodic

A doua perioadă importantă a imnografiei bizantine a fost marcată de înflorirea și cristalizarea canonului melodic în slujba Utreniei. Aceasta s-a întâmplat începând cu secolul al VI-lea. După cum s-a arătat la început, cultul creștin timpuriu era fundamentat pe cântarea de Psalmi, iar apoi, la sfârșitul secolului al II-lea sau la începutul celui de-al III-lea, au fost adăugate treptat Cântările biblice³²¹, inițial cântarea 1 și a 8-a la privegherile duminicale³²². În secolul al V-lea corpusul Cântărilor era deja complet, fiind atestat în celebrul *Codex Alexandrinus*³²³, și anume 14 cântări biblice,

³¹⁸ Termenul „icos” provine de la grecescul οἶκος, care înseamnă „casă”. Sensul cu care e folosit acest cuvânt în imnografie a rămas multă vreme obscur. Putem vedea aceasta și din interpretarea alegorică pe care Sfântul Nicodim o face termenului (*Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 13, la sfârșitul notei de subsol). Potrivit cercetărilor din secolul trecut, grație cărora s-a dovedit originea siriacă a condacului, s-a ajuns la concluzia că grecescul οἶκος este o calchiere a cuvântului siriac *ܒܝܬܐ* (*baytā*), al cărui sens primar este cel de „casă”, pe când sensul secundar și adecvat aici este de „strofă”.

³¹⁹ Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 184.

³²⁰ Cf. S. PAPAIOANNOU, „Sacred Song”, p. 443.

³²¹ Vezi descrise aceste cântări la Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 7-8 și, pe larg, pp. 13-21. Au fost tâlcuite de Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Grădina harurilor*, traducere în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie.

³²² Cf. MAKARIOS SIMONOPETRITUL, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2008³, p. 185.

³²³ Cf. Jennifer KNUST, „The Biblical Odes and the Text of the Christian Bible: A Reconsideration of the Impact of Liturgical Singing on the Transmission of the Gospel of Luke”, în *Journal of*

care mai apoi s-au redus la 10, dintre care ultimele două, a Fecioarei și a lui Zaharia, au constituit cântarea a 9-a.³²⁴

Istoricul canonului melodic

Am putut observa din relatarea stareților Ioan și Sofronie din secolul al VI-lea că, în cultul catedral, stihurile din Psalmi de la „Doamne, strigat-am...” din cadrul Vecherniei și de la Laude din cadrul Utreniei erau însoțite de anumite tropare, care pot fi identificate cu stihurile de astăzi. Din aceeași relatare putem vedea incluse, în cadrul Utreniei, și cele nouă cântări biblice, iar cântările celor trei tineri erau de asemenea însoțite, în cultul catedral, de tropare sau mesodii, ceea ce cu siguranță constituia canonul melodic. Până în secolul trecut, se credea că acest imn complex a fost introdus în cult începând cu secolul al VII-lea, prin adăugarea treptată de tropare la fiecare odă din stihologia Cântărilor biblice. Însă, potrivit studiilor recente, acesta, cel puțin în forme mai scurte, pare că este la fel de vechi ca și condacul³²⁵. Filologul rus Vladimir Vasilik, specialist în imnografie creștină, a avansat pe baza manuscriselor gruzine timpurii presupunerea conform căreia la jumătatea secolului al IV-lea canonul³²⁶ melodic era constituit dintr-o singură cântare (monocântare), compusă din tropare întrețesute în cântarea biblică a celor trei tineri³²⁷. Această ipoteză este oarecum confirmată și de obiceiul Sfântului Auxentie de a compune tropare și de a le cânta însoțite de cântarea celor trei tineri, fiind probabil un obicei mai vechi; sau de specificarea stareților Ioan și Sofronie că, în cultul catedral, cântarea celor trei tineri e însoțită de tropare. Revenind la ipotezele lui Vasilik, în secolul al V-lea, odată cu adăugarea în canonul Utreniei a Mărimurilor, care sunt însăși cântarea a 9-a, au fost întrețesute între acestea irmosul și troparele, în urma Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes (431), care condamnase nestorianismul. Astfel, a luat naștere dicântarea melodică, alcătuită din ultimele două cântări ale canonului de mai târziu: cântarea tinerilor și a Fecioarei³²⁸. Așadar, lipsa cântării a 2-a din tricântarea de la Marțea Mare, cauzată de scurtimea acrostihului³²⁹, nu trebuie privită ca o excepție, deoarece modelul primordial de canon alcătuit din doar două cântări pesemne că era încă familiar în timpul lui Cosma Melodul.

Biblical Literature 133 (2/2014), pp. 344-345.

³²⁴ Vezi traducerea celor 14 cântări în *Septuaginta*, vol. 4/I, trad. rom. de Francisca Bălăceanu, Florica Bechet, Ioana Costa, Cristian Gașpar, Eugen Munteanu și Ion Pătrulescu, Colegiul Noua Europă/Polirom, Iași, 2006, pp. 351-386.

³²⁵ Cf. S. PAPAIOANNOU, „Sacred Song”, p. 449. Vezi și bibliografia aferentă.

³²⁶ Termenul „canon” nu se referă strict la numărul fix de nouă cântări, ci la ansamblul de tropare întrețesute în cântările biblice.

³²⁷ Cf. В.В. ВАСИЛИК, *Происхождение канона (богословие, история, поэтика)*, Editura Universității Sankt Petersburg, 2006, p. 253.

³²⁸ Cf. *Ibidem*, p. 254.

³²⁹ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 90.

Este foarte interesantă și ipoteza aceluiași filolog cu privire la originea canonului Bunevestiri. După cum se poate vedea din textul original, acest canon are trei acrostihuri alfabetice, fiecare acoperind un număr inegal de cântări, lucru neobișnuit printre imnografii bizantini³³⁰. Primul acoperă cântările 1-7, al doilea este cuprins în cântarea a 8-a și al treilea în cântarea a 9-a³³¹. Plecând de la conținutul formal și ideatic al canonului, Vasilik presupune că ultimele două cântări sunt compoziții din secolul al V-lea. Mai precis, cântarea a 9-a a fost scrisă imediat după sinodul de la Efes, compusă ca un imn de biruință asupra nestorianismului, când s-a impus și termenul de θεοτόκος, („Născătoare de Dumnezeu“). Este grăitor textul irmosului din acest unghi de vedere: „Ca de un chivot însuflețit al lui Dumnezeu nicidecum să nu se atingă mâna celor necunoscători, dar buzele credincioșilor [...] să strige cu bucurie Născătoarei de Dumnezeu.“³³²

Mai târziu, această dicântare avea să fie completată, cu acrostih propriu, de către Sfântul Ioan Damaschin, devenind un canon complet³³³. De altfel, paternitatea canonului a fost mereu disputată din cauza acrostihului. În cărțile de cult, canonul este atribuit în întregime lui Ioan Damaschin, pe când alții au atribuit primele șapte cântări lui Teofan Graptul, iar ultimele două lui Ioan Damaschin³³⁴.

În a doua parte a secolului al V-lea și la începutul celui de-al VI-lea, dicântarea devine nucleul a două tipuri de canon: cel variabil, format din trei cântări (tricântare) și cel format din patru cântări (tetracântare). În privința tricântării, după ce oda lui Azaria (astăzi, cântarea a 7-a) s-a delimitat de cea a tinerilor, pe lângă cele două ode rămase s-a adăugat o odă alternantă în funcție de ziua săptămânii. În ce privește tetracântarea, pe lângă oda lui Azaria și ultimele două ode s-a adăugat și oda lui Iona. Astfel, tricântarea alternantă era specifică zilelor de rând de peste săptămână, iar tetracântarea era specifică sâmbetei³³⁵, confirm schiței de mai jos.

<i>Luni</i>	1	—	—	—	—	—	—	8	9
<i>Marți</i>	—	2	—	—	—	—	—	8	9
<i>Miercuri</i>	—	—	3	—	—	—	—	8	9

³³⁰ Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 202.

³³¹ Vezi textul original cu acrostihul marcat în *Eortodromion*, vol. II, pp. 448-458.

³³² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 458, t. 38.

³³³ Vezi pe larg la Диакон Владимир Василик, „Об одной особенности Благовещенского канона“ (7 aprilie 2015), pe platforma „Православие.Ru“: <https://pravoslavie.ru/78459.html>. Vezi un alt articol despre dicântările la Nașterea Domnului și la Teofanie la Диакон Владимир Василик, „О Рождественских и Богоявленских двупеснях в грузинском тропологии иадгари“ (23 ianuarie 2012), pe platforma „Православие.Ru“: <https://pravoslavie.ru/51126.html>.

³³⁴ Cf. *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, p. 236, nota de subsol. Vezi și J.P. MIGNE, *PG* 96, 852A-853A.

³³⁵ Cf. В.В. Василик, *Происхождение*, pp. 256-257.

Joi	—	—	—	4	—	—	—	8	9
Vineri	—	—	—	—	5	—	—	8	9
Sâmbătă	—	—	—	—	—	6	7	8	9

Denumirea de „Triod“ (Τριῳδιον) provine de la această formă a tricântării (τριῳδιον) variabile, cântată în zilele de rând de la Duminica Vameșului și a Fariseului până la Duminica Tuturor Sfinților. Potrivit vechilor tradiții liturgice, Triodul cuprinde nu doar perioada până la Paști, ci și cea post-pascală, numită astăzi „a Penticostarului“. Acest lucru reiese limpede din prologul lui Nichifor Calist Xanthopoulos la sinaxarele Triodului, „care încep de la [Duminica] Vameșului și a Fariseului și ajung până la [Duminica] Tuturor Sfinților“³³⁶.

Prin urmare, dacă până nu demult se vehicula teoria conform căreia canonul a înlocuit condacul, din cele de mai sus putem vedea că aceste două forme imnografice au coexistat și s-au dezvoltat împreună, însă la un moment dat condacul a început să-și piardă din prestigiu în fața canonului, care era mai consistent din punct de vedere dogmatic.³³⁷

Lipsa cântării a 2-a

Canonul complet, așa cum îl cunoaștem astăzi, s-a format în secolul al VI-lea și a apărut inițial în două forme: cu și fără cântarea a 2-a. Astfel, lipsa cântării a 2-a nu este o inovație în canonul complet, ci o practică veche³³⁸. Sfinții Ioan Damaschin și Cosma Melodul compun canoane din opt cântări, având un fundament teologic pentru acest număr: ziua duminicii ca ziua a 8-a³³⁹. De-a lungul timpului s-au formulat mai multe explicații pentru lipsa cântării a 2-a. Prima motivează insistența prea mare pe frică, întrucât e o cântare în care poporul israelit e avertizat să nu cadă în idolatrie după ce va intra în pământul făgăduinței (cf. Deut. 31, 16-19)³⁴⁰. A doua explicație, apropiată de prima, are în vedere caracterul penitențial, nepotrivit zilelor de sărbătoare, motiv pentru care e folosită în Postul Mare. Fiindcă numărul de nouă cântări a fost asociat și cu numărul celor nouă cete îngerești³⁴¹, s-a mai spus că lipsa

³³⁶ ***Τριῳδιον, Tipografia lui Phoinix, Veneția, 1876, p. 4; în rom.: ***Triodul, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 10. Vezi tricântările post-pascale în ***Penticostar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, pp. 380-436. Vezi pe larg această temă la Constantin-Cornel COMAN, «Lumină spre descoperirea neamurilor». *Utrenia bizantină și caracterul etnic al ei*, Sibiu, 2021 (teză de doctorat), pp. 492-495.

³³⁷ Cf. В. В. ВАСИЛИК, *Происхождение*, p. 256.

³³⁸ Cf. *Ibidem*, p. 259.

³³⁹ Cf. *Ibid.*, p. 259. Vezi și C.-C. COMAN, «Lumină spre descoperirea neamurilor», pp. 478-483.

³⁴⁰ Vezi această explicație la Sf. Nicodim, care îl urmează pe Teodor Prodromos și pe Ioan Zonaras (*Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 16).

³⁴¹ Vezi simbolistica numărului 9 la Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 13-14.

cântării a 2-a reprezintă ceata căzută a îngerilor, ceea ce este o găselniță folclorică importată din mediul grecesc. Aceste explicații sunt respinse de noile cercetări în domeniu, în special de către Theoni Kollyropoulou, care a descoperit în manuscrise cel puțin 596 de canoane care includ cântarea a 2-a, multe dintre acestea fiind scrise la sărbători împărătești și la sfinți, unde tema este una de bucurie, iar nu penitențială³⁴². Nici numărul imnografilor care au compus canoane cu cântarea a 2-a nu este neînsemnat, înregistrându-se cel puțin 20 de nume³⁴³. Prin urmare, potrivit părintelui Macarie Simonopetritul, omiterea cântării a 2-a se datorează mai degrabă dimensiunilor mari ale cântării a 2-a biblice, fiind „vorba de cea mai lungă dintre ode și care, ca atare, riscă să lungească prea mult slujba dimineții”³⁴⁴. Această cauză poate fi dublată și de simbolistica numărului 8 legată de ziua a opta, cum sublinia mai sus Vladimir Vasilik, sau numărul 8 ca simbol al curățirii³⁴⁵.

Structura canonului melodic

Dacă structura condacului era alcătuită dintr-o strofă cu rol de irmos și dintr-o înșiruire de tropare, de această dată compoziția canonului este una complexă. Structura lui, așa cum am văzut, este compusă din nouă cântări, analoge cântărilor biblice, pe matrița cărora s-a format. Fiecare cântare are la bază un irmos cu o linie melodică proprie, dar pe același glas, urmată cu strictețe de tropare. La început, numărul troparelor dintr-o cântare varia între 6 și 9, dar mai târziu, odată cu introducerea altor imne monostrofice în oficiul matinal, numărul lor s-a redus³⁴⁶. În privința conținutului ideatic, de obicei canonul reflectă în irmoase tema odelor biblice analoge, iar în tropare cuprinde tema sărbătorilor pentru care a fost compus. Pe lângă aceste tropare, unele canoane au în fiecare cântare și un tropar închinat Sfintei Treimi sau unul închinat Maicii Domnului sau pe amândouă.

³⁴² Cf. Θεωνη Α. ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Περί του προβλήματος της Β' ωδής των κανόνων*, Patra, 2012, p. 386. Vezi editate aceste cântări ale sărbătorilor cu dată fixă la Θεωνη ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Έκδοση τών Β' ωδών οι όποίες έξέπεσαν από τούς ένδοχόμενους κανόνες στα λειτουργικά βιβλία και τὰ ΑΗΓ*, Ed. Eteria Byzantynon Spoudon, Atena, 2003; și o prezentare a canoanelor care au fost compuse având cântarea a 2-a la Θεωνη Α. ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ίδετε, ίδετε ότι εγώ ειμι Θεός... (Συμβολή στην μελέτη τών είρμών της β' φδής τών άσματοςκών κανόνων)*, Patra, 2010. Vezi și C.-C. COMAN, «*Lumină spre descoperirea neamurilor*», pp. 495-498. Tot aici trebuie avute în vedere și tricântările din perioada Penticostarului care cuprind cântarea a 2-a pentru zilele de marți (Penticostar, pp. 380-436).

³⁴³ Vezi lista acestora la Θ. Α. ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ίδετε, ίδετε*, pp. 105-106.

³⁴⁴ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΣΙΜΟΝΟΠΕΤΡΙΤΙΛ, *Triodul explicat*, p. 187. Cântarea a 2-a are 66 de stihuri, pe când cea mai extinsă din cele rămase, anume cântarea a 7-a, are doar 34.

³⁴⁵ Vezi mai multe la C.-C. COMAN, «*Lumină spre descoperirea neamurilor*», pp. 478-483.

³⁴⁶ Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 198. De obicei, canoanele lui Andrei Criteanul depășeau acest număr de tropare, dintre care cel mai reprezentativ este Canonul cel Mare, care are cel puțin 29 de strofe într-o cântare.

Rânduiala canonului melodic cu stihologia biblică

Rânduiala cântării canonului, legată organic de cântările biblice, este prescrisă în Tipicon și în Ceaslov pentru fiecare zi a anului liturgic, însă „relativa ei complexitate a făcut ca în majoritatea bisericilor această execuție să se limiteze numai la perioada Postului Mare”³⁴⁷. Există trei forme ale acestei rânduiei: a) una pentru zilele de rând din Postul Mare, care cuprinde textul integral al cântărilor biblice, inclusiv cântarea a 2-a, omisă în celelalte două; b) una prescurtată pentru zilele de rând din afara Postului Mare; și c) una și mai prescurtată pentru sărbători.³⁴⁸

Pentru a exemplifica aplicarea canonului melodic împreună cu odele biblice, ne vom referi la rânduiala stihologiei de la sărbători. În cărțile de cult, la începutul unui canon melodic, este specificat numărul de stihuri sau versete din oda biblică analogă care se pun la o cântare, iar în funcție de numărul acestora se cântă irmoasele și troparele. Există indicații fie „pe 4 [stihuri]“, fie „pe 6“, fie pe „8“, fie pe „14“. Dacă, de exemplu, există indicația „pe 8“, cum întâlnim la primul canon de la Cincizecime, care are un număr foarte limitat de tropare, cel mult două tropare într-o cântare, atunci irmosul se cântă de două ori, iar troparele, dacă sunt două într-o cântare, se repetă de trei ori fiecare pentru a ajunge la numărul de 8. Iar dacă e un singur tropar, pentru a se ajunge la numărul cerut, „e nevoie ca acesta să fie repetat de șase ori, aproape cu dezgust și greutate pentru psalți, canonarhi și ascultători“, cum zice Cuviosul Nicodim în tâlcuirea sa³⁴⁹.

Perioada de înflorire a canonului melodic

Există trei nume legate de crearea canonului în forma sa deplină: Andrei Criteanul, Cosma Melodul și Ioan Damaschin, toți trei fiind de origine siriacă. Odată cu sfârșitul secolului al VII-lea și începând cu cel de-al VIII-lea, canonul melodic de opt și de nouă cântări ia amploare datorită lor. În rândurile ce urmează vor fi prezentate detalii succinte doar despre imnografiile tâlcuite de Cuviosul Nicodim în *Eortodromion*, și anume: Ioan Damaschin, Cosma Melodul, Iosif Imnograful, monahia Casia și Marcu de Hydruntum³⁵⁰.

³⁴⁷ MAKARIOS SIMONOPETRITUL, *Triodul explicat*, p. 185.

³⁴⁸ Vezi un studiu despre această rânduială la Cezar LOGIN, *Λειτουργία. Teologie și practică liturgică*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 85-94.

³⁴⁹ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, pp. 342-343.

³⁵⁰ Pentru Andrei Criteanul vezi Dragoș BAHIRM, Filotheu BĂLAN, Parascheva (Laura) ENACHE, „Două canoane în cinstea Sfântului Maxim Mărturisitorul. Sfântul Andrei Criteanul“, în *Teologie și viață*, Serie nouă, Anul XXXI (XCVII), Nr. 1-4, Ianuarie-Aprilie, 2021, pp. 232-270; Ionuș BILIUȚĂ, „O teologie vie a pocăinței: Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul, Arhiepiscopul Cretei († 740), Comentariul la Canonul cel Mare al lui Acachie Savaitul, și locul acestora în cadrul spiritualității ortodoxe contemporane“, în Cuviosul ACACHIE SAVAITUL, *Comentariu la Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul*, trad. rom. de monahul Pavel Steingasser, Doxologia, Iași, 2021, pp. 9-48; Alexander

1) Ioan Damaschin (675-750)

Sfântul Ioan Damaschin, după cum ne indică și numele, a fost originar din cetatea Damasc, aflată pe atunci sub dominație arabă, și a trăit toată viața în Orientul Mijlociu. Fiind sirian elenizat, a beneficiat de o solidă educație clasică (ἐγκύκλιος παιδεία), după cum reiese și numai din canoanele sale iambice. Tradiția spune că educația a primit-o de la un oarecare monah cult din Calabria, pe nume Cosma, răpit de arabi și răscumpărat de tatăl lui Ioan.

La început se pare că a servit în administrația fiscală din Damasc sub califul lui Abdul-Melic I (685-705), familia sa fiind membră a clasei administrative. Undeva în primele două decenii din secolul al VIII-lea, probabil în 706, a părăsit administrația orașului și a devenit monah în Palestina cu numele de Ioan, mai precis în Mănăstirea Sfântului Sava, potrivit tradiției. Se crede că a fost hirotonit și preot, având în vedere caracterizarea făcută de Teofan Mărturisitorul în *Cronografia* sa: „preot și monah și un învățător excelent”³⁵¹. A fost și un mare apărător al icoanelor în prima fază a iconoclasmului, cea din timpul lui Leon III Isaurul (717-741).³⁵²

E cunoscut ca mare teolog și sintetizator al scrierilor patristice de până la el. Opera sa este diversă: hermeneutică, dogmatică, polemică, etică, hagiografică, omiletică, din care Cuviosul Nicodim citează frecvent în *Eortodromion*³⁵³. Însă ceea ce i-a răspândit faima a fost imnografia compusă de el, fiind „unul din cei mai mari poeți liturgici”³⁵⁴. La câteva secole de la moartea sa „a fost socotit poetul liturgic prin excelență, atribuindu-i-se întreg Octoihul”³⁵⁵. Opera sa imnografică este imensă. Îi sunt atribuite 531 irmoase, 115 canoane, 453 idiomele, 139 stihiri. Tradiția îl socotește creatorul canonului alături de Cosma Melodul. Cert este că el e promotorul prin excelență al imnografiei închinată Învierii și Maicii Domnului. Nu a scris doar canonul pascal, ci multe alte canoane, idiomele și stihiri referitoare la Înviere. Ca autor al faimosului său tratat numit *Dogmatica*, era firesc ca imnele sale să fie teologice și dogmatice. În acest sens, părintele Andrew Louth, analizându-i canoanele la Paști, la Schimbarea la Față și la Adormirea Maicii Domnului, conchide:

„Din aceste comentarii (scoase în mare parte din erudiția Sfântului Nicodim Aghioritul) devine evident cum, inspirându-se din Scriptură și Părinți,

KAZHDAN, *A History of Byzantine Literature (650-850)*, Athens, 1999, pp. 37-54; ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ, *Άγιος Άνδρέας Κρήτης ό Μελωδός: Βίος και Έργο*, Atena, 2020 (teză de doctorat).

³⁵¹ Sfântul TEOFAN MĂRTURISITORUL, *Cronografia*, PSB 7 (serie nouă), p. 392.

³⁵² Vezi monografia părintelui Andrew LOUTH, *Ioan Damaschin. Tradiție și originalitate în teologia bizantină*, trad. rom. de Ioan Ică sr și Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2010. Vezi și A. KAZHDAN, *A History*, pp. 75-94.

³⁵³ Vezi o privire de ansamblu asupra citărilor din opera acestuia în *Indice patristic*, vol. II, p. 690.

³⁵⁴ A. LOUTH, *Ioan Damaschin*, p. 32.

³⁵⁵ *Ibidem*, p. 366.

îndeosebi din Grigorie Teologul, Ioan a transformat dogma în imagini, imaginile în poezie, învățătura în doxologie și mărturisirea în laudă.³⁵⁶

Arta de a transpune învățătura dogmatică în imnografie o stăpânește ca nimeni altul, cum remarcă teologul Panagiotis Trembelas:

„Fără îndoială că niciun poet nu a reușit, asemenea lui Damaschin, să exprime în tropare atât de nimerit, de precis și în formulări scurte și ușor de memorat învățătura dogmatică a Bisericii Ortodoxe. În această privință, este de neimitat și de necomparat.”³⁵⁷

Stilistica lui Damaschin folosită în imne este una variată. În canoanele iambice folosește o limbă arhaizantă. Troparele sunt formate fiecare din câte cinci versuri iambice care pot fi scandate după principiile prozodiei antice, dar totodată pot fi și cântate în metrica bisericească. Toate irmoasele și troparele fiecărui canon iambic sunt legate printr-un acrostih compus din două distihuri elegiace. Fiecare literă din acrostih reprezintă inițiala fiecărui vers, iar nu a fiecărui tropar, cum întâlnim în alte canoane. Toată această complexitate – limba homerică, metrica dublă și acrostihul amănunțit – presupune o măiestrie ieșită din comun și face ca cele trei canoane iambice să se deosebească net de restul canoanelor scrise vreodată. Prin urmare, și sintaxa lor este una dificilă, astfel încât uneori chiar și erudiții exegeți bizantini interpretau aceeași frază în moduri diferite³⁵⁸. Pe lângă limbajul homeric folosit în aceste canoane, Damaschin se inspiră și de la alți poeți, ba preia chiar cuvinte care fac referire la mitologia greacă, precum epitetul τρεῖσπερος („de-trei-nopți“), un *hapax legomenon* cu care e numit Heracle în mitul nașterii sale povestit de Lycophron.³⁵⁹ Este surprinzătoare libertatea imnografică a lui Ioan Damaschin – și nu e singurul – cu care importă în mod evident lexic de la barzii păgâni în slujbele bisericești cântate până în prezent. Astăzi, în cultura noastră bisericească ar fi fost cel puțin un prilej de sminteală preluarea, prin pana unui alt „Damaschin“, a unor cuvinte evidente de la un Eminescu – deși botezat ortodox – sau din *Basmale românilor*.

Paternitatea canoanelor iambice a fost și încă este o temă de discuție a specialiștilor, dar care nu se încadrează în prezentarea de față.³⁶⁰

³⁵⁶ *Ibid.*, p. 404.

³⁵⁷ Παν. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, *Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας*, Ed. Sotir, Atena, 2007⁴, p. 288.

³⁵⁸ Vezi, de exemplu, interpretările lui Grigorie Pardos și Marcu Eugenicul la un tropar de la Nașterea Domnului, în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 215, n. 8.

³⁵⁹ Vezi Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 301 și notele aferente.

³⁶⁰ Vezi pe această temă Dimitrios SKREKAS, *Studies in the iambic canons attributed to John of*

În celelalte canoane ale sale se exprimă simplu, concentrându-se mai mult pe ritmicitatea frazelor, a cuvintelor și a înțelesurilor, decât pe complexitatea limbii. Cel mai potrivit exemplu în acest sens este canonul la Duminica Paștilor, care a fost supranumit „Canonul de Aur“ sau „Regele canoanelor“. Există și o legendă, povestită de Cuviosul Nicodim, potrivit căreia Cosma a renunțat la canonul său pascal, copleșit fiind de strălucirea celui compus de Ioan³⁶¹. Pe lângă aceste canoane există și unele mult mai simple, chiar și în înțelesuri, cum e de pildă canonul său la Înălțarea Domnului, ceea ce se pare că i-a determinat pe unii să-l claseze pe Ioan Damaschin după Cosma Melodul și chiar după Andrei Criteanul.

În canoanele sale folosește cu moderație acrostihul, dar în schimb închină de fiecare dată Maicii Domnului ultimul tropar din fiecare cântare³⁶², numit „al Născătoarei“ (*theotokion*). Principalele surse de inspirație ale lui Ioan în canoanele sale sunt Scriptura și Părinții, ca și în cazul celorlalți imnografi. Se inspiră în primul rând din Sfânta Scriptură, dar într-o măsură mai mică decât Cosma³⁶³, apoi din Părinți precum Grigorie Teologul, Sofronie al Ierusalimului, Efreem Sirul sau Dionisie Areopagitul.

2) Cosma Melodul (675-752)

Rămas orfan de ambii părinți încă din fragedă copilărie, Cosma a fost înfiat de tatăl lui Ioan Damaschin. Împreună cu acesta din urmă a îmbrățișat mai târziu viața monastică în mănăstirea Sfântului Sava. Aici l-a sprijinit pe Ioan în lupta sa împotriva iconoclasmului într-un mod pesemne discret, de vreme ce nu e amintit de contemporani: nici de actele sinodului iconoclast din 754, nici de Teofan Graptul, care cunoștea rolul lui Ioan în această dispută³⁶⁴. În jurul anului 734 a fost hirotonit episcop pentru cetatea Maiuma, în apropiere de Gaza.³⁶⁵

Damascus: a critical edition with introduction and commentary, Oxford, 2008 (teză de doctorat în curs de publicare), pp. xxxv-li; Silvia RONCHEY, „Those «Whose Writings Were Exchanged» – John of Damascus, George Choeroboscos and John «Arklas» According to the Prooimion of Eustathios' Exegesis in *Canonem Iambicum de Pentecoste*“, în (ed.) C. SODE, S. TAKÁCS, *Novum Millennium, Studies on Byzantine History and Culture dedicated to Paul Speck*, New York, 2016², pp. 327-336; IDEM, „An Introduction to Eustathios' Exegesis in *Canonem Iambicum*“, în *DOP* 45 (1991), pp. 149-158; FANOURGAKIS, *Θεολογικές*, pp. 275-277; MONTANA, *Introduzione*, pp. lviii-lxi; Marc D. LAUXTERMANN, *Byzantine Poetry from Pisides to Geometers*, vol. I, Ed. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 2003, p. 135.

³⁶¹ Vezi *Eortodromion*, vol. II, p. 174, nota de subsol.

³⁶² Cf. Θεοχάρη Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση και νμνογραφία*, Ed. Rethymno, 1997², pp. 79-80.

³⁶³ Cartografierea surselor de inspirație în canoanele celor doi se poate vedea la textele bilingve pe marginea din dreapta a paginii cu traducere românească. Vezi, de exemplu, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 115.

³⁶⁴ Cf. A. KAZHDAN, *A History*, p. 107.

³⁶⁵ Detalii biografice vezi la Θεοχάρη Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς ὁ Μελωδός. Βίος καὶ ἔργο*, Patriarhikon Idryma Paterikon Meleton, Tesalonic, 1979, pp. 15-108; A. KAZHDAN – S. GERO, „Kosmas

Față de prietenul și fratele său spiritual, Cosma s-a remarcat numai în arta imnografiei, cu precădere în alcătuirea canoanelor. Însă măiestria sa poetică a făcut ca Tradiția să-i confere supranumele de „melod“, pe care îl acordase doar lui Roman. În imnele sale, stilistica nu variază major, cum am observat în canoanele lui Ioan. Datorită culturii clasice de care dispunea, structura frazei lui Cosma este una densă, solicitantă, ușor arhaizantă, cu evidente împrumuturi homerice, mai multe decât cele reliefate de Cuviosul Nicodim și de vechii exegeți bizantini³⁶⁶. Îi sunt atribuite 173 irmoase, 33 canoane, 83 idiomele, 30 stihiri prosomice, diferite dicântări, tricântări și tetracântări.³⁶⁷

Spre deosebire de Ioan Damaschin, Cosma folosește des în canoanele sale refrene specifice unei cântări, de obicei în consonanță cu conținutul ideatic al odei biblice analoge³⁶⁸. Troparul dedicat Născătoarei de Dumnezeu (*theotokion*) de către Ioan la sfârșitul fiecărei cântări, obicei devenit deja regulă în secolul al IX-lea, lipsește aproape cu desăvârșire la Cosma.³⁶⁹ În ceea ce privește structura unei cântări din canon, Cosma și Ioan se limitează la un număr restrâns de tropare în comparație cu Andrei Criteanul, la care numărul lor este adesea unul generos. În ce privește comparația dintre cei doi, Cosma este mai moderat cu numărul lor. O singură dată a compus maximum cinci tropare, mai precis în canonul Schimbării la Față³⁷⁰, iar cel mai puțin a scris un singur tropar în trei cântări din canonul Cincizecimii³⁷¹, ceea ce nu s-a mai întâlnit în imnografia bizantină³⁷². Dacă Andrei Criteanul uzează des de cântarea a 2-a, întâlnită rareori și la alți imnografi, la Cosma aceasta lipsește cu desăvârșire³⁷³. O altă măiestrie a sa constă în bogăția figurilor de stil. Amintim aici doar figura de stil numită de Cuviosul Nicodim „a corelării retorice“ (της ἑτηροικῆς συστοιχίας)³⁷⁴, care pune în antiteză cuvinte, imagini, înțelesuri sau persoane. Un exemplu ilustrativ îl avem în toată cântarea a 6-a din canonul la Sâmbăta Mare³⁷⁵. Această măiestrie a fost imitată și de alți imnografi, de exemplu, canonul la Sâmbăta Mare a servit ca model unui anonim pentru canonul de la Pavcernița zilei de 5 ianuarie, în care acesta

of Jerusalem: a More Critical Approach to his Biography“, în *BZ* 82 (1989), pp. 122-132; A. KAZHDAN, *A History*, pp. 107-126.

³⁶⁶ O astfel de investigație se găsește la Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, pp. 134-139.

³⁶⁷ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση*, p. 77.

³⁶⁸ Și Sf. Nicodim remarcă adesea acest aspect în *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 42, 60, 82-83 *passim*.

³⁶⁹ Detorakis a semnalat patru canoane ale lui Cosma dintre care doar unul cuprinde *theotokii* pentru fiecare cântare (Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, p. 128), dar pe care Kazhdan le consideră neautentice sau în care au fost inserate mai târziu aceste *theotokii* (A. KAZHDAN, *A History*, p. 112 și n. 15).

³⁷⁰ Vezi *Eortodromion*, vol. II, pp. 504-505.

³⁷¹ Vezi *Ibidem*, vol. II, pp. 382-385.

³⁷² Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, pp. 128-130.

³⁷³ Cf. *Ibidem*, pp. 126-128.

³⁷⁴ Vezi subliniată această figură de stil în *Eortodromion*, vol. II, pp. 120, 123, 307.

³⁷⁵ Vezi *Eortodromion*, vol. II, pp. 156-159.

nu doar încearcă să imite figurile de stil, ci preia și acrostihul³⁷⁶. Unele canoane nu au fost doar imitate, ci chiar traduse și asimilate în cultul altor Biserici, cum este cea de limbă siriacă, unde sunt cântate până azi³⁷⁷.

Asemenea lui Ioan, Cosma se inspiră din Scripturi și de la Sfinții Părinți, dintre care Grigorie Teologul este aproape omniprezent în canoanele sale, nu doar prin idei împrumutate, ci chiar prin fraze preluate ca atare³⁷⁸. Această evidentă sursă de inspirație a fost semnalată încă din secolul al XI-lea³⁷⁹ de către biograful său anonim, înainte de mării exegeți ai secolului următor:

„Căci, într-adevăr, se inspira de la marele Grigorie, cel numit cu numele teologiei, de părea că e un alt [Grigorie], prin aceea că punea pe buzele sale cuvintele aceluia, cu toate că nu-i aparțineau, și mai cu seamă prin aceea că îl diviniza pe bărbat. Astfel, mi se pare că s-a îmbogățit cu numele lui, fiind numit de către toți «iubitor de Grigorie» (φιλογορηγόριος), ceea ce este o dovadă a armoniei sale cu acel bărbat.”³⁸⁰

Dacă socotim autentică tâlcuirea lui Cosma la poemele lui Grigorie Teologul³⁸¹, atunci supranumele de „iubitor de Grigorie” și l-a dat el însuși, semnându-se astfel: „Lucrarea lui Cosma Ierusalimiteanul, iubitorul de Grigorie.”³⁸² Și din această scriere reies limpede cunoștințele sale aprofundate de literatură clasică și dexteritatea în prozodia antică, dar și „copleșitoarea dragoste pe care o avea pentru cuvintele lui Grigorie Teologul”, cum zice Cuviosul Nicodim³⁸³, care la rândul său îl numește pe Cosma „iubitor de Grigorie”³⁸⁴, cunoscând pesemne atât tâlcuirea lui Cosma, cât și biografia anonimului citită în manuscris la Marea Lavră.

Dacă anumiți scriitori, precum Suidas și Allatius, au comparat canoanele lui Cosma și Ioan cu cele ale altor imnografi, cum am văzut în prima parte³⁸⁵, alții i-au

³⁷⁶ Vezi exemplificat la Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, pp. 162-164.

³⁷⁷ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, p. 161.

³⁷⁸ Vezi Sf. ΝΙCΟΔΙΜ ΑGHΙΟΡΙΤΙΛ, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 131-132, vol. II, pp. 341-342.

³⁷⁹ Vezi despre datarea acestei biografii, precum și textul original, la Theocharis ΔΕΤΟΡΑΚΙΣ, „Vie inédite de Cosmas le Mélode”, în *Analecta Bollandiana*, vol. 99, 1981, pp. 101-116.

³⁸⁰ ANONIM, *Viața și petrecerea Cuviosului Părintelui nostru Cosma Aghiopolitul și Poetul*, în Theocharis ΔΕΤΟΡΑΚΙΣ, „Vie inédite de Cosmas le Mélode”, pp. 114-115.

³⁸¹ Vezi despre chestiunea autenticității la A. KAZHDAN, *A History*, pp. 118-124 și notele bibliografice aferente.

³⁸² *Adunare și tâlcuire de istorii din insuflata de Dumnezeu Scriptură și de la poeții și scriitorii din afară, pomenite de dumnezeiescul Grigorie în versurile sale, lucrare a lui Cosma Ierusalimiteanul, iubitorul de Grigorie*, PG 38, 341.

³⁸³ Sf. ΝΙCΟΔΙΜ ΑGHΙΟΡΙΤΙΛ, *Eortodromion*, vol. II, p. 341.

³⁸⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 342.

³⁸⁵ Vezi *supra*, pp. xxiv-xxv.

comparat chiar pe cei doi. Părerile însă nu au fost totdeauna aceleași nici printre bizantini, nici printre moderni. De pildă, în *Viața lui Ioan Damaschin*³⁸⁶, patriarhul Ioan îl consideră pe Cosma mai prejos decât Ioan, pe când alții, ca Teodor Prodromos, nu găsesc suficiente cuvinte să-l laude pe Cosma.³⁸⁷ Într-o epigramă, Nichifor Calist Xanthopoulos enumeră numele imnografilor începând cu Cosma³⁸⁸. Cu toate acestea, Krumbacher afirmă că de fapt Ioan a fost mai apreciat decât Cosma, fiindcă imnografiile au compus deseori canoane după irmoasele lui Ioan, mai rar însă după cele ale lui Cosma³⁸⁹, pe când Detorakis îl absolutizează pe cel din urmă³⁹⁰, ale cărui irmoase au fost împrumutate cel mai des de către Iosif Imnograful. Cuviosul Nicodim Aghioritul este impresionat de cât de mult se deosebește Ioan de Cosma, comparând canoanele lor la Schimbarea la Față³⁹¹. Dar Eustratiades așază canoanele lui Ioan mai prejos decât cele ale lui Cosma și Andrei Criteanul:

„Canoanele lui Damaschin, cele autentice, în afară de foarte puține, sunt mult mai prejos decât ale altor poeți, cum e Cosma, [Ioan] Arklas, [Ioan] al Evhaitelor și alții. Valoarea poetică a lui Damaschin constă în alte lucrări ale sale – aproape necunoscute până acum –, în irmoase și îndeosebi în stihirile Învierii și ale praznicelor. Nu are înflăcărea și lirismul lui Roman și Cosma, dar are dulceață în ritm, în cuvinte și simplitate în exprimare. Lira sa se inspiră din mormântul dător de viață și inundă de bucurie și veselie sufletele creștinilor.”³⁹²

O indicație tipiconală, redactată în secolul al XI-lea, după presupunerea lui Papadopoulos-Kerameus³⁹³, stabilește prioritatea canoanelor la sărbătoarea unui sfânt:

„De știut și aceasta, că dacă Mineiul are la pomenirea unui sfânt canoane de la diferiți poeți, dacă este canonul lui Kyr Cosma, e de dorit acesta. Iar dacă e al lui Kyr Ioan și ale altora, e de dorit al lui Kyr Ioan. Iar dacă e al lui Kyr Teofan [Graptul] și ale altora, cel al lui Kyr Teofan

³⁸⁶ Cf. IOAN, PATRIARHUL IERUSALIMULUI, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Ioan Damaschin* 34, PG 94, 477A.

³⁸⁷ Cf. K. KRUMBACHER, *Geschichte*, p. 675.

³⁸⁸ Vezi epigrama publicată în *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, p. xli.

³⁸⁹ Cf. K. KRUMBACHER, *Geschichte*, p. 675.

³⁹⁰ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, pp. 160-162; cf. IDEM, *Βυζαντινή*, pp. 77-78, 81.

³⁹¹ Vezi pe larg *Eortodromion*, vol. II, pp. 509-510.

³⁹² Σωφρόνιος ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, „Ο Άγιος Ιωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα“, în *Νέα Σιών* 26 (1931), p. 500.

³⁹³ Cf. ἌΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ, „Σχεδιάγραμμα περὶ τῶν λειτουργικῶν Μηναίων“, în *Βυζαντινῆς Ἐποχῆς Ἐπετηρὶς* 1 (1894), p. 379. Presupunerea sa se bazează pe faptul că până în secolul al XI-lea Mineiele copiate cuprindeau mai multe canoane la un singur sfânt.

e de dorit, căci este mai de preferat decât alții. Iar dacă e al lui Kyr Iosif [Imnograful], acesta e de preferat dintre poeții rămași.³⁹⁴

Concluzia pe care o tragem în urma acestor expuneri este că, așa cum canoanele lui Cosma și Ioan nu au putut fi comparate cu ale altora, tot așa nici cei doi melozi nu pot fi comparați unul cu altul, fiecare fiind unic în felul său.

3) Iosif Imnograful (816-886)

În 830, când arabii au cucerit Sicilia, Iosif emigrează împreună cu părinții săi, de neam grec, în Peloponez. Mai târziu pleacă singur la Tesalonic, unde îmbrățișează viața monahală în Mănăstirea Latómou. Aici îl cunoaște pe Sfântul Grigorie Decapolitul, care îi va deveni povățuitor și, în 840, vor călători împreună la Constantinopol, în vâltoarea disputelor iconoclaste. Însă acolo viețuiește retras în mănăstirea Sfântului Antipa. După un an, Sfântul Grigorie îl trimite pe Iosif la Papa Grigorie IV ca delegat din partea iconofililor, însă în călătoria spre Roma a fost capturat de arabi și întemnițat în insula Creta, unde rămâne aproximativ un an (841-842). Odată cu moartea împăratului iconoclast Teofil (829-842) și cu restabilirea cultului icoanelor de către soția acestuia, Teodora, răscumpărarea lui Iosif este înlesnită și el se întoarce la Constantinopol, unde nu-l mai regăsește în viață pe Sfântul Grigorie Decapolitul. Mulți dintre ucenicii acestuia îl vor urma pe Iosif ca povățuitor, iar odată cu sporirea numărului lor, Iosif întemeiază o mănăstire, în jurul anului 851, și devine egumen. Fiind și un caligraf strălucit, deschide un atelier unde, potrivit biografului său Ioan Diaconul³⁹⁵, le predă ucenicilor arta caligrafiei și a poeziei bisericești. În 858, printr-un concurs de împrejurări de la curtea imperială, este exilat în Chersonesos din peninsula Crimeea și se întoarce în 867 din nou la Constantinopol, unde va rămâne până la sfârșitul vieții.³⁹⁶

Dintre toți imnografi, Iosif este cel mai prolific scriitor de cântări. A scris și condace, tricântări, tetracântări, stihiri, dar s-a întrecut prin mulțimea canoanelor, drept care a primit supranumele de „imnograf”, cum arată Sfântul Nicodim:

„Dar este numit și «imnograf» pentru că a scris mai multe canoane melodice decât toți ceilalți sfinți melozi. Așadar, cei mai mulți sfinți de peste an

³⁹⁴ ***Τυπικὸν σὺν Θεῶ ἀγίῳ, περιέχον πᾶσαν τὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ακολουθίας τοῦ χρόνου ὅλου. Νεωστὶ τυπωθέν, καὶ ἐπιμελῶς διορθωθέν παρὰ Γεωργίου ἱεροδιακόνου Μαΐωτου τοῦ ἐκ Κυθωνίας τῆς Κρήτης, Venetia, 1691, p. 15.

³⁹⁵ Cf. IOAN DIACONUL, *Viața Sfântului Iosif Imnograful* 24, PG 105, 961C.

³⁹⁶ Detaliile despre viața sa au fost preluate de la Εὐτυχίου Ι. ΤΩΜΑΛΑΚΗ, *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος. Βίος καὶ ἔργον*, Τυπογραφεῖον Adelfon Myrtidi, Atena, 1971, pp. 29-73. Vezi și o recenzie la această monografie la D. STIERNON, „La vie et l'œuvre de S. Joseph l'Hymnographe. A propos d'une publication récente”, *Revue des études byzantines* 31 (1973), pp. 243-266.

au fost împodobiți de el cu canoane, și aproape toate canoanele cuprinse în două treimi din mineiele de peste an sunt alcătuirii ale lui Iosif, pe când canoanele cuprinse într-o treime din mineie sunt alcătuirile altor melozi.³⁹⁷

Astfel, după o investigație recentă întreprinsă de Paraskevi Toma, imnografului sicilian i-au supraviețuit cel puțin 525 de canoane autentice, păstrate în manuscrise și în cărțile de cult. Dintre acestea, 449 sunt dedicate sărbătorilor cu dată fixă ale sfinților, 68 sunt destinate zilelor de peste săptămână în ordinea celor opt glasuri, 6 sunt pentru Postul Mare și 2 pentru perioada dintre Paști și Cincizecime. Dintre cele 525 de canoane, 168 sunt cuprinse în Mineiele celor 12 luni, 55 în Octoih, 3 în Triod și 3 în Penticostar.³⁹⁸ Pentru sfinții mai cunoscuți a compus așa-numitele „canoane pe 8 glasuri“, câte un canon pe fiecare glas la fiecare sfânt.³⁹⁹

4) *Monahia Casia (805/810-865)*

Casia⁴⁰⁰ s-a născut în Constantinopol într-o familie aristocrată. Prima parte a vieții ei s-a suprapus cu sfârșitul dispetei iconoclaste din Bizanț, fiind contemporană

³⁹⁷ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 9, în notă.

³⁹⁸ Paraskevi TOMA, *Joseph the Hymnographer. Kanones on Saints According to the Eight Modes. Critical Edition* (Byzantinistische Studien und Texte 12), LIT-Verlag, Zürich, 2018, p. xxii. O investigație a canoanelor rămase în manuscris se găsește la Ελένη ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Ταμείον ἀνεκδότων φοματικῶν βυζαντινῶν κανόνων seu Analecta Hymnica graeca e codicibus eruta Orientis christiani. I. Κανόνες Μηναίων*, Atena, 1996, în care sunt identificate peste 50 de texte liturgice ale lui Iosif Imnograful (vezi p. 13).

³⁹⁹ P. TOMA, *Joseph*, p. xxiii; aici sunt enumerați și sfinții cinstiți cu aceste canoane. Dintre canoanele pe 8 glasuri sunt traduse în limba română următoarele: *Paraclisele Sfântului Nicolae*, trad. rom. de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2009²; Sfântul IOSIF IMNOGRAFUL, *Canoane de rugăciune la Sfântul Arhanghel Mihail*, trad. rom. de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2018; Sfântul IOSIF IMNOGRAFUL, *Canoane de rugăciune către Sfântul Apostol Toma*, trad. rom. de diac. Ilarion M. Argatu, Doxologia, Iași, 2019; Sfântul IOSIF IMNOGRAFUL, Sfântul ANDREI CRITANUL, *Canoane de rugăciune la Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*, trad. rom. de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2021; Sfântul IOSIF IMNOGRAFUL, Sfântul NICODIM AGHIORITUL, *Canoane de rugăciune la Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan*, trad. rom. de monahia Parascheva Enache, Doxologia, Iași, 2022; Sfântul IOSIF IMNOGRAFUL, *Canoane de rugăciune la Sfântul Mare Mucenic și Tămăduitor Pantelimon*, trad. rom. de monahia Parascheva Enache și Andrei Finaru, Doxologia, Iași, 2022.

⁴⁰⁰ Pentru viața și opera Casiei vezi K. KRUMBACHER, „Kasia“, în *Sitzungsberichte der Philosophisch-Philologischen und der Historischen Classe der k.b. Akademie der Wissenschaften zu München*, Akademische Buchdruckerei von F. Straub, München, 1897, pp. 305-370; Ilse ROCHOW, *Studien zu der Person, den Werken und dem Nachleben der Dichterin Kassia*, Berliner Byzantinistische Arbeiten, vol. 38, Akademie-Verlag, Berlin, 1967; Antonia TRIPOLITIS (ed. și trad.), *Kassia. The Legend, the Woman and Her Work*, Garland Publishing, New York & London, 1992; A. KAZHDAN, *A History*, pp. 315-326; Anna M. SILVAS, „Kassia the Nun c. 810-c. 865: an Appreciation“, în *Byzantine Women: Varieties of Experience 800-1200*, Lynda GARLAND (ed.), Ashgate Publishing, Burlington, 2006, pp. 17-39; Gheorghiuța ZUGRAVU, *Kassia the Melodist. And the Making of a Byzantine Hymnographer*, Columbia University, 2013 (teză de doctorat).

cu Iosif Imnograful. De mică a fost o luptătoare împotriva acestui curent, iar odată, fiindcă sprijinise câțiva monahi întemnițați de iconoclaști, a fost pedepsită cu biciul. S-a bucurat de o generoasă educație clasică și patristică⁴⁰¹, de care Sfântul Teodor Studitul (759-826) a fost impresionat, „văzând atâta cunoaștere într-o față fragedă“. În scrisoarea ei, Casia își mărturisise dorința pentru viața monahală, ceea ce nu l-a surprins pe Teodor, deoarece atât râvna pentru Hristos în lupta pentru icoane, cât și curăția ei prevesteau o viață monastică desăvârșită, căci „dacă iese fum, negreșit se va aprinde și foc“⁴⁰², cum îi scria în aceeași scrisoare datată între 816-818⁴⁰³.

Peste ani, potrivit cronicarilor⁴⁰⁴, Casia avea să participe la un concurs de mirese organizat de Eufrosina, văduva împăratului Mihail II (820-829), pentru fiul ei vitreg Teofil (829-842). Acesta era un obicei persan care a dăinuit în Bizanț timp de vreo două secole, în cadrul căruia viitorul mire îi oferea alesei un măr de aur⁴⁰⁵. Atras de frumusețea Casiei, înainte de a-i da măruț, Teofil îi spune: „Carevasăzică, prin femeie s-au revărsat relele“, la care ea îi răspunde spontan: „Dar prin femeie izvorăsc și cele bune.“⁴⁰⁶ Rănit în orgoliul său, a trecut mai departe și i l-a oferit Teodorei. Dată fiind dorința Casiei pentru viața monastică, vădită în corespondența cu Sfântul Teodor, Anna Silvas presupune că ea s-a învoit la o asemenea participare din datorie față de statutul social al părinților ei⁴⁰⁷.

Peste alți ani, moartea iconoclastului Teofil și restabilirea ordinii în imperiu de către soția acestuia au înlesnit împlinirea vechiului dor al Casiei. În 843, ea își întemeiază propria mănăstire pe una dintre cele șapte coline ale Constantinopolului, aproape de mănăstirea Studion⁴⁰⁸. Aici a trăit ca stareță, scriind imne dedicate slujbelor din mănăstire, diverse maxime, versuri religioase și laice pentru cercurile sale de prieteni monahi și laici. În două poeme, intitulate *Despre monahi* și *Ce este monahul?*, se străvede perspectiva înaltă pe care ea o avea asupra monahismului⁴⁰⁹. Krumbacher

⁴⁰¹ Vezi în acest sens Kosta SIMIC, „Kassia's Hymnography in the Light of Patristic Sources and Earlier Hymnographical Works“, în *Recueil des travaux de l'Institut d'études byzantines* XLVIII (2011), pp. 7-37.

⁴⁰² Cf. Georgios FATOUROS, *Theodori Studitae epistulae* 370, *CFHB* 31/II (1992), pp. 501-502. Ni s-au păstrat trei scrisori ale lui Teodor către Casia. Aceasta este a doua scrisoare. Vezi prima scrisoare (217) la pp. 239-240 și a treia (539) la pp. 813-814. O traducere a lor în engleză vezi la A. M. SILVAS, „Kassia“, pp. 34-37.

⁴⁰³ Cf. Georgios FATOUROS, *Theodori Studitae epistulae*, *CFHB* 31/II (1992), p. 366*.

⁴⁰⁴ Vezi pe larg comparația cronicilor la I. ROCHOW, *Studien*, pp. 73-76.

⁴⁰⁵ Vezi mai multe în acest sens la Psichari JEAN, „Cassia et la pomme d'or“, în *Annuaire de l'École pratique des hautes études, Section des sciences historiques et philologiques*, 1910-1911, pp. 5-54.

⁴⁰⁶ GHEORGHE MONAHUL, *Viața noilor împărați*, *PG* 109, 852A: „Ἄρα διὰ γυναικὸς ἐγγύη τὰ φαῦλα. [...] Ἄλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα.“

⁴⁰⁷ Cf. A. M. SILVAS, „Kassia“, p. 21.

⁴⁰⁸ Cf. *Ibidem*, p. 22.

⁴⁰⁹ Vezi pe această temă Kurt SHERRY, *Kassia the Nun in Context*, Gorgias Press, Piscataway, 2013, pp. 63-91.

aseamănă conținutul maximelor sale cu versurile lui Teodor Studitul în care acesta elogiază viața monahală⁴¹⁰.

Casia nu este singura imnografa din literatura bizantină. Cronicile ne pun în față alte trei nume feminine: Teodosia, Tecla și Paleologhina.⁴¹¹

a) *Legenda idiomelei din Miercurea Mare*

Cântarea care a făcut-o faimoasă peste veacuri pe monahia Casia a fost idiomela de la Utrenia din Miercurea Mare: „Doamne, femeia ceea ce căzuse...” Pe marginea acestei capodopere s-a născut și o legendă potrivit căreia, după ce Casia a înființat amintita mănăstire, împăratul Teofil a dorit să viziteze mănăstirile din Constantinopol. Sosind și aici, toate monahiile s-au grăbit să-l întâmpine pe împărat, mai puțin Casia, care în chilia ei compunea această idiomelă. Înștiințată despre dorința suveranului de a o vedea, n-a voit să-l întâmpine. Ajungând la cuvintele „...ca să sărut și, iarăși, să șterg cu părul capului meu preacuratele Tale picioare, al căror foșnet, spre seară, auzindu-l cu urechile Eva în Rai...”⁴¹², aude pașii împăratului îndreptându-se spre chilia ei și se ascunde în grabă într-un parclis din apropiere, lăsând hârtia și condeiuul pe masă. El intră, citește și adaugă în continuarea cuvintelor: „...de frică s-a ascuns.” După plecarea sa, Casia observă cuvintele adăugate și le păstrează, continuând cântarea.⁴¹³

b) *Legenda irmoaselor din Sâmbăta Mare și Marcu de Hydruntum (sec. IX-X)*

În tâlcuirea la canonul din Sâmbăta Mare, Cuviosul Nicodim povestește cum a fost completată tetracântarea lui Cosma de către înțeleptul Marcu pe melodia irmoaselor compuse anterior de monahia Casia⁴¹⁴. Descrierea sa se deosebește de cea a lui Teodor Prodromos pe care a tradus-o în mod voit puțin altfel. Iată rândurile celui din urmă:

„Dar mult mai înainte, așa cum ne-a rămas dintr-o tradiție nescrisă, o femeie de viță nobilă, înțeleaptă și fecioară, pe nume Casia, a creat melodia și a completat canonul. Însă cei de mai târziu, admirând melodia, dar socotind că e necuvenit să îmbine melurghisirile aceluia erau Cosma cu cuvintele unei femei, i-au încredințat lui Marcu melodia și irmoasele și doar lui i-au îngăduit compunerea troparelor.”⁴¹⁵

⁴¹⁰ Cf. K. KRUMBACHER, „Kasia”, p. 338.

⁴¹¹ Vezi pe această temă Eva CATAFYGIOTU TOPPING, „Women Hymnographers in Byzantium”, în *Δίπτυχα, Ἐταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. III, Atena, 1982-1983, pp. 98-111.

⁴¹² Traducere revizuită.

⁴¹³ Cf. I. ROCHOW, *Studien*, pp. 77-78.

⁴¹⁴ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 91.

⁴¹⁵ TEODOR PRODROMOS, *Tâlcuire la Canonul din Sâmbăta Mare, Codex Reginensis gr. 31, f. 254^r*.

În continuare, Prodromos justifică această tradiție prin faptul că irmoasele Casiei nu sunt cuprinse în acrostihul lui Marcu⁴¹⁶, dar și prin existența cuvântului *veāvις* („tânără“) în primul irmos, care presupune până unei imnografe⁴¹⁷. Aruncând însă o privire în cronicile celor care au consemnat completarea tetracântării lui Cosma⁴¹⁸, vom vedea că numele Casiei lipsește, chiar și de la Grigorie Pardos⁴¹⁹, primul exeget al canonului, creația irmoaselor revenind astfel lui Marcu. Apoi, ceea ce complică și mai mult paternitatea lor este mirarea Cuviosului Nicodim, care a găsit odată într-un manuscris aceleași irmoase la un canon alcătuit de Andrei Criteanul, înaintaș al Casiei⁴²⁰. Mirarea lui e confirmată și de o însemnare dintr-un manuscris athonit⁴²¹ la acest canon: „Însă irmoasele nu sunt ale monahiei Casia, ci sunt vechi, înainte de Andrei al Cretei, cum e și canonul Crucii și Învierii al lui Damaschin.“⁴²² Acestea nu i-au făcut pe cercetătorii din secolul trecut să se îndoiască de paternitatea lor atribuită Casiei⁴²³. Mai mult, Eustratiades publica în 1932 vechile ode înlocuite de Marcu, descoperite în două manuscrise athonite⁴²⁴, certificând astfel acea tradiție nescrisă și consemnată de Prodromos. Inițialele irmoaselor erau și ele incluse în acrostihul Casiei, ceea ce le asigura autenticitatea.

Mai târziu însă, Giuseppe Schirò a semnalat existența acestor irmoase în cano-nul anonim al Crucii și Învierii de la glasul al 2-lea din Octoih. Urmărind tradiția manuscrisă a Octoihului, a descoperit că într-un codice de secol XI⁴²⁵ acest canon

Ultima parte din precuvântarea la această tâlcuire, în care e cuprins și acest citat, a fost publicată în PG 133, 1235D-1238B.

⁴¹⁶ Compuarea unui canon după irmoasele altui autor face dificilă includerea lor în acrostih. De aceea imnograful, când compun tropare după irmoase anterioare, nu le includ și pe acestea în acrostih, după cum putem vedea la al doilea canon al Schimbării la Față (vol. II, pp. 546-552) sau la al doilea canon al Adormirii (vol. II, pp. 638-642) sau la canonul Bunevestiri în primele șapte cântări, al căror acrostih este alfabetic și nu include și irmoasele, cum contrar se întâmplă în ultimele două cântări (vol. I, pp. 448-458), ceea ce ne face din nou să credem că acest canon are cel puțin doi autori.

⁴¹⁷ TEODOR PRODRŌMOS, *Tâlcuire la Canonul din Sâmbăta Mare, Codex Reginensis gr. 31*, f. 254^v.

⁴¹⁸ THEOPHANES CONTINUATUS, *Cronografia*, PG 109, 381CD; GHEORGHE MONAHUL, *Viața noilor împărați*, PG 109, 852B; SIMEON MAGISTRUL, *Cronografia*, PG 109, 765C; LEON GRAMATICUL, *Cronografia*, PG 108, 1108D. De la Theophanes Continuatus aflăm că Marcu a fost monah și iconom al unei biserici în timpul lui Leon VI Filozoful (886-912), iar mai apoi a devenit episcop de Hydruntum (cf. A. KAZHDAN, *A History*, p. 317).

⁴¹⁹ GRIGORIE PARDOS, *Tâlcuire la Canonul din Sâmbăta Mare, Codex Vaticanus gr. 1926*, f. 33^r.

⁴²⁰ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 91, în notă.

⁴²¹ SPYR. P. LAMBROS (ed.), *Catalogue of The Greek Manuscripts on Mount Athos*, vol. II, University Press, Cambridge, 1900, p. 349. Este vorba de manuscrisul *Athonensis, Panteleimon 281* (5788), III, 60 (p. 20).

⁴²² *Apud* R.P. Soph. PÉTRIDÈS, „Cassia“, în *Revue de l'Orient Chrétien* 7 (1902), Paris, p. 241.

⁴²³ Cf. I. ROCHOW, *Studien*, p. 39; cf. R.P. Soph. PÉTRIDÈS, „Cassia“, p. 241

⁴²⁴ S. EUSTRATIADÈS, „Κασιανή ή Μελωδός“, în *Εκκλησιαστικός Φάρος* 31 (1932), pp. 92-100. Cântările ei au fost republicate, cu traducere în engleză, de A. TRIPOLITIS, *Kassia*, pp. 80-87.

⁴²⁵ *Codex Criptensis Δ γ VI*, f. 114^r.

e atribuit lui Cosma. Același fenomen îl identifică în mai multe manuscrise⁴²⁶, ceea ce confirmă și Eustratiades în Irmologhionul său, dar atribuind în continuare aceste irmoase Casiei⁴²⁷. Mai trebuie spus că după aceleași irmoase Iosif Imnograful, contemporan al Casiei, alcătuieste canonul Crucii din ziua de vineri de la glasul al 2-lea din Octoih, iar conform lui Detorakis, dintre toți imnografi Iosif preia cel mai des irmoasele lui Cosma⁴²⁸.

Ca urmare a acestor investigații, Casia a completat canonul nu pe irmoase alcătuite de ea însăși, ci pe cele preluate din setul lui Cosma din care acesta își scrisese tetracântarea. Voind să completeze și acrostihul tetracântării, a încercat să cuprindă în el și inițialele primelor patru irmoase:

Καὶ σεπτὸν θ(ειὸ)τ(α)τ(ον) | Σάββατον μέλπω μέγα.
 Și cinstita, preadumnezeiasca, | Marea Sâmbătă o cânt.

Întrucât includerea în acrostih a unor irmoase anterioare presupune o operație dificilă, se poate vedea cum acrostihul de mai sus nu e compus din 12 silabe iambice, după obiceiul lui Cosma. Pe lângă aceasta, irmoasele din tetracântarea Casiei, semnalate în acrostih cu bold, sunt urmate doar de câte două tropare, pe când Cosma a compus câte trei tropare pentru fiecare cântare, cu o singură excepție de patru⁴²⁹. Poate că aceste două aspecte l-au determinat pe Marcu să înlocuiască troparele Casiei, iar nu motivul invocat de tradiția nescrisă, pe care de altfel Cuviosul Nicodim îl trece sub tăcere⁴³⁰. Marcu, după obiceiul comun al imnografilor, cuprinde în acrostih doar inițialele troparelor sale și creează astfel un vers perfect iambic din 12 silabe, iar numărul troparelor îl fixează la trei, pentru a crea o continuitate cu tetracântarea lui Cosma. Referitor la cuvântul *veāvις* („tânără“) din primul irmos, care presupune un condei feminin, Schirò spune că acesta nu e un argument valid în favoarea unei imnografe, de vreme ce oda biblică analogă a fost cântată de două cete: una de bărbați și alta de femei⁴³¹. Acesta conchide la final că

⁴²⁶ Giuseppe SCHIRÒ, „La seconda leggenda di Cassia“, în *Δίπτυχα, Ἐταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. I, Atena, 1979, pp. 311-313.

⁴²⁷ Σωφρονίου ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ (ed.), *Εἰρημολόγιον*, Ed. Organismos P. Kyriakidi A.E., Atena, 2006², p. 217, n. 1.

⁴²⁸ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, p. 162.

⁴²⁹ Vezi aceasta în *Eortodromion*, vol. II, pp. 156-161.

⁴³⁰ Cf. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, pp. 90-91.

⁴³¹ G. SCHIRÒ, „La seconda“, p. 313, n. 45. Acestea au fost rezultatele cercetării lui Giuseppe Schirò, coeditor al monumentalei colecții *Analecta Hymnica Graeca*. Dar dacă privim afirmațiile lui Detorakis și Kazhdan referitoare la lipsa *theotokiilor* din canoanele lui Cosma (vezi *supra* n. 369), atunci demonstrația lui Schirò că amintitele canoane analizate de el sunt ale lui Cosma nu se mai susține, întrucât toate includ aceste *theotokii*. Prin urmare, problema paternității primelor patru irmoase rămână încă deschisă.

legenda compunerii de către Casia a acestor irmoase s-a născut la Athos, datorită celor două manuscrise păstrătoare ale odelor înlocuite de Marcu⁴³².

Începând cu secolul al X-lea, după două veacuri de înflorire, canonul melodic intră în faza de standardizare. Următorii imnografi, îndeosebi bizantinii culți și chiar unii împărați, vor compune canoane și alte cântări liturgice după modelul formelor imnografice cunoscute, păstrând structurile metrice ale acestora⁴³³.

III. PROZODIA ANTICĂ ȘI METRICA BISERICESCĂ ÎN IMNOGRAFIA BIZANTINĂ

Cum spuneam în părțile anterioare ale studiului, poezia religioasă din antichitatea creștină, precum și unele versuri folosite în imnografie, ca de pildă, acrostihurile canoanelor melodice, au fost compuse în metru antic. Poezia antică avea un alt sistem de scandare față de cea medievală și modernă și era bazat pe cantitatea vocalică, dar care, începând cu sfârșitul perioadei clasice, s-a pierdut. Cu toate acestea, metrul antic se studia în continuare, împreună cu cel tonic, și încă se compunea pe structura lui⁴³⁴.

1. *Metrul antic*

Deoarece în limbile clasice vocalele erau de două categorii, lungi și scurte, scandarea poeziei antice nu se raporta exclusiv la accentul natural al cuvintelor, ci se avea în vedere ritmul obținut prin plasarea ictusului (*sc.* a bății) pe anumite silabe. În cazul nostru, cum vom întâlni mai jos, acest ictus este plasat pe prima silabă a unui dactil, a unui spondeu sau a unui troheu, și pe a doua silabă a unui iamb. În greaca clasică, fiind o limbă muzicală, anticii surprindeau în scandare atât silabele sub ictus, cât și accentul natural al cuvintelor, ceea ce astăzi este foarte dificil de realizat, fapt pentru care scandăm versurile ținând cont doar de vocalele sub ictus.

În acrostihurile canoanelor melodice vom întâlni trei tipuri de metru antic: hexametru dactilic, specific poemelor epice, dar nu numai, pentametru elegiac, care este mereu precedat de un hexametru dactilic, constituind astfel un distih elegiac, și trimetru iambic.

⁴³² Cf. G. SCHIRO, „La seconda“, p. 315.

⁴³³ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση*, pp. 87-88.

⁴³⁴ Cf. HÖRANDNER – RHOBY, *Metrics*, p. 420.

a) Hexametru dactilic este alcătuit din șase picioare, dintre care primele cinci reprezintă un dactil, acesta fiind compus dintr-o silabă lungă urmată de două silabe scurte ($\underline{\cup\cup}$), iar al șaselea picior reprezintă un spondeu, alcătuit din două silabe lungi ($\underline{\quad}$), sau un troheu, alcătuit dintr-o silabă lungă și una scurtă ($\underline{\cup}$). Fiindcă această ultimă silabă din al șaselea picior variază între lungă și scurtă, este numită *syllaba anceps* (\times) și se regăsește doar la final de vers în orice tip de metru. Silaba lungă ($\underline{\quad}$) are în compoziția ei o vocală lungă sau un diftong, iar silaba scurtă (\cup) conține o vocală scurtă prin natură sau o vocală lungă (ori un diftong) scurtă prin poziție (*vocalis ante vocalem brevis est*). Într-un hexametru dactilic, numit și „homerice” sau „eroic”, întâlnim frecvent dactili înlocuiți de spondei, a doua silabă lungă suplinind două silabe scurte.⁴³⁵ De aceea Cuviosul Nicodim zice în tâlcuirea la primul canon al Schimbării la Față că acrostihul lui Cosma Melodul a fost alcătuit doar din dactili⁴³⁶, adică fără niciun spondeu.

Χριστὸς ἐ|ν|ι σκοπι|ῆ| σέλας| ἄπλετον| εἶδεος| ἦμε.
 $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\quad}\times$
 Rază bo|gată tri|mis-a Hris|tos de pe| chip, din'nă|l|ṭime.

Iată și un exemplu de hexametru cu spondeu în primul vers preluat din acrostihul canonului iambic de la Teofanie⁴³⁷.

Σήμερον| ἀχράν|τοιο βα|λὼν θεο|φεγγεῖ| πυσσῶ...
 $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\quad}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\cup\cup\cup}$ | $\underline{\quad}\times$
 Astăzi, cu| focul cel| plin de lu|coarea cea| dumnezei|iască...

În traducere, spondeul nu este redat cu exactitate. Există două categorii de traducători: cei ce respectă hexametru în mare măsură, introducând uneori și spondei, independent de spondeii din original, cum au fost George Coșbuc⁴³⁸ și George Murnu⁴³⁹, și cei ce respectă hexametru cu strictețe, neintroducând spondei, chiar dacă aceștia există în textul original, cum a făcut Dan Slușanschi⁴⁴⁰. În traducerea hexametrelor dactilice și a pentametrelor din *Eortodromion*, am urmat linia celui din urmă.

⁴³⁵ Vezi mai multe despre hexametru dactilic la F. PLESSIS, *Traité de métrique grecque et latine*, Librairie C. Klincksieck, Paris, 1889, pp. 45-98.

⁴³⁶ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 451; vezi acrostihul bilingv la pp. 498-499.

⁴³⁷ *Ibidem*, vol. I, *infra* pp. 316-317.

⁴³⁸ VERGILIUS, *Eneida*, trad. rom. de George Coșbuc, Ed. Univers, București, 1980.

⁴³⁹ HOMER, *Iliada*, trad. rom. de George Murnu, 3 vol., Ed. Teora, București, 1999.

⁴⁴⁰ HOMER, *Iliada*, trad. rom. de Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012; IDEM, *Odysseia*, trad. rom. de Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012; VERGILIUS, *Eneida*, trad. rom. de Dan Slușanschi, Ed. Ratio et Revelatio, Oradea, 2014.

b) Pentametru este un hexamtru dactilic catalectic (sau incomplet) în al treilea și în al șaselea picior, fiind împărțit întotdeauna în două emistihuri separate printr-o cezură fixă (||). Prezența spondeilor poate apărea doar în primul emistih.⁴⁴¹ Luăm ca exemplu primul distih elegiac din acrostihul canonului iambic la Nașterea Domnului:

Εὐεπί|ης μελέ|εσσιν ἐ|φύμνια| ταῦτα λι|γαίνει (hexamtru dactilic)
 Υἱὰ Θε|οῦ, μερό|πων || εἴνεκα| τικτόμε|ον. (pentamtru)
 ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟ ×
 ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟ || ∟ ∟ ∟ | ∟ ∟ ∟ | ∟
 Cu melo|dii mlădi|oase cân|tările-L| cântă pe| Fiul,
 Căci de al| omului| drag || El pe pă|mânt S-a nă|scut.

c) Trimerul iambic este cel mai întâlnit vers în literatura bizantină⁴⁴², precum și în acrostihul canoanelor. Acesta este format din 6 picioare sau 3 dipodii și fiecare picior constă într-un iamb (∟ ∟). Prima parte din fiecare dipodie reprezintă un picior irațional (πρὸς ἄλογος) sau iamb irațional, întrucât prima silabă poate fi atât scurtă, cât și lungă (× ∟).⁴⁴³ Datorită popularității sale, trimetrul iambic a cunoscut o evoluție la autorii bizantini: este adăugată cezura după a cincea sau, mai rar, după a șaptea silabă; de obicei, antepenultima silabă este accentuată; vocalele α, ι și υ, care în limba clasică erau fie lungi, fie scurte, a căror cantitate este dată de dicționar, la bizantini ele pot fi lungi sau scurte, după preferința poetului. Astfel a luat naștere dodecasilabul bizantin⁴⁴⁴, care de obicei este numit așa pentru a fi diferențiat de trimetrul iambic din poezia clasică⁴⁴⁵. Luăm ca prim exemplu acrostihul⁴⁴⁶ canonului la Înălțarea Crucii:

Σταυροῦ πεποιθὼς || ὕμνον ἐξ|ερεῦ|γομαι.
 × ∟ ∟ ∟ | × || ∟ ∟ ∟ | × ∟ ∟ ×
 În Cruce în|crezându-mă,| un imn revărs.

În tâlcuirea Cuviosului Nicodim la canonul iambic de la Nașterea Domnului⁴⁴⁷ întâlnim observația potrivit căreia ultimul vers din primul irmos este scris greșit în majoritatea Mineielor tipărite. Mai jos vom vedea că această greșeală constă în cantitatea diferită a silabelor din lecțiunile regăsite în diferite ediții.

⁴⁴¹ Vezi mai multe despre pentametru dactilic la F. PLESSIS, *Traité*, pp. 99-132.

⁴⁴² Cf. HÖRANDNER – RHÖBY, *Metrics*, pp. 410-411.

⁴⁴³ Vezi mai multe despre trimetrul iambic la F. PLESSIS, *Traité*, pp. 135-152.

⁴⁴⁴ Cf. HÖRANDNER – RHÖBY, *Metrics*, p. 411; vezi și D. SKREKAS, *Studies*, p. cviii.

⁴⁴⁵ Ἀθανασίου Δ. ΚΟΜΙΝΗ, *Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπιγράμμα καὶ οἱ ἐπιγραματοποιοί*, Tipografia Adelfon Myrtidi, Atena, 1966, p. 55.

⁴⁴⁶ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 114-115.

⁴⁴⁷ *Ibidem*, vol. I, *infra* p. 192, în a doua notă.

Trebuie spus aici că, în greacă, vocalele ω și η ⁴⁴⁸ sunt lungi prin natură, iar corespundentele lor scurte prin natură sunt o și ϵ . Iar când aceste vocale scurte sunt urmate de două consoane sau de o consoană dublă (ζ , ξ și ψ), devin lungi prin poziție. Mai jos vom vedea diferența între lecțiunile din unele Mineie tipărite și textul stabilit de Cuviosul Nicodim:

Ἦσον τῶ Πατρὶ καὶ βροτοῖς| δοξάσωμεν (în unele ediții tipărite)

x _ _ _ | x _ _ _ | x _ _ x

Ἦσόν τε Πατρὶ καὶ βροτοῖς| δοξάζομεν (textul emendat)⁴⁴⁹

x _ _ _ | x _ _ _ | x _ _ x

Întocmai cu Tatăl și cu oamenii să-L slăvim (traducere nemetrică)

Vedem în al doilea picior al trimetrului iambic că silaba τῶ e lungă, pe când schița metrică cere silabă scurtă (_), pentru care e mai potrivită particula τε. În a treia dipodie avem forma de conjunctiv prezent δοξάσωμεν, dar în al șaselea picior schița metrică cere o vocală scurtă în loc de ω , pe care o regăsim mai jos în același verb la indicativ prezent: δοξάζομεν.

La același canon⁴⁵⁰, Cuviosul Nicodim explică de ce Ioan Damaschin l-a eliminat pe σ din cuvântul πρωτόκτιστον. Întrucât, potrivit dicționarelor, litera ι este scurtă⁴⁵¹, totuși, fiind urmată de cele două consoane -στ-, ea devine lungă prin poziție și creează spondeu în al șaselea picior metric:

Ἦνα πρὸς αὐτὸν ἑλκύσῃ| πρωτόκτιστον (în unele ediții tipărite)

x _ _ _ | x _ _ _ | x _ _ x

Ἦνα πρὸς αὐτὸν ἑλκύσῃ| πρωτόκτιτον (textul emendat)⁴⁵²

x _ _ _ | x _ _ _ | x _ _ x

ca la El să-l tragă pe cel întâi-zidit (traducere nemetrică)

Tot despre cantitatea vocalică vorbește și în tâlcuirea⁴⁵³ la acrostihul cano-nului din Joia Mare, unde de această dată întâlnim la Cosma Melodul o licență poetică, urmându-i pe poeții antici Homer și Teocrit, care folosesc uneori vocale

⁴⁴⁸ În pronunția antică, vocala η se pronunța „e” lung, iar nu „i” ca astăzi.

⁴⁴⁹ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 224-225, t. 2, v. 5; vezi și aparatul critic.

⁴⁵⁰ *Ibidem*, vol. I, *infra* p. 198.

⁴⁵¹ Observăm că Ioan Damaschin ținea uneori cont de variația cantitativă a vocalelor α , ι și υ . De altfel, eliminarea lui σ din verbul κτίζω a fost făcută de Homer, nefiind o inovație a imnografului (cf. *infra* p. 198).

⁴⁵² Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 226-227, t. 7, v. 30; vezi și aparatul critic.

⁴⁵³ *Ibidem*, vol. II, pp. 7-8; vezi acrostihul bilingv la pp. 52-53.

lungi drept scurte⁴⁵⁴. Vocala α, deși poate fi lungă sau scurtă, în cazul de față este lungă datorită lui ι, care i s-a subscris în urma unei contrageri, sunetul rezultat fiind un diftong: α.

Τῆ μακροῦ πέμ|πτῆ μακροὺν ὕμ|νον ἐξάδω.

× ∟ — ∟ | × ∟ ∪ ∟ | × ∟ — ×

La Joia Ma|re un imn ma|re voi cânta.

În canonul iambic de la Cincizecime, pentru a evita spondeul în al doilea picior metric (*metri causa*), imnograful a schimbat genul substantivului masculin (ὁ) ἦχος în neutru (τὸ ἦχος), pentru ca adjectivul determinant să fie πυρῶδες⁴⁵⁵, iar nu πυρῶδης, cum e regăsit în unele ediții:

Πυρῶδης ἦ|χος ἐν Σιών| τοῖς ἔθνεσιν (în unele ediții tipărite)

× ∟ — ∟ | × ∟ ∪ ∟ | × ∟ ∪ ×

Πυρῶδες ἦ|χος ἐν Σιών| τοῖς ἔθνεσιν (textul emendat)⁴⁵⁶

× ∟ ∪ ∟ | × ∟ ∪ ∟ | × ∟ ∪ ×

ca vuiet de foc, în Sion, neamurilor (traducere nemetrică)

După ce vorbitorii de limbă greacă și-au pierdut abilitatea de a diferenția vocalele lungi de cele scurte, ritmul tonic a luat locul ritmului cantitativ⁴⁵⁷.

2. Metrul bisericesc

Timp de mai multe secole, cercetătorii occidentali, și nu numai, credeau că imnografia bizantină este scrisă în proză. Acest lucru s-a datorat și faptului că înșiși bizantinii o numeau „proză” (πεζὸς λόγος). În secolul al X-lea, Suidas scria în *Lexiconul* său despre Ioan Damaschin că a compus canoane melodice, „iambice și în proză (καταλογάδην)”⁴⁵⁸. Teodor Prodromos sublinia în tâlcuirea sa că, în comparație cu Ioan Damaschin, Cosma Melodul și-a alcătuit canonul la Nașterea Domnului „fără metru” (δίχα μέτρου)⁴⁵⁹, cum arătase și Grigorie Pardos înaintea lui⁴⁶⁰. De aceea întâlnim acest canon cu titlul „Canonul în proză al Nașterii lui Hristos”⁴⁶¹. Însă, după o lectură mai atentă a tâlcuirilor bizantine la canoane, vom

⁴⁵⁴ *Ibid.*, vol. II, pp. 7-8; vezi acrostihul bilingv la pp. 52-53.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, vol. II, p. 401.

⁴⁵⁶ *Ibid.*, vol. II, pp. 438-439, t. 7, v. 30; vezi și aparatul critic.

⁴⁵⁷ Cf. HÖRANDNER – RHOBY, *Metrics*, p. 420; cf. Stratis PAPAIOANNOU, „Sacred Song”, pp. 430-431.

⁴⁵⁸ *Suidae Lexicon*, p. 649.

⁴⁵⁹ PRODROMI, *Commentarios*, p. 58; Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 190.

⁴⁶⁰ Vezi pasajul din tâlcuirea lui Pardos reprodus de Sfântul Nicodim în *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 192, în prima notă.

⁴⁶¹ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, p. 129.

observa că exegeții fac uneori aluzii la un anumit tip de metru. Eustatie al Tesalonicului, în tâlcuirea la canonul iambic al Cincizecimii, face o observație metrică legată nu de cantitatea vocalică din versul iambic, ci de accentele cuvintelor⁴⁶², ceea ce presupune o metrică suprapusă. Bizantinii numeau de fapt textele liturgice „proză” pentru a le deosebi de poezia antică și de cea bizantină, în care versurile unei strofe au, în general, aceeași structură fixă.⁴⁶³ De altfel, dacă aceștia ar fi considerat imnele bisericești proză cu adevărat, atunci nu i-ar fi numit pe autori „poeți” sau „melozi”⁴⁶⁴. Imnele liturgice, cum vom vedea mai jos, nu sunt compuse din versuri consecutive egale, ci din unități de text de proporții egale, cu aspect de strofe (tropare, stihiri, icoase).⁴⁶⁵

În spațiul occidental, metrica imnelor bizantine avea să fie descoperită, studiată și sistematizată de cardinalul Jean-Baptiste Pitra. În 1859, citind un canon melodic dintr-un manuscris în Sankt Petersburg, i-au atras atenția anumite puncte roșii care împărțeau nu doar cântările și troparele, ci și versurile foarte variate ca proporții. Punctele delimitau intervale de lungimi diferite, dar care se regăseau în fiecare tropar în aceleași locuri. Într-un alt manuscris, păstrător al aceluiași canon melodic, a observat aceleași delimitări făcute de această dată cu asteriscuri aurii. La începutul fiecărei cântări era plasat un irmos, care de fiecare dată fixa structura melodică a troparelor următoare.⁴⁶⁶ Aceste observații l-au determinat să consulte apoi nenumărate manuscrise și astfel a descoperit sistemul metric al imnografiei bizantine.

a. Structura metrică a canoanelor melodice

În descrierile de mai sus regăsim tocmai îndrumările pe care le-am întâlnit, în prima parte a studiului, la Teodosie Gramaticul, despre compunerea unui canon melodic:

„Însă poetul trebuie să fie experimentat în muzică pentru a melurghisi bine poemele. De pildă, dacă cineva vrea să compună un canon, mai întâi trebuie să melurghisească irmosul, după care să adauge troparele ținând același număr de silabe și aceleași accente ca în irmos, atingându-și astfel scopul.”⁴⁶⁷

Un irmos este compus din mai multe versuri delimitate prin punctele amintite, iar fiecare vers are un anumit număr de silabe (isosilabie) și o anumită așezare a

⁴⁶² Cf. EUSTATHII, *Exegesis* 224, p. 240.

⁴⁶³ Cf. K. KRUMBACHER, *Geschichte*, p. 692.

⁴⁶⁴ Cf. *Ibidem*, p. 692.

⁴⁶⁵ Cf. E. WELLESZ, *A History*, p. 5.

⁴⁶⁶ Cf. J.B. PITRA, *Hymnographie* pp. 11-12.

⁴⁶⁷ I. BEKKERI, *Anecdota Graeca*, p. 1167.

accentelor (isotonie), structură regăsită în versurile analoge din troparele care urmează după irmos⁴⁶⁸. Grație acestei structuri metrice din imnele bizantine, ele pot fi cântate de mai mulți psalți în același timp, fără vreo notație muzicală și, totodată, fără a se crea decalaj și confuzie. În acest sens, călugărul dominican Jacques Goar, după un stagiu de cercetare în Orient, surprindea în comentariile sale la Molitfelnicul grecesc această realitate, notă care trecuse, pare-se, neobservată până la Pitra:

„Grecii se uită foarte rar în cărți însemnate cu note muzicale în timp ce cântă, ba chiar foarte rar se întâmplă să aibă asemenea cărți. De aceea, memorează cu stăruință cuvintele și linia melodică a imnelor comune [sc. a irmoaselor], după modelul cărora își adaptează cântarea la alte imne care au același număr de silabe. Așadar, ei notează începutul acestora înaintea altor cântări pentru a indica faptul că cele ce urmează trebuie intonate după modelul lor. Acestea se numesc εἰρμοί sau *tractus* („trageri“), pentru că unii își trag linia melodică urmând niște măsuri pe care le adaptează melodiei lor.”⁴⁶⁹

Scriitorii acestor irmoase sunt numiți, „melurghi” (făuritori de melos), „melo-grafi” (scriitori de melos) sau „musurghi” (făuritori de muzică)⁴⁷⁰, deoarece odată cu textul creau și melodia lui, pe modelul căreia compuneau apoi troparele. Iar cei care scriu imne după irmoasele melurgilor sunt numiți „imnografi” (scriitori de imne), „asmatografi” (scriitori de cântări) sau „canonografi” (scriitori de canoane). Dar și melurgii împrumută irmoase unul de la altul, cum de pildă Cosma Melodul a preluat irmoase de la Ioan Damaschin⁴⁷¹. Aceștia notează, la începutul unei cântări, doar primele cuvinte din irmos, pentru ca psalții să aibă în vedere melodia după care vor cânta troparele, așa cum și Goar lasă să se înțeleagă în a doua parte a citatului⁴⁷². În continuare vom vedea, tehnic, un exemplu însoțit de schița metrică și de traducere a primului irmos și a primului tropar din canonul lui Cosma Melodul la Înălțarea Crucii⁴⁷³.

⁴⁶⁸ Vezi și Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 12.

⁴⁶⁹ Jacobus GOAR, *Εὐχολόγιον sive rituale graecorum*, Paris, 1647, p. 434.

⁴⁷⁰ Vezi *Eortodromion*, vol. I, *infra* p. 12, n. 9.

⁴⁷¹ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Κοσμάς*, p. 155.

⁴⁷² Vezi un astfel de exemplu la canonul Înălțării Domnului al lui Iosif Imnograful, compus după irmoase mai vechi: *Eortodromion*, vol. II, pp. 330-339. Deoarece irmosul reprezintă strofa model a troparelor și nu e totdeauna compoziția aceluiași imnograf, este încadrat între ghilimele. În cărțile românești de cult, irmosul este încadrat între ghilimele franțuzești, preluate din cărțile de cult grecești și plasate pe marginea fiecărui rând din partea stângă, ceea ce reprezintă sistemul vechi de citare din cărțile grecești.

⁴⁷³ Vezi spre exemplificare întregul canon tradus metric în *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 115-125, oferit de Iosif Monahul (Imnitor).

Irmos	Schia metrică	Traducere metrică
Σταυρόν χαράξας Μωσῆς'	υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇ ζ	Cruce Moise-nsemnând'
ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ'	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇	cu toiag, de-a dreptul'
τὴν Ἐρυθρὰν διέτεμε'	υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	tăiat-a Marea Roșie'
τῷ Ἰσραὴλ πεξεύσαντι,'	υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	celui pedestru, Israel.'
5 τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς'	5 υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ υ̇ ζ	5 Lovind iar de-a curmeziș,'
Φαραῶ τοῖς ἄρμασι'	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	împotriva carelor'
κροτήσας ἤνωσεν'	υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	unit-a apele,'
ἐπ' εὐρους διαγράψας'	υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇	scriind nebiruita'
τὸ ἀήττητον ὄπλον.'	υ̇ υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇	armă peste acestea.'
10 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν'	10 υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇	10 De-aceea noi Domnului'
τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ υ̇	să-I cântăm, căci cu slavă
δεδώξασται.		slăvitu-S-a.
Tropar	Schia metrică	Traducere metrică
Τὸν τύπον πάλα Μωσῆς'	υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇ ζ	În sine Moise, demult,'
τοῦ ἀχράντου πάθους'	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇	arătat-a chipul'
ἐν ἑαυτῷ προέφηνε'	υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	preacurat al Patimii,'
τῶν ἱερῶν μεσοῦμενος.'	υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	între sfinții preoți stând'
5 Σταυρῷ δὲ σχηματισθεῖς'	5 υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ υ̇ ζ	5 și, ca o cruce fiind,'
τεταμέναις τρόπαιον'	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	întinzându-și mâinile'
παλάμαις ἤγειρε,'	υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇	izbânzi' nălțatu-ne-a,'
τὸ κράτος διολέσας'	υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇	puterea nimicind-o'
Ἀμαλῆκ τοῦ πανώλους'	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇	lui Amalic pierzătorul.'
10 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν'	10 υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇	10 De-aceea noi Domnului'
τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι	υ̇ υ̇ ζ υ̇ ζ υ̇ υ̇ υ̇ ζ υ̇ υ̇	să-I cântăm, căci cu slavă
δεδώξασται.		slăvitu-S-a.

Putem observa, așadar, cum structura melodică a irmosului, alcătuită din 11 versuri inegale, este urmată cu strictețe de troparul de mai jos, precum și de celelalte tropare ale cântării. În fiecare cântare, irmosul are structură melodică proprie, dar pe același glas, urmată de troparele aferente. Același lucru se întâmplă și la vechile condace: toate icoasele urmează structura metrică a primului icos cu rol de irmos sau a unui icos mai vechi.

La fel ca exegeții bizantini, Cuviosul Nicodim este parcimonios cu observațiile privitoare la metrul bisericesc. Găsim puține astfel de referiri și doar în note. De exemplu, într-un tropar din canonul la Adormirea Maicii Domnului, atrage atenția în ultimul vers asupra unei lecțiuni care „se abate de la canoanele metrice”⁴⁷⁴, diferită de textul stabilit de el. Comparând această lecțiune cu schia metrică a ultimului

⁴⁷⁴ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, p. 626, în notă; vezi troparul bilingv la pp. 640-641, t. 13, r. 21. Vezi despre colaționarea critică făcută de Cuviosul Nicodim la textul canoanelor în prima parte a introducerii, *supra* p. liv.

vers din irmosul Οὐκ ἐλάτρευσαν... („N-au slujit făpturii...“), observăm că este un proparoxiton, adică un cuvânt accentuat pe antepenultima silabă, pe când schița metrică cere un paroxiton, cuvânt accentuat pe penultima silabă. Mai jos vom vedea ultimul vers din irmos, versul cu lecțiunea respinsă, versul cu lecțiunea aleasă, precum și versul din același tropar, dar complet diferit, preluat din tâlcuirea lui Grigorie Pardos. Toate aceste versuri vor fi însoțite de schița metrică:

Irmos
καὶ Θεὸς ἐβλογγητὸς εἶ
UUZUUUUZU
„și Dumnezeu, bine ești cuvântat“

Lecțiunea respinsă
σὺν αὐτῷ βασιλεύουσα
UUZUUZUU
„împreună cu El împărățind“

Lecțiunea aleasă
σὺν αὐτῷ αἰὲν κρατοῦσα
UUZUUUUZU
„împreună cu El în veci stăpânind“

Grigorie Pardos
μυστικῶς εὐωχηθῶμεν
UUZUUUUZU
„tainic să ne ospătam“

b. Măiestria canoanelor iambice

Cele trei canoane iambice sunt rezultatul nemaîntâlnit și unic din îmbinarea „tiparelor ritmice complicate ale imnografiei cu exigențele prozodice ale poeziei clasicizante“⁴⁷⁵. Melurgul, folosind cu dexteritate prozodia iambilor, a suprapus peste aceasta o structură melodică proprie, bazată pe accent, astfel încât aceste canoane pot fi atât scandate în metrul lor antic, cât și cântate pe glasuri psaltice în biserică la cele trei mari praznice împărătești. Mai jos vom vedea cele două structuri metrice ale primului irmos din canonul iambic la Nașterea Domnului⁴⁷⁶, din care ultimul vers l-am văzut și mai sus emendat de Cuviosul Nicodim.

Irmos
Ἔσωσε λαὸν' θαυματουργῶν Δεσπότης'
Ἐγρὸν θαλάσσης κύμα χερσώσας πάλαι'
Ἐκὼν δὲ τεχθεῖς' ἐκ Κόρης τρίβον βατῆν'
Πόλου τίθησιν' ἡμῖν, ὃν κατ' οὐσίαν'
5 Ἰσὸν τε Πατρὶ' καὶ βροτοῖς δοξάζομεν.

Schița versurilor iambice
XZUZ | X || ZUZ | XZUX
XZUZ | X || ZUZ | XZUX
XZUZ | X || ZUZ | XZUX
XZUZ | X || ZUZ | XZUX
5 XZUZ | X || ZUZ | XZUX

Schița metrului bisericesc
ZUUUZ | UUUZUU
UZUZUZUZUZUZUZ
UZUUZ | UZUZUUZ
ZUZUU | UZUUUUZU
5 ZUUUZ | UUZUUUU

⁴⁷⁵ Cf. M.D. LAUXTERMANN, *Byzantine Poetry*, p. 136.

⁴⁷⁶ Vezi traducerea și tâlcuirea lui în *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 192-193.

Cunoscând deja trimetrul iambic, putem vedea cum melodul păstrează structura prozodiei antice în cele 5 versuri și creează totodată, din nouă versuri, o melodie psaltică pe glasul 1 a următoarelor tropare iambice. Aici trebuie observat efortul considerabil pe care melodul l-a depus în alegerea cuvintelor potrivite care să îndeplinească nu doar cantitatea vocalică cerută de metrul antic, ci și accentele necesare pentru melodia sa creată pe glas psaltic. Această minuțiozitate e surprinsă în comentariul la canonul iambic de la Cincizecime al lui Eustatie al Tesalonicului. În tâlcuirea la primul tropar din cântarea a 9-a, acesta spune că melodul a început troparul cu rarisimul verb ὕθειν („a lăuda în cântări“)⁴⁷⁷, fiindcă, deși ar fi putut folosi obișnuitul verb ὑμνεῖν („a lăuda în imne“), de vreme ce și acrostihul i-ar fi permis asta, avea nevoie de un cuvânt paroxiton pentru a urma structura metrului bisericesc din irmos, care începe cu verbul Χαίροις („Bucură-te“), și el paroxiton.⁴⁷⁸

Poetul nu se oprește aici cu măiestria canonului; mai jos vom avea prilejul să vedem și complexitatea acrostihurilor la aceste canoane iambice.

Cu excepția poetului Gheorghe din Pisidia (sec. VII), niciun alt bizantin nu a mai creat versuri iambice atât de reușite, din punctul de vedere al prozodiei antice, ca cele de mai sus. Performanța prozodică atinsă în aceste canoane a fost motivul principal pentru care ele au fost imitate de următoarele generații de scriitori iluștri, precum Metodie, Fotie și Anastasie Chestorul.⁴⁷⁹

c. Automela și stihurile prosomice

Imnele ce au rol de model nu sunt reprezentate doar de irmos și de primul icos într-un condac, ci și de anumite stihiri pe cele opt glasuri, numite „automela“. Acestea se numesc astfel fiindcă au melodie de sine stătătoare, autonomă (αὐτόμελον), independentă, pe modelul căreia se alcătuiesc alte stihiri numite „prosomii“ (προσόμια), care înseamnă „asemenea cu“ (automela). Însă în terminologia bisericească românească, termenul „automelă“ nu a fost asimilat, drept care stihira model este numită „prosomie“, „asemănândă“ sau „podobie“, iar stihirile compuse după acest model sunt numite stihiri „prosomice“, „asemănânde“ sau „podobnice“, cuvântul „prosomie“ fiind calchierea grecescului προσόμιον.

O stihiră prosomică după structura melodică a prosomiei *Τὸν συνάναρχον Λόγον...* (*Pe cuvântul cel împreună...*) pe glasul al 5-lea, compusă de această dată în limba română de Iosif Monahul (Imnitor), și tradusă metric în limba greacă de dl Harálabos Boúsias, imnograful Patriarhiei de Alexandria, este cea închinată

⁴⁷⁷ Vezi și Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. II, nota a doua, precum și textul bilingv la pp. 444-447, vv. 121 și 126.

⁴⁷⁸ Cf. EUSTATHII, *Exegesis* 224, p. 240.

⁴⁷⁹ Cf. M.D. LAUXTERMANN, *Byzantine Poetry*, pp. 135-136.

Sfântului Nicodim și celor doi imnografi Cosma Melodul și Ioan Damaschin, tâlcuiți în *Eortodromion*:

Schița metrică	Tropar	Ἀπολυτίκιον
$\cup \cup \cup \cup \cup \cup $ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	Nicodim cel din Athos plin de osârdie,'	Παρακλήτου τῆ χάριτι ὁ φιλόκαλλος'
$\cup \cup \cup \cup \cup \cup$ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	dumnezeieștile slujbe' înțelepțește cântând,'	καὶ θεαυγῆς Ἀθωνίτης,' ἐρμηνευτῆς ἀκριβῆς'
$\cup \cup \cup \cup \cup \cup $ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	înțelesuri a primit prin harul Duhului,'	θείων ὕμνων, ὁσιώτατος Νικόδημος,'
5 $\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	5 să-l tâlcuiască pe Ioan,' lira sfântă din Damasc,'	5 τῶν Ἰωάννου καὶ Κοσμά,' ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ'
$\cup \cup \cup \cup \cup \cup$ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	și imnele minunate' ale lui Cosma al Maiumei,'	καὶ τοῦ Ἀγιοπολίτου,' αὐτοῦ δι' ἔργου φωτίζει'
$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ $\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$	prin aceștia pe noi luminându-ne.	ἡμᾶς ἀεὶ ὡς θεοφώτιστος.

d. *Idiomela*

Această formă imnografică este numită astfel deoarece are „melodie“ individuală, fără a urma sau fără a oferi un model pentru alte stihiri. Idiomelele sunt de regulă diferite stihiri de la litie și *Slavele*, numite astfel de la stihul „Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...“, care precedă idiomela. O idiomelă foarte cunoscută este cea a monahiei Casia, „Doamne, femeia ceea ce căzuse...“, despre care am vorbit în a doua parte a studiului. Mai sunt cele unsprezece *Slave* ale duminicilor, cunoscute și ca „eotinale“, alcătuite de împăratul Leon Înțeleptul. Chiar dacă idiomelele nu au o melodie prestabilită, unele dintre ele au fost scrise metric și impresionează prin măiestria lor. O astfel de *Slavă* este cea compusă de Cosma la Lunea Duhului Sfânt, în care fiecare vers coincide cu al treilea nu doar ca isosilabie și isotonie, ci și ca rimă și paralelism ideatic:

Δόξα...	Schița metrică	Slavă...
Γλώσσαί ποτὲ συνεχύθησαν.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ¹	Odinioară limbile au fost
διὰ τὴν τόλμαν τῆς πυργοποιίας.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ²	amestecate pentru îndrăzne-
γλώσσαί δὲ νῦν ἐσοφίσθησαν.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ¹	la zidirii turnului; iar acum
διὰ τὴν δόξαν τῆς θεογνωσίας.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ²	limbile au fost înțelepțite
5 Ἐκεῖ κατεδίκασε Θεὸς	5 $\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ³	pentru slava cunoștinței de
τοὺς ἀσεβεῖς τῷ πταίσματι.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁴	Dumnezeu. Acolo a pedep-
ἐνταῦθα ἐφώτισε Χριστὸς	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ³	sit Dumnezeu pe cei răucin-
τοὺς ἄλιεις τῷ Πνεύματι.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁴	stitori pentru greșeală; aici
Τότε κατειργάσθη ἡ ἀφωνία.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁵	Hristos a luminat cu Duhul
10 πρὸς τιμωρίαν.	10 $\cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁶	pe pescari. Atunci s-a lucrat
ἄρτι καινουργεῖται ἡ συμφωνία.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁵	neînțelegerea vorbirii spre pe-
πρὸς σωτηρίαν	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup$ ⁶	depsire; acum se reînnoiește
τῶν ψυχῶν ἡμῶν.	$\cup \cup \cup \cup \cup \cup$	înțelegerea grăirii spre mân-
		tuirea sufletelor noastre.

e. *Imnul acatist*

O altă compoziție care prezintă o măiestrie și o complexitate poetică ieșite din comun este faimosul Imn Acatist al Maicii Domnului. Acesta este compus din 12 condace și 12 icoase care, toate, au aceeași structură ritmo-tonică. Versurile care încep cu „Bucură-te“ și continuă icosul sunt 12, din care fiecare pereche de versuri are rimă și același număr de silabe. Imnul este bogat și în alte detalii stilistice, dar pe care nu le vom mai menționa aici.⁴⁸⁰ De observat marea discrepanță, cel puțin la nivel metric, între acatistele de astăzi în limba română și Imnul Acatist, al căror model ar trebui să fie.

f. *Licențe metrice*

Rezerva exegeților bizantini, precum și a Cuviosului Nicodim, de a face observații referitoare la metrica bisericească se poate datora și faptului că, în comparație cu rigiditatea prozodiei antice în literatura bizantină, imnografi își îngăduie adesea libertăți metrice în compunerea icoaselor din condace, a troparelor din canoane sau a stihurilor prosomice⁴⁸¹. Versurile din icoase, tropare sau stihiri pot prezenta mici variații în privința isosilabiei și isotoniei în raport cu modelele lor. Asemenea licențe metrice întâlnim chiar la Cosma Melodul și Ioan Damaschin⁴⁸². Un exemplu îl avem în canonul celui din urmă la Ziua Învierii, în primul tropar din cântarea 1 raportat la irmos⁴⁸³:

Irmos	Schiță metrică	Irmos
Ἄναστάσεως ἡμέρα, ¹	υ υ ζ υ υ υ ζ υ	Ziua Învierii, popoare, să ne
λαμπρυνθῶμεν, λαοί! ¹	υ υ ζ υ υ ζ	luminăm! Paștile Domnului,
Πάσχα Κυρίου, Πάσχα! ¹	ζ υ υ ζ υ ζ υ	Paștile! Căci din moarte la
ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωῆν ¹	υ υ υ ζ υ υ υ ζ	viață și de pe pământ la cer
5 καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν ¹	5 υ υ ζ υ υ υ ζ	Hristos-Dumnezeu ne-a tre-
Χριστὸς ὁ Θεὸς ¹	υ ζ υ υ ζ	cut pe noi, cei ce cântăm cân-
ἡμᾶς διεβίβασεν ¹	υ ζ υ υ ζ υ υ	tare de biruință.
ἐπινίκιον ἄδοντας.	υ υ ζ υ υ ζ υ υ	

⁴⁸⁰ Vezi o analiză generoasă și minuțioasă a imnului la Ermanno M. TONIOLO, *Acatistul Maicii Domnului explicat. Imnul și structurile lui mistagogice*, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2009. O traducere a acestui imn care are în vedere metrul original și alte aspecte formale este realizată de Iosif Monahul și publicat cu titlul *Acatistul Maicii Domnului*, Imnitor, Arad.

⁴⁸¹ Cf. N.B. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ ὕμνογραφία*, p. 232.

⁴⁸² Vezi mai multe astfel de exemple preluate de la Cosma Melodul, Ioan Damaschin, Roman Melodul, Andrei Criteanul, Teofan Graptul la M. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ, „Περὶ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλληνῶν“, în *Ἅ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*, vol. 10, 1877, pp. 17-18.

⁴⁸³ Vezi textul bilingv în *Eortodromion*, vol. II, pp. 216-218.

Tropar	Schiță metrică	Tropar
Καθαρθώμεν τὰς αἰσθήσεις'	υ υ ζ υ υ ζ υ	Să ne curățim simțirile și vom vedea pe Hristos strălucind cu lumina neapropiată a Învierii și, cântându-I cântare de biruință, deslușit Îl vom auzi zicând: Bucurați-vă!
καὶ ὀψόμεθα'	υ υ ζ υ υ (ζ)	
τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ'	ζ υ υ ζ υ υ ζ	
τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν'	υ υ υ ζ υ υ υ ζ	
5 ἔξαστραύπτοντα καὶ'	5 υ υ ζ υ υ υ (ζ)	
Χαίρετε φάσκοντα'	ζ υ υ ζ υ υ	
τρανώς ἀκουσόμεθα'	υ ζ υ υ ζ υ υ	
ἐπινίκιον ἄδοντες	υ υ ζ υ υ ζ υ υ	

Vedem astfel lipsa ultimei silabe accentuate în versul al doilea, inversarea accentului la ultimele două silabe din al treilea vers, din nou lipsa ultimei silabe accentuate în al cincilea vers și deosebirea totală a versului al șaselea de corespondentul său în irmos. Aceste anomalii metrice i-au făcut pe mai mulți editori de texte imnografice, precum cardinalul Pitra, să intervină adesea în text și să restabilească metrica⁴⁸⁴. Alții însă, precum Maas și Trypanis, pentru a justifica cu orice preț regularitatea canoanelor metrice în condacele lui Roman Melodul, în ediția lor au deplasat accentul natural al cuvintelor⁴⁸⁵, lucru de neconceput în limba greacă⁴⁸⁶. O a treia metodă menită să „rezolve” aceste anomalii este cea a tonisirii (της τονής) în timpul cântării la strană, susținută în general de cercetători greci, precum S. Eustratiades și N.B. Tomadakis. Deoarece imnografia are un caracter tridimensional – cuvânt, metru și melodie –, iar nu bidimensional ca în poezia profană, psaltul poate ușor să rezolve prin modularea vocii⁴⁸⁷ iregularitățile isosilabiei și isotoniei într-un vers.⁴⁸⁸ Dar acest lucru ține în primul rând de măiestria imnografului de a-și îngădui aceste libertăți doar acolo unde psaltul poate să le gestioneze.

g. Ce este un acrostih?

Etimologic, cuvântul „acrostih” (ἀκροστιχίς) înseamnă „margină de stih”, mai precis, prima literă dintr-un vers.⁴⁸⁹ Originea acrostihului este orientală și o întâlnim

⁴⁸⁴ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινὴ θρησκευτικὴ ποίηση*, p. 37.
⁴⁸⁵ Vezi „Metrical Appendix” în *Sancti Romani Melodi Cantica*, pp. 510-516.
⁴⁸⁶ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινὴ θρησκευτικὴ ποίηση*, p. 38.
⁴⁸⁷ Cf. Stratis ΠΑΡΑΙΟΑΝΝΟΥ, „Sacred Song”, p. 441.
⁴⁸⁸ Cf. Σωφρόνιος ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, „Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα”, în *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 15, Atena, 1939, pp. 186-189; cf. N.B. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ ὕμνογραφία*, pp. 235-236.
⁴⁸⁹ Vezi despre acrostih în poezia imnografică la K. KRUMBACHER, „Die Akrostichis in der griechischen Kirchenpoesie”, în *Sitzungsberichte der Philosophisch-Philologischen und der Historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften*, München, 1904, pp. 551-691; precum și o completare la articolul lui Krumbacher despre acrostihul în canoanele melodice la Wilhelm WEYH, „Die Akrostichis in der byzantinischen Kanonesdichtung”, în *BZ*, vol. 17 (1908), pp. 1-68.

în spațiul ebraic și sirian. Mulți psalmi ai lui David (33, 119, 145) sunt compuși urmând acrostihul alfabetic. În imnografie, întâlnim mai multe tipuri de acrostih: alfabetic, onomastic, în proză sau versuri. Mai jos ne vom referi doar la acrostihurile canoanelor tâlcuite de Cuviosul Nicodim în *Eortodromion*.

Acrostihul alfabetic

Canonul Bunevestiri atrage de departe atenția prin complexitatea acrostihului său alfabetic, care este întreit. Cum am văzut și în partea anterioară a studiului, troparele primelor șapte cântări sunt compuse având ca inițială literele alfabetului grecesc, drept care avem 24 de tropare. Următorul șir alfabetic este cuprins în cântarea a 8-a, atât în irmos, cât și în tropare. Fiecare strofă cuprinde patru litere din alfabet, de la Α la Ω, iar astfel numărul strofelor este de 6. Al treilea șir alfabetic este cuprins în cântarea a 9-a, întocmai ca în cea precedentă, cu excepția ordinii inverse a șirului alfabetic, adică de la Ω la Α.⁴⁹⁰

Acrostihul onomastic

Sfântul Iosif Imnograful obișnuiește să-și semneze canoanele în cadrul acrostihului, de regulă în cântarea a 9-a, dacă aceasta cuprinde cinci strofe. Iar dacă e alcătuită doar din patru, inițiala numelui său se regăsește în inițiala ultimului tropar din cântarea a 8-a, așa cum putem vedea în canonul său la Înălțarea Domnului, al cărui acrostih debutează cu șirul alfabetic până la cântarea a 7-a, iar în următoarele două cântări avem acrostihul Ωδὴ Ἰωσήφ („Cântarea lui Iosif”).⁴⁹¹

Acrostihul în proză

Singurul acrostih în proză de la canoanele sărbătorilor împărătești este cel la Cincizecime al lui Cosma, lucru contrar obiceiului său de a scrie acrostihul în dodecasilab bizantin. Acrostihul este compus doar din 9 silabe sau 21 de litere, ceea ce a făcut ca numărul de irmoase și tropare să fie exagerat de mic: Πεντηκοστὴν ἑορτάζομεν („Cincizecimea o sărbătorim”).⁴⁹² În imnografie există și acrostihuri în proză ale căror litere sunt dublate pentru a se ajunge la un număr mai mare de tropare. Într-un manuscris din insula Patmos există un condac închinat Sfântului Ioan Hrisostom cu acrostihul Εἰς τὸν Χρῆστὸν Ἰωάννην („Lui Hhriissoostom”), așa încât condacul să cuprindă 24 de icoase în loc de 17.⁴⁹³

⁴⁹⁰ Vezi canonul original cu literele alfabetului marcate cu roșu în *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 448-458.

⁴⁹¹ Vezi *Eortodromion*, vol. II, pp. 330-338.

⁴⁹² Vezi *Ibidem*, vol. II, pp. 384-386.

⁴⁹³ Cf. Θ.Ε. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινὴ θρησκευτικὴ ποίηση*, p. 35.

Acrostihul în trimetri iambici sau hexametri dactilici

Cosma își compune cel mai adesea acrostihurile la canoanele sărbătorilor împărătești în trimetru iambic, iar o singură dată în hexametru dactilic, cum am văzut deja mai sus. În acestea cuprinde ideea sărbătorii la care compune, cum vedem, de exemplu, în acrostihul de la canonul Înălțării Crucii: Σταυρῶ πεποιθὼς ὕμνον ἐξερεύγομαι („În Cruce încrezându-mă, un imn revărs“). Acest canon cuprinde, în mod neobișnuit, două irmoase la cântarea a 9-a, fiecare fiind urmat de tropare proprii⁴⁹⁴, însă acrostihul citat aici se încheie la ultimul tropar al primului irmos. Deoarece al doilea irmos din cântarea a 9-a, urmat de trei tropare, a fost adăugat de Sfântul Cosma după ce a epuizat literele acrostihului, a reluat în acestea ultimele 4 litere din acrostih.⁴⁹⁵

Acrostihul în distihuri elegiace

Dacă mai sus am admirat măiestria metrică a canoanelor iambice, aici vom avea prilejul să admirăm măiestria acrostihurilor la aceste canoane și legătura organică a lor cu fiecare vers iambic. Aceste acrostihuri sunt alcătuite din două distihuri elegiace, fiecare distih fiind compus dintr-un hexametru dactilic urmat de un pentametru, cum am văzut deja la început. În canoanele melodice obișnuite, fiecare literă din acrostih reprezintă inițiala unei strofe, dar aici fiecare literă din acrostih reprezintă inițiala fiecărui vers din irmoasele și troparele unui canon iambic. Așadar, imnograful a fost constrâns să aleagă cuvinte homerice care nu doar respectă cantitatea vocalică cerută de hexametru și pentametru, ci cuprind și un număr exact de litere, mai precis nu mai mult și nu mai puțin de 130 pentru întregul acrostih, ca să obțină mai apoi 130 de versuri iambice distribuite în mod egal în 8 irmoase și 18 tropare. Prin urmare, fiecare cântare cuprinde 3 strofe, cu excepția cântărilor a 4-a și a 7-a, în care sunt 4 strofe. Acesta este acrostihul la canonul Nașterii Domnului.⁴⁹⁶ Aceeași structură a fost urmată cu strictețe și în canonul iambic de la Teofanie, doar că acrostihul este compus de această dată din 131 de litere. Acest surplus însă nu l-a silit pe abilul imnograf să compună și un tropar din șase versuri. Luând diftongul cu regăsit în substantivul ὕμνηταῖς⁴⁹⁷ din acrostih, l-a folosit ca inițială pentru un vers care începe cu adjectivul αἰγλήντα în cântarea a 8-a⁴⁹⁸, iar astfel canonul iambic al Teofaniei cuprinde tot 130 de versuri, asemenea celui anterior. Însă la al treilea canon iambic, cel la Cincizecime, acrostihul este compus din 135 de litere, atât cât să-i permită poetului să compună

⁴⁹⁴ Vezi legenda acestei duble cântări la Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Eortodromion*, vol. I, *infra* pp. 102-103.

⁴⁹⁵ Vezi *Ibidem*, vol. I, *infra* pp. 114-124.

⁴⁹⁶ Vezi *Ibid.*, vol. I, *infra* pp. 224-232.

⁴⁹⁷ Vezi *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 316, t. 1, acr. 4.

⁴⁹⁸ Vezi *Ibid.*, vol. I, *infra* p. 324, t. 23, v. 107.

încă un tropar, pe care l-a plasat în cântarea a 8-a, fiind acum și aceasta de patru strofe, asemenea cântărilor a 4-a și a 7-a.⁴⁹⁹

Aceasta este în linii generale splendoarea imnografiei bizantine, ale cărei compoziții sunt cântate până în zilele noastre în cult și după a căror structură metrică imnografi și imnografe compun și astăzi slujbe la noii sfinți, îndeosebi în Grecia, iar în ultimii ani și în România. După cum am văzut, imnografia Bisericii nu este o simplă proză, cum am crede dacă ne uităm în cărțile noastre de cult traduse astfel în urmă cu sute de ani, fără o concepție traductologică riguroasă, elaborată și adecvată, ci este o adevărată comoară poetică. De aceea, compunerea slujbelor nu este apanajul oricui, ci al celor cu o formație literară solidă, având și un simț dezvoltat al limbii. Scriind despre opera imnografică a Cuviosului Nicodim, Stéfanos Psarrás enumeră calitățile pe care trebuie să le aibă un imnograf: „Depinde de talentul poetului, de formația lui teologică și culturală, de înzestrarea sa lingvistică, dar mai mult de sensibilitatea poetică, dacă avem în vedere o importantă lucrare imnografică, nu numai melodică, și care nu va fi doar o lucrare de credință, ci și de artă.”⁵⁰⁰

Ilie Stănuș

⁴⁹⁹ Vezi *Ibid.*, vol. II, pp. 436-446.

⁵⁰⁰ Σ. Ήμμ. ΨΑΡΡΑ, „Περίδιάβαση“, p. 39.

BIBLIOGRAFIE

1. SIGLE ȘI ABREVIERI

- ΑΙΣ *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας*, 5 vol., (ed.) Α. Παπαδόπουλος – Κεραμεύς, Petersburg, 1891-1898
- ΒΕΠΕΣ *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων*, Ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ατῆνα
- ΒΚΜ *Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέτες*, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Tesalonic, 1970-
- ΒΜGS *Byzantine and Modern Greek Studies*, Birmingham, 1975-
- Κληρονομία *Κληρονομία*, δημοσίευμα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Tesalonic, 1969-
- Byz *Βυζαντινά – Ἐπιστημονικόν Ὅργανον* Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου, Tesalonic, 1969-
- Βυζαντινά *Βυζαντινά κείμενα καὶ μελέτες*, Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Tesalonic, 1970-
- Byzantion *Byzantion*, Revue Internationale des Études Byzantines, Peters Publishers, 1924-
- BZ *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig, 1892-
- CBO *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșu, 3 vol., Basilica, București, 2018
- CCG *Corpus Christianorum, Series Graeca*, Brepolis/Turnhout, 1977-
- CFHB *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, Walter de Gruyter, Berlin, 1967-
- CSHB *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn, 1828-1897
- DBK *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, vol. 5, (ed.) Bonifatius Kotter (1988), în: *PTS*
- DOP *Dumbarton Oaks Papers*, Washington, 1941-
- DSL Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, Nemira, București, 2001
- DTC *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris, 1899-1950
- DTM *Dicționar de termeni muzicali*, Ed. Enciclopedică, București, 2010

BIBLIOGRAFIE

- EF *Ἐγκυκλοπαίδεια Φιλολογική*, 4 vol., (ed.) Ἰωάννης Πατούσας, Τίπογρ. Nikolaos Glykys, Veneῖa, 1817-1819
- EIBMBOR *Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române*
- EPE Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Tesalonic
- EPP Balthasar Cordier, *Expositio Patrum Graecorum in Psalmos*, Anvers, Typis Plantinonis, 3 vol., 1643-1646
- ESL Sancti Ephraem Syri, *Opera Omnia Graece et Latine*, 3 vol., (ed.) J.S. Assemani, Rome, 1732-1746
- EΦΣΚ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, 1863-1914
- FGr *Filocalia greacă*, Ed. Astir, Atena, 1982-1992
- FR *Filocalia românească*, București, 2008-2017
- GNO *Gregorii Nysseni Opera*, auxilio aliorum virorum doctorum edenda curavit Wernerus Jaeger, E.J. Brill, Leiden, 1960-2014
- GPS Sfântul Grigorie Palama, *Scrieri*, vol. I, Omilii, trad. rom. de pr. Roger Coresciuc, Doxologia, Iași, 2022-
- ΓΠΣ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Συγγράμματα*, 6 vol., (ed.) Παναγιώτης Κ. Χρήστου (vol. 1-5) și Βασίλειος Στ. Ψευτόγκας (vol. 6), Tesalonic, 1988-2015
- IBE Ἰωσήφ Μοναχοῦ τοῦ Βουεννίου, *Τὰ εὐρεθέντα* (vol. 1-2) / *Τὰ παραλειπομένα* (vol. 3), Ed. Vas. Rigoroulou, Tesalonic, 1990-1991
- JOB *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, Viena, 1951-
- MAH *Mélanges d'archéologie e d'histoire*, Ed. École française de Rome
- MANSI J.D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima collectio*, Florentiae – Venetiis – Parisiis – Lipsiae, 1758-1798
- MDA *Mic dicționar academic*, 2 vol., Academia Română, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2010
- MGO *Medicorum Graecorum opera quae exstant*, (ed.) D. Carolus Gottlob Kühn, Lipsiae (Leibzig), 1821-1833
- OCP *Orientalia Christiana Periodica*, Roma 1935-
- OGE S. Ioannis Chrysostomi, *Opera Graece*, 8 vol., (ed.) Ioannes Norton, Eronae (Eton), 1611-1613
- OQS Philonis Alexandrini, *Opera Quae Supersunt*, (eds.) Leopoldus Cohn, Paulus Wendland, Siegfried Reiter și Hans Leisegang, Berolini, Typis et Impensis Georgii Reimeri, 1896-1930
- OT *Orizonturi Teologice*, Oradea, Ed. Universității din Oradea
- PB *Părinții Bisericii*, Ed. Gândul Aprins, București, 2014-
- PG *Patrologia Graeca*, (ed.) J.P. Migne, Paris
- PL *Patrologia Latina*, (ed.) J.P. Migne, Paris

BIBLIOGRAFIE

- PO *Patrologia Orientalis*, Paris, 1907-1966, Turnhout, 1968-
- PSB *Părinți și Scriitori Bisericești* (serie nouă), București, 2009-
- PSB *Părinți și Scriitori Bisericești*, București, 1977-
- PtO Platon, *Opere*, 7 vol., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975-1993
- PTS *Patristische Texte und Studien*, (ed.) K. Aland, E. Mühlenberg, Berlin, 1963-
- RSR *Revue des Sciences Religieuses*, Strasbourg, 1921-
- SC *Sources Chrétiennes*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1942-
- SMC *Sylloge monumentorum ad mysterium conceptionis immaculatae Virginis Dei-parae*, 2 vol., (ed.) Antonius Ballerinus, Romae, 1854-1856
- ΣΟΒ *Σειρά ἐνός και πενήτηκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Ὁκάτευχον και τῶν Βασιλείων*, 2 vol., (ed.) ierom. Nichifor Theotokis, tipărită cu sprijinul domnitorului Ungrovlahiei Grigorie Alexandru Ghica, Tipogr. Breitkopf, Lipsiae (Leipzig), 1772-1773
- SP *Septuaginta*, Polirom, 2004-2011
- SPM Balthasar Cordier (ed.), *Symbolae Graecorum Patrum in Mathaeum*, Toulouse, 2 vol., 1646-1647
- StTeol *Studii Teologice*, Revista Facultăților de Teologie din Patriarhia Română, București, 1929-
- SupplByz *Supplementa Byzantina, Texte und Untersuchungen*, De Gruyter, Berlin/München/Boston 1968-
- TC *Tradiția creștină*, (ed.) Ioan-Florin Florescu, Adrian Muraru, Polirom, 2006-
- TEG *Traditio Exegetica Graeca*, Lovanii, In Aedibus Peters, 1992-
- Trad *Traditio. Studies in Ancient and Medieval History Thought and Religion*, Fordham University Press, 1943-
- VHPF *Viața în Hristos*. Pagini de Filocalie, Doxologia, Iași, 2012-
- VP Plutarh, *Vieți paralele*, 5 vol., trad. rom. de N.I. Barbu, Ed. Științifică, București, 1960-1971

2. OPERE NICODIMIENE

- ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐγχειρίδιον Συμβουλευτικόν*, [Viena], 1801.
- IDEM, *Ἐορτοδρόμιον*, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1836.
- IDEM, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, 3 vol., Ed. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Tesalonic, 1990-1999.
- IDEM, *Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ Ψαλμοὺς τοῦ Προφητᾶνακτος Δαβίδ*, 3 vol., Ed. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Tesalonic, 1983-1996.
- IDEM, *Κῆπος χαρίτων*, Ed. Marias B. Rigopoulou, Tesalonic, 2012⁵. Traducere în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie.

- IDEM, *Νέα Κλίμαξ*, Ed. B. Rigopoulou, Tesalonic, 1976. Traducere în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie.
- IDEM, *Πηδάλιον*, Ed. Papadimitriou, Atena, 2003.
- IDEM, *Χρηστοθήθεια τῶν χριστιανῶν*, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1803.

3. IZVOARE

- *** *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis bibliothecarum oxoniensium*, (ed.) J.A. CRAMER, vol. II, E Typographeo Academico, Oxford, 1835.
- *** *Anecdota Graeca*, (ed.) Ludovicus BACHMANNUS, vol. I, Sumptibus J.C. Hinrichs, Lipsiae, 1828.
- *** *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, (ed.) W. CHRIST, M. PARANIKAS, In Aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae, 1871.
- ARISTOFAN, *Norii*, (ed.) K.J. Dover, *Aristophanes. Clouds*, Clarendon Press, Oxford, 1968;
- ARISTOFAN, *Viespile*, (ed.) D.M. MacDowell, *Aristophanes. Wasps*, Clarendon Press, Oxford, 1971; trad. rom., introduce și note de Andrei Cornea în Aristofan, *Trei comedii: Lysistrata, Viespile, Belșugul (Plutos)*, Humanitas, București, 2017.
- ARISTOTEL, *Fizica*, trad. rom. de Alexander Baumgarten, Univers Enciclopedic Gold, București, 2018.
- IDEM, *Politica*, (ed.) W.D. Ross, *Aristotelis politica*, Clarendon Press, Oxford, 1957.
- BEKKERI, Immanuelis, *Anecdota Graeca*, Volumen tertium. Theodosii canones. Editoris annotatio critica. Indices. Berolini, 1821.
- DETORAKIS, Theocharis, „Vie inédite de Cosmas le Mélode“, în *Analecta Bollandiana*, vol. 99, 1981, pp. 101-116.
- *** *Εγχειρίδιον περιέχον τὰ ἁσματικὰ ἐγκώμια καὶ τὸν Κανόνα τοῦ Ἐπιταφίου, τὰ ἐν τῷ Τριωδίῳ τετυπωμένα, ἐπιμελῶς ἤδη διορθωθέντα, μετὰ καὶ τοῦ ἀναστασίμου κανόνος τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας τοῦ Πάσχα*, îngrijită și diortosită de Nicodim monahul [Aghioritul], Tipografia Patriarhiei de Constantinopol, 1800.
- EFTIMIE ZIGABEN, *Tălcuire la Psalmi*, PG 128.
- Εἰσμολόγιον*, (ed.) Σωφρονίου ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, Ed. Organismos P. Kyriakidi A.E., Atena, 2006².
- Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis, Commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes, ad fidem codicis Laurentiani editi*, (ed.) Marius Hendrikus VAN DER VALK, 4 vol., Leiden, 1971-1987.
- EUSTATHII, *Exegesis = Eustathii Thessalonicensis Exegesis in Canonem Iambicum Pentecostalem*, (ed.) Paolo CESARETTI – Silvia RONCHEY, în *Supplementa Byzantina, Texte und Untersuchungen*, vol. 10, De Gruyter, Berlin/München/Boston, 2014.
- EUSTATIE AL TESALONICULUI, *Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κῦρ Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ὅτε ἦν ἔτι τῆς ἀγιοπάτης τῶν Μύρων ἐκκλησίας ὑποψήφιος*, în *Eus-*

- tathii Thessalonicensis Opera Minora*, magnam partem inedita, (ed.) Peter WIRTH, *CFHB*, vol. 32 (2000).
- GHEORGHE KEDRINOS, *Compendiu de istorie PG 121; 122*, 9A-367A.
- GHEORGHE MONAHUL, *Viața noilor împărați*, PG 109, 824A-984D.
- GREGORIO, *Esegesi* = GREGORIO DI CORINTO, *Esegesi al Canone Giambico per la Pentecoste attribuito a Giovanni Damasceno*, introduzione, edizione critica, traduzione a cura di Fausto Montana, Giardini Editori e Stampatori, Pisa, 1995.
- GRIGORIE TEOLOGUL, *Poeme despre sine*, PG 37, 969A-1452A.
- HERODOT, *Istории*, (ed.) Ph.-E. LEGRAND, *Hérodote, Histories*, 9 vol., Les Belles Lettres, Paris, 1932-1954.
- HOMER, *Odysseia*, (ed.) P. VON DER MÜHLL, *Homeri Odyssea*, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 1962; trad. rom. de Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012.
- IOAN DIACONUL, *Viața Sfântului Iosif Immografal*, PG 105, 940B-976D.
- IOAN, PATRIARHUL IERUSALIMULUI, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Ioan Damaschin*, PG 94, 429A-489B.
- ISIDOR PELUSIOTUL, *Epistole*, PG 78, 177A-1645D.
- LAERTIOS, *Despre viețile* = DIOGENES LAERTIOS, *Despre viețile și doctrinele filosofilor VII*, 135, trad. rom. de C.I. Balmuș, Polirom, Iași, 1997.
- MALAKES, *Μονωδία τοῦ σοφωτάτου κυρίου Εὐθυμίου, ἀναγνωσθεῖσα ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ ἁγιωτάτου Θεσσαλονίκης κυρίου Εὐσταθίου, μετὰ τινὰς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ τελευτῆς*, în ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΗ, Μητροπολίτου Νέων Πατρῶν (Υπάτης), *Τα σφζόμενα*, (ed.) Κων. Γ. ΜΠΟΝΗ, Ατена, 1937.
- ΜΑΡΚΟΥ, *Ἐρμηνεία* = ΜΑΡΚΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ, *Ἐρμηνεία Κανόνων*, în Α.Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Ἀνάλεκτα παλαιολογίου γραμματείας I*, Ed. Π. Πουρναρά, Tesalonic, 2004, pp. 15-37.
- MICHAELIS PSELLI, *Poemata*, (ed.) L.G. WESTERINK, Stutgardiae et Lipsiae in Aedibus B.G. Teubneri, 1992.
- IDEM, *Theologica*, vol. I, (ed.) Paul Gautier, BSB B.G. Teubner Verlagsgesellschaft, 1989.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Α.Δ., *Ἀνάλεκτα παλαιολογίου γραμματείας I*, Ed. P. Pournara, Tesalonic, 2004.
- ****Patericul Mare*, trad. rom. de pr. prof. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2016.
- ***Penticostar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999.
- PLATON, *Cratylus*, în PLATON, *Opere*, vol. II, trad. rom., introduceri și note de Andrei Cornea, Humanitas, București, 2022.
- IDEM, *Gorgias*, în PLATON, *Opere*, vol. II, trad. rom., introduceri și note de Andrei Cornea, Humanitas, București, 2022.
- IDEM, *Legile*, (ed.) J. BURNET, *Platonis opera*, vol. IV, Clarendon Press, Oxford, 1902.

- IDEM, *Republica*, în PLATON, *Opere*, vol. III, trad. rom., introduceri și note de Andrei Cornea, Humanitas, București, 2022.
- PLUTARH, *De Musica*, (ed.) Gregorius N. BERNARDAKIS, *Plutarchi Chaeronensis Moralia*, vol. VI, Teubner, Leipzig, 1895.
- IDEM, *Vieți paralele*, vol. V, trad. rom., notițe, traducere și note de N.I. Barbu, Ed. Științifică, București, 1971.
- PRODROMI, *Commentarios* = THEODORI PRODROMI, *Commentarios in carmina sacra melodorum Cosmae Hierosolymitani et Ioannis Damasceni*, Romae, ex Bibliotheca Vaticana, 1888.
- PSEUDO-FOCILIDE, *Sententiae*, în P.W. VAN DER HORST, *The Sentences of Pseudo-Phocylides*, E.J. Brill, Leiden, 1978, pp. 87-103.
- ΡΑΛΛΗ, Γ. Α., – ΠΟΤΛΗ, Μ., *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, 6 vol., Atena, 1852-1859 (retipărire: Atena 1966-1997).
- ****Rhetores Graeci*, (ed.) Christianus WALZ, vol. VII, part. II, Stuttgartiae, Tubingae, Londini, Lutetiae, 1834.
- ****Rhetores Graeci*, (ed.) Leonardus SPENGLER, vol. III, Lipsiae, 1856.
- ****Septuaginta*, vol. 4/I, trad. rom. de Cristian Bădiliță, Francisca Bălăceanu, Florica Bechet, Monica Broșteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gașpar, Eugen Munteanu și Ion Pătrulescu, Colegiul Noua Europă/Polirom, Iași, 2006.
- SOFOCLE, *Filoctet*, (ed.) H. LLOYD-JONES, N.G. WILSON, *Sophoclis fabulae*, Clarendon Press, Oxford, 1990.
- TEODOR LECTORUL, *Selecții din istoria bisericească*, PG 86/1, 165A-216B.
- TEODORET, *Tâlcuire la Psalmi*, PG 80, 857A-1997B.
- TEOFAN MĂRTURISITORUL, Sfântul, *Cronografia*, trad. rom, studiu introductiv și note de Mihai Țipău, PSB 7 (serie nouă).
- Theodori Studitae epistulae*, (ed.) Georgios FATOUROS, CFHB 31/I & II (1992).
- THEODOROS PRODROMOS, *Miscellaneous Poems*, (ed.) Nikos ZAGKLAS, Oxford University Press, 2023.
- ***Τρωάδιον, Tipografia lui Phoinix, Veneția, 1876.
- ***Triodul, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
- ***Τυπικὸν σὺν Θεῷ ἁγίῳ, περιέχον πᾶσαν τὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τοῦ χρόνου ὅλου. Νεωστὶ τυπωθέν, καὶ ἐπιμελῶς διορθωθέν παρὰ Γεωργίου ἱεροδιακόνου Μαϊώτου τοῦ ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης, Veneția, 1691.
- VASILE CEL MARE, *Despre Dubul Sfânt* PG 32, 68A-217C.
- XENOFON, *Anabasis*, (ed.) E.C. MARCHANT, *Xenophontis opera omnia*, vol. 3, Clarendon Press, Oxford, 1904.
- ZONARAS, *Ἀναστασίμων* = *Ἀναστασίμων Κανόνων Ἑρμηνεῖα ὑπὸ Ἰωάννου Ζωναρά, Ὁ*

ἄθως, Anul I, Trimestrul 3, Atena, 1920.

4. LITERATURĂ SECUNDARĂ

- AGAPITOS, *The Politics* = Panagiotis A. AGAPITOS, „The Politics and Practices of Commentary in Komnenian Byzantium“, în *Byzantine Commentaries on Ancient Greek Texts, 12th–15th Centuries*, (ed.) Baukje VAN DEN BERG, Divna MANOLOVA, Przemyslaw MARCINIAK, Cambridge, 2022.
- ALLATI, Leonis, *De Libris et Rebus Ecclesiasticis Graecorum, Dissertationes et Observationes Varias*, Paris, 1646.
- IDEM, *Diatriba de Georgiis*, în Ioannis Alberti FABRICII, *Bibliotheca Graeca*, vol. XII, Ex officina Breitkopfio-Haertelia, Lipsiae, 1809, pp. 1-136.
- ALLATIUS, Leo, „Prolegomena“, în JOANNIS DAMASCENI, *Opera omnia quae exstant*, vol. I, Tipografia lui Gaspar Girard, Veneția, 1748, pp. xxviii-lxx; preluat în PG 94, 117-192.
- ASSEMANI, *Bibliotheca* = Giuseppe Simone ASSEMANI, *Bibliotheca Juris Orientalis Canonici et Civilis*, vol. V, Romae, 1766.
- BECK, Hans-Georg, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Munich, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1959.
- BENVENISTE, *Vocabularul* = Émile BENVENISTE, *Vocabularul instituțiilor indo-europene*, trad. rom. de Dan Slușanschi, Paideia, București, 2020.
- BILIUȚĂ, Ionuț, „O teologie vie a pocăinței: Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul, Arhiepiscopul Cretei († 740), Comentariul la Canonul cel Mare al lui Acachie Savaitul și locul acestora în cadrul spiritualității ortodoxe contemporane“, în Cuviosul ACACHIE SAVAITUL, *Comentariu la Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul*, trad. rom. de monahul Pavel Steingasser, Doxologia, Iași, 2021.
- BOUVY, Edmond, *Poètes et Mélodes – Étude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'Église greque*, Nîmes, 1886.
- BRATU, Gh. (Virgil CÂNDEA), „Material omiletic din tâlcuirile liturgice ale Cuviosului Nicodim Aghioritul“, în *Mitropolia Olteniei*, anul X, Nr. 1-2 (1958), pp. 72-83.
- IDEM, „Textele liturgice ca izvor de învățătură“, în *Mitropolia Olteniei*, anul IX, Nr. 9-10 (1957), pp. 586-602.
- BROCK, Sebastian P., „Poetry and Hymnography“, în *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*, (ed.) Susan ASHBROOK HARVEY, David G. HUNTER, Oxford University Press, 2008, pp. 657-671.
- IDEM, *From Ephrem to Romanos: interactions between Syriac and Greek in Late Antiquity*, Ashgate, Vermont, 1999.
- BROWNING, Robert, „The Patriarchal School at Constantinople in the Twelfth Century“, în *Byzantion* 32 (1962), 33 (1963).
- BUDELMANN, Felix, „Classical Commentary in Byzantium: John Tzetzes on Ancient

- Greek Literature“, în *The Classical Commentary*, (ed.) Roy K. GIBSON, Christina SHUTTLEWORTH KRAUS, Brill, 2002, pp 141-169.
- CATAFYGIOTU TOPPING, Eva, „Women Hymnographers in Byzantium“, în *Δίπτυχα, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. III, Atena, 1982-1983, pp. 98-111.
- CESARETTI, Paolo, „Introduzione storico-letteraria“, în *Supplementa Byzantina, Texte und Untersuchungen*, vol. 10, De Gruyter, Berlin/München/Boston, 2014.
- CITTERIO, Elia, *Nicodim Aghioritul, personalitatea – opera – învățătura ascetică și mistică*, trad. rom. de Maria Cornelia și Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2001.
- COMAN, Constantin-Cornel, *«Lumină spre descoperirea neamurilor». Utrenia bizantină și caracterul ethnic al ei*, Sibiu, 2021 (teză de doctorat).
- CORBU, Ierom. Agapie, „Principii hermeneutice și exegeză paulină la Sfântul Nicodim Aghioritul“, în vol. Ieromonah Agapie CORBU, *De la citirea Scripturii la rugăciunea inimii: exegeză patristică și hermeneutică biblică* (în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie).
- DE ANDRÉS, Gregorio, „Carta de Teodosio el Gramático (s. IX) sobre el léxico de los cánones de San Juan Damasceno según el Códice Complutense «Villamil N° 30»“, în *Emerita, Revista de lingüística y filología clásica*, vol. 41, N° 2, Madrid, 1973, pp. 377-395.
- DE STEFANI, Luigi, „Il Lessico ai Canoni giambici di Giovanni Damasceno secondo un ms. romano“, în *BZ* 21 (1912), pp. 431-435.
- IDEM, „Per le fonti dell' Etimologico Gudiano“, în *BZ* 16 (1907), pp. 52-68.
- DEMETRACOPOULOS, Ph. A., „The Exegeses of the Canons in the Twelfth Century as School Texts“, în *Δίπτυχα, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. I, Atena, 1979, pp. 143-157.
- DETORAKI, Maria, „Anonymous Paraphrase of the Holy Week Canons in MS Sin. gr. 754“, în *Anekdotia Byzantina*, (ed.) Isabel GRIMM-STADELMANN, Alexander RIEHLE, Raimondo TOCCI and Martin Marko VUČETIĆ, Byzantinisches Archiv, vol. 41, Walter de Gruyter, Berlin/Boston, 2023.
- ΔΕΤΟΡΑΚΗ, Θεοχάρη Ε., *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση και υμνογραφία*, Rethymno, 1997².
- IDEM, *Κοσμῶς ὁ Μελωδός. Βίος καὶ ἔργο*, Patriarhikon Idryma Paterikon Meleton, Thessalonica, 1979.
- DICKEY, Eleanor, *Ancient Greek Scholarship. A guide to Finding, Reading, and Understanding Scholia, Commentaries, Lexica, and Grammatical Treatises, from Their Beginnings to the Byzantine Period*, Oxford University Press, 2007.
- EHRHARD, Albert, *Überlieferung und bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum ende des 16. Jahrhunderts*, vol. I, Tipografia C. Schulze & Co., GMBH., Gräfenhainichen, Leipzig, 1937.
- EUSTRATIADES, S., „Κασιανή ἡ Μελωδός“, în *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 31 (1932), pp. 97-100.

- ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, Σωφρόνιος, „Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα“, ἰν *Νέα Σιών* 26 (1931).
- IDEM, „Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα“, ἰν *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 15, Ατῆνα, 1939, pp. 182-255.
- ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ, Βασιλείου, „«Θειογενὲς Λόγε, Πνεῦμα Παράκλητον», Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, Ἐξήγησις τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς“, ἰν Ἅγιος Εὐστάθιος, *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης* (7-9 Νοεμβρίου 1988), Θεσσαλονίκη 1989, pp. 269-285.
- ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ, Εμμ. Ν., „«Αόρατος πόλεμος» (1796), «Γυμνάσματα Πνευματικά» (1800). Ἡ πατρότητα των «μεταφράσεων» του Νικόδημου Ἀγιορείτη“, ἰν *Ὁ Ερηνιστής*, anpl 27-31, vol. 19, Ατῆνα, 1993.
- IDEM, „Το ζήτημα τῆς γλωσσομάθειας του Νικόδημου Ἀγιορείτη“, ἰν *Ὁ Ερηνιστής*, anpl 38-39, vol. 23, Ατῆνα, 2001, pp. 173-190.
- FRØYSHOV, Stig Simeon R., „The Early History of the Hagiopolitan Daily Office in Constantinople New Perspectives on the Formative Period of the Byzantine Rite“, ἰν *DOP* 74 (2020), pp. 351-382.
- GOAR, Jacobus, *Εὐχολόγιον sive rituale graecorum*, Paris, 1647.
- GROSDIDIER DE MATONS, José, *Romanos le Mélode et les origines de la poésie religieuse à Byzance*, Éditions Beauchesne, Paris, 1977.
- GRUMEL, V., „L'auteur et la date de composition du tropaire Ὁ Μονογενής“, ἰν *Échos d'Orient*, vol. 22, nr. 132, 1923, pp. 398-418.
- HÖRANDNER – RHOBY, *Metrics* = Wolfram HÖRANDNER and Andreas RHOBY, „Metrics and Prose Rhythm“, ἰν *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, (ed.) Stratis PAPAIOANNOU, Oxford University Press, 2021, pp. 407-429.
- HÖRANDNER, Wolfram, *Theodoros Prodromos, Historische Gedichte*, (Wiener byzantinistische Studien 11), Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1974.
- HRISANT, *Theoretikon* = ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Ἀρχιεπισκόπου Διῶρχαίου, *Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς*, ἐν Τεργέστη (Trieste), Tipografia Michele Weis, 1832.
- ****Iter Pselliarum*, (ed.) Paul MOORE, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Torino/Ontario/Canada 2005.
- JEAN, Psichari, „Cassia et la pomme d'or“, ἰν *Annuaire de l'École pratique des hautes études, Section des sciences historiques et philologiques*, 1910-1911, pp. 5-54.
- JUGIE, M., „La vie et les oeuvres d'Euthyme Zigabène“, ἰν *Échos d'Orient*, vol. 15, Paris, 1912.
- ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, Μ., *Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του 1749-1809*, Ed. Papadimitriu, Ατῆνα, 2009².
- ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ, Ελένη, *Το αγιολογικὸ καὶ ομιλητικὸ ἔργο του Ἰωάννη Ζωναρά. Εισαγωγικὴ μελέτη – Κριτικὴ ἐκδοσις*, ἰν *Βυζαντινα*, vol. 60 (2013).
- ΚΑΜΠΙΑΝΑΚΙ, Theofili, *John Zonaras' Epitome of Histories, a Compendium of Jewish-Roman*

- History and its Reception, Oxford University Press, 2022.
- KAZHDAN, A. – GERO, S., „Kosmas of Jerusalem: a More Critical Approach to his Biography“, in *BZ* 82 (1989), pp. 122-132.
- KAZHDAN, Alexander, *A History of Byzantine Literature (650-850)*, in collaboration with Lee F. SHERRY – Christine ANGELIDI, The National Hellenic Research Foundation Institute for Byzantine Research. Research series 2, Athens, 1999.
- KAZHDAN, Alexander, FRANKLIN, Simon, *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge/London/New York/New Rochelle/Melbourne/Sydney, 2009².
- KLOSTERMANN, R.A., „Heortodromion, ein Alterswerk des Nikodemos Hagiorites“, in *OCP* 46 (1980), pp. 446-462.
- KNUST, Jennifer, „The Biblical Odes and the Text of the Christian Bible: A Reconsideration of the Impact of Liturgical Singing on the Transmission of the Gospel of Luke“, in *Journal of Biblical Literature*, The Society of Biblical Literature, Vol. 133, No. 2 (2014), pp. 341-365.
- ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Θεωνη Α., „Ίδετε, ἴδετε ὅτι ἐγὼ εἰμι Θεός... (Συμβολή στήν μελέτη τῶν εἰρμῶν τῆς β' φῶδης τῶν ἀσματικῶν κανόνων)“, Patra, 2010.
- IDEM, *Περί του προβλήματος της β' φῶδης των κανόνων*, Patra, 2012.
- IDEM, *Ἐκδοση τῶν β' φῶδῶν οἱ ὁποῖες ἐξέπεσαν ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους κανόνες στὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ τὰ ΑΗΓ*, Ed. Eteria Byzantynon Spoudon, Atena, 2003.
- KOMINES, A., „Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου, ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ἱεροὺς λειτουργικοὺς κανόνας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκينوῦ καὶ Κοσμά τοῦ Μελωδοῦ“, in *Akten. Des XI. Internationalen Byzantinistenkongresses*, München 1958, Herausgegeben von Franz Dölger und H.-G. Beck, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1960.
- ΚΟΜΙΝΗ, Γρηγόριος = Ἀθανασίου Δ. ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος Πάρδος Μητροπολίτης Κορίνθου καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ*, Σπουδαστήριον Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης, Roma-Atena, 1960.
- ΚΟΜΙΝΗ, Ἀθανασίου Δ., *Γρηγόριος Μητροπολίτης Κορίνθου Λόγιος ἱεράρχης τοῦ ἰβ' αἰῶνος*, in *Πρακτικά τοῦ Α' τοπικοῦ Συνεδρίου Κορινθιακῶν ἐρευνῶν*, Αθήνα, 1975.
- IDEM, *Τὸ βυζαντινὸν ἱερὸν ἐπίγραμμα καὶ οἱ ἐπιγραμματικοί*, Tipografia Adelfon Myrtidi, Atena, 1966.
- KRUMBACHER, K., „Kasia“, in *Sitzungsberichte der Philosophisch-Philologischen und der Historischen Classe der k.b. Akademie der Wissenschaften zu München*, Akademische Buchdruckerei von F. Straub, München, 1897, pp. 305-370.
- IDEM, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527-1453)*, München, 1897.
- IDEM, „Die Akrostichis in der griechischen Kirchenpoesie“, in *Sitzungsberichte der Philosophisch-Philologischen und der Historischen Classe der k.b. Akademie der Wissenschaften*,

- München, 1904, pp. 551-691.
- LAURITZEN, Frederick, „Paraphrasis as interpretation. Psellos and a canon of Cosmas the Melodist (Poem 24 Westerink)“, în *Byzantina* 33 (2014).
- LAUXTERMANN, Marc D., *Byzantine Poetry from Pisides to Geometers*, vol. I, Ed. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 2003.
- LOGIN, Cezar, *Λειτουργία. Teologie și practică liturgică*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014.
- LONGO, Augusta, „Il testo integrale della «Narrazione degli Abati Giovanni e Sofronio» attraverso de «Ερμηνεΐα» di Nicone“, în *Rivista di studi bizantini e neoellenici*, vol. 2-3, Roma, 1965-1966, pp. 223-267.
- LOUTH, Andrew, *Ioan Damaschin. Tradiție și originalitate în teologia bizantină*, trad. rom. de Ioan Ică sr și Ioan I. Ică jr, Sibiu, Ed. Deisis, 2010.
- MAKARIOS SIMONOPETRITUL, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2008³.
- MANEA, Lăcrămioara, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Muzeul Brăilei/Editura Istros, Brăila, 2013.
- MANIATH, Τριανταφυλλίτσα Θ., „Ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Μιχαῆλ Πσελλοῦ: Ἡ παράφραση τοῦ Κανόνα στὴν Μεγάλη Πέμπτη Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ“, în *Δίπτυχα, Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. I, Atena, 1979.
- MARKOPOULOS, Athanasios, „Education“, în *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, (ed.) Elizabeth JEFFREYS, John HALDON, Robin CORMAK, Oxford, 2008.
- MARNELLOS, Georges E., *Saint Nicodème L'hagiorite (1749-1809). Maître et pédagogue de la nation grecque et de l'Église Orthodoxe*, Patriarhikon Idryma Paterikon Meleton, Tesalonic, 2002.
- ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ, Μιχαήλ, „Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και η σχέση του με την επιστήμη“ în *Ναξιακά*, Τεύχος 34 (72), septembrie–noiembrie, 2009, pp. 22-38.
- MILLER, *The Orphans* = Timothy S. MILLER, *The Orphans of Byzantium. Child Welfare in the Christian Empire*, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 2003.
- MONTANA, Fausto, „L'inizio del Lessico di Teodosio Grammatico ai canoni liturgici nel Laur. 57.48“, în *Rivista di filologia e istruzione classica*, vol. 123, (1995), pp. 193-200.
- ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ, Ἀλεξάνδρου, *Με τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα. Ἄγιον Ὅρος*, Ed. I.N. Sideris, Atena, 1924.
- NEALE, *A History* = John Mason NEALE, *A History of the Holy Eastern Church*, 2 vols, London, 1847-1850.
- Νεοελληνικός Διαφωτισμός: όψεις, τομείς, διερευνήσεις*, (ed.) Γεώργιος ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ed. Idryma Paidagogikon Meleton kai efarmogon, Atena, 2020.
- NEVILLE, Leonora, *Guide To Byzantine Historical Writing*, Cambridge University Press, 2018.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, Ἱερομονάχου, „Στεφάνου Ἱερομονάχου τοῦ Σκουρταίου καταγραφή (ἡμερολόγιον) 1834-1836 περὶ ἐκδόσεως ἔργων ἁγίου Νικοδήμου Ἀγορείτου“, în *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν*, vol. 16 (1996-2000),

- Ed. Εταιρεία Κυκλαδικών Μελετών, Atena, 2000, pp. 168-194.
- ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Παναγιώτου Γ., „Βιβλιογραφική Επιστασία των εκδόσεων Νικοδήμου του Αγορείτου“, in *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, vol. 16 (1996-2000), Ed. Εταιρεία Κυκλαδικών Μελετών, Atena, 2000, pp. 361-640.
- ΝΟΙΣΑ, *Cuvânt* = Constantin NOIΣA, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987.
- ΟΒΟΛΕΝΣΚΥ, Dimitri, *Six Byzantine Portraits*, Clarendon Press, Oxford, 1988.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ, Άθ., „Σχεδιάσμα περί τῶν λειτουργικῶν Μηναίων“, in *Βυζαντιύσκιϋ Βременνικ* 1 (1894), pp. 341-388.
- ΠΑΠΑΝΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ελένη, „Νικόδημος Αγορείτης ως επιγραμματοποιός κρινόμενος εκ των συναξαριακῶν επιγραμμάτων του“, in *Η Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετών* 19 (2004-2005), Atena, 2005, pp. 212-304.
- ΙΔΕΜ, *Ταμειῶν ἀνεκδότων ἀσματικῶν βυζαντινῶν κανόνων seu Analecta Hymnica graeca e codicibus eruta Orientis christiani. I. Κανόνες Μηναίων*, Atena, 1996.
- ΠΑΡΑΙΟΑΝΝΟΥ, Stratis, „Sacred Song“, in *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, (ed.) Stratis ΠΑΡΑΙΟΑΝΝΟΥ, Oxford University Press, 2021, pp. 430-463.
- ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ, Μ., „Περί τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων“, in *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*, vol. 10, 1877, pp. 10-22.
- ΡΕΠΠΛΕΡ, *Comic Terminations* = Charles William ΡΕΠΠΛΕΡ, *Comic Terminations in Aristophanes and the Comic Fragments. Part I: Diminutives, Character Names, Patronymics*, Baltimore, John Murphy Company, 1902.
- ΡΕΤΡΙΔΗΣ, R.P. Soph., „Cassia“, in *Revue de l'Orient Chrétien* 7 (1902), Paris, pp. 218-244.
- ΡΙΕΛΕΡ, Peter E., „Zonaras als Kanonist“, in *Το Βυζάντιο κατά τον 12ο αἰώνα. Κανονικό, δίκαιο, κράτος και κοινωνία*, (ed.) Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Αθήνα, 1991.
- ΡΙΤΡΑ, J.B., *Hymnographie de l'Église Grecque*, Rome, 1867.
- ΡΕΣΣΙΣ, F., *Traité de métrique grecque et latine*, Libraire C. Klincksieck, Paris, 1889.
- ΠΟΛΙΤΗ, Λίνου, „Άγνωστο ἔργο τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου: Ἐξήγηση στὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος“, in *Κληρονομία* 3, Α (1971), pp. 69-84.
- ΡΕΔΑ, Sabin, „Condacul *Fecioara astăzi*... alcătuit de Sfântul Roman Melodul. Analiza condacului pe baza structurii literare interne și a structurii melodice“, in *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian“*, anul universitar 2003-2004, Ed. Universității din București, București, (anul IV), 2004, pp. 343-355.
- ΡΕΛΙΠΤΣΕΑΝ, Alexandru, „Sfântul Roman Melodul – imnografal desăvârșit al Ortodoxiei“, in *Studii teologice*, Seria a III-a, Anul VII, nr. 2, aprilie-iunie, București, 2011, pp. 59-105.
- ΨΑΡΡΑ, Στεφάνου Έμμ., „Περιδιάβαση στο ὕμνογραφικό ἔργο του Αγίου Νικοδήμου του Αγορείτη“, in *Ναξιακά*, Τεύχος 34 (72), septembrie-noiembrie, 2009, pp. 39-45.
- ΡΟΥΑΔΕ, D. Julien, „Le tropaire Ὁ Μονογενής“, in *Revue de l'Orient Chrétien*, vol. 17, nr. 1, 1912, pp. 253-267.
- ΡΙΧΑΡΔ, Jean-Jaques, „L'apparition du Christ ressuscité aux disciples, paraphrase versifiée

- du récit évangélique composée en dialecte homérique par le bienheureux Nicodème l'Athonite", in *Υῶωρ ἐκ Πέτρας* (2000), pp. 631-663.
- ROBERTS, Michael, *Biblical Epic and Rhetorical Paraphrase in Late Antiquity*, Francis Cairns, Liverpool, 1985.
- ROCHOW, Ilse, *Studien zu der Person, den Werken und dem Nachleben der Dichterin Kassia*, Berliner Byzantinistische Arbeiten, vol. 38, Akademie-Verlag, Berlin, 1967.
- RONCHEY, Silvia, „An Introduction to Eustathios' *Exegesis in Canonem Iambicum*“, in *DOP* 45 (1991), pp. 149-158.
- IDEM, „Those «Whose Writings Were Exchanged» – John of Damascus, George Choeroboscus and John «Arklas» According to the Prooimion of Eustathius's *Exegesis in Canonem Iambicum de Pentecoste*“, in *Novum Millennium, Studies on Byzantine History and Culture dedicated to Paul Speck*, (ed.) C. SODE, S. TAKÁCS, New York, 2016², pp. 327-336.
- ROOSEN, Bram, „The Works of Nicetas Heracleensis“, in *Byzantion* 69 (1999).
- SAUNDERS, Ernest W., „Theophylact of Bulgaria as Writer and Biblical Interpreter“, in *Biblical Research*, vol. 2, Chicago, 1957.
- SCHIRÒ, Giuseppe, „La seconda leggenda di Cassia“, in *Δίπτυχα, Ἐταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν*, vol. I, Atena, 1979, pp. 300-315.
- SHERRY, Kurt, *Kassia the Nun in Context*, Gorgias Press, Piscataway, 2013.
- SIGNES CODONER, Juan, „Towards a Vocabulary for Rewriting in Byzantium“, in *Textual Transmission in Byzantium: Between Textual Criticism and Quellenforschung*, *Lectio* 2, (ed.) Juan SIGNES CODONER, Inmaculada PÉREZ MARTÍN, Brepols, Turnhout, 2014, pp. 61-90.
- SILVAS, Anna M., „Kassia the Nun c. 810-c. 865: an Appreciation“, in *Byzantine Women: Varieties of Experience 800-1200*, (ed.) Lynda GARLAND, Ashgate Publishing, Burlington, 2006, pp. 17-39.
- SIMIĆ, Kosta, „Kassia's Hymnography in the Light of Patristic Sources and Earlier Hymnographical Works“, in *Recueil des travaux de l'Institut d'études byzantines XLVIII* (2011), pp. 7-37.
- SKREKAS, Dimitrios, *Studies in the iambic canons attributed to John of Damascus: a critical edition with introduction and commentary*, Oxford, 2008 (teză de doctorat în curs de publicare).
- IDEM, „Late Byzantine School Teaching Through the Iambic Canons and their Paraphrase“, in *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, (ed.) Teresa SHAWCROSS, Ida TOTI, Cambridge University Press, 2018, pp. 377-394.
- IDEM, „Translations and paraphrases of liturgical poetry in late Byzantine Thessalonica“, in *Middle & late Byzantine poetry*, (ed.) Andreas RHOPY, Nikolaos ZAGKLAS, Byzantios. Studies in Byzantine History and Civilization, vol. 14, Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium, 2018.
- ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ, Ἄθ. Ι., „Ἀνέκδοτα χειρόγραφα τῆς ἐταιρείας «Θηρουσ»“, in *Ἐπετηρίς*,

- Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, Anul II, Atena, 1901.
- ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΣ, L.S., *The Balkans since 1453*, New York University Press, Washington Square, 2000.
- STEVENSON, Henri, „L'hymnographie de l'Église Grecque du rythme dans les cantiques de la liturgie grecque“, in *Revue des questions historiques*, vol. 11, Paris, 1876.
- ΣΤΕΦΑΤΟΣ, Γεώργιος, *Άγιος Άνδρέας Κρήτης ό Μελωδός: Βίος και Έργο*, Atena, 2020 (teză de doctorat).
- STIERNON, D., „La vie et l'œuvre de S. Joseph l'Hymnographe. A propos d'une publication récente“, *Revue des études byzantines* 31 (1973), pp. 243- 266.
- STOLTE, Bernard, „The Past in Legal Argument in the Byzantine Canonists of the Twelfth Century“, in *To Βυζάντιο κατά τον 12ο αιώνα. Κανονικό, δίκαιο, κράτος και κοινωνία*, (ed.) Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Atena, 1991.
- ΤΑΦΤ, Robert, *The Liturgy of the Hours in East and West*, The Liturgical Press, Minnesota, 1986.
- TANNEY, P., „Théodore Prodrome, Sur le grand et le petit“, in *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*, nr. 21, 1887.
- THIERRY, J.J., *Christ in Early Christian Greek Poetry. An Anthology*, E.J. Brill, Leiden, 1972.
- ΤΙΦΤΙΧΟΓΛΟΥ, Βικτορ, „Zur Genese der Kommentare des Theodoros Balsamon. Mit einem Exkurs über die unbekanntenen Kommentare des Sinaiticus gr. 1117“, in *To Βυζάντιο κατά τον 12ο αιώνα. Κανονικό, δίκαιο, κράτος και κοινωνία*, (ed.) Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Αθήνα, 1991.
- ΤΟΜΑ, Paraskevi, *Joseph the Hymnographer. Kanones on Saints According to the Eight Modes. Critical Edition* (Byzantinistische Studien und Texte 12), LIT-Verlag, Zürich, 2018.
- ΤΡΙΠΟΛΙΤΗΣ, Antonia (ed. și trad.), *Kassia. The Legend, the Woman and Her Work*, Garland Publishing, New York & London, 1992.
- ΤΡΥΠΑΝΙΣ, C.A., „Introduction“, in *Sancti Romani Melodi Cantica*, (ed.) Paul MAAS, C.A. ΤΡΥΠΑΝΙΣ, At the Clarendon Press, Oxford, 1963, pp. ii-xxxii.
- ΤΟΥΜΠΑΚΑΡΗ, Ιωάννου Κ., „Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και ο Χρύσανθος ο Αιτωλός“, in *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, vol. 16 (1996-2000), Ed. Εταιρεία Κυκλαδικών Μελετών, Atena, 2000, pp. 218-238.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Παν. Ν., *Έκλογή Έλληνικής Όρθοδόξου Έγμνογραφίας*, Ed. Ο Sotir, Atena, 2007⁴.
- ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Εϋτυχίου Ι., *Ίωσήφ ό Έγμνογράφος. Βίος και έργον*, Τυπογραφειον Adelfon Mygtidi, Atena, 1971.
- IDEM, Νικολάου Β., *Η Βυζαντινή ύμνογραφία και ποίησις, ήτοι εισαγωγή εις την βυζαντινήν φιλολογίαν*, vol. II, Ed. P. Pournara, Tesalonic, 1993³.
- VAN DEN BERG, Baukje, „John Tzetzes as Didactic Poet and Learned Grammarian“, in *DOP* 74 (2020), pp. 285-302.
- IDEM, „The wise Homer and his erudite commentator: Eustathios' imagery in the proem of the Parekbolai on the Iliad“, in *BMGS* 41 (2017), pp. 30-44.

BIBLIOGRAFIE

- VAN DER HORST, P.W., *The Sentences of Pseudo-Phocylides*, E.J. Brill, Leiden, 1978.
- ВАСИЛИК, В.В., *Происхождение канона (богословие, история, поэтика)*, Editura Universității Sankt Petersburg, 2006.
- ИДЕМ, „О Рождественских и Богоявленских двупеснях в грузинском тропологии иадгари“ (23 ianuarie 2012), pe platforma „Православие.Ru“: <https://pravoslavie.ru/51126.html>.
- ИДЕМ, „Об одной особенности Благовещенского канона“ (7 aprilie 2015), pe platforma „Православие.Ru“: <https://pravoslavie.ru/78459.html>.
- VASSIS, Ioannis, „Iliadis Paraphrasis metrica. Eine unbekannte byzantinische Paraphrase der Ilias“, în *JÖB* 41 (1991).
- WELLESZ, Egon, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Clarendon Press, Oxford, 1962².
- WILSON, N.G., *Scholars of Byzantium*, London, 1996².
- ZUGRAVU, Gheorghică, *Kassia the Melodist. And the Making of a Byzantine Hymnographer*, Columbia University, 2013 (teză de doctorat).
- ZURETTI, Carlo Oreste, „La Espugnazione di Siracusa nell'880. Testo greco della lettera del monaco Teodosio“, în *Centenario della nascita di Michele Amari*, vol. I, Stabilimento Tipografico Virzì, Palermo, 1910, pp. 165-173.

5. DICȚIONARE

- Dictionarium Varini = Λεξικὸν Βαρίνου* / *Dictionarium Varini*, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1801.
- Dicționar biblic*, Editura „Cartea creștină“, Oradea, 1995.
- ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, Δημήτριος, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, 9 vol., Atena, 1954-1958.
- E.A. SOPHOCLES, *Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods*, Ed. Charles Scribner's Sons, New York, 1900.
- FRISK, *Griechisches* = Hjalmar FRISK, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, vol. I (A-Ko), Carl Winter/Universitätsverlag, Heidelberg, 1960.
- GEORGESCU, Constantin, GEORGESCU, Simona, GEORGESCU, Theodor, *Dicționar grec-român* (5 vol.: A-I), Nemira, București, 2012-2021.
- Gh. N. DRAGOMIRESCU, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975.
- IOHANNIS ZONARAE, *Lexicon*, 2 vol., Lipsie, 1808.
- ISIHIÉ, *Lexicon* = HESYCHII ALEXANDRINI, *Lexicon*, post Ioannem Albertum, recensuit Mauricius Schmidt, vol. I-IV, Ienae (Jena), 1858-1862.
- KROH, Paul, *Λεξικό αρχαίων συγγραφαίων Ελλήνων & Λατίνων*, trad. neogr. de Δ. Λυπουρής – Λ. Τρομάρας, University Studio Press, Tesalonica, 1996.

- LAMPE, Geoffrey William Hugo, *A Patristic Greek Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 2010.
Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Idrima Triantafyllidi, 2013.
- LIDDEL, Henry G., SCOTT, Robert, Jones, Henry S., *A Greek-English Lexicon with a Revised Supplement*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- MONTANARI, Franco, *ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, Ed. Dim. N. Papadima, Atena, 2016.
- ΠΕΛΕΚΗΣ, Μάρκος Σ., *Λεξικό ρημάτων της αρχαίας ελληνικής*, Ed. Savvalas, Atena, 2001².
- ****Scriptori greci și latini* (coord.) N.I. BARBU, Adelina PIATKOWSKI, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Suidae Lexicon IV = Suidae Lexicon*, (ed.) Ada ADLER, Pars IV (Π-Ψ), K.G. SAUR, München/Leipzig, 2001.
- Suidae Lexicon*, (ed.) Ada ADLER, Pars II (Δ-Θ), B.G. Teubner, Stuttgart, 1994.
- The Oxford Dictionary of Byzantium*, 3 vol., (ed.) Alexander P. KAZHDAN, Alice-Mary TALBOT, Anthony CUTLER, Timothy E. GREGORY, Nancy P. ŠEVČENKO, Oxford University Press, New York, Oxford, 1991.
- The Oxford dictionary of late antiquity*, (ed.) Oliver NICHOLSON, 2 vol., Oxford University Press, 2018.

6. CATALOGAGE ȘI MANUSCRISE

- Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Laura on Mount Athos*, (ed.) SPYRIDON, Sophronios EUSTRATIADES, Harvard Theological Studies XII, Cambridge, Harvard University Press, 1925.
- Catalogue of The Greek Manuscripts on Mount Athos*, (ed.) Spyr. P. LAMBROS, vol. I-II, University Press, Cambridge, 1895-1900.
- Angelicus gr. 7 (sec. XIV).
 London, BL, Add MS 10071 (sec. XVI).
 Reginensis gr. 31 (anul 1282).
 Vaticanus gr. 638 (sec. XIV).
 Vaticanus gr. 1266 (sec. XIV).
 Vaticanus gr. 1712 (sec. XII).
 Vaticanus gr. 1926 (anul 1125).
 Vaticanus gr. 2130 (sec. XI-XII).
 Vaticanus gr. 2217 (sec. XIV).

Trimiterile din *Eortodromion* s-au făcut în general la ediții grecești. Când s-a făcut trimitere la traduceri românești, titlul tradus este reprodus din ediția românească. Operele grecești din *Patrologia Graeca* care au titlu doar în latină, au fost menționate cu acesta. Dacă s-a făcut trimitere la o operă atât la ediția originală, cât și la traducere, în paranteze sunt indicate cotele pentru ambele ediții. Operele marcate cu asterisc (*) reprezintă surse din care autorul nu a preluat în mod direct, ci prin intermediul altor opere.

Acachie al Melitinei

OmEf Omilia rostită în Efes / Ομιλία λεχθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ (PG 77, 1468A-1472C).

Alexandru Mavrocordat

Hist Istoria sacră sau Iudaicele / Ἱστορία Ἱερά, ἧτοι τὰ Ἰουδαϊκά, tipărită în cinstita Mănăstire a Tuturor Sfinților pe timpul mitropolitului Antim din Iveria, București, 1716.

Amfilohie de Iconium

Înt Cuvântare la Întâmpinarea Domnului nostru Iisus Hristos / Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (PG 39, 44C-60A).

Anastasia al Antiohiei

THex Tâlcuire pentru Teofil la Hexaimeron / Anagogicarum Contemplationum in Hexaemeron ad Theophilum (PG 89, 852-1078) (în latină, parțial în greacă).

Anastasia Sinaitul

IR Întrebări și năsrnsuri despre diverse capitole de la diverse persoane / Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων (PG 89, 312-824).

Sch I La Schimbarea la Față a Domnului nostru Iisus Hristos / Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (PG 89, 1362B-1376C).

Sch II Cuvântare la Sfânta Schimbare la Față a lui Hristos, Dumnezeul nostru / Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μεταμόρφωσιν (MAH 67, 237-257).

Andrei al Cretei

Adm I La Adormirea Prasfintei Stărpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea / Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (PG 97, 1045C-1072A).

Adm II La Adormirea Prasfintei Stărpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea / Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (PG 97, 1072B-1089A).

Adm III La Adormirea Prasfintei Stărpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea / Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (PG 97, 1089B-1109A).

Bvn La Bunavestire a Prasfintei Stărpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (PG 97, 881B-913A).

Stl La Stălpări / Εἰς τὰ Βαῖα (PG 97, 985C-1017C).

Antonie Manuil

TCO Triumful Credinței Ortodoxe / Τρόπαιον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Tipografia lui Joseph Baumeister, Viena, 1791.

Apollodoros,

Fizica, apud Diogenes Laertios, DV Despre viețile și doctrinele filosofilor, trad. rom. de C.I. Balmuș, Polirom, Iași, 1997.

Aristofan

V Vespae / Σφήκες, ed. D.M. MacDowell, Aristophanes, *Wasps*, Clarendon Press, Oxford, 1971.

Aristotel

DS Despre suflet / Περί ψυχῆς*, trad. rom. de Alexander Baumgarten, Univers Enciclopedic Gold, București, 2013.

EN Etica Nicomahică / Ἠθικὰ Νικομάχεια, trad. rom. de Stella Petecel, Ed. IRI, București, 1998².

F Fizica / Φυσικά*, trad. rom. de Alexander Baumgarten, Univers Enciclopedic Gold, București, 2018.

GC De generatione et corruptione / Περί γενέσεως και φθορᾶς, ed. C. Mugler, *Aristote. De la génération et de la corruption*, Les Belles Lettres, Paris, 1966 (314a1-338b19).

Top Topica / Τοπικά, ed. W.D. Ross, *Aristotelis topica et sophistic elenchi*, Clarendon Press, Oxford, 1958 (repr. 1970) (100a18-164b19).

Asterie al Amasiei

ÎP Îndemn la rocăiniță / Προτροπικός περί μετανοίας (PG 40, 352B-370C).

Atanasie cel Mare

Antioh Către Antioh cărmuitorul / Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα (PG 28, 597C-708D).

Ar Trei cuvinte împotriva arienilor / Κατὰ Ἀρειανῶν (PSB 15, pp. 157-401).

Bnv Predică la Bunavestire / Κηρυκτικὸν εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 28, 918A-940C).

DF Despre feciorie / Περί παρθενίας (PG 28, 252A-281A).

ÎC Cuvântare despre înomenirea Cuvântului / Λόγος περί τῆς ἐναθρωπίσεως τοῦ Λόγου (PG 25, 96D-197A).

Înl I La Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos. Cuvântarea I / Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Λόγος α' (EF 2, pp. 155-158)

Înl II Cuvântare la Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos / Λόγος εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (PG 28, 1092C-1100D).

Înt Cuvântare la Întâmpinarea Domnului / Λόγος εἰς τὴν ὑπαντήν τοῦ Κυρίου (PG 28, 973A-1000D).

Înv I Cuvântare la Sfintele Paști / Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα (PG 28, 1073B-1081A).

Înv II Cuvântare la Sfintele Paști / Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα λόγος (PG 28, 1081B-1092B).

Mar Cuvântare la înscrierea Sfintei Maria și la Iosif / Εἰς ἀπογραφὴν τῆς Ἁγίας Μαρίας καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ λόγος (PG 28, 941A-958D).

MCC Marele cuvânt despre credință / Περί πίστεως λόγος ὁ μείζων (PG 26, 1264-1292A).
Pat Cuvântare la Patima Domnului din Vinerea Mare / Λόγος εἰς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου τῆ ἁγίας Παρασκευῆ (PG 28, 1053D-1061B).

Serap I Epistola întâia către Serapion / Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα (PSB 16, pp. 23-66).
Term Despre termeni / Περὶ ὄρων (PG 28, 533A-553B).

TPar Cuvinte și tâlcuiri la parabile din Sfânta Evanghelie / Ῥῆσεις καὶ ἐρμηνεῖαι παραβόλων τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου (PG 28, 712A-729C).

TPs Tâlcuire la Psalmi / Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμούς (PG 27, 56A-589A).

Augustin Calmet

Dictionnaire Dictionnaire historique, critique, chronologique, géographique et littéral de la Bible, vol. 1-4, Paris, 1730.

Augustin de Hipona

CEv Despre concordanța Evangheliilor / De Consensu Evangelistarum (PL 34, 1041-1230).

Conf Confessiones / Μάρτυρισίρι (PSB 64).

GLA Despre har și liberul arbitru / De gratia et libero arbitrio (PL 44, 881-912).

PM Despre meritele păcătoșilor / De peccatorum meritis (PL 44, 109-200).

Soliloq Solilocvii / Soliloquia (PL 40, 683-898).

TPs Tâlcuire la psalmi / Enarrationes in Psalmos (PL 36 și 37).

Trin Despre Treime / De Trinitate* (PL 42, 819-1098).

Calist Catafygiotul

Contemp Cele ce s-au păstrat din capetele preainalte și de dreaptă judecată (silogistice) despre uniunea dumnezeiască și viața contemplativă / Συλλογιστικῶν καὶ ὑψηλοτάτων κεφαλαίων τὰ σωζόμενα περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ (FR 8, pp. 462-607).

Calist și Ignatie Xanthopol

Metodă Metodă și regulă foarte amănunțită / Μέθοδος καὶ κανὼν σὺν Θεῷ ἀκριβῆς (FR 8, pp. 27-263).

Cassius Dio

IR Istoria Romană / Ῥωμαικὴ ἱστορία, apud Ioan Zonaras, Annales / Χρονικόν* (PG 134; 135, 9A-326C).

****Catene ale cincizeci și unu de tâlcuitori la Octateuh și la Regi / Σειρὰ ἐνὸς καὶ πεντήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλείων* (ΣΟΒ), vol. 1-2, ed. ierom. Nichifor Theotokis, tipărită cu sprijinul domnitorului Ungrovlahiei Grigorie Alexandru Ghica, Tipografia Breitkopf, Lipsiae, 1772-1773.

****CeasM Ceaslovul cel Mare*, Ed. Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2003.

Chiril al Alexandriei

Ador Închinarea și slujirea în duh și adevăr / Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκνήσεως καὶ λατρείας (PSB 38, pp. 13-612/PG 68, 133A-1125D).

Clul Împotriva lui Iulian / Κατὰ Ἰουλιανοῦ, apud Icumenie de trikala, TRom* (PG 118, 324A-637A).

- Ep17 Epistola a 17-ea. Praeaelaviosului și preaiubitului de Dumnezeu Nestorie* / IZ: Τῶ ἐλλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῳ Νεστορίῳ (PG 77, 105C-121D).
FMt Fragmente la Matei / *Commentariorum in Matthaeum* (PG 72, 365A-469D).
Glf Glafire la Pentateuh / Γλαφυρά (PSB 39, pp. 7-462/PG 69, 13A-677C).
Înt La Întâmpinarea Domnului / Εἰς τὴν ὑπαντὴν τοῦ Κυρίου (PG 77, 1040D-1049C).
Sil La Sfânta Sărbătoare a Stâlparilor și la mânz / Εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῶν Βαΐων καὶ εἰς τὸν πῶλον (PG 77, 1049C-1071B).
TAvac Tâlcuire la prorocul Avacum / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ἀμβακούμ (PG 71, 844C-944A).
TIn Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan / Ἑρμηνεία ἡ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (PSB 41).
TIoil Tâlcuire la prorocul Ioil / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ἰωήλ (PG 71, 328B-408A).
TIona Tâlcuire la prorocul Iona / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ἰωνᾶν (PG 71, 597A-637C).
TIs Tâlcuire la prorocul Isaia / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ἰσαΐαν (PG 70, 9A-1449C).
TMal Tâlcuire la prorocul Maleahi / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Μαλαχίαν (PG 72, 276C-364D).
TMih Tâlcuire la prorocul Mihēia / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Μιχαΐαν (PG 71, 640A-776A).
TOS Tâlcuire la prorocul Osea / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ὡσηέ (PG 71, 9A-328A).
TPs La Psalmi / Εἰς τοὺς Ψαλμούς (PG 69, 717A-1276).
TSof Tâlcuire la prorocul Sofonie / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Σοφονίαν (PG 71, 944B-1021A).
TZah Tâlcuire la prorocul Zaharia / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητὴν Ζαχαρίαν (PG 72, 9A-276B).
- Chiril al Ierusalimului**
Cateh Cateheze / Κατηχήσεις (PG 33, 332A-1060A).
- Cicero**
Off Despre îndatoriri / *De officiis* (ed.) T.E. Page, Cicero, *De Officiis*, William Herman LTD, London, 1928.
- Claudius Aelianus**
VH Varia historia / Ποικίλη Ἱστορία, ed. Rudolph Hercher, *Claudii Aeliani Varia Historia*, Aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae, 1870.
- Clement Alexandrinul**
Imn Imn pentru Mântuitorul Hristos / Ὕμνος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (PSB 4, pp. 361-362).
Paed Pedagogul / Παιδαγωγός (PSB 4, pp. 163-362).
Str Stromatele / Στρωματέων (PSB 5).
- Constantin Akropolitis**
*Dam** *Cuvântare la Sfântul Ioan Damaschin* / Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν (PG 140, 812A-886D).

Constantin Dukakis

SM Sinaxarul Mare / Μέγας Συναξαριστής, vol. IV, Tipografia A. Kollarakis și N. Triandafyllidis, Atena, 1892.

****Const Constituțiii Apostolice / Constitutiones Apostolicae* (PG 1, 509-1155).

Damaschin Studitul

Thes Tezaurul / Θησαυρός, Ed. Vas. Rigoroulou, Tesalonic, 1997.

Diadoh al Foticeii

CA Cuvânt ascetic / Λόγος άσκητικός (FR 1, pp. 404-466).

Didim din Alexandria

FFc La Facere / In Genesis (PG 39, 1112A-1113B).

TPs La Psalmi / Είς Ψαλμούς (PG 39, 1156A-1622A/ΒΕΠΕΣ 46).

Diodor din Sicilia

BI Biblioteca istorică, trad. rom. de Radu Hîncu și Vladimir Iliescu, Ed. Sport-Turism, București, 1981.

Diodor din Tars

FFc Fragmente la Facere / In Genesis (PG 33, 1561C-1580D).

Dionisie Areopagitul

Er2 Epistola 2. Către același Gaius monahul / Έπιστολή β'. Τῷ αὐτῷ Γάϊῳ θεραπευτῆ
(PG 3, 1068A-1069A).

Er3 Epistola 3. Către același Gaius / Έπιστολή γ'. Τῷ αὐτῷ Γάϊῳ (PG 3, 1069B).

Er4 Epistola 4. Către același Gaius monahul / Έπιστολή δ'. Τῷ αὐτῷ Γάϊῳ θεραπευτῆ
(PG 3, 1072AC).

Er5 Epistola 5. Către Dorotei diaconul / Έπιστολή ε'. Δοροθέῳ Λειτουργῷ (PG 3, 1073A-1076A).

IB Despre ierarhia bisericească / Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας (PG 3, 369-584D).

IC Despre ierarhia cerească / Περί τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας (PG 3, 120A-369A).

ND Despre numele divine / Περί θείων ὀνομάτων (PG 3, 585A-996B).

TM Despre teologia mistică / Περί μυστικῆς θεολογίας (PG 3, 997A-1064A).

Dioscoride

MM De materia medica / Περί ὕλης ἰατρικῆς (MGO 25).

Dorotei

FĪ Felurite învătățuri de suflet folositoare / Διδασκαλία ψυχοφελείς διάφοροι (PG 88, 1612A-1838C/FR 9, pp. 551-720).

Dositei Notaras

TA Tomul iubirii / Τόμος αγάπης, Iași, 1698.

Efrem Sirul

CHaer Cuvântare împotriva ereticilor / Λόγος εναντίον τῶν αίρετικῶν (EΠΕ 6, pp. 131-172).

Sch I Cuvântare la Schimbarea la Față a Domnului... / Λόγος εις την μεταμόρφωσιν

τοῦ Κυρίου... (ΕΠΕ 7, pp. 13-30).

Sch II *La Schimbarea* (in manuscrise).

Eftimie Zigaben

PD Panoplia dogmatică / Πανοπλία δογματική, Tipografia Mitropoliei, Târgoviște, 1710 (PG 130).

TIn Tâlcuirea Evangheliei după Ioan / Ἑρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (PG 129, 1108A-1501D).

TLC Tâlcuirea Evangheliei după Luca / Ἑρμηνεία τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου (PG 129, 857B-1101C).

TMT Tâlcuirea Evangheliei după Matei / Ἑρμηνεία τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου (PG 129, 112B-765A).

TPs Tâlcuire la Psaltire / Ἐξήγησις εἰς τὸ Ψαλτήριον (PG 128).

ZCânt Tâlcuire la cele 10 cântări ale Vechiului și Noului Testament / Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἰτῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης Ὡδᾶς (in manuscrise).

Epifanie al Salaminei

FM Laudă la Sfânta Născătoare de Dumnezeu / Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν τὴν Θεοτόκον (PG 43, 485D-501C).

Înl La Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos / Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (PG 43, 477C-485C).

Haer Împotriva a optzeci de erezii / Κατὰ αἰρέσεων ὀγδοήκοντα (PG 41, 173A-1200A; PG 42, 9A-832D).

Sab Cuvântare la înmormântarea dumnezeiescului trup al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos... / Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφήν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ... (PG 43, 440A-464D).

Epifanie Monahul Aghiopolitul

LS Povestire ca din partea unei călăuze despre Siria, Sfânta Cetate și Locurile Sfinte din ea / Διήγησις εἰς τύπον περιηγητοῦ περὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς ἁγίας πόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων τόπων* (PG 120, 259C-272D).

Euripide

Med Medeea / Μῆδεια, ed. J. Diggle, *Euripidis fabulae*, vol. 1-3, Clarendon Press, Oxford, 1981-1994.

Eusebiu de Cezareea

CSf Cuvântare la Constantin către adunarea sfinților / Βασιλέως Κωνσταντίνου λόγος ὃν ἔγραψε τῶ τῶν ἁγίων συλλόγῳ* (PSB 14, pp. 253-290).

Dem Demonstratio Evangelica / Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως (PG 22, 13A-793D).

TIs Tâlcuire la Isaia / Ὑπομνήματα εἰς Ἰσαΐαν (ΒΕΠΕΣ 23, pp. 12-254).

TPs La Psalmi / Εἰς τοὺς Ψαλμούς (PG 23).

Tricen La Împăratul Constantin cu ocazia împlinirii a 30 de ani de domnie / Εἰς Κωνσταντίνου τὸν Βασιλέα τριακονταετηρικὸς (PG 20, 1316C-1440B).

Vit Viața fericitulii împărat Constantin / Εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως
(PSB 14, pp. 61-290).

Eustratie Argenti

Synt Tratat împotriva azimei împărit în trei secțiuni / Σύνταγμα κατὰ ἀζύμων, εἰς τρία διαιεθὲν τμήματα, Tipografia K. Tompra și K. Ioannidou, Nafplio, 1845².

Evagrie Ponticul

O cog Despre cele opt gânduri ale tăutării / Περὶ τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας
(PG 79, 1145A-1164D).

Evghenie Vulgaris

Ekat Ekatontaetiris / Ἐκατονταετηρίς, Tipografia Breitkopf & Härtel, Lipsiae, 1805.

Îndel Îndeletnicirea iubitoare de Dumnezeu / Ἀδολεσχία φιλόθεος, Tipografia Sf. Mormânt, Ierusalim, 1854.

Fatseas (Georgios Fatseas)

Geogr Gramatica geografică a geografiei recente / Γραμματικὴ Γεωγραφικὴ τῆς Νεωτέρας Γεωγραφίας, παρὰ τοῦ ἱερέως Γεωργίου Φατσέα, 3 vol., (ed.) Antonios Tzattas, Venezia, 1760. Traducere și prelucreare după cartea lui Patrick Gordon, *Geography Anatomiz'd, or the Geographical Grammar: Being a Short and Exact Analysis of the Whole Body of Modern Geography, After a New and Curious Method*, London, 1708, care a cunoscut numeroase reeditări.

Filon din Alexandria

VM Despre viața lui Moise / Περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως (OQS 4, pp. 119-268).

Fotie cel Mare

Amf Amfilohicele / Τὰ ἀμφιλόγια (PG 101, 45A-1172A).

Bibl Bibliotheca / Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη (PG 103; 104, 9A-356B).

În Tâlcuire la Evangelhia după Ioan / Ὑπομνηματικὴ ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἐὐαγγέλιον (ΕΠΕ 14, pp. 104-198).

TRom Tâlcuire la Epistola către Romani / Ὑπομνηματικὴ ἐξήγησις εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν (ΕΠΕ 14, pp. 200-362).

Gavriil de Novgorod

Telet Sfânta Slujire / Τελετουργία Ἱερά, trad. gr. de Evghenie Vulgaris, Petersburg, 1799.

Georgios (Konstantinou)

DQL Dictionarium quatuor linguarum, vol. I, Tipografia lui Pános Theodosiou, Venezia, 1801³.

Ghenadie I al Constantinopolului

FFc Fragmente la Facere / Fragmenta in Genesis (PG 85, 1624B-1664B).

Gheorghe al Nicomidiei

Intr Cuvântare la intrarea [în Templu a] Preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Λόγος εἰς τὰ εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (PG 100, 1420B-1440C).

NDC Cuvântare la cuvintele: „Și stăteau lângă crucea lui Iisus mama Lui și sora mamei

Lui "... / Λόγος εἰς τὸ «Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῶ σταυρῶ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ»... (PG 100, 1457A-1489D).

Gheorghe Kedrinos

Comp Compendiu de istorie / Συνοψις ἱστοριῶν (PG 121; 122, 9A-367A).

Gherman I (cel Vechi) al Constantinopolului

Adm Cuvântarea a II-a la Adormirea Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria / Εἰς τὴν ἀγίαν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας λόγος β' (PG 98, 348C-357D).

Bnv Cuvântare la Bunavestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Λόγος εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (PG 98, 320C-340A).

Gherman II (cel Nou) al Constantinopolului

Bnv La Bunavestire / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 140, 677A-736C).

Grigorie al Neocezareii

Bnv Laudă la Bunavestire / Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 10, 1156B-1169D).

Grigorie de Nyssa

40M Laudă la sfîntii patruzeci de mucenici / Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας (PG 46, 749A-772C).

CD Despre cunoașterea lui Dumnezeu / Περὶ θεογνωσίας, apud Grigorie Palama, TPurced I (ΓΠΣ 1, pp. 23-77).*

CEun Tratat antiretic împotriva lui Eunomie / Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιῤηθικὸς λόγος (PG 45, 244-1121B).

CMac Tratat despre Dubul Sfânt / Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (PG 45, 1301C-1333D).

DCO La cuvintele Scripturii: „Să facem om...” / Εἰς τὰ τῆς Γραφῆς ῥήματα: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...» (PG 44, 257A-297A).

DF Despre feciorie / Περὶ παρθενίας (PG 46, 317A-416B).

DFD Cuvântare despre dumnezeirea Fiului și a Dubului Sfânt / Περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος λόγος (PG 46, 553C-576C).

DFer La Fericiri / Εἰς τοὺς μακαρισμούς (PG 44, 1195B-1325D).

Inl La Înălțarea Domnului / Εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἀνάληψιν (Om Sfântul Grigorie de Nyssa, Omilii la praznice împărătești, trad. rom. de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2010, pp. 155-160).

Inv Despre răstimpul Învierii celei de a treia zi a lui Hristos / Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ περὶ τῆς τριημέρου προθεσμίας τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως (Om, pp. 127-153).

Nașt La Nașterea lui Hristos / Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ (Om, pp. 21-42).

OCânt Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor / Ἐξηγήσις ἀκριβῆς εἰς Ἄισματα τῶν Ἄισμάτων (PG 44, 756A-1120A/PSB 29, pp. 113-330).

OEccl Tâlcuire amănunțită la Ecclesiastul lui Solomon / Ἐξηγήσις ἀκριβῆς εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν τοῦ Σαλομώντος (PG 44, 616C-753C).

Om vezi Inl, Inv și Nașt

- REun Tratat anti-retic împotriva exunerii lui Eunomie* / Λόγος ἀντιῤρητικός πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν (GNO 2, pp. 312-410).
- TPs La titlurile Psalmilor* / Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν (PG 44, 432A-616B).
- VGT Viața Sfântului Grigorie Taumaturgul* / Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ (PG 46, 893A-957D).
- VM Despre viața lui Moise* / Περὶ τοῦ βίου Μωσέως (PG 44, 297B-429D).
- VMac Viața Cuvioasei Macrina* / Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης (PG 960A-1000B).
- Grigorie Palama
- Decal Decalogul legii lui Hristos sau al Noului Testament* / Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας, ἦτοι τῆς Νέας Διαθήκης (ΓΠΣ 5, pp. 251-260).
- EpD Către preasfințitul și înțeleptul în cele dumnezeiești Kyr Daniil, mitropolitul Enosului* / Πρὸς τὸν ἱερώτατον καὶ τὰ θεῖα σοφὸν μητροπολίτην Αἴνου Κύρ Δανιήλ (ΓΠΣ 2, pp. 375-394).
- Hesych În arătarea ce se liniștesc în chip sfânt* / Ὑπερ τῶν ἱερῶν ἡσυχάζόντων (ΓΠΣ 1, pp. 355-394).
- KG 150 de capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre făptuire* / Κεφάλαια ἑκατὸν πενήκοντα φυσικὰ καὶ θεολογικά, ἠθικὰ τε καὶ πρακτικὰ καὶ καθαρτικὰ τῆς βαρλααμίτιδος λύμης (ΓΠΣ 5, pp. 37-119/FR 7, pp. 501-617).
- Om4 Omilia 4. La Evanghelia celei de a Doua Veniri a lui Hristos* / Ὁμιλία δ'. Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας (ΓΠΣ 6, pp. 69-81).
- Om5 Omilia 5. La Întâmpinarea Domnului* / Ὁμιλία ε'. Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου (ΓΠΣ 6, pp. 82-91).
- Om11 Omilia 11. La cinstita și de viață făcătoarea cruce* / Ὁμιλία ια'. Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν (ΓΠΣ 6, pp. 132-147).
- Om14 Omilia 14. La Bunavestire* / Ὁμιλία ιδ'. Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (ΓΠΣ 6, pp. 165-172).
- Om15 Omilia 15. Rostită la Dumineca Stălrărilor* / Ὁμιλία ιε'. Ἐχφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν Βαῶν (ΓΠΣ 6, pp. 173-181).
- Om17 Omilia 17. Care arată taina Sâmbetei și a Duminecii* / Ὁμιλία ιζ'. Δεικνῦσα τὸ τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς μυστήριον (ΓΠΣ 6, pp. 204-216).
- Om18 Omilia 18. La Dumineca Mironosițelor* / Ὁμιλία ιη'. Τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων (ΓΠΣ 6, pp. 217-225).
- Om21 Omilia 21. La Înălțarea Domnului* / Ὁμιλία ια'. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου (ΓΠΣ 6, pp. 247-255).
- Om22 Omilia 22. La aceeași sărbătoare* / Ὁμιλία ιβ'. Εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν (ΓΠΣ 6, pp. 256-264).
- Om23 Omilia 23. La cea de-a zecea Evanghelia a eotinalelor* / Ὁμιλία ιγ'. Εἰς τὸ δέκατον ἑωθινὸν εὐαγγέλιον (ΓΠΣ 6, pp. 265-273).
- Om24 Omilia 24. La arătarea și împărțirea Duhului Dumnezeu* / Dumnezeiesc săvârșite la Cinci-

- zecime / 'Ομιλία κδ'. Εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τελεσθεῖσαν φανέρωσιν καὶ διανομὴν τοῦ θείου Πνεύματος (ΓΠΣ 6, pp. 274-284).
- Om31 Omilia 31. Rostitã la litania sãvãrșitã de 1 august / 'Ομιλία λα'. Ἐκφωνηθεῖσα ἐν λιτῇ τελουμένη κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Αὐγούστου (ΓΠΣ 6, pp. 340-350).*
- Om34 Omilia 34. La dumnezeiasca Schimbare la Fațã a Domnului / 'Ομιλία λδ'. Εἰς τὴν σεπτὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου (ΓΠΣ 6, pp. 369-378).*
- Om35 Omilia 35. La acceași Schimbare la Fațã a Domnului / 'Ομιλία λε'. Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου μεταμόρφωσιν (ΓΠΣ 6, pp. 379-388).*
- Om37 Omilia 37. La preadumnezeiasca Adormire a preacuratei Stãrãnei noastre de Dumnezeu Nãscãtoarea și Pururea-Fecioarã Maria / 'Ομιλία λζ'. Εἰς τὴν πάνσεπτον κοίμησιν τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας (ΓΠΣ 6, pp. 399-409).*
- Om38 Omilia 38. La prima eotinalã / 'Ομιλία λη'. Εἰς τὸ πρῶτον ἑωθινόν (ΓΠΣ 6, pp. 410-418).*
- Om51 Omilia 51. Anume cã convorbirea continuã cu Dumnezeu prin rugãciune și psalmodie este temelie și certitudine al oricãruì bine / 'Ομιλία να'. Ὅτι ἡ πρὸς τὸν θεὸν συνεχῆς διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας ἔντευξις ἔδρα καὶ ἀσφάλειά ἐστὶ παντὸς καλοῦ (ΓΠΣ 6, pp. 534-542).*
- Om52 Omilia 52. Rostitã la Intrarea în Sfãnta Sfintelor a Preacuratei Stãrãnei noastre de Dumnezeu Nãscãtoarea / 'Ομιλία νβ'. Ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἴσοδον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (ΓΠΣ 6, pp. 543-550).*
- Om53 Omilia 53. La Intrarea în Sfãnta Sfintelor și la viața cu chip dumnezeiesc de acolo a Preacuratei Stãrãnei noastre de Dumnezeu Nãscãtoarea / 'Ομιλία νγ'. Εἰς τὴν πρὸς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἴσοδον καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεοειδῆ βίον τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας (ΓΠΣ 6, pp. 551-585).*
- Om54 Omilia 54. Anume cã durã venirea Domnului rãsplata va fi mai mare pentru cei virtuoși, iar pedeapsa mai multã pentru cei nesurși / 'Ομιλία νδ'. Ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν καὶ τοῖς κατορθοῦσι μείζων ἡ ἀμοιβὴ καὶ τοῖς ἀπειθοῦσι πλείων ἡ κόλασις (ΓΠΣ 6, pp. 586-596).*
- Om55 Omilia 55. Rostitã la Duminica Strãmoșilor / 'Ομιλία νε'. Ἐκφωνηθεῖσα τῇ Κυριακῇ τῶν προπατόρων (ΓΠΣ 6, pp. 597-603).*
- Om56 Omilia 56. Despre sfintele și înfricoșãtoarele Taine ale lui Hristos / 'Ομιλία νστ'. Περὶ τῶν ἁγίων καὶ φορικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων (ΓΠΣ 6, pp. 604-614).*
- Om58 Omilia 58. La mãntuitoroarea Naștere durã trup a Domnului / 'Ομιλία νη'. Εἰς τὴν κατὰ σάρκα σωτήριον γέννησιν τοῦ Κυρίου (ΓΠΣ 6, pp. 626-634).*
- Om59 Omilia 59. Despre cele sãvãrșite la Dumnezeiescul Botez / 'Ομιλία νθ'. Περὶ τῶν κατὰ τὸ θεῖον βάπτισμα τελουμένων (ΓΠΣ 6, pp. 635-644).*
- Om60 Omilia 60. Rostitã la sfãnta sãrbãtoare a Luminilor / 'Ομιλία ξ'. Ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἁγίᾳ ἑορτῇ τῶν Φώτων (ΓΠΣ 6, pp. 645-656).*

OV *Dialogul ortodoxului cu varlaamitul* / *Διάλεξις ὀρθοδόξου μετὰ βαρλααμίτου* (ΓΠΣ 2, pp. 164-218).

PAth *Cuvântare la viața minunată și întocmai cu îngerii a Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Petru* / *Λόγος εἰς τὸν θαυμαστὸν καὶ ἰσάγγελον βίον τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου* (ΓΠΣ 5, pp. 161-191).

TPurced I *Primul tratat despre faptil că nu și din Fiul, ci doar din Tatăl purcede Duhul Sfânt* / *Λόγος πρῶτος ὅτι οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον* (ΓΠΣ 1, pp. 23-77).

Xen *Către preacinstita între monahii Xenia* / *Πρὸς τὴν σεμνοτάτην ἐν μοναζουσῆς Ξένην* (ΓΠΣ 5, pp. 193-230).

Grigorie Sinaitul

CAcr *Capete foarte folositoare în acrostih* / *Κεφάλαια δι' ἀκροστιχίδος πάνν ὠφέλιμα* (FR 7, pp. 115-188).

Grigorie Teologul

Cuv1 *Cuvântarea 1. La Sfintele Paști* / *Λόγος α'. Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα* (PG 35, 396A-402B).

Cuv2 *Cuvântarea 2. Apologie a aceluiași pentru fuga în Pont* / *Λόγος β'. Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἐνεκεν* (PG 35, 408A-513C).

Cuv6 *Cuvântarea 6. Despre pace (I)* / *Λόγος στ'. Εἰρηνικὸς α'* (PG 35, 721A-752A).

Cuv11 *Cuvântarea 11. A aceluiași la Grigorie al Nyssei* / *Λόγος ια'. Τοῦ αὐτοῦ, εἰς Γρηγόριον Νύσσης* (PG 35, 832B-841B).

Cuv12 *Cuvântarea 12. La tatăl său* / *Λόγος ιβ'. Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ* (PG 35, 844A-849C).

Cuv14 *Cuvântarea 14. Despre iubirea de săraci* / *Λόγος ιδ'. Περὶ φιλοπτωχίας* (PG 35, 857A-909C).

Cuv16 *Cuvântarea 16. La tatăl său când tăcea din pricina plăgii de la grindină* / *Λόγος ιστ'. Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης* (PG 35, 933B-964A).

Cuv18 *Cuvântarea 18. De înmormântare la tatăl său, fiind de față Vasile* / *Λόγος ιη'. Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, παρόντος Βασιλείου* (PG 35, 985A-1044A).

Cuv19 *Cuvântarea 19. La cuvântările sale și la Iulian, ajustorul fiscal* / *Λόγος ιθ'. Εἰς τοὺς λόγους, καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν* (PG 35, 1044B-1064B).

Cuv20 *Cuvântarea 20. Despre dogmă* / *Λόγος κ'. Περὶ δόγματος* (PG 35, 1065A-1080C).

Cuv21 *Cuvântarea 21. La Atanasie cel Mare, episcopul Alexandriei* / *Λόγος κα'. Εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας* (PG 35, 1081A-1128C).

Cuv23 *Cuvântarea 23. Despre pace (III)* / *Λόγος κγ'. Εἰρηνικὸς γ'* (PG 35, 1152B-1168A).

Cuv24 *Cuvântarea 24. La Sfântul Sfințit Mucenic Ciprian* / *Λόγος κδ'. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν* (PG 35, 1169A-1193C).

Cuv25 *Cuvântarea 25. La Heron filozoful* / *Λόγος κε'. Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον* (PG 35, 1197A-1225B).

Cuv27 *Cuvântarea 27. Prima teologică. Discuție premergătoare împotriva eunomiienilor* / *Λόγος κς'. Θεολογικὸς πρῶτος. Κατὰ Εὐνομιανῶν προδιάλεξις* (PG 36, 12A-25A).

- Cuv28 Cuvântarea 28. *A doua teologică. Despre teologie* / Λόγος κη'. Θεολογικός δεύτερος. *Περὶ θεολογίας* (PG 36, 25C-72C).
- Cuv29 Cuvântarea 29. *A treia teologică. Despre Fiul* / Λόγος κθ'. Θεολογικός τρίτος. *Περὶ Υἱοῦ* (PG 36, 73A-104B).
- Cuv30 Cuvântarea 30. *A patra teologică. Despre Fiul* / Λόγος λ'. Θεολογικός τέταρτος. *Περὶ Υἱοῦ* (PG 36, 104C-133A).
- Cuv31 Cuvântarea 31. *A cincea teologică. Despre Duhul Sfânt* / Λόγος λα'. Θεολογικός πέμπτος. *Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος* (PG 36, 133B-172B).
- Cuv34 Cuvântarea 34. *La cei ce au sosit din Egipt* / Λόγος λδ'. *Εἰς τοὺς Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας* (PG 36, 241A-256A).
- Cuv37 Cuvântarea 37. *La citatul Evangheliei: „Când Iisus a sfârșit cuvintele acestea“ și următoarele* / Λόγος λζ'. *Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου: «Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους» καὶ τὰ ἐξῆς* (PG 36, 281A-308C).
- Cuv38 Cuvântarea 38. *La Anătare, adică la Nașterea Mântuitorului* / Λόγος λη'. *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἴτονν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος* (PG 36, 312A-333A).
- Cuv39 Cuvântarea 39. *La Sfintele Lumini* / Λόγος λθ'. *Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα* (PG 36, 336A-360A).
- Cuv40 Cuvântarea 40. *La Sfântul Botez* / Λόγος μ'. *Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα* (PG 36, 360B-425D).
- Cuv41 Cuvântarea 41. *A aceluiași la Cincizecime* / Λόγος μα'. *Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Πεντηκοστήν* (PG 36, 428A-452C).
- Cuv42 Cuvântarea 42. *De rămas bun în prezența celor 150 de episcopi* / Λόγος μβ'. *Συντακτήριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν* (PG 36, 457A-492C).
- Cuv43 Cuvântarea 43. *De înmormântare la Vasile cel Mare* / Λόγος μγ'. *Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον* (PG 36, 493A-605A).
- Cuv44 Cuvântarea 44. *La Duminica cea nouă* / Λόγος μδ'. *Εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν* (PG 36, 608A-621A).
- Cuv45 Cuvântarea 45. *La Sfintele Paști* / Λόγος με'. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα* (PG 36, 624A-664C).
- Ep5 Epistola 5. *Aceluiași [lui Vasile cel Mare]* / E. *Τῷ αὐτῷ* (PG 37, 28C-29B).
- Ep101 Epistola 101. *Către Cleoniu* / PA: *Πρὸς Κληδόνιον* (OT, nr. 1/2013, pp. 87-96).
- Ep178 Epistola 178. *Aceluiași [lui Eudoxie]* / POH: *Τῷ αὐτῷ* (PG 37, 289B-293B).
- PDogm *Poeme dogmatice* / Ἔπη *δογματικά* (PG 37, 397A-522A).
- PMor *Poeme morale* / Ἔπη *ἠθικά* (PG 37, 522C-968A).
- PSine *Despre sine* / *Περὶ ἑαυτοῦ* (PG 37, 969A-1452A).

Hesiod

Theogonia / Θεογονία, (ed.) M.L. West, *Hesiod. Theogony*, Clarendon Press, Oxford, 1966.

Homer

Il Iliada / Ἰλιάς, (ed.) T.W. Allen, *Homeri Ilias*, vol. 2-3, Clarendon Press, Oxford, 1931; trad. rom. de Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012.

Od Odyseia / Ὀδύσεια, (ed.) P. von der Mühl, *Homeri Odyssea*, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 1962; trad. rom. de Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012.

Icumenie de Trikala

1Cor Epistola I către Corinteni dintre cele ale apostolului Pavel / Παύλου Ἀποστόλου τῶν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῶν πρώτη (PG 118, 640A-905B).

1Ptr Epistola I a apostolului Petru / Πέτρου Ἀποστόλου ἡ πρώτη Ἐπιστολή καθολικῆ (PG 119, 512C-577A).

TRom Epistola către Romani a lui Pavel / Παύλου Ἐπιστολή πρὸς Ῥωμαίους (PG 118, 324A-637A).

Ieronim

DB Bibliotheca dumnezeiască / Divina Bibliotheca* (PL 28-29).

ÎV Împotriva lui Vigilanțiu / Contra Vigilantium* (PL 23, 339A-352C).

Ignatie Teoforul

EpEf Către Efeseni / Πρὸς Ἐφεσίους (PSB 1, pp. 157-164).

EpFlp Către Filipeni / Πρὸς Φιλιππησίους* (PG 5, 920A-941A).

Ioan Calecas

HS Codice de însemnări sinodale / Κωδίκιον τῶν συνοδικῶν παρασημειώσεων (PG 1215A-1284B).

Ioan Carpatitul

CM Una sută capete de mângâiere către monahii din India care i-au scris / Πρὸς τοὺς ἐν Ἰνδία μοναχοὺς γράψαντας αὐτῷ (FR 4, pp. 141-177).

Ioan Damaschin

Adm I Laudă la Adormirea prealăudatei și preaslăvitei, binecuvântatei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea și Pururea-Fecioară Maria / Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παννυήτου καὶ ὑπερενδόξου εὐλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας (PG 96, 700A-721B).

Adm II A doua cuvântare la slăvita Adormire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea-Fecioare Maria / Λόγος δευτέρος εἰς τὴν ἔνδοξον κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας (PG 96, 721B-753A).

Adm III A treia cuvântare la Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Λόγος τρίτος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου (PG 96, 753A-761D).

Bnv Cuvântare la Bnavestire / Λόγος εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 96, 648B-661A).

Clac Tratat împotriva iacobiților / Τόμος ὡς ἐκ προσώπου Πέτρου τοῦ ἀγνωτάτου ἐπισκόπου Δαμασκοῦ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαριάς τὸν Ἰακωβίτην (PG 94, 1436A-1501D).

Dogm Expunere exactă a credinței ortodoxe [Dogmatica] / Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (PG 94, 789A-1228A).

Sch Cuvântare la preaslăvita Schimbare la Față a Domnului / Λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου (PG 96, 545A-576B).

Volunt Despre cele două voințe și lucrări în Hristos / Περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν (PG 95, 128A-185B).

Ioan Geometrul

Bnv Cuvântare evocativă sau laudativă la Bunavestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (PG 106, 812A-848A).

Ioan Gură de Aur (Pentru opera hrisostomiană Sf. Nicodim a folosit ediția S. Ioannis

Chrysostomi, *Opera Graece*, vol. 1-8, (ed.) Ioannes Norton, Eronae, 1611-1613.)

Adver Douădă împotriva iudeilor și a elinilor... / Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας ἀπόδειξις... (PG 48, 813-838).

Anim Despre cum Adam a primit sufletul și despre patima lui Hristos / Εἰς τὸ πῶς ὁ Ἀδάμ ἔλαβε τὴν ψυχὴν καὶ περὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ (OGE 5, pp. 648-653).

Anom Împotriva anomeilor / Πρὸς ἀνομοίους (PG 48, 701-812/CAI Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, trad. rom. de Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2007).

Bnv I La Bunavestire / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 50, 791-796).

Bnv II La Bunavestire / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 62, 763-770).

CAI vezi Anom

Can La slobozirea canaaneencei / Εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς χαναναίας (PG 52, 449-460).

Cinz I La Sfânta Cincizecime / Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν (PG 50, 453-464/PSB 14, pp. 223-239).

Cinz II La Sfânta Cincizecime / Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν (PG 50, 463-470).

Cinz III La Sfânta Cincizecime / Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν (PG 52, 809-812).

Cinz IV La Sfânta Cincizecime / Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν (PG 63, 933-938).

Cruz I La cinstita și de viață făcătoarea Cruce / Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρον (OGE 5, pp. 898-906).

Cruz II La numele de „cimitir” și la Crucea Domnului / Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου (PG 49, 393-398/PSB 14, pp. 105-112).

Cruz III La închinarea cinstitului Lemn / Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου ξύλου (PG 62, 747-754).

Culeg Culegeri din diferite cuvântări / Ἐκλογαὶ ἀπὸ διαφόρων λόγων (PG 63, 567-902).

D Virg La parabola celor zece fecioare și despre milostenie / Εἰς τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (PG 59, 527-532).

DCruz La închinarea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci / Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ (PG 52, 835-840).

DFr La desfrânată și la fariseu / Εἰς τὴν πόρνην καὶ εἰς τὸν φαρισαῖον (PG 59, 531-536).

DS Despre Duhul Sfânt / Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (PG 52, 813-826).

- Eutr Omilie rostită când Eutropiu a fost ridicat, fiind găsit afară din biserică... / Ὅτε τῆς ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος ἀπεσπίασθη... (PG 52, 395-414).*
- Fidei La cuvântul: „Dar având același duh“ / Τὴν λέγουσαν: «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα» (PG 51, 271-282).*
- FM La Sfânta Fecioară / Εἰς τὴν ἁγίαν Παρθένον (PG 59, 707-710).*
- Haeres La cuvintele: „Trebuie să fie și erezii între voi“ / Τὸ λέγον· «Δεῖ δὲ καὶ αἱρέσεις εἶναι ἐν ὑμῖν» (PG 51, 251-260).*
- Illum Către cei ce se vor lumina / Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι (PG 49, 223-240).*
- Iord La râul Iordan / Εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν (PG 61, 725-728).*
- Înl I La Înălțarea Domnului / Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου (PG 50, 441-452).*
- Înl II Cuvântare la Sfânta Înălțare a Mântuitorului nostru / Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (PG 64, 45-48).*
- Înl III La Înălțarea Domnului / Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου (Trad 9, pp. 116-119).*
- Înl IV La Înălțarea Domnului / Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου (PG 52, 799-802).*
- Înv I Împotriva celor ce se împatâ; și la Înviere / Κατὰ μεθούτων, καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (PG 50, 433-442).*
- Înv II Cuvântare la Sfintele Paști / Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα λόγος (PG 52, 765-772).*
- Înv III Omilie la Învierea cea de a treia zi a Domnului / Εἰς τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁμιλία (PG 50, 821-824).*
- Înv IV Cuvântare la îngroparea cea purtătoare de viață și la Învierea cea de a treia zi / Λόγος εἰς τὴν ζωοφόρον ταφὴν καὶ τριήμερον ἀνάστασιν (OGE 5, pp. 912-916).*
- Înv V Cuvânt catehetic la Paști / Κατηχητικὸς εἰς τὸ Πάσχα (PG 59, 721-724).*
- Legis Că Unul este Legiutorul Vechiului și Noului Testament / Εἰς τὸ ὅτι παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης εἰς ὃ νομοθέτης (PG 56, 397-410).*
- Litter La cuvintele Evangheliei... / Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου... (OGE 5, pp. 752-761).*
- Mart La Marta, Maria și Lazăr și la prorocul Ilie / Εἰς Μάρθαν καὶ Μαρίαν καὶ Λάζαρον, καὶ Ἠλίαν τὸν προφήτην (PG 61, 701-706).*
- Mărg Că din trândăvie vine răul... / Ὅτι ἐκ ῥαθυμίας ἢ κακία... (PG 49, 263-276).*
- Nașt I Cuvântare la Nașterea Mântuitorului / Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος (PG 56, 385-394).*
- Nașt II La Nașterea Domnului / Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ κυρίου (PG 61, 763-768).*
- N OFc Nouă omilii la Facere (PG 54, 581-620).*
- O Înv Cele 8 cuvântări la Paști (PG 59, 723-756).*
- O1Cor Exprimere la Epistola I către Corinteni / Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς (PG 61, 9-382).*
- O2Cor Tâlcuire la Epistola a doua către Corinteni / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους δευτέραν Ἐπιστολὴν (PG 61, 381-610).*
- O1Tes Tâlcuire la Epistola întâi către Tesaloniceni / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς*

- Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολὴν πρώτην (PG 62, 391-468).
- O1 *Tim Tâlcuire la Epistola întâi către Timotei / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολὴν πρώτην* (PG 62, 501-600).
- O2 *Tim Tâlcuire la Epistola a doua către Timotei / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολὴν δευτέραν* (PG 62, 599-662).
- OAna *Omilii la Ana* (PG 54, 631-676).
- OCol *Tâlcuire la Epistola către Coloseni / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολὴν* (PG 62, 299-392).
- OEf *Tâlcuire la Epistola către Efeseni / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολὴν* (PG 62, 9-176).
- OEnr *Tâlcuire la Epistola către Evrei / Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν* (PG 63, 9-236).
- OFA *Tâlcuire la Faptele Apostolilor / Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* (PG 60, 13-384).
- OFc *Omilii la Facere* (PG 53/PSB 21-22).
- OFlr *Tâlcuire la Epistola către Filipeni / Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολὴν* (PG 62, 177-298).
- OIn *Tâlcuire la Sfântul Ioan / Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην* (PG 59, 23-482/PSB 15 și 18 s.n.).
- Olimp *Preavenabilei și preaiubitoarei de Dumnezeu diaconițe Olimpiada / Τῆ αἰδεσιμωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ διακόνῳ Ὀλυμπιάδι* (PG 52, 549-623).
- OLzr *Omilii la săracul Lazăr* (PG 48, 963-1051).
- OMt *Tâlcuire la Sfântul Matei Evanghelistul / Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν* (PG 57-58, 13-793/PSB 23)
- ORom *Tâlcuire la Epistola către Romani / Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολὴν* (PG 60, 391-682).
- OSăp *Omilie rostită la Săptămâna Mare / Ὁμιλία ῥηθεῖσα εἰς τὴν μεγάλην ἐβδομάδα* (PG 55, 519-528).
- OStat *Omilii la statui / Εἰς τοὺς ἀνδριάντας ὀμιλίας* (PG 49, 15-222).
- Pater *La cuvintele: „Părinte, dacă este cu putință...” / Εἰς το: «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστὶ...»* (PG 51, 31-40).
- Pecc *Să nu dăm în vileag răcatele fraților / Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν* (PG 51, 353-40).
- Poen *Despre pocăință / Περὶ μετανοίας* (PG 49, 277-350).
- Post *Către cei ce postesc Paștile cele dintâi / Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας* (PG 48, 861-872).
- Prod *La trădarea Mântuitorului / Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Σωτῆρος* (PG 59, 713-720).
- ProdJud *La trădarea lui Iuda / Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα* (PG 49, 373-392).
- Rog *Despre rugăciune / Περὶ προσευχῆς* (PG 50, 775-786).

Scand Către cei care s-au roticnit din pricina vitregiilor... / Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις... (PG 52, 479-528).

SP Despre soartă și provezință / Περὶ εἰμαρμένης τε καὶ προνοίας (PG 50, 749-774).

Stag Către Stagerie / Πρὸς Σταγείριον (PG 47, 423-494).

Teof Cuvântare împotriva celor care pleacă de la dumnezeieștile adunări / Πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων (PG 49, 363-372/PSB 14, pp. 59-70).

TPs Tâlcuire la Psalmi (PG 55, 35-528).

Tribul La cuvântul apostolic care zice: „Dar nu numai atât, ci ne și lăudăm în necazuri“ / Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν τὸ λέγον· «Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν» (PG 51, 155-164).

Ioan IX al Ierusalimului

Azm Despre azime / Περὶ ἀξίμων, apud Dositei Notaras, Τόμος ἀγάπης, Iași, 1698, pp. 504-438.

Ioan Scărarul

Scara Scara dumnezeiescului urcuș / Κλίμαξ (FR 9, pp. 63-527).

Ioan Zonaras

Tâlcuire canoanele Învierii din Octoih / Ἀναστασίμων κανονων ἐρμηνεια (varianta neprescurtată, folosită de Sf. Nicodim, se află în manuscris).

Ioannis Lítinos

Călăuz Călăuzire lipsită de primejdie pentru viața morală în Hristos / Ἀσφαλῆς ὁδηγία τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς ζωῆς, Tois tou frontisteriou typois, Padova, 1774.

Synt Sintagma teologiei scripturistice / Σύνταγμα Γραφικῆς Θεολογίας, Tipografia lui Panos Theodosiou, Veneția, 1795 (pe pagina de gardă figurează titlul: Sintagma educației teologice / Σύνταγμα τῆς Θεολογικῆς Παιδείας).

Iosif Vrienie

Bnv I Cuvântarea I la Bunavestire / Λόγος α' εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (IBE 2, pp. 48-61).

Bnv II Cuvântarea a II-a la Bunavestire a aceluiași / Τοῦ αὐτοῦ λόγος β' εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (IBE 2, pp. 120-134).

Bnv III Cuvântarea a III-a a aceluiași, rostită în același palat, la sărbătoarea Bunavestirii / Τοῦ αὐτοῦ λόγος γ' ἐν τῷ αὐτῷ ῥηθείς παλατίῳ, εἰς τὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἑορτήν (IBE 2, pp. 187-199).

DL Cuvântare a aceluiași rostită în tricliniul aceluiași palat, arătând prin exemple din învățături și cuvinte din Scripturi că și lucrarea dumnezeiască, și iluminarea arătată celor vrednici, și harul întrezărit pe Tabor sunt necreate / Λόγος τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ αὐτοῦ παλατίου ῥηθείς, διδασκαλικαῖς χρήσεσι, καὶ γραφικαῖς ῥήσεσι παριστῶν, ὅτι καὶ ἡ θεία ἐνέργεια, καὶ τοῖς ἀξίοις θεωρουμένη ἔλλαμψις, καὶ ἡ ἐν τῷ Θαβωρίῳ παραδειχθεῖσα χάρις ἄκτιστος (IBE 2, pp. 98-119).

DLum Cuvântare prăznuitoare a aceluiași la Dumînica cea luminoasă / Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν λαμπρὰν κυριακὴν πανηγυρικὸς (IBE 3, pp. 50-53).

- DPr I Dialogul I despre purcederea Duhului Sfânt / Διαλέξεις α' περί τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως (IBE 1, pp. 346-362).*
- Icon Cuvântare a aceluiași care cuprinde unele nedumeriri stringente și răspunsuri despre iconomia intrupării lui Dumnezeu Cuvântul / Τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀναγκαίως τινὰς ἀπορίας περιέχων καὶ λύσεις, περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνσάρκου οἰκονομίας (IBE 2, pp. 82-97).*
- Răst I Cuvântarea I rostită în Sfânta și Marea Vineri / Λόγος α' ῥηθεὶς τῇ ἀγία καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ (IBE 2, pp. 62-81).*
- Răst Omilie rostită la Răstignirea Domnului nostru Iisus Hristos / Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ῥηθεῖσα εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (IBE 3, pp. 47-49).*
- Teof Cuvântare a aceluiași rostită în Biserica Sfinților Apostoli cu trei zile înainte de sărbătoarea Sfinței Teofanii / Τοῦ αὐτοῦ λόγος ῥηθεὶς ἐν τῶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων σηκῶ, πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἑορτῆς (IBE 2, pp. 278-291).*
- Iosipos (Flavius Josephus)
AI Antichități iudaice / Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία, vol. 1-2, trad. rom. de Ion Acsan, Ed. Hasefer, București, 1999, 2001.
- Isaac Sirul
Cuvinte Cuvinte despre nevoiță / Λόγοι ἀσκητικοί (FR 10).
- Isidor Pelusiotul
Ep Epistole în cinci cărți la tâlcuirea Dumnezeieștii Scripturi / Ἐπιστολῶν βιβλία πέντε εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Θείας Γραφῆς (PG 78, 177A-1645D).
- Isihie Prezbiterul
FPs Fragmente la Psalmi / Fragmenta in Psalmos (PG 93, 1180B-1340B).
- Leo Allatius
Prol Prolegomena, în Joannis Damasceni, Opera omnia quae exstant, tomus primus, Typis Gasparis Ghirardi, Venetiis, MDCCXLVIII, pp. xxviii-lxx (preluat în PG 94, 117-192).
- Leon cel Mare
Ep28 Epistola 28. Leon, către iubitul Flavian / Τῶ ἀγαπητῶ Φλαβιανῶ Λέων (PL 54, 756A-782A).
- Leonțiu Prezbiterul
Sch Cuvântare la Schimbarea la Față a Domnului nostru Iisus Hristos / Λόγος εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (CCG 17, 433-448).
- Lycophron
Alex Alexandra / Ἀλεξάνδρα, ed. Dr. Carl von Holzinger, Lykophron's Alexandra, Druck und Verlag von B.G. Teubner, Leipzig, 1895.*
- Macarie al Ancirei
Clar Împotriva latinilor / Κατὰ λατίνων apud Dositei Notaras, Τόμος καταλλαγῆς (Tomul împăcării), Iași, 1682.*
- Macarie Egipteanul

- Om Omilii duhovnicești / Όμιλίου πνευματικάί (PG 34, 449A-821).*
- Macarie Hrisokefalos
ÎnI Cuvântarea a X-a la Sfânta și Preaslăvita Înălțare a Domnului / Λόγος ι' εις την άγιάν και πανένδοξον ανάληψιν του Κυρίου (ΑΠ, pp. 324-353).
Înv Cuvântarea a VIII-a la Sfânta și Preaslăvita Înviere a lui Hristos / Λόγος η' εις την άγιάν και πανένδοξον του Χριστου άνάστασιν (ΑΠ, pp. 259-286).
Sch Cuvântarea a XIII-a la Sfânta și preaslăvita Schimbare la Față a Domnului / Λόγος ιγ' εις την άγιάν και πανένδοξον μεταμόρφωσιν του Κυρίου (ΑΠ, pp. 395-426).
StI Cuvântarea a VII-a la sârβάtoarea obștească a Stălpărilor / Λόγος ζ' εις την παγκόσμιον εορτήν των Βαίων (ΑΠ, pp. 237-258).
- Macarie Kalogherás
Salp Trâmbița evanghelică / Ευαγγελική σάλπιγξ, Tipografia Breitkopf, Lipsiae, 1765.
- Manuel Moschopolus
SPI Scholia in Plutum (scholia vetera et fort. recentiora sub auctore Moschopulo), ed. Fr. Dübner, Scholia Graeca in Aristophanem, Editoribus Firmim-Didot et Sociis, Parisiis, 1883 (repr. G. Olms, Hildesheim, 1969), pp. 323-387.
- Marcu Ascetul
EpN Epistolă către Nicolae monahul / Επιστολή προς Νικόλαον μονάζοντα (FR 1, pp. 373-392).
- Marcu Eugenicul (al Efesului)
CSL Capete silogistice împotriva latinilor / Συλλογιστικά κεφάλαια προς Λατίνους (PO 17, 368-415).
CSA Capete silogistice împotriva ereziei achindiniștilor / Κεφάλαια συλλογιστικά κατά της αίρέσεων των Άκινδυνιστών (PB 2, pp. 456-490).
- Matei Vlastares
Synt Syntagma alfabetică / Syntagma alphabeticum (PG 145, 9A-212C).*
- Maxim Mărturisitorul
AC Alte capete l'Έτερα κεφάλαια (PG 90, 1401A-1461A).
Ambigua Ambigua / Περί διαφορών άποριών (PSB 80).
CD Capetele despre dragoste / Περί αγάπης κεφαλαίων (FR 2, pp. 65-148).
EpIn Către Ioan Cubicularul / Προς Ιωάννην κοιβικουλάριον (PG 91, 460A-509B).
EpMn Către Preacuviosul presbiter Marin / Προς Μαρίνον τον όσιώτατον πρεσβύτερον (PSB 81, pp. 176-196).
INR Întrebări, nedumeriri și năsrnșuri / Πεύσεις και άποκρίσεις και ερωτήσεις (FR 2, pp. 249-304).
KG Capete gnostice sau teologice / Περί θεολογίας και της ένσάρκον οικονομίας (in FR 2, pp. 155-248 – primele două centurii; in FGr 2, pp. 52-186 – toate cele șapte centurii).
LC Capete teologice [Locuri comune] / Κεφάλαια θεολογικά (PG 91, 721A-1017C).
SIB Scolii la „Despre Ierarhia Bisericească“ / Είς τό «Περί της εκκλησιαστικής

- ιεραρχίας» (PG 4, 116A-184C).
- SIC Scolii la „Despre Ierarhia Cerească“ / Εἰς τὸ «Περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας» (PG 4, 29A-113D).*
- SND Scolii la „Despre Numele Divine“ / Σχόλια εἰς τὸ «Περὶ θείων ὀνομάτων» (PG 4, 185A-416B).*
- Tal Către preacuviosul presbiter și egumen Talasie [Răspunsuri către Talasie] / Πρὸς Θαλάσσιον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον (FR 3).*
- Meletie al Atenei
- Geogr Geografia veche și nouă / Γεωγραφία, παλαιὰ καὶ νέα, Tipografia lui Nikólaos Glykys, Venetia, 1728.*
- Hist Istoria bisericească / Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, vol. 1-3, Tipografia lui Joseph Baumeister, Viena, 1783-1784.*
- Meletie Pigas
- Didasc Ἰννάτιυτῶ ὀρθοδόξῃ / Ὁρθόδοξος διδασκαλία, Μελετίου Πιγᾶ, îngrijită de ierodiaconul Neofit Kafsokalivitul din Peloponez, Tipografia Mitropolitului Grigorie, Iași, 1769², pe timpul voievodului Grigorie Alexandru Ghica.*
- Metodie
- Înt La Simeon și la Ana, în ziua Întâmpinării / Εἰς τὸν Σιμεῶνα καὶ εἰς τὴν Ἄννην, τῆ ἡμέρᾳ τῆς ὑπαντήσεως (PG 18, 348A-381D).*
- Mihail Psellos
- Bnv La Bunavestire / Εἰς τὸν Χαιρετισμόν (PO 16, pp. 517-525).*
- Miniat (Ilie Miniat)
- Didahii Didahii / Διδαχαί, Ἡλίου Μηνιάτη, Tipografia Sf. Gheorghe, Venetia, 1837.*
- Mitrofan al Smirnei
- TES Tâlcuire la epistolele sobornicești (în manuscrise).*
- Nemesius (din Emesa)
- NO Despre natura omului / Περὶ φύσεως ἀνθρώπου, trad. rom. de Walter Alexander Prager, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2012.*
- Nichifor Calist Xanthopoulos
- TAntif Tâlcuire la antifoanele din Octoih / Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς Ὑκτωήχου, παρὰ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, Tipografia Sf. Mormânt, Ierusalim, 1862.*
- Nichifor Vlemmidis
- De fide Către monahii mănăstirii construite de el, din a treia sa carte despre credință / Πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ἀνεγερθέντος παρ' αὐτοῦ φροντιστηρίου ἐκ τοῦ τρίτου αὐτοῦ βιβλίου περὶ πίστεως (PG 142, 585A-605A).*
- Log Compendiu de logică / Ἐπιτομὴ λογικῆς (PG 142, 688C-1004A).*
- Phys Compendiu de fizică / Ἐπιτομὴ φυσικῆ (PG 142, 1024B-1320C).*
- Nichita al Heracliei

CMt *Alte catene ale Părinților greci la Sfântul Matei / Catena altera Graecorum Patrum in Sanctum Matthaeum* (SPM 2).

CPs *Catene la Psalmi* (în manuscrise).

TCuv1 *Tâlcuire la „Cuvântarea 1” / Λόγος α' ἑρμηνευθεῖς* (PG 36, 844A-969A).

TCuv38 *Tâlcuire la „Cuvântarea 38”* (trad. lat. în PG 127, 1177A-1212C).

TCuv39 *Tâlcuire la „Cuvântarea 39”* (trad. lat. în PG 127, 1213C-1244B).

TCuv40 *Tâlcuire la „Cuvântarea 40”* (trad. lat. în PG 127, 1243C-1302B).

TCuv41 *Tâlcuire la „Cuvântarea 41”* (trad. lat. în PG 127, 1435A-1480C).

TCuv45 *Tâlcuire la „Cuvântarea 45”* (trad. lat. în PG 127, 1301C-1410D).

Nichita de Serres, *vezi* Nichita al Heracleei

Nichita Paflagonul

Cuvânt la Ștefan Cuvânt de laudă și narativ despre sosirea în Constantinopol a cinstitelor moaște ale celui între sfinți întâi mucenic al lui Hristos și arhidiacon Ștefan / Λόγος ἐγκωμιστικὸς ἅμα καὶ ἱστορικὸς περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλεύσεως τοῦ τιμίου λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις πρωτομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀρχidiaκόνου Στεφάνου (AΙΣ 5, pp. 54-69).

Nichita Scoliaștul, *vezi* Nichita al Heracleei

Nicodim Aghioritul

GH Grădina harurilor / Κῆπος χαρίτων, Ed. Marias B. Rigoroulou, Tesalonic, 2012⁵.

Traducere în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie.

Gym Deprinderi duhovnicești / Πνευματικὰ Γυμνάσματα, Ed. Rigoroulou, Tesalonic, 1999⁸.

NM Noul Martirologhion / Νέον Μαρτυρολόγιον, trad. rom. de Mircea Ștefan, Ed. Doxologia, Iași, 2016.

NS Νέα Κλίμαξ, Ed. B. Rigoroulou, Tesalonic, 1976. Traducere în curs de apariție la Ed. Sf. Nectarie.

NTheot Noul Theotokarion / Νέον Θεοτοκάριον, trad. rom. de Parascheva Enache, Doxologia, Iași, 2022³.

Ped Pidalion / Πηδάλιον, Ed. Papadimitriou, Atena, 2003.

Syn Sinaxar / Συναξαριστής, vol. 1-3, Ed. Domos, Atena, 2005².

TEP Tâlcuire la cele 14 Epistole ale Apostolului Pavel / Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, vol. 1-3, Ed. Orthodoxos Kypseli, Tesalonic, 1990.

TES Tâlcuire la cele șapte Epistole Sobornicești ale Sfinților Apostoli / Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς Ἐπιστολάς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Ed. Orthodoxos Kypseli, Tesalonic, 1986.

TPs Tâlcuire la cei 150 de Psalmi ai prorocului și împăratului David / Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ Ψαλμοὺς τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ, vol. 2-3, Ed. Orthodoxos Kypseli, Tesalonic, 1983.

Nicolae Cabasila

- Vhr Despre viața în Hristos / Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς* (PG 150, 493B-725B).
- Nicolae Vulgaris
Cateh Sfânta Cateheză / Ἱερά κατήχησις, Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως, Constantino-pol, Tipografia patriarhală, 1861.
- Nil Ascetul
CA Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor / Λόγος ἀσκητικῶς, πάνυ ἀναγκαῖος καὶ ὠφελιμώτατος (FR 1, pp. 189-264).
Ep Epistolele lui Nil / Nili epistolae (PG 79, 82A-582B).
Agat Către Agathion monahul / Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα (PG 79, 812A-968B).
 ***Octoih Ὀκτώηχος, Tipografia Phoinix, Veneția, 1883.
- Olimpiodor Alexandrinul
Tiov Tâlcuire la fericitul Iov / Commentarium in beatum Job (PG 93, 13A-469A).
- Origen
AFc Adnotări la Geneză / Adnotationes in Genesim (TC 1, pp. 521-607).
AIeș Adnotări la Exod / Adnotationes in Exodum (TC 2, pp. 379-431).
ALev Adnotări la Levitic / Adnotationes in Leuiticum (TC 3, 555-573).
FLc Fragmente la Luca / Fragmenta in Lucam (PG 13, 1901B-1909B).
OLc Omilii la Luca / In Lucam Homiliae (PG 13, 1801A-1902A).
ONum Omilii la Numere / Homiliae in Numeros (TC 18).
TIn Tâlcuire la Evanghelia lui Ioan / Commentariorum in Evangelium Joannis (PG 14, 21A-829B).
TMt Tâlcuiri la Evanghelia după Matei / Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξηγητικά (PG 13, 829A-1800B).
TPs La Psalmi / Εἰς Ψαλμοὺς (PG 12, 1053A-1685A).
 ***Orol, Ceaslovul Mare / Ὁρολόγιον Μέγα, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1820
- Pahimeres
PND I Parafraze la „Numele Divine“ I / Paraphrasis Pachymerae (PG 3, 608A-636A).
- Paisie Ligaridis
Chris Chrismologion / Χρησμολόγιον (în manuscrise).
- ***Pateric Patericul egiptean, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2014.
- Platon
Phd Phaidon / Φαίδων (PlO 4, pp. 51-140).
Tim Timaios / Τίμαιος (PlO 7, pp. 131-215).
- Pliniu cel Bătrân
NH Naturalis historia. Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate, trad. rom. de Ioana Costă, Tudor Dinu, Ștefania Ferchedău, Vichi-Eugenia Dumitru, Anca Dan, Vladimír Agrigoroaei, Octavian Gordon, Cătălina Popescu, Ștefan Colceriu, Ioana-Rucsandra Dascălu, Iulia Huiu și Ioana Manolescu, 6 vol., Polirom, Iași, 2001-2004.
- Plutarh

Arist Aristide / Ἀριστείδης (VP 2, pp. 231-259).

Garr De garrulitate / Περί ἀδολεσχίας, (ed.) Gregorius N. Bernardakis, Plutarchi Chaeronensis Moralia, vol. III, Teubner, Leipzig, 1891 (502b-515a).

Prou Alex Despre proverbele alexandrinilor / Περί τῶν παρ' Ἀλεξανδρεῦσι παροιμιῶν, (ed.) O. Crusius, Plutarchi de proverbiis Alexandrinorum libellus ineditus, Fues & Kostenbader, Tübingen, 1887.

Quomodo Quomodo adulator ab amico internoscatur / Πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου, (ed.) Gregorius N. Bernardakis, Plutarchi Chaeronensis Moralia, vol. I, Teubner, Leipzig, 1872 (48e-74e).

Proclu al Constantinopolului

PD La Patima Domnului / Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου (PG 65, 781D-788A).

SfMaria Laudă la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu Maria / Ἐγκώμιον εἰς τὴν παναγίαν Θεοτόκον Μαρίαν (PG 65, 680C-692B).

Teof La Sfânta Teofanie / Εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια (PG 65, 757B-764A).

Procopie din Gaza

TFc Tâlcuire la Facere / Εἰς τὴν Γένεσιν ἐρμηνεῖα (PG 87/1, 21A-512C).

TIeș Tâlcuire la Iesire / Commentarii in Exodum (PG 87/1, 512C-690A).

T1Împ Tâlcuire la 1 Regi / Εἰς τὴν πρώτην τῶν Βασιλείων (PG 87/1, 1080C-1120B).

T2Împ Tâlcuire la 2 Regi / Εἰς τὴν δευτέραν τῶν Βασιλείων (PG 87/1, 1120C-1148B).

TJud Tâlcuire la Judecători / Commentarii in Iudices (PG 87/1, 1041C-1080B).

TLev Tâlcuire la Levitic / Commentarii in Leviticum (PG 87/1, 689-793B).

TNum Tâlcuire la Numeri / Commentarii in Numeros (PG 87/1, 793C-894).

Procopie Peloponisiul

Poimen Carte numită „Fluierul păstoresc“ / Βιβλίον καλούμενον Ἀυλὸς ποιμενικός, Tipografia Breitkopf, Lipsiae, 1780

Psellos, vezi Mihail Psellos

Simeon al Tesalonicului

TS Tâlcuire succintă, dură putere, la dumnezeieștile și sfințitele simboluri ale dreptei și nepătaței noastre credințe, a creștinilor / Ἐρμηνεῖα συνοπτικὴ κατὰ δύνανμιν εἰς τὸ τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀμωμῆτου ἡμῶν πίστεως τῶν χριστιανῶν θεῶν καὶ ἱερῶν σύμβολον (PG 155, 752A-801D).

Simeon Metafrastul

Par Parafrază în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul / Παράφρασις Συμεὼν τοῦ Μεταφράστου εἰς ῥν κεφάλαια (FR 5, pp. 340-442).

Tâng Cuvânt la tânguirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Λόγος εἰς τὸν θρήνον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (PG 114, 209A-217C).

VE Lupta Sfinților Mucenici Eustratie, Auxentie, Evghenie, Mardarie și Orestie / Ἀθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὀρεστίου (PG 116, 468B-505D).

Simeon Noul Teolog

CMor Cuvântări morale / Ἠθικά (SC 122, pp. 170-441; SC 129).

Sinesiu din Cirene

Reg Despre regalitate / Περὶ βασιλείας (PG 66, 1053A-1108C).

****SinOrt Sinodiconul Ortodoxiei / Συνοδικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας*, în Τρωάδιον, Τυπογραφία lui Phoix, Veneția, 1876.

Sofronie al Ierusalimului

Bnv Cuvântare la Bunavestire / Λόγος εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 87/3, 3217A-3288B).

Suida

Lexicon Suidae Lexicon, (ed.) Ada Adler, Pars II (Δ-Θ), B.G. Teubner, Stuttgart, 1994.

****Teatrul citadin / Θέατρον πολιτικόν*, traducere din latină în neogreacă de Nicolae Mavrocordat, domnul Ungrovlahiei, Τυπογραφία lui Bernhard Christoph Breitkopf, Lipsiae, 1776. Traducere după originalul *Theatrum Politicum* a lui Ambrosius Marlianus.

Teodor Prodromos

TetrVT Tetrastihuri iambice și eroice la cele spuse succint în Vechiul Testament / Τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἠρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ῥηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ, în Theodoros Prodromos, *Jambische und hexametrische Tetrasticha auf die Haupterzählungen des Alten und des Neuen Testaments*, Grigorios Papagiannis (ed.), Teil 2: Text und Indices, Ed. Beerenverlag, Wiesbaden, 1997, pp. 3-192.

Teodoret de Cir

Cerșetorul Cerșetorul / Ἐραμιστής (PG 83, 28-317)

Ep5 Epistola a 5-a. Sărbătorească / Ἐορταστική (PG 83, 1180BC).

IB Istoria bisericească / Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας λόγοι πέντε (PSB 44).

Imp Intrebări la Regi și la Paralipomena / Εἰς τὰ ζητούμενα τῶν Βασιλείων καὶ τῶν Παραλειπομένων (PG 80, 528B-858).

Oct La nedumeririle din Dumnezeiasca Scriptură / Εἰς τὰ ἄπορα τῆς Θείας Γραφῆς (PG 80, 76A-528A).

T1Cor Tălcuirea Epistolei întâi către Corinteni / Ἐρμηνεία τῆς πρώτης Ἐπιστολῆς πρὸς Κορινθίους (PG 82, 225D-376A).

T1Tim Tălcuirea Epistolei întâi către Timotei / Ἐρμηνεία τῆς α' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῆς (PG 82, 788A-829C).

TAvac Tălcuire la Avacum / Ἐρμηνεία εἰς τὸν Ἀμβακούμ (PG 81, 1809A-1836D).

TDan Tălcuire la vedeniile prorocului Daniel / Ὑπόμνημα εἰς τὰς ὁράσεις τοῦ προφητοῦ Δανιήλ (PG 81, 1256C-1549C).

TEvr Tălcuirea Epistolei către Evrei / Ἐρμηνεία τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς (PG 82, 673C-785C).

TIer Tălcuirea prorociei dumnezeiescului Ieremia / Ἐρμηνεία τῆς προφητείας τοῦ θείου Ἱερεμίου (PG 81, 496A-805C).

TIona Tălcuire la Iona / Ἐρμηνεία εἰς τὸν Ἰωνᾶν (PG 81, 1720A-1740D).

*TI*s *Tâlcuire la Isaia* / Εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἐρημνεΐα (PG 81, 216A-493C).

*TP*s *Tâlcuire la Psalmi* / Ἐρημνεΐα εἰς τοὺς Ψαλμούς (PG 80, 857A-1997B)

*TZ*ah *Tâlcuire la Zaharia* / Ἐρημνεΐα εἰς τὸν Ζαχαρίαν (PG 81, 1873B-1960B).

Teodot al Ancirei

Nast Cuvântare foarte frumoasă la Nașterea Mântuitorului, citită la sinod, în prezența episcopului Chiril / Ὡραῖος λόγος πάνυ, ἀναγνωσθεὶς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου, εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος (PG 77, 1369A-1385A).

Teofan Kerameus

Bnv La Bunavestire a preasfintei Născătoare de Dumnezeu / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (PG 132, 928C-941B).

Bog Despre bogatul care L-a întreat pe Iisus / Περὶ τοῦ ἐρωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν (PG 132, 836C-849C).

Teofan Mărturisitorul

Cron Cronografia / Χρονογραφία (PG 108, 56A-1009B).

Teofil de Kampania

Tam Cămara Ortodoxiei / Ταμῆον Ὁρθοδοξίας, Tipografia lui Nikolaos Glykys, Venetia, 1788/1804 (aceeași paginație)

Teofilact al Bulgariei

*TI*Cor *Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 124, 560B-793C).

*TI*Ptr *Tâlcuirea Epistolei întâi a Sfântului Petru* / Τῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου πρώτης Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 125, 1189B-1252D).

*TI*Tim *Tâlcuirea Epistolei întâi către Timotei a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Τιμόθεον πρώτης Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 125, 9A-89A).

*TA*vac *Tâlcuire la prorocul Avacum* / Ἐξήγησις εἰς τὸν προφητην Ἀμβακούμ (PG 126, 820B-904D).

*TC*ol *Tâlcuirea Epistolei către Coloseni a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Κολοσσαεὶς Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 124, 1205A-1277C).

*TE*f *Tâlcuirea Epistolei către Efeseni a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 124, 1032-1137D).

Temp Cuvântare la sârbătoarea Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare, când a fost dusă în Templu de părinții ei / Λόγος εἰς τὴν εορτὴν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ὅτε προσηνέχθη τῷ ναῷ παρὰ τῶν γεννητόρων αὐτῆς (PG 126, 129B-144C).

*TE*vr *Tâlcuirea Epistolei către Evrei a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 125, 185A-404A).

TFA *Tâlcuire la Fapte* / Ἐξήγησις εἰς τὰς Πράξεις (PG 125, 496A-848C).

*TF*ip *Tâlcuirea Epistolei către Filipeni a Sfântului Pavel* / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολῆς ἐξήγησις (PG 124, 1140A-1204C).

Πlac Epistola sobornicească a Sfântului Apostol Iacov / Έπιστολή Καθολική τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου (PG 125, 1133D-1189A).

ΠIn Tălcuire la Evanghelia după Ioan / Έρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (PG 123, 1128A-1347B 124, PG 9A-317C).

ΠIona Tălcuire la prorocul Iona / Έξήγησις εἰς τὸν προφητην Ἰωνᾶν (PG 126, 905A-968D).

ΠLc Tălcuire la Evanghelia după Luca / Έρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον (PG 123, 684A-1125C).

ΠMc Tălcuire la Evanghelia după Marcu / Έρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον (PG 123, 488B-681B).

ΠMt Tălcuire la Evanghelia după Matei / Έρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (PG 123, 144C-488A).

ΠNaum Tălcuire la prorocul Naum / Έξήγησις εἰς τὸν προφητην Ναούμ (PG 126, 969A-1048C).

ΠOs Tălcuire la Osea / Έξήγησις εἰς τὸν Ὡσηέ (PG 126, 576B-820A).

ΠRom Tălcuirea Epistolei către Romani a Sfântului Pavel / Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Ῥωμαίους Έπιστολῆς ἐξήγησις (PG 124, 336A-560A).

Teofilact din Simocatta

Ep Epistole / Έπιστολαί, (ed.) Joseph Zanetto, Theophylacti Simocatae Epistulae, De Gruyter, Leipzig, 1985.

Tertulian

Jud Adversus judaeos / Ἰμποτρινα iudeilor (PL 2, 595B-642B).

Uxor Ad uxorem / Către soție (PL 1, 1274D-1304A).

Theodoros Gazis

Gram Patru cărți de introduce in gramatică / Γραμματικῆς εἰσαγωγῆς βιβλία τέσσαρα, Τίπογραφία lui Dimitrios Theodosiou, Veneția, 1792.

****Thik Manual numit Thikarás / Έγχειρίδιον καλούμενον Θηκαράς, Τίπογραφία lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1783.*

Varino Favorino Camerte

Lexicon Λεξικὸν Βαρίνου / Dictionarium Varini, Τίπογραφία lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1801.

Varsanufie și Ioan

SD Scrisori duhovnicești / Ἀποκρίσεις ὀκτακοσῖαι τριάκοντα ὀκτῶ διαφόροις ὑποθέσεσιν ἀνηκούσαις (FR 11).

Vasile al Seleuciei

Bn La Bunavestire / Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν (PG 85, 425C-452B).

Sch La Schimbarea la Față a Domnului / Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου (PG 85, 452B-461B).

Vasile cel Mare

Asc Cuvinte ascetice / Ἀσκητικά (PSB 5, pp. 506-569 [serie nouă]).

Auct Că Dumnezeu nu este autorul relelor / Ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός (PG 31, 329A-353A).

Canonul 91 Canonul 91 (CBO 3, pp. 150-155).

CEun Răsturnare a apologiei răucinstitorului Eunomie / Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Δουσοεβοῦς Εὐνομίου (PG 29, 497A-773A/PSB 4, pp. 57-182).

De fide Despre credință / Περὶ πίστεως (PG 31, 676C-692C).

DS Despre Duhul Sfânt / Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (PG 32, 68A-217C).

Ep2 Epistola a 2-a. Vasile către Grigorie / Ἐπιστολή β. Βασίλειος Γρηγορίῳ (PG 32, 224A-233B).

Ep234 Epistola 234. Către același / Ἐπιστολή σλδ. Τῷ αὐτῷ (PG 32, 868C-872A).

Ep261 Epistola 261. Către cei din Sozopolis / Ἐπιστολή σξά. Τοῖς ἐν Σωζοπόλει (PG 32, 968B-972D).

Ep293 Epistola 293. Către Iulian / Ἐπιστολή σγγ. Ἰουλιανῷ (PG 32, 1033D-1036B).

ÎB Îndemn la Sfântul Botez / Προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα (PG 31, 424A-444C).

Nașt Omilie la Sfânta Naștere a lui Hristos / Ὁμιλία εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησην (PG 31, 1457C-1476A).

O1P Cuvântarea I despre post / Περὶ νηστείας λόγος α' (PSB 17, pp. 347-357).

OHex Omilii la Hexaïmeron / Ὁμιλία θ' εἰς τὴν Ἑξαήμερον (PG 29, 4A-208C).

OProv La începutul Proverbelor / Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν (PG 31, 385C-424A/PSB 17, pp. 467-487).

OPs Tâlcuire la Psalmi (PG 29, 209A-493C/PSB 17, pp. 183-344).

OPs37 La Psalmul 37 / Εἰς λζ΄ Ψαλμόν (PG 30, 81C-104A).

OPs115 La Psalmul 115 / Εἰς ριε΄ Ψαλμόν (PG 30, 104C-116A).

RM Regulile mari / Ὅροι κατὰ πλάτος (PSB 5, pp. 205-309 [serie nouă]).

TIs Tâlcuire la prorocul Isaia / Ἑρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν (PG 30, 117-668C).

Visarion Makrís

*Expun Expunere introductivă despre cele trei mari virtuți: credința, nădejdea și dragostea / Εἰσαγωγική ἐκθεσις περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, Mănăstirea Snagov, 1699. Tipărită în același volum cu *Mărturisirea* lui Petru Movilă, constituind a doua parte a volumului, cu paginație aparte.*

Vlemmidis, vezi Nichifor Vlemmidis

Vrienie, vezi Iosif Vrienie

Xenofon

Cyr Viata lui Cyrus cel Bătrân, întemeietorul statului Persan / Κύρον παιδεία, trad. rom. de Maria Marinescu-Himu, Editura Științifică, București, 1967.

Zigaben, vezi Eftimie Zigaben

Zonaras, vezi Ioan Zonaras

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Traducerea a fost realizată după ediția princeps din 1836, menționată în bibliografie. Canoanele melodice tâlcuite de Sfântul Nicodim au fost retraduse cât mai precis, întrucât autorul recurge și la observații de natură filologică. Deoarece principala sursă de inspirație a canoanelor este Sfânta Scriptură, în traducere am redat cu rigoare similitudinea dintre surse și tropare, care uneori este *ad litteram*, alteori doar ideatică. În tropare, unde textul original îngăduia o dublă interpretare sintactică, am urmat îndeaproape interpretarea Sfântului Nicodim. Unele observații sintactice făcute de tâlcuitor au fost lămurite în note filologice. Astfel, traducerea canoanelor din prezenta ediție nu este una destinată uzului liturgic, deși am avut mereu în vedere limba cărților de cult.

Notele autorului sunt introduse printr-un asterisc, iar cele ale traducătorului sunt numerotate.

Acrostihurile la care autorul face și comentarii prozodice le-am tradus, de regulă, în metru original, ținând cont totodată și de erminia tâlcuitorului. Tot în metru original am tradus și versurile citate de Sfântul Nicodim, unele ca sursă de inspirație a melozilor, având de asemenea în vedere similitudinea lexicală sau ideatică dintre sursă și tropar. Însă canoanele iambice le-am tradus în proză pentru a păstra cu rigoare conținutul lor analizat în tâlcuire.

Nicodim a preluat de la vechii scriitori unele cuvinte pe care le-a dublat cu sinonime pentru a fi înțelese de contemporanii săi, dublete pe care, de obicei, nu le-am păstrat în traducere, fiind destinate doar cititorului grec. Uneori, autorul lămurește cuvinte mai puțin cunoscute în zilele sale, obscuritate care în traducere nu a fost totdeauna surprinsă. Anacoluturile din textul tâlcuirii au fost redată ca atare în traducere.

Nenumăratele citate patristice din *Eortodromion* au fost identificate în ediții moderne și traduse întotdeauna în contextul lor mai larg decât cel oferit în tâlcuire.

De asemenea, au fost identificate și referințele la operele unor autori menționați de Nicodim doar cu numele. Trimiterile sale bibliografice, în care el indică, de obicei, titlul operei din care a citat, au fost înlocuite în notele marginale cu trimiteri la edițiile moderne din bibliografia de mai sus. Astfel, în dreptul unui citat sau al unei referințe sunt oferite sigla operei și cota. Unde sunt mai mulți autori enumerați în text, siglele și cotele sunt redactate pe margine potrivit cu ordinea autorilor din text. Citatele au fost colaționate cu textul ediției moderne și marcate cu „cf.” acolo unde acestea nu coincid întru totul. Întreruperile de text pe care Nicodim le-a semnalat foarte rar în citate le-am marcat cu croșete în urma colaționării. Intervențiile sale în citate au fost încadrate, simplu, în paranteze drepte, pe când completările traducătorului au fost urmate de specificația „n.t.” în cadrul parantezelor drepte.

Fiindcă literatura patristică are la bază textul scripturistic al Septuagintei, iar în tâlcuirea sa Nicodim analizează riguros versetele scripturistice, în prezenta ediție am folosit mai multe traduceri românești ale Scripturii. M-am folosit de *Biblia diortosită* de mitropolitul Bartolomeu Anania, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009; *Septuaginta*, 6 vol., Colegiul Noua Europă/Polirom, Iași, 2004-2011; *Psaltirea Sfântului Proroc David*, Colegiul Ortodox Noul Studion, 2020²; *Noul Testament*, Sfânta Mare Mănăstire Vatoped, Sfântul Munte Athos, 2022². Unde Nicodim corelează mai multe citate biblice în care se regăsesc aceleași cuvinte, dar traduse diferit în edițiile românești, le-am unificat. Astfel de intervenții am făcut și în alte situații, cerute de erminia tâlcuitorului. Cotele pentru odele biblice au fost dublate de cotele pentru cărțile din care acestea au fost extrase. De exemplu, întrucât oda a 8-a este extrasă din cartea *Daniel*, capitolul 3, în versiunea Septuagintei, am oferit cota *Ode 8, 34/Dan. 3, 57*.

Deoarece Nicodim tâlcuiește canoanele melodice sub mai multe aspecte, făcând uneori și observații de critică textuală, așa cum am arătat în Introducere, acest lucru m-a determinat să reproduc, în original, la finalul fiecărei tâlcuiri, textul canonului stabilit de el. Diversele lecțiuni semnalate de el în note și pe care le-a respins le-am identificat în ediții mai vechi ale cărților de cult și le-am înregistrat în aparatul critic. Colaționând aceste ediții cu textul stabilit de el, am înregistrat în aparatul critic toate diferențele lexicale. Textul original este însoțit, pe pagina din dreapta, de traducere. Pe marginea din stânga în pagina textului original am numerotat rândurile (rr.) sau versurile (vv.) canonului; pe marginea din stânga în aceeași pagină sunt numerotate unitățile de text (t.) din canon; pe marginea din stânga în pagina cu traducerea este indicat numărul paginii la care se află tâlcuirea fiecărui text (t.); iar pe marginea din dreapta în aceeași pagină sunt oferite cotele surselor de inspirație ale melozilor, pentru o privire de ansamblu. În cadrul tâlcuirii, acrostihurile, irmoasele și troparele sunt însoțite de o cotă care indică pagina și numărul unde acestea se află în original. La canoanele bilingve, titlatura melodului, care variază de la un canon la altul, a fost preluată ca atare din cărțile de cult.

Țin să-mi exprim aici mulțumirea și recunoștința doamnei profesoare Luiza Oancea (Universitatea din București), domnului profesor Ovidiu Sferlea (Universitatea din Oradea) și domnului profesor Octavian Gordon (Universitatea din București) pentru ajutorul oferit în deslușirea sintaxei mai spinoase din textele autorilor bizantini citați în *Eortodromion*. Neîndestulate mulțumiri îndrept către clasicistul Cristian Șimon pentru nenumăratele discuții purtate pe marginea traducerii și a prozodiei antice, pentru identificarea în literatura patristică de limbă latină a unor citate și referințe din *Eortodromion*, precum și pentru traducerea din limba latină a unor texte necesare Introducerii. Mulțumesc monahului Avacum Vatopedinul (Sfântul Munte Athos) pentru generoasele lămuriri de natură sintactică și lexicală la limba greacă a secolului al XVIII-lea și pentru punerea la dispoziție, în format electronic, a unor ediții din epoca Sfântului Nicodim, folosite de acesta în tâlcuirea sa. Mulțumesc părintelui Lucian Colda (Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia) pentru traducerea din limba germană a unor texte necesare Introducerii. Mulțumesc diaconului și imnografului Cornel Coman (Fundăția Gândul Aprins) pentru sugestiile de traducere a unor cuvinte mai pretențioase din canoanele melodice, precum și pentru observațiile competente făcute la ultimele două părți din Introducere. Mulțumesc părintelui Athanasie Simonopetritul, imnograful Patriarhiei de Constantinopol, domnului Haralambos Bousias, imnograful Patriarhiei de Alexandria, și imnografului Iosif monahul pentru alcătuirea troparelor închinete *Eortodromionului* de la începutul fiecărui volum, care au fost traduse din română în greacă și din greacă în română. Mulțumesc lui Ilie Rareș Cîmpean (Imnitor) pentru așezarea marcatorelor metrici la canoanele melodice în original. Mulțumesc lui Petru Sorin Bucea pentru răbdarea cu care a lecturat Introducerea și părți din traducere, la care a adăugat nenumărate observații și sugestii.

Ținuta grafică de excepție a celor două volume se datorează grupului editorial Baroque Books & Arts, căruia îi voi rămâne mereu îndatorat, mulțumirile fiind de prisos. De asemenea, îmi exprim recunoștința față de familia de iconari Răzvan și Mihaela Bădescu pentru bunăvoința de a înfrumuseța aceste volume și pentru arta pe care au așezat-o în realizarea miniaturilor, a forțașurilor și a letrinelor.

Tot aici țin să aduc calde mulțumiri distinșilor mei profesori de la masteratul de Teoria și practica editării (Facultatea de Litere, Universitatea din București), îndeosebi Ioanei Pârvulescu, Deliei Ungureanu, Magdalenei Răduță și lui George Ardeleanu, pentru competențele deprinse la cursurile dumnealor și care se fac simțite în ediția de față.

Ilie Stănuș

SIGLELE APARATULUI CRITIC

și diverse prescurtări folosite la aparatul critic și în notele explicative

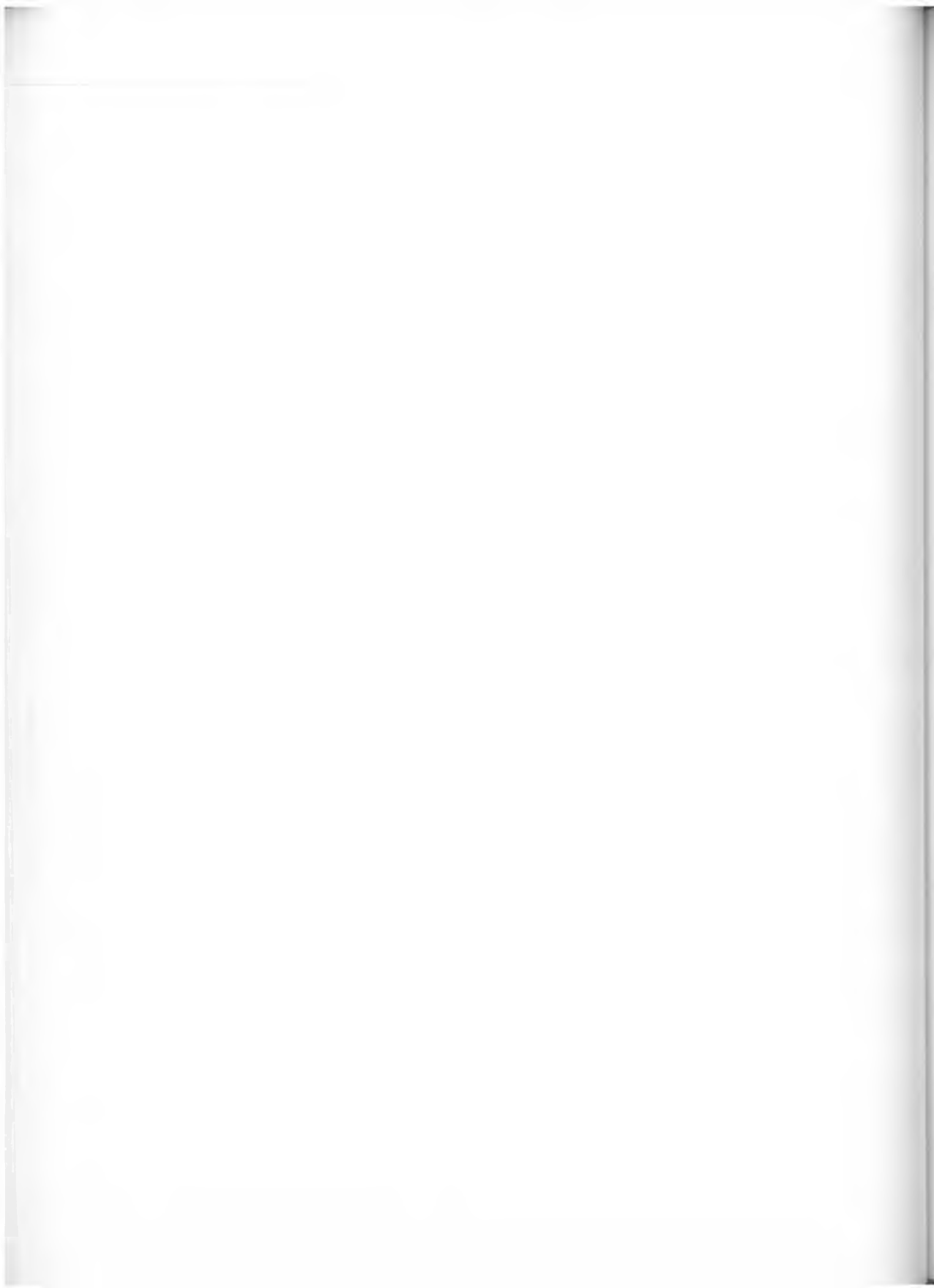
- V (ed.) Philippi Vitali, *Ἀνθολόγιον σὺν Θεῶ Ἁγίῳ περιέχον ἀκολουθίαν τῶν Ἰαννουαρίου, Φεβρουαρίου, Μαρτίου καὶ Ἀπριλλίου Μηνῶν*, Roma, 1738; *Ἀνθολόγιον σὺν Θεῶ Ἁγίῳ περιέχον ἀκολουθίαν τῶν Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου*, Roma, 1738; *Ἀνθολόγιον σὺν Θεῶ Ἁγίῳ περιέχον ἀκολουθίαν τῶν Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου*, Roma, 1738; *Πεντηκοστάριον*, Roma, 1738; *Τριώδιον*, Roma, 1738.
- K (ed.) Ἀλέξανδρος Καγκελλάριος, *Μὴν Ἰανουάριος, Μὴν Φεβρουάριος, Μὴν Μάρτιος, Μὴν Αὐγούστος, Μὴν Σεπτέμβριος, Μὴν Δεκέμβριος*, Τυπογραφία lui Nikolaos Saros, Veneția, 1755; *Πεντηκοστάριον*, Τυπογραφία lui Nikolaos Saros, Veneția, 1725.
- B (ed.) Συμεὼν ὁ Βεριβέλος, *Τριώδιον*, 1565.
- I *Εἰρημολόγιον*, Τυπογραφία lui Nikolaos Glykys, Veneția, 1813.
- Pr Tâlcuirea lui Teodor Prodromos din presupusul manuscris Xiropotamu 2416. 83 (vezi *supra* p. xxxv, n. 46).
- Pa Tâlcuirea lui Grigorie Pardos din manuscrisul Dochiariu 2690. 16.
- A Diverse ediții și manuscrise consultate de Nicodim ale căror lecțiuni n-au fost re-găsite în cele de mai sus.

acr.	acrostih
add.	<i>addidit</i> , „(editorul) a adăugat“
aor.	aorist
f.	filă
lat.	latină
ms.	manuscris
n.	nota
n.t.	nota traducătorului
om.	omitere
part.	participiu
	<i>plerique edd.</i> – <i>plerique edditores</i> , „majoritatea editorilor (propun)“
pr.	prezent
r.	rândul
s.n.	serie nouă
s.v.	<i>sub voce</i> , „sub cuvânt“ (trimite la lema de dicționar)
sc.	<i>scilicet</i> , „adică“
t.	textul (acrostihuri, irmoase, tropare)
t.r.	traducere revăzută
v.	versul

SFÂNTUL NICODIM
AGHIORITUL

EORTODROMION

SAU
TÂLCUIRE LA CANOANELE
SĂRBĂTORILOR ÎMPĂRĂTESTI

SCRISOARE
a Sfântului Nicodim Aghioritul
către Grigorie V, Patriarhul Ecumenic

Preafericite Stăpâne,

Așa cum eu, smeritul și cel din urmă rob, m-am înfățișat în persoană înaintea Dumnezeieștii Voastre Preafericiri, pe vremea când viețuiați în Sfânta Mănăstire Ivion, și V-am făcut cunoscut scopul pe care mi-l propusesem cu privire la tâlcuirea, în limba simplă, a sărbătorilor împărătești și a Adormirii Preacuratei Maici a lui Dumnezeu, precum și a sfințelor antifoane din Octoih, iar Preadumnezeiasca Voastră Înălțime ați încuviințat acest scop și m-ați întărit cu preasfintele Voastre rugăciuni și am început de îndată cele pe care în cea mai mare parte le-ați văzut, iată că mă înfățișez din nou înaintea Preasfintei Voastre Înălțimi, prin această scrisoare umilă și de rob, și vă fac cunoscut că, mulțumită preasfințelor Voastre rugăciuni, toate acestea au fost isprăvite sub sprijin dumnezeiesc. De aceea Vă rog fierbinte ca în primul rând – întrucât îmi cunoașteți sărăcia – să fie dată o poruncă spre a fi transcrise pe curat. Iar în al doilea rând – fiindcă din voie dumnezeiască și cu îngăduința Voastră am început această lucrare iubită de Dumnezeu, și fiindcă tot din voie dumnezeiască ați fost rechemat¹ în Scaunul Ecumenic – încredințez aceste două cărți ale mele preasfintei Biserici pentru a purta grijă de editarea lor în tipografie, spre folosul obștesc al ortodocșilor. Preafericirea Voastră știți câte dogme și înțelesuri duhovnicești sunt cuprinse atât în canoanele melodice, cât și în sfințele antifoane

¹ Patriarhul Grigorie V revenise în septembrie 1806 în Scaunul Patriarhal din Constantinopol, după o retragere de șapte ani la Mănăstirea Ivion din Sfântul Munte Athos, aceasta fiind cea de-a doua păstorire a sa ca patriarh ecumenic (1806-1808). Cea dintâi păstorire ca patriarh s-a desfășurat între anii 1797-1798, iar cea de-a treia, cu sfârșit martiric, între anii 1818-1821. A fost canonizat în 1921, cu data de prăznuire 10 aprilie.

din Octoih, pe care sfinții tâlcuitori le-au tâlcuit în greacă veche, din a căror tâlcuire m-am inspirat în cea mai mare parte, adăugând și citate, luate de la Părinți², pentru lămurirea deplină a dogmelor și a înțelesurilor aflate în aceste cântări melodice. Rog ca Sfânta Biserică a lui Hristos să nu lepede aceste cărți umile ale mele, iar de-aici mulțimea ortodocșilor să fie lipsită de folosul lor, pe care, prin preasfintele Voastre rugăciuni, nădăjduim că-l vom avea datorită harului dat de Dumnezeu sfinților Părinți care au scris aceste cântări. Și sunt încrezător că așa cum, odinioară, sub însuflare dumnezeiască, Sfânta Biserică a lui Hristos a încuviințat aceste cântări și a rânduit ca ele să fie cântate la sfintele slujbe, tot așa va încuviința și acum și se va îngriji de tipărirea lor spre folosul fiilor ei duhovnicești, și fie ca preasfintele ei rugăciuni să-mi fie mie ocrotitoare.

8 martie 1808

Al Preasfinției și Preafericirii Voastre rob plecat,

Nicodim monahul

RĂSPUNSUL

Patriarhului la scrisoarea de mai sus

Grigorie,

din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, și Patriarh Ecumenic

Preacuvioase între monahi Kyr Nicodim, în Domnul fiu iubit al smereniei noastre, har înțelepției tale și pace de la Dumnezeu, iar de la noi rugăciune, binecuvântare și iertare. Ne-a sosit o scrisoare din partea înțelepției tale, făcându-ne cunoscută cererea de transcriere a tâlcuirii canoanelor melodice de la sărbătorile împărătești și de la slăvita Adormire a Preacuratei Maici a lui Dumnezeu. Așadar, laudând noi râvna înțelepției tale, căci de ani buni te cunoaștem ca ostenitor neobosit în scrierile duhovnicești spre folosul obștesc al întregii ortodoxii, iată că îl însărcinăm pe Kyr Nichifor Hartofilax să pună la

² Sfântul Nicodim a redat într-o limbă accesibilă oamenilor de rând tâlcuirea canoanelor melodice, scrisă de Teodor Pródromos, și, în parte, pe cea a antifoanelor, scrisă de Nichifor Calist Xanthopoulos, pe care le-a îmbogățit cu citate din Sfinții Părinți, reproduse după textul original.

dispoziția înțelepției tale cheltuielile pentru transcriere, adică transcrierea pe curat a lucrărilor tale. Iar grija publicării pe calea tiparului o va prelua Biserica, deoarece socotește mântuitoare tâlcuirea Părinților, redată într-o limbă mai simplă, atât a canoanelor melodice, cât și a antifoanelor insuflăte de Dumnezeu din Octoih. Astfel, după ce aceste două lucrări ale tale vor fi transcrise, ni le va trimite de îndată ca, prin bunăvoința lui Dumnezeu, să ne îngrijim de tipărirea lor³. Iar înțelepția ta să primească de la Sfânta Biserică rugăciuni și binecuvântări îmbelșugate pentru ostenele pe care le-ai depus la tâlcuirea lor; iar de la dătătorul de răsplată Dumnezeu, atât pentru acestea, cât și pentru celelalte lucrări ale tale: pentru tâlcuirea Epistolelor Sobornicești, a Epistolelor dumnezeiescului Pavel și a Psalmilor Prorocului, după dumnezeieștii și tâlcuitorii Părinți, cât și pentru celelalte, fie să te învrednicești de răsplată de la Dumnezeu în Împărăția cerurilor, al Cărui har și nemărginită milă, precum și rugăciunea și binecuvântarea smereniei noastre, să fie cu înțelepția ta.

10 iunie 1808

Grigorie,

Patriarhul Constantinopolului

³ Fiindcă exact la trei luni de la redactarea acestei scrisori Patriarhul Grigorie era din nou silit să renunțe la scaun, cele două cărți, *Eortodromionul* și *Noua Scară*, vor vedea lumina tiparului abia după mulți ani: *Eortodromionul* va ieși de sub tipar la Veneția, în 1836, iar *Noua Scară*, la Constantinopol, în 1844.

Epigrame⁴ ale Sfântului Nicodim Aghioritul la *Eortodromion*

Epigramă eroico-elegiacă la această carte

Îmbelșugatul ospăț al canoanelor pline de melos,
Cu felurite mâncări, vi se așterne acum.
Haideți, mulțimi ce purtați pe Hristos, la o cină mai bună,
La pământescul ospăț, și-aste ambrozii cinați!

Alta iambică la aceeași carte

— Ce este-această carte nouă, prieten drag,
Ce-o ții acum în mână și-o citești cu sârg?
— E cea care ne-arată înțelesul sfânt,
Ce stă-n melodice canoane. Cinste ei!

Alta în versuri citadine⁵

Canoanele melodice primește-le, iubite,
Ale lui Cosma și Ioan, cu sufletul fierbinte,
Cu care-au veșmântat frumos oricare sărbătoare
A Domnului Celui de Sus și-a Maicii Lui Fecioare.
Primește-le pe-acestea, dar, cu tâlcuiri culese,
Ce-n graiul simplu scrise-au fost, cucernic și pe-alese.
Și 'nalță rugi la Dumnezeu din sfântă-ndatorire,
Gândind la cei ce le-au transcris trudind spre tipărire.

⁴ Cuvântul „epigramă“ va fi folosit în ediția de față cu sensul, ieșit din uz, de „poezie scurtă, care abordează subiecte diferite“, acesta fiind sensul prim înregistrat în *MDA*.

⁵ Sintagma πολιτικός στίχος a fost echivalată prin „vers citadin“, iar nu prin „vers politic“, întrucât aceasta din urmă are alte înțelesuri astăzi, pe când aici πολιτικός se referă la cele ce țin de cetate (πόλις); vezi AGAPITOS, *The Politics*, p. 42, n. 7. Acest tip de vers a apărut în Bizanț în secolul al X-lea. Este alcătuit din 15 silabe, cu cezură după a 8-a silabă și cu accente obligatorii pe silaba a 6-a sau a 8-a și pe a 14-a. Nu are rimă, însă mai târziu apare, în epigrame, cu rimă împerecheată. În versuri citadine, Sfântul Simeon Noul Teolog și-a scris o parte din poeme. Vezi mai multe despre acest tip de vers la HÖRANDNER – RHOBY, *Metrics*, pp. 413-416.

CĂTRE CITITORI

Cu cât Dumnezeu face mai mult bine oamenilor, cu atât oamenii sunt mai îndatorați să-I mulțumească Binefăcătorului lor Dumnezeu, pentru că nerecunoșcător este – și se numește îndeobște așa – cel care, deși e ajutat de Dumnezeu, nu-I mulțumește nici măcar în cuvinte. Lucrul acesta l-a arătat mai întâi prorocul și împăratul David, care a zis către Dumnezeu: „Te va lauda când îi vei face bine“, adică atunci când Tu, Doamne, îi vei da omului bunătăți și binefaceri, omul îți va aduce laudă, adică mulțumire. Apoi și Stăpânul Hristos a arătat acest lucru în cazul celor zece leproși, când Se plânge de nerecunoștința pe care l-au arătat-o cei nouă leproși în schimbul binefacerii primite: „Oare nu zece s-au curățit? Cei nouă unde sunt? Nu s-a găsit să se întoarcă să-I dea slavă lui Dumnezeu decât numai acesta, care e de alt neam?“

Ps. 48, 19

Lc. 17, 17

Prin urmare, fiindcă Dumnezeu-Cuvântul este viu și ipostatic și Se bucură să fie numit cu acest nume, atunci și mulțumirea adusă prin cuvânt este pentru El cea mai bineprimită dintre toate. Cuvântul nu este doar cel citit în proză și fără metrică, ci și cel alcătuit din versuri metrice, din cântări și din ode.

Tot așa, de pildă, în Vechiul Testament, când Dumnezeu a făcut cea mare binefacere poporului israelit și l-a izbăvit de robia egipteană și din Marea Roșie, Moise a alcătuit cântarea întâi în limba ebraică, în versuri hexametrice, potrivit lui Iosipos, și a cântat-o lui Dumnezeu împreună cu toți bărbații, ca să-I mulțumească pentru un dar atât de mare. Tot așa și prorocița Ana, mama prorocului Samuel, a alcătuit cântarea a treia ca să-I mulțumească lui Dumnezeu pentru binefacerea făcută ei. Tot așa și Iona și cei trei tineri au alcătuit cântări de mulțumire pentru binefacerea arătată lor de Sfântul Savaot:

*cf. AI II, XVI, 4,
vol. 1, p. 122*

pe Iona l-a scăpat din chit, iar pe cei trei tineri i-a scăpat din cuptor. Dar și prorocul David Îi dăruiește lui Dumnezeu cei mai mulți Psalmi ai săi, pe care i-a alcătuit cu melos și armonie, drept mulțumire pentru multele și marile Sale binefaceri pe care le-a făcut cu el în diferite timpuri și în felurite chipuri.

În Noul Testament, când s-a rânduit ca marile sărbători împărătești să fie prăznuite an de an, la care Fiul lui Dumnezeu cel Unul-Născut a revărsat peste lume râuri de haruri și de binefaceri prin iconomia întrupării Sale (fiindcă sărbătorile împărătești au ca teme binefacerile și darurile Sale), despre care Teodoret al Cirului a scris: „După ce Creatorul nostru Dumnezeu ne-a legat în urma păcatului cu griji și dureri, ne-a dăruit mai apoi drept prilejuri de mângâiere sufletească dumnezeieștile sărbători, punându-ni-le înainte. Căci temele acestora ne amintesc de darurile date de Dumnezeu și ne prevestesc deplina dezlegare a amărăciunilor.“ Spuneam deci că atunci când sărbătorile împărătești au fost rânduite, mulți Părinți și învățători ai Bisericii I-au dăruit Stăpânului Hristos, drept mulțumire prin cuvânt, nu doar cuvântări prăznuitoare, scrise în proză, care cuprind temele sărbătorilor, ci au alcătuit și poeme metrice, cântări armonioase și felurite melodii și ode, care cuprind la rândul lor tema sărbătorii și bucură prin melos și armonie poporul Domnului cel numit cu numele Său. Acești Părinți le-au alcătuit din râvnă și ca să imite vechile Cântări și Psalmii lui David de care vorbeam. Dar de ce au alcătuit aceste poeme pe linie melodică? „Pentru ca prin dulceața și gingășia sunetului – potrivit marelui Vasile – să primim, pe nesimțite, folosul de pe urma cuvintelor, așa cum fac și medicii înțelepți, care de multe ori ung paharul cu miere pentru a da să bea celor fără poftă cele mai amare leacuri. De aceea au fost făcute aceste cântări armonioase, ca celor morți duhovnicește să li se pară că doar le cântă, dar de fapt să-și instruiască sufletele.“

cf. *OPs* 1, 1,
PG 29, 212B

Imn, PSB 4,
pp. 361-362

cf. *DS* 29, 73,
PG 32, 205A

cf. Gavriil de Novgorod, *Telet*,
pp. 40-41

Astfel, sfințitul Clement al Alexandriei, care a trăit în veacul al II-lea, a alcătuit, ca laudă și mulțumire Domnului nostru Iisus Hristos, câteva poeme și cântări metrice. Tot așa și mucenicul Atinoghen a alcătuit „Lumină lină“, pentru a fi cântată seara ca laudă și mulțumire lui Dumnezeu, așa cum mărturisește marele Vasile. La fel și Nepos, episcop în Egipt, Victorin, Lactanțiu și Grigorie Teologul (vezi *Sfânta Slujire*), Andrei al Cretei, Iosif Imnograful, Anatolie și mulți alții. Dar mai ales ierarhul Cosma din Ierusalim* și Ioan din

* Acest dumnezeiesc ierarh Cosma l-a îndemnat pe cel de o suflare și de un suflet cu el, pe Sfântul Ioan Damaschin, să scrie cartea numită *Izvorul cunoașterii*, care cuprinde logica, sau dialectica, cum spun filozofii. Scrie despre o sută trei erezii și despre credința ortodoxă.

Damasc*, cel cu nume de har și prezbiter în Ierusalim, cele două sfinte muze și cei doi orfei cerești, cele două privighetori ale Bisericii lui Hristos cu triluri încântătoare și cu înmlădieri rezezi și dulci. Ei au împodobit, au umplut de har, așa cum numele lor o arată, și au îndulcit toate marile sărbători obștești și împărătești ale Domnului nostru Iisus Hristos și ale Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea cu canoane melodice și cântări izvorâtoare de miere și pline de nectar, pe care de trei ori fericții le-au alcătuit, insuflați fiind de harul și lucrarea Duhului Sfânt, spre laudă și mulțumire pentru marile binefaceri ale lui Hristos pe care ni le-a dăruit nouă la sărbătorile împărătești și pentru a-i bucura și veseli duhovnicește pe creștinii care le cântă, le citesc și le ascultă.

În *Lexiconul* său, Suidas a spus acest mare cuvânt de laudă privitor la canoanele melodice ale celor doi sfinți melozi: „Canoanele melodice ale lui Ioan și Cosma n-au avut seamăn, și nici nu vor avea, până când viața de

Lexicon, II, p. 649

După ce a scris sub ascultare această carte, Ioan cel cu nume de har a trimis-o Sfântului Cosma, însoțită și de o epistolă în care scrie acestea: „Preacuviosului și de Dumnezeu cinstului Părinte Cosma, Preasfințitului Episcop al Maiumei, Ioan, cel din urmă monah și prezbiter, salutare în Domnul“ [PG 94, 521A].

* Despre dumnezeiescul Damaschin, Macarie al Ancirei scrie acestea împotriva lui Varlaam în capitolul 35: „Spunând «Damaschin», am arătat că i-am cuprins pe toți dascălii și teologhisitorii, fiindcă el este gura și tâlcuitorul tuturor teologhisitorilor; de aceea în scrierile lui nu zice: «Eu spun», ci: «Noi spunem». Sinodul al Șaptelea Ecumenic arată cât de mare este înălțimea cuvântărilor sale, rigoarea și dreptarul său în dogme și cât de mare este strălucirea lui între toți ceilalți“ [Clat, p. 63]. A spus și Constantin Akropolitis: „Le voi lăsa pe celelalte, voi lăsa deoparte și cuvintele de laudă ale sfinților, cu care ei o laudă pe Maica lui Dumnezeu și cu care împodobesc cinstitele sărbători, care ne cheamă la o dănuire cu adevărat mai dumnezeiască și mai bună [aici pare să se refere la canoanele melodice de la sărbători]. Dar cum să trec cu vederea *Izvorul cunoașterii*? Sau cum să nu mă adap și din lectura acestei cărți, pentru a ajunge mai sporit pe calea ce mi-a mai rămas“ [Dam 54, PG 140, 876C]. De ce cartea aceasta a lui Damaschin a fost numită *Izvorul cunoașterii*? Răspunde Gheorghe Chionieatis: „A fost numită prin excelență *Izvorul cunoașterii* pentru că nu există cunoaștere omenească sau dumnezeiască și, simplu spus, teoretică sau practică, lumească sau mai presus de lume care să nu fie cuprinsă în această carte“ [apud Leo Allatius, Prol 30, PG 94, 133-134 (toate trei citatele au fost preluate de la Allatius, G 94, 129-134)]. Împreună cu cei doi sfinți melozi, zic de Cosma și de Ioan, se mai numără și un al treilea: Iosif cel sporit și cu nume potrivit, care prin excelență a fost numit „imnograf“, originar din Sicilia. Acest prealăudat Iosif a împodobit, împreună cu Ioan Damaschin, slăvita sărbătoare a Înălțării Domnului, melurghisind pentru ea al doilea canon, cel pe glasul al 4-lea. Am spus că acest sfânt Iosif „cu nume potrivit“ este sporit, fiindcă Iosif înseamnă „sporit“. Dar este numit și „imnograf“ pentru că a scris mai multe canoane melodice decât toți ceilalți sfinți melozi. Așadar, cei mai mulți sfinți de peste an au fost împodobiți de el cu canoane, și aproape toate canoanele cuprinse în două treimi din mineiele de peste an sunt alcătuirile ale lui Iosif, pe când canoanele cuprinse într-o treime din mineie sunt alcătuirile altor melozi.

aici se va sfârși.“ Și tâlcuitorul anonim al canoanelor a spus despre cei doi melozi: „Dar trebuie să ne minunăm de amândoi melozii, pentru că fiecare a împodobit în felul său cu imne aceste sărbători dumnezeiești, așa cum harul dumnezeiesc i-a inspirat pe amândoi.“

Deoarece canoanele acestea nu doar că au fost scrise în limba greacă veche, ci cuprind și înțelesuri înalte și teologice, ele sunt cu anevoie de înțeles pentru frații noștri mai simpli, nedeprinși cu limba greacă veche. Dar ce vorbesc? Chiar și cunoscătorii de greacă veche întâmpină greutăți în a pătrunde înțelesurile din aceste canoane. De aceea ele au început să fie tâlcuite, mai întâi, de un oarecare tâlcuitor anonim, a cărui tâlcuire se află în manuscris într-o carte de pergament.* Apoi de către înțeleptul Teodor, numit Ptohopródromos, care, găsim tâlcuirile anonimului și văzând că ele nu-și ating scopul și nici nu tâlcuiesc cum se cade înțelesurile din sfintele canoane ale melozilor, a început el însuși să tâlcuiască foarte iscusit și foarte nimerit aceste canoane melodice (în afară de unele), îndemnat fiind de un orfanotrof, al cărui nume nu l-am putut afla și nici unde a locuit, dar presupunem că a locuit în Constantinopol⁶.

Dar, întrucât și tâlcuirile celor doi au fost scrise tot în limba greacă veche, frații mai simpli au fost lipsiți de folosul lor – și nu doar ei, ci și cei cunoscători de limba greacă veche –, pentru că aceste tâlcuiri n-au fost niciodată tipărite, ci au rămas nepublicate până acum. Așadar, văzând noi pe frații mai simpli lipsiți de folosul acestor canoane melodice, adică de cele la Înălțarea Crucii, la Nașterea Domnului, la Botezul Domnului, la Întâmpinarea Domnului, la Bunavestire, la Stâlpări, la Lunea Mare, la Marțea Mare, la Miercurea Mare, la Joia Mare, la Vinerea Mare, la Sâmbăta Mare, la Înviere, la Înălțare, la Cincizecime, la Schimbarea la Față și la Adormirea Maicii Domnului, și că,

⁶ Acesta este canonistul bizantin Alexios Aristinós (vezi KOMINH, *Γρηγόριος*, p. 114, n. 1), care în jurul anului 1130, la cererea lui Ioan II Comnenul (1118-1143) comentează canoanele lui Ștefan Efesiul (sec. VI-VII). Pe lângă comentariul la canoanele melodice, Teodor Prodrornos îi adresează și o seamă de poeme și câteva scrisori (*PG* 133, 1239-1292). Aristinos a îndeplinit mai multe funcții, ca cea de nomofilax, orfanotrof și mare iconom al Bisericii (vezi și în Introducere, *supra* pp. xxiii, xxxv). Privitor la Aristinos și la funcția sa de orfanotrof vezi MILLER, *The Orphans*, pp. 49, 186-188, 193, 200, 205-206, 244-245.

* Din câte putem deduce din tâlcuirea lui Ioan Zonarás la Octoih, acest tâlcuitor anonim al canoanelor a fost mitropolit al Tesalonicului, dar numele său nu e consemnat aici. Pe lângă acestea, mai spune că acest anonim a făcut și o tâlcuire la Canoanele Învierii din Octoih ale lui Damaschin, dar pe care nu am găsit-o. Așadar, reiese că acest anonim a trăit înainte de Zonaras, care era în plină activitate la anul 1118. [Privitor la identitatea acestui anonim și la manuscrisul cu tâlcuirea sa folosit de Sf. Nicodim, vezi în Introducere, *supra* pp. xxxiii-xxxiv.]

cântându-le și citindu-le ei vreme de opt zile⁷, nu înțeleg nimic din cele cântate și citite, sau doar foarte puțin, dar văzând că și cunoscătorii de limba greacă veche sunt lipsiți de folosul lor, acestea nefiind publicate pe calea tiparului, am început prin urmare să tâlcuim aceste canoane melodice în limba simplă, pentru a avea folos și unii, și alții: frații mai simpli, prin tâlcuirea canoanelor într-o limbă simplă, iar cunoscătorii de limbă greacă veche, prin publicarea lor pe calea tiparului. Lucrul acesta l-am făcut la îndemnul multor frați ce râvnesc la cele bune și iubesc folosul obștesc al neamului ortodox.

Găsind noi cartea din pergament a tâlcuitorului anonim în Sfânta și Împărăteasca Mănăstire Dochiariu, iar pe a înțeleptului Teodor Ptohoprodromos în Sfânta și Împărăteasca Mănăstire Xiropotamu, ne-am inspirat din ele în vederea acestei tâlcuiri la sfințele canoane: rareori din cea a anonimului, iar din cea a înțeleptului Teodor de cele mai multe ori și aproape în întregime, pentru că este cu mult mai bună și mai izbutită, și din care în multe locuri am și tradus. Însă nu ne-am mulțumit doar cu aceștia doi, ci ne-am inspirat și de la mulți alții, ale căror scrieri au legătură cu tâlcuirea troparelor de față, dar ne-am inspirat îndeosebi din panegiricele sfinților alcătuite la aceste sărbători. Am dat și dife-rite note, potrivit obiceiului nostru, ca să mulțumim și curiozitatea cititorilor noștri iubitori de cuvânt. Cât despre tâlcuitori și despre cum s-a ajuns la această tâlcuire a canoanelor melodice în limba simplă, sunt îndeajuns acestea.

Deoarece înțeleptul Teodor nu a tâlcuit Canonul Buneivestiri, nici Canoanele Înălțării, nici Canonul iambic al Cincizecimii și nici Canoanele Adormirii, le-am tâlcuit noi, pe cât ne-a stat în putință. Tâlcuirea anonimului la aceste canoane este de o valoare neînsemnată. Și încă ceva: fiindcă nici anonimul, nici Teodor nu a lămurit anumiți termeni pe care cititorii acestor canoane ar trebui să-i cunoască, am preluat lămurirea lor din tâlcuirea vastă a lui Ioan Zonarás, pe care a scris-o la canoanele melodice ale lui Ioan Damaschin din Octoih și care se află în manuscris în Sfânta, Împărăteasca și Marea Lavră⁸ a Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Atanasie Athonitul. Așadar, scurtând lămurirea la acești termeni și traducând-o în limba simplă, o adăugăm aici cititorilor ca *Precuvântare*.

Trebuie deci ca cei ce vor citi aceste canoane să cunoască termenii de mai jos cuprinși în ele, anume ce înseamnă „irmos“, ce înseamnă „tropar“, ce înseamnă

⁷ Adică din ajunul sărbătorii până la odovania ei.

⁸ Vezi referitor la această tâlcuire în Introducere, *supra* pp. xli-xliii.

„cântare“ și ce înseamnă „canon“. Irmosul (ειρμός) este un text melodic alcătuit armonios, metric, cu un anumit număr de silabe și care trebuie cunoscut dinainte, pentru că troparele care îi urmează sunt scrise după modelul lui și se cântă întocmai. Pe scurt, irmosul este începutul atât al troparelor, cât și al cântărilor sau, simplu spus, al întregului canon. Etimologic, ειρμός provine de la verbul εἶρω, cu spirit lin, care înseamnă „a împleti“, fiindcă și irmosul este o împletire după o anumită rânduială și melurghisire⁹, iar nu simplu, ca alte texte. Sau εἶρμός înseamnă „înșiruire“, ca atunci când spunem: „Cuvintele curg șir (καθ' εἶρμόν)“, adică într-o înșiruire. Prin urmare, textele de la începutul fiecărei cântări se numesc „irmoase“ pentru că arată care este continuarea și modelul melodic al troparelor următoare.

„Tropare“ (τροπάρια) sunt numite cele care urmează după irmos, pentru că acestea se modifică (τρέπονται) în funcție de numărul de silabe, de tonurile, de armonia și de melodia irmosului, și, aș zice, ele au irmosul drept model la care se raportează. Însă anumiți contemporani au spus că de aceea sunt numite „tropare“, deoarece canonarhii care le rostesc se mută (τρέπονται) de la o strană la alta¹⁰.

cf. OPs 29, 1,
PG 29, 305C

cf. TPs II, 3,
PG 44, 493B

Cântarea (ὠδή), potrivit marelui Vasile, „este un glas muzical și armonios, rostit doar cu gura, fără a fi însoțit de un instrument“. Același lucru îl spune și fratele său, dumnezeiescul Grigorie al Nyssei când tâlcuiește titlul *Psalmului* 4. Se numește ὠδή de la verbul ᾄδω, „a cânta“, fiind o cântare (ᾠοιδή) melodioasă, de unde α și o s-au contras la ω, iar ι s-a subscris. La evrei, imnele erau cântate lui Dumnezeu și cu instrumente, dar fiindcă Dumnezeu le-a lepădat instrumentele, cum a spus prin Amos: „Îndepărtează de la Mine răsunetul cântărilor tale, iar muzica instrumentelor

⁹ Substantivul grecesc μελουργός (de la μέλος, „melodie“, și ἔργον, „lucrare“) este, în muzica bizantină, cel care compune melodia imnurilor, de unde a pătruns și în limba română cu forma de „melurg“ (DTM). De aici, pentru traducerea de față, au fost create și derivările „melurghisire“ și „a melurghisi“ pentru termenii grecești μελουργία și μελουργέω. Un alt sinonim în greacă este μελογράφος (de la μέλος și γράφω, „a scrie“), de unde în română „melograf“ (DTM). Un al treilea sinonim e μουσουργός (de la μουσα, cu sensul extins de „cântare“, și ἔργον), cu derivatul μουσουργέω, care rareori apare în original și pe care l-am echivalat cu „melurg“, în loc de „musurg“, cu derivările „musurghisire“, „a musurghisi“, datorită inadapării lui la limba română, deși e înregistrat în DTM. Pe parcursul cărții de față, Sfântul Nicodim folosește termenul „melurg“ și în sens mai larg, cu acela de autor de text imnografic.

¹⁰ Pe lângă alte îndatoriri liturgice într-o mănăstire, canonarhul avea și sarcina de a rosti, anticipativ, la fiecare strană textul care se cânta. Această ultimă explicație pentru „tropar“ este mai degrabă o etimologie populară. Vezi mai multe în Introducere, *supra* pp. lvi-lvii.

tale n-am s-o mai ascult“, de atunci noi, creștinii, Îi înălțăm lui Dumnezeu imne doar cu glasul. Amos 5, 23

În sens propriu, canon (κανών) este bățul numit „riglă“ (sau „dreptar“), pe care meșterii îl folosesc ca să alinieze bârnele, pietrele sau alte materiale cu care lucrează. Punând acest dreptar pe materialele folosite de ei, dacă acestea sunt înclinate mai înăuntru sau mai în afară, le îndreaptă cu el. De aici, în sens metaforic, „canoane“ mai sunt numite și hotărârile dumnezeieștilor apostoli, ale Sinoadelor Ecumenice, ale celor locale și ale unor Sfinți Părinți. De asemenea, „canoane“ mai sunt numite și aceste cântări alcătuite pentru a-L slăvi pe Dumnezeu, întrucât fiecare canon are o măsură stabilită, care nu poate fi încălcată. Fiecare canon are nouă cântări, nici mai multe, nici mai puține (mai degrabă opt, întrucât cântarea a doua lipsește din toate canoanele, din motivele pe care le vom arăta când vom vorbi despre ea). Cu acest sens [metaforic] apostolul a folosit cuvântul „canon“ când a scris: „Iar noi nu ne vom lăuda în cele fără măsură, ci după măsura canonului cu care ne-a măsurat nouă Dumnezeu: aceea de a ajunge și până la voi.“*

2 Cor. 10, 13

Toate cântările sunt în număr de nouă, pentru că cifra 9 este cea mai mare dintre cifre. Unitățile cifrelor până la 9 sunt acestea: α', β', γ', δ', ε', ζ', ζ', η', θ'. De asemenea și zecile sunt tot nouă: ι', κ', λ', μ', ν', ξ', ο', π', ς'. Tot nouă

* Lămurim aici și alte lucruri, pentru ca frații mai simpli, citindu-le, să le cunoască; acestea sunt: apoliticul (ἀπολιτικόν) este acel tropar care se cântă la sfârșitul Vecerniei și al Utreniei, când poporul este slobozit (ἀπολύεται) din biserică, după cuvântul lui Simeon, care a zis către Domnul: „Acum slobozește (ἀπολύεις) pe robul Tău în pace, Stăpâne“ (Lc. 2, 29). Sedealna (κάθισμα) este cea care, atunci când e cântată, cei care o cântă șed (κάθηνται), ca să se odihnească puțin după citirea Psaltirii. Din acest motiv, Psaltirea este împărțită în douăzeci de catisme, pentru ca cei care o citesc să șadă pentru a se odihni puțin. Catavasiile (καταβασίαι) sunt irmoasele, pentru că, după ce s-a cântat toată cântarea, psalții celor două cete coborau (καταβαίνοντες) din strane și mergeau în mijlocul bisericii ca să cânte într-un glas irmoasele aceleiași cântări; vezi *Sfânta Slujire*, p. 345. Condacul (κοντάκιον) vine de la κόντον, care înseamnă „hârtie înfășurată“. O astfel de hârtie i-a dat Născătoarea de Dumnezeu Sfântului Roman, poetul condacelor, ca să o mănânce, și îndată ce a mâncat-o a rostit: „Fecioara astăzi pe Cuvântul Cel mai înainte de veci...“ Era în noaptea Nașterii lui Hristos, după cum povestește Nichifor Xanthopoulos [*TAntif*, pp. 127-128]. Icosul (ἰκος, „casă“) este ceea ce urmează după condac. S-a numit astfel fiindcă așa cum casa cuprinde, în mare, averea stăpânului ei, tot așa și icosul cuprinde, pe scurt, toate cele ale sfântului și ale sârbătorii; sau așa cum stelele se învârt și se mișcă în așa-numitele case din cer, tot așa și sfinții, fiind stele inteligibile, locuiesc și se mișcă în casele de pe țăria Bisericii sau în lăcașurile cerești. [Această interpretare alegorică se datorează sensului obscur al termenului grecesc folosit în imnografie. Vezi etimologia lui în Introducere, *supra* p. lxi, n. 318.]

sunt și sutele: ρ', σ', τ', υ', φ', χ', ψ', ω', ρ'. Apoi nouă sunt și miile: α, β, γ, δ, ε, ζ, ζ, η, θ. Celelalte numere se formează prin compunerea și reluarea lor, cum e 11, care este format din 10 și 1; 12, care este format din 10 și 2, după cum urmează: ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ις', ιζ', ιη', ιθ'. Tot așa se întâmplă și cu celelalte numere¹¹. Aceste nouă cântări simbolizează cele nouă cete îngerești. Așa cum în ierarhia cerească sunt nouă cete și fiecare ceată Îi înalță lui Dumnezeu laudă, tot așa și în ierarhia de jos sunt nouă cete: arhierii, preoți, diaconi; ipodiaconi, citeți, psalți; clerici, monahi, mireni; și fiecare ceată laudă pe Dumnezeu după cum este scris: „În lăcașul Lui fiecare zice: «Slavă!»“. Numărul 9 este și un simbol al Sfintei Treimi. Prin urmare, Părinții au rânduit cele nouă cântări și în cinstea Ei, pentru că 3 ori 3 este egal cu 9. Deci, pentru că numărul 9 este o triadă întreită, dumnezeieștii Părinți au rânduit cele nouă cântări spre lauda și cinstirea Sfintei Treimi. De aceea, în *Cuvântarea la Paști*, Grigorie cel mare în teologhisire a întreit cuvântul „Paști“ în cinstea Sfintei Treimi: „Paștile Domnului, Paștile! Și iarăși zic Paștile, în cinstea Treimii.“

Iar pentru că aici se vorbește despre cele nouă cântări, din care e alcătuit fiecare canon, am socotit că e potrivit să le spunem cititorilor câteva lucruri despre fiecare cântare, inspirându-ne și aici de la Zonaras.

Cântarea întâi a fost scrisă de prorocul Moise. După ce evreii au fugit din Egipt și au străbătut Marea Roșie, iar Faraon și slujitorii săi au fost înecați în ea, Moise, văzând această minune covârșitoare, a alcătuit cântarea întâi în versuri hexametrice, potrivit lui Iosipos (pentru că și la evrei existau diferite tipuri de prozodie). Așezându-i pe bărbați într-o parte, în fruntea căroră stătea el, iar pe femei în altă parte, între care frunțașă era sora lui, Mariam, cele două cete au cântat acea cântare de biruință: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“¹² Alegoric, această cântare se referă la întreaga fire omenească.

cf. *AI II*, XVI, 4,
vol. 1, p. 122

¹¹ Aceste cifre au fost preluate din alfabetul limbii grecești. Alfabetul are 24 de litere, iar pentru reprezentarea cifrelor grecești au mai fost adăugate trei simboluri: ς (*digamma*) pentru 6, ϣ (*koppa*) pentru 90 și Ϟ (*sampi*) pentru 900. Primele opt litere din alfabet împreună cu *digamma*, însoțite de apexul din dreapta sus (´), reprezintă numerele de la 1 la 9. Următoarele opt litere împreună cu *koppa*, însoțite de același apex, reprezintă numerele de la 10 la 90. Următoarele opt litere împreună cu *sampi*, însoțite de același apex, reprezintă numerele de la 100 la 900. Pentru numerele de la 1000 la 9000 sunt reluate primele opt litere ale alfabetului împreună cu *digamma*, de această dată apexul fiind așezat în stânga jos (˘), iar procedul continuă întocmai.

¹² Verbul „a proslăvi“ este o calchiere a slavonescului *proslaviti*, sinonim cu *slaviti*, „a slăvi“, care amândouă verbele îl traduc pe δοξάζω din greacă. Preverbul *pro*, pe lângă *slaviti*, a suferit o delexicalizare, drept care *proslaviti* nu se mai diferențiază semantic de *slaviti*, așa

Așa cum Dumnezeu l-a ales pe Avraam din neamul caldeenilor și l-a strămutat în Palestina, în pământul unde curge lapte și miere, tot astfel, la început, l-a luat Sieși pe Adam din toată zidirea și l-a pus în raiul Edenului (adică al desfătării). Și așa cum urmașii lui Avraam s-au mutat în Egipt din pricina mâncării, tot așa și Adam, din pricina mâncării din pom, s-a mutat în Egiptul inteligibil, adică în întunericul patimilor și în răul venit de pe urma patimilor, pentru că „Egipt“, în greacă, înseamnă „întuneric“ și „răutate“. Și așa cum egiptenii i-au folosit pe fiii lui Avraam ca sclavi, chinându-i cu paiele și cărămida și ucigându-le pruncii de parte bărbătească, tot așa și demonii egipteni și inteligibili, făcându-se întuneric din starea în care mai înainte erau lumină, s-au folosit de firea umană ca de o sclavă, rostogolind-o în toată răutatea și silind-o să rămână mereu la lut și la făcut cărămizi, adică la lucrurile pământești și de paie ale lumii. Ucideau pruncii de parte bărbătească ai firii omenești, pentru că, dacă vreun gând bărbătesc se naștea într-un om, demonii nu-l lăsau să ajungă la vârsta bărbăției, ci îl ucideau, temându-se ca nu cumva acești oameni să se gândească la cele de trebuință mântuirii, iar apoi să fugă de răutatea și de tirania lor.

Și așa cum Dumnezeu, milostivindu-Se de urmașii israeliți ai lui Avraam, l-a trimis pe Moise să-i elibereze din sclavia Egiptului, tot astfel, milostivindu-Se de întregul neam omenesc, nu a trimis înger sau om, ci pe Însuși Fiul Său Unul-Născut ca să-i răscumpere din robia egiptenilor inteligibili (adică a demonilor). Și așa cum Moise, despărțind Marea Roșie, pe israeliți i-a trecut cu picioarele neudate, iar pe egiptenii prigonitori i-a înecat în ea, tot așa și Domnul nostru Iisus Hristos pe creștinii care se încredințează Lui și vor să fugă de sclavia demonilor îi trece prin marea patimilor, iar pe demoni îi înecă. Văzându-i pe oamenii stăpâniți cândva de ei că se eliberează din tiranie și calcă peste ei ca peste aspidă și vasilisc, blestemații nu suferă biruința, ci se sufocă și pier. Vezi și tâlcuirea făcută, cuvânt cu cuvânt, la cântarea întâi în cartea noastră nou tipărită *Grădina harurilor*¹³.

cum și în română verbul „a încălca“ nu se mai diferențiază de „a călca“, în context juridic, sau „a îndepărta“ de a „depărta“. Astfel că, în traduceri românești vechi, cele două verbe de origine slavonească au fost folosite alternativ pentru a-l traduce pe δοξάζω, însă cu timpul, prin atracție paronimică, verbul „a proslăvi“ a ajuns să fie scris „a preaslăvi“, fără a exista în limba sursă un preverb augmentativ. De aceea, acolo unde s-a îndătinat verbul „a preaslăvi“, mai precis în Ode 1, 1 și Ode 7, 2, în traducerea de față a fost redat cu „a proslăvi“.

¹³ Deși această carte urma să fie tipărită în timpul vieții Sfântului Nicodim, ea a văzut lumina tiparului abia în 1819 (de aici înainte cu sigla *GH*).

A doua cântare a lui Moise a fost scrisă din următoarea pricină. Prevăzând Dumnezeu că, după moartea lui Moise, poporul lui Israel avea să cadă în idolatrie și să nu mai păzească Legea Sa, i-a poruncit lui Moise să scrie această cântare înfricoșătoare și să-i învețe pe toți israeliții să mediteze neîncetat la ea, iar prin meditarea la ea să fie împiedicați de la idolatrie și de la alte păcate: „Și a zis Domnul către Moise: «Iată, tu vei adormi împreună cu părinții tăi, iar poporul acesta se va scula și se va desfrâna după dumnezeii străini ai țării în care intră, iar pe Mine Mă vor părăsi și vor călca testamentul Meu pe care l-am încheiat cu ei. [...] Iar acum, scrieți cuvintele acestei cântări și puneți-i pe fiii lui Israel s-o învețe; puneți-o în gura lor, pentru ca ea, cântarea aceasta, să-Mi fie spre mărturie împotriva fiilor lui Israel.»“

Deut. 31, 16-19

Potrivit înțeleptului Teodor, motivul pentru care sfinții melozi Cosma și Ioan Damaschin nu alcătuesc tropare în canoanele lor melodice și după modelul cântării a doua este acesta. Tema acestor canoane melodice este una îmbucurătoare și prăznuitoare, odată ce ele sunt cântate la sărbători și la prilejuri de bucurie. Chiar dacă Pătimirile se referă la Cruce și la Îngropare, totuși, pe lângă teamă, ele cuprind și bucurie, fiindcă plămădesc din nou întreaga făptură, pe când tema cântării a doua este cu totul mohorâtă și înfricoșătoare, fără să fie amestecată în ea o brumă de bucurie. Prin urmare, melozii prăznuitori și dănțuitori, având o altă dispoziție și o altă temă aducătoare de bucurie, lasă laoparte cântarea a doua, fiind una de tânguire. Dar alți imnografi, care au scris tricântările, folosesc în acestea și cântarea a doua la vreme potrivită, adică în zilele Postului Mare, când creștinii cultivă suspinul, zdrobirea inimii și lacrimile, căci înfricoșând sufletele păcătoșilor cu această cântare, îi fac să se întoarcă și să se pocăiască. De aceea Zonaras numește această cântare „mărturie împotriva“ și „mustrare“ pentru iudei, iar nu cântare adusă lui Dumnezeu: „Pentru ca ea, cântarea aceasta, să-Mi fie mărturie împotriva fiilor lui Israel [adică mustrare].“ Vezi și tâlcuirea făcută, cuvânt cu cuvânt, la această cântare în cartea noastră *Grădina harurilor*.

Deut. 31, 19

Cântarea a treia este poemul prorociței Ana, cea care l-a născut pe prorocul Samuel și care, stearpă fiind și neputând naște, s-a dus la templul din Șilo și s-a rugat atât de mult lui Dumnezeu, încât preotul de atunci, Eli, credea că e beată. După ce Dumnezeu a ascultat-o, l-a născut pe prorocul Samuel. Ca mulțumire pentru acest dar, l-a înălțat lui Dumnezeu această cântare. În ea proorocește despre nașterea lui Hristos care le va aduce tuturor mântuire, după cum zice: „Veselitu-m-am întru mântuirea Ta.“ Tot astfel proorocește despre Înălțarea la

*Ode 3, 1/
1 Împ. 2, 1*

ceruri, despre Pogorârea de acolo și despre Judecata de Apoi: „Domnul S-a suit la ceruri și a tunat, El va judeca marginile pământului, drept fiind.“ A prorocit și despre Pogorârea Duhului Sfânt, fiindcă verbul „a tunat“ arată acel vuiet și suflare năprasnică ce s-a petrecut în casa apostolilor la pogorârea Duhul Sfânt. A prorocit și multe altele, îndeosebi despre puterea împărăției lui David. Toate acestea sunt înfățișate în capitolul 2 din *Cartea I a Regilor*.

Ode 3, 10/
1 Împ. 2, 10

Această cântare poate fi cântată lui Dumnezeu de către orice suflet sterp de virtute, care, când își va simți nerodirea în cele bune, când se va întrista din această pricină și se va ruga lui Dumnezeu cu inimă fierbinte și cu străpungere, va fi ascultat negreșit. Mai întâi va naște conștiința păcatului, iar de aici va primi ca dar de la Dumnezeu pocăința, așa cum Ana l-a primit pe Samuel, fiindcă Samuel se tâlcuiește „darul“ sau „răspunsul lui Dumnezeu“. După ce va primi pocăința de la Dumnezeu ca dar, va ajunge plin de prunci, adică va naște și alte virtuți, ca să se împlinească și cu el cuvântul Anei: „Că cea stearpă a născut șapte și cea cu mulți copii a slăbit“, adică a slăbit răul cu mulți copii, care odrăștește multe vlăstare în noi dacă nu suntem atenți. Vezi această cântare tâlcuită, cuvânt cu cuvânt, în cartea noastră *Grădina harurilor*.

Ode 3, 5/
1 Împ. 2, 5

Cântarea a patra este poemul prorocului Avacum, scris în capitolul 4 din prorocia sa, și este o mulțumire adusă lui Dumnezeu. Văzând de mai înainte cu ochii minții pogorârea și întruparea Domnului printre noi, s-a înfricoșat și s-a înspăimântat: s-a înfricoșat gândindu-se cum poate firea omenească să sufere viețuirea împreună cu Dumnezeu; s-a înspăimântat gândindu-se cum se va îmbrăca firea imaterială cu grosimea trupului și cum va putea primi chip de rob Cel în chipul lui Dumnezeu (adică Dumnezeu după fire și ființă). Apoi mai adaugă că Cel ce avea să Se întrupeze Se va arăta între două ființe vii, adică între cei doi heruvimi aflați în Sfânta Sfintelor; lucrul acesta arată că Cel întrupat va fi Dumnezeu. Mai procește multe altele, pe care vezi-le în *Grădina harurilor*, tâlcuirea cuvânt cu cuvânt la această cântare.

cf. Flp. 2, 6

Cântarea a cincea este poemul prorocului Isaia și e înfățișată în capitolul 26 din prorocia sa. Este o prorocie despre Hristos și o mulțumire adusă Lui, dar este și o rugăciune adresată Tatălui. Ascultă cum zice: „Din noapte mâncă duhul meu către Tine, Dumnezeule, pentru că lumină sunt poruncile Tale pe pământ“¹⁴, adică din noaptea Vechiului Testament, care este asemănat cu

Ode 5, 9/Is. 26, 9

¹⁴ Moartea câte unui cuvânt, cum spunea C. Noica, lasă în urmă un gol de neacoperit (NOICA, *Cuvânt*, p. 49). Un astfel de caz e și cel al lui „a mâneca“ (cu derivările sale), echivalentul cel mai izbit pentru grecescul ὄρθοίειν, care indică trezirea înainte de răsăritul soarelui.

noaptea, fiind întunecos și nedeslușit. Din el mânec spre Tine, Dumnezeule, căci poruncile Tale sunt lumină; și înainte de a se ivi răsăritul venirii Tale pe pământ (aceasta este mânecarea), eu ajung mai repede la cunoașterea Ta și le vestesc și oamenilor venirea Ta la noi, așa cum și mânecarea vestește strălucirea și răsăritul soarelui pe pământ. Apoi își întoarce cuvântul către iudei sau către toți oamenii, îndemnându-i să deprindă dreptatea izvorâtă din Evanghelie, cum a spus Domnul: „Dacă dreptatea voastră n-o va întrece pe a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în Împărăția cerurilor“, adică dacă nu veți întrece poruncile Legii Vechi, pe care cărturarii și fariseii par să le păzească și pe care, fiind nedesăvârșite, Eu le-am făcut mai desăvârșite prin Evanghelie, nu veți putea intra în Împărăția cerurilor. Apoi prorocște și despre decăderea poporului iudeu, zicând: „Încetat-a neamul cel necredincios“, pentru că nu va mai avea regi și arhierii și cetate, ci va fi rob. Îl numește „necredincios“ pentru că de multe ori nu a crezut în Dumnezeu, dar mai ales pentru necredința în Hristos, pe care au săvârșit-o mai târziu prin răstignirea Lui. Apoi își îndreaptă cuvântul către Tatăl, pe Care Îl laudă și zice: „Doamne, înalt este brațul Tău, și ei n-au știut“, adică înalt este Fiul Tău Unul-Născut, Care este puterea Ta, potrivit apostolului, iar iudeii nu au știut aceasta. Silindu-se ca venirea lui Hristos să fie mai repede, Îi zice Tatălui: „Doamne, Dumnezeul nostru, dăruiește-ne pacea“, adică pe Fiul Tău Unul-Născut, Care este pacea noastră, căci ne-a împăcat cu Tatăl. Și mai spune aici multe altele, pe care le vei găsi toate tâlcuite pe larg în cartea noastră nou tipărită *Grădina harurilor*.

Cântarea a șasea este poemul prorocului Iona, în care Îi mulțumește lui Dumnezeu pentru că l-a izbăvit din pântecul chitului și în care prorocște despre Învierea Domnului; este scrisă în profetia lui. Poruncindu-i-se să meargă în cetatea Ninive și să vestească acolo că peste trei zile va fi dărâmată, n-a voit să se ducă. Cunoscând iubirea de oameni a lui Dumnezeu, pentru care El nu avea să-i piardă pe niniviteni dacă aceștia se vor pocăi, drept care prorocia lui s-ar fi dovedit mincinoasă, a coborât la Iope (acum Jaffa) și a găsit o corabie ce mergea în Tharsis (Θαρσεῖς), adică în Cartagina, potrivit lui Teodoret, o cetate de vază din Africa¹⁵, sau, potrivit lui Iosipos, în Tarsul (Ταρσόν) Ciliciei, cu transformarea lui τ (*tau*) în varianta lui [aspirată] θ (*thē-ta*). Pe când prorocul se afla în corabie, Dumnezeu a pornit o furtună mare.

Lipsa unui asemenea echivalent obligă la traduceri perifrastice nu pe deplin mulțumitoare dacă vechiul cuvânt nu e readus la viață. Vezi și cazul lui „lemn“ cu sensurile sale, *infra* p. 60, n. 14.

¹⁵ Astăzi, în Tunisia.

Corăbierii, întrebându-se cine este vinovat de furtună, au aruncat sorți, iar sorțul a căzut pe Iona. Ca să scape deci de furtună, l-au aruncat pe Iona în mare, însă Dumnezeu a poruncit unui chit – care mai este numit de către unii și „balenă“ – să-l înghită pe Iona, iar el a stat acolo trei zile și trei nopți. Deci trăind Iona înlăuntrul chitului și simțind putere și ajutor dumnezeiesc (căci de n-ar fi fost ajutat de Dumnezeu, nu putea trăi nici măcar puțin timp), l-a înălțat lui Dumnezeu această rugăciune de mulțumire pentru marea binefacere: „Întru necazul meu strigat-am către Domnul Dumnezeul meu“; apoi își îndreaptă cuvântul spre Dumnezeu: „Din pântecul iadului [adică din chit], glasul meu Tu l-ai auzit!“ și celelalte. Prorocște și despre Învierea Domnului, el fiind o preînchipuire a îngropării și învierii Domnului, după cum Însuși Domnul a spus: „Că precum a fost Iona în pântecul chitului trei zile și trei nopți, tot așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți.“ De aceea îi învinuiește pe ostașii care au păzit mormântul Domnului, fiindcă l-au părăsit pe Domnul cel înviat, Milostivirea întregii lumi, și au spus minciuni și lucruri deșarte, cum că nu a înviat, ci a fost furat de ucenici.

Această cântare și istorisire face referire, în chip alegoric, la fiecare dintre noi, pentru că și noi, din cauza călcării poruncilor lui Dumnezeu, coborâm în marea amară a păcatului și suntem cuprinși de somnul adânc al acestuia și aruncați în adâncul mării de către demonii ce călătoresc împreună cu noi. Demonii călătoresc și se întovărășesc cu noi ca să ne înșele și să ne arunce în felurite patimi. Suntem înghițiți de chitul inteligibil, de Satana, vrăjmașul și potrivnicul întregului neam omenesc, pe care David îl numește „balaurul mării“, care a fost zidit, iar după căderea lui s-a îngăduit ca să fie batjocorit de noi, însă noi, din pricina călcării poruncilor lui Dumnezeu și a nepăsării noastre, suntem batjocoriți de Satana.* Dar nu trebuie să cădem în deznădejde, ci și atunci când suntem trântiți la pământ de diavolul, trebuie să-L chemăm pe Domnul, și să-L chemăm cu glas tare ca să înalțe la El viețile noastre, adică să fie ridicate din căderea păcatului și să urce la înălțimea viețuirii

* Mai este scris despre diavol și Satana la *Iov*: „El de la Domnul este zidirea cea dintâi, făcută ca să-și rădă de ea îngerii Săi“ (*Iov* 40, 19). Unii au interpretat că Dumnezeu l-a zidit mai întâi pe acesta, iar alții „că a avut dregătoria cea dintâi peste îngeri, fiind una dintre căpeteniile de frunte, potrivit cuvintelor: «Ca una dintre căpeteniile cădeți» (Ps. 81, 7), dregătorie din care a fost alungat, fiindu-I potrivnic lui Dumnezeu.“ Eusebiu zice acestea: „Depărtându-se de Dumnezeu, a ajuns să fie batjocorit de sfinții îngeri ai lui Dumnezeu și de oamenii întocmai cu îngerii, pregătiți de luptă cu el“ [ambele citate sunt atribuite lui Olimpiodor, *TIov*, PG 93, 428C].

Mt. 5, 20

cf. Ode 5, 10/
cf. Is. 26, 10

Ode 5, 11/*Is.* 26, 11

cf. I Cor. 1, 24

Ode 5, 12/*Is.* 26, 12

cf. TP,
PG 80, 1436A
cf. AI 1, VI, 1,
vol. 1, p. 25

Ode 6, 3/*Iona* 2, 3

Mt. 12, 40

cf. Ps. 103, 26

virtuoase. Acesta este urcușul nostru spre Dumnezeu. Vezi și în cartea noastră *Grădina harurilor* această cântare tâlcuită cuvânt cu cuvânt.

Cântările a șaptea și a opta sunt poemele celor trei tineri, Anania, Azaria și Misail. Acestea sunt o laudă și o doxologie aduse lui Dumnezeu, și o mulțumire, fiindcă i-a izbăvit din cuptorul încins cu foc și n-au pățimit nicio vătămare. Când Nabucodonosor, regele babilonienilor, a înrobii Ierusalimul, i-a luat pe acești trei tineri împreună cu Daniel și, fiindcă i-a văzut frumoși la vedere și inteligenți la minte, i-a făcut fameni, iar după ce i-a învățat înțelepciunea caldeenilor, i-a făcut nobili și dregători. Dar fiindcă Nabucodonosor începuse în ultima vreme să se poarte cu semeție, voia să fie închinat ca un dumnezeu. Astfel că a așezat în câmpia Deir un chip al său făcut din aur și a poruncit ca toate popoarele supuse lui să se închine acelui chip ca unui dumnezeu. Atunci toate popoarele au căzut și s-au închinat, doar cei trei tineri s-au împotrivit poruncii regelui și nu au voit să se închine chipului său. Prin urmare, au fost aruncați în cuptorul încins de șapte ori, care poruncise să fie aprins, însă un înger al Domnului a coborât și a răcorit mijlocul cuptorului și i-a păzit nevătămați: „Iar îngerul Domnului – zice – s-a coborât odată cu cei aflați împreună cu Azaria și a împins văpaia afară din cuptor și a făcut mijlocul cuptorului ca o adiere rouroasă și fremătătoare, și nu s-a mai atins de ei focul, nici nu i-a vătămat, nici nu i-a necăjit.“

Ode 7, 25-26/
Dan. 3, 49-50

Atunci cei trei tineri, fiind izbăviți din cuptor, au cântat lui Dumnezeu un imn de laudă, chemând toată făptura să-L laude, ca să arate prin aceasta că unul singur este Dumnezeu, Creatorul întregii făpturi. Acest imn este împărțit în două cântări: a șaptea și a opta. A șaptea, pe lângă imnul adus lui Dumnezeu, cuprinde și o mărturisire a faptelor săvârșite de iudei, o prihănire de sine și o învinuire, pe când a opta cuprinde doar imnul.

Această istorisire poate fi înțeleasă și alegoric: că și pe noi ne înrobește Nabucodonosor cel inteligibil, diavolul, din Ierusalim spre Babilon, adică de la pacea nepățimirii (fiindcă Ierusalim se tâlcuiește „pace“) spre Babilon, adică spre amestecarea cu patimile și cu păcatul, fiindcă Babel se tâlcuiește „amestecare“¹⁶. Apoi suntem aruncați în cuptorul mâniei și al dorinței, care

¹⁶ Numele ebraic „Babel“ este redat în greacă prin „Babilon“, excepție făcând locurile din *Facere* 10, 10 și 11, 9. „Babilon“ este redarea termenului babilonian *bab-ili*, care este o traducere a numelui sumerian *ka-dingir-ra*, care înseamnă „poarta zeului“. S-a crezut că „Babel“ înseamnă „confuzie“ sau „amestecare“ printr-o etimologie populară bazată pe cuvântul ebraic paronim *bālal*, care are aceste sensuri. Vezi *Dicționar biblic*, s.v. BABILON.

este încins de către slujitorii lui Nabucodonosor cel inteligibil, diavolul. Dar când noi ne învinuim prin prihănirea de sine, ne mărturisim păcatele și ne pocăim, chemând pe Dumnezeu în ajutor, atunci Dumnezeu ne va trimite, ca înger bun, harul și ajutorul Său, iar flacăra din cuptorul patimilor ucigătoare o va stinge, și pe demonii care aprind patimile îi va mistui, pentru că blestemații aceștia, când văd că uneltirile și urzelile lor puse la cale împotriva noastră sunt zădărnice, se mistuie de invidie. Vezi și aceste două cântări tâlcuite, cuvânt cu cuvânt, în *Grădina harurilor*.

Ultima, cântarea a noua, este în întregime un imn și o mulțumire aduse lui Dumnezeu. Ea este împărțită în două părți, deși este socotită ca fiind una singură. Prima parte a alcătuit-o cu dulceață Doamna noastră, Născătoarea de Dumnezeu, după ce arhanghelul Gavriil i-a binevestit că-L va naște pe Fiul lui Dumnezeu. Când a auzit această veste bună, s-a dus în munte și a întâlnit-o pe Sfânta Elisabeta, mama lui Ioan Înaintemergătorul. Cealaltă parte a alcătuit-o prorocul Zaharia, tatăl Înaintemergătorului. După ce fiul său Ioan s-a născut, i s-a dezlegat limba care-i fusese legată fiindcă nu crezuse în cuvintele arhanghelului Gavriil când i-a vestit zămislirea fiului său. Doamna noastră, Născătoarea de Dumnezeu, procește în cântarea ei că o vor ferici toate neamurile. De asemenea, și Zaharia procește despre Hristos și despre Ioan, fiul său. Despre Hristos spune că e răscumpărarea și puterea mântuitoare a poporului Său. Despre fiul său spune că se va chema „proroc“ și că va fi înaintemergător al venirii lui Hristos și că va pregăti căile Sale, propovăduind pocăința. Vezi aceste două cântări, a Născătoarei de Dumnezeu și a lui Zaharia, tâlcuite, cuvânt cu cuvânt, în cartea noastră *Grădina harurilor*.

Deoarece sfințitul Cosma folosește în canoanele sale melodice glasurile cântate după obicei, am socotit că se cade să le punem înaintea cititorilor și cunoașterea acestora, ca o mirodenie, așa cum sunt ele descrise de Teodor. După cum știm cu toții, există opt glasuri. Primele patru sunt drepte, principale și mai vechi, iar celelalte patru sunt plagalele¹⁷ acestora. Ierarhul Cosma le folosește pe toate, în afară doar de unul singur: glasul 1 plagal. Le folosește în ordine și cu multă armonie. Glasul 1 l-a folosit la prima sărbătoare,

¹⁷ Fiecare glas plagal (în spațiul românesc, glasurile de la 5 la 8) corespunde unui glas autentic sau principal (glasurile de la 1 la 4), prin aceea că e alcătuit pe aceeași scară muzicală a corespondentului său.

adică la ziua Nașterii Mântuitorului. Glasul al 2-lea l-a folosit la a doua sărbătoare a Domnului, adică la sărbătoarea Teofaniei și a Botezului Domnului. Glasul al 3-lea l-a folosit la al treilea praznic al Domnului, adică la Întâmpinare, care, deși este a doua în ordine firească, după mersul soarelui și al lunilor este a treia. Glasul al patrulea l-a folosit la a patra sărbătoare, la Stâlپări, pentru că este a patra sărbătoare de la Nașterea lui Hristos (întrucât sărbătoarea Tăierii Împrejur a fost lăsată deoparte, pentru că ține mai mult de legea iudaică, iar sărbătoarea Buncivestiri a fost lăsată deoparte nu pentru că nu este sărbătoare împăratească, ci pentru că uneori cade înainte de Stâlپări, iar alteori după¹⁸). Ajungând melodul la Săptămâna Mare a Patimilor, a lăsat glasul 1 plagal deoparte, fiindcă este prăznuitor și îmbucurător și nu se potrivește cu tristețea și cu suferința. Glasul al 2-lea plagal l-a folosit cu prisosință în toată această săptămână, fiindcă așa cum acele zile sfinte sunt tânguitoare, tot așa sunt tânguitoare și aceste glasuri. Chiar dacă sărbătorile Patimilor Domnului sunt pricinuitoare de bucurie obștească, totuși niciun suflet, oricât de învârtoșat și de crud ar fi, nu poate să nu se îndurereze și să nu lăcrimeze în acele zile sfinte.

Când sfințitul Cosma a ajuns la Cincizecime, a ales să folosească glasul al 3-lea plagal, adică Varýs¹⁹, imitând astfel, cred eu, acel vuiet²⁰ care a venit din ceruri peste sfinții apostoli: „Și s-a făcut deodată din cer un vuiet, ca o suflare ce vine năprasnic, și a umplut toată casa unde ședeau.“ Apoi de Dumnezeu insuflatul imnograf a folosit ultimul glas, glasul al 4-lea plagal, la ultima sărbătoare, anume la Înălțarea Crucii. Deși calea anului care începe toamna, odată cu anul nou²¹, adică din septembrie, a făcut ca această sărbătoare să fie prima, totuși, prin natura ei, este ultima dintre toate, fiindcă a fost adăugată după mulți ani de la Înălțarea Domnului. Iar glasul al 4-lea plagal se potrivește, oarecum, cu această sărbătoare a Înălțării Crucii; pe de o parte, fiindcă e 4, se potrivește cu caracterul împătrit al crucii; pe de

EA. 2, 2

¹⁸ În cazul calendarului iulian.

¹⁹ Glasul al 3-lea plagal (sau glasul al 7-lea) este singurul glas care are o denumire aparte, aceea de *Varýs*. Potrivit legendei invocate de unii psalți, când Hermes a inventat lira cu șapte corzi, a numit coarda a șaptea *Varýs*, fiind sunetul cel mai grav, adjectivul βαρύς însemnând și „grav“. O altă explicație pentru care mai e numit *Varýs* este aceea că e singurul glas care își are baza în registrul grav, anume pe nota Zo (Si).

²⁰ Cuvântul ἤχος înseamnă atât „sunet“, „vuiet“, cât și „glas“ psaltic.

²¹ Anul Nou bisericesc (1 septembrie).

altă parte, fiindcă e plagal, se potrivește cu lemnul pieziș al crucii, care, dacă este prins de lemnul drept, alcătuieste foarte frumos crucea. De ce dumnezeiescul Cosma a folosit glasul al 4-lea și la sărbătoarea împărătească a Schimbării la Față, așa cum l-a folosit și la sărbătoarea Stălpărilor? Poate datorită caracterului sărbătoresc al glasului, deoarece la sărbătorile împărătești se cădea să se cânte un glas potrivit pentru praznic. Și întrucât atunci s-a cântat glasul al 4-lea, poate de aceea melodul a rânduit să se cânte glasul al 4-lea plagal la următoarea sărbătoare, cea a Înălțării Crucii.

Acestea, fraților, fiind astfel spuse și cunoscute, vă cheamă mai întâi la citirea acestei cărți Însuși Stăpânul Hristos, Cel laudat și slăvit la toate sărbătorile Sale împărătești prin cântarea acestor canoane melodice. În al doilea rând, vă cheamă dumnezeieștii și sfințiții melozi ai acestor canoane, ierarhul Cosma, episcopul Maiumei, și Ioan din Damasc, cel cu nume de har, ce odrăslește ca o floare cu dulce aromă, sfânta pereche a scriitorilor de cântări, însoțirea cea preaiubită și de o viețuire a imnografilor insuflați de Dumnezeu și doimea cea de trei ori dorită și de un cuget în Hristos a melozilor mișcați de Duhul, care s-au ostenit cu multă sudoare să alcătuiască cu multă iscusință, melos și înțelepciune aceste canoane dumnezeiești la fiecare sărbătoare împărătească. Vă cheamă, în ultimul rând, și tâlcuitorii acestor sfinte canoane. Iar împreună cu ei vă chem și eu, „lepădătura“, care am preluat tâlcuirea lor și am tălmăcit-o în limba simplă. Vă chem pe toți creștinii ortodocși, clerici și laici, tineri și bătrâni, pe cei simpli la un loc cu cei deprinși în cultura greacă, să citiți această carte sfântă, fiindcă tuturor vă va fi de folos, pe toți vă va ajuta și vă va da fiecăruia darurile pe care le are.

cf. 1 Cor. 15, 8

Celor care flămânzesc după pâinea înțelepciunii, această carte le va fi masă duhovnicească, plină de nenumărate mâncăruri cerești, și de vor mânca din ele, nu vor muri, ci vor trăi în veac. Iar celor care însetează după apa cea dulce și plină de nectar a sfințelor tropare, ea le va fi izvor de miere curgătoare și bogat în ape, din care țâșnește pârâul duhovnicesc al ambroziei, care ne ridică din morți. Și, la urma urmei, celor care râvnesc să pătrundă înțelesurile duhovnicești și dumnezeiești ale sărbătorilor împărătești, această carte este rai înflorit, cu adieri dulci, plin de plante înmiresmate: nard, șofran, obligeană și scorțișor; plin de fructe dulci: curmale, rodii, nuci și poame cu coajă tare; și plin de felurite daruri cerești, care luminează mintea, încântă inima și înveselesc întregul om lăuntric. Și, simplu spus, dacă tâlcuirile la Evanghelia și la Apostolul din duminici se

numesc *Kiriakodromion*-uri²², este drept ca și această carte să se numească *Eortodromion*, deoarece cuprinde pe scurt temele și tâlcurile tuturor sărbătorilor Domnului și ale Maicii Sale și notează începutul cuvântărilor prăznuitoare pe care sfinții le-au scris la fiecare sărbătoare. Așadar, din aceste motive am socotit că e potrivit ca ea să se numească *Eortodromion*.

Prin urmare, rânduți-vă, părinților și fraților, ca în răstimpul celor opt zile²³, când e sărbătorită fiecare sărbătoare împărătească, să citiți în fiecare zi câte o cântare din canonul acelei sărbători. Dacă veți citi puțin câte puțin, lectura nu va deveni împovărătoare, iar înțelesurile celor citite vor putea să se întipărească mai ușor în minte. Citind aceste canoane și primind folos, rugați-L pe Domnul pentru mântuirea celui care a adunat tâlcurile lor cu multă trudă, dar mai ales pentru iertarea păcatelor celor care au cheltuit atât pentru transcrierea, cât și pentru tipărirea acestei cărți sfinte. Iar pe mine, de veți găsi vreo greșeală, iertați-mă! Sănătate!

Nicodim monahul

1808

²² Titlu creat pe calapodul cuvântului ἵπποδρόμιον, „hipodrom“, de la substantivul ἵππος, „cal“, și de la verbul δρομεῖν, „a alerga“, care desemna stadionul curselor de cai. Astfel, de la Κυριακή, „duminică“, și de la δρομεῖν a rezultat cuvântul *Kiriakodromion*, anume „stadionul duminicilor“. Tot astfel, de la ἑορτή, „sărbătoare“, și δρομεῖν a rezultat cuvântul *Eortodromion*, anume „stadionul sărbătorilor“.

²³ Adică răstimpul de la ziua praznicului până la odovania lui.

PRECUVÂNTARE LA CANONUL ÎNĂLȚĂRII CRUCII

Ceea ce Teodor Ptohoprodromos i-a scris orfanotrofului,
care îi ceruse să facă o tâlcuire la canoanele melodice.

„Îndemnându-mă tu, omule al lui Dumnezeu, să tâlcuiesc aceste canoane melodice, pe care dumnezeieștii și sfințiții melozi Cosma și Ioan Damaschin le-au melurghisit la praznicele împărătești, te asemeni cu acel om din Evanghelie care a făcut cină mare și i-a chemat pe mulți. Mă chemi, așadar, la o cină strălucită și împărătească, plină cu cele mai bune bucate. De aceea negreșit aș fi un nebun și un ieșit din minți dacă, din pricina perechilor de boi, de pildă, sau a femeii sau a țarinilor – lucruri stricătioase și deșarte – mă voi lipsi de această desfătare duhovnicească și de acest ospăț ceresc, asemenea acelor smintiți care au întors spatele dumnezeieștii cine, cum scrie în Evanghelii, punându-mă astfel înaintea urgiei care vine de pe urma neascultării și a nesupunerii.

*cf. Mt. 22, 5;
cf. Lc. 14, 18-20*

Iar dacă eu, să zicem, aș întoarce spatele acestei chemări și aș spune: «Te rog, iartă-mă», oare nu vei găsi tu mulți săraci și orbi și șchiopi pe care să-i chemi la cină? Da, negreșit că vei găsi mulți printre cei aflați în această grădină.* Așa că nu e nevoie să ieși în piețele și pe ulițele Cetății¹ ca să-i chemi, ci ajunge doar să bați toaca de cină [cea cu care îi cheamă pe oameni la masa de seară], și ei vor alerga de îndată în număr mare.

Lc. 14, 19

Deci ia-mă și pe mine și du-mă la cină, căci las deoparte orice pretext și mă voi supune ție, care mă chemi. Așază-mă la masă în orice loc voiești și astfel să cinăm și noi, cei muritori; să mâncăm pâinea nemuritoare a îngerilor, potrivit

* Nu mi-e limpede care era această grădină și unde se afla ea.

¹ „Cetate“, cu majusculă, era supranumit Constantinopolul.

cf. Ps. 77, 25 lui David. Iar dacă la masă se va găsi vreun taur sau vreun vițel gras din Evanghelie [adică vreun înțeles mai anevoios sau vreun cuvânt mai aparte, care are nevoie de o lămurire și deslușire mai sporită], să le mestecăm și pe acestea, pe cât ne stă în putință, și să le măcinăm la moara rațională a minții, ca astfel cu harul lui Dumnezeu să pregătim mâncare măcinată și ușoară pentru cititori. Trebuie să începem de acolo de unde e mai bine ca cineva să înceapă, după proverbul care zice: «Trebuie început de-acolo de unde-i mai bine să se-nceapă.»

Cel mai bine e ca cineva să înceapă urmând ciclul anului, adică de la luna septembrie, și în paralel cu acesta să străbată ciclul zodiacal – care este mai dumnezeiesc și mai înalt decât cerul – al tâlcuirii riguroase la canoanele melodice de la sărbătorile împărătești. Dacă cea dintâi lună a anului, septembrie, este sfințită de praznicul Înălțării Crucii, haide atunci să tâlcuim și noi sunetele corzilor ce ies din sfințita liră a insuflatului de Dumnezeu Cosma, anume canonul său melodic la Înălțare². Dar fiindcă acest canon cuprinde multe istorii din Scriptura Veche și Nouă, se ascund totodată în el și multe dificultăți. Așadar, nu e ușor pentru cineva să-l poată înțelege dacă nu cunoaște fiecare istorie atât din Scriptura Veche, cât și din cea Nouă. Prin urmare, trebuie să începem cu acest canon și să tâlcuim cele ce au fost înfățișate în el într-un mod cu anevoie de înțeles.

O, dar ce putere! Harul și dulceața melodiei mă ajung din urmă, iar cugetul mi-l răpesc. Ah, de cât farmec și de câte înmlădieri melodioase mustește acest canon! Negreșit că, dacă nu mă voi dovedi de prisos și nu voi arăta că fac un lucru de mântuială, poate că voi melurghisi³ și eu, în această prefață, tâlcuirea la canoanele melurghisite de sfințitul Cosma. Dar fiindcă e îndestulătoare și numai această precuvântare, lăsăm laoparte cele de prisos și vom începe deja tâlcuirea.“*

² Potrivit lui Kominis, Teodor Prodromos are aici în vedere tâlcuirea lui Grigorie Pardos, care își începe tâlcuirea de la Canonul Nașterii lui Hristos și sfârșește cu Canonul Înălțării Crucii (ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, p. 35).

³ Vezi despre proza ritmică în Introducere, p. xxxv și n. 148.

* Notăm aici cuvântările prăznuitoare pe care dascălii le au la Înălțarea Crucii. Andrei al Cretei are o cuvântare al cărei început este: „Săvârșim praznicul Crucii...“ [PG 97, 1017-1036]; alta, al cărei început este: „Astăzi, iubiților, să ne mișcăm buzele...“ [PG 97, 1036-1045]. Alexandru monahul are o cuvântare al cărei început este: „Primind porunca cuvioșiei voastre...“ [PG 87/3, 4016-4076]. Pantoléon, prezbiterul mănăstirii bizantinilor, are o cuvântare al cărei început este: „Când am în minte iconomia acestei sărbători...“ [OCP 52, pp. 258-270];

altă cuvântare în care se vorbește despre căutarea și aflarea cinstitei și de viață făcătoarei cruci, al cărei început este: „În al șaptelea an al împărăției lui Constantin...“ [Athonensis, *Lavra* Δ 44 (420)]. Ele se păstrează în Marea Lavră, la Vatopedi, la Iviron, la Dionisiu și la Pantocrator.

De știut că al doilea tropar de la stihirile Vecerniei, adică: Μωσῆς προετύπωσεν... „Moise a preînchipuit...“, e greșit, și în manuscrise se află îndreptat astfel: Μωσῆς προετύπουσε... „Moise te preînchipuia...“. La fel și sedealna care începe așa: Προδιετύπου μυστικῶς πάλαι... „Tainic preînchipuia odinioară...“, este greșită, și care în unele manuscrise se află îndreptată astfel: Προδιετύπου μυστικῶς πάλαι τῷ χρόνῳ ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ σταυροῦ τὸν τύπον, ὡς τὰς χεῖρας ἐξέτεινε σταυροφανῶς, Σωτῆρ μου· καὶ ἔσθη ὁ ἥλιος ἕως ἔχθροῦς ἀνείλεν ἀνθισταμένους σοι τῷ Θεῷ· νῦν δὲ οὗτος ἐσκοτίσται, ἐπὶ σταυροῦ σε ὁρῶν θανάτου κράτος λύοντα καὶ τὸν ἄδην σκυλεύοντα, „Tainic preînchipuia odinioară, în timp, Iisus al lui Navi chipul crucii, căci mâinile și le-a întins cruciș, Mântuitorul meu; și a stat soarele până ce i-a nimicit pe vrăjmașii ce-Ți stăteau împotrivă, Dumnezeule; iar acum acesta s-a întunecat, văzându-Te pe cruce stricând stăpânirea morții și jefuind iadul“. Unii au îndreptat și al treilea tropar de la primele stihiri așa: Ὑψοῦτε βοῶντες Χριστὸν τὸν ὑπεράγαθον Θεόν, καὶ τὸ αὐτοῦ προσκυνήσατε θεῖον ὑποπόδιον, „Înălțați, cu strigare, pe Hristos, Dumnezeul mai presus de bunătate, și închinați-vă la așternutul dumnezeiesc al picioarelor Lui“, pentru că e mai potrivit să fie scris astfel, la persoana a doua, cum face și Psalmistul (Ps. 98, 5), iar nu la persoana întâi. Dar și cealaltă sedealnă este îndreptată în manuscrise așa: Ἐν παραδείσῳ με τὸ πρῶν ξύλον ἐγύμνωσεν, οὐπερ τῇ γεύσει ὁ ἔχθρος εἰσφέρει νέκρωσιν. Τοῦ σταυροῦ δὲ τὸ ξύλον... „În rai, lemnul cel dinainte m-a dezgolit, prin a cărui gustare vrăjmașul aduce moarte. Iar lemnul Crucii...“.

TÂLCUIRE LA CANONUL ÎNĂLȚĂRII CRUCII

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

dar mai întâi la

Acrostih

În cruce încrezându-mă, un imn revărs.

114

 u – zice Cosma Melodul –, *încrezându-mă* și îndrăznind cu totul în puterea crucii, scot dinlăuntrul inimii mele *un imn*, adică acest canon care se cântă la Înălțarea Crucii. Sfințitul Cosma a spus că se încrede în cruce fiindcă e om drept, iar cel drept, potrivit lui Solomon, este plin de încredere ca un leu. De asemenea, a spus că „revărsă”, fiindcă și revărsarea, adică eructația, este proprie leului, potrivit prorocului Amos, care zice: „Leul va răcni și cine nu se va înspăimânta?”⁴ Melodul vrea să arate prin *revărs* că are să înfățișeze în acest canon înțelesuri mărețe și înfricoșătoare ca leul.

Pilde 28, 1

Amos 3, 8

Dacă eructația leului este urât-mirositoare, înspăimântătoare și te face să te întorci din fața lui, aici, eructația sfințitului Cosma este plăcut-mirositoare, plină de har și foarte dorită de suflet. De aceea, potrivit lui Ptohoprodromos, melodului insuflat de Dumnezeu i se potrivește mai bine acel cuvânt din *Psalmul* lui David, care zice: „Cuvânt bun revărsat-a inima mea”, fiindcă înțelesurile duhovnicești și pline de har pe care le avea în inimă, pe acelea le-a revărsat și le-a rostit cu gura sa. „Așa cum, în privința eructației – potrivit cu tâlcuirea lui Vasile și a lui Nichita –, stârnirea ei arată calitatea bucatelor, tot așa se întâmplă și cu învățătura duhovnicească: a revărsat ceea ce a mâncat. Așadar, de vreme ce hrana a fost duhovnicească și bună, nu revărsă bucate, nici băutură, ci cuvântul cel bun înrudit cu masa cuvântătoare, care este despre Cel Unul-Născut.”

cf. Ps. 44, 2

Nichita, *CP* (în ms.). Citat compilat de către Nichita de la Vasile cel Mare, *OP* 44, 3, *PG* 29, 393B, și Ioan Gură de Aur, *TP* 44, 1, *PG* 55, 183

⁴ Verbul ἐρεῦγομαι are, printre altele, și aceste două sensuri: „a eructa” și „a răcni”, ambele avute în vedere în tâlcuirea de față.

Dar ia seama, iubite, și la minunata rânduială pe care o are de Dumnezeu insuflatul melod. S-a îndătinat printre creștini obiceiul sfânt de a-și face semnul crucii cu mâna înainte să înceapă orice fel de lucrare sau muncă, așa cum le poruncește dumnezeiescul Chiril al Ierusalimului în *Cateheza* a IV-a: „Să nu ne rușinăm de crucea lui Hristos, ci, chiar dacă altul ar ascunde-o, tu să ți-o însemnezi pe frunte, la vedere, ca demonii, văzând împărătescul semn, să fugă departe, cuprinși de cutremur. Fă acest semn când mănânci și când bei, când șezi, când te culci, când te scoli, când vorbești, când mergi, în orice lucru, fără deosebire.“ Dar și Glas de Aur⁵ îi îndeamnă pe credincioși să facă acest lucru: „Când treci pragul ușii, să rostești mai întâi aceste cuvinte: «Mă lepăd de tine, Satana, de tovărășia și de slujirea ta și mă încredințez Ție, Hristoase!» Și niciodată să nu ieși fără să spui acestea. [...] Și odată cu ele, însemnează-ți pe frunte și crucea. Pentru că în felul acesta niciun om, nici măcar diavolul nu te va putea vătăma cu ceva, văzându-te peste tot cu aceste arme.“ Urmând și sfințitul Cosma acest obicei sfânt, în loc să-și facă semnul crucii cu mâna înainte de a-și începe canonul, folosește la început cuvântul *cruce* și zice: *În cruce încrezându-mă...*

*Cateh IV, 14,
PG 33, 472B*

*Illum 2, 5,
PG 49, 240*

De ce i se spune „acrostih“? Pentru că toate literele cuprinse în el sunt începuturile și inițialele stihurilor, adică ale troparelor din canon. De pildă, la acrostihul de față *Σταυρωῖ, În cruce*, Σ este inițiala primului tropar din canon: *Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς...*, *Cruce însemnând Moise...*; Τ este inițiala celui de-al doilea tropar: *Τὸν τύπον πάλου...*, *Preînchipuirea neprihănitei Patimi...*; Α este inițiala celui de-al treilea tropar: *Ἀνέθηκε Μωϋσῆς...*, *Pus-a Moise...* La fel și celelalte litere din acrostih vor fi inițialele celorlalte tropare.

Vezi aceasta în textul bilingv al canonului, *infra* p. 114. Vezi detalii generale despre acrostih în *Introducere, supra* pp. xci-xciii.

Din două motive se pune acrostih la canoane. Pe de o parte, pentru ca melozii canoanelor să-și arate sânguința și măiestria, întrucât un canon cu acrostih este mai de preț decât unul fără acrostih, dar îi și pricinuiește melodului mai multă greutate în alcătuire decât cel fără acrostih, după cum bine știu cei care au această experiență. Pe de altă parte, cu ajutorul acrostihului, canonul devine mai ușor de memorat; e de-ajuns ca cineva să-și amintească acrostihul canonului, căci cu ajutorul lui află imediat inițialele fiecărui tropar din canon.

⁵ Așa cum supranumele de „Gură de Aur“ e traducerea lui Χρυσόστομος, tot astfel și cuvântul Χρυσοῦδῶμων, folosit des de către Sfântul Nicodim, a fost tradus cu „Glas de Aur“.

Cântarea 1. Glasul al 4-lea plagal. Irmos

*Cruce însemnând Moise de-a dreptul cu toiagul, Marea Roșie
a despărțit-o lui Israel, cel ce pedestru a trecut. Iar de-a curmezișul
lovind-o, împotriva carelor lui Faraon a împreunat-o, de-a latul
înscriind nebiruita armă. Pentru aceasta să cântăm lui Hristos,
Dumnezeul nostru, că S-a proslăvit.*

Fiindcă prorocul Moise a fost poetul cântării întâi (pe care a scris-o în capitolul 15 din *Ieșire*, după ce evreii au străbătut Marea Roșie*, iar egiptenii și faraoniții au fost înecați în ea), melodul Cosma s-a inspirat în irmosul de față din această cântare, spunând că văzătorul de Dumnezeu Moise, însemnând (χαράξας), adică preînchipuind crucea prin simboluri**, a lovit mai întâi Marea Roșie cu toiagul printr-o linie dreaptă și, astfel, a despăcat-o lui Israel, cel ce pedestru a trecut, adică de dragul poporului israelit, care mergea pe jos sau, altfel spus, care a străbătut-o cu picioarele goale, fără să se ude.

Același toiag întorcându-l Moise în chip pieziș, a lovit din nou Marea Roșie, după ce israeliții au trecut prin ea, și astfel a unit cele două părți despicate. De ce a făcut aceasta împotriva carelor lui Faraon? Fiindcă veneau pe urmele israeliților ca să-i prindă. Îndată ce marea a fost lovită a doua oară și s-a unit, l-a înecat pe Faraon cu toate oștirile lui. Prin urmare, cu această lovire de toiag dreaptă și piezișă Moise a însemnat în mod văzut, adică a preînchipuit, peste întinsul mării arma cea nebiruită a creștinilor, anume crucea. Crucea este alcătuită din două bucăți de lemn: din cea dreaptă și din cea piezișă.*** De aceea și noi – zice –, creștinii care ne lăudăm cu crucea, să-I cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, așa cum și Moise, împreună cu toți bărbații, și Mariam, împreună cu toate femeile, au cântat atunci acea cântare de biruință din cântarea întâi, după ce au străbătut neudați Marea Roșie. Zice așa: „Atunci Moise și fiii lui Israel I-au cântat lui Dumnezeu această cântare; au zis: Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“

Ode 1, 111eș. 15, 1

* De notat că marea din Egipt a fost numită „roșie“ fie de la Erythra (Roșu), primul om care s-a așezat în acel loc, fie pentru că solul mării și al locurilor din împrejurimi este roșu. Astfel că, prin reflectare, face ca și apa de la suprafața mării să pară roșie.

** Verbul χαράττω, potrivit lui Ptohoprodomos, are două sensuri: acela de „a însemna“, „a scrie“ în mod văzut cu mâna, ca atunci când spunem că el a scris o scrisoare; sau „a preînchipui“, ca atunci când spunem că rugul o preînchipuia pe Născătoarea de Dumnezeu.

*** De notat că Sfânta Scriptură nu spune că Moise a lovit marea a doua oară cu toiagul în chip pieziș, ci melodul este cel care presupune acest lucru; poate că știa asta din tradiție.

Ia seama, cititorule, la înțelepciunea și priceperea insuflatului de Dumnezeu Cosma, fiindcă a potrivit irmosul cu cântarea întâi a lui Moise, de unde s-a și inspirat, însă nu s-a îndepărtat nici de tema praznicului crucii, la care alcătuiește aceste laude. Căci preluând din cântarea întâi toiagul lui Moise și Marea Roșie, a păstrat în aceeași temă atât cele din cântarea întâi, care se potrivesc aici, cât și cele ce țin de sărbătoarea crucii. Căci așa cum vechiul Moise a despiciat cu toiagul Marea Roșie, tot așa mai târziu și noul Moise, Hristos Domnul, cu toiagul Său, anume cu cinstita cruce, despre care David a zis: „Toiag al dreptății este toiagul Împărăției Tale!“; cu acesta, zic, a despiciat păcatul, care este roșu și sângeriu, potrivit Scripturii: David îi numește pe ucigași și pe păcătoși „bărbați vărsători de sânge“, iar Isaia mărturisește și mai limpede despre aceasta: „Chiar de-ar fi păcatele voastre ca purpura [adică precum culoarea sării care tinde să fie albă], ca zăpada le voi albi [adică le voi face foarte albe]; iar de-ar fi precum cârmăzul [adică așa cum e culoarea sângelui închis], ca lâna le voi albi [adică le voi albi mai puțin].“

Ps. 44, 7

Ps. 54, 24

Is. 1, 18

Despicând deci Hristos cu toiagul crucii păcatul cel roșu, ne-a trecut pe noi, noii israeliți, care-I urmăm în loc pustiu⁶ de păcat, adică pe calea nepătimirii. Iar pe Faraon, adică pe Satana, carele lui demonice și pe căpetenii i-a înecat. Demonii sunt numiți „care“ nu fiindcă le este propriu caracterul armonios și bine rânduit, fiindcă toate cele ale demonilor se află în neorânduială și lipsă

Într-un glas cu dumnezeiescul Cosma zice și Ioan din Damasc, cel de-o suflare cu el, în irmosul glasului al 4-lea plagal din Octoih: „Pe Faraon cel purtat în car l-a cufundat toiagul lui Moise, cel ce făcea minuni oarecând, în chipul crucii lovind și despărțind marea.“ Dar Cosma spune că Moise a preînchipuit crucea prin lovirea piezișă, ceea ce înseamnă că a lovit și a doua oară, pe când Ioan nu vorbește despre o a doua lovire. Deci cum zice atunci că a lovit marea „în chipul crucii“, căci crucea nu poate fi închipuită cu o singură lovire? Înțeleptul Zonaras, arătându-și această nedumerire în tâlcuirea la irmosul de mai sus, o dezleagă într-un mod foarte iscusit. Anume că dumnezeiescul Ioan nu a spus fără rost că a lovit marea „în chipul crucii“ cu o singură lovire de toiag, dreaptă, fiindcă cei din vechime numeau „cruci“ stâlpii de lemn implântați drept (adică parii, numiți astfel în popor). Prin urmare, în *Estera* se povestește că Aman a fost răstignit pe un stâlp drept, pe care-l pregătise ca să-l răstignească pe Mardoheu, după cum este scris: „A fost ridicat în curtea lui Aman un stâlp de cincizeci de coți. Atunci regele a spus: «Să fie răstignit pe el» (Est. 7, 9).“ Tot astfel și Iosipos istorisește această întâmplare în *Antichități iudaice* [IX, VI, 10, vol. 2, p. 43]. Astfel și Dio, autorul *Istoriei Romane*, istorisind despre războiul roman, purtat împotriva cartaginezilor, scrie că un consul roman, pe nume Nero, i-a atacat pe cartaginezi și i-a învins. Astfel că generalul lor căzuse în luptă, iar Nero i-a răstignit capul, adică i l-a ridicat pe un stâlp drept [Cassius Dio, *IR, apud Ioan Zonaras, Annales IX, 9, PG 134, 740B*].

⁶ În greacă, adjectivul ἔρημος înseamnă atât „pustiu“, cât și „gol de“.

Ode 1, 4/leș. 15, 4

de armonie, ci sunt numiți „care“ din cauza semeției și a mândriei lor, de care stăpâniți fiind, au fost azvârliți din ceruri⁷. Demonii sunt numiți „căpetenii“⁸ fiindcă războiesc cele trei părți ale sufletului omului: partea poftitoare, partea irascibilă și partea rațională, potrivit cu tâlcuirea lui Ptohoprodromos.⁹

Vezi, referitor la verbele „a slăvi“ și „a proslăvi“, supra p. 14, n. 12.

In. 13, 31

Is. 9, 5

Cuv38, 2,
PG 36, 313B

Mt. 28, 18

Melodul nu a potrivit doar irmosul cu sărbătoarea crucii, ci și refrenul irmosului, adică: *Pentru aceasta să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, că S-a proslăvit*. Potrivit aceluiași Ptohoprodromos, spune să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, fiindcă S-a proslăvit, adică S-a răstignit. Dacă slava lui Hristos este și se numește „cruce“, atunci și „a Se răstigni“ poate însemna „a Se slăvi“. De aceea, când Domnul a mers să pătimească pe cruce, a spus: „S-a slăvit Fiul Omului.“ Crucea nu este numită doar „slavă a lui Hristos“, ci și „stăpânire“, așa cum scrie Isaia: „[...] a Cărui stăpânire a fost pe umărul Lui“, ceea ce Grigorie Teologul tâlcuiește astfel: „Căci cu crucea este împreună-ridicat“, și anume crucea pe care Domnul a purtat-o pe umăr a avut-o drept stăpânire, adică putere: „Datu-Mi-s-a – zice dulcele Iisus după Patimi și Înviere –, datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ.“**

Canoanele Învierii din Octoih, glasul al 2-lea, cântarea a 5-a, primul tropar.

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce Teologul nu a spus că Hristos „cu crucea este ridicat (ἐπαίρεται)“, ci „este împreună-ridicat (συνεπαίρεται)“? Tot astfel a spus și Ioan Damaschin la glasul al 2-lea: „Cu trupul fiind împreună-înălțat (συνανυψούμενος), Stăpâne, pe chiparos și pe pin și pe cedru, precum ai binevoit.“ Dezlegând Zonaras nedumerirea în tâlcuirea sa la acest

⁷ Cuvântul ἄρμα, „car“, este înrudit cu verbul ἀρραίσω, „a potrivi“, „a strânge la un loc“, „a asambla“. Însă demonii sunt numiți aici „care“ cu sensul de „mândrie“ și de „semeție“, prin transfer semantic de la caii înhămați la care, întrucât grecescul φρούγμα, „nechezat“, a primit mai târziu și sensul de „semeție“. Vezi în acest sens și *infra* pp. 499-500.

⁸ Grecesul τριστάτης este compus din radicalul τρι-, „trei“, și verbul ἵστημι, „a pune“, cu sensul de conferire a unui anumit grad în armată. Privitor la mai multe interpretări ale acestui cuvânt, vezi Nicodim, *GH*, pp. 24-25 (la Cântarea 1, v. 4).

* Însă marele Vasile spune că Botezul este preînchipuit de Marea Roșie [*DS* 14, 31, *PG* 32, 124B]. Botezul este roșu fiindcă preînchipuie sângele și moartea lui Hristos, cum zice Pavel: „Câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat“ (Rom. 6, 3). Încându-l Domnul prin Botez pe Faraon cel inteligibil împreună cu oștirea lui vicelană și afundându-i în curgerile Iordanului, l-a eliberat din sclavia acestuia pe adevăratul Israel. Și Pavel spune că Botezul este preînchipuit de Marea Roșie: „Și întru Moise toți s-au botezat în nor și în mare“ (1 Cor. 10, 2). Vezi și tâlcuirea cântării întâi în cartea noastră *Grădina harurilor*, de curând tipărită [Nicodim, *GH*, pp. 30-31 (la Cântarea 1, v. 15)].

** De aceea și Isihie, tâlcuind cuvintele „Cu Tine este stăpânirea în ziua puterii Tale“ (Ps. 109, 3), înțelege prin „stăpânire“ crucea lui Hristos, fiindcă pe ea a fost biruit stăpânitorul

tropar, zice: „Nu a spus «fiind înălțat» [adaugă-l aici și pe „fiind ridicat“], ci «cu trupul fiind împreună-înălțat» [și „cu crucea fiind împreună-ridicat“].

Dat fiind că trupul Cuvântului pătimește pe cruce și este înălțat, spunem că Însuși Cuvântul este înălțat și că este înălțat împreună cu trupul, împroriiindu-și cele ale trupului, de vreme ce ipostasul este unul singur în urma unirii Cuvântului cu trupul. Ba mai mult, fiindcă dumnezeirea Lui s-a arătat prin minunile petrecute în timpul Patimilor și a strălucit, crucea Cuvântului a ajuns să fie slavă și înălțare, nu fiindcă El primea o slavă mai mare, ci fiindcă slava Lui sporea și se înălța în noi prin minunile săvârșite pe cruce. A spus «pe chiparos și pe pin și pe cedru», adică pe lemnul crucii, fiindcă din acestea trei se zice că era făcută crucea.“ Și Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia, zice: „Pare-se că acest cuvânt prorocesc vrea să arate că umărul semnifică forța, odată ce toată puterea noastră stă în brațe și în umeri. [...] Așadar, Hristos a stăpânit peste lumea de sub cer prin puterea Sa, întrucât El este puterea lui Dumnezeu-Tatăl.“

*Tls 1, 5,
PG 70, 256A*

Tu, iubite, ce înțeles folositor ai putea câștiga din acest irmos? Ascultă! Marea Roșie este această viață, egiptenii și faraoniții sunt viclenii demoni, iar vânturile care tulbură această viață sunt momelile gândurilor hulitoare, rușinoase și viclene, cu care demonii tulbură cele trei părți ale sufletului nostru, adică partea rațională, partea poftitoare și partea irascibilă. Valurile acestei mări sunt feluritele ispite, primejdiile și necazurile care se petrec în această viață. Deci dacă tu, iubite, vei folosi crucea Domnului ca pe o armă puternică, vei putea răzbate prin această viață lipsit de primejdii, îi vei putea îneca și nimici pe egiptenii inteligibili și pe demonii faraoniți, care te urmăresc și te războiesc. Prin urmare, frate, dacă vreun om cu apucături rele îți va face vrăji, nu te teme, ci însemnează-te cu semnul cinstitei cruci, iar otrava demonilor va pieri. Așa ne încredințează marele Atanasie, care zice: „Prin semnul crucii încetează orice magie.“ Și Sfântul Epifanie zice: „Unde este numele lui Hristos și pecetea crucii, acolo puterea otrăvii nu mai are putere.“ Dacă vrăjmașii demoni te războiesc cu vreun păcat, să nu-ți fie teamă, ci pecetluiește-te cu semnul crucii, așa cum Gură de Aur te sfătuiește să faci: „Ești credincioasă? Însemnează-te și zi: Doar această armă

cf. IC, PG 25, 149B

*Haer I, II, 30, 9,
PG 41, 420BC*

și împăratul lumii. Prin „ziua puterii“ este înțeleasă a Doua Venire și Judecata, când și crucea va fi împreună cu Hristos, potrivit cuvintelor: „Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului“ (Mt. 26, 30) [*FPs, PG 93, 1324C*].

OCol 8, 5,
PG 62, 358

OICor 12, 8,
PG 61, 105

OICor 12, 8,
PG 61, 106

O2Tim 6, 4,
PG 62, 635

o am, doar acest medicament. Altul nu cunosc.“ Iar dacă și copilul tău suferă și bolește, pecetluiește-l cu semnul crucii purtătoare de viață și nimic altceva să nu faci, după același Glas de Aur: „Cu nimic altceva nu trebuie să-l ocrotești pe copil, decât cu paza crucii.“ Din nou, același Glas de Aur le cere părinților ca încă de la vârsta dintâi să-i învețe pe copii să-și facă cruce. Și înainte ca ei înșiși să o poată face, părinții lor să ia mâna copiilor și să le facă cu ea semnul crucii pe frunte și pe tot trupul, căci zice: „Nu așa, fraților! Ci de la vârsta dintâi ocrotiți-i pe copii cu arme duhovnicești și îi învățați să-și pecetluiască fruntea cu mâna. Și înainte de a putea ei să o facă cu mâna, însemnați-i voi înșivă cu semnul crucii.“ Și, în general vorbind, prin orice primejdie ai trece, nu avea teamă, ci însemnează-te cu pecetea crucii și vei scăpa. Căci și creștinii din vechime își făceau adeseori cruce și, obișnuindu-se astfel, nu mai era nevoie să le amintească cineva de acest lucru, după cum același Glas de Aur zice: „Mulți s-au obișnuit să se pecetluiască pe ei înșiși și nu mai e nevoie să li se amintească.“

Tropar

Preînchipuirea neprihănitei Patimi odinioară Moise întru sine a arătat-o, în mijlocul celor sfințiți stând. Și asemenea crucii făcându-se, cu palmele întinse a ridicat trofeu, nimicind stăpânirea lui Amalec cel atotpierzător. Pentru aceasta să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, că S-a proslăvit.

Ieș. 17, 11

Evr. 10, 1

Si tema acestui tropar a fost împrumutată de către melod din cartea *Ieșirii*, de unde a fost împrumutată și cea din irmosul de mai sus. Deoarece l-a auzit pe Pavel zicând că Legea Veche este umbra și chipul noului har – „Având doar umbra bunurilor viitoare“ –, strămută și alegorizează istoriile din Vechiul Testament în Noul Testament al Evangheliei. Așadar, spune că prorocul Moise a preînchipuit odinioară, în el însuși, chipul neprihănitei Patimi a Stăpânului Hristos. Cum? Stând în mijlocul celor sfințiți, adică așa cum Moise stătea în mijlocul acelor bărbați sfințiți – zic de Aaron, fratele său, și de Or* –, tot așa și Stăpânul Hristos a pățimit pe cruce, aflându-Se între cei doi tâlhari.

* Or a fost un judecător nepărtinitor, potrivit lui Chiril al Alexandriei [*Ador 3, PSB 38, p. 99*]. Potrivit lui Iosipos, Or a fost bărbatul lui Mariam, sora lui Moise [*cf. AI III, II, 4,*

Făcându-se din nou asemenea chipului crucii, a ridicat cu mâinile sale, întinse ca o cruce, *trofeu*, adică biruință.* Prin întinderea mâinilor în chipul crucii a zdrobit puterea aceluia rege Amalec *atotpierzător* și nimicitor, care războia poporul israelit și nu-l lăsa să treacă și să meargă în pământul făgăduinței, așa cum istoria aceasta este înfățișată în capitolul 17 din *Ieșire*. De aceea zice că noi, creștinii, văzând chipul crucii întru slavă și biruință, chiar și în umbra Vechiului Testament, să alcătuim o cântare de biruință și de slavă lui Hristos-Dumnezeu, Care a dăruit atâta putere până și preînchipuirii crucii Sale din Vechiul Testament, fiindcă S-a proslăvit. De aceea și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului scrie în *Cuvântarea* sa la sărbătoarea Crucii un înțeles adânc: „Crucea lui Hristos era prevestită și preînchipuită în mod tainic încă din străvechi generații, și nimeni nu s-a împăcat vreodată cu Dumnezeu fără puterea crucii. [...] Și așa cum înainte de a fi omul păcatului, fiul fărădelegii, adică Antihristul, despre care Ioan Teologul, cel iubit de Hristos, zicea: «Acum, iubiților, este Antihristul», tot așa și crucea era printre înaintași înainte de a fi înfăptuită. Marele Pavel ne învață mai lămurit că Antihristul, înainte să vină, se află deja printre noi, de vreme ce «taina lui lucrează în noi», tot așa și crucea lui Hristos, înainte de a fi ea, se afla deja printre strămoși, de vreme ce taina acesteia lucra în ei.“ Apoi îi dă

cf. 1 In. 2, 18

*cf. 2 Tes. 2, 7
Om11, 1-3, ΓΠΣ 6,
pp. 132-133*

vol. 1, p. 135], deși Grigorie al Nyssei zice, în cuvântul *Despre feciorie*, că această Mariam a rămas fecioară, întrucât Scriptura nu spune nimic dacă a avut bărbat sau nu [*PSB 12, p. 406 (s.n.)*].

* Trofeul (τὸ τρόπαιον), potrivit tâlcuitorului lui Aristofan, era acesta: când cineva îi alunga pe dușmani și îi biruia, ridica o piatră sau construia un zid, pe care înscria biruința dobândită asupra dușmanilor săi, ca astfel urmașii să vadă și să-și amintească de ea [*cf. Manuel Moschopoulos, SPI 453, p. 349*]. Prin urmare, acest zid sau piatră erau numite „trofeu“ fiindcă erau ridicate cu prilejul alungării (τροπή), adică al biruinței asupra dușmanilor. Zonaras, în tâlcuirea la glasul al 3-lea din Octoih, zice așa: „Cei care îi învingeau pe potrivnici aveau un obicei vechi de a lăsa un semn care, înălțat fiind, îi făcea cunoscuți pe biruitori. Acesta era numit «trofeu» ca simbol al înfrângerii vrăjmașilor, când aceștia o luau la goană, căci cei învinși fugeau de biruitori ca să scape prin fugă. Trofeul Domnului și simbolul biruinței împotriva diavolului a fost crucea pe care a ridicat-o pe umeri pe calea pătimirii. Stăpânul fiind pironit și murind pe ea, a biruit moartea, sculându-Se din iad și din moarte.“ Spune și Glas de Aur: „«Dezbrăcând – zice Pavel – începătoriile și stăpâniile, le-a dat pe față cu îndrăzneală, biruindu-le prin cruce» (Col. 2, 15). Spune că trofeul are multe simboluri ale biruinței: prăzile de război atârnă pe înălțimea crucii. Așa cum un împărat viteaz, după ce a biruit într-un război crunt, așază pe înălțimea trofeului platoșa, scutul și armele tiranului și ale ostașilor biruiți, tot așa și Hristos, după ce a biruit în războiul cu diavolul, a atârnat pe înălțimea crucii, ca pe un trofeu, toate armele diavolului, adică moartea și blestemul, ca trofeul să fie văzut de toți, adică de puterile cele de sus, din ceruri, de oamenii cei de jos, de pe pământ, și de viclenii demoni, care au fost biruiți“ [*Cruș II, 3, PG 49, 398*].

ca pildă pe Abel, pe Set, pe Enos, pe Enoh, pe Noe, pe Avraam, pe Isaac, pe Iacov și pe ceilalți strămoși și proroci.

cf. *AI* III, 11, 1-5,
vol. 1, pp. 133-136
Oct, *PG* 80, 260C

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea cu ce fel de care au purtat război israeliții împotriva lui Amalec și oștirilor lui, fiindcă ei nu aveau care când au ieșit din Egipt. Iosipos⁹ răspunde împreună cu Teodoret că, întrucât Marea Roșie îi scotea la mal pe egipteni cu carele lor, evreii, prădându-i, le-au luat carele și le-au folosit în război.

Ieș. 17, 11

Ce înțeles poți culege, iubite cititorule, din acest tropar? Într-adevăr, unul folositor pentru suflet. Cât timp Moise avea atunci mâinile înălțate în chipul crucii, poporul israelit îl biruia pe Amalec, iar când le cobora, învingea Amalec – „Și a fost că atunci când Moise își ridica mâinile, biruia Israel; iar când își lăsa mâinile, biruia Amalec” –, tot așa și tu acum, cât timp ai mâinile înălțate la rugăciune în chipul crucii, ai să-l biruiești pe Amalec cel inteligibil, diavolul, care te războiește și nu te lasă să treci și să mergi în Ierusalimul cel de sus. Dar când, nepăsător fiind, lași mâinile jos și strici chipul biruitor al crucii, atunci, potrivit lui Vasile, Israelul din noi va fi biruit, adică mintea noastră străvăzătoare, fiindcă Israel înseamnă „mintea care Îl vede pe Dumnezeu”. De aceea prorocul David a făcut odinioară acest lucru; iar apoi Pavel ne cere să ne ridicăm mâinile la rugăciune. De ce? Ca în vremea rugăciunii să întipărim asupra noastră chipul biruitor al crucii. Cel dintâi zice: „Ridicarea mâinilor mele – jertfă de seară”, iar celălalt ne cere: „Așadar, vreau ca bărbații să se roage în tot locul, ridicând mâini sfinte.” Acesta este motivul pentru care Biserica lui Hristos a gândit stănele în biserică, anume ca, atunci când creștinii se roagă, să-și sprijine mâinile pe părțile laterale ale stanelor (fiindcă nu pot să-și țină mâinile înălțate în tot răstimpul rugăciunii din biserică), așa încât să închipuiască cinstita cruce, cum a închipuit-o Moise atunci, câtă vreme avea mâinile înălțate.*

cf. *TI*s 1, 35,
PG 30, 189B

Ps. 140, 2

1 Tim. 2, 8

Num. 24, 20

Prin urmare, cu puterea cinstitei cruci și cu rugăciunea făcută prin ridicarea mâinilor, și tu, frate, poți să-l biruiești pe Amalec cel inteligibil, diavolul, despre care s-a scris: „Începutul neamurilor, Amalec, și seminția lor va fi nimicită.” Care sunt neamurile al căror început este diavolul? Sunt mulțimile demonilor supuse diavolului. Care este seminția lui Amalec și a demonilor? E păcatul și toate patimile pe care le-a născut diavolul și demonii de sub el, adică iubirea

⁹ În cartea lui Iosif Flaviu e relatat războiul dintre israeliți și amaleciți, însă nu se amintește nimic despre acest detaliu. Detaliul este preluat din *EOB* 1, 748Γ, de la un tâlcuitor anonim.

* Trupul lui Moise, fiind drept din cap până-n picioare, închipuia lemnul drept al crucii, iar

de sine, părerea de sine, mândria, îmbuibarea pânteceleui și celelalte. De aceea înțeleptul Nil a zis: „Începutul neamurilor e Amalec, iar începutul patimilor e îmbuibarea pânteceleui.“ Așadar, creștine, nu-ți fie teamă de Amalec cel inteligibil și de războiul nevăzut al lui. Nu! Fiindcă Hristos îl războiește prin puterea ascunsă a crucii și nu-l lasă să biruiască, iar pe tine, cel ce te lupți cu el, te va ajuta și te va arăta biruitor asupra lui, precum este scris: „Căci cu mână ascunsă Se războiește Domnul cu Amalec din neam în neam.“ Te umple de îndrăzneală și Grigorie Teologul, care zice: „Dacă astfel vei ieși din Egipt [...], Amalec va fi biruit de tine nu doar prin arme, ci și prin mâinile războinice ale dreptilor, mâini care simbolizează rugăciunea și trofeul nebiruit al crucii.“

Evagrie Ponticul,
O cog 1, PG 79,
1145A olim Nil
Ascerul

Ies. 17, 16

Cuv45, 21,
PG 36, 652C

Tropar

Pus-a Moise pe stâlp doctorie, vindecare de mușcătura cea stricătoare și veninoasă; și pe lemn, preînchipuirea crucii, pe cel ce pe pământ se târa, pe șarpe, l-a legat de-a curmezișul, triumfând asupra nenorocirii. Pentru aceasta să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, că S-a proslăvit.

ⲗ acest tropar melodul a împrumutat istoria din capitolul 21 al *Numerilor*, când Dumnezeu a trimis la poporul evreu șerpi ca să-i omoare, fiindcă, împuținându-se ei la suflet, au început să cârtească împotriva lui Dumnezeu. Astfel că Moise, înfigând în pământ un lemn drept, a atârnat de el, pieziș, un șarpe de aramă, spre care evreii, când erau mușcați, priveau spre el și nu mai mureau. Melodul potrivește această istorie cu sărbătoarea Înălțării Crucii și spune că prorocul Moise a pus sus, pe stâlp, adică pe lemnul înfipt, drept, în pământ. Ce a pus? *Doctorie*, adică șarpele de aramă ca un leac care nimicește și vindecă acea mușcătură de șarpe vătămătoare și purtătoare de moarte.

Num. 21, 9

cele două mâini întinse închipuiau lemnul pieziș al crucii. De aceea Grigorie al Nyssei alegorizează în mod adânc și iscusit acel cuvânt din Evanghelie care zice: „Nicio iotă sau o cirtă din Lege nu va trece“ (Mt. 5, 18), și spune așa: „Căci, într-adevăr, pentru cei ce au puțința de a vedea, taina crucii este văzută neîndoios în Lege. De aceea zice Evanghelia undeva că «nu va trece din Lege nicio iotă și nicio cirtă», arătând prin cele spuse linia piezișă și cea dreaptă prin care se schițează forma crucii, care, văzută fiind și atunci în Moise, cel înțeles ca fiind Legea, devine pentru toți cei ce o văd pricină de biruință“ [VM II, 151, PG 44, 372C. De notat că „cirtă“ e traducerea grecescului *κεφαλα* (de la *κέφαλα*, „corn“), care indică o bară orizontală, de pildă a literei „t“, care împreună cu *iota* (ι) alcătuiesc semnul crucii]. Nu doar omul poartă chipul crucii, ci și păsările când zboară; la fel și peștii când înoată. Și croitorii cos pânzele stând în chipul crucii. Dar și pomii și cele mai multe tipuri de frunze au formă de cruce. Vezi privitor la acestea în prologul *Cuvântării* a IV-a la Cruce a lui Iosif Vrienie, în vol. II [IBE 2, pp. 243-244].

Pe acel lemn, care preînchipuia lemnul drept al crucii, Moise a pironit șarpele sensibil, care se târâște pe pământ din pricina blestemului primit la început de la Dumnezeu, Care i-a spus: „Pe pântecele tău să te târâști și pământ să mănânci în toate zilele vieții tale.“ Cum a pironit Moise acel șarpe viu? *Triumfând*, adică dovedind în văzul tuturor și cu îndrăzneală că suferința era moartă și neputincioasă, adică vătămarea pricinuită evreilor. Cu ce unealtă a omorât-o? Cu șarpele de aramă, pe care l-a pus pe acel lemn nu de-a dreptul, ci pieziș și, astfel, a preînchipuit în mod desăvârșit crucea, pentru că din acestea două, adică din lemnul drept înfipt în pământ și din șarpele de aramă așezat pieziș pe el, a fost alcătuit chipul desăvârșit al crucii. Iar apoi a devenit vindecătoare pentru cei mușcați de șerpi, așa cum ne încredințează Scriptura: „Și a făcut Moise un șarpe de aramă și l-a pus pe un stâlp; și când un șarpe mușca vreun om, acela privea la șarpele cel de aramă și trăia.“*

Num. 21, 9

Și ție, creștine, îți este de folos înțelesul moral al acestui tropar, pentru că așa cum șerpilor sensibili îi mușcau și-i înveninau atunci pe evrei, tot așa și acum ești mușcat de șerpilor intelighibili, adică de viclenii demoni, care nu merg niciodată drept, ci se târâsc mereu pe pământ și în cele pământești, asemenea șarpelui sensibil. Și nu numai asta, ci se și silesc necurații să ne târască împreună cu ei. Care este veninul acestor șerpi intelighibili? Păcatul și patimile. Cum te mușcă? Prin momeala gândurilor viclene, rușinoase și hulitoare și, în general, prin mânie și poftă.

Așadar, frate, când te vor mușca demonii prin momeala vreunui păcat, aleargă de îndată la crucea lui Hristos și, văzându-L pe Domnul pironit pe ea, cheamă-L în ajutor cu credință fierbinte și negreșit te va ajuta și nu te va lăsa să fii omorât de consimțirea cu acest păcat sau chiar de săvârșirea lui. Acel șarpe de aramă a fost preînchipuirea lui Hristos cel răstignit, potrivit lui Chiril al Alexandriei, sfințitului Teodoret, lui Grigorie al Nyssei și lui Severian, dar mai degrabă potrivit chiar Stăpânului Hristos, Care zice despre Sine: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, tot așa trebuie să Se înalțe Fiul Omului, pentru ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică.“ Așa cum șarpele de aramă avea chip de șarpe, dar nu avea și venin de șarpe, tot

* Notez aici că, de vreme ce Sfânta Scriptură spune că acel șarpe era de aramă, mă mir cum de Alexandru [Mavrocordat] a zis în *Iudaicele* (p. 195) că acel șarpe era de aur și că israeliții îl cinsteau și i se închinau și că de aceea regele Iezechia l-a dărâmat (4 Împ. 18, 4), fiindcă această faptă era potrivnică Scripturii.

cf. Glf IV, PSB 39, p. 439

cf. Oct, PG 80, 388C

cf. VM II, 277, PG 44, 416B

cf. SOB 1, 1309Z

In. 3, 14-15

asa și Domnul avea trup omenesc, dar nu avea și păcat omenesc. Astfel că Pavel a zis: „Dumnezeu, trimițându-L pe Fiul Său într-un trup asemănător cu acela al păcatului și pentru păcat, El a osândit păcatul în trup.“ Iar Isaia spune „că El păcat nu a săvârșit“.

Rom. 8, 3

Is. 53, 9

Însă Grigorie Teologul i-a dat un înțeles adânc și neobișnuit. El crede că acel șarpe de aramă nu era preînchipuirea (τύπος) lui Hristos cel răstignit, ci preînchipuirea contrară (ἀντίτυπος) Lui, adică opusă lui Hristos. Altfel spus, era preînchipuirea șarpelui intelighibil, diavolul. Celor care se miră cum de șarpele îi izbăvea și-i vindeca pe cei ce-l priveau, de vreme ce era preînchipuirea contrară a lui Hristos și preînchipuirea diavolului, Teologul le răspunde zicând că acel șarpe îi vindeca pe cei care-l priveau. Pe care? Pe cei care cred că diavolul preînchipuit de șarpe nu mai trăiește, ci că a fost omorât de Hristos cel răstignit și că i-a omorât și pe demonii supuși lui. Părintele zice așa: „Șarpele de aramă este spânzurat împotriva șerpilor mușcători nu ca preînchipuire a Celui care a pățimit pentru noi, ci ca preînchipuire contrară a Lui; și îi scapă pe cei ce privesc spre el nu pentru că aceștia cred că el trăiește, ci pentru că este omorât și omoară împreună cu el și puterile supuse lui, nimicind fiind după cum merita.“ Astfel că și Pavel a scris într-un glas: „Prin ea, [Domnul] a triumfat asupra începătoriilor și stăpâniilor [adică le-a făcut neputincioase], dezbrăcându-le [adică pe demonii] și dându-le-n vileag [pe cruce].“* Și înțelesul acesta îți este de folos, frate, pentru că și tu, dacă vei crede fără șovăială că diavolul a fost omorât și a rămas fără suflare sub puterea lui Hristos cel răstignit, precum acel șarpe de aramă, având tu această credință, n-ai să te temi de momelile pe care blestematul ți le va pune înainte, ci îl vei disprețui ca pe o furnică și îi vei

Cuv45, 22, PG 36, 653BC

Col. 2, 15

* Teoflact spune că triumful este atunci când un rege se întoarce din război învingător și biruitor asupra dușmanilor săi, cu alai obștesc, punându-i în priveriște pe dușmanii înfrânți, legați și rușinați de el. Deci fiindcă și Domnul l-a biruit cu crucea pe diavol și pe slujitorii săi, demonii, și a ridicat trofeu împotriva lor, a triumfat asupra demonilor și i-a dovedit înfrânți, ca într-un teatru public de greci, de romani și de iudei la un loc. Etimologic, θριάμβος, „triumf“ provine de la θρίων, adică „frunză de smochin“, care este despătată în trei și care se numește τρίων sau θρίων, fiindcă cei de demult, când făceau alai, agățau frunze de smochin și mășăluiau astfel. De notat că dumnezeiasca Scriptură nu spune limpede dacă Moise a așezat pieziș șarpele pe acel lemn drept, pe care îl numește „semn“ (*cf. Num. 21, 8*), ci poate melodul spune aceasta ca o presupunere, sau poate a preluat-o din Tradiție. Dar și toți ceilalți tâlcuitori cred că prin acel semn și prin șarpe a fost preînchipuită crucea. Iar înaintea lor, Însuși Domnul cel răstignit a zis: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, tot așa trebuie să Se înalțe Fiul Omului“ [*TCol, PG 124, 1245C*].

socoti toate uneltirile nimicuri. Toată pricina pentru care diavolul te supune puterii sale este că nu ai credință tare că Hristos l-a omorât cu crucea și cu moartea Sa, ci te temi de el de parcă ar avea vreo putere. De aceea David Îl ruga pe Dumnezeu să-l slobozească de o asemenea frică, zicând: „De frica vrăjmașului izbăvește sufletul meu.“

Ps. 63, 1

*cf. VM II,
274-276, PG 44,
413D-416A*

Iubite cititorule, Grigorie al Nyssei (în *Viața lui Moise*) a observat, privitor la istoria din acest tropar, două lucruri folositoare sufletului tău. Primul: că a privi la cruce și la Hristos cel pironit pe ea înseamnă că tu trebuie să fii mort și răstignit față de lume și față de lucrurile din lume și nemișcat spre orice păcat. Iar al doilea: că mușcăturile de șerpi sunt tămăduite, adică moartea ta cea rea este nelucrătoare atunci când tinzi și nădăjduiești cu totul spre cruce și spre Domnul cel răstignit. Iar șerpilii, adică viclenii demoni, sau și pofta trupului care se mișcă împotriva Duhului, nu pier de tot, ci rămân și după crucea Domnului și după Botez din două motive. Primul: pentru mai multă luptă și încercare din partea ta, creștine, și pentru prilejul unor cununi mai mari; iar al doilea: ca tu, știind că vrăjmașii tăi sunt vii și te războiesc, să nu dormi, nici să fii nepăsător, ci veghetor și mereu atent, temându-te ca nu cumva șerpilii inteligibili, demonii, să te muște cu momentele păcatului sau ca pofta trupului sădită în tine, să se ridice pe neașteptate împotriva sufletului tău și să te împingă spre păcat. De aceea corifeul Petru ne poruncește să priveghem: „Fiți cu trezvie, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă ca un leu răcnind, căutând pe cine să înghită.“

1 Ptr. 5, 8

Tropar

Cerul arătat-a monarhului bunei-cinstiri și de Dumnezeu cugetătorului împărat trofeul crucii, cu care semeția vrăjmașilor înverșunați a fost surpată, înșelăciunea a fost răsturnată, iar credința dumnezeiască spre marginile pământului s-a întins.

Pentru aceasta să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, că S-a proslăvit.

După ce melodul a înfățișat în cele trei tropare de mai sus istorii din Vechiul Testament și le-a potrivit foarte iscusit cu sărbătoarea Înălțării Crucii, acum, în acest tropar de la urmă, înfățișează o nouă istorie, care se potrivește cu taina crucii și pe care o adaugă cântării întâi ca pe o pecete și cunună de aur. Istoria este aceasta: când marele Constantin a purtat război împotriva tiranului Maxențiu, a văzut pe cer împreună cu cei ai săi, la ceasul amiezii, un stâlp de foc în chip de cruce, pe care scria

aceste cuvinte: „Biruieste cu acesta!“, adică vei birui cu puterea acestui semn. Așadar, făcând o flamură după chipul crucii arătate* și luptându-se cu Maxențiu în apropiere de Roma, pe podul numit Volvius sau Molvius, l-a biruit cu tot cu armatele sale, care numărau o sută nouăzeci de mii.

Prin urmare, de Dumnezeu insuflatul Cosma spune că cerul i-a arătat marelui Constantin, preabinecinstitorul monarh și de Dumnezeu cugetătorul împărat, trofeul biruitor și semnul crucii. Cu puterea acelei cruci arătate, năvala și mândria dușmanilor văzuți și de neîmpăcat ai lui Constantin au fost biruite, iar înșelăciunea necinstirii și a idolatriei a dispărut din lume, în timp ce credința dumnezeiască în Hristos și buna-cinstire¹⁰, dimpotrivă, s-au răspândit în cele patru colțuri ale pământului: în răsărit, în apus, la mieznoapte și la miezăzi. *Pentru aceasta să cântăm lui Hristos...*

Ia seama, cititorule, la înțelepciunea sfințitului melod, fiindcă, potrivit lui Ptohoprodromos, nu s-a mulțumit să înfățișeze crucea Domnului preînchipuită doar în una sau în două stihii, ci în toate cele patru. În irmos a înfățișat crucea preînchipuită în stihia apei, prin minunea de la Marea Roșie. În primul tropar a înfățișat-o, preînchipuită, în stihia pământului și în stihia aerului, fiindcă atunci când Moise era cu mâinile întinse în chipul crucii, avea picioarele pe pământ, iar mâinile le avea în aer. Același lucru l-a înfățișat și în al doilea tropar, când stâlpul care preînchipuia lemnul drept al crucii era înfipt în pământ, iar șarpele de aramă, așezat pe acesta, era în aer. Iar în al treilea tropar înfățișează crucea închipuită pe cer, stihia eterului, adică a focului și a luminii. Așadar, prin aceste patru stihii arată că chipul crucii se află în toată zidirea și ține întreaga lume, de vreme ce întreaga lume este întemeiată pe chipul crucii. Cele patru colțuri ale lumii sunt în formă de cruce: răsăritul, apusul, mieznoaptea și miezăziua. De aceea Adam, cel dintâi care avea să locuiască în lume și să o umple, a fost numit cu cele patru inițiale în formă de cruce, care indică cele patru colțuri ale lumii: A de la Ἀνατολή, „răsărit“, Δ de la Δύσις, „apus“, al doilea A de la Ἄρκτος,

* Însă Meletie [al Atenei] spune că, după ce Constantin a văzut crucea pe cer, în acea noapte i s-a arătat Hristos în vedenie și i-a spus să-și facă o flamură după chipul crucii arătate și să și-o agațe de suliță, și astfel o să-i biruiască pe dușmani [*Hist*, vol. I, p. 299].

¹⁰ Cuvântul εὐσεβεία este tradus cu „bună-cinstire“. Alcătuit din adverbul εὖ, „bine“, și σεβας, „cinstire“, „reverență“ adusă în special divinității, în creștinism εὐσεβεία a dobândit sensul de dreaptă cinstire, în comparație cu cinstirea eretică sau păgână. Prin urmare, familia lexicală a cuvântului este redată astfel: ἀσεβεία – necinstire, δυσσεβεία – rea-cinstire, εὐσεβής – binecinstitor, θεοσεβεία – cinstirea de Dumnezeu.

„miazănoapte“, iar M de la Μεσημβρία, „miazăzi“. Așa a tâlcuit numele lui Adam una dintre profetesele sibiline.

Mai ia seama că înțeleptul melod nu a potrivit istoriile din troparele de mai sus doar cu chipul crucii, ci și cu sărbătoarea Înălțării Crucii, aceasta fiind tema canonului de față; fiindcă în irmos este înfățișată înălțarea crucii: *Ier. 14, 21* „Moise – zice – și-a întins mâna asupra mării“, iar în primul și în al doilea tropar înălțarea crucii e înfățișată prin întinderea mâinilor lui Moise și prin așezarea șarpelui de aramă pe înălțime. De asemenea, și în al treilea tropar este înfățișată înălțarea crucii prin chipul acesteia pe cer și pe stindardul lui Constantin. Fiindcă toate istoriile din cele trei tropare și din irmos se referă la biruința împotriva vrăjmașilor, sfințitul Cosma a împodobit cu aceste cântări de biruință toate cele patru tropare, zicând: *Pentru aceasta să cântăm lui Hristos, Dumnezeuul nostru, că S-a proslăvit*. Sau, ca să fiu și mai aproape de adevăr, dumnezeiescul Cosma are un obicei aparte ca în majoritatea canoanelor sale să încheie toate troparele fiecărei cântări cu același sfârșit (numit și „epodă“) specific cântării respective.

Înțelesul troparului ți se potrivește și ție, frate, pentru că așa cum chipul crucii i-a fost dat împăratului Constantin ca să-i biruiască și să-i surpe pe vrăjmașii sensibili, tot așa ți s-a dat și ție acest chip al crucii ca să-i biruiști și să-i surpi pe cei trei vrăjmași inteligibili: lumea, trupul și pe stăpânitorul acestei lumi, diavolul. Ia deci aminte, iubite! Când te războiești cu pomeniții vrăjmași și îi biruiști, toată biruința să o pui pe seama puterii cinstitei cruci și a lui Hristos cel pironit pe ea, iar Dumnezeu va săvârși negreșit o biruință împotriva vrăjmașilor tăi mai tare decât piatra, așa cum făgăduiește prin *Iez. 3, 9* Iezechiel: „Biruința [...] va fi de-a pururi mai tare decât piatra.“ Dar dacă te mândrești și nu pui pe seama puterii crucii biruința împotriva vrăjmașilor, ci pe seama propriei tale puteri, va fi vai de tine! Căci să știi că Dumnezeu Își va lua de la tine puterea și, astfel, biruința te va părăsi, iar tu vei rosti acel cuvânt tânguitor al lui Ieremia: „Și am zis: A pierit biruința mea.“ *Plâng. Ier. 3, 18*

Prin urmare, două lucruri îți sunt de trebuință, fratele meu creștin. Primul: să te lupți neîncetat cu patimile și cu vrăjmașii și să-i biruiști, căci de îi vei birui, ai să șezi și tu împreună cu Iisus Hristos pe tronul slavei și al Împărăției Sale, așa cum ți se făgăduiește în *Sfânta Apocalipsă*: „Biruitoare, lui îi voi da să șadă cu Mine pe tronul Meu, așa cum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pe tronul Său.“ Iar dacă nu te vei lupta și nici nu-ți vei birui patimile, să știi că n-ai să primești cunună de la Dumnezeu, căci zice marele Vasile: „Cine

a ridicat trofeu în timp ce dormea? Sau cine a fost împodobit cu cununii în timp ce se desfăta și petrecea? Nimeni.“ Al doilea: când te lupți și îți biruiești patimile, toată pricina biruinței trebuie să o pui pe seama crucii și a lui Hristos cel răstignit, cum spuneam mai sus, pentru că întreaga biruință, îndeosebi cea inteligibilă și duhovnicească, nu se dobândește prin puterea multă a trupului, cum ziceau și Macabeii: „Biruința [...] nu vine din mulțimea oștirii“; și iarăși: „Biruința nu e prin mijlocirea armelor“, ci se dobândește prin credința și prin puterea crucii și a lui Iisus Hristos: „Cine-i dar biruitorul lumii, dacă nu cel ce crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu?“; și iarăși: „Aceasta e biruința care a biruit lumea: credința noastră.“ Și ca să spunem o maximă generală, toți creștinii care biruiesc patimile și pe diavol, îl biruiesc prin puterea crucii și prin sângele lui Hristos. De aceea se și spune în *Apocalipsă*: „L-au biruit [pe balaurul inteligibil] prin sângele Mielului.“ Așadar, în urma biruinței, unii ca aceștia sunt datori să rostească cu mulțumire acele cuvinte ale lui David către Dumnezeu: „A Ta este, Doamne, mărirea și puterea și lauda și biruința și tăria.“

ÎB 7, PG 31, 440B

1 Mac. 3, 19

2 Mac. 15, 21

1 In. 5, 5

1 In. 5, 4

Apoc. 12, 11

1 Paral. 29, 11

Cântarea a 3-a. Irmos

*Toiagul ca preînchipuire a tainei este socotit, căci prin odrăslire
alege preot; iar Bisericii celei mai înainte sterpe lemnul
crucii acum a înflorit spre putere și tărie.*

▶ Istoria din acest irmos melodul a preluat-o din capitolul 17 al *Numerilor*. După ce pământul s-a despicat și i-a înghițit pe Dan, pe Abiron și pe cei împreună cu Core, căci se răzvrătiseră împotriva lui Moise și a lui Aaron, Dumnezeu i-a spus lui Moise să ia douăsprezece toiage, câte unul de fiecare seminție a lui Israel, și să le pună în cortul mărturiei. Dimineața, când Moise a intrat în cort, – o, minune! – a găsit doar toiagul lui Aaron și al întregii seminții a lui Levi odrăslit cu flori și nuci. La această istorie se referă sfințitul melurg în irmos, spunând că toiagul lui Aaron, care a arătat prin odrăslirea mai presus de minte a nucilor că, dintre toate semințiile, îl alege preot al lui Dumnezeu pe Aaron, adică arhieru (întrucât preoția, în sens mai larg, se referă și la arhierie), și că doar seminția lui Levi o alege, nu și pe alta; așa că nimeni să nu se mai răzvrătească de aici înainte împotriva judecății și alegerii lui Dumnezeu. Spuneam deci că acel toiag este socotit o preînchipuire a crucii, pentru că și crucea este și se numește cu adevărat toiag, potrivit cuvintelor: „Toiagul puterii Ți-l va trimite Domnul“ și: „Toiagul Tău și varga Ta, acestea

Num. 17, 8

Ps. 109, 2

Ps. 22, 4 m-au mângâiat. " Căci, potrivit lui Ptohoprodromos, ce altceva este mai puternic sau mai mângâietor decât crucea? Negreșit, nimic.

cf. TP3,
PG 128, 293C

Câțiva au înțeles într-un mod mai neobișnuit aceste cuvinte (vezi la Eftimie Zigaben, tâlcuitorul Psaltirii). Ei spun că acestea două, adică toiagul și varga, simbolizează cele două lemne din care e alcătuită crucea. Toiagul cu care am fost îndreptați noi, cei căzuți în rătăcire și păcat, simbolizează lemnul drept al crucii, fiindcă toți cei care poartă toiag pentru a se sprijini îl țin, în mod firesc, drept. Iar varga cu care Hristos i-a lovit pe demoni și i-a biruit simbolizează lemnul pieziș al crucii, pentru că cei care lovesc pe cineva o țin, în mod firesc, pieziș, ca să poată lovi cu ea.

neidentificat

Apoi melodul spune că așa cum toiagul lui Aaron, fiind uscat, sterp și sec, a rodit nuci, tot așa și acum, în Biserica neamurilor, care mai înainte era stearpă și neroditoare, a înflorit lemnul crucii și a odrăslit rodul vieții, adică Mântuitorul Hristos cel spânzurat pe ea. Așadar, prin această minune ea a devenit în Biserică putere și tărie. Deci bine a numit sfințitul Augustin crucea „odaie a celei ce naște". Biserica este cea care naște, crucea este cămara nunții, fiindcă prin cruce Biserica s-a căsătorit cu Hristos cel răstignit, și prin sângele și apa care au curs din coasta Lui cea înainte stearpă a născut mulți prunci și a ajuns maică plină de copii frumoși, născându-i prin apa Botezului și crescându-i cu Trupul și Sângele Domnului. Ia seama la înțelepciunea melodului! Întrucât cântarea a treia este un poem al Anei celei sterpe, care l-a născut pe prorocul Samuel, de aceea și el a numit Biserica „stearpă", a cărei preînchipuire a fost Ana, care mai înainte era stearpă, iar mai apoi a avut mulți fii. Și iarăși, fiindcă Ana zicea: „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul", de aceea și el a spus *spre putere și tărie*, cuvinte cu care și-a sfârșit irmosul.

Ode 3, 1/
1 Împ. 2, 1

cf. VM II, 285,
PG 44, 417C

cf. VM II, 181,
OQS 4, p. 242

De ce toiagul lui Aaron a odrăslit nuci? În primul rând, pentru că așa cum nuca este văzută pe dinafară tare și aspră, dar pe dinăuntru are miez, tot așa și preotul trebuie să fie pe dinafară înfrânat și aspru, dar pe dinăuntru, în inimă, trebuie să aibă virtuți, după tâlcuirea lui Grigorie al Nyssei. În al doilea rând, pentru că așa cum nuca este în același timp și început, și sfârșit – început cu înțelesul de sămânță, iar sfârșit cu înțelesul de rod –, tot așa și preotul trebuie să aibă în el virtutea desăvârșită, potrivit lui Filon. Dar și toiagul crucii l-a odrăslit pe Hristos cel pironit pe ea, ca pe o nucă, fiindcă nuca înseamnă veghe. De aceea Dumnezeu a zis către Ieremia când acesta a spus că vede un toiag din lemn de nuc: „Bine ai văzut, pentru că Eu am vegheat asupra cuvintelor Mele, ca să le săvârșesc." Așa cum cineva doarme, iar apoi se trezește, tot așa și Stăpânul

Ier. 1, 12

Hristos, adormind pe cruce, S-a trezit iarăși prin înviere. De aceea Chiril al Alexandriei a spus: „Învierea din morți a lui Hristos a fost ca o trezire din somn.“ În textul ebraic e scris că toiagul lui Aaron a odrăslit migdale, fiindcă și acestea pricinuesc veghe, potrivit lui Procopie. Prin urmare, când lemnul de migdal este pus sub căpătâiul celui ce doarme, îi curmă somnul.

*Ador 10,
PSB 38, p. 341*

*cf. TNum, PG 87/1,
843-844 (în lat.)*

Înțelesul figurat al acestui irmos și se potrivește și ție, frate, pentru că, dacă și tu te lupți prin făptuire să dobândești virtuțile exterioare ale trupului: postul, privegherea, dormitul pe jos sau pe pat tare, îngenuncherea, statul în picioare la rugăciune și celelalte, iar prin contemplație te lupți să dobândești virtuțile lăuntrice ale sufletului: smerenia, dragostea, bucuria, blândețea și celelalte, să știi că și tu ai să devii atunci toiag din lemn de nuc și vei odrăslii nuci, adică te vei folosi atât de mult, încât nu te vei dovedi a fi doar o nucă, ci o grădină de nuci, iar Stăpânul Hristos, Mirele inteligibil al sufletelor, va pofti frumusețea ta și va dori să coboare în grădina ta, potrivit cuvintelor din *Cântarea Cântărilor*: „M-am coborât în tainica grădină a nucilor să văd șuvoiul apei la obârșii.“

cf. Ps. 44, 12

Cânt. 6, 11

Dar ce vorbesc? Nu numai tu, frate, te vei folosi prin făptuire și contemplație, ci vei fi de folos întregii Biserici a lui Hristos și-i vei înmulți fiii prin învățătura și pilda ta cea bună. Așa cum și patriarhul Iacov și-a înmulțit turma cu ajutorul toiagului din lemn de nuc, după cum este scris: „Iacov a luat un toiag de nuc, i-a cojit părțile albe și i-a dat jos ce era verde, așa încât albul părea pestriț pe toiag [...], ca să zămislească oile după cum era toiagul; și fătau oile miei târcați și dungați și brumării.“ Iar simplu spus, tu vei ajunge și vargă, și toiag din lemn de nuc. Ca vargă, îi vei lovi pe cei fără rânduială și neascultători, pentru a-i pune în rânduială și a-i face ascultători față de poruncile lui Dumnezeu, iar ca toiag, îi vei sprijini pe cei slabi și trândavi, și astfel se va împlini cu tine psalmul de mai sus: „Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat.“

cf. Ec. 30, 37-39

Ps. 22, 4

Tropar

*Piatra cea vârtoasă și lovită, fiindcă apă a scos poporului celui neplecat
și cu inimă împietrită, a vădit taina Bisericii celei de Dumnezeu
chemate, a cărei putere și tărie este crucea.*

Dumnezeiescul melurg a preluat din capitolul 17 al *Ieșirii*, sau și din capitolul 20 al *Numerilor*, minunea pe care Moise a săvârșit-o lovind cu toiagul piatra din care a scos apă când poporul a însetat. Așadar, la ea se referă în acest tropar, potrivit-o cu sărbătoarea

Ieș. 17, 6

Num. 20, 11

crucii, și zice: Acea piatră vârtoasă, care a fost lovită de toiagul lui Moise, fiindcă apă a scos, adică a izvorât – pentru cine și de ce? Pentru poporul evreu cel nesupus și împietrit la inimă, care însetase pe cale și cârtea împotriva lui Moise. Deci fiindcă acea piatră vârtoasă a izvorât apă, a preînchipuit prin aceasta taina Bisericii noastre, a creștinilor proveniți dintre neamuri, pe care nu un om, nu un sol, nu un înger a chemat-o, ci Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, potrivit lui

cf. Is. 63, 9

Isaia, unind-o cu Sine în mod ipostatic, ca pe o mireasă, și făcându-Se astfel Mirele ei.

Unde este numită vârtoasă acea piatră? În *Deuteronom*, fiindcă acolo Moise le-a zis evreilor lipsiți de recunoștință: „Să nu ți se înalțe inima și să-L uiți pe Domnul Dumnezeuul tău, [...] Cel ce a scos pentru tine izvor de apă din piatră vârtoasă.“ În *Înțelepciunea lui Solomon* este scris: „În setea lor, Te-au chemat: apă li s-a dat dintr-o piatră vârtoasă și leac de sete din stâncă tare.“ Epitetul ἀκρότομος, vârtoasă, este lămurit în multe feluri: fie înseamnă „piatră tare“, tăiată din vârf de munte, fie, după alții, înseamnă „lovită de toiagul lui Moise și tăiată la vârf“, fie arată că acea piatră era atât de tare, încât nu putea fi tăiată nici măcar o mică parte din vârful ei.

Deut. 8, 14-15

Intel. Sol. 11, 4

Deci așa cum acea piatră, fiind mai înainte stearpă, seacă și lipsită de umezeală, a țășnit apoi apă prin toiagul lui Moise și a revărsat pâraie de apă, cum zice sfințitul psalmist David, tot așa și Biserica cea dintre neamuri, fiind mai înainte aspră, pietroasă și cu totul seacă, neavând Legea, Scripturile, cunoașterea lui Dumnezeu și harul Său, mai apoi prin toiagul lui Hristos, adică prin cinstita și de viață dătătoare cruce, a izvorât mări de taine duhovnicești și râuri întregi de dogme și de învățături cerești, cu care adapă și satură pe deplin nu un popor împietrit la inimă și neascultător, cum era poporul evreu, ci un popor blând, un popor ascultător și un popor recunoscător, alcătuit din creștini aleși de Dumnezeu. De aceea și crucea este cunoscută ca putere și tărie a Bisericii, cuvinte specifice cântării a treia, cum s-a spus mai sus.*

cf. Ps. 77, 20

* Teodoret a înțeles altfel această istorie. A înțeles acea piatră vârtoasă ca fiind o preînchipuire a lui Hristos, iar apa din piatră a înțeles-o ca fiind preînchipuire a sângelui lui Hristos. Așa cum evreii au mâncat mană și au băut apă după trecerea prin Marea Roșie, tot așa și noi, creștinii, după Sfântul Botez, a cărui preînchipuire a fost Marea Roșie, ne împărtășim cu Trupul și Sângele Domnului [cf. Oct, PG 80, 257B]. De notat că unii au presupus că evreii ar fi luat acea piatră într-o căruță și au purtat-o pe tot parcursul drumului,

Glas de Aur înțelege prin acea piatră chipul lui Hristos, iar prin toiagul cu care a lovit de două ori piatra înțelege crucea, căci zice așa: „Partea văzută era piatra, iar partea înțeleasă era Hristos. Pavel tâlcuiește că acea piatră era preînchipuirea lui Hristos: «Pentru că beau, zice, din duhovnicească piatră care-i urma, iar piatra era Hristos.» Piatra era chipul Stăpânului, toiagul era chipul crucii, iar această istorie preînchipuie puterea crucii. Moise a lovit piatra de două ori. [...] Dacă lucrarea lui Dumnezeu ar fi fost simplă și fără taina crucii, era îndeajuns și numai o dată, era îndeajuns și numai un semn, era îndeajuns și numai un cuvânt. Dar ca să arate că harul crucii se face văzut și că Hristos nu izvorăște binefacerea altfel decât arătându-Se prin cruce, Moise a lovit de două ori. Nu a lovit de două ori la fel, ci înscriind semnul crucii. De ce de două ori? Ca și natura neînsuflețită să se teamă de simbolul crucii.“

1 Cor. 10, 4

Cruc 1,
OGE 5, p. 898

Acest tropar ți se potrivește și ție, frate, prin înțelesul lui figurat și moral, pentru că și inima ta, din pricina patimilor și a păcatelor, s-a făcut aspră și nesimțitoare, la fel ca piatra numită „tuf“¹¹. De aceea ea mai este numită de Scriptură și „împietrită“: „Atât de împietrită vă este inima?“ Și tu ai ajuns învârtoșat la inimă la fel ca poporul evreu, despre care Iezechiel a zis: „Toată casa lui Israel e îndărătnică și cu inima învârtoșată“, fiindcă și patimile sunt vârtoase, potrivit Sfântului Isaac. Prin urmare, ele învârtoșează și inima. După Solomon, „cel cu inima învârtoșată nu se adună cu cei buni“. Deci dacă și tu, frate, te temi de amenințările și de înfricoșările pe care Dumnezeu le face în Scripturi ca să-i pedepsească pe păcătoși și pe cei învârtoșați la inimă, să știi că această frică de amenințări – de vei cugeta îndelung la ea – îți va lovi inima învârtoșată, așa cum toiagul lui Moise a lovit piatra. Atunci inima ta

Mc. 8, 17

Iez. 3, 7
Cuvinte 69,
FR 10, p. 408
Pilde 17, 20

aceasta datorită faptului că s-au lăsat răcăciți de cuvântul apostolului care zice: „Beau din piatra cea duhovnicească ce îi urma“ (1 Cor. 10, 4). Dar nu acesta e adevărul, pentru că, dacă evreii ar fi avut cu ei acea piatră izvorătoare de apă, cum de au însetat apoi de atâtea ori? Căci au însetat la apa grăirii împotriva (cf. Num. 20, 13), au însetat când au trecut prin pământul lui Edom (cf. Num. 20, 17), au însetat iarăși când au cărtit împotriva lui Moise (cf. Num. 21, 5), au însetat și atunci când au mers la fântână (cf. Num. 21, 16). Însă cuvântul apostolului trebuie înțeles așa: Pavel nu zice că acea piatră era purtată de evrei, ci cea duhovnicească și inteligibilă, adică Hristos cel preînchipuit de piatră, așa cum au tâlcuit Gură de Aur [cf. OICor, PG 61, 191], Teodoret [cf. TICor, PG 82, 301CD], Teofilact [cf. TICor, PG 124, 680C] și Icumenie [cf. TICor, PG 118, 776CD].

¹¹ Rocă sedimentară poroasă; în greacă, πωρί sau πῶρος, de unde verbul πωρόω, cu participiul πεπωρωμένος, care înseamnă „împietrit“.

se va zdrobi și va picura din adâncul ei lacrimi, din care bând și săturându-te, te vei înveseli cu veselie duhovnicească și negrăită, încât vei cânta și tu acel psalm al lui David: „Adăpatu-ne-ai pe noi cu vinul străpungerii.“
Ps. 59, 5

Tropar

Coasta neprihănită, de suliță fiind rănită, apă cu sânge a izvorât, care înnoiesc Testamentul și sunt curățitoare de păcat; căci crucea este lauda credincioșilor și a împăraților putere și tărie.

După ce sfințitul Cosma s-a referit în cele două tropare anterioare la două istorii din Vechiul Testament, pe care le-a potrivit cu sărbătoarea crucii, acum, în al treilea tropar, se referă și la o istorie din Evanghelie. Așa cum constructorii, când clădesc un zid, pun la mijloc grinzi de lemn sau fier, așa-numitele armături, întărituri și legături, ca să susțină zidul și să-l facă mai solid, pentru că se tem ca nu cumva, fiind doar din cărămizi sau piatră, să se surpe și să cadă, tot astfel face și imnograful cu noile istorii din Evanghelie: întărește și susține istoriile din Vechiul Testament. Spune deci că atunci când coasta neprihănită a Stăpânului Hristos a fost împunsă de sulița ostașului, a ieșit pe dată din ea apă cu sânge, așa cum scrie Evanghelistul Ioan: „Unul din ostași cu sulița coasta I-a împuns-o și îndată a ieșit sânge și apă.“ Sânge – ca să arate că Cel răstignit era om, fiindcă omului îi este proprie sângerarea; apă – ca să arate că El era în același timp mai presus de om, cum zice Grigorie Teologul la Paști.* Potrivit lui Vrienie, chiar dacă Domnul, după fire, era atunci mort, cele două elemente au curs aparte una de alta în chip mai presus de fire – nu reci, ci fierbinți – din neprihănita Sa coastă, pentru că și ea era unită cu ipostasul făcător de viață al lui Dumnezeu-Cuvântul.

Aceste două elemente au săvârșit două fapte mari. În primul rând au înnoit, adică au validat și au întărit Testamentul Nou al Evangheliei ca adevărat și autentic: „Căci acesta este Sângele Meu, – zice sfințitul Matei – al Testamentului

* Era mai potrivit dacă, în tropar, scria întâi *sânge*, iar apoi *apă*, potrivit Evangheliei, adică: *sânge cu apă a izvorât*, dar melodul le-a folosit cu neglijență, schimbându-le ordinea. Sau poate că a fost o modificare târzie din partea copiştilor, iar nu a melodului. Zonaras spune în tâlcuirea la glasul al 2-lea din Octoih, la troparul „Lemnul cel de trei ori fericit...“ [cântarea a 9-a, primul tropar]: „Coasta Mântuitorului, fiind împunsă cu sulița, a izvorât sânge și apă: sânge – potrivit firii, apă – mai presus de fire. Fiind trup, nu ar fi fost nimic nou dacă din acesta ar fi curs sânge. Mai degrabă lucrul acesta este nou: că nu e firesc să

In. 19, 34
cf. Cuv45, 29,
PG 36, 661D
cf. Răst I,
IBE 2, p. 78

celui Nou“, iar Luca: „Acest pahar este Testamentul cel Nou, întru Sângele Meu.“ În al doilea rând, au devenit curățitoare ale păcatului strămoșesc și ale păcatului cu voia al oamenilor: „Căci acesta este Sângele Meu, – zice – al Testamentului celui Nou, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.“

Mt. 26, 28

Lc. 22, 20

Dacă apa cursă din coasta Domnului preînchipuia Taina Botezului, sângele preînchipuia Taina dumnezeieștii Euharistii. Amândouă curățesc păcatele oamenilor, drept care melodul le-a numit mai sus *curățitoare de păcat*. Ceea ce melodul a spus mai jos, anume că crucea este *lauda* creștinilor care cred în Hristos cel pironit pe ea, precum și *puterea și tăria împăraților*, a spus-o ca să arate că aceasta este cântarea a treia, ale cărei cuvinte specifice sunt cele de mai sus. În cântarea aceasta este scris cuvântul „laudă“: „Ci numai întru aceasta să se laude cel ce se laudă: că înțelege și-L cunoaște pe Domnul.“ Apoi cuvântul „tărie“: „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul“, după cum s-a scris și mai sus. Lauda este crucea creștinilor care îl urmează pe Pavel, care zice:

Mt. 26, 28

Ode 3, 10/

1 Împ. 2, 10

Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1

„Dar mie să nu-mi fie a mă lauda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume.“

Gal. 6, 14

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce atât Vechiul Testament, cât și cel Nou au fost înnoite cu sânge. Această nedumerire o dezleagă printr-un înțeles foarte adânc acel Pavel cu minte pătrunzătoare, care a fost răpit la cer; el zice că orice testament dobândește putere, intră în vigoare și are tărie

curgă sânge dintr-un trup mort, dar a izvorât apă din rană e cu totul nou, căci legea știe de la natură că din răni curge sânge și puroi, pe când trupul Domnului, rănit fiind, a izvorât sânge și apă, chiar și după moarte, fără ca unul dintre aceste elemente să fie lipsit de un simbol: apa era simbolul dumnezeiescului Botez, iar sângele era hrana și curățirea credincioșilor, întrucât ne hrănim cu Trupul Domnului și cu cinstitul Său Sânge, așa cum El Însuși le-a spus ucenicilor Săi când le-a predanisit Taina; luând potirul, a zis: «Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu». «Ne curățim cu acest Sânge pentru că și Legea dată prin Moise rânduia ca toate să fie curățite prin sânge, așa cum și fericitul Pavel le scria evreilor: „Aproape toate se curățesc cu sânge“ (Evr. 9, 22). Mai notăm și cele istorisite de Iosif Vrienie în prima sa *Cuvântare* la Cruce, de vreme ce sunt dorite de creștini: „Acele Taine cu adevărat înfricoșătoare – zic de sânge și de apă – [Evanghelistul Ioan] le-a pus, la îndemnul Stăpânei lumii, în vase strălucitoare, pe fiecare aparte, și le-a dat ei spre păstrarea amintirii Celui iubit. Iar după mutarea ei, plecând la propovăduire, le-a încredințat episcopului din Ierusalim, adică lui Iacov, fratele lui Dumnezeu. Și nu doar pe acestea, ci și cămașa țesută de sus până jos, veșmintele, sulița, trestia, buretele și cununa de spini; pe lângă acestea, giulgiul și mahrama, care a fost pusă pe capul Domnului. Pe scurt, apostolul a strâns pentru noi toate simbolurile patimilor care se păstrează până acum în lume“ [IBE 2, p. 78]. Dar cât despre sângele și apa care au curs din coasta Domnului, există o îndoială. Unii spun că acestea au devenit nesticăcioase împreună cu trupul înviat al lui Hristos, ceea ce și noi am spus în *Sinaxar*, la ziua de 10 septembrie, în *Viața* lui Varipsavá [NICODIM, *Syn* 1, p. 68, n. 1].

atunci când moare cel care l-a făcut: „Un testament își capătă puterea de la morți, dat fiind că el nu are nicio putere câtă vreme cel ce l-a făcut trăiește.“
Evr. 9, 17
 Așadar, fiindcă sângele este un semn al morții, a fost înnoit cu sângele care semnifică moartea, adică a primit garanția puterii, potrivit cu tâlcuirea lui Teofilact, nu doar Noul Testament, ci și cel Vechi: „După ce Moise – zice tot Pavel – i-a rostit întregului popor toate poruncile după Lege, a luat sângele vițelilor și țapilor [...], cartea însăși, și pe tot poporul, și a zis: Acesta este sângele testamentului pe care Dumnezeu l-a poruncit pentru voi!“
Evr. 9, 19-20

Ce înțeles folositor poți tu, iubite, să culegi din acest tropar? Dacă sângele Stăpânului nostru Iisus Hristos este curățitor de păcat, de ce tu, frate, nu te îngrijești să te împărtășești des ca să primești dezlegarea păcatelor ce pot fi iertate? Nu știi că cu cât te împărtășești mai des cu însuși Sfântul Sânge, cu atât mai des te împărtășești cu însăși Viața? „Cel ce mănâncă – zice dulcele Iisus –, cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică.“ Dimpotrivă, nu știi că cu cât te îndepărtezi mai mult și nu te împărtășești cu acest Sânge făcător de viață, cu atât te îndepărtezi și de Viață? „Dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață întru voi.“

Și dacă, potrivit lui Iov, vulturii râvnesc atât de mult la sânge, că nu se mai satură să-l bea, pentru că din sânge își primesc viața, iar ochii li se limpezesc, încât pot să vadă și mai mult în depărtare, potrivit cu părerea naturaliştilor: „De departe ochii lui [ai vulturului] cercetează; iar puii lui se murdăresc cu sânge.“
Iov 39, 29-30
 Deci spuneam că, dacă vulturii râvnesc atât de mult la sângele muritor și stricacios ca să prindă viață, tu, frate, de ce nu râvnești să bei Sângele nemuritor și nesticacios al Domnului ca sufletul tău să prindă viață, inima ta să devină strălucitoare, mintea ta să fie luminată și ca să ai parte de curățirea păcatelor tale ce pot fi iertate? „Căci sângele lui Iisus, Fiul Său, – zice Ioan cel iubit – ne curățește pe noi de tot păcatul.“ Dacă vrei, frate, să fii îndreptățit întru acest sânge, te desfeți de el potrivit lui Pavel: „Suntem îndreptățiți întru sângele Lui.“ Dacă vrei să te sfințești prin sângele lui Hristos, îl dobândești potrivit aceluiași: „De aceea și Iisus, pentru ca El să sfințească poporul cu sângele Său, a pătimit în afara porții.“ Dacă vrei să-l biruiești pe diavol, îl biruiești cu acest sânge, după cum e scris în *Apocalipsă*: „Și ei [sfinții] l-au biruit [pe balaur] prin sângele Mielului.“

Iar dacă râvnești, iubite cititorule, să te desfeți de dumnezeieștile daruri de mai sus, precum și de altele negrăite și de neînțeles, apropie-te des de neprihănitele Taine și te împărtășește! Dar ia seama să te împărtășești cu o pregătire cuvenită, adică în urma spovedaniei, a postului după putere,

a înfrânării, a rugăciunii, a atenției, a zdrobirii inimii și a conștiinței curate, cercetându-te pe tine însuși, așa cum zice apostolul, ca să nu-ți fie spre osândă împărtășirea cu dumnezeieștile Taine, căci harul de la împărtășanie și se va da potrivit cu pregătirea pe care o faci înainte. Deci două lucruri trebuie să faci: să te împărtășești des și să te împărtășești cu vrednicie, după putere, fără să fii împiedicat de sfintele canoane ce au fost rânduite. „Să se cerceteze dar omul pe sine, și așa să mănânce din Pâine și să bea din Pahar.“
cf. 2 Cor. 13, 5
1 Cor. 11, 28

Cântarea a 4-a. Irmos

Auzit-am, Doamne, taina iconomiei Tale, înțeles-am lucrurile Tale și am slăvit dumnezeirea Ta.

Deoarece cântarea a patra este un poem al prorocului Avacum, care se află în capitolul 3 din prorocia sa, sfințitul Cosma redă aproape aceleași cuvinte ca și ale prorocului, care zice: „Doamne, auzit-am (εἰσακήκοα) auzul Tău și m-am spăimântat! Doamne, înțeles-am lucrurile Tale și m-am minunat!“ Întorcându-se spre Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, zice: Doamne, eu am auzit taina iconomiei Tale în trup. Pe aceasta de Dumnezeu insuflatul Avacum a numit-o „auz“ (ἀκοή). De unde a auzit? De la Duhul Sfânt, Care locuia în inima lui, de unde îi insufla prorociile. Ia seama, cititorule, că nu a spus simplu ἀκήκοα, ci εἰσακήκοα¹², adică înlăuntrul inimii mele am auzit glasul inteligibil, grăit de Duhul Sfânt. De aceea mai sus, în capitolul 2 din prorocia sa, același proroc mai zice: „Voi privi să văd ce va grăi întru mine“, adică înlăuntrul meu. Cine? Duhul Sfânt, după cum tâlcuiește Teofilact. Tot așa a spus și prorocul David: „Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu.“ Prorocii aud ceea ce aud înlăuntru, în partea conducătoare (ἐν τῷ ἡγεμονικῷ), nu în afară. De aceea Procopie a spus: „Prepoziția «întru» indică auzul dinlăuntru al cugetului.“*

¹² Preverbul εἰσ- îi dă verbului ἀκούω înțelesul de pătrundere.

* De aceea și marele Vasile, tâlcuind versetul din *Psalmul 28*, care zice: „Glasul Domnului peste ape...“, a spus așa: „Ce este deci glasul Domnului? S-ar putea înțelege o lovire în aer? Sau aerul lovit care ajunge la auzul celui spre care e îndreptat glasul? Sau niciuna dintre acestea, ci este ceva de altă natură, a unei reprezentări apărute în partea conducătoare a oamenilor, căroră Dumnezeu va voi să le facă auzit propriul Său glas, așa încât să avem această reprezentare ca pe o asemănare cu cea care se întâmplă adeseori în vise. Fiindcă așa cum primim în reprezentările din somn amintirea unor cuvinte sau sunete, fără ca aerul să fie lovit – căci nu percepem glasul

116, 9

Ode 4, 2/Avac. 3, 2

cf. Avac. 2, 1
cf. TAvac,
PG 126, 877A
Ps. 84, 9

Tleș, PG 87/1,
669B

Înțelegând – zice el – în profunzime lucrurile înfricoșătoare și minunile înspăimântătoare cu care Tu, Cuvântul întrupat, vei lucra mântuirea oamenilor, îndeosebi crucea și moartea, nu am putut să fac altceva decât să doxologesc dumnezeirea Ta, fiindcă doar ei îi este propriu să facă astfel de minuni uluitoare, adică prin smerirea pe cruce să-l biruiască pe semețul diavol, prin pătimire să aducă nepătimirea, iar prin moarte să dăruiască viață tuturor oamenilor. Căci există un obicei printre sfinții și sfințiții bărbați ca, atunci când rostesc un înțeles înalt și măreț despre Dumnezeu, să-l prefacă în doxologie. Li se întâmplă una ca aceasta fie din multă uimire, fie din multă bucurie duhovnicească, ce li se revarsă în suflete din acel înțeles, și pe care nu o pot răbda înlăuntrul inimilor lor. Așa obișnuiește marele Pavel să facă în epistolele sale, după cum am arătat și noi în tâlcuirea lor; astfel face și Efrem Sirul și alții, după cum a făcut și sfințitul melod aici.

Avac. 2, 1

Acest irmos ți se potrivește și ție, iubite, pentru că de vei sta și tu de strajă și vei pași pe piatră ca Avacum – „Voi sta de strajă unde sunt, mă voi sui pe piatră”¹³ –, te vei învrednici de harul lui Avacum. Ce este această strajă și ce este piatra? Ascultă! Straja este atenția și păzirea minții de orice gând hulitor, rușinos și viclean. Piatra este inima sau, mai degrabă, piatra este preadulcele nume al

1 Cor. 10, 4

Domnului nostru Iisus Hristos, la care meditam în inimă, iar Iisus Hristos este piatra neclintită despre care marele Pavel a spus: „Piatra era Hristos.”

Prin urmare, fratele meu creștin, când îți vei retrage mintea din toate lucrurile lumii – mă refer la plăceri, la slavă și la arginți – și o vei duce în inimă și, aflând în ea așa-numitul cuvânt lăuntric (ἐνδιάθετον λόγον), vei rosti împreună cu acesta rugăciunea de un singur gând: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!”, cu credință fierbinte, cu nădejde și dragoste, ținându-ți puțin și respirația, atunci vei dobândi straja minții, pentru că această căldură care se naște din meditarea continuă la sfântul nume al lui Iisus îi biciuiește și-i taie pe demoni ca și cu o sabie cu două tășuri și nu-i lasă să-ți momescă mintea cu gândurile lor necuviincioase. De aceea Ioan al Scării a zis: „Biciuiește-i pe vrăjmași cu numele lui Iisus.”

*Saram XX, 6,
FR 9, p. 310*

Iar când inima ți se va curăți de patimi și de poftele pe care a ajuns să le primească din lucrurile lumii – zic de iubirea de plăcere, de iubirea de slavă

prin auz, ci inima noastră e întipărită de el –, tot cam așa trebuie să credem că e și glasul născut de la Dumnezeu în proroci” [OP; 28, 3, PG 29, 289AB].

¹³ În traducerea românești e „strajă”, respectiv „stâncă”.

și de iubirea de arginți – și se va întări întru totul pe piatră, adică pe credința în Iisus Hristos, atunci vei călca și tu, ca Avacum, pe piatra neclintită a inimii tale, fără să te temi de nimic, nici de ceva demonic sau lăuntric, nici de ceva omenesc sau exterior, zicând împreună cu David: „Domnul este luminarea mea și mântuitorul meu: De cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieții mele: De cine mă voi înfricoșa?” Așadar, stând atunci pe piatra inimii tale, vei căuta și tu să vezi ce va grăi Dumnezeu înlăuntrul tău, în chip inteligibil. Atunci ți se va da și o ureche inteligibilă ca să auzi cuvintele inteligibile pe care harul Duhului Sfânt ți le va șopti, așa cum i-a dat și prorocului Isaia, drept care a zis: „Ureche mi-a dat ca să aud”, iar apoi: „Și învățătura Domnului îmi deschide urechile”, adică pe cele inteligibile ale inimii, cum tâlcuieste Glas de Aur. Atunci și tu vei grăi împreună cu Avacum: „Doamne, auzit-am auzul Tău și m-am spăimântat!” De aceea a zis și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Inimă curată este aceea care își înfățișează memoria sa lui Dumnezeu cu totul fără formă și fără chip, gata să se lase însemnată numai de întipărirea Lui prin care obișnuiește să Se facă arătat.”

Ps. 26, 1

Is. 50, 4
Is. 50, 5cf. OI Cor 7, 3,
PG 61, 58

Ode 4, 2/Avac. 3, 2

KG II, 82,
FR 2, p. 238

Tropar

*Izvoarele cele născătoare de amărăciune, odinioară în pustie,
Moise le-a prefăcut cu lemnul, dinainte arătând mutarea
prin cruce a neamurilor spre buna-cinstire.*

În acest tropar, dumnezeiescul melod se referă la minunea pe care Moise a săvârșit-o în locul numit Mera (care înseamnă „amărăciune”, potrivit lui Chiril al Alexandriei), căci atunci când poporul evreilor a însetat, Dumnezeu i-a arătat lui Moise un lemn cu care a îndulcit apa amară, afundându-l în ea. Prin urmare, sfințitul Cosma spune că, odinioară, în pustia Mera Moise a preschimbat în dulceață izvoarele de apă care nășteau amărăciune. Ce preînchipuia această minune? Mutarea și preschimbarea neamurilor care s-au mutat, prin cruce, de la necinstire la buna-cinstire și de la necredință la credință. De aceea sfințitul Teodoret a spus: „Lemnul mântuitor al crucii a îndulcit marea amară a neamurilor.” Același cuget îl are și Chiril al Alexandriei, care zice: „Deși Dumnezeu putea numai și prin cuvânt să facă dulce amărăciunea, totuși lucrează prefacerea prin lemn, arătând astfel preînchipuirea mântuirii prin lemn.”

cf. Glf II, II,
PSB 39, p. 307

cf. Ieș. 15, 23

Oct, PG 80, 256D

SOB 1, 724E

Ce înțeles folositor poți câștiga, frate, din acest tropar? Ascultă! Să știi că toată această lume se numește Mera, adică amărăciune, din cauza multelor

necazuri, nenorociri și mâhniri care se abat asupra ei în fiecare zi și în fiecare ceas. Cum se poate ca amărăciunea acestei lumi să fie preschimbată în dulceață? Dacă pui în ea ca antidot crucea Domnului, adică de vei cugeta la acestea: dacă un Dumnezeu fără de păcat a luat asupra-Și atâtea pătimiri pe cruce pentru propriile mele păcate și a gustat oțet și fiere atât de amară, dacă El, Stăpânul a toate, a îndurat atâtea amărăciuni și necazuri, ce mare lucru este dacă eu, un rob, și încă un rob păcătos, îndur necazuri și amărăciuni nu pentru păcatele altora, ci pentru propriile-mi păcate? Acest gând, când e întipărit adânc în cugetul tău, creștine, va putea să prefacă în dulceață și bucurie orice amărăciune și necaz pe care le înduri în lume. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Toate pentru Cuvântul să le primim: să-I imităm pătimirea cu pătimirile, să-I cinstim sângele cu sânge, pe cruce să ne urcăm plini de râvnă. Dulci sunt cuiele, chiar dacă sunt foarte dureroase, pentru că a pătimi cu Hristos și pentru Hristos este mai de dorit decât a te desfăta împreună cu alții.“ Dar și când tu, ca începător în viața virtuoasă, cum erau israeliții, vei îndura la început osteneli și amărăciuni și nu vei putea să bei din apa virtuților din pricina caracterului lor anevoios, de vei cufunda atunci în apă acest lemn al crucii, adică nădejdea în bunătățile viitoare și în înviere, nădejde care își are începutul încă de pe cruce, negreșit că viața ta, care mai înainte era amară din pricina virtuții, se va preschimba și va deveni mai dulce decât orice altă dulceață, potrivit cu tâlcuirea lui Grigorie al Nyssei, așa încât vei zice și tu împreună cu Sirah: „Nimic nu-i mai dulce decât a ține seama de poruncile Domnului.“*

*Cuv45, 23,
PG 36, 656B*

*cf. VM II, 132,
PG 44, 365B*

Iis. Sir. 23, 27

Tropar

Iordanul ce luase în adâncul sânelui său tăietoarea, a întors-o în sus prin lemn, prin semne arătând tăierea rătăcirii prin Cruce și Botez.

Melodul s-a inspirat în troparul de față din capitolul 6 al cărții a 4-a a *Regilor*. Acolo se spune că atunci când fiii prorocilor au mers împreună cu prorocul Elisei la râul Iordan ca să taie lemne pentru a face colibe, când unul dintre proroci tăia o bârnă, securea i-a ieșit din coadă și a căzut în râu. Atunci Elisei, tăind o bucată de lemn, a aruncat-o în râu

* Sfânta Scriptură nu spune ce fel de lemn era acela pe care Moise l-a cufundat în apa amară de la Mera ca s-o îndulcească, dar nici nu trebuie să cercetăm un asemenea lucru care a amuțit odată pentru totdeauna, potrivit lui Teodoret [*cf. Oct, PG 80, 256D*]. Rabinii evreilor vorbesc

și – o, minune! – lemnul cel ușor s-a cufundat în adâncul râului, iar securea cea grea a ieșit la suprafața apei, așa încât cineva să o poată lua. La această istorie se referă sfințitul Cosma în troparul de față, pe care o poartrește cu sărbătoarea crucii, spunând că râul Iordan, care luase în sânul său sau, altfel spus, primise în adâncul său *tăietoarea* (adică securea, căci se subînțelege cuvântul „secure“, potrivit cu figura elipsei); spuneam deci că Iordanul a ridicat la suprafața apei securea cu ajutorul lemnului pe care Elisei îl aruncase în el. Așadar, a arătat prin semne (ἐτεκμαιροτο), adică a preînchipuit prin *tăietoarea* secure tăierea rățâcirii și a necinstirii. Această răietură a fost lucrată prin cruce și prin Sfântul Botez. Prin urmare, lemnul aruncat de Elisei prefigura crucea, pentru că acesta a intrat în secure și din cele două s-a format astfel semnul crucii, potrivit anonimului. Securea prefigura tăierea rățâcirii făcută prin cruce, iar apa Iordanului prefigura Sfântul Botez, pentru că tot în râul Iordanului Ioan Înaintemergătorul i-a botezat pe iudei și tot în el s-a botezat și Stăpânul Hristos.

cf. 4 Împ. 6, 1-7

Vezi etimologia verbului τεκμαιρομαι *infra* p. 176, n. 20.

Ce înțeles moral și folositor sufletului tău poți culege, iubite, din acest tropar? Ascultă! Înțeleptul Nil crede că Iordanul este în sens figurat

cf. CA 30,
FR 1, p. 221

aiurea sau, mai bine zis, flecăresc numind acest lemn *adelphá*, lămurindu-i chiar și calitatea, spunând că era foarte amar. Prin urmare, acea amăreală nespusă a lemnului ar fi nimic amăreală apei, așa cum peștele și carnea sărate îndulcesc sarea multă presărată pe ele, fiartă cu un singur clocot și apoi aruncată; și după cum spune și aforismul medicilor: „Otrava îndoită este spre folos.“ A vorbit în deșert și Iosipos, fiind de părere că Moise a poruncit să fie scoasă de deasupra apa amară a Merei până când, în adânc, au dat de apă dulce. Cu aceste cuvinte, unii ca ei arată că prefacerea acelei ape amare în apă dulce nu a fost o minune mai presus de fire și de minte, ci totul s-a petrecut în mod natural [cf. AI III, I, 2, vol. 1, p. 128]. Cu toate acestea, se pare că Sirah enumeră, printre celelalte doctorii și lucruri vindecătoare, și acest lemn, zicând: „Domnul este Cel ce din pământ a făcut leacurile [...]. Oare nu printr-un lemn s-a îndulcit apa, pentru ca prin aceasta să I se cunoască puterea?“ (Iis. Sir. 38, 4). Dar fiindcă Dumnezeu i-a arătat lui Moise acel lemn și i-a spus să-l cufunde în apa amară, această minune este înfățișată ca o lucrare dumnezeiască și mai presus de fire. Însă fie că era potrivit cu firea, fie că era mai presus de fire, acel lemn avea o putere care nimicea amărăciunea apelor. De aceea și Filon Iudeul a spus: „[Dumnezeu] îi arată [lui Moise] o bucată de lemn pe care îi poruncește s-o ia și s-o arunce în izvoare: poate că era un lemn prin fire făcut să facă minuni sau, dacă nu, poate că atunci a fost făcut pentru întâia oară ca să slujească acelei nevoi“ (vezi capitolul 38, vol. I din *Îndeletnicire* [Evghenie Vúlgaris, *Îndel*, p. 288]). Ioan Zonaras, la tâlcuirea troparului din Octoih care zice: „Apele cele preamare de la Mera...“ [glasul al 5-lea, cântarea a 4-a], alegorizează astfel: „Când cineva lucrează păcatul fiind furat de plăcere, nu simte foarte mult amărăciunea acestuia. Dar când e lipsit de faptele binefăcătoare, atunci este cuprins și de setea cugetării feciorelnice, și începe și să simtă amărăciunea păcatului. Prin urmare, crucea Domnului îi omoară acestuia gustul păcatului și i-l face nelucrător și ca și cum ar fi mortificat.“

pocăința, pentru că Ioan Înaintemergătorul îi boteza în Iordan pe cei care se pocăiau și se mărturiseau, precum s-a scris: „Ioan a botezat cu botezul pocăinței.“ *FA. 19, 4* Securea de fier este păcatul, pentru că și păcatul este prin fire greu și apăsător ca fierul și plumbul. David zicea: „Fărădelegile mele au covârșit capul meu, ca o sarcină grea apăsător peste mine“, iar Zaharia a văzut păcatul ca pe-o bucată mare de plumb care îi apasă pe cei ce-l săvârșesc: „Și, iată, o greutate de plumb ce se ridică; și, iată, o femeie ședea în mijlocul baniței! Și a zis [îngerul]: «Acesta este păcatul.»“ *Ps. 37, 5*
Zah. 5, 7

Identificat la
ISAAC, *Cuvinte* 30,
FR 10, p. 189

Deci dacă și tu, frate, ai făcut păcate așa de mari și de grele, încât te afunzi ca securea de fier a prorocului în adâncul plăcerilor, să nu te temi din această pricină, nici să deznădăjduiești de a ta mântuire. Nu! Ci stai cu bărbăție și luptă împotriva diavolului care caută să te nimicească prin deznădejde; arată înaintea lui Dumnezeu pocăință adevărată; mergi la duhovnic și-ți spovedește cu străpungere toate păcatele; zdrobește-ți inima; primește canonul pe care părintele duhovnicesc ți-l va da și depărtează-te cu totul de păcat. „Nu e păcat de neiertat, decât cel pentru care nu se face pocăință“, cum zice purtătorul de Dumnezeu Maxim. Dacă te vei pocăi astfel, să știi, iubite, că această pocăință sinceră te va ridica din adâncul răutății prin harul și puterea lui Hristos cel pironit pe cruce, așa cum și Iordanul care preînchipuia pocăința a ridicat atunci acea secure grea prin harul crucii. De aceea și tu vei cânta lui Dumnezeu cu cuvintele lui David: „Intrat-am în adâncurile mării, și furtuna m-a înecat“; și iarăși: „Tu, Dumnezeul meu, întorcându-Te, m-ai mângâiat și din adâncurile pământului iarăși m-ai scos!“* *Ps. 68, 3*
Ps. 70, 21

Tropar

*În chip de sfințenie este adunat poporul cel în-patru-părți
ce mergea înainte, ca prin cele patru cete în cruce
să fie slăvit de preînchipuirea cortului mărturiei.*

Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să-i împartă pe fiii lui Israel în patru fel încât să stea de jur-împrejurul cortului mărturiei. Trei dinspre răsărit: a lui Iuda, a lui Isahar și a lui Zabulon; trei dinspre miazăzi: a lui Ruben, a lui Simeon și a lui Gad; trei dinspre apus: a lui

* Ascultă cum marele Macarie alegorizează această istorie: „Dacă pe vremea lui Elisei lemnul care era ușor prin fire, fiind aruncat în apă, a scos afară fierul ce prin fire era greu,

Efraim, a lui Manase și a lui Veniamin; și trei dinspre miazănoapte: a lui Dan, a lui Așer și a lui Neftalim, după cum se spune în capitolul 2 din *Numeri*. De acolo sfințitul melod s-a inspirat în troparul de față și spune că poporul israelit a fost adunat în chip *de sfințenie*¹⁴ la porunca lui Dumnezeu nu doar într-o latură a închipuitorului cort al mărturiei, ci în toate cele patru laturi ale sale. Prin urmare, el mergea înainte dinspre cele patru laturi ale cortului ca, potrivit cu înțelesul simplu și văzut, să pară că cinstește și păzește din toate părțile cortul lui Dumnezeu; dar potrivit cu înțelesul mai adânc și mai ascuns, mergea astfel ca prin cele patru cete încrucișate să cinstească preînchipuirea și forma crucii alcătuite din patru părți sau, mai bine zis, ca poporul israelit să fie cinstit de preînchipuirea cinstitei cruci.

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce cortul din vechime se numea „al mărturiei“ – „L-a numit, zice, cortul mărturiei“. Răspundem că din două motive. Primul: pentru că, potrivit lui Teodoret, lui Atanasie și lui Isihie, care tâlcuiesc cuvintele: „Că mărturie a ridicat în Iacov“, în cort se aflau chivotul, heruvimii, acoperământul ispășirii, masa, sfeșnicul și pâinile punerii înainte. Iar chivotul se numea „chivotul mărturiei“, pentru că avea înăuntru tablele legii, năstrapa cu mană și toiagul lui Aaron, care se mai numeau și „mărturii“, după cum este scris într-un loc: „Vei pune înăuntru chivotul mărturiei“, iar în alt loc: „Înăuntrul chivotului vei pune mărturiile.“ Al doilea: era numit „cortul mărturiei“, iar cele din el erau numite „mărturii“, pentru că toate acestea erau o mărturie și o dovadă reală de dragoste a lui Dumnezeu pentru poporul lui Israel, de care dragoste fiind mișcat, S-a pogorât să vorbească cu Moise, iar prin Moise să descopere poporului israelit judecățile și legile Sale.

De ce cortul acela se numea închipuitor? Pentru că, potrivit lui Teodoret, închipuia zidirea, iar Sfânta Sfințelor închipuia cerurile, potrivit aceluiași. Sfintele, adică interiorul cortului, închipuiau cele pământești, drept care preoții puteau intra oricând înăuntru. Potrivit însă lui Chiril, cortul

Num. 2, 17

Ies. 33, 7

TPs, PG 80, 1485A

TPs, PG 27, 352A

FPs, PG 93, 1248A

Ps. 77, 5

Ies. 26, 33

Ies. 25, 16

cf. Oct, PG 80, 281AC

cf. Ador 2, PSB 38, p. 70

cu cât mai mult acum Domnul va trimite pe Duhul Său cel ușor, bun și ceresc, și prin El va ridica sufletul adâncit în apele răutății, îl va întrăripa, îl va face ușor spre înălțimile cerului, îl va preface și-l va preschimba din propria lui fire?“ [*Om 44, 5, PG 34, 781C*].

¹⁴ Adjectivul *ἱερός* determina, încă de la Homer, un lucru, un loc, un spațiu aflat în legătură cu o divinitate. De aici, în creștinism, *ἱερός*, „sfințit“, adică slujitorul, cel hirotonit, de pildă „sfințitul Teodoret“. Adverbele *ἱερώς*, în chip *de sfințire*, și *ἱεροπρεπώς*, în chip *potrivit sfințirii*, fac referire la maniera de desfășurare a unui eveniment cultic. Un echivalent mai potrivit pentru *ἱερός* este neologismul „sacru“, de la *sacer*, echivalentul latinesc aproximativ pentru *ἱερός*. Vezi, pe larg, despre *ἱερός* și *sacer* la BENVENISTE, *Vocabularul*, pp. 535-554.

cf. VM II, 174,
PG 44, 381A

închipuia Biserica, iar potrivit lui Grigorie al Nyssei, închipuia pe Hristos, Care, ca Înțelepciune și Putere a lui Dumnezeu, nefăcută de mână după dumnezeire, a primit să fie plămădit după omenitate. Și pentru a fi și mai limpede, așa cum bisericile noastre au pronaos, naos și altar, tot așa și cortul de odinioară avea curte, sfânta și sfânta sfintelor.

cf. TP₃,
ΒΕΠΕΣ 46, p. 12

Ce înțeles moral și folositor ai putea culege și tu, frate, din acest tropar? Ia aminte! Potrivit lui Didim, cortul înseamnă sporirea în virtute și urcușul, deoarece cortul este acoperământ pentru cei care călătoresc și sporesc pe cale. Iar ca să te fac să înțelegi și mai bine, cortul de odinioară al mărturiei era asemenea cortului mobil pentru călătorii, pe care împărații îl iau când pleacă afară din cetate pe timp de război, ca să se strângă în el pentru a săvârși slujbe și rugăciuni lui Dumnezeu. Deci dacă și tu, frate, nu vei rămâne în nelucrare, ci vei călători și vei lucra mereu virtutea, mergând din putere în putere, potrivit lui David, și sporind în cele desăvârșite, atunci și tu vei înainta spre cele dinaintea ta și vei uita de cele din urmă, potrivit lui Pavel. Negreșit că-ți vei făuri în inimă un cort inteligibil, în care Dumnezeu va locui prin harul Său, iar de acolo îți va descoperi, prin Duhul Sfânt, cunoașterea ascunsă a tainelor Sale, ca atunci când vei muri să te învrednicești să cânți și tu acele cuvinte ale lui David: „Voi merge la locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie și de laudă, în sunet de sărbătoare.”

cf. Ps. 83, 8

cf. Flp. 3, 13

Ps. 41, 5

Tropar

*În chip minunat întinzându-se, săgetat-a crucea razele soarelui
și au povestit cerurile slava Dumnezeului nostru.*

Așa cum în cântarea întâi melodul a preluat din Vechea Scriptură materialul pentru primele tropare, iar pentru tema ultimului tropar s-a inspirat din istoria Noului Har, tot așa a făcut și în cântarea de față. După ce a melurghisit troparele anterioare din această cântare cu istorii din Vechiul Testament, pe acesta din urmă îl melurghisește cu o istorie din Noul Testament. În el se referă la acea minune înfricoșătoare care s-a petrecut pe vremea împăratului Constantin, fiul lui Constantin cel Mare, și în timpul lui Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului, la anul 346. În ziua de Rusalii, pe 7 mai, la ceasul al treilea din zi, s-a arătat pe cer cinstita cruce, alcătuită din lumină, deasupra Sfintei Golgota, și care se întindea de pe Golgota până pe Muntele Măslinilor, covârșind cu strălucirea ei razele soarelui. Așadar, tot poporul

creștinilor, văzând o asemenea minune, a alergat în biserică și cu bucurie nemăsurată și străpungere fierbinte a înălțat lui Dumnezeu mulțumire și slavă.

Melurghisind aici această minune, de Dumnezeu insuflatul Cosma spune că pe cer crucea făcătoare de viață a Domnului s-a întins într-un mod minunat și mai presus de minte, care cu strălucirea ei covârșitoare a biruit și a acoperit razele soarelui. Astfel că s-au împlinit atunci, în chip dumnezeiesc și mai presus de fire, cuvintele psalmului: „Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu.“ Căci prin mijlocirea acelei cruci cu totul strălucitoare, care iradia mai tare decât soarele, cerurile au vestit cu tărie slava lui Dumnezeu, anume crucea, fiindcă slava lui Hristos-Dumnezeu este crucea, cum am spus mai sus când am tâlcuit sintagma *că S-a proslăvit*, la irmosul cântării întâi. Prin cruce, ca printr-un sceptru împărătesc sau ca printr-o armă biruitoare, Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu l-a biruit pe semețul demon, a călcat moartea, a jefuit iadul, iar ca Om și-a agonisit slavă veșnică.

Ps. 18, 1

Vezi supra p. 32.

Dar și tu, creștine, dacă prin puterea lui Hristos cel răstignit vei izbuti un lucru mareț sau o izbândă, de pildă, pe aceea de a-ți birui patimile care te războiesc, de a te împotrivi mereu momelilor venite de la diavol și de a izbuti virtuțile, să știi că această izbândă îți va slăvi numele și ți-l va face minunat în cer și pe pământ. Și așa cum slava lui Hristos a fost crucea, slava lui David a fost praștia cu care la ucis pe Goliat, slava lui Finees s-a arătat a fi acea sulică cu care l-a străpuns pe Zimri și pe femeia madianită Cosbi, slava Iaelei a fost țarușul cu care l-a omorât pe Sisera, tot așa și propria ta slavă va fi întotdeauna izbânda pe care o vei izbuti. Și mulțumindu-I așa-dar lui Hristos, Care te-a întărit, Îi vei cânta împreună cu David: „Iar Tu, Doamne, sprijinatorul meu ești, slava mea și Cel ce înalți capul meu!“

cf. 1 Împ. 17, 29

cf. Num. 25, 7-8

cf. Jud. 4, 21

Ps. 3, 3

Cântarea a 5-a. Irmos

*O, de trei ori fericite lemn, pe care întins a fost Hristos, Împăratul și Domnul,
și prin care a căzut cel ce a amăgit cu lemnul, ademenit fiind de Dumnezeu
cel pironit pe tine cu trupul, Care dăruiește pace sufletelor noastre.*

În acest irmos sfințitul Cosma folosește două figuri retorice: epistrofa¹⁵ și personificarea. Îndreptându-și cuvântul către cruce, îi grăiește ca și cum ar fi însuflețită și cuvântătoare, deși e neînsuflețită și necuvântătoare,

¹⁵ Figura epistrofei constă în repetarea unui cuvânt la sfârșitul unor unități sintactice

fiindcă arta retoricii, când vrea, atribuie suflet lucrurilor neînsuflețite și le personifică pe cele ce nu sunt persoane. Prin urmare, imnograful spune așa: O, lemn al crucii, tu ești cu adevărat vrednic de multe fericiri*, fiindcă pe tine a fost întins cu mâinile, cu picioarele și cu tot trupul dulcele Iisus Hristos, Care este Împăratul veacurilor și Domnul tuturor lucrurilor, și prin tine diavolul a căzut ca un stârv amarnic și vrednic de lacrimi, care prin gustul lemnului¹⁶ oprit l-a amăgit, adică l-a ademenit pe strămoșul Adam în raiul desfătării. În ce chip a căzut diavolul? Așa cum l-a ademenit pe Adam, tot așa a fost și el ademenit de către Dumnezeu, Care a fost pironit cu trupul pe tine, cruce, ca, așa cum prin lemn a biruit, tot prin lemn să fie biruit și el, și în felul în care l-a surpat, tot astfel să fie surpat și el. Melodul mai adaugă că Hristos cel răstignit, Care l-a amăgit pe diavol, dăruiește pace sufletelor noastre. De ce zice asta? Ca prin aceste cuvinte de la sfârșit să arate că e cântarea lui Isaia, care zice: „Doamne, Dumnezeu nostru, dăruiește-ne pacea, că Tu pe toate ni le-ai dat.“

Ode 5, 12/Is. 26, 12

De unde a preluat melodul cuvântul acesta, anume că amăgitorul, adică ademenitorul diavol, a fost ademenit? De la Grigorie Teologul. Zice așa în cuvântul la Lumini: „Deoarece născocitorul răutății se credea de nebiruit, fiindcă ne ademenise cu nădejdea de a ajunge dumnezei, este ademenit acum cu veșmântul trupului ca, năpustindu-se chipurile asupra lui Adam, să se izbească de Dumnezeu, și astfel noul Adam să-l mântuiască pe cel vechi.“ A spus și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Deoarece [...] diavolul, ademenind neclătinarea firii mele cu nădejdea de a ajunge dumnezeu, a târât-o spre plăcerea prin care a făcut existentă moartea și se mândrea, desfătându-se de stricăciunea firii, de aceea Dumnezeu Se face om desăvârșit [...] ca, ademenindu-l cu veșmântul

Cuv39, 13,
PG 36, 349AB

sau metrice. În cazul de față, epistrofa constă în repetarea cuvântului „lemn“ și în sinonimele „a amăgi“ și „a ademeni“, aceasta din urmă fiind o epistrofă sinonimică, după cum arată mai jos și Sfântul Nicodim.

¹⁶ Întrucât grecescul ξύλον are atât sensul de „lemn prelucrat“, cât și de „pom“, a fost redat prin cuvântul „lemn“ cu sensul său vechi de „pom“, în vederea acestei analogii.

* Și Ioan Zonaras, tâlcuind acel tropar de la glasul al 2-lea din Octoih, care zice: „Lemnul cel de trei ori fericit al preacuratei Tale cruci fiind sădit în locul Căpățânii, precum în rai...“ [Cântarea a 9-a, primul tropar], zice așa: „A numit lemnul «de trei ori fericit» (τρισόλβιον) ca unul ce este fericit (μακάριον), dar și fiindcă îi face fericiri pe cei care îl cinstesc, sau și pentru că este vrednic de multă fericire (πολλοῦ μακαρισμοῦ). Aceasta fiindcă aritmeticienii numesc cifra trei «mulțime» și consideră că trei este începutul numerelor, de vreme ce nici monada, nici diada nu le consideră demne de a fi numite «numere», stabilind drept număr mulțimea de monade. Considerând deci că trei este mulțime, numesc triada

trupului, să-l ațâțe pe nesătutul balaur ca să înghită trupul cu gura larg deschisă, care să-i fie otravă și să-l nimicească de tot cu puterea dumnezeirii aflate în el, iar firii omenesti să-i fie doctorie, ca prin puterea dumnezeirii aflate în el să o cheme înapoi, la harul de la început.“

KG III, 11,
FGr 2, p. 93

Ia seama și aici, cititorule, la două pilde cu pescari care nu seamănă deloc. Diavolul s-a asemănat cu un pescar și vânător nechibzuit care, voind să prindă o aterină¹⁷ sau un peștișor, a pus în undiță, ca momeală, un delfin sau un chit uriaș. Punând deci în undița amăgirii, ca momeală, nădejdea dumnezeirii celei infinite și neîncăpute, a ademenit un biet și neînsemnat om. Pe când Dumnezeu, dimpotrivă, S-a asemănat cu un pescar preaînțelept care cu un peștișor prinde un chit uriaș, pentru că El, punând în undița dumnezeirii Sale ascunse mica momeală a omenității Sale văzute, cu ea a ademenit și a nimic chitul cel mare și inteligibil care este diavolul, așa cum multîncercatul Iov a prorocit despre o asemenea nimicire, zicând: „[Hristos] Cel ce va prinde chitul cel mare.“ Aquila și Simah în loc de „chit“ au spus „leviatan“, care este regele ființelor din ape, pe când Teodotion a spus „balaur“, cu toții înțelegându-l prin aceste denumiri pe diavol.*

Iov 3, 8

Dar și tu, creștine, dacă îți vei răstigni trupul și-ți vei omorî patimile și poftele cele rele, așa cum scrie fericitul Pavel: „Iar cei ce sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele“, și dacă rabzi cu mulțumire orice suferință și rea-pățimire pentru dreapta credință (ὀρθοδοξίαν) și pentru virtute, să știi că Hristos Se va odihni întru tine așa cum S-a odihnit pe cruce, căci crucea înseamnă suferință și rea-pățimire, iar Dumnezeu Se odihnește în

Gal. 5, 24

«număr». De aceea înțeleptul Ioan a numit lemnul crucii τρισόλβιον, „de trei ori fericit“, iar Cosma cel cu minte adâncă și cu mult har melodic l-a numit τρισμακάριστον, „de trei ori fericit“, socotindu-l vrednic de multă fericire, de vreme ce amândoi sunt în conglăsuire, însuflați fiind de unul și același Duh Sfânt.“

¹⁷ Peștișor argintiu, aproape transparent.

* De aceea Domnul S-a asemănat cu viermele când a spus, ca din partea Lui, acel cuvânt de la David: „Iar eu sunt vierme, și nu om“ (Ps. 21, 7), ca, potrivit lui Eftimie Zigaben, să arate că poartă trupul drept momeală pentru demoni, în care era ascunsă undița dumnezeirii, fiindcă și pescarii folosesc viermi ca momeală pentru pești [TPs, PG 128, 277C]. Hristos S-a făcut momeală, după omenitate, ca să prindă chitul cel mare și inteligibil, adică pe diavolul care înota în marea acestei vieți. Înghițind el momeala, adică omorând și înghițind omenitatea lui Hristos, a fost prins în undița dumnezeirii Sale, în care se afla omenitatea, și în felul acesta nesătutul a fost sfâșiat și omorât. Domnul mai este numit „vierme“ și pentru că, potrivit Sfântului Maxim, S-a născut fără împreunare, asemenea viermelui, și pentru că viermele își mănâncă materia în care se află [Tal 64, FR 3, pp. 451-452].

Cuv24, 11,
PG 35, 1181B

cf. *Cuvinte* 56,
FR 10, p. 328

Mt. 5, 11

Cuvinte 30,
FR 10, p. 194 (t.r.)

Gal. 6, 14

cf. *Om* 11, 7,
ΓΠΣ 6, p. 135

Gal. 6, 14

reaua-pătimire: „Cu nimic altceva nu este slujit Dumnezeu, decât cu reaua-pătimire“, potrivit lui Grigorie Teologul. Și Avva Isaac zice: „Precum tatăl se îngrijește de copii, așa Se îngrijește și Hristos de trupul care pătimește greu pentru El și e pururea aproape de trupul lui“, adică de al celui care Îl ascultă. După aceea și tu vei deveni asemenea crucii, adică de trei ori fericit, așa cum Domnul ne-a încredințat de aceasta: „Feriți-vă veți fi când din pricina Mea vă vor ocări și vă vor prigoni și, mințind, vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră.“ Dar și dacă vei pleca din lume și vei rămâne răstignit și mort față de plăcerile ei, nu doar prin trup și prin fapte, ci și prin cuget și contemplație („căci făptuirea crucii este îndoită“, potrivit Sfântului Isaac), să știi că Îl vei avea pe Domnul cel răstignit odihnindu-Se în sufletul tău. Iar ca să lămuresc, iubite, și mai bine cele spuse mai sus, ascultă! Când omul se depărtează de lume cu trupul și cu simțurile, doar lumea este răstignită pentru el, potrivit cu cuvintele apostolului: „[...] prin care lumea este răstignită pentru mine...“ Dar nu e îndeajuns doar asta, ci e nevoie ca și omul să se răstignească pentru lume, după același cuvânt al apostolului: „... și eu pentru lume.“ Adică, după ce omul se depărtează de lume cu trupul și cu simțurile, trebuie să se depărteze și cu gândurile, așa încât inima lui să nu mai fie împătimită de ea, ci toate gândurile lui să fie răstignite, adică să fie moarte față de lucrurile din lume. De pildă, stai la isihie și ți-a venit gândul de a strânge bani ca să cârmuiești. Acest gând e nerăstignit și trebuie să-l răstignești, adică să-l omori cu puterea crucii. Cum? Gândindu-te că Dumnezeu a toate, fiind spânzurat pe cruce, era foarte sărac și gol. Ți-a venit gândul iubirii de plăcere? Acesta e nerăstignit și trebuie să-l răstignești și să-l omori. Cum? Gândindu-te la oțetul acru și la fierea amară pe care Dulceața Bisericii le-a gustat pe cruce. Ți-a venit gândul iubirii de slavă? Acesta e nerăstignit și trebuie să-l răstignești și să-l omori. Cum? Gândindu-te la necinstirea și la batjocura pe care Stăpânul tău le-a îndurat pe cruce. La fel să faci și cu celelalte gânduri rele care îți vin, răstignindu-le și omorându-le cu puterea crucii și a lui Hristos cel pironit pe cruce, atât prin fapte, cât și prin contemplație. Așa a tâlcut dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului cuvântul apostolului de mai sus în *Cuvântarea* sa la Duminica a 3-a din Postul Mare, căci nu a fost ușor de înțeles nici cuvântul apostolului, nici cel al Avvei Isaac. Așadar, iubite, de vei face astfel, ai să strigi împreună cu Pavel din adâncul experienței și al cercării: „Dar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine [prin fuga de ea] și eu pentru lume [prin neîmpătimită de gânduri].“

Tropar

De tine, cruce, lemnul cel vrednic de cântare, pe care întins a fost Hristos, sabia cea rotitoare ce păzea Edenul s-a sfiit; iar înfricoșătorul heruvim s-a plecat lui Hristos cel pironit pe tine, Care dăruiește pace sufletelor noastre.

În capitolul 3 din *Facere* scrie că Dumnezeu, după ce l-a izgonit pe Adam din rai, a rânduit heruvimi și sabia de foc rotitoare pentru a păzi calea spre pomul vieții. Preluând sfințitul melod aceste cuvinte, alcătuiește tema troparului de față. Îndreptându-și deci cuvântul spre crucea Domnului, își înalță glasul și zice: O, dumnezeiască cruce, care ești lemnul cel vrednic de cântare (ἀοιδιμον), adică de veșnică aducere aminte și de pururea pomenire¹⁸, pe care Stăpânul Hristos a fost întins cu trupul; doar de tine, cruce de trei ori fericită, s-a rușinat acea sabie înflăcărată și rotitoare care păzea Edenul, adică raiul desfătării (fiindcă Eden înseamnă „desfătare“), și care nu lăsa pe nimeni să intre în el; însă acum s-a rușinat atât de mult de tine, încât s-a ferit și l-a lăsat pe tâlhar să intre în rai. Însă nu doar sabia, ci și acel heruvim înfricoșător care păzea calea spre pomul vieții s-a supus lui Hristos cel pironit cu trupul pe tine. De aceea a lăsat paza raiului, pentru care a fost rânduit și a deschis poarta ca să intre în acel loc dumnezeiesc toți cei care sunt ocrotiți de tine, cruce a lui Hristos. Apoi melodul adaugă refrenul și cuvintele specifice cântării a cincea, despre care am vorbit în troparul anterior.

Merită să ne întrebăm de ce insuflatul de Dumnezeu Cosma a spus aici, la singular, *înfricoșătorul heruvim*, pe când în dumnezeiasca Scriptură e la plural, unde spune că Dumnezeu a pus heruvimi. Pentru a dezlega această nedumerire, răspundem că se pare că în acest tropar s-a strecurat o greșeală a copiștilor. De aceea trebuie să se citească la plural: *înfricoșătorii heruvimi s-au plecat lui Hristos cel pironit pe tine*, pentru că și în acel tropar de la Nașterea lui Hristos este scris la plural: „[...] și heruvimii se depărtează de pomul vieții [...]“. Totdeauna și oriunde, textul Sfintei Scripturi trebuie să aibă autoritatea și girul, ca una care este inspirată de Dumnezeu și e norma adevărului, neputând da greși. Doar dacă vrea cineva să spună că „înfricoșător“ îl subînțelege pe „neam“ (εἶδος), adică „înfricoșătorul neam al heruvimilor s-a plecat lui Hristos cel pironit pe tine“. Despre acești heruvimi vorbește Gură de Aur: „Deși heruvimii străjuiau

La Vecernia din 26 decembrie, idiomela pe glasul al 2-lea.

Cuvântul „heruvim“, în greacă, este indeclinabil.

¹⁸ Adjectivul ἀοιδιμος, de la ᾄδω/ᾄειδω, „a cânta“, nu are ca element de formare și adverbul αἰ, „veșnic“, așa cum etimonul său verbal lasă să se înțeleagă, plecând de la forma lui.

raiul, se mârheau totuși, căci așa cum slujitorul care din porunca stăpânului l-a întemnițat pe cel împreună-rob cu el și-l ține sub strajă se mârhește de cele întâmplare, compătîmîndu-l pe cel rob asemenea lui, tot astfel și heruvimii, fiind puși de strajă în rai, se mârheau din pricina străjuiii. Și ca să afli că într-adevăr se mârheau, îți voi arăta aceasta printr-o pildă luată de la oameni: când îi vezi pe oameni compătîmîndu-i pe cei împreună-robi cu ei, să nu te mai îndoiești de acum înainte de heruvimi, pentru că aceste puteri sunt cu mult mai miloase decât oamenii.“

*Înl I, 4,
PG 50, 448*

*cf. FFc,
PG 85, 1640B*

Vezi tălcuirea sa în
vol. II, p. 661.

*IC VII, 1,
PG 3, 205B*

Fc. 3, 22

*cf. FFc,
PG 85, 1640B*

*Dogn 25 (II, 11),
PG 94, 916B*

Ce era acea sabie înflăcărată care se rotea și păzea calea spre pomul vieții? Ghenadie al Constantinopolului a spus că erau înșiși heruvimii, care fac parte din prima ierarhie îngerească, rânduți imediat după tronuri. Aceștia au luat chip de sabie înflăcărată și veșnic mișcătoare, iar prin această înfățișare înfricoșătoare îl împiedicau pe Adam să intre în rai. Însă Ptohoprodromos, în tălcuirea la cuvintele: *Stricat-a neascultarea porunca lui Dumnezeu...*, troparul cântării a șaptea, spune că era un serafim „de văpaie“, ceea ce nu e greșit, fiindcă și numele de „serafim“, în ebraică, înseamnă „cel care încălzește“ sau „care arde“, cum zice Dionisie Areopagitul. Alții au spus că acea sabie era o putere îngerească, diferită de heruvimi, care era prin fire nevăzută, dar s-a prefăcut într-o vedere sensibilă și era văzută ca o sabie de foc ca să-l înfricoșeze pe Adam cu acea înfățișare înfricoșătoare și să nu-l lase să intre în rai, potrivit lui Teodor. Căci de-ar fi intrat acolo, ar fi mâncat din pomul vieții și, astfel, ar fi ajuns nemuritor în răul acesta, ceea ce ar fi fost mai cumplit decât orice altă pedeapsă, cum cred unii. Dar și Sfânta Scriptură a arătat acest lucru când a spus: „Și acum, ca nu cumva să-și întindă [Adam] mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci.“

Potrivit Sfântului Ghenadie, Adam s-a făcut nevrednic de viața veșnică după ce a călcat porunca lui Dumnezeu și astfel a fost osândit la moarte. Astfel că și dumnezeiescul Damaschin a spus despre pomul vieții: „Pomul vieții era un pom care avea o lucrare dătătoare de viață, bun de mâncare doar pentru cei vrednici de viață și nesupuși morții.“ Ia seama, cititorule, că desfătarea de pomul vieții era atât de mare și de covârșitoare, încât au fost puși să-l păzească nu îngeri, nici arhangheli, nici începătorii, nici stăpânii, nici puteri, nici domnii – acestea fiind din cetele de jos –, ci heruvimii, care sunt din prima ierarhie îngerească, după cum spuneam. Și fiindcă Scriptura pomenește de heruvimi la plural, se pare că Dumnezeu rânduse mulți îngeri din ceata heruvimilor pentru a păzi pomul vieții.

Dar oare poți tu, cititorule, să tragi vreun înțeles folositor din acest tropar? Da, poți. Ascultă! Heruvimii au fost rânduiți să păzească pomul vieții. Heruvim în ebraică înseamnă „bogăție de cunoaștere“ sau „revărsare de înțelepciune“, potrivit lui Dionisie Areopagitul. Tot așa și sabia a fost rânduită pentru a păzi acel pom. Dar nu orice sabie, ci una rotitoare, care își învâрте tăișul. De ce? Ca, dacă cineva se va întoarce de la răutate la virtute și se va pocăi, să se întoarcă și sabia și să-i îngăduie să intre în rai, după cum tâlcuiesc înțeleptul Didim și dumnezeiescul Grigorie al Nyssei. Deci dacă și tu, frate, îți dorești să intri în rai, trebuie mai întâi să ai cunoștință și înțelepciune, pentru că, potrivit lui Solomon, „cel ce umblă în înțelepciune se va mântui“, și să dobândești o minte cu ochi mulți, asemenea heruvimilor. De aceea de Dumnezeu insufatul Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvintele: „Cânta-voi în cale fără prihană și voi înțelege“, din *Psalmul* 100, zice așa: „«Cânta-voi» Ție, Stăpâne, și Te voi slăvi neîncetat. «În cale fără prihană și voi înțelege», adică voi pași cu pricepere pe calea cea dreaptă, fărăocolișuri și neprihănită. Trebuie ca noi, cei ce dorim să-I plăcem lui Dumnezeu, să fim cu multă pricepere, iar inima noastră să fie plină de înțelepciune. Nu de înțelepciunea pământească și lumească, ci mai degrabă de cea pe care o dăruiește Hristos, fiindcă în El sunt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale cunoștinței, și El îi înțelepțește pe orbi și este Dătătorul a toată priceperea.“ În al doilea rând, trebuie să te întorci de la răutate la virtute și de la păcat la pocăință și să dobândești o viață în necazuri și-n osteneli, pentru că sabia înseamnă necazuri și osteneli. Deci când vei intra în rai prin aceste virtuți, ai să rostești acele cuvinte ale apostolului: „Prin multe strâmtorări trebuie să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu.“

IC VII, 1,
PG 3, 205B

FFc, PG 39, 1112C
40M, PG 46, 772B

Pilde 28, 26

Ps. 100, 2

TPs, PG 69,
1260CD

EA. 14, 22

Tropar

Puterile potrivnice ale celor dedesubt se înfricoșează de chipul crucii însemnat în văzduhul în care cutreieră. Dar neamul celor cerești și al celor pământești genunchiul și-l pleacă lui Hristos, Care dăruiește pace sufletelor noastre.

118, 16

Făpturile lui Dumnezeu sunt împărțite în trei: în cele cerești, în cele pământești și în cele dedesubt. În cer locuiesc îngerii, pe pământ locuiesc oamenii, iar în cele dedesubt locuiesc demonii. De aceea Pavel, referindu-se la aceste trei categorii de făpturi ale lui Dumnezeu, zicea: „Pentru ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pământești și al celor dedesubt.“ Prin urmare, la acestea se referă și

Flp. 2, 10

melodul aici, zicând că puterile cele dedesubt, adică demonii care ne sunt nouă potrivnici și vrăjmași (lucru subînțeles aici)* tremură și se înfricoșează de chipul cinstitei cruci însemnat în văzduhul unde locuiesc. Dar tremură și se înfricoșează de el nu de bunăvoie, cum fac robii recunoscători și mulțumitori, ci sub constrângere și silire, ca niște robi răi care, atunci când sunt loviți peste cap cu un toiag tare, cad vrând-nevrând la pământ și se închină, nemaiputând sta drepti din pricina rănilor și a înfricoșării.

Dar cele cerești, adică îngerii din cer, precum și neamul omenesc de pe pământ nu se închină lui Hristos cel pironit pe cruce prin silire și constrângere. Nu! Ci își pleacă genunchiul de bunăvoie, din recunoștință, cu veselie și bucurie, și se închină Lui ca niște robi recunoscători stăpânului lor, așa cum slugile se închină stăpânului casei, iar cei ajutați – binefăcătorului lor. E limpede că atunci când se închină Celui răstignit, se închină și crucii Celui răstignit, fiindcă ei știu că închinarea și cinstirea crucii se strămută la Cel răstignit.**

În ce văzduh *cutreieră* și petrec demonii? Ptohoprodromos, tâlcuitorul canoanelor, spune că petrec în văzduhul întunecat al iadului, pentru că, de vreme ce stau dedesubt, petrec în văzduhul de acolo. Cum se îngrozesc ei acolo de chipul însemnat al crucii? Răspunde că aceasta s-a petrecut când Hristos S-a pogorât cu sufletul dumnezeiesc și ipostatic în iadul dedesubt, iar cu trupul Se afla în mormântul de sub pământ. Fiindcă Domnul, purtând atunci semnele patimilor și ale crucii, a însemnat chipul crucii în văzduhul dedesubt. Dar acest înțeles e nepotrivit și forțat, căci melodul nu spune că demonii s-au înfricoșat cândva, la timpul trecut, ci că se înfricoșează mereu, la timpul prezent.

Așadar, e mai potrivit să socotim că *văzduhul* este cel de aici, adică întreaga stihie a văzduhului, de care demonii se folosesc ca de un vehicul pentru a cutreiera prin el mulțumită înrudirii pe care o au cu văzduhul, 1) pentru

* Unii spun că demonii sunt potrivnici și ai crucii; de aceea leagă sintactic pe *cele potrivnice* de *crucii*, după cum se poate vedea și la anonim. Dar este mai frumos cum am interpretat noi împreună cu Teodor. [Adjectivul *ἀντίπαλοι*, *potrivnice*, are de regulă obiectul determinat în cazul dativ, iar mai rar în genitiv, putându-se astfel interpreta, în troparul de față, genitivul *σταυροῦ*, *crucii*, ca obiect determinat al său, iar nu ca genitiv posesiv determinant al lui *τὸ σήμερον*, *chipul* (vezi *infra* p. 118, t. 16). Potrivit interpretării lui Pardos, traducerea ar fi fost astfel: *Puterile potrivnice crucii ale celor dedesubt se înfricoșează de chipul însemnat în văzduh...*]

** Unii au înțeles aceste trei categorii într-un sens mai neobișnuit, anume că cele cerești închipuie partea de sus a crucii, cele pământeste se referă la partea din mijloc, adică la lemnul piezilor la crucii, iar cele dedesubt reprezintă partea de jos a crucii.

că așa cum demonii sunt duhuri (*πνεύματα*)¹⁹, tot așa și văzduhul este și se numește „duh“. De aceea unii s-au gândit că acele cuvinte ale Domnului se referă la văzduh: „Duhul suflă unde vrea și tu îi auzi glasul, dar nu știi de unde vine și nici unde se duce“; 2) pentru că așa cum demonii sunt nevăzuți, tot așa și văzduhul este nevăzut; 3) pentru că prin mijlocirea văzduhului subțire demonii își pun în lucrare felurile lor înșelăciuni și năluciri asupra oamenilor nu doar când aceștia din urmă sunt treji, ci și când dorm. De aceea dumnezeieștii Părinți, cei numiți „niptici“, îl numesc pe diavol „zugravul cel vechi“ și „imitator a toate“, iar imaginația o numesc „punte“ pe care trec și se unesc cu sufletul, făcându-l lăcaș al patimilor, cum spune dumnezeiescul Calist. Astfel că și Pavel a zis despre diavol: „Potrivit cu stăpânitorul puterilor văzduhului, adică duhul“, prin văzduh înțelegând toată stihia văzduhului, anume cel de deasupra pământului, cel de pe pământ și cel de sub pământ; cu alte cuvinte, cel de sub cer, cel terestru și cel dedesubt.

Când demonii au căzut din cer, unii au rămas în văzduhul de deasupra pământului, adică în cel de sub cer, alții în cel din jurul pământului, iar alții au coborât dedesubt. Cei care se află în văzduhul de sub cer împiedică urcușul sufletelor după moarte și amăgesc prin felurile năluciri și rățaciri mintea celor care caută să contemple vreun înțeles duhovnicesc. Cei care petrec în văzduhul din jurul pământului îi ispitesc pe oameni cu gânduri rușinoase, hulitoare și viclene. Prin urmare, ori de câte ori semnul cinstitei cruci este făcut de către preoți în aer, dar mai ales în timpul sărbătorii de azi, se înfricoșează și se îngrozesc toți demonii de deasupra pământului, din jurul pământului și dedesubt. Aceasta se întâmplă fiindcă toată stihia văzduhului este una și aceeași, de la cer până la cele dedesubt, dar și pentru că demonii, fiind duhuri, deși se află în cele dedesubt, nu sunt împiedicați de pământul care îi desparte, astfel încât să nu mai simtă lucrarea dumnezeiască a crucii în văzduh. Deci simțind-o, se îngrozesc, se înfricoșează și tremură. Astfel că și dumnezeiescul Chiril al Ierusalimului zice în *Cateheza* a XIII-a: „Crucea este semnul celor credincioși și înfricoșarea demonilor. Căci Hristos a triumfat cu ea asupra lor, dându-i în vileag. Când ei văd crucea, își aduc aminte de Cel răstignit, se tem de Cel care a zdrobit capetele balaurului.“

Dar și tu, cititorule, văzând cum toți demonii se înfricoșează de semnul cinstitei cruci, nu înceta să-ți faci cruce și când mănânci pâine sau bei apă,

¹⁹ În greacă, *πνεῦμα* înseamnă atât „suflu“, cât și „duh“.

Uxor II, 5,
PL 1, 1296A

și când te culci. Tertulian îi spunea soției sale: „Oare vei uita de ele atunci când îți pecetluiești patul?“, anume „când îl însemnezi cu pecetea crucii?“. Și Chiril al Ierusalimului îi spune fiecărui creștin: „Așadar, să nu ne rușinăm de a mărturisi pe Cel răstignit. Pecetluiește-ți cu îndrăzneală fruntea cu degetele, iar crucea să fie făcută în toate cele: peste pâinile puse spre mâncare, peste paharele pentru băut, la venire, la plecare, înainte de somn, când te culci și când te trezești, când călătorești și când te liniștești. Mare păzitoare este crucea! E un dar pentru cei săraci și lipsă de osteneală pentru cei bolnavi, fiindcă harul e de la Dumnezeu.“ Simplu spus, când ai orice lucru de făcut, fă-ți semnul crucii. Să ai o cruce și acasă, deasupra ușii, și deasupra patului, și afară, și înăuntru, ca atunci când demonii o vor vedea, să fie alungați și, astfel, văzduhul să se curățească de revărsările inteligibile ale răului. De aceea a spus și Glas de Aur: „Să agățăm deasupra patului crucea în loc de sabie, cu ea să pecetluim ușa în loc de zăvor, cu ea să împrejmuim casa în loc de ziduri.“

Cateh XIII, 36,
PG 33, 816AB

DCrux 4,
PG 52, 840

Dar făcându-ți și o cruce din lemn sau din aur sau din argint sau din orice alt metal, poart-o cu tine spre sfințire, spre îndepărtarea și spre păzirea ta de orice vătămare, așa cum și vechii creștini aveau acest obicei sfânt de a purta crucea la gât, așa cum reiese din viața lui Pangratie al Tavromeniei²⁰ și a celor cinci sfinți mucenici²¹. Purtând crucea Domnului cu tine, vei cânta și tu împreună cu Grigorie Teologul, care zice în versuri eroico-elegiace:

„Cruce port pe mădularele-mi, cruce în călătorie,
Cruce în inimă am, crucea e lauda mea.“

PSine 55, 11-12,
PG 37, 1400A

Tropar

Cu raze nesticăcioase arătându-se dumnezeiasca cruce neamurilor celor întunecate, aflate în rătăcirea amăgirii, și dumnezeiasca lucoare strălucindu-le, le împacă cu Hristos cel pironit pe ea, Care dăruiește pace sufletelor noastre.

În troparul de față, melodul s-a inspirat atât din *Epistola către Efeseni*, unde fericitul Pavel zice: „Neamurile umblă în deșertăciunea minții lor, întunecați fiind la minte“, cât și de la prorocul Isaia, care a zis: „Galileea neamurilor! Poporul cel ce umbla în întuneric a văzut lumină mare.“ Așadar, laudând crucea Domnului, spune că, arătându-se ea *cu raze*

Ef 4, 17-18

Is 9, 1

²⁰ Sfântul Pangratie, episcopul Tavromeniei, prăznuit pe 9 februarie.

²¹ Sfinții Eustratie, Auxentie, Evghenie, Mardarie și Orest, prăznuiți pe 13 decembrie.

nesticăcioase, ca un soare inteligibil, neamurilor întunecate și cufundate în *rătăcire* *amăgirii*, adică în întuneric și în necinstire, care se numește și „rătăcire“, și „amăgire“, ca una ce târăște mintea în rătăcire și amăgește voința, odată ce întunericul este rătăcitor și amăgitor, la fel ca minciuna care este felurită și fragmentată, potrivit purtătorului de Dumnezeu Maxim. Strălucindu-le deci crucea acestor neamuri cu lumina dumnezeiască a cunoștinței de Dumnezeu, le-a împăcat cu Hristos cel pironit pe ea, Care este Lumina cea mare și adevărată, după cum a scris Ioan: „Lumina era cea adevărată, Care, venind în lume, luminează pe tot omul.“ Despre ea a spus și Isaia: „Te-am dat [...] spre luminarea neamurilor.“ Așadar, toate neamurile întunecate au văzut prin lumina cea mică a crucii lumina cea mare a lui Hristos, prin cea slabă au văzut-o pe cea puternică și prin cea secundă au văzut-o pe cea primă.

*cf. LC 35,
PG 91, 897B*

In. 1, 9

Is. 42, 6

Înțelesul acestui tropar ți se potrivește și ție, creștine, pentru că nici tu nu erai din neamul iudeilor luminat de cunoștința de Dumnezeu, ci dintre neamurile care nu-L cunoșteau pe El. Căci înaintașii tăi erau păgâni și închinători la idoli, drept care erau întunecați de necinstire. Doar că tu, urmașul acelora, prin dumnezeiasca lumină a crucii te-ai făcut al lui Hristos, Lumina cea adevărată, și ca urmare ai devenit lumină prin credință și virtute, așa cum apostolul le scria efesenilor: „Altădată erați întuneric, dar acum lumină sunteți întru Domnul.“ Păzește, așadar, nestinsă această lumină în tine, iubite, leapădă faptele întunericului și îmbracă-te cu armele luminii, după cum îți cere Pavel. În ce chip? Lucrând totdeauna poruncile luminoase ale Domnului, pentru că fiecare poruncă este lumină, potrivit lui Solomon: „Că porunca legii este sfeșnic și lumină“; folosindu-te de virtuțile strălucitoare și umblând pe cărările cele drepte ale luminii, fiindcă astfel îți poruncește același apostol: „Ca fii ai luminii să umblați.“ Nu trebuie să strălucești ca lumină doar prin fapte, făcând faptele luminii, ci și prin contemplație, luminându-ți mintea și cugetul cu lumina cunoștinței dumnezeiești și a înțelesurilor duhovnicești și luminătoare, așa cum îți poruncește Osea să faci: „Luminați-vă cu lumina cunoștinței.“ Făcându-te astfel numai lumină, nu numai că te vei uni cu Dumnezeu, Care este lumina primă, potrivit ucenicului iubit: „Dumnezeu este lumină“, ci te vei face și lumină pentru cei aflați în întuneric, și luminător care strălucește în lume, potrivit apostolului: „Ca să fiți fără prihană și curați, fii ai lui Dumnezeu, neîntinați în mijlocul unui neam

Ef. 5, 8

Rom. 13, 12

Pilde 6, 23

Ef. 5, 8

Osea 10, 13

*1 In. 1, 5
cf. Rom. 2, 19*

sucit și stricat, în care voi străluciți ca niște luminători în lume, cuvântul vieții cu tărie ținându-l.“

Flp. 2, 15-16

Cântarea a 6-a. Irmos

În măruntaiele fiarei celei de miazăzi Iona palmele întinzându-și în chipul crucii, mântuitoarea patimă o preînchipuia lămurit. De unde a treia zi ieșind, Învierea mai presus de lume a înfățișat, a lui Hristos-Dumnezeu Cel pironit cu trupul, Care cu sculara cea de a treia zi lumea a luminat.

Întrucât cântarea a șasea este un poem al prorocului Iona, de Dumnezeu insuflatul Cosma nu s-a mulțumit să întrețeară irmosul acesteia din alte istorii pe care să le potrivească praznicului de față al crucii, cum a făcut în celelalte cântări. Nu! Ci, aflându-l pe poetul acesteia, Iona, drept preînchipuire a Răstignirii Domnului și a Învierii Sale de a treia zi, îl ia chiar pe el ca material și temă pentru irmosul de față. Prin urmare, spune că Iona, când și-a întins mâinile în formă de cruce în măruntaiele chitului *de miazăzi*, adică din mare, care petrecea în umiditatea apei, a preînchipuit cu limpezime prin acest chip al crucii Patima lui Hristos, care a devenit mântuitoare pentru toți oamenii. Căci pe cruce Domnul a suferit cea mai grea patimă, fiind întins cu silnicie pe ea și fiindu-I dislocate încheieturile trupului, iar pe de altă parte, fiind pironit în mâini și în picioare, adăpat cu fiere și oțet și împuns în neprihănită coastă.

Și, din nou, întrucât același Iona nu a fost mistuit de chit, ci după trei zile a ieșit din el nevătămat și întreg, a preînchipuit prin aceasta și Învierea Stăpânului Hristos, Care a fost pironit cu trupul pe cruce, a murit și a fost îngropat, dar n-a fost ținut de moarte și nici de iad, ci, înviind după trei zile, a luminat lumea cu Învierea Sa. Căci așa cum soarele sensibil, ivindu-se din zăriștea răsăritului, risipește întunericul nopții și luminează întreaga lume de sub lună, tot așa și Soarele inteligibil al dreptății, Hristos, ieșind din mormânt, ca dintr-o altă zare a răsăritului, a risipit întunericul neștiinței și al necredinței, iar pe cei întunecați i-a luminat cu razele dulci la vedere ale Învierii strălucitoare și de lume îmbucurătoare.

De ce dumnezeiescul Cosma spune aici că prorocul Iona și-a întins mâinile *în chipul crucii*, în timp ce Sfânta Scriptură nu spune nimic despre aceasta? Pentru a dezlega nedumerirea, Ptohoprodromos răspunde că melodul a spus aceasta ca pe o presupunere. În primul rând, pentru că în

vechime era obiceiul ca cei ce se roagă, mai ales cu rugăciune stăruitoare și încordată, să se roage cu mâinile întinse, adică în formă de cruce. Așa s-a rugat Moise, tot așa și David, și Solomon, și ceilalți. Deci dacă ceilalți proci se rugau *în chipul crucii*, era firesc și de așteptat ca și Iona să se roage astfel în pânțele chitului, ca prin întinderea mâinilor crucea Domnului să fie preînchipuită și printre cei din vechime, și prin această preînchipuire să se arate puterea covârșitoare a crucii și lucrarea ei. Iar în al doilea rând, fiindcă Iona, trecând prin această împrejurare și strâmtorare, aceea de a fi înghițit de înfricoșătorul chit, era de așteptat să suspine, să lăcrimeze și să-și întindă mâinile, fiindcă așa facem și noi, și toți oamenii, când se întâmplă să trecem printr-o împrejurare și strâmtorare grea.*

Melodul a numit chitul *de miazăzi* (*voτίov*), adică „de mare“, pentru că marea se află în partea de miazăzi a cetății Ierusalimului. Deci după cum este același lucru să spui „mare“ și „miazăzi“, adică partea de miazăzi a Ierusalimului, tot așa este același lucru să spui „chit de miazăzi“ și „chit de mare“. De aceea și Ioan din Damasc, în cântarea a opta din canonul Învierii, în loc să spună „de la miazăzi“, a spus *de la mare*, cântând: *Ridică împrejur ochii tăi, Sioane, și vezi, căci, iată, au venit la tine copiii tăi ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte și de la mare* [adică de la miazăzi] *și de la răsărit*. Deci fiindcă din partea de miazăzi a Ierusalimului Iona a intrat în corabie, iar apoi în mare, era de așteptat ca și chitul care l-a înghițit să fie tot din partea de miazăzi a Ierusalimului. Sau a numit chitul *de miazăzi* și datorită umidității (*voτίδα*) naturale a ploilor și a precipitațiilor dese de la miazăzi (*voτός*). De aceea și oamenii de rând obișnuiesc să spună că lemnele sunt umezite (*voτισμένα*), că în casă este umezeală (*voτίδα*). Deci așa cum partea de miazăzi (*voτός*) este prin fire reavănă și umedă, tot așa și acel chit era umed și reavăn, pentru că petrecea în ape, pe ale căror adunări Moise le-a numit „mări“.**

Vezi vol. II, p. 205.

Fc. 1, 10

* Eu cred că melodul Cosma a preluat acest înțeles de la Grigorie Teologul. Acesta socotește că, în chit, Iona și-a întins mâinile în chipul crucii, când zice în poemele sale *Către sine*, în versuri eroice:

„Iona săltat-a din chitul cel mare spre-a Ta-nchipuire,
După ce, în măruntaie, întinsu-și-a mâinile-n rugă.“

[*PSine* 1, 6-7, *PG* 37, 970A]

** De notat că chitul care l-a înghițit pe Iona se numește „balenă“ sau „kavintoghion“. L-a aruncat pe proroc pe malurile Palestinei sau pe ale Mării Negre, cum zice Iosipos [cf. *AI* IX, X, 2, vol. 1, 535], pentru că și din Palestina, și de la Marea Neagră cineva poate pleca spre Ninive. Vezi și notele de la tâlcuirea cântării a șasea a lui Iona din cartea noastră *Grădina*

De ce melodul a numit Învierea Domnului *mai presus de lume*? Pentru că aceasta este mai presus de orice înțelegere și cunoaștere a oamenilor din lume, ca să nu mai spun și a îngerilor, căci covârșește deopotrivă toate hotarele și legile firii și este o faptă și ispravă proprii doar atotputerniciei lui Dumnezeu. De aceea Pavel, voind să arate acest lucru, a zis: „[...] potrivit cu puterea lucrătoare a tăriei Lui, pe care El a făcut-o să lucreze în Hristos, sculându-L din morți“; și iarăși: „Că deși a fost răstignit în virtutea slăbiciunii, El, dimpotrivă, este viu în virtutea puterii lui Dumnezeu.“

Ef 1, 19-20

1 Cor. 13, 4

Și tu, iubite, poți să te folosești sufletește de înțelesul acestui irmos. Iona se aseamănă cu orice om care nu ascultă de cuvintele și poruncile lui Dumnezeu și nu vrea să se supună voii dumnezeiești. Deci dacă și tu, frate, ești neascultător ca Iona și nu vrei să ascuți de poruncile Domnului și să te supui voii Lui, să știi că nu vei scăpa din mâinile lui Dumnezeu, chiar de vei căuta să fugi de ele. Pentru că Dumnezeu va îngădui să cazi, ca Iona, în furtuna mării sărate și amare, adică în felurite necazuri și rele-pățimiri, iar apoi te va lăsa să fii înghițit de o ispită mare, ca de un chit.

Iona 1, 12

Dar când Dumnezeu va îngădui să pătimești una ca aceasta, nu avea teamă, nici nu te tulbura, ci, cerând iertare pentru neascultarea ta, rabdă aceste necazuri și rele-pățimiri mulțumind lui Dumnezeu, Cel ce te ceartă pentru păcatele tale. Și, socotindu-te vrednic de orice pedeapsă, spune cu prihănire de sine ceea ce a spus Iona: „Săltați-mă și aruncați-mă în mare“, pentru că sunt vrednic să fiu înecat, fiindcă n-am ascultat de Dumnezeul meu. Iar când vei cădea într-o ispită mare și vei fi înghițit de ea ca de un chit, nu-ți pierde cumpătul, nici nu deznădădui de a ta mântuire, ci, înălțându-ți mâinile în chipul crucii, roagă-L pe Dumnezeu cu inimă zdrobită, zicând împreună cu Iona: „Întru necazul meu strigat-am către Domnul Dumnezeu meu. [...] Toate furtunile și valurile Tale peste mine au trecut. [...] Să ajungă rugăciunea mea la Tine, la lăcașul Tău cel sfânt!“, pentru că rugăciunea este o armă puternică în ispite, zice Gură de Aur. Și, desigur, să știi că Dumnezeu îți va asculta rugăciunea și te va slobozi într-un chip mai presus de minte din acea ispită, încât vei zice și tu mulțumind lui Dumnezeu: „Dar să se ridice din stricăciune viața mea către Tine, Doamne, Dumnezeul meu!“

Ode 6, 3, 8/Iona 2, 3, 8; Ps. 41, 8; Ode 6, 8/Iona 2, 8

OFC 30, 5, PSB 21, p. 389

Ode 6, 7/Iona 2, 7

harurilor [Nicodim, *GH*, pp. 155-156] precum și notele din *Sinaxarul* nostru, la ziua de 21 septembrie, când este sărbătorit dumnezeiescul Iona [Nicodim, *Syn 1*, pp. 126-129].

Tropar

Cel de bătrânețe gârbovit și de boală istovit, Iacov, s-a ridicat mutându-și mâinile, lucrarea crucii celei de viață purtătoare arătând. Căci vechimea literei umbrite a Legii a scris-o în chip nou Cel pironit cu trupul pe cruce, Dumnezeu, iar boala cea de suflet pierzătoare a rățâcirii a alungat-o.

118, 19

În capitolul 48 din *Facere* scrie că atunci când patriarhul Iacov a îmbătrânit și nu mai vedea, fiul său Iosif i-a luat pe cei doi fii ai săi, pe Manasie, cel mare, și pe Efraim, cel mic, și i-a dus la tatăl său Iacov ca să-i binecuvânteze. Pe Manasie l-a pus de-a dreapta lui Iacov, iar pe Efraim l-a pus de-a stânga. Însă Iacov, mutându-și mâinile, și le-a așezat în chipul crucii pe capetele tinerilor, adică mâna dreaptă a așezat-o pe Efraim, iar mâna stângă pe Manasie. De aceea sfințitul Cosma alcătuieste din această istorie tema troparului de față și o potrivește cu praznicul crucii. Spune deci că acel Iacov de demult, care era gârbovit de bătrânețea multor ani (căci avea o sută patruzeci și șapte de ani) și chinuit de boală, deși pătimea de aceste două suferințe, adică de bătrânețe și de boală, nu a fost împiedicat nici de una, nici de alta, când și-a mutat mâinile, s-a ridicat în picioare și le-a așezat în chipul crucii pe capetele lui Efraim și Manasie.

Fc. 48, 14

cf. Fc. 47, 28

De ce s-a ridicat în picioare și și-a pus mâinile în chipul crucii? Ca prin acest chip să vădească puterea și lucrarea (ἐνεργεῖαν) *crucii celei de viață purtătoare*, care era preînchipuită prin această mutare. Mai bine zis, prin acest chip a vădit lucrarea aprigă și dumnezeiască a Celui pironit cu trupul pe cruce, Hristos-Dumnezeu. Căci așa cum Iacov, întărit fiind de preînchipuirea crucii, a lepădat vechimea și slăbiciunea bătrâneții, tot așa și Hristos cel răstignit a înnoit vechimea și bătrânețea literei umbrite a Legii Vechi și a făcut-o nouă prin noul har al Evangheliei. De aceea Pavel, referindu-se la cuvintele lui Ieremia: „Iată, vin zile – zice Domnul – când voi face un nou testament cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda“, spune așa: „Dar zicând nou, l-a învechit pe cel dintâi. Iar ceea ce se învechește și îmbătrânește, aproape-i de pieire.“ Deci când noi, fiii noului har, citim Vechea Scriptură, nu o citim ca pe una veche, ci ca pe una nouă, pentru că în litera ei vedem cuprins duhul Noului Testament; citim „miel“, și prin „miel“ îl înțelegem pe Hristos; citim „toiag“, și prin el înțelegem crucea. Pentru că doar litera Vechiului Testament ucide, pe când duhul din ea, adică înțelesul duhovnicesc al ei, face viu, cum zice însuși Pavel.* Și, din nou, așa

Ier. 31, 31

Evr. 8, 13

cf. 2 Cor. 3, 6

* Așadar, atât sfințitul Augustin, cât și Grigorie al Nyssei, precum și alți Părinți,

cum Iacov, întărit fiind de preînchipuirea crucii, a lepădat și boala ce o avea, tot așa și Hristos cel răstignit a alungat boala stricătoare de suflet a rătăcirii, adică idolatria neamurilor cea vătămătoare de suflete.

Dar și tu, iubite frate, dacă ai îmbătrânit cu trupul ca Iacov sau ai îmbătrânit cu sufletul din pricina păcatului, căci păcatul este pricina îmbătrânirii și a învechirii, îndeosebi grijile acestei vieți, cum spune Sirah: „Grijile te îmbătrânesc înainte de vreme“; deci dacă ai îmbătrânit astfel, sprijină-te pe credința în Hristos cel răstignit și strigă-I cu cuvintele lui David: „Să nu mă lepezi în vremea bătrâneților, când va lipsi tăria mea, să nu mă părăsești!“ Pune capăt păcatelor care te-au îmbătrânit înainte de vreme și pocăiește-te din inimă înaintea lui Dumnezeu, iar Domnul te va întări negreșit și îți va înnoi bătrânețea prin harul Său, dar îți va înnoi și tinerețile tale ca pe ale vulturului, potrivit Psalmistului.

Dacă te îmbolnăvești ca Iacov fie de o boală trupească, fie de o boală sufletească, adică de păcat, nu te lăsa, nici nu deznădăjdui pentru sănătatea ta, ci nădăjduind cu totul în puterea crucii și în Doctorul sufletelor și al trupurilor, Hristos cel pironit pe cruce, strigă Lui cu credință: „Miluiește-mă, Doamne, că neputincios sunt“, oprește-te de la rău, spovedește-te, cheamă-i pe preoți să facă Sfântul Maslu, iar rugăciunea credinței preoților te va scăpa negreșit, potrivit cu sfințitul frate al lui Dumnezeu, și te va ridica de pe patul durerii. Iar dacă ai făcut și păcate, acestea îți vor fi iertate de iubirea de oameni a lui Dumnezeu prin rugăciunea sfinților preoți, potrivit aceluiași frate al lui Dumnezeu. Așadar, și pentru tine vor fi rostite cuvintele acelea pe care le scrie Iov despre cel ce era bolnav, dar care s-a pocăit și și-a mărturisit păcatele: „De-ar cugeta în inima lui să se întoarcă la Domnul, și dacă i-ar spune unui om vinovăția lui, și nebunia lui ar arăta-o, El îl va sprijini să nu cadă în moarte, îi va înnoi trupul ca zugrăveala pe un zid, oasele i le va umple cu măduvă, îi va face trupul fraged ca al unui prunc, îl va face la loc bărbat între oameni.“

Tropar

Punându-și dumnezeiescul Israel palmele în chipul crucii pe capetele cele tinere, a arătat că poporul ce slujea Legii este precum o mai veche strălucire. De aceea, deși bănuie că fost că s-a înșelat astfel, nu a stricat preînchipuirea cea de viață

spun că litera ucide, adică luată doar tâlcuirea după literă a Legii Vechi, nu și cea după înțeles, adică tâlcuirea duhovnicească a Legii prin înțelesuri, căci ea e cea care dă viață [cf. Augustin, *Conf*, PSB 64, p. 135; cf. Grigorie de Nyssa, *OCânt*, PSB 29, p. 115].

purtătoare, căci a strigat: Poporul cel nou-întemeiat al lui Hristos-Dumnezeu îl va întrece, împrejmuit fiind de cruce.

În acest tropar, melodul se referă din nou la istoria de mai sus cu patriarhul Iacov, când i-a binecuvântat pe Efraim și pe Manasie. Văzând Iosif că tatăl său Iacov și-a mutat mâinile, punându-și mâna dreaptă pe capul lui Efraim, care era mai tânăr, iar pe cea stângă punând-o pe capul celui mai mare, a socotit această faptă ca fiind una grea. Astfel că i-a spus tatălui său: „Nu așa, tată, că celălalt este întâiul-născut [adică Manasie]; pe capul său pune-ți mâna ta cea dreaptă!“ Dar Iacov nu a vrut, ci a zis: „Știu, fiul meu, știu; și el va deveni un popor, și el va fi mare; dar fratele său cel mic va fi mai mare decât el.“

Fc. 48, 18-19

Prin urmare, de Dumnezeu insuflatul melod împletește această istorie și în troparul de față și zice că dumnezeiescul Israel, adică Iacov, fiindcă avea două nume: mai întâi s-a numit Iacov, care înseamnă „cel ce pune piedică cu călcâiul“, iar mai apoi, după ce s-a luptat cu Dumnezeu și s-a întărit, a fost numit „Israel“, care înseamnă „mintea care vede pe Dumnezeu“. Deci spuneam că acel om de Dumnezeu insuflat, Israel, așezându-și *palmele*, adică mâinile, în chipul crucii pe capetele tinere ale lui Efraim și Manasie, a preînchipuit prin această așezare încrucișată faptul că poporul iudeilor, care slujea Legii și umbrei, al cărei chip era Manasie, fiul cel mare al lui Iosif, este o *mai veche strălucire*, adică îmbătrânită deja și supusă învechirii sub timp. Dar fiindcă era bănuț de fiul său Iosif că s-a înșelat, că ar fi fost atins de bătrânețe și de boală, încât nu mai știa care e fiul cel mare și care cel mic, Iosif a luat mâna tatălui său de pe capul lui Efraim ca s-o așeze pe capul lui Manasie. Dar Bătrânul cel purtător de Duh și de Dumnezeu nu a voit să-și pună mâna dreaptă pe capul lui Manasie și, ca urmare, nu a voit să strice preînchipuirea crucii alcătuită prin așezarea încrucișată a mâinilor. Nu! Ci și-a lăsat mâinile așa cum erau: așezate în chipul crucii.

Ca și cum i-ar fi spus așa lui Iosif, ca o prorocie: Lasă, fiul meu Iosif, lasă mâinile mele așezate în formă de cruce, așa cum le-am așezat eu. Dreapta mea las-o pe capul fiului tău mai mic, Efraim, pentru că eu îți spun, ca o prorocie, că așa cum fiul tău cel tânăr, Efraim, e binecuvântat acum prin chipul crucii, tot așa prin aceeași cruce va fi binecuvântat în anii din urmă și poporul cel tânăr al creștinilor celor dintre neamuri. Și așa cum fiul tău cel tânăr, Efraim, va fi înălțat mai mult decât mai vârstnicul Manasie, tot așa și poporul acela *nou-întemeiat* al lui Hristos-Dumnezeu, căci poporul Lui sunt neamurile, după făgăduința făcută Lui de Tatăl, Care zice: „Și-Ți voi da neamurile moștenire

Pb. 2, 8 Ție“, tot așa și poporul *nou-întemeiat*, numit cu numele lui Hristos, fiind sprijinit și întărit de cinstita cruce, va deveni negreșit mai mare decât mai vechiul popor al iudeilor. Melodul a preluat acest cuvânt din *Facere*, unde Dumnezeu i-a spus Rebecăi această prorocie despre Iacov, pe când ea îl avea în pântece pe Iacov, care era preînchipuirea noului popor al creștinilor, și despre Esau, care era preînchipuirea vechiului popor al evreilor: „Domnul însă i-a zis: Două neamuri sunt în pântecele tău, și două popoare din pântecele tău se vor împărți; unul va fi mai puternic decât celălalt, iar cel mai mare îi va sluji celui mai mic!“

Fc. 25, 23

A spus că Efraim *îl va întrece* pe Manasie nu doar pentru că i-a fost dată mâna dreaptă a bunicului său Iacov, ci și dreapta tatălui său Iosif, așa cum a observat Eusebiu. De aceea binecuvântarea și harul i-au fost prin urmare îndoite, pentru că mâna dreaptă semnifică binele, slava și binecuvântarea. De aceea și dreptii vor sta la judecată de-a dreapta Domnului. Lui Manasie i-a fost dată nu doar mâna stângă a bunicului său Iacov, ci și stânga tatălui său Iosif, iar puținătatea binecuvântării și a slavei i-a fost îndoită, pentru că mâna stângă semnifică răul și necinstea, iar aceasta o arată păcătoșii care stau de-a stânga Domnului la judecată. Deoarece Iosif l-a ținut pe Manasie cu mâna stângă, ca mâna dreaptă a lui Iacov să fie așezată pe el, iar pe Efraim l-a ținut cu mâna dreaptă, ca mâna stângă a tatălui său să fie așezată pe acesta, însă mutându-și Iacov mâinile în chipul crucii, toate s-au petrecut pe dos: dreapta lui a căzut peste dreapta lui Iosif, cu care îl ținea pe Efraim, iar stânga lui a căzut peste stânga lui Iosif, cu care îl ținea pe Manasie. Astfel că, datorită acestei binecuvântări, seminția lui Efraim nu numai că a devenit o preînchipuire a noului popor al creștinilor, cum spuneam, ci a fost și înălțat pe pământ și a împărășit, în Samaria, peste cele zece seminții ale lui Israel și a cucerit cetatea Sichem, pe care Iacov făgăduise că o va da lui Iosif, și din această seminție s-a născut Iisus Navi, care a fost adevărată preînchipuire a lui Iisus Hristos, potrivit lui Origen.

cf. Fc. 48, 22

cf. AFc 142,
TC 1, p. 607

Înțelesul acestui tropar ți se poate potrivi și ție, iubite. Căci, dacă și tu ești virtuos și împodobit cu gânduri bune și cu fapte creștinești și iubite de Dumnezeu, să știi că aceste fapte bune ale tale te vor înălța și te vor slăvi mai mult decât pe alții. Iar dacă se întâmplă să fii mai tânăr și mai mic, să nu te întristezi, fiindcă pentru virtuțile tale Dumnezeu te va prefera pe tine, decât pe alții mai vârstnici și mai mari decât tine, așa cum l-a preferat pe Abel, care era mai tânăr, decât pe Cain, care era mai vârstnic; pe Sem, care era mai mic, decât pe Iafet, care era mai mare; pe Isaac, care era mai tânăr, decât pe Ismail, care era mai vârstnic; pe Iacov, care era al doilea, decât pe Esau, care era întâi-născut;

pe Iosif, care era mai tânăr, decât pe frații săi Ruben și Iuda, care erau mai vârstnici; pe Moise, care era al doilea, decât pe Aaron, care era întâi-născut; pe David, care era mai tânăr, decât pe cei șapte frați ai săi, care erau mai vârstnici; și pe Efraim, care era mai mic, decât pe Manasie, care era mai mare. Oriunde și oricând, virtutea e cea preferată, nu calitatea de întâi-născut; gândul bun e încununat, nu calitățile firii; alegerea cumpănită e cea prețuită, nu bătrânețea. De aceea se întâmplă adesea ca cei dintâi să fie cei de pe urmă, iar cei de pe urmă să fie cei dintâi, cum a zis Domnul: „Și mulți din cei dintâi vor fi la urmă, și cei din urmă, întâi.“ David era mai tânăr, dar pentru că a căutat și a izbutit poruncile Domnului, a primit har dumnezeiesc ca să înțeleagă tainele lui Dumnezeu mai mult decât cei mai vârstnici decât el. Astfel că a zis: „Mai mult decât bătrânii am înțeles, căci poruncile Tale am căutat.“ Și Daniel era mai tânăr, dar mulțumită virtuții și fecioriei sale i-a osândit pe cei doi bătrâni desfrânați. Și Elihu era mai tânăr decât ceilalți trei prieteni ai lui Iov, dar a fost înțelepțit de Domnul pentru virtutea sa mai mult decât aceia, drept care a zis: „Duh este în cei muritori, iar învățătura e suflarea Celui Atotputernic. Nu cei cu ani mulți sunt înțelepți și nici cei vârstnici știu să osebească.“

Mc. 10, 31

Ps. 118, 100

cf. Ist. Sus. 45

Iov 32, 8

Cântarea a 7-a. Irmos

*Porunca făr' de minte a tiranului celui răucinstitor gloatele le-a zguduit,
suflând cu îngrozire și cu hulă urătoare de Dumnezeu; dar pe cei trei tineri
mânia cea de fiară nu i-a spăimântat, nici focul cel vuitor, ci, împreună fiind
cu adierea rouroasă ce împotriva focului răsuna, cântau: Cel mai presus
de laudă, Dumnezeul părinților și al nostru, bine ești cuvântat.*

Cântarea a șaptea este un poem al sfinților trei tineri Anania, Azaria și Misail, pe care au înălțat-o când au fost aruncați în cuptorul cu foc și n-au fost mistuiți. Fiindcă nu s-au lăsat înduplecați să se închine la chipul regelui Nabucodonosor, ci au disprețuit porunca, acești fericiți au fost osândiți să fie aruncați în cuptor, după cum istorisește dumnezeiasca Scriptură în capitolul 3 din *Daniel*. Prin urmare, la această istorie se referă melodul în irmosul de față și spune că porunca nelegiuitului și tiranului Nabucodonosor, cea lipsită de minte și nebunească (fiindcă această poruncă era cu adevărat nebunească, de vreme ce Nabucodonosor, om muritor fiind, voia să fie zeificat, iar chipul său să fie închinat ca un dumnezeu, ceea ce era un semn de multă lipsă de minte și nebunie) mustea de două lucruri: de *îngrozire*, adică de înfricoșare, căci

îi înfricoșă prin crainic cu acestea: „Iar cel ce nu va cădea și nu se va închina chipului de aur pe care l-a pus regele Nabucodonosor, în chiar ceasul acela va fi aruncat în cuptorul ce arde cu foc“; și de *hulă urătoare de Dumnezeu* (fiindcă vorbele pe care semețul Nabucodonosor le-a rostit celor trei tineri erau o hulă împotriva lui Dumnezeu: „Cine este dumnezeul care să vă scoată pe voi din mâinile mele?“). Spuneam deci că această poruncă nebunească, înfricoșătoare și hulitoare a lui Nabucodonosor a clătinat și a îngrozit toate *gloatele* (λαούς), adică pe oamenii de rând, simpli la minte și fără bărbăție (căci Sfânta Scriptură obișnuiește să numească „gloată“ pe cei lipsiți de vitejie și simpli la minte), dar nu a putut să-i înfricoșeze pe cei trei tineri temerari și teologhisitori și nici măcar *mânia* de leu a tiranului – „Atunci Nabucodonosor s-a umplut de mânie și și-a schimbat înfățișarea feței“ –, nici chiar *focul cel vuitor* al cuptorului, care scoate un sunet asurzitor și înfricoșător. Deci aruncați fiind cei de trei ori fericiți în mijlocul cuptorului, nu au fost arși, pentru că erau împreună cu o adiere, cu un aer rouros și fremătător. Aerul fremătător este cel care suflă lin și dulce, cu un oarecare freamăt plăcut, asemenea celui făcut de frunzele cedrilor, îndeosebi al arborilor de fistic, și căruia i se mai spune și „foșnet“, sau ca cel făcut de fluier. Deci acest aer, rouros fiind, a stins focul și nu a lăsat ca sfinții tineri să fie vătămați; și fiind fremătător, se împotriva sunetului sălbatic al focului: „Iar îngerul Domnului s-a coborât odată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor și a împins văpaia afară din cuptor și a făcut mijlocul cuptorului ca o adiere rouroasă și fremătătoare.“

Ode 7, 25-26/
 Dan. 3, 49-50

Pentru că focul cuptorului avea două lucrări: arzătoare și răsunătoare, de aceea aerul și cea adiere aveau la rândul lor două lucrări contare celorlalte: răcoritoare și fremătătoare. Cea răcoritoare era contrară lucrării arzătoare a focului, iar cea fremătătoare era contrară lucrării răsunătoare a aceluiași foc. Drept urmare, unii nu acordă corect pe *συνόντες, împreună fiind*, cu *πυρί, focului*, fiindcă trebuie acordat cu *δροσοβόλω πνεύματι, adierea rouroasă*²², adică: *împreună fiind cu adierea rouroasă ce împotriva focului răsună, cântau*. Ce cântau? Binecuvântat ești, Doamne, Dumnezeul părinților noștri, al lui Avraam, al lui Isaac, al lui Iacov și al nostru, robii Tăi, Care ești mai presus

²² Confuzie datorată faptului că, în original, există două substantive în cazul dativ determinate de verbe diferite: deși *πυρί, focului*, se află în proximitatea verbului *συνόντες*, care are regim în dativ, nu e însă complementul acestuia, ci al altui verb, anume *ἀντηχούντι*, cu același regim cazual. Complementul real al lui *συνόντες* e sintagma *δροσοβόλω πνεύματι*, deși e departe, ca topică, de verbul cu care se află în relație sintactică, de unde și confuzia pentru cititorul grec.

de orice cântare îngerească și omenească. Acestea sunt cuvintele celor trei tineri, specifice cântării a șaptea.

Și tu, iubite, poți culege un înțeles folositor sufletului tău din acest tropar, pentru că, dacă nevoia și vremurile o cer, iar nelegiuții sau ereticii²³ îți propun fie să te lepezi de Hristos și de ortodoxie, fie să pătimești felurite chinuri, trebuie să preferi de mii de ori mai mult chinurile și această moarte năprasnică, decât să te lepezi de preadulcele Iisus Hristos, Făcătorul și Mântuitorul tău, și de ortodoxia pe care ai primit-o de la părinții tăi, urmând și tu pilda sfinților trei tineri. Dar dacă inteligibilul Nabucodonosor, adică diavolul, marele meșteșugar, imitatorul a toate și zugravul răutății, caută cu momelile sale să așeze în imaginația și mintea ta un chip al iubirii de plăcere sau al iubirii de slavă sau al iubirii de arginți sau al altei patimi (căci blestematul mereu caută cum să-ți așeze în minte astfel de chipuri vătămătoare de suflet, cum zice Isaia: „Tâmplarul caută cum să așeze chipul său“), ia bine seama să nu te închini acelu chip prin consimțirea inimii și a gândului tău, ca să nu te desparți de harul lui Dumnezeu, ci împotrivește-te momelii diavolului care te îndeamnă să te închini în mod inteligibil chipului, așa cum nici cei trei tineri nu s-au închinat în mod sensibil chipului simțitor al lui Nabucodonosor. Iar dacă diavolul te va înfricoșa că o să-ți facă rău, să nu te temi, ci spune și tu împreună cu cei trei tineri: „Să-ți fie cunoscut, o, tiranule, că noi nu vom sluji dumnezeilor tăi și nici nu ne vom închina la chipul pe care tu l-ai așezat.“

cf. Is. 40, 20

Dan. 3, 18

Tropar

*Din lemn gustând cel dintâi între muritori, întru stricăciune a pribegit,
căci osândit fiind cu azvârlirea fără de cinstire de la viață, din boală a dat
întregului neam ca o molimă stricătoare de trup. Dar aflând noi, pământenii,
al crucii lemn drept chemare, să strigăm: Cel mai presus de laudă,
Dumnezeul părinților și al nostru, bine ești cuvântat.*

În troparul de față, melodul se referă la căderea pe care strămoșul Adam a pățit-o în rai și prin ea îi mișcă spre lacrimi pe creștinii care-l ascultă. Spune că cel dintâi om, adică strămoșul și începătorul neamului, Adam, gustând din rodul oprit al pomului cunoștinței – „Și Domnul Dumnezeu i-a dat lui Adam poruncă și i-a zis: Din toți pomii raiului poți să mănânci, dar din

²³ Se referă pe de o parte la turcii ocupanți, iar pe de alta la catolicii misionari în Grecia.

Fc. 2, 16 pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci“; gustând deci din pomul cunoștinței, a pribegit în stricăciune, adică a devenit stricăcios și muritor din nesticăcios și nemuritor, cum era înainte. Dumnezeu i-a zis așa: „În ziua în

Fc. 2, 17 care veți mânca din el, cu moarte veți muri!“, fiindcă, potrivit Sfântului Ioan Damaschin, „în mod natural, mâncarea văzută este o completare a aceleia care se duce treptat și se aruncă în umblătoare și piere; și e cu neputință ca cel care se împărtășește din mâncarea văzută să rămână nesticăcios“.

*Doqm 25 (II, 11),
PG 94, 917CD*

Așadar, Adam nu a ieșit din rai cu cinste, ca prieten al lui Dumnezeu și ca păzitor al poruncii Sale, ci – vai! – a fost aruncat și izgonit de Dumnezeu fără cinste, drept călcător și neascultător de porunca Sa, după cum scrie: „Și l-a izgonit Dumnezeu pe Adam și l-a așezat în fața raiului desfătării.“ Dar și mai rău de atât e că nu doar Adam a ajuns stricăcios, ci, după ce a fost osândit să pătimească o asemenea azvârlire și alungare cu totul lipsită de cinste din nesticăciunea și viața fericită a raiului, târât fiind, ca să spun așa, de gât ca un fur biciuit; deci pătimind acestea, i-a dat – o, de trei ori vai! – și întregului neam omenesc născut din el ceva molipsitor și stricător de trup. Ce i-a dat? Această boală a stricăciunii și a morții pe care el a pătimit-o cel dintâi. Căci așa cum un izvor, fiind otrăvit, dă din otrava lui tuturor celor care beau din el, tot așa și firea lui Adam, izvorul și obârșia neamului omenesc, fiind otrăvită cu stricăciune și moarte, îi otrăvește pe toți cei ce se nasc din ea.

cf. Fc. 3, 24

Dar noi, zice el, oamenii plămădiți din pământ și osândiți prin lemn la stricăciune, fiindcă am aflat acum lemnul crucii, care este chemarea de la stricăciune și moarte la acea nesticăciune și nemurire dintâi, pe care strămoșul nostru le-a avut în rai, să strigăm cu acea cântare de mulțumire pe care au cântat-o cei trei tineri în cuptor Celui ce ne-a făcut nesticăcioși și nemuritori prin cruce, Stăpânul Hristos, binecuvântându-L ca pe Unul care este preacântat și binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri. Ia seama la rigoarea melodului, căci nu a spus *întru stricăciune* „a sălășluit“ (*κατώκησεν*), ceea ce presupune sălășluirea continuă în stricăciune, ci *a pribegit* (*παρώκησεν*), ca să arate rămânerea vremelnică a lui Adam în stricăciune, fiindcă în anii din urmă avea să-și redobândească nesticăciunea de odinioară. De notat că melodul s-a inspirat în fragmentul *osândit fiind cu azvârlirea fără de cinstire de la viață* din poemul eroico-elegiac al lui Grigorie Teologul, cu titlul „Tânguire pentru patimile inimii sale“, al cărui început este: „Ce-am pătimit eu, amarul de mine...!“ Acolo, Sfântul spune că mintea sa se plânge de robia cea rea peste care a dat, de minciuna balaurului

încolăcit, de rodul vătămător din pomul cunoștinței, de gustul stricăcios al acestuia și de moarte, după care adaugă:

„De goliciunea trupească a mea, precum și de-azvârlirea
Făr’ de cinstire din rai, de lângă-al vieții copac.“

*PSine 45, 105-106,
PG 37, 1361A*

Dar și tu, frate, cât de mult te asemeni cu strămoșul Adam! Pentru că și tu, văzând pomul cunoștinței binelui și răului, ai luat din rodul lui, ai mâncat și ai murit. Care este pomul cunoștinței binelui și răului? Este simțirea pătimășă față de zidirea văzută, potrivit Sfântului Maxim, care spune: „Dacă ar zice cineva că pomul cunoștinței binelui și răului este zidirea cea văzută, nu s-ar abate de la adevăr. Căci împărtășirea de ea produce în chip natural plăcere și durere.“ Deci privind tu cu patimă la frumusețile sensibile ale celor zidite, nu ai urcat de la contemplarea lor la contemplarea Ziditorului, ci ai poftit să te desfeți trupește de ele prin simțuri. De aceea, gustând și desfătându-te de ele, ai lăsat plăcerea celor inteligibile și ai căzut în plăcerea sensibilă a celor trupești, care te-a despărțit de harul făcător de viață al lui Dumnezeu și te-a făcut să mori trupește și sufletește, pentru că, prin firea lor, plăcerile sensibile și mai ales cele trupești strică șiucid sufletul și trupul; aceasta a fost preavestita cădere a lui Adam. Dar pentru că prin puterea crucii, adică prin reaua-pătimire și prin omorârea plăcerilor trupești, Hristos ne-a chemat la nesticăciunea de odinioară și la plăcerea celor inteligibile, lasă deoparte și tu, frate, desfătarea de plăcerile sensibile și iubește desfătarea de cele inteligibile! Lasă buna-pătimire a trupului și iubește reaua-pătimire ca să dobândești și nesticăciunea care te face să te apropii de Dumnezeu, cum zice Solomon: „Luarea aminte la legi este chezășia nesticăciunii, iar nesticăciunea așază aproape de Dumnezeu.“

Tal, FR 3, p. 36

Întel. Sol. 6, 18-19

Tropar

*Stricat-a neascultarea porunca lui Dumnezeu, și pomul moarte a adus muritorilor,
cel din care la vreme nepotrivită s-a împărtășit; dar cu pază a fost îngădit
aici pomul multprețuitei vieți, pe care l-a deschis recunoștința lotrului
de noapte dat la moarte grea, care a strigat: Cel mai presus de laudă,
Dumnezeul părinților și al nostru, bine ești cuvântat.*

Si în troparul de față sfințitul melod se referă la istoria despre Adam, și anume că prin neascultare a călcat porunca lui Dumnezeu și a fost izgonit de lângă pomul vieții, pe care l-a deschis tâlharul. Căci zice așa,

cuvânt cu cuvânt: Neascultarea lui Adam a stricat și a călcat porunca pe care Dumnezeu i-a dat-o, zicând: „Din toți pomii raiului poți să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci.“ Căci Adam, în loc să mănânce din ceilalți pomi aflați în rai, lăsându-i pe aceștia, a mâncat mai întâi din pomul cunoștinței, care era oprit de Dumnezeu, după părerea sfințitului Teodoret, ceea ce a însemnat un dispreț foarte mare din partea lui Adam față de Dumnezeu. Deci acel pom, fiindcă Adam nu a mâncat din el la vreme potrivită, a pricinuit moarte atât lui, cât și tuturor urmașilor săi. Căci dacă a mâncat Adam, strămoșul tuturor, atunci și urmașii săi, cei aflați prin fire și în potență în coapsa lui, sunt și ei socotiți ca unii ce au mâncat. De aceea apostolul a zis: „Moartea a trecut în toți oamenii prin aceea că toți au păcătuit.“

Fc. 2, 16-17

cf. Oct,
PG 80, 137A

Rom. 5, 12

Ce a urmat după această neascultare? Vai! *Pomul multprețuitei vieți* a fost oprit cu multă pază, căci Dumnezeu rânduisese heruvimi și sabie de foc ca să păzească drumul spre pomul vieții și spre rai, precum s-a scris. De ce? Ca Adam să nu intre în el și să mănânce din pomul vieții și, astfel, să rămână nemuritor în călcarea și stricăciunea în care se afla, ceea ce era deja un rău foarte mare: „Și acum, zice, ca nu cumva să-și întindă el mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci.“ De aceea zice și Iosif Vrienie: „Întrucât Adam căuta în urma călcării să intre în rai, râvnind la pomul vieții – din care, dacă i s-ar fi îngăduit să mănânce, păcătosul ar fi rămas nemuritor –, a fost îndepărtat ca să se pocăiască.“

Fc. 3, 22

Icon, IBE 2, p. 88

Însă pomul vieții, care era păzit atât de bine, a fost deschis de gândul cel bun și plin de recunoștință al dreptului tâlhar, fiindcă recunoștința lui a fost aceea că l-a muștrat pe tâlharul răstignit împreună cu el și că s-a prihănit pe sine, zicând: „Nu te temi tu de Dumnezeu, de vreme ce ești în aceeași osândă? Noi cu dreptate primim ce ni se cuvine după faptele noastre, dar Acesta nici un rău n-a făcut.“ Acest tâlhar era lotru de noapte și dat la moarte grea; lotru de noapte (*νυκτιλόχος*), pentru că întindea curse (*λόχους*) noaptea, căutând să fure; dat la moarte grea (*δυσθανής*), adică la o moarte rea și năprasnică, pentru că din cauza păcatelor sale răbda acum pe cruce o moarte năprasnică și lipsită de cinste. Zicând el: „Pomenește-mă,

Lc. 23, 40-41

Lc. 23, 42

Doamne, când vei veni întru Împărăția Ta!“ a deschis cu aceste cuvinte, ca și cu o cheie, ușa încuiată a raiului și a pomului vieții, și astfel desfătarea de rai și de pomul vieții a fost dăruită tuturor celor care cred în Hristos și care imită pocăința acestuia.* Melodul mai spune la sfârșit că tâlharul a rostit lauda celor

* De notat că dumnezeiescul Anastasie al Antiohiei, în cuvântul al II-lea la *Hexaimeron*,

trei tineri, pentru a arăta că e cântarea a șaptea și că prin ea tâlharul a arătat că Cel răstignit împreună cu el este Dumnezeu.

De aceea marele Atanasie spune acestea spre lauda tâlharului: „O, amar-nicule tâlhar, învinuitorul iudeilor! O, tâlharule, apărătorul dreptății! [...] O, tâlharule, păzitorul raiului! O, tâlharule, care ești mai cinstit decât Adam în privința zidirii! O, care ești mai statornic decât strămoșul în privința raiului! Acela, întinzându-și mâna spre pom la vreme nepotrivită, a fost amăgit spre făptură; dar tu, întinzându-ți la vreme potrivită mâinile pe cruce, raiul cel pierdut l-ai dobândit. O, tâlhar preînțelept, care printr-o singură cerere moștenirea strămoșească cea pierdută ai redobândit! O, cum ai cules cel dintr-ai roadele Împărăției! [...] O, tâlharule, cu un cuvânt mic cerul pe nesimțite l-ai deschis! O, care dintr-o vorbă neobișnuită ai urzit pricină de comori! O, care ai făcut din cruce urcuș spre cer! O, care îi înveți pe oameni tâlhăria cea după lege! O, dascăl al lăudatei tâlhării! [...] O, care dai povețe spre hoșia cea dorită.“

cf. Pat 4,
PG 28, 1060AB

De unde a preluat sfințitul Cosma înțelesul pe care l-a spus mai sus: că Adam nu s-a împărtășit, adică nu a mâncat la vreme potrivită din pomul cunoștinței binelui și răului? Din *Cuvântarea* lui Grigorie Teologul la Nașterea lui Hristos și la Paști, care zice cuvânt cu cuvânt: „Acesta era pomul cunoștinței care n-a fost sădit de la început cu răutate, nici nu a fost oprit din invidie. [...] Ci era bun dacă se împărtășeau din el la vreme potrivită (pentru că pomul era, după părerea mea, o contemplație de care doar cei desăvârșiți prin deprindere se puteau apropia fără primejdie), dar nu era bun pentru cei încă simpli și înclinați spre îmbuibare, așa cum nici mâncarea desăvârșită nu

Cuv38, 12, PG 36,
324BC/Cuv45, 8,
PG 36, 632C-633A

spune că Filon Iudeul și Papias al Hierapolisului, Irineu și Iustin, Panten Alexandrinul și Clement Stromateul și cei împreună cu ei, dar și cei doi Grigorie din Capadocia, adică Teologul și cel al Nyssei, vedeau cele ale raiului în chip duhovnicesc, spunând că există și un rai duhovnicesc. Dar și dumnezeiescul Ambrozio împreună cu dumnezeiescul Iustin, după ce au vorbit despre raiul sensibil, despre pomii și apele din el, adaugă cuvintele prorocului Iezechiel privitoare la raiul dumnezeiesc și ceresc (pe care îl numește „raiul lui Dumnezeu“ în capitolele 28, 13 și 31, 8, deși raiul mozaic nu e numit astfel). Ce adaugă? „Că e rușinos și urât de Dumnezeu să spui sau și numai să te gândești că fericita și închinata dumnezeire a lui Dumnezeu-Cuvântul a intrat împreună cu dreptul tâlhar în raiul schimbător și material“ [*THex VII, PG 89, 961D-962B; 966BD*]. Prin urmare, aflăm din aceste cuvinte că există un rai sensibil și unul inteligibil, așa cum și dumnezeiescul Damaschin mărturisește, zicând: „Dar mie mi se pare că așa cum omul a fost creat deopotrivă sensibil și inteligibil, tot așa și preasfântul său lăcaș [adică raiul] era deopotrivă sensibil și inteligibil, având o dimensiune dublă“ [*Dogm 25 (II, 11), PG 94, 916B*]. Așadar, tâlharul a intrat în raiul inteligibil, după cum scrie într-un tropar, cuvânt cu cuvânt: că tâlharul s-a învrednicit de raiul inteligibil [cf. Duminica Mironosițelor, Canonul Mironosițelor, cântarea a 9-a, primul tropar].

e de folos celor încă fragezi, care au nevoie de lapte.“ Din aceste cuvinte înțelegem patru lucruri: primul, că Adam era nedesăvârșit; al doilea, că pomul cunoștinței era unul inteligibil; al treilea, că Adam ar fi urmat să se desfete de acest pom inteligibil la vreme potrivită, când va fi fost ajuns la desăvârșire;* și al patrulea, că acel pom inteligibil nu era bun pentru cei încă simpli și nedesăvârșiți, cum era Adam, așa cum nici mâncarea desăvârșită și vârtoasă nu e de folos celor fragezi și gingași, care au nevoie de lapte.

Teologul a înțeles pomul cunoștinței într-un sens anagogic: că lui Adam încă nu-i era de folos contemplarea lui, fiind nedesăvârșit. Pe când Grigorie al Tesalonicului adaugă că acel pom, chiar de-ar fi înțeles ca fiind sensibil, tot nu i-ar fi fost de folos lui Adam să-l privească în chip pătimaș, fiind nedesăvârșit, și să mănânce din rodul lui preadulce, pentru că era cel mai dulce la gust dintre toți pomii raiului: „Căci e propriu celor desăvârșiți în deprinderea contemplației dumnezeiești și a virtuții să privească la cele plăcute simțurilor, fără să-și depărteze mintea de la contemplarea lui Dumnezeu și de la laudele și rugăciunile către Acela, ci să-și facă din acestea materii și punct de plecare al întinderii spre Dumnezeu.“

KG 49, FR 7,
pp. 540-541

Prin urmare, și tu, frate, dacă ești iscusit, învață din urmările altora – adică din căderea lui Adam – să te păzești de pricinile plăcerilor pe care le întâlnești în lume: „Iscusitul, văzându-l pe omul rău că rău se chinuiește, scoate el însuși o învățătură.“ De pildă, întâlnești o persoană frumoasă? Aceasta este un pom al cunoștinței. Ia seama deci, nu numai să n-o privești plin de curiozitate, dar nici măcar cu indiferență, pentru că, pătimaș fiind, vei fi atras de plăcerea ei și vei fi omorât. De aceea Sirah te sfătuiește: „Întoarce-ți ochii de la femeia frumoasă și nu-i opri pe frumusețe străină. Mulți s-au răcit prin frumusețea unei femei.“ Auzi o armonie de melodii sau de cântece necuviincioase sau auzi vorbe nerușinate? Acestea sunt un pom al cunoștinței. Ia seama deci să nu stai să le ascuți cu împătımire, ci astupă-ți urechile în așa fel încât mintea ta să nu fie atrasă de plăcere și să lase amintirea lui Dumnezeu, pentru că fiecare creștin e dator să-și amintească de El în rugăciune, potrivit

Pilde 22, 3

Iis. Sir. 9, 8

* Și poate că desăvârșirea lui Adam era îndumnezeirea lui pe care urma să o dobândească, pentru care a și fost zidit. De aceea purtătorul de Dumnezeu Maxim a spus: „Pentru aceasta ne-a făcut Dumnezeu: ca să devenim părtași la firea dumnezeiască [adică la harul natural al lui Dumnezeu] și părtași la veșnicia Lui și să ne arătăm asemănători Lui prin îndumnezeirea după har, pentru care cele ce sunt au fost alcătuite și sunt ținute, iar cele ce nu sunt vor fi aduse la existență și create“ [KG III, 42, FGr 2, p. 98].

cuvintelor „Rugați-vă neîncetat“. Află lucruri bine-mirositoare? Dai peste mâncăruri plăcute și desfătătoare? Vezi haine moi și înfrumusețate? Toate acestea sunt un pom al cunoștinței și ia seama să nu poștești să te desfeți de ele, pentru că pofta lor te va despărți de Dumnezeu și îți va omori sufletul. *1 Tes. 5, 17*

Să nu zici în sinea ta: eu nu sunt vătămat de plăcerile lumii pentru că am biruit patimile sau pentru că sunt bătrân și neputincios. Nu! Fiindcă acest gând este o rătăcire și o cursă de la diavol, cu care încearcă să te prindă ca să-ți piardă sufletul. Ci mereu să ai înaintea ta pilda lui Adam și să cugeți la acestea în sinea ta: dacă Adam, care a fost plămădit de mâna lui Dumnezeu și împodobit cu atâtea harisme, era încă nedesăvârșit, cum mă voi putea eu lauda că sunt desăvârșit? Și dacă el, care nu gustase încă patimile, a privit și a mâncat cu patimă din acel rod plăcut și așa a căzut, atunci cum voi putea eu, împătimitul, să spun că mă folosesc de lucrurile plăcute ale lumii într-un mod nepătimaș și, de aceea, nu voi cădea? El o sigură dată a săvârșit călcarea poruncii și a plâns toată viața, pe când eu săvârșesc călcări în fiecare zi, dar nu plâng niciodată. Acela era atât de tare și de neclintit ca cedrul, și tot a căzut; pe când eu, care am rămas ca un pin uscat gata să cadă? De aceea, frate, plânge-ți propria slăbiciune și zi împreună cu Zaharia: „Să plângă pinul de căderea cedrului.“* Află de la tâlhar că și tu trebuie să fii mulțumitor când pătimești pentru păcatele tale și cunoaște-l pe Dumnezeu fiindu-I recunoscător. Iar dacă El a fost socotit la un loc cu cei fără de lege pentru tine și pentru păcatele tale, tu viețuiește pentru El după lege, adică urmează legii evanghelice a lui Hristos și închină-te Celui care a fost spânzurat pentru tine, adică pleacă-te și cunoaște că Dumnezeu este Chivernisitorul a toate. Aceasta este închinarea. Și spânzurat fiind tu, adică pedepsit, trage foloase de pe urma răului, adică de pe urma suferinței și a pedepsei sau de pe urma păcatului. Cum și în ce fel? Prin a cunoaște că pentru păcatele tale pătimești, și astfel înduplecă-L pe Dumnezeu și răscumpără-ți mântuirea. De vei face așa, iubite, vei intra în rai și vei ajunge împreună-moștenitor cu Hristos și te vei desfăta de bunătațile veșnice. Intră împreună cu Iisus, făcându-ți-L călăuzitor și contemplând împreună cu El frumusețile raiului. Așa te îndeamnă

Zah. 11, 2

* De aceea și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului ia apărarea lui Adam și zice: „Poate că mulți îl învinuiesc pe Adam că, lăsându-se înduplecat cu ușurință de vicleanul sfătuitor, a călcat porunca dumnezeiască, iar prin această călcare ne-a pricinuit moartea. Dar nu e același lucru a-ți dori, fără a avea experiență, să guști dintr-un pom ucigător cu a pofti să mănânci din el după cei ai aflat, prin experiență, că e ucigător [...]. De aceea fiecare dintre noi este cu mult mai de plâns și mai vrednic de osândă decât Adam“ [*Om31, 5, ΓΠΣ 6, p. 342*].

să faci Grigorie Teologul, care zice: „Dacă te răstignești împreună cu El ca tâlharul, cunoaște-L pe Dumnezeu fiindu-I recunoscător. Dacă El a fost socotit cu cei fără de lege pentru tine și pentru păcatele tale, tu viețuiește pentru El după lege. Închină-te Celui care a fost spânzurat pentru tine și, fiind și tu spânzurat, câștigă ceva de pe urma răului. Răscumpără-ți mântuirea prin moarte. Intră cu Iisus în rai ca să afli de unde ai căzut. Contemplă frumusețile de acolo. Pe cel cârtitor lasă-l să moară afară cu hula lui.“

Cuv 45, 24,
PG 36, 656C

Tropar

Spre capătul toiagului lui Iosif se pleacă cel ce vedea cele ce aveau să fie, Israel, de mai înainte arătând că preaslăvita cruce va ține puterea împărăției. Căci aceasta le va fi împăraților laudă biruitoare și lumină celor ce cu credință strigă: Cel mai presus de laudă, Dumnezeul părinților și al nostru, bine ești cuvântat.

120

În acest tropar, sfințitul Cosma se referă la istoria de demult despre Iacov, scrisă în cartea *Facerii*. Acolo se spune că Iacov l-a rugat pe fiul său Iosif să-i jure că nu-i va lăsa rămășițele în Egipt, ci i le va lua și le va duce în Hebron ca să le îngroape unde erau îngropate și rămășițele lui Avraam, ale Sarrei și ale lui Isaac, tatăl său. Așadar, Iosif l-a încredințat că va împlini porunca părintească, drept care Iacov s-a bucurat atât de mult de făgăduință, că s-a închinat și s-a plecat până jos, la capătul toiagului lui (adică al lui Iosif), căci astfel e scris cuvânt cu cuvânt: Dar [Iacov] i-a zis lui [Iosif]: «Jură-mi!» Și i s-a jurat. Și Israel s-a închinat spre capătul toiagului lui.⁴

Fc. 47, 31

Melurghisind deci imnograful această istorie, spune că Iacov, care mai târziu a fost numit Israel, prevăzând cele ce urmau să se petreacă, s-a plecat atât de mult ca să se închine fiului său Iosif, încât capul îi ajunsese jos, la capătul toiagului împărațesc purtat de acela, pe care, cuprinzându-l, l-a sărutat.* Prin această închinare Iacov a arătat că preaslăvita și închinata cruce a lui Hristos, preînchipuită fiind de toiagul împărațesc al lui Iosif, va fi închinată de toți, va ține și va întări puterea împărăției, adică împărăția cea tare a creștinilor.** Pentru împărății creștini și ortodocși nu mulțimea de oști, nici

* Nu știu cum de Ptohoprodromos spune că Iacov s-a închinat la capătul toiagului lui Iosif atunci când a venit în Egipt, iar Iosif ieșise din Egipt în întâmpinarea tatălui său, purtând toiagul împărațesc, pentru că niciunde Scriptura nu mărturisește acest lucru.

** Eusebiu spune că Iacov a arătat prin toiag sceptrul împărăției lui Efraim, fiul lui Iosif, sceptru care urma să fie închinat de cele zece seminții în Samaria [*cf.* *SOB* 1, 500Γ]. Și Teofilact,

carele și călăreții, nici zecile de mii de cai de război sunt laudă biruitoare. Nu! Ci pentru ei lauda biruitoare este însăși crucea Domnului, iar pentru creștinii ortodocși ea este lumină. Gură de Aur a spus în chip minunat: „O, strălucire a pătimirii! O, străluminare a crucii! Soarele se întunecă, iar stelele cad ca niște frunze, însă crucea strălucește mai vădit decât toate acestea, stăpânind întreg cerul.“ Fiind lumină, crucea luminează mintea creștinilor, făcând-o străvăzătoare, iar unii creștini strigă cu credință binecuvântând pe prealăudatul și Stăpânul Hristos, Cel ce le-a dăruit prin cruce atâtea bunătăți.

*Scand 17,
PG 52, 518*

Așa a înțeles sfințitul Cosma cuvântul Scripturii care zice despre Iacov că s-a închinat la capătul toiagului lui (adică al lui Iosif). Însă alți Părinți, ca Ghenadie, Teodoret și, în parte, Eusebiu, au înțeles această istorie altfel. Căci dând atenție pronumelui $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ și luându-l drept compus de la $\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ ²⁴, au spus că Iacov, bucurându-se de făgăduința prin jurământ a fiului său Iosif, a vrut să se ridice ca să i se închine, pentru că nu suferea să i se închine întins pe pat. Dar fiind bătrân și țintuit de boală, și-a luat toiagul și, sprijinindu-se pe el, și-a plecat capul spre capătul toiagului, adică spre partea de deasupra a propriului său toiag, și așa i s-a închinat lui Iosif. În felul acesta s-a împlinit vedenia pe care o văzuse Iosif: că soarele s-a închinat, adică tatăl său Iacov. Deci singura deosebire dintre o părere și cealaltă a fost pronumele $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ sau, mai bine zis, spiritul, întrucât Cosma și Eusebiu, luându-l drept spirit lin, au spus că Iacov s-a închinat la capătul toiagului lui ($\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$), adică al lui Iosif, pe când ceilalți, luându-l drept compus cu spirit aspru, au spus că Iacov s-a închinat lui Iosif rezemându-se pe capătul toiagului, anume pe partea de deasupra a toiagului său ($\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$), adică pe propriul său toiag.

*cf. FFc, PG 85,
1656D; cf. Oct,
PG 80, 213B;
cf. SOB 1, 500GA*

cf. Fc. 37, 9

Fie ca și ție, frate, crucea Domnului să-ți fie lumină inteligibilă care îți luminează mintea și cugetul cu razele cunoștinței și înțelepciunii dumnezeiești, atrăgându-ți și îndulcindu-ți inima cu harul lui Hristos-Dumnezeu, Cel răstignit pe ea. Așa cum acel stâlp luminos de foc îi călăuzea pe israeliți prin pustie în timpul nopții și nu-i lăsa să rătăcească pe cale, tot așa și crucea Domnului ți-a fost dată, creștine, ca să te lumineze și să te

tâlcuind cuvintele „s-a închinat spre capătul toiagului lui“, din capitolul 11 de la *Evrei*, versetul 21, zice că Iacov, închinându-se lui Iosif, a preînchipuit închinarea pe care cele zece seminții ale lui Israel urmau să o facă lui Efraim cel născut din Iosif [*TEvr*, PG 125, 353D].

²⁴ Pronumele reflexiv $\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ („al lui însuși“, „propriu“) e compus din pronumele relativ ϵ și pronumele demonstrativ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$, iar forma $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ e contragerea lui $\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$, deosebindu-se de $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ doar prin spirit, de unde și înlesnirea spre a doua interpretare.

călăuzească prin întunericul acestei vieți și să nu te lase să rătăcești prin hăurile păcatului. Dorește-ți și tu să-ți ridici crucea Domnului! Ce înseamnă a-ți ridica crucea? Ascultă! Cei care sunt osândiți de către judecător să fie trași în țeapă își poartă țeapa pe umăr și merg la locul osândei triști, posomorâți, deznădăjduiți față de această viață, fiind mai mult morți decât vii. Tot astfel te asemeni și tu, frate. De aceea poartă la rândul tău crucea lui Hristos și mergi prin această viață trist, posomorât, îndurerat, rău-pătimind, mort față de lume, ca și cum ai alerga spre locul de osândă unde vor să te răstignească. De vei face astfel, vei zice împreună cu Pavel: „Dar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume.“

Gal. 6, 14

Mr. 10, 38

Dar de nu vei face așa, să știi că nu vei fi vrednic de Domnul, după cum El Însuși a spus hotărâtor: „Cel ce nu-și ia crucea sa și nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine.“

Cântarea a 8-a. Irmos

Binecuvântați, tineri, cei întocmai cu numărul Treimii, pe Făcătorul Dumnezeu-Tatăl; lăudați pe Cuvântul Cel ce S-a pogorât și focul în rouă l-a prefăcut; și preainălțați pe Duhul cel Preasfânt, Care dă viață tuturor, în veci.

Țerarul și înțeleptul Cosma a melurghisit irmosul de față în chip potrivit și cu rigoare, întrucât în cântarea a opta cei trei tineri îndeamnă toate fapturnile să-L laude pe Dumnezeu: „Binecuvântați, lăudați și preainălțați pe Domnul.“ Așadar, și sfințitul Cosma îi îndeamnă la rândul său pe cei trei tineri să laude cu aceeași laudă pe Dumnezeu. Și ceea ce au făcut cei trei tineri cu celelalte fapturni, același lucru îl face acum și imnograful cu cei trei tineri; sau mai bine zis, el i-a imitat pe ei astfel, fiindcă așa cum cei trei tineri se îndemneau unul pe altul să-L laude pe Dumnezeu, zicând: „Binecuvântați, Ananie, Azarie, Misaile, pe Domnul“, tot așa și dumnezeiescul melod îi îndeamnă spre laudă în troparul de față.

Și iarăși: fiindcă cei trei tineri sunt *întocmai cu numărul* Sfintei Treimi, de aceea melodul, găsind aceste trei verbe care fac referire la cântarea a opta, adică *binecuvântați, lăudați și preainălțați*, pe *binecuvântați* l-a atribuit lui Dumnezeu-Tatăl, Care este Creatorul cel dintru început al universului; pe *lăudați* l-a atribuit Fiului și Cuvântului Unul-Născut al Tatălui, Care S-a pogorât în cuptor și a prefăcut focul în rouă; pe *preainălțați* l-a atribuit Duhului Sfânt,

cf. Ode 8, 34/
cf. Dan. 3, 57

Ode 8, 53/
Dan. 3, 88

Care dă viață tuturor făpturilor vii, adică îngerilor, oamenilor, animalelor și plantelor, pentru că și plantele au de asemeni viață și suflet care se hrănește, crește și procrează. De aceea și Dionisie Areopagitul le numește „vii“.

Cf. ND IV, 2,
PG 3, 695D

Dar chiar dacă cei trei tineri atribuie aceste trei verbe unei singure Persoane, adică Tatălui, pe Care Îl mai numesc și „Domn“, căci zic: „Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul“*, totuși dumnezeiescul Cosma le-a împărțit celor trei Persoane și Ipostasuri tearhice ale dumnezeirii celei una. A făcut aceasta nu atribuind în mod specific și aparte pe *binecuvântați* Tatălui, pe *lăudați* Fiului și pe *preainălțați* Duhului Sfânt – ferește-te de o asemenea vătămare a minții! –, pentru că și binecuvântarea, și lauda, și preainălțarea sunt comune celor trei Persoane mai presus de ființă ale fericitei dumnezeiri –, ci a făcut aceasta pe de o parte ca să arate că cei trei tineri, care binecuvântau, lăudau și preainălțau pe Domnul, erau trei la număr și, ca urmare, fiecare dintre ei slăvea cu un verb aparte o Persoană a Sfintei Treimi, cu Care erau întocmai la număr; pe de altă parte însă, cea mai importantă pricină a fost aceea că sfințitul melod a văzut în cântarea celor trei tineri faptul că se face referire la toate cele trei Persoane ale dumnezeirii împărătești.

Ode 8, 34f
Dan. 3, 57

La Tatăl se face referire prin cuvintele „Domn“ și „Dumnezeu“, pentru că zice: „Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul“; și iarăși: „Dar acei trei bărbați, Șadrac, Meșac și Abed-Nego, au căzut legați în mijlocul cuptorului ce ardea cu foc și umblau prin mijlocul văpăii, lăudând pe Dumnezeu și binecuvântând pe Domnul.“ La Fiul se face referire în cântare prin cuvântul „înger“: „Iar îngerul Domnului s-a coborât odată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor și a împins văpaia afară din cuptor.“ Acest înger nu era unul dintre îngerii obișnuiți, ci era Fiul și Cuvântul Unul-Născut al lui Dumnezeu-Tatăl, Îngerul marelui sfat, Care prevestea cu această coborâre pogorârea Sa la noi prin mijlocirea trupului. De aceea și Nabucodonosor L-a numit „fiu al lui Dumnezeu“, zicând: „N-am aruncat noi în mijlocul focului trei oameni legați? Eu văd acum patru oameni dezlegați, mergând prin mijlocul focului fără ca ceva să-i vatăme; iar chipul celui de al patrulea este asemenea fiului lui Dumnezeu.“ Tot așa și îngerul care S-a arătat în rug lui Moise era Fiul lui Dumnezeu, Care S-a pogorât în chip de înger, după cum tâlcuiește marele Vasile în *Împotriva lui Eunomie*. La fel și Îngerul care l-a izbăvit pe Iacov de

Dan. 3, 23

Ode 7, 25f
Dan. 3, 49

Dan. 3, 24-25

cf. CEun II, 18,
PSB 4, pp. 142-
143 (s.n.)

* Ptohoprodromos crede că cei trei tineri numesc „Domn“ firea, ființa și stăpânirea cea una a dumnezeirii.

cf. *Fc.* 48, 16
 cf. *Ar* III, 12,
PSB 15, p. 337

Ode 7, 26/
Dan. 3, 50

Ode 8, 55

toate relele, cum el însuși spunea, era Dumnezeu-Cuvântul, Îngerul mare-lui sfat, potrivit lui Atanasie. La Duhul Sfânt se face referire în cântare prin aceste cuvinte: „Și a făcut mijlocul cuptorului ca o adiere rouroasă și fremătătoare.“ Așadar, văzând sfințitul Cosma că în această cântare se face referire la toate cele trei Persoane ale Treimii celei de o singură obârșie, nu a răbdat să fie lăudată în această cântare doar o Persoană, ci a împărțit în mod potrivit fiecărei Persoane câte un verb din cele de mai sus, ca toate cele trei Persoane să fie slăvite ca Unele ce sunt deoființă și Care i-au izbăvit pe cei trei tineri din cuptor. Aceasta este și pricina pentru care Biserica a adăugat la sfârșitul acestei cântări a opta cuvintele „Bindecuvântăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt, Domnul“ (acestea nu sunt cuvintele celor trei tineri), văzând și ea că în această cântare se face referire la cele trei Persoane ale dumnezeirii celei una.

Ce înțeles folositor poți câștiga, iubite, pentru sufletul tău din acest tropar? Pe cel de a mulțumi și de a slăvi totdeauna pe Dumnezeu pentru binefacerile și darurile pe care ți le-a dat la anumite vremuri și în felurite chipuri. Așa cum cei trei tineri nu încetau de a mulțumi și de a slăvi pe Dumnezeu, fiindcă i-a izbăvit din cuptorul cu foc – dar nu doar ei slăveau, ci îndemnav și toate fapăturile să aducă slavă împreună cu ei –, tot așa și tu, frate, trebuie să-I mulțumești lui Dumnezeu pentru orice lucru, după porunca apostolului care zice: „Mulțumiți întru toate“, dar trebuie să-I mulțumești mai ales atunci când se întâmplă să te scape din vreo primejdie ori ispită sau când îți dăruiește o binefacere aparte: „Te va lăuda – zice David către Dumnezeu [adică omul Te va slăvi și Îți va mulțumi] – când îi vei face bine.“ Așa mulțumea apostolul Pavel totdeauna, căci zicea: „Mulțumesc pururea Dumnezeului meu.“ Tot așa și dumnezeiescul Gură de Aur obișnuia să spună mereu aceste cuvinte de mulțumire vrednice de pomenire: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate! Nu voi înceta să spun mereu aceasta pentru toate cele ce mi se întâmplă.“ Și tot el spunea: „Cea mai bună pază a binefacerii este aducerea aminte de binefacere și neconținută mulțumire.“ Așa și marele Grigorie al Tesalonicului, imitându-l pe dumnezeiescul Gură de Aur, rostea cuvintele lui. Dacă vei mulțumi astfel lui Dumnezeu, iubite, nu doar că nu-I vei arăta nemulțumire, care, după sfințitul Augustin, este neplăcută în fața lui Dumnezeu, ci pe lângă aceasta, prin mulțumirea ta, Îl vei mișca pe Dumnezeu să-ți dăruiască daruri mai mari decât cele dintâi pe care ți le-a dăruit, cum zice Sfântul Isaac: „Mulțumirea celui ce primește ațâță pe cel ce dă ca să dea daruri și mai mari decât cele dintâi.“

1 Tes. 5, 18

Ps. 48, 19

1 Cor. 1, 4

Olimp 12,
PG 52, 610

OMt 25, 3,
PSB 23, p. 324

cf. *Om* 51, 2-5,
ΠΠΣ 6, pp. 535-536

neidentificat

Cuvinte 30,
FR 10, p. 189

Tropar

Înălțându-se lemnul cel stropit cu sângele lui Dumnezeu-Cuvântul întrupat, lăudați, puterilor cerești, sărbătorind chemarea muritorilor. Mulțimi, închinați-vă crucii lui Hristos, prin care s-a făcut lumii înviere în veci.

După ce, în troparul de mai sus, sfințitul Cosma i-a îndemnat pe cei trei tineri să laude Sfânta Treime, în troparul acesta îi îndemnă și pe îngeri, și pe oameni să-L laude pe Domnul, fiindcă în cântarea a opta și ingerii, și oamenii sunt îndemnați să-L laude pe Domnul: „Binecuvântați, Îngeri ai Domnului, pe Domnul. [...] Binecuvântați, fii ai oamenilor, pe Domnul.“ Prin urmare, zice cuvânt cu cuvânt: Astăzi, când se înalță lemnul crucii, care a fost stropit cu sângele curs din Dumnezeu-Cuvântul cel întrupat, voi, *puterilor cerești*, adică îngerii mai presus de lume care locuiesc în ceruri, lăudați și slăviți pe Dumnezeu, Care astfel a binevoit, și prin această slăvire sărbătoriți chemarea și plămădirea din nou a oamenilor, ca unii ce sunteți iubitori de prieteni și iubitori de oameni. Fiindcă Domnul de aceea i-a chemat, ca să se vesească de aflarea drahmei celei pierdute, adică de aflarea firii celei pierdute a oamenilor: „Când o găsește, își cheamă prietenele și vecinele, spunându-le: Bucurați-vă cu mine, că am găsit drahma pe care o pierdusem.“ Prietenele și vecinele sunt puterile îngerești, potrivit lui Grigorie Teologul, care zice: „A căutat drahma împărătească [...] și cheamă puterile, care Îi sunt prietene, pentru că a găsit drahma, și le face părtașe la veselie pe cele pe care le-a făcut și cunoscătoare ale tainei iconomieii.“ Iar în altă parte zice: „Căci aflu că ele sărbătoresc și prăznuiesc împreună cu noi.“ Iar mai jos același Evanghelist zice: „Tot așa, v-o spun Eu vouă, bucurie se face înaintea îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăiește.“

Nu zice doar: Voi, îngeri, lăudați, ci și: Voi, mulțimilor numite cu numele lui Hristos, închinați-vă crucii Lui, prin care s-au dat lumii, adică vouă, oamenilor, învierea și plămădirea din nou în veci, adică veșnic, pentru că cei care vor învia vor fi înviați în vecii vecilor. Se poate ca sintagma *în veci* să fie legată sintactic de *lăudați* de mai sus și de *închinați-vă*, adică *lăudați în veci și închinați-vă în veci*, potrivit cu figura hiperbatului și a parantezei²⁵,

²⁵ Hiperbatul constă în separarea a două cuvinte sau sintagme strict conexe sintactic prin intercalarea unei propoziții. În retorică, paranteza este o figură de stil care se realizează prin intercalarea în enunț a unei propoziții străine de construcția inițială a frazei. Prin urmare, propoziția *lăudați, puterilor cerești ... în veci* poate fi socotită un hiperbat, iar

Ode 8, 36. 50/
Dan. 3, 58. 82

Lc. 15, 9

cf. Cuv38, 14,
PG 36, 328B

cf. Cuv38, 18,
PG 36, 332B

Lc. 15, 10

ca prin sintagma *in veci* să arate că este cântarea a opta, la sfârșitul căreia se adaugă cuvintele „în veci“. Ar fi cu adevărat nepotrivit ca îngerii să aducă laude pentru plămădirea din nou a oamenilor, iar oamenii care s-au bucurat de această plămădire din nou să nu-L laude pe Dumnezeu. Lucrul acesta este ca atunci când cineva e tămăduit de o boală aducătoare de moarte: prietenii celui tămăduit se bucură și îi mulțumesc medicului care l-a tămăduit, dar celui tămăduit nu-i pasă de vindecarea și de izbăvirea pe care le-a primit, nu se bucură și nici măcar nu-i mulțumește medicului.

Îți este limpede, iubite, înțelesul folositor pe care poți să-l câștigi din acest tropar, pentru că și tu trebuie să lauzi și să slăvești fără încetare pe Stăpânul Hristos. Căci El, prin preasfântul sânge pe care Și l-a vărsat din preasfintele mâini și picioare și din neprihănită coastă până la ultima picătură pe lemnul crucii înălțat astăzi; El, zic, prin preasfântul Său sânge a plămădit iarăși tot neamul omenesc, și cu toți la un loc te-a plămădit din nou și pe tine. Și după cum așa-numitul suc de smochine, adică laptele de smochin, pus fiind în laptele mult al oilor, îl încheagă, îl întărește și-l face brânză, fiindcă mulți îl folosesc în loc de cheag²⁶, tot așa și picăturile din sângele viu al Domnului, fiind vărsate pe cruce, au plămădit din nou întreaga lume și au întărit-o pe cunoștința de Dumnezeu și pe virtute, cum zice Teologul: „Nimic nu este ca minunea mântuirii mele. Puține picături de sânge plămădesc din nou întreaga lume și se fac pentru toți oamenii ca suc de smochine în lapte, legându-ne și adunându-ne într-un singur tot.“ Deci ori de câte ori Îl vezi pe preadulcele Iisus Hristos însângerat pe cruce, având mâinile, picioarele și coasta rănite, spune-I cu dragoste fierbinte acele cuvinte de iubire, pe care le-a rostit un suflet evlavios: „Nu vreau să fiu fără de răni, văzându-Te pe Tine rănit“ (în *Călăuzire lipsită de primejdie*).

Închină-te și tu cu evlavie, împreună cu toate mulțimile, la preacinstita cruce a Domnului, prin mijlocirea căreia s-a făcut învierea întregii lumi, precum și propria ta înviere, însă o înviere slăvită, o înviere strălucită, o înviere care te va face dumnezeu după har dacă vei stăruii până la sfârșit în bunacinstire și în virtute. Așadar, ori de câte ori te vei închina crucii lui Hristos, să nu încetezi a spune și tu acele cuvinte pe care le-a rostit Sfântul Martir Teodor din Perga, prăznuit pe 19 aprilie, când a văzut crucea înfipă în pământ și

mulțimi, închinați-vă crucii lui Hristos poate fi socotită o paranteză.

²⁶ Obicei practicat încă din lumea homerică (vezi Homer, *Iliada* V, 902).

pe care urma să fie răstignit: „Bucură-te, cruce, lauda creștinilor! Bucură-te, izbăvitoarea păcătoșilor, sprijinitoarea dreptilor, scară cerească, propovăduirea prorocilor, luminătoarea celor întunecați, crainicul cel adevărat al Patimilor lui Hristos, învierea credincioșilor, izvorul cel nestruciat al celor morți. Cei ce vin prin tine moștenesc viața veșnică. Primește-mă întru veselie ca să-L slăvesc în veci pe Cel spânzurat pe tine cu trupul, Dumnezeu cel nestrucios. Amin.“

Constantin
Dukakis, *SM*,
vol. IV, p. 235

Tropar

Pământeni, iconomi ai harului, cu palmele înălțați, în chip potrivit sfințirii, crucea, pe care a stat Hristos-Dumnezeu, și sulița, cea care a străpuns trupul lui Dumnezeu-Cuvântul! Neamurile toate să vadă mântuirea lui Dumnezeu, dând slavă în veci.

122, 27

Nici în acest tropar sfințitul Cosma nu se depărtează de cântarea a opta a celor trei tineri. Așa cum aceia ziceau: „Binecuvântați, preoți ai Domnului, robii Domnului, pe Domnul“, tot așa și el îi cheamă aici pe preoți și pe arhierii la praznicul Înălțării și îi îndeamnă să înalțe cinstita cruce, zicând cuvânt cu cuvânt astfel: O, preoți și arhierii ai lui Dumnezeu cel Preainalt, care după fire sunteți *pământeni* (*γηγενεῖς*), adică plămădiți din pământ, dar după duh sunteți *iconomi ai harului* lui Hristos, fiindcă așa vă numește corifeul apostolilor: „Fiecare după darul pe care l-a primit, slujiiți-vă unii altora ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu“, iar Pavel vă numește „iconomi ai tainelor“. Voi, preoții și arhierii, zic, înălțați *cu palmele*, adică cu mâinile (prin sinecdocă este înfașisată partea în locul întregului), *în chip potrivit sfințirii* (*ἱεροπροεπιώς*), adică în chip cucernic și cu toată evlavia, așa cum se cuvine preoților și arhierilor să cinstească cele sfinte, ca unii ce sunt sfinți. Ce să înălțați *în chip potrivit sfințirii*? Cinstita cruce pe care a stat Hristos-Dumnezeu pironit cu mâinile și picioarele. Sau, prin verbul *a stat*, melodul arată așternutul picioarelor, care era o bucată de lemn bătută aparte pe cruce și pe care au fost puse picioarele Domnului ca să fie pironite mai bine, așa cum scriu dumnezeiescul Irineu și Sfântul Iustin. Și așa s-au împlinit prorociile: „Înalțați pe Domnul Dumnezeu nostru și vă închinați așternutului picioarelor Lui“ și „Intra-vom în lăcașurile Lui, închina-ne-vom spre locul unde au stat picioarele Lui“.

Iar împreună cu crucea înălțați *în chip potrivit sfințirii* și sfânta suliță, care a străpuns trupul dumnezeiesc și ipostatic al lui Dumnezeu-Cuvântul, pentru

Ode 8, 51/
Dan. 3, 84

1 Ptr. 4, 10

1 Cor. 4, 1

Vezi *supra* despre
ἱερωσ, p. 57, n. 14.

Referință preluată
de la Paisie Ligari-
dis, *Chris* (în ms.)

Ps. 98, 5

Ps. 131, 7

Cuv 45, 29,
PG 36, 664A

Ioannis Litinos,
Călăuz, p. 230

că nu doar crucea este vrednică de înălțare, de închinare și de toată cinstirea, ci și sulița, trestia, buretele, piroanele și celelalte, toate câte au conlucrat și au slujit la Pătimirile lui Hristos, Care a pățimit pentru noi, căci au fost sfințite prin atingerea de preasfântul Său trup dumnezeiesc și ipostatic.* Să vadă și neamurile cele întunecate de întunericul necunoștinței *mântuirea lui Dumnezeu*, care a strălucit în lume prin cinstita cruce, și să o slăvească în toți vecii. Potrivit lui Ptohoprodromos, melodul a împrumutat aceste cuvinte de la dreptul și de Dumnezeu primitorul Simeon, care, văzând și purtând pe Stăpânul Hristos în brațe, pe Pruncul de patruzeci de zile, a rostit cu bucurie aceste cuvinte: „Văzură ochii mei mântuirea Ta.“ Lămurind apoi ce era această mântuire a Domnului, zice: „Lumină spre descoperirea neamurilor.“ De aceea și sfințitul Cosma spune că neamurile care au fost descoperite, adică cele care s-au dezbrăcat de întunericul necunoștinței, să vadă *mântuirea lui Dumnezeu*, anume crucea, iar prin cruce să-L vadă pe Cel ce a fost înălțat pe ea și firea oamenilor pe care a înălțat-o împreună cu El. Pare-se că melodul a preluat mai degrabă cuvintele lui David, care zice: „Văzut-au toate marginile pământului mântuirea Dumnezeului nostru.“

Lc. 2, 30-32

Ps. 97, 3

Însă eu cred că sfințitul Cosma de aceea a spus: *neamurile toate să vadă mântuirea lui Dumnezeu*, pentru a face cunoscută istoria petrecută în Ierusalim, în Biserica Sfintei Învieri, de ziua Înălțării Sfintei Cruci. Fiindcă întregul popor al creștinilor căuta să se închine și să sărute crucea Domnului, dar fiindu-i cu neputință să-și atingă dorița din pricina mulțimii, a căutat ca măcar să se învrednicească de vederea ei. Atunci patriarhul Ierusalimului, Macarie, urcând în amvon, a înălțat cu amândouă mâinile crucea râvnită de lume și a arătat-o în văzul tuturor creștinilor aflați jos, care, văzând-o, au strigat cu toții din inimă: „Doamne, miluiește!“ E limpede că creștinii care au văzut crucea proveneau dintr-o păgâni, pe care melodul îi îndeamnă aici să vadă *mântuirea lui Dumnezeu*, și anume crucea.

* Într-un glas a spus și dumnezeiescul Ioan Damaschin: „Trebuie să ne închinăm și cuielor, și suliței, și veșmintelor, și sfintelor Lui lăcașuri, care sunt ieslea, peștera, Golgota, crucea, mormântul făcător de viață, Sionul – acropola bisericilor – și cele asemenea, cum zice strămoșul lui Dumnezeu David: «Întra-vom în lăcașurile Lui, închina-ne-vom spre locul unde au stat picioarele Lui» (Ps. 131, 7). Spune că crucea este arătată prin cele ce urmează: «Scoală-Te, Doamne, spre odihna Ta» (Ps. 131, 8), căci după cruce urmează sculara (ἡ ἀνάστασις). Dacă dorim casa, patul, veșmântul celor pe care îi iubim, cu cât mai mult dorim cele ale lui Dumnezeu-Mântuitorul, prin care am și fost mântuiți!» [cf. *Doğm* 84 (IV, 11), *PG* 94, 1132A].

Dar și tu, fratele meu creștin, ori de câte ori vei intra în biserică, ridică-ți ochii și privește la preacinstita cruce a Domnului, care este așezată pe catapeteasmă, deasupra icoanelor, și, privind-o, gândește-te că vezi însăși mântuirea lui Dumnezeu. Pentru că Fiul lui Dumnezeu cel Unul-Născut a făcut prin cruce mântuire în mijlocul pământului, adică la vedere și în tot pământul, potrivit cu sfintele cuvinte ale lui David. Văzând tu și pe Stăpânul pironit pe cruce și plin de răni, adu-ți aminte de dragostea covârșitoare pe care ți-a arătat-o iubitul Iisus Hristos, Cel dulce la faptă și la nume. Aprins fiind așadar de văpaia iubirii dumnezeiești, întrebă-L împreună cu prorocul Zaharia și spune-I: Stăpâne, Stăpâne, pentru dragostea cui ai primit aceste răni? – „Iar eu îi voi zice: Ce sunt aceste răni în mijlocul mâinilor Tale?“ –, și negreșit că-ți va răspunde împreună cu același Zaharia și îți va spune că a primit aceste răni în casa Lui iubită, adică pentru poporul cel iubit al creștinilor, și din iubire pentru tine – „Iar El va zice: Cu ele am fost rănit în casa Mea iubită“.

Ps. 73, 12

Zah. 13, 6

Tropar

Cei ce-ați fost aleși cu dumnezeiască hotărâre, credincioșilor împărați ai creștinilor, bucurați-vă! Lăudați-vă cu arma cea purtătoare de biruință pe care de la Dumnezeu cu sorț ați primit-o, cinstita cruce, căci cu aceasta semințiile ce caută cutezanța războaielor se risipesc în veci.

După ce, în troparele de mai sus, de Dumnezeu insuflatul melod i-a chemat ca să-L laude pe Domnul mai întâi pe cei trei tineri, a doua oară pe îngeri și pe oameni, a treia oară pe arhierii și pe preoți, acum, a patra oară, îi cheamă și pe împărații credincioși, zicând: O, împărați credincioși și ortodocși ai creștinilor, care cu hotărâre și sfat dumnezeiesc ați fost aleși ca să împărățiți, bucurați-vă duhovnicește, adică veseliți-vă nespūs la această sărbătoare a Înălțării Sfintei Cruci. De ce nu a spus simplu „veseliți-vă“ (εὐφροαίνεσθε), ci *bucurați-vă* (ἀγαλλιασθε)? Pentru că, potrivit lui Eftimie Zigaben, ἀγαλλιασις este o intensificare a lui εὐφροσύνη, „veselie“, întrucât ἀγαλλιασις, „bucurie“ vine de la ἄγαν, „peste măsură“ și ἄλλομαι. „a sălta“, căci cel ce se bucură saltă cu inima de nespūsă veselie și e, ca să zic așa, înflăcărat.

cf. TP3,
PG 128, 141A

Voi, credincioșilor împărați, nu doar *bucurați-vă*, ci și *lăudați-vă* cu laudă dumnezeiască, dar nu pentru oștirile voastre războinice, nu pentru mulțimea de cai și de care, nu pentru scepstrul și diadema împărătească pe care le purtați, ci fiindcă *cu sorț ați primit*, ca moștenire de la Dumnezeu, o armă

biruitoare și *purtătoare de biruință*, care este cinstită crucea a lui Hristos. De aceea împărații ortodocși se mai numesc și „stavrofori“, pentru că poartă crucea lui Hristos pe piept și pe diademă. De aceea condeii lui Gură de Aur a scris: „«Duhul lui Dumnezeu Se va odihni peste El», ca și cum ar fi zis: Acest chip al morții [adică crucea] este mai de cinste decât diadema. De aceea împărații lasă deoparte diademele și iau crucea, simbolul acestei morți. Pe porfiră cruce, pe diademe cruce, [...] pe arme cruce [...] și peste tot în lume crucea strălucește mai mult decât soarele.“ Dar și când împărații se luptă cu dușmanii lor barbari, premerge semnul biruitor și stindardul purtător de biruință al crucii, care se mai numește și „flamură“ (λάβουρον). De aceea dumnezeiescul Gură de Aur zice iarăși: „Cei care poartă în război semnul împărătesc, căruia de obicei i se spune «flamură», au nevoie de multă putere și experiență ca să nu-l scape în mâna vrăjmașilor.“ Imnograful a numit crucea *arma cea purtătoare de biruință*, căci cu puterea ei nebiruită – zice – sunt risipite și nimicite semințiile barbare ale neamurilor necredincioase, care caută *cutezanța războaielor*, adică – perifrastic – umblă după războaie cutezătoare, sălbatic și groaznice împotriva împăraților binecinstitori și împotriva creștinilor ortodocși. Melodul s-a inspirat aici de la David, care zice: „Risipește neamurile care voiesc războaie.“

Dar și tu, creștine, ia aminte să nu te bucuri de lucrurile acestei lumi, nici să te lauzi cu neamul, cu bogăția și cu faima ta, nici cu înțelepciunea minții tale și cu vigoarea trupului, pentru că toate laudele acestea sunt deșarte și se aseamănă cu fumul ce se risipește în văzduh: „Înțeleptul să nu se laude întru a sa înțelepciune, puternicul să nu se laude întru a sa putere, iar bogatul să nu se laude întru bogăția lui“, ci laudă-te cu puterea crucii și cu credința în Hristos cel răstignit, spunând și tu împreună cu Pavel: „Dar mie să nu-mi fie a mă lauda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos.“ Prin urmare, însemnează-te adesea pe frunte cu semnul crucii, așa cum și-l însemnau adeseori și vechii creștini, cum spune Glas de Aur: „Căci toți își însemnează adesea semnul crucii pe partea cea mai de preț a mădurelor noastre și în fiecare zi o poartă întipărită pe frunte ca pe un stâlp.“

Vechii creștini, când mergeau la băi sau aprindeau sfeșnicul, își făceau semnul crucii, potrivit lui Gură de Aur: „Mulți sunt cei care, intrând la băi, îndată ce trec pragul ușii se pecetluiesc [cu semnul crucii]. [...] Și iarăși, când aprinde sfeșnicul, în timp ce mintea cugetă la altceva, cu mâna face pecetea [crucei].“ Tot așa să faci și tu, creștine, imitându-i pe acei creștini

Is. 11, 2

Adver 8,
PG 48, 824OI Tim 3, 1,
PG 62, 516

Ps. 67, 31

Jer. 9, 22

Gal. 6, 14

cf. Adver 9,
PG 48, 826OFA 10, 5,
PG 60, 91

sfinți. De asemenea, când vezi că începi să te mânii pe un frate, însemnează-te de îndată pe piept cu chipul crucii, ca puterea crucii să-ți fie asemenea unui frâu și să-ți împiedice avântul și pe demonul mâniei. Așa te sfătuiește să faci amintitul Părinte de Aur: „Să ne eliberăm de acest demon [adică de mânie]. Să-l doborâm îndată ce se pornește. Să ne punem pecetea [adică semnul crucii] pe piept drept frâu.“ Mulți, când cască sau când urmează să țină o cuvântare, își fac semnul crucii peste gură, pe care imită-i și tu.

Să știi, iubite frate, că potrivnicul și vrăjmașul nostru diavol, purtând în mâinile sale arcul întins, stă mereu gata să ne săgeteze la orice mișcare a noastră. De aceea Dumnezeu ne-a dat nouă, celor iubiți ai Săi, o armă de apărare pentru a ne însemna cu ea, ca astfel să scăpăm de săgețile diavolului. Strămoșul lui Dumnezeu David, prorocind acestea, a strigat: „Dat-ai celor ce se tem de Tine semn, ca să fugă din fața arcului, ca să se izbăvească cei iubiți ai Tăi.“ Tălcuind Glas de Aur acestea, zice: „Semnul este crucea pe fruntea și pe mâna credinciosului, arcul este rătăcirea, arcașul este diavolul, săgețile sunt gândurile rușinoase, rănilor făcute de săgeți sunt păcatele.“ Dacă și tu, frate, vrei să scapi de săgețile înflăcărare ale vicelanului, fă-ți mereu semnul crucii purtătoare de biruință și nicio vătămare purtătoare de moarte nu te va atinge, așa cum Dumnezeu a prevestit prin Iezechiel despre acel semn când le-a poruncit îngerilor care urmau să-iucidă pe iudeii din Ierusalim să nu se atingă de cei care au semnul (crucei) pe frunte: „Să nu vă atingeți de niciunul din cei ce poartă semn.“

OFA 17, 4,
PG 60, 139

Ps. 59, 6-7

Crux III,
PG 62, 747

Iez. 9, 6

Cântarea a 9-a. Irmos

Rai de taină ești, Născătoare de Dumnezeu, care ai odrăslit în chip nelucrat pe Hristos, de Care în pământ a fost sădit copacul crucii cel de viață purtător, ce acum este înălțat și prin care, închinându-ne Lui, pe tine te mărim.

122, 29

Întrucât cântarea a noua este un poem al Născătoarei de Dumnezeu, Doamna noastră, de aceea și întâistătorul Maiumei, dumnezeiescul Cosma, într-un mod foarte potrivit închină acest irmos înseși Născătoarei de Dumnezeu și îl potrivește totodată și cu sărbătoarea Înălțării Crucii, zicând: O, Născătoare de Dumnezeu, tu ești raiul cel de taină și inteligibil, pentru că așa cum raiul sensibil din Eden, fără a fi lucrat și semănat de om, a odrăslit de la Dumnezeu pomii din rai, tot așa și tu, fără să fii lucrată și semănată de om, adică de sămânță omenească, ai născut de la Duhul Sfânt pe Stăpânul Hristos, fiind

Ps. 73, 12

Dumnezeu și Om deopotrivă, Care, ca Dumnezeu, a sădit odinioară acel pom al vieții în mijlocul Edenului, adică în mijlocul raiului desfătării, iar mai apoi a sădit *copacul* (*δέντρον*) purtător de viață al crucii în mijlocul pământului, după cum cântă în psalmi prorocul și împăratul: „A făcut mântuire în mijlocul pământului.“ A spus că l-a sădit ca să arate că așa cum Hristos udă, ca Dumnezeu, prin pronia Sa pomii sensibili cu apa ploii și îi face astfel să prindă rădăcini în pământ și să rodească roade sensibile, tot așa și pomul crucii, fiind udat de același Hristos, ca om, cu sânge și apă, care au curs din neprihănită Sa coastă, l-a făcut să odrăslească și să aducă rod nu de viață trecătoare, ci de viață nemuritoare și veșnică. Apoi mai adaugă că, prin crucea înălțată astăzi, noi, creștinii, închinându-ne lui Hristos cel Unul-Născut, Fiul tău, te mărim pe tine, Născătoare de Dumnezeu, care L-ai născut fără sămânță. A spus *te mărim*, și nu „te laudăm“ sau „te cinstim“ sau un alt cuvânt, ca să arate trăsătura specifică a cântării a noua a Născătoarei de Dumnezeu, care începe cu verbul „a mări“, căci zice: „Mărește sufletul meu pe Domnul.“

Ode 9, 46/Lc. 1, 46

Înțelesul acestui tropar ți se potrivește și ție, cititorule, pentru că toate bunurile ți-au fost dăruite prin Născătoarea de Dumnezeu, Doamna noastră: prin ea S-a arătat Dumnezeu în lume, prin ea a fost înălțat lemnul crucii, prin ea a fost săvârșită mântuirea ta. Așadar, ca răsplată pentru binefacerile de care ai fost învrednicit prin mijlocirea Născătoarei de Dumnezeu, ești dator ca și tu să mărești preacinstitul ei chip de Maică a lui Dumnezeu cu gânduri dumnezeiești și mărețe, cu cuvinte mari și cu laude convenite Maicii lui Dumnezeu și cu fapte plăcute măreției sale de Maică a lui Dumnezeu, căci așa o mărim pe Maica cea de Dumnezeu mărită. Dar dacă, dimpotrivă, ai în minte gânduri josnice, legate de bogăție, de slavă, de plăceri sau de alte lucruri pământești, să știi că nu o mărești pe Născătoarea de Dumnezeu, ci prin cele ale tale îi înjosești măreția. Tot așa și dacă ai în gura ta flecăreli și deșertăciuni și dacă faci fapte umile și nevrednice de Născătoarea de Dumnezeu și de îndeletnicirea ta de creștin, să știi că prin toate acestea o înjosești. Deoarece Născătoarea de Dumnezeu este și se numește Maica creștinilor după har, toate gândurile, vorbele sau faptele nepotrivite ale creștinilor, fiii ei după har, se îndreaptă spre însăși Născătoarea de Dumnezeu, Maica lor după har.

cf. Jud. 4, 9-21

Deci dacă tu, creștine, o mărești pe Născătoarea de Dumnezeu, așa cum am spus, negreșit că și ea te va mări pe tine atât în această viață, cât și în cea viitoare și va soli neîncetat pentru mântuirea ta. Pentru că, dacă Debora și Iaela s-au arătat a fi de ajutor poporului lui Israel, cum să nu-ți vină în ajutor milostiva

Maică a Domnului? Vrei să te încredințezi de aceasta? Ascultă ce spune Retorul de Aur al Bisericii: „Iar acum nu-I lipsește lui Dumnezeu nici Debora, nu-I lipsește nici Iaela. Dar și noi, creștinii, o avem pe Sfânta Fecioară Maria, Născătoarea de Dumnezeu, care solește pentru noi. Dacă o femeie a biruit, cu cât mai mult Maica lui Hristos îi va rușina pe vrăjmașii adevărului!”

Legis 7, PG 56, 409

Tropar

Să se bucure toate lemnele stejărișului, căci firea lor a fost sfințită de Cel ce, la început, le-a sădit, Hristos cel întins pe lemnul care acum este înălțat și prin care, închinându-ne Lui, pe tine te mărim.

Sfințitul Cosma a preluat troparul de față din Sfânta Psaltire a lui David, căci așa cântă în *Psalmul 95*, versetul 12: „Se vor bucura toate lemnele²⁷ stejărișului.“ Așadar, rostind dumnezeiescul melod cuvintele într-un chip poruncitor și prin personificare, le spune copacilor necuvântători, ca și cum ar fi fost cuvântători: *Să se bucure toate lemnele*, adică gorunii stejărișului și ai desişului. Stejăriș (δρυμός), în sens propriu, este acel loc în care au crescut stejari, care fac ghindă și pe care mulți au obiceiul de a-i numi „goruni“. De ce să se bucure? Pentru că prin lemnul crucii a fost sfințită întreaga fire a pomilor. De către cine? De către Stăpânul Hristos, Care nu numai că a fost întins pe lemnul crucii, ci a și sădit la începutul lumii toate felurile și soiurile de pomi.

Ps. 95, 12

Cuvântul pe care Dumnezeu l-a spus la crearea pomilor: „Pământul să odrăslească verdeață: iarbă purtătoare de sămânță, după felul și asemănarea ei, și pom roditor care după felul său să dea rod cu sămânță în sine pe pământ!“; acesta, zic, L-a vădit pe Cuvântul ipostatic și Unul-Născut al Tatălui, prin Care toate s-au făcut, printre care și pomii. Astfel că marele Vasile a zis: „Scriptura Îl înfățișează pe Dumnezeu poruncind și vorbind și Îl arată, într-un chip tăcut, pe Cel Căruia Îi poruncește și cu Care vorbește [...]. De aceea ea ne apropie, printr-o oarecare cale și rânduială, de înțelegerea celui Unul-Născut.“ Așa cum Domnul a sfințit apa Iordanului, iar prin apa Iordanului a sfințit întreaga fire a apelor, tot astfel, răstignit fiind, a sfințit lemnul crucii, iar prin lemnul crucii a sfințit întreaga fire a pomilor. Și fiindcă astăzi lemnul crucii este înălțat, de aceea și noi, creștinii, prin mijlocirea crucii ne închinăm lui Hristos Cel

Fc. 1, 11

*OHes 3, 2,
PG 29, 56B*

²⁷ Și aici cuvântul „lemn“ are sensul său vechi de „copac“. Vezi *supra* p. 60, n. 16.

răstignit pe ea. Închinându-ne lui Hristos, te mărim în același timp și pe tine, Născătoare de Dumnezeu, Maica lui Hristos.

Acest tropar ți se potrivește și ție, iubite, pentru că dacă în el li se poruncește pomilor nesimțitori și necuvântători să se bucure, cu atât mai mult trebuie să te bucuri tu, care ești om simțitor și cuvântător, fiindcă firea ta a fost sfințită, mântuită și slăvită de Hristos. Dacă tu nu te bucuri de această binefacere nemărginită pe care ai primit-o de la Iisus cel preadulce la faptă și la nume – căci lucrul acesta este un semn rău pentru tine –, prin aceasta arăți că ai stins cu patimile și păcatele tale, sau cel puțin ai îngropat în pământ, scânteia harului Duhului Sfânt pe care ai primit-o când ai fost botezat și, de aceea, nu simți în inimă nicio bucurie duhovnicească. Așadar, îndepărtează, frate, cenușa și țărâna, adică patimile din inima ta, pune în ea ca ațățări credința fierbinte, nădejdea neclintită, sfânta rugăciune, deasa împărtășanie (dacă ești vrednic, adică dacă nu ești oprit de vreun canon) și lucrarea dumnezeieștilor porunci și aprinde-ți astfel sufletul spre dragostea Făcătorului și Mântuitorului tău. De vei face așa, iar inima ta se va bucura și va sălta înlăuntrul tău, să știi, iubitul meu frate, că această săltare este un semn bun pentru tine, fiindcă prin asta arăți că ai fost botezat cu adevărat și că ai primit cu adevărat pe Duhul Sfânt, așa cum ne încredințează marele Atanasie, care zice: „Așa cum femeia care a luat în pânțele știe din săltările pruncului că negreșit a luat rod, tot așa și sufletul celui cu adevărat creștin nu din spusele părinților, ci din fapte și din săltările inimii lui, îndeosebi la sărbători, la luminări [adică la botezuri], la împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, simte din bucuria sufletului său că L-a primit pe Duhul Sfânt când a fost botezat.“*

cf. Antioh 2,
PG 28, 601A

Tropar

Corn sfințit fost-a ridicat cugetătorilor de Dumnezeu, crucea, cornul Capului tuturor, cu care se sfarmă toate coarnele păcătoșilor înțelegători, care acum este înălțată și prin care, închinându-ne Lui, pe tine te mărim.

120

cf. TPB,
PG 27, 341A

P. 131, 17

Cuvântul „corn“ înseamnă și „împărăție“, potrivit lui Atanasie, întrucât regii erau unși din cornul cu untdelemnul ungerii, despre care s-a scris: „Acolo voi face să răsară cornul lui David.“ Mai înseamnă

* Vezi despre aceasta pe larg în ultimul cuvânt moral de la Canonul Bunevestiri și acolo vei afla mai multe [vezi *infra* pp. 443-446].

și „slavă“, dar mai ales „putere“ și „armă“. Puterea este numită „corn“ în mod metaforic, plecând de la imaginea animalelor cornute, a căror putere și armă sunt coarnele, precum boii, berbecii, țapii, cerbii și celelalte. Deci dacă un astfel de animal își pierde coarnele, își pierde totodată și puterea și este mai ușor de prins de către vânători. Gândindu-se melodul că Zaharia a spus în cântarea a nouă: „Și ne-a ridicat nouă corn al mântuirii în casa lui David, sluga Sa“, a potrivit în mod iscusit cuvintele acestea cu troparul de față al cântării a nouă, spunând că de dragul cugetătorilor de Dumnezeu și al creștinilor credincioși a fost ridicat un *corn sfințit*, adică o putere, o slavă și o armă. Care este aceasta? Crucea lui Hristos, Capul tuturor: „Hristos – zice Pavel – este capul oricărui bărbat.“ Aici, în chip potrivit L-a numit pe Hristos „cap al tuturor“, iar nu altfel, ca să arate prin ghičitură că așa cum animalele au coarne pe cap, tot așa și Stăpânul Hristos, răstignit fiind, era ca și cum ar fi avut trei coarne pe cap: partea dreaptă și celelalte două părți laterale ale crucii, cu a cărei putere sunt sfărâmate coarnele și puterile păcătoșilor inteligibili, adică ale demonilor potrivnici, care s-au făcut începători ai răutății în cei păcătoși, potrivit cuvintelor lui David: „Și toate coarnele păcătoșilor le voi zdrobi.“ Când melodul spune *toate coarnele*, arată că coarnele demonilor care umblă prin văzduh sunt zdrobite cu partea de sus a crucii, iar coarnele necredincioșilor și ale ereticilor sunt zdrobite cu cele două părți laterale.* Deoarece crucea este astăzi înălțată, de aceea și noi ne închinăm *Lui*, anume *Capului* de pe cruce Care

Ode 9, 69/Lc. 1, 69

1 Cor. 11, 3

Ps. 74, 10

* De dragul celor însetați de cunoaștere notăm aici că, potrivit lui Gură de Aur, groșimea crucii era de o palmă, iar adâncimea la care a fost înfiptă era de un picior; zice așa: „Cugetă la locul unde era crucea. Oare de o palmă era perimetrul locului în care era înfipt lemnul? Măsura adâncimii la care a fost înfipt era de un picior? Cugetă la măsura ocării și cugetă la cuprinsul lumii de sub cer, «fiindcă pământul s-a umplut de cunoașterea Domnului» (Is. 11, 9)“ [*Litter*, OGE 5, p. 757/cf. PG 59, 649]. După alții, crucea avea o înălțime de cincisprezece picioare, iar partea piezișă era de opt picioare, după vechea tradiție [a măsurilor]; vezi în *Triumful Credinței Ortodoxe*, p. 203 [Antonie Manuil, TCO]. De ce doar crucea Domnului avea tăbliță, iar ale tâlharilor nu? La aceasta ne răspunde Gură de Aur: „Nu puțin lucru se orânduiește și de aici; ba chiar totul. De vreme ce lemnul crucii a fost îngropat – căci nimeni nu se mai sânguise să-l ia, iar cei credincioși erau apăsați de frică și se grăbeau spre alte treburi mai grabnice –, urmând deci să fie căutat peste ani, era firesc ca toate trei crucile să stea așezate la un loc. Și ca să fie recunoscută crucea Stăpânului, ea a fost vădită în primul rând prin aceea că era așezată la mijloc; iar apoi, după tăbliță, fiindcă cele ale tâlharilor nu aveau tăblițe“ [*OIn* 85, 1, PG 59, 461]. Tăblița crucii era făcută din lemn, potrivit lui Eftimie Zigaben [neidentificat].

este Hristos. Și închinându-ne lui Hristos, te mărim totodată și pe tine, cea care L-ai născut pe Hristos. Dumnezeiescul Cosma are un obicei aparte de a încheia cele mai multe cântări din canoanele sale cu unul și același sfârșit, cum face și în această cântare.

Fie ca și tu, frate, să-ți smerești cugetul prin puterea crucii și să zdrobești cornul mândriei și al iubirii de slavă care te luptă, după cum îți poruncește prorocul și împăratul: „Nu vă ridicați la înălțime cornul.“ Creștinii nu trebuie să facă fărădelegi, nici să păcătuiască, ci să se folosească de orice virtute. Dar dacă păcătuiesc, trebuie să se smerească, să se învinuiască pe ei înșiși ca păcătoși, iar nu să se mândrească, pentru a nu se chinui în chip îndoit: ca păcătoși și ca mândri. De aceea David le poruncește unora ca aceștia, zicând: „Zis-am călcătorilor de lege: «Nu faceți fărădelege!», și celor ce păcătuiesc: «Nu vă înălțați cornul!»“ Deci dacă tu, iubite, te vei smeri și îți vei zdrobi cornul mândriei, să știi că Dumnezeu te va înălța, pentru că cel ce se smerește va fi înălțat, iar apoi îți va înălța slava și puterea, potrivit lui David: „Și se va înălța cornul dreptului.“

Alt irmos

Moartea, care prin măncarea din pom s-a alipit de neamul omenesc, prin cruce a fost stricată astăzi; căci blestemul a-tot-neamul strămoașei dezlegat este de către Vlăstarul curatei Maici a lui Dumnezeu, pe care toate puterile cerești o măresc.

Merită să ne întrebăm de ce sfințitul Cosma a alcătuit celelalte cântări o singură dată, atât în canonul de față, cât și în celelalte canoane ale sale, pe când această cântare a noua a scris-o de două ori? Teodor, cel numit Ptohoprodromos, tâlcuitorul canoanelor melodice, spune că, deși literele din acrostihul canonului de față s-au terminat, dar fiindcă au mai rămas și alte istorii despre cruce, melodul nu a răbdat să le lase deoparte și a adăugat încă o dată cântarea a noua, păstrând același acrostih și începând irmosul de la ultimul tropar din cântarea a opta, ca să cuprindă și celelalte istorii. Doar că părerea aceasta este lipsită de convingere, pentru că istoria despre Mera, la care melodul s-a referit mai devreme în cântarea a patra, unde zice: *Izvoarele cele născătoare de amărăciune...*, la aceasta se referă și acum în cântarea a noua, zicând: *Nemăiăsând amărăciunea lemnului a fi pierzătoare, Doamne, prin cruce desăvârșit ai șters-o. Pentru aceasta și lemnul a nimicit odinioară amărăciunea apelor Merei, preînchipuind lucrarea crucii...* De asemenea și istoria

Vezi supra p. 53.

Vezi infra p. 107.

despre semnul crucii care s-a arătat pe cer în vremea lui Constantin, la care s-a referit în cântarea întâi, unde zice: *Cerul arătat-a monarhului bunei-cinstiri...*, la aceasta se referă și acum în cântarea a noua, zicând: *Ca să arăți lumii că chipul crucii Tale, Doamne, de toți este închinat și celelalte.*

Vezi *supra* p. 40.

Vezi *infra* p. 110.

Mai convingătoare este părerea pe care o înfățișează referitor la aceasta înțeleptul Ioan Zonaras, care este cuprinsă în cartea aflată în manuscris în Sfânta și Marea Lavră a celui între Sfinți Părintelui nostru Atanasie, în care Zonaras face o tâlcuire pe larg la canoanele Învierii din Octoih ale lui Ioan Damaschin.* Părerea lui este următoarea. Spune că din tradiție a ajuns până la noi o povestire potrivit căreia dumnezeiescul Cosma, după ce a alcătuit canonul de față al crucii, l-a dat Bisericilor lui Dumnezeu ca să-l cânte. Astfel că a ajuns și în cetatea Antiohiei. Mergând odată Sfântul în Antiohia, i-a auzit pe cei de acolo cântând canonul, dar nu pe melodia după care potrivise accentele, fiindcă el era priceput și la muzică. Prin urmare, le-a spus că ei cântă greșit canonul, iar nu așa cum poetul îl potrivise pe accent. Dar ei, necunoscându-l pe bărbat, i-au răspuns: „Cum așa? Cunoști tu mai bine decât noi melodia canonului?“ Iar dumnezeiescul Părinte le-a spus iarăși, cu seninătate, că nu cântă canonul cu meșteșug.

Dar pentru că aceia se certau și mai aprig și erau tot mai înverșunați, melurgul Cosma a fost nevoit să le arate că el este poetul canonului. Însă nu l-au crezut, ci i-au spus: „Doar așa vom ști că tu ești poetul, dacă vei alcătui în fața noastră o altă melodie.“ Atunci de Dumnezeu insuflatul melod a melurghisit încă o dată cântarea a noua, adică pe cea de față, și i-a potrivit accentele într-un chip foarte melodios. Iar pentru o mai bună încredințare a certăreților, în a doua cântare a noua, a folosit același acrostih plecând de la ultimul tropar din cântarea a opta și a spus așa: că moartea pricinuită neamului omenesc prin mâncarea din pomul oprit al cunoștinței binelui și răului a fost stricată astăzi prin lemnul crucii celei făcătoare de viață.

Vezi aceasta în originalul grec, *infra* pp. 122-124, tt. 28-35.

* Întrucât această tâlcuire este prețioasă, fie ca Dumnezeu să lumineze cugetul și să înfierbânte inima unui frate iubitor de Hristos ca să o tipărească. E într-adevăr trist ca bietul nostru neam să fie lipsit de o asemenea carte foarte folositoare pentru toți. [În ediția tipărită a acestei cărți, monahul Spiridon Lavriotul notează că, la îndemnul acestor cuvinte, s-a ostenit să citească cu lupa și să transcrie această carte, iar apoi să o tipărească, după care adaugă: „Așadar, supunându-mă cuvintelor sfinției tale, Nicodime, am transcris-o și am tipărit-o. Veseleşte-te deci și te bucură, rugându-te pentru noi“ (ZONARAS, *Ἀναστασίμων*, p. 249). Vezi mai multe despre această ediție în Introducere, *supra* p. xlii.]

Ia seama că, potrivit amintitului Zonaras, dumnezeiescul Cosma, odată cu începutul acestui irmos, nimicește erezia lui Pelagiu și a ucenicului său Celestiu. Aceștia, după cum mărturisește dumnezeiescul Augustin în capitolele 5 și 6 din *Despre păcatul strămoșesc*, cugetau că Adam a fost plămădit de Dumnezeu muritor încă de la început. Prin urmare, ori de ar fi călcat porunca lui Dumnezeu, ori de n-ar fi călcat-o, tot ar fi murit, fiindcă necugetații nu l-au ascultat pe Solomon, care zice: „Nu Dumnezeu a făcut moartea [...], dar diavolul, prin pizmă, a adus moartea în lume.“ Căci necuratul L-a pizmit pe Dumnezeu ca să nu se arate puterea Lui care îl îndumnezeiește pe om; iar pe om, ca să nu ajungă părtaș la slava lui Dumnezeu, după cum arată purtătorul de Dumnezeu Maxim, care zice: „Pizmuind diavolul pe Dumnezeu și pe noi, după ce l-a înșelat pe om cu vicleșug, cum că ar fi pizmit de către Dumnezeu, l-a făcut să calce porunca. Pe Dumnezeu L-a pizmit ca să nu se facă vădită puterea Lui prealăudată, care îl îndumnezeiește pe om prin lucrare; iar pe om e limpede că l-a pizmit ca să nu ajungă prin virtute părtaș la slava dumnezeiască după chip. Căci necuratul nu doar pe noi ne pizmuiește, pentru slava pe care o primim de la Dumnezeu prin virtute, ci și pe Dumnezeu, pentru prealăudata putere cu care ne mântuiește.“ De aceea Sfântul Sinod local din Cartagina i-a anatemizat, în canonul 109, pe cei care cugetă astfel: „S-a hotărât că oricine spune că Adam, primul om creat, a fost făcut muritor, astfel încât chiar dacă ar fi păcătuit sau chiar dacă nu ar fi păcătuit, ar fi murit cu trupul, adică ar fi ieșit din trup nu din cauza păcatului, ci a necesității firii, să fie anatema!“*

Răsturnând deci această erezie dumnezeiescul și cunoscătorul de dogme Cosma, a zis: *Moartea, care prin mâncarea din pom s-a alipit de neamul omenesc...* Spunând *s-a alipit*, a arătat că moartea nu era prin fire în om, ci *s-a alipit*, adică a pătruns din afară în el prin mâncarea din pom. Dacă cineva se va nedumeri cum de melodul a spus aici că moartea *prin mâncarea din pom s-a alipit*, pe când dumnezeiasca Scriptură spune că cei întâi-zidiți au mâncat din rodul pomului, vom răspunde că ceea ce spune dumnezeiescul melod, aceea spune și dumnezeiasca Scriptură, fiindcă Dumnezeu îi zice lui Adam: „Din toți pomii raiului poți să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci.“ Așadar, aceasta s-a spus prin sinecdoacă,

* Vezi tâlcuirea acestui canon și notele în *kanonikon*-ul nostru și vei afla acolo multe [Nicodim, *Ped*, pp. 521-525].

PM III, 3, 5-6,
PL 44, 188-189

Întel. Sol. 1, 13;
2, 24

cf. Fc. 3, 5

KG VI, 48,
FGr 2, p. 157

cf. Canoanele Sino-
dului din Cartagina
109, CBO 2,
pp. 209-210 (r.r.)

cf. Fc. 3, 6

Fc. 2, 16-17

luată fiind cauza în locul efectului, adică pomul în locul rodului din pom. Deci *moartea ... a fost stricată*, adică a rămas inertă și nelucrătoare, pentru că nu a putut să țină în mormânt trupul făcător de viață al Domnului și să-l dea spre stricăciune, adică spre desfacerea cărnii și a armoniei trupului, și nici să-l dea spre nimicire, adică spre dizolvarea oaselor trupului.

Care a fost blestemul strămoașei Eva? Zonaras răspunde că au fost cuvintele „Pământ ești și în pământ te vei întoarce!“ Acest blestem, deși a fost rostit de Dumnezeu împotriva lui Adam, a fost îndreptat mai degrabă împotriva Evei, pentru că și Eva i-a fost lui Adam pricină a călcării. Acest blestem a fost numit *a-tot-neamul*, pentru că prin cei întâi-zidiți a pătruns în tot neamul omenesc. Ca blestem al Evei poate fi înțeles și acesta: „În dureri vei naște copii“, care și el a devenit *a-tot-neamul*, pentru că s-a întins la toate femeile care nasc. Aceste două blesteme au fost dezlegate *de către Vlăstarul*, adică de către Fiul Unul-Născut al *curatei Maici a lui Dumnezeu*.^{*} Blestemul „Pământ ești și în pământ te vei întoarce!“ a fost dezlegat pentru că Domnul, murind, a înviat și nu va mai muri, potrivit lui Pavel: „Hristos, odată înviat din morți, nu mai moare.“ Iar blestemul „În dureri vei naște copii“ a fost dezlegat prin aceea că Fecioara, când L-a născut pe Domnul, nu L-a născut în dureri. De aceea o mărim pe Fecioara nu doar noi, oamenii, ci și toate puterile cerești, pentru că și ele sunt iubitoare de Dumnezeu și iubitoare de oameni, potrivit lui Grigorie Teologul. A spus *o măresc*, iar nu „o slăvesc“ sau „o laudă“, ca să arate că este cântarea a noua a Născătoarei de Dumnezeu, al cărei început este acesta: „Mărește sufletul meu pe Domnul.“ A spus *toate puterile cerești*, nu doar cele nouă cete care ne sunt cunoscute, ci și cele care ne sunt necunoscute și fără nume. Căci Pavel, care a văzut și a auzit lucruri de negrăit, vorbind despre Hristos, a zis: „Tatăl L-a așezat pe Hristos de-a dreapta Sa întru cele cerești, mai presus decât toată începătoria și stăpânia și puterea și domnia și decât tot numele ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor.“

Acest irmos ți se potrivește și ție, iubite cititorule, pentru că așa cum Adam a mâncat din pomul dulce al cunoștinței și a căzut în stricăciune și

Fc. 3, 19

Fc. 3, 16

Rom. 6, 9

cf. Cuv38, 17,
PG 36, 332B

Ode 9, 46/Lc. 1, 46

cf. Ef. 1, 20-21

^{*} Aici, „vlăstar al Maicii lui Dumnezeu“ poate fi înțeles chiar Maica lui Dumnezeu, prin perifrază, prin care a fost dezlegat blestemul *a-tot-neamul* al strămoașei Eva. Glas de Aur, tâlcuind ceea ce patriarhul Iacov i-a spus fiului său Iuda sau, mai bine zis, Celui răsărit din Iuda, Hristos: „Din vlăstar, fiul meu, te-ai ridicat“ (Fc. 49, 9), zice așa: „Prin vlăstar o preînchipuie pe Fecioara și curăția Mariei“ [Pater 1, PG 51, 32].

în moarte, tot așa și tu, mâncând mâncăruri gustoase și delicioase, vei cădea în moartea păcatului. Prin urmare, să nu te ducă în rătăcire dulceața și plăcerea mâncărilor, pentru că mâncarea ajunge doar până la gâtlej, iar după ce trece de gâtlej și coboară în pânțece, se pierde orice dulceață și plăcere.

*Cuv43, 61,
PG 36, 576B*

De aceea Grigorie Teologul a spus că mâncărurile, după ce trec de gâtlej, devin toate la fel, pentru că toate, fără deosebire, ajung fecale și se aruncă în umblătoare. De aceea și Pavel a spus: „Bucatele sunt pentru pânțece și pânțelece pentru bucate; iar Dumnezeu și pe unul, și pe celelalte le va nimici.”

1 Cor. 6, 13

Adică bucatele, după răstimpul digerației, sunt aruncate în umblătoare, iar pânțelece rămâne din nou gol, ca mai înainte. Să ai totdeauna în minte, frate, pe Isav și pe Ionatan, fiul lui Saul. Căci Isav pentru puțină linte și-a vândut dreptul de întâi-născut fratelui său Iacov. De aceea este învinuit de apostolul Pavel, care le cere creștinilor: „Să nu fie cineva desfrânat sau necurat ca Isav, care pentru o singură mâncare și-a vândut dreptul de întâi-născut.”

cf. Fc. 27, 27

Evr. 12, 16

Iar Ionatan, pentru puțină miere, a fost în primejdie de moarte. De aceea zicea plângând: „Doar am gustat puțină miere de pe vârful toiagului pe care-l aveam în mână; și, iată, trebuie să mor.”

1 Împ. 14, 43

Vrei să știi, iubite, cât de cumplit este să poftești mâncăruri desfătătoare, dulci și gustoase? Află aceasta din pilda lui Adam, care din pricina mâncării plăcute din pomul oprit a murit, și tot neamul său s-a făcut vinovat de moarte. Află aceasta și de la neamul lui Israel, pentru că, poftind ei cărnurile, peștii, usturoiul, ceapa, prazul, castraveții și pepenii, cele pe care le mâncau în Egipt, Dumnezeu S-a depărtat și a căzut peste ei mare plagă și moarte, iar mormintele în care au fost îngropați au fost numite „Mormintele poftei”: „Și-n timp ce carnea încă le era între dinți și n-o isprăviseră de mestecat, s-a aprins mânia Domnului asupra poporului, și a lovit Domnul poporul cu lovire mare foarte. Iar numele aceluia loc s-a chemat «Mormintele poftei», căci acolo i-au pus în mormânt pe cei cuprinși de poftă.”

Num. 11, 33-34

Și fiindcă ai aflat cât de mult îi pedepsește Dumnezeu pe cei care poftesc mâncăruri plăcute și desfătătoare, liniștește-te și mulțumește-te cu ce ai și cu ce găsești, mulțumind Domnului, fără să cârtești. Iar de vei face așa, să știi că Domnul Se va bucura de starea plăcută a inimii tale și va fi de față în chip nevăzut și îți va binecuvânta masa, iar mâncarea o va face gustoasă, chiar dacă e simplă și puțină. Mai întâi de toate, amintește-ți mereu ceea ce îți poruncește înțeleptul Sirah: că, dacă vei da poftei tale mâncarea pe care ți-o va cere, te va face jucărie a vrăjmașilor demoni, pentru că mâncărurile plăcute

gâdilă patimile, iar acestea îl aruncă pe om în desfrâu și dezământ: „Nu te lăsa târât de poftele tale: împinge-ți dorințele îndărăt. Dacă-i dai sufletului tău plăcerea poftei lui, el te va face de râsul dușmanilor tăi. Nu te veseli în multă desfătare și nici nu te lega să-i dai tribut.“ Adu-ți aminte și de ceea ce zice Glas de Aur: „E un bun prilej acum să spun cele grăite de înțelept: «Cui îi va fi milă de descântătorul mușcat de șarpe și de toți cei ce se înfruntă cu fiarele sălbatice?» [Adică nimănui.] Fiindcă desfătarea este o fiară, o fiară cumplită și crudă. Scorpionul sau șarpele nu ne vatămă măruntaiele atât de mult dacă ajung la ele, așa cum pofta desfătării ne strică și ne nimicește de tot. Pentru că intenția fiarelor ajunge doar până la trup, pe când aceasta, când pătrunde, odată cu trupul nimicește și sufletul. De aceea să fugim de ea.“

Iis. Sir. 18, 30-32

Iis. Sir. 12, 13

SP 6, 2, PG 50, 772

Tropar

Nemai lăsând amărăciunea lemnului a fi pierzătoare, Doamne, prin cruce desăvârșit ai șters-o. Pentru aceasta și lemnul a nimicit odinioară amărăciunea apelor Merei, preînchipuind lucrarea crucii, pe care toate puterile cerești o măresc.

Tâlcuirea troparului de față este aceasta. Tu, Doamne, nu ai lăsat gustul acela amar al pomului oprit să fie pierzător, adică stricător și purtător de moarte pentru firea omenească, ci prin cruce l-ai șters și l-ai nimicit cu desăvârșire. Ia seama la înțelepciunea Stăpânului Hristos, cum le vindecă, asemenea unui doctor preaînțelept, pe cele contrare cu cele contrare, pentru că gustul pomului oprit părea dulce la trup, dar la suflet era amar și nesuferit. Iar gustul fierii și al smirnei, cu care a fost adăpat Domnul pe cruce, era amar la simț și la trup, dar foarte dulce la suflet și la duh, pentru că acesta a nimicit gustul acela amar al pomului oprit. De aceea și lemnul a nimicit odinioară amărăciunea apei de la Mera, ca să preînchipuie lucrarea (ἐπέχειον) lemnului crucii, care a îndulcit gustul amar al pomului oprit din care mâncase Adam, așa cum am spus referitor la această istorie și în tâlcuirea troparului din cântarea a patra, care zice: *Izvoarele cele născătoare de amărăciune...*

Vezi supra p. 53.

Dar și tu frate, depărtează-te de plăcerile trupești, care par dulci la simț și la trup, dar la suflet sunt mai amare chiar și decât fierea. De aceea Solomon a spus despre femeia desfrânată: „Din buzele femeii desfrânate picură miere, care până la o vreme îți îndulcește gâtulejul, dar pe care mai târziu o vei găsi mai amară decât fierea.“

Pilde 5, 3-4

Tropar

Neîncetat fiind cufundați în bezna strămoșului, Doamne, prin cruce astăzi ne-ai înălțat; căci așa cum mai înainte, neavând niciun frâu, firea a căzut din pricina rătăcirii, tot așa ne-a îndreptat cu toată moștenirea lumina crucii Tale, pe care noi, credincioșii, o mărim.

Fiindcă prin neascultarea lui Adam li s-au întâmplat oamenilor două lucruri rele: întunericul și căderea, prin cinstita cruce li s-au întâmplat două lucruri bune: lumina și îndreptarea. Așadar, sfințitul Cosma vorbește în tropar despre acestea patru: O, Doamne, Iisuse Hristoase, Tu astăzi *ne-ai înălțat*, adică ne-ai scos la lumina cunoștinței de Dumnezeu pe noi, toți oamenii, cei mereu adânciți în întunericul călcării strămoșului nostru Adam. Căci nu cincii sau zece, nu o sută sau o mie, nu mii sau zeci de mii sau milioane, ci întreaga fire omenească, fiind lipsită cu totul de frâie, a căzut odinioară din pricina rătăcirii idolatriei și din pricina păcatului. Și așa cum, de pildă, o piatră uriașă se rostogolește de pe un munte înalt, ea se mișcă fără stăpânire și fără să se mai oprească, trăgând după sine tot ce îi stă în cale, și se oprește doar în locul cel mai de jos al pământului, tot așa și marele păcat al lui Adam și rătăcirea venită prin el au pornit din raiul Edenului și nu s-au mai oprit, ci au tras după ele întreaga fire omenească și au coborât-o în locurile cele mai de jos ale iadului. Deci așa cum firea omenească a căzut odinioară, tot așa a îndreptat-o din acea cădere cumplită împreună *cu toată moștenirea*, adică cu tot neamul. Cine a îndreptat-o? Lumina cinstitei cruci.

E nepotrivit să se spună că lumina crucii ne-a îndreptat. Potrivit ar fi fost dacă spunea că toiagul sau varga crucii ne-a îndreptat, pentru că dacă cineva vrea să îndrepte pe altcineva, nu-l va putea îndrepta cu lumină, ci mai degrabă cu mâna sau cu toiagul sau cu varga sau cu altceva. De aceea Ptohoprodromos, vrând să îndreptățească această nepotrivire, zice că melodul, spunând mai sus *beznă*, mai jos a spus *lumină*, care e contrariul întunericului, iar ajutorul și călăuzirea prin lumină a celui căzut a numit-o *îndreptare*. De pildă, când cineva se află căzut într-un loc întunecos, dacă lumina ajunge acolo, risipește de îndată întunericul și îi arată celui căzut calea și modul cum să poată ieși de acolo. Prin urmare, dacă cineva spune că lumina poate îndrepta, nu va greși deloc.

Și ție, iubite, îți este folositor înțelesul acestui tropar, pentru că înveți din el două lucruri. Primul, că păcatul este bezna și întuneric, pentru că întunecă mintea și inima și tulbură toată dispoziția lăuntrică a omului, de

vreme ce diavolul, întâiul pricinuitor și ațâțător spre păcat, este aproape numai beznă și întuneric, așa cum l-a numit Domnul: „Dar acesta este ceasul vostru și stăpânirea întunericului!“ Astfel că cei ce lucrează păcatul stau în întuneric: „Cei ce stau în întuneric vor vedea întuneric“, și: „Să se întunece ochii lor ca să nu vadă“, și umblă în întuneric: „Întru întuneric umblă“, deși ei văd lumina sensibilă, așa cum o văd și animalele necuvântătoare. Al doilea: din acest tropar înveți că păcatul este greu, iar toți cei trași în prăpăstiile lui trebuie să se ridice grabnic de acolo prin pocăință.

Lc. 22, 53

cf. Is. 42, 7

Ps. 68, 24

Ps. 81, 5

Trebuie deci, frate, să fugi de păcat încă de la început, cu toate puterile tale, ca să nu fii întunecat de el și să nu orbești cu mintea și astfel să devii jucăria vrăjmașilor tăi demoni, așa cum acel viteaz Samson a ajuns bătaia de joc a celor de alt neam după ce a orbit. Roagă-L pe Domnul să te izbăvească de acest întuneric al păcatului prin lumina harului Său dumnezeiesc, zicând cele spuse de David: „Doamne, Dumnezeul meu, Tu vei lumina întunericul meu!“, iar El, Cel ce le răsare neamurilor luminează întru întuneric, potrivit aceluiași David, te va slobozi de orice lucru care umblă în întuneric.

cf. Jud. 16, 25

Ps. 17, 29

cf. Ps. 111, 4

cf. Ps. 90, 6

Dar dacă, printr-o răpire a minții și dintr-o slăbiciune a firii omenești, vei cădea într-o groapă a păcatului, spune ce a spus Ieremia: „Oare cel ce cade nu se ridică?“, adică da, se ridică; și ce a spus și Miheia: „Am căzut și mă voi ridica.“ Prin urmare, alergă cu mintea la Iisus Hristos și strigă din adâncul inimii și al credinței: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, vino și ridică-mă din această groapă a păcatului!“ Și negreșit că Cel ce a ridicat lumea cu înțelepciunea Lui, potrivit lui Ieremia, Cel ce ridică pe toți cei surpați, potrivit lui David, El te va ridica și pe tine din groapa păcatului, așa cum a ridicat-o și pe femeia aceea gârbovă, care nu se putea ridica nicidecum de spate, zicându-i: „Femeie, dezlegată ești tu de neputința ta!“, peste care Și-a pus mâinile și îndată s-a îndreptat și L-a slăvit pe Dumnezeu. E o însușire naturală a Stăpânului preaiubit de oameni de a nu trece cu vederea pe cei care cad în păcate și-L roagă să-i ridice; așa că și ție îți va da o mână de ajutor. Dacă omului îi este milă de animalele necuvântătoare, iar când ele cad în groapă, le apucă și le scoate afară, potrivit cu parabola Domnului: „Cine va fi între voi omul care va avea o oaie și, de va cădea ea sâmbăta în groapă, nu o va apuca și o va scoate afară? Cu cât mai prețios decât oaia este omul!“ Deci dacă omul arată atâta milă față de animale, atunci cu cât mai mult și fără puțință de asemănare Domnul cel preamilostiv Se va milostivi și Se va îndura de fapta mâinilor Sale, adică

Ier. 8, 4

Mih. 7, 8

Ier. 10, 12

Ps. 144, 14

Lc. 13, 12

Mt. 12, 11

de om, pentru a cărui mântuire a venit din ceruri și S-a făcut om și Și-a vărsat preasfântul sânge? De aceea făgăduiește prin Isaia și zice: „Dar mântuirea Mea va fi pe vecie“, iar în Evanghelia zice: „N-am venit să-i chem pe cei drepți la pocăință, ci pe cei păcătoși.“

Is. 51, 6

Mt. 9, 13

Tropar

Ca să arăți lumii că chipul crucii Tale, Doamne, de toți este închinat, plin de slavă fiind, pe cer l-ai închipuit, strălucind cu lumină nemăsurată ca panoplie nebiruită împăratului, pe care toate puterile cerești o măresc.

Vezi supra p. 40.

Întâistătorul Maiumei se referă și aici la istoria la care se referise în troparul: *Cerul arătat-a monarhului bunei-cinstiri...*, din cântarea întâi, adică la istoria despre semnul crucii arătat pe cer marelui Constantin, cel întocmai cu apostolii. Zice așa: O, Doamne, vrând Tu să arăți lumii că chipul crucii Tale se cade a fi închinat de către toți, ca unul ce este slăvit și plin de toată slava – căci, prin fire, orice lucru slăvit atrage pe oameni spre închinare –, ai închipuit această cruce pe cer, care *strălucește cu lumină nemăsurată*, pentru ca această cruce să fie panoplie împăratului Constantin.

Și ia seama, cititorule, la măreția minunii. Dumnezeu nu a arătat chipul crucii într-un loc strâmt de pe pământ, pentru că astfel ar fi văzut-o și i s-ar fi închinat doar oamenii aceluși loc. Nu i-a arătat chipul nici pe valurile mării, pentru că în felul acesta ar fi văzut-o doar cei ce navigau pe mare, și atunci i s-ar fi închinat doar ei. Ci i-a arătat chipul sus, deasupra pământului, pe bolta cerului; nu pe timp de noapte, ci ziua; nu oricând în timpul zilei, ci la amiază; nu făcând-o să strălucească cu puțină lumină, ci cu o lumină nemăsurată și fără margini. De ce a făcut Dumnezeu toate acestea? Ca întreaga lume să vadă chipul crucii și să i se închine. Căci așa cum atunci când soarele strălucește pe cer în miezul zilei, orice om care are ochi îi vede discul de oriunde s-ar afla, fără ca privirea spre cer să-i fie împiedicată de ceva, tot așa și Tu, Hristoase, Soarele cel inteligibil, ai zugrăvit pe cer cu atâta slavă chipul cinstitei Tale cruci, ca, pe de o parte, toți să i se poată închina, iar pe de altă parte, ca preaevlaviosul împărat Constantin să aibă o panoplie nebiruită, cum spuneam, împotriva necredincioșilor barbari.

Și așa cum o piatră mare, când e aruncată de jos în sus, nu are prea multă putere, dar când cade de sus, pricinuieste multă stricăciune, sau așa

cum trăsnetul și fulgerul, căzând de sus din nori, face multă vătămare acolo unde cade, tot așa și dumnezeiasca cruce, căzând pe pământ din înălțimea cerului, îi surpă și-i nimicește pe toți barbarii, vrăjmașii bunei-cinstiri și potrivnicii împăraților credincioși ai creștinilor. Astfel, crucea Domnului devine cu adevărat o panoplie de neînvins pentru toți ortodocșii. De aceea Isidor Pelusiotul a fost îndreptățit să zică: „Drept este să mai spunem că slăvita cruce este strălucire și sprijin nu doar pe pământ, ci și în cer, pentru că a ridicat întreaga zidire, dăruind bucurie celor mai presus de lume și libertate celor de pe pământ, adunându-le pe cele învrăjbite.“ Minunat este și cuvântul de laudă pe care Ioan, cel cu sufletul și limba de aur, îl alcătuiește la Cruce: „Nu e vrednică de rușine, ci de multă laudă – zic de crucea lui Hristos –, căci nu există o dovadă mai mare a iubirii Sale de oameni decât crucea: nici cerul, nici marea, nici pământul, nimic altceva dintre cele aduse din neființă la ființă. De aceea Pavel se laudă cu ea, zicând: «Dar mie să nu-mi fie a mă lauda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos».“

*Ep IV, 32, PG 78,
1084D-1085A*

*O2Tim 2, 1,
PG 62, 607*

Gal. 6, 14

Dar și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon melodic, să privim cu ochii inteligibili ai minții la crucea slăvită și cu foc strălucitoare a Domnului și să ne închinăm ei cu bucurie și teamă: cu teamă, pentru că suntem păcătoși; cu bucurie pentru că ne-am învrednicit să primim mântuirea prin ea. Căci zice Glas de Aur: „Simbolul morții [crucea] s-a făcut pentru mulți prilej de binecuvântare, zid de felurită apărare, rană de moarte pentru diavol, frâu pentru demoni, botniță pentru puterile potrivnice. Acesta a nimicit moartea, a rupt porțile de aramă ale iadului, a sfărâmat zăvoarele de fier, [...] a tăiat țesăturile păcatului, a smuls de sub osândă întreaga lume, rana trimisă de Dumnezeu împotriva firii noastre a retras-o.“ Dar și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului, în tâlcuirea la porunca a doua, îi îndeamnă pe creștini să se închine cinstitei cruci: „Nu doar chipului dumnezeiesc [al lui Hristos] să vă închinați, ci și chipului crucii Sale, fiindcă ea este semn foarte mare și biruință a lui Hristos împotriva diavolului și a toată oștirea potrivnică. De aceea se înfricoșează și fug când o văd întipărită. Acest chip a fost mult slăvit de proroci și a făcut minuni mari înainte de a fi Prototipul [adică Hristos răstignit ca om]. Dar și la a Doua Venire a Celui spânzurat pe ea, a Domnului Iisus Hristos, când va veni să judece viii și morții, acest semn mare și înfricoșător va premerge cu multă putere și slavă. Așadar, slăvește-l acum ca

*Adver 10,
PG 48, 827*

*Decal 2, ΓΠΣ 5,
pp. 253-254*

să-l privești atunci cu îndrăzneală și să fii slăvit împreună cu el.“ E limpede că noi, când ne închinăm crucii, ne închinăm deopotrivă și Celui pironit cu trupul pe ea, lui Hristos, Dumnezeu nostru, Căruia fie slava și puterea, împreună cu Părintele Său Cel fără de început și cu Duhul Său cel făcător de viață, acum și pururea și în vecii vecilor.
Amin.*

* Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce chipul crucii este alcătuit din două bucăți de lemn? Răspundem că din două motive. Primul, mai simplu, este acela că, dacă un iconoclast ne va învinui că ne închinăm lemnului, îi vom respinge învinuirea spunând că noi nu ne închinăm la lemn, ci la chipul crucii alcătuit din cele două bucăți de lemn. Deci dacă cele două bucăți de lemn sunt desfăcute, iar chipul crucii se strică, lemnele vor fi arse, așa cum au spus Părinții de la Sfântul Sinod VII Ecumenic în unele dezbateri ale lor [*MANSI* 13, 44DE]. A spus și Ioan Damaschin: „Ne mai închinăm și chipului cinstitei și de viață făcătoarei cruci, chiar dacă este făcut din altă materie [nu doar din lemn], fără să cinstim materia – departe gândul! –, ci chipul ca simbol al lui Hristos. [...] Prin urmare, trebuie să ne închinăm semnului lui Hristos, căci unde e semnul, acolo e și ea [adică crucea]. Dar nu trebuie să ne închinăm materiei din care este făcut chipul crucii, chiar de-ar fi din aur și din pietre scumpe, dacă se întâmplă să fie stricat chipul“ [*Dogm* 84 (IV, 11), *PG* 94, 1132BC]. Iar al doilea motiv, mai adânc, pentru care chipul crucii este alcătuit din două bucăți de lemn e acela că Dumnezeu l-a făcut pe Adam drept și simplu. De aceea Ecclesiastul a zis: „Dumnezeu l-a făcut pe om drept“ (Eccl. 7, 29). Iar Grigorie Teologul a spus că Dumnezeu l-a făcut pe om „gol prin simplitate și prin viața nemeșteșugită“ [*Cuv*38, 12, *PG* 36, 324B]. Dar Adam, ascultând de sfatul viclean al diavolului și mâncând din rodul pomului care naște cunoștința dublă, cunoștința binelui și a răului, din această pricină – vai! – a ajuns și el dublu. Și dacă mai înainte avea doar cunoștința simplă a binelui, mai apoi a dobândit și cunoștința răului. Stăpânul Hristos, ca să nimicească și să omoare caracterul dublu al lui Adam, S-a răstignit pe crucea alcătuită din două bucăți de lemn, prin care a vindecat ceea ce-I era asemănător. Dar și Domnul, fiind mai înainte simplu, căci era doar Dumnezeu, S-a făcut mai apoi și om, adică a devenit îndoi prin cele două firi – dumnezeiască și omenească –, pentru a strica și a nimici cunoașterea dublă a lui Adam și ca să-l readucă la simplitatea dintâi. De aceea a zis: „Adevăr vă spun: de nu vă veți reveni și nu veți fi precum copiii, nu veți intra în Împărăția cerurilor“ (Mt. 18, 3). Și Glas de Aur, făcând tâlcuirea celor două lemnișoare ale văduvei din Sarepta (*cf.* 3 Împ. 17, 12), zice: „Intrând Prorocul în casa văduvei, a găsit cu adevărat vistieria Bisericii noastre: a găsit apă, untdelemn, făină și două lemnișoare. Apa este Botezul, untdelemnul este Mirungerea, făina este Pâinea, cele două lemnișoare sunt izbânda crucii“ [*Mart*, *PG* 61, 705].

Ὁ Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
Ποίημα τοῦ Κυρίου Κοσμᾶ

Ἀκροστιχίς

Σταυρῷ πεπορθῶς ὕμνον ἐξερεύγομαι.

Ὠδὴ α΄. Ἦχος Πλάγιος δ΄. Ὁ Εἰρμός

«Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς' ἐπ' εὐθείας ῥάβδω,'
τὴν Ἐρυθρὰν διέτεμε' τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι'
τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς' Φαραὼ τοῖς ἄρμασι'
κροτήσας ἤνωσεν,' ἐπ' εὐρους διαγράψας' τὸ ἀήττητον ὄπλον'
5 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν' τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.»

Τὸν τύπον πάλαι Μωσῆς' τοῦ ἀχράντου πάθους'
ἐν ἑαυτῷ προέφηγε' τῶν ἱερῶν μεσούμενος,'
σταυρῷ δὲ σχηματισθεῖς' τεταμέναις τρόπαιον'
παλάμαις ἤγειρε,' τὸ κράτος διολέσας' Ἀμαλῆκ τοῦ πανώλους'
10 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν' τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Ἀνέθηκε Μωϋσῆς' ἐπὶ στήλης ἄκος'
φθοροποιοῦ λυτήριον' καὶ ἰοβόλου δῆγματος,'
καὶ ξύλῳ τύπῳ σταυροῦ' τὸν πρὸς γῆν συρόμενον'
ὄφιν προσέδησεν' ἐγκάρσιον, ἐν τούτῳ' θριαμβεύσας τὸ πῆμα'
15 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν' τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Ἐπέδειξεν οὐρανός' τοῦ σταυροῦ τὸ τρόπαιον'
τῷ εὐσεβείας κράτορι' καὶ βασιλεῖ θεόφρονι,'
ἐχθρῶν ἐν ᾧ δυσμενῶν' κατεβλήθη φρύαγμα,'
ἀπάτη ἀνετρέπη δὲ' καὶ πίστις ἐφηπλώθη' γῆς τοῖς πέρασι θεία'
20 διὸ Χριστῷ ἄσωμεν' τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται.

Canonul Înălțării Crucii¹

Facere a lui Kyr Cosma

Acrostih

În Cruce încrezându-mă, un imn revărs.

Cântarea 1. Glasul al 4-lea plagal. Irmos

„Cruce Moise-nsemnând' cu toiaș, de-a dreptul'

tăiat-a Marea Roșie' celui pedestru, Israil.'

Lovind iar de-a curmeziș,' împotriva carelor'

unit-a apele,' scriind nebiruita' armă peste acestea.'

De-aceea noi Domnului' să-I cântăm, căci cu slavă slăvitu-S-a.“

Ies. 14, 21
Ode 1, 1

În sine Moise, demult,' arătat-a chipul'

preacurat al Patimii,' între sfințiții preoți stând'

și, ca o cruce fiind,' întinzându-și mâinile'

izbânzi 'nălțatu-ne-a,' puterea nimicind-o' lui Amalic pierzătorul.'

De-aceea noi Domnului' să-I cântăm, căci cu slavă slăvitu-S-a.

Ies. 17, 11
Ode 1, 1

A pus pe stâlp Moise sus doctoria care'

și-mpotriva mușcărilor' care stricau cu-al lor venin,'

în chipul Crucii legând' curmeziș pe șarpele'

ce se târa pe pământ,' prin lemn și vătămarea' cea de-atunci biruind-o.'

De-aceea noi Domnului' să-I cântăm, căci cu slavă slăvitu-S-a.

Num. 21, 9
Ode 1, 1

Chiar cerul a arătat biruința Crucii'

preaînțeleptului monarh' când cugeta la Dumnezeu,'

prin ea surpând pe vrăjmași,' în furia pizmei lor,'

și amăgirile,' și-n laturile toate' răspânditu-s-a credința.'

De-aceea noi Domnului' să-I cântăm, căci cu slavă slăvitu-S-a.

Ode 1, 1

¹ Această traducere este diferită de cea din cadrul tâlcuirii, întrucât respectă metrul canonului original de alături. Astfel, cele două texte, originalul și traducerea, au fost așezate în pagină potrivit cu cadența lor metrică. Vezi mai multe despre metrica bisericească în Introducere, *supra* pp. lxxxvi-lxxxvii.

Ψδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

«Ράβδος εἰς τύπον τοῦ μυστηρίου παραλαμβάνεται,
τῷ βλαστῷ γὰρ προκρίνει τὸν ἱερέα,⁶ τῇ στειρευούσῃ δὲ πρῶν⁷
Ἐκκλησία νῦν ἐξήνθησε⁸ ξύλον σταυροῦ⁹ εἰς κράτος καὶ στερέωμα.»

5 Ὡς ἐπαφῆκε ῥαπιζομένη ὕδωρ ἀκρότομος,¹⁰
ἀπειθοῦντι λαῷ καὶ σκληροκαρδίῳ¹¹ τῆς θεοκλήτου ἐδήλου¹²
Ἐκκλησίας τὸ μυστήριον,¹³ ἧς ὁ σταυρὸς¹⁴ τὸ κράτος καὶ στερέωμα.

Πλευρᾶς ἀχράντου λόγῃ τρωθείσης ὕδωρ σὺν αἵματι¹⁵
ἐξεβλύθη ἐγκαινίζον διαθήκην¹⁶ καὶ ῥυπτικὸν ἁμαρτίας¹⁷
τῶν πιστῶν γὰρ σταυρὸς καύχημα¹⁸ καὶ βασιλέων¹⁹ κράτος καὶ στερέωμα.

Ψδὴ δ'. Ὁ Εἰρμός

10 «Εἰσακήκοα, Κύριε,²⁰ τῆς οἰκονομίας σου τὸ μυστήριον,²¹
κατενόησα τὰ ἔργα σου²² καὶ ἐδόξασά σου τὴν θεότητα.»

Πικρογόνους μετέβαλε²³ ξύλῳ Μωϋσῆς πηγᾶς ἐν ἐρήμῳ πάλαι,²⁴
τῷ σταυρῷ πρὸς τὴν εὐσέβειαν²⁵ τῶν ἔθνῶν προφαίνων τὴν μετάθεσιν.

15 Ὁ βυθῷ κολπωσάμενος²⁶ τέμνουσαν ἀνέδωκεν Ἰορδάνης ξύλῳ,²⁷
τῷ σταυρῷ καὶ τῷ βαπτίσματι²⁸ τὴν τομὴν τῆς πλάνης τεκμαιρόμενος.

Ἰερῶς προστοιβάζεται²⁹ ὁ τετραμερῆς λαὸς προηγούμενος³⁰
τῆς ἐν τύπῳ μαρτυρίου σκηνῆς,³¹ σταυροτύποις τάξεσι κλειζόμενος.

Θαυμαστῶς ἐφαπλούμενος³² τὰς ἡλιακὰς βολὰς ἐξηκόντισεν³³
ὁ σταυρὸς, καὶ διηγῆσαντο³⁴ οὐρανοὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ψδὴ ε'. Ὁ Εἰρμός

20 «Ὡ τρισμακάριστον ξύλον,³⁵ ἐν ᾧ ἐτάθη Χριστὸς³⁶
ὁ Βασιλεὺς καὶ Κύριος,³⁷ δι' οὗ πέπτωκεν ὁ ξύλῳ ἀπατήσας,³⁸
τῷ ἐν σοὶ δελεασθεῖς³⁹ Θεῷ τῷ προσπαγέντι σαρκί⁴⁰
τῷ παρέχοντι⁴¹ τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.»

6 τὸ² : εἰς V || 16 προστοιβάζεται : προστιβάζεται V || 20 Ὡ : Ὡ V K

Cântarea a 3-a Irmos

43 „Spre-nchipuirea tainei toiajul este-nțeles de toți,¹
căci ales-a pe preot prin odrăslire.¹ Pentru Biserică însă,¹
demult stearpă, a-nflorit acum¹ al Crucii lemn,¹ spre puterea și-ntărirea ei.“

Num. 17, 8

45 Piatra vârtoasă fiind lovită, apă a scos atunci¹
pentru neamul cu inima împietrită¹ și a Bisericii taină¹
ne'ndoiș înfățișatu-ne-a,¹ Crucea având¹ ca putere și-ntărire ei.

Ies. 17, 6
Num. 20, 11

48 Coasta curată a Ta, împunsă fiind cu sulița,¹
izvorând apă și sânge, înnoit-a Legea¹ și tot păcatul îl spală,¹
căci podoaba credincioșilor¹ Crucea fiind,¹ putere și-ntărire dă.

In. 19, 34
Ode 3, 10
Ode 3, 1

Cântarea a 4-a Irmos

51 „Auzit-am, Stăpânul meu,¹ taina minunată din iconomia Ta,¹
înțelesu-Ți-am lucrările¹ și am proslăvit Dumnezeirea Ta.“

Ode 4, 2

53 Amăreala izvoarelor¹ Moise a schimbat prin lemn, în pustiu, demult,¹
arătându-ne întoarcerea,¹ care-a fost prin Cruce, a păgânilor.

Ies. 15, 23

54 Iordanul primind în sân¹ securea, a scos-o iar din adânc prin lemn,¹
însemnând prin Cruce și Botez¹ cea de tot tăiere a rățăcirilor.

4 Imp. 6, 6

56 În chip sfințit adunatu-s-a¹ norodul ce merge 'nainte-n patru părți,¹
ca prin cetele ce stau cruciș¹ să fie cinstit al mărturiei cort.

Num. 2, 17

58 Minunat întinzându-se,¹ Crucea a străpuns razele soarelui,¹
iară cerurile spusu-ne-au¹ slava Dumnezeului tuturor.

Ps. 18, 1

Cântarea a 5-a Irmos

59 „O, de trei ori fericite lemn,¹ pe care-ntins a fost Hristos,¹
al nostru Domn și Împărat,¹ prin El cel ce-a înșelat cu lemn căzut-a¹
amăgit de Dumnezeu¹ pe tine pironit cu-al Său trup,¹
Cel ce dăruie¹ pace sufletelor tuturor.“

Grigorie Teologul,
Cuv. 39, 13 (PG 36,
349AB)
Ode 5, 12

Σὲ τὸ αἰδίμιον ξύλον, ἔν ᾧ ἐτάθη Χριστός,
 ἢ τὴν Ἑδέμ φυλάττουσα' στρεφομένη ῥομφαία, σταυρέ, ἠδέσθη'
 τὸ φορικτὸν δὲ χερουβίμ' εἶξε τῷ σοὶ παγέντι Χριστῷ,
 τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

5 Ὑποχθονίων δυνάμεις' ἀντίπαλοι τοῦ σταυροῦ'
 φρίττουσι χαραπτόμενον' τὸ σημεῖον ἐν ἀέρι, ᾧ πολοῦσιν,
 οὐρανόων, γηγενῶν' γένος δὲ γόνυ κάμπτει Χριστῷ,
 τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

10 Μαρμαρυγαῖς ἀκηράτοις' φανείς ὁ θεῖος σταυρός'
 ἐσκοτισμένοις ἔθνεσι' τοῖς ἐν πλάνῃ ἀπάτης τὸ θεῖον φέγγος'
 ἀπαστράψας, οἰκειοῖ' τῷ ἐν αὐτῷ παγέντι Χριστῷ,
 τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ὡδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Νοτίου θηρὸς ἐν σπλάγχνοις' παλάμας Ἰωνᾶς'
 σταυροειδῶς διεκπετάσας' τὸ σωτήριον πάθος προδιετύπου σαφῶς'
 15 ὄθεν τριήμερος ἐκδύς' τὴν ὑπερκόσμιον ἀνάστασιν ὑπεξωγράφησε'
 τοῦ σαρκί προσπαγέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ'
 καὶ τριήμερῳ ἐγένεσε' τὸν κόσμον φωτίσαντος.»

Ἄνω γῆρα καμφθεῖς καὶ νόσῳ' τρυχωθεῖς, ἀνωρθοῦτο'
 Ἰακώβ χειρὰς ἀμείψας, τὴν ἐνέργειαν φαίνων τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ,
 20 τὴν παλαιότητα καὶ γὰρ' τοῦ νομικοῦ σκιάδους γράμματος ἐκαινογράφησεν'
 ὃ ἐν τούτῳ σαρκί προσπαγεῖς Θεός'
 καὶ τὴν ψυχόλεθρον νόσον' τῆς πλάνης ἀπῆλασεν.

Νεαζούσαις θεῖς παλάμας' ὁ θεῖος Ἰσραήλ'
 σταυροειδῶς κάραις ἐδήλου' ὡς πρεσβύτερον κλέος ὁ νομολάτρης λαός'
 25 ὑποπτευθεῖς ὄθεν οὕτως' ἐξηπατήσθαι οὐκ ἠλλοίωσε τὸν ζωηφόρον τύπον'
 ὑπερέξει λαὸς γὰρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ'
 νεοπαγῆς, ἀνεβόα, σταυρῷ τειχιζόμενος.

3 Χριστῷ : σαρκί V || 15 ὑπεξωγράφησε : ὑπεξωγράψισε K || 18 ἀνωρθοῦτο : ἀνορθοῦτο V ||
 20 ἐκαινογράφησεν : ἐκαινογράψισεν K || 21 add. ὁ ante Θεός V || 24 νομολάτρης : νομολάτρης V K ||
 27 νεοπαγῆς : νεοπαγῆς K

15 67
Lemnule vrednic de cinste,' pe care-ntins a fost Hristos,'
Cruce, de tine sabia' ce păzea Edenul prins-a sficiune,'
iar grozavul heruvim' plecatu-s-a pironitului Hristos,'
Cel ce dăruie' pace sufletelor tuturor.

Fc. 3, 24
Ode 5, 12

16 65
Toate puterile vrăjmașe' de dedesubt se îngrozesc'
de semnul Crucii însemnat' în văzduhul întru care ele umblă.'
Pământenii și cei cerești' își pleacă dar genunchiul lui Hristos,'
Cel ce dăruie' pace sufletelor tuturor.

Fcp. 2, 10
Ode 5, 12

17 68
Cu nesticăcioasele raze,' cinstita Cruce demult'
s-a arătat păgânilor' înșelați în întuneric și, lumina'
strălucind, le-a împăcat' cu Hristos cel pironit pe ea,'
Cel ce dăruie' pace sufletelor tuturor.

Ef. 4, 17
Is. 9, 2
Ode 5, 12

Cântarea a 6-a Irmos

18 70
„În pântecul fiarei mării' întinsu-și-a Ioná'
mâinile sale-n chipul Crucii,' mântuitoarea pătimire pre'nchipuind lămurit.'
De unde a treia zi ieșind,' Învierea cea mai presus de lume însemnatu-ne-a,'
a lui Hristos Dumnezeu, Cel în trup răstignit,'
ce-a luminat toată lumea' sculându-Se a treia zi.“

Iona 2, 2
Grigorie Teologul,
PSine 1, 6-7 (PG
37, 970A)

19 73
Cel gârbov de bătrânețe' și-n boală istovit,'
Iacov, mâinile schimbat-a' și-a Crucii lucrare de viață a arătat,'
căci și vechimea literei' umbrite-a Legii Dumnezeu în chip cu totul nou a scris,'
Dumnezeu, Cel cu trupul pe ea pironit,'
și-a rătăcirii grea boală' din suflet gonitu-a.

Fc. 48, 14

20 74
Pe capetele celor tineri' punându-și Israil'
palmele-n cruce, arătat-a' c-a trecut strălucirea celor ce Legii slujeau.'
Și chiar părând că s-a'nșelat' pre'nchipuirea cea de viață purtătoare n-a stricat,'
căci strigat-a: Poporul cel nou alcătuit'
al lui Hristos îi v-a'ntrece' cu Crucea-mprejmuindu-se.

Fc. 48, 14
Fc. 25, 23

Ὡδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσεβοῦς' λαοὺς ἐκλόνησε,¹
 πνέον ἀπειλῆς καὶ δυσφημίας θεοστυγοῦς'²
 ὁμως τρεῖς παῖδας οὐκ ἔδειμάτωσε' θυμὸς θηριώδης, οὐ πῦρ βρόμεον,³
 ἀλλ' ἀνηχοῦντι δροσοβόλῳ πνεύματι' πυρὶ συνόντες ἔψαλλον'⁴
 5 ὁ ὑπερύμνητος' τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν' Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»

Ξύλου γευσάμενος ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς' φθορᾷ παρώκησε,⁵
 ῥίψιν γὰρ ζωῆς ἀτιμοτάτην κατακριθείς'⁶
 ὄλω τῷ γενεῖ, σωματοφθόρος τις' ὡς λύμη τῆς νόσου, μετέδωκεν,⁷
 10 ἀλλ' εὐρηκότες γηγενεῖς ἀνάκλησιν' σταυροῦ τὸ ξύλον κράξωμεν'⁸
 ὁ ὑπερύμνητος' τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν' Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ἔλυσε πρόσταγμα Θεοῦ παρακοή' καὶ ξύλον ἤνεγκε'⁹
 θάνατον βροτοῖς, τὸ μὴ εὐκαιρῶς μεταληφθέν,¹⁰
 ἐν ἀσφαλείᾳ τῆς ἐριτίμου δὲ' ἐντεῦθεν ζωῆς τὸ ξύλον εἴργετο,¹¹
 15 ὃ νυκτιλόχου δυσθανοῦς ἠνέφξεν' εὐγνωμοσύνη κράζοντος'¹²
 ὁ ὑπερύμνητος' τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν' Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ῥάβδου προσπτύσσεται τὸ ἄκρον Ἰωσήφ' ὃ γενησόμενα'¹³
 βλέπων Ἰσραήλ, τῆς βασιλείας τὸ κραταῖον'¹⁴
 ὅπως συνέξει ὁ ὑπερένδοξος' σταυρὸς προδηλῶν, οὗτος γὰρ'¹⁵
 20 τοῖς βασιλεῦσι τροπαιοῦχον καύχημα' καὶ φῶς τοῖς πίστει κράζουσιν'¹⁶
 ὁ ὑπερύμνητος' τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν' Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ὡδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Εὐλογεῖτε, παῖδες' τῆς Τριάδος Ἰσάριθμοι,¹⁷ δημιουργὸν Πατέρα Θεόν,¹⁸
 ὑμνεῖτε τὸν συγκαταβάνα Λόγον' καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μεταποιήσαντα,¹⁹
 καὶ ὑπερυψοῦτε' τὸ πᾶσι ζωὴν παρέχον'²⁰
 Πνεῦμα πανάγιον εἰς τοὺς αἰῶνας.»

25 Ὑψουμένου ξύλου' ῥαντισθέντος ἐν αἵματι' τοῦ σαρκωθέντος Λόγου Θεοῦ,²¹
 ὑμνεῖτε αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις' βροτῶν τὴν ἀνάκλησιν ἑορτάζουσαι'²²

2 δυσφημίας : δυσφημίας I || 9 κράξωμεν : κράζωμεν V K || 19 add. ἐστι ante τοῖς' V

Cântarea a 7-a Irmos

77 „Nebuna poruncă a tiranului păgân' clătit-a gloatele,'
groază însuflând și hulă contra lui Dumnezeu,'
dar pe cei trei nu i-a' nspăimântat defel' mânia de fiară, nici vuitorul foc,'
ci stând în suflul rouros ce focului' se-mpotrivea, cei trei cântau:'
Domnul Părinților' și al nostru Dumnezeu,' Tu, binecuvântat ești!“

Dan. 3, 6
Ode 7, 2

79 Omul dintâi în stricăciune-a pribegit' gustând din lemn atunci,'
căci și osândit, de lângă viață azvârlit,'
dat-a întregului neam din boala sa,' ca ciuma ce trupurile vatămă.'
Noi, pământenii, dar, aflând al Crucii lemn' din nou chemare, toți strigăm:'
Domnul Părinților' și al nostru Dumnezeu,' Tu, binecuvântat ești!

Fc. 2, 16
Grigorie Teologul,
PSime 45, 106
(*PG 37, 1361A*)
Fc. 3, 24; Ode 7, 2

81 Neascultarea a stricat porunca-n Rai.' Gustarea pomului'
la timp nepotrivit moarte-a dat neamului omenesc;'
dar s-a oprit cu pază al vieții pom,' pe care tâlharul iar deschisu-l-a'
cu mulțumirea sa cea din osânda grea,' fiind pe cruce și strigând:'
Domnul Părinților' și al nostru Dumnezeu,' Tu, binecuvântat ești!

Fc. 3, 22
Grigorie Teologul,
Cuv38, 12 (PG
36, 324BC);
Cuv45, 8 (PG 36,
632C-633A)
Ode 7, 2

86 Cel ce vedea de mai' nainte, Israil,' el închinându-se,'
vârfului toiagului lui Iosif, a arătat'
că de acum puterea-mpăraților' Crucea va fi. Căci este laudă'
de biruință și lumină tuturor' ce cu credință glăsuiesc:'
Domnul Părinților' și al nostru Dumnezeu,' Tu, binecuvântat ești!

Fc. 47, 31
Ode 7, 2

Cântarea a 8-a Irmos

88 „Lăudați, voi, tineri' ca Treimea cu numărul,' pe Tatăl, Dumnezeu Făcător,'
cântați pe Cel ce-a pogorât, Cuvântul,' și în rouă focul prefăcutu-l-a,'
și preainălțați-L' pe Duhul Preasfânt, Cel care'
dă viață tuturor întru toți vecii.“

Ode 8, 34

91 Înălțându-se lemnul' cel stropit cu sfânt sângele' lui Dumnezeu, Cel ce S-a'ntrupat,'
cântați, cerești Puteri, chemarea' prăznuind, a tuturor muritorilor;'

Ode 8, 36. 50

Λαοί, προσκυνεῖτε' Χριστοῦ τὸν σταυρόν, δι' οὗ'
τῷ κόσμῳ ἀνάστασις εἰς τοὺς αἰῶνας.

Γηγενεῖς παλάμαις οἰκονόμοι τῆς χάριτος' σταυρόν, οὗ ἔστη Χριστὸς ὁ Θεός,'
ὑψοῦτε ἱεροπρεπῶς καὶ λόγῃν' Θεοῦ Λόγου σῶμα ἀντιτορήσασαν'
5 ἰδέτωσαν ἔθνη' πάντα τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ'
δοξάζοντα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Οἱ τῇ θείᾳ ψήφῳ' προκριθέντες ἀγάλλεσθε,' χριστιανῶν πιστοὶ βασιλεῖς,'
καυχᾶσθε τὸ τροπαιοφόρον ὄπλον' λαχόντες θεόθεν, σταυρόν τὸν τίμιον,'
ἐν τούτῳ γὰρ φῦλα' πολέμων θράσος ἐπιζητοῦντα'
10 σκεδάννυνται εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἦδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

«Μυστικὸς εἶ, Θεοτόκε, παράδεισος' ἀγεωργήτως βλαστήσασα Χριστόν,'
ὑφ' οὗ τὸ τοῦ σταυροῦ' ζωηφόρον ἐν γῆ' πεφυτούργηται δένδρον,'
δι' οὗ νῦν ὑψουμένου' προσκυνοῦντες αὐτόν,' σὲ μεγαλύνομεν.»

Ἀγαλλέσθω τὰ δρυμοῦ ξύλα σύμπαντα' ἁγιασθείσης τῆς φύσεως αὐτῶν,'
15 ὑφ' οὗ περ ἐξ ἀρχῆς' ἐφυτεύθη Χριστοῦ' ταυθέντος ἐν ξύλῳ,'
δι' οὗ νῦν ὑψουμένου' προσκυνοῦντες αὐτόν' σε μεγαλύνομεν.

Ἱερὸν ἠγέρθη κέρασ θεόφροσι' τῆς κεφαλῆς τῶν ἀπάντων ὁ σταυρός,'
ἐν ᾧ ἁμαρτωλῶν' νοουμένων συνθλῶνται' τὰ κέρατα πάντα,'
δι' οὗ νῦν ὑψουμένου' προσκυνοῦντες αὐτήν' σε μεγαλύνομεν.

Εἰρμός ἄλλος

20 «Ὁ διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου' τῷ γένει προσγενόμενος θάνατος'
διὰ σταυροῦ κατήρηται σήμερον,' τῆς γὰρ προμήτορος ἡ παγγενῆς'
κατάρρα διαλέλυται' τῷ βλαστῷ τῆς ἀγνῆς Θεομήτορος,'
ἦν πᾶσαι αἱ δυνάμεις' τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσιν.»

3 ἔστη : ἔστι K || 8 τὸ τροπαιοφόρον ὄπλον : τῷ τροπαιοφόρῳ ὄπλῳ V K || 13 δι' οὗ : διὸ V ||
16 ὑφ' οὗ : διὸ V || 19 δι' οὗ : διὸ V || αὐτήν : αὐτόν V K

închinați-vă, neamuri, ' Crucii lui Hristos, prin care'
lumii făcutu-s-a învierea în veci.

27 93 Pământeni, ce sunteți' iconomi ai harului, ' cuviincios cu mâinile-acum'
'nălțați Crucea pe care stat-a Domnul' și de-asemeni sulița ce-a străpuns al Său trup;
neamurile toate' să vadă mântuirea'
lui Dumnezeu, dând slavă-ntru toți vecii. *Ode 8, 51*
1 Ptr. 4, 10
Ps. 97, 3

28 95 Hotărâți 'nainte' cu sfințită alegere, ' voi, împărați creștini credincioși,
făliți-vă veseli cu arma Crucii, ' că pe-aceasta vouă Dumnezeu datu-v-o'
și întru aceasta' noroadele îndrăznețe'
sunt risipite întru toți vecii. *Ps. 67, 31*

Cântarea a 9-a Irmos

29 97 „Tainic Rai, de Dumnezeu Născătoare, ești, ' că pe Hristos nelucrat L-ai odrăslit,
Cel care-al Crucii lemn' în pământ l-a sădit' purtător de viață,
care-acum se înalță' și prin el te mărim, ' Lui închinându-ne.“ *Ode 9, 46*

30 99 Să se bucure copacii dumbrăvilor' pentru că fost-a sfințită firea lor'
de Cel ce i-a sădit, ' Hristos, dintru-nceput, ' ce întins a fost pe lemnul'
care-acum se înalță, și prin el te mărim, ' Lui închinându-ne. *Ps. 95, 12*

31 100 Ridicatu-s-a corn sfânt credincioșilor' Crucea, al Capului tuturor corn sfințit,
cu care toate coarnele celor vicleni' se sfărâmă degrabă,
care-acum se înalță' și prin el te mărim, ' Lui închinându-ne. *Ode 9, 69*
Ps. 74, 10

Alt irmos

32 102 „Crucea stricat-a astăzi moartea, ' cea care prin mâncarea din pom demult'
de omenescul neam alipitu-s-a, ' căci și-al strămoașei, a'ntregului neam,
blestem s-a dezlegat acum' de vlăstarul curat al curatei Maici,
pe care o mărește' oastea puterilor cerului.“ *Fc. 2, 16-17*
Ode 9, 46

Μὴ τὴν πικρίαν τὴν τοῦ ξύλου' ἔασας ἀναιρέσιμον, Κύριε,
 διὰ σταυροῦ τελείως ἐξῆλειπας· ὅθεν καὶ ξύλον ἔλυσέ ποτε'
 πικρίαν ὑδάτων Μερῶ̄ς, προτυποῦν τοῦ σταυροῦ τὴν ἐνέργειαν,
 ἦν πᾶσαι αἱ δυνάμεις' τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσιν.

5 Ἀδιαλείπτως βαπτομένους' τῷ ζόφῳ τοῦ προπάτορος, Κύριε,
 διὰ σταυροῦ ἀνύψωσας σήμερον,⁹ ὡς γὰρ τῇ πλάνῃ ἄγαν ἀκρατῶς'
 ἡ φύσις προκατηνέχθη,¹⁰ παγκλήρως ἡμᾶς πάλιν ἀνώρθωσε'
 τὸ φῶς τὸ τοῦ σταυροῦ σου,¹¹ ὃν οἱ πιστοὶ μεγαλύνομεν.

10 Ἴνα τὸν τύπον ὑποδείξης' τῷ κόσμῳ προσκυνούμενον, Κύριε,
 τὸν τοῦ σταυροῦ ἐν πᾶσιν ὡς ἐνδοξον' ἐν οὐρανῷ ἐμόρφωσας φωτὶ'
 ἀπλέτῳ ἡγλαϊσμένον,¹² βασιλεῖ πανοπλίαν ἀήττητον,
 ἦν πᾶσαι αἱ δυνάμεις' τῶν οὐρανῶν μεγαλύνουσιν.

9 ὑποδείξης : ἀποδείξης V K || 12 ἦν πᾶσαι : διό σε V K

33 107 Nemailăsând amărăciunea' din lemn să ne aducă pierzanie,'
desăvârșit, prin Cruce, zdrobitu-ai.' Astfel demult ai nimicir prin lemn'
a Mergi amăreală grea,' cea a Crucii lucrare vădindu-ne-o,'
pe care o înalță' toate puterile cerului.

10, 15, 23

34 108 Noi, cufundați fiind de-a pururi' în negura strămoșului, Bunule,'
prin Cruce astăzi Tu înalțatu-ne-ai,' căci precum firea-n chip neînfrânat'
căzut-a amăgindu-se,' cu tot neamul la fel îndreptatu-ne-a'
lumina Crucii Tale,' pe care toți o mărim acum.

35 110 Ca să arăți că chipul Crucii' cuvine-se a fi închinat de toți,'
ca unul care este slăvit de-acum,' închipuitu-l-ai, Doamne, pe cer'
ca armă împăratului,' strălucind în lumina de necuprins'
pe care o înalță' toate puterile cerului.

PRECUVÂNTARE
LA CANONUL ÎN PROZĂ¹
AL NAȘTERII LUI HRISTOS

Fiindcă în *Precuvântarea* de la Canonul Crucii am făgăduit că nu vom urma șirul și ordinea firească a sărbătorilor împărătești, ci cursul lunilor și ciclul solar în care ele s-au petrecut, și că astfel vom tâlcui canoanele melodice de la sărbătorile împărătești ce cad în fiecare lună, a sosit acum vremea să trecem de la canonul Înălțării Crucii la mai dumnezeiasca și mai negrăita Naștere după trup a Domnului nostru Iisus Hristos și să le tâlcuim popoarelor numite cu numele lui Hristos canonul melurghisit de dumnezeiescul Cosma, cel plin de har melodic. Dacă nu altfel, măcar în felul acesta să ne asemănăm și noi cu îngerii din cer, pentru că așa cum, în noaptea nașterii Domnului, îngerii le-au tâlcuit păstorilor și oamenilor simpli această taină mai presus de minte, tot așa să le tâlcuim și noi creștinilor care sunt prea simpli ca să înțeleagă cuvintele și înțelesurile foarte iscusite². Ce canon vom tâlcui? Pe cel al Nașterii Domnului melurghisit de sfințitul Cosma.

Poate, întâmplător, cineva ne va învinui spunându-ne acea zicere cunoscută: „Râurile se-ntorc la izvoarele lor“, fiindcă tu, tâlcuitorule, ai uitat de tine și ai purces anapoda, punând picioarele înaintea capului sau, simplu spus, ai stricat șirul logic din toată taina Iconomiei întrupării, pentru că începutul și rădăcina întregii Iconomii a Mântuitorului este sărbătoarea de azi

*cf. Euripide,
Med 410*

¹ Vezi referitor la metrul canoanelor melodice și de ce acestea sunt considerate „proză“ în comparație cu cele iambice în Introducere, *supra* pp. lxxxiii-lxxxiv.

² Referire la cuvintele în greacă veche, îndeosebi la cele din registrul epic, în care sunt scrise canoanele iambice, cuvinte cunoscute doar de cei ce aveau o vastă cultură clasică.

Anom 6, 3,
PG 48, 752

Înl, *PG* 43,
477D-480A

a Nașterii Sale. De aceea Glas de Aur, în *Cuvântarea sa la Filogonie*, a numit Nașterea lui Hristos „maică a sărbătorilor“, iar Sfântul Epifanie o numește „prima sărbătoare“, căci zice așa: „Prima sărbătoare este înfricoșătoarea și minunata Naștere după trup a lui Hristos.“ Astfel că începutul e Nașterea lui Hristos, iar sfârșitul e Înălțarea Crucii, pe când tu ai pus Nașterea după Cruce. Așadar, încurci ordinea sărbătorilor și strici șirul logic al lor, pentru că trebuia să începi cu Nașterea lui Hristos și să închei cu Înălțarea Crucii.

Deci ce voi răspunde eu acestui băgător de vină? Că noi am făgăduit să urmăm nu ordinea firească a sărbătorilor, ci calea soarelui, din pricina căreia sărbătorile neschimbătoare se schimbă, iar cele statornice sunt date peste cap. De pildă, după Nașterea lui Hristos urmează, în ordine firească, Întâmpinarea, iar apoi Teofania. Dar, potrivit cu ciclul anului și al soarelui, prima sărbătoare după Nașterea lui Hristos este Teofania, iar a doua este Întâmpinarea. Această neorânduială se datorează faptului că sărbătorile Domnului, care cad în diferite luni, au fost rânduite de către dumnezeieștii Părinți să fie sărbătorite la aceeași dată, ca în felul acesta să nu rămână nicio sărbătoare nesărbătorită. Prin urmare, voind ei să păstreze ordinea lunilor în care acestea s-au petrecut, au trecut cu vederea ordinea firească a sărbătorilor. Deci trebuie învinuite lunile și calea soarelui, iar nu noi. Apoi, la sărbătoarea anterioară a Crucii noi nu sărbătorim patimile și răstignirea Domnului, ci doar Înălțarea Crucii. Tăinele Iconomiei Domnului care urmează au un alt început, adică această zi a Nașterii Domnului.

*Cuv*39, 11,
PG 36, 345B

Așadar, fiindcă prin aceste cuvinte, potrivit lui Grigorie Teologul, am lămurit teatrul³ și adunarea creștinilor, haideți deci „să filozofăm“ și noi cele despre Nașterea Domnului sau, mai bine zis, să tâlcuim cele filozofate de alții, atât cât ne stă în putință. Dar înainte de canonul Nașterii Domnului haideți mai întâi să lămurim acrostihul.*

³ Aici, „teatru“ are sensul de „auditoriu“, „adunare“, așa cum îl explică Sf. Nicodim prin alăturarea unui sinonim, procedeu folosit adesea de el pentru cuvintele necunoscute cititorilor săi contemporani.

* De notat că la această sărbătoare mulți Părinți dumnezeiești au scris cuvântări prăznuitoare. Gură de Aur a scris o cuvântare al cărei început este: „Matei a împărțit toate generațiile în trei grupe...“ [*PSB* 23, pp. 46-65]; alta, al cărei început este: „Ce este aceasta? Semn de împotrivire văd...“ [*Athonensis, Lavra, Katholikon* 1 (1968)]; alta, al cărei început este: „Avem nevoie de multe privegheri...“ [*PSB* 23, pp. 76-89]; alta, al cărei început este: „Cele după care odinioară patriarhii tânjeau...“ [*PG* 49, 351-362]; alta, al cărei început este: „Taină străină și mai presus de minte văd...“ [*PG* 56, 385-394]. Vasile are o cuvântare al cărei început este: „Nașterea lui

Hristos, cea proprie și dintâi a dumnezeirii Sale...“ [PG 31, 1457-1476]. Grigorie Teologul a rostit o cuvântare al cărei început este: „Hristos Se naște, slăviți-L...” [PG 36, 312-333]. Grigorie al Nyssei a scris o cuvântare al cărei început este: „Trâmbițați în lună nouă...” [Om, pp. 21-42]. Damaschin are o cuvântare al cărei început este: „Când vine primăvara...” [DBK 5, pp. 324-347]. Efreim Sirul a scris pentru această sărbătoare treisprezece cuvântări [ESL 2, pp. 396-436 (în siriacă și latină); vezi n. 1 din Syn 2, p. 158]. Vasile al Seleuciei are o cuvântare al cărei început este: „Multe prilejuri de laudă va afla...” [PG 85, 425-452 (e la Bunavestire)]. Grigorie Palama are o cuvântare al cărei început este: „Astăzi e slujba Nașterii...” [GPS 1, pp. 717-727]. Unele din aceste cuvântări se păstrează în Marea Lavră, iar altele la Vatopedi, la Iviron și la Dionisiu. Și Proclu are o cuvântare la această sărbătoare [PG 65, 692-704].

Mai notăm aici, pentru iubitorii de cuvânt, și acestea. În ziua Nașterii lui Hristos s-au petrecut trei minuni. Prima: Eusebiu al Cezareei spune că atunci când S-a născut Hristos au apărut trei sori pe cer, care, puțin câte puțin, au revenit la un singur soare. Așadar, acești trei sori închipuiau cele trei Persoane ale Sfintei și Fericitei Treimi, dintre care Unul era Fiul Tatălui, Cel ce S-a născut după trup pe pământ. Revenirea la un singur soare a închipuit unimea firii dumnezeiești (vezi capitolul 17 din *Teatrul citadin* [p. 301]).

A doua: văzând romanii liniștea și pacea de care se bucurau în timpul împărăției lui Cezar Augustus, s-au gândit că această binefacere se datorează bunei sale ocărnuiri. Astfel că au hotărât să i se închine ca unui dumnezeu pentru a-i răsplăti acest dar, însă Augustus, chibzuit fiind, s-a împotrivit hotărârii. Dar fiindcă ei îl tot sileau, iar el voia să-i convingă de hotărârea sa, a chemat una dintre sibile, care în acea vreme era vestită pentru oracole, și a întrebat-o ce să facă, iar sibila se gândea ce să-i răspundă; în acea vreme se petrecea și nașterea Mântuitorului. Astfel, sibila, aflându-se în palatul imperial, și-a ridicat ochii spre cer și – o, minune! – iată că în apropierea soarelui vede un cerc de aur, iar în mijlocul aceluia cerc ședea o fecioară preafrumoasă ținând în brațe un prunc. Atunci l-a chemat pe împărat și i-a arătat vedenia. Umplându-se ea în acea clipă de duh prorocesc, a prevestit că acel prunc e Domnul a toate, Căruia I se vor supune toți împărații pământului. În timp ce spunea acestea, iată că un glas din cer s-a făcut auzit, zicând așa: „Acesta este chivotul ceresc.” Auzind împăratul răspunsul sibilei, a poruncit ca de atunci înainte să nu i se mai spună „domn”, fiindcă S-a născut Cel ce este cu adevărat Domn al tuturor oamenilor (vezi capitolul 28 din *Teatrul citadin* [pp. 472-473]). Dar și sibila din Erithreea sau din Cumae a prorocit multe lucruri despre Hristos. A spus și despre Născătoarea de Dumnezeu: „Fecioara veni-va din nou aducându-ne, drag, împăratul”, iar Cicero a tradus poemul ei în limba latină. Dar și poetul romanilor, Vergiliu, care a trăit pe vremea lui Cezar Augustus, a scris în *Bucolicele* sale despre prorocia de mai sus a sibilei: „Îngăduiți-mi, o, muze sicile, istorisire aleasă! [...] Iată, s-a împlinit prevestirea femeii din Cumae”, referindu-se la sibila de mai sus. Dar și acest Vergiliu, spunând acestea despre sibila, se pare că se împărțise de harisma ei procească [Eusebiu de Cezareea, *CSf* 19, *PSB* 14, pp. 280-281. În detaliile de mai sus există o inadverență, după cum reiese din textul lui Eusebiu: Cicero de fapt nu a tradus versurile sibilei, iar versurile de mai sus sunt toate ale lui Vergiliu (*Bucolice* IV, 1-6), traduse de Eusebiu în cuvântul lui Constantin].

A treia și ultima minune s-a petrecut la Nașterea lui Hristos. Un învățător zice că, în noaptea când S-a născut Stăpânul Hristos, a fost trimis mai întâi un înger de i-a omorât pe toți sodomiții ce trăiau în lume, și abia apoi S-a născut, ca să nu mai fie atunci pe pământ un asemenea păcat urât de Dumnezeu (la Ieronim [neidentificat]).

TÂLCUIRE LA CANONUL ÎN PROZĂ AL NAȘTERII LUI HRISTOS

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

dar mai întâi la

Acrostih

Hristos, înomenindu-Se, rămâne ce era: Dumnezeu.

Sfințitul melod a preluat înțelesul acestui acrostih din *Epistola către Filipeni* a marelui Pavel, care scrie despre Hristos, Fiul lui Dumnezeu, acestea: „Care, în chipul [adică în ființa și firea] lui Dumnezeu fiind, n-a socotit răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând.“ Cam același înțeles îl are și acrostihul: că Fiul lui Dumnezeu, deși S-a făcut om, a rămas ceea ce era înainte de veci, adică Dumnezeu. Potrivit cu cugetul obștesc al teologhisitorilor și al întregii Biserici a lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om prin schimbarea și prefacerea dumnezeirii Sale neschimbate și de neprefăcut – departe gândul! –, ci prin asumare, adică în timp ce a rămas neschimbat cu firea dumnezeirii, a luat în ipostasul Său firea omenității, așa cum se cântă într-un tropar de la Vecernia acestei sărbători: „A rămas ce era și a luat ce nu era.“ Altfel spus, Dumnezeu-Cuvântul a rămas ce era, adică Dumnezeu, însă a luat asupra-Și ceea ce nu era, adică pe om. De aceea Grigorie Teologul zice: „Fiul lui Dumnezeu Se face și Fiu al Omului nu prefăcând ceea ce era – căci era neschimbător –, ci luând asupra-Și ceea ce nu era, fiind iubitor de oameni.“ Grigorie al Tesalonicului a spus: „Hristos era neschimbat după dumnezeire și neprihănit după omenitate.“

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul l-a scris pe μένη, *rămâne*, în acest acrostih cu -η, căci ar fi trebuit să-l scrie cu diftongul -ει? La această nedumerire, unii răspund că melodul a fost silit să-l scrie cu -η din cauza ultimului tropar: *Ἠχοῖβωσε χρόνον...*, *Aflat-a lămurit... timpul*⁴, care

Flp. 2, 6-7

Prima stihiră,
glasul al 2-lea, de la
Vecernia zilei de 25
decembrie.

*Cuv39, 13,
PG 36, 349A*

*cf. Om52, 7,
ΓΠΣ 6, p. 546*

⁴ Întrucât ultimul tropar al canonului începe cu litera η (*eta*), melodul ar fi fost constrâns

trebuia scris așa, ca să fie în conglăsuire cu cuvântul Evangheliei: „Atunci Irod, chemându-i în taină pe magi, a aflat lămurit (ἠκριβωσε) de la ei timpul (χρόνον) arătării stelei.“ Însă Ptohopródromos lămurește această nedumerire cu mai multă rigoare, spunând că poeții, atunci când vor să folosească vocale lungi în versuri, obișnuiesc să renunțe la diftongi, pentru că aceștia nu sunt lungi prin natură, ci doar vocalele η și ω sunt socotite lungi prin natură⁵. Un exemplu mulțumitor în acest sens este poetul Homer, care zice la începutul *Iliadei* despre mincinosul ghicitor Calhas: „Cel ce știa (ἤδη) câte sunt și-apoi câte-or mai fi, câte fost-au.“ Aici, ἤδη trebuia scris ἤδει, de la ἤδεν⁶, dar el a eliminat pe -ει și a scris -η. Și vorbitorii dialectului atic obișnuiau să-l pronunțe pe -ει cu -η și ι subscris. De aceea βασιλεῖς și ἱππεῖς⁷, precum și alte substantive terminate în -εις le pronunțau -ης, adică βασιληῖς și ἱπληῖς. La fel și pe εἰκάζον îl pronunțau cu η-, adică ἠκάζον⁸. Vezi și cuvântul ἤδεα la Varino. De aceea și aici este mai bine ca μένη să fie scris cu forma atică, adică ε să se transforme în η, iar ι să fie subscris. Vezi și cele spuse de noi în tâlcuirea acrostihului de la canonul Crucii.

Mt. 2, 7

//1, 70, p. 8

cf. *Lexicon*, p. 309Vezi *supra* p. 29.

Cântarea 1. Glasul 1. Irmos

Hristos Se naște, slăviți-L! Hristos din ceruri, întâmpinați-L!
Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului, tot pământul,
și cu veselie lăudați-L, popoare, că S-a proslăvit.

De la cine trebuie să ceară pâine cei lipsiți de ea, dacă nu de la cel ce vinde pâine? Sau de la cine trebuie să ia vin cei ce nu au, dacă nu de la vânzătorul de vin? Dar și cei ce au nevoie de monede de aur sau de argint de la cine altcineva trebuie să ceară, dacă nu de la zaraf? Tot așa și cei care vor să prăznuiască și să laude sărbătorile lui Hristos de la cine ar trebui să

să-l scrie pe μένει, ultimul cuvânt din acrostih, cu -η în loc de -ει. Vezi aceasta în original, *infra* pp. 180 și 186. Prodromos este cel care se referă aici la alți tâlcuitori (PRODROMI, *Commentarios*, pp. 32-33), avându-i în vedere pe Grigorie Pardos (*Vaticanus gr.* 1712, f. 9^v) și pe Teodosie Gramaticul (*Vaticanus gr.* 2130, f. 261^v). Vezi la ΚΟΜΙΝΗ, *Γρηγόριος*, pp. 33-34.

⁵ Vocalele grecești η și ω sunt vocale lungi de sine stătătoare, corespondente ale vocalelor scurte de sine stătătoare ε și ο, pe când vocalele α, ι și υ sunt vocale a căror cantitate variază și care este indicată de dicționare pentru fiecare cuvânt. Vezi și în *Introducere*, pp. lxxx-lxxxi.

⁶ Forme de mai-mult-ca-perfect cu sens de imperfect ale verbului οἶδα, „eu știu“: ἤδεν – pers. 1 sg., respectiv ἤδει – pers. 3 sg.

⁷ Forme de nominativ plural ale substantivelor βασιλεὺς, „rege“, și ἱππεύς, „călare“.

⁸ Imperfectul verbului εἰκάζω, „a ilustra“.

ceară cuvântări prăznuitoare și de laudă, dacă nu de la prăznitorul și panegiristul lor, adică de la Grigorie cel mare în teologhisire?

Pentru că acest teolog, numit în mod aparte „al Treimii“, nu numai că a împodobit sărbătorile împărătești cu propriile sale cuvântări de laudă, ci le-a și îngăduit celor de după el să „fure“ din cuvântările și poemele sale cu un furt care este vrednic de laudă și lipsit de vină, pe care oricine l-ar săvârși nu s-ar face de rușine ca hoții care fură alte lucruri, ci, dimpotrivă, cu acest furt ei se vor înfrumuseța și mai mult. Dar ce vorbesc? Această minte veghetoare (γρηγορος) a teologhisirii nu numai că le-a îngăduit celor de după el să fure din cuvântările sale, ba mai mult decât atât, îi și cheamă cu o iubire frățească de nespus să mănânce pe satureate din pâinea inteligibilă a înțelepciunii sale, care întărește sufletul, și să bea din vinul său gnostic (γνωστικόν), care înveselește inima, strigând cu glas înalt fie cu cuvintele înțeleptului: „Veniți și mâncați pâinea mea și beți vinul pe care l-am dres pentru voi!“⁹ fie cu cuvintele miresei din *Cântarea Cântărilor*: „Mâncați, prieteni, luați și beți și îmbătați-vă, fraților!“¹⁰, sau alteori cu cuvintele lui Isaia: „Voi, cei însetați, mergeți la apă, iar voi, toți, cei ce nu aveți argint, duceți-vă și cumpărați și mâncați și beți vin și grăsime fără bani sau preț.“¹¹

De aceea și insuflatul de Dumnezeu Cosma, imnograful sfințelor sărbători și corifeul muzelor⁹, urmând să prăznuiască mântuitoarea Naștere a Domnului, a preluat cuvânt cu cuvânt tot irmosul de față de la marele prăznitor și panegirist al sărbătorilor Grigorie Teologul, care își începe *Cuvântarea de laudă la Nașterea lui Hristos* astfel: „Hristos Se naște, slăviți-L! Hristos din ceruri, întâmpinați-L! Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului tot pământul.“

Trebuie să știm că, potrivit lui Ioan Damaschin, lui Nichita, scoliastul lui Grigorie Teologul, și lui Ptohoprodromos, tâlcuitorul canoanelor, numele „Hristos“ se referă, în sens propriu, la acestea două deopotrivă: Dumnezeu și omul.* În sens figurat, numele se referă uneori doar la dumnezeirea lui Hristos, iar alteori doar la omenitatea Sa, fiindcă aceste două firi sunt

cf. *Cuv34*, 7,
PG 36, 248B

Pilde 9, 5

Cânt. 5, 1

Is. 55, 1

Cuv38, 1,
PG 36, 312A

cf. *Dogn* 47 (III,
3), *PG* 94, 989A

cf. *TCuv38*,
PG 127, 1177A

⁹ Apelativ acordat lui Apollo: Μουσηγέτης, alcătuit din substantivul μουσα, „muză“, și verbul ἡγεομαι, „a conduce“; apoi este numit astfel și conducătorul corului în tragedia antică.

* A spus și Grigorie Teologul: „[A fost numit] «Hristos» datorită dumnezeirii, fiindcă aceasta este ungerea omenității care nu prin lucrare îl sfințește, cum se întâmplă cu ceilalți unși, ci prin prezența deplină a Ungătorului, ungere al cărei efect face ca Cel ce unge să fie numit «om», și pe Cel uns îl face Dumnezeu“ [*Cuv30*, 21, *PG* 36, 132B].

numite cu același nume, „Hristos“, datorită unirii lor ipostatice depline. Deci când Grigorie Teologul și sfințitul Cosma spun aici „Hristos Se naște“ și „Hristos pe pământ“, „Hristos“ se referă la Dumnezeu-omul, pentru că Dumnezeu și omul S-a născut din Fecioară* și pentru că Dumnezeu și omul S-a arătat pe pământ. Dar când ei zic „Hristos din ceruri“, atunci „Hristos“ se referă doar la Dumnezeu, nu și la om, pentru că Domnul nu S-a pogorât din ceruri purtând firea omenească, așa cum flecăresc apolinarienii cei cu mintea vătămată, împotriva cărora Grigorie Teologul a zis: „Dacă cineva spune despre trupul lui Hristos că a venit din cer, în loc să spună că este de aici și de la noi, să fie anatema.“ Ci doar cu dumnezeirea S-a pogorât și astfel a luat firea omenească din curatul sânge al Pururea-Fecioarei Maria și pe care a unit-o cu ipostasul Său, făcându-Se om desăvârșit.

*Ep101, 30, OT,
nr. 1/2013, p. 91*

Zice, așadar, că Hristos Se naște astăzi. De aceea voi, îngerilor (căci spre ei își îndreaptă cuvântul), cei ce-L lăudați pe Dumnezeu la nașterea Domnului și ziceți: „Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu, și pe pământ pace!“, slăviți-L, adică doxologiți și acum pe Dumnezeu. „Slăviți-L“ zice și către cei care duc o viață îngerească în trup omenesc și material, îndemnându-i să-L doxologescă și ei pe Stăpânul născut. Hristos, adică Dumnezeu, a venit sau S-a pogorât din ceruri; de aceea și voi, dreptilor (căci acum își îndreaptă cuvântul spre ei), întâmpinați-L, imitându-l pe dreptul Simeon, care L-a întâmpinat pe Domnul când a fost adus la templu, pentru că doar nerecunoscătorilor le

Lc. 2, 14

* De aceea unii nu pe bună dreptate învinuiesc acel tropar al Născătoarei de Dumnezeu că e scris greșit: „[...] l-a îndreptat spre aceasta Cel întrupat din tine, Dumnezeu și om“ [Binecuvântările Învierii pe glasul al 5-lea]. Sintagma „Cel întrupat“, exprimând o acțiune trecută, arată că Cel născut din tine era deopotrivă Dumnezeu și om, iar nu doar Dumnezeu, cum au spus cei ce cugetau că Hristos a venit ca nălucire, adică manihiei; și nu doar ca simplu om, cum spunea Nestorie. Tot așa a spus și dumnezeiescul Ioan Damaschin: „Nu un Dumnezeu fără de trup, dar nici un simplu om a adus [adică a născut] curata și cinstita Fecioară, ci un om desăvârșit și un Dumnezeu cu adevărat desăvârșit“ [Octoih, glasul al 5-lea, canonul Utreniei de duminică, cântarea a 9-a]. „Dumnezeu și om“ este o apozitie la „Cel întrupat“, adică Cel care este Dumnezeu și om. Unii se leagă și de sintaxa troparului, spunând că sintagma „pe cel prăvălit“ (ϕεύσαντα) nu trebuia să facă referire la Adam, fiind mai îndepărtată [ca topică], ci la Eva, fiind mai apropiată, ci să se spună „pe cea prăvălită“ (ϕευσάση). Însă poate că a spus „pe cel prăvălit“ din rațiuni metrice. [Iată troparul în original și traducerea lui: Ζωοδότην τεκοῦσα, ἐλυτρώσω, Παρθένη, τὸν Ἀδάμ ἁμαρτίας, χαρμονὴν δὲ τῇ *Εὐα* ἀντὶ λύπης παρέσχες, *ϕεύσαντα* ζωῆς ἰθυνη πρὸς ταύτην δὲ ὁ ἐκ σοῦ σαρκωθείς, *Θεὸς καὶ ἄνθρωπος*, Pe dătătorul vieții născându-L, Fecioară, l-ai izbăvit pe Adam de păcat, iar bucurie Evei în locul întristării ai dăruit, pe cel prăvălit din viață l-a îndreptat spre aceasta Cel întrupat din tine, Dumnezeu și om.]

stă în fire să nu iasă în întâmpinarea stăpânului lor când acesta vine la ei ca să le facă bine. Teologul și melodul s-au inspirat aici din cuvântul apostolului:

1 Tes. 4, 17

„Vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh.“

Apoi zice că Hristos, adică Dumnezeu-omul, S-a arătat pe pământ. De aceea voi, oamenii de pe pământ, înălțați-vă de la cele pământești cuge-tând la cele înalte și ridicându-vă cu aripile făptuirii și ale contemplației, fiindcă de aceea S-a pogorât Dumnezeu pe pământ, ca cei de pe pământ să urce la ceruri. Pentru că unirea lui Dumnezeu cu oamenii nu putea avea loc altfel, dacă Dumnezeu nu S-ar fi pogorât pentru puțin timp din înălțimea Sa și dacă omul nu s-ar fi ridicat deasupra smereniei sale. De aceea Grigorie Teologul a zis: „Trebuie ca Dumnezeu să Se pogoare întrucâtva la noi [...], iar noi să urcăm, și astfel să se înfăptuiască păr-tă-șia lui Dumnezeu cu oamenii, ca vrednicia să se amestece cu omul. Or, atâta timp cât fiecare rămâne într-ale sale, Unul [adică Dumnezeu] întru înălțimea Sa, iar celălalt [adică omul] întru smerenia sa, bunătatea Lui va rămâne cu neputință de amestecare, iar iubirea de oameni – de neîmpăr-tășit.“ Tot astfel a spus și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Sufletul nu se poate întinde niciodată după cunoașterea lui Dumnezeu dacă nu Se va atinge Dumnezeu de el, făcând pogorământ, și nu îl va ridica spre Sine. Căci nu poate străbate mintea omenească atâta cale, încât să ajungă la perceperea vreunei luminări dumnezeiești, dacă nu o atrage Însuși Dum-nezeu – cât e cu puțință minții omenești să fie atrasă – și nu o luminează cu razele dumnezeiești.“ Dacă Dumnezeu Se pogoară ca să Se unească cu omul din iubire de oameni, atunci și omul trebuie să se silească pe sine ca să urce spre Dumnezeu. De aceea tot dumnezeiescul Maxim zice: „Se spune că Dumnezeu și omul sunt exemple unul pentru altul: Dumnezeu Se înomenește pentru om din iubire de oameni atât cât și omul s-a îndumnezeit pe sine, după puțință, din dragoste pentru Dumnezeu; și cu cât omul L-a făcut cunoscut, prin virtuți, pe Dumnezeul nevăzut cu firea, cu atât este răpit cu mintea de către Dumnezeu spre cunoaștere.“ Și iarăși:

*Cuv41, 12,
PG 36, 445B*

*KG 1, 31,
FR 2, p. 165*

*KG VII, 74,
FG 2, p. 181*

*KG III, 62,
FG 2, pp. 101-102*

„E limpede că Cel ce S-a făcut om fără de păcat va îndumnezei firea fără schimbare în dumnezeire și că o va înălța atât de mult pentru Sine, cât și El S-a pogorât pe Sine pentru om.“

Propoziția *Cântați Domnului tot pământul* a fost preluată de către Grigorie Teologul și de către melod din *Psalmul 95* al lui David, versetul 1, căci așa e scrisă acolo, cuvânt cu cuvânt. Ea este pusă în irmosul de față

ca să arate că aici e cântarea întâi, al cărei început este: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“ Prin urmare, și melodul zice în această cântare: *Cântați* lui Hristos cel născut, *tot pământul*, adică toți oamenii ce locuiesc pe pământ. Dar și voi, felurite popoare păgâne, *lăudați-L*, nu însă cu trândăvie și întristare în suflet, ci cu râvnă și veselie în inimă, fiindcă El este proslăvit.

Ode 1, 11/12, 15, 1

De ce a spus că *Hristos Se naște*, și nu că „S-a născut“? Căci nu Se naște în fiecare an, ci S-a născut o singură dată. Răspundem împreună cu Ptohoprodromos că retorii obișnuiesc să le înfățișeze pe cele din trecut la timpul prezent, ca să le pună înaintea ascultătorilor ca și cum ar fi de față și, astfel, să-i facă să fie mai mult privitori decât ascultători. Sau, potrivit lui Nichita, a spus că „Hristos Se naște“ în această zi fiindcă în aceeași zi, în care S-a născut Hristos, soarele se întoarce, an de an, prin rotațiile sale.

*cf. TCuv38,
PG 127, 1178AB*

Dar nici tu, frate, să nu încetezi a-L slăvi pe Hristos cel născut, și nu doar cu cuvintele, ci mult mai mult cu faptele. Când Se pogoră din cer, ieși întru întâmpinarea Lui contemplându-L. Înălță-te de pe pământ și dintre cele pământești din dragoste pentru Cel ce S-a pogorât pentru tine pe pământ. Cântă-I cântare nouă, așa cum te îndeamnă David. Cântă însă cântări multe și nenumărate, fără să te sature de a cânta. Iar de vei cânta astfel, Domnul, Cel Căruia-I cânti, Își va aminti de tine și te va milui, așa cum te încredințează Isaia: „Cântă multe, ca să-ți rămână pomenirea!“

Ps. 32, 3

Is. 23, 16

Tropar

Pe cel făcut după chipul lui Dumnezeu, care s-a prăvălit din pricina călcării și a căzut din viața mai bună și dumnezeiască, cu totul fiind al stricăciunii, înțeleptul Creator îl plămădește iarăși, că S-a proslăvit.

Sfințitul melod a melurghisit acest tropar voind să arate nașterea din nou și replămădirea săvârșite neamului omenesc prin înomenirea de negrăit a lui Dumnezeu-Cuvântul. De aceea spune că *înțeleptul Creator* al universului l-a înnoit și l-a replămădit pe om. „Căci trebuia ca Domnul cel cu adevărat înțelept, drept și puternic prin fire – zice purtătorul de Dumnezeu Maxim –, ca înțelept trebuia să nu neglijeze modul de tămăduire [a omului]; ca drept, să nu facă tiranică mântuirea omului cuprins de păcatul cu cugetul; iar ca atotputernic, să nu slăbească ducerea la îndeplinire a tămăduirii.“

*KG VI, 40,
FG 2, p. 155*

Prin acestea trei la un loc și prin bunătate, Hristos l-a replămădit pe omul făcut *după chipul lui Dumnezeu* în ce privește mintea, rațiunea și duhul, cu care a fost împodobit după chipul Sfintei Treimi. Dar a căzut din viața mai bună și dumnezeiască a raiului și – vai! – s-a prăvălit (ἐρρέυσε)¹⁰ în adâncul morții, căci călcase porunca lui Dumnezeu, făcându-se *cu totul ... al stricăciunii*, adică rob și supus stricăciunii. Așa cum apele se varsă (ῥέουσι) din locurile înalte și nu se opresc până ce nu ajung în locurile cele mai de jos ale pământului, tot așa a pățimit și bietul om, făcându-se cu totul rob al stricăciunii, pentru că s-a stricat nu numai cu sufletul, ci și cu trupul; cu sufletul, fiindcă prin el a primit sfatul aducător de stricăciune al diavolului; iar cu trupul, fiindcă a slujit cu el până când a săvârșit și a împlinit acel sfat viclean. Melodul s-a inspirat în acest tropar, așa cum s-a inspirat și în irmos, din cuvintele Teologului, care zice în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos*: „Ca să ne readucă la aceasta pe noi, cei ce, din pricina răutății, ne-am prăvălit din starea de bine.“*

*Cuv38, 3,
PG 36, 313C*

¹⁰ Verbul ῥέω (în tropar: participiul ῥέουσιν) are două sensuri majore: „a curge“, „a se vărsa“, cu referire la elementul fluid, și „a se schimba“, cu referire la degradarea în timp, ca în dictonul πάντα ῥέει (toate se schimbă). În acest tropar se are în vedere primul sens, redând o imagine plastică a căderii lui Adam, anume că – într-o traducere mai literală – Adam s-a vărsat, din pricina călcării poruncii, pe fundul morții (εἰς τὸν πυθμῆνα τοῦ θανάτου), πυθμῆν însemnând fund de vas sau fund de mare, adică partea cea mai de jos. Iar cu al doilea sens sunt folosite adjective și adverbe derivate de la ῥέω, de pildă ῥέουσως, pe care l-am redat pe parcursul traducerii prin locuțiunea „fără schimbare“ (fiind sinonim parțial cu ἀναλλοιώτως și ἀτρέπτως). De exemplu, Fiul Se naște fără schimbare (ἀρρέυστως), adică fără ca Tatăl să sufere schimbare la nașterea înainte de veci, și fără ca Fecioara să sufere schimbare la nașterea după trup, așa cum îl explică Sfântul Nicodim mai jos (vezi *infra* p. 159).

* Tot astfel zice și Ioan din Damasc: „Deoarece vrăjmașul l-a ademenit pe om cu nădejdea de a ajunge dumnezeu, este ademenit și el cu veșmântul trupului. Și se arată la un loc bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea lui Dumnezeu; bunătatea – pentru că nu a trecut cu vederea slăbiciunea făpturii Sale, ci S-a milostivit de ea, căzută fiind, și i-a întins mâna; dreptatea – pentru că, după ce omul a fost biruit, nu pune pe altcineva să-l biruiască pe tiran, nici nu-l smulge cu sila din brațele morții, ci cel pe care moartea l-a robit odinioară prin păcat, pe acesta Cel bun și drept l-a făcut iarăși biruitoare, și pe asemănător l-a mântuit cu asemănătorul, ceea ce era cu neputință; înțelepciunea – fiindcă a găsit o dezlegare bine chibzuită pentru ceea ce era cu neputință [...]; iar puterea – pentru că, fiind Dumnezeu desăvârșit, Se face om desăvârșit [...], fapt prin care se arată puterea nemărginită a lui Dumnezeu, căci ce poate fi mai mare decât aceea că Dumnezeu S-a făcut om?“ [*Dogm* 45 (III, 1), *PG* 94, 981C-984B].

Tropar

Văzând Ziditorul că piere omul pe care cu mâinile l-a făcut, Se pogoară plecând cerurile, iar pe acesta din fecioară dumnezeiască și curată îl ia cu totul întru ființă, cu adevărat întrupându-Se, că S-a proslăvit.

Dacă olarul nu rabdă să vadă spart vasul de lut pe care l-a făcut, ci se străduiește să-l facă din nou, dacă tot astfel și zidarul nu rabdă să vadă dărâmată casa pe care a zidit-o, ci iarăși se ostenește să o zidească, cum ar fi fost drept ca Ziditorul și Creatorul universului, văzând că omul pe care l-a plămădit cu mâinile Sale a ajuns stricat și nenorocit, să nu Se îngrijească să-l plămădească din nou? Lucrul acesta n-ar fi fost deloc demn de bunătatea și iubirea Sa de oameni. De aceea, văzând că omul plămădit de El a ajuns în adâncul stricăciunii, a plecat cerurile, adică a părăsit cerurile pentru puțin timp sau, altfel spus, slava din ceruri; și plecând înălțimea dumnezeirii Sale, ceea ce Pavel a numit „deșertare“, iar Grigorie Teologul „aplecare“ (ὑφεσις) a dumnezeirii, S-a pogorât astfel pe pământ și *îl ia cu totul* pe Adam *întru ființă* din Pururea-Fecioara Maria, adică îl ia asupra-Și în întregime și îl unește ființial cu ipostasul dumnezeirii Sale.

Flp. 2, 7

*Cuv37, 3,
PG 36, 285B*

Nu a luat doar trupul omenesc, fără să ia și sufletul, cum ziceau arienii, nici nu a luat doar sufletul, fără să ia și mintea, ca și cum dumnezeirea ar fi lucrat, în el, în locul sufletului și al minții, cum hulea Apolinarie cel fără de minte* – departe gândul! –, ci a luat întru ființa Sa omul întreg și desăvârșit, alcătuit din trup, suflet și minte, unindu-l cu ipostasul Său mai presus de dumnezeire ca să-l mântuiască pe asemănător cu asemănătorul, adică să mântuiască trupul nostru cu trupul pe care l-a luat asupra-Și, sufletul nostru cu sufletul Său și mintea noastră cu mintea Sa. Dacă Domnul nu ar fi luat asupra-Și și sufletul și mintea, atunci negreșit că acestea ar fi rămas nevindecate. „Căci ceea ce nu a fost asumat nu a fost vindecat. În schimb, ceea ce a fost unit cu Dumnezeu, aceea a și fost mântuit“, cum teologhisește Grigorie Teologul în prima epistolă către Cleodiniu, din care s-a inspirat și Ioan din Damasc. Prin urmare, Domnul a luat toate însușirile naturale și elementele alcătuitoare ale firii umane, în afară doar de păcat, pentru că acesta nu este un element alcătuitoare al firii umane, ci stricător,

*Ep101, 32, OT,
nr. 1/2013, p. 91*

*Dogm 50 (III, 6),
PG 94, 1005B*

* Vezi prima epistolă către Cleodiniu a lui Grigorie Teologul [Ep101, 32-43, OT, nr. 1/2013, pp. 91-92].

fiind potrivnic firii. Cu adevărat și aievea S-a făcut om desăvârșit, iar nu prin închipuire. De aceea să se surpe și să se rușineze cei ce flecăresc unele ca acestea, mai întâi urmașii lui Mani, cei luptători împotriva lui Dumnezeu, iar apoi monofiziții.*

Potrivit lui Ioan Zonarás, a numit-o pe Născătoarea de Dumnezeu *fecioară ... curată* (ἄγνή) pentru că nu era fecioară doar cu trupul, necunoscând ispita bărbătească, ci era curată și cu gândul, fiindcă nu a primit momeala vreunui gând murdar în preasfântul ei suflet. Multe femei sunt fecioare cu trupul, dar nu sunt curate și cu gândul, pentru că primesc în suflet și în minte gânduri rușinoase și murdare, ajungând la însoțiri și consimțiri cu ele. Așadar, cu sufletul sunt desfrânate și necurate în fața lui Dumnezeu. Însă Doamna și de Dumnezeu Născătoarea a fost curată și neîntinată cu trupul și cu sufletul, cu fapta și cu gândul. De aceea Iezechiel a vorbit despre ea în ghicitoră: „Și iată, slava Dumnezeului lui Israel venea pe calea cea dinspre răsărit [adică în sufletul Fecioarei]; [...] iar pământul [adică trupul Fecioarei] strălucea ca o lumină de slavă, de jur-împrejur.“

Iez. 43, 2

Iată și cuvintele lui Zonaras, care a tâlcuit troparul Născătoarei de la glasul al 2-lea din Octoih, unde zice: „Sfântă a Sfințelor te gândim pe tine [...], neîntinată Fecioară.“ „Melodul a spus aceasta doar despre Maica lui Dumnezeu, fiindcă sunt multe cele rămase fecioare, dar niciuna din ele nu poate fi numită «neîntinată», căci deși se feresc de păcatul cu fapta, de cel cu mintea nu se poate feri nimeni, pentru că momeala gândurilor nu ține de noi. Când înțelesurile necurate ne momesc, mintea luptă împotriva lor, iar dacă judecata dreaptă le biruie, imaginea lor e alungată, iar dacă nu, cugetul alunecă spre consimțire. Și acesta este păcatul numit «cu gândul», căci chiar dacă cel ajuns la consimțire e păzit de harul dumnezeiesc și se ferește de faptă, totuși a păcătuit din cauza consimțirii. Iar noi credem că Maica Domnului nu s-a întinat niciodată cu mintea, drept care a fost numită și «neîntinată».“ Epitetele „curat“ și „neîntinată“ înseamnă cam același lucru.

* Dar ascultă cum tâlcuiește Ioan din Damasc cuvintele *Se pogoară plecând cerurile*: „Cel în chipul lui Dumnezeu Se pogoară plecând cerurile, adică, plecând în chip neplecat înălțimea Lui cea neplecată [...], S-a pogorât cu un pogorământ negrăit și neînțeles de minte (căci asta înseamnă «pogorâre», συγκατάβασις). Și fiind Dumnezeu desăvârșit, Se face om desăvârșit și săvârșește lucrul cel mai nou dintre toate lucrurile noi, care este singurul lucru nou sub soare (cf. Eccl. 1, 9-10), prin care se arată puterea nemărginită a lui Dumnezeu, căci ce poate fi mai mare decât aceea că Dumnezeu S-a făcut om?“ [cf. *Dogm* 45 (III, 1), PG 94, 984B].

Tropar

*Înțelepciune, Cuvânt și Putere, Fiu al Tatălui și Strălucire fiind
Hristos-Dumnezeu, atât de puterile mai presus de lume, cât și de cele de pe pământ
tăinuindu-Se și înomenindu-Se, iarăși ne-a dobândit, că S-a proslăvit.*

Melodul s-a inspirat în acest tropar din diferite locuri ale dumnezeieștii Scripturi; din *Epistola întâi către Corinteni* a lui Pavel a preluat cuvintele *putere și înțelepciune*, căci scrie așa: „Hristos, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu.” Pavel arată prin aceste cuvinte că Hristos, ca Dumnezeu, este puterea și înțelepciunea Tatălui, dar nu înțelepciunea și puterea neipostatică, așa cum sunt celelalte lucrări (ἐνέργεια) ale lui Dumnezeu, care, deși sunt fințiale și naturale (οὐσώδεις καὶ φυσικαί), totuși ele nu sunt și ipostatice, adică nu au un ipostas propriu, așa cum Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt au ipostasul lor propriu, ci Fiul este înțelepciunea și puterea ipostatică a Tatălui, având ipostas desăvârșit. De aceea trebuie adăugat întotdeauna și epitetul „ipostatic”, potrivit marelui Grigorie al Tesalonicului.* Pe *Cuvânt* l-a împrumutat de la Evanghelistul Ioan, care zice: „La început era Cuvântul.” Însă El e Cuvânt viu și ipostatic, prin Care toate s-au făcut, potrivit lui Ioan, și prin Care s-au întemeiat cerurile, potrivit lui David, iar nu cuvânt neipostatic, care se risipește în aer. Cuvântul *Fiu* a fost preluat de la Matei și de la ceilalți Evangheliști: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit!” Cuvântul *strălucire* l-a preluat din *Epistola către Evrei*, în care Pavel scrie: „Care, fiind strălucirea slavei”, ca să arate prin aceasta apropierea naturală de lumina primă și fără de început, adică de Tatăl.

1 Cor. 1, 24

In. 1, 1

Ps. 32, 6

Mt. 3, 17

Evr. 1, 3

Prin urmare, zice că Hristos-Dumnezeu, înțelepciunea lui Dumnezeu ca de neînțeles, Cuvântul ipostatic, puterea nemărginită, Fiul cel iubit și strălucirea

* Sfântul Marcu al Efesului teologhisește despre acestea așa: „Fiul nu este înțelepciune și putere a Tatălui în felul în care este Fiul sau Cuvânt. Căci El este Fiul și Cuvânt al Tatălui în felul în care, dacă nu există un Fiul al Lui [adică al Tatălui], nu există nici Cuvânt. [...] Însă înțelepciune și putere a Tatălui El este atât în sensul de a fi Înțelepciune și Putere a Tatălui, cât și în felul că Fiul nu este doar înțelept și puternic. Căci Înțelepciunea este din înțelepciune și puterea este din putere, după cum Dumnezeu este din Dumnezeu și lumina din lumină. Or, Fiul este numit «Înțelepciune» și «Putere» a Tatălui în felul în care are toată înțelepciunea și puterea Lui, așa cum o imagine ar avea toată puterea și înțelepciunea arhetipului ei. Dar și Duhul Sfânt nu este cu nimic mai puțin înțelepciune și putere” [CS 34, PO 17, 403]. Vezi și cuvântul lui Grigorie al Tesalonicului în tâlcuirea irmosului din cântarea a treia, care începe așa: *Înțelepciunea și Puterea lui Dumnezeu cea creatoare și ținătoare a toate...*, de la canonul Adormirii [vezi vol. II, p. 565].

slavei părintești, tăinuindu-Se de toate puterile, atât de cele mai presus de lume ale sfinților îngeri, cât și de demonii sau de oamenii de pe pământ, fiindcă taina întrupării era necunoscută atât îngerilor, cât și oamenilor, căci de aceea Hristos mai este numit și Înger al marelui și tăinuitului sfat al iconomieii întrupării; deci tăinuindu-Se față de puteri, fiindcă le ascunsese chipul tainei*, S-a făcut om desăvârșit și, astfel, *iarăși ne-a dobândit* și ne-a zidit din nou acum pe noi, oamenii, pe care ne dobândise și ne zidise la început.

Cântarea a 3-a. Irmos

*Fiului celui mai înainte de veci născut fără schimbare din Tatăl,
și mai pe urmă din Fecioară întrupat fără sămânță, lui Hristos-Dumnezeu
să-I strigăm: Cel ce ai înălțat cornul nostru, sfânt ești, Doamne.*

180,

Ode 3, 1-2/
I Imp. 2, 1-2

Melodul s-a inspirat în irmosul de față de la prorocița Ana, mama proro-cului Samuel și poeta cântării a treia. Ea I-a grăit lui Dumnezeu aceste cuvinte mulțumindu-I că, deși înainte era stearpă, a născut; adică aceea: „S-a înălțat cornul meu întru Dumnezeul meu” și: „Nu este sfânt afară de Tine.” Prin urmare, preluând ierarhul Cosma aceste cuvinte de la ea, se întoarce către poporul creștinilor și zice, îndemnându-l: O, popor al creștinilor, veniți să strigăm lui Hristos, Dumnezeul nostru, Cel născut *fără schimbare*

* Am spus că Domnul a ascuns chipul tainei de puterile îngerești, urmându-l pe Maxim cel cu nume potrivit (căci Maxim, în latină, înseamnă „foarte mare”), fiindcă zice la întrebarea 42: „În ce înțeles se spune că puterilor cerești le-a fost tăinuită taina întrupării Domnului (cf. Ef. 3, 10), după ce aflăm că prorociile despre Domnul s-au făcut prin îngeri, că zămisirea Lui e binevestită Fecioarei de Gavriil, și păstorii sunt învățați prin îngeri?” Și Sfântul răspunde astfel: „Nu încapе în doială că îngerii au știut despre întruparea viitoare a Domnului pentru mântuirea oamenilor. Ceea ce le-a rămas lor tăinuit a fost modul de neînțeles al zămisirii Domnului, cum, fiind întreg în Tatăl, și întreg în toate, și toate umplându-le, era întreg în pântecul Fecioarei” [*ÎNR* 42, *FR* 2, p. 275 (t.r.)]. De notat că melodul a împrumutat sintagma *tăinuindu-Se* din *Cuvântarea la Bunavestire* atribuită lui Gură de Aur, al cărei început este: „Iarăși vestea cea bună a bucuriei...” Aici, Glas de Aur Îl înfățișează pe Tatăl grăindu-i lui Gavriil: „Doar ție îți încredințez taina, dar vreau să fie tăinuită de toate puterile din cer” [*Bnv* I, *PG* 50, 794]. De acest lucru ne încredințează și troparul de la glasul 1 care zice: „Cel ce este S-a pogorât la tine, de cetele cele mai presus de lume tăinuindu-Se...” [Octoih, glasul 1, cântarea a 4-a]. Dar chiar și Gavriil, fiind întrebat de Fecioara care căuta să afle chipul tainei, n-a putut să i-l arate, ci a căutat scăpare la Duhul Sfânt, căci numai El poate să știe: «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?» Și răspunzând îngerul, i-a zis: «Duhul Sfânt Se va pogori peste tine» (Lc. 1, 34). Vezi și tâlcuirea troparului *Cauți de la mine să cunoști, Fecioară...* din cântarea a 3-a de la Bunavestire [vezi *infra* pp. 392-398].

(ἀρροῦστος) și fără pătimire (ἀπαθῶς) înainte de toți vecii* din Tatăl cel nenăscut, fără vreo cauză finală¹¹ cu referire la făpturile din afară, așa cum a spus Grigorie Teologul: „Întrucât [Fiul] era și întrucât de-a pururi era din Cel ce de-a pururea este [adică din Tatăl], mai presus de cauză și de cuvânt, căci nu exista un cuvânt (λόγος) mai presus de Cuvântul.”¹² Și S-a întrupat din Fecioară, fără sămânță de bărbat, pentru mântuirea noastră. Ce să-I strigăm lui Hristos? Acele cuvinte de mulțumire pe care prorocița Ana cea stearpă le-a strigat înainte de noi: Tu, Hristoase, ești sfânt, Cel ce prin înomenirea Ta ai înălțat și ai sporit cornul nostru, al oamenilor, adică slava și puterea noastră.

Cuv38, 3,
PG 36, 313C

Privitor la semnificația cuvântului „corn”, vezi supra pp. 100-101.

Tropar

Cel ce de suflarea mai bună s-a împărțășit, Adam cel de țărână, și spre stricăciune a alunecat prin amăgire femeiască, pe Hristos cel din femeie văzând, strigă: Cel ce pentru mine ca mine Te-ai făcut, sfânt ești, Doamne.

Melodul s-a inspirat în acest tropar din *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos* a lui Grigorie Teologul, care zice despre Hristos așa: „[Fiul] săvârșește a doua părtașie, care este cu mult mai presus de minte decât prima, fiindcă atunci i-a dat [lui Adam] ce a fost mai bun, iar acum ia ce este mai rău.”** Pe acestea melurghisindu-le aici ierarhul Cosma, spune că strămoșul Adam, zidit fiind *din țărână*, adică din pământ mai fin, mai curat și mai nobil, așa cum Zonaras, tâlcuind troparul „Cel ce cu mâinile cele preacurate...”, zice: „Cu mâinile plămădește trupul omului, dar nu din pământ, ca pe fiare, ci din țărână (χοῦς),

Cuv38, 13,
PG 36, 325CD

* După Grigorie al Tesalonicului, veacurile sunt făpturi inteligibile (νοητὰ κτίσματα) [KG 68, FR 7, p. 556]. De aceea a zis și Pavel: „[...] prin Care [adică prin Fiul, Tatăl] a făcut și veacurile” (Evr. 1, 2). Veacul le cuprinde în sine pe cele veșnice și nemuritoare, adică pe îngerii inteligibili, așa cum timpul cuprinde făpturile muritoare. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Ceea ce pentru noi este timpul, care se măsoară după soare, aceea este și veacul pentru cele veșnice” [Cuv38, 8, PG 36, 320B]. Dar Dumnezeu este înainte de veacuri și mai presus de veacuri. De aceea este numit astfel: „Cel mai înainte de veacuri” și „Cel mai presus de veacuri”.

¹¹ Adică fără vreun scop în vederea lumii create, aflată în afara Sfintei Treimi, în comparație cu a doua naștere, cea după trup, care avea ca scop mântuirea omului. Privitor la cauza finală și la alte tipuri de cauze, vezi ARISTOTEL, *Fizica* II, 3, 194b-195a.

¹² Aici, „cuvânt” (λόγος) are sensul de „cauză creatoare”, după cum se poate vedea din lămurirea Sfântului Nicodim la acest citat, în vol. II, p. 45.

** Zonaras, tâlcuind acest cuvânt al Teologului la glasul I plagal din Octoih, dă un exemplu iscusit: „Oare nu e același lucru faptul că Împăratul îi dăruiește celui de rând veșmântul împărătesc [adică starea „după chip”] cu acela că El Însuși Se îmbracă cu zdreanța robului pentru mântuirea celor supuși? Dar al doilea lucru este cu mult mai presus de minte

adică din pământul cel mai fin și mai curat. “ Spuneam deci că acest Adam, care a primit suflarea *mai bună* de la Dumnezeu, prin care a fost creat sufletul său viu, rațional și nemuritor, căci nu suflarea lui Dumnezeu s-a făcut suflet, așa cum flecăresc unii, ci suflarea aceea a creat sufletul, potrivit marelui Atanasie. „A suflat asupra lui, zice, suflare de viață și s-a făcut omul într-un suflet viu.”* Iar apoi, după ce a primit de la Dumnezeu acest suflet, – vai! – a căzut în stricăciune și moarte prin amăgirea femeii sale Eva. Văzând acum pe Hristos că Se naște din femeie (pentru ca tot femeia să nimicească amăgirea și greșeala femeii), Îi strigă: O, Doamne, Cel ce pentru mântuirea mea Te-ai făcut om desăvârșit ca mine, iar pe femeie, care a fost instrumentul pierzaniei, dimpotrivă, ai arătat-o instrument al mântuirii, fiindcă sfânt ești Tu, Doamne. Suflarea lui Dumnezeu, prin care Adam a primit suflet rațional, a numit-o *mai bună* comparând-o cu trupul omului, pe care Hristos l-a luat pe urmă și care este mai rău, adică mai prejos decât sufletul, cum a spus mai sus Teologul. Tot el spune, dar mai limpede, în prima epistolă către Cledoniu, unde adaugă acel cuvânt din Evanghelie: „Și Cuvântul trup S-a făcut”, zicând așa: „Nu era cu puțință să se arate dragostea lui Dumnezeu față de noi altfel decât prin pomenirea trupului și a faptului că pentru noi S-a pogorât chiar până la ce era mai rău. Într-adevăr, orice om teafăr la minte va fi de acord că trupul este de mai mic preț decât sufletul.”

cf. *Term.*
PG 28, 548A

Fc. 2, 7

In. 1, 14

Ep101, 60, OT, nr.
1/2013, pp. 94-95

decât primul.” Tot el, tâlcuind cuvântul lui Ioan Damaschin: „Domnul slavei, cu chip de neslăvire...” [Octoih, glasul al 5-lea, cântarea a 5-a, primul tropar], zice: „L-a numit pe om «neslăvire» (ἀδοξίαν), căci și Pavel scrie despre Hristos că «S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând» (Flp. 2, 7). Așadar, ce este mai neslăvit și mai umil decât robul? În loc deci să spună «chip de rob», a spus «chip de neslăvire». De altfel, îmbrăcarea cu trup gros și muritor, alcătuit din țărână, a fost, aparent, o neslăvire pentru Dumnezeu Cel dincolo de toată ființa, Cel imaterial. Pentru că așa cum unui împărat i se socotește o neslăvire dacă îmbracă un veșmânt ponosit peste porfiră, tot așa și pentru Domnul trupul era, în aparență, o neslăvire.”

* Același lucru îl spune și Gură de Aur: „Mulți au crezut că suflarea Lui era sufletul și că sufletul a fost luat din ființa lui Dumnezeu și dat trupului. Aceste vorbe nu sunt pline doar de nesăbuiță, ci și de absurditate. Căci dacă sufletul ar fi fost din ființa lui Dumnezeu, atunci n-ar fi trebuit ca unul să aibă suflet înțelept, iar altul suflet nebun și nepricteput; nu unul să aibă suflet drept, iar altul suflet nedrept, pentru că ființa lui Dumnezeu nu se împarte, nici nu se schimbă, ci e neschimbată [...]. Prin urmare, suflarea lui Dumnezeu e lucrarea Duhului Sfânt, căci așa cum Mântuitorul a suflat peste fețele apostolilor și a zis: «Luați Duh Sfânt», tot așa și dumnezeiasca suflare, deși e numită în chip omenesc, ea este Duhul cel închinat și sfânt. Când a venit acest Duh, nu El S-a făcut suflet, ci a zidit sufletul; nu El S-a preschimbat în suflet, ci a creat sufletul. Pentru că Duhul Sfânt, fiind creator, ia parte la crearea trupului și la crearea sufletului, fiindcă Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt creează făptura cu putere dumnezeiască” [Anim, OGE 5, pp. 649-650]. Vezi și nota de la troparul *Cel ce la început era la Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul...*, de la canonul iambic al Nașterii lui Hristos [înfră pp. 207-208].

Melodul ar fi trebuit să scrie ἀμείνονος, *mai bună*, pentru a se acorda sintactic cu ἐπιπνοίας, *sufierea*, ca astfel să se facă acordul: τῆς ἐπιπνοίας ἀμείνονος, *sufierea mai bună*, numai că a fost apocopată ultima silabă, -νομος, iar cuvântul trebuia scris cu ο, adică ἀμείνο. Dar pentru că niciun genitiv, cu tot atâtea silabe ca și nominativul, nu se termină în vocală scurtă, ci în vocală lungă, de aceea „ο” scurt a devenit lung, adică ἀμείνω. Tot așa se întâmplă și la declinarea cuvântului χείρων, χείρονος, care prin apocopare devine χείρω, „mai rău”. La fel și μείζων, μείζονος, respectiv μείζω, „mai mare”. Nu doar numele terminate în -ων au genitivul în -ω, ci și cele terminate în -ως, cum ar fi ἄλωος, ἄλωνος, iar prin apocopare ἄλω, „arie de treierat”. La fel și Μίνως, Μίνωνος, respectiv Μίνω, „Minos”.

Tropar

De-un chip cu alcătuirea cea de lut și neînsemnată făcându-Te, Hristoase, și dându-ne din firea dumnezeiască prin părtașia la trupul mai rău, muritor după fire făcându-Te și rămânând Dumnezeu și înălțând cornul nostru, sfânt ești, Doamne.*

Melodul s-a inspirat în acest tropar de la Pavel și de la Grigorie Teologul. Sintagma *de-un chip cu alcătuirea cea de lut și neînsemnată* a fost preluată din *Epistola către Filipeni* a lui Pavel, cel ce-a zis: „Care, în chipul [adică în ființa și firea] lui Dumnezeu fiind, n-a socotit răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând.” Iar fraza *dându-ne din firea dumnezeiască prin părtașia la trupul mai rău* a fost împrumutată de la Teologul, care zice în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos*: „Atunci [când Fiul l-a plămădit pe Adam] i-a dat [acestuia] ce a fost mai bun [adică sufletul], iar acum ia ce este mai rău [adică trupul omenesc].“

Flp. 2, 6-7

*Cuv38, 13,
PG 36, 325CD*

De aceea, îmbinând cuvintele celor doi, precum și pe cel al Anei, ierarhul Cosma zice așa: Sfânt ești, Doamne, Cel ce Te-ai făcut *de-un chip*, adică împreună-părtaș la *alcătuirea*, adică la plămădirea din pământ și neînsemnată a oamenilor. A preluat acest cuvânt de la *Iov*, unde scrie: „Din lut ești tu alcătuit, la fel ca mine, dintru același am fost alcătuiți.” Făcându-Te părtaș (zice melodul) la trupul nostru mai rău și cu mult mai prejos decât sufletul, ne-ai dat din firea dumnezeiască și nemuritoare, rămânând Dumnezeu, adică ceea ce ai fost

Iov. 33, 6

* De notat că și aici genitivul τῆς χείρω este o apocopare a lui χείρονος, cum am spus și mai sus despre ἀμείνω.

înainte de veci, și făcându-Te în zilele din urmă om după fire, adică ceea ce nu erai. Astfel, purtătorul de Dumnezeu Maxim a zis: „Cei care de la început au fost înșiși văzători și slujitori ai Cuvântului [...] au zis că [...] Dumnezeu-Cuvântul, fiind Dumnezeu desăvârșit, Se face om desăvârșit, nelepădându-Și calitatea de Dumnezeu prin aceea că S-a făcut om și nefiind împiedicat să devină ceea ce nu era, adică om, prin aceea că a rămas ceea ce era, adică Dumnezeu.“
cf. Lc. 1, 2
Epln, PG 91, 465D-468B
 Așadar, prin înomenirea Ta, Iisuse Hristoase, ai înălțat slava și puterea noastră, a oamenilor, căci cornul înseamnă aceste două lucruri.

Ceea ce melodul zice aici, cum că Hristos ne-a dat nouă din firea Sa dumnezeiască, este același lucru cu ce spune corifeul Petru: „Să deveniți părtași ai firii celei dumnezeiești“, ceea ce nu înseamnă că cineva va putea fi părtaș la firea și ființa lui Dumnezeu – departe gândul! –, lucru cu neputință oricărei făpturi. Acesta a fost mai întâi cugetul eretic al mesalienilor, iar apoi al varlaamiților și al achindiniștilor, pentru că firea și ființa mai presus de fire a lui Dumnezeu, fiind nemărginită, nu numai că nu poate fi nicidecum împărtășită, dar nu poate fi nici măcar văzută sau înțeleasă; de aceea mărginitul nu poate să cuprindă infinitul. Aici, firea dumnezeiască este înțeleasă ca fiind harul și lucrarea naturală și ființială a lui Dumnezeu, la care au părtașie cei curățiți, iar prin această părtașie ajung dumnezei după har, pentru că, potrivit celor ce teologhiesc și filozofează, și cele naturale (τὰ φυσικά) sunt numite „naturi“ (φύσεις). Vezi și lămurirea cuvintelor de mai sus ale corifeului în tâlcuirea de curând tipărită a Epistolelor Sobornicești, unde vei afla multe.
2 Ptr. 1, 4
Nicodim, TES, pp. 345-347

Tropar

Betleeme, veselește-te, împăratul ocârmuitorilor lui Iuda! Căci Cel ce paște pe Israel, Cel ce șade pe umerii heruvimilor, din tine ieșind Hristos în chip vădit și înălțând cornul nostru, peste toți a împărățit.

Melodul s-a inspirat în acest tropar de la doi proroci; mai întâi de la prorocul Miheia, care în capitolul 5 zice: „Iar tu, Betleeme*, casa Efratei, mic ești ca să fii între miile lui Iuda. Dar din tine Îmi va ieși ca să fie domnitor în Israel“; sau (cum au citit Eusebiu și Tertulian): „Dar
Mib. 5, 1
Dem II, 3, PG 22, 153D passim
Jud 13, PL 2, 633B

* De notat că, potrivit lui Nichita, care tâlcuiește psalmul: „Iată, am auzit de el în Efrata“ (Ps. 131, 6), la evrei, Efrata înseamnă „Maria“, din care S-a născut Domnul [CP³ (în ms.)].

din tine cârmuitor Îmi va ieși ca să fie domnitor în Israel.“ Iar apoi de la prorocul David, care în *Psalmul 79* zice: „Cel ce paști pe Israel, ia aminte, Cel ce călăuzești ca pe o oaie pe Iosif, Cel ce șezi pe heruvimi, arată-Te!“

Ps. 79, 2-3

Prin urmare, întorcându-și ierarhul Cosma cuvântul către Betleem, patria după trup a Domnului, zice așa: Tu, Betleeme, împărate, care ești mai presus decât ocârmuitorii din seminția împărătească a lui Iuda, veselește-te, pentru că Hristos, *Cel ce paște pe Israel*, potrivit cuvintelor lui David de mai sus, și șade pe umerii celor doi heruvimi de aur din Sfânta Sfintelor*, a ieșit din tine *în chip vădit*, adică S-a născut cu trup și, înălțând cornul nostru, al noilor israeliți, creștinii care cred în El, a împărășit peste toate neamurile. Tot așa zice și prorocul David: „Împărășit-a Dumnezeu peste neamuri.“

Ps. 46, 9

De notat că Efrata a fost un urmaș din seminția lui Iuda, iar Betleem a fost fiul lui Efrata, de la care a rămas și numele locului, așa cum scrie în *Paralipomena*: „Efrata, tatăl lui Betleem.“ Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Miheia, zice: „Așadar, îi spune Betleemului, anume casei Efratei. Efrata este numit locul, iar Betleem – orașelul, adică satul din ținutul de unde erau Iesei și David, precum și Sfânta Fecioară, care ni L-a născut pe Pruncul dumnezeiesc, pe copilul Iisus. [...] O, Betleeme [zice], casa Efratei, deși ești mic pe lângă miile din Iuda, adică pe lângă toate cetățile mărețe și strălucite ale Iudeii, [...] și deși cei ce locuiesc și pribegesc în tine sunt foarte puțini, tu vei fi dătător de hrană și te vei numi cetate a Celui ce va împărăși peste Israel; și nu doar pentru cei din sângele lui Israel, ci și pentru cei făgăduiți de mai înainte lui Avraam prin făgăduință [adică pentru neamurile care au crezut].“

1 Paral. 4, 4

*TMib 46,
PG 71, 713A*

Cântarea a 4-a. Irmos

*Toiag din rădăcina lui Iesei și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară,
ai odrăslit. Cel lăudat, din muntele cel împădurit și cu umbră deasă venit-ai*

* Dar, potrivit unei contemplații mai înalte, Isihie spune că păstorul lui Israel nu e altul decât Hristos, Care a zis: „Eu sunt Păstorul cel bun“ (In. 10, 11), Cel ce paște pe Israel, care are minte văzătoare de Dumnezeu, fiindcă asta înseamnă numele „Israel“ [*FPs, PG 93, 1256B*]. Îl povățuiește și pe Iosif, adică neamurile care au fost adăugate iudeilor, pentru că „Iosif“ înseamnă „adăugare“. Dumnezeu șade pe heruvimi, adică pe cei care au mulțime de cunoaștere, pentru că asta înseamnă „heruvim“.

*întrupându-Te din cea neispită de bărbat, Cel nematerialnic
și Dumnezeu. Slavă puterii Tale, Doamne!*

Is. 11, 1

Prorocul Isaia, prorocind despre Hristos, a spus la timpul viitor: „Va ieși toiag din rădăcina lui Iesei și floare din rădăcină se va ridica.“ Însă sfințitul Cosma, văzând că această prorocie s-a împlinit deja prin fapte, nu o mai rostește la timpul viitor, ci la trecut, fiindcă nu zice „va ieși toiag“ sau „floare ... se va ridica“, ci spune că din rădăcina lui Iesei a ieșit toiag (doar că acest verb lipsește, fiind subînțeles). Toiagul, adică mlădița, e Născătoarea de Dumnezeu cea Pururea-Fecioară, care a ieșit din rădăcină, adică din seminția lui Iuda, din care ieșise și Iesei, tatăl regelui David. Așadar, Născătoarea de Dumnezeu se trăgea atât din seminția împărătească a lui Iuda, cât și din neamul împărătesc al lui David; față de cel dintâi era mai îndepărtată, pe când față de cel din urmă era mai apropiată. Din acest toiag și mlădiță, adică din Fecioară, *ai odrăslit* Tu, Hristoase, ca o floare cu totul înmiresmată, pururi verde și neofilită.

După cum din rădăcină odrăsește tulpina, din tulpină odrăsește mlădița, din mlădiță odrăsește floarea, iar din floare iese rod, tot așa și din rădăcina seminției lui Iuda a odrăslit tulpina, adică neamul lui David, iar din neamul lui David a odrăslit, ca toiag și mlădiță, Fecioara, din Fecioară a odrăslit Hristos, ca floare, iar din Hristos a odrăslit rodul preadulce și cu totul îmbucurător, adică mântuirea întregii lumi. Unii au spus că *ἐξ αὐτῆς*, *dintr-însul*¹³, se referă și la *rădăcină*, adică Hristos a odrăslit ca floare din această rădăcină a lui Iesei, urmând cuvintelor de mai sus ale lui Isaia: „și floare din rădăcină se va ridica.“ Prin urmare, Stăpânul Hristos a odrăslit în chip nemijlocit din Fecioara și în chip mai îndepărtat din seminția lui Iuda, potrivit prorociei pe care patriarhul Iacov a spus-o despre ea: „Domnitor nu va lipsi din Iuda, și nici cârmuitor din coapsele lui până va veni ceea ce i-a fost hărăzit.“

Fc. 49, 10

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

Apoi de Dumnezeu insuflatul melod adaugă și cuvintele prorocului Avacum, care zice: „Va veni Cel Sfânt din muntele cel împădurit și cu umbră deasă“, pe care le potrivește cu pricepere la sărbătoarea Nașterii lui Hristos și la această cântare a patra, al cărei poet este însuși Avacum. Zice așa: Tu, Hristoase, Cel ce ești Dumnezeu lipsit de materie și laudat de toți, ai venit și Te-ai întrupat din cea care nu cunoscuse ispită bărbătească, Născătoarea de Dumnezeu, ca

¹³ Atât *ῥάβδος*, *toiag*, cât și *ῥίζης*, *din rădăcina*, sunt de gen feminin, iar sintagma *ἐξ αὐτῆς* ar putea determina fie primul, fie al doilea termen. Vezi originalul la p. 182, t. 10.

dintr-un munte împădurit și cu umbra deasă. Muntele împădurit și cu umbra deasă este Născătoarea de Dumnezeu. E numită „munte“, pentru că așa cum muntele nu este nici arat, nici cultivat și nici semănat de om, ci în el răsar de la sine și fără grija lucrătorului pomi înalți, arbuști și pășune, tot așa și Născătoarea de Dumnezeu a odrăslit fără sămânță și în chip nelucrat pe Domnul nostru Iisus Hristos, ca pom înalt, în virtutea înălțimii dumnezeirii Sale, ca arbust în virtutea smereniei firii Sale omenești, și ca pășune, fiindcă îi hrănește pe cei care cred în El. Născătoarea e numită „munte împădurit“ pentru că, după tâlcuirea la *Avacum* a sfințitului Teofilact al Bulgariei, nu s-a ridicat asupra ei secure (adică gând viclean), care naște rugina (adică întinăciunea și stricăciunea venite din patima trupească), nici mână de om care să-i taie fecioria, așa cum într-un munte împădurit nu ajunge securea și nici mâna omului nu poate tăia copacii de acolo din cauza desimii pădurii. Cam același lucru îl spune și Zonaras în tâlcuirea sa la glasul al 3-lea din Octoih. Și Daniel a spus în chip potrivit despre acest munte al Fecioarei: „Ai văzut că o piatră a fost tăiată din munte, dar nu de mână.“ Aceasta fiindcă Născătoarea de Dumnezeu era atât de bine învăluită cu sufletul și cu trupul în virtuțile și darurile ei mai presus de fire, încât diavolul nu a găsit nici cea mai mică intrare ca să-și strecoare înlăuntrul ei momeala unui gând viclean. Născătoarea de Dumnezeu este „munte cu umbra deasă“ pentru că a fost umbrită de puterea Celui Preaînalt, Care este Fiul lui Dumnezeu: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine, și puterea Celui Preaînalt te va umbri“, așa cum și Andrei al Cretei a spus la Bunavestire. La sfârșit, melodul mai adaugă și cuvintele *Slavă puterii Tale, Doamne*, specifice cântării a patra.

TAvac,
PG 126, 880B

Dan. 2, 45

Lc. 1, 35

Bnv, PG 97, 908D

Tropar

*Tu, Cel pe Care Iacov L-a numit odinioară „așteptarea neamurilor“,
Hristoase, din seminția lui Iuda ai răsărit și puterea Damascului și-ale Samariei
prăzi ai venit să le jefuiești, rătăcirea prefăcând-o în credință desfătătoare
pentru Dumnezeu. Slavă puterii Tale, Doamne!*

Terarhul Cosma alcătuiește acest tropar din două citate scripturistice. Mai întâi înfățișează prorocia patriarhului Iacov, pe care acesta a rostit-o când l-a binecuvântat pe fiul său Iuda sau, altfel spus, când a binecuvântat seminția lui Iuda: „Domnitor nu va lipsi din Iuda, și nici cârmuitor din coapsele lui până va veni ceea ce i-a fost hărăzit, iar El este așteptarea neamurilor.“ Căci potrivit lui Ghenadie, lui Chiril, lui Teodoret, lui Procopie și

Fc. 49, 10

FFc, PG 85, 1660A

*Glfl, VII,
PȘB 39, p. 235*

Oct, PG 80, 217C

*TFc, PG 87/1,
496AB*

Oct, PG 80, 217C

tuturor ceilalți tâlcuitori, „domnitor“ și „cârmuitor“ nu a lipsit din seminția lui Iuda până când nu a venit Stăpânul Hristos, la Care făceau referire toate prorociile, iar El era așteptarea și nădejdea de mântuire a tuturor neamurilor. Când Domnul urma să Se nască, iudeilor le lipseau nu doar regii, ci și preoții și prorocii, potrivit lui Teodoret, fiindcă în vremea aceea domnea Irod, care se trăgea din Așkelonul Palestinei; nu Tetrarhul, ci fiul lui Antipatru.* Așadar, de Dumnezeu insuflatul melod, îndreptându-și cuvântul către Hristos, zice așa: Tu, Hristoase Dumnezeule, ai răsărit și Te-ai născut din seminția lui Iuda, fiindcă Tu ești Cel despre Care a prorocit odinioară patriarhul Iacov: că vei fi așteptarea și nădejdea tuturor neamurilor idolatre.

Is. 8, 4

Apoi melodul înfățișează și prorocia lui Isaia, care vorbește despre pruncul Iisus: „Căci mai înainte de a ști pruncul să zică «tată» sau «mamă», se vor lua puterea Damascului și prăzile Samariei.“ Prin urmare, dumnezeiescul melod zice: Tu, Hristoase, deși ești smerit la chip, ai venit ca prin nașterea Ta cu trupul să prăduiești cu braț înalt puterea Damascului (în turcă: Şam) și prăzile Samariei. Care sunt puterea Damascului și prăzile Samariei? Melodul a arătat mai jos că acestea sunt rătăcirea necinstirii și a păcatului, fiindcă în Damasc locuiau sirienii, oameni necinstitori și idolatri, iar în Samaria locuiau oameni păcătoși, care nu urmau legii lui Dumnezeu. De aceea iudeii Îl numeau pe Domnul „samaritean“, adică păcătos și călcător de lege. Deci Tu, Hristoase, — continuă melodul — ai prefăcut rătăcirea aceasta a necinstirii și a păcatului în credință binecinstitoare, în care Dumnezeu Se desfată și află plăcere.

In. 10, 10

La seama, iubite, că, potrivit lui Teodor, prăzile pe care Hristos le-a făcut sunt opuse prăzilor pe care le fac ceilalți oameni, pentru că regii și alți oameni pornesc războaie în planul sensibil ca să-i păgubească și să-i nimească pe cei prădați, pe când Hristos pornește război în chip inteligibil ca să-i mântuiască și să-i îmbogățească pe cei prădați. El Însuși a spus: „Furul nu vine decât să fure și să înjunghie și să piardă. Eu am venit ca viața să aibă și din belșug s-o aibă.“

* Acesta s-a născut din mamă arăboaică și era de neam idumeu, iar nu iudeu, potrivit sfințitului Teofilact, care spune că e altul decât cel născut din Tetrarhul. „Căci acest Irod cel Bătrân, care mai e numit și «întâiul», a avut trei fii: pe Filip, pe Antipa și pe Arhelau. Pe Arhelau l-a făcut rege, iar pe ceilalți doi, tetrarhi. Iar Antipa mai era numit și Irod cel Tânăr, cel care l-a omorât pe Înaintemergătorul“ [TMt, PG 123, 161A]. Însă Chiril al Alexandriei, în tâlcuirea la capitolul 49 din *Facere*, îl numește pe acesta și „tetrarh“ [GfI, VII, PSB 39, p. 235]. Din ce mi se pare, Teofilact vorbește mai riguros.

Chiril al Alexandriei tâlcuiește cuvintele de mai sus ale lui Isaia astfel: „Damascul, adică întreaga Sirie*», precum și ținutul asirienilor, anume al perșilor și al mezilor, era plin de idoli. De aceea a fost numit «pământul sculptorilor» [...]. Toată puterea lor stătea în demonii cinstiți de fiecare dintre ei și în Satana, căpetenia lor. Prin urmare, a lămurit într-o oarecare măsură vremea când Hristos urma să jefuiască puterea Damascului și pe cea a regelui asirienilor, adică pe Satana cu cetele viclenilor și necuraților demoni, [...] când a zis așa: «Căci mai înainte de a ști copilul să zică, tată⁴ sau ,mamă⁴, se va lua puterea Damascului.» Verbul «se va lua» este înțeles în locul lui «va fi supusă». De asemenea, vor fi luate și prăzile Samariei, adică îi va slobozi pe cei robiți, luptându-Se pentru ei cu regele asirienilor, adică cu cel inteligibil, Satana, fiindcă acesta era puterea Damascului și a Siriei. [...] Iar că Hristos l-a prădat pe Satana imediat ce S-a născut nu e greu de văzut, fiindcă Matei scrie: «Și născându-Se Iisus [...], iată, magi de la Răsărit au venit» [...]. Așadar, I s-au închinat și I-au adus aur, tămâie și smirnă. Vezi deci că l-a jefuit și l-a prădat de îndată pe Satana?»

Is. 8, 4

Mt. 2, 1
TIs 1, 5, PG 70,
224C-225A

Tropar

*Pe cititorii în stele, tănuitorii înțelepți ai cuvintelor ghicitorului de odinioară
Balaam, i-ai umplut de bucurie, ca o stea din Iacov răsărind, Stăpâne,
căci s-au adus pe ei înșiși pârgă a neamurilor; i-ai primit
la vedere pe cei ce-Ți aduc daruri bine-primate.*

În capitolul 22 din *Numeri* scrie că Balac, regele Moabului, l-a chemat din Mesopotamia pe ghicitorul Balaam ca să blesteme poporul israelit. Dar în loc să-l blesteme, l-a binecuvântat fără să vrea și a prorocit despre Hristos astfel: „O Stea va răsări din Iacov, un Om se va ridica din Israel și va zdrobi căpeteniile Moabului, și pe toți fiii lui Set îi va prăda.”** Potrivit lui Origen,

Num. 24, 17
ONum 13, 7,
TC 18, p. 637

* Potrivit lui Chiril, Damascul era metropolă a Siriei [cf. *TOs* 1, 1, PG 71, 21C].

** De notat că, potrivit tâlcuitorului necunoscut, Cel numit de Balaam „stea” este numit mai jos „Om” [în *SOB* 1, 1345E]. Apoi căpeteniile Moabului, pe care Hristos le-a zdrobit, sunt demonii inteligibili ai moabiților care s-au mândrit împotriva poporului israelit, fiindcă li s-a închinat atunci când evreii s-au închinat lui Baal-Peor din dragoste pentru femeile madianite, care, la sfatul amintitului Balaam, au fost puse înaintea oștii lor (Num. 25, 1-3). Apoi fiii lui Set sunt Edom și Esau, care s-au împotrivit poporului lui Israel când acesta trecea prin părțile lor; prin aceștia sunt arătate toate neamurile pe care Hristos le-a luat de la diavol prin pradă, făcându-le să se lepede de rătăcirea idolească prin credința în El.

cf. *Nașt* 5,
PG 31, 1469A

cf. *Nașt* 11,
PG 61, 766

Mt. 2, 10

Nașt 5,
PG 31, 1469A

IB V, 39,
PSB 44, p. 246

lui Vasile și lui Gură de Aur, magii, moștenind din tată în fiu această prorocie a lui Balaam, s-au dus în Betleem ca să se închine lui Hristos. De aceea sfințitul melod înfățișează această istorie în troparul de față și zice: O, Stăpâne Hristoase, răsărind Tu din neamul lui Iacov ca o stea cu totul strălucitoare și nemaivăzută*, i-ai umplut de bucurie mare pe magi, pe înțelepții ucenici și următori¹⁴ ai cuvintelor ghicitorului Balaam (adică a prorociei de mai sus despre Hristos), căci zice: „Și văzând ei steaua, s-au bucurat cu bucurie mare foarte.“ Magii, fiind de neam persan, se îndeletniceau cu observarea astrelor. De aceea marele Vasile a zis: „Magii, fiind de neam persan, se îndeletniceau cu ghicitorii, cu incantații și cu unele contraste din natură și își petreceau timpul cu observarea corpurilor cerești.“ Iar Teodoret spune că, la perși, „magi“ erau numiți cei ce zeificau stihiiile. Apoi melodul zice așa: Pe acești magi, Hristoase, i-ai umplut de bucurie, fiindcă și ei Ți s-au dăruit ca pârgă a tuturor neamurilor.

Așa cum popoarele care încheie pace cu regii obișnuiesc să le aducă doi sau trei sau chiar mai mulți oameni, ca chezași, și întăresc prin ei prietenia întregului popor cu acești regi, tot așa și înțelepții magi, aducându-se pe ei înșiși lui Hristos ca chezași, au preînchipuit prietenia pe care toate neamurile aveau s-o arate prin credința în Hristos. Sau așa cum oamenii binecinstitori și iubitori de Dumnezeu au obiceiul să-I aducă cele dintâi roade din vie, din ogoare, din teascuri și din arii, tot așa și neamurile ce urmau să creadă în Hristos I-au trimis Acestuia dinainte pe magii insuflați de Dumnezeu ca pârgă și cele dintâi roade, arătând cu aceasta că și ele aveau să creadă mai târziu în Hristos.

* De notat că înțeleptul Nichita spune despre această stea că era o putere îngerească și nevăzută în chip de stea [*CMt*, *SPM* 2, p. 34]. Același lucru îl spune și Gură de Aur [*OMt* 6, 2, *PSB* 23, p. 78]. Iosif Vrienie spune că era Gavriil (*Cuvântul al II-a la Bunavestire* [*IBE* 2, p. 131]). Ignatie Teoforul spune în *Epistola către Efeseni*: „O stea a strălucit pe cer mai mult decât toate stelele; lumina ei era nespusă, iar nouitatea ei minuna; toate celelalte stele, împreună cu soarele și luna, horă făceau în jurul stelei care covârșea cu lumina ei pe toate. Și tulburare a fost“ [*EpEf*, *PSB* 1, p. 163]. Dar și Gură de Aur zice: „Aceasta strălucea mai tare decât soarele, fiindcă s-a arătat în timpul zilei“ [*cf.* *OMt* 6, 2, *PSB* 23, p. 78].

¹⁴ Prin cuvintele „ucenici și următori“, Sfântul Nicodim îl explică pe *μνητάς* din tropar, sinonim cu *μύσται*, termeni care, în Antichitatea greacă precreștină, îl desemnau pe cel inițiat în mistere. În troparul de față, *μνητάι* sunt cei care erau inițiați, din generație în generație, în cuvintele lui Balaam. Termenii *μνητής* și *μύστης* sunt des întâlniți în textele liturgice și se referă la cel care a fost inițiat în har sau într-o taină, de pildă: „tăinuitorul harului“, „tăinuitorul Treimii“, „tăinuitorul celor negrăite“ etc., termeni care au fost redați prin cuvântul „tăinuitor“, de vreme ce neologismul „inițiat“ este disonant pentru registrul stilistic al textelor liturgice.

Apoi melodul zice așa: Tu, Hristoase, i-ai primit pe acești magi care Ți-au adus daruri bine-primate și bine-plăcute, adică aur, tămâie și smirnă, pentru că prin aur au arătat că ești Împărat, întrucât împăraților li se dăruiește aur; prin tămâie au arătat că ești Dumnezeu, întrucât oamenii Ți aduc lui Dumnezeu tămâie; iar prin smirnă au arătat că va urma să mori ca om, întrucât morților li se aduce smirnă pentru a fi unși.

Tropar

*Ca ploaia pe lână Te-ai pogorât în pântecel feciorelnic, Hristoase;
și, ca picurii ce picură pe pământ, etiopienii și tarsienii și insulele arabilor,
Saba și cei ce stăpânesc tot pământul mezilor căzut-au înaintea Ta,
Mântuitorule. Slavă puterii Tale, Doamne!*

Două sunt venirile Stăpânului Hristos: cea dintâi și cea de-a doua. Cea dintâi a fost smerită, liniștită, tănuită și în sărăcie, iar a doua va fi slăvită, vestită și înfricoșătoare. Dar sfințitul melod, în troparul de față, lasă deoparte a doua venire a Domnului, care e slăvită și înfricoșătoare, și vorbește doar de prima, care e liniștită și smerită, ale cărei ghicituri și simboluri au fost lâna și picăturile de ploaie. Prin urmare, inspirându-se din acea prorocie a lui David, care zice: „Pogori-se-va ca ploaia pe lână și ca un picur ce cade pe pământ“, zice așa: Tu, Hristoase, Te-ai pogorât în pântecel Fecioarei în așa liniște și tănuire, încât nimeni n-a putut simți chipul pogorării Tale, nici îngerii și nici oamenii. Așa cum ploaia, căzând pe lâna moale, cade în liniște, fără să pricinuiască zgomot, și așa cum picăturile de ploaie, căzând pe piatră tare și dură, pricinuiesc zgomot și ropot, iar când cad pe țărâna moale a pământului, cad în liniște și fără ropot, tot așa și Tu, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, Te-ai pogorât în Fecioara în liniște și taină. Picurul (*σπαγών*), potrivit lui Eftimie Zigaben, este acea picătură care, înainte să înceapă ploaia, cade pe nesimțite din nori, când și când, una câte una.*

P. 71, 6

TP, PG 128, 725C

* Și înțeleptul Teodoret s-a referit pe scurt la acest înțeles: „Așa cum lâna peste care cade ploaia nu face niciun zgomot, iar stropii reci de ploaie care cad pe pământ nu pricinuiesc auzului niciun sunet, tot așa și Cuvântul a venit, tăcut și în pace, în pântecel Fecioarei, iar zămislirea Lui s-a petrecut în taină, căci nici logodnicul ce locuia împreună cu ea nu a simțit“ [*cf.* *TP*, PG 80, 1433A]. Dar și Procopie zice în conglăsuire cu el: „Ceea ce și David a spus în ghicitură: «Ca ploaia pe lână se va pogori și ca picurii ce cad pe pământ», referindu-se în *Psalmul* 71 la nașterea din Fecioară, care s-a petrecut în liniște și în chip

cf. *Lc. 15, 4-6*

Pântecele Născătoarei de Dumnezeu este asemănat cu lâna, în primul rând, pentru că se trage din neamul lui Adam, care a rătăcit ca aceea oaie din cele o sută, potrivit parabolei din Evanghelie. În al doilea rând, pentru că din Fecioară s-a țesut veșmântul nesticăciunii, atât pentru Adam cel dezgolit din pricina călcării poruncii, cât și pentru toți urmașii lui. Iar în al treilea rând, ca să se arate că în Fecioara se săvârșește acea minune petrecută cu Ghedeon, cu pământul și cu lâna, căci uneori era udat doar pământul, iar lâna rămânea neudată, iar alteori era udată doar lâna, iar pământul rămânea neudat, după cum se povestește în cartea *Judecători*, capitolul 6. Așa a înțeles acest tropar Teodor, tâlcuitorul canoanelor, legând venirea tănuită și în liniște a lui Dumnezeu-Cuvântul de cele două asemănări: lâna cu ploaia și picurii cu pământul¹⁵.

Însă Cosma Melodul pare să facă această asemănare cu picurii privitor la următoarele neamuri: etiopienii, tarsienii și celelalte, spunând că așa cum picurii de ploaie cad pe pământ din înălțimea norilor, tot așa și etiopienii și tarsienii, insulele arabilor, cârmuitorii și stăpânitorii din Saba, ai mezilor și ai întregului pământ au căzut înaintea Ta, Mântuitorul lumii; și lepădând înălțimea mândriei lor, s-au smerit înaintea Ta și s-au închinat. În sens sensibil, etiopienii sunt locuitorii din Răsărit și de la hotarele cu Apusul, iar în sens inteligibil, sunt demonii întunecați și negri, care, fără să vrea, au căzut înaintea lui Hristos, precum s-a scris: „Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pământești și al celor dedesubt.“ Tarsienii sunt locuitorii din Cartagina, care a fost prima cetate din Libia, potrivit lui Teodoret.* Insulele

Flp. 2, 10

tainic, fiindcă lâna nu face zgomot când e udată de ploaie și nici pământul când e udat de picuri; căci tot așa s-a petrecut și cu zămisirea împărătească“ [*TJud, PG 87/1, 1068AB*].

¹⁵ Această interpretare reiese dacă se pune punct și virgulă, în tropar, după *pe pământ*, iar nu după *Hristoase*; și în greacă, dacă se pune punct superior după *στάξοισαι*, iar nu după *Χριστέ* (vezi *infra* p. 182, t. 13).

* Așa spune în tâlcuirea la primul capitol din *Iona*: „Unii au socotit că Tarsisul e Tarsul, din cauza asemănării dintre nume, iar alții au spus că așa e numită India, nevrând să înțeleagă că împărăția asirienilor [adică în care era cuprinsă și Ninive] se învecinează cu cea a indienilor. Cei care pleacă din Răsărit au obiceiul să se ducă în Apus, iar cei care se pornesc dinspre Miazăzi se îndreaptă spre Miazănoapte. De altfel, acesta a coborât la Iope, o cetate din Palestina de la marginea mării, ca de acolo să plece pe mare. Cetatea e așezată lângă mare, spre Apus, însă pe această mare nimeni nu poate să plece cu corabia spre India, fiindcă între marea noastră și cea a Indiei se află un continent foarte mare.“ „Așadar, Tarsisul e Cartagina, o cetate de vază din Africa. La prorocul Isaia, *Septuaginta* zice: «Tânguiți-vă, voi, corăbii ale Cartaginei» (Is. 23, 1), pe când Aquila, Simah și Teodotion au pus «Tarsis» în loc de «Cartagina».“ Tot așa are și evreul, și sirianul la *Iezechiel* (27, 16) [*TIona, PG 81, 1724BD; cf. TPi, PG 80, 1436A*].

arabilor sunt cele din golful și oceanul arabic. Sau poate prin aceste insule s-a referit la toate insulele din mare. Saba e o cetate din India sau din bogata Arabie, care era deja renumită și faimoasă, de unde venise la Solomon regina Saba. Însă prin aceste neamuri și împărății, melodul s-a referit la toate împărățiile și popoarele lumii care au crezut în Hristos și I s-au supus. Melodul a preluat aceste nume de neamuri din *Psalmul* 71, unde zice: „Înainte lui vor îngenunchea etiopienii și vrăjmașii lui țărâna vor linge. Împărății Tarsisului și insulele daruri îi vor duce, împărății arabilor și cei din Saba daruri vor aduce. Și se vor închina lui toți împărății pământului, toate neamurile vor sluji lui.“

Ps. 71, 9-11

Cântarea a 5-a. Irmos

*Dumnezeul păcii fiind, Părintele îndurărilor, pe al Tău Înger al marelui sfat
L-ai trimis ca să ne dăruiască pace, de unde povățuiți fiind la lumina cunoștinței
de Dumnezeu, din noapte mâne când, Te doxologim, Iubitorule de oameni.*

Irerarhul Cosma alcătuiește irmosul de față din mai multe cuvinte ale Scripturilor. Sintagma *Dumnezeul păcii* a împrumutat-o din *Epistola către Filipeni*, în care se zice: „Și Dumnezeu păcii va fi cu voi“; la fel și din capitolul 15, versetul 33 de la *Romani*, și din capitolul 13, versetul 20 de la *Evrei*. Sintagma *Părintele îndurărilor* a împrumutat-o din *Epistola a doua către Corinteni*, versetul 3, iar *pe al Tău Înger al marelui sfat* a împrumutat-o de la Isaia, care zice despre Hristos: „Și numele Lui se cheamă «Înger al marelui sfat».“ Iar pentru propoziția *ca să ne dăruiască pace* s-a inspirat de la Ioan, care zice: „Pace vă las vouă, pacea Mea v-o dau“, și de la Pavel, care zice: „Căci El este pacea noastră, El, Care-n trupul Său a făcut din cele două «lumi» una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii.“ Iar sintagma *lumina cunoștinței de Dumnezeu* a fost preluată de la Avacum, care zice: „Și lucoarea Lui ca lumina va fi.“ Sintagma *din noapte mâne când* a fost preluată de la Isaia, care zice: „Din noapte mâneacă duhul meu către Tine, Dumnezeule.“ Așadar, alcătuind melodul acest tropar din atâtea citate, se întoarce către Dumnezeu-Tatăl și zice: O, Preaiubitorule de oameni, Stăpâne, Care ești *Dumnezeul păcii* și *Părintele îndurărilor*, ne-ai trimis nouă pe Fiul Tău Unul-Născut, pe Îngerul (vestitorul) sfatului celui mare, negrăit și înainte de veci despre iconomia întrupării Sale.

Purtătorul de Dumnezeu Maxim a zis: „Marele sfat al lui Dumnezeu și Tatăl este taina cea tăcută și neștiută a iconomiei pe care, împlinind-o

Flp. 4, 9

Rom. 15, 33

Evr. 13, 20

2 Cor. 1, 3

Is. 9, 5

In. 14, 27

Ef. 2, 14

Ode 4, 4/Avac. 3, 4

Ode 5, 9/Is. 26, 9

prin întrupare, Fiul cel Unul-Născut a descoperit-o, făcându-Se Înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu și Tatăl. Tot așa se face Înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu și Tatăl cel ce cunoaște rațiunea tainei și se înalță fără de sfârșit prin faptă și rațiune peste toate atât de mult, până ce ajunge la Cel ce S-a coborât atât de mult.“ Melodul a spus *ai trimis* (adică ai binevoit ca Fiul Tău să vină la noi) pentru că trimiterea Fiului înseamnă bunăvoirea Tatălui, așa cum a înțeles marele Grigorie Teologul. Iar bunăvoirea înseamnă voia cea dintâi, potrivit lui Ioan Damaschin și lui Grigorie al Tesalonicului, pentru că iconomia întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul a fost voia dintâi a lui Dumnezeu, nu cea următoare. De ce L-ai trimis pe Fiul Tău, Dumnezeule și Tată? Ca să ne dăruiască pace, ca să ne împace mai întâi cu Dumnezeu, în al doilea rând – cu îngerii, cu care eram în vrajbă, în al treilea rând – cu semenii noștri, oamenii, pentru că și între noi era vrajbă, iar în al patrulea rând – cu noi înșine. Aici, cuvântul *παρεχόμενον*, *ca să ne dăruiască*, este scris neglijat¹⁶, deoarece rigoarea gramaticală cere să fie *παρεξόμενον*, întrucât verbele de mișcare, cum e și *ἀπέστειλας*, *ai trimis*, se construiesc sintactic cu participiul viitor în locul infinitivului final.*

Prin venirea în trup a Fiului Tău – continuă melodul –, noi, neamurile cele rătăcite, am fost povățuiți la *lumina cunoștinței de Dumnezeu*, adică prin bună-cinstire și credință. De aceea, *din noapte mâneacănd*, adică de la rătăcire și necinstire venind la buna-cinstire, *Te doxologim, Iubitorule de oameni*, Doamne. A spus aceasta ca să arate că e cântarea a cincea, al cărei poet este Isaia, care zice: „Din noapte mâneacă duhul meu către Tine, Dumnezeule“, cum spuneam și mai devreme.

¹⁶ În greaca veche, verbele de mișcare erau determinate, în locul infinitivului final, de participiul viitor pentru a reda scopul, pe când aici e un participiu prezent. Această abatere sintactică, de a folosi participiul prezent în locul celui viitor, e adesea întâlnită în textele imnografice.

* Mai notăm aici și înfricoșătorul cuvânt al dumnezeiescului Maxim, care zice că, chiar dacă Fiul ne-a împăcat cu Tatăl, atâta timp cât vom fi robi ai patimilor și ai diavolului, nu vom avea parte de împăcarea cu Dumnezeu; zice așa: „E cu neputință să ne împăcăm cu Dumnezeu dacă ne împotrivim Lui cu patimile și ne încăpățânăm să plătim, prin răutate, biruri vicleanului tiran și diavolului ucigător de suflete și dacă nu ne facem mai întâi vrăjmași și potrivnici ai celui viclean. Căci vom fi vrăjmași și potrivnici lui Dumnezeu atât cât vom vrea să slujim patimilor de necinste, chiar dacă ne-am luat numele de «credincioși». Și, deci, nu vom avea niciun folos de pe urma păcii cu lumea dacă sufletul petrece în răutate, dacă se împotrivește Făcătorului său și dacă nu suferă să fie sub împărăția Lui“ [KG III, 41, FG 2, pp. 97-98].

Teodor, tâlcuitorul canoanelor, ne pune în față o nedumerire, zicând: „De vreme ce necinstirea înseamnă noapte, iar buna-cinstire zi, de ce Isaia și melodul nu au spus că din noapte au venit spre zi, ci spre mânecare?” Dezlegând deci această nedumerire, zice: „Așa cum, noaptea, ochiul nu vede nimic, iar ziua, dimpotrivă, vede clar și fără să rățăcească, în mânecare vede puțin și nedeslușit, întrucât mânecare se află la hotarul dintre noapte și zi, fiindcă nu e doar întuneric ca noaptea, nici doar lumină ca ziua, tot așa și necinstirea este o noapte întunecată și fără lună, ca și cei aflați în necinstire, pe când starea din veacul viitor, precum și slava și cunoașterea care le vor fi descoperite sfinților, sunt o zi prealuminoasă, iar starea celor binecinstitori din acest veac e mânecare, întrucât cei binecinstitori și sfinți aflați în aceasta nu pot să vadă limpede și clar tainele dumnezeiești, pentru că sunt împiedicați de acoperământul acestui trup material și gros.” De aceea Pavel le-a scris corintenilor: „Acum vedem prin oglindă, ca-n ghicitorie; dar atunci, față către față. Acum cunosc în parte, atunci însă deplin voi cunoaște, așa cum și eu deplin sunt cunoscut.” Grigorie Teologul a zis: „Cele de aici țin de a doua iluminare.” Iar în altă parte zice: „Ca să vedem în chip curat Fericită Treime, pe ale Cărei arătări acum le-am văzut mai puțin.” Iar în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos* zice: „Puțina lumină de aici a adevărului mă convinge că atunci vom și vedea și vom și pătimi strălucirea lui Dumnezeu.” Dacă va fi cineva nedumerit de ce Pavel a zis, scriindu-le romanilor: „Să lepădăm dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm în armura luminii. Așa ca-n plină zi, să umblăm cuviincios”, răspundem că Pavel nu a spus „în plină zi” ci „ca-n plină zi”, deoarece „ca” este un adverb comparativ și arată comparația cu ziua, iar nu ziua însăși, așa cum s-a scris și despre prorocul Ilie: „S-a înălțat ca la cer”, adică nu a urcat la cer, ci în locul cel mai înalt al pământului. Deci mânecare nu este ziua în sine, ci este și se numește „ca o zi”, fiindcă și ea îi dă ochiului puțința să vadă, dar nu limpede, ca în timpul zilei, ci ca atunci când se amestecă noaptea cu ziua, cum spuneam.*

1 Cor. 13, 12

*Cuv38, 9,
PG 36, 321A
Cuv43, 82,
PG 36, 605A*

*Cuv38, 11,
PG 36, 324A*

Rom. 13, 12-13

* Dar, dimpotrivă, Domnul a numit această viață „zi”, iar viața viitoare „noapte”, zicând așa: „Lucrările Celui ce M-a trimis trebuie ca Eu să le fac până este ziuă; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze” (In. 9, 4), cuvinte pe care Eftimie Zigaben le tâlcuiește așa: „«Până este ziuă», până suntem în acest veac, până mai este această viață, până când oamenii mai pot lucra. Însă vine veacul ce va să fie, «când nimeni nu poate să lucreze» creștința în Mine. Aceasta este vremea lucrării, iar cealaltă a răsplătirii. Faptul că aici numește

Cu robii Te-ai înscris, ascultând de porunca cezarului, iar pe noi, robii vrăjmașului și ai păcatului, ne-ai liberat, Hristoase; sărăcind dar cu tot ceea ce este al nostru și de țărână, aceea ai îndumnezeit prin însăși unirea și părtășia.

182, 11

Cei mai iscusiți doctori de trupuri folosesc două feluri de vindecare: fie vindecă cu lucruri contrare – de pildă, vindecă de friguri folosind căldura contrară lor –, fie vindecă cu lucruri asemănătoare, de vreme ce dinții strepeziți îi vindecă de frig cu grașiță rece, adică cu iarbă-grasă. Tot astfel și Domnul, Doctorul sufletelor și al trupurilor, a folosit două feluri de vindecare când a venit la noi cu trupul: a vindecat cu lucruri contrare, adică a vindecat mândria noastră cu smerenia Lui. De aceea și purtătorul de Dumnezeu Maxim teologhisește spunând că lipsurile (στερησεις) lui Hristos s-au făcut pentru noi pliniri (ἑξεις), adică întruparea Cuvântului s-a făcut pentru noi îndumnezeire, deșertarea Lui s-a făcut pentru noi plinire, pătimirea Lui s-a făcut pentru noi nepătimire, iar moartea Lui s-a făcut pentru noi viață; căci zice așa: „[Hristos] Și-a vădit puterea covârșitoare făcând prin contrariile celor pătimate de El Însuși ca neamul omenesc să fie neschimbat cu firea; căci dând firii omenești nepătimirea prin pătimire, ușurarea prin dureri și viața veșnică prin moarte, a restaurat-o înnoind cu lipsurile Sale după trup plinirile firii omenești și dăruind firii prin întruparea Sa harul mai presus de fire al îndumnezeirii.“ Și a vindecat și cu lucruri asemănătoare, căci cu sărăcia Sa a vindecat sărăcia noastră, cu patima Sa a vindecat patimile noastre, iar cu moartea Sa a vindecat moartea noastră.

KG VI, 43,
FGr 2, p. 156

184, 16

În troparul de față, de Dumnezeu insuflatul melod se referă la aceste două feluri de vindecare. Își îndreaptă cuvântul către Stăpânul Hristos și zice: O, Iisuse Hristoase, împreună cu robii Te-ai înscris, ascultând de porunca cezarului August. Zice așa: „A ieșit poruncă de la cezarul August să se înscrie toată lumea.“ Și astfel ai tămăduit cu robia Ta propria noastră robie, fiindcă

Lc. 2, 1

lucrarea «credință» reiese limpede din versetul de mai sus: «Lucrul lui Dumnezeu acesta este, să credeți în Cel pe Care El L-a trimis» (In. 6, 29). Așadar, Hristos a numit acest veac «zi» pentru că se poate lucra, iar «noapte» l-a numit pe cel ce va să fie, fiindcă nu se va mai putea lucra. Însă Pavel, dimpotrivă, zice că acest veac este «noapte» din pricina rătăcirii, a neștiinței și a întunericii patimilor, și că «zi» e cel ce va să fie, pentru că nimic din acestea nu va fi în el; căci zice: «Noaptea-i pe sfârșite, apropiatu-s-a ziua» (Rom. 13, 12)“ [*TI*, PG 129, 1309BC]. Dar de vom cugeta mai riguros la cuvântul: „Noaptea-i pe sfârșite, apropiatu-s-a ziua“, nu aflăm o zi luminoasă, ci un fel de mănecare.

ne-ai eliberat pe noi, cei ce am fost robi ai vrăjmașului diavol și ai păcatului. Aceasta a fost vindecarea cu cele asemănătoare. Apoi zice și de vindecarea cu cele contrare: Tu, Hristoase, ai sărăcit *cu tot ceea ce este al nostru*, adică ai luat în ipostasul dumnezeirii Tale întreaga noastră fire săracă și de țărănie, adică trupul, sufletul, mintea, voința și toate cele ce alcătuiesc firea omenească. De aceea Grigorie Teologul a spus acest aforism: „Ceea ce nu a fost asumat nu a fost vindecat. În schimb, ceea ce a fost unit cu Dumnezeu, aceea a și fost mântuit.“ De la Teologul a preluat și Ioan Damaschin acest aforism. Prin urmare – zice –, ai îndumnezeit firea prin această unire și părtășie imediată, fire pe care ai luat-o în ipostasul Tău mai presus de dumnezeire.* Și ca să lămuresc și mai limpede cuvintele melodului, zic așa: Sărăcind Tu, Cel bogat, ne-ai îmbogățit cu bogăția dumnezeirii prin sărăcia Ta, drept care fericitul Pavel a zis: „Căci cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos; că El, bogat fiind, a sărăcit de dragul vostru, pentru ca voi prin sărăcia Lui să vă îmbogățiți.“ Iar Grigorie Teologul zice: „Cel bogat sărăcește, fiindcă sărăcește prin trupul meu, ca eu să mă îmbogățesc cu dumnezeirea Lui.“

Ep101, 32, OT,
nr. 1/2013, p. 91

Dogm 50 (III, 6),
PG 94, 1005B

2 Cor. 8, 9

Cuv45, 9,
PG 36, 636A

Tropar

*Iată, Fecioara – cum zice odinioară –, în pânțece zămislind,
a născut Dumnezeu Ce S-a înomenit și rămâne fecioară, prin care
împăcându-ne noi, păcătoșii, cu Dumnezeu, fiind de-a dreptul
Născătoare de Dumnezeu, cu credință să o lăudăm.*

Melodul preia începutul acestui tropar de la prorocul Isaia, care, prorocind nașterea fără sămânță din Fecioară, zice așa: „Iată, fecioara va lua în pânțece și va naște fiu și-L vor chema numele lui Emanuel.“ Văzând Cosma Melodul că s-a împlinit această prorocie, zice așa: Iată acea Fecioară despre care a prorocit odinioară! Cine? Isaia (melodul nu i-a mai pomenit numele, fiindcă e cunoscut de toți). Zămislind de la Duhul Sfânt fără sămânță în neprihănitul pânțece, a născut *Dumnezeu Ce S-a înomenit*, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, având într-un singur ipostas două firi: dumnezeirea și omenitatea. A rămas fecioară și după nașterea fără sămânță și fără dureri,

Is. 7, 14

* Despre cum firea omenească și îndumnezeită prin această unire a rămas pătimitoare și muritoare în Hristos vezi tâlcuirea troparului de la Schimbarea la Față, din cântarea a treia, care zice: *Pe întregul Adam purtându-l, Hristoase...* [vezi vol. II, pp. 459-462].

căci Hristos, Cel ce S-a născut din ea, precum a găsit-o fecioară când a intrat, tot așa a lăsat-o fecioară și când a ieșit, potrivit cuvintelor prorocului Iezechiel: „Poarta aceasta va fi încuiată; ea nu se va deschide și nimeni nu va trece prin ea; căci Domnul, Dumnezeu lui Israel, va intra printr-însa, și ea va fi încuiată.“ De aceea și marele Vasile, tâlcuind cuvintele lui Isaia: „Pentru aceasta Domnul Însuși vă va da un semn“, zice: „Un semn mai presus de minte și covârșitor și foarte diferit de firea obștească: această femeie este și fecioară, și maică; și în sfințenia fecioriei a rămas, și binecuvântarea nașterii de prunci a moștenit.“ Apoi melodul mai adaugă: Fiindcă prin mijlocirea Născătoarei de Dumnezeu noi toți ne-am împăcat cu Dumnezeu, cu Care mai înainte eram vrăjmași, de aceea să o lăudăm pe cea care ne-a prilejuit atât de mult har, fiindcă este *de-a dreptul* (*κρωίως*), pentru întâia oară, în mod unic și cu adevărat Născătoare de Dumnezeu. Chiar dacă în miturile grecilor se zice despre unele femei că au născut pe cei ce erau numiți de aceștia dumnezei, totuși, dat fiind faptul că aceștia aveau nume mincinos și erau inexistenți, reiese de aici că și despre ele se vorbea în chip mincinos. De aceea Grigorie Teologul, îndreptându-și cuvântul către greci, a zis: „Unde ai cunoscut printre ai tăi o Fecioară Născătoare de Dumnezeu?“

Iez. 44, 2-3

Is. 7, 14

Nast 2, PG 31,
1465D-1468A

Cuv29, 4,
PG 36, 80A

Cântarea a 6-a. Irmos

Din măruntaie pe Iona, ca pe un făt, l-a lepădat fiara mării, precum l-a primit, iar Cuvântul, în Fecioară sălășluindu-Se și trup luând, a ieșit păzind-o nestrucată, căci Cel ce n-a suferit schimbare pe ceea ce L-a născut a păzit-o nevătămată.

184

Cine nu se va minuna de cugetul înțelept al sfințitului melod? Căci îl folosește pe același proroc Iona în teme diferite. Mai înainte l-a folosit în mod potrivit la sărbătoarea Înălțării Crucii, asemănându-l cu chipul crucii, iar acum îl folosește în tema nașterii lui Hristos din Fecioară. El aseamănă locuirea acestuia în pânțelele chitului cu zămislirea fătului, iar ieșirea din chit o aseamănă cu nașterea fătului.* De aceea zice că *fiara mării*, după ce l-a primit în pânțele pe Iona și l-a păzit, așa cum maica primește în pânțele fătul și-l păzește, *l-a lepădat* mai apoi din măruntaiele lui, dar

Vezi supra
pp. 70-71.

* Vezi și tâlcuirea la troparul din cântarea a șasea a canonului iambic de la Teofanie, care tropar începe așa: *Prorocul de-trei-noști, cufundat fiind...*, ca să vezi cum Iona este asemănat cu fătul de către dumnezeiescul Chiril al Alexandriei [vezi *infra* pp. 301-302].

L-a lepădat teafăr și nevătămat, așa cum tot teafăr și nevătămat era și când îl primește în pântece. Așa a fost Iona primit și lepădat de chit, pe când Cuvântul Unul-Născut al lui Dumnezeu, intrând în pântecele Fecioarei în chip mai presus de fire și luând trup din neprihănitul ei sânge, *a ieșit* (S-a născut) păzind nevătămat și nesticat pântecele care L-a primit și L-a născut, adică a lăsat-o fecioară așa cum tot fecioară o aflase și când a intrat.

Aici, pilda cu Iona pare să fie oarecum opusă Nașterii Domnului din Fecioară, pentru că acolo Iona cel purtat în pântece a fost păzit nevătămat prin atotputernicul har al lui Dumnezeu de chitul care-l purta, pe când aici, deși Dumnezeu-Cuvântul era purtat în pântece, El a fost Cel care a păzit-o nevătămată pe cea care-L purta, nesticându-i cheile fecioriei. Căci așa cum, sus, Fiul lui Dumnezeu S-a născut din Tatăl mai înainte de veci, ca Dumnezeu, fără să sufere vreo pătimire (πάθος), schimbare (ῥεῦσιν) sau stricare (φθοράν), fiindcă a ieșit din Tatăl fără pătimire (ἀπαθῶς) și fără schimbare (ἀῤῥευστως), așa cum cuvântul iese din minte, tot așa și când S-a născut jos, ca om, în anii din urmă, a păzit-o nevătămată și fără stricăciune pe Născătoarea de Dumnezeu, care L-a născut. De aceea Sfântul Sinod Ecumenic, în practicala a XI-a, prin libelul lui Sofronie al Ierusalimului, a proclamat-o fecioară „înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere“ sau, altfel spus, „pururea-fecioară“.

Dar și dumnezeiescul Epifanie zice la erezia 78: „Cine a vorbit sau a întrebat vreodată de Maria, fără să adauge și epitetul «Fecioară»?“ De aceea Hristos S-a arătat la amândouă nașterile nepătimitor (ἀπαθής) și neschimbător (ἀῤῥευστος), fiindcă nici Tatăl nu a pățimit nimic când L-a născut, nici Maica. Și, ca să spun mai clar, așa cum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om în chip neschimbat, adică fără să-și schimbe firea și dumnezeirea sau să sufere vreo prefacere (ἀλλοίωσιν) sau schimbare (ῥεῦσιν), potrivit lui Grigorie Teologul, care zice: „Fiul lui Dumnezeu Se face și Fiu al Omului, nu prefăcând ceea ce era – căci era neschimbător (ἀτρέπτως) –, ci luând asupra-și ceea ce nu era, fiind iubitor de oameni“, tot așa și pe cea care L-a născut a păzit-o neschimbată (ἀτρέπτω) și nevătămată (ἀβλαβῆ), căci neschimbându-și firea fecioriei pe care o avea, a primit și ceea ce nu avea, adică maternitatea, în chip mai presus de fire. De aceea și purtătorul de Dumnezeu Maxim a zis: „Căci așa cum Însuși Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om fără să-și schimbe (οὐκ ἀλλοιώσας) firea și să-și lase puterea în schimbul alteia, tot așa și pe cea

Sinodul VI
Ecumenic,
MANSI 11, 485C

cf. Haer III, II, 78,
6 PG 42, 705D

Cuv39, 13,
PG 36, 349A

cf. KG III, 9,
FGr 2, p. 92

care L-a născut o face maică și o păstrează fecioară, vădind minunea prin minune și tăinuind-o totodată pe una prin cealaltă.“

Zice și Iosif Vrienie: „Cine s-a mai arătat vreodată Maică a Dumnezeu-lui părinților noștri? Cine a mai zămislit Făcător și făptură în același timp? Cine a zămislit și a purtat în pânțece și a născut fiu fără să-și lepede fecioria? Fecioară înainte de zămislire, fecioară în timpul zămislirii, fecioară în timpul purtării în pânțece, fecioară în timpul nașterii, fecioară și după naștere și pururea-fecioară. Căci dacă în tot timpul vieții sale s-a păzit pe sine necălcă de gândurile necurate: cu privirea, cu gustul, cu auzul, cu pipăitul, cu mirosul, cu mintea, cu cugetul, cu părerea, cu imaginația, cu simțul și, pe scurt, cu toate puterile sufletești și trupești, atunci pe bună dreptate poate fi numită «pururea-fecioară». De aceea purtarea în pânțece mai presus de fire nu i-a împiedicat în niciun chip fecioria, nici nașterea dumnezeiască nu a oprit-o de a mai fi pururea-fecioară, nici zămisirea nu i-a întinat pântecul, nici nașterea nu a stricat-o pe cea care a născut.“

Bnv III,
IBE 2, p. 194

Tropar

*Venit-a întrupându-Se Hristos, Dumnezeul nostru, pe Care din pânțece
Tatăl mai înainte de luceafăr Îl naște, iar Cel ce ține frâiele neprihănitelor puteri
în ieslea necuvântătoarelor Se culcă, cu scutece Se înfașă, dar dezleagă
lanțurile cele cu multe împletituri ale păcatelor.*

184

Ps. 109, 3

Și finșitul melod a preluat începutul acestui tropar din *Psalmul* 109, căci acolo Tatăl zice către Fiul: „Din pânțece mai înainte de luceafăr Te-am născut.“ Potrivit celor mai riguroși tâlcuitori, printre care și Cosma Melodul, aceste cuvinte sunt înțelese cu privire la nașterea mai înainte de veci a Fiului din Tatăl, pentru că, în Evanghelie, Domnul a pus *Psalmul* 109 pe seama nașterii Sale după dumnezeire: „Zis-a Domnul către Domnul meu: Șezi de-a dreapta Mea“, din care au fost preluate și cuvintele de mai sus. Prin urmare, melodul zice așa: Fiul Unul-Născut și Dumnezeuul, pe Care Tatăl cel fără de început Îl naște din pânțecele Lui fără pătimire (ἀπαθής) și mai înainte de veci, iar în anii cei din urmă a venit și S-a întrupat din Fecioară. Aici, potrivit lui Teodoret, cuvântul „pânțece“ este înțeles privitor la Tatăl în sens figurat și ca o comparație, iar nu în sens propriu și adevărat, fiindcă Dumnezeu este netrupesc și cu totul imaterial; așadar, nu are pânțece sau alte mădulare trupești și omenești – departe gândul!

Ps. 109, 1;
Mt. 22, 44

cf. TP3,
PG 80, 1772A

Potrivit lui Gură de Aur, pântecelul vădește autenticitatea nașterii, cum că Fiul S-a născut din însăși ființa Tatălui. Potrivit lui Sever, pântecelul arată deoșințimea, iar potrivit lui Teodoret, identitatea ființei. Așa cum oamenii nasc fi autențici din pântecelul lor, iar fiii născuți au aceeași fire cu cei care i-au născut, tot așa și Tu, Fiul Meu Unul-Născut, Te-ai născut din Mine, Părintele Tău după ființă, și astfel arăți că ființa Mea este în Tine în chip de nedeosebit. Potrivit lui Ptohoprodromos, luceafărul nu este înțeles ca fiind numai soarele sau planeta Venus, care răsare înaintea soarelui, ci și primul dintre îngeri, care pentru strălucirea lui a fost numit „Lucafăr“, dar care a devenit întuneric din pricina mândriei. De aceea „mai înainte de lucefăr“ înseamnă că Fiul S-a născut din Tatăl înainte de toată zidirea văzută și nevăzută. De aceea și Teodoret, și Sever prin sintagma „mai înainte de lucefăr“ au înțeles „mai înainte de veci“. Însă, potrivit marelui Atanasie, sintagma „mai înainte de lucefăr“ arată că modul nașterii Fiului se află ascuns în nevățare, în neputința de înțelegere și în întuneric adânc, adică e nevățut și cu totul de neînțeles.*

TP3 109, 7,

PG 55, 276

În EPP 3, p. 249

TP3, PG 80, 1772A

TP3, PG 80, 1772A

În EPP 3, p. 249

Identificat la Chiril

al Alexandriei, Des-

pre Sfânta Treime 2,

PG 75, 757B;

PSB 40, p. 75

* Însă Teodor, tâlcuitorul acestor canoane, tâlcuiește și în alt chip cuvintele de mai sus ale lui David: „Din pântecel mai înainte de lucefăr Te-am născut“ (Ps. 109, 3). Zice așa: „O, Fiul Meu Unul-Născut, Nașterea Tă din Fecioară în anii de pe urmă Eu am binevoit-o și am hotărât-o mai înainte de lucefăr, adică înainte de toate fapțurile.“ Prin urmare, când auzim că Tatăl cel fără de început Îl naște pe Fiul Său din pântecel, prin „naștere“ trebuie să înțelegem bunăvoirea ca Fiul să Se nască din Fecioară în anii din urmă, fiindcă și Grigorie Teologul a numit „bunăvoire“ trimiterea Fiului de către Tatăl [cf. *Cuv38*, 15, PG 36, 328D]. Așa obișnuim și noi să numim fapțele noastre care se fac prin voia și la porunca noastră; de pildă, spunem că împăratul a zidit cetatea aceea prin porunca sa. Deci tot așa și Tatăl cel fără de început, întrucât a binevoit ca Fiul Său Unul-Născut să Se nască din Fecioară, spune că Îl naște. Același înțeles îl are și un alt cuvânt al lui David: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut“ (Ps. 2, 7). „Fiul Meu ești Tu“ s-a spus despre nașterea Fiului mai înainte de veci, după dumnezeire, iar „Eu astăzi Te-am născut“ s-a spus despre nașterea Lui după trup, așa cum au tâlcuit Grigorie al Nyssei [cf. *TP3*, PG 44, 516B] și Eftimie Zigaben [cf. *TP3*, PG 128, 84D]. Și „astăzi“ este înțeles în loc de „în timp“, iar „Te-am născut“ în loc de „Te-am zidit“, adică nașterea înțelegându-se într-un sens mai larg, fiindcă Dumnezeu este numit și Părinte al zidirilor, adică Plămăditor, Făcător, potrivit cuvântului: „Fiindcă Tu ești Părintele nostru“ (Is. 63, 16). De notat că Ioan Zonaras, în tâlcuirea la glasul al 3-lea din Octoih, tâlcuiește cuvintele de mai sus ale lui David la fel ca amintitul Teodor; sau mai bine zis, înțelegem același lucru privitor la cele două nașteri ale lui Hristos; căci zice așa: „S-a spus «mai înainte de lucefăr» pentru că modul nașterii de jos, cea asemenea nouă după care Domnul S-a născut, este de neînțeles și acoperit cu neputința de a înțelegere, ca într-un întuneric adânc, fiindcă înainte de lucefăr întunericul acoperea totul, iar neputința de a vedea era pretutindeni. Deci așa cum, atunci când lumina lipsește, ochii sensibili se află în neștiința obiectelor ce se văd, tot așa și mintea noastră nu poate să înțeleagă modul întrupării și al nașterii Domnului, fiindcă acestea două sunt mai presus de fire. Unii spun că, în ebraică, în loc de sintagma «din pântecel» e «din Mariam»; astfel Născătoarea de Dumnezeu este pomenită în chip vădit și cu numele.“

În continuare, privind la smerenia deplină a Celui întrupat, melodul spune că Cel ce ține frâiele neprihănitelor puteri îngerești, Cel ce le stăpânește și le cârmuiește ca pe niște cai sau asini (căci prorocul Zaharia îi văzuse pe îngerii din ceruri în chip de cai roșii), S-a odihnit acum și S-a culcat în ieslea animalelor necuvântătoare. Pe lângă acestea, este înfășurat cu scutece umile și cu feșe; și astfel, prin aceste feșe înfășurate de multe ori, dezleagă lanțurile cele cu multe împletituri ale păcatelor oamenilor. Păcatele sunt numite lanțuri potrivit lui Solomon, care zice: „Fiecare se leagă cu lanțurile păcatelor sale.“

Zah. 1, 8

Pilde 5, 22

Tropar

Prunc tânăr din frământătura lui Adam S-a născut și Fiu credincioșilor este dat, iar Acesta este Părinte și Stăpânitor al veacului ce va să fie și Se cheamă Înger al marelui sfat; Acesta este Dumnezeu tare și Care stăpânește cu putere făptura.

184, 10

Melodul s-a inspirat în troparul de față de la prorocul Isaia, căci acest glăsuitor cu glas mare zice în capitolul 9 al prorociei sale despre Hristos cel întrupat: „Că Prunc ni S-a născut, Fiu ni S-a dat, a Cărui stăpânire Și-o poartă pe umăr; și numele Lui se cheamă Înger al marelui sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie.“ Așadar, de Dumnezeu insufflatul melurg spune că Hristos S-a născut din frământătura (fînța și firea) lui Adam, Care este numit Prunc după omenitate, iar Fiu, după dumnezeire. Însă alții spun că, deoarece prorocul L-a numit mai sus pe Hristos „Prunc“ (παῖδιον) la neutru, pentru ca să nu creadă cineva că El este de parte femeiască, adaugă după aceea că pruncul este Fiu, adică de parte bărbătească, iar nu de parte femeiască.

Is. 9, 5

In. 3, 16

Apoi melodul zice: Și acest Fiu a fost dat nouă, creștinilor, care suntem prietenii Săi credincioși. Căci așa de mare a fost dragostea Tatălui Celui fără de început pentru oameni, încât ne-a dăruit nouă pe iubitul Său Fiu, Unul-Născut, ca, de vom crede în El, să ne desfătăm de viața veșnică. Lucrul acesta îl întărește Ioan, fiul tunetului, care zice: „Că într-atât a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică.“ Dar ia seama că melodul spune că acest Prunc a fost dat nouă, credincioșilor, iar nu necredincioșilor, fiindcă pentru ei Hristos S-a născut în zadar și a murit în zadar. De aceea pe bună dreptate Grigorie Teologul îi învinuiește, zicând: „Ce ne răspund la acestea defăimătorii, criticii acriți ai Dumnezeirii [adică necredincioșii și

ereticii], acuzatorii Celor lăudați, cei întunecați în raport cu Lumina, cei învățați în raport cu Înțelepciunea, cei pentru care Hristos a murit în zadar, fapturnile cele nerecunoscătoare, plâsmuirile celui rău?“

Cuv38, 14,
PG 36, 328A

Acest Fiu – continuă melodul –, cu toate că este prunc tânăr după omenitate, este însă *Părinte și Stăpânitor al veacului ce va să fie* după dumnezeire, fiindcă noi credem că a primit de la Tatăl judecata ce va avea loc în veacul viitor: „Tatăl, zice, nu judecă pe nimeni, ci toată judecata I-a dat-o Fiului.“ De aceea Teodor Studitul spune așa într-un tropar din antifoane: „[Răsplata] rodului pântecelui; sfinții pururea Îți vor fi Ție, Hristoase, înfiați, prin Duhul, ca unui Părinte.“ Stăpânul Hristos ne este *Părinte* în două feluri: ne este Părinte după dumnezeire, pentru că ne-am botezat în numele Lui, fiind Dumnezeu, căci zice: „Mergeți și învățați toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh“; iar după omenitate, este Părinte pentru că noi, cei care am crezut, am fost iarăși născuți prin apa care a curs din coasta ce I-a fost împunsă, om fiind. Același Fiu a fost Înger (vestitor) al sfatului mai înainte de veci și ascuns al Tatălui, ținut cu privire la iconomia întrupării. El este și *Dumnezeu tare*, Care biruiește pe toți și nu e biruit de nimeni. El ține și stăpânește întreaga zidire, atât pe cea sensibilă, cât și pe cea inteligibilă. O stăpânește cu o *putere* covârșitoare și deplină, pe care n-a primit-o de la nimeni, ci o are de la Sine, din firea și tăria Sa dumnezeiască.

In. 5, 22
A doua treaptă a
antifonului al 2-lea
de la glasul al 3-lea
din Octoih. Vezi
tâlcuirea lui în
această formă în
MS, pp. 127-131.

Mt. 28, 19

Cântarea a 7-a. Irmos

*Tinerii, în bună-cinstire fiind crescuți, răucinstitoarea poruncă nesocotind-o,
de groaza focului nu s-au spăimântat, ci în mijlocul văpăii stând
cântau: Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat.*

84, 20

De Dumnezeu insuflatul Cosma a vorbit despre cei trei tineri în canonul anterior al Înălțării Crucii, iar noi am tâlcuit acolo cele spuse despre ei. Dar și în această cântare a șaptea a canonului de față, același *innograf* mai spune că sfinții trei tineri, fiind crescuți în buna-cinstire a lui Dumnezeu, care este înțelegerea întinsă și largă a celor dumnezeiești printr-o cunoaștere și contemplație mai înaltă, pe care Solomon o definește astfel: „Buna-cinstire a lui Dumnezeu este începutul priceperii“; deci fiind crescuți în chip binecinstitor, au nesocotit porunca răucinstitoare și hulitoare a regelui Nabucodonosor, care voia să fie închinat, ca un dumnezeu, prin chipul pe care l-a așezat în câmpia Deir. Nu numai că au nesocotit porunca regelui, dar

Pilde 1, 7

nici măcar nu s-au înfricoșat de amenințarea acestui rege, anume că-i va arunca în cuptorul de foc. Prin *groaza focului* se poate înțelege vuietul covârșitor al focului care, din pricina încingerii lui de șapte ori, provoacă groază celor care îl aud. Așadar – zice mai departe melodul –, stând ei în mijlocul văpăii, nu numai că nu s-au întristat, ci trăiau o asemenea bucurie covârșitoare încât cântau și ziceau de așa multă bucurie: Tu, Dumnezeu Părinților noștri, al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov, ești binecuvântat și proslăvit în veci. Cuvintele acestea sunt specifice cântării a șaptea.

cf. Ode 7, 2/
cf. Dan. 3, 26

Tropar

*Păstori ce stăteau pe câmp au întâmpinat înspăimântătoarea arătare de lumină,
căci slava Domnului împrejurul lor a strălucit, și un înger [a stat] strigând:
Cântați, că S-a născut Hristos! Dumnezeu părinților, bine ești cuvântat.*

184, II

Melodul s-a inspirat în troparul de față din capitoul 2 din *Sfânta Evanghelie după Luca*, unde se vorbește despre păstori: „Și în ținutul acela erau păstori ce stăteau pe câmp și își păzeau turma făcând noaptea de strajă. Și iată, îngerul Domnului a stat lângă ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor și ei s-au înfricoșat cu frică mare.“ Așadar, dumnezeiescul Cosma spune că păstorii care stăteau pe câmp au întâmpinat o revărsare de lumină și o arătare dumnezeiască uluitoare. Participiul *ἀγροαυλοῦντες*, *ce stăteau pe câmp*, se referă, în sens propriu, la cei care cântă pe câmp din fluiet sau din flaut, potrivit lui Eftimie Zigaben; sau, potrivit lui Teofilact, se referă la cei care cântă cântece câmpenești, obișnuite printre oamenii simpli de la țară.* În sens figurat, *ἀγροαυλοῦντες* se referă la cei care petrec pe câmp, potrivit lui Teofilact și lui Eftimie.

Lc. 2, 8-9

cf. TLc,
PG 123, 724A
cf. TLc,
PG 129, 884C

cf. TLc,
PG 129, 884C

Dar cum au întâmpinat păstorii uluitoarea revărsare de lumină? Asupra lor a strălucit slava Domnului, slavă care, potrivit lui Eftimie, era o lumină dumnezeiască, iar un înger al Domnului li s-a arătat și le-a zis: O, păstori de oi necuvântătoare, cântați și slăviți pe Dumnezeu, căci Hristos S-a născut

* De aceea tot Teofilact, tâlcuind în mod alegoric veghea păstorilor, zice: „Acești păstori sunt simbolul păstorilor duhovnicești, al arhierilor. De aceea arhieriei trebuie să-și păzească turma și să o vegheze (*ἀγροαυλεῖν*), adică să cânte cântări duhovnicești și să învețe poporul. Și astfel se vor învrednici de arătări și de glasuri dumnezeiești“ [TLc, PG 123, 724D-725A]. [Aici, verbul *ἀγροαυλέω* este etimologizat de la *ἀγρός*, „câmp“, și *αὔλος*, „fluiet“, pe când dicționarele moderne îi stabilesc etimologia plecând de la *αὐλή*, „ogradă“, iar nu de la *αὔλος*.]

pentru voi, Cel ce este Dumnezeuul părinților voștri. Așa este scris în Evanghelie, că îngerul le-a spus păstorilor: „Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul; că în cetatea lui David vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul.“

Lc. 2, 10-11

De notat că melodul folosește aici figura histeron-proteron¹⁷ și hiperbatul, fiindcă mai întâi îngerul s-a arătat păstorilor, potrivit Evanghelistului Luca, iar apoi a strălucit asupra lor slava Domnului, care s-a făcut văzută după ce îngerul li s-a înfățișat, ca să cunoască păstorii că îngerul ce li se arătase era un înger bun și de la Dumnezeu, potrivit lui Eftimie, iar nu unul rău și potrivnic. Însă dumnezeiescul Cosma a schimbat ordinea, scriind mai întâi *slava Domnului*, după care a scris *un înger strigând*, ca această parte să se potrivească cu sfârșitul troparului. După *și un înger* trebuie adăugat „a stat“, potrivit cu textul Evangheliei, ca întregul să fie: *și un înger a stat strigând: Cântați, și celelalte*.

cf. TLc,
PG 129, 884C

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce îngerul Domnului s-a arătat unor păstori. Vom răspunde că din patru motive: a) Datorită caracterului lor neprefăcut, datorită simplității și lipsei lor de răutate, potrivit lui Teofilact, fiindcă toți cei care stau departe de orașe și de conviețuirea cu oamenii, care locuiesc în munți și la câmpie, aceștia sunt prin fire mai simpli, mai curați și mai lipsiți de viclenie decât cei care locuiesc la orașe. De aceea și dumnezeiescul Dionisie Areopagitul a spus în conglăsuire: „Un alt înger le-a binevestit păstorilor, fiindcă se curățiseră prin depărtarea de cei mulți și prin liniște; și cu el mulțime de oaste cerească le-a dat celor de pe pământ doxologie mult-cântată.“ b) Pentru că, potrivit aceluiași Teofilact și Eftimie, acești păstori erau următori ai viețuirii și virtuții acelor vechi patriarhi, Avraam, Isaac și Iacov, care la rândul lor au fost păstori. c) Pentru că Hristos S-a născut ca păstor al întregului neam israelit și al celui păgân. Așadar, în chip potrivit cele despre El au fost făcute cunoscute mai întâi păstorilor, cum zice Eftimie. Prin aceasta se mai arată că tainele lui Dumnezeu sunt descoperite mai întâi păstorilor de oi cuvântătoare, potrivit aceluiași Eftimie. d) Iar în ultimul rând, ca să arate că încă de la început Dumnezeu i-a ales pe cei mai simpli și mai neînvățați, spre deosebire de ceilalți, și i-a făcut propovăduitori, fiind mai simpli și mai credincioși, iar nu pe cărturarii și

cf. TLc,
PG 123, 724BIC IV, 4,
PG 3, 181Bcf. TLc,
PG 123, 724Acf. TLc,
PG 129, 884Dcf. TLc,
PG 129, 885Acf. TLc,
PG 129, 885A

¹⁷ Figura de stil histeron-proteron presupune răsturnarea ordinii logice între fenomene: se exprimă întâi ceea ce ar trebui să urmeze după. Privitor la hiperbat, vezi *supra* p. 91, n. 25.

fariseii din cetăți, căci aceștia, vicleni fiind, nu credeau cu ușurință. De aceea, așa cum Hristos i-a ales mai târziu pe pescari, tot așa i-a ales mai întâi pe păstorii cei simpli, ca prin nepriceperea și prin simplitatea lor să-i rușineze pe înțelepții și mai-marii lumii.

Tropar

Deodată, împreună cu cuvântul îngerului, oștirile cerești au strigat: Slavă lui Dumnezeu întru cele preainalte, pe pământ pace, între oameni bunăvoire; Hristos a strălucit. Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat!

184, 27

Acest tropar este continuarea celui de mai sus, pentru că a fost inspirat din cuvintele Evanghelistului Luca, următoare cuvintelor troparului de mai sus: „Și, deodată*, împreună cu îngerul s-a văzut mulțime de oaste cerească laudându-L pe Dumnezeu și zicând: «Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!»“, adică împreună cu cuvintele îngerului a venit și mulțime de oaste cerească de îngeri (aici lipsește „de îngeri“, înțelegându-se de la sine, potrivit lui Eftimie Zigaben). Prin urmare, de Dumnezeu insuflatul Cosma spune că, odată cu cuvintele îngerului care le binevestea păstorilor Nașterea Stăpânului Hristos, au venit din cer, pe neașteptate și nesperat, oștiri de îngeri imateriali, care ziceau cu glas înalt: Slavă, în ceruri, lui Dumnezeu, fiindcă asta înseamnă „întru cele preainalte“.

Lc. 2, 13

cf. TLc.
PG 129, 885A

Cuvintele „pe pământ pace“ din acest imn le putem înțelege în două feluri. În primul rând, că neamul omenesc se afla mai înainte în vrăjmășie cu Dumnezeu, fiindcă se închina la idoli neînsuflețiți și lipsiți de simțire, iar acum, prin iconomia întrupării lui Iisus Hristos, vrăjmășia și războiul dintre Dumnezeu și oameni, dintre cele cerești și cele pământești au încetat, iar omul a fost împăcat cu Dumnezeu într-un asemenea chip încât a fost unit

* Dascălul tainelor, Dionisie, îl tâlcuiește pe acest „deodată“ într-un mod foarte înalt și pătrunzător; zice așa în a treia epistolă către Gaius: „«Deodată» înseamnă «nesperat», «adus la vedere din nearătarea de până atunci». În ceea ce privește iubirea de oameni a lui Hristos, cred că teologhisirea [adică *Evangelia după Luca*] dă de înțeles și aceasta: că Cel ce este mai presus de ființă a venit dintr-ascuns la înfățișarea proprie nouă, făcându-Se ființă omenească. Dar este ascuns și după arătare, sau, ca să spun într-un mod mai dumnezeiesc, și în timpul arătării, pentru că această taină a lui Iisus este ascunsă și nu poate fi deslușită de niciun cuvânt și de nicio minte, căci, deși e rostită, rămâne negrăită și, deși e gândită, rămâne necunoscută“ [Ep3, PG 3, 1069B].

într-un singur ipostas cu El, cum zice Teofilact, pentru că Hristos, făcându-Se mijlocitor între Dumnezeu și oameni, a împăcat cele cerești cu cele pământești și, astfel, pacea strălucește pe pământ. În al doilea rând, fiindcă pe pământ S-a născut Fiul lui Dumnezeu, Care este și Se numește „pace“, fiindcă Pavel a zis: „El este pacea noastră, El, Care în trupul Său a făcut din cele două «lumi» una.“ Conjunția καί, „și“, are valoarea lui γάρ, „căci“, ca și cum ar fi zis: „căci pe pământ este pace“. Acestea fiind spuse, înțelegem cu ușurință de ce zice „Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu“, pentru că, potrivit cu primul înțeles, cât și cu cel de-al doilea, suntem îndatorați fără dar și poate să-I aducem lui Dumnezeu slavă și mulțumire.

TLc, PG 123, 724C

Ef. 2, 14

Și între oameni a fost bunăvoire, adică odihna lui Dumnezeu a fost între oameni, fiindcă Dumnezeu S-a odihnit și a aflat plăcere între ei, căci mai înainte nu binevoise și nici nu aflase plăcere între ei, potrivit cu tâlcuirea lui Teofilact. Iar Eftimie spune că bunăvoirea de demult a Tatălui, aceea ca Fiul Lui să Se întrupeze și să-l mântuiască pe omul cel pierdut, s-a împlinit acum. Grigorie al Tesalonicului numește „bunăvoire“ voința dintâi a Tatălui, care este iconomia întrupării Fiului Său Unul-Născut. Așadar, ceea ce Tatăl cel fără de început a hotărât mai înainte și a voit prin voința Sa preadumnezeiască să săvârșească printre oameni, aceea s-a întâmplat și s-a împlinit acum. Apoi melodul mai adaugă că Hristos este și slava în ceruri și pacea pe pământ și bunăvoirea între oameni, căci El este Cel pentru Care acestea s-au făcut.*

cf. TLc,
PG 123, 724C
cf. TLc,
PG 129, 885C

* Grigorie al Tesalonicului a înțeles într-un mod mai curios cuvintele „Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!“ Zice așa: „Slavă lui Dumnezeu în ceruri și pe pământ, iar între oameni pace. Dar nu pace ca aceea pe care Dumnezeu a făcut-o de-a lungul vremurilor cu oamenii, cum a făcut cu Moise, vorbind cu el ca de la prieten la prieten, sau cu David, pe care l-a aflat pe inima Lui, precum și cu alții, căci acea pace nu era după bunăvoirea lui Dumnezeu. Bunăvoirea însă este voia lui Dumnezeu cea în sine bineplăcută, dintâi și desăvârșită, iar pacea pe care Dumnezeu a dat-o întregului neam omenesc prin înomenirea Domnului a fost dată fiecărui neam potrivit cu bunăvoirea lui Dumnezeu, fiind desăvârșită și nestrămutată“ [cf. Om58, 14, ΓΠΣ 6, p. 633]. Așadar, potrivit Sfântului, „bunăvoire“ trebuie să fie scris cu prepoziție [în greacă, la dativ: εὐδοκίᾳ], ca să fie: „între oameni pace cu bunăvoire“ sau „potrivit cu bunăvoirea lui Dumnezeu“.

Notăm aici că acest imn îngeresc „Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!“ este începutul Doxologiei care se cântă sau se citește la sfârșitul Utreniei; și poate că de aici a primit numele de „Doxologie“. De aceea, în Omilia a III-a la Epistola către Coloseni, Glas de Aur zice: „Pământul a devenit cer, pentru că cerul urma să primească cele de pe pământ. De aceea zicem cu mulțumire: «Slavă întru cele preainalte

Tropar

„Ce cuvânt este acesta? zis-au păstorii. Să mergem să vedem întâmplarea dumnezeiască.“
 Aflându-L dar pe Hristos în Betleem, I s-au închinat Lui împreună cu ceea
 ce L-a născut, cântând: Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat!

184

Di acest tropar este continuarea celui dinainte, fiindcă a fost inspirat din cuvintele Evanghelistului Luca, următoare cuvintelor troparului anterior; zice în al doilea capitol acestea: „Și a fost că, după ce îngerii au plecat de la ei în cer, și oamenii, și păstorii au zis unii către alții: Să mergem dar până la Betleem și să vedem cuvântul acesta care s-a întâmplat, pe care Domnul ni l-a făcut nouă cunoscut.“ Așadar, insuflatul de Dumnezeu Cosma spune că păstorii, după ce l-au văzut pe înger și i-au ascultat cuvintele de mai sus, s-au minunat și au vrut să se încredințeze dacă aceste cuvinte sunt adevărate. Deci au zis unul către altul: Ce cuvânt este acesta care ne-a fost grăit? Veniți să mergem ca să vedem, adică să cercetăm, potrivit lui Eftimie, această întâmplare dumnezeiască, adică acest semn dumnezeiesc care ni s-a arătat. Nu numai că au spus asta, ci odată ce au grăit s-au și pornit să plece la Betleem; și aflându-L pe Hristos ca prunc culcat în iesle, I s-au închinat împreună cu Maica Lui, cântându-I: *Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat*, fiindcă Evanghelistul Luca zice: „Și, grăbindu-se, au venit și au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc culcat în iesle. Și văzându-L, au vestit cuvântul ce li se grăise despre Copilul Acesta. Și toți cei ce au auzit se mirau de cele grăite lor de păstori.“

Lc. 2, 15

cf. TLc,
PG 129, 885C

Lc. 2, 16-18

Ce înțeles alegoric pot afla de aici păstorii oilor cuvântătoare? Că și ei trebuie să caute pâinea cerească, așa cum și acei păstori au căutat Betleemul, fiindcă numele „Betleem“ înseamnă „casa pâinii“. Aceasta este Biserica în care Se află Hristos, pâinea inteligibilă. Așadar, păstorii oilor cuvântătoare – patriarhii, mitropoliții, episcopii –, după ce află pâinea cerească, au ca lucrare să le

lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!» [OCol 3, 4, PG 62, 321]. Iar în *Omilia* a IX-a la aceeași *Epistolă* zice: „Care este imnul celor de sus? Ce spun heruvimii? Însă credincioșii știu ce spuneau îngerii jos: «Slavă întru cele preînalte lui Dumnezeu!» De aceea după psalmodii urmează imnele, fiindcă sunt mai desăvârșite“ [9, 2, PG 62, 363]. Dionisie Areopagitul numește această doxologie „mult-cântată“ [IC IV, 4, PG 3, 181B]. Acest imn este amintit și în *Constituțiile Apostolice*, cartea a VII-a, capitolul 47 [PG 1, 1056B-1057A], la Atanasie în *Despre feciorie* [PG 28, 256A], la Chiril al Ierusalimului în *Cateheza* a V-a, fragmentul 5 [PG 33, 765B]; vezi p. 81 din *Sfânta Slujire*.

vestească și celorlalți așa cum și acei păstori, după ce L-au aflat pe Hristos, au vestit și altora despre El, potrivit cu tâlcuirea sfințitului Teofilact.

TLc, PG 123, 725A

Cântarea a 8-a. Irmos

Cuptorul cel aducător de rouă a închipuit chipul minunii mai presus de fire, căci nu arde pe tinerii pe care i-a primit, precum nici focul dumnezeirii – pântecele Fecioarei, în care a intrat. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preînălțe în toți vecii!

În irmosul de față, de Dumnezeu insuflatul melod potrivește foarte iscusit minunea cuptorului babilonian cu sărbătoarea Nașterii lui Hristos; spune că acel cuptor babilonian și caldeean, care era rourat, iar nu învăpăiat, a preînchipuit chipul nașterii după trup a Stăpânului Hristos din Fecioară. Pentru că așa cum acel cuptor, deși era încins de șapte ori cu atâtea lemne de foc, nu i-a mistuit pe cei trei tineri, pe care-i primise în el, tot așa nici focul dumnezeirii Fiului celui Unul-Născut nu a mistuit pântecele Fecioarei Maria în care a intrat, ci l-a păzit nears și nevătămat.

Acest chip al cuptorului este inversul prototipului, adică al nașterii Mântuitorului din Fecioară, pentru că acel cuptor caldeean care prefigura pântecele Născătoarei de Dumnezeu, deși avea în el foc, nu i-a ars pe tinerii pe care îi primise, pe când aici Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a fost primit de pântecele Fecioarei, deși avea foc sau, mai bine zis, El Însuși fiind focul, nu a mistuit pântecele care L-a primit; și aceasta a făcut în mod potrivit, pentru că de vreme ce Dumnezeu este și Se numește foc mistuitor – „Domnul, Dumnezeu tău, este foc mistuitor“, căci mistuie răutatea și păcatul, potrivit lui Grigorie Teologul –, cum ar fi fost cu puțință să o mistuie pe Fecioara, în care nu se afla nicio urmă de păcat sau de necurăție, nici din păcatul strămoșesc (fiindcă Fecioara a fost curățită de acest păcat prin venirea Duhului Sfânt în momentul Bunevestiri, așa cum dogmatizează cugetul obștesc al sfinților teologhisitori), nici de păcatul făcut cu voia?

Căci așa cum focul care ne slujește în nevoi, drept care mai este numit și „foc slujitor“, nu trece peste hotarele și măsurile puterii de ardere pe care Creatorul le-a pus în el, ci arde lemne, în, trestie și toate cele ce ard, căci dintre animale nu poate arde salamandra*, care e foarte rece, dintre copaci

*Deut. 4, 24
cf. Cuv41, 12,
PG 36, 445A*

* De aceea orașul Paris are ca blazon salamandra în mijlocul flăcărilor cu inscripția:

nu poate arde așa-numita lariță*, iar dintre pietre nu poate arde așa-numita pantarbă**, fiindcă atunci când focul le atinge, uită, ca să zic așa, de forța lui mistuitoare, păzindu-le nearse, tot așa și Dumnezeu, focul imaterial și mistuitor de păcate, unde află păcatul, se pune în lucrare și-l mistuie, iar unde nu află păcat, nu arde, ci mai degrabă rouează. Tot așa nu a ars nici trupul neîntinat și sfânt al Fecioarei, fiindcă nu a găsit în el nicio materie sau păcat care să fie arse de dumnezeiescul foc. Apoi melodul mai adaugă că, de vreme ce ne-am învrednicit de vederea acestui lucru minunat, să lăudăm și să cântăm, zicând: *Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!*, cuvinte specifice cântării a opta.

cf. Ode 8, 34/
cf. Dan. 3, 57

Tropar

Fiica Babilonului îi trage din Sion pe fiii lui David dobândiți cu sulița, dar trimite pe fiii ei, magii, purtători de daruri, ca să se roage fiicei lui David, de Dumnezeu primitoarea. Pentru aceasta, lăudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!

Și fințitul melod înfățișează în troparul de față sclavia pe care cetatea Babilonului a înfăptuit-o împotriva cetății Sionului, și invers, sclavia pe care cetatea Sionului a înfăptuit-o împotriva cetății Babilonului. Prin urmare, spune că *fiica Babilonului* i-a tras la sine pe fiii și urmașii lui David, iudeii, *dobândiți cu sulița* (adică înrobiți) din cetatea Sionului, adică din Ierusalim, a cărui acropolă și munte era Sionul, sau altfel spus, i-a dus în sclavie. Cetatea Babilonului este numită *fiica Babilonului* din două motive. În primul rând, din obișnuința și din felul evreilor de a-l numi pe om „fiul omului“,

„Sunt împresurată [de foc], dar nu ard (capitolul 29 din *Teatrul citadin* [p. 488]). [Salamandra a fost de fapt emblema regelui Francisc I al Franței (1515-1547), cu inscripția „Nutrisco et extinguo“, care se poate interpreta astfel: „Mă hrănesc cu focul și sting focul.“]

* Despre aceasta Pliniu [cel Bătrân] scrie că atunci când larița este aruncată în foc, rezistă focului ca și cum ar fi de piatră [NHXVI, 45, vol. 3, p. 133]. Când [Iulius] Cezar s-a dus în Gergovia, a găsit acolo un turn construit din acest lemn și a poruncit să fie ars. Însă focul a cuprins turnul, dar nu i-a pricinuit nicio stricăciune (capitolul 29 din *Teatrul citadin* [pp. 488-489]).

** Naturaliștii spun că piatra de culoarea fierului numită „asbest“, care se găsește în Arcadia, când este aprinsă, nu se mai stinge niciodată, chiar de ar turna cineva peste ea apa unui râu întreg, fiindcă e rezistentă la foc și nu se mistuie dintr-o necunoscută cauză a naturii (capitolul 24 din *Teatrul citadin* [p. 391]). [Pantarba era o piatră mitică, socotită de către antici magică, rezistentă la foc și care atrăgea aurul.]

așa cum tâlcuiește Eftimie Zigaben. În al doilea rând, fiindcă această cetate este comparată cu întreaga provincie a Babilonului, care este socotită maică a ei, iar cetatea Babilon este socotită fiică a ei. Însă potrivit lui Ptohoprodromos, prin *fiica Babilonului* se înțelege mulțimea de oameni care locuiește în cetatea Babilon, mulțime care, având ca patrie Babilonul, este socotită fiică a Babilonului, iar Babilonul este socotit maică a ei. Iar după Sfântul Chiril al Alexandriei, „fiică a Babilonului“ este numită fiecare cetate care este supusă metropolei Babilon, fiindcă zice așa: „Metropolele au primit statut de mame pentru celelalte cetăți care se pot desfășura sub autoritatea acestora.“¹⁸

cf. TPB,
PG 128, 1245B

TZab I, 12,
PG 72, 33D

Așadar, odinioară, pe timpul regelui Nabucodonosor, Babilonul îi înrobi-se pe urmașii lui David (pe iudei) din îngăduința lui Dumnezeu, însă acum același Babilon trimite la rândul său, în Sion, pe fiii săi, magii, dar nu robiți, ci *purtători de daruri*: aur, tămâie și smirnă, ca să se închine, ca robi, *fiicei lui David, de Dumnezeu primitoarea*, Fecioara Maria. Și astfel, prin închinarea săvârșită Fiicei lui David, Născătoarea de Dumnezeu, au tămăduit ocară pe care fiica Babilonului o pricinuisese iudeilor, iar prin venirea lor din Babilon la Ierusalim, magii au tămăduit sclavia pe care o pătimiseră iudeii când au fost duși robi din Ierusalim în Babilon. De notat că, în propoziția *ca să se roage Fiicei lui David, de Dumnezeu primitoarea*, melodul s-a inspirat din acele cuvinte ale lui David: „Feței tale se vor ruga bogații poporului.“

Ps. 44, 13

Dar de ce melodul spune aici că magii au venit din Babilon, în timp ce cugetul obștesc al Bisericii spune că au venit din Persia? Răspundem că melodul spune aceasta fiindcă Persia cuprindea și provincia Babilonului și că se întindea până la Babilon, potrivit lui Meletie. De aceea, deși cuptorul în care au fost aruncați cei trei tineri era babilonian, mai este numit și „persan“, fiindcă zice: „În cuptorul persan, tinerii lui Avraam...“, după cum s-a scris și în alte locuri.* Însă, în tâlcuirea sa la Matei, Eftimie Zigaben zice: „Regatul

cf. Geogr, p. 531

Octoih, glasul
al 4-lea, cântarea
a 7-a, irmos.

¹⁸ Etimologic, cuvântul „metropolă“ provine de la cuvintele grecești μητήρ, „mamă“, și πόλις, „cetate“. De notat că, în greacă, cetățile Babilon și Sion sunt de genul feminin.

* Ioan Zonaras, tâlcuind acest irmos din Octoih, zice: „De ce melodul a numit cuptorul «persan», odată ce în alt loc îl numește «caldeean», iar în altă parte, «babilonian»? Căci unul era neamul caldeenilor, altul cel babilonian și altul cel al perșilor. Peste caldeeni și peste babilonieni domnea la acea vreme Nabucodonosor, pe când peste perși stăpânea Cambyses, iar chipul de aur și cuptorul au fost făcute la porunca lui Nabucodonosor. Deci cum de a fost numit persan? Căci deși neamurile amintite au fost cuprinse într-o singură împărăție, adică sub cea a lui Cirus, care era pers și fiu al lui Cambyses și care a destrămat împărăția asirienilor, iar neamurile de sub aceea și le-a supus sieși, totuși aceasta s-a

TMt,
PG 129, 145B

Babilonului a căzut cu tot cu bogății în mâinile perșilor. Prin urmare, perșii, ajungând urmași ai babilonienilor, aduc la Stăpânul templului necinstit atunci [de către babilonieni] aur în locul odoarelor de aur jefuite, tămâie în locul jertfelor și smirnă pentru iudeii înjunghiați de babilonieni.“

P. 136, 8

Mai notăm aici că melodul a preluat sintagma *fiica Babilonului* de la David, care zice: „Fiica Babilonului, ticăloasa!“ Literal, „ticăloasă“ și „nemernică“ este

cf. TP3 136, 2,
PG 55, 407

numit Babilonul din cauza nimicirii și nenorocirilor ce aveau să rămână în urma lui Cirus, cum a tâlcuit Gură de Aur. Iar anagoric, prin fiica ticăloasă a Babilonul se înțelege necinstirea și păcatul din cauza amestecării pe care acestea o pricinuiesc, de vreme ce Babel înseamnă „amestecare“, fiindcă, potrivit lui

cf. CP3 (in ms.)

Nichita, Dumnezeu a amestecat acolo limbile oamenilor care ziceau: „Hai să ne clădim un oraș și un turn al cărui vârf să ajungă la cer, și să ne facem un nume

Fc. 11, 4

ca să nu mai fim împrăștiați pe fața întregului pământ!“ Așadar, acest păcat care pricinuieste amestecare a ticăloșit și a tiranizat buna-cinstire și virtutea. Mai adaugă că oricine îi va apuca pruncii și-i va zdrobi de piatră va fi fericit: „Fericit

P. 136, 9

cel ce va apuca și va izbi pruncii tăi de piatră.“ Pruncii necinstirii și ai păcatului sunt gândurile necugetate și nou-născute, pe care oricine le va birui și le va zdrobi de piatra credinței (adică de Hristos) va fi cu adevărat fericit.

Tropar

Tânguirea depărtat-a harfele de cântare, căci n-au mai cântat în locuri vitregești tinerii Sionului, dar Hristos, Cel ce din Betleem a răsărit, nimiceste toată rătăcirea Babilonului și armonia celor muzicești. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preatnalte în toți vecii!

P. 136, 1-4

Si acest tropar a fost inspirat de melod din *Psalmul* 136 al lui David, care zice: „La râurile Babilonului, acolo am șezut și am plâns când ne-am adus aminte de Sion. În sălcii, în mijlocul lor, am atârnat harfele noastre. [...] Cum să cântăm cântarea Domnului în pământ străin?“ Zice, așadar,

petrecut mai târziu, fiindcă, după moartea lui Nabucodonosor, peste regatul asirienilor a stăpânit fiul său Amel-Marduk. Iar după ce, la scurt timp, a murit și acesta, a domnit peste Babilon Baltazar, care la rândul său era fiu al lui Nabucodonosor și pe care Cirus l-a ucis și i-a uzurpat împărăția. Și de atunci a încetat să se mai numească «împărăția asirienilor», schimbându-și numele după poporul care o stăpânea, și așa a ajuns să se numească «împărăția perșilor». Cred, așadar, că din pricina unirii de mai târziu a neamurilor amintite și a orânduiri lor într-un singur regat, cuptorul este numit uneori «babilonian», alteori «caldeean», iar mai rar «persan».”

că tânguirea și tristețea care i-au cuprins pe iudei din cauza sclaviei babiloni-
enilor au *îndepărtat*, adică i-au făcut pe iudei să lase zadarnice și nelucrătoare
harfele de cântat și melodioase, care au fost atârinate în sălcii, pentru că tinerii
Sionului (iudeii), îndeosebi preoții și leviții, nu aveau îngăduința de a cânta
la sfintele harfe în *locuri vitrege* și în pământ străin, căci legea hotăra ca doar
în Ierusalim să se cânte la aceste harfe, nu și în afara lui, potrivit cu tâlcuirea
lui Teodoret. Acestea s-au petrecut în vremurile străvechi.

cf. TP3,
PG 80, 1928C

Dar acum Hristos, răsărind (născându-Se) în Betlemul care ține de
Sion și de Ierusalim sau, mai bine zis, din cetatea împărătească a mai-ma-
rilor Sionului, nimicește la rândul Lui *toată rătăcirea Babilonului* și strică
toată armonia harfelor melodioase ale acestuia, fiindcă e scris că atunci
când regele Nabucodonosor și-a așezat chipul în câmpia Babilonului nu-
mită Deir, crainicul a strigat către toate popoarele: „La ceasul în care veți
auzi glasul trâmbiței și al flautului și al chitarei, al harfei și al cimpoiului
și al psaltirii și al oricărui fel de instrumente muzicale, veți cădea și vă veți
închina la chipul cel de aur.“

Dan. 3, 5

De aceea Stăpânul Hristos i-a răsplătit în acest fel Babilonului cu fapta cu
care acesta îi răsplătise, căci ceea ce Babilonul îi dăduse Sionului primește acum
de la Sion, înmulțit, prin Nașterea lui Hristos. Așadar, s-a împlinit acel cuvânt
al lui David care zicea despre Babilon: „Fericit cel ce-ți va răsplăti ție fapta cu
care ne-ai răsplătit nouă“, pentru că Stăpânul Hristos este Cel care, prin icono-
mia întrupării, a nimicit și a stricat toată rătăcirea și eresul Babilonului pe care
le avea în flaute, în chitare și în psaltiri. Și, prin iconomia întrupării, Domnul
i-a zis, oarecum, Babilonului: O, Babilon ticălos și blestemat, așa cum tu ai
nimicit prin robirea poporului Meu sfintele Mele cântări și imne și ai făcut ca
harfele la care leviții și preoții cântau în templu să fie zadarnice și nelucrătoare,
tot așa și Eu voi strica și voi face zadarnice și nelucrătoare toate harfele cântări-
lor tale lipsite de Dumnezeu și de buna-cinstire. Teodoret a tâlcuit mai riguros,
spunând că râurile Babilonului pe ale căror maluri israeliții stăteau și plângeau
erau canalele și afluenții râului Eufrat, însă Ptohoprodromos spune că acestea
erau ale râului Chebar. Restul troparului a fost lămurit mai sus.

Ps. 136, 8

cf. TP3,
PG 80, 1923A

Tropar

*Prăzile împărătesei Sionului și bogăția cea dobândită cu sulița le-a luat
Babilonul, dar Hristos, din Sionul acesta, cu steaua călăuzitoare trage comorile*

acestui și pe regii cei în stele cititori. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preînălțe în toți vecii!

Și în acest tropar sfințitul melod se referă la istoria de mai sus a Babilonului. Așadar zice că, odinioară, cetatea Babilonului a dus în robie cetatea Sionului (Ierusalimul) și a luat din ea *prăzile*: aurul, argintul și alte bogății *dobândite cu sulița*. Iar acum, Stăpânul Hristos nu a lăsat nepedepsită acea ocară făcută Sionului de către Babilon, ci, născându-Se cu trupul din acest Sion robit și făcut de ocară, nu îi ia Babilonului doar *comorile*, aurul, tămâia și smirna, pe care magii le-au adus lui Hristos, ci chiar și pe regii Babilonului și ai Persiei, adică pe magii* care se îndeletniceau cu privitul în stelele cerului; deci și pe ei îi trage ca să I se închine Lui. Cum? Prin mijlocirea acelei stele nemaivăzute, care i-a călăuzit din Persia la Ierusalim. Restul troparului a fost lămurit mai sus.

Cântarea a 9-a. Irmos

Taină străină văd și mai presus de minte, cer fiind peștera, tron heruvicesc – Fecioara, ieslea – loc în care S-a culcat Cel neîncăput, Hristos-Dumnezeu, pe Care, laudându-L, să-L mărim.

186, 2

Începutul irmosului de față a fost preluat, cuvânt cu cuvânt, din *Cuvântarea dumnezeiescului Gură de Aur la Nașterea Domnului*, unde limba retorică și frumos-grăitoare începe așa: „Taină străină și mai presus de minte văd!“** Melodul l-a imitat aici și pe acel proroc străvăzător, Avacum,

Nast I, PG 56, 385

* De aceea meticolosul Fotie, în discuția 119 din *Amfilohice*, crede că magii, când I-au adus lui Hristos daruri, au împlinit prorocia lui David care zice: „Daruri îi vor duce regii arabilor și cei din Saba“ (Ps. 71, 10). Fiindcă Evangelistul Matei a spus că magii veniseră de la Răsărit, de aceea nu pare ciudat dacă unii au spus că magii au venit din Arabia, alții, din Babilon, iar cei mai mulți, că au venit din Persia, pentru că toate aceste ținuturi se află la răsărit de Ierusalim. Dar cei mai mulți spun că magii au venit din Persia, fiindcă, potrivit amintitului Fotie, perșii stăpâneau atunci în acele locuri. Zice așa: „Perșii dețineau pe atunci puterea asupra acelor ținuturi. Pământul lor avea aur, smirnă și tămâie alese. Dar fiindcă împărăția egiptenilor se destrămase sub asirieni, iar cea a asirienilor fusese trecută sub perși, și fiindcă regii perși aveau atunci pe pământ autoritatea, trebuia ca cei care s-a întâmplat să dețină în acele timpuri autoritatea să vină ca să se închine și să aducă daruri Celui dintâi și singurului Împărat al veacurilor, Hristos, Dumnezeul nostru, Care S-a arătat pe pământ, mărturisind prin acest gest că Împăratul născut este Stăpân, Domn și Împărat chiar și al celor ce stăpânesc, pentru scurt timp, întreg pământul și care au întâietatea asupra tuturor, închinându-l-se și aducându-l daruri“ [*Amf* 306, PG 101, 1148C-1149A].

** Această cuvântare se păstrează în vol. V al ediției din Etona [*OGE* 5, pp. 846-851];

care zice: „Voi sta de strajă unde sunt, mă voi sui pe stâncă și voi căuta să văd“, pentru că stând și el de strajă, adică fiind atent cu mintea, suindu-se în inimă, ca pe o stâncă, prin întoarcerea minții în inimă și prin unirea lor, a văzut de acolo, prin lucrarea Duhului, tainica naștere din Fecioară a Mântuitorului. De aceea, minunându-se de această taină de neînțeles, a strigat rostind aceste cuvinte minunate: *Taină străină văd și mai presus de minte*. După ce a spus și ce fel de taină e, zice: Văd că peștera pământescă și întunecoasă a devenit cer înalt și luminos, căci Cuvântul mai presus de ființă al Tatălui, Care locuiește în ceruri și este slăvit fără încetare de mii de îngeri și de zeci de mii de arhangheli, a primit să Se nască și să locuiască în ea. Văd că Fecioara Maria și de Dumnezeu Născătoarea, deși avea trup material, s-a făcut *tron heruvicesc*, pentru că Cel ce Se odihnește pe tronul plin de slavă și pe spatele heruvimilor cu ochi mulți și imateriali Și-a făcut tron din neprihănitul pânțec și din brațele Fecioarei și S-a odihnit. Văd că acea iesle de necinste și foarte mică a ajuns loc preaslăvit și foarte încăpător, pentru că Dumnezeu, Cel ce este *neîncăput* de nimic după dumnezeire, *S-a culcat* în ea după omenitate. De aceea și Grigorie al Tesalonicului, prăznuind la această sărbătoare a Nașterii lui Hristos, a zis: „Dacă există un cer al cerurilor, dacă există înălțimi de ape care să acopere cerurile, dacă există vreun loc, vreo stare sau vreo orânduire mai presus de lume, niciuna din ele nu are ceva mai minunat și mai dumnezeiesc decât peștera și ieslea, decât îmbăierile și scutecele Pruncului.“ Iar marele Atanasie a spus aceste cuvinte iscusite: „Odaia în care Fecioara a născut era preînchipuirea Bisericii, unde jertfelnicul era ieslea, Iosif era slujitorul, magii erau clericii, păstorii erau diaconii, îngerii erau preoții, Arhiereul era Domnul, tronul era Fecioara, vasele erau sâni, veșmântul era înomenirea, purtătorii de ripide erau heruvimii, discul era Duhul Sfânt, acoperământul discului era Tatăl, Care le-a adumbrat pe toate cu puterea Sa.“

Avac. 2, 1

cf. Om 58, 1,
FIIΣ 6, p. 626cf. Mar 7,
PG 28, 953CD

Dar, o, de Dumnezeu insufflatule Cosma – ar putea spune cineva cu nedumerire –, pe bună dreptate te-ai minunat de peșteră, fiindcă, deși era pământescă, s-a făcut cer; tot așa și cu ieslea, căci deși era mică, s-a făcut loc încăpător pentru Cel neîncăput; așadar, asemănarea lor s-a făcut plecând de la cele de jos spre cele de sus. Dar de Fecioară nu te-ai minunat cu dreptate când ai numit-o *tron heruvicesc*, pentru că asemănarea ei s-a

PG 56, 385-394].

făcut plecând de la cele de sus spre cele de jos, de vreme ce ea este mai cinstită fără de asemănare decât heruvimii. Astfel, Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, pogorându-Se de pe tronul sfânt de heruvimi, S-a așezat pe un tron mai de cinste și mai sfânt, care este Fecioara. Prin urmare, dezlegarea nedumeririi este aceasta: poate sfințitul melod a spus că Fecioara, care e mai cinstită decât heruvimii, este *tron heruvicesc* fiindcă, deși are trup material și gros, l-a socotit întocmai cu heruvimii imateriali și cu mulți ochi, având în minte curăția ei deplină, înțelepciunea preainaltă și cunoașterea lui Dumnezeu, pentru că heruvim înseamnă „mulțime de cunoaștere” și „revărsare de înțelepciune”, potrivit lui Dionisie Areopagitul.

cf. IC VII, 1,
PG 3, 205B

Tropar

Minunata mergere a stelei celei neobișnuite și noi, de curând ivite, care strălucea mai mult decât cele cerești, văzând-o magii, după semne au înțeles că Hristos Împăratul pe pământ S-a născut în Betleem spre mântuirea noastră.

Și în troparul de față ierarhul Cosma se referă la magii; spune că magii, fiindcă erau astrologi și se preocupau de mersul și mișcările astrelor rătăcitoare și nerătăcitoare¹⁹, când au văzut mergerea mai presus de minte și de fire a stelei abia ivite, noi și neobișnuite, care s-a arătat în vremea nașterii lui Hristos și a strălucit mai mult decât celelalte stele *cerești*, au înțeles de aici, ca dintr-un semn adevărat și de netăgăduit²⁰, că Hristos, noul Împărat, S-a născut pe pământ, în cetatea Betleem, spre mântuirea noastră, a oamenilor.

Datorită a trei cauze magii au cunoscut că cea stea era mai presus de fire și de minte. În primul rând, fiindcă nu numai că se mișca, dar se și oprea; și invers, nu numai că se oprea, dar se și mișca, fiindcă atunci când magii se porneau, se pornea și steaua, iar când magii se opreau, se oprea și steaua, ceea ce e un lucru mai presus de fire și de minte. În al doilea rând, pentru că cea stea se mișca cu mult mai jos decât celelalte stele. Așadar, când magii au ajuns aproape, ea se coborâse atât de mult, încât a venit și s-a oprit deasupra

¹⁹ De la *πλανητός*, „rătăcitor”, și antonimul său, derivate din verbul *πλανάω*, „a rătăci”, de unde e și substantivul *πλανήτης*, „planetă”.

²⁰ Sfântul Nicodim explică aici verbul *τεκμαίρομαι*, care mai înseamnă și „a trage concluzii plecând de la anumite indicii”, verb derivat de la *τέκμαρ*, care are și sensurile de „indiciu”, „semn”, „simptom”.

casei în care se afla Pruncul, deoarece ea însăși îi călăuzea: „Steaua pe care o văzuseră în Răsărit mergea înaintea lor, până ce a venit și a stat deasupra locului unde era Pruncul.” În al treilea rând, pentru că cea stea avea o strălucire atât de covârșitoare, încât covârșea toate celelalte stele *cerești* (în loc de *cele cerești*, *οὐρανίους*, unii scriu *cerul*, *οὐρανίου*, dar e greșit). Dacă vrei, iubite, să afli mai în amănunt despre această stea, vezi nota de la troparul cântării a patra din canonul de față, care începe așa: *Pe cititorii în stele, tăinuitorii...*

Mt. 2, 9

Vezi supra p. 149.

Tropar

Când magii au zis: „Unde este Pruncul-Împărat, Cel nou-născut, a Cărui stea s-a arătat? Căci am venit să ne închinăm Lui”, Irod, mâniindu-se, s-a tulburat, semețindu-se luptătorul împotriva lui Dumnezeu să-L omoare pe Hristos.

186, 30

Melodul s-a inspirat în acest tropar din capitolul 2 din *Sfânta Evanghelie după Matei*, căci acolo sunt scrise acestea: „Și născându-Se Iisus în Betleemul Iudeii, iată, magi de la Răsărit au venit în Ierusalim, zicând: «Unde este Cel ce S-a născut împărat al iudeilor? Căci am văzut steaua Lui în Răsărit și am venit să ne închinăm Lui.»“ De aceea imnograful, parafrazând aceste cuvinte, spune că atunci când magii au venit în Ierusalim, au întrebat: *Unde este Pruncul-Împărat, Care nu de mult S-a născut? Unde este Cel a Cărui stea a nașterii s-a arătat la Răsărit? Unde este Cel la care noi am venit ca să ne închinăm? Deci când magii au întrebat acestea, regele Irod s-a umplut de mânie și s-a tulburat. Ce altceva poate fi mai tulburător decât furia? Chiar nimic. De ce s-a tulburat? Fiindcă s-a pornit cu turbare să-L ucidă pe Iisus Hristos, Împăratul a toate, pentru că cel însetat de sânge se temea ca nu cumva Stăpânul Hristos să-i ia împărăția.*

cf. Mt. 2, 1-2

Tropar

Aflat-a lămurit Irod timpul stelei, prin ale cărei povățuiri magii în Betleem s-au închinat cu daruri lui Hristos, de Care spre țara lor fiind călăuziți, pe cumplitul ucigător de prunci lăsatu-l-au batjocorit.

186, 31

Și în acest tropar melodul s-a inspirat din capitolul 2 al *Sfintei Evanghelii după Matei*, în care sunt scrise cuvintele: „Atunci Irod, chemându-i în ascuns pe magi, a aflat lămurit de la ei timpul arătării stelei.” Așadar, acesta spune că regele Irod (nu Tetrarhul, ci fiul lui

Mt. 2, 7

cf. *TMt*,
PG 123, 161A

Antipatru, care era idumeu, născut din femeie arăboaică, pentru că atunci lipseau domnitorii din seminția lui Iuda, potrivit cu prorocia lui Iacov, așa cum tâlcuieste sfințitul Teofilact) i-a întrebat lămurit pe magi și a aflat de la ei în ce vreme s-a arătat steaua, ca, socotind timpul de la arătarea ei, să afle vremea când S-a născut Domnul și, astfel, să înceapă să ucidă pruncii născuți atunci.

cf. *TMt*,
PG 123, 168D

Mt. 2, 12

Prin urmare, din această pricină Irod i-a întrebat lămurit, aflând timpul în care steaua s-a arătat la Răsărit, *prin ale cărei povățuiri* (*ἡγεσίαις*)* magii s-au închinat lui Hristos în Betleem, aducându-I daruri materiale întreprinse: aur, tămâie și smirnă. Iar spre patria lor au fost îndrumați de către Hristos, potrivit sfințitului Teofilact, prin înștiințare și descoperire în vis**, căci zice: „Dar luând prin vis înștiințare să nu se mai întoarcă la Irod, pe altă cale s-au dus în țara lor.“ Așa l-au lăsat pe acest cumplit ucigător de prunci, pe Irod, ca să fie batjocorit și zeflemisit, fiindcă era vrednic de batjocură și de zeflemea. Dumnezeiasca dreptate l-a pedepsit de îndată, căci, potrivit sfințitului Teofilact, și-a dat necuratul suflet lovit fiind de febră, de dizenterie, de mâncărime, de umflarea picioarelor, de putrezirea părților rușinoase ce dădea naștere la viermi, de nădușeală, de groază și de zvâcnire în mădulare.

cf. *Tal* 24,
FR 3, p. 112

Dar și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon, să-l batjocorim pe Irod, anume cugetul și plăcerile trupești, fiindcă Irod înseamnă „cel de piele“, potrivit purtătorului de Dumnezeu Maxim. Sau, mai bine zis, să-l batjocorim pe Irod cel inteligibil, care este diavolul și care se silește să ne împiedice pe calea mântuirii, ridicând împotriva noastră întreaga lume și îndemnându-ne să părăsim calea cea bună pe care am

* De notat că, potrivit tâlcuitorului anonim, cuvântul *ἡγεσίαις* trebuia scris *ἡγησίαις*, întrucât provine de la verbul *ἡγησαί* – persoana a doua, pasiv, timpul perfect, al verbului *ἡγεῖσθαι*, „a povățui“. Dar se scrie cu *ε*, pentru că *η* se transformă în *ε*, căci, potrivit lui Theodoros Gazis, „formarea cuvintelor suferă multe modificări, însă derivarea se schimbă mereu“ [*Gram*, p. 171].

** Însă Iosif Vrienie, în *Cuvântarea a II-a la Bunavestire*, spune că arhanghelul Gavriil i-a călăuzit pe magi pe altă cale la întoarcerea în țara lor [*IBE* 2, p. 131]. Dar nu e o deosebire foarte mare între aceste două păreri, fiindcă și Gavriil, când i-a călăuzit, a făcut aceasta din voința și porunca lui Hristos-Dumnezeu, și nu din a sa.

ales-o și să ne întoarcem înapoi. Să ne îndepărtăm și noi pe altă cale (pe cea a virtuții) în țara noastră, adică în patria dintâi, care este raiul, cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce

S-a născut din Fecioară și ne-a renăscut din negrăită milă, Căruia
se cuvine slavă și stăpânire, împreună cu Tatăl
și cu Duhul Sfânt, în veci.

Amin.

Ὁ πεζὸς Κανὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως
Ποίημα τοῦ Κυρίου Κοσμᾶ

Ἀκροστιχίς

Χριστὸς βροτωθεὶς ἦν ὅπερ Θεὸς μένη.

Ὠδὴ α'. Ἦχος α'. Ὁ Εἰρμός

«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε·
Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε· ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ·
καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἄνυμνήσατε, λαοί, ὅτι δεδόξασται.»

5 ῥέυσαντα ἐκ παραβάσεως· Θεοῦ τὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον,
ὅλον τῆς φθορᾶς ὑπάρξαντα,· κρείττονος ἐπταικότα θείας ζωῆς·
αὐθις ἀναπλάττει· ὁ σοφὸς Δημιουργός, ὅτι δεδόξασται.

Ἰδὼν ὁ Κτίστης ὀλλύμενον· τὸν ἄνθρωπον, χερσὶν ὃν ἐποίησε,
κλίνας οὐρανούς· κατέρχεται,· τοῦτον δὲ ἐκ Παρθένου θείας ἀγνῆς·
ὅλον οὐσιοῦται· ἀληθεία σαρκωθείς, ὅτι δεδόξασται.

10 Σοφία, λόγος καὶ δύναμις,· Υἱὸς ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα,
Χριστὸς ὁ Θεὸς δυνάμεις λαθῶν,· ὅσας ὑπερκοσμίους, ὅσας ἐν γῆ,
καὶ ἐνανθρωπήσας· ἀνεκτήσατο ἡμᾶς, ὅτι δεδόξασται.

Ὠδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

15 «Τῷ πρὸ τῶν αἰῶνων· ἐκ Πατρὸς γεννηθέντι· ἀρρηέστως Υἱῷ·
καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκ Παρθένου· σαρκωθέντι ἀσπόρως· Χριστῷ τῷ Θεῷ·
βοήσωμεν· ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν· ἅγιος εἶ, Κύριε.»

7 Ὁ τῆς ἐπιπνοίας· μετασχὼν τῆς ἀμείνω· Ἀδάμ χοϊκός· καὶ πρὸς φθορὰν
κατολισθήσας· γυναικεῖα ἀπάτη· Χριστὸν γυναικός· βοᾷ ἐξορῶν·
ὁ δι' ἐμὲ κατ' ἐμὲ γεγονώς· ἅγιος εἶ, Κύριε.

Canonul în proză al Nașterii lui Hristos
Facere a lui Kyr Cosma

Acrostih

Hristos, înomenindu-Se, rămâne ce era: Dumnezeu.

Flp. 2, 6-7

Cântarea 1. Glasul 1. Irmos

„Hristos Se naște, slăviți-L! Hristos din ceruri, întâmpinați-L!
Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului, tot pământul,
și cu veselie laudați-L, popoare, că S-a proslăvit.“

Grigorie Teologul,
*Cuv38, 1 (PG 36,
312A); I Tes. 4, 17
Ps. 95, 1; Ode 1, 1*

Pe cel făcut după chipul lui Dumnezeu, care s-a prăvălit din pricina călcării
și a căzut din viața mai bună și dumnezeiască, cu totul fiind al stricăciunii,
înțeleptul Creator îl plămădește iarăși, că S-a proslăvit.

Grigorie Teologul,
*Cuv38, 3 (PG 36,
313C); Ode 1, 1*

Văzând Ziditorul că pierе omul pe care cu mâinile l-a făcut, Se pogoară
plecând cerurile, iar pe acesta din fecioară dumnezeiască și curată îl ia
cu totul întru ființă, cu adevărat întrupându-Se, că S-a proslăvit.

Ode 1, 1

Înțelepciune, Cuvânt și Putere, Fiu al Tatălui și Strălucire fiind Hristos-
Dumnezeu, atât de puterile mai presus de lume, cât și de cele de pe pământ
tăinuindu-Se și înomenindu-Se, iarăși ne-a dobândit, că S-a proslăvit.

*I Cor. 1, 24; In. 1,
1 Mt. 3, 17; Evr.
1, 3 Ode 1, 1; Ioan
Gură de Aur, Bnv I
(PG 50, 794)*

Cântarea a 3-a. Irmos

„Fiului celui mai înainte de veci născut fără schimbare din Tatăl,
și mai pe urmă din Fecioară întrupat fără sămânță, lui Hristos-Dumnezeu
să-I strigăm: Cel ce ai înălțat cornul nostru, sfânt ești, Doamne.“

Ode 3, 1-2

Cel ce de suflarea mai bună s-a împărtășit, Adam cel de țărână,
și spre stricăciune a alunecat prin amăgire femeiască, pe Hristos cel din femeie
văzând, strigă: Cel ce pentru mine ca mine Te-ai făcut, sfânt ești, Doamne.

Grigorie Teologul,
*Cuv38, 13 (PG 36,
325CD); Ode 3, 2*

Σύμμορφος πηλίνης' εὐτελοῦς διαρτίας,' Χριστέ, γεγονώς' καὶ μετοχῆ σαρκὸς
 τῆς χείρω' μεταδούς θείας φύτλης,' βροτὸς πεφυκὼς' καὶ μείνας Θεός'
 καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν' ἅγιος εἶ, Κύριε.

5 Βηθλεὲμ εὐφραίνου,' ἡγεμόνων Ἰούδα' βασιλεία,' τὸν Ἰσραὴλ γὰρ
 ὁ ποιμαίνων' χερουβιμ ὁ ἐπ' ὤμων' ἐκ σοῦ προελθὼν Χριστὸς ἐμφανῶς'
 καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν,' πάντων ἐβασίλευσεν.

Ὡδὴ δ'. Ὁ Εἰρμός

«Ράβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ' καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς, Χριστέ,' ἐκ τῆς Παρθένου
 ἀνεβλάστησας' ἐξ ὄρους ὁ αἰνετὸς' κατασκίου δασέος' ἤλθες σαρκωθεὶς ἐξ
 ἀπειράνδρου' ὁ ἄυλος καὶ Θεός' δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.»

10 Ὅν πάλαι προεῖπεν Ἰακώβ' ἐθνῶν ἀπεκδοχὴν, Χριστέ,' φυλῆς Ἰούδα
 ἐξαντέιλας' καὶ δύναμιν Δαμασκοῦ,' Σαμαρείας σκυλά τε' ἤλθες προνομεύσων,
 πλάνην τρέπων' εἰς πίστιν θεοτερπῆ' δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

15 Τοῦ μάντεως πάλαι Βαλαάμ' τῶν λόγων μυητὰς σοφοῦς' ἀστεροσκόπους
 χαραῶς ἐπλησας,' ἀστὴρ ἐκ τοῦ Ἰακώβ' ἀνατείλας, Δέσποτα,' ἐθνῶν ἀπαρχὴν
 εἰσαγομένους' ἐδέξω δὲ προφανῶς' δῶρά σοι δεκτὰ προσκομίζοντας.

Ὡς πόκω γαστρὶ παρθενικῇ' κατέβης ὑετός, Χριστέ,' καὶ ὡς σταγόνες ἐν γῆ
 στάζουσαι' αἰθίορες καὶ θαρσεῖς' καὶ ἀράβων νῆσοί τε' Σαβᾶ μῆδων πάσης
 γῆς κρατοῦντες' προσέπεσόν σοι, Σωτήρ' δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Ὡδὴ ε'. Ὁ Εἰρμός

20 «Θεὸς ὢν εἰρήνης, Πατὴρ οἰκτιρῶν,' τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὸν ἄγγελον'
 εἰρήνην παρεχόμενον' ἀπέστειλας ἡμῖν' ὅθεν θεογνωσίας' πρὸς φῶς
 ὀδηγηθέντες,' ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες' δοξολογοῦμέν σε, Φιλάνθρωπε.»

Ἐν δούλοις τῷ καίσαρος δόγματι' ἀπεγράφης πειθήσας καὶ δούλους ἡμᾶς'
 ἐχθροῦ καὶ ἁμαρτίας' ἠλευθέρωσας, Χριστέ-' ὅλον τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ' πτωχεύσας
 καὶ χοϊκὸν' ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως' καὶ κοινωνίας ἐθεοῦργησας.

2 χείρω : χείρους V || 3 καὶ : ὁ K || 8 δασέος : δασέως K I || 11 προνομεύσων : προνομεύσας V K ||
 12 θεοτερπῆ : θεοπερπῆ K

De-un chip cu alcătuirea cea de lut și neînsemnată făcându-Te, Hristoase, și dându-ne din firea dumnezeiască prin părtășia la trupul mai rău, muritor după fire făcându-Te și rămânând Dumnezeu și înălțând cornul nostru, sfânt ești, Doamne.

Flp. 2, 6-7
Grigorie Teologul,
Cuv 38, 13 (PG 36,
325CD); *Ode* 3,
1-2; *lov* 33, 6

Betleeme, veselește-te, împăratul¹ ocârmuitorilor lui Iuda! Căci Cel ce paște pe Israel, Cel ce șade pe umerii heruvimilor, din tine ieșind Hristos în chip vădit și înălțând cornul nostru, peste toți a împărățit.

Mih. 5, 1
Ps. 79, 2-3
Ode 3, 1-2

Cântarea a 4-a. Irmos

„Toiag din rădăcina lui Iesei și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară, ai odrăslit. Cel lăudat, din muntele cel împădurit și cu umbră deasă venit-ai întrupându-Te din cea neispitită de bărbat, Cel nematerialnic și Dumnezeu. Slavă puterii Tale, Doamne!“

Is. 11, 1
Ode 4, 3
Ode 4, 4

Tu, Cel pe Care Iacov L-a numit odinioară „așteptarea neamurilor“, Hristoase, din seminția lui Iuda ai răsărit și puterea Damascului și-ale Samariei prăzi ai venit să le jefuiești, rățacirea prefăcând-o în credință desfătătoare pentru Dumnezeu. Slavă puterii Tale, Doamne!

Fc. 49, 10
Is. 8, 4
Ode 4, 4

Pe cititorii în stele, tăinuitorii înțelepți ai cuvintelor ghicitorului de odinioară Balaam, i-ai umplut de bucurie, ca o stea din Iacov răsărind, Stăpâne, căci s-au adus pe ei înșiși pârgă a neamurilor; i-ai primit la vedere pe cei ce-Ți aduc daruri bine-primate.

Num. 24, 17
Mt. 2, 11

Ca ploaia pe lână Te-ai pogorât în pânțele feciorelnic, Hristoase; și, ca picurii ce picură pe pământ, etiopienii și tarsienii și insulele arabilor, Saba și cei ce stăpânesc tot pământul mezilor căzut-au înaintea Ta, Mântuitorule. Slavă puterii Tale, Doamne!

Ps. 71, 6
Ps. 71, 9-11
Ode 4, 4

Cântarea a 5-a. Irmos

„Dumnezeul păcii fiind, Părintele îndurărilor, pe al Tău Înger al marelui sfat L-ai trimis ca să ne dăruiască pace, de unde povățuiți fiind la lumina cunoștinței de Dumnezeu, din noapte mâncând, Te doxologim, Iubitorule de oameni.“

Flp. 4, 9; *Rom.* 15,
33; *Evr.* 13, 20
2 Cor. 1, 3; *Is.* 9, 5
In. 14, 27; *Ef.* 2, 14
Ode 4, 4; *Ode* 5, 9

Cu robii Te-ai înscris, ascultând de porunca cezarului, iar pe noi, robii vrăjmașului și ai păcatului, ne-ai liberat, Hristoase; sărăcind dar cu tot ceea ce este al nostru și de țărână, aceea ai îndumnezeit prin însăși unirea și părtășia.

Lc. 2, 1
2 Cor. 8, 9

¹ În greacă, βασιλεια, folosit de scriitorii antici cu sensul lui βασιλίσσα, „împărăteasă“, potrivit lămuririi Cuviosului Nicodim din tâlcuirea troparului, lămurire care nu a mai fost redată în traducere la locul respectiv. Iar în tropar, βασιλεια a fost redat cu „împărat“ pentru acordarea în gen cu numele Betleem.

Ἴδου ἡ Παρθένος, ὡς πάλαι φησίν, ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσα ἐκύησε'
 Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα' καὶ μένει παρθένος, δι' ἧς καταλλαγέντες' Θεῶ
 οἱ ἁμαρτωλοὶ' Θεοτόκον κυριῶς' οὐσαν ἐν πίστει ἀνυμνήσωμεν.

ᾠδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Σπλάγχων Ἰωνᾶν' ἔμβρουον ἀπήμεσεν' ἐνάλιος θήρ' οἶον ἐδέξατο, τῇ Παρθένῳ
 5 δὲ' ἐνοικήσας ὁ Λόγος καὶ σάρκα λαβών' διελήλυθε φυλάξας ἀδιάφθορον,
 ἧς γὰρ οὐχ ὑπέστη ρεύσεως' τὴν τεκοῦσαν κατέσχεν ἀπήμαντον.»

Ἦλθε σαρκωθείς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, γαστρὸς ὄν Πατῆρ' πρὸ ἐωσφόρου
 γεννᾶ, τὰς ἡνίας δὲ' ὁ κρατῶν τῶν ἀχράντων δυνάμεων' ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων
 ἀνακλίνεται, ῥάκει σπαργανοῦται, λύει δὲ' πολυπλόκους σειρὰς παραπτώσεων.

10 Νέον ἐξ Ἀδάμ' παιδίον φυράματος' ἐτέχθη Υἱὸς' καὶ πιστοῖς δέδοται, τοῦ δὲ
 μέλλοντος' οὗτός ἐστιν αἰῶνος Πατῆρ καὶ Ἄρχων' καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης
 βουλῆς ἄγγελος' οὗτος ἰσχυρὸς Θεὸς ἐστὶ' καὶ κρατῶν ἐξουσία τῆς κτίσεως.

ᾠδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Οἱ παῖδες εὐσεβείᾳ' συντραφέντες, δυσσεβοῦς προστάγματος'
 καταφρονήσαντες' πυρὸς ἀπειλὴν οὐκ ἐπτοήθησαν, ἀλλ' ἐν μέσῳ
 15 τῆς φλογὸς ἐστῶτες ἔψαλλον' ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»

Ποιμένες ἀγραυλοῦντες' ἐκπλαγοῦς φωτοφανείας ἔτυχον,
 δόξα Κυρίου γὰρ' αὐτοὺς περιέλαμψε καὶ ἄγγελος, ἀνυμνήσατε,
 βοῶν, ὅτι ἐτέχθη Χριστός· ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ἐξαίφνης σὺν τῷ λόγῳ' τοῦ ἀγγέλου οὐρανῶν στρατεύματα, Δόξα,
 20 ἐκραύγασον, Θεῶ ἐν ὑψίστοις, ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία
 Χριστὸς ἔλαμψεν' ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ῥῆμα τί τοῦτο; εἶπον' οἱ ποιμένες, διελθόντες ἰδῶμεν' τὸ γεγονός θεῖον'
 Χριστὸν Βηθλεὲμ καταλαβόντες δὲ' σὺν τῇ τεκούσῃ προσεκύνουν
 ἀναμέλποντες' ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

16 157 Iată, Fecioara – cum zice odinioară –, în pântece zămislind, a născut Dumnezeu
Ce S-a înomenit și rămâne fecioară, prin care împăcându-ne noi, păcătoșii, cu
Dumnezeu, fiind de-a dreptul Născătoare de Dumnezeu, cu credință să o lăudăm.

Is. 7, 14

Cântarea a 6-a. Irmos

17 158 „Din măruntaie pe Iona, ca pe un făt, l-a lepădat fiara mării, precum l-a primit,
iar Cuvântul, în Fecioară sălășluindu-Se și trup luând, a ieșit păzind-o nestricată,
căci Cel ce n-a suferit schimbare pe ceea ce L-a născut a păzit-o nevătămată.“

Iona 2, 1

18 160 Venit-a întrupându-Se Hristos, Dumnezeul nostru, pe Care din pântece Tatăl
mai înainte de luceafăr Îl naște, iar Cel ce ține frâiele neprihănitelor puteri
în ieslea necuvântătoarelor Se culcă, cu scutece Se înfașă, dar dezleagă
lanțurile cele cu multe împletituri ale păcatelor.

Ps. 109, 3

19 162 Prunc tânăr din frământătura lui Adam S-a născut și Fiu credincioșilor este dat,
iar Acesta este Părinte și Stăpânitor al veacului ce va să fie și Se cheamă Înger
al marelui sfat; Acesta este Dumnezeu tare și Care stăpânește cu putere făptura.

Is. 9, 5

Cântarea a 7-a. Irmos

20 163 „Tinerii, în bună-cinstire fiind crescuți, răucinstitoarea poruncă
necocotind-o, de groaza focului nu s-au spăimântat, ci în mijlocul
văpăii stând cântau: Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat.“

Ode 7, 2

21 164 Păstori ce stăteau pe câmp au întâmpinat înspăimântătoarea arătare de lumină,
căci slava Domnului împrejurul lor a strălucit, și un înger [a stat] strigând:
Cântați, că S-a născut Hristos! Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat.

Lc. 2, 8-11
Ode 7, 2

22 166 Deodată, împreună cu cuvântul îngerului, oștirile cerești au strigat:
Slavă lui Dumnezeu întru cele preainalte, pe pământ pace, între oameni
bunăvoire; Hristos a strălucit. Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat!

Lc. 2, 13
Ode 7, 2

23 168 „Ce cuvânt este acesta? zis-au păstorii. Să mergem să vedem întâmplarea
dumnezeiască.“ Aflându-L dar pe Hristos în Betleem, I s-au închinat Lui împre-
ună cu ceea ce L-a născut, cântând: Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat!

Lc. 2, 15
Ode 7, 2

Ψδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Θαύματος ὑπερφυοῦς ἢ δροσοβόλος' ἐξεικόνισε κάμινος τύπον,' οὐ γὰρ
οὓς ἐδέξατο φλέγει νέους,' ὡς οὐδὲ πῦρ' τῆς θεότητος Παρθένου ἦν ὑπέδου
νηδύν' διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν' εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα
τὸν Κύριον' καὶ ὑπερυψούτω' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

24

169

5 Ἐλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ παῖδας' δορυκτῆτους Δαβιδ ἐκ Σιών ἐν αὐτῇ,
δωροφόρους πέμπει δὲ μάγους παῖδας,' τὴν τοῦ Δαβιδ' θεοδόχον θυγατέρα
λιτανεύσοντας' διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν' εὐλογεῖτω ἡ κτίσις
πᾶσα τὸν Κύριον' καὶ ὑπερυψούτω' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

25

170

10 Ὅργανα παρέκλινε τὸ πένθος ψῶδης,' οὐ γὰρ ἦδον ἐν νόθοις οἱ παῖδες
Σιών,' Βαβυλῶνος λύει δὲ πλάνην πᾶσαν' καὶ μουσικῶν' ἄρμονίαν Βηθλεὲμ
ἐξανατείλας Χριστός' διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν' εὐλογεῖτω ἡ κτίσις
πᾶσα τὸν Κύριον' καὶ ὑπερυψούτω' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

26

172

15 Σκῦλα Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών' καὶ δορυκτῆτον ὄλβον ἐδέξατο,
θησαυροὺς Χριστός ἐκ Σιών δὲ ταύτης' καὶ βασιλεῖς, σὺν ἀστέρι ὀδηγῶ,
ἀστροπολοῦντας ἔλκει.' Διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν' Εὐλογεῖτω ἡ κτίσις
πᾶσα τὸν Κύριον' καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

27

173

Ψδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

«Μυστήριον ξένον' ὄρω καὶ παράδοξον,' οὐρανὸν τὸ σπήλαιον, θρόνον
χερουβικόν' τὴν Παρθένον, τὴν φάτην χωρίον,' ἐν ᾧ ἀνεκλίθη ὁ ἀχώρητος'
Χριστός ὁ Θεός,' ὃν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνωμεν.»

28

174

20 Ἐξάισιον δρόμον' ὄρωντες οἱ μάγοι' ἀσυνήθους νέου ἀστέρος ἀρτιφασῶς'
οὐρανίους ὑπερλάμποντος,' Χριστὸν Βασιλέα ἐτεκμήραντο'
ἐν γῆ γεννηθέντα' Βηθλεὲμ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν.

29

176

25 Νεηγενές, μάγων' λεγόντων, παιδίον' ἀναξ, οὐ ἄστηρ ἐφάνη, ποῦ ἐστίν;
εἰς γὰρ' ἐκείνου προσκύνησιν ἤκομεν' μανεῖς ὁ Ἡρώδης ἑταράττετο,'
Χριστὸν ἀνελεῖν' ὁ θεομάχος φρουαττόμενος.

30

177

Ἡκρίβωσε χρόνον' Ἡρώδης ἀστέρος,' οὐ ταῖς ἡγεσίαις οἱ μάγοι ἐν Βηθλεὲμ'
προσκυνοῦσι' Χριστῶ σὺν δώροις,' ὑφ' οὗ πρὸς πατρίδα ὀδηγούμενοι'
δεινὸν παιδοκτόνον' ἐγκατέλιπον παιζόμενον.

31

177

Cântarea a 8-a. Irmos

„Cuptorul cel aducător de rouă a închipuit chipul minunii mai presus de fire, căci nu arde pe tinerii pe care i-a primit, precum nici focul dumnezeirii – pântecele Fecioarei, în care a intrat. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!“

*Dan. 3, 23
Ode 8, 34*

Fiica Babilonului îi trage din Sion pe fiii lui David dobândiți cu sulița, dar trimite pe fiii ei, magii, purtători de daruri, ca să se roage fiicei lui David, de Dumnezeu primitoarea. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!

*Ps. 44, 13
Ps. 136, 8
Ode 8, 34*

Tânguirea depărtat-a harfele de cântare, căci n-au mai cântat în locuri vitregești tinerii Sionului, dar Hristos, Cel ce din Betleem a răsărit, nimiceste toată rătăcirea Babilonului și armonia celor muzicești. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!

*Ps. 136, 1-4
Ode 8, 34*

Prazile împărătesei Sionului și bogăția cea dobândită cu sulița le-a luat Babilonul, dar Hristos, din Sionul acesta, cu steaua călăuzitoare trage comorile acestuia și pe regii cei în stele cititori. Pentru aceasta, laudând, să cântăm: Toată făptura să binecuvânteze pe Domnul și să-L preaînălțe în toți vecii!

Ode 8, 34

Cântarea a 9-a. Irmos

„Taină străină văd și mai presus de minte, cer fiind peștera, tron heruvicesc – Fecioara, ieslea – loc în care S-a culcat Cel neîncăput, Hristos-Dumnezeu, pe Care, laudându-L, să-L mărim.“

*Ioan Gură de Aur,
Nașt I (PG 56, 385)*

Minunata mergere a stelei celei neobișnuite și noi, de curând ivite, care strălucea mai mult decât cele cerești, văzând-o magii, după semne au înțeles că Hristos Împăratul pe pământ S-a născut în Betleem spre mântuirea noastră.

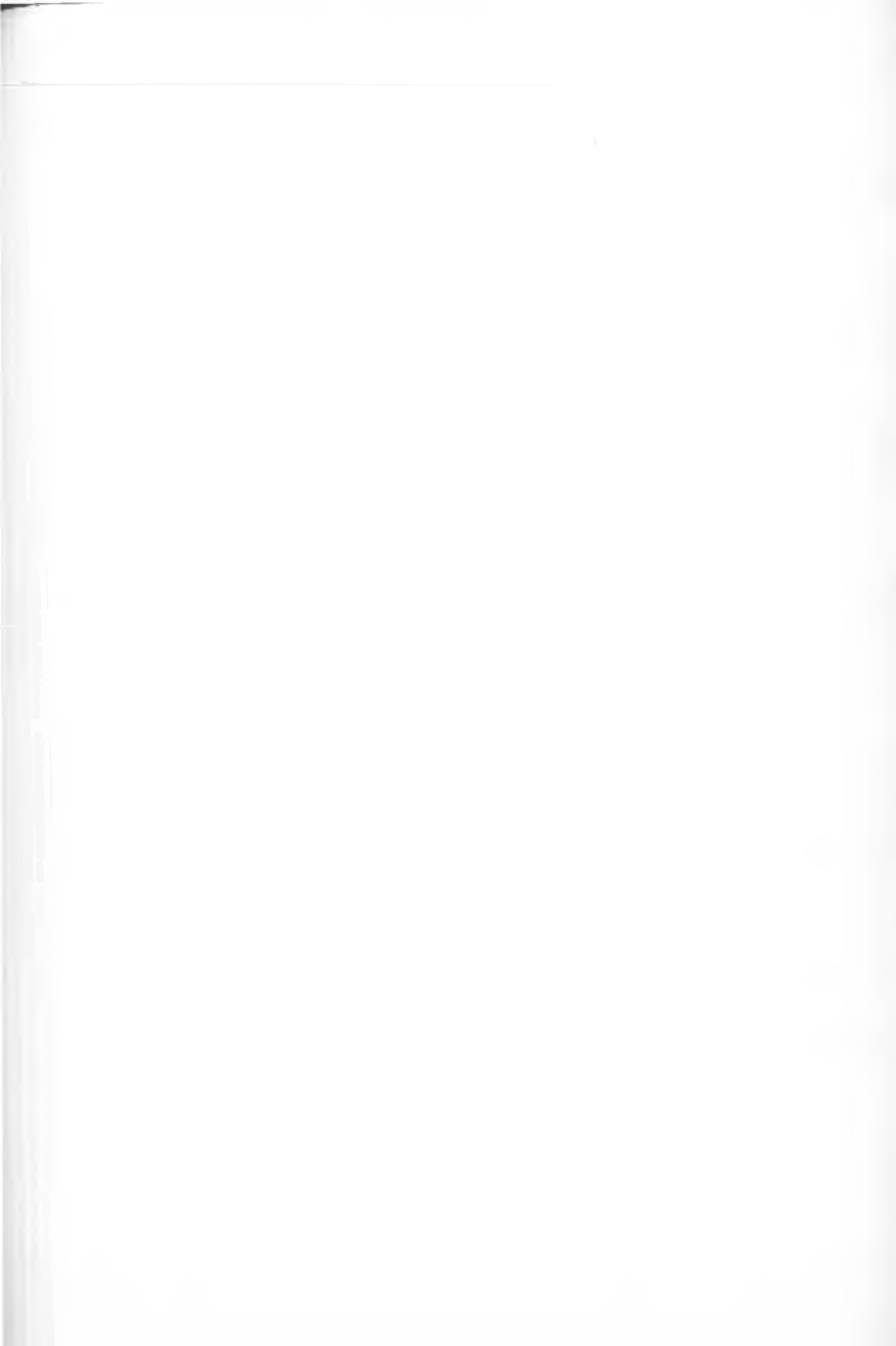
Mt. 2, 9

Când magii au zis: „Unde este Pruncul-Împărat, Cel nou-născut, a Cărui stea s-a arătat? Căci am venit să ne închinăm Lui“, Irod, mâniindu-se, s-a tulburat, semețindu-se luptătorul împotriva lui Dumnezeu să-L omoare pe Hristos.

Mt. 2, 1-2

Aflat-a lămurit Irod timpul stelei, prin ale cărei povățuiri magii în Betleem s-au închinat cu daruri lui Hristos, de Care spre țara lor fiind călăuziți, pe cumplitul ucigător de prunci lăsatu-l-au batjocorit.

Mt. 2, 7

PRECUVÂNTARE
LA CANONUL IAMBIC
AL NAȘTERII LUI HRISTOS

Poetul Homer a spus: „Hai dar, purcede și cântă-ne cea dinlăuntru podoabă.“¹ Grigorie Teologul a preluat cuvintele acestuia în scrisoarea sa către marele Vasile, al cărei început este: „Și fiindcă-mi îngădui gluma fără împotrivire...“ Apoi înțeleptul Teodor, tâlcuitorul canoanelor, preluând și el aceste cuvinte de la Grigorie Teologul, le-a scris aici, după care adaugă: Deci trecând noi de Cosma cel sporit în cele dumnezeiești sau, mai bine zis, lăsându-l puțin să se odihnească, haideți să purcedem cu tâlcuirea la Ioan din Damasc, ca să-i ascultăm preadulcea liră și sirenă² și lăuta cea plină de armonie, fiindcă în el se revarsă acum, din izvorul și vasul Duhului Sfânt, apa Cuvântului cea izvorâtoare de viață. Așadar, el se află acum în Biserica lui Dumnezeu nu ca să glăsuiască împotriva lui Cosma, cel de-un suflet și de-o viețuire cu el, cum fac retorii prin tribunale, care se căznesc în fel și chip să răstoarne unul altuia

cf. *Od VIII*, 492

Ep 5, PG 37, 28C

¹ Versul citat de Sfântul Grigorie diferă puțin de textul homeric, a cărui traducere este: „Hai dar, purcede și cântă a calului falnic podoabă.“ La curtea feacilor, Odysseu îl îndeamnă cu aceste cuvinte pe strălucitul aed Demodocus să-și continue cântarea despre cucerirea Troiei prin calul de lemn ce fusese lucrat cu măiestrie asemenea unei podoabe. Sfântul Grigorie, după ce într-o scrisoare anterioară îl tachinase pe Sfântul Vasile cu privire la condițiile de trai din Pont, unde cel din urmă întemeiase o mănăstire și voia să-l atragă și pe prietenul său, în următoarea scrisoare preia cuvintele lui Odysseu ca să-și continue tachinările față de Sfântul Vasile. Și Teodor Prodromos folosește cuvintele lui Homer pentru a continua cu tâlcuirea la canonul lui Damaschin, reformulându-le tot în hexamtru dactilic: „Haideți și noi să purcedem, cânta-vom o altă podoabă“ (PRODRONI, *Commentarios*, p. 57).

² Analogie cu sirenele din *Odysseia XII*, 142-200, păsări mitologice cu cap de femeie, care atrăgeau prin cântecul lor irezistibil pe oricine le asculta.

afirmațiile, trecând adeseori cu vederea cuvântul celui drept. Pe când dumnezeiescul Ioan se află aici, de față, ca să glăsuiască întocmai cu semenul său Cosma, fiindcă amândoi sunt atinși de unul și același plectru al aceluiași Mânuitor de alăută, adică amândoi sunt insuflați de una și aceeași insuflare și de același har al aceluiași Duh Sfânt. De aceea praznicul pe care musurgul și melurgul Cosma l-a cântat mai înainte fără metru³, dar în chip ales, înălțător și măreț, pe acesta îl cântă acum metric, în versuri iambice, și liricul și ieropsaltul Ioan din Damasc. Cineva ar putea spune pe bună dreptate despre cei doi acea zicere: „De la lira lui Orfeu la alăuta lui Demodocus“, adică de la un artist la altul. Să zăbovim, așadar, și asupra cântărilor izvorâtoare de dulceață și pline de nectar ale acestuia și să le tâlcuim potrivit cu făgăduința noastră de la început.

³ Vezi pe larg despre metrul antic în care au fost compuse canoanele melodice și metrul bisericesc specific celorlalte canoane în Introducere, *supra* pp. lxxix-lxxxviii.

TÂLCUIRE LA CANONUL IAMBIC

AL NAȘTERII LUI HRISTOS

FACERE A MONAHULUI IOAN DAMASCHIN

dar mai întâi la acrostihul în metru eroic și elegiac

Acrostih

*Cu melodii mlădioase cântările-L cântă pe Fiul,
Căci de al omului drag El pe pământ S-a născut;
Stric-ale lumii năpaste și multe suspine. Stăpâne,
Scapă-i de-aceste dureri pe ai lor glăsuitori.*

4, 1

Ș fânta muză a Bisericii lui Hristos, Ioan Damaschin, care, potrivit lui Teofan, mai este numit și „Râu de Aur“ datorită limbii sale frumoase, înfloritoare și strălucitoare asemenea aurului, ne arată aici scopul și tema acestui canon pe care urmează să-l alcătuiască la această sărbătoare. Zice, așadar: *Cântările* (canonul), alcătuite aici după metrica poeziei, Îl laudă și-L slăvesc pe Fiul lui Dumnezeu. Orice imn este, de obicei, frumos și-L laudă pe Dumnezeu, dar cel alcătuit metric este mai elogios, căci cu cât e mai anevoios în alcătuire, cu atât e mai minunat, așa cum a spus tâlcuitorul anonim.

Așadar, *cântările* Îl laudă și-L slăvesc pe Fiul lui Dumnezeu, Care Se naște din Fecioară *pe pământ* spre mântuirea oamenilor*, iar prin nașterea Lui după trup strică și nimicește necazurile lumii și ale oamenilor pline de *multe suspine*, anume călcarea poruncii de către Adam, păcatul strămoșesc și pedeapsa dată oamenilor pentru călcare și păcat: spini, întristări, suspine, rele-pățimiri, precum și ceea ce este mai cumplit decât toate: moartea. Iar apoi, îndreptându-și cuvântul către Hristos cel născut, poetul zice: Dar, o, *Stăpâne* și Împărate Hristoase, slobozește-i de amintitele dureri și necazuri pe cei ce cântă acest canon iambic.

Partea aceasta poate fi interpretată și altfel, adică: O, Tu, Stăpâne Hristoase, slobozește-mă pe mine, glăsuitoarul și cântărețul Tău, de durerile acestei

* Aici, oamenii sunt numiți *μέρορες* fiindcă le-a fost hărăzit (*με-μερ-ομεν*) grai (*όρα*), adică glas articulat, care exprimă realități, fiindcă și animalele au glas, dar e nearticulat și nedeslușit.

cf. Cron, PG 108,
824C *passim*

vieți pline de trudă, pentru că cei ce viețuiesc după Dumnezeu Îl roagă să-i izbăvească de această viață plină de suspine și să-i mute la acea fericire, așa cum și prorocul David, răbdând cu greu viețuirea și zăbovirea pe pământ, a zis: „Vai mie, că pribegia mea s-a prelungit.“*

Ps. 119, 5

Cântarea 1. Glasul 1. Irmos

*Mântuit-a poporul minuni făcând Stăpânul: valul cel ud al mării uscându-l odinioară; iar de bunăvoie născându-Se din Pruncă, calea cerului umblată o așterne nouă; pe Cel ce după fință este întocmai și cu Tatăl, și cu oamenii Îl proslăvim**.*

224, 2

dinioară – zice –, Dumnezeu-Cuvântul și Stăpânul, făcând minuni prin prorocul Moise, a mântuit poporul lui Israel de tirania lui Faraon. Cum? Făcând din *valul cel ud* al Mării Roșii uscat și arătând că poate fi umblat. Iar acum tot Dumnezeu-Cuvântul, născându-Se din Fecioara Maria de bunăvoie și cu voință atotputernică, nu a făcut ca atunci, anume ca marea să poată fi umblată sau, mai bine zis, doar o mică parte din mare, și nici nu a făcut această binefacere doar pentru un singur popor, ca cel israelit, ci, deschizând calea foarte largă a cerului prin Nașterea Sa după trup, a făcut-o să fie umblată de toți oamenii. Prin urmare, minunea aceasta este cu mult mai presus de minte decât cea de atunci.

Iar aceasta s-a petrecut după cuviință, pentru că minunea de atunci a fost săvârșită prin robul și slujitorul Său Moise, pe când aceasta a fost săvârșită prin Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu, Care este Domnul și Stăpânul lui

* Tâlcuitorul anonim zice: „Trebuie observat că aproape tot acrostihul acestui canon este alcătuit și împodobit cu cuvinte homerice, căci μέροψ, *om*, εἶνεκα, *de dragul*, ἐν χθονί, *pe pământ*, și πολύστονα πήματα, *năpaste și multe suspine*, precum și ἄνα (în loc de ἄναξ, „stăpân“) sunt toate homerice, fapt care arată erudiția și îndemânarea melodului.“ Același tâlcuitor mai adaugă și următoarele: „Aceste cântări alcătuite în metru iambic au măiestrie doar ca formă, pentru că, fiind scrise metric, cuprind lucruri noi în privința cuvintelor, iar uneori și a sintaxei, pe când cele scrise în proză (adică fără metru) de către dumnezeiescul Cosma: *Hristos Se naște... și: Fundul adâncului l-a descoperit...*, au măiestrie nu după formă, ci după conținut, pentru că sunt bogate în istorisiri și înfrumusețate cu bogăția mai presus de fire a înțelesurilor și a exemplelor. Dar trebuie să ne minunăm de amândoi melozii, pentru că fiecare a împodobit în felul său cu imne aceste sărbători împărătești și dumnezeiești, așa cum harul dumnezeiesc i-a insuflat pe amândoi.“

** În multe mineie tipărite acest vers nu este scris corect: Ἦσον τῷ Πατρὶ καὶ βροτοῖς δοξάσωμεν, *întocmai cu Tatăl și cu oamenii să-L slăvim*, fiindcă nu e metric [vezi analiza metrică a acestui vers în Introducere, *supra* pp. lxxx-lxxxii].

Moise. Așadar, pe Acest Dumnezeu-Cuvântul înomenit, Care a făcut asemenea minuni, noi, cei ce credem în El, *Îl proslăvim*, pentru că Același *este întocmai și cu Tatăl, și cu noi, oamenii*: cu Tatăl, după ființa și firea dumnezeirii; cu noi, oamenii, după ființa și firea omenității. A spus *Îl proslăvim*, iar nu „Îl lăudăm“ sau „Îl mărim“ ca să facă astfel referire la cuvintele specifice irmosului din cântarea întâi, care sunt: „Căci cu slavă S-a proslăvit.“

Ode 1, 1/leq. 15, 1

Tropar

Purtat-a pântecul sfințit, cel în chip vădit zugrăvit de nemistuitul rug, pe Cuvântul, Dumnezeu amestecat cu chipul muritor, Care dezleagă jalnicul pântec al Evei de blestemul amar de odinioară; pe Acela, muritorii, Îl proslăvim.

224, 3

Pântecul Maicii lui Dumnezeu, fiind sfințit prin venirea Duhului Sfânt – „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine“ – și limpede preînchipuit de rugul văzut de Moise pe Muntele Sinai, care ardea, dar nu era mistuit de foc*, *purtat-a*, adică L-a încăput pe Fiul și Cuvântul cel neîncăput al lui Dumnezeu. L-a purtat nu pe Dumnezeul netrupesc, ci pe Dumnezeul unit în chip ipostatic cu firea omenească și Care S-a făcut om desăvârșit. Cu ce scop S-a sălășluit în fericitul pântec al Fecioarei? Ca să dezlege nefericitul și *jalnicul pântec* al strămoașei Eva de acel blestem amar de demult la care a fost osândită, adică de a i se înmulți durerile și de a naște copii în dureri: „Îți voi spori, înmulțindu-le, durerile și geamătul; în dureri vei naște copii.“

Lc. 1, 35

Fc. 3, 16

Căci așa cum lemnul crucii Domnului a dezlegat blestemul intrat prin lemnul cunoștinței și așa cum moartea Lui a călcat moartea, tot așa și pântecul a sfințit pântecul, adică cel fericit pe cel jalnic, cel preadulce pe cel cu totul amar, cel binecuvântat pe cel blestemat și cel al Fiicei-Născătoare de Dumnezeu pe cel al strămoașei sale Eva. De aceea marele Vasile a spus despre Fecioară: „Nu se va mai auzi «în dureri vei naște copii», căci fericită e cea care-L naște pe Emanuel.“

*Nașt 6,
PG 31, 1473A*

* E cu adevărat foarte iscusit și meșteșugit acest tetrastih iambic pe care Teodor Ptohoprodromos, tâlcuitorul canoanelor, l-a stihuit la rugul care nu se mistuia; zice așa:

„— E foc în rug și — o minune! — nu e ars.
Sau focul nu e foc, și rugul nu e rug?
— Ba, tocmai, focu-i foc, iar rugul este rug,
Dar pe Fecioara care naște-o-nchipuie.“

[*TétrVT*, p. 51]

Iar înainte de aceasta, când arhanghelul Gavriil a binevestit zămislirea fără să-mânță, i-a spus Fecioarei: „Bucura-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei!” La fel și Elisabeta: „Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pântecelei tău.”

Lc. 1, 28

Lc. 1, 42

Când poetul zice: *Purtat-a pântecelul sfințit, cel în chip vădit zugrăvit de nemistuitul rug, pe Cuvântul*, vrea să arate cu uimire că pântecelul Fecioarei L-a răbdat pe Dumnezeu-Cuvântul, Care este imaterial și de neîndurat după dumnezeire. De aceea și sfințitul Teodot al Ancirei, adresându-se iudeului, zice: „Cum L-a văzut Moise pe Dumnezeu? I-a văzut firea nevăzută? Nicidecum, fiindcă lucrul acesta e cu neputință gândurilor omenești. Deci cum L-a văzut? Spune! A văzut că s-a aprins foc în rug de care acesta nu era mistuit. Așadar, de ce nu crezi în Cel ce S-a născut din Fecioară fără a-i strica fecioria? [...] Spune! Ce e mai minunat? Rugul care nu se mistuia, sau pântecelul feciorelnic, curat de patimile păcatului? Nu știi că cele vechi sunt prevestiri ale celor noi care se petrec acum? Căci tainele sunt preînchipuite prin cele vechi. De aceea rugul se aprinde, este văzut ca foc, iar cele ale focului nu sunt puse în lucrare și nici măcar nu vatămă. Oare nu o vezi pe Fecioara în acest rug? Oare nu vezi în acest foc iubirea de oameni a Celui ce a venit la noi?”

Nast 2, PG 77,
1371AB

Apoi melodul mai adaugă că pe Cel ce S-a sălășluit în pântecelul Fecioarei, pe Dumnezeu-Cuvântul, noi, oamenii, *Îl proslăvim*, ca prin verbul *proslăvim* să arate trăsătura specifică a cântării întâi, în care se spune: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit”, cum am spus și mai sus.

Ode 1, 11leș. 15, 1

Tropar

*Arătat-a steaua în chip vădit magilor pe Cuvântul cel înainte de soare,
Care a venit să curme păcatul; pe Cel îndurător în peștera săracă, pe Tine înfășat
în scutece, pe Care, bucurându-se, Te-au văzut Același: și muritor, și Domn.*

224, 3

șă cum Luceafărul material (al dimineții) le arată oamenilor răsăritul soarelui material, tot așa – zice – și acea stea mai presus de minte, care s-a arătat la Răsărit, în vremea Nașterii Domnului, le-a arătat magilor cititori în stele pe Cuvântul ipostatic al Tatălui, Care era mai înainte de zidirea soarelui și mai înainte de toți vecii, Care a venit și S-a întrupat ca *să curme* întunericul păcatului prin lumina dumnezeirii Sale. Dar steaua nu L-a arătat în vreme ce se mișca pe orbitele cerului, trimițându-și de acolo razele în lume, așa cum face soarele material când le trimite oamenilor

lumina. Nu! Ci Te-a arătat limpede magilor într-o peșteră cu totul umilă, pe Tine, Dumnezeu-Cuvântul, Cel plin de îndurare și preaiubitor de oameni, înfășat în scutece umile, cuvenite pruncilor. Așadar magii, luminați fiind, Te-au văzut cu bucurie Același: Dumnezeu și om.

De ce zice că L-au văzut Același, Dumnezeu și om, de vreme ce L-au văzut doar ca om, nu și ca Dumnezeu – „Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu L-a văzut“? Dezlegarea este aceasta: că, aici, verbul *au văzut* nu se referă doar la vederea cu ochii, ci și la cunoașterea cu mintea. Prin urmare, magii L-au văzut și L-au cunoscut pe Hristos ca Dumnezeu și om: ca Dumnezeu, prin cunoașterea minții, iar ca om, prin vederea cu ochii, atât mulțumită lui Balaam, cât și prin călăuzirea stelei, căci dacă nu L-ar fi cunoscut ca Dumnezeu, cum I s-ar fi închinat ca robi? Sau cum ar fi primit niște oameni, care erau împărați și dinaști, să aducă daruri unui copil atât de umil, care din pricina sărăciei a fost culcat în ieslea animalelor necuvântătoare? De notat că, potrivit tâlcuitorului anonim, *Ἰδον, au văzut*, trebuia scris cu diftongul *ei* astfel: *Εἶδον*. Doar că *μελέεσσω, melodii*, din acrostih a împiedicat acest lucru, drept care a fost scris cu *ι*. Totuși, ionienii obișnuiau să-l scrie cu *ι*, potrivit lui Ptohoprodromos.

In. 1, 18

Num. 24, 3-9

Vezi *infra* p. 224.
primul vers din
acrostih și v. 15.

Cântarea a 3-a. Irmos

Pleacă-Te spre imnele slugilor, Binefăcătorule, smerind sprânceana înălțată a vrăjmașului și ridicând, Atotvăzătorule, pe cântăreți deasupra păcatului, sprijiniți fiind, Fericite, în chip neclintit pe temelia credinței.

224, 5

De Dumnezeu insuflatul melod glăsuiește lui Hristos cel născut acest irmos, rugându-se atât pentru sine, melurghisitorul canonului de față, cât și pentru creștinii ce-l vor cânta. Așadar, zice către Domnul: **Ω**, Dumnezeul nostru, Binefăcătorul, Atotvăzătorul, Cercetătorul adâncului inimilor noastre și Singurul fericit, **Ἰ**ți cerem și Te rugăm, *pleacă-Te* spre aceste imne pe care noi, rugătorii și robii Tăi, **Ἦ**i le aducem **Ἦ**ie, și ascultă-le cu obișnuita Ta bunăvoință. **Ἦ**n ce chip Te vei pleca spre ele ca să le ascuți? Smerind sprânceana semeață a diavolului, care se mișcă împotriva noastră, fiindcă acesta, Doamne, este cel care cu mândria lui ne înfricoșează că va stăpâni lumea, ca pe un biet cuib, și că pe noi, cei ce locuim în ea, ne va lua atât de ușor, cum cineva ia ouăle dintr-un cuib de pasăre; și din mâinile lui nimeni nu-i va putea scăpa sau sta împotriva, fiindcă așa zice înfumuratul:

„Voi clătina cetățile locuite; și cu mâna mea voi lua întreaga lume, ca pe un cuib; ca pe niște ouă părăsite le voi ridica și nimeni nu va fi care să-mi scape sau să grăiască împotriva-mi.“

Is. 10, 13-14

Iar pe lângă acestea, Te vei pleca spre imnele noastre ridicându-ne pe noi, cântăreții Tăi, *deasupra păcatului*. Cum? Sprijinindu-ne *în chip neclintit pe temelie* și pe piatra nefărămițată a *credinței* în Tine. Astfel, prin credință ne vom arăta biruitori asupra păcatului și mai presus de păcat, iar păcatul va rămâne biruit de noi. Căci așa cum cei ce vor să biruiască un dușman uriaș și cu trup robust se urcă pe o stâncă tare și înaltă, iar de acolo îl lovesc și-lucid, tot așa și orice creștin, care vrea să biruiască păcatul și pe vrăjmașul diavol, trebuie să urce, în chip inteligibil, pe stânca înaltă și tare, care este Hristos, iar de acolo să-l lovească pe vrăjmaș și să-l surpe prin harul și puterea Lui. Ia seama că melodul nu a folosit alte cuvinte decât pe acestea: *sprijiniți fiind ... în chip neclintit*, ca să pună în lumină cuvintele specifice cântării a treia, adică: „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul“, de vreme ce verbul de mai sus este sinonim cu „s-a întărit“.

Ode 3, 111 Imp. 2, 1

Tropar

Dănțuirea cea de pe câmp, învrednicindu-se a vedea, în chip mai presus de minte, nașterea preafericită din preacurata Mireasă și ceata celor netrupești care-L cânta pe Stăpânul Hristos întrupat fără sămânță, clătina era de chipul cel străin.

226, 6

Dănțuirea păstorilor, zice, care cântau din fluiere sau care vegheau pe câmp, învrednicindu-se să vadă, în chip mai presus de rațiune și de înțelegere, *nașterea preafericită din preacurata Mireasă* și Pururea-Fecioară Maria, precum și cetele netrupeștilor îngeri care Îl laudau și-L slăveau pe Împăratul Hristos, Cel ce S-a întrupat fără sămânță de bărbat – „Și, deodată, laolaltă cu îngerul s-a văzut mulțime de oaste cerească laudându-L pe Dumnezeu și zicând: Slavă întru cele preainalte lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!“; ziceam deci că acea dănțuire a păstorilor de pe câmp, învrednicindu-se să vadă asemenea minuni, se minuna, după cum se și cuvenea să se minuneze, și era clătina cu mintea și uimită de *chipul cel străin* al tainei.

Lc. 2, 13-14

Cum să nu fie această taină străină, mai presus de fire și mai presus de minte, de vreme ce S-a născut Prunc fără sămânță de bărbat, iar Maica Lui care L-a născut a fost păzită fecioară și după naștere? Deci dacă îngerilor și

arhanghelilor și chiar și preînălților heruvimi și serafimi această taină mai presus de minte a iconomiei în trup le-a pricinuit uimire și spaimă, cum să nu se înspăimânte niște oameni simpli, care se îndeletniceau cu turmele și cu fluierul, când s-au învrednicit să vadă această taină înfricoșătoare și negrăită? Tâlcuitorul anonim însă spune că păstorii s-au clătinat și s-au înfricoșat de arătarea și de vederea îngerilor înainte să-L vadă pe Hristos. Și, într-adevăr, s-au înfricoșat la arătarea lor, după cum scrie dumnezeiescul Luca: „Și iată, îngerul Domnului a stat lângă ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor și ei s-au înfricoșat cu frică mare.” Nu doar păstorii care au văzut s-au mirat și s-au înfricoșat, ci chiar și cei ce n-au văzut, dar au auzit cuvintele păstorilor s-au mirat: „Și toți cei ce au auzit se mirau de cele grăite lor de păstori.” Vezi pricina pentru care îngerul s-a arătat păstorilor și de ce Dumnezeu i-a ales pe ei, în tâlcuirea troparului de la cântarea a șaptea, care începe așa: *Păstori ce stăteau pe câmp...*

Lc. 2, 9

Lc. 2, 18

Vezi supra p. 164.

Tropar

Împărățind peste înălțimea cerurilor, din milostivire Se face ca noi din Prunca nenuntită – nematerialnic fiind înainte, dar pe urmă primind grosimea trupului Cuvântul – ca la El să-l tragă pe cel întâi-zidit ce căzuse.

Insuflatul melod și-a amintit de adâncul dumnezeieștii iubiri de oameni, pentru care Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu S-a deșertat pe Sine până la noi, cei mai de jos, și, minunându-se de măreția de neînțelea a tainei, a melurghisit acest tropar. De aceea zice că Cuvântul viu și ipostatic al lui Dumnezeu-Tatăl, Care nu numai că a făcut cerurile, dar și împărățește peste înălțimea cerurilor, potrivit cu vrednicia nespūsă și nemărginită a dumnezeirii Sale, mișcat fiind de neînțeleasa iubire de oameni, Se face om pentru noi din *Prunca nenuntită* și Fecioara Maria. El, Care înainte era cu totul imaterial și netrupesc, în virtutea imaterialității înnăscute a dumnezeirii Sale, în vremurile din urmă S-a îngroșat prin trup și S-a îmbrăcat cu toată frământătura lui Adam. De ce? Ca prin înomenirea Sa să-L tragă la Sine pe Adam *cel întâi-zidit*, care prin călcare a căzut în stricăciune.

De notat că melodul a preluat sintagma *primind grosimea trupului* de la Grigorie Teologul, care în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos* zice: „Cel netrupesc Se întrupează, Cuvântul primește grosimea.” Și iarăși vorbește despre trupul lui Adam: „S-a îmbrăcat cu trupul gros, muritor

Cuv38, 2,
PG 36, 313B

cf. *Cuv* 38, 12,
PG 36, 324C

și îndărătnic. “ Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut S-a făcut om nu doar *ca noi* și din noi, ci și pentru noi și mai presus de noi. Marele Dionisie teologhisește despre această taină: „[Iisus] Cel iubitor de oameni în mod aparte, Cel mai presus de ființă, Care S-a făcut ființă din ființa oamenilor în chip mai presus de oameni și precum oamenii, era cu adevărat om. Dar Cel pururi mai presus de ființă nu este mai puțin supraplin de supraființialitate și, fără îndoială, de belșugul acesteia. Venind cu adevărat la ființă, S-a făcut ființă în chip mai presus de ființă și lucra cele ale omului într-un mod mai presus de om. Iar aceasta o arată Fecioara care naște în chip mai presus de fire.” Și mai apoi zice: „Iar cele ce se afirmă despre iubirea de oameni a lui Iisus au sensul unei negații prin excelență.” Și iarăși zice în capitolul al II-lea din *Despre numele divine*: „Și lucrul cel mai nou dintre cele noi este că [Dumnezeu-Omul] în cele firești ale noastre era mai presus de fire, iar în cele după ființă era mai presus de ființă, covârșindu-le pe toate cele ale noastre din noi, mai presus de noi.” Așadar, aceste patru sintagme sunt dogmatizate cu privire la iconomia întrupării: adică Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu S-a făcut om din noi, *ca noi*, pentru noi și mai presus de noi.

Ep 4, *PG* 3, 1072AB

ND II, 10,
PG 3, 649A

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul l-a numit aici pe Adam *întâi-zidit* (*πρωτόκτιτον*), pe când acesta nu numai că a fost zidit în urma zidirii inteligibile a îngerilor, ci și în urma celei sensibile, adică în urma cerului, a luminătorilor, a stelelor, a eterului, a văzduhului, a apei, a pământului, a pomilor și a animalelor; deci s-ar fi cuvenit să se numească „cel la urmă zidit”, nu *cel întâi-zidit*. Sau mai degrabă trebuia să-l numească „întâi-plămădit”, pentru că el a fost plămădit cel dintâi de mâna lui Dumnezeu și doar el s-a desfătat de înțelepciunea plămăditoare a Creatorului. Așadar, dumnezeiescul melod trebuia să-l numească pe Adam „întâi-plămădit” (*πρωτόπλαστον*), dar fiindcă silaba *πλα* este lungă și formează spondeu, care nu se potrivește în al șaselea picior din versurile iambice, necesitatea metrică l-a silit pe poet să scrie *πρωτόκτιστον*, *întâi-zidit*, în loc de *πρωτόπλαστον*. Dar iarăși, fiindcă silaba *κτι* este lungă și ea și formează spondeu, care nu-și are locul în al șaselea picior al versului iambic, de aceea din cauza metrului l-a eliminat pe *-σ-* și a scris *πρωτόκτιτον* în loc de *πρωτόκτιστον*, imitându-l pe poetul Homer, care făcuse la fel: în loc să spună *ἔϋκτίσμενον πτολίεθρον*, a spus *ἔϋκτίμενον πτολίεθρον*, „cetate frumos zidită”, la fel și *ἔϋκτισμένην Λῆμνον*, „Lemnos, [cetate] frumos zidită”,

Od III, 4 *passim*

din aceeași necesitate metrică⁴. Dar putea să-l elimine pe -σ- din cuvântul πρωτόπλαστον, însă atunci ar fi inovat cuvântul, pentru că nimeni nu-l mai folosise în această formă înaintea lui.*

//XXI, 40

Cântarea a 4-a. Irmos

*Plămădirea din nou a neamului muritor odinioară cântând-o prorocul Avacum,
o prevestește învrednicindu-se de a-i vedea în chip de negrăit preînchipuirea,
căci Prunc tânăr din muntele Fecioarei a ieșit Cuvântul
spre plămădirea din nou a popoarelor.*

Prorocul și văzătorul de Dumnezeu Avacum, cântând această cântare a patra a sa, *prevestește* și proorocește *plămădirea din nou* a neamului omenesc, fiindcă s-a învrednicit, ca proroc al lui Dumnezeu, să vadă de mai înainte, *în chip de negrăit*, adică cu ochii inteligibili și profetici, *preînchipuirea* tainei replămădirii. Care era această preînchipuire? Care alta dacă nu „muntele cel împădurit și cu umbră deasă” și Cel ieșit din acel munte? Și-ntr-adevăr, potrivit prevestirii acestui proroc, muntele împădurit și cu umbră deasă a fost Născătoarea și Fecioara Maria datorită virtuților și harurilor ei de la Dumnezeu, iar Cel ce a ieșit din acest munte a fost Cuvântul ipostatic și deofință cu Dumnezeu, Care S-a născut *Prunc tânăr* din acest munte cu umbră deasă al Maicii lui Dumnezeu. Cu ce scop? Ca iarăși să ne plămădească și să ne mântuiască pe noi, cei ce credem în El.

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

Potrivit și lui Daniel, Domnul *a ieșit* din munte și a fost tăiat, ca o piatră, dar nu de mână omenească, pentru a zdrobi și nimici împărățiile care se arătaseră regelui Nabucodonosor în vis: „Așa cum ai văzut că o piatră a fost tăiată din munte, dar nu de mână, și a sfărâmat lutul, fierul, arama, argintul și aurul.” Domnul *a ieșit* din muntele împădurit și cu umbră deasă potrivit și lui Avacum: „Dumnezeu din Teman va veni, și Cel Sfânt, din muntele cel

Dan. 2, 45

⁴ Vezi detaliat despre acest procedeu prozodic în Introducere, *supra* p. lxxxii.

* Zonaras spune, la glasul al 3-lea din Octoih, că omul este zidire și făptură a lui Dumnezeu, iar nu făptură a celui rău, cum spun maniheii, sau că este întinat, cum spun bogomilii (care se numesc așa de la slavonescul *bogo mile*, care înseamnă „Doamne, miluiește!”): „Cel viclean a plămădit trupul, dar nu a putut să-l însuflețească; iar Dumnezeu, la rugămintea celui viclean, i-a dat suflet. Deci, dacă a fost astfel însuflețit, omul este necurat. Doar că acestea sunt flecăreli și baliverne, pentru că omul, atât cu trupul, cât și cu sufletul, este o creație bună a lui Dumnezeu cel bun.”

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

împădurit și cu umbră deasă** , dar nu ca să zdrobească și să nimicească, ci ca să ne plămădească din nou și să ne mântuiască, adică să ne plămădească prin nașterea din Fecioară pentru a doua oară pe noi, care am fost zdrobiți și stricați de călcarea și păcatul lui Adam.**

Tropar

Întocmai ca muritorii venit-ai de bunăvoie, Preaînalte, trup luând din Fecioară, ca să curățești de veninul capului de balaur, ducând pe toți din porțile neînșorite la lumina purtătoare de viață, Dumnezeu după fire fiind.

, Preaînalte*** – zice – și Cuvântule ipostatic al Tatălui, fiind Tu Dumnezeu după fire și mai înainte de veci, în anii cei din urmă ai luat trup de bunăvoie și Te-ai născut din Fecioară asemenea nouă, oamenilor, adică om desăvârșit. Cu ce scop? Ca să ne cureți de veninul stricător de suflete din capul balaurului de demult, diavolul, care ne-a omorât în rai prin vicleanul său sfat. Și astfel ne-ai ridicat pe noi toți, ca din porțile întunecate ale necinstirii și ale păcatului, la lumina purtătoare de viață a cunoștinței de Dumnezeu și a virtuții. Căci precum așa-numitul antidot (contravenin) îi izbăvește pe cei care îl înghit și îi face imuni la veninul șerpilor sensibili, tot așa și înomenirea Ta s-a făcut contravenin și ne-a curățit de veninul șarpelui

* Vezi tâlcuirea irmosului care zice: *Toiag din rădăcina lui Iesei...*, pentru a vedea de ce Născătoarea de Dumnezeu este numită „munte împădurit și cu umbră deasă” [vezi *supra* p. 145].

** Notăm aici că „plămădire” (πλάσις) se spune, în sens propriu, cu privire la trupul omului, iar „facere” (ποίησις) privitor la suflet, potrivit lui David, care zice: „Măinile Tale m-au făcut [privitor la suflet] și m-au plămădit [privitor la trup]” (Ps. 118, 73). Grigorie al Nysssei, tâlcuind, zice: „L-a făcut pe omul lăuntric, l-a plămădit pe cel dinafară, fiindcă plămădirea e proprie lutului, iar facerea, stării «după chip». Așadar, trupul a fost plămădit, iar sufletul a fost făcut” [DCO II, PG 44, 280D]. Dar în mod figurat, „plămădire” se spune și despre suflet. De aceea Zaharia a spus: „Zice Domnul, Cel ce plămădește duhul omului întru el” (Zah. 12, 1). Prin „plămădire”, prorocul vorbește de plămădirea din nou a sufletului, potrivit cu tâlcuirea lui Chiril al Alexandriei, care tâlcuiește acest cuvânt: „Duhul omului este plămădit [...] întru el, nu la începutul existenței sale, când este chemat [...], ci atunci când este transfigurat din slăbiciune în putere, din lipsa de bărbăție în răbdare și, în general, când trece, în chip inteligibil, de la cele rușinoase la cele bune” [TZab V, 86, PG 72, 205B]. Prin urmare, sintagma *plămădire din nou*, pe care melodul o înfățișează în acest irmos, se referă și la trup, și la suflet, fiindcă Domnul le-a replămădit și le-a înnoit pe amândouă prin întruparea Sa.

*** Vezi de ce Dumnezeu-Cuvântul este numit „Preaînalt” în tâlcuirea troparului din cântarea a noua la Bunavestire, care începe așa: *În chip tainic se grăiește despre tine în Scripturile cele sfințit-lucrate, Maică a Celui Preaînalt...* [vezi *infra* p. 440].

inteligibil, care este păcatul. A spus *veninul capului de balaur* fiindcă, potrivit naturaliştilor, veninul se află în capul balaurilor și al șerpilor.

Tropar

*Neamuri, care mai înainte erați cufundate-n stricăciune, înălțați mâinile
cu bateri din palme și cântări, căci ați scăpat cu totul de pierzania
vrăjmașului și-L cinstiți numai pe Hristos ca Binefacător,
Care a venit cu îndurare printre cei ca noi.*

226, 10

În troparul de față, de Dumnezeu insuflatul melod își întoarce cuvântul spre neamurile întunecate. Luând deci de la prorocul și împăratul David prorocia care zice: „Toate neamurile, bateți din palme, strigați lui Dumnezeu cu glas de bucurie!”, îndeamnă și el aceleași neamuri să se bucure și să se veselească, fiindcă, potrivit lui Eftimie Zigaben, semnul covârșitoarei bucurii este baterea din palme. De aceea în locul semnificativului (covârșitoarea bucurie sufletească) este pus semnul (baterea din palme). O, neamuri – zice –, voi, care ieri și odinioară nu numai că erați în parte stricate, ci erați învăluite cu totul de stricăciunea necinstirii și a păcatului, voi, zic, înălțați-vă astăzi palmele în cinstea înomenirii Mântuitorului Hristos și odată cu palmele ridicați-vă și glasul și bateți din palme cu imne și cântări de mulțumire lui Hristos, Cel născut de curând.*

Ps. 46, 1

cf. TP3,

PG 128, 513B

De ce? Fiindcă, pe de o parte, *ați scăpat cu totul* de vătămarea și de nimicirea pricinuite de vrăjmașul diavol, acestea fiind mai cu seamă politeismul și idolatria, cel dintâi și cel mai de pe urmă rău dintre toate relele, căci așa le numește Grigorie Teologul în *Cuvântarea sa la Nașterea lui Hristos*. Iar pe de altă parte, fiindcă v-ați învrednicit să credeți și să vă închinați doar lui Iisus Hristos, Binefacătorul și Începătorul mântuirii noastre, Care a venit până la noi nu cu înfricoșare, ca un judecător nepărtinitor, așa cum va veni la a Doua Venire, ci *cu îndurare*, cu blândețe și cu milostivire, *ca Binefacător și Mântuitor al nostru*: „N-am venit să judec lumea, ci să mântuiesc lumea.”

cf. Cuv38, 13,
PG 36, 325A

In. 12, 47

De notat că tâlcuitorul anonim al canoanelor spune că βεβουσιμενα, prin sincopare, a devenit βεβουσιμενα, *cufundate*. Sunt trei accidente fonetice

* Nichita tâlcuiește astfel: „«Bateți din palme» înseamnă «faceți fapte bune», pentru că, adeseori, în loc de «fapte» se spune «mâini». Când uniți virtuțile cu alte virtuți, bateți din palme, ceea ce înseamnă: săvârșiți armonia puterilor făptuitoare” [CP3 (în ms.); cf. Didim, TP3, PG 39, 1376D].

principale: afereza, sincopa și apocopa. Afereza înseamnă căderea unei litere de la începutul unui cuvânt, de pildă, *sterne* în loc de *așterne*, întrucât cade litera *a*. Sincopa înseamnă căderea unei litere din interiorul cuvântului, de pildă, *iepur'le* în loc de *iepurele*, *βεβουμένος* în loc de *βεβουθισμένος*. Apocopa înseamnă căderea unor litere de la sfârșitul cuvântului, de pildă, *pân' la* în loc de *până la*, *găzduie* în loc de *găzduiește*⁵. Așadar, melodul Ioan, în loc să spună *βεβουθισμένα*, a fost nevoit să spună *βεβουμένα*, pentru că, pe de o parte, în versul de douăsprezece silabe *βεβουθισμένα* ar fi prisosit cu o silabă, iar pe de altă parte, ar fi stricat metrul.

Tropar

*Din rădăcina lui Iesei odrăslind, Fecioară, peste hotarele ființei muritorilor
ai trecut născând pe Cuvântul cel mai înainte de veci al Tatălui, precum a binevoit
El să treacă prin pântecelul pecetluit cu deșertarea Sa cea străină.*

Ioan cel cu nume de har glăsuiește acest tropar Născătoarei de Dumnezeu și, îndreptându-și cuvântul spre ea, zice: O, Fecioară, care te-ai născut din oameni după legile firii omenești, dar te-ai născut din făgăduință, din părinți sterpi și bătrâni, toate acestea trei lucruri fiind mai presus de legile firii; tu, Fecioară, odrăslind din rădăcina lui Iesei (din seminția lui Iuda și din neamul regesc al lui David, din care venea și dumnezeiasca făgăduință că Hristos Se va naște, căci Iesei se trăgea din seminția lui Iuda și era tatăl lui David), ai covârșit la un loc toate hotarele și marginile *ființei* și firii omenești. Cum și de ce? Pentru că ai născut fără durere și stricăciune *pe Cuvântul mai înainte de veci* și ipostatic al lui Dumnezeu-Tatăl datorită covârșitoarei tale curății cu sufletul și cu trupul, căci așa a binevoit Însuși Cuvântul Tatălui să Se nască fără stricăciune din tine și să treacă fără vătămare prin pântecelul tău, așa cum raza de soare trece fără vătămare prin cristal.

De aceea l-a lăsat pecetluit și zăvorât, fără să-ți strice cu nimic cheile fecioriei când a trecut *cu deșertarea* (adică cu pogorârea) Lui mai presus de minte și de fire, căci cu adevărat acest chip al nașterii Fiului lui Dumnezeu cel Unul-Născut din tine este negrăit și de netâlcuit. De aceea ești numită

⁵ Exemplele grecești pentru afereză, sincopă și apocopă au fost înlocuite cu exemple din limba română, preluate din *DSL*.

de mire în *Cântarea Cântărilor*: „Grădină zăvorâtă-mi este ea, sora mea, mireasa mea, grădină zăvorâtă, izvor pecetluit.“

Cânt. 4, 12

Melodul a spus că *deşertarea* lui Dumnezeu-Cuvântul este *străină* fiindcă, potrivit tâlcuitorului anonim, chiar dacă S-a făcut om desăvârșit, adică ceea ce nu era, a rămas Dumnezeu desăvârșit, adică ceea ce era, păstrând însușirile fiecărei firi, căci însușirile dumnezeirii Sale au fost: „Vreau, curățește-te!“, „Copilă, scoală-te!“, „Ridică-te, ia-ți patul și umblă!“, „Lazăre, vino afară!“, „Iertate îți sunt păcatele“ și celelalte minuni, fiindcă aceste lucrări țin doar de Dumnezeu. Iar însușirile omenității Lui au fost: să lăcrimeze pentru Lazăr, să obosească, să flămânzească, să înseteze, să sufere și să moară. Prin urmare, chiar dacă Hristos era unul singur după ipostas și persoană, cu toate acestea avea două firi, două lucrări naturale și două voințe. De aceea Sfântul Sinod IV Ecumenic a dogmatizat acestea prin *Epistola* lui Leon: „Căci fiecare chip⁶ lucrează în comuniune cu celălalt ceea ce-i este propriu: Cuvântul lucrează cele proprii Cuvântului, iar trupul săvârșește cele ale trupului. Unul strălucește prin minuni, iar celălalt îndură ocări. [...] Căci Același este și Fiul adevărat al lui Dumnezeu, și Fiul adevărat al omului.“

*Ep28, 4,
Pl. 54, 768B*

Cântarea a 5-a. Irmos

Hristoase, fie să vii la noi – cei întunecați de noaptea faptelor rătăcirii, care acum Îți aducem imn întru priveghere, ca unui binefăcător – ca să ne dăruiești ispășire și cărare lesnicioasă, pe care grabnic suind, fie să aflăm slavă!

 , Hristoase – zice – fie ca Tu să vii la noi, cei ce, odinioară, înaintea de înomenirea Ta, eram întunecați de faptele rătăcirii, ale idolatriei și ale diavolului, căci diavolul este amăgitor, fiindcă ne face să rătăcim când nu suntem atenți și ne înduplecă să ne prăvălim în rău ca în bine, punându-ne în față momeala dulce a plăcerii. Și astfel – zice – eram noi întunecați odinioară, dar acum, în urma iconomieii Tale în trup, Îți aducem imn de mulțumire cu privegherea și trezvia minții, *ca unui binefăcător* al nostru.*

⁶ Adică „fire“, „natură“; în latină: *forma*, tradus în greacă prin μορφή.

* Însă tâlcuitorul anonim a citit și a tâlcuit „ca un binefăcător“ (ὡς εὐεργέτης), iar nu *ca unui binefăcător* (ὡς εὐεργέτην), adică: *Hristoase, fie să vii* ca binefăcător al nostru *ca să ne dăruiești ispășire*. De notat că, potrivit moralistilor mai noi, binefacerea înseamnă orice faptă bună făcută celui alt. Aceasta se face prin cuvânt sau prin faptă spre păzirea trupurilor și spre îmbunătățirea sufletelor. De aceea, potrivit lui Diodor din

De ce Te rugăm să vii? Ca să ne dăruiești ispășire și iertare de păcate, iar pe lângă acestea să ne înlesnești calea spre virtute și spre cer, care pare anevoioasă și grea din pricina nepăsării noastre. Căci de vom umbla pe această cale, negreșit vom urca de la cele de jos și pământești la înălțimile virtuții și vom afla slava veșnică din ceruri.

Tropar

Aspra vrajbă împotriva Lui tăind-o Stăpânul pe de-a-ntregul prin venirea în trup, a nimicit vlaga stăpânitorului stricător de suflete, unind lumea cu ființele nematerialnice, făcându-L pe Născător binevoitor față de făptură.

228, 13

Stăpânul Hristos – zice –, prin venirea Sa în trup, a tăiat de tot și de la rădăcină ura inteligibilă și vrăjmășia necurmată și neîmpăcată pe care oamenii le aveau față de El, fiindcă se închinau idolilor și nu păzeau poruncile; și a nimicit *vlaga* (puterea) stăpânitorului acestei lumi și a stricătorului de suflete, care este diavolul. Iar *lumea*, adică pe oamenii din lume, a unit-o și a împăcat-o cu ființele imateriale ale îngerilor, cu care se războise mai înainte. Făcându-Se mijlocitor între Dumnezeu și oameni, L-a făcut pe Tatăl *binevoitor* și blând *față de făptură*, adică față de noi, care I-am fost vrăjmași și potrivnici. Prin acestea, Stăpânul Hristos a arătat că El este Cărmuitorul păcii, așa cum L-a numit Isaia, și pacea noastră, potrivit apostolului: „[...] Care-n trupul Său a făcut din cele două «lumi»

cf. Is. 9, 6

Sicilia, egiptenii au stabilit o pedeapsă capitală pentru cel care ar fi putut să-l scape pe cel despuiat de tâlhari, dar care n-a făcut-o, și îl biciuiau pe cel care ar fi putut să-l scape, însă nu i-a pârât pe tâlhari la tribunal [cf. *BII*, 77, 3, p. 86]. Și atenienii, potrivit lui Cicero, aveau o lege ce-l supunea blestemelor publice pe cel care nu voia să-i arate celui rătăcit calea, precum și pe cel care nu voia să-i ofere adăpost vremelnic călătorului prins de ploaie, sau pe cel care nu voia să ofere sursă de foc celui ce-i cerea, sau mâna ca să-l ajute pe cel căzut jos, sau vreun sfat în privința treburilor pe care le avea de făcut [cf. *OffI*, 51-52, pp. 54-56]. Pitia l-a osândit ca ucigaș pe cel care n-a ucis, dar care nu i-a oferit ajutor celui ucis, potrivit lui [Claudius] Aelianus [cf. *VH* III, 44, p. 58]. De aceea binefăcătorul trebuie să facă bine doar de dragul de a face bine, nu din slavă deșartă sau din pricina mâniei sau a ocării sau ca să-și răscumpere vreo vină sau din nevoie sau din mândrie sau de rușine față de cel ajutat, căci altfel va fi un tiran pentru cel ajutat. Prin urmare, măreția binefacerii înseamnă micșorarea măreției ei. De aceea (povestește Plutarh în *Cum poate cineva să-l deosebească pe lingușitor de prieten* [*Quomodo* 64b]), când spartanii le-au trimis smirnenilor grâu, iar aceștia s-au minunat de un asemenea dar, accia le-au spus că nu au făcut o mare ispravă, fiindcă odată îi lipsiseră de o parte din mâncare și din animalele de povară, în locul cărora le-au trimis acum grâu.

una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii.“ Căci prin înomenirea Lui ne-a împăcat mai întâi cu Sine Însuși, în al doilea rând, ne-a împăcat cu Tatăl, iar în al treilea rând, ne-a împăcat cu îngerii, pentru că eram vrăjmași ai Cuvântului ipostatic al lui Dumnezeu, fiind înrobiți de patimile iraționale; eram în vrăjmășie și cu Mîntea mai presus de ființă, Care este Tatăl, deoarece le slujeam idolilor lipsiți de minte și de suflare; eram în vrăjmășie și cu îngerii, pentru că aceștia vedeau că ne împotrivism lui Dumnezeu și că ne închinăm zidirii în locul Ziditorului.

Ef. 2, 14

Tropar

*Poporul cel înainte întunecat a văzut, după ziuă, lumina arderii celei de sus,
iară Fiul aduce lui Dumnezeu neamurile ca moștenire, împărțind
negrăitul har acolo unde cu prisosință înflorise păcatul.*

Sfințitul melod folosește în acest tropar trei citate. Primul este cel de la Isaia, care zice: „Poporul cel ce umbla în întuneric a văzut lumina mare“; de aceea spune că poporul de dinaintea iconomieii întrupării, fiind întunecat de necinstire și de păcat, după *ziuă*, adică după iconomia întrupării (căci ea este numită „zi“ datorită venirii Soarelui inteligibil al dreptății, Care este Hristos, fiindcă s-a scris: „Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua Mea“) a văzut *lumina arderii⁷ celei de sus*, adică a cunoștinței de Dumnezeu și a virtuții. Al doilea citat pe care melodul îl folosește este din psalmul: „Cere de la Mine și-ți voi da neamurile moștenire ție“; de aceea zice că Fiul lui Dumnezeu, Cel născut cu trup, Îi aduce lui Dumnezeu-Tatăl neamurile, primite de la El, spre moștenire; dar I le aduce spălate de noroiul idolatriei și al păcatului, curățite prin cunoștința de Dumnezeu și prin virtute.

Is. 9, 1

In. 8, 56

Ps. 2, 8

Apoi melurgul folosește și al treilea citat, de la Pavel, care zice: „Unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul“, fiindcă spune că Fiul întrupat al lui Dumnezeu a dăruit har prisositor și negrăit acolo. Unde? Neamurilor la care mai înainte păcatul înflorise mult, adică se înmulțise și prisosise. De ce Fiul le-a dăruit un asemenea har prisositor? Ca să nu se îndreptățească din fapte, ci din harul și mila lui Dumnezeu, potrivit aceluiași apostol, care

Rom. 5, 20

⁷ Vezi pentru cuvântul *ardere* vol. II, p. 400, n. 4.

zice: „El nu din pricina faptelor pe care le-am făcut noi întru dreptate, ci după mila Sa ne-a mântuit.“
Tit 3, 5

Cântarea a 6-a. Irmos

Locuind Iona în străfundurile mării, se ruga să vină și de zbucium să scape, iară eu, străpuns fiind de săgeata tiranului**, Hristoase***, Pierzătorul relelor, Te chem să vii mai grabnic decât a mea trândăvie.*

228

Locuind – zice – prorocul Iona în *străfundurile mării*, căci *μύχος*, „străfund“, este locul cel mai adânc și mai ascuns, potrivit lui Homer, care zice: „Este-o cetate de cai crescătoare-n străfundul din Argos.“

II VI, 152

Prin *străfundurile mării*, melodul înțelege fie locurile și peșterile ascunse de sub mare, unde petrecea chitul care îl înghițișe pe Iona și unde împreună cu el petrecea și Iona, căci el însuși zice: „Afundatu-s-a capul meu în crăpăturile munților, coborātu-m-am în pământ, ale cărui zăvoare sunt încuietori veșnice“, după cum a tâlcuit sfințitul Teofilact. Fie prin *străfunduri* înțelege măruntaiele și pânțelele chitului în care se afla prorocul, potrivit lui Ptohoprodromos și tâlcuitorului anonim. Așadar, aflându-se Iona în *străfundurile mării*, se ruga să vină la Tine, Doamne, și din el să scape, adică să alunge zbuciumul de care era cuprins și primejdia morții: „Dar să se ridice din stricăciune viața mea, către Tine, Doamne, Dumnezeuul meu!“ Și iarăși: „Să ajungă rugăciunea mea la Tine, la lăcașul Tău cel sfânt!“

Ode 6, 6-7/

Iona 2, 6-7

Tlona, PG 126,
937C

Ode 6, 7/Iona 2, 7

Ode 6, 8/Iona 2, 8

Însă eu, zice melurgul, fiindcă am fost rănit de săgeata tiranului diavol, săgeată care este momeala păcatului, pătimesc cumplit, fiindcă nu *Te chem*, adică nu Te rog să vin eu la Tine, căci nu pot veni, pentru că sunt țintuit de plaga păcatului, ci mă rog ca Tu să Te cobori la mine, Hristoase, și să vii ca să Te faci *Pierzătorul relelor* care mă împresoară. Dar Te rog să vii cu mai multă grabă *decât a mea trândăvie*, adică să o iei înaintea nepăsării mele și să mă întâmpini înainte ca nepăsarea să mă stăpânească, fiindcă aceasta nu

* Însă tâlcuitorul anonim îl interpretează pe *să vină* (*ἐλθεῖν*) cu „să iasă“ (*ἐξελεῖν*), adică Iona se ruga să iasă din chit și să scape de zbuciumul care-l cuprinsese.

** Mai frumos ar fi fost scris: *τῷ τυραννοῦντος βέλει*, de a tiranului săgeată. [În original e sugerată, de fapt, înlocuirea articolului în genitiv *τοῦ*, acordat cu *τυραννοῦντος*, cu articolul în dativ *τῷ*, acordat cu *βέλει*, astfel încât *τυραννοῦντος* să fie inserat între *βέλει* și articolul său, topică specifică limbii grecești clasice.]

*** La anonim apare *Χριστέ*, Hristoase, însă în alte ediții apare *Χριστῷ*, lui Hristos [mă rog], iar în altele apare *Χριστόν*, pe Hristos [Îl rog], dar mai corect este *Χριστέ*.

mă lasă nici măcar să Te chem în ajutor. Așa Îl roagă David pe Dumnezeu, zicând: „Că Tu, Dumnezeule, ești sprijinitorul meu! Dumnezeul meu, mila Ta mă va întâmpina!“ Prin urmare, ruga nu e ca viața mea să urce din stricăciune la Tine, cum a cerut Iona, ci mai degrabă ca Tu, Doamne, Cel ce ești viața mea, să Te cobori întru stricăciunea mea ca să mă izbăvești din ea. Căci făcându-Te om din negrăită iubire de oameni, Te-ai pogorât până la moarte și stricăciune, dar nu și până la destrămare și nimicire.*

Ps. 58, 10-11

Tropar

Cel ce la început era la Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul, văzând că ființa noastră n-a putut păzi [părtășia] cea de odinioară, pogorându-Se spre o a doua părtășie, o ține acum, iarăși arătând-o slobodă de patimi.

De la început și până la sfârșit, acest tropar este numai teologhisire, fiindcă sfințitul melod se inspiră aici de la cei doi Teologi; începutul l-a preluat de la Ioan, întâiul Teolog și fiul tunetului, iar starșitul de la al doilea Teolog, preaînțeleptul Părinte Grigorie. Ioan tună astfel: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu“, iar marele Grigorie filozofează astfel: „[Fiul] săvârșește a doua părtășie, care este cu mult mai presus de minte decât prima, fiindcă atunci i-a dat ce a fost mai bun, iar acum ia ce este mai rău.“ Preluând deci imnograful cele două citate, zice: Dumnezeu-Cuvântul, Care la început era, adică pururea și mai înainte de toți vecii, unit cu Dumnezeu-Tatăl, pentru că era de o ființă și de un cuget cu El (căci Sfânta Treime este împreună-veșnică și împreună-fără-de-început după timp: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt), a săvârșit cu noi, la creare, cea dintâi părtășie, adică ne-a dat ce era mai bun, sufletul, care este după chipul lui Dumnezeu prin suflarea Sa creatoare de suflet, care e primă și făcătoare de viață.** Dar văzând că firea

In. 1, 1

Cuv38, 13,
PG 36, 325CD

* Stricăciunea (φθορά), potrivit marelui Atanasie, este despărțirea sufletului de trup care strică puterile trupului și le face nelucrătoare; destrămarea (διαφθορά) este descompunerea cărnii din care a fost alcătuit trupul; iar nimicirea (καταφθορά) este topirea oaselor [cf. Term, PG 28, 549A].

** Am numit suflarea lui Dumnezeu „creatoare“ fiindcă nu ea a devenit suflet, ci a creat sufletul, potrivit marelui Atanasie [cf. Term, PG 28, 548A]. Am mai numit-o și „primă și făcătoare de viață“, așa cum o numește Grigorie Teologul [Cuv40, 2, PG 36, 361A], fiindcă prin ea sufletele sunt zidite în chip mijlocit și proniator, nu în chip nemijlocit și creator, cum cred unii. Fiindcă cea suflare primă și făcătoare de viață a lui Dumnezeu,

omenească nu a putut păzi întreagă și curată acea părtășie dintru început și după chip, ce a făcut? A plecat cerurile și, pogorându-Se, S-a unit în chip ipostatic cu noi, oamenii, printr-o a doua părtășie, în care a luat ce era mai rău, adică trupul nostru. Și astfel *ține acum* și întărește firea noastră ce slăbise odinioară și care nu putuse să păzească vrednicia dumnezeiască, și iarăși o arată *slobodă de patimi*, așa cum era la început.

Tropar

Venit-a pentru noi din coapsa lui Avraam, cei ce groaznic am căzut în întunericul greșelilor, ca fii să ridice dintre cele căzute Cel ce locuiește întru lumină și în iesle, în afara vredniciei, binevoind acum spre mântuirea muritorilor.

230, 17

cf. 1 Tim. 6, 16

cf. Dogm 43 (II, 29), PG 94, 969A

cf. Om 58, 14, ΓΠΣ 6, p. 633

F iul Unul-Născut și Cuvântul ipostatic al Tatălui, Care singur are nemurirea și locuiește întru lumină neapropiată, cum a spus Pavel, Cel ce a binevoit (adică a vrut după voința Sa dintâi, fiindcă asta înseamnă cuvântul „bunăvoire“, potrivit lui Ioan din Damasc și dumnezeiescului Grigorie al Tesalonicului) să Se sălășluiască în ieslea cu totul umilă a dobitoacelor necuvântătoare spre mântuirea oamenilor. A venit dezgolit cu totul de vrednicia și de măreția dumnezeirii Sale și S-a născut, azi, pe pământ pentru noi, oamenii, care jalnic și cumplit am căzut în întunericul păcatelor. De unde S-a născut? Din coapsa (sămânța) lui Avraam, căci, potrivit naturaliștilor, în coapse se află rinichii, iar sămânța se află în mai mare parte în rinichi decât în celelalte mădulare ale trupului. De aceea și Pavel a spus despre Levi: „Prin

deși a fost o singură dată suflată în Adam, ea lucrează în toți cei ieșiți din el, ajungând astfel să fie lege a firii, potrivit lui Nichita Scoliaștului [cf. TCuv40, PG 127, 1245D]. Mai trebuie notat și aceasta: că îndată ce Dumnezeu a zidit și a creat sufletul lui Adam, i-a insuflat și harul Duhului Sfânt. De aceea Grigorie al Tesalonicului a zis: „Când Dumnezeu l-a zidit după chipul și asemănarea Sa pe Adam, strămoșul nostru de odinioară, nu a pus nimic rău în el, ci odată cu sufletul i-a insuflat și harul Dumnezeiescului Duh, care îl ține întru înnoire și veghează asupra stării sale «după asemănare»“ [Om54, 9, ΓΠΣ 6, p. 590]. Prin urmare, Adam nu a fost zidit oricum, ci dăruit cu harul Duhului Sfânt. De aceea într-un glas a spus și Chiril al Alexandriei: „Căci de la început a fost făcută această ființă rațională pe pământ, adică omul, întru nesticăciune. Iar cauzatorul nesticăciunii lui și a arătării aceluia în toată virtutea s-a arătat a fi Duhul sălășluit de Dumnezeu în om. «Căci a suflat – precum s-a scris – în fața lui suflare de viață» (Fc. 2, 7)“ [TIn V, 7, PSB 41, p. 532] Și iarăși: „Luând Creatorul tuturor țărână din pământ și alcătuiind pe om, a suflat în fața lui suflare de viață. Și ce este altceva suflarea de viață decât Duhul lui Hristos, Care zice: «Eu sunt viață» (In. 11, 25)“ [TIn V, 7, PSB 41, p. 536].

Avraam a dat zeciuală și Levi, cel ce ia zeciuală, căci el era încă în coapsele lui Avraam.“ De aceea și Evanghelistul Matei a zis la începutul Evangheliei: „Cartea nașterii lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam.“

Evr. 7, 9

Mt. 1, 1

De ce S-a născut? Ca – după cuvântul Înaintemergătorului: „Din pietrele acestea poate Dumnezeu să-i ridice fii lui Avraam“ – să ridice prin credință fii duhovnicești strămoșului Său după trup Avraam. De unde să-i ridice? Dintre *cele căzute*, adică dintre pietre și lemne, fiindcă acestea cad, potrivit firii, de sus în jos din pricina greutății lor, așa cum focul, dimpotrivă, se înalță de jos în sus datorită lipsei lui de greutate. Prin pietrele căzute jos sunt înțelese, în chip alegoric, neamurile învârtoșate și împietrite la inimă, dintre care au fost ridicați, prin credința în Hristos și aproape nenumărați, fii duhovnicești lui Avraam cel îndreptățit prin credință.*

Lc. 3, 8

Apoi melodul alcătuiește și cealaltă parte a troparului din cuvintele apostolului care zice: „Cel ce singur are nemurire și locuiește întru lumină neapropiată“; și zice: Tu, Hristoase, Cel ce locuiești întru lumină, Te-ai pogorât pe pământ din covârșitoarea iubire de oameni și Te-ai culcat în iesle spre mântuirea oamenilor. Dar cum locuiește Dumnezeu întru lumină, de vreme ce locuința presupune circumscrierea corpurilor, iar Dumnezeu e netrupesc, infinit și necircumscriș? La acestea răspundem atât cât îi stă în putință minții omenești și spunem că așa cum omul, când locuiește într-o casă, este înconjurat de jur-împrejur de ea, tot așa și Dumnezeu, fiind cu totul lumină, se spune că locuiește întru lumină și e înconjurat de lumină. Dar în conglăsuire cu Pavel a spus și David înainte de el, că Dumnezeu poartă lumina ca pe o haină: „Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină.“ Doar că lumina în care Dumnezeu locuiește nu e materială, ci imaterială, necreată, veșnică, și de aceea ea este neapropiată și nevăzută de ochii materiali. Iar despre faptul că ea este astfel, mărturisesc în chip strălucit cei trei ucenici aleși ai lui Iisus, care la Schimbarea la Față a Domnului pe Muntele Tabor au căzut cu fața la pământ, fiindcă nu puteau privi lumina dumnezeiască ce ieșea din Iisus.

1 Tim. 6, 16

Ps. 103, 2

* Însă tâlcuitorul anonim spune că *fi* dintre *cele căzute* este o perifrază pentru „cei căzuți“, adică pe oamenii care cad sub povara păcatului Cuvântul întrupat al Tatălui i-a ridicat și i-a înălțat. [Aceasta se datorează faptului că genitivul τῶν κάτω νενευκτότων, *cele căzute*, poate fi atât de genul neutru, cum e interpretat mai sus, cât și de genul masculin, cum e interpretat aici.]

De dorul Împăratului a toate fiind vânați tinerii, au disprețuit sporovăiala cea fără de Dumnezeu a tiranului, care nemăsurat s-a mâniat; focul cel nespus de la ei s-a retras, care grăiau Stăpânului: În veci bine ești cuvântat.

Când oamenii împruținați la suflet și lipsiți de bărbăție sunt cuprinși de vreo frică, ea îi biruiește de îndată și sporește mai mult decât dorul dumnezeiesc ce le-a fost sădit în inimă. Însă cu cei îmbărbătați și tari la suflet nu se întâmplă așa, ci, dimpotrivă, dorul lor dumnezeiesc biruiește teama cu asupra de măsură, cum se spune. De aceea cei trei tineri teologhisitori, Anania, Azaria și Misail, fiindcă erau cu totul vânați de dorul și de dragostea Împăratului a toate Dumnezeu, au disprețuit și ca o nimicnicie au socotit sporovăiala cea fără de Dumnezeu și hulitoare a tiranului Nabucodonosor, care s-a mâniat și s-a infuriat nemăsurat împotriva lor, căci smintitul voia să fie închinat ca un dumnezeu prin chipul său. De aceea zicea cu hulă: „Cine este dumnezeul care să vă scoată pe voi din mâinile mele?” Deci fiindcă cei trei tineri au disprețuit aceste cuvinte hulitoare ale tiranului, focul nemăsurat al cuptorului s-a ferit dinaintea lor și nu i-a ars deloc. De aceea și ei grăiau cu mulțumire Stăpânului-Dumnezeu: Tu, Doamne, ești binecuvântat și proslăvit în veci – cuvintele specifice cântării a șaptea.

Dan. 3, 15

*cf. Ode 7, 21
cf. Dan. 3, 26*

Se cuvine aici să ne minunăm de sfințitul melod, fiindcă există două cuvinte care denumesc marile monarhii ale lumii: împărăția și tirania. Și fiindcă împăratul îi face pe supușii lui să-l slujească cu dor și dragoste, pe când tiranul îi silește să-l slujească prin groază și frică, insuflatul melod L-a numit pe Dumnezeu Împăratul a toate, iar pe Nabucodonosor, tiran. Apoi a spus că sfinții trei tineri nu de frica lui Dumnezeu erau vânați, ci de dorul și de dragostea față de El, fiindcă dragostea desăvârșită alungă frica, cum a spus Ioan, ucenicul iubit.

cf. 1 In. 4, 18

Tropar

*Pe slujitori cu furie-i mistuie, dar îi mântuie pe tineri vâlvâind vuitor,
cu șapte arderi fiind înălțat ca un turn; pe aceștia văpaia i-a încununat,
căci Domnul le-a dat rouă îmbelșugată pentru buna-cinstire.*

Troparul de față se află în conglăsuire cu cel dinainte, pe care îl continuă, fiindcă și aici melodul se referă la istoria cuptorului caldeean, spunând că văpaia care vâlvăia cu vuit puternic și care, la încingerea

cuptorului de șapte ori, s-a înălțat ca un turn până la patruzeci și nouă de coți.* Pe slujitorii tiranului care au aprins cuptorul și care stăteau lângă el i-a mistuit cu multă furie și mânie, de parcă ar fi avut suflet și rațiune, însă pe cei trei tineri i-a mântuit și i-a păzit nevătămați. Astfel și-a închipuit și apostolul focul gheenei: ca pe o fiară care, când e întărâtată, se mânie și se înfurie și nu se potolește până ce nu înșfacă vreun animal sau vreun om: „O înfricoșătoare așteptare a judecății și iuțimea focului care-i va mistui pe cei potrivnici.“

Evr. 10, 27

A spus că văpaia i-a mistuit pe slujitori *cu furie*, fie potrivit cu figura retorică a personificării, care atribuie celor neînsuflețite însușiri ale celor însuflețite, fie pentru că harul lui Dumnezeu, care a prefăcut-o în rouă, a pus în ea și furie ca să arate că cele două lucrări contrare ale focului, cea răcoritoare și cea arzătoare, se manifestă în același timp aparte, în chip mai presus de minte, la persoane diferite. Și văpaia, zice, *i-a încununat* pe cei trei tineri, fiindcă forma cuptorului este în chip de cunună, învăluindu-i astfel după forma lui. Deci văpaia cuptorului i-a mântuit pe tinerii teologhisitori nu pentru că a uitat de lucrarea arzătoare, ci pentru că Domnul le-a dăruit acestor trei tineri *rouă îmbelșugată* pentru buna-cinstire și credință, pe care le-au arătat Domnului prin aceea că nu s-au închinat la chipul lui Nabucodonosor. În mineie este greșit scris ἀφθονος, „îmbelșugat“, fiindcă nu la φλόξ, „văpaie“, se referă, ci la δρόσον, „rouă“, drept care trebuie scris ἀφθονον.

Cu acest tropar se potrivesc și cele scrise de Vasile, cel cu adevărat mare, care spune că minunea petrecută în acest cuptor este mai mare decât cea care s-a petrecut în Marea Roșie. Zice în tâlcuirea la *Psalmul 28*, la cuvintele „Glasul Domnului taie para focului“: „Potrivit cu istoria celor trei tineri din Babilon, para focului a fost tăiată atunci când cuptorul a revărsat-o cu prisosință patruzeci și nouă de coți și i-a ars pe toți cei din jur. Dar fiindcă

Ps. 28, 7

* De notat că înțeleptul Ioan Zonaras, în tâlcuirea la irmosul al 8-lea de la Înviere: „De șapte ori nebunește...“ [glasul al 8-lea], din Octoihul lui Ioan Damaschin, spune că înălțimea de patruzeci și nouă de coți, la care ajunsese văpaia, se cunoaște datorită faptului că, după ce ea s-a întors și i-a mistuit pe caldeeni din jurul cuptorului, a fost măsurată suprafața pământului pe care se întinsese văpaia. Și pentru că această suprafață de pământ măsurată a fost de patruzeci și nouă de coți, au cunoscut de aici că și înălțimea focului fusese tot atât de mare. Tot astfel spune și Eftimie Zigaben [cf. *ZCânt* (în ms.)]. Amintitul Zonaras mai adaugă că Nabucodonosor a poruncit să fie încins cuptorul de șapte ori. Dar „de șapte ori“ poate însemna fie „de mai multe ori“, de vreme ce Scriptura folosește numărul șapte în locul adjectivului „mult“, fie deoarece cuptorul a fost încins atât de mult, iar focul a înghițit atâta materie, încât văpaia s-a înălțat până la patruzeci și nouă de coți, iar întrucât numărul șapte înmulțit cu el însuși dă patruzeci și nouă.

a fost tăiată la porunca lui Dumnezeu, cuptorul a primit în el suflare, o adiere și o răcoare preadulci, ca sub umbra unor pomi, dându-le pe acea tinerilor într-o stare de pace, căci s-a făcut, zice, «ca o adiere rouroasă și fremătătoare». Mult mai multă mirare trezește faptul că firea focului a fost tăiată decât faptul că Marea Roșie a fost despărțită în două, căci glasul Domnului taie și caracterul continuu și unitar prin fire al focului. Și chiar dacă focul pare să nu poată fi tăiat și despărțit prin raționamente omenești, este totuși tăiat și despărțit la porunca Domnului.“

Ode 7, 26/
Dan. 3, 50

OPs 28, 6,
PG 29, 297AB

Octoih, glasul al
8-lea, duminică,
Canonul Învierii,
cântarea a 8-a

Dar și Ioan Zonaras, tâlcuind acel tropar din Octoih: „Cuptorul cel cu foc oarecând în Babilon lucrările și le-a despărțit la dumnezeiasca poruncă, pe haldei arzând, iar pe cei credincioși răcorind“, și adăugând cuvântul de mai sus al lui Vasile, zice: „Porunca lui Dumnezeu a despărțit puterea focului, lăsând-o pe cea luminătoare și înlăturând-o pe cea arzătoare.“ Același Vasile spune că tot așa e și focul gheenei. Merită să ne întrebăm de ce melodul nu a spus că focul a fost tăiat, la porunca lui Dumnezeu, în lucrare arzătoare și luminătoare, ci în lucrare arzătoare și răcoritoare. Nedumerirea o dezleagă același Zonaras, care zice: „Dacă lucrarea arzătoare este despărțită de foc prin raționamente, atunci mai rămâne doar cea luminătoare; și rămânând doar ea, va fi rece și rouroasă, doar luminând, fără să mai ardă.“ Nedumerirea a dezlegat-o într-un chip mulțumitor însuși Vasile: „Cuptorul a primit în el suflare, o adiere și o răcoare preadulci.“ Iar Scriptura zice: „S-a făcut ca o adiere rouroasă și fremătătoare mișcată de îngerul care s-a pogorât și a risipit focul.“ Prin urmare, rourarea nu era o lucrare firească a focului, ci una mai presus de fire, adusă din afară prin înger.

cf. Ode 7, 25-26/
Dan. 3, 49-50

Tropar

Hristoase Sprijinitorule, pe potrivnicul muritorilor l-ai rușinat, căci în chip de negrăit ai ca veșmânt întruparea și, luând acum chip, porți bogăția îndumnezeirii, pentru a cărei nădejde am ajuns de sus în adâncurile beznei.

, Hristoase, zice, ajutorul nostru, născându-Te Tu astăzi și luând chipul firii omenești, l-ai rușinat cu multă înțelepciune și meșteșug pe potrivnicul nostru diavol, căci ai purtat ascunsă înlăuntru bogăția dumnezeirii (dumnezeirea nu înseamnă doar firea dumnezeiască, ci și lucrarea dumnezeiască; de aceea purtătorul de Dumnezeu Maxim a spus: „Dumnezeire este [...] lucrarea de îndumnezeire a celor susținute de Providență“), iar trupul

Tal 13, FR 3, p. 74

Îl aveai ca *veșmânt* exterior și ca momeală, într-un chip de negrăit și de ne-tălcuit. Printr-un astfel de meșteșug preaînțelept l-ai înșelat și l-ai amăgit pe vicleanul vrăjmaș, care s-a războit și s-a năpustit asupra momelii văzute din afară, adică asupra omenității. Și el a fost ademenit și prins în cârligul ascuns înlăuntrul Tău, adică în preaputernica dumnezeire, pentru a cărei nădejde (de a ajunge dumnezei), cum ne-a sfătuit vicleanul șarpe: „În ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca niște dumnezei, cunoscând binele și răul“, am fost surpați din rai în locurile cele mai întunecate ale iadului. De notat că melodul a preluat cuvintele de mai sus de la Grigorie Teologul, care zice: „Deoarece născocitorul răutății se credea de nebiruit, fiindcă ne ademenise cu nădejdea de a ajunge dumnezei, este ademenit acum cu veșmântul trupului ca, năpustindu-se chipurile asupra lui Adam, să se izbească de Dumnezeu, și astfel noul Adam să-l mântuiască pe cel vechi.“

Fc. 3, 5

Cuv39, 13,
PG 36, 349AB

Pentru a afla despre preaînțeleapta pescuire a lui Dumnezeu, vezi și tălcuirea irmosului din cântarea a cincea de la Canonul Crucii, care începe așa: *O, de trei ori fericite lemn...*

Vezi supra p. 59.

Tropar

Păcatul sălbatic ce nestăpânit se fălea, ce necuviincios dănțuia în chip bahic, zdrobitu-l-ai cu atotputernicie din lumea cea cuprinsă de streche**; pe cei pe care până azi acesta în mreje i-a tras îi mântuiești, întrupându-Te de bunăvoie, Binefăcătorule.*

B, *Binefăcătorule* și Dumnezeule, – zice – întrupându-Te Tu de bunăvoie și făcându-Te om, ai zdrobit și surpat cu tăria atotputernică a dumnezeirii Tale *păcatul sălbatic*, care se mândrea fără măsură și dănțuia necuviincios și nebunește, așa cum miturile grecilor spun că femeile bacante dănțuiau nebunește adorându-l pe Bacchus, zeul vinului. De unde ai surpat păcatul? Din lume și de la oamenii din lume, care erau mânați nebunește de el, ca de streche***, căci acesta, înfigându-și acul în neamul omenesc, l-a făcut să alerge în munți, în pustii, în prăpăstii și în alte

* Așa e scris și la cei doi tălcuitori ai canoanelor [*βακχεύουσαν*], deși în mineiele tipărite e scris *βακχεύσασαν*, *ce dănțuise în chip bahic*.

** Tot astfel e scris și la cei doi tălcuitori, pentru că se referă la *κόσμον*, *lume*, iar nu la *ἀμαρτίαν*, *păcat*, cum greșit e scris în mineie [adică *ἐξοιστρουμένην* în loc de *ἐξοιστρουμένον*].

*** Strechea (*οἰστρος*) este o insectă în formă de viespe alungită, care în timpul verii își înfige acul în pânțelele cailor, boiler și al altor animale, chinuindu-le în așa fel încât se sălbătesc

locuri, unde nici Domnul, nici cunoașterea nu sunt de văzut, cum a spus Solomon: „Cel fără frică stă pe unde cunoașterea nu-i de văzut.“

Pilde 19, 23

*Cuv45, 15,
PG 36, 644A*

De aceea și Grigorie Teologul, în *Cuvântarea sa la Paști*, a numit păcatul „posomorât și asupritor“: „Aici ne ferim de Egipt, de păcatul posomorât și asupritor.“ Iar Ptohoprodromos mai adaugă că cei care suferă de vreo patimă, fie că e mânie, fie că e poftă, sunt cuprinși de streche, înnebunesc și își ies din minți. Căci ajung sălbatici cu privirea, se semețesc *nestăpânit* împotriva fraților, năvălesc cu nerușinare, aleargă nebunește ca femeile bacante și pătinesc ca boii când sunt cuprinși de streche. Melodul a asemănat foarte potrivit păcatul cu strechea, pentru că așa cum aceasta înfurie animalele și din blânde le face sălbatic, tot așa și păcatul, când pătrunde în inima oamenilor, îi face mai iraționali și mai cruzi decât animalele iraționale și decât fiarele. Așadar, Stăpâne, (continuă melodul) ai doborât și ai nimicit păcatul, iar pe noi, oamenii, pe care păcatul ne-a tras odinioară spre el și ne-a supus, astăzi, în ziua nașterii Tale, ne-ai mântuit din cursele și mrejele lui, în care eram prinși.

Cântarea a 8-a. Irmos

Tinerii cuprinși de foc, ai Vechii [Scripturi], neatinși de văpaie închipuie al Pruncei pântec pecetluit, care a zămislit mai presus de fire. Pe amândouă lucrându-le harul cu o singură facere de minuni, pe popoare spre laudă le îndeamnă.

232, 11

Iez. 44, 2-3

Cei trei tineri înfățișați în Scriptura Veche, care nu au fost mistuiți în cuptor, închipuiau pântecul Maicii lui Dumnezeu, al Pururea-Fecioarei, care, și după ce L-a născut pe Hristos mai presus de hotarele firii, a rămas pecetluit și încuiat, potrivit cu prorocia lui Iezechiel, care zice: „Poarta aceasta va fi încuiată; ea nu se va deschide și nimeni nu va trece prin ea; căci Domnul, Dumnezeul lui Israel, va intra printr-însa, și ea va fi încuiată.“ Ca să arate că Născătoarea de Dumnezeu, așa cum era fecioară înaintea nașterii, tot fecioară a rămas și după naștere, prorocul l-a repetat pe „va fi încuiată“. Doar că, acolo, cei trei tineri, stând în mijlocul cuptorului, au rămas neatinși și nevătămați de foc, pe când aici se întâmplă inversul, căci Maica lui Dumnezeu, având în pântecul imaterial al dumnezeirii, nu a fost mistuită de el. Prin urmare, minunea aceasta este cu mult mai înaltă și mai presus de minte decât minunea cu cei trei tineri. Dar cele două minuni (cum că cei trei tineri n-au fost mistuiți și că

și aleargă nebunește încoace și-ncolo, iar de multe ori se aruncă în prăpăstii sau ape.

Fecioara a născut mai presus de fire), chiar dacă sunt separate în timp una de alta, căci una s-a petrecut în Scriptura Veche, iar cealaltă era în cea Nouă, totuși și una, și alta au fost lucrute cu o singură putere făcătoare de minuni de către același har al lui Dumnezeu. De aceea îndeamnă popoarele credincioase să-L laude pe Dumnezeu, Cel ce a făcut asemenea semne și minuni.

Tropar

*Tinerește fugind de ocara de-a fi de rătăcire înzeită, cu cutremur Îl laudă
toată făptura neîncetat pe Cuvântul, Care Se deșartă, căci se' nspăimânta,
fiind trecătoare, să poarte neslăvita mărire, deși înțelepțește răbda.*

Ara o vreme când oamenii slujeau făpturii ca unui dumnezeu, iar nu Făcătorului, potrivit apostolului care zice: „Au preschimbato adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și i-au slujit făpturii în locul Făcătorului, Cel ce este binecuvântat în veci, amin!“⁸ Iar pe lângă acestea, mai credeau că stihiiile, luminătorii și astrele cârmuiesc tot ceea ce se află sub lună; așa erau aproape toți cei dinainte de venirea în trup, adică așa-numiții greci și idolatri. Deci fiindcă făptura a fost zeificată de oamenii lipsiți de minte, însușindu-i-se cinstirea Făcătorului, nu doar că nu s-a bucurat, ci s-a și întristat, după cum se și cuvenea să se întristeze. Primind deci o asemenea cinstire de necinste și o slavă lipsită de slavă, a pățimit o suferință ca cea a unui om simplu care să presupunem că ar primi numele de rege și ar fi numit și închinat ca un rege și împărat. Căci un astfel de om simplu nu numai că s-ar fi mândrit și s-ar fi scârbit de acea cinstire neobișnuită de rege, ci pe lângă acestea cu dreptate s-ar fi și înfricoșat ca nu cumva cel cu adevărat rege și împărat să-l nimicească fiindcă și-a însușit slava și împărăția acestuia prin răpire.

Așadar, înainte de Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, făptura primea această cinstire de necinste. Dar acum, fugind cu putere⁸ de ocara de a fi zeificată de către rătăcirea oamenilor fără minte, Îl laudă neîncetat pe Cuvântul

⁸ Adverbul *tinerește* este echivalarea lui *νεανικῶς*, care înseamnă „precum cei tineri“, iar prin extensie, „cu putere“, determinând aici pe *φυγοῦσα*, *fugind*, potrivit interpretării Sfântului Nicodim, care îl urmează pe Pardos (*Vaticanus gr.* 1266, f. 13^v), deoarece Prodomos a omis să explice acest adverb (London, BL, Add MS 10071, f. 42^v). Potrivit însă parafrizei lui Marcu Eugenicul, mult mai justă, adverbul *tinerește* îl determină de fapt pe *ὕμνεϊ*, *Îl laudă*, cu sensul că făptura Îl laudă pe Cuvântul precum cei (trei) tineri (ΜΑΡΚΟΥ, *Ἐκμνησία*, p. 21). Vezi și troparul în original, *infra* p. 232, t. 23. Despre această parafrază vezi în *Introdactiv*, pp. xlv-xlv.

ipostatic al Tatălui, Care S-a deșertat prin înomenire, căci deșertarea, potrivit tâlcuitorului anonim, înseamnă venirea cu trupul la noi a lui Dumnezeu-Cuvântul. Dar făptura Îl laudă cu frică și *cu cutremur* ca Făcător și Creator al ei, fiindcă prin venirea lui Dumnezeu-Cuvântul s-a dovedit că El este adevăratul Dumnezeu și Creator al făpturii, iar făptura e doar făptură și zidire a Lui, nu și făcătoare și dumnezeu. Deoarece natura a ajuns stricăcioasă prin fire din pricina păcatului lui Adam, ea s-a înfricoșat atât de mult de slava lipsită de slavă a zeificării și s-a mâniat atât de tare pe cei ce au zeificat-o, încât se zbătea și era gata să-i pedepsească pe nelegiuți în felurite chipuri: prin grindină ca piatra, prin trăsnete, prin tunete, prin ploii violente, prin cutremure năruitoare, prin fierberi înfricoșătoare ale pământului și prin tulburări ale văzduhului, dar nimic din toate acestea nu a făcut, ci a răbdat cu înțelepciune, nădăjduind că va fi răzbutată de Creatorul făpturii, Care astăzi S-a născut din Fecioară, prin aceea că va înlătura idolatria și zeificarea făpturii.*

* Eusebiu al lui Pamfil, tâlcuind în a IV-a carte din *Pregătirea Evanghelică* acel cuvânt al lui Pavel: „Când eram copii, robiți eram sub stihiiile lumii“ (Gal. 4, 3), spune un înțeles neobișnuit, dar adevărat și vrednic de crezare, anume că Dumnezeu de aceea a îngăduit ca oamenii să se închine la stihiiile lumii, adică la luminători și la cer, și să le aducă închinare ca și cum ar fi dumnezei, ca prin acestea să fie pregătiți de mai înainte și să primească astfel cu ușurință cunoașterea adevăratului Dumnezeu. Căci cineva care are dinainte ideea de dumnezeu poate să creadă mai ușor în adevăratul Dumnezeu, chiar dacă dumnezeul lui e unul mincinos; și cineva care are obiceiul de a aduce închinare unui dumnezeu mincinos mai ușor poate să-I aducă închinare adevăratului Dumnezeu decât poate să creadă în Același Dumnezeu adevărat unul fără dumnezeu, care nu are nicio idee despre dumnezeu în mintea lui și nici nu a avut vreodată obiceiul să se închine și să slujească unui dumnezeu [identificat în *Dem IV*, 10, *PG* 22, 276D-277A]. Cu înțelesul acesta pare să fie în conglăsurire și troparul dumnezeiescului Ioan Damaschin, îndeosebi sfârșitul: *răbda înțelepțește*, fiindcă arată că zidirea, deși se temea să fie zeificată de neamuri și de idolatri, totuși răbda și îndura această necinstire și zeificare. De ce? Ca mai ușor să-i ducă pe cei ce au zeificat-o la închinarea și cunoașterea adevăratului Dumnezeu. Întocmai cu acest cuget e și cuvântul din *Deuteronom* care zice: „Sau, de vei privi la cer și vei vedea soarele și luna și stelele și toată podoaba cerului, să nu cumva să te amăgești și să te închini lor, nici să le slujești lor, celor pe care Domnul, Dumnezeul tău, le-a împărțit tuturor neamurilor de sub cer“ (Deut. 4, 19). Vezi și la tâlcuitorii acestui cuvânt, Clement Stromateul [*Str* 6, 14, *PSB* 5, p. 447] și Origen [*TIn*, *PG* 14, 112BC, *Alcs* 16, *TC* 2, p. 419]. Vezi și tâlcuirea pe care am făcut-o noi la *Galateni*, la cuvântul de mai sus [Nicodim, *TEP* 2, pp. 299-302]. Într-un gând cu acest înțeles e și Grigorie Teologul, care zice în *Cuvântarea a II-a despre Teologie*: „Întreaga fire rațională năzuieste după Dumnezeu și după Cauza primă, însă îi este cu neputință să-L dobândească, din motivele pe care le-am spus. Dar fiindcă se istovește de dor și e ca și cum s-ar zbate, neputând suferi paguba, întreprinde o «a doua navigare»: fie privește la cele văzute și își face din ele un dumnezeu, având o înțelegere greșită (căci ce făptură ar putea exista dintre cele văzute și cu cât ar trebui să fie mai înaltă și cu chip mai dumnezeiesc decât cel ce o privește, așa încât el să-i aducă închinare, iar ea să o primească?), fie Îl cunoaște pe Dumnezeu prin

Tropar

Venit-ai, Ridicarea neamurilor, să întorci din înălțimile cele pustii firea rătăcitoare a oamenilor la pășunea cea înfloritoare și să stingi vлага silnică a ucigașului de oameni, bărbat arătându-Te și Dumnezeu, din purtare de grijă.

Înțeleptul melod s-a inspirat în troparul de față din două locuri. Mai întâi, din parabola rostită de Domnul: „Care om dintre voi, având o sută de oi și pierzând una din ele, nu le lasă pe cele nouăzeci și nouă în pustiu și se duce după cea pierdută, până ce o găsește? Și când o găsește, o pune pe umerii săi, bucurându-se; și sosind acasă, își cheamă prietenii și vecinii, zicându-le: Bucurați-vă cu mine, că am găsit oaia cea pierdută.“ Iar apoi, din cartea *Ieșirii*, unde scrie: „De vei întâlni boul dușmanului tău – sau asinul său – rătăcit, să-l întorci și să i-l duci. De vei vedea asinul vrăjmașului tău căzut sub povară, să nu te faci că nu-l vezi, ci ridică-l împreună cu el.“

Lc. 15, 4-6

Ieș. 23, 4-5

Alcătuind deci troparul din aceste cuvinte, Ioan cel cu nume de har zice: Hristoase Dumnezeule, *Ridicarea neamurilor* căzute în groapa necinstirii și a necredinței, făcându-Te om desăvârșit, *din purtare de grijă* pentru oameni, și rămânând Dumnezeu desăvârșit, ai venit la noi ca, mai întâi, să întorci din pustii, din munții greu de străbătut și din prăpăstii, cum spunea Grigorie Teologul, firea rătăcită a oamenilor. Unde să o întorci? La *pășunea* hrănitoare de suflete, care face să răsară florile bunei-cinstiri și ale virtuții. Căci Tu, Păstorul Cel bun, lăsând cele nouăzeci și nouă de oi, care sunt dăntuirile îngerești împărțite în nouă cete, potrivit lui Dionisie Areopagitul, Te-ai îngrijit îndeaproape de întoarcerea neamului rătăcitor al oamenilor. Iar în al doilea rând, ai venit ca prin întoarcerea lui *să stingi* și să nimicești puterea silnică și tiranică a diavolului ucigaș de oameni, pe care acesta a folosit-o ca să-l ducă în rătăcire pe Adam și tot neamul său.

cf. Cuv1, 7,
PG 35, 401Acf. IC VII, 2,
PG 3, 204A

frumusețea și buna rânduială a celor văzute și folosește vederea drept călăuză spre cele mai presus de vedere, dar fără ca Dumnezeu să fie păgubit prin măreția celor văzute. De aceea unii s-au închinat soarelui, alții lunii, alții mulțimii de stele, iar alții cerului laolaltă cu acestea, cărora le-au atribuit cărmuirea universului“ [*Cuv28*, 13-14, *PG* 36, 44AC; pentru conceptul de „a doua navigare“ vezi Platon, *Phaidon* 99c, *PtO* 4, p. 114 și n. 567]. Dar și Glas de Aur, tâlcuind cuvântul de mai sus: „celor pe care Domnul, Dumnezeul tău, le-a împărțit“, zice: „Și aceasta este o trăsătură specifică Scripturii, cum sunt și: «i-a lăsat la mintea lor cea fără judecată» (Rom. 1, 28) și: «le-a împărțit tuturor neamurilor» (Deut. 4, 19), adică: «a îngăduit», «a lăsat». Căci prorocul nu ni-L înfățișează aici ca pe unul ce lucrează acestea, ci arată că ele se întâmplă din răutatea celorlalți“ [*OIn* 68, 2, *PG* 59, 376].

Cântarea a 9-a. Irmos

*Mai lesne e, de frică, să iubim tăcerea, fiind fără de primejdie;
însă de dor, Fecioară, imne să-mpletim, săltăreț măiestrite*, e cu anevoie;
dar, Maică, dă-ne și tărie după câtă năzuință-avem.*

232

Melodul cu nume de har glăsuiește acest irmos Pururea-Fecioarei și Născătoarei lui Dumnezeu-Cuvântul, melurga cântării a noua, și zice așa: **M**O, Fecioară și totodată Maică (fiindcă numai întru tine s-au unit fecioria cu nașterea, care prin fire se împotrivesc), noi, cântăreții tăi, care venim să-ți cântăm și voim să te laudăm, pătimim de două pătimiri contrare una alteia: de frică și de dor. Frica ne face să tăcem ca nu cumva să săvârșim vreo faptă nelegiuită și necuvioasă, îndrăznind să-ți cântăm cu buze necurate ție, cea preacurată și preanevinovată, fiindcă și Grigorie Teologul a spus inspirându-se de la Platon: „Nu îi este îngăduit celui necurat să se atingă de cel curat.“ Și iarăși: „Trebuie să te curățești mai întâi pe tine însuși, iar apoi să vorbești cu cel curat.“ Pe când, dimpotrivă, dorul lăuntric ne îndeamnă să te laudăm, cu toate că suntem necurați. E mai ușor să ne supunem fricii și să iubim tăcerea, fiindcă nu aduce nicio primejdie, de vreme ce nimic nu este mai lipsit de primejdie cum e tăcerea. De aceea mulți greci au laudat-o. Simonide a spus: „De multe ori m-am căit că am vorbit, dar că am tăcut, niciodată.“ Platon a numit tăcerea „lipsă de sete“, întrucât cei care pâlăvrăgesc mult sunt arși de sete. Iar Hipocrate a numit tăcerea nu doar „lipsă de sete“, ci și „lipsă de tristețe“ și „lipsă de durere“.

*Cuv27, 3, PG 36,
13D; Platon,
Phd 67b, p. 64*

*Cuv39, 9,
PG 36, 344B*

*apud Plutarh,
Garr 515a*

Spuneam, așadar, că niciun lucru nu este mai lipsit de primejdie decât tăcerea. De aceea și nouă, covârșiți fiind de frica măreției tale de Maică a lui Dumnezeu, ne este mai ușor să iubim tăcerea, căci e lipsită de primejdie. Dar pentru că suntem biruiți de dorul de a-ți împleti imne și laude *măiestrite*, adică strașnice, strălucite și iscusite, cu săltare și râvnă sufletească, acesta este un lucru anevoios și primejdios pentru noi, fiindcă măreția ta covârșește orice cântare sau laudă. Dar pentru că dorul după tine biruiește frica, iar năzuința noastră poartă laurii de biruință asupra fricii, însă n-avem putere,

* Amândoi tâlcuitorii canoanelor melodice, Ptohoprodromos și tâlcuitorul anonim, scriu *τεθηγμένους* [de la *θήγω*, „a ascuți“, „a șlefui“,] însă în aproape toate mineiele tipărite este scris *τεθειμένους* [de la *τίθεμαι*], care are sensul lui *συγγεγραμμένους* [de la *συγγράφω*, „a scrie“, „a alcătui“].

de aceea, Născătoare de Dumnezeu, pe cât este de mare năzuința noastră, pe atât să ne dai și puterea ta, ca, înarmându-ne cu amândouă, să-ți cântăm, fie și puțin, cea care ești vrednică de cântare și mai presus de cântare.

Tropar

Privind la preînchipuirile întunecoase și la umbrele ce au trecut, o, Maică curată a Cuvântului, Care de curând S-a arătat din poarta cea încuiată, și închipuindu-ne a adevărului Lucoare, după vrednicie binecuvântăm al tău pântece.

Și acest tropar melodul îl glăsuiește Maicii lui Dumnezeu. S-a inspirat în el de la Grigorie Teologul, care în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos* scrie: „Litera se retrage, duhul se înmulțește, umbrele trec pe alături, adevărul iese la lumină.“ Zice deci către Născătoarea de Dumnezeu: O, *Maică curată* a lui Dumnezeu-Cuvântul, *Care de curând* și în zilele din urmă S-a născut din tine, *poarta cea încuiată*, adică cea care ai fost păzită fecioară și după naștere, așa cum te-a văzut și te-a numit prorocul Iezechiel, care zice: „Poarta aceasta va fi încuiată; ea nu se va deschide și nimeni nu va trece prin ea; căci Domnul, Dumnezeuul lui Israel, va intra printr-însa, și ea va fi încuiată“; văzând noi, popoarele ortodoxe, *preînchipuirile* întunecoase ale prorocilor și *umbrele* Legii vechi ce au trecut deja, prin care taina iconomiei întrupării s-a arătat în ghicitură, și închipuindu-ne cu mintea Lumina adevărului de care ne-am desfătat, adică pe Hristos-Dumnezeu, Care a răsarit din tine, binecuvântăm cu vrednicie și ferim pântecul tău cu adevărat binecuvântat și fericit, după cum tu însăși ai prorocit: „Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile.“ Însă prin adjectivul *trecute*, tâlcuitorul anonim a înțeles „înfăptuite și plinite“.

Sfântul Proclu al Constantinopolului scrie aceste cuvinte iscusite despre poarta încuiată: „O, ce taină! Văd minunile și vestesc dumnezeirea. Văd pătimirile și nu tăgăduiesc omenitatea. Emanuel a deschis porțile firii ca om, iar ca Dumnezeu nu a stricat cheile fecioriei, ci a ieșit din pântece așa cum a intrat odată cu vestea. S-a născut așa cum S-a zămislit. Fără pătimire (ἀπαθῶς) a intrat și în chip de negrăit a ieșit, potrivit prorocului Iezechiel, care zice: «Domnul m-a întors spre calea porții din afară a sfinților, cea care este văzută dinspre răsărit; iar aceasta era încuiată. Și mi-a zis Domnul: Fiule al omului, poarta aceasta va fi încuiată; ea nu se va deschide și nimeni nu va trece prin ea, decât numai Domnul, Dumnezeuul lui Israel, El va intra

*Cuv38, 2,
PG 36, 313A*

Iez. 44, 2-3

Ode 9, 48/Lc. 1, 48

*SfMaria 10,
PG 65, 692A*

Iez. 44, 1-3

Glasul al 2-lea,
Vecernia Mică
de sâmbătă seara,
Slavă... Și acum...
a Născătoarei

și va ieși, și ea va fi încuiată.»“ De notat că din cuvintele de mai sus ale Sfântului s-a alcătuit acea idiomelă dogmatică, al cărei început este: „O, preamare taină!...“, aflată în Octoih.

Tropar

Plinindu-și dorul și învrednicindu-se de venirea lui Dumnezeu, poporul ce bucură pe Hristos acum cu lacrimi se roagă să cinstească slava nașterii din nou, fiind de viață făcătoare; iară tu, Fecioară neprihănită, fie ca harul să-l împarți!

232

apud Leo Allatius,
Prol 11, PG 94,
127-128

Și acest tropar din urmă, asemenea celui de mai sus, îl glăsuiește Născătoarei de Dumnezeu Ioan cel cu limbă de har, cum îl numește Simeon Metafrastul. Dar înainte de a începe să lămurim troparul, vom spune că dumnezeieștii și sfinții poeți ai troparelor melodice din Biserica lui Hristos, când laudă cu cântări o sărbătoare împăratească mare, au obiceiul de a cere să vadă și sărbătoarea care urmează. De pildă, când Îl laudă pe Dumnezeu în cele patruzeci de zile ale Postului Mare, se roagă să vadă și Răstignirea și preacuratele Patimi ale Domnului. Iar când laudă Patimile, se roagă să vadă și Învierea Lui: „Arată-ne nouă și slăvită Învierea Ta.“ Iar când se învrednicesc să ajungă și la Înviere, spun: „[...] să ne învrednicim să prăznuim și Înălțarea și să ajungem și la venirea Sfântului Duh.“

Vinerea Mare, Cea-
sul al 9-lea, *Slavă...*
glasul al 6-lea.

Înjumătățirea
praznicului Cinci-
zecimii, la Laude:
Slavă... Și acum...
glasul al 4-lea.

Așadar, acestui obicei al sfinților melozi îl urmează în acest tropar și prezbiterul și iubitorul de Dumnezeu Ioan, cel cu nume de har. De aceea, întorcându-se către Născătoarea de Dumnezeu, zice: O, *Fecioară neprihănită* și neîntinată cu sufletul și cu trupul, căci dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului a zis despre ea așa: „De aceea Dumnezeu a venit nu numai între oameni, ci și dintr-o Fecioară curată și sfântă sau, mai bine zis, precurată și preasfântă, pentru că este Fecioară nu doar mai presus de trupul întinat, ci și de gândurile întinate care vin de la trup.“ Dar ce vorbesc? Acest trup material al Născătoarei de Dumnezeu a fost mai curat decât înseși duhurile imateriale ale sfinților, după cum acest lucru este întărit tot de Grigorie al Tesalonicului, care zice: „S-a arătat sfântă a sfinților, având trup mai curat și mai dumnezeiesc chiar și decât duhurile curățite prin virtute.“*

Om52, 8,
ГПΣ 6, p. 547

Om52, 14,
ГПΣ 6, p. 549

* Despre faptul că Născătoarea de Dumnezeu a fost curată cu trupul și cu sufletul, vezi troparul cântării a patra de la Bunavestire, care zice: *Rugul cel ce, deși primi văpaia, rămase nemistuit...* [*infra*, pp. 406-408].

Poporul creștinesc – zice – care Îl bucură pe Hristos cu buna-cinstire și cu fapte virtuozose, după ce s-a învrednicit mai înainte să se desfete de cel dintâi dor al său, adică de venirea cu trupul pe pământ a Cuvântului lui Dumnezeu și de Nașterea Lui, acum Îl roagă tânguitor și cu lacrimi să poată cinsti și slava nașterii din nou, care este *de viață făcătoare*, adică sărbătoarea Sfintei Teofanii și a Botezului Domnului, când credincioșii s-au învrednicit să se nască a doua oară prin Duhul Sfânt, și să poată trece de la Betleem la Iordan și să vadă în chip inteligibil tainele de acolo. Iar tu, Fecioară, fie să dăruiești poporului lui Hristos acest har pe care îl cere și să-i plinești ruga.

Dar și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon iambic al Nașterii lui Hristos, să-L rugăm pe Stăpânul, Care S-a născut, și pe Născătoarea de Dumnezeu Maria, care L-a născut, să ne învrednicească să petrecem aceste douăsprezece zile în bună rânduială și cuviință, în cumpătare și cu bună purtare, în milostenie și iubire de săraci, precum și cu orice alte fapte bune sau virtuți, precum se cade creștinilor. Nu în desfătări și ospețe, nu cu cântece și jocuri, nu cu dănțuiri și alte fapte necurate din popor, de care diavolul se bucură și tresaltă, pe când Stăpânul Hristos Se întristează și plânge, Care poate că de aceea a suspinat în peșteră când S-a născut, tocmai ca să arate neorânduilele creștinilor ce se petrec în aceste zile. Hristos S-a născut ca să strice lucrările Satanei, așa cum spune Ioan cel iubit: „Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu: ca să strice lucrările diavolului.“ Pe când creștinii, fiii și învățăceii Săi și cei care cred în numele Său, iarăși înnoiesc lucrările diavolului prin faptele lor rele; iar cu partea lor răstoarnă scopul Fiului lui Dumnezeu pentru care S-a născut astăzi. Poate fi un rău mai mare decât acesta?

1 In. 3, 8

În aceste douăsprezece zile, când creștinii se întâlnesc, își spun unul altuia: Acum sunt sărbătorile; haideți deci să mâncăm, să bem și să ne veselim; acum e dezlegare la toate mâncărurile; să chefuim, deci! Mulți dintre aceștia, în loc să spună că e dezlegare, spun că „acum e prăpăd“⁹. Și cu adevărat se împlinește acea zicere înțeleaptă: „Adevăr grăiește gura păcătosului“, pentru că o astfel de dezlegare înseamnă prăpăd, de vreme ce dezlegarea la mâncăruri pricinuieste desfătare, desfătarea pricinuieste

⁹ Se făcea o confuzie între paronimele ἀπόλυσις, „dezlegare“, și ἀπόλεια, derivat de la verbul ἀπόλλυμι, „a pieri“, „a se prăpădi“.

Ier. 32, 6
cf. OIP 5,
PSB 17, p. 350
Glf II, III,
PSB 39, p. 364

****Orol*,
 pp. 614-615
Nicodim,
Ped, pp. 91-96

îmbuibare, iar îmbuibarea pricinuieste orice păcat. De aceea s-a scris: „Așezut poporul de a mânca și a băut și pe urmă s-a sculat să joace.“ Potrivit lui Vasile, „să joace“ se referă la idolatrie, iar potrivit lui Chiril al Alexandriei, se referă la necurăția trupului: „Pentru că depărtării de Dumnezeu îi urmează alipirea de cele trupești și îmbrățișarea necurăției ca desfătare.“ Iată ce prăpăd le poate pricinui creștinilor dezlegarea la de toate în aceste douăsprezece zile. Cum că cei care dezleagă miercurile și vinerile în aceste douăsprezece zile nu fac bine, în afară de cei ce locuiesc printre armeni¹⁰, poate oricine să citească în Ceaslov¹¹ sau în tâlcuirea canonului 69 apostolic din *Pidalion*-ul nostru. Da, creștinii trebuie să se veselească și să se bucure în aceste douăsprezece zile, dar nu trupește, ci duhovnicește; nu pentru mâncăruri și băuturi, ci pentru că s-au învrednicit să vadă astăzi, ca prunc de curând născut, pe Stăpânul a toate și că peste douăsprezece zile Îl vor vedea iarăși pe Stăpânul botezându-Se în Iordan. De aceea toți creștinii care își iubesc mântuirea trebuie să Îi ceară Pruncului mai înainte de veci și preacuratei Sale Maici să petreacă fără de păcat în aceste douăsprezece zile

și să cinstească în chip plăcut lui Dumnezeu Sfânta Teofanie,
 prin harul lui Hristos, Cel ce S-a născut astăzi și
 Care peste puțină vreme Se va boteza,
 Căruia fie slava în veci.

Amin.

¹⁰ Potrivit legendei, un episcop armean, pe nume Serghie (sec. VI), avea un câțel numit Arțivurion. Într-o zi, câinele fusese sfâșiat de fiare, iar Serghie l-a plâns amarnic, după care a impus, anual, o săptămână de post pentru armeni în memoria câțelului. Scriitorii armeni însă neagă această legendă, unii spunând că postul Arțivurion se referă la izgonirea lui Adam din rai, iar alții – că e comemorarea postului ninivitenilor. Acest post coincidea cu săptămâna Vameșului și a Fariseului, dar, se pare, era corelat și cu perioada dintre Crăciun și Teofanie la greci. Ortodocșilor care locuiau printre armeni li se îngăduia să dezlege miercurea și vinerea în aceste posturi pentru a se deosebi de aceștia. Vezi la NEALE, *A History*, vol. I, part. 2, p. 742; iar pe larg vezi la ASSEMANI, *Bibliotheca*, pp. 251-272. Numele „Arțivurion“ a dat în română cuvântul „harți“ sau, în limba mai veche, „arți“.

¹¹ În edițiile grecești, ulterioare, ale Ceaslovului nu se mai pomenește de acest post al armenilor și nici de oprirea de la a dezlega miercurea și vinerea în aceste perioade pentru cei care nu locuiau printre armeni.

Ὁ ἱαμβικὸς Κανὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως
Ποίημα τοῦ Ἰωάννου Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς διὰ στίχων ἠρωελεγείων
Εὐεπίης μελέεσσιν ἐφύμνια ταῦτα λιγαίνει
Υἷα Θεοῦ, μερόπων εἵνεκα τικτόμενον
Ἐν χθονὶ καὶ λύοντα πολύστονα πῆματα κόσμου.
4 Ἄλλ', Ἄνα, ῥητῆρας ῥύεο τῶνδε πόνων.

Ὠδὴ α. Ἦχος α. Ὁ Εἰρμός
«Ἐσωσε λαὸν' θαυματοργῶν Δεσπότης'
Ἐγγρὸν θαλάσσης κῆμα χερσώσας πάλαι,'
Ἐκῶν δὲ τεχθεῖς' ἐκ Κόρης τρίβον βατήν'
Πόλου τίθησιν' ἡμῖν, ὄν κατ' οὐσίαν'
5 Ἰσὸν τε Πατρὶ' καὶ βροτοῖς δοξάζομεν.»

Ἦνεγκε γαστήρ' ἡγιασμένη Λόγον,'
Σαφῶς ἀφλέκτω ζωγραφομένη βάτω,'
Μιγέντα μορφῇ' τῇ βροτησίᾳ Θεόν,'
Εὖας τάλαιναν' νηδὺν ἄρας τῆς πάλαι'
10 Λύοντα πικρᾶς,' ὄν βροτοὶ δοξάζομεν.

Ἐδειξεν ἀστήρ' τὸν πρὸ ἡλίου Λόγον,'
Ἐλθόντα παῦσαι τὴν ἁμαρτίαν, μάγοις'
Σαφῶς πενιχρὸν' εἰς σπέος τὸν συμπαθῆ,'
Σὲ σπαργάνοις' ἐλικτόν, ὄν γεγηθότες,'
15 Ἰδὸν τὸν αὐτὸν' καὶ βροτὸν καὶ Κύριον.

Ὠδὴ γ. Ὁ Εἰρμός
«Νεῦσον πρὸς ὕμνους' οἰκετῶν, Εὐεργέτα,'
Ἐχθροῦ ταπεινῶν' τὴν ἐπηρμένην ὄφρυν.'

5 τε : τῷ I || δοξάζομεν : δοξάσωμεν K I || 6 ἡγιασμένη : ἡγιασμένης K || 10 δοξάζομεν :
δοξάζωμεν K

Canonul iambic al Nașterii lui Hristos
Facere a lui Ioan monahul

Acrostih în versuri eroico-elegiace

191

Cu melodii mlădioase cântările-L cântă pe Fiul,
Căci de al omului drag El pe pământ S-a născut;
Stric-ale lumii năpaste și multe suspine. Stăpâne,
Scapă-i de-aceste dureri pe ai lor glăsuitoari.

Ode 1, 1

Cântarea 1. Glasul 1. Irmos

192

„Mântuit-a poporul minuni făcând Stăpânul: valul cel ud
al mării uscându-l odinioară; iar de bunăvoie născându-Se
din Pruncă, calea cerului umblată o așterne nouă;
pe Cel ce după ființă este întocmai și cu Tatăl,
și cu oamenii Îl proslăvim.“

193

Purtat-a pântecul sfințit, cel în chip vădit zugrăvit
de nemistuitul rug, pe Cuvântul, Dumnezeu amestecat
cu chipul muritor, Care dezleagă jalnicul pântec
al Evei de blestemul amar de odinioară;
pe Acela, muritorii, Îl proslăvim.

194

Arătat-a steaua în chip vădit magilor pe Cuvântul
cel înainte de soare, Care a venit să curme păcatul;
pe Cel îndurător în peștera săracă, pe Tine înfășat
în scutece, pe Care, bucurându-se, Te-au văzut
Același: și muritor, și Domn.

Cântarea a 3-a. Irmos

195

„Pleacă-Te spre imnele slugilor, Binefăcătorule,
smerind sprânceana înălțată a vrăjmașului

Ode 3, 1

20 Φέρον τε, Παντεπόπτα, τῆς ἁμαρτίας'
 "Υπερθεν ἀκλόνητον ἑστηριγμένους,'
 Μάκαρ, μελωδοῦς' τῇ βάσει τῆς πίστεως.»

25 Νύμφης πανάγνου' τὸν πανόλβιον τόκον'
 Ἴδεῖν ὑπὲρ νοῦν' ἠξιωμένος χορὸς'
 Ἄγραυλος ἐκλονεῖτο τῷ ξένῳ τρόπῳ,'
 Τάξιν μελωδοῦσάν τε τῶν ἄσωμάτων'
 Ἄνακτα Χριστὸν' ἀσπόρως σαρκούμενον.

30 "Υψους ἀνάσσων' οὐρανῶν εὐσπλαγχνία,'
 Τελεῖ καθ' ἡμᾶς' ἐξ ἀνυμφεύτου Κόρης,'
 Ἄυλος ὢν τὸ πρόσθεν, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων'
 Λόγος παχυνθεὶς σαρκὶ τὸν πεπτωκότα'
 Ἴνα πρὸς αὐτὸν' ἐλκύση πρωτόκτιτον.

ᾠδὴ δ'. Ὁ Εἰρμός

35 «Γένους βροτείου' τὴν ἀνάπλασιν πάλαι'
 Ἄδων προφήτης' Ἀββακούμ, προμηνύει'
 Ἴδεῖν ἀφράστως ἄξιωθεὶς τὸν τύπον,'
 Νέον βρέφος γάρ' ἐξ ὄρου τῆς Παρθένου'
 Ἐξῆλθε λαῶν' εἰς ἀνάπλασιν Λόγος.»

40 Ἴσος προῆλθεσ' τοῖς βροτοῖς ἐκουσίως,'
 Ὑψιστε, σάρκα' προσλαβὼν ἐκ Παρθένου'
 Ἴὸν καθᾶραι τῆς δρακοντείας κάρας,'
 Ἄγων ἅπαντας' πρὸς σέλας ζωηφόρον'
 Θεὸς πεφυκῶς' ἐκ πυλῶν ἀνηλίων.

45 Ἔθνη, τὰ πρόσθεν' τῇ φθορᾷ βεβυσμένα,'
 Ὀλεθρον ἄρδην' δυσμενοῦς πεφευγότα'
 Ὑψοῦτε χεῖρας σὺν κρότοις ἐφυμνίσις,'
 Μόνον σέβοντα' Χριστὸν ὡς εὐεργέτην'
 Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς' συμπαθῶς ἀφιγμένον.

și ridicând, Atotvăzătorule, pe cântăreți deasupra
păcatului, sprijiniți fiind, Fericite, în chip
neclintit pe temelia credinței.“

196 Dănțuirea cea de pe câmp, învrednicindu-se a vedea,
în chip mai presus de minte, nașterea preafericită
din preacurata Mireasă și ceata celor netrupești
care-L cânta pe Stăpânul Hristos întrupat fără
sămânță, clătinață era de chipul cel străin.

Lc. 2, 13-14
Lc. 2, 9
Lc. 2, 18

197 Împărățind peste înălțimea cerurilor, din milostivire
Se face ca noi din Prunca nenuntită – nematerialnic
fiind înainte, dar pe urmă primind grosimea
trupului Cuvântul – ca la El să-l tragă
pe cel întâi-zidit ce căzuse.

Grigorie Teologul,
Cuv38, 2 (PG 36,
313B)

Cântarea a 4-a. Irmos

199 „Plămădirea din nou a neamului muritor odinioară cântând-o
prorocul Avacum, o prevestește învrednicindu-se
de a-i vedea în chip de negrăit preînchipuirea,
căci Prunc tânăr din muntele Fecioarei a ieșit
Cuvântul spre plămădirea din nou a popoarelor.“

Ode 4, 3

200 Întocmai ca muritorii venit-ai de bunăvoie, Preaînalte,
trup luând din Fecioară, ca să curățești de veninul
capului de balaur, ducând pe toți din porțile
neînsorite la lumina purtătoare de viață,
Dumnezeu după fire fiind.

201 Neamuri, care mai înainte erați cufundate-n stricăciune,
înălțați mâinile cu bateri din palme și cântări, căci ați scăpat
cu totul de pierzania vrăjmașului și-L cinstiți
numai pe Hristos ca Binefăcător, Care a venit
cu îndurare printre cei ca noi.

Ps. 46, 1

50 'Ρίζης φυεῖσα' τοῦ Ἰεσσαί, Παρθένε,¹
 Ὅρους παρῆλθες' τῶν βροτῶν τῆς οὐσίας,¹
 Πατρός τεκοῦσα τὸν πρὸ αἰώνων Λόγον¹
 Ὡς εὐδόκησεν' αὐτὸς ἐσφραγισμένην'
 Νηδὺν διελθεῖν' τῇ κενώσει τῇ ξένη.

Ὠδὴ ε'. Ὁ Εἰμός

55 «Ἐκ νυκτὸς ἔργων' ἐσκοτισμένοις πλάνης'
 Ἰλασμόν ἡμῖν,¹ Χριστέ, τοῖς ἐγρηγόρωσ'
 Νῦν σοι τελοῦσιν ὕμνον ὡς εὐεργέτη,¹
 Ἐλθοις πορίζων' εὐχερῆ τε τὴν τρίβον,¹
 Καθ' ἣν ἀνατρέχοντες' εὐροῖμεν κλέος.»

60 Ἀπηνές ἔχθος' τὸ πρὸς αὐτὸν Δεσπότης'
 Τεμῶν διαμπάξ' σαρκὸς ἐν παρουσίᾳ,¹
 Ἴνα κρατοῦντος ἄλεσε ψυχοφθόρου'
 Κόσμον συνάπτων' ταῖς αὐλοῖς οὐσίαις,¹
 Τιθεῖς προσηνῆ' τὸν Τεκόντα τῇ κτίσει.

65 Ὁ λαὸς εἶδεν' ὁ πρὶν ἡμαυρωμένος,¹
 Μεθ' ἡμέραν φῶς' τῆς ἄνω φρυκτωρίας,¹
 Ἐθνη Θεῶ δὲ κλήρον Υἱὸς προσφέρει,¹
 Νέμων ἐκείσε' τὴν ἀπόρρητον χάριν'
 Οὗ πλείστον ἐξῆνθησεν' ἡ ἁμαρτία.

Ὠδὴ ς'. Ὁ Εἰμός

70 «Ναίων Ἰωνᾶς ἐν μυχοῖς θαλαττίοις,¹
 Ἐλθεῖν ἐδεῖτο' καὶ ζάλην ἀπαρκέσαι,¹
 Νυγεῖς ἐγὼ δὲ τοῦ τυραννοῦντος βέλει,¹
 Χριστέ, προσσυνδῶ,¹ τὸν κακῶν Ἀναιρέτην,¹
 Θᾶπτον μολεῖν σε' τῆς ἐμῆς ῥαθυμίας.»

76 Ὅς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς Θεόν, Θεὸς Λόγος'
 Νυνὶ κρατύνει,¹ μὴ σθένουσαν τὴν πάλαι'

49 εὐδόκησεν : ηὐδόκησεν V || 51 ἐσκοτισμένοις : ἐσκοτισμένης KI || 53 εὐεργέτη : εὐεργέτης K Pa ||
 58 Ἴνα : Ἰνα K || 69 Χριστέ : Χριστῶ KI : Χριστόν V || τὸν κακῶν Ἀναιρέτην : τῶ κακῶν Ἀναιρέτη K |

102 Din rădăcina lui Iesei odrăslind, Fecioară, peste
hotarele ființei muritorilor ai trecut născând pe
Cuvântul cel mai înainte de veci al Tatălui, precum
a binevoit El să treacă prin pânțelele pecetluit
cu deșertarea Sa cea străină.

Filp. 2, 7

Cântarea a 5-a. Irmos

103 „Hristoase, fie să vii la noi – cei întunecați de noaptea
faptelor rătăcirii, care acum Îți aducem imn
întru priveghere, ca unui binefăcător – ca să ne
dăruiești ispășire și cărare lesnicioasă, pe care
grabnic suind, fie să aflăm slavă!“

104 Aspra vrajbă împotriva Lui tăind-o Stăpânul
pe de-a-ntregul prin venirea în trup, a nimic
vлага stăpânitorului stricător de suflete, unind
lumea cu ființele nematerialnice, făcându-L
pe Născător binevoitor față de făptură.

Is. 9, 6
Ef. 2, 14

105 Poporul cel înainte întunecat a văzut, după ziuă,
lumina arderii celei de sus, iară Fiul aduce
lui Dumnezeu neamurile ca moștenire,
împărțind negrăitul har acolo unde
cu prisosință înflorise păcatul.

Is. 9, 1
Ps. 2, 8
Rom. 5, 20

Cântarea a 6-a. Irmos

106 „Locuind Iona în străfundurile mării, se ruga
să vină și de zbucium să scape, iară eu, străpuns
fiind de săgeata tiranului, Hristoase,
Pierzătorul relelor, Te chem să vii mai
grabnic decât a mea trândăvie.“

Ode 6, 6-7
Ode 6, 7
Ode 6, 8

107 Cel ce la început era la Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul,
văzând că ființa noastră n-a putut păzi

In. 1, 1

75 Ἰδὼν φυλάξει τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν,¹
Καθεὶς ἑαυτὸν¹ δευτέρῳ κοινωνία,¹
Αὐθις προφαίνων¹ τῶν παθῶν ἔλευθέραν.

80 Ἴκται δι' ἡμᾶς Ἀβραάμ ἐξ ὀσφύος¹
Λυγρῶς πεσόντας¹ ἐν σκότει τῶν πταισμάτων,¹
Υἱοὺς ἐγειραὶ τῶν κάτω νενευκότων¹
Ὁ φῶς κατοικῶν¹ καὶ φάτιν παρ' ἀξίαν¹
Νῦν εὐδοκήσας¹ εἰς βροτῶν σωτηρίαν.

Ὁδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

85 «Τῷ παντάνακτος ἐξεφάυλισαν πόθῳ,¹
Ἄπλητα θυμαίνοντος ἠγκιστρωμένοι¹
Παῖδες τυράννου δύσθεον γλωσσαλγίαν¹
Οἷς εἴκαθε πῦρ¹ ἄσπετον, τῷ Δεσπότη¹
Λέγουσιν¹ εἰς αἰῶνας εὐλογητὸς εἶ.»

90 Ὑπηρέτας μὲν ἐμμανῶς καταφλέγει,¹
Σώζει δὲ παφλάζουσα ροιζηδὸν νέους¹
Ταῖς ἑπταμέτροις καύσει πυργουμένη¹
Οὓς ἔστεφε φλόξ¹ ἀφθονον τοῦ Κυρίου¹
Νέμοντος¹ εὐσεβείας εἵνεκα δρόσον.

95 Ἀρωγὴ Χριστέ, τὸν βροτοῖς ἐναντίον,¹
Πρόβλημα τὴν σάρκωσιν ἀρρητήτως ἔχων,¹
Ἦσχυνας ὄλβον τῆς θεώσεως φέρων¹
Μορφούμενος νῦν,¹ ἧς τινος δι' ἐλπίδα¹
Ἄνωθεν¹ εἰς κευθμῶνας ἤλθομεν ζόφου.

100 Τὴν ἀγριωπὸν ἀκρατῶς γαυρουμένην¹
Ἄσεμνα βακχεύουσαν ἐξοιστρομένου¹
Κόσμου καθεῖλες πανσθενῶς ἁμαρτίαν¹
Οὓς εἴλκυσε πρὶν¹ σήμερον τῶν ἀρκύων,¹
Σώζεις δὲ¹ σαρκωθεὶς ἐκὼν, Εὐεργέτα.

74 ἑαυτὸν : σεαυτὸν K || 84 πῦρ ἄσπετον : φλόξ ἄσπετος V || 89 ἀφθονον : ἀφθονος K V || 96 ἀγριωπὸν : ἀγριωπῶς K || 97 βακχεύουσαν : βακχεύασσαν K V || ἐξοιστρομένου : ἐξοιστρομένης K

[părtășia] cea de odinioară, pogorându-Se
spre o a doua părtășie, o ține acum,
iarăși arătând-o slobodă de patimi.

Grigorie Teologul,
*Cuv*38, 13 (PG 36,
325CD)

208 Venit-a pentru noi din coapsa lui Avraam,
cei ce groaznic am căzut în întunericul greșelilor,
ca fii să ridice dintre cele căzute Cel ce locuiește
întru lumină și în iesle, în afara vredniciei,
binevoind acum spre mântuirea muritorilor.

1 Tim. 6, 16

Cântarea a 7-a. Irmos

210 „De dorul Împăratului a toate fiind vânați tinerii,
au disprețuit sporovăiala cea fără de Dumnezeu
a tiranului, care nemăsurat s-a mâniat; focul
cel nespus de la ei s-a retras, care grăiau
Stăpânului: În veci bine ești cuvântat!“

Ode 7, 2

210 Pe slujitori cu furie-i mistuie, dar îi mântuie
pe tineri vâlvâind vuitor, cu șapte arderi
fiind înălțat ca un turn; pe aceștia văpaia
i-a încununat, căci Domnul le-a dat rouă
îmbelșugată pentru buna-cinstire.

Ode 7, 25-26

212 Hristoase Sprijinitorul, pe potrivnicul muritorilor
l-ai rușinat, căci în chip de negrăit ai ca veșmânt
întroparea și, luând acum chip, porți bogăția
îndumnezeirii, pentru a cărei nădejde
am ajuns de sus în adâncurile beznei.

Grigorie Teologul,
*Cuv*39, 13 (PG 36,
349A)

213 Păcatul sălbatic ce nestăpânit se fălea,
ce necuviincios dănuia în chip bahic, zdrobitu-l-ai
cu atotputernicie din lumea cea cuprinsă de streche;
pe cei pe care până azi acesta în mreje i-a tras îi mântuiești,
întropându-Te de bunăvoie, Binefăcătorule.

Ψδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Μήτηρ ἀφλέκτως' εἰκονίζουσι Κόρης' 22 214
 Οἱ τῆς παλαιᾶς' πυρπολούμενοι νέοι'
 Ὑπερφυῶς κύουσαν ἐσφραγισμένην.'
 Ἄμφω δὲ δρῶσα' θαυματουργία μᾶ'
 105 Λαοὺς πρὸς ὕμνον' ἐξανίστησι χάρις.»

Λύμην φυγοῦσα' τοῦ θεοῦσθαι τῇ πλάνῃ'
 Ἄληκτον ὕμνεῖ' τὸν κενούμενον Λόγον'
 Νεανικῶς ἅπασα σὺν τρόμῳ κτίσις,
 110 Ἄδοξον εὐχος' δειματομένη φέρειν'
 ῥευστὴ γεγῶσα,' κἂν σοφῶς ἐκαρτέρει.

Ἦκεις πλανῆτιν' πρὸς νομὴν ἐπιστρέφων'
 Τὴν ἀνθοποιὸν' ἐξ ἐρημαίων λόφων,
 Ἦ τῶν ἐθνῶν ἔγερσις, ἀνθρώπων φύσιν'
 115 ῥώμην βιαίαν' τοῦ βροτοκτόνου σβέσαι,
 Ἄνῆρ φανεῖς τε' καὶ Θεὸς προμηθεΐα.

Ψδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

«Στέργειν μὲν ἡμᾶς' ὡς ἀκίνδυνον φόβῳ'
 120 ῥᾶον σιωπῆν' τῷ πόθῳ δέ, Παρθένε,'
 Ὑμνοὺς ὑφαίνειν συντόνως τεθηγμένους'
 Ἐργῶδές ἐστιν' ἀλλὰ καὶ Μήτηρ σθένος'
 Ὅση πέφυκεν' ἢ προαίρεσις δίδου.»

Τύπους ἀφεγγεῖς' καὶ σκιάς παρηγμένας,
 125 ὦ Μήτηρ ἀγνή' τοῦ Λόγου, δεδορκότες,
 Νέου φανέντος ἐκ πύλης κεκλεισμένης,
 Δοξούμενοί τε' τῆς ἀληθείας φάος,
 Ἐπαξίως σὴν' εὐλογοῦμεν γαστέρα.

Πόθου τετευχῶς' καὶ Θεοῦ παρουσίας'
 130 Ὁ χριστοτεροπῆς' λαὸς ἠξιωμένος,
 Νῦν ποτνιαῖται τῆς παλιγενεσίας'
 Ὡς ζωοποιοῦ' τὴν χάριν δέ, Παρθένε,'
 Νέμοις, ἄχραντε,' προσκυνῆσαι τὸ κλέος.

104 θαυματουργία μᾶ : θαυματουργία μία K || 112 ἀνθοποιὸν : ἀνθρωποιὸν K || ἐρημαίων : ἐρημέων K || 115 προμηθεΐα : προθεσμία V || 117 σιωπῆν : σιωπῆ V || 118 τεθηγμένους : τεθειμένους K I || 123 Νέου : Νέον V K

Cântarea a 8-a. Irmos

„Tinerii cuprinși de foc, ai Vechii [Scripturi], neatinși
de văpaie închipuie al Pruncei pântec pecetluit, care
a zămislit mai presus de fire. Pe amândouă
lucrându-le harul cu o singură facere de minuni,
pe popoare spre laudă le îndeamnă.“

Dan. 3, 24
(Teodotian)

Iez. 44, 2-3

Tinerește fugind de ocară de-a fi de rătăcire înzeită,
cu cutremur Îl laudă toată făptura neîncetat
pe Cuvântul, Care Se deșartă, căci se' nspăimânta,
fiind trecătoare, să poarte neslăvita mărire,
deși înțelepțește răbda.

Venit-ai, Ridicarea neamurilor, să întorci din înălțimile
cele pustii firea rătăcitoare a oamenilor la pășunea
cea înfloritoare și să stingi vlaga silnică
a ucigașului de oameni, bărbat arătându-Te
și Dumnezeu, din purtare de grijă.

Lc. 15, 4-6

Iez. 23, 4-5

Cântarea a 9-a. Irmos

„Mai lesne e, de frică, să iubim tăcerea,
fiind fără de primejdie; însă de dor,
Fecioară, imne să-mpletim, săltăreț măiestrite,
e cu anevoie; dar, Maică, dă-ne și tărie
după câtă năzuință-avem.“

Privind la preînchipuirile întunecoase și
la umbrele ce au trecut, o, Maică curată a Cuvântului,
Care de curând S-a arătat din poarta cea încuiată,
și închipuindu-ne a adevărului Lucoare, după vrednicie
binecuvântăm al tău pântece.

Grigorie Teologul,
Cuv38, 2 (PG 36,
313A)

Plinindu-și dorul și învrednicindu-se de venirea
lui Dumnezeu, poporul ce bucură pe Hristos acum
cu lacrimi se roagă să cinstească slava nașterii din nou,
fiind de viață făcătoare; iară tu, Fecioară
neprihănită, fie ca harul să-l împarți!

PRECUVÂNTARE LA CELE DOUĂ CANOANE ALE TEOFANIEI

Lucru dulce cu adevărat este, fraților, nu doar când ne mutăm de la cele amare la cele plăcute, ci și invers, când trecem de la cele plăcute la cele amare. Așa se întâmplă, de pildă, când mâncăm multe zile la rând carnea fazanilor foarte gustoși (păsări din împrejurimile râului Fazis¹) și a păunilor, sau alte mâncăruri foarte bune, fiindcă mai târziu ne vom îngrețoșa de ele și vom vrea să mâncăm, de pildă, hreniță sau rucolă sau alte mâncăruri sărăcăcioase și neplăcute la gust. Tot așa ne săturăm și de odihna dobândită în timp, căutând de bunăvoie osteneala și truda trupului. Îl avem ca pildă pe Filip Macedon, care, săturându-se, ca să zic așa, de neîncetatele bucurii de care avusese parte într-o singură zi, voia să se depărteze de acestea. Astfel că i-a cerut dumnezeului mincinos Zeus să amestece în bucuriile sale și o nenorocire, zicând: „O, Zeus, amestecă și o nenorocire în bunătățile mele.“

Teoflact din Simocatta, *Ep* 22, p. 13

Iar dacă mutarea cu privire la cele trupești e atât de dulce, chiar și când se întâmplă ca ea să se facă de la cele mai înveselitoare și mai frumoase la vedere spre cele mai amare și mai neplăcute, oare cu cât va fi ea mai plăcută când se întâmplă să se facă de la o plăcere duhovnicească la o altă plăcere duhovnicească și de la o slavă la altă slavă? De aceea, iubiților, haideți deci să trecem de la Nașterea Domnului la Botezul Său și, lăsând Betleemul, să mergem la

¹ Fazanul a fost adus în Europa de către greci și romani din regiunea antică Colchida (Georgia de astăzi), mai precis din împrejurimile râului Phasis (azi, Rioni), de unde și denumirea științifică pentru această specie de păsări: *Phasianus colchicus*. În Antichitate, doar cei foarte înstăriți își permiteau să crească fazani, așa cum reiese de la Aristofan (*Norii* 109), când Pheidippides nu voia să renunțe la caii de curse nici măcar în schimbul unor fazani.

Iordan și să privim la tainele de acolo. Dar înainte de aceasta, haideți să-l vedem în planul inteligibil pe Ioan Înaintemergătorul, fiul ierarhului Zaharia*, care puțin mai devreme a părăsit adâncul pustiei și a venit la Iordan ca să învețe popoarele. El era aspru și înfricoșător la înfățișare și nu semăna cu ceilalți oameni datorită anilor îndelungați petrecuți în pustie. Avea părul capului împâslit și nepieptănat, fața o avea arsă de soare, era subțire la trup, iar brațele și coastele îi erau atât de subțiri că arăta ca un păianjen, iar picioarele îi semănau cu picioarele unei lăcuste. Cuvântul îi era în același timp și aspru, și dulce; aspru, fiindcă muștra, iar dulce, fiindcă vestea pocăința, căci le spunea iudeilor: „pui de viperă“ (aceasta este partea dură și aspră), „faceți-i pocăinței roadă vrednică de ea“ (aceasta este partea dulce și blândă a cuvântului). Și ca să spun pe scurt, așa cum hrana lui Ioan era mierea sălbatică, tot așa și învățătura lui era amestecată cu dulceață și asprime.

Mt. 3, 7-8

Mt. 3, 14

Haideți să-L vedem acolo, la Iordan, pe Iisus, Care, amestecându-Se cu poporul numeros, vine la Ioan să primească botezul. Însă Ioan Îl oprește cu acest motiv: „Eu sunt cel ce are trebuință să fie botezat de Tine, și Tu vii la mine?“ Haideți să vedem cum Iordanul își întoarce apele înapoi, să privim cum cerul se deschide și să ascultăm glasul Tatălui pogorându-se ca un tunet din cer și mărturisind pe Fiul cel iubit Care Se botează. Tot așa, să-L vedem în planul inteligibil și pe Duhul Sfânt, Care Se pogoară în chip de porumbel și Se așază peste Cel botezat. Câte haruri sunt în aceste vederi dumnezeiești? Neîndoit, multe și negrăite. E timpul deja să tâlcuim canoul melodic al dumnezeiescului Cosma la sărbătoarea Teofaniei.**

* L-am numit ierarh pe Zaharia, tatăl dumnezeiescului Înaintemergător, fiindcă așa îl numește Dionisie Areopagitul în capitolul IV din *Ierarhia cerească*, unde zice: „Astfel, preadumnezeiescul Gavriil îl iniția pe ierarhul Zaharia, spunându-i că pruncul care se va naște din el prin harul dumnezeiesc, în pofida deznădejzii sale, va fi proroc al lucrării dumnezeiești și omenești a lui Iisus, care se va arăta bună și mântuitoare pentru lume“ [IC IV, 4, PG 3, 181B]. Despre aceasta am spus și în *Sinaxarul* nostru, la ziua a cincea a lunii septembrie [Syn 1, p. 41, n. 1].

** Notăm aici că la această sărbătoare a Teofaniei mulți Părinți au cuvântări praznuitoare. Gură de Aur are o cuvântare al cărei început este: „Voi toți sunteți astăzi veseli...“ [PSB 14, pp. 59-70 (s.n.)]. Grigorie al Nyssei are o cuvântare al cărei început este: „Acest Tată plin de iubire...“ [atribuită lui Grigorie, prezbiterul Antiohiei: PG 88, 1872-1884]; tot el are o cuvântare al cărei început este: „Acum îmi recunosc turma...“ [Om, pp. 43-65]. Grigorie Teologul are o cuvântare al cărei început este: „Iarăși Iisus al meu...“ [PG 36, 336-360]; tot el are o cuvântare al cărei început este: „Ieri, după ce am prăznuit...“ [PG 36, 360-425]. Grigorie al Neocezareei are o cuvântare al cărei început este: „Bărbați iubitori

278, 1

TÂLCUIRE LA CANONUL ÎN PROZĂ AL TEOFANIEI

FACERE A SFINȚITULUI COSMA POETUL,
EPISCOPUL MAIUMEI

dar mai întâi la

Acrostih

Botezul: curățirea de păcat a pământenilor.

Botez (βάπτισμα) înseamnă afundare și este un substantiv verbal derivat de la βάπτω, „a afunda“; βάπτω devine βαπτίζω/βαπτίζομαι, iar la timpul perfect este βεβάπτισμαι, de la care a derivat cuvântul βάπτισμα. Așadar, melodul spune aici că Botezul creștinilor este săvârșit în sfânta colimvitră, în numele comun și unul singur al celor trei Ipostasuri, care sunt Dumnezeirea și Firea cea una, potrivit lui Grigorie Teologul, care zice: „Dumnezeirea este un nume comun și unul singur.“ A spus și Grigorie al Tesalonicului: „«Mergeți și învățați toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.» Vedeți cum îngemănarea naturală și împreunăcinstirea celor trei Persoane închinată sunt propovăduite pe față? Căci unul singur este numele Celor Trei, una singură este sfințenia ce iese din Ele, una singură este credința adusă Lor.“ În conglăsuire zice și Teofilact al Bulgariei: „Să se rușineze așadar Arie și Sabelie. Arie – pentru că Hristos nu a spus să se facă botezul în mai multe nume, ci «în numele», fiindcă numele Celor Trei

Cuv40, 45,
PG 36, 424A

Mt. 28, 19

Om38, 7,
ΓΠΣ 6, p. 414

de Hristos și iubitori de străini...“ [PG 10, 1177-1189]. Grigorie Palama al Tesalonicului are o cuvântare al cărei început este: „Ieri, împreună fiind în biserică și împreună prăznuind...“ [GPS 1, pp. 741-753]; mai are o cuvântare al cărei început este: „Pocăința este și începutul, și mijlocul, și sfârșitul...“ [GPS 1, pp. 729-739]. Sofronie al Ierusalimului are o cuvântare al cărei început este: „Iarăși venind lumina, eu iarăși sunt luminat...“ [AIE 5, pp. 151-168]. Marele Vasile are o cuvântare al cărei început este: „Înțeleptul Solomon...“ [PG 31, 424-444]. Unele se păstrează în Marea Lavră din Athos, iar altele la Dionisiu și prin alte mănăstiri din Munte. Mai au cuvântări la această sărbătoare dumnezeiescul Ipolit [PG 10, 852-861] și Proclu [PG 65, 757-764]. Vezi p. 309 din *Sfânta Slujire*. De asemenea și Vrienie are o cuvântare al cărei început este: „Legile panegiricelor omenești...“ [IBE 2, pp. 278-291].

este unul singur: Dumnezeu. Prin urmare, toate cele trei sunt un singur Dumnezeu. Iar Sabelie – pentru că Domnul a pomenit de trei Persoane, nu de o singură Persoană, după cum fleacărea acesta, anume că, având Ea trei nume, uneori Se numește «Tatăl», alteori «Fiul», alteori «Duhul Sfânt», ci a pomenit de trei Persoane, Care au un singur nume: Dumnezeu.* Spuneam deci că Botezul săvârșit prin trei afundări în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh este curățirea de păcat a *pământenilor* (γηγενῶν), adică a oamenilor plămădiți din pământ. De aceea Grigorie Teologul zice în *Cuvântarea la Botez*: „Se numește «botez» pentru că păcatul este îngropat în apă.“ Și iarăși: „Harul și puterea aceasta a Botezului nu mai înseamnă potopul lumii ca odinioară, ci înseamnă pentru fiecare înlăturarea păcatului și curățirea de săvârșită a murdăriilor și întinăciunilor pătrunse prin răutate.“

De ce melodul a spus că Botezul este *curățirea* (ῥύσις) de păcat a oamenilor? Ca să-l separe de vechiul botez și de spălarea (πλύσιμον)² iudeilor, căci acela spăla trupul doar de necurățiile și întinăciunile văzute în afară. Fiindcă oricine se atinge de mort sau de lepros sau de hainele celui cu scurgere se spăla mai întâi cu apă și abia apoi intra în tabără și trăia împreună cu poporul. Pe când Botezul dumnezeieștii nașteri din nou, săvârșit fiind întru moartea și învierea Domnului, nu curăță întinăciunile trupului, căci le trece cu vederea, ci curăță sufletul și-l luminează, partea cea mai de seamă a omului. Cum? Prin viața și petrecerea curate și prin conștiința cea bună pe care le-am făgăduit lui Dumnezeu că le vom avea când, întrebați fiind de preot în timpul Botezului, am răspuns că ne lepădăm de Satana și de toate lucrurile lui și că ne unim cu Hristos. De aceea corifeul Petru a spus: „Aceasta era prefigurarea botezului care vă mântuiește și pe voi astăzi: el nu e o îndepărtare a întinăciunii trupului, ci făgăduirea către Dumnezeu a conștiinței celei bune.“

1 Ptr. 3, 21

* De la acești trei teologhisitori reiese limpede că în cuvintele: „Ca și aceștia împreună cu noi să slăvească preacinstul și de mare cuviință numele Tău (σοῦ), al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...“, pronumele σοῦ nu este unul disociativ și separativ de Persoane, astfel încât să fie scris cu accentul obișnuit „[...] preacinstul și de mare cuviință numele Tău (σοῦ), al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...“, așa cum cred unii. Căci dacă ar fi fost disociativ, atunci doar Tatălui I-ar fi fost atribuit „numele“, adică unicitatea dumnezeirii, sfințenia și credința celor trei Persoane, iar nu și Fiului și Duhului Sfânt, ceea ce este un lucru necinstitor și hulitor. Dar fiindcă numele celor trei Persoane este comun, atunci și pronumele trebuie scris neapărat fără accent: σοῦ, întrucât se acordă cu toate cele trei Persoane ale obârșiei dumnezeiești.

² Substantivul ῥύσις presupune atât spălarea, cât și purificarea în comparație cu πλύσιμον, care presupune doar spălarea.

Melodul a folosit un cuvânt poetic când a spus: ἁμαρτόδος, „de păcat“, el însuși fiind poet. Acest cuvânt îl folosește și Grigorie Teologul în poemele sale: „Crucea pe El L-a-nălțat, iar păcatul (ἁμαρτός) atârnă în cuie.“*

PDogn 2, 77,
PG 37, 407A

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

Fundul adâncului l-a descoperit și pe uscat pe ai Săi îi trage; în același acoperindu-i pe potrivnici Domnul cel tare în războaie, că S-a proslăvit.

278, 2

Δândul (βυθός) este adunarea de multe ape prin care lucrarea optică a ochilor noștri nu poate străbate sau, altfel spus, prin care nu putem vedea. Când apa este puțină, privirea străbate prin ea și poate vedea, mai ales când apa e limpede și străvezie. Dar când apa e multă, atunci lucrarea ochilor este întunecată (βύεται), adică stăvilită și nu mai poate străbate cantitatea mare de apă. De aceea și etimologia lui βυθός pleacă de la verbul βύω, „a întuneca“, „a stăvili“ privirea ochilor. Iar fund (πυθμήν) e numită partea cea mai de jos, fundul mării sau al oricărui vas care ține firea fluidă a apei. De pildă, când vinul se termină din amforă, zicem că a ajuns la fund. Prin urmare, melodul spune că *Domnul cel tare în războaie* – așa cum a zis David: „Domnul Cel tare în război“ – a descoperit oarecând fundul Mării Roșii cu toiagul lui Moise și, deși fundul nu putea fi văzut înainte din pricina mulțimii de ape, acum l-a făcut văzut. Nu numai că a descoperit fundul mării, dar l-a și uscat și l-a făcut tare și, astfel, l-a călăuzit pe poporul Său israelit pe acel fund uscat de mare și l-a trecut cu picioarele neudate, iar pe vrăjmașii egipteni ai israeliților i-a înecat în același

Ps. 23, 8

* Notăm aici faptul că au loc patru etape succesive: a) ascultarea catehezei care premerge credinței: „Credința vine din ceea ce se aude“, spune Pavel (Rom. 10, 17); b) credința din inimă; c) mărturisirea cu gura: „Cu inima crezi în vederea îndreptării, iar cu gura mărturisești în vederea mântuirii“, spune Pavel (Rom. 10, 10); și d) urmează Botezul care pecetluiește credința și mărturisirea. De aceea marele Vasile i-a spus lui Amfilohie, în capitoul XII: „Credința și Botezul sunt două moduri de mântuire îngemănate și nedespărțite. Credința este săvârșită prin Botez, iar Botezul se întemeiază prin credință și prin aceleași nume fiecare din ele ajunge la plinire. Căci așa cum credem în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt, tot așa ne botezăm în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Iar mai întâi premerge mărturisirea care duce spre mântuire, după care urmează Botezul care pecetluiește consimțirea“ [DS 12, 28, PG 32, 117B]. Și tot el zice și în *Ascetice* [despre monah]: „Să nu poarte discuții despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, ci să simtă în cuget și să mărturisească cu îndrăzneală Treimea cea nezidită și deofințată, iar celor care întreabă să le spună că trebuie să fim botezați [în numele Treimii], așa cum am primit din străbuni, să credem în Ea, așa cum am fost botezați, și să O preamărim, așa cum am fost încredințați“ [Asc, PSB 5, p. 567 (s.n.)].

fund când apa s-a întors înapoi și i-a acoperit. Melodul adaugă în continuare sintagma: *că S-a proslăvit*, ca să arate că această cântare întâi este a lui Moise, care, după ce egiptenii au fost înecați, a dat glas acelei cântări cunoscute: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit [...]. Domnul, Cel ce zdrobește războaie, «Domnul» este numele Lui.“

Ode 1, 1, 3/
Ies. 15, 1. 3

Tropar

Pe Adam cel stricat iarăși îl plămădește cu curgerile Iordanului și capetele balaurilor celor încuibăți le sfarmă Împăratul veacurilor, Domnul, că S-a proslăvit.

278, 1

Troparul de față nu este altceva decât o alegorie la irmosul de mai sus, căci așa cum în Marea Roșie exista un adânc prin care israeliții au fost izbăviți și în care egiptenii au fost înecați, tot așa și aici, la Botezul Domnului, avem adâncul din râul Iordan. În el, omul cel stricat de păcat este replămădit, așa cum israeliții au fost izbăviți odinioară în adâncul Mării Roșii, iar capetele balaurilor încuibăți în ape, adică ale demonilor, sunt zdrobite, așa cum și egiptenii au fost înecați atunci în Marea Roșie. Vedeți minunata alegorie pe care o face Cosma, înțeleptul în cele dumnezeiești? Dar haideți să tâlcuim troparul cu mai multă rigoare.

Domnul – spune el –, Cel ce, potrivit lui Moise, este Împăratul veacurilor: „Domnul împărătește veacurile și peste veacul veacului“, astăzi *iarăși îl plămădește*, la Botezul Său, *cu curgerile Iordanului* pe vechiul *Adam cel stricat* de păcat. Dar, o, minunatele melod, poate că cineva ar spune cu nedumerire că, pentru a replămădi un vas de lut, este nevoie nu numai de apă, ci și de foc: apa, pentru a frământa pământul vasului fărâmițat, iar focul, pentru a arde lutul frământat și, astfel, să plămădească din nou vasul spart. Dar tu, ierarhule, ai pomenit aici numai de apă, pe când de foc cum de n-ai spus nimic?

Dezlegând noi această nedumerire, spunem că dumnezeiescul melod a înțeles focul strâns legat de apă, pentru că amândouă elementele sunt de trebuință la replămădire. Căci așa cum olarul face când vrea să plămădească din nou un vas spart, cum spuneam, tot așa și marele Olar al frământăturii noastre omenești, Dumnezeu, voind din iubire de oameni să plămădească iarăși firea noastră zdrobită de păcat, a avut nevoie de apă și de foc: focul îl ia din El Însuși, căci Dumnezeu este foc, după cum spune dumnezeiasca Scriptură: „Domnul Dumnezeu tău este foc mistuitor“, care mistuie răutatea, potrivit lui Grigorie cel sporit în teologie, iar apa o ia din Iordan, și astfel prin acestea două duc

Deut. 4, 24

cf. Cuv41, 12,
PG 36, 445A

la bun sfârșit replămădirea lui Adam. De aceea un alt imnograf, minunându-se de faptul că Hristos îi făurește iarăși pe cei botezați fără foc (sensibil) și că îi plămădește din nou fără a-i sfărâma (în chip sensibil), a strigat: „O, minune! [...] Fără de foc făurește iarăși și plămădește din nou fără a sfărâma.“ Când a spus acestea, s-a inspirat de la Grigorie Teologul: „[Botezul] fără de foc făurește din nou și plăsmuiește iarăși, fără a sfărâma.“

Hristos nu numai că îl plămădește iarăși în Iordan pe Adam cel stricat, cum spuneam, ci pe lângă aceasta zdrobește și capetele balaurilor inteligibili încuibăți în ape, așa cum prorocul și împăratul a prevestit despre aceștia: „Tu ai zdrobit capetele balaurilor în apă, Tu ai sfărâmat capul balaurului.“ Prin „balauri“, la plural, sunt înțeleși demonii, iar prin „balaur“, la singular, este înțeleasă căpetenia și întâistătorul lor: diavolul și Satana. Capetele demonilor sunt patimile de frunte și cele de seamă, adică iubirea de plăcere, iubirea de argint și iubirea de slavă, iar capul diavolului este îndeosebi mândria sau iubirea de sine, dar mult mai mult, idolatria. Diavolul și demonii petrec în ape fiindcă ei își găsesc bucuria în umezeala plăcerilor trupești, care sunt semnificate prin apă. De aceea diavolul este numit „leviatan“, potrivit lui Simah, care înseamnă „împărat al celor din ape“, așa cum este scris la Iov: „Și el [balaurul], împărat a toate ce sunt în ape“, ceea ce Olimpodor tâlcuiește astfel: „Este «împărat a toate» [...], a celor care caută viața umedă, pieritoare și plină de plăceri. De aceea, să ne rugăm Stăpânului nostru ca păcatul să nu împărătească asupra noastră.“

6 ianuarie, la Litie,
idiomela pe glasul
al 4-lea

Cuv40, 8,
PG 36, 368B

Ps. 73, 13-14

Iov 41, 26

TIov, PG 93,
449AB

Prin urmare, în râul Iordan s-au săvârșit două lucruri mai presus de minte, contrare unul altuia: replămădirea lui Adam și sfărâmarea capetelor balaurilor inteligibili. Astfel că prin amândouă Hristos *S-a proslăvit*, fiindcă le-a lucrat în chip minunat.

Tropar

Cu focul dumnezeirii cel nematerialnic trupul materialnic îmbrăcându-l, cu apa Iordanului Se acoperă Cel întrupat din Fecioară, Domnul, că S-a proslăvit.

278, 4

Lămurirea după literă a acestui tropar este următoarea: Domnul Cel întrupat din Fecioară, îmbrăcându-și cu focul imaterial al dumnezeirii trupul material al omenității (căci foc imaterial fiind după dumnezeire, S-a făcut om) și fiind astfel îndoit în firi, Dumnezeu și om, S-a îmbrăcat cu curgerea Iordanului, pentru că e proslăvit. Dar înțelesul lui este cu totul minunat,

fiindcă prin el sfințitul Cosma se minunează de pogorârea lui Dumnezeu, datorită căreia firile sunt înnoite, iar rânduirea și starea stihilor se schimbă. Și fiind cuprins oarecum de amețeală, zice: O, ce înnoire negrăită! Căci după starea firească a stihilor, pământul se află în locul cel mai de jos și mai de mijloc³ al stihilor, deasupra pământului se află apa, deasupra apei se află aerul, iar deasupra aerului se află focul. Pe când după iconomia întrupării văd că e cu totul⁴ invers: Focul preînalt și imaterial, Care este Dumnezeu, fiind îmbrăcat mai întâi cu pământul, adică cu trupul material alcătuit din pământ, Se îmbracă apoi și cu curgerile Iordanului, adică cu apa și, astfel, Focul imaterial, Dumnezeu, imită pământul cel mai de jos și ajunge mai prejos de toate prin deplina Sa pogorâre. Iar apa Iordanului ajunge mai sus de El. Și astfel pământul, adică firea pământescă a oamenilor, ajunge să fie între Focul imaterial al dumnezeirii și apa Iordanului. De aceea firea este făurită din nou și curățită prin Focul dumnezeiesc, iar prin apă este spălată de păcat. Și astfel, cu ajutorul acestor două elemente, revine la starea dintâi prin Botezul Domnului.

Tropar

Domnul, Cel ce spală întinăciunea oamenilor, după ce pentru aceștia în Iordan S-a curățit, cu care de bunăvoie S-a asemănat rămânând ceea ce era, pe cei din întuneric îi luminează, că S-a proslăvit.

278

Domnul – zice –, Care curăță și spală întinăciunea păcatului oamenilor, S-a curățit astăzi în râul Iordan prin botez. Pentru cine? Pentru acești oameni cu care S-a asemănat de bunăvoie, făcându-Se om cu firea, fără să Se schimbe cu dumnezeirea, ci rămânând ceea ce era, adică Dumnezeu desăvârșit. De aceea Grigorie Teologul a zis: „Căci [Hristos] era curățirea în Sine și nu avea nevoie de curățire, ci pentru tine Se curățește, așa cum poartă și trup, netrupesc fiind.“ Hristos nu doar spală și curăță, ci și luminează. Curăță stropind cu dumnezeiescul isop și albind mai mult decât zăpada pe cei care primesc dumnezeiescul Botez, lucru pentru care și David se ruga odinioară, zicând: „Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți, spăla-mă-vei și mai mult decât zăpada mă voi albi.“ De aceea Grigorie Teologul numește Botezul „baie“, fiindcă spală.

*Cuv40, 29,
PG 36, 400C*

*Ps. 50, 7
Cuv40, 4,
PG 36, 361D*

³ Pământul e cel mai jos, fiindcă deasupra lui se află celelalte elemente, iar cel mai la mijloc, având în vedere pământul ca centru, învăluit în apă, aer și foc.

⁴ Ordinea nu e cu totul inversă; e mai degrabă o exprimare retorică a lui Prodomos, p. 78.

Iar apoi Hristos luminează, pentru că El este, potrivit lui Ioan, Lumina adevărată, Care, venind în lume, luminează pe tot omul; nu în lumea sensibilă și materială, ci în cea inteligibilă a virtuților. De aceea Grigorie Teologul mai numește Botezul și „luminare”. * Dar ia seama, iubite, că Domnul mai întâi curățește, după care luminează. Mai întâi îl curățește pe om de patimi prin lucrarea poruncilor, iar apoi îl luminează pe cel curățit prin strălucirea și lumina Duhului Sfânt. Așa cum cei ce vor să lustruiască vasele de aramă mai întâi le curăță de murdărie, după care le fac să lucească prin lustruire, tot așa și Dumnezeu mai întâi curățește inima și mintea, după care le luminează cu lumina harului Său dumnezeiesc. Prin urmare, oricine își dorește să fie luminat de Dumnezeu trebuie mai întâi să se curețe de patimi prin poruncile îndumnezeitoare, fiindcă „unde este curățire, acolo este și strălucire – zice Grigorie Teologul în *Cuvântarea la Lumini* –, căci fără cea dintâi cea de-a doua nu este dată”. Dar dacă cineva caută să se lumineze înainte de a se curăți, se ostenește în zadar și fără folos.

cf. *In. 1, 9**Cuv40, 4,*
*PG 36, 361C*cf. *Cuv39, 8,*
PG 36, 344A

Cântarea a 3-a. Irmos

*Cel ce dă tărie împăraților noștri și înalță cornul unșilor Săi, Domnul,
din Fecioară Se naște și vine spre botez. Pentru aceasta, credincioșii, să strigăm:
Nu este sfânt ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.*

Întrucât cântarea a treia este un poem al prorociței Ana, sfințitul melod preia din această cântare începutul irmosului de față și spune că Domnul, *Cel ce dă tărie și putere împăraților noștri binecinstitori* – „Va da tărie împăraților noștri” – și *Cel ce înalță și slăvește cornul*, care este puterea unșilor Săi, a împăraților, a preoților și a prorocilor, fiindcă cetele lor erau unse de Dumnezeu din cornul ungerii: „Va înalța, zice, cornul unșilor Săi.” Spuneam deci că S-a născut din Fecioară la sărbătoarea ce a trecut a Nașterii Sale după trup, iar acum, la sărbătoarea de față a Luminilor, vine de bunăvoie să Se boteze în râul Iordan.

Ode 3, 10/
*1 Împ. 2, 10*cf. *Ode 3, 10/*
cf. *1 Împ. 2, 10*

Ia seama la înțelepciunea melodului, fiindcă înălțarea este opusul botezului, întrucât înălțarea presupune urcare, iar botezul presupune coborâre.

* De aceea a zis și Clement Alexandrinul: „Când ne botezăm, ne luminăm; după ce suntem luminați, suntem înfiați; când suntem înfiați, ajungem desăvârșiți; fiind desăvârșiți, ajungem nemuritori. «Eu am zis: Dumnezei sunteți voi, și toți sunteți fii ai Celui Preaînalt» (Ps. 81, 6)” [*Paed I, 6, 26, PSB 4, p. 181*].

De aceea a spus că acel Dumnezeu Care înalță cornul celor unși de El Se pogoară astăzi în apă și Se cufundă pentru mântuirea noastră, ca prin pogoarea Sa să ne ridice pe noi la starea dintâi. Apoi spune că se cuvine ca noi, credincioșii, să strigăm Domnului, Cel ce lucrează aceste minuni, cu acel cuvânt al insuflății de Dumnezeu Ana: „Că nu este sfânt ca Domnul și nimeni nu este drept ca Dumnezeul nostru; nu este sfânt afară de Tine!”

Ode 3, 2/1 Împ. 2, 2

Tropar

*Cea înainte stearpă și cumplit neroditoare, veselește-te astăzi, Biserică a lui Hristos, căci prin apă și prin Duh s-au născut ție fii, care cu credință strigă:
Nu este sfânt ca Dumnezeul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.*

Îmbinând dumnezeiescul melod sărbătoarea Luminilor cu tema cântării a treia, care este prorocița Ana ce fusese mai înainte stearpă, iar mai apoi a născut mulți prunci, se întoarce spre Biserica cea alcătuită din neamuri și zice: O, Biserică a lui Hristos, cea înainte stearpă și cumplit neroditoare, bucură-te și te veselește astăzi la această sărbătoare a Luminilor. De ce? Pentru că mulți fii și s-au născut din apă și din Duh, adică prin Sfântul Botez, care e alcătuit din apă și din Duh. Sfântul Botez mai e numit și „naștere”, fiindcă Domnul i-a spus lui Nicodim: „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu”; și iarăși: „Ce este născut din Duh, duh este.” Ție, cea care mai înainte erai stearpă, și s-au născut numai fii străvăzători și proroci, așa cum a fost Samuil. Aceștia sunt creștinii botezați care strigă cu credință lui Hristos, Cel ce i-a născut duhovnicește: *Nu este sfânt ca Dumnezeul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.*

In. 3, 5

In. 3, 6

Is. 54, 1

cf. TL, PG 81, 445B

*cf. Împ 3,
PG 80, 533B*

Ode 3, 5/1 Împ. 2, 5

De notat că aceste cuvinte ale irmosului au fost preluate de către melod de la prorocul Isaia, care zice: „Veselește-te, stearpo, care nu naști, izbucnește și strigă, tu, care nu ai durerile facerii! Că mai mulți sunt fiii celei părăsite [ai Bisericii dintre neamuri] decât ai celei cu bărbat [ai Sinagogii iudaice].” Iar potrivit lui Teodoret, prorocița Ana, poeta acestei cântări, este preînchipuirea Bisericii dintre neamuri, iar Penina este preînchipuirea Sinagogii iudeilor. Prin urmare, Biserica cea dintre neamuri a născut șapte, adică mulți, pentru că numărul șapte, în dumnezeiasca Scriptură, semnifică mulțimea și înseamnă rodnicia Bisericii lui Hristos, potrivit aceluiași Teodoret. Iar Sinagoga evreilor, deși era rodnică mai înainte, acum a ajuns cu totul stearpă și fără fii. Astfel s-a împlinit cuvântul Anei care zice: „Cea stearpă a născut șapte și cea cu mulți copii a slăbit.”

Teodoret tâlcuiește cuvintele de mai sus ale lui Isaia astfel: „«Veselește-te, stearpo, care nu naști», pentru că odinioară Biserica nu naștea, ci se deda slujirii la idoli. «Izbucnește și strigă, tu, care nu ai durerile facerii.» A adăugat pe «izbucnește» cu privire la nașterea grea, precum și pe «strigă», fiindcă se spune că moașele le îndeamnă pe cele care nasc greu să se silească și să strige. Iar pe «veselește-te» l-a adăugat cu privire la dăruirea nesperată de mulți copii. Pare oarecum că «izbucnește» nu se potrivește cu «veselește-te», dar ele s-au petrecut amândouă, căci a născut în chip nesperat, fiindcă unele ca acestea sunt durerile Preasfântului Duh.“ Cam același lucru spune și Chiril al Alexandriei, tâlcuind acest verset, de unde se pare că s-a inspirat și Teodoret. Zice așa: „Iată că a poruncit să izbucnească și să strige. Așa obișnuiesc să facă și femeile care nasc pe pat, pe care, zice-se, moașele le îndeamnă să strige tare și cu putere ca pruncul să iasă din pânțece, întrucât măruntaiele se lărgesc din pricina strigării. Asta cred că înseamnă «izbucnește și strigă». Începe deci să naști – zice – și, fiindcă durerile nașterii tale sunt pentru mulți, strigă neîncetat cu strigătul propriu femeilor care nasc. Și pentru că vei fi maică a nenumărate popoare, desfată-te de veselia duhovnicească [...]. Scriptura insuflată de Dumnezeu are obiceiul să o numească pe văduvă «părăsită». Mulțimea de neamuri a rămas văduvită fiindcă nu s-a îmbogățit de părtășia la Cuvântul dătător de sămânță [...]. Dar când L-a primit pe Mirele din cer, a dobândit mulți copii, mai mulți decât cea cu bărbat.“

cf. Tb,
PG 81, 444C

cf. Tb V, II, 54,
PG 70, 1193AB

Tropar

Marele glas în pustie strigă, Înaintemergătorul: Gătiți căile lui Hristos și cărările Dumnezeului nostru drepte le lucrați, cu credință strigând: Nu este sfânt ca Dumnezeul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.

Melodul s-a inspirat în acest tropar din cartea prorocului Isaia, fiindcă acesta zice: „Glasul celui ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Dumnezeului nostru!“ De aceea începe astfel: Preamarele Înaintemergător al Domnului, glasul cel mare, preainalt și răsunător al lui Dumnezeu-Cuvântul strigă către popoarele din pustia Iordanului și zice: Pregătiți, popoarelor, pregătiți calea lui Hristos, adică pregătiți-vă pentru viețuirea evanghelică, după cum tâlcuiește Teofilact, de vreme ce Evanghelia este numită „cale“. Drepte faceți cărările Dumnezeului nostru, adică faceți din poruncile (ἐντολάς) Legii vechi porunci duhovnicești, fiindcă Duhul

Is. 40, 3

cf. TMr,
PG 123, 173A

Sfânt este drept. Iar poruncile (προστάγματα) Legii se numesc „cărări“ fiindcă sunt vechi și bătătorite, potrivit aceluiași Teofilact.

cf. *TMt.*
PG 123, 173A

De notat că *μεγάλη φωνή*, *marele glas*, poate fi pus și la dativ, fără prepoziția ἐν, astfel: „Cu mare glas (*μεγάλη φωνῆ*) strigă Înaintemergătorul. Unde strigă? În pustia Iordanului, căci astfel scrie Evanghelistul Matei: „În zilele acelea a venit Ioan Botezătorul propovăduind în pustia Iudeii.“ Deși Evanghelistul Luca spune că a venit în tot ținutul Iordanului, propovăduind botezul pocăinței spre iertarea păcatelor, totuși se poate ca în jurul aceluși ținut al Iordanului să fi fost și locuri pustii, unde mulțimile veneau și ascultau predica lui Ioan. De aceea Matei a zis: „Atunci au ieșit la el Ierusalimul și toată Iudeea și toată împrejurimea Iordanului.“ Însă Ptohoprodromos spune că, deoarece cuvântul (porunca) Domnului a fost către Ioan în pustie, cum spune Luca: „Fost-a cuvântul lui Dumnezeu către Ioan, fiul lui Zaharia, în pustie“, plecând de aici, în mod figurat se spune că el „a propovăduit“ în pustie. Iar dacă cineva vrea să înțeleagă prin „pustie“ oamenii cei goi⁵ de toată cunoștința de Dumnezeu și de toată fapta bună, atunci e potrivit ca „glasul celui care strigă în pustie“ să fie îndreptat spre oameni. Eftimie Zigaben spune în tâlcuirea sa la Matei: „Înțelegem două pustii: una mai adâncă, de unde a venit Ioan și în care a fost cuvântul Domnului către el, potrivit cu Luca; și alta, cea din jurul Iordanului, unde a venit și pe care Matei a numit-o «pustia Iudeii», iar Luca, «ținutul dimprejurul Iordanului».“

Mt. 3, 1

cf. *Lc. 3, 3*

Mt. 3, 5

Lc. 3, 2

TMt.
PG 129, 157C

Cântarea a 4-a. Irmos

Auzit-a, Doamne, glasul Tău cel pe care l-ai numit „glasul celui ce strigă în pustie“, când ai tunat peste ape multe, mărturisind pe Fiul Tău; ajungând dar cu totul al Duhului celui de față, a strigat: Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu.

Ode 4, 2/Avac. 3, 2

Fiindcă irmosul de față din cântarea a patra este un poem al prorocului Avacum, care a zis: „Doamne, auzit-am auzul Tău și m-am spăimântat!“; de aceea și sfințitul melod își începe irmosul cu aceleași cuvinte ca Avacum. Și îndreptându-și cuvântul către Dumnezeu-Tatăl, zice așa: O, Doamne și Părinte fără de început, Înaintemergătorul Ioan, cel mai mare dintre proroci, pe care l-ai numit prin gura prorocului Isaia cu aceste cuvinte: „Glasul celui ce strigă în pustie“, Ți-a auzit glasul nu în somn sau în vedenii, ca ceilalți proroci,

Is. 40, 3

⁵ În greacă, ἄρημος înseamnă „pustie“, iar ca adjectiv înseamnă „gol de ceva“, „pustiu“.

ci treaz, având mintea și urechile veghetoare. Care era acel glas pe care l-a auzit? Cel care zice: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit!“

Mt. 3, 17

Când a auzit acest glas? Atunci când Fiul Tău Unul-Născut Se boteza în râul Iordan, iar Tu ai tunat cu glas de sus peste apele multe ale Iordanului. De ce? Ca să-I mărturisești calitatea de fiu și dumnezeirea. De aceea și David a strigat mai înainte: „Dumnezeul slavei a tunat, Domnul peste ape multe.“ Înaintemergătorul nu doar că a auzit glasul Tău, ci s-a făcut și cu rotul purtător de duh și cu totul plin de harul Duhului, Care era de față la Iordan, când S-a pogorât în chip de porumbel peste Hristos cel botezat. De aceea a strigat către Cel ce S-a botezat cu trupul: *Tu ești Hristos*, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, pentru că numele „Hristos“ se referă atât la cele două firi, cât și la ipostasul cel unul, potrivit lui Ioan Damaschin și tuturor sfințișilor teologhisitori. Acest nume Îl arată pe Tatăl ca ungător, pe Fiul ca uns după omenitate și pe Duhul Sfânt ca ungere, drept care David a spus: „Pentru aceasta, Dumnezeu, Te-a uns pe Tine Dumnezeul Tău cu untdelemnul bucuriei, mai mult decât pe părtașii Tăi“, iar untdelemnul bucuriei este Duhul Sfânt. Prin urmare, numele „Hristos“ Îl arată pe Cel ce unge, ca Dumnezeu, și pe Cel uns, ca om. Apoi zice: Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu-Tatăl, cum a spus apostolul Pavel: „Hristos, Puterea lui Dumnezeu și Înțelepciunea lui Dumnezeu.“ Melodul spune cuvintele acestea potrivit cu figura personificării, iar nu ca și cum le-ar fi spus Înaintemergătorul, pentru că în Evanghelie nu apare că a spus aceste lucruri.

Ps. 28, 3

cf. Dogm 47 (III, 3)
PG 94, 989A

Ps. 44, 8

1 Cor. 1, 24

Tropar

Cine a mai văzut ca soarele cel prin fire strălucitor să fie curățit? strigă Propovăduitorul. Să te spăl cu ape, strălucirea slavei, întipărire Tatălui celui veșnic? Și, iarbă fiind, să mă ating de focul dumnezeirii Tale? Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu.

Melodul pune înainte troparul de față ca fiind rostit de Ioan Botezătorul și zice așa: *Propovăduitorul și Înaintemergătorul Tău, Mântuitorule*, pentru a nu fi silit de Tine să Te boteze, zicea ca să se îndreptățească: Ce om a văzut vreodată acest soare sensibil și cu totul *prin fire strălucitor să fie curățit?* Chiar nimeni. Și dacă pe acest soare sensibil, care este zidire și făptură, nimeni nu a încercat vreodată să-l spele și să-l curețe, atunci cum voi

îndrăzni eu să Te spăl și să Te curăț pe Tine, adevăratul și preacuratul Soare al dreptății, Cel ce ești Ziditorul și Făcătorul soarelui? Cum pot eu să Te botez pe Tine, Cel ce ești *strălucirea slavei* Tatălui* și *întipărirea*** veșniciei Lui?

Cel care ar fi încercat să curețe soarele negreșit ar fi fost luat în răs de toți oamenii și ar fi fost batjocorit ca unul lipsit de minte, fiindcă a încercat să facă un lucru cu neputință. Însă eu, dacă Te voi boteza, nu numai că voi fi luat de toți în răs ca un smintit, dar pe lângă acestea și mâinile îmi vor fi mistuite, căci *iarbă* uscată *fiind*, adică stricăcios cu firea trupului, am cutezat să mă ating de focul imaterial prin fire al dumnezeirii Tale. Apoi melodul mai adaugă: *Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu*, ceea ce a spus și mai sus, fiindcă el are obiceiul, ca nimeni altul dintre melozi, să încheie multe cântări din canoanele sale cu același sfârșit, așa cum am spus în tâlcuirea la canonul Înălțării Crucii.

Vezi supra p. 42.

Tropar

*Arătatu-și-a Moise dumnezeiasca sfială pe care o avea, apropiindu-se întâmplător de Tine, căci când Te-a auzit strigându-l din rug***, îndată și-a întors privirea.*

280, 11

* Melodul a preluat sintagma „strălucirea slavei” din *Epistola către Evrei* a lui Pavel, care zice despre Fiul: „Fiind El strălucirea slavei” (1, 3), pe care sfințitul Teofilact o tâlcuiește: „Din patru pricini, zice, Fiul este numit «strălucire». În primul rând, ca să se arate că Fiul este născut din Tatăl, așa cum strălucirea este născută din soare; în al doilea rând, fiindcă este născut fără patimă; în al treilea rând, ca să se arate că Tatăl, născându-L pe Fiul, nu S-a micșorat cu nimic; și în al patrulea rând, că strălucește în chip veșnic și fără început din Tatăl, așa cum strălucirea se arată deodată cu soarele strălucitor și este nedespărțită de el” [cf. *TEvr*, PG 125, 192AD]. Vezi și alte mărturii despre acest lucru în traducerea noastră a *Epistolei către Evrei* [TEP 3, p. 451].

** Vlemmidis, spunând în ce fel este Fiul numit „întipărire a ipostasului” (χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως) Tatălui, zice așa: „Nu pentru că El este proprietatea Tatălui – căci cine, având minte, ar putea presupune una ca aceasta? –, ci fiindcă Tatăl Se distinge (χαρακτηρίζεται) și este cunoscut ca tată prin aceea că are un Fiu și fiindcă Fiul, având în El Însuși toate cele ale Tatălui și rămânând Fiu, Îl vedește pe Cel din Care este [adică pe Tatăl] ca un chip (εἰκὼν) natural și de neosebit al Lui. De aceea zice: «Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl» (In. 14, 9)” [De fide, PG 142, 589CD]. Vezi și multe altele în traducerea noastră a *Epistolei către Evrei*, la cuvintele: „Fiind El strălucirea slavei Sale”, de unde s-a și inspirat melodul în troparul de mai sus [TEP 3, pp. 451-454].

*** În alte locuri este scris *ὡς γὰρ ἐκ βάρου*, cum de altfel e mai corect și complet, pe când *ὡς γὰρ τῆς βάρου* e incomplet, căci lipsește prepoziția *ἐκ*, „din”. Dar dacă se va spune *ὡς γὰρ ἐκ τῆς βάρου*, nu va mai fi melodic, fiindcă prisosește cu o silabă. Verbul *ἠοθήθη* e neglijat, pentru că în loc să se acorde cu genitivul: *σοῦ φωνήσαντος*, a fost acordat cu acuzativul: *σὲ φωνήσαντα*. [În greacă veche, verbele de simț au complementul direct în cazul genitiv.]

*Dar eu cum te voi vedea deslușit sau cum îmi voi pune mâna peste Tine?
Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu.*

În *Ieșire* scrie că Moise a văzut, pe Muntele Horeb, un rug care ardea, dar nu era mistuit de foc, pentru a arăta totodată atât însușirea lui firească prin ardere, cât și puterea lui Dumnezeu ce a păzit rugul nemistuit, așa cum ne-a învățat Grigorie Teologul, zicând: „Era lumină din foc cea care s-a arătat lui Moise când rugul ardea, dar nu se mistuia, ca să-i arate firea și să facă cunoscută minunea.” Când Moise a văzut rugul acesta, a vrut să se apropie de el; apropiindu-se de el, glasul lui Dumnezeu a ieșit din el și a zis: „Eu sunt Dumnezeuul tatălui tău, Dumnezeuul lui Avraam și Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov!” Auzind Moise acest glas, și-a întors fața, fiindcă se sfia să-L privească de-a dreptul pe Dumnezeu.

cf. *Ieș. 3, 2*

*Cuv40, 6,
PG 36, 365A*

Ies. 3, 6

Referindu-se în troparul de față la această istorie, sfințitul melod îl înfățișează pe Ioan Botezătorul grăindu-I lui Hristos acestea: Stăpâne, nu cumva sunt eu mai rău decât Moise? Nu cumva doar el avea *sfială* față de Dumnezeu, iar eu nu am? Căci el, fără să Te vadă cu limpezime, îndată ce a auzit că-l strigi din rug și-a arătat sfiala ce o avea față de Tine, Dumnezeule, și îndată și-a întors privirea ca să nu Te vadă, socotindu-se pe sine nevrednic de o asemenea vedere înfricoșătoare. Însă eu, văzându-Te pe Tine, Fiul lui Dumnezeu, nu în rug sau în preînchipuire sau în ghicituri, ci limpede și nemijlocit, că porți trup, cum pot să Te privesc cu neobrăzare? Sau cum voi cuteza să-mi pun mâna pe preacuratul Tău creștet ca să Te botez? Nu pot să fac asta, Doamne, pentru că Tu ești Hristosul, înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu.

Tropar

*Deși suflet chibzuit am și cu rațiune sunt cinstit, înaintea celor neînsuflețite mă sfiesc. Căci de Te voi boteza, mă vor învinui muntele ce fumega cu foc, marea care a fugit în două părți și Iordantul acesta care s-a întors înapoi.
Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu.*

280, 12

Ca și în cele două tropare de mai sus, melodul îl înfățișează și în acest tropar pe Ioan Botezătorul îndreptându-se și grăind către Stăpânul Hristos, Care îi ceruse să-L boteze: N-aș fi fost vrednic, Stăpâne, de-atâta osândă de-aș fi fost biruit în sficiune de acel Moise care era împodobit cu minte (νοῦς) și cu rațiune; de prorocul, de legiuitorul și de povățuitorul unui popor

atât de numeros, de cel ce s-a învrednicit să Te vadă și să Te audă – așa cum am spus și noi mai sus. Dar acum voi părea mai lipsit de sfială și mai prejos chiar și decât aceste fapte neînsuflețite și lipsite de rațiune, eu, care am suflut inteligibil și bine chibzuit, care sunt cinstit cu rațiune și cu discernământ, dacă nu mă voi sfii de cinstea dumnezeirii Tale, ci voi cuteza să Te botez.

Pentru că și aceste fapte neînsuflețite vor glăsui oarecum și mă vor învinui: Muntele Sinai, care fumega cu totul în foc din pricina pogorării Tale – „Iar Muntele Sinai fumega tot, că pe el Se pogorâse Dumnezeu în foc; și fum se înălța ca fumul de cuptor; și tot poporul era prins de cutremur“ – , mă va învinui cu dreptate ca pe un cutezător și lipsit de sfială. Mă va învinui Marea Roșie, care a fugit de la fața Ta și s-a despiciat în două părți: o parte a stat, ca un zid, în latura dreaptă, iar cealaltă, în latura stângă. Dar înainte de acestea mă va învinui acest râu al Iordanului în care stăm acum, pentru că și el și-a stăvilit cu puțin înainte curgerile dinaintea feței Tale, și nu mai curge în jos, ci s-a întors înapoi, potrivit prorocului și împăratului: „Marea a văzut și a fugit, Iordanul s-a întors înapoi.“* Prorocul întreabă care este pricina, zicând: „Ce-ți este ție, mare, că ai fugit și ție, Iordane, că te-ai întors înapoi?“ Și răspunde: „De fața Domnului s-a cutremurat pământul, de fața Dumnezeului lui Iacov.“ De notat că tâlcuitorul anonim crede că înaintea lui *ἀψύχων* este subînțeleasă prepoziția *ἀπό* și că ar fi: mă sfiesc, mă tem, mă păzesc de *cele neînsuflețite*. De notat și că cele de mai sus au fost înfățișate de către melod și de către David potrivit cu figura retorică a personificării; de aceea Grigorie Teologul zice: „Scriptura personifică adesea multe lucruri neînsuflețite.“ Iar Gură de Aur crede că prin cuvintele celor neînsuflețite este înfățișată măreția celor întâmplăte; zice așa: „Află care este obiceiul Scripturii! Când vrea să povestească o bunătate mare sau o durere mare, spune că înseși lucrurile

Ieș. 19, 18
cf. Ieș. 14, 21
Ps. 113, 3
Ps. 113, 5
Cuv30, 2,
PG 36, 105A

* Notăm aici că în unele tropare melodice ale sărbătorii de față scrie că Iordanul s-a întors înapoi când Domnul S-a botezat, la fel ca pe timpul lui Iisus Navi: „Pentru ce-ți oprești apele tale, Iordane? Pentru ce-ți tragi înapoi repejunea și nu-ți arăți mergerea cea după fire?“ [Ceașul al șaselea, glasul al 5-lea, *Slavă*. . .]; și: „Râule Iordan, pentru ce, privind, te-ai mirat?“ [La Utrenie, după a doua stihologie, sedea, glasul al 4-lea]. Iar Alexandru zice așa în *Iudaicele*, p. 111: „Iordanul a fost părtaș la o rânduială mai presus de fire când, întorcându-se înapoi la botezul Mântuitorului nostru, le-a arătat iudeilor lipsiți de minte și nesimțitori cunoștința de Dumnezeu.“ Ce vom zice noi despre aceasta? Că nu ar fi ceva de necrezut și mai presus de minte dacă Iordanul s-ar fi întors înapoi când Domnul S-a botezat. Dar, fiindcă dumnezeieștii Evangheliști nu spun nimic cu privire la aceasta, nimeni nu poate susține acest lucru.

nênsuflețite au simțuri, dar nu pentru că chiar ar avea, ci ca să înfațizeze măreția celor întâmplare.“ *cf. Tribul 2, PG 51, 159*

Cântarea a 5-a. Irmos

Isus, Începătorul vieții, vine să dezlege osânda lui Adam cel întâi-plămădit. Dar deși trebuință de curățire nu avea ca Dumnezeu, pentru cel căzut Se curățește în Iordan, în care omorând vrajba, dăruiește pace care covârșește toată mintea.

Troparul de față a fost alcătuit de sfințitul melod din diferite citate. Sintagma *Începătorul vieții* a fost preluată din *Fapte*, unde corifeul Petru le spunea iudeilor: „Ați cerut să vă fie dăruit un bărbat ucigaș, iar pe Începătorul vieții L-ați omorât.“ De aceea melodul spune că Isus, Mântuitorul* lumii și Începătorul vieții veșnice în Duh, a venit în lume să dezlege osânda și pedeapsa, adică moartea în care căzuse din pricina călcării *Adam cel întâi-plămădit*: „În ziua în care vei mânca din el [din pomul cunoștinței], cu moarte vei muri!“, fiindcă acestea sunt urmările păcatului, cum zice apostolul: „Plata păcatului este moartea.“ Și cu dreptate Domnul a venit în lume, pentru că nimeni altul n-ar fi putut să strice lipsa de viață, decât numai Cel ce are putere asupra vieții și asupra morții sau, mai bine zis, Cel ce este Viața în sine și Începătorul vieții. Așa cum întunericul, care este lipsa luminii, se risipește când răsare soarele, tot așa și moartea, care este lipsa vieții, se nimicește odată cu venirea Începătorului vieții.

Deci Isus, deși nu avea nevoie să Se curățească prin botez – căci ce nevoie de curățire are Cel ce este Curăția în sine? –, totuși El Se curățește și Se botează astăzi pentru Adam, care a căzut în mocirla păcatului și trebuia să fie curățit de ea. Botezându-Se în râul Iordan, a omorât în el *vrajba* dintre noi și Dumnezeu de pe urma păcatului. Iar după ce a omorât *vrajba*, ne-a dăruit dumnezeiasca Sa pace, *care covârșește toată mintea* și tot cugetul. Melodul a alcătuit sfârșitul troparului din diferite cuvinte de la Pavel. Acesta scrie în *Epistola către Efeseni*: „Hristos este pacea noastră, El, Care în trupul Său a făcut din cele două «lumi» una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii.“ Și iarăși: „[...] ca prin cruce, omorând în ea *vrajba*, să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un singur trup.“

*E.A. 3, 14-15**Ef. 2, 17**Rom. 6, 23**Ef. 2, 14**Ef. 2, 16*

* Cuvântul „Isus“ este ebraic și înseamnă „mântuitor“. Provine de la *iahà*, care înseamnă „a mântuit“, potrivit cunoscătorilor de limbă ebraică.

Iar în *Epistola către Filipeni* scrie: „Și pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea, să vă păzească inimile și cugetele.“ Dumnezeiescul melurg a amintit de pace ca să arate că e cântarea a cincea, al cărei poet este prorocul Isaia, care zice: „Doamne, Dumnezeul nostru, dăruiește-ne pacea, că Tu pe toate ni le-ai dat!“

Ode 5, 12/Is. 26, 12

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea, potrivit lui Ptohoprodromos, de ce Pavel a spus mai sus că Hristos a omorât vrajba pe cruce, pe când melodul zice aici că a omorât-o în Iordan? Dezlegând noi această nedumerire, spunem după un înțeles mai la îndemână și mai simplu că Stăpânul Hristos a dezlegat vrajba dintre noi și Dumnezeu prin toate tainele iconomiei întrupării și ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl prin zămislire, prin naștere, prin botez, prin pătimiri, prin cruce și prin moarte. Și ca să spun pe scurt, ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl prin toate faptele Sale dumnezeiești și omenești pe care Stăpânul Hristos le-a săvârșit prin venirea Sa în trup.

Iar după un înțeles mai mistic și mai adânc spunem că, în Iordan și la botez, Hristos a omorât vrajba dintre noi și Dumnezeu, pentru că botezul este numit de către Pavel „crucea Domnului“: „Pe seama lor înșiși Îl răstignesc a doua oară pe Fiul lui Dumnezeu“; și iarăși: „Cunoscând noi aceasta, anume că omul nostru cel vechi a fost răstignit [prin botez] împreună cu Hristos.“ De aceea dumnezeiescul Gură de Aur și Teofilact, în tâlcuirea lor la cuvintele de mai sus, numesc botezul „cruce“, pentru că în el omul cel vechi al păcatului este răstignit împreună cu Hristos. Prin urmare, deoarece crucea Domnului este în mod tainic închipuită în botez, de aceea Pavel a spus că Domnul a omorât vrajba pe cruce, iar melodul a spus că a omorât-o în Iordan; sau altfel spus, a omorât-o în botezul care închipuie în mod tainic crucea Domnului, deoarece crucea și botezul, deși par a fi două lucruri, ele sunt cu adevărat unul singur. Această vrajbă, potrivit lui Ptohoprodromos, poate fi înțeleasă pe bună dreptate ca fiind balaurul încuibat în ape, al cărui cap l-a zdrobit Domnul, potrivit lui David, care zice: „Capul balaurului Tu l-ai sfărâmat.“

Evr. 6, 6

Rom. 6, 6

cf. TEvr 9, 3,

PG 63, 79

cf. TEvr,

PG 125, 253C

Ps. 73, 14

Acest înțeles este întărit și de alte cuvinte ale aceluiași Pavel, precum: „Oare nu știți că toți câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Așadar, prin botez ne-am îngropat cu El în moarte“, și: „Dacă una cu El ne-am făcut prin asemănarea morții Lui, atunci una vom fi și prin aceea a învierii Lui.“

Rom. 6, 3-4

Rom. 6, 5

Tropar

280, 14

Adunându-se mulțimi fără margini ca să fie botezate de Ioan, însuși în mijloc a stat și grația celor de față: Cine v-a arătat, neascultătorilor, să vă feriți de mânia ce va să fie? Faceți roade vrednice de Hristos, căci stând acum de față, dăruiește pace.

Melodul se inspiră în troparul de față de la Evanghelistul Matei, fiindcă acesta zice despre Ioan Botezătorul: „Dar văzând Ioan pe mulți farisei și saducheii venind la botezul său, le-a zis: «Pui de vipere, cine v-a învățat să fugiți de mânia ce va să fie? Faceți-i, așadar, rod vrednic de pocăință.» Inspirându-se deci melodul din acestea, spune că atunci când nenumăratele mulțimi de iudei s-au adunat ca să fie botezate de Ioan, a stat în mijlocul lor și a zis către fariseii și saducheii care erau de față aceste cuvinte: O, pui de vipere, cine v-a arătat să fugiți, prin botezul pocăinței, de mânia iadului ce va să fie? * Îi numește „pui de vipere“ fiindcă îi uciseră, în chip nelegiuit și în felurite chipuri, pe prorocii și învățătorii lor, așa cum puii de viperă îșiucid mamele spintecându-le pântecul la naștere, potrivit naturaliștilor.

Mt. 3, 7-8

Prin aceste cuvinte (potrivit cu tâlcuirea lui Teofilact), Înaintemergătorul se minunează cum de a ajuns să se pocăiască acest neam viclean și nepocăit. Dar (zice Înaintemergătorul) dacă voi vreți cu adevărat să vă pocăiți, atunci faceți și roade vrednice de pocăință, faceți fapte plăcute lui Dumnezeu și vrednice de Împărăția cerurilor, căci nu este îndeajuns pentru mântuire doar să veniți la botezul meu, fără să faceți și fapte plăcute lui Hristos, Care Se află acum în mijlocul vostru și ne dăruiește tuturor pace. Aici, melodul s-a inspirat din cuvântul lui Ioan, care zice: „În mijlocul vostru Se află Acela pe Care voi nu-L știți“, pentru că propoziția „în mijlocul vostru Se află“ are același sens cu *stând acum de față*. Însă Ptohoprodromos spune că s-a inspirat din cuvântul lui Ioan, care zice: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor!“ Dar Împărăția cerurilor care se apropie este Hristos, despre Care în altă parte El Însuși a zis: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru“, dar înțelesul de mai sus e mai potrivit.

*cf. TMt, PG 123, 173D**In. 1, 26**Mt. 3, 2**Lc. 17, 21*

* Eftimie Zigaben înțelege prin „mânia ce va să fie“ și mânia romanilor care venise asupra Ierusalimului după patruzeci de ani de la Înălțarea Domnului [*TMt, PG 129, 164C*].

Lucrătorul și Creatorul, în mijloc stând ca unul dintre toți ceilalți, cercetează inimile; și lopata curățitoare în mâini luând, desparte cu multă înțelepciune aria obștească, arzând nerodirea și dăruind viață veșnică celor ce fac roade bune.

Și acest tropar este inspirat de la Evanghelistul Matei, care zice despre Hristos astfel: „Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc; a Cărui lopată este în mâna Lui, și El Își va curăți aria și-Și va aduna grâul în hambarul Său, iar pleava o va arde în foc nestins.“
Mt. 3, 11-12 Aceleași cuvinte folosindu-le și schimbându-le puțin, melodul spune că Hristos, Creatorul și Lucrătorul firii noastre – este numit *Creator* fiindcă e Plămăditor și Făcător, iar *Lucrător* (γεωργός) este numit fiindcă e Judecător al faptelor fiecăruia sau pentru că ne dă semințele virtuților – stă ca om în mijloc, ca unul dintre toți ceilalți oameni: „În mijlocul vostru stă Acela pe Care voi nu-L știți“. Iar că Dumnezeu cercetează inimile oamenilor, pentru că doar lui Dumnezeu Îi este propriu să cunoască inimile, cum zice Solomon: „Doar Tu cunoști inima tuturor filor.“
In. 1, 26
3 Imp. 8, 39

cf. TMt,
PG 123, 176D

cf. TMt,
PG 123, 176D

În mâna Lui, zice, se află *lopata curățitoare*, adică rațiunea care deosebește pe cel bun de cel rău, potrivit lui Ptohoprodromos, sau judecata și cercetarea, potrivit lui Teofilact. Prin această judecată și cercetare Își va curăța aria, care este fie întreaga lume, potrivit amintitului Prodrumos, fie Biserica, potrivit lui Teofilact. Căci așa cum în arie se află și grâu, și pleavă, tot așa și în lume și în Biserică se află și buni, și răi: cei buni sunt grâul, iar cei răi sunt pleava. Așadar, Hristos desparte în două *aria obștească* a lumii și a Bisericii: *nerodirea*, adică pe cei răi, o va arde în focul nestins al iadului. De aceea tâlcuitorul anonim a înțeles rodirea cea rea drept nerodire, așa cum zicem despre un rău-platnic că este neplătitor; iar pe cei ce fac roadele virtuții îi va aduna în hambarul Împărăției Sale și le va dăruia viață veșnică.

Pe bună dreptate păcatul a fost numit „pleavă“, pentru că așa cum pleava este ușoară, arde cu ușurință și este dată spre hrană animalelor necuvântătoare, tot așa și păcatul este ușor de surpat și hrană pentru demoni, și va fi mistuit în focul veșnic al gheenei. Tot pe bună dreptate virtutea a fost numită „grâu“, pentru că așa cum grâul este curat, greu și, făcându-se din el pâine, devine hrană pentru oamenii cuvântători, tot așa și virtutea este curată, are judecată conducătoare, care cântărește greu, și devine pâine pentru a fi pusă pe masa Împărăției lui Hristos, în cer. De notat că Grigorie

Teologul tâlcuiește cele de mai sus astfel: „Ce este lopata? Curățirea. Ce este focul? Arderea oricărei ușurătăți și ardoarea Duhului.“

*Cuv*39, 15,
PG 36, 352D

Cântarea a 6-a. Irmos

*Glasul Cuvântului, sfeșnicul Luminii, luceafărul înaintemergător al Soarelui
în pustiu strigă tuturor mulțimilor: „Pocăiți-vă și mai înainte vă curățiți,
căci, iată, de față stă Hristos, izbăvind lumea din stricăciune!“*

În acest tropar, sfințitul melod arată, prin trei asemănări, apropierea pe care Ioan Botezătorul o are cu Stăpânul Hristos. Îl aseamănă pe Ioan cu glasul, cu sfeșnicul și cu luceafărul (dimineții), iar pe Stăpânul Hristos Îl aseamănă cu cuvântul, cu lumina și cu soarele. În primul rând, îl aseamănă pe Ioan cu glasul, iar pe Hristos cu cuvântul, pentru că glasul este lovirea aerului, care devine vehicul al cuvântului rostit și, dacă nu apare întâi glasul, cuvântul rostit nu le poate fi înfățișat celorlalți. În al doilea rând, îl aseamănă pe Ioan cu sfeșnicul, iar pe Hristos cu lumina, pentru că sfeșnicul este vehicul al luminii, iar dacă lumina este pusă în sfeșnic, luminează casa și pe cei ce locuiesc în casă. În al treilea rând, melodul îl aseamănă pe Ioan cu luceafărul, iar pe Hristos cu soarele. Aceste trei asemănări ale Înaintemergătorului: glasul, sfeșnicul și luceafărul, sunt anterioare ca timp asemănarilor lui Hristos, adică cuvântului, luminii și soarelui; dar ca vrednicie și cauză, anterioare sunt asemănările lui Hristos. De aceea, asemănările lui Hristos sunt mult mai dorite decât cele ale Înaintemergătorului, pentru că, dacă va întreba cineva de ce e nevoie de glas, vom răspunde că prin el se transmite cuvântul. Tot așa, dacă va întreba cineva de ce e nevoie de sfeșnic, vom răspunde că în el se pune lumina pentru a lumina. Tot astfel, dacă va întreba cineva de ce luceafărul dimineții strălucește mai întâi, vom răspunde că pentru a vesti sosirea soarelui.

Pe acestea cunoscându-le ierarhul Cosma, spune că Ioan Botezătorul, glasul Cuvântului ipostatic al Tatălui, sfeșnicul Luminii veșnice și necreate, luceafărul, înaintemergătorul și vestitorul Soarelui inteligibil al dreptății, Hristos, *strigă tuturor mulțimilor* care au venit la El: *Pocăiți-vă și mai înainte vă curățiți* de păcate, căci iată, Hristos este de față și izbăvește lumea din stricăciunea necinstirii și a păcatului și o îmbracă în nestricăciune prin Sfântul Botez. Ioan a spus *pocăiți-vă* ca glas, pentru că glasului îi este propriu să grăiască; *mai înainte vă curățiți* a spus ca sfeșnic, pentru că sfeșnicului îi

este propriu să curețe cu desăvârșire întunericul și să lumineze; apoi *căci, iată, de față stă Hristos, izbăvind lumea din stricăciune* a spus-o ca luceafăr, fiindcă lucrul acesta este propriu luceafărului, deoarece luceafărul, răsărind înaintea soarelui, pare să le spună oarecum oamenilor care dorm: Treziți-vă, oameni buni, treziți-vă din somn! Treziți-vă și vă apucați de treburile voastre, pentru că, iată, soarele este de față, iar ziua se apropie, trezindu-vă din amorțea somnului!

De notat că melodul s-a inspirat în cuvintele de mai sus din *Cuvântarea la Lumini* a lui Grigorie Teologul, care zice: „«Eu am nevoie să fiu botezat de Tine», zice sfeșnicul către Soare, glasul către Cuvânt, prietenul către Mire, cel ce a fost înaintemergător și care iarăși va fi înaintemergător către Cel ce S-a arătat [pe pământ] și Care iarăși Se va arăta [la a Doua Venire].“

*Cuv39, 15,
PG 36, 352C*

Tropar

*Născut fiind fără schimbare din Dumnezeu și Tatăl, din Fecioară
Se întrupează fără întinăciune Hristos, a Cărui curea – legătura Cuvântului
cea din noi – Înaintemergătorul ne învață că este cu neputință a o dezlega,
izbăvindu-i pe pământeni din rătăcire.*

Stăpânul Hristos – zice –, Care este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, S-a născut, ca Dumnezeu, *fără schimbare* (ἀρροέυσις) și fără pătimire (παθῶς) la nașterea cea dintâi și înainte de veci a dumnezeirii Sale. Iar ca om, S-a întrupat fără sămânță din Fecioara Maria la a doua naștere, cea după omenitate. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Crede că Fiul lui Dumnezeu, Cuvântul dinainte de veci, Care în afara timpului și în chip netrupesc S-a născut din Tatăl, în zilele din urmă S-a născut pentru tine și ca Fiu al Omului, ieșind fără întinăciune din Fecioara Maria. Căci acolo unde e Dumnezeu, Cel prin Care vine mântuirea, nu e nimic necurat!“ Creștinii binecinstitori trebuie să creadă că Hristos, așa cum spuneam, S-a născut de două ori: după dumnezeire și după omenitate; dar nu și să cuteze să cerceteze chipul nașterii Sale de sus și dinainte de veci, și nici chipul celei de jos, din zilele de pe urmă, ci să lase acest chip de neînțeles în seama înțelepciunii Duhului Sfânt, Care, potrivit apostolului, le cercetează pe toate: „Duhul pe toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu.“ Zice și Grigorie cel sporit în teologie: „Nu [cercetează] acestea ca unul care nu cunoaște, ci ca unul care se desfată de contemplarea lor.“

*cf. Cuv40, 45,
PG 36, 424B*

1 Cor. 2, 10

*Cuv43, 65,
PG 36, 584B*

Astfel că și marele Înaintemergător ne învață acest lucru, anume să nu cercetăm pogorârea lui Dumnezeu-Cuvântul pentru noi și unirea ipostatică a dumnezeirii cu omenitatea, nici rațiunea și modul acestei uniri să nu le cercetăm, pentru că nu este cu putință pentru niciun om să înțeleagă acestea. Dar nici însuși Înaintemergătorul, care este atât de mare, nu e destoinic să dezlege cureaua ce ține legată încălțăminte de piciorul Domnului, adică nu e destoinic să înțeleagă modul în care Dumnezeu-Cuvântul S-a unit cu omenitatea luată de către El *din noi*.^{*} Melodul a preluat acest înțeles de la lira de Dumnezeu grăitoare a lui Grigorie Teologul, care zice: „Ce este cureaua inelată** a încălțăminte pe care tu, cel care-L botezi pe Iisus, nu o dezlegi [...], care ești mijlocitorul Vechiului și Noului Legământ? Ce este ea? Poate că e cuvântul despre venire și despre întrupare, din care nicio fărâșmă nu e ușor de dezlegat, nu numai pentru cei încă trupești și prunci în Hristos, dar nici măcar pentru cei care sunt ca Ioan în duh.“

*Cuv39, 15,
PG 36, 353A*

Prin aceste cuvinte ale Botezătorului și ale lui Grigorie Teologul este răsturnată o altă cugetare eretică. Adepții și următorii smintitului Origen flecăreau spunând că firea omenității luată asupra-și de Cuvântul lui Dumnezeu a fost unită cu El doar până la Înălțare, iar când Hristos urma să Se înalțe în locul mai presus de ceruri și să Se odihnească în sânul Tatălui, a lepădat omenitatea ca pe o povară și a aruncat-o pe discul soarelui, fiindcă au înțeles greșit cuvântul lui David, care zice: „Soarelui i-a pus lăcaș“⁶ și, astfel, a urcat doar cu dumnezeirea și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl. Tot așa flecăreau

Ps. 18, 6

* Însă marele Vasile, tâlcuind acel cuvânt din *Psalmul* 59: „Peste Idumeea voi întinde încălțăminte Mea“ (Ps. 59, 8), zice: „Încălțăminte dumnezeirii este trupul purtător de Dumnezeu prin care S-a pogorât la oameni“ [OPs 59, 4, PG 29, 468A]. De aceea, dacă, potrivit acestui Părinte, încălțăminte este omenitatea Domnului, atunci nu e lipsit de sens dacă dumnezeirea este înțeleasă drept piciorul, iar cureaua să fie legătura și unirea prin care dumnezeirea s-a unit în chip de nedezlegat cu omenitatea, așa cum și încălțăminte este legată de picior cu cureaua încălțăminte.

** Curea inelată (σφαίρωτήρ sau σφουρωτήρ) este numită astfel cureaua sandalei, poate fiindcă are prinse mici inele făcute din aramă albă sau dintr-un alt tip de metal drept podoabă. Vezi și capitolul 14 din *Facere*, unde Avraam îi zice regelui Sodomei: „Nicio ață sau o curea inelată de încălțăminte nu voi lua din toate câte sunt ale tale“ (Fc. 14, 23).

⁶ Literal: „În soare și-a pus lăcașul său“ (Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ). Dar fiindcă, potrivit lui Eftimie Zigaben (PG 128, 253CD) și lui Teodoret de Cir (PG 80, 993C), prepoziția ἐν, „în“, este de prisos în multe locuri din Scriptură, nu mai poate fi vorba de un locativ în cazul dativ construit cu ἐν, ca în greaca clasică, ci este de fapt un dativ al interesului, în sensul că Dumnezeu a rânduit ca soarele să-și aibă locuința în cer.

și manihiei, potrivit lui Grigorie Teologul, care zice: „Dacă cineva spune că Hristos Și-a părăsit acum carnea și că dumnezeirea Sa este dezbrăcată de trup, în loc să spună că aceasta și este, și va veni împreună cu trupul asumat, să nu vadă slava venirii Sale. Căci unde este trupul Său acum, dacă nu împreună cu Cel care l-a asumat? Fiindcă n-a fost, desigur, părăsit în soare, așa cum aiurează manihiei cu scopul de a-l cinsti prin această necinstire.“

cf. 2 Tes. 2, 8

Ep101, 25-26, OT,
nr. 1/2013, p. 90

Astfel de lucruri flecăreau acești defăimători acriți, nedeprinși cu înțelepciunea. Însă ierarhul Cosma nimicește această flecăreală prin cuvintele de mai sus ale Înaintemergătorului și prin tâlcuirea Teologului și arată că cureaua încălțăminteii, adică unirea ipostatică a celor două firi ale lui Hristos, a rămas nedelegată și nedespărțită. De aceea Hristos S-a înălțat împreună cu trupul luat asupra-Și și îndumnezeit, cu care șade de-a dreapta Tatălui și cu care va veni să judece viii și morții. Acestea învățându-i Înaintemergătorul împreună cu melodul *pe pământeni*, îi izbăvesc de amintita rătăcire și de orice altă rătăcire și erezie.

Tropar

*În focul cel de pe urmă botează Hristos pe cei neplecați și care nu-L socotesc
Dumnezeu, iar în Duh și-n har, prin apă, îi înnoiește pe cei ce
Îi recunosc dumnezeirea, izbăvindu-i de greșeli.*

282, 11

În troparul de față, melodul s-a inspirat de la Grigorie Teologul, care vorbește despre schismaticii novațieni care nu primesc botezul prin pocăință, prin spovedanie și prin lacrimi: „Așadar, dacă aceștia vor dori calea noastră și a lui Hristos, [bine ar fi – căci lipsește această propoziție și trebuie subînțeleasă]; iar dacă nu, să meargă pe a lor. Poate că acolo vor fi botezați cu foc, cu botezul de pe urmă, care este cel mai dureros și cel mai îndelung [veșnic], care mistuie materia ca pe iarbă și macină ușurătatea oricărei răutăți.“ Așadar, sfințitul melod spune că Stăpânul Hristos îi va boteza și îi va cufunda *în focul cel de pe urmă* al iadului pe cei care nu ascultă propovăduirea Evangheliei, care nu cred că El este Dumnezeu adevărat. Iar pe cei care *Îi recunosc dumnezeirea* și cred că El este Dumnezeu, îi înnoiește și îi plămădește din nou cu Duhul Său cel Sfânt și cu harul Său în apa colimvitrei, slobozindu-i atât de păcatul strămoșesc, cât și de păcatele cu voia.

Cuv39, 19,
PG 36, 357C

Notează-ți aici două lucruri. În primul rând că, potrivit tâlcuitorului anonim, melodul s-a inspirat de la Grigorie Teologul referitor la botezul din

urmă, cum am spus mai sus. Însă Teodor a spus că s-a inspirat din cuvântul din Evanghelia al lui Ioan Botezătorul, care zice despre Hristos: „Acela vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc“, foc pe care Teofilact al Bulgariei nu l-a tâlcuit ca fiind al iadului, ci ca fiind botezul făcut apostolilor în chip de limbi de foc. Notează-l și pe al doilea: deși Ioan Botezătorul vorbește la timpul viitor: „Acela vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc“, Cosma Melodul vorbește aici la timpul prezent. Poate pentru că, potrivit lui Teodor, Ioan Botezătorul era proroc, iar prorocii văd cele viitoare ca prezente și, de aceea, acest viitor „va boteza“ a fost rostit la prezent: „botează“, dar nu de către Ioan Botezătorul, ci de către melod în locul lui Ioan Botezătorul. La tâlcuitorul anonim este scris *va boteza*, iar nu *botează*. Poate că și verbul *înnoiește* a fost scris după obiceiul retorilor, care vorbesc despre cele viitoare la timpul prezent, ca pe ascultători să-i facă privitori. Însă Eftimie Zigaben spune că sintagma „cu foc botează“ a fost rostită de Ioan doar la Luca, ca să arate dinainte pogorârea în chip de limbi de foc peste apostoli, fiindcă atunci au fost botezați cu Duh Sfânt și cu foc, iar apoi ca să arate și botezul legiuit de Hristos: „Și Duhul Sfânt – zice – Se pogoră peste tot cel ce se botează, nu doar sfințindu-l, ci și mistuindu-i ca un foc, în chip nevăzut, întinăciunea sufletului.“*

Lc. 3, 16

cf. TLc,
PG 123, 741ATMt, PG 129,
168BC

Cântarea a 7-a. Irmos

*Pe tinerii binecinstitori care au intrat în cuptorul cel de foc** adierea de rouă și fremătătoare și pogorârea dumnezeiescului Înger nevătămați i-au păzit. Pentru aceea, în văpaie rouați fiind, cu mulțumire cântau: Prealăudate Doamne și Dumnezeule al părinților, bine ești cuvântat.*

Melodul înfățișează în acest irmos istoria celor trei tineri, întrucât cântarea a șaptea este poemul lor. Așadar, spune că pe acei trei tineri *binecinstitori care au intrat* (προσομιλησαντας), adică au fost aruncați în

* De aceea a spus și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Unii se nasc din apă și din duh, alții primesc botezul în Duh Sfânt și foc. Dar acestea patru, adică: apa, duhul, focul și Duhul Sfânt, sunt unul și același Duh al lui Dumnezeu. Căci unora Duhul Sfânt le este apă, întrucât îi spală de întinăciunile din afară ale trupului; altora, numai duh, întrucât lucrează în ei bunurile virtuții; altora, iarăși foc, întrucât le curăță petele dinlăuntru, din adâncul sufletului; și, în sfârșit, altora, ca marelui Daniel, le este Duh Sfânt, întrucât le dăruiește înțelepciune și cunoștință. Căci după deosebirea lucrărilor persoanei, unul și același Duh primește diferite numiri“ [KG II, 63, FR 2, pp. 227-228].

** Anonimul scrie: καμίνου πυρί, în focul cuptorului.

Is. 9, 5

Ode 7, 25-26/
Dan. 3, 49-50

cuptorul de foc, au fost păziți nevătămați și nemistuiți de adierea de rouă dumnezeiască ce fremăta, adică scotea un sunet melodios și preadulce, asemănător fie cu sunetul flautelor sau al fluierelor, fie cu foșnetul frunzelor de pin sau de cedru când acestea sunt mișcate de zefir⁷. Nu doar adierea rouroasă i-a păzit nevătămați pe cei trei tineri, ci, înainte de toate, i-a păzit *pogorârea dumnezeiescului Înger*, adică Fiul Unul-Născut, Care este numit „Înger al marelui sfat” al Tatălui, potrivit lui Isaia, căci s-a scris în cântarea a șaptea, versetul 25: „Iar îngerul Domnului s-a coborât odată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor și a împins văpaia afară din cuptor și a făcut mijlocul cuptorului ca o adiere rouroasă și fremătătoare.” Așadar, cei trei tineri, răcoriți fiind în foc, *cu mulțumire cântau* lui Dumnezeu: *Prealăudate Doamne și Dumnezeule al părinților, bine ești cuvântat.*

Dan. 3, 6

Vezi supra
pp. 88-90.

Să nu socotească cineva că sintagma *cel de foc* de la începutul troparului este de prisos, pentru că una este cuptorul și alta este focul. Cuptorul este acea construcție ovală și acoperită în care se aprinde focul, așa cum și spațiul făcut pentru adunarea și păstrarea apei se numește „fântână”. Când se aprinde focul în cuptor, i se spune: „cuptor de foc”, adică „cuptor cu foc”. De aceea crainicul lui Nabucodonosor a strigat: „Iar cel ce nu va cădea și nu se va închina, în chiar ceasul acela va fi aruncat în cuptorul ce arde cu foc.” Vezi și tâlcuirea irmosului din cântarea a opta de la Canonul Crucii, care începe așa: *Binecuvântați, tineri, cei întocmai cu numărul Treimii...*, ca să afli înțelesuri nemaiîntâlnite.

Tropar

Precum în cer, cu cutremur și mirare stăteau de față în Iordan puterile îngerilor, privind la pogorârea cea mare a lui Dumnezeu: cum Cel ce ține ființarea de deasupra a apelor a stat în ape purtând trup, Dumnezeul părinților noștri.*

282, 20

Șa cum găzile împăraților pământești, atât sulițașii, cât și restul slujitorilor, nu îl cinstesc pe împărat doar când e în palat, unde șade pe tronul împărătesc purtând veșmânt împărătesc și cu totul strălucitor, ci și dacă îl vor vedea intrând în vreo colibă sau în vreo casă sărăcăcioasă, silit de vreo nevoie, nu îl vor nesocoti pe împărat din pricina modestiei acelei colibe, ci stau înaintea lui cu aceeași frică și cinstire și când se află în acea

⁷ Vânt lin care suflă primăvara dinspre apus.

* În alte locuri este scris *παρίστανται*, *stau de față*.

colibă ca și cum s-ar afla în palat, pentru că modestia colibei nu îi aduce împăratului necinste, ci mai degrabă împăratul aduce cinste acelei colibe modeste prin slava și măreția lui de împărat. Tot astfel și puterile mai presus de lume ale îngerilor și ale arhanghelilor, văzându-L pe Fiul Unul-Născut al Tatălui, Care șade pe tronurile cerești, că stă acum pe malurile râului Iordan și că cere să fie botezat de Ioan, stăteau înaintea Lui cu frica și cu uimirea cu care stăteau înaintea Lui și în cer, pentru că vedeau *pogorârea* nemărginită a lui Dumnezeu și pentru că acest Dumnezeu, Care stăvilește cu pronia Sa ființa și firea apelor *de deasupra*, adică mai presus de tărie, și ține apele mai presus de bolta tăriei, fără să le lase să se reverse într-un asemenea hău, a stat în apele Iordanului *purtând trup*. Melodul mai adaugă și aceasta: *Dumnezeul părinților noștri*, ca să arate trăsătura specifică a cântării a șaptea.

Însă tâlcuitorul anonim a citit acest tropar astfel (și poate chiar mai reușit): *O, cum⁸ Cel ce ține ființarea de deasupra a apelor a stat în ape purtând trup?* Și tâlcuiește așa: „Puterile îngerești stăteau la Iordan ca și în cer, cu cutremur și cu mirare, privind marea pogorâre a lui Dumnezeu, și ziceau cu uimire [lucru înțeles de la sine]: O, cum stă acum în apele Iordanului purtând trup și este botezat de către rob Cel ce ține cu puterea cuvântului firea nelegată și alunecoasă a apelor de deasupra tăriei!“

Tropar

Minunea dumnezeiescului Botez o preînchipuiau odinioară norul și marea, întru care poporul mai înainte a fost botezat, prin trecere, de către legiuitor. Iar marea era preînchipuirea apei, și norul – a Duhului, prin care desăvârșiți făcându-ne, strigăm: Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.

282, 21

În acest tropar, sfințitul melod înfățișează atât cele spuse de Pavel, cât și cele spuse de Grigorie Teologul. Pavel zice așa: „Și întru Moise toți [israeliții] s-au botezat în nor și în mare.“ Iar Grigorie Teologul zice așa: „Moise a botezat, dar în apă, și înainte de aceasta, în nor și în mare. Acestea erau preînchipuiri, precum crede și Pavel: marea era a apei, iar norul, al Duhului.“ Astfel, melodul spune că, în vechime, norul, care ziua îi acoperea pe israeliți ca să nu-i ardă soarele, și Marea Roșie, prin care au trecut israeliții, preînchipuiau

*1 Cor. 10, 2
Cuv39, 17,
PG 36, 352C*

⁸ În troparul de față, în original, este vorba de adverbul relativ de mod: ὅπως, *cum*. Însă tâlcuitorul anonim l-a citit despărțindu-l în două părți de vorbire: în interjecția *o* și în adverbul interogativ de mod πῶς: *o, cum?*, fără a strica, așadar, metrica troparului.

amândouă *minunea*, adică minunata taină a Sfântului Botez, fiindcă poporul israelit fusese botezat în mare și în nor de către legiuitorul Moise, așa cum a spus și Pavel mai sus. Dar nu a fost botezat în mare prin afundare, așa cum egiptenii au fost înecați în ea, ci *prin trecere*, pentru că au trecut nevătămați prin marea despicată de Moise cu toiagul. De aceea Marea Roșie preînchipuia apa Sfântului Botez, iar norul preînchipuia harul Duhului Sfânt din Botez, prin care noi, creștinii, *desăvârșiți făcându-ne*, potrivit lui Teodor, sau „curățindu-ne cu desăvârșire și fiind iarăși plămădiți“, potrivit tâlcuitorului anonim – „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, zice, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu“; deci *desăvârșiți făcându-ne*⁹ prin acestea, strigăm: *Bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților noștri*.

In. 3, 5

Vom arăta, aici, pe scurt, cum a botezat Moise în apă. În capitolul nouăsprezece din *Numeri* este scris că legea poruncește să se înjunghie, afară din tabără, o junincă roșie, care n-a fost pusă la jug, și să fie arsă cu tot cu piele, iar cenușa să fie păstrată. Iar după ce era stropită cu apă, îi curăța pe cei care s-au atins de trup mort sau de oase de om sau de mormânt. De aceea Grigorie Teologul numește această curățire „a legii“, „de sub umbră“ și „trecătoare“, care este doar pentru trup, nu și pentru suflet, și nu înlătură întru totul păcatul: „De ce – zice – trebuiau să se curețe de mai multe ori cei ce s-au curățit o dată?“ Pentru că ori de câte ori cineva se întina de întinăciunile trupești amintite mai sus, tot de atâtea ori trebuia să se și curețe. Iar Pavel scrie despre acest lucru: „Cenușa de junincă, stropindu-i pe cei întinați, îi sfințește prin curățirea trupului.“

cf. Num. 19, 2-13

cf. Cuv40, 11,
1C736, 372B

Evr. 9, 13

Tropar

Toți credincioșii, care fără a tăcea teologhisim pe Cea prin Care am primit desăvârșirea, împreună cu îngerii să slăvim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt, căci Aceasta este Treime în Ipostasuri, dar un singur Dumnezeu deoiființă, Căruia și cântăm: Bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților noștri.

282, 22

Gu acest tropar, melodul cheamă poporul botezat al creștinilor ca să aducă laudă și doxologie Sfintei Treimi, Care ne-a făcut desăvârșiți prin Sfântul Botez. Noi, zice, toți creștinii care ne-am curățit prin Sfântul

⁹ Pentru traducerea participiului *τελούμενοι* din tropar am ales interpretarea lui Teodor Prodromos, pusă în evidență de Sf. Nicodim. Privitor la verbul *τελέομαι*, de la care provine participiul, vezi și vol. II, p. 405, n. 7.

Botez, care am fost călăuziți la cunoștința de Dumnezeu și care am fost înălțați la starea îngerilor, toți să teologhim fără tăcere împreună cu îngerii. Ce anume? Dumnezeirea (Care este subînțeleasă, potrivit lui Ptohoprodromos), *prin Care* am primit desăvârșirea la Sfântul Botez. Să doxologim pe Tatăl și pe Fiul și pe Duhul Sfânt. Dar ce doxologie se cuvine lui Dumnezeu? Aceea de a împărți Sfânta Treime în ipostasuri și persoane, iar apoi de a o uni iarăși potrivit cu ființa și cu firea, căci și îngerii din ceruri, îndeosebi ceata înflăcăraților serafimi, cântă astfel Dumnezeului întreit în Ipostasuri și slăvesc cele trei Sfințiri, pe Care le unesc într-o singură Domnie, potrivit lui Grigorie Teologul. Căci atunci când ei spun de trei ori: „Sfânt, Sfânt, Sfânt“, arată prin aceasta cele trei Ipostasuri, iar când spun o singură dată: „Domnul“, arată puterea cea una a Celor Trei, precum și împărăția cea una și dumnezeirea Lor. Melodul mai adaugă că dumnezeirea este *Treime în Ipostasuri*, și *un singur Dumnezeu deoființă*, după ființă și fire, Căruia Îi cântăm: *Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri*.

cf. Cuv³⁴, 13,
PG 36, 253A

cf. Is. 6, 3

Cântarea a 8-a. Irmos

*Taină mai presus de minte a arătat cuptorul Babilonului care a izvorât rouă,
că în curgerile sale Iordanul urma să primească focul nematerialnic* și să rabde
pe Ziditorul care Se botează cu trup, pe Care Îl binecuvântează popoarele
și-L preaînaltă în toți vecii.*

Cuptorul babilonian, zice, prin faptul că a izvorât rouă cerească, a arătat taina mai presus de minte care s-a petrecut astăzi în Iordan. Căci a arătat că așa cum acesta a primit înlăuntrul său roua dumnezeiască, care, deși era puțină, nu a putut fi biruită de vâlvătaia covârșitoare din el, nici nu a putut să o zvânte, ci mai degrabă vâlvătaia covârșitoare a fost biruită și stinsă de puțina rouă, tot așa și aici, însă invers, râul învolburat și îmbelșugat în ape al Iordanului urma să primească în curgerile sale *focul nematerialnic* al dumnezeirii și *să rabde pe Ziditorul* a toate, Care S-a botezat cu omenitatea. Fiindcă nu focul dumnezeiesc și imaterial a fost stins sau biruit de curgerea materială a Iordanului, ci mai degrabă acesta a biruit curgerea Iordanului, așa cum și atunci cuptorul a fost biruit de rouă. Melodul mai adaugă: *pe*

* Însă la tâlcuitorul anonim este scris: *ὅτι ῥεῖθρον ἐμελλεν ἄυλον πῦρ εἰσδέχεσθαι τοῦ Ἰορδάνου, că curgerea Iordanului urma să primească focul cel nematerialnic.*

cf. Ode 8, 34/
cf. Dan. 3, 57

Care Îl binecuvântează popoarele și-L preainalță în toți vecii, ca să arate că e cântarea a opta, deoarece cuvintele de mai sus sunt specifice ei.

Tropar

Leapădă toată teama! zis-a Izbăvitorul către Înaintemergător. Ascultă-Mă și vino la Mine ca la un bun, căci aceasta sunt prin fire! Pleacă-te poruncii Mele și Mă botează pe Mine, Cel ce M-am pogorât, pe Care Mă binecuvântează popoarele și Mă preainalță în toți vecii!

284, 24

În troparul de față, sfințitul melod Îl înfățișează pe Stăpânul Hristos dând îndrăzneală Botezătorului ca să-L boteze. Prin urmare, zice: Hristos, Izbăvitorul neamului omenesc – căci „Dumnezeul cel Preainalt este izbăvitorul lor“ – i-a spus lui Ioan Înaintemergătorul: O, Ioane, leapădă din sufletul tău orice teamă! Din două motive să Mă ascuți ca să te apropii de Mine. În primul rând, nu vei pătimi de la Mine niciun rău, căci Eu sunt *bun*, și așa *sunt prin fire*, adică doar Eu am bunătatea prin fire: „Nimeni nu este bun, fără numai unul Dumnezeu“, pentru că oamenii și îngerii sunt numiți buni prin înfiere și prin părtașia la bunătatea lui Dumnezeu, pe când Eu sunt bun prin fire, în sens prim și în sens de cauză. Așadar, îndrăznește și te apropie de Mine, ca de Cel bun, fiindcă binele nu pricinuieste frică și alungare, ci îndrăzneală și apropiere. Nici nu-i face cuiva vreun rău, ci mai degrabă le face tuturor bine. Dar dacă nu ești atras de bunătatea Mea prin fire, atunci măcar să fii atras de măreția Mea prin fire și supune-te poruncii mele de Mă botează, căci de aceea M-am pogorât și M-am făcut om.

Ps. 77, 35

Mc. 10, 18

Însă unii, cum e tâlcuitorul anonim al canoanelor și alții, îl scriu pe $\chi\rho\eta\sigma\tau\omega$ cu ι , înțelegând prin acest cuvânt pe Dumnezeu-omul¹⁰. Dar, potrivește lui Teodor, lucrul acesta nu este corect din două motive: mai întâi, pentru că nu se potrivește cu scopul lui Iisus, fiindcă scopul Său era acela de a-l face pe Ioan să capete îndrăzneală ca să-L boteze, fiindcă ce îndrăzneală ar fi căpatat dacă L-ar fi auzit pe Hristos zicându-i: Apropie-te de Mine ca de Hristos, adică de Cel ce este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit? Căci el doar de aceea se temea de Hristos: pentru că era Dumnezeu. În al doilea rând, pentru că înțelesul pe care îl scoatem din acest cuvânt este departe de dogmele sfintei

¹⁰ Adjectivul $\chi\rho\eta\sigma\tau\acute{o}\varsigma$, „bun“, este paronim ca formă și omonim în pronunție cu adjectivul $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$, „uns“, derivat de la verbul $\chi\rho\acute{\iota}\omega$, „a unge“. Vezi și la ΚΟΜΙΝΗ, Γρηγόριος, p. 34.

teologii. Fiindcă de vreme ce „Hristos“ înseamnă Dumnezeu și om, cum am mai spus, și arată nu doar dumnezeirea care unge, ci și omenitatea care este unsă de dumnezeire, atunci reiese prin necesitate că Dumnezeu și omul Hristos are un singur ipostas, în care dumnezeirea S-a unit cu omenitatea luată asupra-Și de aceasta, însă are două firi, două voințe și două lucrări, potrivit cugetului de obște al sfinților teologhisitori. Deci dacă spunem că Hristos cel contemplat în două firi are în Sine o singură fire, acesta este un lucru necinstitor și hulitor. Iar dacă cineva spune că Hristos este Dumnezeu prin fire și om prin fire, zicând de două ori cuvântul „fire“, acesta este un lucru drept și binecinstitor. Dar dacă-l rostește o singură dată: Dumnezeu și om prin fire, un asemenea lucru nu e spus în niciun fel la Părinții teologhisitori.

Vezi *supra* p. 132.

Tropar

Când cuvintele Stăpânului le-a auzit Botezătorul, cu cutremur palma își întinde. Dar atingându-se cu mâna de creștetul Plămăditorului său, către Cel botezat a strigat: Sfințește-mă, căci Tu ești Dumnezeuul meu, pe Care Îl binecuvântează popoarele și-L preainalță în toți vecii.

284, 25

Acest tropar este continuarea celui anterior, deoarece melodul spune că Ioan Botezătorul, când a auzit cuvintele de mai sus ale Stăpânului Hristos, prin care i-a dat îndrăzneală ca să-L boteze, și-a întins palma, adică întreaga mână ca să-L boteze (fiindcă, prin sinecdocă, partea înseamnă întregul), dar tot cu frică și cutremur. Însă când și-a atins mâna de creștetul Făcătorului său, a strigat: O, Stăpâne, și mai devreme Ți-am spus că eu am nevoie să fiu botezat de Tine, iar nu Tu de mine; însă acum tot acest cuvânt Ți-l spun: Tu, Doamne, sfințește-mă cu adevărat pe mine, cel ce în aparență Te sfințesc prin punerea mâinii mele, *căci Tu ești Dumnezeuul meu, pe Care Îl binecuvântează popoarele* și celelalte. Și cu adevărat Ioan Botezătorul a fost sfințit, nu fiind botezat de Domnul, ci botezându-L pe Domnul. Dacă Grigorie Teologul spune despre Hristos: „Căci El știa că peste puțină vreme îl va boteza pe Botezător“, prin aceasta s-ar putea înțelege că Ioan s-a sfințit prin atingerea de preasfântul creștet al Domnului și prin venirea Duhului Sfânt asupra lui, așa cum tâlcuiește Nichita. Dar ceea ce spune Iosif Vrienie, anume că Domnul l-a botezat cu adevărat pe Ioan, este de neprimut, cum socotesc unii, deoarece Evanghelistul Ioan spune că Iisus Însuși nu a botezat. Ia seama că și sfințitul Cosma zice aici, ca din partea Înaintemergătorului, către Hristos: *Sfințește-mă,*

*Cuv39, 15,
PG 36, 352C*

*cf. TCuv39,
PG 127, 1237B*

*cf. Teof,
IBE 2, p. 284*

cf. In. 4, 2

cf. *Dogn* 82 (IV, 9),
PG 94, 1124B

cf. *Om* 60, 11,
ΓΠΕ 6, p. 651

cf. *Mib.* 7, 18

In. 1, 16

Mt. 3, 15

iar nu „Botează-mă“. Dar și Ioan Damaschin spune că Hristos a fost botezat nu ca să boteze, ci ca să-l sfințească pe Botezător. Zice și Grigorie al Tesalonicului: „Dar Luca spune că, în timp ce Iisus era botezat și Se ruga, cerul s-a deschis [...]. Și botezându-Se, intrând și ieșind din apă, Se ruga învățându-i prin faptă că nu doar preotul și slujitorul tainelor trebuie să se roage, ci și cel care primește taina trebuie să facă aceasta la fiecare slujbă dumnezeiască. Dacă slujitorul este mai desăvârșit în virtute și înalță o rugăciune mai stăruitoare, harul trece, prin el, la cel care primește taina. Iar dacă cel care primește taina este mai vrednic și se roagă mai stăruitor, atunci «Voitorul de milă» – o, ce negrăită bunătate! – nu Se va împotrivi să dea, prin acesta, din har și slujitorului, așa cum s-a petrecut acum în chip vădit și cu Ioan, lucru pe care el îl va mărturisi mai târziu cu îndrăzneală: «Și din plinătatea Lui noi toți am primit.»“

Potrivit anonimului, acest tropar este inspirat aproape în întregime de la Evanghelistul Matei, care zice despre Stăpânul Hristos că i-a spus lui Ioan: „Lasă acum, că astfel se cuvine ca noi să împlinim toată dreptatea.« Atunci [Ioan] L-a lăsat.“ Ce înseamnă „L-a lăsat“? Că nu s-a mai împotrivit, ci s-a supus ca un rob recunoscător voii Stăpânului și L-a botezat. Același lucru l-a făcut mai târziu și corifeul Petru la spălarea picioarelor, căci mai întâi se împotrivise, nevrând ca Domnul să-i spele picioarele, dar mai apoi s-a supus cuvintelor Domnului, pentru că sfinții nu se împotrivesc și nu-și caută voia proprie mai mult decât se cuvine, ci spre un singur lucru se sârguiesc: să facă voia Domnului lor.

Tropar

*A Treimii arătare în Iordan s-a petrecut, căci Aceasta este fire mai presus de dumnezeire.
Tatăl a grăit: Acesta care Se botează este Fiul Meu Cel iubit. Duhul era-mpreună cu
Cel asemenea, pe Care Îl binecuvântează popoarele și-L preafinală în toți vecii.*

284, 20

Toate aceste trei tropare – cele două dinainte și cel de față – au o anumită ordine și fiecare îl continuă pe cel anterior. Cel dintâi Îl înfațișează pe Stăpânul Hristos dând îndrăzneală lui Ioan ca să-L boteze; al doilea povestește că Ioan, lăsând orice împotrivire, L-a botezat; iar al treilea povestește că, după ce Domnul S-a botezat, cerurile s-au despicat, glasul Tatălui a răsunat și Duhul Sfânt S-a pogorât în chip de porumbel*, pentru

* De ce Sfânta Treime S-a arătat când Domnul S-a botezat? Ascultă-l pe pătrunzătorul

că așa sunt acestea povestite în textul celor trei Evangheliști: Matei, Marcu și Luca. Prin urmare, melodul spune că arătarea Sfintei Treimi s-a petrecut la râul Iordan. Sfânta Treime S-a arătat adeseori prin multe simboluri strămoșilor și prorocilor de demult, care erau curați cu duhul. Dar S-a arătat în chip umbrit și în ghicitură, așa cum oricine se poate încredința de aceasta dacă va citi Scriptura Veche și Prorocii. Însă descoperirea limpede, lămurită și mijlocită prin lucrări (δι' ἐνεργειῶν) a Sfintei Treimi s-a petrecut la râul Iordan, fiindcă Sfânta Treime este *fire mai presus de dumnezeire*. Potrivit anonimului, cuvintele acestea sunt asemănătoare cu cele ale lui David, care zice către Dumnezeu cel Unul în Treime: „Înălțatu-Te-ai foarte, mai presus decât toți dumnezeii“; de aici mulți teologhisitori au fost mișcați să rostească, privitor la Dumnezeu, această sintagmă: *mai presus de dumnezeire*.*

Ps. 96, 10

Părinte Grigorie al Tesalonicului, care vorbește despre această temă astfel: „Așa cum, la început, după ce a zis Dumnezeu: «Să facem om după chipul și asemănarea Noastră» (Fc. 1, 26), iar firea noastră a fost plămădită în Adam prin suflarea asupra lui și Duhul începător de viață, arătându-Se și dăruindu-Se, le-a descoperit și celorlalte fapte Treimea ipostatică a dumnezeirii creatoare – căci ele au fost aduse la ființă doar prin graiul Cuvântului și al Tatălui Care glăsuise –, tot așa și acum, când firea noastră este plămădită iarăși în Hristos, arătându-Se Duhul Sfânt prin pogorârea din cele mai presus de ceruri peste Cel botezat în Iordan, a făcut cunoscută taina mântuitoare a Treimii celei preainalte și atotziditoare.

De ce taina Sfintei Treimi se descoperă omului când acesta este plămădit și replămădit? Pentru că [omul] nu este doar un inițiat în taină și un slujitor pământesc al Acesteia, ci fiindcă el este și singurul după chipul Ei. Căci animalele simțitoare și iraționale au doar duh dătător de viață, care nu poate subzista prin el însuși, pentru că este lipsit cu totul de minte (νοῦς) și de rațiune (λόγος), iar îngerii și arhanghelii, care sunt cu totul mai presus de simțire, întrucât sunt inteligibili și raționali, deși au minte și rațiune, totuși ei nu au duh făcător de viață, fiindcă nici trup care să fie făcut viu de către acesta nu au. Doar omul, cel după chipul Firii în trei Ipostasuri, are minte, rațiune și duh care dă trupului viață, precum și trup făcut viu de acesta. Așadar, deoarece Treimea preainaltă și atotziditoare S-a arătat ca un arhetip al chipului nostru sufletesc când firea noastră a fost iarăși plămădită, de aceea cei ce botează potrivit lui Hristos și de la Hristos încoace botează prin trei afundări, pe când Ioan boteza printr-o singură afundare. Evanghelistul Matei, arătând acest lucru, zice: «Și după ce Iisus a fost botezat, a ieșit îndată din apă». «Și iată», adică înainte să iasă cu totul din apă, «cerurile I s-au deschis» (Mt. 3, 16) [Om60, 3-5, ΓΠΣ 6, pp. 647-648]. Ce concluzie tragem de aici? Că, dacă Domnul S-a botezat, nu S-a botezat cu botezul iudaic, nici cu botezul nostru, ci cu botezul lui Ioan, potrivit Evangheliilor și lui Gură de Aur, care arată acest lucru în *Cuvântarea sa la Botez* [Teof, PSB 14, p. 65 (s.n.)]. Iar botezul lui Ioan era făcut printr-o singură afundare; deci și Hristos a fost botezat cu o singură afundare.

* Pentru a înțelege sintagma „mai presus de dumnezeire“ (ὑπέροθος), dăm aici această notă teologică de dragul celor care se îndeletnicesc cu sfânta teologie (ἱερὰ θεολογία). Așadar, spuneam că „Dumnezeu este mai mult decât poate fi gândit și este gândit într-o măsură

cf. Deut. 4, 11

Se cuvenea ca Sfânta Treime, Care odinioară era acoperită de beznă (adică de neputința de a fi văzută și înțeleasă), să Se arate în cele din urmă, în chip lămurit și limpede, întregii făpturi. Și fiindcă tot ceea ce e vădit e lumină, potrivit

mai mare decât poate fi rostit în cuvinte“, potrivit sfinților teologhisitori, drept care El este cu totul de negândit și de negrăit. Fiindcă nu poate fi nici gândit, potrivit purtătorului de Dumnezeu Maxim, dar credem că El există bazându-ne pe cele ce pot fi gândite [cf. *KG I*, 8, *FR 2*, p. 158]. De aceea, așa-numita teologie apofatică și cea care suprimă în mod covârșitor sunt mult mai proprii lui Dumnezeu decât teologia catafatică și exactă, după cum teologhiseste cel mai înalt între teologhisitori, Dionisie, în capitolul V din *Teologia mistică*: „[Dumnezeu] nu este nici ființă [...], nici dumnezeire sau bunătate, nici duh nu este, cum știm noi, nici filiație, nici paternitate, nimic altceva dintre lucrurile cunoscute de noi sau de altcineva.“ Iar mai jos zice: „Cauza cu totul desăvârșită și unică a toate este mai presus de orice afirmație, iar caracterul covârșitor al Celui ce este în mod simplu dezlegat de toate și dincolo de toate e mai presus de orice suprimare“ [*PG 3*, 1048AB].

Prin urmare, dacă, potrivit cu teologia apofatică, se spune că Dumnezeu nu este ființă și dumnezeire sau bunătate, atunci e limpede că același lucru se spune și potrivit cu teologia care suprimă și covârșeste orice numire, anume că El este mai presus de dumnezeire și de bunătate, pentru că teologia care suprimă în mod covârșitor este cuprinsă în întregime de cea apofatică; și în mod corespunzător, cea covârșitoare este cuprinsă în întregime de cea apofatică (dar și de cea catafatică), fiindcă orice ar spune cineva despre Dumnezeu în mod catafatic, cele spuse de el au sensul teologiei suprimării și negării în mod covârșitor, potrivit aceluiași Dionisie [cf. *ND I*, 6, *PG 3*, 596AB]. De aceea Pahimeres, parafrazând primul capitol din *Despre numele divine* a sfințitului Dionisie, zice așa: „Dacă cineva spune ceva despre Dumnezeu, El este mai presus de acel ceva, pentru că e dincolo de orice nume care este numit. De aceea teologhisitorii au găsit adaosurile «mai presus de» și «prin sine»; și astfel Dumnezeu este numit «mai presus de bunătate» și «bun prin Sine», «mai presus de nemărginire» și «nemărginit prin Sine», pe de o parte pentru că El este mai presus de acestea fără putință de comparație, iar pe de altă parte pentru că El este în sens propriu și prim, iar nu prin părtășie sau prin relație sau prin comparație. Căci numele presupune fie un trup, fie un lucru, pe când dumnezeirea este mai presus de acestea într-un mod de neînțeles și transcendental“ [*PND I*, *PG 3*, 608C].

Așadar, sintagma „mai presus de dumnezeire“ poate fi înțeleasă aici, în sens principal, în relație cu dumnezeirea, adică cu lucrarea (ἐνεργεῖα) lui Dumnezeu, care este nedespărțită și împreună-veșnică cu firea și ființa fără nume a lui Dumnezeu și care, potrivit marelui Grigorie al Tesalonicului, are șase înțelesuri (vezi tâlcuirea troparului de la cântarea a șasea din al doilea canon la Schimbarea la Față, al cărui început este: *Trecut-a umbra...* [vol. II, pp. 529-530]), unde vrea să spună că firea Sfintei Treimi Își covârșeste dumnezeirea, adică propria lucrare dumnezeiască, întrucât ființa și firea sunt izvorul și cauza lucrării și sunt cu neputință de împărțait, pe când lucrarea este cauzată și împărțaitabilă. Iar în sens secundar, ființa Sfintei Treimi este numită „mai presus de dumnezeire“ fiindcă îi covârșeste pe toți cei numiți dumnezei după har, fie că sunt îngeri, fie că sunt oameni, după cuvântul lui Pavel: „Că deși sunt unii așa-numiți dumnezei, fie în cer, fie pe pământ – așa cum sunt mulți dumnezei și mulți domni“ (1 Cor. 8, 5);

apostolului, atunci și Treimea cea fericită și mai presus de ființă e lumina ade-
 vărată care s-a arătat, cum spuneam, la Iordan: jos, Fiul Unul-Născut Se boteza
 cu trupul, Tatăl Îi mărturisea calitatea de Fiu tunând de sus cu glas răsunător
 și măreț, grăind în auzul tuturor și spunând: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit
 întru Care am binevoit!“, iar Duhul Sfânt, arătându-Se în chip de porumbel,
 era alături de Fiul botezat, ca Unul ce este deofință cu El.* Melodul a preluat
 acestea de la Grigorie Teologul, care a spus așa: „Iisus iese din apă. Împreună cu
 El înalță și lumea și vede cerurile despicându-se, pe care Adam le-a închis sieși și
 celor de după el, așa cum a închis și raiul cu sabia de văpaie. Și Duhul mărturi-
 sește dumnezeirea, căci grăbește spre Cel asemenea [spre Cel deofință]. La fel și
 glasul cel din ceruri, căci de acolo este și Cel mărturisit. Ca porumbel, fiindcă,
 arătându-Se în chip trupesc, cinstește trupul, pentru că și acesta este dumnezeu
 prin îndumnezeire.“ Pe acestea tâlcuindu-le Nichita Scoliastul, zice: „Duhul,
 arătându-Se în chip trupesc și venind ca porumbel la Hristos, Îi cinstește trupul
 care nu era dumnezeu nici după fire, căci era străin, și nici prin adopție, fiindcă
 nu era dintr-o sporire, ci era prin îndumnezeire și prin unirea ipostatică, fiind
 îndumnezeit prin această unire în chip mai presus de fire și de adopție.“

cf. Ef. 5, 14

Mt. 3, 17

Cuv39, 16,
PG 36, 353ABTCuv39,
PG 127, 1238B

sau pentru că îi covârșește pe toți acei dumnezei cinstiți de păgâni, fiindcă de aceea David a
 spus mai sus: „Înălțatu-Te-ai foarte, mai presus decât toți dumnezeii“ (Ps. 96, 10).

Eu însă mai adaug și aceasta: că Dumnezeu nu este mai presus doar de ființă și de dum-
 nezeire, ci este mai presus și de această teologie a suprimării, pentru că Dumnezeu, după
 cum spunea mai sus marele Dionisie, este mai presus de orice afirmație și mai presus de orice
 suprimare. Afirmație pare să fie aceea că Dumnezeu este mai presus de ființă și mai presus
 de dumnezeire. De aceea Ioannis Thikarás a spus în imnele sale teologice că Dumnezeu este
 mai presus și de această afirmație de supraființialitate [*** *Thik*, p. 194]. Dar ce vorbesc? Chiar
 dacă cineva ar adăuga de nenumărate ori adaosul „mai presus de“ cu referire la Dumnezeu,
 grămadind la infinit adaos peste adaos, această grămadire covârșitoare de adaosuri rămâne
 tot afirmație, pentru că Dumnezeu este mai presus și de această afirmație, deși este cu totul
 covârșitoare, mai presus de care nu mai poate exista nimic și nu mai poate fi înțeles nimic.
 De aceea și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului a vorbit despre dumnezeiasca lumină în
 scrisoarea sa către episcopul de Enos: „Ființa lui Dumnezeu este mai presus chiar și de acel
 lucru care, prin covârșire, nu este și care se vede în chip duhovnicesc prin simțirea minții
 [adică lumina dumnezeiască]“ [identificat în *Hesych* 2, 3, 37, ΠΙΣ 1, p. 571].

* Chiril al Ierusalimului zice așa celui care se botează, în cateheza a III-a: „Dacă și tu însuși ai
 evlavie nefățarnică, Duhul Sfânt Se va pogori și peste tine, iar glasul Tatălui va răsuna deasupra
 ta, nu zicând: «Acesta este Fiul Meu», ci: «Acum s-a făcut fiu al Meu», pentru că verbul «este»
 e doar pentru El, pentru că «la început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul
 era Dumnezeu». De aceea a spus «este», pentru că e dintotdeauna Fiul lui Dumnezeu, iar des-
 pre tine a spus că «acum s-a făcut», pentru că nu ești fiu după fire, ci ajungi fiu prin înfiere. El
 este veșnic, pe când tu primești harul prin sporire“ [*Cateh* III, 14, PG 33, 444C-445A].

Și marele Grigorie al Tesalonicului a spus, în *Cuvântarea sa la Nașterea lui Hristos*, despre starea covârșitoare a trupului luat în ipostasul dumnezeirii: „Nu doar dumnezeirea Cuvântului mai înainte de veci este de necercetat, ci și chipul unirii Sale cu trupul este de neînțeles, pogorârea – de nemăsurat, iar dumnezeiasca și negrăita înălțime a trupului luat asupra-Și covârșește orice minte și cuvânt, căci nici aceasta nu poate fi în vreun fel comparată cu făptura. [...] Fiindcă zice: «Împodobit ești cu frumusețe mai mult decât fiii oamenilor.» Nu a spus «mai împodobit», ci doar «împodobit», ca să nu compare cele ce nu pot fi comparate: firea cea una cu Dumnezeu și oamenii simpli.”

Ps. 44, 3

Om58, 2,

ГПΣ 6, p. 627

Cântarea a 9-a. Irmos

Nu izbutește nicio limbă a te lăuda după vrednicie, ci ametește chiar și mintea mai presus de lume [vrând] să-ți cânte ție, Născătoare de Dumnezeu. Însă, fiind bună, primește-ne credința, căci știi dorul nostru cel dumnezeiesc, căci tu ești apărătoarea creștinilor, pe tine te mărim.

Melodul glăsuiește troparul de față Născătoarei de Dumnezeu. Îndreptându-se, așadar, spre ea, zice: O, Născătoare de Dumnezeu, nicio limbă, fie a oamenilor sau a îngerilor (căci se vorbește și despre limbile îngerilor, oricare ar fi ele, cum mărturisește Pavel: „De-aș grăi în limbile îngerilor, dar dragoste nu am, la nimic nu-mi folosește“); nici limba îngerească, nici cea omenească nu izbutește și nu are putere să te laude, Născătoare, în chip vrednic de măreția ta de Maică a lui Dumnezeu. Nu numai limba, dar nici măcar mintea însăși care izvorăște limbii orice înțeles și orice cuvânt; și nu este vorba doar despre mintea noastră, a oamenilor, care e legată de trup și de sânge, ci chiar și mintea mai presus de lume și simplă a serafimilor și a heruvimilor ametește și se întunecă vrând să-ți cânte imne și să te laude și pătimește ca cei care privesc într-o mare adâncă și nesfârșită, dar fiindcă nu pot vedea mai în adânc, mintea li se întunecă.

cf. 1 Cor. 13, 1

Dar tu, Fecioară, nu căuta la nevrednicia noastră, a cântăreților tăi, nici nu-ți întoarce, pentru aceasta, fața de la imnele noastre! Dar pentru că ești Maică preabună și de oameni iubitoare a lui Dumnezeu, Care este mai presus de bunătate și iubitor de oameni, primește-ne credința cu care îți aducem aceste imne. Căci știi, Stăpână, știi dorul nostru dumnezeiesc și arzător pe care îl nutrim în sufletele noastre față de măreția ta de Maică a lui Dumnezeu, căci mișcați fiind de el, cutezăm a te mări, cu toate că suntem

nevrednici. Pentru că tu ești apărătoarea creștinilor în orice împrejurare: și în această viață, și în cea viitoare.

Și Grigorie al Tesalonicului înfățișează cam același înțeles cu cel al irmosului, prăznuind de Adormirea Născătoarei de Dumnezeu și zicând ei cu nedumerire: „Ce cuvânt va putea zugrăvi frumusețea ta plină de lumină dumnezeiască, Maică a lui Dumnezeu, Fecioară? Căci raționamentele și cuvintele nu pot defini cele ale tale, deoarece covârșesc orice minte și orice cuvânt. Dar ne este îngăduit a-ți aduce imne, căci le primești cu iubire de oameni, fiindcă tu ești și vistierie a tuturor harurilor, plinătate a tot binele și frumosul, zăpă și chip însușeșit al oricărui lucru bun și a toată bunătatea.“
A spus și Teofilact al Bulgariei în *Cuvântarea sa la Intrarea Maicii Domnului în Templu*: „Cred că, dacă îngerii ar grăi în cuvinte – cei cu adevărat vestiitori (ἄγγελου) ai tainelor dumnezeiești –, nici cuvintele lor nu ar ajunge la harurile Maicii lui Dumnezeu, a cărei sfințenie a covârșit întreaga fire zidită. Niciun cuvânt al vreunei făpturi nu poate să-i cânte imne după vrednicie.“

cf. Om37, 12,
ΓΠΣ 6, p. 405

Temp,
PG 126, 129B

Tropar

Davide, vino de față cu duhul la cei ce se luminează! Cântă: Apropiați-vă acum de Dumnezeu cu credință și vă luminați grăind: Săracul acesta Adam întru cădere a strigat, căci Domnul, venind, l-a auzit pe el, iar cu curgerile Iordanului l-a înnoit pe cel stricat.

Melodul a alcătuit troparul de față ca să-i îndemne pe catehumeni să se lumineze, adică să se boteze, odată ce Botezul mai este numit și „luminare“, potrivit lui Grigorie Teologul. Căci era obiceiul ca, în vechime, catehumenii să fie botezați de sărbătoarea Nașterii lui Hristos și de sărbătoarea de azi a Teofaniei, de Înviere și de Cincizecime. De aceea la Liturghia acestor sărbători se cântă în loc de Trisaghion: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat.“ Așadar, întorcându-și melodul cuvântul către prorocul și împăratul, zice: O, strămoșule al lui Dumnezeu, David, *vino de față la cei ce astăzi se luminează*, adică la cei ce se botează! Vino! Dar nu în chip sensibil, căci aceasta este cu neputință, ci în chip inteligibil și în duh, fiindcă ești viu, chiar dacă te-ai mutat la Dumnezeu. Acest lucru ne învață Grigorie Teologul, care zice: „Toți cei care au trăit după Dumnezeu trăiesc acum în Dumnezeu, chiar dacă au fost sloboziți de aici. Pentru că Dumnezeu este numit «Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov», nu ca Dumnezeu

cf. Cuv40, 4,
PG 36, 361C

Gal. 3, 27

Cuv21, 1, PG 35,
1081A-1084A

al celor morți, ci al celor vii.“ Și ciupind a ta harpă, cântă acel psalm sfânt al tău: „Apropiati-vă de El și vă luminați, și fețele voastre să nu se rușineze.“
Ps. 33, 5
 Apropiati-vă cu credință de Tatăl, de Fiul și de Duhul Sfânt, de Treimea mai presus de ființă, și vă botezați în numele Ei, adică întru dumnezeirea Ei cea una, și fețele voastre însemnate cu lumina cea adevărată nu se vor rușina, potrivit lui Grigorie Teologul. Mai cântă-ne și acestea: „Săracul acesta a strigat, și Domnul l-a auzit pe el“; sărac înțelegându-l pe Adam, căci bogat fiind mai înainte cu harul lui Dumnezeu, mai apoi, căzând din pricina neascultării, a fost lipsit – vai! – de bogăția harului și a ajuns sărac, pentru că sărac, în sens propriu, este cel care își pierde bogăția pe care o are. Care a fost strigătul lui Adam pe care Domnul l-a auzit? Poate că acela pe care David l-a rostit în chip profetic: „Cel ce șezi pe heruvimi, arată-Te!“ Auzind, așadar, Domnul acest glas, S-a arătat pogorându-Se pe pământ, după care l-a înnoit și l-a replămădit *cu curgerile Iordanului* pe Adam, care a fost stricat de păcat.*

cf. *Cuv39, 2,*
PG 36, 336B

Ps. 33, 6

Ps. 79, 1

Tropar

*Isaia grăiește: Spălați-vă și vă curățiți! Lepădați răutățile dinaintea Domnului!
 Cei însetați mergeți la apa cea vie, căci Hristos va stropi cu apă înnoitoare pe cei ce
 aleargă la El cu credință și botează cu Duh spre viața cea neîmbătrânită.*

284,

Si acest tropar îndeamnă la botez. Melodul se inspiră de la prorocul
 Isaia, care zice: „Spălați-vă și curățiți-vă, lepădați răutățile din sufle-
 tele voastre dinaintea ochilor Mei.“ Prin urmare, adăugând pe lângă
 cuvintele prorocului și pe ale lui, sfințitul Cosma spune că *Isaia grăiește:*
Spălați-vă și vă curățiți, prorocind curățirea prin Botez. Dar pentru că acest
 lucru nu este îndeajuns spre curăția desăvârșită, ci și după aceea trebuie ca
 cineva să-și păzească curăția Botezului prin lepădarea și înlăturarea răutăți-
 lor, același proroc mai zice: „lepădați răutățile din sufletele voastre dinaintea
 ochilor Mei“, iar în altă parte tot el zice: „Voi, cei însetați, mergeți la apă.“
 Care este această apă? Este *apa cea vie* și săltătoare spre viața veșnică și care

Is. 1, 16

Is. 55, 1

* Dar și dumnezeiescul Chiril al Ierusalimului îi îndeamnă pe catehumeni să se boteze, după ce mai înainte s-au curățit, pentru că după măsura credinței și a curăției harul Duhului Sfânt este dat. Căci zice așa: „Curățește-ți vasul ca să încapă în el mai mult har, fiindcă iertarea păcatelor se dă în chip egal tuturor, pe când părtașia Duhului Sfânt s-a dăruit «după măsura credinței» fiecăruia (Rom. 12, 6). Dacă dai puțin, puțin și primești; dar dacă lucrezi mult, multă îți va fi plata“ [*Cateh I, 5, PG 33, 377A*].

este a Botezului și a harului dumnezeiesc de la Duhul Sfânt, pe care Stăpânul Hristos a făgăduit că o va da samaritencei să bea și oricui va crede în El: „Apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă săltătoare spre viața veșnică.“ A bea din această apă înseamnă a-L cunoaște pe Hristos.

In. 4, 14

Apoi melodul adaugă că Hristos va stropi cu o apă (cea a Botezului) care îi va înnoi pe oameni, pe toți care aleargă la El cu credință fierbinte și neșovăielnică. Dar îi botează cu harul Duhului Sfânt ca să dobândească *viața cea neîmbătrânită* și nesfârșită, așa cum Însuși Domnul i-a spus lui Nicodim, ucenicul care a venit noaptea la El: „Trebuie să vă nașteți de sus.“ Nașterea de sus înseamnă botezarea și îndumnezeirea, ca prin acestea să fie preschimbate prima naștere și viața, cele ce sunt pătimase și trupești, pe care le-am primit de la părinții noștri după trup, potrivit lui Grigorie Teologul, dar și potrivit tâlcuitorului anonim. Cuvântul de mai sus a fost preluat de la prorocul Iezechiel, care zice: „Și vă voi stropi cu apă curată și vă veți curăți de toate necurățiile voastre.“ Stropirea cu această apă este curățirea făcută prin Botez.

In. 3, 7

*cf. Cuv40, 42,
PG 36, 420A*

Iez. 36, 25

Tropar

*Să ne păzim, credincioșilor, cu harul și cu pecetea! Căci așa cum evreii
au scăpat odinioară de pierzătorul, uns fiind pragul de sus cu sânge, tot așa
și nouă această dumnezeiască baie a nașterii din nou ne va fi ieșire,
de unde vom și vedea Lumina cea neapusă a Treimii.*

Acest tropar este ca un epilog și o pecete a întregului canon. De aceea melodul îi îndeamnă în el pe creștinii care s-au botezat să păzească curat și neîntinat harul Botezului. Zice așa: O, frații mei creștini, să ne păzim curăți de păcat prin harul și pecetea pe care le-am primit de la Sfântul Botez, pentru că așa cum, odinioară, evreii au scăpat și s-au izbăvit de îngerul pierzător al întâilor-născuți, având pragul de sus al casei însemnat cu sânge de miel (care-L preînchipuia pe Hristos) și, astfel, au străbătut nevățamați Marea Roșie și s-au eliberat de robia egiptenilor și au mers în pământul făgăduinței, tot așa și nouă, creștinii botezați, această baie dumnezeiască a nașterii din nou (adică Sfântul Botez) ne va fi *ieșire*, adică trecere și ieșire din această viață întunecată, din Egiptul păcatului și din marea sărată a necinstirii spre viața luminoasă, spre dulceața virtuții și a harului și spre Ierusalimul cel de sus, unde ne vom învrednici să vedem lumina neînserată a Treimii celei de viață începătoare și mai presus de ființă, în al Cărei nume (care este

cf. Cuv40, 45,
PG 36, 424A

dumnezeirea cea una, potrivit lui Grigorie Teologul) am fost botezați. Pentru că cei ce fug din Egipt (care se tâlcuiește „întuneric“) sunt, prin urmare, luminați de Dumnezeu. Melodul a asemănat Botezul cu sângele mielului care L-a preînchipuit pe Hristos, pentru că Botezul are în el și sângele lui Hristos, adică crucea și moartea, fiindcă zice: „Toți câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat.“ Vezi despre aceasta în tâlcuirea irmosului din acest canon, al cărui început este: *Iisus, Începătorul vieții...*

Rom. 6, 3
Vezi supra
pp. 251-252.

Însă tâlcuitorul anonim a înțeles prin *ieșire* „ceasul morții“, spunând că Sfântul Botez ne va fi nouă baie în vremea ieșirii (adică a morții), pecetluindu-ne sufletul și trupul, dacă îl vom păzi curat și neîntinat prin viețuire creștină și prin lucrarea poruncilor făcătoare de viață ale Domnului. Melodul a preluat această pildă din cartea *Ieșirii*, unde scrie: „Să ia din sângele lui (al mielului) și să ungă amândoi stâlpii ușii și pragul de sus, în casele unde-l vor mânca.“ Și iarăși: „Sângele va fi semn pentru voi, pe casele în care vă veți afla: Eu voi vedea sângele și vă voi ocroti și nu va fi între voi rană nimicitoare când voi lovi țara Egiptului.“

Ieș. 12, 7

Ieș. 12, 13

Fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon, să păzim Sfântul Botez curat și neîntinat, întorcându-ne, depărtându-ne și urând orice păcat, prin paza poruncilor lui Hristos și prin bucuria și iubirea tuturor virtuților. Căci așa cum, după ce Hristos a înviat din morți, moartea nu-L mai stăpânește, tot așa și noi, după ce ne-am botezat și ne-am eliberat de păcat, care este moartea sufletului, trebuie să ne sârguim să nu fim iarăși stăpâniți de el. De aceea Grigorie al Tesalonicului a spus: „Așa cum Domnul, «Care a murit față de păcat, a murit o singură dată pentru totdeauna, și Cel ce trăiește trăiește neîncetat pentru Dumnezeu», și așa cum El a spus că stăpânitorul acestei lumi vine, «dar în Mine nu va găsi nimic», tot așa și noi, cei ce ne-am botezat întru moartea Lui, suntem datori [...] ca, atunci când Stăpânitorul întunericului va veni și va căuta, să nu găsească nimic în noi din cele ce-i sunt pe plac. Și așa cum Hristos a înviat din morți, iar «moartea nu mai are stăpânire asupra Lui», tot așa trebuie ca și noi, după ce am înviat prin dumnezeiescul Botez din căderea în păcat, să ne sârguim să nu mai fim ținuți de păcat, căci «toți câți în Hristos ne-am botezat, zice, întru moartea Lui ne-am botezat. Așadar, prin Botez, ne-am îngropat cu El în moarte, pentru că așa cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot astfel și noi să umblăm întru înnoirea vieții.»“

Om59, 7,
ΓΠΣ 6, p. 638

cf. Rom. 6, 10

cf. In. 14, 30

Rom. 6, 9

Rom. 6, 3-4

Pentru că e cu adevărat vrednic de întristare ca noi, cei ce ne-am învrednicit să primim botezul lui Hristos, care este neasemănat mai mare decât botezul lui Ioan Înaintemergătorul, să nu păzim nici măcar acele porunci pe care Înaintemergătorul le-a dat celor ce veneau să se boteze cu botezul său, adică să nu facă nimic mai mult decât este rânduit, ceea ce înseamnă dreptate; să nu asuprească pe nimeni, și nici să nu defăimeze, ceea ce înseamnă iubire; cei care au două cămăși, una să o dea celui care nu are; la fel și cei care au mâncare și băutură să dea celor care nu au, ceea ce înseamnă milostenie. De aceea tot dumnezeiescul Grigorie, îndurerat fiind din această pricină, a zis: „Când eu, fraților, vă zic aceste lucruri, nu am mai puțină durere în suflet gândindu-mă că noi, care de mult timp ne-am învrednicit de botezul lui Hristos, nu am izbutit să facem nici măcar cele pe care Ioan le cerea de la cei ce veneau la botezul său, deși botezul Domnului de care ne-am învrednicit se deosebește atât de mult de cel făcut de Ioan atunci, pe cât și harul Duhului Sfânt se deosebește de apă.“

cf. Lc. 3, 10-14

*Om59, 12,
ΓΠΣ 6, p. 641*

Dar dacă se întâmplă să păcătuim și să întinăm Sfântul Botez prin conc lucrarea cu cel rău și prin nepăsarea noastră, avem la îndemână cel de-al cincilea botez*, adică pe cel al pocăinței, care se săvârșește prin lacrimi, prin spovedanie și prin prihănirea de sine, adică prin reaua-pățimire și prin viața trăită în smerenie, potrivit lui Grigorie Teologul. De aceea să ne spălăm, fraților, prin acest botez, să spălăm cu lacrimile necurățiile și întinăciunile dobândite prin păcat și să chemăm din nou harul Sfântului Botez. De aceea Iosif Vrienie a spus: „Așa cum cerul devine senin după o ploaie torențială, tot așa și în urma lacrimilor vărsate se face senin și vreme bună, iar întunericul păcatelor se risipește. Și așa cum ne naștem iarăși din apă și din Duh întru nașterea duhovnicească, tot așa ne curățim din nou prin lacrimi și spovedanie.“ În imnele sale, Thikarás se tânguiește întrebându-se când

*cf. Cuv40, 9,
PG 36, 369A*

Teof. IBE 2, p. 291

****Thik, p. 39*

* Botezul pocăinței este numit „al cincilea“ de către Grigorie Teologul, pentru că, după cum tot el zice, primul botez este cel al lui Moise, care curăța doar pentru o vreme. Al doilea este cel al Înaintemergătorului, care era făcut spre pocăință. Al treilea este cel al Domnului, făcut în Duhul Sfânt, care este desăvârșirea. Al patrulea este cel prin mucenicie și sânge, care este mai cinstit decât celelalte, pentru că nu mai poate fi întinat. Iar al cincilea este cel al pocăinței, cum s-a spus [*Cuv39, 17, PG 36, 353C-356A*]. Însă dumnezeiescul Ioan Damaschin adaugă încă trei: cel al potopului, care s-a făcut spre curmarea păcatului, care este și cel dintâi, ca timp; cel prin Marea Roșie și prin nor, fiindcă marea era simbolul apei, iar norul, al Duhului Sfânt, și care este al doilea, ca timp; și cel al focului gheenei care va să fie, dar care nu este mântuitor, ci nimicește răutatea și pedepsește la nesfârșit [*Dogm 82 (IV, 9), PG 94, 1124AC*].

se va învrednici să verse atât de multe lacrimi pe câtă apă a fost la Botez pentru a se spăla cu ele. Dar dumnezeiescul Grigorie al Nyssei spune că lacrimile nu se socotesc în mod egal cu apa cea multă a Botezului, ci au aceeași putere ca și Botezul, căci zice așa: „Lacrima vărsată are aceeași putere ca și baia [Botezul], iar suspinele istovitoare aduc înapoi harul care s-a depărtat pentru puțină vreme.“ Să ne sârguim să curățim inima de patimile care au acoperit harul Sfântului Botez așa cum cenușa acoperă scânteile aprinse, ca, astfel găsinde în inimă comoara harului pe care am pierdut-o, să ne bucurăm cu bucurie duhovnicească și negrăită în Hristos Iisus,

Domnul nostru, Care S-a botezat în Iordan, Căruia
fie slava și puterea, împreună cu Tatăl și
cu Duhul Sfânt, în veci.

Amin.

Ὁ πεζὸς Κανὼν τῶν Θεοφανειῶν
Ποίημα τοῦ Κυρίου Κοσμᾶ

Ἀκροστιχίς

Βάπτισμα ῥύψις γηγενῶν ἁμαρτάδος.

1

237

Ῥοδὴ α'. Ἦχος β'. Ὁ Εἰρμός

«Βυθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα' καὶ διὰ ξηραῶς οἰκείους ἔλκει,' ἐν αὐτῷ κατακα-
λύψας ἀντιπάλους' ὁ κραταιὸς ἐν πολέμοις Κύριος,' ὅτι δεδόξασται.»

2

239

Ἄδᾶμ τὸν φθαρέντα ἀναπλάττει' ῥεῖθροις Ἰορδάνου καὶ δρακόντων' κεφαλὰς
ἐμφωλευόντων διαθλάττει' ὁ Βασιλεὺς τῶν αἰῶνων Κύριος,' ὅτι δεδόξασται.

3

240

5 Πυρὶ τῆς θεότητος ἄψυγ' σάρκα ὑλικὴν ἠμφιεσμένος' Ἰορδάνου περιβάλλεται
τὸ νᾶμα' ὁ σαρκωθεὶς ἐκ Παρθένου Κύριος,' ὅτι δεδόξασται.

4

241

Τὸν ῥύπον ὁ σμήγων τῶν ἀνθρώπων' τούτοις καθαρθεὶς ἐν Ἰορδάνῃ,' οἷς θελή-
σας ὁμοιώθη, ὁ ἦν μείνας,' τοὺς ἐν σκότει φωτίζει Κύριος,' ὅτι δεδόξασται.

5

242

Ῥοδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἰσχὴν ὁ διδούς' τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν Κύριος' καὶ κέρας χριστῶν αὐτοῦ ὑψῶν'
10 Παρθένου ἀποτίκτεται,' μολεῖ δὲ πρὸς τὸ βάπτισμα·' διὸ πιστοὶ βοήσωμεν·'
οὐκ ἔστιν ἅγιος' ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος' πλήν σου, Κύριε.»

6

243

Στεριεύουσα πρὶν' ἠτεκνωμένη δεινῶς, σήμερον' εὐφραίνου, Χριστοῦ Ἐκκλησία,'
7 δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος' υἱοὶ γὰρ σοι γεγέννηνται' ἐν πίστει ἀνακράζοντες·'
οὐκ ἔστιν ἅγιος' ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος' πλήν σου, Κύριε.

7

244

15 Μεγάλῃ φωνῇ' ἐν τῇ ἐρήμῳ βοᾷ Πρόδρομος·' Χριστοῦ ἐτοιμάσατε ὁδοὺς'
καὶ τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν' εὐθείας ἀπεργάσασθε' ἐν πίστει ἀνακράζοντες·'
οὐκ ἔστιν ἅγιος' ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος' πλήν σου, Κύριε.

8

245

8 φωτίζει : φωτίζων V || 10 διὸ : αὐτῷ I || 15 Μεγάλῃ φωνῇ : Μεγάλῃ φωνῇ V K

Canonul în proză al Teofaniei

Facere a lui Kyr Cosma

Acrostih

Botezul: curățirea de păcat a pământenilor.

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

„Fundul adâncului l-a descoperit și pe uscat pe ai Săi îi trage; în același acoperindu-i pe potrivnici Domnul cel tare în războaie, că S-a proslăvit.“

Ies. 14, 21-28
Ode 1, 1. 3

Pe Adam cel stricat iarăși îl plămădește cu curgerile Iordanului și capetele balaurilor celor încuibăți le sfarmă Împăratul veacurilor, Domnul, că S-a proslăvit.

Ps. 73, 13-14
Ode 1, 18

Cu focul dumnezeirii cel nematerialnic trupul materialnic îmbrăcându-l, cu apa Iordanului Se acoperă Cel întrupat din Fecioară, Domnul, că S-a proslăvit.

Domnul, Cel ce spală întinăciunea oamenilor, după ce pentru aceștia în Iordan S-a curățit, cu care de bunăvoie S-a asemănat rămânând ceea ce era, pe cei din întuneric îi luminează, că S-a proslăvit.

Cântarea a 3-a. Irmos

„Cel ce dă tărie împăraților noștri și înalță cornul unșilor Săi, Domnul, din Fecioară Se naște și vine spre botez. Pentru aceasta, credincioșii, să strigăm: Nu este sfânt ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.“

Ode 3, 10
Ode 3, 2

Cea înainte stearpă și cumplit neroditoare, veseleşte-te astăzi, Biserică a lui Hristos, căci prin apă și prin Duh s-au născut ție fii, care cu credință strigă: Nu este sfânt ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.

Is. 54, 1

Marele glas în pustie strigă, Înaintemergătorul: Gătiți căile lui Hristos și cărările Dumnezeului nostru drept le lucrați, cu credință strigând: Nu este sfânt ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.

Is. 40, 3
Mt. 3, 1

Ὡδή δ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἀκήκοε, Κύριε,' φωνῆς σου ὄν εἶπας Φωνή' βοῶντος ἐν ἐρήμῳ,' ὅτε ἐβρόντη- 9
 σας' πολλῶν ἐπὶ ὑδάτων,' τῷ σῶ μαρτυρούμενος Υἱῶ' ὄλος γεγονώς τοῦ
 παρόντος' Πνεύματος δὲ ἐβόησε·' σὺ εἶ Χριστός,' Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.»

Ῥυπτόμενον ἥλιον' τίς εἶδεν, ὁ κήρυξ βοᾷ,' τὸν ἐκλαμπρον τῇ φύσει,' ἵνα σε 10
 5 ὑδασιν' ἀπαύγασμα τῆς δόξης,' Πατρός χαρακτήρ αἰδίου' ἐκπλύνω; καὶ χόρτος
 ὢν πυρὶ' ψαύσω τῆς σῆς θεότητος;' σὺ γὰρ Χριστός,' Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

Ἐπέφηνεν ἔνθεον' ἦν εἶχεν εὐλάβειαν' Μωσῆς περιτυχών σοι,' ὡς γὰρ τῆς βάτου 11
 σε' φωνήσαντα ἠοθήθη,' εὐθύς ἀπεστράφη τὰς ὄψεις' ἐγὼ δὲ πῶς βλέψω σε
 τρανώς;' ἢ πῶς χειροθετήσω σε;' σὺ γὰρ Χριστός,' Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

Ψυχῆς τελῶν ἔμφορος' καὶ λόγῳ τιμώμενος' ἀψύχων εὐλαβοῦμαι,' εἰ γὰρ βα- 12
 10 πτίσω σε,' κατήγορόν μοι ἔσται' πυρὶ καπνιζόμενον ὄρος,' φυγοῦσα δὲ θάλασσα
 διχῆ' καὶ Ἰορδάνης οὗτος στραφεῖς;' σὺ γὰρ Χριστός,' Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

Ὡδή ε'. Ὁ Εἰρμός

«Ἰησοῦς ὁ ζωῆς ἀρχηγός' λῦσαι τὸ κατάκρημα ἤκει' Ἀδάμ τοῦ πρωτοπλάστου' 13
 καθαρῶν δὲ ὡς Θεὸς μὴ δεόμενος' τῷ πεσόντι καθαίρεται' ἐν τῷ Ἰορδάνη,'
 15 ἐν ᾧ τὴν ἔχθραν κτείνας' ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν' εἰρήνην χαρίζεται.»

Συνελθόντων ἀπειρών λαῶν' ὑπὸ Ἰωάννου βαπτισθῆναι,' αὐτὸς ἐν μέσῳ 14
 ἔστη,' προσεφώνει δὲ τοῖς παροῦσι' τίς ἔδειξεν,' ἀπειθεῖς, τὴν ὀργὴν ὑμῖν'
 ἐκκλίνει τὴν μέλλουσαν;' καρποὺς ἀξίους Χριστῶ' ἐκτελεῖτε,
 παρῶν γὰρ νῦν' εἰρήνην χαρίζεται.

Γεωργός ὁ καὶ Δημιουργός' μέσος ἔστηκώς ὡς εἰς ἀπάντων' καρδίας ἐμβατεῦει' 15
 καθαρτήριον' δὲ πτύον χειρισάμενος' τὴν παγκόσμιον ἄλωνα' πανσόφως
 δΐστησι' τὴν ἀκαρπίαν φλέγων,' εὐκαρποῦσιν αἰώνιον' ζῶην χαριζόμενος.

Ὡδή ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἡ φωνὴ τοῦ Λόγου,' ὁ λύχνος τοῦ Φωτός, ὁ ἑωσφόρος' ὁ τοῦ Ἥλιου 16
 25 πρόδρομος' ἐν τῇ ἐρήμῳ, Μετανοεῖτε,' πᾶσι βοᾷ τοῖς λαοῖς,' καὶ προκαθαίρεσθε,'
 ἰδοὺ γὰρ πάρεστι Χριστός' ἐκ φθορᾶς τὸν κόσμον λυτρούμενος.»

1 Ἀκήκοε : Ἀκήκοα I || ὄν : ἦν I || ὅτε : ὅτι V K || 7 τῆς : ἐκ A || 17 ἔστη : ἔστης K || 20 μέσος : μέσον V

Cântarea a 4-a. Irmos

246 „Auzit-a, Doamne, glasul Tău cel pe care l-ai numit «glasul celui ce strigă în pustie», când ai tunat peste ape multe, mărturisind pe Fiul Tău; ajungând dar cu totul al Duhului celui de față, a strigat: Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu.“ *Ode 4, 2*
Is. 40, 3
Ps. 28, 3
1 Cor. 1, 24

247 Cine a mai văzut ca soarele cel prin fire strălucitor să fie curățit? strigă Propovăduitorul. Să te spăl cu ape, strălucirea slavei, întipărirea Tatălui celui veșnic? Și, iarbă fiind, să mă ating de focul dumnezeirii Tale? Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu. *Evr. 1, 3*
1 Cor. 1, 24

248 Arătat-și-a Moise dumnezeiasca sfilă pe care o avea, apropiindu-se întâmplător de Tine, căci când Te-a auzit strigându-l din rug, îndată și-a întors privirea. Dar eu cum te voi vedea deslușit sau cum îmi voi pune mâna peste Tine? Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu. *Ieș. 3, 6*
1 Cor. 1, 24

249 Deși suflet chibzuit am și cu rațiune sunt cinstit, înaintea celor neînsușite mă sfiesc. Căci de Te voi boteza, mă vor învinui muntele ce fumează cu foc, marea care a fugit în două părți și Iordanul acesta care s-a întors înapoi. Căci Tu ești Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu. *Ieș. 19, 18*
Ieș. 14, 21
Ps. 113, 3
Iis. Nau. 3, 15-16

Cântarea a 5-a. Irmos

251 „Iisus, Începătorul vieții, vine să dezlege osânda lui Adam cel întâi-plămădit. Dar deși trebuință de curățire nu avea ca Dumnezeu, pentru cel căzut Se curățește în Iordan, în care omorând vrajba, dăruiește pace care covârșește toată mintea.“ *FA. 3, 15; Fc. 2, 17*
Ef. 2, 14; Ef. 2, 16
Flp. 4, 7; Ode 5, 12

253 Adunându-se mulțimi fără margini ca să fie botezate de Ioan, însuși în mijloc a stat și grația celor de față: Cine v-a arătat, neascultătorilor, să vă feriți de mânia ce va să fie? Faceți roade vrednice de Hristos, căci stând acum de față, dăruiește pace. *Mt. 3, 7-8*
In. 1, 26

254 Lucrătorul și Creatorul, în mijloc stând ca unul dintre toți ceilalți, cercetează inimile; și lopata curățitoare în mâini luând, desparte cu multă înțelepciune aria obștească, arzând nerodirea și dăruind viață veșnică celor ce fac roade bune. *Mt. 3, 11-12*
In. 1, 26
3 Împ. 8, 39

Cântarea a 6-a. Irmos

255 „Glasul Cuvântului, sfeșnicul Luminii, luceafărul înaintemergător al Soarelui în pustiu strigă tuturor mulțimilor: «Pocățiți-vă și mai înainte vă curățiți, căci, iată, de față stă Hristos, izbăvind lumea din stricăciune.»“ *Grigorie Teologul, Cuv40, 45 (PG 36, 424B)*

Γεννηθείς ἀρρῆεύσως' ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἐκ τῆς Παρθένου' δίχα σαρ- 17
κοῦτα ῥύπου Χριστός, ' οὗ τὸν ἰμάντα, τὴν ἐξ ἡμῶν' τοῦ Λόγου συνάφειαν,'
λύειν ἀμήχανον' διδάσκει ὁ Πρόδρομος' γηγενεῖς ἐκ πλάνης λυτρούμενος.

5 Ἐν πυρὶ βαπτίζει' τελευταίῳ Χριστὸς τοὺς ἀπειθοῦντας' καὶ μὴ Θεὸν 18
φρονοῦντας αὐτὸν,' ἐν Πνεύματι δὲ καινοποιεῖ' δι' ὕδατος χάριτι' τοὺς
ἐπιγνώμονας' αὐτοῦ τῆς θεότητος' τῶν πλημμελημάτων λυτρούμενος.

ᾠδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

«Νέους εὐσεβεῖς' καμίνῳ πυρὸς προσομιλήσαντας' διασυρίζον πνεῦμα 19
δρόσου' ἀβλαβεῖς διεφύλαξε' καὶ θείου ἀγγέλου συγκατάβασις:'
ὅθεν ἐν φλογὶ δροσιζόμενοι' εὐχαρίστως ἀνέμελλον' ὑπερύμνητε'
10 ὁ τῶν πατέρων Κύριος' καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»

ᾠσπερ οὐρανῷ' σὺν τρόμῳ καὶ θαύματι παρίσταντο' ἐν Ἰορδάνη 20
αἱ δυνάμεις' τῶν ἀγγέλων σκοπούμεναι' τοσαύτην Θεοῦ τὴν συγκατάβασιν'
ὅπως ὁ κρατῶν τὴν ὑπέρφον' τῶν ὑδάτων ὑπόστασιν' ἐν τοῖς ὕδασι'
σωματοφόρος ἔστηκεν,' ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

15 Νεφέλη ποτὲ' καὶ θάλασσα θείου προεικόνιζον' Βαπτίσματος τὸ θαῦμα,' 21
ἐν οἷς ὁ πρὶν βαπτίζεται' διεξοδικῶς τῷ Νομοθέτῃ λαός,' θάλασσα
δὲ ἦν τύπος ὕδατος' καὶ νεφέλη τοῦ Πνεύματος,' οἷς τελούμενοι,'
εὐλογητὸς εἶ κράζομεν,' ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ἄπαντες πιστοὶ' ἐν ᾧ τὴν τελειώσιν ἐλάβομεν,' θεολογοῦντες ἀσιγήτως' 22
20 σὺν ἀγγέλοις δοξάσωμεν' Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα Ἅγιον,' τοῦτο γὰρ
Τριάς ὑποστάσειν' ὁμοούσιος, εἰς δὲ Θεός,' ᾧ καὶ ψάλλομεν'
εὐλογητὸς ὁ Θεός' ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

ᾠδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Μυστήριον παράδοξον' ἢ Βαβυλῶνος ἔδειξε κάμιμος' πηγάσασα δρόσον,' 23
ὅτι ῥεῖθροις ἔμελλεν' ἄλλον πῦρ εἰσδέχεσθαι' ὁ Ἰορδάνης καὶ στέγειν'
25 σαρκὶ βαπτιζόμενον τὸν Κτίστην,' ὃν εὐλογοῦσι λαοὶ'
καὶ ὑπερυψοῦσιν' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

4 βαπτίζει : βαπτίσει Pa || τελευταίῳ : τελευταῖον K || 7 καμίνῳ : καμίνου Pa I V || πυρὸς : πυρὶ V ||
11 παρίσταντο : παρίστανται A || 13 ὅπως : ᾧ πῶς Pa || 14 ὁτ' om. V K || 15 προεικόνιζον : προεικόνιζε
V K || 18 ὁτ' om. V K || 22 Εὐλογητὸς - ἡμῶν : Ὑπερύμνητε ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογη-
τὸς εἶ K || add. εἶ Κύριε ante ὁτ' V || ὁτ' om. V || 24 ῥεῖθροις : ῥεῖθρον Pa || ὁ Ἰορδάνης : τοῦ Ἰορδάνου
Pa || εἰσδέχεσθαι : εἰσδέξασθαι V || στέγειν : στέρξει V K I

256 Născut fiind fără schimbare din Dumnezeu și Tatăl, din Fecioară
Se întrupează fără întinăciune Hristos, a Cărui curea – legătura
Cuvântului cea din noi – Înaintemergătorul ne învață că este cu
neputință a o dezlega, izbăvindu-i pe pământeni din rătăcire.

Grigorie Teologul,
Cuv40, 45 (PG 36,
424B); *Cuv39*, 15
(PG 36, 353A)

258 În focul cel de pe urmă botează Hristos pe cei neplecați și care
nu-L socotesc Dumnezeu, iar în Duh și-n har, prin apă, îi înnoiește
pe cei ce Îi recunosc dumnezeirea, izbăvindu-i de greșeli.

Grigorie Teologul,
Cuv39, 19 (PG 36,
357C)

Cântarea a 7-a. Irmos

259 „Pe tinerii binecinstitori care au intrat în cuptorul cel de foc adierea
de rouă și fremătătoare și pogorârea dumnezeiescului Înger nevătămați
i-au păzit. Pentru aceea, în văpaie rouați fiind, cu mulțumire cântau:
Prealăudate Doamne și Dumnezeule al părinților, bine ești cuvântat.“

Ode 7, 25-26

260 Precum în cer, cu cutremur și mirare stăteau de față în Iordan puterile
îngerilor, privind la pogorârea cea mare a lui Dumnezeu: cum Cel ce
ține ființarea de deasupra a apelor a stat în ape purtând trup,
Dumnezeul părinților noștri.

261 Minunea dumnezeiescului Botez o preînchipuiau odinioară norul și marea, întru
care poporul mai înainte a fost botezat, prin trecere, de către legiutor. Iar marea
era preînchipuirea apei, și norul – a Duhului, prin care desăvârșiți făcându-ne,
strigăm: Bine ești cuvântat, Dumnezeu al părinților noștri.

1 Cor. 10, 2
Grigorie Teologul,
Cuv39, 17 (PG 36,
352C)

262 Toți credincioșii, care fără a tăcea teologhisim pe Cea prin Care am primit
desăvârșirea, împreună cu îngerii să slăvim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt,
căci Aceasta este Treime în Ipostasuri, dar un singur Dumnezeu deofință,
Căruia și cântăm: Bine ești cuvântat, Dumnezeu al părinților noștri.

Cântarea a 8-a. Irmos

263 „Taină mai presus de minte a arătat cuptorul Babilonului care a izvorât
rouă, că în curgerile sale Iordanul urma să primească focul nematerialnic
și să rabde pe Ziditorul care Se botează cu trup, pe Care Îl binecuvântează
popoarele și-L preaînălță în toți vecii.“

Ode 8, 34

Ἀπόθου φόβον ἅπαντα, ὁ Λυτρωτῆς τῷ Προδρομῷ ἔφησεν· ἔμοι δὲ πειθάρχει,²⁴
 ὡς χρηστῷ μοι πρόσελθε, τοῦτο γὰρ φύσει πέφυκα· ἔμῳ προστάγματι εἴξον·
 καὶ βάπτισόν με συγκαταβάνα, ὃν εὐλογοῦσι λαοὶ
 καὶ ὑπερυψοῦσιν· εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

5 Ῥημάτων ὡς ἀκήκοεν ὁ Βαπτιστῆς τοῦ Δεσπότης σύντρομος· παλάμην ἐκτείνει·²⁵
 χειραπτήσας ὅμως δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ Πλάστου αὐτοῦ· τῷ βαπτισθέντι ἐβόα·
 ἀγιάσόν με, σὺ γὰρ Θεός μου, ὃν εὐλογοῦσι λαοὶ
 καὶ ὑπερυψοῦσιν· εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

10 Τριάδος ἡ φανέρωσις· ἐν Ἰορδάνῃ γέγονεν, αὕτη γὰρ ὑπέρθεος φύσις·²⁶
 ὁ Πατὴρ ἐφώνησεν· οὗτος ὁ βαπτιζόμενος· Υἱὸς ὁ ἀγαπητός μου·
 τὸ Πνεῦμα συμπαρῆν τῷ ὁμοίῳ, ὃν εὐλογοῦσι λαοὶ
 καὶ ὑπερυψοῦσιν· εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ᾠδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

15 «Ἀπορεῖ πᾶσα γλῶσσα· εὐφημεῖν πρὸς ἀξίαν, ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς
 καὶ ὑπερκόσμος· ὑμνεῖν σε, Θεοτόκε· ὅμως ἀγαθὴ ὑπάρχουσα·
 τὴν πίστιν δέχου, καὶ γὰρ τὸν πόθον οἶδας· τὸν ἔνθεον ἡμῶν,
 σὺ γὰρ χριστιανῶν εἶ· προστάτις, σὲ μεγαλύνομεν.»²⁷

20 Δαβίδ, πάρεσο πνεύματι· τοῖς φωτιζομένοις· νῦν προσέλθετε,²⁸
 ἄδε πρὸς Θεὸν ἐν πίστει· λέγων, Φωτίσθητε· οὗτος ὁ πτωχὸς
 ἐκέκραξεν· Ἀδὰμ ἐν πτώσει, καὶ γὰρ αὐτοῦ εἰσήκουσε· Κύριος
 ἐλθὼν· ῥεῖθροις τοῦ Ἰορδάνου· φθαρέντα δὲ ἀνεκαίνισεν.

25 Ὁ Ἡσαΐας, Λούσασθε καὶ καθάρθητε, φάσκει· τὰς πονηρίας·²⁹
 ἔναντι ἀφέλεσθε· Κυρίου· οἱ διψῶντες· ὕδωρ ἐπὶ ζῶν πορεύεσθε,
 ῥανεῖ γὰρ ὕδωρ· καινοποιὸν Χριστὸς τοῖς· προστρέχουσιν αὐτῷ·
 ἐν πίστει καὶ πρὸς ζωὴν· τὴν ἀγήρω βαπτίζει Πνεύματι.

30 Συντηρώμεθα χάριτι, πιστοὶ, καὶ σφραγίδι, ὡς γὰρ ὄλεθρον·³⁰
 ἔφυγον φλιας ἐβραῖοι· πάλαι αἰμαχθείσης, οὕτω καὶ ἡμῖν ἐξόδιον·
 τὸ θεῖον τοῦτο· τῆς παλιγγενεσίας· λουτήριον ἔσται·
 ἔνθεν καὶ τῆς Τριάδος· ὁψόμεθα φῶς τὸ ἄδυτον.

Leapădă toată teama! zis-a Izbăvitorul către Înaintemergător. Ascultă-Mă și vino la Mine ca la un bun, căci aceasta sunt prin fire! Pleacă-te poruncii Mele și Mă botează pe Mine, Cel ce M-am pogorât, pe Care Mă binecuvântează popoarele și Mă preaînălță în toți vecii! *Mc. 10, 18*

Când cuvintele Stăpânului le-a auzit Botezătorul, cu cutremur palma își întinde. Dar atingându-se cu mâna de creștetul Plămăditorului său, către Cel botezat a strigat: Sfințește-mă, căci Tu ești Dumnezeuul meu, pe Care Îl binecuvântează popoarele și-L preaînălță în toți vecii. *Mt. 3, 15*

A Treimii arătare în Iordan s-a petrecut, căci Aceasta este fire mai presus de dumnezeire. Tatăl a grăit: Acesta care Se botează este Fiul Meu Cel iubit. Duhul era-mpreună cu Cel asemenea, pe Care Îl binecuvântează popoarele și-L preaînălță în toți vecii. *Grigorie Teologul, Cuv39, 16 (PG 36, 353AB) Ps. 96, 10*

Cântarea a 9-a. Irmos

„Nu izbutește nicio limbă a te lauda după vrednicie, ci ametește chiar și mintea mai presus de lume [vrând] să-ți cânte ție, Născătoare de Dumnezeu. Însă, fiind bună, primește-ne credința, căci știi dorul nostru cel dumnezeiesc, căci tu ești apărătoarea creștinilor, pe tine te mărim.“

Davide, vino de față cu duhul la cei ce se luminează! Cântă: Aproiați-vă acum de Dumnezeu cu credință și vă luminați grăind: Săracul acesta Adam întru cădere a strigat, căci Domnul, venind, l-a auzit pe el, iar cu curgerile Iordanului l-a înnoit pe cel stricat. *Ps. 33, 5-6*

Isaia grăiește: Spălați-vă și vă curățiți! Lepădați răutățile dinaintea Domnului! Cei însetați mergeți la apa cea vie, căci Hristos va stropi cu apă înnoitoare pe cei ce aleargă la El cu credință și botează cu Duh spre viața cea neîmbătrânită. *Is. 1, 16 Is. 55, 1 Iez. 36, 25*

Să ne păzim, credincioșilor, cu harul și cu pecetea! Căci așa cum evreii au scăpat odinioară de pierzătorul, uns fiind pragul de sus cu sânge, tot așa și nouă această dumnezeiască baie a nașterii din nou ne va fi ieșire, de unde vom și vedea Lumina cea neapusă a Treimii. *Ies. 12, 7 Ies. 12, 13*

TÂLCUIRE
LA CANONUL IAMBIC AL TEOFANIEI
FACERE A LUI IOAN DAMASCHIN

dar mai întâi la acrostihul în versuri eroico-elegiace

Acrostih

*Astăzi, cu focul cel plin de lucoarea cea dumnezeiască
A Preacuratului Duh, arde păcatul izbind
Fiul cel bun al a-toate 'mpăratului,-n ape-l îngroapă,
Iar apoi, blând, le dă har celor ce cântă cântări.*

316, 1

Balaurii foarte mari și cumpliți nu-i poate omorî cu ușurință nici mâna de om, dar nici sabia tăioasă, pentru că asemenea balauri sunt înfricoșători nu doar când te lupți cu ei, ci și numai privind-i. Doar așa pot fi omorâți: dacă îi va lovi vreun trăsnet din cer sau dacă o putere dumnezeiască îi va nimici în vreun hău al pământului sau în vreun adânc al mării.

Iar fiindcă păcatul este asemenea unui șarpe sau balaur, nu doar pentru că mușcă și ucide cu veninul său pe cei care-l săvârșesc, ci și pentru că a pătruns de la început în Adam și în tot neamul său prin șarpele cel începător al răutății, de aceea astăzi este nimicit cu dreptate, ca un șarpe și ca un balaur, de Mântuitorul Hristos, fiind mistuit de trăsnetul dumnezeiesc al Duhului Sfânt și înecat în apele Iordanului.

De aceea melodul spune aici că, astăzi, *Fiul cel bun* și preamare (cum nu ar putea fi bun Cel ce este cu adevărat bunătare și cum nu ar putea fi preamare Cel ce nu poate fi încăput de nimic?), Care este al Împăratului a toate, Dumnezeu-Tatăl, lovind păcatul *cu focul cel plin de lucoarea cea dumnezeiască* / *A Preacuratului Duh* și arzându-l cu focul și cu fulgerul dumnezeirii Sale: „Căci Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor“, (care mistuie răutatea, potrivit lui Grigorie Teologul); spuneam deci că, arzând El păcatul, *il îngroapă* în apele Iordanului. Și astfel Fiul lui Dumnezeu a pedepsit și a nimicit păcatul cu urgie și cruzime, iar nouă, celor ce cântăm cântări, blând fiind și binevoitor, ne dă harul Său care ne umple. Prin *celor ce cântă cântări*, melodul nu s-a referit doar la sine, care este alcătuitorul lor, ci la toți cei care le cântă și le psalmodiază, laudând prin acestea, cu dragoste de sărbători, pe Domnul Care Se botează.

Deut. 4, 24

*cf. Cuv41, 12,
PG 36, 445A*

cf. Ef. 1, 6

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

Străbate Israel freamătul învălurat al mării, care iarăși s-a arătat uscat, iar marea cea neagră pe căpeteniile egiptenilor le-a acoperit cu totul, precum un mormânt așternut în ape, prin puterea cea tare a dreptei Stăpânului.

316, 2

Acest irmos al cântării întâi înfățișează doar minunea care s-a petrecut în Marea Roșie. De aceea sfințitul melod zice așa: Poporul israelit nu străbate apele învălurate ale Mării Roșii cu barca, fiindcă lucrul acesta n-ar fi fost ceva nou și mai presus de minte, ci străbate marea pe uscat cu propriile picioare, după ce marea a fost despăcată în două cu toiagul lui Moise. Nu a străbătut marea precum Domnul când a pășit pe valurile mării sau precum corifeul Petru sau precum mulți alți sfinți. Căci aceia au străbătut marea în starea ei firească, pe deasupra, cu greutatea picioarelor și fără să se scufunde. Însă poporul israelit a străbătut Marea Roșie după ce a fost uscată și după ce *iarăși* și-a arătat uscatul. Pentru cine s-a petrecut aceasta? Pentru poporul Israelit. De ce melodul a spus *iarăși*? Ca să arate că marea își mai arătase uscatul și la crearea lumii, când apele s-au adunat în scobiturile pământului și s-a arătat uscatul: „Apele de sub cer să se adune într-o singură adunare și să se arate uscatul!“ Tot așa l-au tâlcuit pe *iarăși* și cei doi tâlcuitori, Teodor și anonimul. Prin urmare, israeliții au străbătut cu picioarele Marea Roșie care a fost uscată, dar pe *căpeteniile egiptenilor* această mare, care în adânc era neagră, le-a acoperit pe toate la un loc, ca un *mormânt așternut în ape*, prin puterea dreptei Stăpânului, de care Moise s-a minunat, zicând: „Dreapta Ta, Doamne, s-a proslăvit întru tărie, mâna Ta cea dreaptă, Doamne, i-a sfărâmat pe vrăjmași.“

Fc. 1, 9

Ode 1, 6/1eș. 15, 6

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul a numit *neagră* Marea Roșie, de vreme ce roșul se deosebește cu mult de negru. Pentru a dezlega această nedumerire, spunem că apa prin firea ei nu are culoare, cum este și aerul, și nici formă. Dar când este turnată într-un vas, atunci capătă culoare și formă. Deci dacă se întâmplă ca vasul să fie roșu sau pătrat, și apa va părea roșie sau în formă de pătrat. Prin urmare, suprafața și malurile mării se vedeau roșii fiindcă pe țarm, sub apă, erau pietre de culoare roșie, iar adâncul mării se vedea negru pentru că adâncimea nemăsurată din mare nu îngăduia razelor de soare să o străbată ca să dea apei de deasupra mării culoarea pietrelor roșii de sub ea. Așadar, neputința de a-i vedea adâncul făcea ca Marea Roșie să pară că e neagră. De aceea orice adânc al mării este numit îndeobște „negru“, chiar dacă sub el se află materii de diferite culori. De aceea Homer

a numit fântâna care are multă apă „fântână cu apă neagră“, iar marea a numit-o „marea ca vinul“. De notat că, potrivit tâlcuitorului anonim, *freamătul învălurat al mării* este o perifrază pentru mare, la fel cum *puterea cea tare a dreptei Stăpânului* este o perifrază pentru puterea lui Dumnezeu.

II XVI, 160 *passim*
Od I, 183 *passim*

Tropar

Arătându-se acum din pustie muritorilor mănecarea cea purtătoare de lumină la curgerile Iordanului, grumazul Ți-ai plecat, Împărate al soarelui, ca să-l smulgi pe începătorul neamului din locul întunecat și să curățești făptura de toată întinăciunea.

Ioan Botezătorul este numit cu multe și felurite nume datorită măreției sale de înaintemergător: „glasul Cuvântului“, „sfeșnicul Luminii“, „prietenul Mirelui“, „ostașul Împăratului“, așa cum și melodul l-a numit aici „mănecare a Soarelui și a zilei“, iar aceasta o face într-un mod foarte potrivit, pentru că așa cum mănecarea este mijlocirea dintre noapte și zi, când noaptea e pe sfârșite, iar ziua deja se ivește și începe să se lumineze, tot așa și Înaintemergătorul este mijlocitorul celor două Testamente, cel vechi și înserat, care este în literă, și cel nou și luminos ca ziua, care este în duh. Cel vechi se stinge deja și se destramă, iar cel nou începe să sporească. De aceea Botezătorul este asemănat pe bună dreptate cu mănecarea, pentru că este mijlocitor între Lege și Har.

Și pentru că botezurile sunt în număr de trei: cel dintâi, în ordine, este cel al Legii, preînchipuitor și cu totul nedesăvârșit, potrivit căruia Moise a botezat mai întâi în nor și în mare, iar mai apoi în apa amestecată cu cenușa junincii; al doilea este cel mijlociu, al lui Ioan; al treilea este Botezul lui Hristos, cel întru totul desăvârșit și în duh.* De aceea botezul Legii este asemănat cu noaptea, pentru că este umbros și are doar curățirea trupească, pe când Botezul lui Hristos este asemănat cu ziua înseninată, pentru că face ca noi, cei botezați, să

cf. Num. 19, 2-9

* De aceea Glas de Aur zice: „Așadar, curățirea iudaică nu îndepărta păcatele, ci doar necurățiile trupului, pe când al nostru nu este așa, ci este cu mult mai mare și e plin de mult har: îndepărtează și păcatele, curățește și sufletul și dă și belșug de Duh. Iar [botezul] lui Ioan era mai mare decât cel iudaic, dar față de al nostru era mai smerit, fiind ca o punte între aceste două botezuri care duce de la unul la celălalt [...], pentru că nici Duh Sfânt nu dădea, nici iertarea prin har nu o dăruia. Porunca spre pocăință, dar nu putea să dea iertarea“ [cf. Teof 3, PG 49, 366-367].

cf. Rom. 13, 13 umblăm în plină zi în chip cuviincios, potrivit lui Pavel; iar cel al lui Ioan Botezătorul este asemănat cu mânecare, pentru că este mai întunecos decât Botezul lui Hristos, dar mai luminos decât botezul Legii.

De aceea melodul, asemănându-l pe Botezător cu mânecare, zice: Acum, când s-a arătat oamenilor *mânecare cea purtătoare de lumină* (adică Înaintemergătorul) prin venirea sa din pustie la apele Iordanului, Tu, Hristoase, *Împărate al soarelui** și al tuturor fapturilor văzute și nevăzute, Ți-ai plecat neprihănitul grumaz lui Ioan Înaintemergătorul și Te-ai botezat. Cu ce scop? Ca prin lumina dumnezeirii Tale să-L tragi pe Adam din locul întunecat al iadului, unde se afla, și ca să curățești cu curgerile Iordanului de orice întinăciune a păcatului *făptura*, adică firea oamenilor.**

Tropar

Cuvântule cel făr'de-nceput, pe cel stricat de rătăcire, care s-a îngropat împreună cu tine în curgeri, îl înnoiești desăvârșit; glasul acesta preaputernic de la Tatăl îl primești în chip de negrăit: Acesta este Fiul Meu cel iubit și întocmai cu Mine după fire.

316,

 , Cuvântule – zice melodul – o, Cuvântule cel făr'de-nceput al Tatălui; Îl numește făr'de-nceput după începutul în timp, deodată Tatăl și deodată Fiul, iar nu după începutul natural, pentru că, potrivit cu acest început, Fiul și Cuvântul nu este fără de început, deoarece Își are începutul și existența din Tatăl. De aceea Grigorie Teologul zice: „Tatăl este tată și fără de început, pentru că nu este din cineva. Fiul este fiu, dar nu fără de început, pentru că este din Tatăl. Dar dacă iei începutul ca timp, atunci este și fără de început, pentru că este Făcător al timpurilor, iar nu sub timp.“ La fel zice și Nichifor Vlemmidis în tratatul *Despre credință*: „Tatăl era veșnic tată. Așadar, e limpede că veșnic avea și Fiul, pentru că, potrivit cu începutul în timp, așa cum Tatăl era fără de început, tot așa și Fiul era fără de început, fiindcă Tatăl era veșnic și era veșnic Tată, iar Fiul era veșnic și era veșnic Fiul, pentru că dumnezeirea nu suferă schimbare.“ Așadar, Tu, Fiul și Cuvântul cel făr'de-nceput al Tatălui, *il înnoiești*

Cuv39, 12,
PG 36, 348B

cf. De fide,
PG 142, 588A

* Îl numește pe Hristos *Împărate al soarelui* nu pentru că Împărăția Lui se mărginește doar la soare – departe gândul! –, ci a spus astfel prin sinecdocă, înțelegând prin „soare“ întreaga lume, adică partea în locul întregului.

** Și aici este vorba despre figura de stil a sinecdociei, pentru că prin întreg (făptura) este arătată partea (firea omenească).

desăvârșit, adică îl renaști pe cel *stricat de rătăcire*, pe Adam cel întâi-zidit, care s-a îngropat cu Tine în apele Iordanului și a înviat împreună cu Tine. Căci zice Pavel: „Oare nu știți că toți câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Așadar, prin botez ne-am îngropat cu El în moarte” și: „Dacă una cu El ne-am făcut prin asemănarea morții Lui, atunci una vom fi și prin aceea a învierii Lui.” Preluând și Grigorie Teologul acest înțeles de la Pavel, zice: „Să ne îngropăm cu Hristos prin Botez ca să și înviem împreună cu El.” Prin urmare, înnoindu-l Tu în Iordan pe Adam cel stricat, ai primit în chip negrăit de la Tatăl acest glas puternic și tunător care zice: *Acesta este Fiul Meu cel iubit*, Care este *întocmai cu Mine după fire*, adică deofință cu Mine.

Rom. 6, 3-4

Rom. 6, 5

Cuv40, 9,
PG 36, 369B

Tâlcuind acest glas în *Omilia* la *Psalmul* 44, marele Vasile zice așa: „Oare să-ți povestesc cine este Cel iubit despre Care se vorbește în cuvânt? Sau știi deja dinainte de a-ți spune eu, amintindu-ți de glasul din Evanghelie: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit [...]»? Căci este iubit de Tatăl, fiind Unul-Născut, iar de întreaga făptură, fiind Părinte iubitor de oameni și ocrotitor bun. Căci «iubirea» și «binele» sunt, prin fire, același lucru, pentru că bine au definit deja unii [adică Aristotel], spunând că «binele» este cel spre care năzuiesc toate. Dar nu oricine poate să ajungă la dragostea desăvârșită și să cunoască pe Cel cu adevărat iubit, ci doar cel care s-a dezbrăcat deja «de omul cel vechi, care se strică de poftete amăgirii», și s-a îmbrăcat «cu cel nou, care spre cunoaștere se înnoiește după chipul Celui ce l-a zidit». Pentru că cel care iubește avuțiile și e înflăcărat după frumusețea stricăcioasă a trupurilor și prețuiește peste măsură această slavă deșartă și și-a cheltuit puterea de a iubi în cele necuvenite, a rămas orb față de vederea Celui cu adevărat iubit.”

cf. ENI, 1, 1094a

Ef. 4, 22

Col. 3, 10

OPs 44, 2,
PG 29, 392AB

Cântarea a 3-a. Irmos

Toți cei ce am fost dezlegați de vechile mreje, măselele nesătuilor lei fiind sfărâmate, să ne bucurăm și gura larg să ne deschidem, împletind Cuvântului melodie din cuvinte, de care Se bucură dintre darurile date nouă.*

În troparul de față, melodul îi îmboldește spre mulțumire și laudă aduse lui Dumnezeu pe toți cei care au fost izbăviți, prin Sfântul Botez, de cursele diavolului sau de lanțurile păcatelor lor: „Fiecare, zice, se leagă cu lanțurile păcatelor sale”, și spune: Toți cei care ne-am izbăvit de *vechile*

Pilde 5, 22

* Așa este scris la tâlcuitorul anonim și la Teodor, cum de altfel e mai corect.

mreje și de frânghiile vicleanului vrăjmaș, pentru că acum, în această zi, au fost sfărâmate *măselele*, adică dinții *nesătuilor lei* (diavoli), care ne mușcau și ne sfârtecau, despre care David a prorocit: „Măselele leilor le-a sfărâmat

Ps. 57, 6

Domnul“; spun deci că toți cei care ne-am izbăvit de aceștia *să ne bucurăm*, să săltăm și *gura larg să ne deschidem* nu doar împotriva vrăjmașilor, așa cum a spus mai demult prorocița Ana, poeta acestei cântări: „Gura mea s-a deschis larg împotriva vrăjmașilor mei“, ci să ne deschidem gura larg și pentru

Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1

a-L lăuda pe Binefăcătorul nostru Dumnezeu: „Larg deschide gura și o voi umple pe ea“, *împletind* și aducând *Cuvântului* ipostatic al lui Dumnezeu

Ps. 80, 10

melodie din cuvinte metrice, pentru că dintre toate darurile pe care ni le-a dăruit Dumnezeu-Cuvântul, mai mult Se bucură de acest dar când I-l aducem, adică de cel al cuvintelor. De aceea mai mult Se bucură când e numit „Cuvânt“ decât când e numit cu toate celelalte numiri ale Sale, potrivit lui

neidentificat

Grigorie cel mare între teologhisitori.

Tropar

Cel ce mai înainte a sădit moarte în făptură, luând drept chip firea fiarei celei răufăcătoare, este întunecat cu mintea de venirea în trup, căci s-a năpustit asupra Stăpânului, Care S-a arătat precum o mânecare ca să-i zdrobească preapotrivicul cap.

Din acest tropar cineva poate afla iscusința și priceperea înțelepciunii cu care Dumnezeu l-a înșelat și l-a ademenit pe vicleanul diavol, așa cum și acela l-a ademenit pe cel întâi-zidit. Căci așa cum diavolul s-a îmbrăcat în șarpe, făcând din el momeală, cu care i-a răpus pe cei întâi-zidiți în rai, tot așa și Mântuitorul nostru, îmbrăcându-Se cu firea noastră ca și cu un veșmânt și momeală, cu aceasta îl răpune și-l surpă pe cel viclean, care, năpustindu-se cu nerușinare asupra momelii omenității, aflate la vedere, a fost biruit și prins în cârligul ascuns înlăuntru, adică al dumnezeirii. Voind să înfățișeze acest înțeles, melodul spune că diavolul, care *a sădit moarte în făptură, luând drept chip firea fiarei celei răufăcătoare* și purtătoare de moarte, astăzi este întunecat la minte și ademenit prin *venirea în trup* a lui Dumnezeu-Cuvântul.

Diavolul s-a năpustit asupra Stăpânului și Domnului, dar a fost biruit de El, fiindcă Domnul S-a arătat în lume nu ca soare strălucitor având doar dumnezeirea, ci ca mânecare întunecoasă, având lumina dumnezeirii ascunsă sub acoperământul trupului luat asupra-Și, cum zice David: „Și

Ps. 17, 11

Și-a pus întunericul ascunziș“, arătând prin aceasta nu doar neputința de

a înțelege firea dumnezeiască, ci și trupul lui Hristos, care ascundea dumnezeirea și care a fost, ca să spun așa, momeală pentru diavol. Prin urmare, Mântuitorul a venit în lume cu acest chip ca să-l nimicească pe diavol și pe om să-l mântuiască, iar diavolul, aruncându-se asupra Lui ca la un om simplu și războindu-L, a fost războit și biruit de El, încât i-a zdrobit capul cu totul dușmănos, adică i-a nimicit stăpânirea.

Tropar

318, 7 *Trage spre Sine firea de Dumnezeu zidită, cea îngropată între hotarele pântecelui tiranului, și o naște iarăși prin plămădirea din nou a pământenilor, lucru preaminunat săvârșind Stăpânul, căci a venit vrând s-o mântuiască.*

Acest tropar a fost preluat de melod din parabola scrisă în capitolul 15 la Evanghelistul Luca, unde femeia care pierduse o drahmă din cele zece pe care le avea a aprins o făclie și, măturând întreaga casă, a găsit acoperită drahma pierdută. Plecând de la această parabolă, melodul spune că Stăpânul a toate, găsind *firea* noastră cea de Dumnezeu lucrată, care este drahma împărătească, fiindcă poartă pe ea chipul Împăratului Dumnezeu: „L-a făcut, zice, Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut“; deci găsind-o *îngropată între hotarele pântecelui tiranului*, adică în cele mai de jos ale iadului, o trage și o ia cu Sine. Apoi adaugă și modul în care trage la Sine firea omenească, zicând: *prin plămădirea din nou a pământenilor*, adică prin nașterea din nou a oamenilor, care este Sfântul Botez. Așadar, Dumnezeu-Cuvântul o renaște și o plămădește din nou prin Botez, săvârșind o faptă cu adevărat slăvită și minunată, ceea ce este propriu doar dumnezeirii Sale. Căci de aceea a venit în lume: ca să o ajute și să o mântuiască din tirania diavolului.

Lc. 15, 8-9

Fc. 1, 27

Cântarea a 4-a. Irmos

318, 8 *Curățit fiind prorocul cu focul contemplației tainice și cântând a muritorilor înnoire, înalță glas de Duhul făcut să răsunе, care învederează întruparea Cuvântului celui negrăit, prin Care au fost zdrobite stăpânirile celor puternici.*

Pentru cei nevrednici, care au multă pleavă și trestie de fapte rele, focul dumnezeirii devine arzător și stricător, iar pentru cei vrednici, care au aur, argint și pietre scumpe, adică fapte bune, devine curățitor și luminător. Așa și prorocul Isaia, având astfel de fapte bune, a primit cărbunele aprins de la

serafim și nu a fost ars, ci a fost curățit cu mintea (voūς) și a prorocit cele viitoare. Tot așa și acest proroc Avacum, curățit fiind la cuget (διάνοια) prin *focul contemplației tainice*, cântă înnoirea oamenilor, care astăzi este săvârșită prin Sfântul Botez, și înalță glas mare și de Duhul Sfânt făcut să tune, care face cunoscută *întruparea Cuvântului celui negrăit* și ipostatic al lui Dumnezeu. Care este acest glas al lui Avacum? Este cel care zice: „Dumnezeu din Teman va veni, și Cel Sfânt, din muntele cel împădurit și cu umbra deasă.“

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

TAvac 38,

PG 71, 904C

TAvac,

PG 126, 880B

TAvac,

PG 81, 1825C

Crux I, OGE 5,

p. 902

Vezi *supra* p. 173.

Ode 4, 14/

Avac. 3, 14

Teman înseamnă sudul sau miazăziua, potrivit lui Chiril al Alexandriei, lui Teofilact și lui Teodoret. Gură de Aur spune: „Ce este Temanul? În limba sirienilor și în ebraică, este partea de miazăzi sau de sud.“ Prin acest nume, Avacum procește că Hristos va veni din Betleem, care se află în partea de sud sau de miazăzi a Ierusalimului, așa cum am mai spus și în alt rând.* Apoi, melodul mai adaugă că stăpânirea și tăria *celor puternici*, adică a viclenilor demoni, a fost sfărâmată de Cuvântul lui Dumnezeu întrupat, așa cum tot Avacum spune întorcându-se către Hristos: „Spre uimire ai tăiat capetele celor puternici.“ Însă la Chiril al Alexandriei, în volumul al III-lea, cuvintele sunt așa: „Dumnezeu, zice, din Teman va veni, și Cel Sfânt, din Muntele Faran, cel împădurit și cu umbra deasă.« [...] Dumnezeu va veni din Teman, din Muntele Faran, anume Horeb, adică Cel ce S-a arătat odinioară părinților în chip de foc pe Muntele Horeb din pustia cea mai dinspre miazăzi, Acesta, Care a dat odinioară Legea, va veni și Se va arăta cu trup. [...] Prin urmare, «Dumnezeu din Teman va veni», adică din Betleemul care este așezat înspre partea de sud a Iudeii.“

TAvac 38,

PG 71, 904BD

Tropar

*Trimis fiind de la Tatăl, Cuvântule prealuminat, ai venit să rupi din rădăcini
legătura cea rea și întunecată a nopții și păcatul muritorilor și laolaltă să tragi
cu Botezul Tău, Fericite, fi luminoși din curgerile Iordanului.*

Tu – spune melodul –, *Cuvântule prealuminat* și ipostatic, trimis fiind de la Tatăl cel împreună-veșnic cu Tine**, ai venit pe pământ ca să nimicești de la rădăcină *legătura cea rea și întunecată a nopții*, adică înclinația rea și întunecată pe care oamenii o aveau spre necinstire, și ca să

* Dar și în Idumeea Arabiei, unde a locuit Esau și urmașii săi, era o cetate numită Teman, de unde se trăgea primul prieten al lui Iov, Elifaz din Teman (Iov 2, 11). Dar și acest Teman se afla înspre partea de sud a Ierusalimului, înaintea căruia era Betleemul.

** Grigorie cel spirit în teologie ne-a dat să înțelegem că trimiterea Fiului de la Tatăl

ștergi păcatul căruia oamenii i s-au dat cu totul. Nu doar aceasta ai venit să izbândești, *Fericite*, Cel singur puternic, ci și să tragi, prin Botezul Tău, *fii luminoși* și strălucitori ai Tatălui Tău și frați ai Tăi după har. Melodul spune aceasta într-un mod foarte potrivit, pentru că, după cum zice apostolul, Hristos este numit „Întâi-născut între mulți frați“, care au fost înfiați de El, prin harul Sfântului Botez, pentru Tatăl Său Cel fără de început.

Rom. 8, 29

Tropar

Văzând pe Însuși Cuvântul cel preaslăvit, propovăduitorul strigă lămurit făpturii: Acesta, Care e mai înainte de mine, a strălucit al doilea după mine cu trupul, fiind de același chip prin dumnezeiasca putere, ca să nimicească păcatul nostru cel preapotrivnic.

318, 10

Văzând – zice – propovăduitorul și înaintemergătorul pe *Însuși Cuvântul cel preaslăvit* al lui Dumnezeu-Tatăl venind spre el la Iordan, strigă *făpturii*, adică mulțimilor aflate de față la botez, și zice: Acesta, Care este cu noi aici și cere să fie botezat de mine, este mai înainte de mine după dumnezeire. Dar de ce zic mai înainte de mine? El este mai înainte de toți vecii și mai înainte de întreaga zidire inteligibilă și sensibilă și este Creatorul meu și al tuturor lucrurilor. Deci, fiind El primul înaintea mea după dumnezeire și al doilea după mine cu trupul, a strălucit din Fecioară, *fiind de același chip* cu noi, oamenii, făcându-Se om *prin dumnezeiasca putere* de negrăit. Cu ce scop? Ca să nimicească și să alunge de la noi păcatul cel vrăjmaș și urător. Melodul a preluat cuvintele de mai sus de la Evanghelistul Ioan care zice: „Ioan mărturisea despre El și striga, zicând: «Acesta era Cel despre Care am zis: Cel ce vine după mine înaintea mea S-a plinit, fiindcă mai înainte de mine era.»“ Potrivit tâlcuitorului anonim, cuvintele „Cel ce vine după mine“ arată că Hristos S-a născut, a pățimit, a murit și S-a pogorât la iad în urma Înaintemergătorului, întrucât Înaintemergătorul I-a premers lui Hristos în toate acestea, drept care pe bună dreptate este și se numește „Înaintemergător“. Astfel că și înțeleptul dascăl Iosif Vrienie a spus despre Înaintemergător în *Cuvântarea sa la Teofanie*: „De aceea este numit mijlocitor între Vechiul și Noul Testament și Înaintemergător al Domnului, pentru că I-a premers prin

In. 1, 15

înseamnă bunăvoirea Tatălui: „A fost trimis – zice –, dar ca om, fiindcă era îndoit în firi. [...] Iar dacă a fost trimis și ca Dumnezeu, ce dacă? Socotește că bunăvoirea Tatălui înseamnă «trimiter», cu Care sunt puse în legătură cele ale Sale“ [Cuv38, 15, PG 36, 328C].

318, 9

zămislire, prin naștere, prin propovăduire, prin moarte, prin pogorârea la iad, în aproape tot răstimpul iconomiei în trup a Cuvântului.“

Tropar

Ca să ne aducă la însăși pășunea cea purtătoare de viață, Dumnezeu-Cuvântul ne vânează năvălind asupra cuiburilor balaurilor. Aruncând nenumăratele mreje și închizând înlăuntru pe cel ce lovea neamul în călcâi cu nemăsurare, mântuiește făptura.*

320, 11

Balaurul inteligibil, diavolul, după ce ne-a scos, prin amăgire și vicleșug, din pășunea dătătoare de viață și hrănitoare de suflete a raiului, ne-a închis în cuiburile sale inteligibile, adică în prăpăstiile întunecate ale răutății și ale iadului. Și n-a făcut doar asta, ci a întins în jurul cuiburilor sale mreje nemăsurate, curse și lațuri ca, dacă vom cerca vreodată să ieșim din cuiburile sale, să fim prinși în ele și să nu ne putem izbăvi. Dar Dumnezeu-Cuvântul, aducându-ne iarăși la acea pășune de la început și *purtătoare de viață* a raiului, face asemenea unui vânător neîntrecut și preaicusit, căci năvălind *asupra cuiburilor* amintite ale balaurilor inteligibili, *ne vânează* în chip preaînțelept și ne scoate afară din ele.

Cum ne vânează? Mai întâi *aruncând* și nimicind *nenumăratele mreje* din afară, iar apoi *închizând* în locul cel mai dinlăuntru al tartarului pe acest șarpe și balaur, care de la început lovește și mușcă *cu nemăsurare* nefericitul neam al oamenilor, căci se cuvenea cu toată dreptatea ca diavolul să pătimească cele pe care le-a uneltit împotriva oamenilor. Și așa cum ne-a legat și ne-a închis în iad, tot așa și el trebuia să fie legat cu lanțuri de întuneric și să fie închis în tartar, așa cum arată fericitul Petru: „Dumnezeu nu i-a cruțat pe îngerii care au păcătuit [pe Lucifer], ci în tartar i-a zvârlit și-n lanțuri de întuneric i-a dat să fie ținuți spre judecată.“ După ce Stăpânul Hristos l-a aruncat pe diavol în tartar, a mântuit întreaga făptură în chip dumnezeiesc, căci nu doar pe oameni i-a eliberat din stricăciune, ci întreaga făptură sensibilă, fiindcă și aceasta va fi făcută nesticăcioasă împreună cu omul care va fi nesticăcios, potrivit lui Pavel, care zice: „[...] cu nădejdea că

2 Ptr. 2, 4

* De notat că sintagma *ἅπλητα κύκλα*, *nenumăratele mreje*, este folosită de melod în chip poetic, fiindcă în loc să spună la masculin: *ἅπλητους κύκλους*, a spus la neutru: *ἅπλητα κύκλα*, așa cum este și *ζυγὰ* în loc de *ζυγούς*, „juguri“, *ὕγρὰ κέλευθα* în loc de *ὕγρους κελεύθους*, „căile mării“, și altele asemenea.

și făptura însăși se va elibera de robia stricăciunii, spre libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu.“ Iar propoziția *cel ce lovea neamul în călcâi cu nemăsurare* Rom. 8, 20-21 melodul a preluat-o din *Facere*, unde Dumnezeu l-a blestemat pe șarpe și a zis: „El [omul] îți va pândi capul, iar tu îi vei pândi călcâiul“, pe care Gură de Aur îl tâlcuiește, zicând: „Îi voi da [omului] atâta putere, încât să stea mereu deasupra capului tău, iar tu să zaci sub picioarele lui.“ Fc. 3, 15
Ofc 17, 7,
PG 53, 143

Cântarea a 5-a. Irmos

Cei ce ne-am spălat prin curățirea Duhului de veninul întunecatului și întinatului vrăjmaș ne-am avântat pe calea cea nouă, nerătăcitoare, ce duce la neapropiata bucurie, apropiată numai celor cu care Dumnezeu S-a împăcat.

Noi, creștinii, zice, care prin curățirea Duhului Sfânt, adică prin Sfântul Botez, ne-am spălat de veninul balaurului întunecat și întinat (căci cum să nu fie diavolul întunecat, cu totul întinat și necurat, care, întunecându-se din pricina mândriei murdare, a fost aruncat și surpat – vai! – din mireasma mirului dumnezeiesc și a harurilor cu adieri de mir ale lui Dumnezeu, în duhoarea iadului întunecat?) și, fugind de calea rătăcirii, a necinstirii și a răutății, am alergat pe calea cea nouă, *nerătăcitoare*, a bunei-cinstiri și a virtuții, care este Stăpânul Hristos, cum El Însuși a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața.“ Această cale nu ne duce la pierzanie și la deznădejde, așa cum ne-a dus cea veche, ci, dimpotrivă, ne duce la veselia duhovnicească, de care nu se pot apropia demonii și necredincioșii, dar de care se pot apropia cu ușurință creștinii binecinstitori și credincioși, cu care Dumnezeu-Tatăl S-a împăcat prin Fiul Său Iisus Hristos, Care prin trupul Său a dezlegat vrăjmășia, potrivit marelui Pavel, care zice: „În timp ce eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său“; și iarăși: „Care în trupul Său a surpat vrăjmășia, desființând legea poruncilor în opreliștile ei.“ In. 14, 6
Rom. 5, 10
cf. Ef. 2, 15

De ce l-a numit „diavol întinat“? Pentru că îi place, ca unui porc, să se tăvălească în tina necurățiilor trupești și pentru că, ucigându-i în fiecare zi pe oameni, s-a pătat de sângele lor și nu mai poate să se curețe de această pată. De aceea Dumnezeu zice despre el: „Precum o haină pătată cu sânge nu va mai fi curată, tot așa nici tu nu vei mai fi curat, fiindcă Mi-ai stricat țara și poporul Mi l-ai ucis.“ Pe acestea marele Vasile le tâlcuiește astfel: „Ce chip de pocăință îi mai rămâne [diavolului] care l-a ucis pe cel întâi-zidit și prin el a vârat moartea? Se spune că nici pata făcută cu sânge omenesc pe Is. 14, 19-20

TLs 14, 279,
PG 30, 609B

haină nu poate fi spălată în vreun fel, ci schimbarea ce s-a făcut o singură dată prin pătarea cu sânge se învechește împreună cu ea. Așadar, nici aceleia nu îi este cu putință ca, îndepărtând pata de sânge, să devină curat.“

Tropar

Văzând Plămăditorul în bezna greșelilor cu lanțuri de nescăpat din ele pe cel pe care l-a-ntocmit cu degetele, îl ridică și-l pune pe umeri, spălându-l acum, în vârtejurile mult-curgătoare, de rușinea cea de demult a slăbănogelii lui Adam.

320, 11

Văzând – zice – Plămăditorul firii omenești, Dumnezeu, pe omul pe care îl întocmise și-l plămădisse cu degetele Sale că se află legat cu frânghii de nescăpat din ele și de nedezlegat în întunericul păcatelor, nu S-a depărtat de el și nici nu l-a trecut cu vederea, ci l-a dezlegat din legături și l-a scos la lumină, cum El Însuși a legiuit să se facă: dacă cineva va vedea un dobitoc căzând în groapă, să nu-l treacă cu vederea, ci să-l scoată afară: „Cine va fi între voi omul care va avea o oaie și, de va cădea ea sâmbăta în groapă, nu o va apuca și o va scoate afară?“ Din pricina acestei căderi iraționale a omului în păcat, David îl aseamănă pe acesta cu animalele iraționale: „Și omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor.“

Mt. 12, 11

Ps. 48, 12

Iar după ce mai întâi l-a spălat în șuvoaietele mult-curgătoare și în valurile râului Iordan și l-a curățit, ca un medic strălucit, de rușinea cea de demult și de urățenie (căci nimic nu este mai rușinos decât păcatul), pe care le dobândise prin slăbiciunea de pe urma călcării, l-a ridicat apoi pe umerii Săi¹ pe care a purtat și lemnul crucii, potrivit lui Grigorie Teologul. Amândouă pildele, cea cu dobitocul și cea cu medicul, au fost inspirate de la Grigorie, fiindcă în *Cuvântarea la Nașterea lui Hristos* zice: „Dacă nu cumva și pe medic îl învinuiește cineva pentru că se apleacă asupra rănilor și îndură mirosurile grele ca să le dea celor suferinzi sănătatea, sau pe cel aplecat în groapă ca să scape dobitocul, potrivit Legii.“ De aceea și melodul, pentru a le arăta, ca prin ghicitură, pe acestea două, prin propoziția *îl ridică și-l pune pe umeri* l-a învederat pe cel aplecat în groapă ca să scoată dobitocul, iar prin sintagma *rușinea cea de demult a slăbănogelii* l-a arătat pe medic, pentru că medicului îi este propriu să izbăvească pe cineva de slăbănogea.

*Cuv*38, 14,
PG 36, 328A

*Cuv*38, 14,
PG 36, 328C

¹ Prin „spălare“ face referire la Botez, iar prin „ridicarea pe umeri“, la Răstignire.

Tropar

Cu bună-cinstire să alergăm sânguitor la izvoarele neprihănite ale curgerii celei mântuitoare, căci Îl vedem pe Cuvântul din Cel nestrucărit că ne dăruiește cu veselie vasul dumnezeieștii însetări care vindecă boala lumii.

În acest tropar, melodul s-a inspirat din cuvintele prorocului Isaia, care zice: „Și veți scoate apă cu veselie din izvoarele mântuirii“, iar în altă parte: „Voi, cei însetați, mergeți la apă.“ Se inspiră și din cuvintele femeii samaritene, care a zis către Domnul: „Doamne, nici vas nu ai, iar fântâna este adâncă; de unde dar ai apa cea vie?“ Așadar, zice: Să alergăm, oamenilor, și noi *cu bună-cinstire*, cu avânt, adică cu dorință în suflet, la izvoarele curate ale *curgerii celei mântuitoare*, adică la colimvitra Sfântului Botez. Și să nu ne întristăm pentru că nu avem vas cu care să scoatem această apă, fiindcă Îl vedem pe Cuvântul născut din Tatăl cel nestrucărit și nemuritor că ne dă cu voieșie și cu obișnuita-I bunătate *vasul* care poate să vindecă boala *dumnezeieștii însetări* a lumii. Potrivit anonimului, boala este uscăciunea sau setea provenite din necunoașterea lui Dumnezeu, pe care le au cei nebotezați și necatehizați. Dar aceasta nu este numai boală, ci și moarte; de aceea marele Vasile a zis: „Necunoașterea lui Dumnezeu este moartea sufletului.“ Ce este acest vas? Este credința prin care putem să scoatem mântuirea sufletelor. Ce este setea? Dorința de mântuire. De aceea melodul a numit-o „dumnezeiască“, fiindcă ce altceva este mai dumnezeiesc decât a înseta cineva după mântuire și după lucrurile dumnezeiești și duhovnicești? Chiar nimic. De aceea și prorocul David, fiind ars de această sete, zicea în chip insuflat de dumnezeire: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu cel tare și viu.“

Is. 12, 3

Is. 55, 1

In. 4, 11

ÎB 1, PSB 17,
p. 488

Ps. 41, 2

Cântarea a 6-a. Irmos

Cu preafericitul vuiet Tatăl L-a învederat pe Cel dorit, pe Care din pântece L-a revărsat. Da – zice –, Acesta, Care este Fiul de-o fire cu Mine și strălucire, a ieșit din neamul oamenilor, Cuvânt viu al Meu și muritor, din purtare de grijă.

Tatăl cel mai înainte de început, zice, le-a făcut cunoscut mulțimilor de la râul Iordan și a vestit prin *preafericitul vuiet* al acelui glas tunător care s-a pogorât din ceruri și a zis: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit!“* Dar ce a vestit acest glas? Că Fiul Său după fire

Mt. 3, 17

* Marele Grigorie al Tesalonicului tâlcuiește în chip minunat acest glas al Tatălui, în *A doua*

Ps. 44, 2
 cf. OPs 44, 2,
 cf. PSB 17, p. 286
 cf. TP, PG 55, 183
 cf. TP, PG 23, 392B
 cf. TP, PG 27, 208B
 cf. TP, PG 69,
 1028A

este iubit, Cel pe Care *l-a revărsat* din pânțece, adică L-a născut din ființa Sa în chip nepătimitor și negrăit, înainte de toți vecii. Melodul s-a inspirat aici de la prorocul și împăratul, care zice: „Cuvânt bun revărsat-a inima mea“, ceea ce dumnezeieștii dascăli Vasile, Gură de Aur și Eusebiu tâlcuiesc spunând că David zice acestea către Hristos ca din partea sa. Pe când marele Atanasie și Chiril înțeleg că acestea sunt spuse de către Tatăl Fiului născut din El, așa cum se naște cuvântul din minte, binele din bine și Dumnezeu din Dumnezeu. *Da* – zicea Tatăl de sus –, Cel ce Se botează și Care-Mi este Fiu *de-o fire* și de-o ființă și *strălucire*² a luminii Mele, *a ieșit*, adică S-a născut, *din neamul oamenilor* în anii de pe urmă, din iubire de oameni. De aceea Acesta este și Cuvântul Meu Cel viu și ipostatic, dar și om desăvârșit după trupul omenesc, pe care l-a luat asupra-Și, fiindcă unul singur este Hristos după ipostas, având cele două firi, dumnezeirea și omenitatea, și păstrând însușirile acestora neschimbate și neamestecate.

sa *Cuvântare la Lumini*, unde zice așa: „Când Tatăl a spus de sus despre Cel botezat cu trupul: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit» (Mt. 3, 17), a arătat că toate cele rostite mai înainte prin proroci – legiuirile, făgăduințele, înfierile – erau nedesăvârșite și n-au fost rostite și săvârșite potrivit cu voia lui Dumnezeu cea dintâi, ci ținteau spre scopul de acum și s-au împlinit prin ceea ce s-a săvârșit acum. Dar de ce vorbesc eu doar despre legiuirile, făgăduințele și înfierile date prin proroci? Căci și facerea lumii de la început țintea spre Cel ce Se botează, jos, ca Fiu al Omului, iar de sus este mărturisit de către Dumnezeu ca singur Fiu iubit, «pentru Care sunt toate și prin Care sunt toate», cum zice apostolul (Evr. 2, 10).

Prin urmare, și crearea omului de la început a fost tot pentru El, întrucât omul a fost plămădit după chipul lui Dumnezeu ca să poată cândva să-L încapă pe Arhetip. Iar legea dată de Dumnezeu în rai tot pentru El a fost dată, fiindcă Legiuitorul nu ar fi statornicit-o dacă ar fi rămas întru totul neîmplinită. Însă și cele rostite și săvârșite de Dumnezeu în urma acestei legi, aproape toate au fost făcute pentru El. Poate bine va spune cineva că și toate cele mai presus de lume, adică firile și cetele îngerești și legiuirile de acolo, tind de la început spre acest scop, adică spre iconomia dumnezeiască și omenească pe care au slujit-o de la început până la sfârșit. Bunăvoirea este voia cea dintâi a lui Dumnezeu, bună și desăvârșită, iar El este singurul în Care Tatăl binevoiește, Se odihnește și Își află plăcerea cu desăvârșire, «Sfetnicul Său minunat, Îngerul marelui sfat» (cf. Is. 9, 5), Care de la Tatăl Său aude, grăiește și dă viață veșnică celor ce-L ascultă» [Om60, 19-20, ΓΠΣ 6, pp. 655-656].

² Sfântul Nicodim redă aici adjectivul φώταυος prin ἀπαύγασμα, „strălucire“, preluând asta de la Prodrōmos (PRODRŌMI, *Commentarios*, p. 110), precum este explicat și în lexiconul lui Pseudo-Zonaras (vol. II, col. 1836). Astfel a fost redată și traducerea lui, prin „strălucire“.

Tropar

*Prorocul de-trei-nopți, cufundat fiind în chip străin în măruntaie, iarăși
a ieșit din leul mării, arătând tuturor de mai înainte mântuirea prin nașterea
din nou din balaurul ucigător de oameni în anii de pe urmă.*

Miturile grecilor povestesc că Alcmena, împreunându-se timp de trei nopți cu dumnezeul mincinos Zeus, l-a zămislit pe Heracle³, drept care a mai fost numit și „cel de-trei-nopți“. Acestea mai povestesc încă ceva: că acest Heracle, pe lângă multele sale munci și isprăvi pe care le-a izbutit, a intrat și într-un chit numit „câine“, ținând în mâini sabia cu care i-a tăiat măruntaiele, după care a ieșit din el nevătămat, rămânând doar fără perii capului. Sfințitul melod preia acest mit al lui Heracle în istorisirea despre Iona, împrumutând cuvintele poetului Lycophron despre Heracle, care scrie acestea, în versuri iambice:

„Cu fălcile, cândva, pe leul de-trei-nopți
Colțosul câine-al lui Tritón îl înghiți.“^{4*}

Alex 33-34,
pp. 92-94

De aceea melodul zice: *Prorocul de-trei-nopți* al lui Dumnezeu, Iona, cufundat fiind în chip străin și mai presus de minte în măruntaiele leului de mare (adică ale chitului) fără să fie mistuit, iarăși a ieșit nevătămat cu toate mădularele trupului. Prin aceasta a zugrăvit de mai înainte învierea cea de obște a morților, care va fi în vremurile de pe urmă și prin care toată firea omenească va fi izbăvită de moartea pe care diavolul ucigător de oameni

³ În mitologia latină: Hercule.

⁴ În acest poem, „leu“ este numit Heracle, pe când în tropar, „leu“ este numit chitul mării.

* Dumnezeiescul Chiril al Alexandriei înfățișează, în *Tâlcuirea sa la Iona*, acest mit despre Heracle împreună cu versurile lui Lycophron, adăugând și acestea: „Însă noi nu le adevărim pe cele dumnezeiești plecând de la miturile acelora [ale grecilor], ci le amintim cu folos, muștrându-i pe cei ce nu cred, pentru că nici istorisirile lor nu resping asemenea povestiri. Dar fiindcă socotesc că, dintre cele ce se impun, trebuie să recunoaștem lucrarea mai presus de minte chiar și în cele ce încă se înfăptuiesc potrivit cu voia lui Dumnezeu, haideți să spunem că și în pântece embrionul înnoată în lichidul natural, însă e ca și cum ar fi îngropat în pântecul celei însărcinate și nu poate respira, dar trăiește chiar și-așa și e ținut teafăr, fiind hrănit prin voia lui Dumnezeu în chip mai presus de minte. Însă nicio lămurire n-ar putea dezlega asemenea lucruri și nici cele ale lui Dumnezeu n-ar putea fi ușor de priceput pentru cineva, «câci cine a cunoscut mintea Domnului?», potrivit cu teze scrise (Rom. 11, 34). Sau cine ar putea cunoaște căile celor mai presus de minte?“ [*Iona* 2, 11, PG 71, 616D-617A].

a vârat-o în ea și a înghițit-o în chip jalnic. Atunci vor învia trupurile tuturor, ale celor credincioși și ale celor necredincioși, și vor rămâne nemuritoare. Dar potrivit tâlcuitorului anonim, prin ieșirea sa din chit fără vătămare, Iona a preînchipuit mântuirea și izbăvirea oamenilor din ucigătorul balaur prin nașterea din nou a dumnezeiescului Botez, care avea să fie săvârșit de Iisus Hristos în anii de pe urmă spre mântuirea oamenilor.

Tropar

Porțile cele prealuminoase ale cerului deschizându-se, tăinuitorul privește spre Duhul, Care vine de la Tatăl pogorându-Se ca un porumbel în chip de negrăit și rămânând peste Cuvântul cel preaneprihănit, și obștilor le arată că a venit la Stăpânul.

322, 17

Mt. 3, 16

În troparul de față, melodul înfățișează cuvântul Evanghelistului Matei, care zice: „Și iată, cerurile I s-au deschis; și Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-Se ca un porumbel și venind peste Dânsul^{*}, precum și pe cel al lui Ioan: „Și eu nu-L cunoșteam, dar Cel ce m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: Cel peste care vei vedea Duhul pogorându-Se și

* Minunată este și tâlcuirea pe care o face Grigorie al Tesalonicului la cuvintele: „Și iată, cerurile I s-au deschis“, fiindcă zice: „Și iată, cerurile I s-au deschis“ (ἀνεῳχθησαν); dar Marcu spune așa: «s-au despicat» (ἐσχίσθησαν), căci zice: «Ieșind din apă, a văzut cerurile despiciându-se» (Mc. 1, 10). Așadar, de ce unul [Matei] a spus că s-au deschis, iar celălalt [Marcu], că s-au despicat? Ca să nu le scape celor ce ascultă cu pricepere faptul că înțelesul tainei este îndoit. Prin cuvintele «s-au deschis» ne-a arătat că, înainte, cerurile erau închise din pricina păcatului și a neascultării noastre față de Dumnezeu. [...] Pe drept cuvânt cerurile s-au deschis lui Hristos, pentru că S-a arătat ascultător în toate și, după cum i-a spus lui Ioan, a împlinit toată dreptatea prin botezul de mai devreme (cf. Mt. 3, 15).

Iar fiindcă – așa cum însuși Înaintemergătorul Domnului zice – «Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură, ci Tatăl îl iubește pe Fiul și pe toate le dă în mâna Lui» (In. 3, 34-35), se arată că Hristos a primit cu trupul toată puterea și lucrarea nemăsurată și nemărginită a Duhului. Prin urmare, cerurile au arătat cu fapta că orice putere și lucrare a dumnezeiescului Duh este de neîncăput pentru toate făpturile. De aceea, când această putere s-a arătat și era ca și cum străbătea calea spre acel trup dumnezeiesc și ipostatic, ele s-au despicat, neputând-o încăpea. “Și iarăși: «Cerurile I s-au deschis» (Mt. 3, 16). Nu a spus «cerul», ci «cerurile I s-au deschis», adică toate cerurile și toate cele aflate sus, ca să nu socotești că ceva dintre cele de sus și mai presus de noi, pe care le vezi, este mai presus și mai înalt decât Cel ce S-a botezat acum, ci ca să înțelegi și să cunoști că există o singură Fire și Stăpânire, Care de la infinitul mai presus de cer și din jur ajunge până în mijlocul universului și până la hotarele noastre, adică le umple pe toate, fără să lase ceva în afara Ei; le ține și le cuprinde pe toate în chip mântuitor, covârșindu-le; dar este cunoscută în trei întipăriri (χαρακτήρας) unite în chip negrăit.

«Cerurile I s-au deschis» ca să se arate foarte limpede că El este Cel ce este mai înainte de ceruri sau, mai bine zis, Cel ce este mai înainte de toate ființele, Cel ce este la Dumnezeu,

rămânând peste El, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfânt. “Așadar, pe acestea melurghisindu-le Ioan cel cu nume de har, spune că atunci când s-au deschis porțile cele prealuminoase ale cerului, Ioan Înaintemergătorul, tăinuitorul unor asemenea vederi, vede că Duhul Sfânt, Cel purcezător din Tatăl, S-a pogorât în chip de negrăit, ca un porumbel, și a rămas peste Cuvântul cel preaneprihănit. Și nu doar că L-a văzut, dar și mulțimilor le-a făcut cunoscut faptul că a venit la Stăpânul Hristos: „Și Ioan a mărturisit, zicând: Văzut-am Duhul ca pe un porumbel din cer pogorându-Se și cum a rămas peste El“; și iarăși: „Și eu nu-L cunoșteam, dar Cel ce m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: Cel peste care vei vedea Duhul pogorându-Se și rămânând peste El, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfânt.“ Glas de Aur îl tâlcuiește pe „rămânând“ astfel: „Nu a zis: «dăruindu-I un dar», ci: «rămânând» cu totul. Așadar, trupul avea Duh Sfânt, iar nu o parte din harisme, ca noi, ci avea toate harismele.“ Și iarăși: „Le putea pe toate și avea plinătatea harismelor. După ce trupul Stăpânului s-a umplut de toate harismele, este nevoie ca noi toți să luăm de acolo în parte. Așadar, [harul] este dat din trupul Domnului și apostolilor, și prorocilor, ca dintr-un noian. Căci zice Pavel: «În El locuiește truște [adică în trupul Său] toată plinătatea dumnezeirii, toată plinătatea înțelepciunii, a priceperii, a puterii, a semnelor, a toată lucrarea. Așadar, din plinătatea Lui primim cu toții.“

De notat că din cuvintele de mai sus ale Evangheliștilor și din troparul melodului reiese că doar Ioan a văzut Duhul Sfânt pogorându-Se în chip de porumbel, iar nu tot poporul. Însă Glas de Aur împreună cu Teofilact spun că toți L-au văzut, sau cei mai evlavioși, cum sunt prorocii Daniel și Iezechiel, care au văzut multe în chip sensibil, dar pe care nimeni nu le-a mai văzut.

Cel ce este Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu, Cel ce nu are tată mai înainte de El și Cel ce are împreună cu Tatăl nume «mai presus de orice nume» (Flp. 2, 9) și de orice cuvânt. Pentru că atunci când toate cele văzute dintre El și Tatăl ceresc – cele lumești și cele mai presus de lume – s-au scindat și s-au fărâmițat unele după altele, doar El S-a arătat a fi unit cu Tatăl și cu Duhul, așa cum și înainte de crearea ființelor era împreună cu Ei. [...] La seama și la aceasta: s-a scris că «cerurile I s-au deschis», însă prin fapte ne-a fost arătat că nu doar cerurile s-au deschis, ci și însuși sânul Tatălui celui Preaînalt I s-a deschis, fiindcă de acolo au venit Duhul și glasul care a mărturisit autenticitatea Fiului. Iar cerurile sunt vestitorii Lui, asemenea unor guri deschise ale întregii lumi, care nu doar îngerilor din cer, ci și tuturor oamenilor de pe pământ le fac cunoscute împreună-cinstirea după ființă, puterea și stăpânirea peste univers a Fiului împreună cu Tatăl ceresc și cu Duhul cel purcezător din El“ [cf. Om60, 8-12, ΓΠΣ 6, pp. 649-652].

In. 1, 33

Vezi despre cuvântul „tăinuitor“ supra p. 150, n. 14.

In. 1, 32

In. 1, 33

cf. DS 6, PG 52, 821

Col. 2, 9

cf. DS 6, PG 52, 821

cf. OIn 17, 3, PSB 15, p. 172 (s.n.)

cf. TIn, PG 123, 1176D

Cântarea a 7-a. Irmos

Ars-a cu curgerea capetele balaurilor Cel ce a potolit văpaia cea înălțată a cuptorului, care îi purta pe tinerii binecinstitori, iar negura cea greu de înlăturat, pricinuită de păcat, toată o spală cu roua Duhului.

322, 1)

În acest tropar, melodul se minunează de prefacerile stihilor, cu care puterea lui Dumnezeu lucrează în chip minunat pentru noi. Mai degrabă le răspunde celor care se minunează și se întreabă cum a fost ars diavolul în râul Iordan, zicându-le: O, oamenilor, nu e nimic nou, chiar dacă apa Iordanului, care prin firea ei este rece, a primit lucrarea uscată și fierbinte prin fire a focului și a ars capetele demonilor, pentru că și odinioară, în cuptorul asirian și babilonian, s-a petrecut acest lucru, dar pe dos, întrucât focul uscat și fierbinte prin fire i-a rourat pe acei tineri binecinstitori ca și cum ar fi fost prin fire rece și umed. Doar că pe aceste două minuni mai presus de minte, pe cea veche a cuptorului și pe cea nouă a Iordanului, le-a lucrat în chip minunat Unul și Același Dumnezeu.

322, 20

Ps. 73, 13

Pentru că Însuși Dumnezeu, Care a potolit și a veștejit văpaia cea înălțată a cuptorului care îi avea înăuntrul lui pe cei trei tineri și a prefăcut-o în rouă, tot El a prefăcut și acum în foc apa umedă și rouroasă a Iordanului și a ars cu ea capetele balaurilor inteligibili, potrivit psalmului: „Tu ai zdrobit capetele balaurilor în apă.” Domnul le-a ars capetele cu apa arzătoare a Iordanului, iar pe noi, cei ce credem în El, dimpotrivă, ne-a îmbăiat cu această apă și ne-a botezat și cu Botezul a spălat și a curățit întinăciunea cea greu de înlăturat a păcatului strămoșesc. Prin urmare, aceeași apă a Iordanului s-a făcut arzătoare și răcoritoare deopotrivă: arzătoare pentru demoni, iar rouroasă și curățitoare pentru noi, creștinii botezați.

Tropar

Văpaia asiriană cea înspăimântătoare care Te zugrăvea pe Tine ai curmat-o, fiind prefăcută în rouă. Drept aceea acum, Hristoase, Te-ai îmbrăcat cu apa care arde pe vătămătorul cel prearău și ascuns, care chema înspre calea cea lunecoasă.

322, 1)

Acest tropar este continuarea temei din irmosul de mai sus. Îndreptându-și melodul cuvântul către Mântuitorul Hristos, zice: O, Dumnezeule și Omule, Hristoase, văpaia aceluia cuptor caldeean și asirian, care mai înainte Te zugrăvea pe Tine, Focul imaterial, Care Te-ai sălășluit în

pântecele Maicii Pururea-Fecioare pe care nu l-ai mistuit, ci mai degrabă l-ai înrouat; deci spuneam că văpaia, care îi îngrozea pe toți și-i făcea să se uimească din pricina covârșirii ei, ai lipsit-o de puterea arzătoare și ai prefăcut-o în rouă. Dar și acum, la râul Iordan, ai săvârșit o minune mai presus de minte, fiindcă *Te-ai îmbrăcat cu apa* Iordanului prin Botez și ai făcut-o să-l ardă, ca un cuptor învăpăiat, pe vrăjmașul cel *prearău* și întru tot vătămător al nostru, diavolul, cel ascuns și încuibat în ape, care îi îmoldea pe oameni spre calea alunecoasă și prăpăstioasă a păcatului.

Tropar

*Despărțit fiind odinioară Iordanul, trecut-a prin strămtoare poporul israelit,
închihuindu-Te pe Tine, Cel preaputernic, Care acum treci grabnic
făptura, în șuvoaie, înspre calea cea necurgătoare și mai bună.*

Șa cum despărțirea Mării Roșii, pe care Dumnezeu a lucrat-o prin Moise și prin care și-a trecut poporul israelit din Egipt în pustie, a fost mai presus de minte, tot așa a fost și despărțirea și trecerea râului Iordan de către israeliți, pe care Același Dumnezeu le-a lucrat prin Iisus al lui Navi. Așadar, despre aceasta povestește melodul în troparul de față, zicând: Când râul Iordan a fost odinioară despărțit, poporul israelit l-a străbătut prin *strâmtoare*.* Pe cine a preînchiphuit poporul lui Israel când a străbătut Iordanul pe uscat? Pe Tine, Stăpânul și puternicul Împărat al împăraților, Cel ce prin dumnezeiescul Tău Botez îi *treci grabnic* pe oameni, în Iordan, din pustia întunecată a păcatului la lumina cea veșnică a dumnezeirii Tale, de la cele pământești la cele cerești, așa cum Iisus al lui Navi a trecut atunci poporul lui Israel din pustiul sensibil în pământul făgăduinței, prin același Iordan.

cf. Iis. Nav. 3, 13-16

Dar de ce melodul spune că Stăpânul Hristos i-a trecut *grabnic* pe oameni prin șuvoaiele Iordanului? Poate fiindcă a fost îmboldit de cuvintele celor doi Evangheliști, Matei și Marcu, care spun într-un glas că Iisus, după ce S-a botezat, „a ieșit îndată din apă“. Ce înseamnă „a ieșit îndată“? Ascultă-l pe Eftimie Zigaben cum tâlcuiește: „Spun unii că Botezătorul, cufundând până la gât pe fiecare dintre cei ce se botezau, îl ținea până când își mărturisea păcatele, iar apoi, fiind lăsat, ieșea din apă. Dar Hristos, neavând păcat, nu

*Mt. 3, 16;
Mc. 1, 10*

* *Strâmtoare* [ἵσθμός, „istm“] este numită fâșia de pământ dintre două mări, cum este cea a Corintului, care se află între Golful Saronic dinspre răsărit și cel Corintic dinspre apus.

TMt, PG 129, 172A

CMt, SPM 2, p. 84

a zăbovit în apă. De aceea, zic ei, Evanghelistul spune că «a ieșit îndată din apă». «Aceleași lucru îl arată și Nichita în *Catenele la Matei*, notând mai sus că sunt cuvintele lui Gură de Aur.

Tropar

Știm că, întâi, Tu ai adus în chip jalnic potopul atoatenimicitor spre stricarea a toate, o, Cel ce descoperi lucruri de trei ori mărețe și străine! Iar acum ai potopit, Hristoase, păcatul pentru buna-pățimire și mântuirea muritorilor.

 , Împărate Hristoase, zice, Care nu doar săvârșești minuni preamari și mai presus de minte, ci le și faci cunoscute prorocilor Tăi prin arătări și descoperiri, noi știm două potopuri mari de apă care au fost lucrate de Tine: cel de odinioară și dintâi, de pe timpul lui Noe, și cel de acum și din urmă, care a fost lucrat în timpul iconomieii Tale în trup. Dar știm că acel dintâi potop *atoatenimicitor* l-ai adus peste lume în chip jalnic pentru stricăciunea de obște și potopirea celor răi de atunci, iar pe acesta care s-a petrecut în vremea Ta, dimpotrivă, știm că l-ai lucrat ca să potopești și să îneci doar păcatul nostru și să ne prilejuiești în ceruri bună-pățimire și mântuire.* Prin urmare, primul potop i-a nimicit pe cei păcătoși, iar al doilea potop, cel săvârșit prin Sfântul Botez, nu-i mai nimicește pe păcătoși, ci doar păcatul, pentru că noi, când ne botezăm în apa sfintei colimvitre, îngropăm păcatul acolo, iar noi ne ridicăm curați și luminați.

Melodul a preluat cuvântul *buna-pățimire* (εὐπάθεια) de la Dionisie Areopagitul, fiindcă acesta l-a înțeles cu referire la veselia cu chip dumnezeiesc și îmbelșugată a îngerilor din ceruri, iar nu cu referire la plăcerea noastră pătimășă. Zice așa: „Ne-a mai rămas de lămurit cuvântul despre bucuria cetelor cerești, căci acestea în niciun chip nu primesc plăcerea noastră pătimășă, ci se spune că împreună cu Dumnezeu se bucură de aflarea celor pierduți, potrivit cu ușurința⁵ dumnezeiască și cu veselia cea în chipul binelui și îmbelșugată de a purta

cf. Lc. 15, 10

* De aceea Proclu al Constantinopolului, prăznuind la această sărbătoare, zice: „Veniți de vedeți un potop străin, mult mai bun decât cel văzut în vremea lui Noe. Acolo apa a omorât firea omenească, însă aici apa Botezului pe cei morți i-a făcut vii prin [Hristos] Cel botezat. Acolo Noe a clădit corabia din lemne care nu putrezesc, iar aici Hristos – Noe cel inteligibil – și-a făurit corabia trupului din Maria cea nestrucată. Acolo porumbelul care purta ramura de măslin a vestit mireasma Stăpânului Hristos, iar aici Duhul Sfânt, pogorându-Se în chip de porumbel, Îl arată pe Domnul cel Milostiv“ [Teof3, PG 65, 760BC].

⁵ Privitor la acest tip de „ușurință“ (ἁστώνη) vezi Platon, *Legile* 903e, unde se vorbește

de grijă și de a mântui pe cei care se întorc la Dumnezeu, precum și potrivit cu acea bună-pătimire de negrăit de care s-au împărtășit de multe ori și bărbați sfinți prin cercetările lucrate de Dumnezeu ale iluminărilor dumnezeiești.“

IC XV, 9,
PG 3, 340A

Cântarea a 8-a. Irmos

*Făptura se face cunoscută slobodă, iar cei înaintea întunecați – fi ai luminii.
Singur ocrotitorul întunericii suspină. Acum toată moștenirea neamurilor,
care mai înainte era jalnică, să-L binecuvânteze cu osârdie pe Pricinuitoar.*

Melodul a alcătuit acest irmos al cântării a opta în chip prăznitor, căci privind el la libertatea ce ne-a fost dată nouă, celor robiți de păcat, prin Sfântul Botez și la dumnezeiasca înfiere care a fost dăruită nouă, celor dezmoșteniți, și la lumina inteligibilă care ne-a strălucit nouă, celor întunecați, a fost inspirat oarecum de toate acestea și cu glas înalt a strigat: Astăzi, prin Sfântul Botez, *făptura se face cunoscută slobodă* de robia diavolului și a păcatului, pentru că lucrătorul păcatului e negreșit rob al păcatului, cum ne încredințează Domnul: „Tot cel ce face păcatul, păcatului îi este rob.“ Iar noi, păgânii, care eram întunecați de rătăcirea necinstirii și a păcatului, ne-am arătat astăzi *fi ai luminii* și ai zilei, adică fii ai lui Dumnezeu*, fiindcă

In. 8, 34

despre ușurința cu care zeii creează și proniază tot ceea ce se află în univers.

* Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul spune aici că păgânii, după ce s-au botezat, au devenit *fi ai luminii*, adică fii ai lui Dumnezeu, pe când Evanghelistul Ioan, deși zice: „Dar celor câți L-au primit [...], nu din sânge [...], ci de la Dumnezeu s-au născut“, mai adaugă și acestea: „le-a dat putere să devină fii ai lui Dumnezeu“ (In. 1, 12-13), ca și cum încă nu ar fi devenit. Această nedumerire o dezleagă în chip minunat dumnezeiescul Grigorie Palama, zicând că Evanghelistul a spus acestea privitor la scopul, la acea reșezare și desăvârșire a veacului viitor; căci zice în epistole [sic!]: „«Ce vom fi, încă nu s-a arătat; știm că, dacă El Se va arăta, noi vom fi asemenea Lui» (1 In. 3, 2). Prin urmare, vom fi atunci și fii ai lui Dumnezeu, de vreme ce vom vedea și vom pătimi strălucirea lui Dumnezeu, învăluți fiind de lumina slavei lui Hristos și strălucind împreună cu El [...]. Însă acum primim putere pentru aceasta prin harul venit din dumnezeiescul Botez. Căci așa cum pruncul născut a primit putere de la părinți ca să devină bărbat și moștenitor al casei și al averii lor, dar încă nu are această moștenire din pricina frăgezimii vârstei și nici nu o va primi dacă va muri înainte de vreme, tot așa și cel renăscut în Duh a primit putere prin Botezul lui Hristos ca să devină fiu și moștenitor al lui Dumnezeu și împreună-moștenitor cu Hristos, și va primi înfierea și moștenirea dumnezeiască și nemuritoare, în chip sigur și neînstrăinat, în veacul viitor, dacă nu va fi lipsit de acestea prin moartea inteligibilă, iar moartea inteligibilă este păcatul, căci moartea sensibilă va fi desființată când se va așeza veacul viitor, însă moartea inteligibilă se va înstăpâni asupra celor care o dobândesc încă de aici. Prin urmare, tot cel ce s-a botezat va dobândi fericirea veșnică și mântuirea nădăjduită de el dacă va trăi în afara oricărui păcat“ [Om57, 16-17, ΠΠΣ 6, pp. 623-624].

cf. In. 1, 9
In. 12, 36

am crezut în Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume, căci zice Domnul: „Cât aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai Luminii.“ De aceea tot neamul omenesc se bucură cu desfătare adâncă de aceste bunătați cerești și duhovnicești; doar diavolul, *ocrotitorul* întunericului și al păcatului, văzând că oamenii au fost sloboziți din tirania sa și că au fost înfiați de Tatăl ceresc, jalnic *suspină* nenorocitul și se tânguie. Așadar, *toată moștenirea* și toată seminția neamurilor, adică toate limbile neamurilor care înainte de întruparea lui Hristos erau năpăstuite și chinuite din pricina ră-tăcirii idolatre să-L binecuvânteze acum *cu osârdie* și cu râvnă sufletească pe Hristos, *Pricinuitorul* tuturor acestor daruri.

Tropar

Cei trei cu chip dumnezeiesc, rouați fiind în foc, cu întreitile sfințenii deslușit au arătat Firea cea preainaltă și prealuminos străfulgerătoare, Care prin amestecarea cu muritorii arde în rouă, după dorire, toată rătăcirea cea pierzătoare. 324, 23

În troparul de față, melodul înfățișează din nou cele despre cuptorul babilonian și despre cei trei tineri din el. Prin urmare, spune că acei trei tineri care erau *cu chip dumnezeiesc* datorită buneii-cinstiri și virtuții lor, fiind *rouați* în focul cuptorului și rămânând nevătămați, Îl binecuvântau pe Tatăl, Îl laudau pe Dumnezeu-Cuvântul și-L preainălțau pe Duhul Sfânt. Tot așa și Cosma, cel de un duh cu acest sfânt, a zis în irmosul cântării a opta din Canonul Crucii: *Binecuvântați, tineri, cei întocmai cu numărul Treimii, pe Făcătorul Dumnezeu-Tatăl; laudați pe Cuvântul Cel ce S-a pogorât și focul în rouă l-a prefăcut; și preainălțați pe Duhul cel Preasfânt, Care dă viață tuturor, în veci.* Vezi și tâlcuirea lui, pentru că are aproape același înțeles cu acest tropar.

Vezi supra
pp. 88-90.

Așadar, cu aceste trei doxologii de mai sus, cei trei tineri au arătat lămurit *Firea cea preainaltă* și mai presus de toate a Sfintei Treimi, cea *străfulgerătoare*, adică cea care strălucește cu fulgerări prealuminos (cuvântul *αἰγλήεντα*, *străfulgerătoare*, este socotit aici drept un feminin din rațiuni poetice, odată ce ar fi trebuit să fie scris *αἰγλήεσσα*⁶). De asemenea, cei trei tineri au făcut

⁶ Forma de masculin a adjectivului cu trei terminații: *αἰγλήεις*, -εσσα, -εν a fost acordată în acest tropar cu substantivul feminin *φύσιν*, *Firea*, probabil prin analogie cu adjectivele cu două terminații, prima pentru masculin și feminin, iar a doua pentru neutru (vezi troparul: *infra* p. 324, t. 23).

cunoscută firea Sfintei Treimi, Care prin amestecarea cu firea omenească luată asupra-Și de Fiul a ars *în rouă*, adică în apele Iordanului, *toată rătăcirea* stricătoare de suflete a necinstirii și a păcatului, *după dorire*, adică așa cum voiau și doreau oamenii. Dacă va spune cineva că doar Fiul înomenit ne-a mântuit, unul ca acesta să știe că voința Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh de a ne mântui era una singură, pentru că prin bunăvoirea Tatălui și prin pogorârea Duhului Sfânt s-a împlinit întruparea Fiului, precum și mântuirea și chemarea din nou a oamenilor prin această întrupare, potrivit anonimului. Pentru aceasta trebuie să mulțumim Sfintei Treimi în egală măsură. De aceea Grigorie al Nyssei a zis: „Dar eu spun că, pentru cei care primesc într-un mod mai simplist propovăduirea Crucii și a Învierii, același har trebuie să devină prilej de egală mulțumire și față de Fiul, și față de Tatăl, iar întrucât Fiul a împlinit voia părintească (aceasta fiind «ca toți să se mântuiască»), ei trebuie să-L cinstească la fel și pe Tatăl, și pe Fiul pentru acest har, pentru că noi n-am fi dobândit mântuirea dacă bunăvoința Tatălui n-ar fi fost pusă în lucrare pentru noi prin Puterea Sa; iar din Scripturi știm că Puterea Tatălui este Fiul.“

CEun III, 10, 38,
PG 45, 901A
Harul mântuirii.

1 Tim. 2, 4

cf. 1 Cor. 1, 24

Tropar

Să se îmbrace în alb toată firea pământească cea ridicată acum din căderea din ceruri, căci fiind spălată de greșelile cele dinainte în ape curgătoare și îmbăiată prealuminos de Cuvântul, prin Care sunt ținute toate, a scăpat. 324, 24

În acest tropar, dumnezeiescul imnograf prăznuiește și îndeamnă *toată firea pământească* a oamenilor să se dezbrace de acele veșminte vechi și de piele, pe care le-a purtat din pricina călcării, și să se îmbrace cu veșminte albe și noi, care i-au fost dăruite prin Sfântul Botez, fiindcă în Sfânta Biserică a lui Dumnezeu dăinuie acest obicei: când catehumenii urmează să se boteze, se dezbracă de hainele vechi pe care le poartă, iar după ce se botează și ies din sfânta colimvitră, poartă haine noi și albe, pe care Grigorie Teologul le numește, în *Cuvântarea la Botez*, „veșminte luminoase“. Prin urmare, să se îmbrace, zice, în alb toată firea de pe pământ a oamenilor, fiindcă astăzi a fost înălțată din prăpastie și din *căderea cea din ceruri* pe care a pățimit-o odinioară. Apoi mai pomenește o pricină întemeiată pentru care se cuvine să se îmbrace în alb și să se bucure: fiindcă astăzi a fost spălată de vechile ei păcate de dinainte *în apele curgătoare* ale Iordanului. De cine a fost înălțată și spălată? De Cuvântul lui Dumnezeu Cel viu și ipostatic, prin Care sunt ținute și păstrate toate ființele. Căci botezându-Se El

Cuv40, 25,
PG 36, 393C

Cuv 39, 16,
PG 36, 353A

în Iordan și ieșind din apă ne-a botezat și ne-a ridicat și pe noi împreună cu El la ceruri. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Iisus iese din apă. Împreună cu El înalță și lumea.“ Firea omenească fiind astfel *spălată și prealuminos scaldată, a scăpat*, adică s-a izbăvit de păcate. Și fiindcă a fost astfel scaldată și curățită prin Sfântul Botez, de ce nu ar fi drept să se îmbrace și în alb? Căci nimeni după ce se spală nu poartă haine murdare, ci haine curate și albe.

Dogm 82 (IV, 9),
PG 94, 1124B

Ioan din Damasc enumeră șapte cauze pentru care Domnul S-a botezat: „[Hristos] Se botează nu pentru că are nevoie de curățire, ci 1) pentru că Își împrăziă curățirea mea, 2) ca să zdrobească capetele balaurilor în apă, 3) ca să înecă păcatul și ca să-l îngroape pe întregul Adam cel vechi în apă, 4) ca să sfințească pe Botezător, 5) ca să împlinească legea, 6) ca să descopere taina Treimii, 7) ca să ne dea chip și pildă pentru a ne boteza.“ Să fie adăugată și a 8-a cauză: ca să sfințească firea apelor. De aceea și apa pe care o ia cineva de la izvor sau de la râu în ziua Teofaniei rămâne nestrucată. Iar aceasta o mărturisește limpede Gură de Aur când zice: „Aceasta este ziua în care S-a botezat și a sfințit firea apelor. De aceea la această sărbătoare în miez de noapte, după ce toți scot apă, o duc acasă și o pun la păstrare un an întreg, căci astăzi au fost sfințite apele. Iar minunea devine limpede prin faptul că firea acestor ape nu se strică de-a lungul anului, ci apa care a fost scoasă astăzi rămâne tot anul – sau adeseori doi sau trei ani – nestrucată și proaspătă, întrecându-se după atâta timp cu apa luată de curând de la izvoare.“

Teof 2, *PG* 49,
 365-366

Cântarea a 9-a. Irmos

*O, minunile mai presus de minte ale nașterii din tine!, preacurată Mireasă,
 Maică binecuvântată, prin care dobândind desăvârșită mântuire, batem din palme
 ca unei binefăcătoare, aducând ca dar vrednic cântare de mulțumire.*

Cugetând sfințitul melod la minunile mai presus de minte care s-au petrecut cu Puraire-Fecioara Maria și care din veci nu s-au mai petrecut cu nimeni, glăsuiește cu mirare Născătoarei de Dumnezeu acest irmos din cântarea a noua, a cărei melurgă și poetă a fost tot Născătoarea de Dumnezeu cea laudată. Prin urmare, zice: O, Născătoare de Dumnezeu, ce minuni ale nașterii tale fără sămânță și mai presus de fire, care covârșesc orice minte, atât a oamenilor, cât și a îngerilor, fiindcă doar tu te-ai arătat *preacurată Mireasă*, adică întru totul curată, nu doar cu trupul, ci și cu sufletul, nu doar cu simțurile și cu lucrările trupului, ci și cu cele sufletești. Doar tu te-ai arătat *preacurată Mireasă*

și nenuntită și doar tu ai fost maică ce a zămislit fără sămânță, care a purtat în pântecul fără osteneală și care a născut fără durere și fără stricăciune pe Singurul Stăpânitor, Unul-Născut, Fiul Tatălui celui fără de început, căci întru tine, Născătoare de Dumnezeu, s-a împlinit acel cuvânt al lui Isaia: „Mai înainte ca cea aflată în dureri să nască, mai înainte de a veni chinurile facerii, ea a fugit și a născut fecior. Cine a auzit una ca aceasta, cine a mai văzut așa ceva?” Dar și după înfricoșata ta naștere tot nestrucată ai rămas, căci ai fost fecioară înainte de naștere, fecioară în timpul nașterii și fecioară după naștere și pururea-fecioară.

Is. 66, 7-8

Ești numită *binecuvântată* pentru că binecuvântat este rodul pântecelui tău, Iisus Hristos, așa cum te-a numit Elisabeta: „Binecuvântată ești tu între femei și* binecuvântat este rodul pântecelui tău.” De aceea marele Vasile, cugătând la aceste minuni mai presus de minte ale Fecioarei, a numit-o „semn covârșitor” pe care Dumnezeu l-a dat lui Isaia. Zice așa: „Un semn mai presus de minte și covârșitor și foarte diferit de firea obștească: această femeie este și fecioară, și maică; și în sfințenia fecioriei a rămas, și binecuvântarea nașterii de prunci a moștenit.” Iar apoi, melodul mai adaugă spunând că noi, creștinii, fiindcă am dobândit prin tine, Născătoare de Dumnezeu, *desăvârșită mântuire*, adică nu doar pe cea trupească, ci și pe cea sufletească, nu doar pe cea vremelnică, ci și pe cea veșnică, îți aducem, ca unei binefăcătoare a noastre, dar de mulțumire, vrednic și convenit, cântând și psalmodiind acest irmos.

Lc. 1, 42

Nașt 4, PG 31,
1465D-1468A

Tropar

Știm că cele arătate lui Moise în rug au fost lucrate aici prin străine legiuri, căci așa scăpat-a fost Fecioara care purta foc și pe Binefăcătorul cel purtător de lumină L-a născut; precum și curgerile Iordanului care L-au primit.

324, 26

324, 25

În acest tropar, dumnezeiescul melod potrivește minunea rugului atât cu sărbătoarea Nașterii lui Hristos, cât și cu sărbătoarea Botezului. Prin urmare, zice: Noi am cunoscut că acele minuni de demult, care s-au arătat lui Moise în rugul din Sinai, *au fost lucrate aici* în harul Evangheliei, adică au fost împlinite cu legi mult mai presus de fire și de minte, atât în pântecul Fecioarei, cât și în curgerile Iordanului. Pentru că așa cum acolo rugul *scăpat-a fost*⁷,

* Conjunția καί, „și”, are aici sensul lui γάρ, „căci”.

⁷ În textul original, cu verbul σέσωσται (de la σόζω, „a scăpa”; „a mântui”) se acordă ca subiect atât rugul, cât și Fecioara și curgerile Iordanului.

adică a fost păzit nevătămat – căci ardea, dar nu era mistuit de focul dumnezeiesc (melodul nu a mai spus acestea în virtutea conciziei, ci a lăsat să se subînțeleagă) –, tot așa și acum Fecioara Maria a fost păzită nevătămată, căci a primit în pânțele focul imaterial și a născut pe *Binefacătorul* tuturor, Dumnezeu, Care a răsărit din ea ca un Soare *purtător de lumină*. Tot așa au fost păzite nevătămate și *curgerile Iordanului*, care și ele au primit focul dumnezeirii, adică pe Hristos Dumnezeu botezat, dar n-au fost mistuite de El, fiind păzite nearse.*

Tropar

Ungi ființa muritoare, Împărate fără-nceput, desăvârșind-o cu părtașia Duhului, după ce cu suvoaie neprihănite ai curățit-o de întuneric. Și acum o muți la viața cea nesfârșită, biruind puterea cea îngâmfată.

, *Împărate fără-nceput*, zice, curățind de întuneric necinstirii și al păcatului cu curgerile curate ale Iordanului firea omenească pe care ai luat-o asupra-Ți și ai unit-o în ipostasul Tău mai presus de dumnezeire, ai uns-o și ai desăvârșit-o cu ungera și cu părtașia Duhului

* Notăm aici cele scrise de dumnezeiescul Gură de Aur cu privire la râul Iordan, drept arome și mirodenii pentru iubitorii de cuvânt. Așadar, râul acesta al Iordanului, care este foarte vestit în dumnezeiasca Scriptură datorită minunilor din vechime petrecute în el, dar mai ales pentru că Hristos, Împăratul tuturor, S-a botezat în curgerile sale în anii din urmă, izvorăște din două izvoare, dintre care unul se numește Ior, iar celălalt Dan, de unde întregul râu a primit numele de „Iordan”. Izvorând deci din cele două izvoare de mai sus și după ce străbate o distanță destul de lungă, se unește și devine un singur râu, după care se varsă cu totul în Marea Moartă.

Ce înțeles alegoric putem afla de aici? Ascultă. Râul Iordan, potrivit lui Glas de Aur, este chipul neamului omenesc, iar cele două izvoare îi închipuie pe Adam și Eva, cei doi strămoși din care a izvorât și s-a născut, ca un alt Iordan, tot neamul omenesc. Dar unde s-a vărsat neamul acesta al oamenilor? În stricăciune și moarte, așa cum și Iordanul se varsă în Marea Moartă. De aceea Fiul lui Dumnezeu, milostivindu-Se din pricina nefericirii neamului omenesc, a venit pe pământ și S-a făcut om. Pătîmind și murind, prin moartea Lui a stricat moartea și, dăruind tuturor oamenilor viață, i-a întors înapoi și i-a făcut să nu mai alerge spre stricăciune și moarte, ci spre viață și nestricăciune [*cf. Iord., PG 61, 725*].

Același lucru l-a făcut și Stăpânul Hristos prin botezul Său în Iordan, căci botezându-Se în el, ne-a dat ca pildă să ne botezăm și noi în moartea Lui care a stricat moartea și care ne-a dăruit viață veșnică, după care să ne întoarcem înapoi: „Toți – zice Pavel – câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat” (Rom. 6, 3). Dar cum ne întoarcem înapoi ca și Iordanul? Părăsind păcatele de mai înainte, spovedindu-ne și lepădând răutatea; și simplu spus, pocăindu-ne de fiecare dată de păcatele făcute cu fapta, cu cuvântul sau cu cugetul. Căci pocăința, potrivit dumnezeiescului Ioan Damaschin, este întoarcerea prin asceză și durere de la starea împotriva firii la cea potrivită firii, de la diavol la Dumnezeu [*cf. Dogm 44 (II, 30), PG 94*,

Sfânt. De aceea ești numit „Hristos“, nu doar datorită dumnezeirii unghătoare, ci și a trupului uns de dumnezeire, care s-a făcut precum Cel ce l-a uns și, îndrăznesc să spun, este una cu Dumnezeu (θεοθεον), cum a spus Grigorie Teologul. Duhul Sfânt, Care S-a pogorât peste Tine la botez, a însemnat dumnezeiasca ungere. Și, deși trupul Tău dumnezeiesc și ipostatic a fost uns în chip tainic de Duhul Sfânt prin această unire, așa cum a spus Isaia: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru că El M-a uns“, dar și prorocul David: „Pentru aceasta, Dumnezeu Te-a uns pe Tine, Dumnezeul Tău cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe părtașii Tăi“, totuși această ungere a fost cunoscută, la vedere, de ceilalți abia atunci, la Iordan.

Adică „Uns“.

cf. *Cuvânt* 15, 13, PG 36, 641A

Is. 61, 1

Ps. 44, 8

Ungerea este înțeleasă și în legătură cu trupurile omenești, pentru că după ce Hristos a curățit mai întâi ființa omenească de păcatul strămoșesc cu apele Iordanului, a uns-o mai apoi cu mirul desăvârșitor, care este părtașia Duhului Sfânt. De aceea în Biserica lui Hristos dăinuie un obicei și o tradiție sfântă: mai întâi preoții îl botează în sfânta colimvitră pe cel care urmează să vină la Hristos, iar apoi îl desăvârșesc prin ungerea cu Sfântul Mir, spunând: „Pecetea darului Duhului Sfânt“, pentru că Mirul este pecetea și întărirea harului Duhului Sfânt și datorită căruia toți creștinii pot fi numiți „unșii Domnului“, pentru că au fost unși cu ungerea desăvârșitoare, prin care sunt arătate harul și părtașia Duhului Sfânt, potrivit lui Ioan Damaschin. Dacă regii, preoții și prorocii de demult erau numiți „unșii Domnului“ fiindcă erau unși cu untdelemnul nedesăvârșit și preînchipuitor din corn, cu atât mai mult creștinii care au fost unși cu ungerea adevărată și desăvârșită a Sfântului Mir sunt îndreptățiți să se numească acum „unșii Domnului“. Așa i-a poruncit Dumnezeu și lui Moise: să spele mai întâi pe Aaron și pe fiii săi cu apă, iar apoi să-i unghă: „Îi vei aduce pe Aaron și pe fiii săi la intrarea cortului mărturiei și-i vei spăla cu apă [...]. Vei lua apoi untdelemnul de ungere, i-l vei turna pe cap și-l vei unge.“ Această ungere cu Sfântul Mir a arătat-o și Pavel, zicând: „Iar Cel ce în Hristos ne întărește pe noi împreună cu voi și ne-a uns este Dumnezeu, Care Și-a și pus pecetea pe noi și a dat

cf. *Dogm* 86 (IV, 13), PG 94, 1141B

Ieș. 29, 4-7

976A]. De aceea și dumnezeiescul Isihie, prezbiterul din Ierusalim, tâlcuind psalmul: „Marea a văzut și a fugit, Iordanul s-a întors înapoi“ (Ps. 113, 3), zice: „Așadar, marea acestei vieți fuge de cel ce se spovedește, fiindcă e sărată [...]. Însă Iordanul nu fuge, ci se întoarce spre cei care se spovedesc, pentru că aceștia se schimbă prin lacrimile pocăinței, de vreme ce pocăința se lucrează prin puterea Botezului. Și la nimic nu-i folosește celui ce se pocăiește dacă mai înainte nu s-a botezat [...]. De aceea Ioan, când propovăduia pocăința, a adăugat pocăinței și botezul [...]. De ce Iordanul se întoarce înapoi? Pentru că cel care a păcătuit, când se pocăiește, aleargă înapoi, părăsind calea de dinaintea lui“ [FP, PG 93, 1329D-1332B].

1 Cor. 1, 21 arvuna Duhului în inimile noastre.“ Iar Ioan cel iubit a zis: „Ungerea pe care ați primit-o de la El rămâne întru voi.“ Așadar, Mântuitorul a curățit – zice – firea omenească de întunericul inteligibil și a luminat-o cu părtășia Duhului Sfânt și din viața cea de jos a zilei a șaptea, adică din cea trecătoare, a strămutat-o în cea de sus, a zilei a opta, care este veșnică; iar *puterea cea îngâmfată* a diavolului a surpat-o cu biruință și a nimic-o cu desăvârșire.

Dar fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acum acest canon, să păzim în sufletul nostru părtășia Duhului Sfânt și pecetea Sfântului Mir, pe care am primit-o când ne-am botezat și am devenit unși ai Domnului. Căci de o vom păzi pe aceasta prin lucrarea poruncilor făcătoare de viață, și aceasta ne va păzi în schimb de orice vătămare a văzuților și nevăzuților vrăjmași. Așa cum oile pecetluite nu sunt răpite cu ușurință de lupii sensibili, tot așa nici noi, creștinii, oile Mai-Marelui Păstor, Hristos, dacă vom păzi în sufletul nostru pecetea harului întreagă, pe care am primit-o la Botez prin ungera cu Sfântul Mir, nu vom fi răpiți de lupii inteligibili, demonii, cum a spus Grigorie Teologul: „Oaia pecetluită nu e răpită cu ușurință“, ci vom fi împrejmuți de dreapta atotputernică a Celui Preaînalt și vom fi păziți de sfinții îngeri, fiindcă fiecare dintre cei

*Cuv40, 15,
PG 36, 377B*

Ps. 33, 7

„Străjuj-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El.“* Dacă vom face așa, ne vom muta din această viață trecătoare la cea de sus și veșnică, prin harul

Domnului nostru Iisus Hristos, Cel botezat în Iordan, Căruia fie slava
și puterea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt,
acum și în vecii vecilor.

Amin.

* Și Grigorie al Tesalonicului a spus că, pe lângă Botez, trebuie să păzim toate poruncile: „«Mergeți și învățați toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» [...] Nu doar botezându-i, ci și «învățându-i să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă» (Mt. 28, 20). Prin urmare, nu e de ajuns doar Botezul pentru a-l face pe om ucenic al Evangheliei, ci e nevoie și de păzirea dumnezeieștilor porunci, a tuturor poruncilor, «învățându-i să păzească», zice, nu doar câteva, ci «toate câte v-am poruncit». Deci bine a scris Iacov, fratele lui Dumnezeu, zicând: «Fiindcă cel ce va păzi toată legea, dar o va călca într-un singur loc, față de toate s-a făcut vinovat» (Iac. 2, 10), pentru că cel ce va cădea în orice păcat, dar nu se va ridica prin pocăință din prăpastia păcatului, va fi călcător al legii Harului“ [*cf. Om38, 7, ΓΠΣ 6, p. 414*].

Ὁ ἰαμβικὸς Κανὼν τῶν Θεοφανειῶν
Ποίημα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκinoῦ

Ἀκροστιχὶς διὰ στίχων ἠρωελεγεῖων
Σήμερον ἀχράντιο βαλὼν θεοφεγγεῖ πυρσῶ
Πνεύματος, ἐνθάπτει νάμασιν ἀμπλακίην,
Φλέξας παμμεδέοντος ἔϋς παῖς, ἠπιῶν δὲ
Ἑμνηταῖς μελέων τῶνδε δίδωσι χάριν.

1 287

Ὠδὴ α. Ἦχος β. Ὁ Εἰρμός
«Στείβει θαλάσσης' κυματούμενον σάλον'
Ἦπειρον αὐθις' Ἰσραὴλ δεδειγμένον,'
Μέλας δὲ πόντος' τριστάτας αἰγυπτίων'
Ἐκρυψεν ἄρδην' ὑδατόστρωτος τάφος,'
Ῥώμη κραταιᾶ' δεξιᾶς τοῦ Δεσπότη.»

2 288

Ὅρθρου φανέντος' τοῖς βροτοῖς σελασφόρου'
Νῦν ἐξ ἐρήμου' πρὸς ῥοὰς Ἰορδάνου,'
Ἄναξ, ὑπέσχες,' ἠλίου, σὸν αὐχένα,'
Χώρου ζοφῶδους' τὸν γενάρχην ἀρπάσαι'
Ῥύπου τε παντὸς' ἐκκαθαῖραι τὴν κτίσιν.

3 289

Ἄναρχε, ρεῖθροις' συνταφέντα σοι, Λόγε,'
Νέον περαίνεις' τὸν φθαρέντα τῇ πλάνῃ'
Ταύτην ἀφράστως' πατρόθεν δεδεγμένος'
Ὅπα κρατίστην' οὗτος ἠγαπημένος'
Ἴσος τέ μοι Παῖς' χρηματίζει τὴν φύσιν.

4 290

Ὠδὴ γ. Ὁ Εἰρμός
«Ὅσοι παλαιῶν' ἐκλελύμεθα βρόχων,'
Βορῶν λεόντων' συντεθλασμένων μύλας,'

5 291

Canonul iambic al Teofaniei

Facere a lui Ioan Damaschin

Acrostih în versuri eroico-elegiace

Astăzi, cu focul cel plin de lucoarea cea dumnezeiască
A Preacuratului Duh, arde păcatul izbînd
Fiul cel bun al a-toate 'mpăratului,-n ape-l îngroapă,
Iar apoi, blând, le dă har celor ce cântă cântări.

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

„Străbate Israel freamătul învăluit al mării, care iarăși
s-a arătat uscat, iar marea cea neagră pe căpeteniile
egiptenilor le-a acoperit cu totul, precum
un mormânt așternut în ape, prin puterea
cea tare a dreptei Stăpânului.“

Ode 1, 6

Arătându-se acum din pustie muritorilor mănecarea
cea purtătoare de lumină la curgerile Iordanului,
grumazul Ți-ai plecat, Împărate al soarelui, ca să-l smulgi
pe începătorul neamului din locul întunecat
și să curățești făptura de toată întinăciunea.

Cuvântule cel fără-de-nceput, pe cel stricat de rătăcire,
care s-a îngropat împreună cu tine în curgeri,
îl înnoiești desăvârșit; glasul acesta preaputernic
de la Tatăl îl primești în chip de negrăit: Acesta este
Fiul Meu cel iubit și întocmai cu Mine după fire.

Rom. 6, 3-4
Mt. 3, 17

Cântarea a 3-a. Irmos

„Toți cei ce am fost dezlegați de vechile mreje,
măselele nesătuilor lei fiind sfărâmate, să ne bucurăm

Ps. 57, 6
Ode 3, 1
Ps. 80, 10

20 Ἀγαλλιῶμεν' καὶ πλατύνωμεν στόμα,¹
 Λόγω πλέκοντες ἐκ λόγων μελωδίαν,¹
 Ὡ τῶν πρὸς ἡμᾶς' ἦδεται δωρημάτων.»

25 Νέκρωσιν ὁ πρὶν' ἐμφυτεύσας τῇ κτίσει,⁶
 Θηρὸς κακούργου' σχηματισθεὶς εἰς φύσιν,⁶
 Ἐπισκοτεῖται' σαρκικῇ παρουσίᾳ,⁶
 Ὅρθρω φάναντι προσβαλὼν τῷ Δεσπότη'⁷
 Φλαῖν τὴν ἑαυτοῦ' δυσμενεστάτην κάραν.

30 Ἐλκει πρὸς αὐτὸν' τὴν θεόδητον φύσιν⁷
 Γαστροῦ τυράννου' συγκεχωσμένην ὄροις.⁷
 Γεννᾶ τε αὐθις' γηγενῶν ἀναπλάσει,⁷
 Ἔργον φέριστον ἐκτελῶν ὁ Δεσπότης,⁷
 Ἔϊκται γὰρ αὐτὴν' ἐξαλεξῆσαι θέλων.

Ὡδὴ δ': Ὁ Εἰρμός

35 «Πυρσῶ καθαρθεὶς' μυστικῆς θεωρίας'⁸
 Ἐγμῶν προφήτης' τὴν βροτῶν καινουργίαν,⁸
 Ῥήγνυσι γῆρυν' Πνεύματι κροτουμένην'⁸
 Σάρκωσιν ἐμφαίνουσαν ἀρρήτου Λόγου,⁸
 Ὡ τῶν δυναστῶν' τὰ κράτη συνετριβή.»

40 Πεμφθεὶς πρὸς Πατρὸς' παμφαέστατος Λόγος,⁹
 Νυκτὸς διῶσαι' τὴν καχέσπερον σχέσιν'⁹
 Ἐκρίζον ἦκεις' καὶ βροτῶν ἁμαρτίαν'⁹
 Υἱᾶς συνελκῦσαι' τε τῇ σῇ βαπτίσει,⁹
 Μάκαρ, φαινοῦς' ἐκ ῥοῶν Ἰορδάνου.

45 Αὐτὸν προσιδῶν' τὸν περίκλυτον Λόγον¹⁰
 Τρανῶς ὁ κήρυξ' ἐκβοᾶται τῇ κτίσει'¹⁰
 Οὗτος προὐν μου' δεύτερος τῷ σαρκίῳ'¹⁰
 Σύμμορφος ἐξέλαμψεν ἐνθέῳ σθένει'¹⁰
 Ἐχθιστον ἡμῶν' ἐξελεῖν ἁμαρτίαν.

19 Λόγω : Λόγον V K I || μελωδίαν : μελωδίας V K I || 28 Γεννᾶ τε : Γεννάται V K || 34 ἀρρήτου : ἀρρήτων V || 36 πρὸς : ὁ V || 38 καὶ : τῶν K || ἁμαρτίαν : ἁμαρτίας K || 39 συνελκῦσαι : συνελκύσαι V

și gura larg să ne deschidem, împletind Cuvântului
melodie din cuvinte, de care Se bucură
dintre darurile date nouă.“

Cel ce mai înainte a sădit moarte în făptură, luând
drept chip firea fiarei celei răufăcătoare, este întunecat
cu mintea de venirea în trup, căci s-a năpustit asupra
Stăpânului, Care S-a arătat precum o mânecare
ca să-i zdrobească preapotrivnicul cap.

Trage spre Sine firea de Dumnezeu zidită, cea îngropată
între hotarele pântecelui tiranului, și o naște
iarăși prin plămădirea din nou a pământurilor,
lucru preaminunat săvârșind Stăpânul,
căci a venit vrând s-o mântuiască.

Lc. 15, 8-9

Cântarea a 4-a. Irmos

„Curățit fiind prorocul cu focul contemplației tainice
și cântând a muritorilor înnoire, înalță glas de Duhul
făcut să răsune, care învederează întruparea
Cuvântului celui negrăit, prin Care au fost
zdrobite stăpânirile celor puternici.“

*Ode 4, 2-3
Ode 4, 14*

Trimis fiind de la Tatăl, Cuvântule prealuminat,
ai venit să rupi din rădăcini legătura cea rea și întunecată
a nopții și păcatul muritorilor și laolaltă să tragi
cu Botezul Tău, Fericite, fii luminoși
din curgerile Iordanului.

Văzând pe Insuși Cuvântul cel preaslăvit, propovăduitorul
strigă lămurit făpturii: Acesta, Care e mai înainte de mine,
a strălucit al doilea după mine cu trupul, fiind de același
chip prin dumnezeiasca putere, ca să nimicească
păcatul nostru cel preapotrivnic.

In. 1, 15

50 Νομήν πρὸς αὐτὴν' τὴν φερέσβιον φέρων,'
 11 Θηρᾶ δρακόντων' φωλεοῖς ἐπιτρέχων.'
 Ἄπλητα κύκλα' καββαλῶν Θεὸς Λόγος'
 Πτέρηνη τε τὸν πλήττοντα παμπήδην γένος'
 Τοῦτον καθειργνύς,' ἐκσαΰζει τὴν κτίσιν.

Ἦδὴ ε. Ὁ Εἰρμός

55 «Ἐχθροῦ ζοφώδους' καὶ βεβορβορωμένου'
 12 Ἴόν καθάρσει' Πνεύματος λελουμένοι'
 Νέαν προσωρμίσθημεν ἀπλανῆ τρίβον'
 Ἄγουσαν ἀπρόσιτον εἰς θυμηδῖαν,'
 Μόνοις προσιτὴν' οἷς Θεὸς κατηλλάγη.»

60 Ἄθρῶν ὁ Πλάστης' ἐν ζόφῳ τῶν πταισμάτων'
 13 Σειραῖς ἀφύκτοις' ὄν διαρθροῖ δακτύλοις,'
 Ἰστησιν ἀμφ' ὤμοισιν ἐξάρας ἄνω'
 Νῦν ἐν πολυρῥύτοιαι δίναις ἐκπλύνων'
 Αἴσχος παλαιοῦ' τῆς Ἀδάμ καχεξίας.

65 Μετ' εὐσεβείας' προσδράμωμεν εὐτόνωσ'
 14 Πηγαῖς ἀχράντοις' ῥεύσεως σωτηρίου,'
 Λόγον κατοπτεύοντες ἐξ ἀκηρᾶτου'
 Ἄντλημα προσφέροντα δίψης ἐνθέου'
 Κόσμου προσηγῶς' ἐξακεύμενον νόσον.

Ἦδὴ ς. Ὁ Εἰρμός

70 «Ἰμερτὸν ἐξέφηγε σὺν πανολβίῳ'
 15 Ἦχω Πατῆρ, ὄν γαστρὸς ἐξηρεύξατο.'
 Naί, φησίν, Οὗτος' συμφυῆς γόνος πέλων'
 Φῶταυγος ἐξώρυσεν ἀνθρώπων γένους,'
 Λόγος τέ μου ζῶν καὶ βροτὸς προμηθεία.»

Ἐκ ποντίου λέοντος ὁ τριέσπερος'
 16 Ξένως προφήτης ἐγκάτοις φλοιδούμενος,'

296 Ca să ne aducă la însăși pășunea cea purtătoare de viață,
Dumnezeu-Cuvântul ne vânează năvălind asupra cuiburilor
balaurilor. Aruncând nenumăratele mreje și închizând
înlauntru pe cel ce lovea neamul în călcâi
cu nemăsurare, mântuiește făptura.

2 Ptr. 2, 4
Rom. 8, 20-21
Fc. 3, 15

Cântarea a 5-a. Irmos

297 „Cei ce ne-am spălat prin curățirea Duhului de veninul
întunecatului și întinatului vrăjmaș ne-am avântat
pe calea cea nouă, nerătăcitoare, ce duce
la neapropiata bucurie, apropiată numai
celor cu care Dumnezeu S-a împăcat.“

In. 14, 6
Rom. 5, 10
Ef. 2, 15

298 Văzând Plămăditorul în bezna greșelilor cu lanțuri
de nescăpat din ele pe cel pe care l-a-ntocmit cu degetele,
îl ridică și-l pune pe umeri, spălându-l acum,
în vârtejurile mult-curgătoare, de rușinea
cea de demult a slăbănogelii lui Adam.

Mt. 12, 11
Grigorie Teologul,
Cuv38, 14 (PG 36,
328C)

299 Cu bună-cinstire să alergăm sârguitor la izvoarele
neprihănite ale curgerii celei mântuitoare, căci Îl vedem
pe Cuvântul din Cel nesticat că ne dăruiește
cu veselie vasul dumnezeieștii însetări
care vindecă boala lumii.

Is. 12, 3
Is. 55, 1
In. 4, 11

Cântarea a 6-a. Irmos

300 „Cu preafericitul vuiet Tatăl L-a învederat pe Cel dorit,
pe Care din pântece L-a revărsat. Da – zice –, Acesta,
Care este Fiu de-o fire cu Mine și strălucire,
a ieșit din neamul oamenilor, Cuvânt viu
al Meu și muritor, din purtare de grijă.“

Mt. 3, 17
Ps. 44, 1

301 Prorocul de-trei-nopți, cufundat fiind în chip
străin în măruntaie, iarăși a ieșit din leul mării,

Lycophon,
Alexandra 33-34

75 Αὐθις προῆλθε' τῆς παλιγγενεσίας'
Σωτηρίαν δράκοντος ἐκ βροτοκτόνου'
Πᾶσι προφαίνων τῶν χρόνων ἐπ' ἑσχάτων.

Ἄνειμένων πόλοιο παμφαῶν πτυχῶν,¹⁷
Μύστης ὄρα πρὸς Πατρός ἐξικνούμενον'
Μένον τε Πνεῦμα' τῷ παναχράντῳ Λόγῳ'
80 Ἐπελθὸν ὡς πέλειαν ἀφράστῳ τρόπῳ,¹⁷
Δήμοις τε φαίνει προσδραμεῖν τῷ Δεσπότη.

Ὡδὴ ζ'. Ὁ Εἰρμός

85 «Ἐφλεξε ρείθρῳ' τῶν δρακόντων τὰς κάρας'
Ὅ τῆς καμίνου' τὴν μετάρσιον φλόγα'
Νέους φέρουσαν' εὐσεβεῖς κατευνάσας,¹⁸
Τὴν δυσκάθεκτον' ἀχλὺν ἐξ ἁμαρτίας'
Ὅλην πλύνει δὲ' τῇ δρόσῳ τοῦ Πνεύματος.»

Σὲ ζωγραφοῦσαν' τὴν ἀσσύριον φλόγα'¹⁹
Ἐκστῶσαν ἴστης' εἰς δρόσον μετηγμένην.'
Ὅ ὕδωρ ὄθεν νῦν' ἀμφιέσσαο φλέγον'
90 Σίντην κάκιστον,' Χριστέ, προσκευθμένον'
Πρὸς τὴν ὄλισθον' ἐκκαλούμενον τρίβον.

Ἀποῤῥαγέντος' τοῦ Ἰορδάνου πάλαι'²⁰
Ἰσθμῷ περᾶται' λαὸς ἰσραηλίτης,
Σὲ τὸν κράτιστον' ἐκφοροῦντα τὴν κτίσιν'
Ἐπειγμένως νῦν' ἐν ῥοαῖς διαγράφων'
95 Πρὸς τὴν ἄρῤῥευστον' καὶ ἀμείνονα τρίβον.

Ἰδμεν τὸ πρῶτον' τὴν πανώλεθρον κλύσιν'²¹
Οἰκτρῶς σε πάντων' εἰς φθορὰν παρεισαίνειν,'
Ἐ τρισμέγιστα' χρηματίζων καὶ ξένα'
100 Νῦν δὲ κλύσαντα,' Χριστέ, τὴν ἁμαρτίαν'
Δι' εὐπάθειαν' καὶ βροτῶν σωτηρίαν.

80 προσδραμεῖν : προσδραμόν K || 88 φλέγον : φλέγων K || 93 ἐκφοροῦντα : ἐμφοροῦντα K ||
95 ἄρῤῥευστον : ἀριστον V

arătând tuturor de mai înainte mântuirea prin nașterea
din nou din balaurul ucigător de oameni
în anii de pe urmă.

302

Porțile cele prealuminoase ale cerului deschizându-se,
tăinuitorul privește spre Duhul, Care vine de la Tatăl
pogorându-Se ca un porumbel în chip de negrăit
și rămânând peste Cuvântul cel preaneprihănit,
și obștilor le arată că a venit la Stăpânul.

Mt. 3, 16
In. 1, 32-33

Cântarea a 7-a. Irmos

304

„Ars-a cu curgerea capetele balaurilor Cel ce a potolit
văpaia cea înălțată a cuptorului, care îi purta
pe tinerii binecinstitori, iar negura cea greu
de înlăturat, pricinuită de păcat, toată
o spală cu roua Duhului.“

Ps. 73, 13

304

Văpaia asiriană cea înspăimântătoare care Te zugrăvea
pe Tine ai curmat-o, fiind prefăcută în rouă. Drept aceea
acum, Hristoase, Te-ai îmbrăcat cu apa care arde
pe vătămătorul cel prearău și ascuns, care
chema înspre calea cea lunecoasă.

305

Despărțit fiind odinioară Iordanul, trecut-a
prin strâmtoare poporul israelit, închipuindu-Te
pe Tine, Cel preaputernic, Care acum treci
grabnic făptura, în șuvoaie, înspre calea
cea necurgătoare și mai bună.

Is. Nav. 3, 13-16
Mt. 3, 16
Mc. 1, 10

306

Știm că, întâi, Tu ai adus în chip jalnic potopul atoatenimicitor
spre stricarea a toate, o, Cel ce descoperi lucruri de trei ori
mărețe și străine! Iar acum ai potopit, Hristoase,
păcatul pentru buna-pățimire
și mântuirea muritorilor.

Dionisie Areopagi-
tul, *IC XV, 9*
(*PG 3, 340A*)

Ὠδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Ἐλευθέρα μὲν ἢ κτίσις γνωρίζεται,
 Υἱοὶ δὲ φωτὸς ὀϊὸν ἐσκοτισμένοι.
 Μόνος στενάζει τοῦ σκότους ὁ προστάτης.
 Νῦν εὐλογεῖτω συντόνως τὸν αἴτιον
 Ἦ πρὶν τάλαινα τῶν ἔθνῶν παγκληρία.»

105

22

Τριτοὶ θεοειδεῖς ἐμπύρως δροσοῦμενοι
 Αἰγλήντα τριπταῖς παμφαῶς ἀγιστίαις
 Σαφῶς ἐδήλουν τὴν ὑπέρτατον φύσιν,
 Μίξι βροτεία πυρπολοῦσαν ἐν δρόσῳ
 Εὐκτῶς ἄπασαν τὴν ὀλέθριον πλάνην.

110

23

Λευχεμονεῖτω πᾶσα γῆτις φύσις
 Ἐκπτώσεως νῦν οὐρανῶν ἐπηρμένη,
 Ὡ γὰρ τὰ πάντα συντετήρηται Λόγῳ
 Νάουσι ρεῖθροις ἐκπλυθεῖσα πταισμάτων
 Τῶν πρὶν πέφευγε παμφαῶς λελουμένη.

115

24

Ὠδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

«Ὡ τῶν ὑπὲρ νοῦν τοῦ τόκου σου θαυμάτων!
 Νύμφη πάναγνε Μῆτερ εὐλογημένη,
 Δι' ἧς τυχόντες παντελοῦς σωτηρίας,
 Ἐπάξιον κροτοῦμεν ὡς εὐεργέτη
 Δῶρον φέροντες ὕμνον εὐχαριστίας.»

120

25

Ἴδμεν τὰ Μωσεῖ τῇ βάτῳ δεδειγμένα
 Δεῦρο ξένοις θεσμοῖσιν ἐξεργασμένα,
 Ὡς γὰρ σέσωσται πυρφοροῦσα Παρθένος
 Σελασφόρον τεκοῦσα τὸν εὐεργέτην,
 Ἰορδάνου τε ρεῖθρα προσδεδεγμένα.

125

26

Χρίεις τελειῶν τὴν βρότειον οὐσίαν,
 Ἄναξ ἄναρχε, Πνεύματος κοινωνία,
 Ῥοαῖς ἀχράντοις ἐκκαθάρας καὶ σκότους,
 Ἴσχυν θριαμβεύσας τε τὴν ἐπηρμένην
 Νῦν εἰς ἄληκτον ἐξαμείβει βίον.

130

27

Cântarea a 8-a. Irmos

307 „Făptura se face cunoscută slobodă, iar cei înainte întunecați – fii
ai lumînii. Singur ocrotitorul întunericii suspină.

Acum toată moștenirea neamurilor, care mai
înainte era jalnică, să-L binecuvânteze
cu osârdie pe Pricinuitoar.

In. 12, 36

308 Cei trei cu chip dumnezeiesc, rouați fiind în foc, cu întreitele
sfințenii deslușit au arătat Firea cea preainaltă și prealuminos
străfulgerătoare, Care prin amestecarea cu muritorii
arde în rouă, după dorire, toată
rătăcirea cea pierzătoare.

309 Să se îmbrace în alb toată firea pământească cea ridicată
acum din căderea din ceruri, căci fiind spălată de greșelile cele
dinainte în ape curgătoare și îmbăiată prealuminos
de Cuvântul, prin Care sunt
ținute toate, a scăpat.

Cântarea a 9-a. Irmos

310 „O, minunile mai presus de minte ale nașterii din tine!,
preacurată Mireasă, Maică binecuvântată, prin care
dobândind desăvârșită mântuire, batem din palme
ca unei binefăcătoare, aducând ca dar
vrednic cântare de mulțumire.“

311 Știm că cele arătate lui Moise în rug au fost lucrate aici
prin străine legiuiri, căci așa scăpat-a fost Fecioara
care purta foc și pe Binefăcătorul cel purtător
de lumină L-a născut; precum și curgerile
Iordanului care L-au primit.

312 Ungi ființa muritoare, Împărate fără-nceput, desăvârșind-o
cu părtașia Duhului, după ce cu șuvoaie neprihănite
ai curățit-o de întuneric. Și acum o muți
la viața cea nesfârșită, biruind
puterea cea îngâmfată.

1 Cor. 1, 21

PRECUVÂNTARE LA CANONUL ÎNTÂMPINĂRII

Cine oare ar putea fi atât de trândav față de cele dumnezeiești și ar urî atât de mult priveliștile cele pline de har, încât să nu se înfățișeze la acest praznic dumnezeiesc al Întâmpinării Domnului? Sau, ca să spun potrivit zicerii, cine ar veni doar la sfârșit la o asemenea sărbătoare plină de har? Sau, mai bine zis, cine nu s-ar strădui să ajungă cu orice chip ca să-L vadă pe Stăpânul Hristos, Cel adus ca prunc de patruzeci de zile, potrivit Legii, la templu și luat în brațe de către dumnezeiescul bătrân Simeon? Chiar nimeni. O, ce haruri și ce minuni sunt cuprinse în acest praznic! Aici, Fecioara se arată cu totul îndumnezeită, fiindcă privește cu o privire în care sunt amestecate harul și sfiala la un loc; fiindcă stă pe pardoseala templului ca o fecioară și, totodată, ca o împărăteasă și este atât de departe de a fi îngreuiată de Pruncul purtat în brațe, încât mai degrabă ea primește ușurare de la Prunc. Aici, Pruncul Se arată foarte împodobit cu frumusețe, mai mult decât fiii oamenilor, bucurându-Se cu gingășie în brațele Maicii și întorcându-Și cu totul privirea spre ea.

cf. Ps. 44, 3

Aici se arată și bătrânul Simeon, având chipul cu totul zbârcit și uscat, că oricine l-ar vedea l-ar asemăna cu umbra, însă el are picioare, mâini și glas vâjnoase. Așadar, cu picioarele Îl întâmpină pe preaputernicul Prunc, cu mâinile Îl ia în brațe în chip evlavios și cu bucurie, iar cu glasul Îi cere să-l slobozească. Aici se arată și bătrâna Ana, care, uitând de bătrânețe, Îl slăvește în chip inteligibil pe Dumnezeu și Îi mulțumește. De aceea și noi, pentru că mai înainte ne-am îmbăiat în chip inteligibil în Iordan de sărbătoarea Teofaniei și ne-am curățit de întinăciunile păcatelor prin Botez și ne-am

îmbrăcat în veșmânt alb, îmbrăcându-ne cu Însuși Mântuitorul Hristos, să ne pregătim așadar și acum ca să-L întâmpinăm pe Pruncul mai înainte de veci Care intră în templu. Să intrăm în partea cea mai lăuntrică, dincolo de catapeteasmă, și să istorisim cu de-amănuntul întreaga temă a sărbătorii. Și pentru că-l avem pe imnograful Cosma în fruntea dănțuirii și începător al acestui praznic, să cântăm melodic împreună cu el și să contemplăm în același timp, prin mijlocirea canonului de față, tainele acestei sărbători.*

* Notăm aici că mulți Părinți au cuvântări prăznuitoare la această sărbătoare a Întâmpinării. Amfilohie, episcopul de Iconium, are o cuvântare al cărei început este: „Mulți dintre marii oameni...” [CCG 3, pp. 11-73]. Metodie [al Olimpului], episcopul și martirul, are o cuvântare al cărei început este: „Odinioară am putut îndeajuns...” [PG 18, 348-381]. Gură de Aur are o cuvântare al cărei început este: „Domnul nostru nu doar că poartă trup...” [PG 50, 807-812]; alta, al cărei început este: „Minunată e adunarea noastră de azi...” [OCP 32, pp. 56-76]. Chiril al Ierusalimului are o cuvântare al cărei început este: „Bucură-te foarte, fiica Sionului...” [PG 33, 1188-1204]. Chiril al Alexandriei are o cuvântare al cărei început este: „Foarte mare e adunarea...” [PG 77, 1040-1049]. Grigorie al Neocezarei [Taumaturgul] are o cuvântare al cărei început este: „Cuvintele sfințelilor și de Dumnezeu insuflatelor Scripturi...” [Athonensis, Lavra Ω 153 (1965), ff. 321^r-323^v]. Gheorghe al Nicomidiei are o cuvântare al cărei început este: „Trâmbița Evangheliei să vestească... [atribuită lui Atanasie cel Mare: PG 28, 973-1000]. Grigorie Palama are o cuvântare al cărei început este: „Cu toții aveam înainte de Hristos blestemul acela strămoșesc...” [GPS 1, pp. 79-90]. Ioan Zonarás are o cuvântare al cărei început este: „Din nou praznic pentru cei binecinstitori și din nou...” [Βυζαντινά 60, pp. 586-598]. Unele se păstrează la Marea Lavră, iar altele la Vatopedi, la Iviron, la Dionisiu, la Protaton și în alte mănăstiri.

TÂLCUIRE LA CANONUL ÎNTÂMPINĂRII

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

dar mai întâi la
Acrostih

Bătrânul, vesel, pe Hristos în brațe-L ia.

6, 1

Alți bătrâni, spune sfințitul melod, se mânie și le cade greu când cineva vrea să-i împovăreze cu această povară foarte mică și ușoară de tot. Cum dar să nu se mâhnească ei, care își poartă trupul agale și cu de-a sila din pricina slăbănogirii mădulelor și a bătrâneții aduse de timp, dacă cineva le-ar pune în cârcă o oarecare greutate? Dar astfel fac ceilalți bătrâni, pe când bătrânul și dreptul Simeon nu a fost așa, nici nu a dat semne de tristețe și de îngreunare sufletească, ci mai degrabă s-a arătat *vesel*, adică s-a bucurat și s-a veselit să-L primească în brațe pe Stăpânul Hristos ca pe o povară dulce și ușoară de tot.

Cântarea 1. Glasul al 3-lea. Irmos

6, 2

Uscat ținutul cel născător de genune soarele l-a preumblat oarecând, căci ca un perete fost-a închegată apa de fiecare parte poporului ce trecea pedestru marea și în chip plăcut lui Dumnezeu glăsuia: Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.

Genunea este adunarea de multe ape pe care obișnuim să o mai numim și „adânc”. * Însă această *genune* trebuie neapărat să se sprijine pe un corp solid, pentru ca firea lungecoasă și nestatornică a apei să fie ținută, iar un alt corp așa de solid sub ape nu există, decât numai pământul, care este mai solid decât toate apele. Așadar, acest pământ este acoperit de ape și, de aceea,

* Vezi despre aceasta și în tâlcuirea irmosului al cărui început este: *Fundul adâncului l-a descoperit...*, de la cântarea întâi din canonul în proză al Teofaniei [vezi *supra* p. 239].

pare o maică a genunii datorită formei pe care o are, pentru că, fiind adânc, seamănă cu pânțele unei mame și ține strâns în el apa ca pe un prunc. De aceea pe bună dreptate este numit aici de către melod *născător de genune*, pentru că poartă în pânțele genunea și o naște. Și poate că asta vrea Dumnezeu să arate când zice către Iov: „Am îngădit marea cu porți [adică cu poruncile Mele] când se zbătea [se năștea] ieșind din pântecul maicii sale.“
Iov 38, 8 Însă e mai potrivit ca pământul să fie socotit „maică a mării“, fiind temelie și a mării, și a genunii, iar nu genunea, cum a tâlcuit altul.

Prin urmare, acest pământ și fund *născător de genune*, aflat sub apele Mării Roșii, soarele *l-a preumblat* (ἐπεπόλευσεν), adică l-a văzut o singură dată, nu prin apele mării, căci așa îl vede în fiecare zi și-l străbate, ci l-a văzut și l-a străbătut în chip nemijlocit, fără să fie apă deasupra. Dar când a văzut soarele acel fund *născător de genune* al Mării Roșii? Atunci când Marea Roșie a fost despăcată cu toiagul lui Moise, iar israeliții au trecut fundul *uscat*, căci e scris că apa mării a stat o parte de-a dreapta israeliților, iar o parte de-a stânga lor:
Ieș. 14, 29 „Apa fiindu-le perete de-a dreapta și perete de-a stânga.“ De ce a fost înche-gată apa ca un perete de o parte și de alta? De dragul poporului israelit, care a străbătut marea pedestru și cu picioarele goale și *în chip plăcut lui Dumnezeu* a glăsu-it: *Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.*
cf. Ode 1, 1/
cf. Ieș. 15, 1

Tropar

Norii să strophească apă, căci Soarele-Hristos, purtat fiind în nor ușor, în neprihănitele brațe a venit în templu ca prunc. Pentru aceasta, credincioșilor, să strigăm: Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.

Întreaga temă a acestui tropar este inspirată de către melod din două prorocii ale lui Isaia. Cea dintâi zice așa: „Să se veselească cerul de sus și norii să strophească dreptate“; iar cealaltă: „Iată, Domnul șade pe nor ușor.“
Iș. 45, 8 Innourând, ca să zic așa, acest tropar, melurgul zice: Acei nori, cărora mai demult li s-a poruncit să nu plouă peste via poporului israelit cu ploaie:
Iș. 19, 1 „Iar norilor, zice, le voi porunci ca ploaie peste ea să nu plouă“, aceștia să strophească acum cu ploaie peste pământ, iar uscăciunea viei Domnului (a poporului creștin) să o mângâie, pentru că Soarele dreptății, Hristos, stând în *neprihănitele brațe* ale Maicii Sale, ca pe nor ușor, nefiind împovărată de păcatul cu voia, este adus astăzi la templu *ca prunc* de patruzeci de zile. Ce înseamnă, în sens figurat, *norii să strophească apă*? Potrivit tâlcuitorului

anonim, înseamnă că norii inteligibili, adică inimile oamenilor, trebuie să picure apă inteligibilă, adică roua faptelor iubite de Dumnezeu, pentru că au fost izbăvite de uscăciunea păcatelor. Melodul înțelege că *norii* sunt îngerii, prorocii și apostolii sau și sufletele dreptilor. Aceștia, zice, să stropescă apă, adică să vestească venirea lui Dumnezeu printre oameni.

Tropar

Întăriți-vă, mâini slăbite de bătrânețe ale lui Simeon, iar voi, glezne slăbănogite ale bătrânului, drept vă mișcați spre întâmpinarea lui Hristos. Dănțuire cu cei netrupești începând, să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.

366, 4

Si în acest tropar melodul s-a inspirat de la același Isaia, nu doar în privința înțelesului, ci și a cuvintelor, căci zice acestea cuvânt cu cuvânt: „Întăriți-vă, mâini slăbite, și voi, genunchi slăbănogiți! [...] Întăriți-vă, nu vă temeți.“ Prin urmare, potrivit acestor cuvinte cu Simeon, zice: O, *mâini ... ale lui Simeon*, care sunteți *slăbănogite* și tremurânde din pricina bătrâneții, întăriți-vă ca să-L luați în brațe pe Hristos. Dar și voi, *glezne slăbănogite* și picioare ale bătrânului Simeon, umblați! Însă nu într-o parte și-n alta, așa cum umblă uneori bătrânii, ci drept și neclătinat, ca să-L întâmpinați pe Stăpânul Hristos Care vine ca prunc la templu. Iar apoi, lăsând melodul pe Simeon și îndreptându-și cuvântul către toată firea omenească, zice: O, oamenilor, fiindcă îngerii cei netrupești se bucură și dănțuiesc la această sărbătoare, de aceea și noi, oamenii, *dănțuire* duhovnicească cu ei *începând*, să psalmodiem Domnului acea cântare de biruință a lui Moise: *Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.*

Is. 35, 3-4

cf. Ode 1, 11
cf. Ies. 15, 1

De notat că tâlcuitorul anonim scrie *începeți*, pe care îl leagă sintactic de *glezne* în felul următor: *Voi, glezne slăbănogite ale bătrânului, drept vă mișcați spre întâmpinarea lui Hristos Hristos, dănțuire cu cei fără de trup începeți.* Adică voi, picioare ale lui Simeon, nu doar vă mișcați drept ca să-L întâmpinați pe Hristos, ci și dănțuiți împreună cu îngerii, arătându-vă nespusa bucurie launtrică prin dănțuirea duhovnicească din afară, și psalmodiați: *Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.* Dar prima interpretare este mai bună. Gheorghe al Nicomidiei însă, în *Cuvântarea sa la Întâmpinare*, crede că Simeon nu a venit pe picioarele sale la templu, ci s-a aflat acolo prin Duhul Sfânt, căci astfel prăznuiește la această sărbătoare: „Și a venit într-un Duh la templu.”¹

Lc. 2, 27

¹ Traducere literală după originalul: Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν.

366, 1

O, minune! Nici de picioarele sale nu se mai folosește pentru a sluji tainei, fiindcă Duhul Sfânt Se face pentru el căruță și-l aduce la templu ca pe un alt Avacum întraripat care aleargă prin văzduh, punându-l în locul cel sfânt.“

Tropar

Ceruri, care cu pricepere sunteți întinse, veseliți-vă! Iar tu, pământule, bucură-te! Căci din sânurile cele mai presus de dumnezeire venind Făuritorul, Hristos cel înainte de veci este adus de Maica Fecioară la Dumnezeu-Tatăl ca prunc; căci cu slavă S-a proslăvit.

Si în acest tropar melodul s-a inspirat de la Isaia cel cu glas înalt, dar și de la prorocul și împăratul David. Căci Isaia zice: „Veseliți-vă, ceruri, să se bucure pământul; munții să reverse veselie [...], că S-a milostivit Dumnezeu de poporul Său“; iar David zice: „Lăudați pe Domnul [...], Cel ce a făcut cerurile cu pricepere.“ Îndemnând, așadar, melodul cerurile și pământul să se bucure, zice așa: Voi, cerurilor, care ați fost întinse în formă rotundă și sferică de priceperea și înțelepciunea lui Dumnezeu Care a creat universul, veseliți-vă, căci Creatorul tuturor „v-a plecat“, adică v-a părăsit pentru puțină vreme din iubire negrăită de oameni. Bucură-te și tu, pământule, căci Creatorul tău, după ce „a plecat“ cerurile, S-a pogorât la tine. Însă anonimul a înțeles că cerurile sunt îngerii din ceruri, iar că pământul sunt oamenii de pe pământ, arătând partea în locul întregului, prin sinecdocă, așa cum am spus și în alt loc în tâlcuirile anterioare.

Vezi *supra* p. 290.

De ce le îndeamnă pe acestea să se bucure? Pentru că, *Făuritorul* și Creatorul lor, *venind* pe pământ fără să părăsească *sânurile cele mai presus de dumnezeire* ale Tatălui celui veșnic, este adus astăzi de Maica Sa Pururea-Fecioară *la Dumnezeu-Tatăl*. O, minune! Dumnezeu-Cuvântul, Care este mai înainte de toate cele ce sunt și de toți vecii, e văzut și adus ca prunc de patruzeci de zile, după omenitate. Melodul a spus *ceruri* la plural, iar nu la singular, ca, potrivit tâlcuitorului anonim, să arate cele trei ceruri: primul cer, pe care Dumnezeu l-a făcut în prima zi: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul“; al doilea cer, care este tăria: „Și Dumnezeu a numit tăria «cer»“; și al treilea, care este văzduhul, potrivit cuvintelor: „păsările cerului“. Melodul a preluat numele de „Făuritor“ din *Înțelepciunea lui Solomon*, unde zice: „Deșerți prin fire sunt toți oamenii în care se află necunoașterea lui Dumnezeu și care n-au putut să-L cunoască,

Fc. 1, 1

Fc. 1, 8

Ps. 8, 8

din bunurile văzute, pe Cel ce este, și nici luând seama la lucruri nu L-au recunoscut pe Făuritor.“

Intel. Sol. 13, 1

Cântarea a 3-a. Irmos

*Tăria celor ce se încred în Tine, întărește, Doamne, Biserica
pe care ai dobândit-o cu cinstitul Tău Sânge.*

366, 6

Întrucât irmosul de față este limpede, nu are nevoie de o lămurire pe larg, căci zice: Tu, Doamne, Care ai întărit odinioară inima prorociței Ana, care spunea: „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul“, și Tu, Care ești *Tăria* tuturor celor care nădăjduiesc neclintit în Tine, întărește prin puterea și harul Tău Biserica ortodocșilor creștini, *pe care ai dobândit-o și ai răscumpărat-o cu Sângele Tău cel scump.*

Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1

Tropar

*Cel Întâi-Născut din Tatăl înainte de veci Prunc Întâi-Născut
al Prunței nestrucate S-a arătat, lui Adam mâna întinzând.*

366, 7

El care este înainte de toți vecii Fiu Întâi-Născut al Tatălui celui nenăscut, în anii de pe urmă S-a arătat *Prunc Întâi-Născut* al Maicii Fecioare, după omenitate. De ce S-a arătat? Ca să-Și întindă mâna cea îndreptătoare și mântuitoare spre Adam cel căzut din pricina călcării. Hristos este numit *Întâi-Născut* din trei motive: în primul rând, este numit *Întâi-Născut din Tatăl* nu pentru că din Tatăl s-ar fi născut și un al doilea fiu – departe gândul!, fiindcă S-a născut ca Unul-Născut și doar El din doar Tatăl –, ci pentru că S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii și mai înainte de toată zidirea văzută și nevăzută, fiindcă nu totdeauna se spune „întâiul“ în comparație cu un „al doilea“, ci uneori îl arată pe cel care este întâiul prin sine însuși, în chip covârșitor. Cu acest înțeles a spus Pavel despre Hristos: „Întâi-Născut a toată zidirea“, iar sfințitul Teofilact a tâlcuit.*

*Col. 1, 15
cf. TCol,
PG 124, 1220CD*

* Strălucite sunt și cele spuse la acest cuvânt de tâlcuitorul anonim al canoanelor, căci zice: „Întâi-Născut este cel care s-a născut primul, fie că e singurul născut, fie că e înainte de alți frați. Așadar, dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi numit «Întâi-Născut», dar nu S-ar fi numit și «Unul-Născut», atunci am fi socotit, la fel ca arienii, că El este zidire, fiind Întâi-Născut ca zidire. Dar pentru că este numit atât «Întâi-Născut», cât și «Unul-Născut», trebuie să le păstrăm pe amândouă. De aceea zicem că este «Întâi-Născut a toată zidirea»,

În al doilea rând, Hristos este numit *Întâi-Născut* pentru că S-a născut din Maică: „Și L-a născut, zice, pe Fiul ei Cel Întâi-Născut.“ Acest lucru este înțeles nu în virtutea faptului că, din Fecioară, s-a născut și un al doilea fiu – departe gândul!, pentru că Hristos S-a născut din ea ca Unul-Născut și doar El –, ci fiindcă, deschizând Cel dintâi și singurul pântecel feciorelnic, l-a păzit iarăși închis în chip negrăit și mai presus de gând, ceea ce nimeni dintre cei născuți nu a făcut.* În al treilea rând, Hristos este numit

pentru că și El este din Dumnezeu, și zidirea este din Dumnezeu. Însă El, fiind singurul născut din ființa Tatălui în afara timpului, va fi numit în chip potrivit «Fiul cel Unul-Născut și Întâi-Născut», iar nu «Întâi-Zidit»; pe când zidirea nu este din ființa Tatălui, ci cu voia Lui a fost adusă din neființă la ființă.“

* În acest fel Pavel L-a numit pe Hristos „Întâi-Născut între mulți frați“ (Rom. 8, 29), cuvinte pe care sfințitul Teofilact, tâlcuindu-le, zice: „Hristos este «Întâi-Născut între mulți frați» potrivit cu iconomia întrupării, căci potrivit dumnezeirii, nu este Întâi-Născut, ci Unul-Născut. Întrucât firea noastră cea osândită a fost sfințită în Hristos, de aceea Hristos este în chip convenit Întâi-Născut, iar noi devenim frați ai Săi“ [cf. *TRom*, PG 124, 453A]. Dar nu sunt ușor de disprețuit nici cele spuse de tâlcuitorul anonim al canoanelor: „Hristos este numit «Întâi-Născut între mulți frați» pentru că, fiind Unul-Născut și din Maică, S-a făcut părtaș trupului și sângelui asemenea nouă, potrivit lui Pavel (Evr. 2, 14), și s-a făcut om, iar noi ne-am făcut prin El fii ai lui Dumnezeu la Botez. Iar El, Fiul lui Dumnezeu după fire, S-a făcut Întâi-Născut între noi, cei ce ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu prin adopție și prin har, și am fost numiți frați ai Lui. De aceea a spus: «Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru», nu a spus «Tatăl nostru», ci «Tatăl Meu», adică după fire, și «Tatăl vostru», adică după har, «și la Dumnezeu Meu și Dumnezeul vostru» (In. 20, 17). Nu a spus «la Dumnezeu nostru», ci «la Dumnezeul Meu» – asta dacă separi, prin raționamente subtile, ceea ce este văzut de ceea ce este gândit, adică omenitatea de dumnezeire – și «Dumnezeul vostru», ca Domn și Creator. Și marele Vasile spune că firile unite în Hristos le înțelegem și le distingem doar prin raționament. Dar fiecare dintre ele nu este mai puțin împreună cu însușirile ei.“ Vezi și capitolul 32 din *Împotriva achindiniștilor* a lui Marcu al Efesului [CSA 20, PB 2, pp. 470-472] și *Cuvântul al II-a despre Fiul* al lui Grigorie Teologul, unde și el separă prin raționament cele două firi unite într-un singur ipostas în Hristos [8-15, PG 36, 113A-124B]. Și Ioan Damaschin zice în capitolul teologic 65: „Dacă, potrivit lui Grigore Teologul, desparti ceea ce este văzut de ceea ce este gândit, atunci trupul se numește «rob» și «neștiutor».“ Și iarăși: „Așa cum am spus despre neștiință: că, dacă separi prin raționamente subtile, adică prin imaginațiile subțiri ale minții, ziditul de nezidit, atunci trupul este rob, acestea în cazul în care nu s-ar fi unit cu Dumnezeu-Cuvântul. Dar de vreme ce s-a unit prin ipostas, cum va mai fi rob?“ [Dogm 65 (III, 21), PG 94, 1084B-1085B]. Cu aceste cuvinte, cel cu nume de har vrea să arate că cele două firi ale lui Hristos se împart, dar în chip neîmpărțit. Și în Triod, la Duminica Ortodoxiei, scrie despre Constantin, Mitropolitul Kerkyrei, că, înțelegând greșit cuvântul Mântuitorului: „Tatăl este mai mare decât Mine“ (In. 14, 28), zicea: „Acest cuvânt nu trebuie înțeles atunci când Domnul este gândit ca un singur ipostas care are unite cele două firi, ci când, printr-un raționament pur, trupul este luat separat de dumnezeire și este cunoscut ca al oricărui om.“ Astfel că Biserica, întorcându-se împotriva lui Constantin care spunea acestea, dogmatizează în mod categoric astfel: „Preateologhisitorul Damaschin învață

Întâi-Născut din morți. Pavel mărturisește, zicând: „El, Care este Începutul, Întâiul-Născut din morți“, ceea ce sfințitul Teofilact tâlcuiește zicând că Hristos este numit „Întâiul“ potrivit cu învierea din morți, de vreme ce Domnul a dezlegat durerile morții, așa cum zice corifeul Petru. De aceea pe bună dreptate se spune că este și „Întâi-Născut din morți“, pentru că învierea din morți este și naștere. Prin urmare, Hristos este numit „Întâi-Născut din morți“ pentru că, înviind Cel dintâi din morți ca pârgă, Îi vor urma și ceilalți morți, pentru că și ei vor învia asemenea lui Hristos, adică nesticăcioși. Sau Hristos este numit „Întâi-Născut din morți“ pentru că dintre morții care au înviat și iarăși au murit El este Cel dintâi și singurul Care, înviind, nu mai moare, iar moartea nu mai are stăpânire asupra Lui, potrivit fericitului Pavel. Sau pentru că El este Cel dintâi și singurul Care a înviat prin propria Sa putere dumnezeiască, lucru pe care nimeni nu l-a mai făcut, potrivit anonimului. De aceea Grigorie al Nyssei zice în conglăsuire cu acestea: „În noi sunt trei nașteri prin care firea omenească primește viață: cea a trupului, cea legată de taina nașterii din nou și cea prin nădăjduita înviere din morți. În toate acestea trei devine Întâi-Născut.“

Col. 1, 18

cf. FA. 2, 24

cf. Rom. 6, 9

CEum III, 2, 51,
PG 45, 636CD

Tropar

*Pe cel întâi-plămădit, care prin amăgire a ajuns cu cuget de prunc,
Dumnezeu-Cuvântul S-a arătat, prunc făcându-Se, ca iarăși să-l îndrepte.*

Deoarece – zice – Adam *cel întâi-plămădit* a ajuns prin amăgirea diavolului să fie la cuget și la minte asemenea unui prunc fără judecată, Dumnezeu-Cuvântul, Care l-a plămădit pe acesta, voind să-l îndrepte pe cel zdrobit din pricina călcării, S-a arătat El Însuși prunc, dar prunc nu după cugetul de copil al lui Adam – departe gândul! –, fiindcă cine altcineva era mai priceput și mai înțelept decât Hristos, chiar și când era prunc, și al

că împărțirea printr-un raționament pur se face atunci când se spune despre trupul lui Hristos ceva ce nu înfățișează o însușire naturală a lui, ci îi indică robia sau neștiința. „Și iarăși, întorcându-se în mod universal împotriva unora ca aceștia, îi anatemezază astfel: „[Îi anatemizăm pe cei care] nu iau acest cuvânt [adică «Tatăl este mai mare decât Mine»] potrivit cu împărțirea printr-un raționament pur, așa cum s-a spus atunci de către Sfinții Părinți, când se vorbește de robie și de neștiință, căci nu răbdau ca trupul lui Hristos, care este una cu Dumnezeu și de o cinstire cu El, să fie injuriat prin astfel de cuvinte, ci cei dintâi spun că chiar și însușirile naturale, care sunt cu adevărat ale trupului lui Hristos unit ipostatic cu dumnezeirea Lui și rămas nedespărțit de ea, trebuie înțelese printr-un raționament pur“ [****Sin Ort*, pp. 139-140 (ediție greacă)].

Căruia suflet era unit prin ipostas cu înțelepciunea ipostatică a Tatălui? Căci așa cum, prin această unire, sufletul Domnului a fost îndumnezeit datorită unirii ipostatice, tot așa a fost îmbogățit și cu plinătatea înțelepciunii și a cunoașterii, chiar dacă această înțelepciune era ascunsă și se manifesta în exterior, prin lucrări, pe măsura sporirii și vârstei trupului: „Iar Copilul creștea și Se întărea cu duhul, plin de înțelepciune.“ A spus și Ioan din Damasc: „Firea omenească nu a dobândit în chip ființial cunoașterea celor viitoare, pe când sufletul Domnului, datorită unirii cu Însuși Dumnezeu-Cuvântul și a identității ipostatice, s-a îmbogățit, cum am spus, pe lângă celelalte minuni dumnezeiești, și cu cunoașterea celor viitoare.“ Spuneam deci că Dumnezeu-Cuvântul S-a arătat prunc nu după cugetul copilăresc și nedesăvârșit al lui Adam, ci doar potrivit cu vârsta trupului, făcându-Se om desăvârșit. Căci, potrivit anonimului, Adam a ajuns să cugete asemenea unui prunc, pentru că așa cum pruncul este amăgit cu ușurință de cei vicleni din pricina simplității lui, tot așa și Adam a fost amăgit cu ușurință de vicleanul diavol din pricina necercării sale în rele și a simplității. De aceea, dorind să se desfete de bunătăți și mai mari, le-a pierdut și pe cele puține pe care le avea în mână. De aceea apostolul Pavel ne sfătuiește, zicând: „Nu fiți copii la cuget; în răutate, da, fiți prunci, dar la cuget fiți desăvârșiți.“

Lc. 2, 40
Dogm 65 (III, 21),
PG 94, 1085A

1 Cor. 14, 20

Tropar

Firea cea născută din pământ, care iarăși se întorsese în acesta, Plămăditorul a arătat-o de-un chip cu dumnezeirea, căci S-a făcut prunc în chip neschimbat.

368, 9

Plămăditorul și Creatorul oamenilor – zice –, firea lui Adam cea născută din pământ, care iarăși s-a întors în pământ și s-a desfăcut prin moarte, după acea hotărâre care zice: „Pământ ești și în pământ te vei întoarce!“, deoarece S-a făcut prunc *în chip neschimbat*, adică fără să Se schimbe în ceva ce nu era, ci rămânând ceea ce era, adică Dumnezeu, a unit cu ipostasul Său firea omenească și a luat asupra-Și ceea ce era mai rău (omenitatea) ca să dea în schimb ceea ce era mai bun (dumnezeirea), așa cum a spus glasul teologic al lui Grigorie. De aceea, înomenindu-Se El, firea lui Adam întoarsă în pământ a arătat-o *de-un chip cu dumnezeirea Lui*, adică l-a îndumnezeit pe om, „căci [Hristos] – zice dumnezeiescul apostol – va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă“, adică slăvit, potrivit perifrizei.

cf. Cuv1, 5,
PG 35, 397C

Flp. 3, 21

Cântarea a 4-a. Irmos

*Acoperit-a cerurile virtutea Ta, Hristoase, căci ieșind din chivotul
sfințirii Tale, din Maica nestrucată, în templul slavei Tale Te-ai arătat
ca prunc în brațe purtat și umplutu-s-au toate de lauda Ta.*

168, 10

ăzând sfințitul Cosma cu ochii sufletului pe Creatorul universului că este ținut, ca prunc, în brațele preacuratei Sale Maici și cugetând la pogorârea Sa nemărginită, a preluat cuvintele prorocului Avacum, al cărui poem este această cântare a patra: „Acoperit-a cerurile virtutea Sa, de lauda Lui e plin pământul.“ Prin urmare, zice: Cu adevărat, o, Doamne Iisuse Hristoase, cu adevărat virtutea Ta a acoperit cerurile. Aici, numește „virtute“ pogorârea lui Dumnezeu-Cuvântul și deșertarea Sa până la a Se înomeni, căci aceasta este atât de înaltă și de măreață, încât cu măreția ei a acoperit însăși înălțimea cerurilor, adică a îngerilor din ceruri, pentru că și puterile îngeresti s-au înfricoșat cu adevărat de măreția tainei.

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

Iar sfințitul Teofilact, tâlcuind acest cuvânt, zice: Chiar dacă Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu S-a făcut om, iar prin aceasta S-a arătat a fi mai neînsemnat și mai prejos decât îngerii, totuși virtutea, cinstea și vrednicia Sa dumnezeiască, potrivit lui Chiril al Alexandriei, sunt mai mari decât orice vrednicie a cerurilor, adică a îngerilor din ceruri, pentru că niciunua dintre aceștia Tatăl nu i-a spus: „Fiul Meu ești Tu [...], Șezi de-a dreapta Mea“, potrivit lui Pavel, pentru că doar El, potrivit aceluiași Pavel, este mai presus de toată începătoria și stăpânia și puterea și decât tot numele ce se numește, nu doar în veacul acesta, ci și în cel viitor.

cf. TAvac,
PG 126, 880CDcf. TAvac 39,
PG 71, 905B

Evr. 1, 5, 9

cf. Ef. 1, 21

Melodul mai adaugă și acestea: Tu, Hristoase, Te-ai născut din Maica Ta nestrucată, pe care David o numește „chivotul sfințirii“: „Scoală-Te, Doamne, spre odihna Ta, Tu și chivotul sfințirii Tale!“ Aici, melodul numește „sfințire“ sfântul trup al Domnului, care a fost uns, sfințit și îndumnezeit de dumnezeirea care l-a luat asupra-și. Astfel născându-Te, Te-ai arătat prunc purtat în brațe, în templul slavei Tale, adică în templul slăvit (prin perifrază, așa cum au spus și cei trei tineri: „Binecuvântat ești în templul sfintei Tale slave“). De aceea s-au umplut toate fapțurile Tale de lauda Ta, căci toate într-un glas au lăudat nemărginita Ta iubire de oameni și pogorâre. De notat că sfințitul melod obișnuiește să încheie [fiecare tropar din] această cântare a patra cu același sfârșit preluat de la Avacum, după cum am mai spus.

Ps. 131, 8

Ode 7, 30/
Dan. 3, 53

Tropar

*Bucurându-te, Simeoane, tăinuitorul celor negrăite – striga de Dumnezeu
Născătoarea –, primește-L în brațe pe Cel ce ți s-a vestit odinioară de către
Sfântul Duh, Cuvântul-Hristos, Care prunc S-a făcut, strigând Lui:
Umplutu-s-au toate de lauda Tă.*

368, 11

Sfințitul melod a alcătuit troparul de față ca pe un dialog și un îndemn, fiindcă îndreptându-și cuvântul către primitorul de Dumnezeu Simeon, zice ca din partea Fecioarei astfel: Dacă celorlalți bătrâni, care au trăit mulți ani, cineva va vrea să le pună în cârcă chiar și povara cea mai ușoară, aceștia se mâhnesc și se tulbură, și pe bună dreptate, pentru că aceștia își poartă mădularele agale și de-a sila, fiind slăbiți de bătrânețe. Dar tu, o, fericite și preadumnezeiescule bătrân Simeon, *tăinuitorul* (cunoscătorul) tainelor negrăite ale lui Dumnezeu, faci cu totul invers decât aceia, fiindcă nu te mâhnești, ci te bucuri și cu multă veselie Îl iei în brațe pe Cuvântul mai înainte de veci al Tatălui, Care S-a născut din mine, după trup, și S-a făcut prunc după omenitate. Primește-L, așadar, Simeoane, în brațele tale potrivit cu dorul tău, fiindcă *ți s-a vestit* (ἐχρηματίσθη), adică ți s-a descoperit de la Duhul Sfânt că nu vei vedea moartea până când nu-L vei vedea pe El: „Și iată, era în Ierusalim un om cu numele Simeon; și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israel; și Duhul Sfânt era peste el. Și i se vestise de către Duhul Sfânt că nu va vedea moartea până ce nu-L va vedea pe Hristosul Domnului.“*

Vezi despre cuvântul „tăinuitor“ *supra* p. 150, n. 14.

Lc. 2, 25-26

* Despre Sfântul Simeon mulți au spus felurite lucruri: Sfântul Iosif Imnograful, în al doilea tropar din canonul său melodic, crede că a fost preot: „Cel ce în Lege te-ai făcut slujitor, preasfinte.“ Iar sfințitul mucenic Metodie zice așa: „Primește, cinstite bătrâne și strălucitule între preoți“ [*Înt* 7, PG 18, 364B]. Însă meticolosul Fotie, în *Amfilobicele* [156, PG 101, 824B], și Teofilact al Bulgariei [*cf.* *TLc*, PG 123, 728D] spun că nu a fost preot, ci mai mare decât preot. Alții spun că a fost unul dintre cei șaptezeci [de traducători] ai Vechiului Testament din vremea lui Ptolemeu Filadelful și că, tâlcuind versetul: „Iată, fecioara va zămisi“ (Is. 7, 14) și necrezând acestea, a fost înștiințat că va trăi până când va lua în brațe pe Cel profețit și născut din Fecioară, după cum a spus Gheorghe Kedrinos în *Compendiul* său [*cf.* *Comp*, PG 121, 365A]. Iar Eftimie Zigaben, în *Tâlcuirea la Luca* [*cf.* PG 129, 892A], Meletie al Atenei [neidentificat] și alții spun că Simeon, când L-a primit pe Hristos, avea mai bine de două sute șaptezeci de ani. Alții însă, întocmindu-i genealogia, spun că acest Simeon a fost fiul patriarhului evreilor Hillel și tatăl faimosului Gamaliel, cel amintit în *Fapte* (5, 34). Iar alții spun că a fost întâistător în sinedriul evreilor. Dar cei mai precauți, urmând doar istorisirea din Evanghelie, îl cinstesc pe primitorul de Dumnezeu doar ca pe un bărbat mișcat de Duhul (vezi *Ekatontaetiris* recent tipărită [Evghenie Vîlgaris, *Ekat*, p. 19]).

În conglăsuire cu poetul Cosma, prăznuiește la această sărbătoare și sfințitul mucenic Metodie, care zice: „Și luând Născătoarea de Dumnezeu cu împreunarea sfințelor ei mâini, ca și cu un clește, pe Cărbunele făcător de viață și de negrăit, Care S-a întrupat din preacuratul și neîntinatul ei jertfelnic, i L-a întins dreptului [Simeon], zicând, după părerea mea, și poruncind totodată unele ca acestea: Primește, cinstite bătrâne și strălucitule între preoți, primește-L pe Domnul, nădejdea ta nelipsită! Ia la tine această comoară neîmpuținată și bogăție neînstrăinată, preainalte! Ia în brațe stăpânirea cea nespusă și puterea de necercetat care te sprijină, preaințelepte! [...] Cuprinde cu mâinile nesticăciunea și te înnoiește, preadreptule! Fapta nu e plină de cutezanță. Nu te da deoparte, preacuvioase! Satură-te de Cel dorit! Desfată-te de Cel ce ți Se dă!“

cf. *Înt* 7, PG 18,
364AB

Tropar

Primește (ὀπόδεξις) bucurându-te, Simeoane, pe Hristos la vârsta pruncilor, mângâierea dumnezeiescului Israel în care ai nădăjduit, pe Făcătorul și Stăpânul Legii, Care plinește rânduiala Legii, strigând Lui: Umplutu-s-au toate de lauda Ta.*

Acest tropar este unit cu cel de mai sus, fiindcă melurghisindu-l melodul ca pe un dialog și un îndemn, îl alcătuiește ca din partea Născătoarei de Dumnezeu, care îi spune din nou lui Simeon: *Primește* în brațele tale, o, preadumnezeiescule Simeon, *primește bucurându-te* și veselindu-te pe Hristos la vârsta prunciei, Care este mângâierea lui Israel cel nou al creștinilor agonisiți de Dumnezeu, care Îl văd în chip inteligibil pe Dumnezeu; mângâiere pe care tu ai nădăjduit că o vei vedea, așa cum ți s-a vestit (ἐρχομάτισεν), adică ți-a fost descoperit prin cuvânt de la Duhul Sfânt: „Și iată – zice sfințitul Luca –, era în Ierusalim un om cu numele Simeon; și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israel.“ *Primește, așadar, pe Hristos* cel născut din mine, Care, deși este *Făcătorul și Stăpânul Legii* vechi, astăzi săvârșește în templu rânduiala și porunca Legii. Sau, altfel spus, *Însuși Legiuitorul* Se supune legiuirilor Sale, fiindcă El a legiuit ca fiecare întâi-născut de parte bărbătească să fie adus Domnului: „Sfințește-Mi pe tot întâi-născutul, pe cel dintâi la sânul mamei“; și iarăși: „Toată partea bărbătească ce deschide pântecul va fi a Mea.“ Iar sfințitul Luca spune: „Toată partea bărbătească

Lc. 2, 25

Ies. 13, 2

Ies. 34, 19

* La anonim și la alții este scris ἀπόλαβε, *ia în schimb*; la fel și în tâlcuirea lui Teodor.

Lc. 2, 23 ce deschide pântecele sfânt Domnului se va chema.“ De ce Domnul păzește porunca Legii? Din două motive: primul, ca prin pilda Lui să-i îndemne și pe ceilalți să păzească Legea; iar celălalt, ca să arate că nu este călcător al dumnezeieștii Legi, nici potrivnic lui Dumnezeu: „Să nu socotiți că am venit să stric legea sau profeții; n-am venit să stric, ci să plinesc.“

Mt. 5, 17

Tropar

Văzând Simeon pe Cuvântul cel fără-nceput, Pricinuitorul ființării a toate, că este purtat ca prunc cu trupul de către Fecioară ca pe un tron heruvicesc, spăimântându-se, striga Lui: Umplutu-s-au toate de lauda Ta.

368

văzând – zice – bătrânul Simeon* pe Cuvântul ipostatic al lui Dumnezeu, pe *Cel fără-nceput* ca timp, adică pe Cel dincolo de timp și mai presus de timp, că șade cu trupul Său supus timpului în brațele Maicii-Fecioare *ca pe un tron heruvicesc* și văzându-L de asemenea *ca prunc* de patruzeci de zile pe Dumnezeu, Care este pricina existenței tuturor ființelor, s-a minunat de măreția tainei. De aceea a strigat lui Hristos cu acele cuvinte ale lui Avacum rostite de multe ori: *Umplutu-s-au toate de lauda Ta*. De ce L-a numit pe Dumnezeu *Pricinuitorul ființării a toate*? Pentru că El nu este doar Făcător și Creator al fiecărei ființe sensibile sau inteligibile, ci și Se deosebește de meșterii din lume, de pildă de olari, de sculptori, de tâmplari sau de alții asemenea, pentru că aceștia nu sunt făcători ai materiei din care sunt făcute lutul sau lemnul sau statuile, ci iau materia gata făcută și doar îi dau chipul și forma prin meșteșug. Dar Dumnezeu nu este așa, ci aduce toată materia fapturilor din neființă la ființă, după care îi dă chip. Părererea vechilor greci e cu totul mincinoasă, drept care este alungată departe de sfintele grădini ale Bisericii, fiindcă aceștia flecăreau spunând că materia nu a fost făcută de Dumnezeu, ci este fără de început și împreună-veșnică cu El, iar Dumnezeu nu a făcut altceva decât să dea formă materiei sub felurite chipuri și însușiri.

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

Așadar, Dumnezeu este *Pricinuitorul ființării a toate*, adică al ființării atât a materiei, cât și a formei din care sunt alcătuite și desăvârșite toate fapturile. Purtătorul de Dumnezeu Maxim a spus: „Elinii, spunând că ființa [adică

* De notat că „Simeon“, în ebraică, înseamnă „ascultare“, potrivit lui Nichita [neidentificat], sau „Domnul l-a auzit“, potrivit lui Gură de Aur [*Ofc* 56, 4, *PSB* 22, p. 226]. De aceea Lia a spus când l-a născut pe Simeon: „Auzit-a Domnul că nu sunt iubită și mi l-a dat și pe acesta“. Și i-a pus numele Simeon“ (*Fc*. 29, 33).

materia] lucrurilor există împreună cu Dumnezeu din veci și că numai însușirile din jurul ființei le au de la El, susțineau că ființa nu are nimic contrariu, ci contradicția e numai între însușiri. Noi însă zicem că numai ființa dumnezeiască nu are nimic contrariu, ca fiind veșnică și infinită și dăruind și altora veșnicia. Ființa lucrurilor însă are contrară ei neexistența. Deci stă în puterea Celui ce este cu adevărat [adică a lui Dumnezeu] ca ea să existe de-a pururi sau să nu existe.“ Și iarăși: „Aceasta este învățătura elinilor, care nu socotesc pe Dumnezeu Făcător al ființelor, ci numai al însușirilor. Dar noi, cunoscând pe Atotputernicul Dumnezeu, zicem că El este Făcătorul nu al însușirilor, ci al ființelor străbătute de însușiri. Iar dacă e așa, fapăturile nu există împreună cu Dumnezeu din veci.“ Și Grigorie Palama al Tesalonicului spune în conglăsurire: „Dumnezeu a creat ființele cu însușiri.“ Iar marele Vasile zice așa: „Înainte de a fi ceva din cele văzute acum, după ce Dumnezeu Și-a pus în minte și S-a pornit să aducă la ființare cele ce nu erau, a gândit cum trebuie să fie lumea și totodată a creat materia potrivit cu înfățișarea lumii“, adică Dumnezeu a adus din neființă la ființă materia având deja formă.*

CD III, 28,
FR 2, p. 226

CD IV, 6,
FR 2, p. 130

KG 122,
FR 7, p. 595

OHex II, 2,
PG 29, 33A

* Notăm aici că, potrivit acestor cuvinte adevărate ale sfinților, logicienii noștri, care au scris tratate proprii de logică, sunt vrednici de toată învinuirea și osânda, precum Vlemmidis, Korydalleus și alții, care, deși sunt socotiți binecinstitori, totuși reînvie, în această latură, elenismul și introduc neobservat, în învățătura celor binecinstitori, vechea credință rea a grecilor. Căci toți, până la ultimul, scriu și susțin în tratatul despre ființă că ființa nu are nimic contrariu, că neființa nu este contrară acesteia și că doar în calitățile ființei există contradicție (vezi capitolul 20, p. 77 din *Logica* lui Vlemmidis [*Log*, PG 142, 821 ș.u.]). Acest lucru însă, așa cum a spus mai sus dumnezeiescul Maxim, este o blasfemie și o impietate din partea rătăcirii grecești, fiindcă aceasta hulea spunând că ființa lucrurilor, adică materia, nu a fost creată din neant spre ființare, ci a existat din veșnicie împreună cu Dumnezeu și, de aceea, neantul nu i se împotrivesște, de vreme ce ea este fără de început, ca Dumnezeu, și nefăcută. Cât de hulitoare este această credință rea ne arată marele Vasile tâlcuind acel loc din *Facere*: „Pământul era nedeslușit și neîmplinit“ (Fc. 1, 2): „Deci dacă aceasta este nefăcută, atunci va fi, în primul rând, de o cinstire cu Dumnezeu, învrednicindu-se de aceleași privilegii. Ce poate fi mai necinstitor decât ca urâtenia cea mai de jos, lipsită de însușiri și amorfă, ca diformitatea lipsită de formă (căci mă folosesc chiar de cuvintele lor) să fie socotită vrednică de aceeași întâietate cu înțeleptul, puternicul, preafrumosul Creator și Ziditor a toate? Iar apoi, va fi de așa natură că va primi toată știința lui Dumnezeu. Și astfel îi pun oarecum ipostasul pe picior de egalitate cu puterea de necercetare a lui Dumnezeu“ [*OHex* II, 2, PG 29, 32A].

Ioan Zonaras, tâlcuind cuvintele „Cel ce le-ai adus pe toate din neființă...“, de la glasul al 3-lea din Octoih [irmosul cântării a treia], arată că părerea de mai sus a grecilor este necinstitoare: „Când grecii spuneau că materia este împreună-veșnică cu Dumnezeu, introduceau două elemente fără început și nefăcute. Dar noi știm că doar Dumnezeu-Tatăl este fără de început și nefăcut, pentru că nu are nici cauză, nici început, adică nu a fost născut sau făcut de nimeni. Căci, potrivit lui Grigorie Teologul, «Tatăl este tată și fără de început, pentru

Cântarea a 5-a. Irmos

Când a văzut Isaia în chip simbolic pe Dumnezeu pe tron ridicat, de îngerii slavei înconjurat, a strigat: O, nenorocitul de mine!, căci am văzut mai dinainte pe Dumnezeu întrupat, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea.

368, 1

Acest irmos, sau mai bine zis, toate troparele din această cântare a cincea au fost inspirate de către melod de la prorocul Isaia, și pe bună dreptate, fiindcă prorocul este poetul acestei cântări. Prin urmare, imnograful Cosma povestește în acest irmos vedenia pe care Isaia s-a învrednicit să o vadă. Cauza acestei vedenii a fost următoarea: dumnezeiescul

că nu este din cineva. Fiul este fiu, dar nu fără de început, pentru că este din Tatăl. Dar dacă iei începutul ca timp, atunci este și fără de început, pentru că este Făcător al timpurilor, iar nu sub timp» [Cuv39, 12, PG 36, 348B]. Iar potrivit celor care spun că materia este nefăcută, ea este și fără de început, pentru că nu are o cauză a ei, și este asemănătoare Tatălui pentru că e fără de început și nefăcută, dar față de Fiul – vai, ce nebunie! – are ceva în plus, de vreme ce ea este fără de început și necauzată, iar El nu este fără de început, avându-L pe Tatăl drept cauză. De aceea grecii și-au imaginat că lumea va fi veșnică și că nu se va strica și nu va trece niciodată.“

Așadar, de aceea le fac cunoscut dascălilor noștri – celor înțelepți, eu, neînțeleptul; celor învățați, eu, neînvățatul – și îi rog, cu dragoste frățească, să cugete adânc la această teorie a logicii. Și în orice chip ar cădea de acord cu credința rea a grecilor, așa cum o scot la iveală purtătorul de Dumnezeu Maxim, marele Vasile și Grigorie al Tesalonicului, să nu o mai predea în școli învățăcelilor lor, fiindcă cei ce cugetă sau spun că materia este fără de început și nefăcută cad sub anatema, potrivit *Sinodiconului* din Duminica Ortodoxiei de la Sinodul VII, aflat în Triod [****SinOrt*, p. 138]. Și chiar dacă spun în mod direct și clar că ei nu cugetă și nici nu zic, ca grecii, că materia este fără de început, totuși din cele spuse de ei reiese indirect acest lucru: că nu există nimic contrar ființei. Pe când doar ființa lui Dumnezeu nu are nimic contrar, de vreme ce este fără de început și veșnică, pe când întreaga ființă a lucrurilor are contrară neființa, cum a spus mai sus purtătorul de Dumnezeu Maxim, deoarece a fost adusă de Dumnezeu din neființă la ființă. Dar nici nu trebuie să spună că materia amorfă este principiul firii în cele naturale ale lor, cum a spus Vlemmidis (capitolul I din *Fizica* [*Phys*, PG 142, 1028CD]), pentru că, în realitate, nu există materie amorfă, ci e o plăsmuire a cugetului. Dar ce vorbesc? Nici măcar cugetul, oricât ar deveni de subtil, nu poate concepe, prin afirmație, o materie amorfă și lipsită de vreă formă decât numai prin privare. De aceea chiar Platon, născocitorul și apărătorul acestei materii amorfe, a spus că ea poate fi gândită amorfă printr-un raționament hibrid [cf. *Tim* 52ab, 167]. Iar ceea ce este și mai important e că Dumnezeu a creat materia deja modelată, iar nu amorfă. Prin urmare, cum poate neființa adusă la ființare să devină principiu al celor naturale? Mai adaug și un al treia lucru: îi rog fierbinte pe sfinții dascăli să nu predea în școli cartea a opta din *Fizica* lui Aristotel [*F*, pp. 378-463], fiindcă susține, în chip necinstitor, că lumea este fără de început și fără de sfârșit, ceea ce este cu totul potrivnic credinței noastre binecinstitoare, precum și fiindcă este plină de nenumărate blasfemii. De aceea și dumnezeiescul Iustin Martirul și Filozoful poruncește în *Răsturnarea învătăturilor filozofice ale lui Aristotel* ca ortodocșii să se ferească de citirea acestei cărți: „Trebuie să vă feriți de cartea a opta din prelegerile peripateticianului, fiindcă e plină de blasfemii și e potrivnică creațiilor lui Dumnezeu-Făcătorul“ [Nicolae

Gură de Aur scrie în *Tâlcuirea la Isaia* că regele Ozia s-a umplut de lepră fiindcă, nefiind preot, a cutezat să tămâieze în templu fără să aibă această vrednicie, iar fiindcă iudeii nu l-au alungat afară din templu și nici prorocul Isaia nu l-a muștrat pentru cutezanță, Dumnezeu i-a luat, pe bună dreptate, lui Isaia și poporului iudeu harisma prorociei. Dar după ce Ozia a murit, i-a dat iarăși harisma prorociei. Așadar, atunci a văzut acea vedenie înfricoșătoare a lui Dumnezeu, drept care a zis: „Și a fost că, în anul în care a murit regele Ozia, L-am văzut pe Domnul așezat pe un tron înalt și ridicat; și Casa era plină de slava Lui. Și în jurul Lui stăteau serafimi [...]. Și am zis: «O, nenorocitul de mine! Străpunsu-m-am.»“

cf. *TLs*, PG 56, 68

Is. 6, 1-2. 5

Prin urmare, melodul parafrazează această vedenie, spunând că atunci când Isaia a văzut pe Dumnezeu șezând pe tron înalt și ridicat, care era *înconjurat* de jur-împrejur, ca un împărat, *de îngerii slavei*, adică de îngeri slăviți și strălucitori sau, altfel spus, de serafimi învățiați, a strigat cu acele cuvinte străpungătoare și spre veșnică aducere aminte: O, ce om nenorocit sunt eu! Pentru că fiind necurat și păcătos și având buze necurate și locuind în mijlocul unui popor cu buze necurate, m-am învrednicit să văd aceste vederi înfricoșătoare, fiindcă L-am văzut pe Dumnezeu de mai înainte întrupându-Se, așa cum însuși Isaia ne încredințează de aceasta, zicând: „O, nenorocitul de mine! Străpunsu-m-am, că om fiind și buze necurate având, locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate; și L-am văzut cu ochii mei pe Împăratul, pe Domnul Savaot!“

Is. 6, 5

Ode 5, 9/Is. 26, 9

Ode 5, 12/Is. 26, 12

Vulgaris, *Cateh.*, pp. 138-139]. La fel și Grigorie Teologul dădea ca sfat să nu fie citit tratatul *Despre suflet [DS]* al aceluiași Aristotel [cf. *Cuv27*, 10, PG 36, 24C], fiindcă învățăceilor binecinstitori trebuie să li se predea învățături binecinstitoare, iar nu necinstitoare și de credință rea.

cf. Fî II, 9,
FR 9, p. 577

Fc. 18, 27

Iov 42, 5-6

Află, o, cititorule, din acest tropar un înțeles folositor: cu cât sfinții se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât mai mult își cunosc necurăția și se smeresc, după cum spune Sfântul Dorotei. Tot așa și Avraam, când s-a învrednicit să grăiască cu Dumnezeu, s-a numit pe sine pulbere și cenușă: „Iată, cutez să vorbesc către Domnul meu, eu, care sunt pulbere și cenușă!“ Tot așa și Iov, învrednicindu-se să vorbească cu Dumnezeu, a zis: „Mai înainte Te auzeam cu auzul urechii; dar acum ochiul meu Te-a văzut; de aceea pe mine însumi m-am disprețuit și m-am topit, și pământ m-am socotit și cenușă.“ Tot așa și acest proroc, învrednicindu-se de vederea lui Dumnezeu, s-a numit pe sine nenorocit și necurat.

Tropar

Pricepând dumnezeiescul bătrân slava mai înainte arătată odinioară prorocului și văzând pe Cuvântul ținut în mâinile Maicii, a strigat: O, bucură-te, Cinstită, căci ca un tron Îl cuprinzi pe Dumnezeu, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea.

368, 15

S pune că, înțelegând Simeon cel minunat și plin de duh profetic slava lui Dumnezeu arătată prorocului Isaia în vremurile vechi, adică șederea lui Dumnezeu pe tron înalt și ridicat, cum am spus mai sus, și văzând acum pe Cuvântul tearhic al Tatălui că este ținut în preacuratele mâini ale Maicii Sale neispitite de bărbat, și minunându-se de înfăptuirea și de împlinirea acelei vedenii simbolice a lui Isaia, nu s-a tulburat ca Isaia, ci a strigat cu glas înalt Fecioarei: O, Preacinstită, ceea ce ești plină de har, bucură-te și te veselește! – preluând aproape întocmai cuvintele lui Gavriil –, pentru că pe tine, Fecioară, te-a făcut cunoscută acel tron înalt și ridicat pe care șade Dumnezeu și pe tine te înconjoară, în chip inteligibil, serafimi, cinstind și venerând pe Domnul cel purtat de tine.

cf. Lc. 1, 28

Tropar

Plecându-se bătrânul și atingându-se cu cucernicie de urmele Maicii lui Dumnezeu celei neispitite de nuntă, a zis: Foc porți, Curată, și mă înfricoșez a lua în brațe pe Pruncul-Dumnezeu, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea.

368, 16

Și în acest tropar melodul s-a inspirat de la prorocul Isaia, fiindcă acesta, când L-a văzut pe Domnul șezând pe tron înalt și ridicat, înconjurat de serafimii cu șase aripi, a spus acestea: „Atunci unul dintre serafimi

a fost trimis la mine; ținea în mână un cărbune pe care îl luase cu cleștele de pe altar. El mi-a atins gura.“ *Plecându-se, așadar, bătrânul Simeon, adică* Is. 6, 6-7 *închinându-se cu sfială și cu frică, atingând și sărutând urmele sfințelor picioare ale Fecioarei ca să ia de la ea în brațe Pruncul fără de început și mai înainte de veci după dumnezeire, se înclină iarăși și, trăgându-se înapoi, îi zice Maicii lui Dumnezeu: O, Preacurată Stăpână, tu foc porți în mâinile tale; de aceea mă înfricoșez să iau în brațe acest Prunc, căci nu este numai prunc, ci și Dumnezeu, cărbune mai presus de lume; de aceea mă tem să nu fiu ars doar apropiindu-mă de El. Poate că acel serafim te închipuia pe tine, Fecioară, iar acel clește închipuia mâinile tale în care este ținut, în chip negrăit, acest foc imaterial al dumnezeirii ascunse în trup.*

Tropar

Se curățește Isaia primind cărbunele serafimului, iar bătrânul strigă Maicii lui Dumnezeu: Tu mă vei lumina dându-mi cu mâinile, ca și cu un clește, pe Cel pe Care-L porți, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea.

368, 17

În troparul anterior, melodul l-a înfățișat pe Sfântul Simeon împiedicat de frica de a-L lua în brațe pe Pruncul mai înainte de veci, iar în cel de față îl înfățișează mai cutezător, îndrăznind să-L ia în brațe și să-și alunge din inimă frica, fiind lipsită de rațiune. Dar de ce – îi zicea dumnezeiescul bătrân Maicii lui Dumnezeu – de ce să nu mă tem, o, Fecioară, de focul pe care îl porți în brațe? Nu cumva este un foc care arde și care o să mă mistuie și pe mine? Nu! Acesta este foc care îl curățește pe om de păcate. Căci tot așa și prorocul Isaia, primind de la serafim acel cărbune dumnezeiesc, care-L închipuia pe Pruncul tău dumnezeiesc și ipostatic, nu a fost mistuit, ci curățit de păcate; nu a fost ars, ci mai degrabă a fost luminat și umplut de strălucire, după cum ne încredințează el însuși: „Iată, acesta s-a atins de buzele tale și va șterge fărădelegile tale și păcatele tale le va curăți.“ Prin urmare, și tu, Fecioară, fiind mai slăvită fără de asemănare decât acel serafim, de-mi vei da pe Dumnezeu-Cuvântul, pe Care-L porți ca pe un prunc în sfințele tale mâini, ca într-un clește, negreșit nu mă vei mistui, ci mai degrabă mă vei curăți de păcate – dacă voi avea, ca om, vreun păcat – și mă vei lumina. Apoi melodul adaugă cuvântul specific cântării a cincea, cum am mai spus.

Is. 6, 7

Isusite sunt și cele spuse de Gheorghe al Nicomidiei în *Cuvântarea sa la praznicul Întâmpinării*: „Așadar, ridicându-se Simeon din acea aplecare la

pământ, căci era aplecat până jos, gârbovit fiind de bătrânețe, și aruncând de îndată toiagul, se sprijini doar pe propriile-i picioare; și întinzându-și mâinile, cercă să-L ia pe Pruncul Dumnezeu și om din brațele Maicii. Însă [Născătoarea de Dumnezeu] a șovăit puțin, căci încă nu știa lămurit despre venirea bătrânului la templu întru Duhul. Dar apoi, fiindcă dumnezeiescul Prunc Se tot răsucea în brațele ei și Se încăpățâna să salte în mâinile aceleia, [Fecioara] cunoaște de îndată puterea tainei și i-L dă cu toată inima bătrânului care stătea cu mâinile întinse, grăindu-i: Primește, preacinstite om, pe Cel ce aleargă acum mai degrabă la tine decât la mine, care L-am născut.“

Identificat la
Atanasie, cf. *Int* 11,
PG 28, 985D-988A

Cântarea a 6-a. Irmos

*Strigat-a ție bătrânul, văzând cu ochii mântuirea care a sosit popoarelor:
Tu, Hristoase, ești Dumnezeuul meu din Dumnezeu.*

Acest irmos este inspirat din cuvintele Evangheliei, deoarece sfințitul Luca spune că dumnezeiescul Simeon, când purta pe Domnul în brațele sale, a zis: „Acum slobozește în pace pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, că văzură ochii mei mântuirea Ta pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor.“ Însă ierarhul Cosma a început irmosul de față cu *strigat-a*, ca să arate că această cântare este a șasea, cea a lui Iona, care începe cu „strigat-am“: „Strigat-am în necazul meu către Domnul Dumnezeuul meu.“ Văzând, zice, preabătrânul Simeon cu ochii săi acea mântuire care a fost trimisă tuturor neamurilor – atât iudeilor, cât și păgânilor –, adică întruparea Unuia-Născut, asupra căreia Dumnezeu a binevoit mai înainte de toți vecii, a strigat către Tine, Doamne. Ce a strigat?: O, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, Tu ai ieșit Dumnezeu din Dumnezeu, adică Te-ai născut Dumnezeu deoființă din Dumnezeu-Tatăl, Cel înainte de toți vecii. Fiindcă deși dreptul Simeon îl purta pe Prunc în brațe și îl vedea pe Stăpânul Hristos copil după omenitate, totuși mintea lui nu a rămas doar la cele din afară și la chipul smerit al omenității, ci a întrezărit prin dumnezeieștile mădulare ale Preasfântului Prunc, ca printr-o piele subțire sau sticlă, lumina lăuntrică și ascunsă a dumnezeirii. Și fiindcă a văzut aceasta, Te-a mărturisit Dumnezeu desăvârșit.

Lc. 2, 29-31

Ode 6, 2/Iona 2, 2

De aceea și marele Vasile scria astfel în *Cuvântarea sa la Nașterea lui Hristos*: „Ana binevestea, Simeon primea în brațe, amândoi închinându-se marelui Dumnezeu din micul Prunc, fără să disprețuiască ceea ce era văzut, ci slăvind măreția dumnezeirii Sale. Căci puterea dumnezeiască era văzută

prin trupul omenesc ca o lumină printr-o piele străvezie și strălucea celor care aveau ochii inimii curățți.“ Dar și Gheorghe al Nicomidiei, prăznuind la această sărbătoare, zice: „Pe acestea le-a spus Născătoarea de Dumnezeu și Îl pune pe Fiul ei în brațele bătrânului. Iar el, plecându-și, cu repeziciune, privirea asupra Lui și odihnindu-și ochii pe buzele Sale, I-a zis cu un asemenea glas: De unde, Stăpâne, atâta iubire de oameni și atâta pogorâre? De unde atâta bogăție de milostivire? Ce a mișcat bunătatea Ta ca să ne cercetezi pe noi, smeriții?“

Nast 6, PG 31,
1473CD

Identificat la
Atanasie, *Înt* 11-12,
PG 28, 988AB

Tropar

*În Sion, Tu piatră de poticnire și stâncă de sminteală pus ai fost
celor neplecați, neclintită mântuire a celor credincioși.*

370, 19

Si în acest tropar melodul îl înfățișează pe primitorul de Dumnezeu Simeon rostind Domnului aproape aceleași cuvinte cu cele din Evanghelie: „Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și spre semn de împotrivire.“ Tu – zice –, Mântuitorul lumii, fiind pus *în Sion*, adică în Biserică, drept piatra cea din capul unghiului, ești mântuire tare și neclintită a creștinilor credincioși, așa cum și piatra care se pune în unghiul peretelui este tare și neclintită; de aceea vei fi și ridicare pentru cei credincioși, așa cum Te-am numit eu. Dar *celor neplecați* și necredincioși ești piatră de poticnire și piatră de sminteală și, de aceea, ești pentru ei cădere, cum am spus. Melodul a preluat aceste cuvinte de la Isaia, care zice: „Iată, Eu pun la temelile Sionului o piatră de mare preț, aleasă, piatra cinstită din capul unghiului pentru temelile lui: cel ce crede în ea nu va fi dat de rușine“; și iarăși: „Și, dacă I te pleci, îți va fi loc sfânt, și nu vă veți apropia de El ca de o piatră de poticnire, și nici ca de o stâncă de cădere.“

Lc. 2, 34

Is. 28, 16

Is. 8, 14

Pe acestea le-a împrumutat de la Isaia și corifeul Petru (în *Prima sa Epistolă*, capitolul 2, versetul 6), pe care tâlcuindu-le, zice: „Vouă, deci, care credeți, vă este cinste; iar celor care nu se pleacă, piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului, și piatră de poticnire și stâncă de sminteală.“ De notat că, potrivit lui Mitrofan al Smirnei, Sion înseamnă „cea care însetează în chip vădit“. Negreșit că așa este și Biserica, însetând de unirea cu Mirele ei, Hristos. De aceea Îi cântă împreună cu prorocul David: „Însetat-a de Tine sufletul meu“; și iarăși: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu cel tare.“

1 Ptr. 2, 7-8

TES, Athonensis,
Dionysiou 227
(3761)

Ps. 62, 1

Ps. 41, 2

Tropar

*Cu statornicie purtând întipărirea Celui ce Te-a născut înainte de veci,
din milostivire Te-ai îmbrăcat acum cu neputința muritorilor.*

Melodul s-a inspirat în troparul de față din cuvintele apostolice ale marelui Pavel, care zice: „Care, fiind strălucirea slavei și întipărirea ipostasului Lui“, și: „Care, în chipul lui Dumnezeu fiind, n-a socotit răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând.“ Zice, așadar, ierarhul Cosma: Tu, o, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, *cu statornicie purtând și neclintit întipărirea de nedeosebit a ființei Celui ce Te-a născut înainte de veci*, a Tatălui celui veșnic, ca Fiu deoființă cu El acum, în anii din urmă, din nespuse iubire de oameni și din bunătate, ai primit a purta și *neputința* (firea) oamenilor sau, altfel spus, fără să Te schimbi cu dumnezeirea, ci rămânând ceea ce erai, adică Dumnezeu desăvârșit, Te-ai făcut și om desăvârșit – cu adevărat, iar nu închipuit – pentru a-l îndumnezei pe om.*

*Evr. 1, 3
Flp. 2, 6-7*

Tropar

*Pe mine, cel ce m-am închinat** Ție, Fiul Celui Preaînalt, Fiul Fecioarei,
Care, Dumnezeu fiind, Copil Te-ai făcut, acum slobozește-mă în pace!*

Acest tropar este rostit de Simeon Mântuitorului Hristos, zicând: „Acum slobozește în pace pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău.“ O, Stăpâne al vieții și al morții, zice, slobozește-mă din această viață stricăcioasă și trecătoare și mă mută în veacul acela nestricăcios și nesfârșit, potrivit cu tâlcuirea lui Eftimie Zigaben, pe care acesta o face la Luca, și potrivit tâlcuitorului anonim al canoanelor. Slobozește-mă însă în pacea gândurilor, potrivit lui Eftimie și Teofilact, pentru că gândurile care mă tulburau privitor la dumnezeiasca înomenire s-au liniștit. Sau în pacea lipsei de frică, pentru că nu mă mai tem de moarte din pricina bătrâneților mele adânci. Sau în pacea bucuriei, fiindcă nu mă mai întristez pentru eliberarea lui Israel, căci acum L-am văzut pe Eliberator. Sau în pace, adică într-o odihnă, pentru că atât cât

Lc. 2, 29

neidentificat

*cf. TLc 3,
PG 129, 892BC
cf. TLc,
PG 123, 792A*

* Vezi tâlcuirea la cântarea întâi a tricântării din Lunea Mare, care începe așa: *Pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul...*, fiindcă se aseamănă mult cu înțelesul acestui tropar [*infra*, pp. 519-521].

** În alte locuri este scris *προσκυνήσαντά σε*, *Pe cel ce s-a închinat*.

omul trăiește, se tulbură mereu, dar după ce moare se odihnește, potrivit cu tâlcuirea lui Teofilact. De aceea și Iov a zis: „Moartea, pentru om, este odihnă.“

*cf. TLc,
PG 123, 729A
Iov 3, 23*

Dar de ce Te rog să mă slobozești? Pentru că eu, zice, m-am închinat Ție, Cel ce ești Fiul Tatălui Preaînalt, după dumnezeire, și Fiul Fecioarei, după omenitate: același Dumnezeu desăvârșit Care Te-ai făcut copil, adică om desăvârșit. Trebuie alungat de la ortodocși cugetul răucinstitor al antropolatru-lui Nestorie, care cugeta că sunt doi fii, unul născut din Tatăl, ca Dumnezeu, iar altul născut din Fecioară, ca om. Iar fiindcă Grigorie Teologul spune că Fiul lui Dumnezeu Se face și Fiu al Omului, de aceea el învață că Fiul este unul singur după ipostas și persoană, având însă două firi: dumnezeirea și omenitatea, fiind același Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, nepătimitor cu dumnezeirea și pătimitor cu omenitatea. De aceea și purtătorul de Dum-nezeu Maxim a spus: „Nu vorbim la Hristos despre o deosebire de ipostas, fiindcă, deși Cuvântul S-a întrupat, Treimea a rămas Treime, fără să se adauge o altă persoană Sfintei Treimi cu prilejul întrupării. Dar vorbim despre o deo-sebire de firi ca să nu susținem că trupul este, după fire, deofință cu Cuvân-tul.“ Și tot el spune în răspunsul 62 dat unor nedumeriri: „Iar dacă există în Hristos, după unire, vreo deosebire după fire între trup și dumnezeire – căci nu sunt după fință unul și același lucru dumnezeirea și trupul –, aceasta în-seamnă că unirea firilor împreunate în El nu s-a făcut pentru a da naștere unei singure firi, ci pentru a face să rezulte un singur ipostas în privința căruia nu aflăm în Hristos nicio deosebire în niciun chip. Căci, după ipostas, Cuvântul este unul și același cu trupul Său. Fiindcă, dacă Hristos primește cu referire la ceva vreo deosebire oarecare, nu poate fi după acel ceva una în tot chipul. Dar, dacă cu referire la altceva nu primește nicio deosebire, după acel altceva este și se zice cu evlavie una în tot chipul și totdeauna.“

*cf. Ep101, 19, OT,
nr. 1/2013, p. 89
ș.u. / cf. Cuv37, 2,
PG 36, 285A*

*KG VI, 57,
FGr 2, p. 159*

*Tal 62,
FR 3, p. 398*

Cântarea a 7-a. Irmos

*Pe Tine, Cel ce cu foc ai rourat pe tinerii care au teologhisit și în Fecioară
nesticată Te-ai sălășluit, Dumnezeu-Cuvântul, Te laudăm cântând în chip
binecinstitor: Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.*

I rmosul de față este aproape lămurit de la sine, fiindcă e limpede pentru toată lumea și ușor de înțeles. Melodul spune că noi, creștinii ortodocși, Te laudăm pe Tine, Cuvântul ipostatic al lui Dumnezeu: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu“, pentru

In. 1, 1

că Tu *ai rourat* cu focul cuptorului odinioară pe sfinții trei tineri, *care au teologhisit* despre Tine înaintea regelui Nabucodonosor, căci de trei ori fericiții ziceau cu îndrăzneală: „Nu e nevoie să-ți răspundem la așa ceva. Căci Dumnezeu nostru, Căruia noi Îi slujim, este în ceruri și El poate să ne scape din cuptorul ce arde cu foc și să ne izbăvească, o, rege, din mâinile tale.“

Dan. 3, 16-17

Deci ziceam că Tu, Doamne, *ai rourat* odinioară pe cei trei tineri cu focul cel mistuitor, potrivit celor scrise, iar acum, în anii din urmă, *Te-ai sălășluit*, în chip nemistuitor, în Fecioara cea fără de stricăciune, căci aceeași minune s-a petrecut și atunci, și acum; și acolo, în cuptor, și aici, în Fecioară. Dar ca să spun ceva și mai adevărat, minunea petrecută cu Fecioara este mai înfricoșătoare și cu mult mai presus de minte decât cea petrecută cu cei trei tineri, fiindcă acolo focul material din cuptor a uitat să mai ardă, pe când aici focul imaterial și preadumnezeiesc din Fecioară nu a ars; acolo, focul din afară al cuptorului nu i-a ars pe tinerii dinăuntru, însă aici, Tu, focul dinăuntru și imaterial nu ai ars pântecele din afară al Născătoarei care Te încăpea pe Tine. De aceea noi cântăm *în chip binecinstitor* și zicem: *Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.*

Deut. 4, 24

Tropar

Lui Adam, celui ce viețuia în iad, mă duc să mă-nfățîșez și Evei să-i duc bune-vestiri, cu prorocii dănțuind, striga Simeon. Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.

Ceilalți oameni, când se apropie să se despartă de această viață, se întristează, precum e și firesc, fiindcă sunt muștrați de conștiință și nu mor fără să verse lacrimi. Însă Simeon, purtându-L în brațe pe Mântuitorul lumii, face cu totul invers, fiindcă, apropiindu-se să moară, a strigat: Eu, o, Stăpâne, plec cu bucurie în iad ca să mă înfățîșez, acolo, lui Adam și să-i duc vești îmbucurătoare Evei, cum că ai venit pe pământ, Tu, Cel ce îi vei izbăvi din temnița iadului, și că eu Te-am primit în brațe ca prunc. Și mă mai duc în iad ca să dănțuiesc cu toți prorocii de acolo, bucurându-mă împreună cu ei fiindcă li s-au împlinit prorocirile, de vreme ce Te-ai născut, Cel ce ai fost prorocit de ei ca Mesia-Hristos. De aceea zic împreună cu ei: *Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.* Citește și tâlcuirea la cuvintele: *Datu-mi-ai iarăși – strigat-a Simeon...* de la cântarea a noua a canonului de față.

Vezi infra
p. 362-363.

Tropar

Dumnezeu până la iad va veni ca să izbăvească neamul cel de țărână, iară tuturor celor robiți le va da slobozire și orbilor vederea din nou, precum celor muți puțința de a striga: Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.

Fiindcă în troparul de mai sus melodul l-a înfățișat pe primitorul de Dumnezeu Simeon ducându-se în iad ca să vestească celor aflați acolo vești îmbucurătoare, acum, în troparul de față, ne spune și care sunt aceste vești îmbucurătoare. Ajungând în acel loc al iadului și ridicându-și glasul, pare să le fi spus celor de acolo aceste cuvinte: O, voi, Adam și Eva, cei morți și întristați și toți cei care vă aflați în acest loc întunecos, vă aduc această veste îmbucurătoare: că Dumnezeul tuturor a venit pe pământ și S-a făcut om ca să izbăvească din tirania diavolului neamul omenesc plămădit din țărână. Și mai întâi va vesti Evanghelia mântuirii celor vii de pe pământ, dar nici pe voi nu vă va lăsa necercetați și nesocotiți*, cei morți de sub pământ, ci, după patima Sa cea mântuitoare și după ce va muri, va veni până în acest iad ca să dea dezlegare și eliberare tuturor sufletelor înrobite de diavol, vedere din nou și lumină celor orbi, așa cum va dărui și celor muți puterea de a vorbi și de a striga. Ce să strige?: *Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri.*

Aici, melodul s-a inspirat din prorocia lui Isaia, care a fost rostită ca din partea lui Hristos: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a uns, M-a trimis să le binevestesc săracilor, să-i vindec pe cei zdrobiți la inimă, robilor să le vestesc eliberarea și orbilor vederea din nou.“ Iar despre pogorârea la iad a Domnului și despre propovăduirea Sa celor morți de acolo ne încredințează corifeul Petru, care zice: „Că și Hristos o singură dată a suferit moartea pentru păcate, El, Cel drept pentru cei nedreți, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât în trup, dar viu făcut de Duhul [adică de dumnezeire], întru care [Duh] pogorându-Se, le-a propovăduit și duhurilor ținute-n închisoare [adică în iad]“; și iarăși: „Că spre aceasta li s-a binevestit chiar și morților, pentru ca ei să fie judecați ca oameni după trup, dar după Dumnezeu să vieze cu duhul.“ Vezi și tâlcuirea acestor cuvinte în tâlcuirea recent tipărită a Epistolelor Sobornicești.

Is. 61, 1

1 Pr. 3, 18-19

1 Pr. 4, 6

Nicodim, *TES*,
pp. 270-273;
288-291

* Cu acest tropar se aseamănă și cel de la *Prohodul Domnului*: „Pe pământ ai venit, pe Adam să-l mântui, și pe-acesta negăsind, jos Te-ai pogorât; pân-la iad, Stăpânul meu, l-ai căutat“ [Sâmbăta Mare, la Utrenie, starea întâi].

Tropar

*Și prin inima ta, Nestricată, sabie va trece – zis-a mai înainte Simeon
Născătoarei de Dumnezeu – pe Cruce văzând pe Fiul tău, Căruia strigăm:
Bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților noștri.*

370, 11

Lc. 2, 34-35

cest tropar este inspirat din cuvintele Sfântului Simeon pe care Evangelistul Luca le înfățișează astfel: „Și i-a binecuvântat Simeon și i-a zis Mariei, mama Sa: «[...] și chiar prin sufletul tău va trece sabie.»“

Prin urmare, sfințitul melod spune că pritorul de Dumnezeu Simeon i-a prorocit Născătoarei, zicând: O, *Nestricată* Marie, să știi că prin inima ta va trece o sabie. Lămurind ce înseamnă acea sabie, îi spune că va fi întristarea pe care o va primi în preasfânta ei inimă din pricina crucii și a patimilor preaiubitului ei Fiu.* Înțelesul cuvintelor lui Simeon către Născătoarea de Dumnezeu este acesta: Cu adevărat, o, Fecioară, ai născut bucurie obștească întregii făpturi și veselie a toată lumea și durere nu ai cunoscut când ai născut, iar înainte de acestea și s-a binevestit de către arhanghelul Gavriil și ai auzit de la el acel „Bucură-te!“ de lume înveselitor. Dar cu toate acestea, prin inima ta, pritoarea acestor bune-vestiri, și pe care le-ai dat și altora, va trece o sabie foarte ascuțită. Când? Atunci când Îl vei vedea spânzurat pe cruce pe Unul-Născut și multiubitul tău Fiu și Dumnezeu, suferind, după omenitate, pentru noi patima mântuitoare de lume.

Lc. 2, 35

De ce îți va străpunge inima atâta întristare? Ca să se vădească gândurile de îndoială pe care mulți le nutresc în inima lor, anume dacă ești maică autentică și adevărată a lui Dumnezeu, căci văzând aceștia că te întristezi peste măsură din pricina pătimirii Fiului tău, și-au dat seama că ești adevărata Lui Maică. Iar aceasta a arătat-o Evangelistul când a spus: „Ca gândurile din multe inimi să se descopere.“ Căci așa cum Solomon, când a făcut acea judecată minunată și cu anevoie de dezlegat între cele două desfrânate, și-a dat

* Și sfințitul Teofilact spune în conglăsuire că sabia era strâmtorarea pricinuită în vremea pătimirii [cf. *TLc*, PG 123, 732A]. Iar Eftimie zice: „«Sabie» a numit durerea foarte tăioasă și ascuțită care a străpuns inima Maicii lui Dumnezeu când Fiul ei a fost pironit pe cruce, fiindcă despre această suferință a prorocit acum“ [*TLc* 3, PG 129, 893D]. A spus și Modest al Ierusalimului: „Și chiar prin sufletul tău va trece sabie, pentru ca gândurile din multe inimi să se descopere“ (Lc. 2, 35), fiindcă tu ești cu adevărat Maică ce suferi ca o mamă pentru Fiul și Dumnezeuul tău, Cel ce suferă în trup pentru noi“ (p. 835 din *Biblioteca* lui Fotie [275, PG 104, 245A]).

seama, ca un înțelept, din întristarea arătată de mama copilului viu că ea este adevărata lui mamă, drept care a spus: „Dați pruncul cel viu femeii care a zis: «Dați-i-l ei, numai să nu-l omorâți!», căci aceasta este mama lui!“, tot așa și Doamna de Dumnezeu Născătoarea, din întristarea pe care a pățimit-o în vremea patimilor Fiului ei, a fost cunoscută drept adevărata Lui maică. De același înțeles ne încredințează și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului în *Cuvântarea sa la Întâmpinare*, zicând: „Apoi [Simeon] și-a îndreptat glasul și către Fecioara și Maica Pruncului, arătând că din durerea pentru crucea Fiului va fi vădită drept maică după fire a Pruncului dumnezeiesc și omenesc de acum și că va șterge din inimi gândurile de îndoială cu privire la acest lucru, pe care le va descoperi. Căci și Solomon, din durerea pentru suferința copilului și din întristarea și îndurerarea cea mare pentru el a dovedit-o în chip destoinic pe adevărata maică a pruncului pus la îndoială.“

3 Împ. 3, 27

Om5, 10,
ΓΠΣ 6, p. 86

Cântarea a 8-a. Irmos

Tinerii care în frunte au stat ca apărători ai cinstirii de Dumnezeu, cu focul cel greu de răbdat uniți fiind și nefiind vătămați de văpaie, cântare dumnezeiască au cântat: Binecuvântați, toate lucrurile, pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii!

Năpătorii de frunte – zice – ai bunei-cinstiri, cei trei tineri care au luptat în față ca niște căpetenii de oaste și s-au primejduit pentru învățăturile Legii vechi, uniți fiind *cu focul cel greu de răbdat* și de nesuferit al cuptorului și luptându-se cu el ca și cu un vrăjmaș și potrivnic, n-au fost biruiți și nici măcar vătămați până la ultimul fir de păr, căci asta înseamnă *μη λωβηθέντες, nefiind vătămați*: „Și nu s-a mai atins de ei focul, nici nu i-a vătămat, nici nu i-a necăjit.“ Spuneam deci că n-au fost vătămați cu nimic de foc, ci mai degrabă au biruit puterea arzătoare a focului și au cântat o cântare dumnezeiască și de biruință. Care era acea cântare? „Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!“, specifică celei de-a opta cântări.

Ode 7, 26/
Dan. 3, 50Ode 8, 34/
Dan. 3, 57

Vrednice de amintit sunt și cele spuse de Zonaras la Octoih, în tâlcuirea acestui irmos, fiindcă același irmos îl are și Ioan [Damaschin]. Dar ce spune? „*Tinerii care în frunte au stat ca apărători ai cinstirii de Dumnezeu, cu focul cel greu de răbdat uniți fiind*... A spus deci că focul este *greu de răbdat*, ca unul ce este de nesuportat și de neîndurat; iar *cu focul uniți fiind* întrucât au fost împinși în el. S-a spus «unire» pentru că cele ce sunt unite au fost împinse una în alta; iar într-un fel mai aparte, «unire» este numită și înroșirea

fierului, căci atunci când e introdus în foc, apare cu totul numai foc, fiind pătruns de foc, și devine astfel înroșit și strălucitor. Dar când e scos din foc, înroșirea se stinge, iar fierul nu mai este înstrăinat de firea lui proprie. Prin urmare, se spune că referitor la acest fel aparte de unire înțeleptul melod a scris aici sintagma *uniți fiind* în cazul tinerilor, căci așa cum fierul se înroșește când e introdus în foc, fără a fi mistuit, iar când e scos afară, rămâne iarăși întreg, fără să fi fost vătămat de foc, tot așa și trupurile celor trei tineri s-au unit cu focul din acel cuptor de nebiruit și au fost scoase de acolo întregi și nevătămate, fără ca îmbrăcămintea sau părul să le fi fost arse. Și *în frunte au stat ca apărători* (προεστῶτες)² *ai cinstirii de Dumnezeu*, adică s-au făcut apărători de frunte ai acesteia, căci așa cum apărătorii de frunte (πρόμαχοι) stau înaintea falangei, întâmpină asaltul dușmanilor și se primejduiesc înaintea celor din aceeași linie, tot așa și ei au apărât ca fruntași cinstirea de Dumnezeu și s-au primejduit în fața celor de aceeași seminiție cu ei. Căci dacă ei nu s-ar fi ridicat împotriva poruncii tiranului, ci i s-ar fi plecat – punând la socoteală și faptul că erau mai de vază decât ceilalți evrei din robie –, atunci toți cei de un neam cu ei le-ar fi urmat pilda și negreșit ar fi săvârșit nelegiuirea. Așa că nu doar pe ei înșiși s-au izbăvit de necinstire, ci și pe cei de un neam cu ei.

cf. Dan. 3, 25

Nefind vătămați (μη λωβηθέντες), adică fără să sufere nicio vătămare, au cântat lui Dumnezeu cântare, iar lucrul acesta este mai presus de minte: a cânta și a lăuda pe Dumnezeu din mijlocul unei asemenea văpăi. De aceea și cartea lui Daniel, care vorbește despre această minune, zice: «Și deschizându-și Azaria gura în mijlocul focului, a spus», ca să pună și mai mult în față caracterul mai presus de minte al minunii. Alții, care mor în flăcări, se silesc să tragă fum cu gura larg deschisă ca astfel moartea să vină mai repede și ca nu cumva văpaia, cuprinzându-le trupurile puțin câte puțin, să le facă sfârșitul mai dureros. Însă ei, fără să se teamă că vor suferi una ca aceasta, și-au deschis gura ca să-L laude pe Ziditorul a toate, Dumnezeu, căci chemau toate lucrurile ca să-I cânte lui Dumnezeu, vădind astfel această întâmplare mai presus de minte, ceea ce a făcut și strămoșul lor David în *Psalmul* 148, pentru că și el a chemat întreaga zidire ca să i se alăture pentru a-L lăuda pe Domnul. David și urmașii săi, tinerii, cheamă întreaga zidire:

² Participiul προεστῶτες provine de la verbul ἵστημι, „a sta“, și de la preverbul πρό, „în față“, „înaintea“, și înseamnă „a sta în față ca apărător“, „a fi în prima linie de apărare“.

cerurile, îngerii, stelele, lumina, pământul, marea și cele dintr-însele ca să-L laude pe Domnul, arătând că unul singur este Ziditorul și Făcătorul a toate, prevăzând, ca niște proroci, nebunia lui Mani, care spunea că sunt două principii și doi creatori: unul bun și unul rău. Celui dintâi i-a fost dată zidirea de sus, iar celuiilalt i-a fost hărăzită creația celor de jos. Și le îndeamnă să-L preainalțe pe Dumnezeu, adică să-L preaslăvească, să-L laude nespun, căci «a înălța» înseamnă «a slăvi», așa cum «pe cel ales din poporul Meu l-am înălțat» înseamnă «l-am slăvit».

Ps. 88, 19

Tropar

Poporule al lui Israel, văzând tu slava ta – pe Emanuel, Pruncul din Fecioară –, dănțuiește acum în fața dumnezeiescului chivot! Binecuvântați, toate lucrurile, pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii!

12, 27

Primitorul de Dumnezeu Simeon Îl numește, în Sfânta Evanghelie, pe Stăpânul Hristos „Lumină spre descoperire neamurilor și slavă poporului Tău Israel“, ceea ce sfințitul Teofilact tâlcuiește spunând că mântuirea lui Hristos este lumină spre descoperirea neamurilor, adică spre luminarea neamurilor întunecate și spre slava israeliților, pentru că Hristos este slava adevăratului popor israelit, de vreme ce a răsărit din el. Însă sfințitul melod, îndreptându-și aici cuvântul doar către Israel, zice: O, poporul lui Israel, văzându-ți tu astăzi slava, care este Emanuel, Copilul născut din Fecioară, ținut în brațele preaneprihănitei Sale Maici și adus la templu, bucură-te și te veselește! Căci cine este cel care, văzând slava ta, nu se va veseli? Negreșit, nimeni. Dar nu numai te bucură, ci și dănțuiește în chip duhovnicesc din nespuna ta bucurie înaintea chivotului dumnezeiesc, adică a chivotului însuflețit și cuvântător al sfințirii, care este Născătoarea de Dumnezeu, cea care Îl poartă în brațe pe Domnul, așa cum și prorocul David a dănțuit odinioară, în chip sensibil, înaintea chivotului lui Dumnezeu, când acesta a fost dus în robie de alte popoare și iarăși a fost răscumpărat și așezat apoi în casa lui Obed-Edom Gateanul, după cum este scris în *2 Regi*, capitolul 6.

Lc. 2, 32

cf. TLe,

PG 123, 729B

2 Împ. 6, 1-17

Însă tâlcuitorul anonim spune că melodul ne îndeamnă pe noi, care suntem noul Israel, de dragul căroră El S-a născut ca prunc și ni S-a dat, potrivit cu prorocia lui Isaia, căci noi suntem cu adevărat Israelul inteligibil, iar slava noastră este Emanuel, fiindcă este cu noi. De aceea se și cuvine să dănțuim înaintea chivotului inteligibil, adică înaintea Bisericii.

cf. Is. 7, 14

*Iată, strigat-a Simeon, Acesta va fi semn de împotrivire, Dumnezeu
fiind și Prunc. Acestuia cu credință să-I cântăm: Binecuvântați,
toate lucrurile, pe Domnul și-L preaînălțați în toți vecii!*

Lc. 2, 34

În acest tropar, sfințitul melod înfățișează cele rămase din prorocia lui Simeon, pe care le-a spus Fecioarei: „Iată, Acesta este pus [...] spre semn de împotrivire.“ Melodul trebuia să spună mai întâi: „Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel“, iar apoi să spună: „și spre semn de împotrivire“, așa cum a spus Simeon. Însă el a schimbat ordinea și în troparul următor a spus ceea ce trebuia să spună aici, adică: *Viață prin fire fiind, Acesta va fi cădere celor neplecați* (Ζωή πεφνκώς, οὗτος ἔσται πῶσις ἀπειθοῦσι), iar ceea ce trebuia spus acolo a spus în acest tropar. De ce a făcut aceasta? Din pricina acrostihului, pentru ca la începutul troparului să fie scris: *Iată, strigat-a Simeon* (Ἰδοὺ Συμεὼν ἀνεβόα), Cel ce astăzi este ținut în brațe de mine va fi semn de împotrivire, adică nu poate fi primit de cei necredincioși³.

cf. TLc,
PG 123, 729D

Întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul este cu adevărat un semn neobișnuit, potrivit sfințitului Teofilact, prin aceea că Hristos este îndoit – Dumnezeu și om deopotrivă – și că ne arată lucrările Sale îndoite în armonie cu firile Sale îndoite, căci uneori, ca om, flămânzește, însetează, Se roagă să nu bea paharul morții, este răstignit, pătimește, moare și este îngropat; iar alteori, ca Dumnezeu, săvârșește minuni mai presus de minte, hrănește zeci de mii de oameni, înviază morți, alungă demoni, înviază din morți, Se înalță în locul cel mai presus de ceruri și șade de-a dreapta Tatălui. Acelea sunt proprii omenității, acestea sunt proprii puterii dumnezeiești. De aceea oricine privește la aceste lucrări îndoite ale lui Hristos găsește în ele o contradicție. Care din două? Hristos este Dumnezeu sau este om? Pentru că nu poate să înțeleagă sau, mai bine zis, nu poate să creadă că Hristos este unul singur în ceea ce privește ipostasul și persoana, și doi în privința firilor, prin care săvârșește când pe cele ale dumnezeirii, când pe cele ale omenității. Însă Teofilact spune că întruparea lui Hristos stârnește împotrivire, deoarece unii au spus că Domnul și-a

cf. TLc,
PG 123, 729D

³ Mai precis, literele ι și ζ din ultimul cuvânt al acrostihului: ἀγκάλιζεται, în brațe-L ia; vezi *infra* p. 366, t. 1 și p. 372, tt. 28-29.

adus trupul din cer, cum sunt apolinarienii, iar alții au spus că S-a întrupat prin închipuire, așa cum sunt maniheii, fiecare pălăvrăgind în felul său.

Iar Eftimie Zigaben tâlcuiește astfel: „Unii spun că semnul de împotrivire a fost răstignirea; «semn» ca simbol al iubirii de oameni, întrucât a îndurat-o pentru oameni, iar «de împotrivire», fiindcă a fost hulită de cei necredincioși.“ Modest al Ierusalimului zice așa: „Hristos este plinitor al Legii, iar nu datornic. Este pus spre cădere și spre ridicare: spre căderea păcatului, spre ridicarea dreptății și spre semn de împotrivire pentru iudeii ucigători ai Domnului, care ziceau: «Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-te de pe cruce și vom crede în tine!»“

TLc 3, PG 129,
893C

Fotie, *Bibl* 275,
PG 104, 245A

cf. *Mt.* 27, 40

Tropar

*Viață prin fire fiind, Acesta va fi cădere celor neplecați, Prunc
făcându-Se Dumnezeu-Cuvântul, și ridicare pentru toți cei ce cântă cu credință:
Binecuvântați, toate lucrurile, pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii!*

372, 29

În troparul de mai sus, Domnul a fost numit de Simeon *semn de împotrivire* și s-a tâlcuit de ce este numit așa; în cel de față însă este numit de același Simeon *cădere și ridicare* a multora, și s-a tâlcuit de ce este astfel. Sfințitul melod spune că Simeon a mai adăugat și aceasta: că Acest Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a făcut prunc și este purtat de mine, fiind El *viață prin fire*, va fi *ridicare* pentru cei care cred și cântă cu credință imn dumnezeiesc, deoarece vieții îi este propriu să dea viață și să-i învieze pe cei morți; dar *celor neplecați*, care nu cred în El, va fi, dimpotrivă, *cădere*, nu pentru că El îi surpă și îi face să cadă – departe gândul!, pentru că Dumnezeu nu este pricinuitorul căderii, ci al ridicării –, ci pentru că ei, având libertate de alegere, s-au poticnit, din pricina neplecării lor, de taina lui Hristos și au căzut sau cad mereu. De aceea Grigorie Teologul a spus despre iudei că se poticnesc de trup (adică de trupul lui Hristos). Și sfințitul Amfilohie spune că Hristos este cădere pentru iudeii necredincioși și ridicare pentru neamurile care cred. Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim zice: „Să băgăm de seamă de nu cumva e pus spre căderea celor ce privesc creația văzută numai cu simțurile și se țin numai de litera Sfintei Scripturi, ca unii ce nu pot străbate spre duhul cel nou al harului, pentru nebunia lor; și spre ridicarea celor ce privesc duhovnicește fapțurile lui Dumnezeu și ascultă duhovnicește cuvintele Lui.“ Și iarăși: „Cuvântul Domnului «este pus spre căderea

cf. *Cuv* 38, 15,
PG 36, 329A

cf. *Înt* 8,
PG 39, 56C

KG II, 43,
FR 2, p. 221

KG II, 44,
FR 2, p. 221

și spre ridicarea multora din Israel», înțeles numai în sens bun, înseamnă că e pus spre căderea patimilor și gândurilor rele din fiecare credincios și spre ridicarea virtuților și a tot gândul iubitor de Dumnezeu.“

Cântarea a 9-a. Irmos

În Lege, în umbră și-n literă preînchipuire să vedem, credincioșii: toată partea bărbătească ce deschide pântecul sfânt lui Dumnezeu [se va chema]. Pentru aceea pe Cuvântul cel Întâi-Născut, Fiul Tatălui celui fără de început, Care S-a făcut Întâi-Născut Maicii celei neispitite de bărbat, să-L mărim.*

372, 30

eniți, zice, toți creștinii credincioși, să vedem cu adevărat, prin harul Evangheliei, acea preînchipuire care a fost lucrată mai înainte în Legea veche, în umbră și în literă, pentru că, potrivit retoricilor, toate acestea trei sunt sinonime. Care este acea preînchipuire? Cea care legiuia în privința întâi-născuților: „Toată partea bărbătească ce deschide pântecul sfânt Domnului se va chema“, pentru că această preînchipuire nu se potrivește niciunui copil întâi-născut de parte bărbătească, decât numai și numai Stăpânului Hristos, și doar pe El Îl prefigura. Acest lucru reiese limpede din cele ce urmează: niciunul dintre ceilalți întâi-născuți care se nasc după legea firii nu deschide pântecul maicii care l-a născut, pentru că pântecul ei este deschis cu mult înainte, prin împreunarea cu bărbat, însă Întâi-Născutul Emanuel, întrucât S-a născut în chip mai presus de fire și fără sămânță de bărbat, doar El a deschis pântecul feciorelnic al Maicii Sale celei fără de sămânță, adică în chip dumnezeiesc și mai presus de înțelegere. Căci deschizându-l în timpul nașterii, l-a păzit iarăși închis, așa cum era înainte de zămislire și de naștere.

Lc. 2, 23

Prin urmare, numai Stăpânul Hristos va fi numit „sfânt“, adică închinat Domnului, fiindcă doar El a deschis pântecul Fecioarei. Chiar dacă numele „sfânt“ se dă și celorlalți întâi-născuți de parte bărbătească, totuși Luca și melodul, când adaugă aici: „ce deschide pântecul“, numele „sfânt“ l-l dă doar lui Hristos, pentru că niciun alt copil de parte bărbătească nu a deschis pântecul mamei sale, decât numai Emanuel. De aceea acest Emanuel este singurul Sfânt între întâi-născuți. De aceea și Biserica lui Hristos, în timpul chinonicului de la dumnezeiasca Liturghie, cântă în chip îngeresc: „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos...“ De aceea cuvintele de mai sus

* În alte locuri este scris: ἀπειροβρωτος, fără ispită de bărbat.

din Legea veche s-au împlinit doar în Hristos, potrivit sfințitului Teofilact. De aceea și noi, văzând pe Fiul Tatălui fără de început ca Întâi-Născut după dumnezeire și pe Același Fiu ca Întâi-Născut din Maica Sa neispită de bărbat, adică după omenitate, să-L mărim! Ia seama că melodul nu a scris altceva, decât *să-L mărim*, ca să arate că e cântarea a noua a Născătoarei de Dumnezeu, care începe cu: „Mărește sufletul meu pe Domnul.“

cf. *TLc*,
PG 123, 728B

Ode 9, 46/*Lc.* 1, 46

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul a adăugat aici sintagma *cele neispitate de bărbat*. Și răspundem, pentru a dezlega această nedumerire, că a adăugat-o ca să pună în lumină nașterea fără de sămânță a Fecioarei și să arate, mai apoi, că s-a împlinit în ea inversul a ceea ce a spus Moise în *Levitic*. Ce a spus?: „O femeie, dacă va primi sămânță și va naște parte bărbătească, necurată va fi timp de șapte zile.“ Iar aceasta s-a spus în mod adevărat, profetic și învăluit despre Fecioara care a născut fără ispită bărbătească și fără sămânță, fiindcă doar ea, neprimind sămânță, a născut. Căci ar fi fost de prisos ca Moise să spună: „de va primi sămânță“, de vreme ce pentru toată lumea e îndeobște cunoscut că orice femeie mai întâi primește sămânță bărbătească, după care naște. Așadar, zicând „de va primi sămânță“, a vădit pe de-a-ntregul ceea ce era ținut sub tăcere și în mare taină: că va fi cândva o fecioară care va naște fără să primească sămânță. De aceea, fiindcă Fecioara a născut fără a primi sămânță, nu a fost necurată, nici supusă legii curățirii.

Lev. 12, 2

Așa a tâlcuit Origen cuvântul de mai sus: „Se va crede că propoziția «de va primi sămânță» este de prisos înainte de «și va naște parte bărbătească». Dar mă gândesc că poate a spus toate acestea în chip profetic, ca să nu se creadă că Maria, care a născut parte bărbătească nu din primirea de sămânță, va fi necurată după nașterea Mântuitorului. Dar și fără adăugarea propoziției «de va primi sămânță» se putea crede că Maria nu e necurată, căci nu era simplă femeie, ci fecioară.“ Chiril al Alexandriei a spus așa: „Căci nu zice: toate femeile fără deosebire, ci: vreo femeie de va primi sămânță și va naște parte bărbătească, necurată va fi [...]. Deci a scăpat de osânda Legii Sfânta Fecioară, neprimind sămânță nicidecum, ci zămislind pruncul dumnezeiesc prin lucrarea Sfântului Duh.“ Și Ioan Zonaras, în tâlcuirea la glasul al 4-lea din Octoih, zice astfel: „Pentru ce Prorocul a mai adăugat și cuvintele «de va primi sămânță»? Fiindcă femeii în niciun chip nu îi este cu puțință să nască dacă nu va primi mai întâi sămânța. Deci era destul să spună «o femeie de va naște». Așadar, a fost inițiat, ca proroc, în taina întrupării Domnului și știa că o fecioară va naște în chip mai presus de fire și că nașterea va fi fără sămânță,

ALev 14,
TC 3, p. 564

Ador 15, *PSB* 38,
pp. 539-540

mai presus de rânduiala firii. Deci fiindcă urma ca, la un moment dat, o femeie să nască fără sămânță, s-a ajuns să se pună legi cu privire la curățirea celor care zămislesc și nasc din sămânță bărbătească. De aceea a adăugat: «de va primi sămânță și va naște», arătând că va exista cândva o naștere, dar nu din dorință trupească, nici din dorință bărbătească.⁴

Tropar

Pentru cei de-odinioară [jertfă] era o pereche de turturele și doi pui de porumbel, în locul cărora dumnezeiescul bătrân și prorocița Ana cea cu cuget feciorelnic slujeau Celui născut din Fecioară și Fiului celui Unul⁴ al Tatălui, Care în templu a venit, și Îl măreau.

372, 31

Lev. 12, 8

La vechii iudei, zice, era o poruncă a Legii care spunea că atunci când părinții aduceau la templu un copil de patruzeci de zile, trebuia să aducă împreună cu el și o pereche de turturele sau doi pui de porumbel pentru jertfă, căci așa este scris în *Levitic*: „Iar de nu-i va da mâna să aducă un miel, va lua două turturele sau doi pui de porumbel, unul pentru ardere-de-tot și altul jertfă pentru păcat, și se va ruga pentru ea preotul, și curată va fi.“ Turturelele preînchipuiau cugetul feciorelnic, fiindcă acest animal are o înfățișare cu totul feciorelnică, iar porumbelii prefigurau puritatea și simplitatea, pentru că înaintea lui Dumnezeu nu există o altă ofrandă mai frumoasă decât cugetarea feciorelnică și simplitatea.

Prin urmare, acestea erau animalele aduse la iudeii din vechime. Iar pentru Stăpânul Hristos, Fiul Unul-Născut al Tatălui, după nașterea mai înainte de veci, și Unul-Născut al Fecioarei, după nașterea în timp, aceste animale au fost aduse pentru a împlini porunca Legii. Dacă Iosif și Maica lui Dumnezeu nu ar fi adus aceste animale, poate că ar fi fost omorâți cu pietre pentru călcarea Legii. Există însă o nedumerire: de ce părinții Domnului nu au adus și un miel, așa cum porunca Legea? La aceasta Procopie ne răspunde că din pricina sărăciei și fiindcă Hristos era adevăratul Miel care ridică

⁴ În acest tropar, în toate edițiile tipărite în mediul grecesc, precum și în *Eortodromion*, apare pronumele relativ οἷς, dar fără a dezvolta un sens coerent. Însă în edițiile tipărite de apuseni apare adjectivul οἷς, sinonim epic pentru μόνος, „singur“, „unic“, diferența făcând-o doar spiritul lin în loc de cel aspru pe τ. A doua lecțiune se regăsește și la Teodor Prodromos (London, BL, Add MS 10071, f. 76^v), și la Grigorie Pardos (*Vaticanus gr.* 1266, f. 34^v), drept care am tradus ținând cont de aceasta. E posibil, în *Eortodromion*, scăparea să aparțină copistului sau culegătorului în tipografie, obișnuiți cu lecțiunea neemendată până azi: οἷς.

păcatul lumii, căci zice așa: „Părinții Domnului au făcut aceasta fiindcă erau săraci și nu aveau miel pentru arderea-de-tot sau pentru că El, Mielul cel născut al lui Dumnezeu, urma să Se aducă pe Sine ardere-de-tot pentru viața lumii.“ Iar dumnezeiescul Grigorie Palama observă că perechea de turturele îi închipuia pe cei care se însoțesc prin nuntă și trăiesc în cugetare feciorelnică; astfel, Legea a spus cu chibzuință: „o pereche de turturele“. Iar puii de porumbel o preînchipuiau pe Fecioara Maria și pe Pruncul feciorelnic; de aceea Legea nu a adăugat și pentru puii de porumbel cuvântul „pereche“. Zice așa: „Privește la rigoarea Legii, căci legat de turturele a spus «pereche», fiindcă ele se refereau la cei care se însoțesc prin nuntă, pe când legat de pui s-a ferit să facă asta, pentru că nici Născătoarea de Dumnezeu, nici Cel născut nu a cunoscut ce este perechea.“

*TLav, PG 87/1,
732B*

Lev. 5, 11

*Om5, 8,
ΓΠΣ 6, p. 85*

Dar pe lângă aceste animale și în locul lor a mai fost adusă o pereche, nu de turturele nou-născute, ci o pereche înaintată în vârstă: dreptul Simeon și dreapta Ana. Amândoi erau proroci și înainte-văzători ai celor viitoare, având fără seamăn mai mult cuget feciorelnic decât turturelele și fiind mai simpli decât porumbeii. De aceea dumnezeiescul Grigorie Palama a spus despre ei: „După ce [Hristos] S-a născut în chip mai presus de minte și a fost adus acum la templu, Duhul Sfânt a pregătit altfel de turturele și alți pui de porumbel, mult mai potriviți. Care sunt aceștia? Simeon și Ana, pe care cineva i-ar putea numi «pui de porumbel» datorită purtării lor de copii față de rău sau i-ar putea numi pe drept cuvânt «turturele», datorită deplinei lor cugetări feciorelnice.“ Ei sunt aduși la templu nu ca să fie jertfiți, așa cum erau jertfite turturelele și porumbeii, ci spre slujire, adică să slujească Pruncului adus la templu și să-L mărească, fiindcă amândoi l-au slujit: Simeon, prorocind despre Hristos și luându-L în brațe, iar Ana, vestind (ὑποφητεύσασα) cele despre Hristos și aducându-l închinare, iar pe Născătoarea de Dumnezeu a proslăvit-o. Dat fiind că Cel adus la templu era îndoit în firi – după dumnezeire, era Cel vechi de zile, iar după omenitate, era Pruncul nou-născut de patruzeci de zile –, se cuvenea să fie aduse pentru El perechea de animale nou-născute în virtutea trupului de copil și perechea dreptilor bătrâni în virtutea dumnezeirii celei dincolo de timp, ca prin acestea două să se arate că Hristos cel adus la templu nu este doar prunc, ci și Cel vechi de zile.

*Om5, 8,
ΓΠΣ 6, p. 85*

De Dumnezeu insuflatul Chiril al Alexandriei, în *Cuvântarea* sa la sărbătoare, tâlcuiește cu referire la turturele și la porumbel astfel: „Turtureaua este cea mai ciripitoare dintre vrăbiile câmpului, iar porumbelul este liniștit și

*cf. Înt,
PG 77, 1044CD*

blând. Asemenea S-a făcut pentru noi și Mântuitorul a toate, având blândețe deplină și ciripind dreptatea turturelei pe pământ, umplându-și via de glasul Său plăcut, adică pe noi, cei ce credem în El. Este scris în *Cântarea Cântărilor* Cânt. 2, 12 că «glasul turturelei s-a auzit pe pământul nostru», fiindcă ne-a grăit nouă vestea dumnezeiască, binevestitoare și mântuitoare. Iar Clement Stromateul zice despre acestea: „Când poruncește prin Moise să se aducă jertfă pentru păcate doi pui de porumbel sau o pereche de turturele, arată că lui Dumnezeu îi este bineplăcută lipsa de păcat a celor simpli, lipsa de răutate și lipsa de ură a puilor, lăsând să se înțeleagă că cel asemenea poate curăți pe cel asemenea; iar sfiala turturelelor simbolizează sfiala față de păcat.” Isidor Pelusiotul zice așa: „Legea porunca ca cei nou-născuți de parte bărbătească ai evreilor să aducă înaintea Domnului, ca dar, două turturele și doi pui de porumbel, lăsând să se înțeleagă, prin chipurile păsărilor iubitoare de virtute și lipsite de răutate, simplitatea și frăgezimea copiilor și învățându-i că cele asemănătoare se curățesc prin cele asemănătoare. Pe aceștia, în altă parte, îi mai numește «miei», deoarece pe cei care înfurie, necinstesc și insultă firea prin neorânduiala lor i-a asemănat cu caprele.” Zice și Modest al Ierusalimului în *Cuvântarea la Întâmpinare*: „Pe bună dreptate, Legea a poruncit ca fiicele Evei, din pricina plăcerii păcatoase, să aducă jertfă pentru curățirea lor două turturele sau doi pui de porumbel, prin care Legea arată că trebuie ca cel care se apropie de Dumnezeu să se curățească și cu sufletul, și cu trupul și să nu aibă răutate.”

Cânt. 2, 12

Paed 1, V, 14, 3,
PSB 4, p. 174

Ep 1, 438,
PG 78, 424B

cf. Mt. 25, 32

Fotie, Bibl 275,
PG 104, 244D-
245A

Tropar

*Datu-mi-ai iarăși – strigat-a Simeon – bucuria mântuirii Tale, Hristoase!
Pe mine, slujitorul Tău, care m-am istovit la umbra Legii, ia-mă ca nou
propovăduitor sfințit și al harului tăinuitor, care cu laudă Te măresc.*

372, 1

În acest tropar, sfințitul melod îl înfățișează pe bătrânul Simeon purtându-L în brațe pe Domnul și zicându-I: O, Stăpâne Hristoase, Tu mi-ai dat bucuria mântuirii pe care ai făgăduit că mi-o vei da, potrivit aceluia cuvânt al lui David: „Dă-mi iarăși bucuria mântuirii Tale”, și: „că văzură ochii mei mântuirea Ta”. Așadar, fiindcă m-am învrednicit să mă desfăt de acestea, ia-mă din această viață pe mine, robul și slujitorul Tău, care mai înainte am șezut la umbra Legii vechi și m-am istovit luând aminte la litera ei și am îmbătrânit în slujirea preînchipuirilor și a ghiciturilor, dar acum nu mai sunt slujitor al Legii și al umbrei. Nu! Pentru că ce slujire mai

Pr. 50, 12

Lc. 2, 30

e aceea în care iei aminte la umbră, de vreme ce soarele strălucește în chip vădit? Nu mă lua din această viață ca slujitor al Legii, Doamne, ci ca *nou propovăduitor sfințit* și ucenic al harului Evangheliei Tale! Nou, datorită plămădirii din nou pe care mi-ai dat-o, iar ucenic, fiindcă am fost făcut ucenic al iconomiei Tale, văzându-Te. Iar în ultimul rând, ia-mă drept *propovăduitor sfințit*, fiindcă am să vestesc și celor din iad cele pe care le-am aflat.

Și Gheorghe al Nicomidiei îl înfățișează pe Sfântul Simeon zicând către Domnul unele ca acestea: „Dar fiindcă, o, Stăpâne, – zice el – ai hotărât acestea, și [...] eu nu m-am înșelat în nădejtile mele, iar descoperirea dumnezeiescului Duh a rămas nemincinoasă, slobozește-mă grabnic! Rogu-Te, slobozește-mă! Nu mă ține, Stăpâne, mai mult ca să nu zăbovesc în a aduce începătorilor de neam vestea cea bună și îmbucurătoare! Să nu mi-o ia înainte, Stăpâne, pruncii care vor fi suferit pentru Tine ucidere de la Irod, căci ei sunt copii sprinteni, ușori în mișcări, pe când eu sunt bătrân zăbavnici care mă mișc greu. Și mă tem ca nu cumva să alerge mai repede decât mine și să vestească strămoșilor neamului mărețele și strălucitele bunătăți.“

Vezi despre cuvântul „tăinuitor“ *supra* p. 150, n. 14.

Identificat la Atanasie, *Int* 13, PG 28, 989CD

Tropar

În chip sfințit (ιερως) și vădit își mărturisea recunoștința Stăpânului în templu Ana cea cu feciorelnic cuget, cuvioasă și bătrână, dând de veste; iar pe Născătoarea de Dumnezeu, propovăduind-o tuturor celor de față, o mărea.

172, 33

Mărturisirea recunoștinței (ἀνθομολόγησις) este o mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru binefacerea pe care cineva a primit-o de la El. Vestitorul (ὑποφήτης) se deosebește de proroc (προφήτης) prin aceea că prorocul este cel ce vorbește despre lucrurile care se vor întâmpla după foarte mult timp, pe când vestitorul lămurește fie lucrurile din prezent, fie pe cele din trecut, fie pe cele care se vor întâmpla în scurt timp. Așadar, o astfel de vestitoare a fost și dumnezeiasca Ana, fiica lui Fanuel, care era plină de cuget feciorelnic și cuvioasă în viețuire, iar după vârsta trupească era bătrână. Deoarece se învrednicise să vadă în trup venirea Fiului celui Unul-Născut al lui Dumnezeu, venire prin care întreaga fire a oamenilor a fost replămădită, își *mărturisea recunoștința* și Îi mulțumea Domnului, cu cuviință și în chip potrivit dumnezeirii, pentru o asemenea binefacere pe care a făcut-o întregii lumi: „Și venind și ea – zice Evanghelistul Luca – în chiar ceasul acela, își mărturisea recunoștința (ἀνθομολογῆτο) lui Dumnezeu și le grăia despre El tuturor celor ce așteptau

Lc. 2, 38 mântuire în Ierusalim. “ Îi mulțumea nu prorocind, fiindcă nu a prorocit înainte ca Domnul să Se nască, așa cum au prorocit ceilalți proroci, ci a vestit, de vreme ce Domnul Se născuse deja, fiind luminată launtric cu sufletul și propovăduind taina aceasta. Despre această Ana scrie Sfântul Modest al Ierusalimului: „Ana, după ce a trăit șapte ani cu bărbatul ei, stăruind în post și rugăciune, fiind de optzeci și patru de ani, și după ce și-a biruit trupul alcătuit din cele patru elemente, și după ce și-a curățit mintea pentru a-L primi pe Duhul Sfânt, și după ce s-a împodobit pe sine cu virtuțile de căpătâi, trecută fiind de optzeci de ani, L-a aflat în templu pe Mântuitorul veacului viitor, purtat fiind în brațe.”

Fotic. Bibl. 275,
PG 104, 244D

Dacă Ana cea din vechime și de un nume cu ea, mama prorocului Samuel, se ruga în ascuns și în liniște și mulțumea Domnului în adâncul inimii ei, Ana aceasta nu în ascuns, ci la vedere și în mijlocul templului Îi mulțumea Domnului. Iar pe Pururea-Fecioara, Născătoarea de Dumnezeu, propovăduind-o tuturor celor de față ca Maică a lui Dumnezeu în sens propriu și cu adevărat, *o mărea*. Melodul a spus acest cuvânt pentru a arăta că, așa cum Născătoarea de Dumnezeu și-a început cântarea cu: „Mărește sufletul meu pe Domnul”, tot așa și el și-a sfârșit cântarea cu același cuvânt.

Ode 9, 46/Lc. 1, 46

Fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon melodic, să o imităm pe această Ana plină de cuget feciorelnic și să-I mulțumim Domnului nostru Iisus Hristos pentru binefacerea Lui cea mare și de neînțeles pe care a săvârșit-o pentru noi, plămădind iarăși firea noastră stricată prin venirea Sa în trup! Fie să o propovăduim pe Pururea-Fecioara, Născătoarea de Dumnezeu, care a mijlocit pentru zidirea din nou și pentru mântuirea neamului nostru, mărint-o cu înțelesuri mărețe, cu cuvinte dumnezeiești și cu fapte plăcute lui

Dumnezeu, ca prin solirile ei să dobândim și noi Împărăția cerurilor
 în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava
 și puterea, împreună cu Tatăl și cu
 Duhul Sfânt în veci.
 Amin.

Ὁ Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
Ποίημα Κοσμᾶ Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς

Χριστὸν γεγηθῶς πρέσβυς ἀγκαλιζεται.

Ὡδὴ α'. Ἦχος γ'. Ὁ Εἰρμός

«Χέρσον ἀβυσσοτόκον πέδον' ἥλιος ἐπεπόλευσέ ποτε, ὡσεὶ τείχος γὰρ
ἐπάγη' ἐκατέρωθεν ὕδωρ' λαῶ πεζοποντοποροῦντι' καὶ θεαρέστως
μέλποντι' ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἑνδόξως γὰρ δεδόξασται.»

5 Ἐρανάτωσαν ὕδωρ νεφέλαι, Ἡλῖος ἐν νεφέλῃ γὰρ κούφη' ἐποχούμενος
ἐπέστη' ἀκηράτοις ὠλέναις' Χριστὸς ἐν τῷ ναῶ ὡς βρέφος' διὸ πιστοὶ
βοήσωμεν' ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἑνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ἰσχύσατε χεῖρες Συμεῶν' τῷ γήρᾳ ἀνειμένα καὶ κνήμαι' παρειμένα δὲ
πρεσβύτου' εὐθυβόλως κινεῖσθε' Χριστοῦ πρὸς ὑπαντῆν' Χορείαν' σὺν
ἄσωμάτοις στήσαντες' ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἑνδόξως γὰρ δεδόξασται.

10 Συνέσει ταθέντες οὐρανοί, εὐφράνθητε, ἀγάλλου δὲ ἡ γῆ, ὑπερθέων γὰρ
ἐκ κόλπων' ὁ τεχνίτης φοιτήσας' Χριστὸς ὑπὸ Μητρὸς Παρθένου' Θεῶ
Πατρὶ προσάγεται' νήπιος ὁ πρὸ πάντων, ἑνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ὡδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

«Τὸ στερέωμα' τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων' στερέωσον, Κύριε,
τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκτήσω τῷ τιμῷ σου αἵματι.»

15 Ὁ πρωτότοκος' ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων' πρωτότοκος νήπιος'
Κόρης ἀφθόρου' τῷ Ἀδὰμ χεῖρα προτείων ἐπέφανεν.

Νηπιόφρονα' τὸν γεγονότα ἀπάτη' πρωτόπλαστον ἔμπαλιν'
ἐπανορθώσων' Θεὸς Λόγος νηπιάσας ἐπέφανεν.

9 στήσαντες : στήσατε V K

Canonul Întâmpinării
Facere a lui Cosma Monahul

Acrostih

Bătrânul, vesel, pe Hristos în brațe-L ia.

Cântarea 1. Glasul al 3-lea. Irmos

„Uscat ținutul cel născător de genune soarele l-a preumblat oarecând, căci ca un perete fost-a închegată apa de fiecare parte poporului ce trecea pedestru marea și în chip plăcut lui Dumnezeu glăsuia: Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“

*Is. 14, 29
Ode 1, 1*

Norii să stropescă apă, căci Soarele-Hristos, purtat fiind în nor ușor,
în neprihănitele brațe a venit în templu ca prunc. Pentru aceasta, credincioșilor,
să strigăm: Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.

*Is. 45, 8
Is. 19, 1
Ode 1, 1*

Întăriți-vă, mâini slăbite de bătrânețe ale lui Simeon, iar voi, glezne slăbănogite
ale bătrânului, drept vă mișcați spre întâmpinarea lui Hristos. Dănțuire cu cei
netrupești începând, să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.

*Is. 35, 3-4
Ode 1, 1*

Ceruri, care cu pricepere sunteți întinse, veseliți-vă! Iar tu, pământule,
bucură-te! Căci din sânurile cele mai presus de dumnezeire venind
Făuritorul, Hristos cel înainte de veci este adus de Maica Fecioară
la Dumnezeu-Tatăl ca prunc; căci cu slavă S-a proslăvit.

*Is. 49, 13
Ps. 135, 1. 5
Intel. Sol. 13, 1
Ode 1, 1*

Cântarea a 3-a. Irmos

„Tăria celor ce se încred în Tine, întărește, Doamne, Biserica pe care
ai dobândit-o cu cinstitul Tău Sânge.“

Ode 3, 1

Cel Întâi-Născut din Tatăl înainte de veci Prunc Întâi-Născut al Pruncei
nesticite S-a arătat, lui Adam mâna întinzând.

Col. 1, 15

Pe cel întâi-plămădit, care prin amăgire a ajuns cu cuget de prunc,
Dumnezeu-Cuvântul S-a arătat, prunc făcându-Se, ca iarăși să-l îndrepte.

*Lc. 2, 40
1 Cor. 14, 20*

Γῆς ἀπόγονον' παλινδρομήσασαν ταύτη' θεότητος σύμμορφον'
φύσιν ὁ Πλάστης' ὡς ἀτρέπτως νηπιάσας ἀνέδειξεν.

Ἦδὴ δ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἐκάλυψεν οὐρανούς' ἡ ἀρετή σου, Χριστέ,' τῆς κιβωτοῦ γὰρ προελθὼν' τοῦ
ἀγιάσματος σου,' τῆς ἀφθόρου Μητρὸς,' ἐν τῷ ναῶ τῆς δόξης σου ὤφθης' ὡς
5 βρέφος ἀγκαλοφορούμενος' καὶ ἐπληρώθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.»

Γηθόμενος Συμεὼν' τῶν ἀπορρήτων μύστα,' ἡ Θεοτόκος ἐβόα,' ὄν ὑφ' ἀγίου
πάλαι' κεχηρημάτισαι' Πνεύματος νηπιάσαντα Λόγον' Χριστὸν ἐναγκαλίζου,
κράζων αὐτῷ' ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Ἦν ἤλπισας, Συμεὼν,' ἡλικιώτην βρεφῶν' χαίρων ὑπόδεξαι Χριστὸν,'
10 τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ θείου' τὴν παράκλησιν,' τὸν νόμου Ποιητὴν καὶ Δεσπότην'
πληροῦντα νόμου τάξιν, κράζων αὐτῷ' ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Θεώμενος Συμεὼν' Λόγον τὸν ἄναρχον' μετὰ σαρκὸς ὡς ἐν θρόνῳ'
χερουβικῷ, Παρθένῳ' ἐποχούμενον,' τὸν αἴτιον τοῦ εἶναι τὰ πάντα'
ὡς βρέφος, ἐκπλαγεὶς ἐβόα αὐτῷ' ἐπλήσθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Ἦδὴ ε'. Ὁ Εἰρμός

15 «Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας' συμβολικῶς ἐν θρόνῳ ἐπηρμένῳ Θεόν' ὑπ' ἀγγέλων
δόξης' δορυφορούμενον,' ὦ τάλας! ἐβόα, ἐγώ,' πρὸ γὰρ εἶδον σωματούμενον
Θεόν,' φωτὸς ἀνεσπέρου' καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.»

Συνεὶς ὁ θεῖος πρέσβυς' τὴν προφανεῖσαν πάλαι τῷ προφήτῃ δόξαν,' χερσὶ
Λόγον βλέπων' Μητρὸς κρατούμενον,' ὦ, χαίρεις, ἐβόα, Σεμνή,' ὡς γὰρ
20 θρόνος περιέχεις τὸν Θεόν,' φωτὸς ἀνεσπέρου' καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Προκύψας ὁ πρεσβύτης' καὶ τῶν ἰχνῶν ἐνθέως ἐφραψάμενος' τῆς
ἀπειρογάμου' καὶ Θεομήτορος,' πῦρ, ἔφη, βαστάξεις, Ἄγνή,' βρέφος φρίπτω
ἀγκαλίσασθαι Θεὸν' φωτὸς ἀνεσπέρου' καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Ῥύπτεται Ἡσαΐας' τοῦ σεραφίμ τὸν ἄνθρακα δεξάμενος,' ὁ πρέσβυς ἐβόα'
25 τῇ Θεομήτορι' σὺ ὥσπερ λαβίδι χερσὶ λαμπρυνεῖς με' ἐπιδοῦσα ὄν φέρεις,'
φωτὸς ἀνεσπέρου' καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

1 ταύτη : ταύτην K || 6 μύστα : μύστης K || 9 ὑπόδεξαι : ἀπόλαβε Pr Pa || 10 τὸν : τοῦ V K || 13 ἐποχούμενον : ἐποχόμενος K || 16 ὦ : ὦ V || πρὸ : πρὸς I || 25 λαμπρυνεῖς : λαμπρύνεις K

- 336 Firea cea născută din pământ, care iarăși se întorsese în acesta, Plămăditorul a arătat-o de-un chip cu dumnezeirea, căci S-a făcut prunc în chip neschimbat. *Fc. 3, 19*
- Cântarea a 4-a. Irmos
- 337 „Acoperit-a cerurile virtutea Ta, Hristoase, căci ieșind din chivotul sfințirii Tale, din Maica nestrucată, în templul slavei Tale Te-ai arătat ca prunc în brațe purtat și umplutu-s-au toate de lauda Ta.“ *Ode 4, 3 Ps. 131, 8*
- 338 Bucurându-te, Simeoane, tănuitorul celor negraite – striga de Dumnezeu Născătoarea –, primește-L în brațe pe Cel ce ți s-a vestit odinioară de către Sfântul Duh, Cuvântul-Hristos, Care prunc S-a făcut, strigând Lui: Umplutu-s-au toate de lauda Ta. *Lc. 2, 25-26 Ode 4, 3*
- 339 Primește bucurându-te, Simeoane, pe Hristos la vârsta pruncilor, mângâierea dumnezeiescului Israel în care ai nădăjduit, pe Făcătorul și Stăpânul Legii, Care plinește rânduiala Legii, strigând Lui: Umplutu-s-au toate de lauda Ta. *Lc. 2, 25 Ode 4, 3*
- 340 Văzând Simeon pe Cuvântul cel fără-nceput, Pricinitorul ființării a toate, că este purtat ca prunc cu trupul de către Fecioară ca pe un tron heruvicesc, spăimântându-se, striga Lui: Umplutu-s-au toate de lauda Ta. *Ode 4, 3*
- Cântarea a 5-a. Irmos
- 342 „Când a văzut Isaia în chip simbolic pe Dumnezeu pe tron ridicat, de îngerii slavei înconjurat, a strigat: O, nenorocitul de mine!, căci am văzut mai dinainte pe Dumnezeu întrupat, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea.“ *Is. 6, 1-2, 5 Ode 5, 9 Ode 5, 12*
- 344 Pricepând dumnezeiescul bătrân slava mai înainte arătată odinioară prorocului și văzând pe Cuvântul ținut în mâinile Maicii, a strigat: O, bucură-te, Cinstită, căci ca un tron Îl cuprinzi pe Dumnezeu, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea. *Is. 6, 1-2, 5 Lc. 1, 28 Ode 5, 9 Ode 5, 12*
- 344 Plecându-se bătrânul și atingându-se cu cucernicie de urmele Maicii lui Dumnezeu celei neispitite de nuntă, a zis: Foc porți, Curată, și mă înfricoșez a lua în brațe pe Pruncul-Dumnezeu, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea. *Is. 6, 6-7 Ode 5, 9 Ode 5, 12*
- 345 Se curățește Isaia primind cărbunele serafimului, iar bătrânul strigă Maicii lui Dumnezeu: Tu mă vei lumina dându-mi cu mâinile, ca și cu un clește, pe Cel pe Care-L porți, Cel ce stăpânește lumina cea neînserată și pacea. *Is. 6, 7 Ode 5, 9 Ode 5, 12*

Ψδὴ ζ. Ὁ Εἰρμός

«Ἐβόησέ σοι ἰδὼν ὁ πρέσβυς' τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ σωτήριον,⁸ 18
ὁ λαοῖς ἐπέστη' ἐκ Θεοῦ, Χριστέ, σὺ Θεός μου.»

Σιών σὺ λίθος' ἐναπετέθης' τοῖς ἀπειθοῦσι προσκόμματος' 19
καὶ σκανδάλου πέτρα,' ἀρῶραγῆς πιστῶν σωτηρία.

5 Βεβαίως φέρων' τὸν χαρακτῆρα' τοῦ πρὸ αἰῶνων σε φύσαντος 20
τὴν βροτῶν δι' οἶκτον' νῦν ἀσθένειαν περιέθου.

Υἱὸν Ὑψίστου,' Υἱὸν Παρθένου,' Θεὸν παιδίον γενόμενον' 21
προσκυνήσαντά με' νῦν ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ.

Ψδὴ ζ. Ὁ Εἰρμός

«Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα' παῖδας θεολογήσαντας' καὶ Παρθένῳ ἀκηρᾶτῳ 22
10 ἐνοικήσαντα' Θεὸν Λόγον ὑμνοῦμεν' εὐσεβῶς μελωδοῦντες' εὐλογητὸς
ὁ Θεὸς' ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.»

Ἀδὰμ ἐμφανίσων ἀπειμι' εἰς ἄδου διατρίβοντι' καὶ τῇ Εὐᾶ προσκομίσων 23
εὐαγγέλια,' Συμεὼν ἀνεβόα,' σὺν προφήταις χορεύων' εὐλογητὸς
ὁ Θεὸς' ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

15 Γένος χοϊκὸν ῥυσόμενος' Θεὸς ἕως τοῦ ἄδου ἦξει,' αἰχμαλώτοις δὲ παρέξει 24
πᾶσιν ἄφεισιν' καὶ ἀνάβλεψιν πηροῖς' ὡς ἀλάλοις βοῆσαι' εὐλογητὸς
ὁ Θεὸς' ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Καὶ σοῦ τὴν καρδίαν, ἀφθορε,' ῥομφαία διελεύσεται,' Συμεὼν τῇ Θεοτόκῳ 25
προηγόρευσεν,' ἐν σταυρῷ καθορῶσα' σὸν Υἱόν, ᾧ βοῶμεν' εὐλογητὸς
20 ὁ Θεὸς' ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ψδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

«Ἀστέκτῳ πυρὶ ἐνωθέντες' οἱ θεοσεβείας προεστῶτες νεανίαί,' τῇ φλογὶ δὲ μὴ 26
λωβηθέντες' θεῖον ὕμνον ἔμελπον' εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον'
καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

8 με : σε K || 15 ῥυσόμενος : ῥυσάμενος V K || 21 θεοσεβείας : θεοσεβεία V K I || 22 add. Κυρίου ante τὸν K I

Cântarea a 6-a. Irmos

346 „Strigat-a ție bătrânul, văzând cu ochii mântuirea care a sosit popoarelor:
Tu, Hristoase, ești Dumnezeuul meu din Dumnezeu.“

Lc. 2, 29-31

347 În Sion, Tu piatră de poticnire și stâncă de sminteală pus ai fost celor neplecați,
neclintită mântuire a celor credincioși.

*Lc. 2, 34
Is. 28, 16
Is. 8, 14*

348 Cu statornicie purtând întipărirea Celui ce Te-a născut înainte de veci,
din milostivire Te-ai îmbrăcat acum cu neputința muritorilor.

*Evr. 1, 3
Flp. 2, 6-7*

348 Pe mine, cel ce m-am închinat Ție, Fiul Celui Preaînalt, Fiul Fecioarei, Care,
Dumnezeu fiind, Copil Te-ai făcut, acum slobozește-mă în pace!

Lc. 2, 29

Cântarea a 7-a. Irmos

349 „Pe Tine, Cel ce cu foc ai rourat pe tinerii care au teologhisit și în Fecioară
nesticată Te-ai sălășluit, Dumnezeu-Cuvântul, Te laudăm cântând în chip
binecinstitor: Bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților noștri.“

In. 1, 1

350 Lui Adam, celui ce viețuia în iad, mă duc să mă-nfățîșez și Evei să-i duc
bune-vestiri, cu prorocii dănțuind, striga Simeon. Bine ești cuvântat,
Dumnezeul părinților noștri.

351 Dumnezeu până la iad va veni ca să izbăvească neamul cel de țărână, iară
tuturor celor robiți le va da slobozire și orbilor vederea din nou, precum celor
muți puțința de a striga: Bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților noștri.

Is. 61, 1

352 Și prin inima ta, Nesticată, sabie va trece – zis-a mai înainte Simeon Născătoarei
de Dumnezeu –, pe Cruce văzând pe Fiul tău, Căruia strigăm: Bine ești cuvântat,
Dumnezeul părinților noștri.

Lc. 2, 34-35

Cântarea a 8-a. Irmos

353 „Tinerii care în frunte au stat ca apărători ai cinstirii de Dumnezeu, cu focul cel
greu de răbdat uniți fiind și nefiind vătămați de văpaie, cântare dumnezeiască au
cântat: Binecuvântați, toate lucrurile, pe Domnul și-L preaînălțați în toți vecii!“

*Ode 7, 26
Ode 8, 34*

Λαὸς Ἰσραήλ, τὴν σὴν δόξαν' τὸν Ἐμμανουήλ ὄρων παιδίον ἐκ Παρθένου,' 27
 πρὸ προσώπου τῆς θείας' κιβωτοῦ νῦν χόρευε' εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα
 τὸν Κύριον' καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἰδοῦ, Συμεὼν ἀνεβρόα,' τὸ ἀντιλεγόμενον σημεῖον οὗτος ἔσται,' Θεὸς ὢν καὶ 28
 5 παιδίον' τούτῳ πίστει μέλψωμεν' εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον'
 καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ζωὴ πεφυκῶς οὗτος ἔσται' πᾶσις ἀπειθοῦσι νηπιάσας Θεὸς Λόγος,' ὡς 29
 ἀνάστασις πᾶσι' τοῖς πίστει μέλπουσιν' εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον'
 καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

10 «Ἐν νόμῳ, σκιᾶ καὶ γραμματι τύπον' κατιδωμεν οἱ πιστοί' πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν 30
 μήτραν' διανοῖγον ἅγιον Θεῶ' διὸ πρωτότοκον Λόγον,' Πατρὸς ἀνάρχου
 Υἱὸν' πρωτοτοκούμενον Μητρὶ' ἀπειράνδρῳ, μεγαλύνωμεν.»

Τοῖς πρὶν νεογῶν τρυγῶν ζευγος' δυὰς τε ἦν νεοσσῶν,' ἀνθ' ὧν ὁ θεῖος 31
 πρέσβυς' καὶ σώφρων Ἄννα προφήτις' τῷ ἐκ Παρθένου τεχθέντι' καὶ οἴῳ
 15 γόνῳ Πατρὸς' ἐν τῷ ναῷ προσιόντι' λειτουργοῦντες ἐμεγάλυνον.

Ἀπέδωκάς μοι, ἐβρόα Συμεὼν,' τοῦ σωτηρίου σου,' Χριστέ, ἀγαλλίασιν' 32
 ἀπόλαβέ σου τὸν λάτριν,' τὸν τῆ σκιᾶ κεκημηκότα,' νέον τῆς χάριτος'
 ἱεροκήρυκα μύστην' ἐν αἰνέσει μεγαλύνοντα.

Ἰερῶς ἀνθωμολογεῖτο' Ἄννα ὑποφητεύουσα' ἢ σώφρων καὶ δσία' 33
 20 καὶ πρεσβυρά τῷ Δεσπότη' ἐν τῷ ναῷ διαῤῥήδην,' τὴν Θεοτόκον δὲ'
 ἀνακηρύττουσα πᾶσι' τοῖς παροῦσιν ἐμεγάλυνεν.

3 add. Κυρίου ante τὸν K || 5 add. πάντες ante μέλψωμεν V || add. Κυρίου ante τὸν K || 8 add. ἀνθρώποις ante τοῖς V || add. ἐν ante πίστει V || add. Κυρίου ante τὸν K || 12 ἀπειράνδρῳ : ἀπειράνδρῳ V K I || μεγαλύνωμεν : μεγαλύνωμεν K I || 14 οἴῳ : οἴῳ V || 18 μεγαλύνοντα : μεγαλύνωμεν V || 19 Ἰερῶς : Ἰεροπρεπῶς V

- 355 Poporule al lui Israel, văzând tu slava ta – pe Emanuel, Pruncul din Fecioară –, dănu-
 ștește acum în fața dumnezeiescului chivot! Binecuvântați, toate lucrurile,
 pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii! *Lc. 2, 32*
2 Împ. 6, 5
Ode 8, 34
- 356 Iată, a strigat Simeon, Acesta va fi semn de împotrivire, Dumnezeu și Prunc
 fiind. Acestuia cu credință să-I cântăm: Binecuvântați, toate lucrurile,
 pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii! *Lc. 2, 34*
Ode 8, 34
- 357 Viață prin fire fiind, Acesta va fi cădere celor neplecați, Prunc făcându-Se
 Dumnezeu-Cuvântul, și ridicare pentru toți cei ce cântă cu credință:
 Binecuvântați, toate lucrurile, pe Domnul și-L preainălțați în toți vecii! *Lc. 2, 34*
Ode 8, 34
- Cântarea a 9-a. Irmos
- 358 „În Lege, în umbră și-n literă preînchipuire să vedem, credincioșii: toată
 partea bărbătească ce deschide pânțele sfânt lui Dumnezeu [se va chema].
 Pentru aceea pe Cuvântul cel Întâi-Născut, Fiul Tatălui celui fără de început,
 Care S-a făcut Întâi-Născut Maicii celei neispitite de bărbat: să-L mărim.“ *Lc. 2, 23*
Ode 9, 46
- 360 Pentru cei de-odinioară [jertfă] era o pereche de turturele și doi pui
 de porumbel, în locul cărora dumnezeiescul bătrân și procița Ana
 cea cu cuget feciorelnic slujeau Celui născut din Fecioară și Fiului
 celui Unul al Tatălui, Care în templu a venit, și Îl măreau. *Lev. 12, 8*
Ode 9, 46
- 362 Datu-mi-ai iarăși – strigat-a Simeon – bucuria mântuirii Tale, Hristoase!
 Pe mine, slujitorul Tău, care m-am istovit la umbra Legii, ia-mă ca nou
 propovăduitor sfințit și al harului tăinuitor, care cu laudă Te măresc. *Ps. 50, 12*
Lc. 2, 30
Ode 9, 46
- 363 În chip sfințit și vădit își mărturisea recunoștința Stăpânului în templu Ana
 cea cu feciorelnic cuget, cuvioasă și bătrână, dând de veste; iar pe Născătoarea
 de Dumnezeu, propovăduind-o tuturor celor de față, o mărea. *Lc. 2, 38*

PRECUVÂNTARE LA CANONUL BUNEIVESTIRI

E Bunavestire, fraților, și cine nu se va bucura de această veste îmbucurătoare de lume? E Bunavestire, fraților, și care ortodox nu se va veseli din inimă? Și spun și a treia oară: E Bunavestire, și cine nu va primi în suflet înflăcărare duhovnicească și veselie plină de mângâiere? Dar fiindcă Bunavestire nu ne aduce bune-vestiri despre lucruri deșarte, cum, de pildă, sunt plăcerile pieritoare, slava vremelnică sau bogăția trecătoare, ci ne aduce bune-vestiri cerești și îmbucurătoare despre zămislirea Cuvântului lui Dumnezeu, despre bucuria negrăită a Născătoarei de Dumnezeu, despre replămădirea întregii lumi și despre mântuirea veșnică a neamului omenesc, cum să nu fie dator atunci fiecare creștin să se bucure nu o dată, nu de două ori, ci de trei ori și de multe ori? Sau cum nu s-ar cuveni ca fiecare ortodox să salte cu duhul, socotind bucuria Născătoarei de Dumnezeu ca propria lui bucurie?

Îl vezi, iubite, pe arhanghelul Gavriil cum se pogoară din cer și cum stă înaintea Doamnei și Născătoarei de Dumnezeu cu totul strălucitor, cu totul senin, cu totul plin de har, și tot nu te veselești? Îi auzi salutarea îmbucurătoare pe care o rostește cu multă cucernicie Născătoarei de Dumnezeu: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har!“, și tot mai stai și nu te bucuri? Dacă prorocii, adică David și Isaia, care cu atâtea veacuri în urmă au văzut cu ochiul minții această bună-vestire mântuitoare a Născătoarei de Dumnezeu, s-au bucurat și s-au veselit, folosind cuvintele „a binevesti“, căci David zicea, cântând: „Binevestiți din zi în zi mântuirea Lui“, iar Isaia vestea cu glas înalt: „Mântuirea Domnului vor binevesti.“ Deci dacă ei se bucurau așa de mult, atunci

Lc. 1, 28

Ps. 95, 2

Is. 60, 6

cum nu s-ar cuveni ca și tu, creștine, să te bucuri și să te veselești văzând astăzi această bună-vestire obștească și mântuitoare de lume?

Prin urmare, să ne bucurăm astăzi, fraților, și toți să ne veselim cu duhul! La aceasta ne îndeamnă și Ioan Geometrul la începutul *Cuvântării* sale la această sărbătoare: „Bucurați-vă! Acesta este scurtul și, totodată, mărețul preambul al cuvântării mele. Acesta este începutul, mijlocul și sfârșitul: Bucurați-vă! Aceasta ne poruncește acum întreaga fire, zidirea și cuvântul.“ Veseliți-vă, fraților, în această zi, avându-l călăuzitor și începător al acestei veselii pe Ioan din Damasc, cel cu nume de har*, strălucitul între melozi și imnografi, sfânta muză a Bisericii, orfeul melodios al sărbătorilor împărătești, un alt David scriitor de psalmi care îl întrece pe Asaf, pe Iuditum, pe Etan, pe Heman și pe fiii lui Core, psalții de frunte ai vechiului Cort al lui Dumnezeu, pentru că acest poet izvorâtor de miere ne îndeamnă pe toți, prin acest canon melodic pe care l-a melurghisit la Bunavestire a Doamnei și Născătoarei de Dumnezeu, să ne bucurăm și să ne veselim.

Fiindcă dumnezeiasca sărbătoare a Bunevestiri este plină de bucurie și de veselie duhovnicească, de aceea și canonul ei a fost alcătuit cu multă iscusință ca să fie îmbucurător și cu totul înveselitor, căci e foarte melodios și prăznuitor mulțumită cuvintelor și înțelesurilor prăznuitoare și strălucitoare pe care le are. Dar îndeosebi mulțumită prăznuitorului glas al 4-lea, după care a fost alcătuit pentru a fi cântat, căci doar acest glas a primit de la toți muzicienii supranumele de „prăznuitor“**. Și ca să spun pe scurt, acest canon este atât de inspirat de Dumnezeire (ἐνθουσιαστικός) și mișcă atât de mult patima

* De notat că la tâlcuitorul anonim scrie că poetul acestui canon este Teofan. Însă părerea lui nu e dreaptă, căci chiar și scriitura canonului este a lui Ioan Damaschin, și în toate cărțile manuscrise și în cele tipărite e notat la început că acest canon este al lui Ioan.

** Pe lângă epigrama tipărită în Octoih la prăznuitorul glas patru, am mai găsit în manuscrise și această epigramă pe care o transcriu aici de dragul muzicienilor și al iubitorilor de cuvânt:

„O, Patru, prăznuiești și dănțuiești ritmat,
Sirenele-mboldind cu pasul cadențat.
Cu orice glas te pui, neîntrecut tu ești,
Și, dulce, din belșug pe toți îi îndulcești:
Pe podgoreni în vii, prin brazde pe plugari,
Pe călători din zori, dar și pe meșteri mari;
În grabă-al lor amar astâmperi tot mereu.
Dulceață lumii ești și-o izbăvești de greu.“

cea de Dumnezeu iubită a bucuriei duhovnicești, că îi face pe cei ce-l cântă și-l ascultă nu doar să se bucure, ci să salte chiar și să dănțuiască, de-ar fi cu puțință. Așa de plăcut și de dănțuitor este!

Canonul a fost melurghisit alfabetic, poate fiindcă imnograful a voit să arate că sărbătoarea Buneivestiri este începutul și căpătâiul tuturor sărbătorilor. Căci așa cum cele douăzeci și patru de litere ale alfabetului stau la baza tuturor cuvintelor de care acestea din urmă atârnă, tot așa și Bunavestire este începutul și căpătâiul tuturor sărbătorilor împărătești și de care atârnă toate celelalte sărbători. De aceea Grigorie al Neocezareei a spus la începutul *Cuvântării* sale *la Bunavestire*: „Trebuie să aducem ca jertfă lui Dumnezeu toate sărbătorile și cântările, dintre care cea dintâi este Bunavestire a Născătoarei de Dumnezeu, pentru că Bunavestire a celei pline de har a fost pentru noi începutul tuturor bunătăților, anume iconomia prealăudată a Mântuitorului și învățătura Sa dumnezeiască și mai presus de lume.“ Iar Teofan Kerameus, episcopul Tavromeniei, prăznuiește astfel: „Astăzi, Biserica poartă sfeșnice și făclii în chip tainic, săvârșind cel dintâi praznic dintre sărbători.“ Dar și cel mai mare între filozofi, Psellós, spune la începutul *Cuvântării* sale prăznuitoare astfel: „Începutul ființelor este Dumnezeu, dar nu ca unul care este împreună-rânduit cu acestea și numărat laolaltă cu ele, ci ca unul care este deosebit de ele și mai presus de ele. Iar începutul sărbătorilor și al praznicelor dumnezeiești este vestea Buneivestiri dată Fecioarei și Maicii Cuvântului prin glasul îngerului, dar nu e începutul lor ca una care este mai puțin desăvârșită decât celelalte taine și arătări, ci, dimpotrivă, ca una care este cu mult mai desăvârșită și mai presus de ele.“ A spus și înțeleptul Iosif Vrienie: „Așa cum rădăcina pomului este cunoscută drept cauza tulpinii, a crengilor, a frunzelor, a florilor și a roadelor, iar în lipsa ei niciuna dintre acestea nu poate să mijască, tot așa și în lipsa acestei sărbători niciuna dintre cele mijite din ea nu poate să apară. Să vedem deci: Cincizecimea e săvârșită fiindcă mai înainte a fost sărbătorită Înălțarea; Înălțarea, fiindcă mai înainte a fost Învierea; Învierea, fiindcă mai înainte a fost Răstignirea; Răstignirea, fiindcă mai înainte au fost Stâlpările; Stâlpările, fiindcă mai înainte a fost Învierea lui Lazăr; Învierea lui Lazăr, fiindcă mai înainte a fost Schimbarea la Față; Schimbarea la Față, fiindcă mai înainte a fost Teofania; Teofania, fiindcă mai înainte a fost Întâmpinarea; Întâmpinarea, fiindcă mai înainte a fost Nașterea lui Hristos; Nașterea lui Hristos, fiindcă mai înainte a fost Bunavestire.“

Bnv, PG 10, 1156B

Bnv, PG 132, 928C

Bnv 1,
PO 16, p. 517

Bnv 1, IBE 2, p. 60

În acest canon, melodul folosește ordinea alfabetică de trei ori, poate în cinstea Treimii, din Care Unul S-a zămislit astăzi. O dată o folosește în primele șase cântări ale canonului, o dată în cântarea a opta și o dată în cântarea a noua. Întregul canon este alcătuit din întrebări și răspunsuri date de înger Născătoarei de Dumnezeu, și invers, date de Născătoarea de Dumnezeu îngerului, pe de o parte, pentru a fi mai limpede, mai ușor de memorat și mai săltăreț, întrucât cuvintele sunt mai limpezi, mai ușor de memorat și mai săltărețe atunci când unul întreabă, iar celălalt răspunde; iar pe de altă parte, pentru plăcerea și bucuria celor care întreabă și răspund. Melodul l-a imitat aici pe Evanghelistul Luca, cel care a scris sub formă de întrebări și răspunsuri cuvintele pe care arhanghelul Gavriil le-a spus Fecioarei și cuvintele pe care Fecioara le-a spus lui Gavriil. Tot astfel l-a imitat și pe Sfântul Gherman cel Vechi al Constantinopolului, care a trăit înaintea lui și care în aproape toată *Cuvântarea* sa prăznuitoare la Buna Vestire folosește întrebări și răspunsuri, așa cum se poate vedea limpede din citirea ei.

*Bnv. PG 98,
320C-340A*

Prin urmare, văzând eu că acest canon plin de bucurie al Buna Vestiri nu are nicio tâlcuire făcută de Kyr Teodor sau de alt înțelept (căci tâlcuirea anonimului e de o valoare neînsemnată), de aceea, cerând ajutor și har de la Născătoarea de Dumnezeu cea plină de har, am cutezat să fac o oarecare tâlcuire, pentru că mi s-a părut un lucru nepotrivit să tâlcuiesc celelalte canoane melodice de la sărbătorile împărătești, iar Canonul Buna Vestiri, care este capul sărbătorilor, să-l las netâlcuit. Căci chiar dacă, în privința cuvintelor, pare ușor de înțeles și clar, în privința înțelesurilor este greu și neclar. Așa că eu voi înainta cu tâlcuirea, iar voi, fraților, urmați-mi cu atenție și cu pofta de a asculta.*

* Notăm aici cuvântările prăznuitoare pe care sfinții le-au alcătuit la această sărbătoare a Buna Vestiri. Ioan Gură de Aur a alcătuit o cuvântare de laudă al cărei început este: „Să sărbătorim astăzi sărbătoarea tainelor împărătești...” [PG 60, 755-760]; alta, al cărei început este: „Iarăși vestea cea bună a bucuriei...” [PG 50, 791-796]. Grigorie al Nyssei are o cuvântare al cărei început este: „În duminica anterioară, marele Vasile...” (pe bună dreptate această cuvântare nu este atribuită dumnezeiescului Gură de Aur, fiindcă nu este a lui Gură de Aur, ci a episcopului Nyssei. Ea nu se află în cărțile tipărite [atribuită lui Gură de Aur în PG 62, 763-770]). Grigorie al Neocezarei are o cuvântare al cărei început este: „Se cuvine să-I aducem lui Dumnezeu...” [PG 10, 1156-1169]; alta, al cărei început este: „Astăzi, cu cântări de laudă oștirea îngerească...” [PG 10, 1145-1156]. Gherman cel Vechi al Constantinopolului are o cuvântare al cărei început este: „Pomenirea plină de lumină și preaslăvită...” [PG 98, 320-340]. Andrei al Cretei are o cuvântare al cărei început este: „Sosit-a astăzi...” [PG 97, 881-913]. Sofronie al Ierusalimului are o cuvântare al cărei început este: „Vestea cea bună, fraților, vestea cea bună...” [PG 87/3, 3217-3288]. Ioan Damaschin are o cuvântare al cărei început

este: „Acum, sărbătoarea împărătească și praznicul...” [PG 96, 648-661]. Mihail Psellos are o cuvântare al cărei început este: „Începutul ființelor este Dumnezeu...” [PO 16, pp. 517-525]. Ioan Geometrul are o cuvântare al cărei început este: „Bucurați-vă! Acesta este scurtul și, totodată, mărețul preambul...” [PG 106, 812-848]. Gherman cel Nou, patriarhul din metropola Niceei are o cuvântare al cărei început este: „Suie-te pe munte înalt...” [PG 140, 677-736]. Teofan Kerameus al Tavromeniei are o cuvântare al cărei început este: „Astăzi, Biserica poartă făclii în chip tainic...” [PG 132, 928-941]. Teodor cel numit „Pustnicul singuratic” are o cuvântare de laudă al cărei început este: „După ce înviforata și întunecata vreme a idolatriei...” [SMC 2, pp. 211-236]. Iosif Vrienie are o cuvântare de laudă al cărei început este: „Slavă Treimii, Pricinuitorul a toate!” [IBE 2, pp. 48-61]; alta, al cărei început este: „Dumnezeu, Care pe toate le știa...” [IBE 2, pp. 120-134]; alta, al cărei început este: „Împărăteasa îngerilor...” [IBE 2, pp. 187-199]. Și Proclu are o cuvântare de laudă [PG 65, 680-692]. Dintre cuvântările de mai sus unele se păstrează în Marea Lavră, altele la Ivron, altele la Dionisiu, iar altele la Protáton, însă cele mai multe se află la Vatopedi.

Suntem nevoiți să mai adăugăm aici și următorul lucru: că, dacă sărbătoarea Buneivestiri cade în Săptămâna Mare, se face dezlegare doar la vin și la untdelemn, nu și la pește, în semn de cinstire față de Patimile Domnului, așa cum rânduiesc într-un glas toate tipicoanele cu privire la acest lucru, deși dumnezeiescul Nichifor spune, în al cincilea canon al său, că, dacă Bunavestire cade în Joia Mare sau în Vinerea Mare, nu păcătuiește nimeni dacă va dezlega la vin și la pește [CBO 3, p. 277]. Dumnezeiescul Nichifor este cu adevărat un mare Părinte al Bisericii, dar pentru că toate tipicoanele hotărăsc astfel, iar cei ce au scris tipicoanele sunt Sfinții Părinți ai Bisericii, care sunt mai vechi decât Nichifor, așa cum sunt Sava, Hariton, Eftimie, Chiriac, Ioan Damaschin, de aceea vom prefera hotărârea de obște a Părinților. Dar și fiindcă bănuim că ar putea fi vorba de adaosul unui iubitor al pântecelui pentru a se face dezlegare la pește, deoarece cu greu credem că un astfel de sfânt vorbește împotriva rânduielii bisericești. [Aceasta în cazul calendarului vechi.]

Ia seama la faptul că, în acest canon, sfântul nu spune în mod categoric să se mănânce pește, ci ipotetic: dacă cineva mănâncă pește la această sărbătoare, când ea cade în Joia Mare sau în Vinerea Mare, nu păcătuiește. Deci nu a spus că face bine, ci că nu păcătuiește; așadar, se deosebește cu mult prima de a doua. Eu am avut o notă la canonul al cincilea, pomenit mai sus, al dumnezeiescului Nichifor, cuprins în *Pidalion*-ul nostru. Iar cel care a măsluit sfântul *Pidalion* și a făcut în el multe adaosuri nepotrivite și multe eliminări, din rea-voință a scos și această notă, ca să le dea astfel creștinilor îngăduința de a dezlega la pește în această sărbătoare a Buneivestiri, dacă ea va cădea în Săptămâna Mare.

Mai adăugăm și faptul că sărbătoarea Buneivestiri nu este mutată niciodată în altă zi, ci în ziua în care cade, în aceea se și sărbătorește, așa cum într-un glas rânduiesc toate tipicoanele, precum și canonul lui Nichifor, și cuvântările vechilor și noilor dascăli alcătuite la această sărbătoare, îndeosebi cea a lui Iosif Vrienie. Dacă această sărbătoare, care e începutul și căpătâiul tuturor sărbătorilor împărătești, e mutată, atunci ar trebui ca și celelalte sărbători împărătești să fie mutate, creându-se astfel o imensă confuzie în întreg ciclul sărbătorilor împărătești.

TÂLCUIRE

LA CANONUL BUNEIVESTIRI

al cărui acrostih este după alfabet

FACERE A LUI IOAN DAMASCHIN, MONAHUL ȘI PREZBITERUL

Cântarea 1. Glasul al 4-lea. Irmos

*Deschide-voi gura mea și se va umple de duh și cuvânt voi revărsa
Împărătesei Maici și mă voi arăta prăznuind strălucitor
și voi cânta, bucurându-mă, zămislirea ei.*

448, 1

În irmosul de față melurgul se inspiră din două cuvinte ale lui David, care zice: „Gura mea am deschis și am tras duh“, și iarăși: „Cuvânt bun revărsat-a inima mea; spus-am lucrurile mele Împăratului.“ Imitându-l așadar pe David, sfințitul melod zice astfel: Eu, imnograful, îmi voi deschide gura și se va umple de duh. Despre ce gură vorbește? Despre cea a sufletului și a cugetului, potrivit lui Teodoret, lui Vasile și lui Grigorie al Nyssei, care zice: „Puterea inteligibilă a sufletului, sau cugetătoare, poate fi gura acestuia, căci rostește cuvântul aflat în cuget.“ Așadar, fiindcă eu – zice – mi-am închis cugetul în fața gândurilor rele și mi l-am deschis înaintea celor bune, potrivit lui Eftimie, gura mi s-a umplut de duhul înțelepciunii și al priceperii.

Așa cum vasul de mir, dacă e strâmt la gură, primește puțin din mirul turnat în el, iar dacă este larg la gură, primește mai mult mir, tot așa și omul: dacă are gura cugetului strâmtă, primește puțin din harul Duhului Sfânt, dar dacă o are deschisă și largă, primește mai mult har. De aceea David a spus în altă parte: „Larg deschide gura ta și o voi umple pe ea“, iar Grigorie Teologul a spus: „Cu cât își vor deschide gura mai larg, cu atât vor trage mai mult.“ Icusită e și asemănarea pe care o face în acest sens înțeleptul Nil, care zice: „Când deschidem gura cugetului, harul Domnului se pogoră și ne dă hrană, așa cum rândunica îi dă puiului cu gura deschisă.“ Prin urmare, dacă noi nu ne ostenim mai întâi să ne deschidem de bunăvoie gura inteligibilă a cugetului, harul Duhului Sfânt nu ne va fi dat. De aceea a spus și Isidor Pelusiotul în *Epistola* 271 către Afrodisie Prezbiterul: „Pentru că ai scris: «Din ce pricină dumnezeiescul har nu vine la toți?», să știi, o, minunatul, că mai

Ps. 118, 131

Ps. 44, 2

TP3, PG 80, 1861B

OP3 33, 1,

PG 29, 353B

Identificat la

Eusebiu, *TP3,*

PG 23, 1385D

cf. TP3,

PG 128, 1169A

Ps. 80, 11

cf. Cuv30, 20,

PG 36, 129C

cf. Ep IV, 27,

PG 79, 561D

întâi ne cercetează alegerea cumpănită și doar astfel se pogoară. Căci, chiar dacă e har, nu se revarsă oricum, ci ia seama la măsura celor care îl primesc și se revarsă potrivit cu mărimea vasului credinței lor ce i se aduce înaintea. Căci dacă n-ar căuta mai întâi la cele ale noastre, atunci ar veni la toți. Dar pentru că ne cercetează alegerea cumpănită și doar astfel vine [...], la unii se pogoară și rămâne, de la alții pleacă, iar la alții nu vine de la început.“

Ep III, 271,
PG 78, 949D

Apoi melodul mai spune: Eu *voi revârșa* cuvânt bun și mântuitor, adică acest imn și canon melodic, Maicii Împăratului Hristos, Care este Împăratul împăraților. A spus *voi revârșa* ca să arate că, așa cum eructația, fără ca cineva să vrea, urcă din stomac și iese pe gură, tot așa și el va înălța Născătoarei de Dumnezeu acest canon melodic din adâncul inimii sale. Ia seama și la ordinea înțeleaptă pe care o folosește dumnezeiescul imnograf în acest irmos: mai întâi spune că își va deschide gura cugetului; în al doilea rând, că i se va umple de harul Duhului; iar în al treilea rând, că din harul Duhului va revârșa cuvânt Maicii Împăratului Hristos. Ordinea aceasta a preluat-o de la Grigorie Teologul, care zice astfel: „Trebuie așadar să se ia seama la rânduiala duhovnicească: mai întâi să mă curățesc cu filozofia prin fapte, apoi, deschizându-mi gura cugetului, să trag duh, iar apoi să revârs cuvânt bun și să grăiesc celor desăvârșiți înțelepciunea cea desăvârșită a lui Dumnezeu.“ În continuare, poetul mai adaugă că, prin acest canon melodic, vrea să arate că prăznuiește în chip strălucitor și cântă cu bucurie zămislirea negrăită a Născătoarei de Dumnezeu, a cărei sărbătoare se sărbătorește azi. Cuvântul „zămislire“ poate fi înțeles în două sensuri: activ și pasiv. În sens activ, așa cum este înțeles aici, adică Născătoarea L-a zămislit pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu fără sămânță și prin Duhul Sfânt. În sens pasiv e atunci când zicem că Fiul lui Dumnezeu a fost zămislit ca om, în chip de negrăit, în pântecul fără sămânță al Fecioarei. A spus *voi cânta*, iar nu „*voi psalmodia*“, sau un alt verb, ca să arate că aceasta este cântarea întâi, ale cărei cuvinte specifice sunt: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“

Privitor la acest
verb vezi *supra*
p. 28 și n. 4.

*Cuv*6, 1,
PG 35, 721B

Ode 1, 11/ep. 15, 1

Tropar

*Să-ți cânte ție, Stăpână, mișcând lira Duhului David, strămoșul tău:
Ascultă, Fiică, glasul înveselitor al îngerului! Căci îți vestește bucurie negrăită.*

Melodul înalță acest tropar, ca din partea sa, Născătoarei de Dumnezeu; s-a inspirat în el de la prorocul și împăratul David, care îi spune Fecioarei în chip profetic: „Ascultă, fiică, și vezi.“ Astfel,

Ps. 44, 11

întorcându-se către ea, zice: O, Stăpână și Împărăteasă a tuturor, Marie, strămoșul tău David, din al cărui neam ai odrăslit ca un toiag înflorit și frumos, potrivit prorociei lui Isaia care zice: „Va ieși toiag din rădăcina lui Iesei și floare din rădăcină se va ridica“ (unde Iesei este tatăl regelui David; rădăcina lui Iesei este seminția lui Iuda, din care se trăgea Iesei; toiagul este Doamna și de Dumnezeu Născătoarea, care s-a născut din seminția lui Iuda, din neamul lui Iesei, adică din David; floarea este Hristos, Care a răsărit din toiag, adică din Născătoarea de Dumnezeu, care a odrăslit din rădăcina lui Iesei). Spuneam deci că el, Născătoare de Dumnezeu, cântând din *lira Duhului* (aici a numit-o *liră* fără rigoare, fiindcă instrumentul principal al lui David, adică psaltirea, nu se numea „liră“, ci „nebel“, pentru că și nebelul, și lira, și chitara, și harpa făceau parte din categoria așa-numitelor instrumente cu coarde. De aceea melodul a ales în loc de un tip de instrument un alt tip), să-ți cânte ție astăzi: *Ascultă, Fiică*. Dar, Fecioară, ce anume te îndeamnă David să ascuți? Cuvântul îmbucurător pe care arhanghelul Gavriil ți-l aduce din ceruri, adică: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har.“ Căci prin acest cuvânt *Îți vestește bucurie negrăită*, care nu poate fi grăită de limba oamenilor și a îngerilor. Melodul s-a inspirat aici de la corifeul Petru, care zice: „Întru Care crezând [...], bucurați-vă cu bucurie negrăită și slăvită.“ De ce a numit-o *negrăită*? Pentru că este covârșitoare, pentru că este a lumii întregi și pentru că este veșnică.

Pe bună dreptate melodul a numit această bucurie *negrăită*, pentru că, dacă n-ar fi fost așa, n-ar fi putut să înlătore acea veche întristare a întregii lumi pe care Dumnezeu a dat-o ca pedeapsă strămoșei Eva, zicând: „Îți voi spori, înmulțindu-le, durerile și geamătul; în dureri vei naște copii“, iar prin Eva a dat-o întregului ei neam. Căci era o vreme când strămoșii se bucurau și se veseleau cu o bucurie care era cu adevărat negrăită, pe când se aflau încă în raiul desfătării, înainte de călcarea poruncii. Dar – vai, relele mele!, căci cele ale strămoșilor mei sunt și ale mele – după ce ei au călcat porunca lui Dumnezeu, au pierdut și această bucurie de negrăit de care se desfătau. Iar în loc de bucurie s-au ales cu dureri și suspine, dar ceea ce e și mai rău decât atât e că pe acestea le-au transmis și urmașilor. De aceea, lacrimile bieților oameni vărsate în fiecare zi, când orice neaz venea peste ei, puteau fi adunate într-o mare întinsă. Suspinele lor erau atât de mari și de dureroase, încât umpleau văzduhul și răsunau în ceruri,

iar lumea întregă se prefăcuse într-o vale a plângerii, așa cum o numește dumnezeiescul David.

cf. Ps. 83, 7

Dar de ce mai lungesc vorba? După ce strămoșii au păcătuit, acea bucurie negrăită nu s-a mai întors în lume, ci s-a pierdut cu desăvârșire. De aceea Ioil a spus că oamenii au dat bucuria în schimbul rușinii, fiindcă au pierdut-o cu desăvârșire: „Fiii oamenilor dat-au bucuria pe rușine.“ Ieremia zice: „Voi face să înceteze glasul celor ce se veselesc și glasul celor ce se bucură“, iar Isaia spune: „Necredincioșii n-au parte de bucurie.“ Dar dacă unora li s-a dat bucurie, precum: „Bucură-te foarte, tu, fiica Sionului“ sau: „Pământule, cutează, te bucură acum, te veselește“, totuși bucuria aceasta era trecătoare, iar nu nesfârșită. Era doar în parte, nu însă și a întregii lumi; putea fi grăită, dar nu și de negrăit. Însă bucuria care i-a fost dată astăzi Născătoarei de Dumnezeu este și nesfârșită, și a toată lumea. Din aceste două motive ea este negrăită, sau chiar de neînțeles, fiindcă se cuvenea să fie o bucurie covârșitoare pe măsura întristării covârșitoare din lume, iar leacul trebuia dat pe măsura rănii.

Ioil 1, 12

Ier. 7, 34

Is. 48, 22

Zah. 9, 9

Ioil 2, 21

În conglăsuire cu melodul prăznuiește la această sărbătoare și Sofronie al Ierusalimului, care zice: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine.« Vestitorul bucuriei îi găsește pornind de la bucurie, fiindcă știa și cunoștea că vestea bucuriei este pentru toți oamenii și, de asemenea, pentru toate făpturile, veste care pentru toți era străină de orice întristare [...], căci care este bucuria și plăcerea pe care să nu le poată covârși vestea bucuriei adusă Fecioarei și Maicii celei fericite?“ Și iarăși: „Bucură-te, ogor vrednic de mirare al bucuriei negrăite [...], bucură-te, comoară de Dumnezeu purtătoare a bucuriei veșnice.“ Iar Andrei al Cretei zice: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine«, bucură-te, organ al bucuriei, prin care a fost dezlegată osânda blestemului, în locul căreia a intrat îndreptățirea bucuriei.“ Iar Grigorie al Neocezareei prăznuiește astfel: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, căci prin tine bucuria a fost dată întregii făpturi, iar neamul omenesc își redobândește vrednicia.“ Gherman cel Nou al Constantinopolului, cel din metropola Niceei, prăznuiește astfel: „Iată și rudenia Fiicei, regele David, curmând șirul prorociilor, saltă în mijloc, mișcând lira și potolind frământarea din inima feciorelnică: «Ascultă, fiică, și vezi.» Ascultă-l pe înger! Vezi toiagul cel neudat și uscat, care e lipsit cu totul de sevă, cum odrăsește, cum rodește, cum se înmiresmează, doar ca să preînchipuie zămisirea ta mai presus de fire.“

Lc. 1, 28

*Bnv 17-18,
PG 87/3, 3236D-
3237B*

*Bnv 18, PG 87/3,
3237B*

Bnv, PG 97, 893C

*cf. Bnv,
PG 10, 1157A*

*Bnv, PG 140,
716BC*

Tropar

Strig ție, bucurându-mă: Pleacă urechea ta și ia aminte la mine, cel ce-ți vestesc zămislirea cea fără de sămânță a lui Dumnezeu, căci ai aflat har înaintea Domnului, pe care nicio alta nu l-a aflat vreodată, Preacurată.

Ps. 44, 11

Vezi *infra*
p. 448, t. 3.

Lc. 1, 28

Bnv, PG 97, 893BC

Is. 53, 2

Pater 3, PG 51, 37

Acest tropar este rostit ca din partea îngerului; a fost inspirat din acel cuvânt al lui David care zice: „Ascultă, fică, și vezi și pleacă urechea ta.“ Prin urmare, îngerul îi spune Născătoarei de Dumnezeu: Eu, Stăpână a toate, fiind trimis de la Dumnezeu, strig ție cu această salutare mai presus de minte și mântuitoare, *bucurându-mă*. Melodul a spus *βοῶ*, *strig*, nu pentru că arhanghelul a strigat către Fecioara acel „bucură-te“, ci pentru că a fost nevoit să înceapă al doilea tropar cu litera B. Prăznuind la această sărbătoare, dumnezeiescul Andrei al Cretei ne încredințează că îngerul i-a spus în liniște Fecioarei acel „bucură-te“, iar nu strigând, pentru a nu o tulbura; zice așa: „Gavriil stătea în pridvor șovăind în sinea sa. Apoi ajungând dinaintea cămării unde locuia Fecioara, s-a atins în liniște de ușă, iar după ce a intrat înăuntru, i-a spus Fecioarei cu glas blând: «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine.»“ Poate prin cuvântul *strig*, melodul a arătat nu strigătul sensibil al gurii, ci pe cel inteligibil al sufletului.

Așadar, Fecioară, *pleacă urechea ta* cea dumnezeiască și *ia aminte* la cuvintele mele. A spus *pleacă urechea ta* la mine ca să arate măreția Fecioarei și vrednicia ei care este mai mare decât a lui. Fiindcă așa cum robii, neînfrâznind să se apropie de stăpânii lor și să le vorbească în față, ci îi roagă să-și plece urechea spre ei, tot așa și arhanghelul Gavriil, văzând-o mai presus de el pe Fecioară, o roagă să-și plece urechea ca să-l asculte vorbindu-i de jos. Eu îți binevestesc despre o zămislire nu ca celelalte zămisliri ale oamenilor, care se fac prin împreunare cu bărbat și, ca urmare, prin plăcere pătimășă, ci îți binevestesc o zămislire fără de sămânță. Căci așa se cuvine să fie zămislirea lui Dumnezeu-Cuvântul: mai presus de orice plăcere pătimășă. De aceea Glas de Aur a spus: „Și iarăși altul dintre proroci a zis [adică Isaia]: «Am vestit înaintea lui ca despre un copil, ca o rădăcină în pământ însetat.» A numit «pământ însetat» pânțele feciorelnic, pentru că nu primise sămânță de bărbat, nici nu se desfătase de împreunare, ci a născut fără de nuntă.“ La fel a spus și Teodoret: „Ca o rădăcină în pământ însetat; iar potrivit lui Aquila: «rădăcina din pământ neumbat». Am prevestit, zice, nașterea Ta din Fecioară, fiindcă pe ea a numit-o «pământ

neumblat» și «însetat», pentru că nicidecum nu a primit urmă de bărbat sau ploaie de nuntă.“

Th, PG 81, 441A

De ce zămislirea Fecioarei a fost fără sămânță și lipsită de plăcere? Din două motive. În primul rând, ca Fiul lui Dumnezeu să primească în ipostasul Său firea lui Adam curată și nouă, așa cum era înainte de călcarea poruncii, fiindcă plăcerea pătimasă, prin care oamenii se zămislesc, este o urmare a călcării lui Adam. De aceea Sofronie al Ierusalimului zice: „Și nu te gândi, Fecioară, la zămislirea celorlalte femei. Iată, vei zămisli în pantece o zămislire fără sămânță, o zămislire negrăită, o zămislire dumnezeiască, pe care nu a sădit-o însoțirea cu bărbat, care nu a fost luată prin împreunare bărbătească și pe care nimeni dintre oameni nu și-o poate lămuri.“ Iar Grigorie al Tesalonicului zice, prăznuind la această sărbătoare: „Dacă Hristos ar fi fost zămislit din sămânță, atunci n-ar fi fost om nou, nici n-ar fi fost lipsit de păcat și Mântuitor al păcătoșilor, pentru că mișcarea trupului în vederea nașterii, nefiind supusă sub conducerea minții rânduite de Dumnezeu în noi, nu rămâne cu totul în afara păcatului. De aceea a spus și David: «Că, iată, întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea.»* Deci, dacă zămislirea lui Hristos ar fi fost din sămânță, nu ar fi fost om nou, nici începător și dătător al vieții celei noi și cu totul neînvechite. Pentru că de-ar fi fost parte a învechirii și moștenitor al acelei greșeli, n-ar mai fi putut aduce în El Însuși plinătatea neprihănitei dumnezeiri și să facă din trupul Său izvor nesecat de sfințenie, încât să spele întinăciunea strămoșilor cu belșug de putere și să fie pentru toți care vor veni sfințenie îndestulătoare.“

Bnv 29, PG 87/3, 3252B

Ps. 50, 5

Om14, 5, ΓΠΣ 6, pp. 166-167

* Zice și de Dumnezeu insufatul Chiril al Alexandriei în tâlcuirea la acest cuvânt davidic: „Fără îndoială că, la Dumnezeu, nunta este cinstită și dincolo de orice învinuire. Dar dacă va cerceta cineva cauza împreunării, o să afle în ea pofta care o stârnește, chiar dacă legea nu socotește fapta ca păcat. Așadar, împreunarea [cum e curvia și adulterul] este pedepsită dacă nu are legea ca ocrotitor și dorința nașterii de prunci ca adevărat temei al faptei. Deci doar în privința poftelor și a mișcării trupesti zămislirea noastră se face în fărădelegi, iar maicile nasc în păcate“ [*cf. TP, PG 69, 1092B*]. Dar și Ioan Zonarás, tâlcuind troparul de la glasul al 4-lea din Octoih, care începe așa: „Suiu-Te-ai pe Cruce, patimile mele vindecându-le...“ [cântarea a 4-a, primul tropar], zice așa, inspirându-se de la dumnezeiescul Chiril: „În fărădelegi m-am zămislit...“ Deși trupul nostru iese dintr-o nuntă legiuită, dar fiindcă împreunarea nu se face fără plăcerea trupului, căci îi premerg dorința, pofta și mișcarea trupestă, dacă legea nu i-ar fi fost apărătoare, fapta ar fi fost atunci pricină a păcatului, chiar dacă ar fi fost pusă în față dorința nașterii de prunci. Deci de aceea nici împreunarea nu a premers întrupării Domnului, nici dorința cărnii și pofta trupului, drept care trupul Domnului este numit în sens propriu și cu adevărat «neprihănit».“

În al doilea rând, zămislirea lui Dumnezeu-Cuvântul a fost mai presus de plăcere, pentru ca, așa cum S-a zămislit fără sămânță și fără plăcere, tot așa să Se nască și fără stricăciune și fără durere, fiindcă acestea două sunt următoare una alteia. Și unde are loc zămislirea în plăceri, acolo va urma și nașterea dureroasă, iar unde zămislirea nu are loc în plăceri, nici nașterea dureroasă nu-i va urma. De aceea Grigorie al Nyssei a spus: „Iar că nașterea s-a făcut fără durere, să te învețe, mai întâi de toate, dreapta gândire! Fiindcă, dacă toată plăcerea are amestecată în sine durerea, atunci, în mod necesar, dacă va lipsi una din cele două, nici cealaltă nu va mai fi. Deci, unde plăcerea nu a premers nașterii, cu necesitate nici durerea nu a mai urmat.“ Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim zice: „În urma neascultării, Adam a obișnuit nașterea naturală să înceapă de la plăcere. Domnul însă, alungând plăcerea din fire, nu a primit ca zămislirea Lui să fie din sămânță.“ Teofan Kerameus zice, prăznuind la această sărbătoare: „Pentru Eva au urmat întristările aduse de durere, dar aici bucuria moșește nașterea, fiindcă durerea Fecioarei a fost înlăturată. De ce? Pentru că acolo unde nicio plăcere nu a premers nașterii, nici durerea nu a mai urmat.“ Acest lucru l-a prevestit și Isaia: „Mai înainte de a veni chinurile facerii, ea a fugit și a născut fecior.“

Înv. în *Om.*
pp. 129-130

KG III, 14,
FGr 2, p. 94

cf. Bnv.
PG 132, 936A

Is. 66, 7

Lc. 1, 30

Apoi melodul înfățișează cuvântul pe care îngerul l-a spus Fecioarei: „Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu.“ Tu, Fecioară, zice, ai aflat un har atât de mult și de mare la Dumnezeu, pe care din veci *nicio alta nu l-a aflat* dintre femeile sfinte și drepte, nici Sarra, nici Rebeca, nici Lia, nici Rahela, nici Asineta, nici Ana, nici Susana. De aceea a spus în conglăsuire și dumnezeiescul Sofronie al Ierusalimului, prăznuind în chip luminos la această sărbătoare: „Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat la Dumnezeu» harul cel nemuritor, ai aflat la Dumnezeu harul cel cu totul strălucitor, ai aflat la Dumnezeu harul cel preadorit, ai aflat la Dumnezeu harul mai presus de lumină, ai aflat la Dumnezeu harul cel neîmpuținat, ai aflat la Dumnezeu harul cel mântuitor, ai aflat la Dumnezeu harul cel veșnic, ai aflat harul pe care nimeni dintre femei nu l-a mai aflat, ai aflat harul pe care nimeni nu l-a mai văzut, ai aflat harul pe care nimeni nu l-a mai primit. Mulți dinainte de tine au ajuns sfinți, dar nimeni nu a mai fost plin de har ca tine, nimeni nu a mai fost fericit de către alții ca tine, nimeni nu a mai fost sfințit ca tine, nimeni nu a mai fost mărit ca tine, nimeni nu a mai fost curățit dinainte ca tine, [...] nimeni nu a mai fost înălțat ca tine, nimeni nu s-a mai apropiat așa de mult de Dumnezeu ca tine, nimeni nu a

mai primit harul lui Dumnezeu ca tine. Biruiești toate mărețiile care sunt la oameni, biruiești toate darurile date de la Dumnezeu tuturor.“

cf. Bnv 25,
PG 8713,
3245B-3248A

Și Andrei al Cretei prăznuiește astfel: „«Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu», harul pe care Sarra nu l-a primit, pe care Rebeca nu l-a cunoscut și pe care Rahela nu l-a știut. Ai aflat harul de care Ana cea vestită nu s-a învrednicit, nici Penina, care îi era potrivnică. Toate dintre cele neroditoare, care s-au arătat maici, odată cu nerodnicia și-au pierdut și fecioria; însă tu, pe lângă că vei fi maică, și fecioria o vei avea neînstrăinată. Așadar, «nu te teme, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu», har pe care nimeni din veci nu l-a mai aflat asemenea ție. Și ce alt har aparte ca acesta ar mai putea fi la Dumnezeu?“ Frumoase sunt și cuvintele lui Grigorie al Nyssei, care prăznuiește la această sărbătoare astfel: „«Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu.» Ai fost înfrumusețată mai mult decât făptura, ai fost luminată mai mult decât oamenii, ai strălucit mai mult decât soarele, ai fost înălțată mai mult decât îngerii. Nu te-ai înălțat la ceruri, ci, pe pământ stând, L-ai tras la tine pe Stăpânul și pe Împăratul ceresc.“

Bnv, PG 97, 905B

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, PG 62, 766

Tropar

*Cunoscut să mi se facă, îngere, înțelesul graiurilor tale! Cum va fi ceea ce ai zis?
Spune-mi cu totul deslușit cum voi zămisli fiind pruncă fecioară?
Dar cum voi ajunge și maică a Ziditorului meu?*

Acest tropar este răspunsul dat celui de mai sus și este rostit ca din partea Născătoarei de Dumnezeu către înger. Născătoarea de Dumnezeu îi zice, așadar, acestuia: *Cunoscut să mi se facă, îngere, înțelesul* (δύναμις), adică adevărul cuvintelor tale, și spune-mi foarte limpede cum va fi ceea ce mi-ai spus? Sau cum Îl voi zămisli eu pe Fiul, de vreme ce sunt fecioară, iar bărbat nu am cunoscut niciodată? Dar ceea ce e și mai presus de minte e cum voi fi eu maică, nu a unei zidiri, ci a Însuși Ziditorului și Creatorului întregii lumi? Melodul s-a inspirat din cuvintele Fecioarei pe care ea le-a rostit îngerului, așa cum le înfățișează Evanghelistul Luca: „Și a zis Maria către înger: «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?»“ Fecioara a spus aceasta nu fiindcă nu a crezut în cuvintele îngerului, ci, înțeleaptă fiind și chibzuită, căuta să afle modul acestui lucru – așa cum a tâlcuit sfințitul Teofilact –, căci nu se mai petrecuse înainte o asemenea minune, și nici nu se va mai petrece vreodată. De aceea îngerul nu o osândește, cum l-a osândit pe Zaharia prin

Lc. I, 34

cf. TLc, PG 123,
704D-705A

mușenie, ci doar îi tâlcuiește modul zămislirii. Căci Zaharia, deși avusese multe pilde întâmplare în trecut, fiindcă multe femei sterpe născuseră în vechime, cum a fost Sarra, Rebeca, Rahela, Ana și altele, totuși nu a crezut. De aceea a fost osândit pe bună dreptate. Însă Fecioara nu mai avusese nicio pildă asemănătoare, adică o fecioară să zămislească fără sămânță de bărbat.

Pe acestea le spune în conglăsuire și Sofronie al Ierusalimului când prăznuiește: „Nu am spus că nu-mi va fi mie aceasta, așa cum ai zis tu, ci am întrebat «cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?», căci asta nu s-a mai întâmplat, nici fecioară să nască nu s-a mai văzut. De aceea caut să aflu chipul prin care eu voi naște prunc ca maică fecioară, fără a primi sămânță pentru a naște prunc [...], căci nu rostesc cuvinte de necredință, ci caut cu acrivie dovada. Spune-mi care este chipul zămislirii și-mi tâlcuiește pricina nașterii și nu voi fi necredincioasă față de cuvintele tale, ci mă voi supune graiurilor tale.“ Iar înțeleptul Teofan Kerameus spune, în *Cuvântarea sa la Bunavestire*, că Fecioara a zis: „De vreme ce eu nu știu de bărbat“, nu doar fiindcă nu a cunoscut înainte bărbat, ci și pentru că nici nu va cunoaște vreodată, de vreme ce era aferosită lui Dumnezeu și își închinase fecioria Domnului. Zice așa: „Fecioara, fiindcă era încredințată de aferosirea ei lui Dumnezeu și că floarea fecioriei nu-i va fi luată niciodată, întreabă cu dreptate care va fi chipul nașterii: Cum va fi aceasta, zice, căci e cu neputință să fiu ispitită de bărbat?“

Bnv 38, *PG* 8713,
3268C

Bnv, *PG* 132,
937BC

Prăznuiește și Grigorie al Nyssei: „«Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?» Iosif îmi este logodnic, nu bărbat. Învoielile pentru nuntă au înaintat doar până la logodnă. Așadar, cum voi zămisli eu fără nuntă? Cum voi odrăsli roadă fără semănător? Se va rescrie oare legea firii începând cu mine? Doar în mine neobișnuita naștere de prunci își va afla cale? Vechile obiceiuri ale nașterii se vor înnoi odată cu mine? Învață-mă limpede, o, îngere, care este ghicitura acestor cuvinte! Spune-mi în ce chip se vor plini cuvintele acestea! Tâlcuiește-mi înțelesul bunelor tale vestiri ca să aflu, puțin câte puțin, în ce chip cele cu neputință vor deveni cu putință, ca să aflu în ce chip cele de netrecut vor afla trecere și ca să aud în ce chip harul înnoiește firea spre mai bine sau în ce chip firea îi slujește harului.“ Sfințitul Teofilact mai adaugă și acestea: că cele pe care Fecioara le-a spus – „Cum va fi aceasta“ – nu erau cuvinte ale necredinței, ci ale dorinței de a afla în ce chip se va petrece, fiindcă mai apoi a spus: „Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!“, căci dacă n-ar fi crezut, n-ar fi rostit aceste cuvinte. Dar și Glas de Aur rostește aceste lucruri iscusite: „«Nu cerceta rânduiala

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, *PG* 62,
766-767

cf. *TLc*,
PG 123, 704D

Lc. I, 38

firii – îi zice ei îngerul – când ceea ce se întâmplă este mai presus de fire. Nu căuta la căsătorie și la durerile facerii când chipul nașterii este mai presus de nuntă!» «Și cum va fi aceasta – îi zice lui – de vreme ce eu nu știu de bărbat?» «Țocmai de aceea va fi, pentru că nu știi de bărbat. Căci de-ai fi știut de bărbat, nu te-ai fi învrednicit să slujești acestei slujiri, nu pentru că nunta este rea, ci pentru că fecioria este mai bună.»“

Pec 7, PG 51, 360

Tropar

Cu amăgire socotești că-ți vorbesc, precum se pare, și mă bucur văzând statornicia ta. Îndrăznește, Stăpână, căci unde Dumnezeu voiește, ușor se săvârșesc și cele mai presus de minte.

448, 5

În acest tropar, arhanghelul îi răspunde Fecioarei și zice: Din câte se pare, Stăpână și Împărăteasă a lumii, socotești și crezi că eu nu-ți spun cuvinte adevărate, ci amăgitoare și prefăcute, poate ca să te amăgesc, așa cum șarpele a amăgit-o pe Eva. De aceea sunt atât de departe de a mă întrista din această pricină, încât chiar mă bucur, căci văd neîndoiala cugetului și chibzuinței tale, că nu poți fi ușor de amăgit, așa cum a fost strămoașa ta Eva, căci celor chibzuiți le stă în fire să fie statornici și să nu se lase atrași cu ușurință spre consimțire și înduplecare înainte de a se încredința. Dar să ai îndrăzneală și încredințare, o, Preacurată, căci atunci când Dumnezeu vrea și dorește, chiar și lucrurile mai presus de minte și cu neputință sunt săvârșite și împlinite cu ușurință. „Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință.“ De aceea și Iov a zis către Dumnezeu: „Știu că Tu poți toate și nimic nu-Ți este cu neputință.“

Lc. 1, 37

Iov 42, 2

De notat că melodul s-a inspirat din *Cuvântarea la Bunavestire* a dumnezeiescului Sofronie al Ierusalimului, unde acesta îi spune Fecioarei ca din partea îngerului: „Mă bucur văzându-ți vigilența, mă bucur pricepându-ți statornicia, mă bucur privind la chibzuința ta, cu toate că te împotrivești cuvintelor mele. Căci nu socotesc cuvintele tale drept neîncrezătoare, nici nu le găsesc ca pe unele de împotrivire, ci de cercetare înțeleaptă și destoinică, de minte care cercetează și de chibzuință.“ Sau mai degrabă s-a inspirat de la Evanghelistul Luca: „Iar ea, văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui și cugeta: «Ce fel de închinare poate fi aceasta?»“ , ceea ce sfințitul Teofilact tâlcuiește, zicând: „Și cugeta: Ce fel de închinare poate fi aceasta?» Nu cumva o fi oare una nelalocul ei și de desfrânare, ca cea a bărbatului spre fecioară? Sau poate una dumnezeiască? Fiindcă și Dumnezeu era pomenit în salutarea

Bnv 35, PG 87/3, 3264C

Lc. 1, 29

Tlc, PG 123, 701D

*cf. Bnv, PG 97,
901B-904A*

lui. “Iar Andrei zice: „Cugeta, nu pentru că mintea ei era cuprinsă de necredință – departe gândul! –, ci mai degrabă de teama față de neobișnuința cuvântului [...], căci era curată de orice întinăciune și liberă de orice amestec cu bărbat [...]. Și cugeta, zice, ca într-un divan de judecată al cugetului curat și cerceta cele spuse, ca să nu primească fără discernământ cuvântul.”

Cântarea a 3-a. Irmos

*Pe ai tăi cântăreți, de Dumnezeu Născătoare, izvorul cel viu și îmbelșugat,
care s-au adunat ceată duhovnicească, întărește-i; și întru cinstită
zămislirea ta de cununile slavei îi învrednicește.*

cf. 1 Cor. 12, 8

In. 4, 14

Melodul îndreaptă acest irmos către Născătoarea de Dumnezeu și zice: MO, Născătoare de Dumnezeu, Marie, tu ești izvorul cel viu și din belșug dăruitor al harismelor înțelepciunii și cunoașterii. Căci dacă în cei care doar primesc, prin credință, în inima lor harul Duhului, acesta devine izvor de apă vie și săltătoare spre viața veșnică, așa cum Domnul i-a spus samaritencii: „Apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă săltătoare spre viața veșnică”, cu cât mai mult harul Duhului devine izvor de apă vie în tine, Născătoare de Dumnezeu, cea care L-ai primit în neprihănitul tău pântece pe Fiul Tatălui celui fără de început și L-ai născut purtător de trup?

Așadar, Născătoare de Dumnezeu, fiind Tu *izvorul cel viu și îmbelșugat, întărește-i* pe piatra mărturisirii și a credinței în Fiul tău pe cei ce îți cântă ție, Pururea-Fecioară, și se adună în *ceată duhovnicească* pentru a aduce doxologie numelui tău. Melodul nu a spus „udă” sau „adapă” sau un alt verb, cum ar fi cerut înțelesul acestei sintagme: *izvorul cel viu și îmbelșugat, ci întărește*. A spus aceasta din necesitate, ca să arate că această cântare este a treia, a prorociței Ana, fiind un cuvânt specific cântării acesteia, căci e scris în ea:

Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1

„Întăritu-s-a inima mea întru Domnul.”

În continuare, imnograful mai spune: În vrednicește-i, Născătoare de Dumnezeu, de cununile slavei pe cântăreții tăi întru zămislirea ta cea sfântă. Căci dacă regii și conducătorii pământului au obiceiul de a-i îndestula pe supușii lor cu daruri regești și boierești la sărbătorile și praznicele lor pământești, atunci cu cât mai mult vei face tu asta, *de Dumnezeu Născătoare?* Căci fiind tu mărinimoasă și prin fire darnică, negreșit că îi vei bucura cu daruri cerești și de Maică a lui Dumnezeu pe cei care se îndeletnicesc cu imnele tale dumnezeiești.

A numit-o *de Dumnezeu Născătoare* pe Sfânta Fecioară fiindcă, potrivit aceluiași Ioan Damaschin, acest nume cuprinde întreaga taină a iconomieii; căci zice: „Acest nume cuprinde întreaga taină a iconomieii. Dacă cea care a născut este Născătoare de Dumnezeu, negreșit că Cel născut din ea este Dumnezeu, dar negreșit și om. Căci cum s-ar fi născut din femeie, ca Dumnezeu, Cel ce-Și are existența înainte de veci, dacă nu S-ar fi făcut om? Fiindcă Fiul Omului este om în chip vădit. Iar dacă Cel născut din femeie este Dumnezeu, atunci în chip vădit Unul Singur este Cel născut din Dumnezeu-Tatăl după ființa dumnezeiască și fără de început cu Cel născut din Fecioară în anii din urmă după ființa cea cu început și sub timp (adică omenească). Lucrul acesta indică un singur ipostas, două firi și două nașteri ale Domnului nostru Iisus Hristos.“

Dogm 56 (III, 12), PG 94, 1029C-1032A

Tropar

*Lipsit-a domnitor din Iuda, însă vremea sosit-a deja, când Se va arăta
Nădejdea neamurilor, Hristosul; dar tu lămurește-mi cum
Îl voi naște pe Acesta, fecioară fiind?*

În *Facere* este scris că atunci când patriarhul Iacov a îmbătrânit, i-a chemat pe toți fiii săi ca să-i binecuvânteze și ca să le spună cele ce se vor petrece în anii din urmă. Când a ajuns la Iuda, cel de-al patrulea fiu al său, a prorocit și a spus acestea: „Domnitor nu va lipsi din Iuda, și nici cârmuitor din coapsele lui până va veni ceea ce i-a fost hărăzit, iar El este așteptarea neamurilor.“ Această prorocie era un semn foarte clar al venirii Domnului, potrivit lui Chiril al Alexandriei, lui Teodoret, lui Ghenadie și lui Diodor, fiindcă iudeii au domnit, au stăpânit și au fost cârmuitori până când Irod, fiul lui Antipator, care era de neam palestinian, a ajuns domnitor peste iudei. Nu doar regii lipseau atunci din Iuda, ci și preoții și prorocii.*

Fc. 49, 10

*cf. Glf I, VII, PSB 39, p. 235
cf. Oct, PG 80, 217C
cf. FFe, PG 85, 1660A
cf. FFe, PG 33, 1579A*

Acestea fiind astfel cunoscute, Fecioara îi spune îngerului în acest tropar: Da, a lipsit (*ἐξέλιπεν*, adică a lipsit cu desăvârșire) orice domnitor din seminția lui Iuda, și văzut, și nevăzut. De aceea acum este de față vremea aceea în care Se va arăta în lume Hristos, Care este nădejdea și așteptarea neamurilor.

* Vezi despre Irod în nota de la canonul Nașterii lui Hristos, la troparul cântării a patra, care începe astfel: *Tu, Cel pe Care Iacov L-a numit odinioară „așteptarea neamurilor“, Hristoase... [vezi supra p. 148].*

cf. Oct,
PG 80, 220A

Gal. 3, 16

De ce este El nădejdea lor? Fiindcă Dumnezeu a dat această făgăduință lui Avraam, lui Isaac și lui Iacov: că în seminția lor va binecuvânta toate neamurile pământului, potrivit lui Teodoret. Seminția lor este Hristos, așa cum limpede a tâlcuit apostolul, zicând în *Epistola către Galateni*: „Or, făgăduințele au fost rostite lui Avraam și Seminției sale. Nu se zice: și «semințiilor» – ca de mai multe, ci ca de una singură: și Seminției tale, ceea ce înseamnă: Hristos.” Da, zice Fecioara, acum este vremea când Se va arăta Hristos. Iar tu, îngere, lămurește-mi în ce chip Îl voi naște pe El, de vreme ce sunt fecioară și fără de bărbat? Melodul repetă și aici cuvintele pe care Fecioara le-a spus mai sus ca să se convingă și să se încredințeze mai temeinic.

Tropar

Cauți de la mine să cunoști, Fecioară, chipul zămislirii tale? Dar acesta este de netâlcuit. Însă Duhul Sfânt, cu putere creatoare, umbrindu-te, îl va lucra.

450, 8

Lc. 1, 35

Acest tropar este rostit Fecioarei ca din partea îngerului și a fost inspirat de la Evanghelistul Luca. Căutând Fecioara să afle în ce chip Îl va zămisli pe Dumnezeu-Cuvântul, arhanghelul nu a avut altă scăpare decât la Duhul Sfânt; așadar, i-a zis: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri.” Prin urmare, melodul zice: Tu, Pururea-Fecioară Maria, cauți și dorești să afli de la mine în ce chip vei zămisli pe Fiul Unul-Născut și Cuvântul Tatălui. Dar să știi că chipul zămislirii tale, pe care îl cauți, este *de netâlcuit* și nicio limbă omenească sau îngerească nu îl poate lămuri.* *Însă Duhul Sfânt ...*

* De aceea și preameticulosul Fotie, în *Biblioteca*, la lectura 222, îl ia ca martor pe acel iubitor de contemplații și preaiubitor de durere (așa cum însuși Fotie îl numește), pe monahul Iovie, care zice: „Era nevoie ca taina întrupării Cuvântului să fie umbrită, ca să fie mai ușor de primit pentru cei ce o vor auzi și ca să fie tănuțită de stăpânitorul întunericului. Ignatie Teoforul spune că trei lucruri au fost tănuțite de stăpânitorul acestui veac: fecioria Mariei, zămislirea Domnului și răstignirea. Și insuflatul de Dumnezeu Pavel spune despre stăpânitorii acestui veac «că, dacă ar fi cunoscut-o, nu L-ar fi răstignit pe Domnul slavei» (1 Cor. 2, 8)“ [PG 103, 785BC; Ignatie, *EpFlp*, PG 5, 929A]. De aceea sfințitul Teofilact spune că „Dumnezeu a îngăduit ca Maria să fie logodită cu Iosif [...], pentru a-l avea drept ocrotitor în primejdii, căci și în timpul fugii în Egipt el s-a îngrijit de ea și a scăpat-o. Dar a fost logodită și ca să rămână tănuțită față de diavol, căci dacă diavolul ar fi auzit că Fecioara va lua în pânțe, le-ar fi pândit pe fecioare. Prin urmare, Pururea-Fecioara a fost logodită cu Iosif ca amăgitorul să poată fi amăgit, iar însoțirea a fost făcută doar de formă, nu și în faptă“ [TMT, PG 123, 156A]. Vezi și tâlcuirea troparului *Înțelepciune, Cuvânt și Putere...*, din cântarea 1 de la Nașterea lui Hristos [vezi *supra* pp. 139-140].

umbrindu-te, acoperindu-te cu totul și învăluindu-te, va lucra cu a Sa *putere creatoare* zămislirea ta, adică zămislirea Fiului lui Dumnezeu în pântecele tău.

Melodul a inversat cuvintele de mai sus ale Evangheliei în acest fel, fiind silit de melosul troparelor. Tâlcuirea cuvintelor este aceasta, potrivit sfințitului Teofilact: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine, făcând pântecele tău roditor și creându-I trup Cuvântului deoființă cu El. Iar puterea Celui Preaînalt te va umbri, adică Fiul lui Dumnezeu, pentru că, potrivit lui Pavel, Hristos este puterea lui Dumnezeu. El te va acoperi și te va învălui cu totul. Căci așa cum pasărea își umbrește puii, cuprinzându-i pe toți cu aripile, tot așa și puterea lui Dumnezeu a cuprins-o cu totul pe Fecioară – asta înseamnă a umbri.“ Iar marele Atanasie tâlcuiește cuvintele astfel: „Venirea Duhului s-a petrecut cu toate cele pe care le are El în mod ființial potrivit cu obârșia Sa dumnezeiască, dându-i Fecioarei har ca să se bucure de toate [...], ca să-i fie sfințit trupul și ca să poată purta mântuitoarea sarkină. [...] Și astfel, nu prin putere și lucrare (δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ), ci cu toată plinătatea dumnezeirii S-a întrupat și S-a înomenit apoi în ea acest ipostas al Fiului lui Dumnezeu, ipostas care era de la început Dumnezeu și mai presus de început.“ Cam așa zice și Ioan Damaschin: „Așadar, după învoirea Sfintei Fecioare, Duhul Sfânt a venit peste ea [...], curățind-o și dându-i puterea de a primi dumnezeirea Cuvântului și, în același timp, pe cea de a naște. Iar atunci înțelepciunea și puterea ipostatică a Preaînaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, a umbrit-o.“ Și Grigorie Palama spune: „Căci tu, Fecioară, – zice el – ești sfântă și plină de har. Duhul Sfânt Se va pogori iarăși peste tine, pregătind și rânduind dinainte, printr-o adăugire mai sporită de sfințenie, lucrarea dumnezeiască. Iar puterea Celui Preaînalt te va umbri, întărindu-te și alcătuindu-Și, în același timp, omenitatea prin umbrirea ei și pentru legătura cu ea.“

Dar ce vrea să spună cu faptul că Duhul Sfânt a lucrat zămislirea Fecioarei *cu putere creatoare*? Ascultă cu atenție, fiindcă înțelesul este adânc. Marele Vasile, tâlcuind cuvântul pe care îngerul l-a spus lui Iosif Logodnicul: „Iosife, fiul lui David, nu te teme s-o iei pe Maria drept femeia ta, fiindcă ce S-a născut (γεννηθέν) într-înșea este din Duhul Sfânt“, zice așa: „Prepoziția «din» este spusă fie în mod creator [potrivit cu versetul: „un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate“, căci toate au fost zidite din Dumnezeu în mod creator, după ființă, putere și lucrare], fie în mod născător [așa cum Fiul S-a născut din Tatăl, potrivit cu versetul: „Din pântece mai înainte de

cf. 1 Cor. 1, 24

TLc, PG 123, 705A

cf. Bnv 9, PG 28, 929BC

Dogm 46 (III, 2), PG 94, 985B

Om 14, 13, ΓΠΣ 6, p. 171

Mt. 1, 20

1 Cor. 8, 6

Ps. 109, 3 luceafăr Te-am născut“; mai adaugă și „în mod purcezător“, așa cum Duhul Sfânt purcede din același Tată], fie în mod natural, așa cum lucrarea noastră iese din noi sau așa cum strălucirea soarelui iese din el sau, ca să spun și mai limpede, așa cum lucrarea iese din lucrător, căci toată lucrarea dumnezeiască iese din Dumnezeu.“ Apoi, Sfântul încheie spunând că trupul Domnului a fost zidit în Fecioară de către Duhul Sfânt în mod creator, iar nu în mod născător și nici în mod natural: „Prin urmare, dacă trupul mai presus de lume al lui Hristos este din Duhul Sfânt, atunci nu e cu puțință să fie rod născut din El, fiindcă «ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este». Și iarăși, nu este din El ca lucrare (ἐνέργεια) a Lui, fiindcă, în cazul firii simple și netrupești, lucrarea primește aceeași rațiune a ființei [cu privire la caracterul nezidit și veșnic]. Rămâne deci că este din El ca zidire a Lui.“ Iar Ioan Damaschin spune: „Fiul lui Dumnezeu [...] și-a alcătuit Sieși din neprihănitul și preacuratul ei sânge trup însuflețit cu suflet rațional și inteligibil, pârgă a frământăturii noastre, nu cu sămânță, ci în mod creator, prin Duhul Sfânt.“ Și iarăși: „Hristos S-a uns pe Sine Însuși: ca Dumnezeu, a uns trupul cu dumnezeirea, iar ca om, a fost uns; căci El este și una, și alta. Dumnezeirea este ungera omenității.“ Dar și Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvintele lui Isaia: „Și am intrat la prorociță; și ea a luat în pântece și a născut fiu“, zice: „Cum poate să se îndoiască cineva că acel trup preasfânt, unit cu Cuvântul, a fost alcătuit din Duhul Sfânt? Astfel că lucrarea Duhului, prin care trupul a fost plămădit în Sfânta Fecioară, era prefigurată, în chip învăluit, de imaginea împreunării. Căci și în acest fel Hristos S-a făcut pârgă a celor care s-au sfințit în Duhul și care nu din sânge, nici din voință trupească, nici din voință bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut. Așadar, El este născut al Duhului după trup și înainte de ceilalți, ca printre aceia să ne naștem și noi mulțumită Lui.“

Prin urmare, Duhul Sfânt a zidit trupul împărătesc, dumnezeiesc și ipostatic al Domnului prin lucrarea creatoare cu care le-a zidit pe toate, adică nu după rânduiala firii, potrivit căreia trupurile oamenilor se nasc, prin sămânță, unul din altul. Ce concluzie tragem de aici? Că, întrucât lucrarea Sfintei Treimi în cele din afară este una singură – a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt –, după dogma obștească a teologhisitorilor, nu doar Duhul Sfânt a zidit și a creat trupul împărătesc al Domnului din preaneprihănitul sânge al Fecioarei, ci și Tatăl și Fiul sau, simplu spus, toată Sfânta Treime. Tatăl a binevoit întruparea Fiului, Fiul și-a lucrat-o Sieși, iar Duhul Sfânt

a desăvârșit-o. Unii dau ca pildă, în acest sens, trei oameni, dintre care unul îmbracă o mantie, iar ceilalți doi îl ajută să o poarte. De aceea înțeleptul Psellos prăznuiește la această sărbătoare, zicând: „Deoarece Unul din Treimea dumnezeiască și primă a săvârșit taina – zic de unicul Fiu al Tatălui –, împreună cu El au conlucrat și Tatăl și Duhul.“ Iar Ioan Geometrul zice: „Vom mărturisi că, în privința Ipostasurilor, singur Fiul S-a amestecat (κεκοῦσθαι) cu singur trupul Său. Dar nu tot astfel a fost și în planul lucrării, cum a fost în planul ipostatic cu Fiul singur, ci Își lucrează întruparea prin bunăvoința Tatălui și prin conlucrarea Duhului. Și astfel Treimea mi Se face iarăși cunoscută fiind unită, iar Dumnezeu cel Unul, înainte să Se împartă, Se unește.“ Ia seama că și arhanghelul Gavriil, când Născătoarea de Dumnezeu a zămislit, i-a făcut cunoscută Sfânta Treime, numindu-L pe Tatăl „Cel Preaînalt“, pe Fiul „putere“, iar pe Duhul Sfânt „Duh“, așa cum tâlcuiește Teofilact. Zice și sfințitul Augustin în capitolul 5 din cartea a II-a în *Despre Treime*: „Zămislirea și rodul născut al Mariei sunt lucrarea Treimii, Care le-a creat pe toate și Care le creează și pe acestea“ (în *Cuvântarea a III-a la Bunavestire* a lui Vrienie).

Deci așa cum Sfânta Treime l-a plămădit, cu sfat de obște, pe primul om, pe Adam, din *adâman*, adică din pământ fecioresc (căci asta înseamnă în ebraică numele lui Adam), tot așa L-a zidit și pe noul Adam din pământ fecioresc, adică din pântecul feciorelnic al Născătoarei de Dumnezeu, prin Care a lucrat replămădirea lui Adam cel zdrobit. De aceea Grigorie al Nyssei, prăznuind de Bunavestire, teologhisește în chip strălucit: „Știe Duhul Sfânt ce va lucra, știe Fiul cum Își va clădi lăcașul duhovnicesc. [...] El Se îmbracă cu chipul de rob precum voiește. Tatăl cunoaște înomenirea Unuia-Născut al Său, căci unde este Duhul Sfânt, acolo este și Fiul, și unde este Fiul, acolo este și Tatăl. Nedespărțită e Treimea, neseparată e Treimea, neîmpărțită e Treimea, căci așa cum, la început, când Dumnezeu l-a plămădit pe om, a îndemnat la lucrare pe Fiul și pe Duhul, zicând: «Să facem om după chipul și asemănarea Noastră», tot așa și acum, când plămădirea din nou se săvârșește, Sfânta Treime iarăși este de față, în chip negrăit, fiindcă așa cum plămădirea dintâi a fost a Ei, tot așa și plămădirea din nou Îi este comună.“ A spus și Glas de Aur: „Unde Se află Unul dintre Ipostasurile Treimii, acolo Se află și Treimea, căci e nedespărțită și unită cu toată acrivia.“ Cam același lucru spune și Grigorie al Tesalonicului la începutul *Cuvântării* sale *la Bunavestire*, ca și cum s-ar fi inspirat de la dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, anume că Sfânta Treime S-a arătat atât la plămădirea omului, cât și la replămădirea lui.

cf. *Bnv* 7,
PO 16, p. 524

Bnv 20, *PG* 106,
829D-832A

cf. *TLc*,
PG 123, 705C
Trin II, 5, 9, *PL*
42, 850 *apud* Iosif
Vrienie, *Bnv* III,
IBE 2, p. 192

Fc. 1, 26

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, *PG* 62, 767

TRom 13, 8,
PG 60, 519

Identificat în
Om 60, 4,
ΓΠΣ 6, p. 647

Deoarece zămislirea Fecioarei s-a petrecut în mod creator, adică prin puterea creatoare a Sfântului Duh sau, mai bine zis, a Sfintei Treimi, precum spuneam, iar nu cu sămânță, adică după rânduiala firii, de aceea a urmat, prin necesitate, ca această zămislire de negrăit să covârșească hotarele firii omenești, întrucât firea are nevoie de patru lucruri pentru desăvârșirea făcutului, potrivit înțeleptului Koressios: zămislirea, primirea chipului sau a formei, mișcarea și desăvârșirea. Zămislirea se face prin sămânță de către cei doi și durează șase sau șapte zile. Primirea formei sau a chipului înseamnă modelarea tuturor mădurelor trupului, care la băieți durează treizeci sau treizeci și cinci de zile, iar la fete, patruzeci de zile. Mișcarea embrionului are loc, la băieți, după trei luni, iar la fete, după patru luni. Iar desăvârșirea, potrivit căreia embrionul poate deja trăi, durează până la naștere.

Dar zămislirea Domnului din sângele feciorelnic a fost mai presus de toate aceste etape ale firii, pentru că, așa cum spun mulți teologhisitori, acestea s-au petrecut deodată: unirea ipostatică, luarea asupra-Și a trupului, alcătuirea, zămislirea, primirea formei, îndumnezeirea, căci așa trebuia să fie firea noastră luată de Dumnezeu-Cuvântul asupra-Și. De aceea Ioan Damaschin spune în acea cugetare a lui: „În același timp trup, în același timp trup al lui Dumnezeu-Cuvântul.”* Tot astfel spune și Sofronie al

*Dogm 46 (III, 2),
PG 94, 985C*

* De aceea și alți teologhisitori spun că atunci când firea omenității s-a unit ipostatic cu Dumnezeu-Cuvântul prin această unire: a) trupul a primit chip într-o clipită în mod desăvârșit, așa cum spuneam; b) sufletul s-a îmbogățit cu plinătatea înțelepciunii și a harului: „plin de har, zice, și de adevăr“ (In. 1, 14), și cu slava dumnezeirii unite ipostatic cu El (vezi nota troparului care zice: *Pe întregul Adam purtându-l, Hristoase...*, de la primul canon al Schimbării la Față [vol. II, pp. 459-462: vezi în tâlcuire; nu există notă, de fapt]); c) slava sufletului nu s-a revărsat și în trup, drept care a rămas pătimitor și stricăcios; d) cunoașterea și vederea fericirii, care au fost date sufletului Domnului, nu au alungat din el întristarea și asprimea durerilor de care sufletul omului are parte. Teologhisitorii conchid că Hristos a avut, în această viață, fericita vedere, plecând de la spusele sfințitului Augustin în ultimul capitol al cărții a IV-a din *Despre armonia Evangheliștilor*, anume că Hristos era diferit de ceilalți oameni: „Nimănui nu i-a fost dat a-L vedea pe Dumnezeu în această viață, cum I-a fost dat Lui“ [cf. *CEv IV*, 10, 20, *PL 34*, 1227]. În conglăsuire cu acestea se află și acel cuvânt: „Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel care S-a pogorât din cer, Fiul Omului, Cel ce este în cer“ (In. 3, 13), fiindcă, zic ei, era în cer prin mijlocirea fericitei vederi. Vezi și la Atanasie în *Cuvântarea la Buna Vestire* [6, *PG 28*, 925AB].

Mai adăugăm aici că, deși unirea ipostatică, asumarea trupului și celelalte pe care le-am amintit mai sus s-au petrecut deodată ca timp, totuși ele nu s-au petrecut deodată și ca ordine, fiindcă Grigorie Teologul a spus: „Cel neîncăput Se face încăput prin mijlocirea sufletului inteligibil, care slujește ca mijlocitor între dumnezeire și grosimea trupului“ [*Cuv38*, 13, *PG 36*, 325C]. Și iarăși: „Ce spun însă eu, care nu sunt filozof, nici învățat? Minte se amestecă cu mintea, fiindcă îi este mai apropiată și mai înrudită și slujește ca

Ierusalimului, care prăznuiește la această sărbătoare: „În același timp trup însuflețit și rațional, în același timp trup al lui Dumnezeu-Cuvântul, căci avea în El ipostasul [adică ființa], dar alcătuirea nu o avea înainte de El, nici nu a existat un trup care să fi fost al altcuiva dintre noi, oamenii, și care să se fi unit atunci cu Dumnezeu-Cuvântul [...], ci în același timp a fost trup însuflețit și rațional și trup însuflețit și rațional al lui Dumnezeu-Cuvântul, luat din sângele feciorelnic și neprihănit al neprihănitei Fecioare.“

*cf. Bnv 46,
PG 8713, 3277C*

De aceea și marele Vasile, tâlcuind cuvintele: „fiindcă ce S-a născut (γεννηθῆν) într-însa este de la Duhul Sfânt“, a zis: „De aici e limpede că alcătuirea nu s-a petrecut în Domnul potrivit cu firea comună a trupului, fiindcă ceea ce era purtat în pântece s-a desăvârșit deodată, cum o arată cuvintele; nu S-a format, puțin câte puțin, printr-o plămădire în etape, căci nu s-a spus «ce S-a zămislit (κνηθῆν)» [adică ceea ce a fost luat în pântece neavând formă], ci «ce S-a născut» [adică având deja formă].“ Același lucru îl spune și Ioan Damaschin: „Chipul nu s-a plinit prin adăugiri treptate, ci s-a desăvârșit deodată.“ Apare însă o nepotrivire și o neclaritate între Vasile și sfințitul Teofilact și alții, printre care și Ioan Zonaras, pentru că Teofilact, tâlcuind cuvântul rostit Fecioarei de către Gavriil: „și Sfântul Care Se va naște din tine“*, zice: „Ceea ce crește, treptat, în pântecel tău, dar care n-a fost desăvârșit deodată.“ Dar și Glas de Aur zice același lucru: „Și cum Se face om? Este purtat în pântece, crește puțin câte puțin și merge pe calea

Mr. 1, 20

*Nașt 4, PG 31,
1465A*

*Dogm 46 (III, 2),
PG 94, 985B*

Lc. 1, 35

TLe, PG 123, 705B

mijlocitoare pentru trup între dumnezeire și grosimea acestuia“ [Ep101, 49, OT, nr. 1/2013, p. 93]. Teologul arată în mod clar cu aceasta că Dumnezeu-Cuvântul nu S-a unit în chip nemijlocit cu trupul, ci în etape. Mai întâi S-a unit cu sufletul inteligibil, iar prin suflet S-a unit și cu trupul. În conglăsuire cu acestea se află și proparul cântării a șasea de la glasul 1 din Octoih: „Minte nepătimitoare și nematerialnică fiind, Hristos-Dumnezeu Se amestecă cu mintea omenească ce slujește ca mijlocitoare între firea dumnezeiască și grosimea trupului.“ Dar nimeni nu poate înțelege sau spune care este ordinea celor amintite, fiindcă doar Cel ce a lucrat această taină sau, mai bine zis, Cel ce Sieși Și-a lucrat-o, doar El cunoaște ordinea în care a lucrat-o sau Sieși Și-a lucrat-o.

* Notăm aici că, într-o cuvântare, Sfântul Efrem Sirul seamănă Nașterea Domnului din Fecioară cu mărgăritarul din scoică și spune că aceste cuvinte sunt scrise astfel: „Și Sfântul Care Se va naște din tine.“ Dar unele copii ale Evangheliilor, zice el, nu cuprind această sintagmă [„din tine“], dându-le ereticilor felurite prilejuri [CHaer, ENE 6, p. 151]. Dar și Andrei al Cretei, prăznuind la această sărbătoare, adaugă sintagma „din tine“ [PG 97, 893C; 905A]. Tot astfel scrie și Epifanie al Ciprului când vorbește despre erezia ebioniților [Haer I, II, 30, 20, PG 41, 440C]. Așadar, potrivit acestor sfinți, sintagma „din tine“ trebuie adăugată neapărat. De aceea mă mir cum de ea a fost omisă în Evangheliile tipărite acum.

Eutr. 11,
PG 52, 405-406

staturii mele. Cine? Iconomia, nu dumnezeirea. Chipul de rob, nu cel al Stăpânului. Trupul meu, nu ființa Aceluia, crește puțin câte puțin și Se amestecă cu oamenii.“ Însă, după părerea mea, această nepotrivire poate fi armonizată dacă înțelegem că mădulele Pruncului dumnezeiesc și ipostatic au primit pe dată formă în pântecul Fecioarei, cum zice Vasile, dar fără ca mădulele formate să crească dintr-odată și să devină desăvârșite, ca cele ale pruncului de nouă luni. Pentru că de s-ar fi întâmplat astfel, pântecul Fecioarei s-ar fi mărit imediat și, ca urmare, Pruncul S-ar fi născut imediat, ceea ce ar fi fost o necuviință. Așadar, mădulele formate au crescut, puțin câte puțin, până când Pruncul a ajuns de nouă luni și S-a născut, cum zic sfințitul Teofilact și ceilalți.

Tropar

Strămoașa mea, primind sfatul șarpelui, din desfătarea cea dumnezeiască a fost ostracizată; pentru aceasta și eu mă tem de salutarea ta cea străină, păzindu-mă (εὐλαβοῦμένη) de alunecare.

În acest tropar, Născătoarea de Dumnezeu îi răspunde îngerului, arătându-i gândul pe care îl avea cu privire la vechea cădere pătimită de strămoașa Eva și îi zice: Eva cea de demult, strămoașa mea și a tuturor oamenilor, primind sfatul amăgitor pe care i l-a dat încolăcitul șarpe, diavolul, spunându-i: „Nu veți muri de moarte, ci Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca niște dumnezei, cunoscând binele și răul“; deci Eva, primind acest sfat de la diavol, a fost ostracizată, adică exilată din raiul aflat în Eden, adică din desfătare, fiindcă Eden, în ebraică, înseamnă „desfătare“, datorită desfătării și bucuriei din acel loc și datorită frumuseții și veseliei pe care acesta le dădea atât trupului, cât și sufletului. A spus că a fost ostracizată pentru că atenienii aveau obiceiul ca, atunci când urmau să exileze pe cineva, cei care cădeau de acord cu exilarea scriau numele aceluia pe o bucată de ostracă.*

Fc. 3, 4-5

* Și Zonaras, în tâlcuirea la glasul *Varys* [7] din Octoih, la troparul Născătoarei: „Bucură-te, fiica lui Adam cel căzut...“, zice acestea: „Ostracizare înseamnă exilare și alungare. S-a ajuns la acest nume din următoarea cauză: în Atena, când cineva era prins asupra unei greșeli și urma să fie osândit la pedeapsă, poporul se aduna și scria fiecare pe o bucată de ostracă votul împotriva aceluia. În agoră exista un loc împrejmuit cu garduri, unde erau așezate bucățile de ostracă împreună cu voturile, iar când cei ce votau ajungeau la un anumit număr, cel

Prin urmare, de aceea mă tem și eu – zice – de această salutare mai presus de minte pe care mi-o rostești, o, îngerule al lui Dumnezeu. A numit salutare (χαιρετισμόν) cuvântul folosit de obicei, spus ei de către Arhanghel, adică „Bucură-te“ (χαῖρε); și l-a numit „străin“ și „mai presus de minte“ din pricina cuvintelor: „Ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine“ și: „Binecuvântată ești tu între femei“, fiindcă acestea sunt străine printre oameni. Iar apoi Fecioara a zis: Preget și mă tem¹ ca nu cumva să alunec și eu ca Eva și să am parte de cădere și surpare. Ia seama că nici Evanghelia, nici melodul nu spun, aici, că Fecioara s-a tulburat și s-a temut de chipul îngerului, ci de salutarea acestuia, socotind că fapta lui este mai presus de minte, fiindcă așa spune și Psellos: „Nici chipul nu i-a dat de bănuț și nici nu s-a temut de înfățișarea vestitorului, fiindcă se făcuse mai omenesc, cum tocmai s-a spus, ci era reținută la auzul bunelor vestiri.“ De aceea foarte frumos a spus și Grigorie al Neocezareei, prăznuind la această sărbătoare: „Ea s-a tulburat din pricina acestui cuvânt, pentru că nu era obișnuită deloc cu convorbirile oamenilor și îndrăgea isihia ca pe o maică a cugetării feciorelnice și a curăției, drept care avea un chip curat, nepătat și neîntinat. Ea nu s-a temut de chipul îngerului, cum pătesc cei mai mulți proroci, pentru că și adevărata feciorie este înrudită cu îngerii.“

Lc. 1, 28

Bnv 6, PO 16,
p. 523

Bnv, PG 10, 1157A

Născătoarea de Dumnezeu cunoștea căderea Evei, pentru că, pe de-o parte, era plină de înțelepciune dumnezeiască și luminată de Duhul Sfânt, iar pe de altă parte, pentru că, aflându-se vreme de doisprezece ani în Sfânta Sfințelor, a auzit citindu-se de afară Sfintele Scripturi, și din ele a aflat de călcarea și de alunecarea strămoșilor, după cum spune dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului în *Prima sa Cuvântare la Intrarea Maicii Domnului în Templu*. Iar Andrei al Cretei scrie în cuvântarea sa la Bunavestire astfel: „Era firesc ca Fecioara, fiind de neam ales și fiică a lui David, să nu fie lipsită de dumnezeieștile povestiri din Scripturi, așa încât să se ducă de îndată cu mintea la

cf. Om53, 48,
ΓΠΣ 6, pp. 575-576

condamnat prin vot era alungat din cetate. Așadar, fiindcă votul se făcea cu bucați de ostracă, alungarea s-a numit «ostracizare». În felul acesta descrie și Plutarh, în *Vieți paralele*, ostracizarea lui Aristide [cf. Plutarh, *Arist 7*, în *VP 2*, p. 238].“

¹ Prin aceste două verbe este explicat verbul din tropar εὐλαβέομαι, care are ca etimon expresia εὐ λαμβάνω, „a ține bine ceva în mână“, de unde sensurile de „a fi precaut“, „a băga de seamă“, „a se păzi de ceva“ primejdios. Tot de aici au derivat și sensurile de „a se teme“, „a se sfii de ceva“, „a avea cinste și respect față de ceva sacru“. Prin urmare, verbul în cauză a fost echivalat în traducerea de față fie cu „a se păzi de“, fie cu „a se sfii de“, în funcție de context.

Bnv, PG 97, 904A căderea strămoașei, amintindu-și de alunecarea acesteia, venită din amăgire, și de toate cele asemănătoare, istorisite de cei din vechime.“

Tropar

Ca slujitor al lui Dumnezeu am fost trimis să-ți vestesc sfatul cel dumnezeiesc.*

Pentru ce te temi, cea cu totul nepătată, de mine, care mai degrabă eu mă tem de tine?

Pentru ce te sfești (εὐλαβῆ), Stăpână, de mine, care cu cinstire mă sfiesc de tine?

Acest tropar este răspunsul îngerului către Fecioară, căci zice: O, ceea ce ești mai presus de orice pată, Marie, eu sunt slujitorul măreției lui Dumnezeu, care laud neîncetat pe Dumnezeul cel în Treime împreună cu toate cetele puterilor cerești. Și am fost trimis ca să-ți fac cunoscut sfatul Său negrăit și ascuns, pe care îl avea dinainte de veci: ca Fiul Său Unul-Născut să ia trup. De aceea eu sunt rob și trimis. Așadar, *pentru ce te temi* tu, Doamna și Stăpâna lumii, de mine, robul, care mai degrabă eu mă tem de tine? Sau de ce pregeți și te sfești de mine, cel ce mă sfiesc de tine cu toată cinstirea?

Melodul s-a inspirat aici din *Cuvântarea la Bunavestire* a lui Sofronie al Ierusalimului, care zice: „Știu cui grăiesc, aflându-mă de față; știu către cine am fost trimis de la Dumnezeu; știu cui am fost rânduit de mai înainte să slujesc. Dimpotrivă, eu mă înspăimânt când te privesc și mă umplu de frică și de teamă. Dimpotrivă, eu mă minunez de măreția ta și mă umplu de groază și de spaimă; eu mă înfricoșez de harul tău; eu sunt cel uluit de strălucirea ta. Eu sunt rob și slujitor, iar tu vei fi Maica Dumnezeului, Stăpânului și Ziditorului meu. Eu sunt, prin fire, îngerul bucuriei; nu sunt cunoscut ca vestitor al întristării. Așadar, *pentru ce te înfricoșezi* de cel care, dimpotrivă, el se înfricoșează de tine? *Pentru ce te temi* de cel ce se teme de vrednicia ta? *Pentru ce te înspăimânți* de cel ce se înspăimântă de harul tău? *Pentru ce te sfești* de cel ce se sfește de strălucirea ta?“ Vrednice de amintit sunt și cele spuse de anonim la acest tropar, fiindcă zice că îngerul de aceea a spus că e *slujitor al lui Dumnezeu*, ca să se deosebească pe sine de diavolul apostat² și ca

*cf. Bnv 26,
PG 87/3, 3249AB*

* Însă în alte locuri este scris *μηνύσαι σοι* (care este interpretat ca propoziție finală cu *ἵνα*), dar este mai corect cu *μηνύσων σοι*, pentru că, potrivit gramaticienilor, principalele verbe de mișcare se construiesc cu participiul viitor.

² Joc de cuvinte irealizabil în română: ἀπο-στάτης, *apostat*, care s-a îndepărtat, și παρα-στάτης, *slujitor*, care stă alături, gata să slujească.

să alunge de la Fecioară orice bănuială și temere. O, Fecioară – îi spune –, nu te teme, căci eu nu sunt precum diavolul care s-a depărtat de Dumnezeu și a amăgit-o pe strămoașa Eva. Eu sunt slujitorul lui Dumnezeu, care neîncetat laud măreția Lui. De aceea nu e cu putință să te amăgesc.

Sofronie al Ierusalimului este nedumerit de ce nu a fost trimis de la Dumnezeu un alt înger decât Gavriil? Dezlegând această nedumerire, spune că, întrucât Cel născut era Dumnezeu și om, Gavriil a fost rânduit în mod potrivit ca slujitor al tainei, pentru că numele său înseamnă „Dumnezeu-om“. Ascultă chiar cuvintele sale: „De aceea eu însumi, Gavriil, am fost trimis la tine, Fecioară, ca să arăt cu numele acesta al meu că Cel ce Se naște din tine, neprihănită Fecioară, este Dumnezeu și om.» Căci dacă tâlcuim numele «Gavriil», el înseamnă «Dumnezeu și om». Fiindcă erau mulți îngeri în cer, dar pe niciunul dintre aceștia nu a voit să-l trimită. „Aceași tâlcuire a numelui lui Gavriil o face și Proclu al Constantinopolului. Însă Teofan Kerameus, episcopul Tavromeniei, prăznuind la această sărbătoare, zice: „Fiindcă înțeleptul Maxim ne-a învățat că, plecând de la literele numelor și de la numărul lor, putem ajunge la înțelesuri mai înalte; iar numele lui Gavriil este format din șapte litere. Numele arată că Hristos, Cel binevestit de Gavriil că Se va naște, vine să mântuiască întreaga lume, care este măsurată de această mișcare înșeptită și hotărnicită în șapte veacuri.“ Același lucru îl spune și Iosif Vrienie.

Bnu 44, PG 87/3, 3276B

cf. SfMaria 4, PG 65, 685A

cf. Ambig, PSB 80, p. 337

*Bnu, PG 132, 933C
cf. Bnu II, IBE 2, p. 131*

Cântarea a 4-a. Irmos

Sfatul cel de nepătruns și dumnezeiesc al intrupării Tale din Fecioară, Preainalte, înțelegându-l prorocul Avacum, a strigat: Slavă puterii Tale, Doamne.*

Cântarea a patra este un poem al prorocului Avacum, drept care în acest irmos din cântarea a patra sfințitul melod s-a inspirat din el. Deoarece Avacum zice: „Doamne, auzit-am auzul Tău și m-am spăimântat! Doamne, înțeles-am lucrurile Tale și m-am minunat“, melodul își îndreaptă cuvântul către Stăpânul Hristos și zice: Doamne, înțelegând prorocul Avacum sfatul cel *dumnezeiesc* și *de nepătruns* al Părintelui Tău fără de început, pe care l-a hotărât mai înainte de veci spre intruparea Ta din Fecioară, al

Ode 4, 2/Avac. 3, 2

* Alții zic: τὴν τῆς ἐκ Παρθένου σαρκώσεως, *cel al intrupării Tale din Fecioară.*

cărei Fiu ești și Care, ca Dumnezeu, ești preaînalt și mai presus de toate, a strigat Ție: *Slavă puterii Tale, Doamne*. Prin cuvântul „auz“, prorocul înțelege taina înomenirii Domnului, iar prin „lucrurile Tale“ înțelege minunile Fiului întrupat al lui Dumnezeu. Acest cuvânt este specific cântării a patra și poate a fost preluat din cuvintele pe care Avacum le spune în această cântare: „Domnul, Dumnezeuul meu, este puterea mea.“

Ode 4, 19/
Avac. 3, 19

Despre acest sfat al Tatălui scrie și Isaia, numindu-l „cel vechi“ și „adevărat“, iar faptele economiei întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul, săvârșite în urma acestui sfat, le numește „lucruri minunate“. Așadar, mișcat fiind de uimire, s-a umplut de doxologie către Dumnezeu, Care a hotărât acest sfat spre replămădirea și mântuirea oamenilor, și cere să se întâmple mai repede, spunând așa: „Doamne, Dumnezeuul meu, pe Tine te voi slăvi, în cântări voi lăuda numele Tău; căci ai făcut lucruri minunate, sfatul cel vechi și adevărat. Așa să fie, Doamne!“ Dar de ce a numit acest sfat *de nepătruns*?³

Is. 25, 1

Nu numai pentru că nu putea fi gândit de nicio minte, fie ea și a îngerilor dintâi, așezați fără mijlocire în jurul lui Dumnezeu, ci și fiindcă era atât de ascuns și de adânc, încât nu rămânea nici cea mai mică urmă de înțelegere pentru mințile îngerilor și ale oamenilor.

Iar dacă toate celelalte sfaturi, judecăți și economii ale lui Dumnezeu sunt de necercetat și de nepătruns, după cum le numește fericitul Pavel: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât sunt de nepătrunse căile Lui!“ , atunci cu atât era mai de nepătruns, mai depărtat de veacuri și mai tainic sfatul lui Dumnezeu privitor la economia întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul? Așadar, se cuvine aici să-I grăim lui Dumnezeu acel cuvânt din psalmi: „Urmele Tale nu se vor cunoaște.“ Deci bine l-a asemănat teoforul Maxim pe Dumnezeu cu leul, pentru că așa cum leul își șterge, în mers, urmele cu coada ca să nu fie găsit de vânători, tot așa și Dumnezeu șterge urmele sfaturilor Sale ascunse, ca nimeni să nu le poată găsi și pricepe.*

Rom. 11, 33

Ps. 76, 19

SIC, PG 4, 112D

³ Adjectivul ἀνεξιχνίαστος, echivalat în traducerea Noului Testament cu sintagma „de nepătruns“, provine de la verbul ἐξιχνιάζω, „a urmări amănunțit“, de unde și corelarea lui, în tâlcuire, cu ideea de „urme“ și de „a urmări“.

* De notat că, de vreme ce cântarea a patra din canonul alcătuit Născătoarei de Dumnezeu pe glasul al 4-lea are două irmoase, noi le-am tâlcuit pe amândouă. [Acest irmos nu se află în mineiele grecești și românești actuale.]

Irmos

*Cel ce șade întru slavă, pe tronul dumnezeirii, în nor ușor a venit Iisus,
Cel mai presus de dumnezeire și a mântuit cu neprihănită palmă
pe cei ce strigă: Slavă puterii Tale, Doamne!*

Acest irmos este inspirat de la prorocul Isaia, căci zice: „Iată, Domnul șade pe nor ușor.“ Prin „nor ușor“ este înțeleasă Fecioara, pentru că era ușoară față de orice păcat cu voia. Prin urmare, melodul spune că Iisus Hristos, Care este mai presus de toți dumnezeii, după cum a zis David – de unde și este numit „mai presus de dumnezeire“* –, șezând înaintea întru slavă pe tronul dumnezeirii, ca Dumnezeu – „Dumnezeu șade pe tronul Său cel sfânt“ –, în anii din urmă a venit șezând în nor ușor, adică în Doamna și Născătoarea de Dumnezeu, care a fost numită nor fiindcă era mai presus de pământ și de cele pământești, iar ușor, fiindcă era liberă de orice povară a păcatului cu voia, chiar și de cea mai neînsemnată momeală a vreunui gând pătimăș. Căci așa se cuvenea să fie cea care a ajuns Maică a lui Dumnezeu, adică cu totul nevinovată și mai presus de orice prihană, după cum e numită în *Cântarea Cântărilor*: „Frumoasă ești, apropiata mea, pe de-a-ntregul și-n tine prihană nu se află“, pentru ca sfințenia fără seamăn a Maicii să fie lauda Fiului, cum spune Sirah: „Părinții lor sunt lauda copiilor.“

Nor ușor mai poate fi înțeles trupul omenesc luat asupra-și de Domnul, care era atât de ușor, că în tot răstimpul celor nouă luni, cât s-a aflat în pânțele Fecioarei și Maicii Sale, nu i-a pricinuit acesteia nicio povară sau osteneală. Șezând, așadar, Fiul lui Dumnezeu în acest trup dumnezeiesc și ipostatic, ca pe *nor ușor*, a venit în lume. Și ce a făcut? A mântuit cu neprihănită și dumnezeiasca Sa palmă sau, altfel spus, cu dumnezeiasca Sa putere pe toți cei care Îi grăiesc: *Slavă puterii Tale, Doamne*, cuvinte specifice cântării a patra.

* Vezi nota teologică aflată la troparul cântării a 8-a de la Teofanie, care începe așa: *A Treimii arătare în Iordan s-a petrecut, căci Aceasta este fire mai presus de dumnezeire...* [vezi *supra*, pp. 266-269].

Tropar

*Auzit-am pe proroc prevestind odinioară că o fecioară sfințită
va naște pe Emanuel; dar năzuiesc să cunosc cum firea muritorilor
va suferi amestecul cu dumnezeirea.*

În acest tropar, Născătoarea de Dumnezeu îi răspunde îngerului și zice: Eu l-am auzit pe prorocul Isaia prorocind, cu ani înainte, că o fecioară sfințită (ἱεράν) (adică având fecioria afierosită lui Dumnezeu) Îl va naște pe Emanuel, adică pe Hristos, Dumnezeu și om, fiindcă zice: „Iată, fecioara va zămisli și va naște fiu și va chema numele lui Emmanuel.“ Pe acestea tâlcuindu-le Iosif Vrienie, prăznuiește în *Cuvântarea a Treia la Bunavestire* astfel: „Astăzi s-a împlinit prorocia lui Isaia care zice: «Iată, fecioara va zămisli.» Însă tu ia-mi seama la rigoarea prorocului, fiindcă nu a spus pur și simplu: «Iată, o fecioară», ci: «Iată, fecioara», dându-ne a înțelege, prin adăugarea articolului hotărât, că este vorba de o anume femeie care doar ea va naște, pentru că asta indică acest adaos, ceea ce putem vedea și în *Evangheliu*, căci atunci când iudeii au trimis la Ioan să-l întrebe: «Cine ești?», nu au spus: «Tu ești vreun uns?» [...], ci: «Tu ești Unsul?» Nici nu au zis: «Tu ești proroc?», ci: «Tu ești prorocul?», fiindcă e o diferență.“

cf. Is. 7, 14

cf. In, 1, 19-26

Bnv III,
IBE 2, p. 190

Prin urmare, sunt sigură cu privire la acea fecioară (spunea Născătoarea de Dumnezeu), și se pare că eu sunt. De aceea năzuiesc (ἐπιποθῶ), adică îmi doresc mult să aflu în ce chip această fire mărginită și neînsemnată a oamenilor va suferi amestecul (ἀνάκρασις), adică unirea neconfundată și ipostatică cu dumnezeirea neîncăpută și nemărginită, și va rămâne nevătămată. Nu e altceva decât ceea ce s-a spus și în troparul de mai sus: *Cunoscut să mi se facă, îngere, înțelesul graiurilor tale! Cum va fi ceea ce ai zis?...*, pentru că întregul canon este alcătuit din întrebări și răspunsuri și pentru că chipul tainei este cu totul de neînțeles. De aceea sfințitul melod a fost silit să repete aceleași înțelesuri și cuvinte în multe tropare, pentru a lămuri întrucâtva această taină.

Vezi supra p. 387.

Când auzi aici de amestec (ἀνάκρασις), iubite cititorule, să nu te gândești că cele două firi ale Stăpânului Hristos s-au confundat ori s-au preschimbat una în cealaltă, așa cum se amestecă vinul cu apa – departe gândul! –, fiindcă acesta era cugetul rău al celor fără cap, adică al monofiziților. Ci melodul a vrut să arate cu acest cuvânt întrepătrunderea de neînțeles a celor două firi ale Domnului, prin care o fire îi dă celeilalte în schimb însușirile proprii în virtutea identității ipostasului. Astfel că același

Damaschin cu nume de har a spus: „Acesta este modul schimbului de însușiri: fiecare dintre cele două firi îi dă în schimb celeilalte propriile ei însușiri în virtutea identității ipostasului și a întrepătrunderii lor. În acest caz putem spune despre Hristos: «Acest Dumnezeu al nostru pe pământ S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit» și că acest om este nezidit, nepătimitor și necircumscriș [adică nu ca om, ci ca Dumnezeu Care, fiind înaintea de veci, S-a făcut om în anii din urmă].“ Iar dacă Isidor Pelusiotul zice: „Nu se vorbește despre pătimirea lui Dumnezeu“, aceasta o spune despre Dumnezeul gol de omenitate, cum el însuși tâlcuiește: „Nu se vorbește despre pătimirea lui Dumnezeu, pentru că pătimirea a fost a lui Hristos, adică după ce S-a întrupat și a pățimit luând asupra-Și trupul. Pentru că dumnezeirea singură nu numai că nu poate pătimi, dar nici nu poate fi ținută sau văzută, dacă nu S-ar fi unit cu firea omenească din iubire de oameni.“ Și din nou Damaschin spune mai limpede: „De aceea zicem că unirea s-a făcut din două firi desăvârșite, omenească și dumnezeiască, nu prin contopire sau prin confundare ori prin amestecare, așa cum au spus urgisitul de Dumnezeu Dioscor, Distihie⁴, Sever și necurata lor ceată.“

cf. Bar. 3, 36-38

*Dogm 48 (III, 4),
PG 94, 1000A*

*Ep 1, 124,
PG 78, 265A*

*Dogm 47 (III, 3),
PG 94, 993A*

Zice și tâlcuitorul anonim al canoanelor: „Numește «amestecare» unirea deplină a omenității cu întreaga dumnezeire. Dar fiindcă unirea este de multe feluri, amestecarea înseamnă unirea deplină, adică a celor două lucrări, a firii dumnezeiești și a celei omenești, fiind păstrate în chip necontopit, neconfundat și neschimbat.“ Pare-se că melodul a preluat cuvântul acesta de la Grigorie Teologul, care zice: „[Fiul lui Dumnezeu] Își ia un chip străin, purtându-mă întreg în El cu cele ale mele, ca să nimicească în El ceea ce e rău, așa cum focul nimicește ceara sau cum soarele nimicește umezeala pământului, iar eu să mă împărtășesc de cele ale Sale datorită amestecării.“ Și iarăși: „O, amestecul cel nou! O, amestecarea cea mai presus de minte!“ Dacă vreun alt Părinte a mai folosit acest cuvânt, trebuie să-l înțelegem în chip binecinstitor, adăugând totdeauna epitetul „neconfundată“.*

*Cuv30, 6,
PG 36, 109C*

*Cuv38, 13,
PG 36, 325C*

⁴ Adică Eutihie. Numele „Eutihie“ provine de la adjectivul grecesc εὐτυχής, „fericit“, pe când „Distihie“ (poreclă primită în urma căderii sale în erezie) provine de la antonimul său: δυστυχής, „nefericit“. Vezi pe larg în vol. II, p. 37, n. 13.

* De notat că unii, vrând să îndrepte textul, scriu: *Θεότητος τὴν ἀνάπλασιν, plămădirea din nou cu dumnezeirea*, dar această îndreptare nu se potrivește ca sens. [Vezi *infra* p. 450, r. 21 și aparatul critic.]

Rugul cel ce, deși primi văpaia, rămase nemistuit a vestit [minunea] mai presus de minte a tainei tale, ceea ce ești plină de har și prealăudată**, căci după naștere vei rămâne curată și pururea-fecioară.*

Acest tropar este răspunsul îngerului dat Fecioarei. Fiindcă ea dorise să afle cum va răbda firea omenească amestecarea cu dumnezeirea, fără a fi vătămată, arhanghelul îi răspunde dând ca pildă rugul ce ardea și nu se mistuia. Rugul – zice – care s-a arătat lui Moise pe Muntele Sinai, care ardea, dar nu se mistuia, adică nu a suferit nicio vătămare sau stricăciune: „Vede – zice – că rugul ardea în foc, dar rugul nu se mistuia.“ Spuneam deci că acest rug, rămânând nemistuit, chiar dacă primise văpaia, a vestit minunea mai presus de minte și de fire a tainei tale, Fecioară, adică a zămislirii tale fără sămânță și a nașterii nestrucate din tine. Fiindcă zămisind și născând tu pe Dumnezeu-Cuvântul, Care este foc mistuitor, cum a spus Moise: „Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor“, nu ai suferit de la El nicio vătămare sau stricăciune, pentru că tu și după zămisirea fără sămânță și după nașterea negrăită ai rămas și vei rămâne mereu curată și pururea-fecioară. De aceea și cugetul obștesc al Bisericii lui Hristos propovăduiește într-un glas că Doamna și de Dumnezeu Născătoarea, așa cum a fost fecioară înainte de naștere, tot așa va fi fecioară și în timpul nașterii și după naștere.***

cf. Ieș. 3, 2

Deut. 4, 24

A numit-o pe Fecioară plină de har atât arhanghelul, cât și melodul, pentru că avea plinătatea harului dumnezeiesc. De aceea a zis și dumnezeiescul Ieronim: „Harul a fost dat în parte fiecăruia dintre cei aleși, însă Mariei i-a fost dată plinătatea harului“ (vezi *Prima Cuvântare la Nașterea Născătoarei de Dumnezeu* a lui Miniat). De aceea tot Ioan, la glasul 1 din Octoih, o numește pe Născătoarea de Dumnezeu „izvorul harului“, zicând: „Bucură-te, izvorul harului!“ Plinătatea harurilor Fiului ei este mai mare și mai presus de toate: „Plin de har și de adevăr [...] și din plinătatea Lui noi toți

Didahii, p. 239

Octoih, glasul 1,
Canoanele Învierii,
cântarea 1-a, al
treilea tropar.

* În alte locuri: τὸ ἀπόρρητον, negrăită.

** În alte locuri: θεόνηφε, a lui Dumnezeu Mireasă.

*** Vezi și epigrama plină de meșteșug la rugul nemistuit de la tâlcuirea troparului *Purtat-a pântecelul sfințit, cel în chip vădit zugrăvit de nemistuitul rug, pe Cuvântul...*, care se află la cântarea întâi a canonului iambic de la Nașterea lui Hristos [vezi *supra* p. 193]. Vezi și tâlcuirea la troparul *Păzind pecețile neatînse, Hristoase...*, în nota de subsol [vezi vol. II, pp. 190-191], precum și cea la irmosul *Din măruntaie pe Iona...* [vezi *supra* pp. 158-160].

am primit și har pentru har.“ Iar plinătatea harului Maicii Sale a izvorât din plinătatea harurilor Fiului ei și, de aceea, era mai prejos decât cea a Fiului ei. De aceea unii dascăli au asemănat plinătatea harului lui Hristos cu izvorul și cu oceanul, plinătatea harului Maicii Sale au asemănat-o cu mările care sunt legate de ocean, harul apostolilor l-au asemănat cu râurile care sunt legate de mare, iar harul sfinților l-au asemănat cu pâraiele râurilor.

In. 1, 4, 16

Fecioara a avut dintotdeauna plinătatea harului: și înainte de zămislire, și în timpul zămislirii, și după zămislire. A avut plinătatea harului înainte de zămislire, pentru că, dacă Ioan Botezătorul s-a umplut de har încă din pântecel maicii sale, după cuvântul îngerului care a zis: „Încă din pântecel maicii sale se va umple de Duh Sfânt“, atunci cu cât mai plină de har era Născătoarea care avea să-L nască pe Însuși Fiul lui Dumnezeu? De aceea și în troparul Născătoarei de la Intrarea în Templu este scris: „Iar cele cerești toate s-au minunat, văzând pe Duhul Sfânt în tine sălășluindu-Se.“ De aceea și Gavriil, binevestindu-i, a numit-o „plină de har“, zicând: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har“, iar cuvântul acesta l-a spus înainte ca Fecioara să-L fi zămislit pe Domnul.* A avut plinătatea harului în timpul zămislirii, pentru că, pogorându-Se Duhul Sfânt peste ea, L-a zămislit pe Însuși Dumnezeu-Cuvântul în neprihănitul ei pântecel. Și a avut plinătatea harului după zămislire, pentru că după moartea ei s-a înălțat cu trupul la cer, ca Maică a lui Dumnezeu-Cuvântul, la Fiul ei Unul-Născut. Așadar, plinătatea harului ei dinainte de zămislire a fost desăvârșită, cea din timpul zămislirii a fost mai desăvârșită, iar cea de după zămislirea a fost cu totul desăvârșită. De aceea unii teologhisitori aseamănă cea dintâi plinătate a harului Fecioarei cu lemnul care, prin poziție, devine potrivit pentru a fi aprins; pe a doua o aseamănă cu lemnul care devine foc prin posesie, iar a treia plinătate a harului ei o aseamănă cu lemnul care s-a aprins deja și a devenit foc prin lucrare.

Lc. 1, 15

*Vecernia Mare,
Slavă... Și acum...
glasul al 8-lea*

Lc. 1, 28

* De aceea Zonaras, tâlcuind troparul de la glasul al 3-lea din Octoih: „Adevărată Născătoare de Dumnezeu te slăvesc pe tine toate neamurile [...] că, intrând în pântecel tău cel sfințit...“ [Canoanele Învierii, Cântarea 1-a, al treilea tropar], zice așa: „Melodul a numit pântecel Născătoarei de Dumnezeu «sfințit» nu doar pentru că era sfințit prin sălășluirea în el a Fiului lui Dumnezeu (căci și asta a fost), dar și pentru că, înainte de sălășluirea Cuvântului, fusese sfințit cu deplină curăție. Căci dacă trupul Fecioarei nu ar fi fost mai presus de curăție, iar de aici preasfânt, Duhul Sfânt nu S-ar fi pogorât peste ea, nici nu ar fi fost vas al Acestuia, pentru că părtășia cu El o poate primi doar sufletul curățit de șapte ori și lipsit de întinăciune.“

Melodul a adăugat și pe *curată* (ἀγνή), ca să arate că Doamna și de Dumnezeu Născătoarea nu a fost fecioară doar cu trupul, ci curată și preacurată cu sufletul și cu gândul, fiindcă, așa cum spune anonimul, nu a fost întinată nici măcar de o simplă momeală a gândurilor pătimase. De aceea pe bună dreptate este numită „preacurată” și „mai presus de curăție”. De aceea Andrei al Cretei, prăznuind, o întâmpină astfel: „Bucură-te, singura Maică a lui Dumnezeu, ceea ce ești mai luminoasă decât orice rază și mai curată decât toată curăția.” Iar Grigorie al Nyssei spune: „Cea care era fecioară cu trupul și cu sufletul, binecinstitoare, evlavioasă și ascultătoare.” Iar Teologul a zis: „Născut fiind din Fecioara care mai înainte a fost curățită cu sufletul și cu trupul de Duhul.” Și înțeleptul Psellos vorbește minunat despre fecioria Născătoarei de Dumnezeu, prăznuind la această sărbătoare: „Fecioara este cu adevărat fecioară, fiindcă a rămas nestrucată chiar și în privința gândurilor din suflet și, ca un soare, și-a scăldat trupul în harurile inteligibile, mai degrabă ea făcându-l să strălucească, umplându-l de lumină, decât să se păteze de ceva material, ceea ce nici firea unui înger n-ar fi izbutit dacă s-ar fi apropiat de materie. Să mi se îngăduie în cuvântul meu și aceasta, ca o presupunere: doar sufletul ei cu preadumnezeiesc chip a strălucit, ca o lucoare cerească, peste acel trup neprihănit. Și nu ea a fost robită de el, ci mai degrabă ea l-a stăpănit și l-a robit și l-a făcut mai strălucitor, fiindcă mintea ei era alipită de Dumnezeu în chip nemijlocit, iar trupul era alipit de minte. Prin urmare, locuia în mod deplin cu Dumnezeu, iar Dumnezeu era împreună cu trupul. Și locuia pe pământ și mergea pe jos, dar, dacă trebuie să cutez a spune și aceasta, ea nu era părăsită de Treimea cea neapropiată, căci Îl vedea pe Dumnezeu mai mult decât serafimii, chiar și înainte de a zămisli.”

Identificat la
Ioan Damaschin,
Bnv, PG 96, 653C

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, PG 62, 768

Cuv 38, 13,
PG 36, 325B

Bnv 4, PO 16,
pp. 520-521

Dar ce vorbesc? Fecioara era atât de curată cu trupul, că întrecea chiar și curăția sufletelor sfinților, care au fost curățite de Duhul; și aceasta o mărturisește Ioan Geometrul, căci prăznuind el la această sărbătoare a Buneivestirii, zice: „Faptul că ea era deja plină de har de la Duhul și vrednică de nunta cu acea Fire mai presus de fire nu privea doar sufletul, ci și trupul, pentru că atrăsese lucrarea Duhului mai mult decât sufletele sfinte ale altora. Căci în cazul aceluia, abia de le-au fost iluminate sufletele, și într-o mică măsură, chiar dacă fuseseră curățite de Duhul foarte mult; pe când în cazul ei, chiar și trupul devenise sălaş al plinătății Duhului și făurărie a Fiului; ba mai mult, I-a dat Fiului însăși materia și s-a unit cu El prin curățire.”

cf. *Bnv* 10, PG 106,
817D-820A

Tropar

Strălucind tu de lucoarea lui Dumnezeu-Atotputernicul, crainic al adevărului, spune, Gavriile, cu tot adevărul: cum, a mea curăție rămânând nestrucată, voi naște cu trup pe Cuvântul netrupesc?

452, 15

Și în acest tropar Fecioara îi cere îngerului să-i facă cunoscut chipul în care-L va naște pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu. Astfel că îi zice: O, Arhanghele Gavriil, tu, care strălucești cu lumina și cu iluminările lui Dumnezeu-Atotputernicul și, de aceea, ești crainic al adevărului și nu poți rătăci de la adevăr. Căci a spus și Glas de Aur: „Frumos e cerul, dar nu așa de frumos ca îngerul. Strălucitor e soarele, dar nu așa de strălucitor ca arhanghelul.“ Tu, Arhanghele Gavriil, spune-mi cu toată limpezimea în ce chip voi naște eu pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, fecioria mea rămânând nestrucată? Sau cum voi naște pe Cuvântul netrupesc al lui Dumnezeu cu trup material și omenesc? Căci amândouă acestea sunt de nepriceput și de neînțeles pentru mine. Tâlcuind cuvântul „atotputernic“, Dionisie Areopagitul zice: „Pentru că El este pedestal atotputernic, care le ține și le cuprinde pe toate, așezând, întemeind și desăvârșind totul în Sine Însuși în chip neștirbit [...]. Obârșia dumnezeirii mai este numită «Atotputernic» și fiindcă stăpânește peste toate, cârmuindu-le pe cele chivernisite, fără să Se amestece cu ele, și fiindcă este râvnită și îndrăgită de acestea, impunându-le tuturor jugurile cele de bunăvoie și durerile cele dulci, care țin de dragostea dumnezeiască, atotputernică și de nezdruncinat a bunătății Sale.“

NOFc 1, 2,
PG 54, 582

ND X, 1, PG 3,
936D-937A

Ca Fiul lui Dumnezeu să intre în pânțele mele și să fie zămislit în el fără sămânță, da, acesta e cu adevărat un lucru mare și mai presus de minte. Dar ca să Se nască din mine purtător de trup și prunc de nouă luni, având mărimea firească a mădulelor și a părților trupului, fără să-mi strice fecioria, lucrul acesta e într-adevăr cu mult mai presus de minte și mai presus de fire decât cel dintâi. De acest lucru se minunează și Ioan Geometrul prăznuind la această sărbătoare: „Faptul că o fecioară nu doar a zămislit și a născut, ci și-a păstrat fecioria și după naștere nu ne arată oare că minunea tainei cu privire la fecioară este îndoită? Dar, dacă ne este îngăduit s-o spunem, cea din urmă pare mai mare decât cea dintâi. Căci faptul că Cuvântul, neavând încă grosimea trupului, a intrat prin cheile de mireasă, în chip negrăit și fără să le clatine, și a luat trup este ceva uimitor și de neînțeles – cum n-ar putea fi așa?! –, însă nu este atât de uimitor ca

cf. *Bnv* 24,
PG 106, 836A

atunci când, ieșind cu toată grosimea trupului, a lăsat poarta pecetluită ca și cum n-ar fi trecut prin ea de la început.“

Tropar

Cu teamă, ca rob, stau înaintea ta, Doamnă; cu frică, Pruncă, mă sfiesc (εὐλαβοῦμαι) a te așinti acum; ca ploaia pe lână Se va pogori peste tine Cuvântul Tatălui, precum a binevoit.

452, 16

În troparul de mai sus, Fecioara căuta să afle chipul în care avea să-L nască pe Fiul lui Dumnezeu fără ca fecioria să-i fie stricată; de aceea îngerul, în troparul de față, îi dă ca pildă ploaia și lâna. Deoarece robii și oamenii umili, când vor să le vorbească stăpânilor și mai-marilor lor, au obiceiul de a se prihăni mai întâi pe ei înșiși și de a se numi „robi“ – așa a făcut și Iacov când l-a întâmpinat pe fratele său întâi-născut Esau, zicându-i: „Ca să afle robul tău bunăvoință în fața ta, stăpâne“ –, de aceea și Gavriil, voind să vorbească Fecioarei în troparul de față, mai întâi se numește pe sine *rob*, căci era cu adevărat rob, iar pe Fecioară o numește *Doamnă*, căci cu adevărat era Doamna lui și Stăpâna întregii lumi. Astfel că și înțeleptul Psellos, prăznuind la această sărbătoare, zice: „După ce ea a primit cu credință lămurirea tainei, Gavriil «se-nchină și i-e teamă strașnic»⁵ de Fecioară, se înfricoșează ca de o fire mai înaltă și se trage înapoi. De aceea nici nu se apropie de Fecioară cu chipul său (dacă trebuie spus și astfel), nici nu se face asemenea soarelui ori străveziu, cum obișnuiesc îngerii să facă pentru a stârni teamă în cel care-i privește, ca să-i primească cu cinste, ci se apropie cu chip de om, precum slujitorul de stăpâna lui, și i se înfățișează, în vreme ce ea șade, și îi aduce bunele vestiri cu cinstea cuvenită.“

Fc. 33, 8

Bnv 5,
PO 16, p. 522

Așadar, Îngerul zice către Născătoarea de Dumnezeu: Eu, o, Născătoare de Dumnezeu, sunt robul tău, iar tu ești Doamna mea. De aceea, așa cum robii stau *cu teamă*, adică cu cutremur înaintea doamnei lor, tot așa și eu stau cu cutremur, ca rob, înaintea Doamnei mele celei cu nume potrivit, fiindcă în ebraică „Mariam“ înseamnă „doamnă“, care este un derivat de la *aia*,

⁵ Mihail Psellos face o analogie, nemărturisită, cu o scenă homerică, în care Odysseu o întâlnește, în ținutul feacilor, pe fecioara Nausicaa, fiica regelui Alcinou, pe care, uimit fiind de frumusețea ei, o aseamănă cu Artemis, fiica lui Zeus. Iată textul în traducerea lui Dan Slușan-schi: „Așa ție, fecioară, mă-nchin, și mi-e teamă / Strașnic“ (HOMER, *Odysseia* VI, 168, p. 96).

nume al lui Dumnezeu, care înseamnă „Domn“. Eu – zice –, o *Pruncă Fecioară*, mă sfiesc *a te aținti* (κατανοεῖν)⁶, adică să mă uit cu o privire ațintită și neclintită, căci dacă Moise, când a văzut preînchipuirea tainei tale, anume rugul care ardea și nu se mistuia, și-a întors privirea îndărăt ca să nu privească neclintit la acea privediște: „Moise, zice, a întors capul, căci se sfa să-L privească pe Dumnezeu în față“, cum nu s-ar cuveni atunci ca și eu să mă sfiesc privindu-te ațintit, ceea ce ești mai înaltă și mai măreață fără de asemănare decât toate cetele îngerești?

Ies. 3, 6

Prin urmare, să știi, o, Doamna mea, că așa cum ploaia, când se poară pe lâna moale, nu face zgomot sau stricăciune, tot așa și Cuvântul ipostatic al Tatălui Se va pogorî după voința Sa dintâi (fiindcă asta înseamnă *a binevoit*, potrivit lui Ioan Damaschin și dumnezeiescului Grigorie al Tesalonicului). Unde Se va pogorî? În neprihănitul tău pân-tece, fără să facă zgomot sau tulburare, ci Se va pogorî în atâta liniște și tăinuire că nimeni nu va putea înțelege chipul pogorării Sale, nici îngerii, nici oamenii. Dar nici stricăciune nu-ți va pricinui, Născătoare de Dumnezeu, nici când va intra, nici când va ieși, adică nici la zămislirea și nici la nașterea Sa. Melodul a preluat acest cuvânt de la David, care prorocște despre Hristos, zicând: „Pogorî-se-va ca ploaia pe lână și ca un picur ce cade pe pământ.“ Vezi pricina pentru care Fecioara este numită „lână“ în tâlcuirea troparului care zice: *Ca ploaia pe lână Te-ai pogorât...*, de la cântarea a patra a canonului Nașterii Domnului, ca să nu mai spunem aceleași lucruri și aici și să vorbim de prisos.

cf. Dogm 43 (II, 29),
PG 94, 969A

cf. Om 58, 14,
ΓΠΣ 6, p. 633

Ps. 71, 6

Vezi supra
pp. 151-152.

Iscusite sunt și cele pe care le filozofează dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului cu privire la numele Fecioarei, prăznuind la această sărbătoare și zicând: „Iar numele fecioarei – zice – era Maria“, care se tâlcuiește «doamnă». El face cunoscută și vrednicia Fecioarei și statornicia fecioriei, iar apoi lipsa de greșală și viața ei fără seamăn, riguroasă în toate și, ca să spun așa, fără de nicio prihană. Căci fiind fecioară în chip deplin și cu nume potrivit, avea întreaga și deplina agonisire a curăției, fiindcă era fecioară atât cu trupul, cât și cu sufletul, și fiindcă se îmbogățise atât cu puterile sufletului, cât și cu simțurile trupului, toate sălășluite mai presus de orice întinăciune

Lc. 1, 27

⁶ Verbul κατανοέω, format din preverbul κατά cu rol de intensificare și din νοέω, derivat din νοῦς, „minte“, înseamnă „a înțelege“, „a pătrunde cu mintea“, iar mai apoi ajunge să însemne și „a privi atent“, implicând mintea.

și într-un chip atât de deplin, de statornic și, ca să spun așa, atât de autentic și de nimeni înstrăinat în toată vremea, așa cum poarta ferecată ține sub pază cele agonisite, iar cartea pecetluită ține ascunse cele scrise de atingerea ochilor. [...] Dar în privința vredniciei Fecioara este și Doamnă în alt chip, ca una ce stăpânește toate, pentru că L-a zămislit întru feciorie și L-a născut în chip dumnezeiesc pe Stăpânul prin fire al universului. Mai este Doamnă nu doar pentru că a fost eliberată de robie și părtașă unei domnii dumnezeiești, ci și fiindcă este izvor și rădăcină a eliberării neamului, mai ales după nașterea negrăită și îmbucurătoare. Căci cea însoțită cu bărbat este mai degrabă sub domn decât doamnă, mai ales după nașterea întristătoare și dureroasă, potrivit aceluia blestem dat Evei: «În dureri vei naște copii; atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni», blestem de sub care Fecioara și Maica a eliberat neamul omenesc, drept care primește în schimb, prin înger, bucuria și zămislirea.“

Fc. 3, 16

cf. Om14, 7-8,
ΓΠΣ 6, pp. 167-168

Cântarea a 5-a. Irmos

Spăimântatu-s-au toate de dumnezeiască slava ta, căci tu, Fecioară neispită de nuntă, ai avut în pânțec pe Dumnezeu cel peste toate și ai născut pe Fiul cel dincolo de timp, Care răsplătește** cu mântuire tuturor celor ce te laudă pe tine.*

452, 1

Insuflatul melod înalță irmosul de față Născătoarei de Dumnezeu zicând: O, Pururea-Fecioară Maria, cea care nu ai cunoscut ispita nunții, toate făpturile cerești și pământești au fost uimite din pricina slavei și măreției tale de Maică a lui Dumnezeu. De aceea și mirele te-a numit „uimitoare“ în *Cântarea Cântărilor*: „Frumoasă ești, apropiata mea, ca desfătarea, arătoasă ca Ierusalimul, uimitoare ca oștile rânduite [adică așa cum oștile îngerilor imateriali pricinuiesc oamenilor uimire].“ Iar apoi melodul arată și care este această slavă de Maică a lui Dumnezeu a Pururea-Fecioarei, zicând: Tu, Pruncă Maria, ai primit în pânțec, fără sămânță și mai presus de minte, pe

Cânt. 6, 4

* Alții scriu: ἐν τῇ σεπτῇ συλλήψει σου, întru cinstită zămislirea ta, dar e nepotrivit așa, pentru că prepoziția ἐν, „întru“, nu exprimă cauza pe care o indică ἐπί, „din pricina“. De aceea este mai potrivit să se scrie: ἐπὶ τῇ θεῖᾳ δόξῃ σου, de dumnezeiască slava ta, cu referire generală la întreaga slavă de Maică a lui Dumnezeu a Născătoarei, și abia apoi să se refere la tema zămislirii ei, pentru că asta arată propoziția οὐ γὰρ ... ἔσχατος ἐν μήτρᾳ τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, căci tu ... ai avut în pânțec pe Dumnezeu cel peste toate.

** La alții: βραβεύουσα, ceea ce răsplătești.

Dumnezeu-Cuvântul, Care Se află mai presus de toate lucrurile, așa cum și Tatăl cel fără de început Se află mai presus de toate, cum zice Pavel: „Un singur Dumnezeu și Tată al tuturor, Cel peste toate și prin toate și în noi toți.“ Melodul a spus aceasta ca să arate că Fiul este deoființă cu Tatăl.

Ef. 4, 6

Și nu numai că ai zămislit fără sămânță, dar ai născut și fără stricăciune pe Fiul cel dincolo de timp al Tatălui, adică pe Cel înainte de orice timp și de orice veac. Căci cu acest înțeles Fiul este numit și „fără de început“, dar nu și în privința cauzei, pentru că Își are ființa din Tatăl, fiind născut din El fără schimbare (ἀόφευστος) și potrivit dumnezeirii. Fiul este numit *dincolo de timp* pentru că nu este supus timpului și nici cuprins în el. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Dacă socotești începutul cu referire la timp, atunci [Fiul este] și fără de început, pentru că Stăpânul timpurilor nu-și are începutul sub timp.“ Prin urmare, Cel zămislit și născut din tine, Născătoare de Dumnezeu, *răsplătește cu mântuire* pe toți care te laudă în chip binecinstitor și cu toată inima ca adevărată Maică a Lui, căci e limpede că imnele cele către Maică se strămută și la Fiul și că cel care o cinstește pe Maică, împreună cu ea Îl cinstește și pe Fiul. De aceea Fiul ei Unul-Născut și preadulce dăruiește mântuire veșnică celor care o cinstesc pe Maica Sa.

Cuv20, 7,
PG 35, 1073B

Tropar

*Nu pot înțelege acrivia cuvintelor tale, căci minuni s-au făcut adesea,
cu dumnezeiască putere săvârșite, simboluri și preînchipuiri ale Legii,
dar niciodată o fecioară nu a născut fără ispită de bărbat.*

Fiindcă în troparul de mai sus Gavriil a înfațșat asemănarea cu ploaia și cu lâna pentru a o încredința pe Fecioară, în troparul de aici Fecioara e încă nedumerită și îi răspunde îngerului: Nu pot, o, îngerule, să înțeleg cum se cuvine *acrivia cuvintelor tale*, adică asemănarea pe care ai făcut-o cu ploaia și cu lâna, fiindcă zămislirea și nașterea mea nu pot fi asemănată cu acestea. Nicio asemănare sau pildă din această lume nu poate înfațșea cu desăvârșire taina. Marele Vasile a asemănat această unire cu fierul înroșit, Teodoret – cu pomul înfrunzit, iar Augustin o aseamănă cu cuvântul și cu sensul cuvântului. Alții au asemănat-o cu unirea dintre suflet și trup, alții cu irisul, pentru că așa cum în iris se află trei culori: albastru (azuriu), verde și roșu, tot așa acestea se află și în Hristos: albastru – pentru că El, ca Dumnezeu, este ceresc și în virtutea vieții Sale cerești; verde – pentru

cf. Nașt 2,
PG 31, 1461A
neidentificat
neidentificat

verdele harismelor Sale; iar roșu – pentru sângele omenității Sale care a fost vărsat; iar alții o seamănă în alte feluri. Însă niciuna dintre aceste pilde și asemănări nu poate înfațișa desăvârșit și întru totul această taină și unire, ceea ce bine a întărit și Ioan Damaschin: „Nu este nevoie ca pildele să se potrivească pe deplin și fără cusur [...]. Fiindcă ceea ce este întru totul asemănător cu ceva este de fapt același lucru, iar nu o pildă, mai ales cu privire la cele dumnezeiești, fiindcă e cu neputință să se găsească o pildă întru totul asemănătoare referitor la teologie și la iconomie.“

*Dogn 70 (III, 26),
PG 94, 1096AB*

Da, zice Fecioara, auzim că în multe rânduri s-au săvârșit minuni în anii din vechime, atât înainte de Lege, cât și în timpul Legii și după Lege, și care au fost lucrate nu în hotarele firii, ci cu puterea mai presus de fire a lui Dumnezeu, adică cele sterpe au născut în chip mai presus de minte, bătrânele au dat naștere la prunci; doar lâna era udată, pe când pământul era uscat, și doar lâna era uscată, pe când pământul era udat; toiegele uscate au odrăslit nuci; pietrele seci au izvorât apă și multe alte lucruri care erau *preînchipuiri și simboluri* prefigurate de Legea Veche cu privire la taina dumnezeieștii întrupări. Dar niciodată nu s-a auzit ca o fecioară să nască fără ispită de bărbat, și nici n-am auzit vreodată că fecioria și nașterea s-au unit în una și aceeași persoană totodată, încât ea să fie fecioară și maică în același timp: fecioară – prin fire, iar maică – mai presus de fire. Aceasta nu s-a întâmplat în veci, nu se întâmplă și nici nu se va întâmpla vreodată.

cf. 1 Împ. 1, 20

cf. Fc. 21, 2

cf. Jud. 6, 37-40

cf. Num. 17, 8

cf. 1eș. 17, 6

*apud Macarie Kalo-
gheras, Salp, p. 300*

Așadar, dreptate a avut sfințitul Augustin să spună aceste cuvinte minunate despre taina înfricoșătoare și minunată a dumnezeieștii înomeniri, anume că Dumnezeu a săvârșit în această taină trei uniri atât de minunate încât nu s-au mai petrecut și nici nu se vor mai petrece: Dumnezeu S-a unit cu omul, Fecioara s-a unit cu Maica, inima omului s-a unit cu credința. În primul rând, Dumnezeu S-a unit cu omul, pentru că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu S-a unit cu sufletul și cu trupul într-o singură persoană, iar acestea trei au devenit una, adică un singur ipostas, fără prefacere sau confundare ori schimbare a esențelor; aceasta este prima unire și cea mai desăvârșită. În al doilea rând, Fecioara s-a unit cu Maica; această unire este vrednică de toată mirarea, pentru că nu s-a mai auzit din veci un asemenea lucru mai presus de minte, anume că maica ce a născut era fecioară și că, tot astfel, maica ce a născut a rămas tot fecioară. În al treilea rând, inima omului s-a unit cu credința. Și această unire este cu adevărat vrednică de mirare, căci cum poate fi inima omului încredințată de cele două minuni

de mai sus? Sau cum poate să creadă și să încuviințeze, fără iscodire, că acestea sunt cu totul adevărate, pe când ele covârșesc aproape toate legile firii? Cum poate să creadă că Dumnezeu S-a făcut om și că Maica ce L-a născut, fecioară fiind înainte de a naște, a rămas tot fecioară?

Dreptate a avut același Augustin să spună, în prima parte a *discuțiilor sale*, că Dumnezeu, ca atotputernic, putea să facă și alte fapte mai desăvârșite, în afară doar de trei, care nu mai primesc nici adaos, nici sporire, adică omenitatea Mântuitorului Hristos, vrednicia de Maică a lui Dumnezeu a Pururea-Fecioarei Maria și slava veșnică a celor fericiți (*Teatrul citadin*, capitolul 17). Dreptate a avut și Iosif Vrienie să spună că unirea este de douăsprezece feluri: *prin îngrămădire*, cum e cea a diferitelor lucruri uscate, adică grâu, orz, mei și altele; *prin amestecare*, cum e cea a două lichide, adică apă și vin; *prin fire*, cum sunt elementul uscat și cel umed, de pildă făină și apă; *prin amestec*, cum e cea între diferite făinuri; *prin contopire*, cum sunt topirile, adică aur și argint, sau ceară și smoală; *prin armonie*, cum e piatra⁷; *prin alăturare*, cum sunt scândurile; *prin fuziune sau smulgere*, cum e făclia luată din foc și care se unește iarăși cu focul; *prin lipire*, cum sunt arama și plumbul; *prin esență*, cum sunt atomii; *prin relație*, cum sunt prietenii și cunoștii care ajung la o singură voință; și *prin alcătuire*, cum sunt sufletul cu trupul. Dar unirea *prin ipostas* a lui Dumnezeu-Cuvântul cu omenitatea covârșește orice unire. Cam așa zice și Varino la cuvântul ἕνωσις, „unire”. Într-un sens mai larg, prin ἕνωσις se înțelege îmbinarea comună a lucrurilor separate, cuvânt care, etimologic, provine de la εἶς ἐν ὄσῳ, adică lucrurile adunate la un loc, potrivit aceluiași Varino. Însă unirea *prin ipostas* a lui Hristos, adică îmbinarea celor două firi în pântecel Sfintei Fecioare, dumnezeirea și omenitatea, este una mai aparte. De aceea dreptate a avut Fecioara să-i spună îngerului că o asemenea minune nu s-a mai petrecut în veci. De aceea și Grigorie Teologul a numit această unire „amestecare nouă” (καινή μίξις) și „amestec mai presus de minte” (παράδοχος κρᾶσις). A numit-o „amestecare nouă” datorită neputinței de separare a celor două firi, iar „amestec mai presus de minte” a numit-o pentru că nu se pot confunda una cu alta.*

p. 318

Bnv II, IBE 2,

p. 127

cf. *Lexicon*, p. 243Cuv38, 13,
PG 36, 325C

⁷ Adică armonia pietrelor rostuite.

* Notăm aici că, potrivit lui Ioan Zonaras, care tâlcuiește irmosul: „Cu focul cel greu de răbdat unindu-se tinerii...” [glasul al 3-lea, cântarea a 8-a], ideea celor zece moduri de unire este a preînțeleptului Maxim: prin ființă, prin ipostas, prin relație, prin alăturare,

Te uimești, cea cu totul neprihănită, căci chiar străină este minunea ta, căci doar tu vei primi în pântece pe Împăratul a toate Care Se va întrupa și pe tine te preînchipuie cuvintele și ghiciturile prorocilor și simbolurile Legii.

Acest tropar este răspunsul la cel de mai sus, fiindcă arhanghelul Gavriil îi răspunde Născătoarei de Dumnezeu și zice: Te miri, o, Născătoare, care ești mai presus de toată prihana și slăbiciunea, auzind asemănările de mai sus, pe care le-am arătat măreției tale de Maică a lui Dumnezeu, anume ploaia și lâna. Și cu adevărat se cuvine să te minunezi și să te miri, pentru că minunea și taina ta e cu adevărat străină și face ca orice minte și orice auz să se minuneze și să se uimească, fiind străină de toate legile firii, pentru că doar tu vei primi în neprihănitul tău pântece pe *Împăratul a toate, Care Se va întrupa și Se va face om desăvârșit*. Pe tine te-au preînchipuit *cuvintele și ghiciturile prorocilor și simbolurile Legii* vechi, adică Sfintele aflate în cort: chivotul legământului care era acoperit peste tot cu aur, anume cu lumina strălucitoare a fecioriei, fiindcă așa cum aurul este mai prețios decât toate celelalte metale, tot așa și fecioria ta îți este mai de preț decât toate celelalte harisme. Pe tine te-au preînchipuit năstrapa cu mană, toiagul lui Aaron, tablele Legii, acoperământul ispășirii, cădelnița de aur și celelalte.

cf. *Ieș. 25, 10*

cf. *Ieș. 16, 33*

cf. *Num. 17, 8*

cf. *Ieș. 24, 12*

cf. *Ieș. 25, 17*

cf. *Num. 7, 14*

Pe tine te-au preînchipuit cuvintele și ghiciturile prorocilor, adică bucata de sul nou a lui Isaia, în care a fost scris cuvântul lui Dumnezeu cu degetul Său, adică cu Duhul Sfânt; poarta lui Iezechiel care a rămas încuiată și la intrarea și la ieșirea Domnului; muntele cel netăiat al lui Daniel, din care a fost tăiată, fără mână, o piatră, adică S-a născut piatra cea din capul unghiului, Hristos, fără împreunare cu bărbat; via mănoasă cu rod îmbelșugat

cf. *Is. 8, 1*

cf. *Iez. 44, 2-3*

cf. *Dan. 2, 34*

prin armonie, prin amestecare, prin stropire, prin contopire, prin grămădire, prin fuziune. Alții împart toate aceste moduri în amestecare (μῆξις) și amestec (κρῆσις). Amestecarea spun că se referă la lucrurile uscate, care prin natura lor pot fi separate chiar și după ce au fost amestecate, iar amestecul se referă la cele lichide, care prin natura lor nu mai pot fi separate după ce au fost amestecate. Același Zonaras mai zice că „unire“ s-a spus în virtutea faptului că cele unite au fost adunate într-un tot unitar. Unirea este îmbinarea unor lucruri și comunicarea între ele [vezi Maxim Mărturisitorul, *EpMn, PSB* 81, p. 291]. Prin urmare, toate cele spuse de amintitul Iosif Vrienie și de Varino au fost preluate fie de la Sfântul Maxim, fie de la Zonaras, pe când cele spuse doar de Varino au fost preluate de la Zonaras.

a lui Osea; zidul de diamant al lui Amos pe care ședea, ca bărbat, Fiul lui Dumnezeu; muntele Domnului văzut în zilele de pe urmă, înfipt pe vârful muntelui, al lui Miheia; muntele umbrat al lui Avacum; sfeșnicul cu totul de aur al lui Zaharia, deasupra căruia era o candelă și cele șapte făclii, iar la făclii, șapte tăvițe. Și simplu spus, tu, Născătoare de Dumnezeu, ești mijlocul, sfârșitul și scopul întregii Legi și a tuturor cuvintelor și ghiciturilor prorocilor, iar înainte de tine – Dumnezeu-Cuvântul cel întrupat din tine.

cf. Os. 10, 1
cf. Am. 7, 7
cf. Mih. 4, 1
cf. Avac. 3, 3
cf. Zah. 4, 2

De aceea și Ioan Geometrul prăznuiește la această sărbătoare astfel: „Și de ce trebuie să cercetez eu marea acestei minuni? Căci minunea aceasta așa le-a părut și celor din vechime, că și prorocii erau mereu uimiți de ea încă de la începuturi, și nu numai că o vesteau pretutindeni, dar o și înfățișau prin unele ghicituri și umbre, dacă puteau cumva zugrăvi în culori nedesluite măreția acestui lucru. Și de îndată ce am aflat acestea, am știut să le compar mai sus pe cele ce nu pot fi în sine comparate. Căci așa cum simbolul mijlocește spre adevăr, umbra spre trup, iar visul spre lucrul concret, tot astfel și acelea toate la un loc [mijlocesc] doar spre minunea Fecioarei, fiindcă toate o preînchipuiau pe ea.“

cf. BnV 25,
PG 106, 836B

Tropar

Cel de toate neîncăput și de toate nevăzut, cum va putea Acesta să locuiască în pântecul unei fecioare, pe care Însuși l-a plămădit? Dar cum voi și zămisli pe Dumnezeu-Cuvântul, Cel împreună fără de început cu Tatăl și cu Duhul?

În acest tropar, Fecioara îi răspunde îngerului cu nedumerire și zice: Dumnezeu este *neîncăput* de cele cerești, de cele pământești și de cele dedesubt, pentru că El este într-unul totul imaterial, drept care este și cu totul necircumscriș și nemărginit. De aceea El este în univers și mai presus de univers, fiindcă universul este mărginit, pe când Dumnezeu este nemărginit și mai presus de nemărginire după ființă, după putere și după lucrare. Dar ascultă-L pe El Însuși vorbind prin gura prorocului Ieremia: „Oare nu umplu Eu cerul și pământul? zice Domnul.“ Dumnezeu este *nevăzut* de toți, de îngeri și de oameni, după ființă și după fire. De aceea El Însuși i-a zis lui Moise: „Fața Mea însă nu vei putea s-o vezi; că nu va putea omul să-Mi vadă fața și să trăiască“; iar Ioan zice: „Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu L-a văzut“; și Pavel: „Cel pe Care nimeni dintre oameni nu L-a văzut și nici nu poate să-L vadă.“

Ier. 23, 24

Ier. 33, 20

In. 11, 18

1 Tim. 6, 16

Așadar, Cel care este neîncăput de niciun loc și nevăzut de nicio făptură cum va putea locui în pântecul meu atât de mic, pe care El Însuși l-a plămădit? Sau cum poate Plămăditorul să Se facă măruntaie înlăuntrul făpturii Sale? În ce chip eu, care sunt om, voi zămisli pe Dumnezeu mai presus de ființă, adică pe Cuvântul ipostatic, Care este împreună-fără-de-început, ca timp, și împreună-veșnic cu Tatăl și cu Duhul Sfânt? Acestea două sunt cu totul necuprinse de minte, acestea sunt mai presus de orice înțelegere, chiar și pentru îngerii cei mai dintru început. De aceea bine a zis Dionisie Areopagitul: „Dar și lucrul cel mai vădit din toată teologia, adică dumnezeiasca plămădire a lui Iisus după asemănarea noastră, este negrăită pentru orice rațiune și necunoscută oricărei minți, chiar și pentru îngerul dintâi dintre cei mai de frunte.“

ND II, 9,
PG 3, 648A

De aceea și marele Grigorie al Tesalonicului prăznuiește astfel la această sărbătoare: „Este atât de mare și de dumnezeiesc, de negrăit și de negândit faptul că firea noastră devine una cu Dumnezeu (ὁμοθεον) și că prin ea ni se dăruiește urcușul spre ce e mai bun, încât și pentru îngeri și oameni și pentru prorocii înșiși – cu toate că ei văd dinainte prin Duhul –, rămâne totuși de nedeslușit și este o taină ascunsă din veci. Dar de ce vorbesc eu de ea înainte de a fi dusă la bun sfârșit? Căci și după ce a fost săvârșită, nu faptul că a fost săvârșită, ci modul cum a fost săvârșită rămâne tot o taină, crezută, dar nu cunoscută; închinată, dar nu cercetată în amănunt; iar închinată și crezută, numai prin Duhul.“

cf. Om 14, 1,
ΠΠΣ 6, pp. 164-165

Tropar

Strămoșului tău David făgăduind că va pune din rodul pântecelui său pe tronul împărăției sale, pe tine singură, frumusețea lui Iacov, te-a ales sălaș cuvântător.

452, 21

Troparul de față este inspirat din două cuvinte ale prorocului David; dintr-unul în care Dumnezeu îi făgăduiește lui David astfel: „Jura-tu-i-a Domnul lui David adevăr pe care nu-l va lepăda: «Din rodul pântecelui tău voi așeza pe tronul tău»“; iar din celălalt: „Alesu-Și-a Sieși frumusețea lui Iacov, pe care a iubit-o.“ De aceea, pe acestea legându-le melodul în troparul de față, îl înfățișează pe arhanghelul Gavriil răspunzând Fecioarei și zicând: Dumnezeu (aceasta se înțelege de la sine), Fecioară, a făgăduit prin jurământ strămoșului tău David că din rodul pântecelui său, adică din sămânța sa care ești tu, Născătoare, va pune pe tronul împărăției

Ps. 131, 11
cf. Ps. 46, 4

sale, adică va lăsa urmaș și împărat (Care este Fiul tău). Împărat, nu după împărăția lumească și sensibilă, ci după cea inteligibilă și prin credință, pentru că împărăția sensibilă a lui David nu mai este de atâția ani, pe când cea inteligibilă, care a fost făgăduită în Hristos, a rămas până acum și va fi în vecii vecilor. De aceea îngerul i-a spus Fecioarei: „Domnul Dumnezeu Îi va da tronul lui David, părintele Său [după trup], și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit.“ Dar și Teodoret, tâlcuind cuvântul lui David de mai sus, zice: „Stăpânul Hristos a învederat împlinirea făgăduinței, întărind împărăția lui David. Acest lucru l-a vestit de mai înainte și Isaia, zicând: «Că prunc ni S-a născut», iar puțin după aceea: «Pe tronul lui David și peste Împărăția Sa, ca s-o îndrepte de acum și până în veac».“

Lc. 1, 32-33

cf. Is. 9, 5-6
TP3, PG 80,
1908BC

Apoi melodul mai adaugă, zicând: Așadar tu, Născătoare de Dumnezeu, ești *rodul pântecelui* lui David, din care Se va naște Hristos și va avea să șadă în chip inteligibil pe tronul duhovnicesc al lui David. Tu ești și *frumusețea lui Iacov* despre care același David a spus odinioară că Domnul te-a ales pe tine și te-a făcut *sălaş cuvântător*, adică însuflețit și inteligibil, ca să locuiască în el. Căci, deși prin cuvântul *frumusețe* este înțeles, în literă, acel templu vestit al lui Solomon, care a fost clădit cu o frumusețe fără seamăn, totuși, Fecioară, prin alegorie tu ești adevărata frumusețe care ai fost înfrumusețată cu toate frumusețile virtuților dumnezeiești și omenești și cu darurile mai presus de fire ale Duhului. De aceea pe tine te-a ales Dumnezeu din tot neamul lui Iacov, adică al iudeilor, pentru a-I fi lăcaș. Ia seama că melodul, când a adăugat epitetul *cuvântător* la cuvântul *sălaş*, a arătat prin aceasta că nu se referă la un templu neînsuflețit și lipsit de simțire, ci la un lăcaș însuflețit și rațional, care a fost Fecioara Maria. Ia seama și la cele spuse de David: că Dumnezeu a iubit această frumusețe însuflețită, pe preasfântă Maica Sa, pentru că Dumnezeu, cunoscând-o pe Pururea-Fecioara Maria dinainte de veci, că va fi toată împodobită cu frumusețile virtuților și ale harurilor, a fost atras de frumusețea ei duhovnicească și feciorelnică și a iubit-o din veci. Dar și după ce ea a venit la ființă, a iubit-o ca să o facă Maică a Sa, și poate că despre ea a spus cele din *Cântarea Cântărilor*: „Frumoasă ești, apropiata mea, pe de-a-ntregul și-n tine prihană nu se află [...]. Tu inima din mine mi-ai robit-o, o, sora mea, mireasa mea, tu inima din mine mi-ai robit-o cu o singură privire.“

Cânt. 4, 7-9

De aceea și Andrei al Cretei a zis către Fecioară: „Tu ești cu adevărat pământul cel dorit [potrivit lui David], căci «Împăratul Slavei, Hristos, a

Ps. 105, 24

cf. Ps. 44, 12
In. 1, 14

cf. Adm III,
PG 97, 1097A

ND IV, 7,
PG 3, 701C

Iez. 27, 3

dorit frumusețea ta» și a iubit bogăția fecioriei tale, a locuit întru tine «și S-a sălășluit întru noi», și prin tine ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl.“ Ia seama că David nu a spus alt cuvânt decât *frumusețe* (καλλονή), ca să arate că Fecioara a fost floarea tuturor celor frumoase (τῶν καλῶν) și înflorirea neamului lui Iacov, și că ea a fost frumusețea lui, întrucât frumusețea (κάλλος) este mai presus de frumos (καλός), potrivit lui Dionisie Areopagitul, care zice: „Spunem că frumosul este părtaș la frumusețe.“ De aceea cele spuse de Iezechiel sunt înțelese, în mod alegoric, ca din partea Născătoarei de Dumnezeu: „În frumusețea mea m-am îmbrăcat.“

Cântarea a 6-a. Irmos

Strigat-a prorocul Iona preînchipuind îngroparea Ta cea de trei zile, rugându-se în chit: Din stricăciune mă izbăvește, Iisuse, Împăratul puterilor.

Irmosul de față este simplu și ușor de înțeles. În el, melodul nu se referă la altceva, decât la acele cuvinte rostite de Iona când se afla în pântecul chitului. Prorocul Iona – zice –, care a preînchipuit îngroparea cea de trei zile și de trei nopți, precum și învierea Domnului, după cum El Însuși a spus: „Că precum a fost Iona în pântecul chitului trei zile și trei nopți, tot așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți“; deci spuneam că Iona a strigat, rugându-L pe Dumnezeu când se afla în chit, și a zis: O, Împărate al puterilor cerești, Iisuse, izbăvește-mă din această stricăciune a chitului în care mă aflu. Melodul s-a inspirat aici chiar din cuvintele lui Iona, care zicea: „Dar să se ridice din stricăciune viața mea către Tine, Doamne, Dumnezeul meu!“

Mt. 12, 40

Ode 6, 7/Iona 2, 7

Tropar

Glasul cel îmbucurător al cuvintelor tale primindu-l, Gavriile, de veselie dumnezeiască m-am umplut, căci bucurie aduci și bucuria cea nesfârșită vestești.

În acest tropar, Fecioara îi răspunde îngerului, făcându-i cunoscută bucuria primită din cuvintele sale. O, făcătorule de bucurie, Gavriile, zice, primind eu cu supunere *glasul cel îmbucurător al cuvintelor tale*, m-am umplut cu totul de veselie, dar nu lumească sau trupească, ce sfârșește în tristețe și amărăciune sufletească, cum zice Solomon: „În cele din urmă, bucuria se preschimbă în plâns“, ci m-am umplut de veselie dumnezeiască și duhovnicească, ce pricinuieste sufletului o înflăcărare nestăvilită, fiindcă am înțeles

Pilde 14, 13

deja că tu îmi binevestești o *bucurie dumnezeiască* și *bucuria cea nesfârșită*, fiindcă așa este bucuria dumnezeiască și cu totul deplină: „pentru ca bucuria voastră să fie deplină”; cu totul duhovnicească: „cu bucuria Duhului Sfânt”; și cu totul nesfârșită: „Bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi.” Și așa cum prorocul Ieremia a zis către Domnul: „Și-mi va fi cuvântul Tău spre bucurie”, tot așa și cuvântul tău, o, îngere, îmi va fi mie spre bucurie și veselie.

In. 26, 24

1 Tes. 1, 6

In. 16, 22

Ier. 15, 16

De aceea dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului, prăznuind la această sărbătoare, tâlcuiește de ce îngerul i-a spus Născătoarei de Dumnezeu să se bucure: „Iar îngerul, înțelegând că [Fecioara] este lăcaș al harurilor dumnezeiești și omeștești și că e împodobită cu toate harismele Dumnezeiescului Duh, a numit-o «plină de har» cu adevărat. Și văzând că Îl primise deja locuitor în ea pe Cel în Care sunt toate aceste comori și văzând dinainte purtarea în pânțece fără întristare și nașterea care va fi fără dureri, i-a binevestit ei să se bucure.”

Om14, 8,

ΠΠΣ 6, p. 168

Tropar

Ție ți s-a dat bucuria cea dumnezeiască, Maică a lui Dumnezeu; ție, Mireasă a lui Dumnezeu, toată făptura îți strigă: „Bucură-te!” Căci tu singură ai fost dinainte rânduită Maică a Fiului lui Dumnezeu, curată.

454, 24

Acest tropar este răspunsul dat Fecioarei, fiindcă ea a spus mai sus că s-a umplut de veselie dumnezeiască. De aceea și Gavriil îi răspunde Fecioarei, zicând: O, Marie, Maica lui Dumnezeu, ție ți-a fost dată, precum ai spus, bucuria cea dumnezeiască și duhovnicească, într-un chip aparte și cu precădere, cum nu s-a mai dat vreodată niciunei alte făpturi cerești sau pământești. Ție, Mireasă a lui Dumnezeu Stăpână, toată făptura și firea îți strigă și-ți grăiește mereu: „Bucură-te!”, nelipsind niciun înger și niciun om. Căci toate mulțimile creștinilor ortodocși, fie că se adună în biserică, fie că se află la casele lor, fie că sunt călători, cântă cu multă bucurie și evlavie, cu capul neacoperit, cele douăzeci și patru de icoase ale tale pline de dulceață ca fagurii de miere, în care de multe ori spun „Bucură-te!” măreției tale de Maică a lui Dumnezeu. Și atâta bucurie au când le citesc, încât se ostenesc să le învețe chiar pe de rost, ca să nu mai fie nevoie de carte.

E vorba de *Acatistul Maicii Domnului*. Vezi traducerea lui, care are în vedere prozodia originală, realizată recent de grupul Imnitor.

Dar ce vorbesc? Chiar și pruncii de cinci ani ai ortodocșilor învață această salutare, pe care ți-o aduc acum, și o rostesc în fața sfintei tale icoane, în care ești Maică a lui Dumnezeu, și spun cu bucurie și săltare: „Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te! Ceea ce ești plină de har, Marie, Domnul este cu

452, 22

454, 23

tine. Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pânteceleui tău, că ai născut pe Mântuitorul sufletelor noastre.“ Și nu mai zic de Sfinții Părinți și de învățătorii Bisericii, care în aproape toate sfintele lor cuvântări și în toate cântările și troparele duhovnicești pe care le-au alcătuit numelui tău nu încetează să te salute cu acest „Bucură-te!“. Astfel că Ioan din Damasc, cel cu nume de har, a scris o cuvântare pentru tine, în care „Bucură-te!“ apare de șazeci de ori. Iar în manuscrise se află Theotokarionuri întregi, în care aproape toate troparele au ca temă sintagma „Bucură-te!“, cu care te salută pe tine, Maică a lui Dumnezeu. Și într-un cuvânt, orice imn adus numelui tău, Născătoare de Dumnezeu, ca să fie bineplăcut și bineprimit, trebuie să fie presărat și înmiresmat cu cerescul, preadulcele și înveselitorul „Bucură-te!“.

De ce toate acestea? Pentru că *tu singură ai fost din veac rânduită* sau, mai bine zis, înainte de veci, ca să fii *Maică a Fiului lui Dumnezeu*, adică să zămislești fără sămânță în pântece și să naști Bucuria întregii lumi, sau și mai adevărat spus, Bucuria în sine, Izvorul și Pricina a toată bucuria, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos. Deci așa cum numai tu ai zămislit și ai născut Bucuria în sine și Izvorul bucuriei, tot așa numai ție ți se potrivește să te bucuri în sens deplin, mai mult decât toți îngerii și decât toți oamenii. De aceea a spus și Grigorie al Nyssei: „Bucură-te, cea plină de har! Strămoașa ta, Eva, călcând legea, a primit hotărârea să nască prunci în dureri; ție ți se potrivește cuvântul «Bucură-te!». Ea l-a născut pe Cain, care a născut pizma și uciderea; tu vei naște pe Fiul, Care dă viață și nemurire. Bucură-te, așadar, și dăntuiește! Bucură-te și calcă peste capul șarpelui, că blestemul a încetat, stricăciunea a fost nimicită, ura s-a ofilit, iar strălucirea înflorește.“ Iar Ioan Geometrul zice: „Bucură-te, cea care ai fost zămislită cu bucurie, care ai fost purtată în pântece cu bucurie, care ai fost născută cu bucurie, căci și tu cu bucurie ai zămislit, ai purtat în pântece și ai născut Bucuria care covârșește orice rațiune și orice minte și, simplu spus, Bucuria a toate cele pământești și a toate cele cerești.“

Tropar

Prin mine acum osânda Evei să fie nimicită! Prin mine îndatorirea să fie întoarsă astăzi! Prin mine vechea datorie preadeplin să fie dată!

454, 25

În acest tropar, Fecioara se referă la osânda pe care strămoașa Eva a primit-o, adică să nască în dureri și suspine: „Îți voi spori, zice, înmulțindu-le, durerile și gemătul; în dureri vei naște copii; atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va

Bnv, PG 96,
648-661

Vezi la Nicodim,
NTheot

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, PG 62,
765-766

Bnv 37,
PG 106, 845A

stăpâni.“ De ce au fost înmulțite durerile femeii și de ce naște copiii în dureri? Răspundem că din trei pricini. În primul rând, din pricina osteneții și poverii pe care biata femeie le încearcă atâta timp cât are fătul în pânțece; în al doilea rând, din pricina durerilor pe care le rabdă când naște; în la treilea rând, din pricina durerilor pe care le are în suflet, mereu, de pe urma bolilor și a morții fiului. Căci după ce copilul s-a născut, nefericita mamă se gândește că a născut un fiu supus bolilor de tot felul, iar în cele din urmă va fi secerat de secera tăioasă a morții. Aceste gânduri nu o lasă pe biata de ea să se desfete de o bucurie curată și neamestecată, căci bucuria ei este totdeauna amestecată cu întristare sau, mai bine zis, întristările ei sunt mai multe decât bucuriile.

Fc. 3, 16

Prin urmare, Fecioara spune în acest tropar că osândirea la durere, pe care a primit-o strămoașa Eva, a fost nimicită prin mijlocirea ei, pentru că Fecioara s-a bucurat de vestea cea bună despre preaiubitul ei Fiu cu o bucurie negrăită și curată, în primul rând, pentru că a zămislit de la Duhul Sfânt, Care este numai har și bucurie; în al doilea rând, pentru că a purtat în pânțece Pruncul cel înainte de veci, fără osteneală și povară; în al treilea rând, pentru că L-a născut fără durerile nașterii; iar în al patrulea rând, Fecioara se bucura cugetând că a născut un Copil al vieții, Care va nimici moartea. Chiar dacă Fiul ei era pătimitor și muritor cu trupul, El a luat asupra-Și acest trup așa cum era, ca prin Patima Sa să nimicească patimile oamenilor, și prin moartea Sa să strice moartea. Așadar, prin bucuria negrăită a Fecioarei au fost nimicite acel blestem și acea osândă la durere ale Evei, care erau la început.

Apoi Născătoarea de Dumnezeu spune: Strămoașa Eva prin mine să plătească astăzi *vechea datorie preadeplin*, pe care o datora bărbatului ei, Adam. Pentru că Eva a fost făcută din coasta luată din Adam, cum spune dumnezeiasca Scriptură: „Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn adânc, și el a adormit; și a luat una din coastele lui și locul ei l-a plinit cu carne. Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie.“ Deci fiindcă Eva era îndatorată lui Adam, Născătoarea de Dumnezeu zice: Eva să plătească astăzi această datorie, nu prin ea, pentru că nu putea să facă asta, ci prin mine, fiica și urmașa ei, pentru că eu, fiica ei, dând cu împrumut trup noului Adam, Hristos, am plătit astfel datoria strămoașei mele și am eliberat-o de îndatorire și de împrumut. Căci este o lege ca atunci când părinții nu pot să-și plătească datoria, să o plătească fiii și ficele lor, ca moștenitori ai averii lor.

Fc. 2, 21-22

Iosif Vrienie filozofează minunat despre acestea în *Prima sa Cuvântare la Bunavestire*, zicând: „Așa cum, odinioară, El a luat coastă din bărbat și

a plămădit om desăvârșit, tot așa mai apoi, luând trup din femeie, l-a făcut om desăvârșit. Și așa cum Adam, la porunca lui Dumnezeu, a adus pe lume femeie neavând femeie, tot așa și Maria, din voința lui Dumnezeu, a născut cu adevărat parte bărbătească neavând bărbat. De această naștere încredințându-ne cuvântul, o vedește pe cea de la început: aceea fiind mai presus de înțelegere, iar aceasta mai presus de rațiune. Și așa cum strămoșul i-a dat atunci strămoșei din carnea și din oasele lui coastă fără sămânță pentru a fi plămădită, tot așa și fiica strămoșei a întors acum în locul ei datoria și din preasfântul ei sânge i-a împrumutat noului Adam trup fără sămânță, ca iarăși să-l plămădească pe strămoșul ei. Acolo s-a luat din bărbat feciorelnic ca să se plămădească ipostasul femeii; aici, zămislirea s-a făcut din femeie feciorelnică pentru a se alcătui ipostasul cel dumnezeiesc și omenesc. Acolo, deși lui Adam i-a fost luată coasta, n-a pățimit durere; aici, deși Maria a născut prunc, n-a cunoscut chinurile facerii, căci acolo unde zămislirea e însoțită de plăcere, e firesc ca și nașterea să fie însoțită de chinurile facerii, însă aici plăcerea nu și-a găsit nicicum locul, drept care durerea lipsește, prin necesitate, cu desăvârșire. Adam a rămas întreg și după ce i-a fost luată coasta; Fecioara a rămas nestricată atât înainte de nașterea Pruncului, cât și după nașterea Lui. Fecioară fiind Eva, șarpele a amăgit-o; fecioară fiind Maria, Gavriil i-a binevestit. Eva, amăgită fiind, a adus cuvânt pricinuitor de moarte; Maria, binevestindu-i-se, a născut cu trup Cuvânt prilejuitor tuturor de viață veșnică. Cuvântul Evei i-a arătat ei pomul cunoștinței, prin care l-a izgonit pe Adam din rai; Cuvântul cel din Fecioară a arătat crucea pom al vieții, prin care pe Adam și pe cei din Adam îi duce iarăși în rai.“

cf. *Bnv* 1,
IBE 2, p. 52

A spus și dumnezeiescul Chiril al Ierusalimului în *Cateheza* a XII-a: „Se cuvenea ca Cel preacurat și Dascălul curăției să iasă dintr-o cămară curată. Căci dacă cel ce-I slujește bine, ca preot, lui Iisus nu se atinge de femeie, atunci Iisus cum ar fi venit [adică S-ar fi născut] din bărbat și femeie? «Că Tu ești – zice în *Psalmi* – Cel ce m-ai tras din pântec», [...] arătând că Cel tras din pântecul și din trupul Fecioarei S-a născut fără bărbat.“ Iar mai jos: „Neamul femeilor era dator cu recunoștință bărbaților, fiindcă Eva s-a născut din Adam, nefiind zămislită de mamă, ci născută, ca să spun așa, doar din bărbat. Prin urmare, Maria a întors datoria recunoștinței, născând în chip neîntinat, nu din bărbat, ci doar din ea, din Duhul Sfânt și prin puterea lui Dumnezeu.“ Iar Gură de Aur zice: „Așa cum Adam a adus-o pe lume pe femeie neavând femeie, tot așa Fecioara a născut astăzi bărbat neavând bărbat. [...] Deoarece neamul femeilor le datora bărbaților recunoștință, de

Ps. 21, 9
Cateh XII, 25,
PG 33, 757A

Cateh XII, 29,
PG 33, 761C

vreme ce Adam o plămădise pe femeie neavând femeie, de aceea Fecioara a născut astăzi bărbat neavând bărbat, ca să le întoarcă bărbaților datoria Evei. Dar pentru ca bărbatul să nu se fălească fiindcă a plămădit-o pe femeie neavând femeie, Fecioara a născut astăzi bărbat neavând bărbat, ca prin asemănarea minunilor să arate că firile amândurora sunt de aceeași cinștire.“

*Năst 1, PG 56,
389-390*

Dar aici eu mai adaug și aceasta: fiindcă Stăpânul Hristos, fiind spânzurat mai târziu pe cruce, a fost împuns în coastă de sulița ostașului și au curs din ea sânge și apă, cu care iarăși a plămădit-o pe Eva cea stricată, care fusese plămădită din coasta lui Adam, femeia a rămas din nou datoare, și tot neamul femeilor este iarăși dator noului Adam, Hristos. Căci atunci când Făcătorul și făptura ies la întrecere, e cu neputință ca făptura să-L biruiască pe Făcător în daruri, oricât de mult ar spori în sfințenie și har, ci Făcătorul este Cel care biruiește întotdeauna făptura și o îndatorează. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Niciodată nu vei birui marea dărnicie a lui Dumnezeu, chiar de ți-ai dărui toate averile, chiar de te-ai pune și pe tine alături de averi, căci și a te da lui Dumnezeu înseamnă a primi. Oricât ai da, ceea ce va rămâne de dat va fi mereu mai mult, și nici nu vei da ce e al tău, fiindcă toate sunt de la Dumnezeu. Și așa cum nu e cu putință să ne întrecem umbra, căci se depărtează pe măsură ce înaintăm [...], tot așa nu-L putem birui pe Dumnezeu prin cele date, pentru că nu dăm nimic din ceea ce nu e al Său și nici nu dăm ceva care să fie peste mărinimia Lui.“

*Cuv14, 22,
PG 35, 885C-888A*

Anonimul se întreabă de ce Fecioara a spus că Eva să înapoieze prin ea datoria nu „deplin“, ci *preadeplin*? Dezlegând deci această nedumerire, zice că din două motive a spus *preadeplin*: fie pentru că Născătoarea de Dumnezeu, luând împrumut o coastă din Adam prin strămoșa ei, mai apoi a dat în schimb un bărbat întreg, pe Hristos; fie pentru că Eva l-a amăgit pe Adam și l-a scos din rai și, astfel, era datoare să-și îndrepte atât amăgirea, cât și azvârlirea din rai, pe când Născătoarea de Dumnezeu l-a născut pe Hristos, Care a tămăduit și amăgirea și a dărui și intrarea din nou în rai.

Tropar

Făgăduit-a Dumnezeu lui Avraam, strămoșul, că neamurile întru Seminția lui se vor binecuvânta, Curată, iar prin tine făgăduința se plinește astăzi.

În acest tropar, îngerul îi răspunde Născătoarei de Dumnezeu și zice: O, Marie preacurată și mai presus de curăție cu sufletul și cu trupul, Dumnezeu i-a făgăduit odinioară strămoșului Avraam că toate neamurile se

vor binecuvânta *întru Seminția lui*. Iar, după omenitate, Seminția lui este Hristos, pentru că S-a născut din seminția lui Avraam, a cărui seminție ești tu, Fecioară, fiindcă doar prin tine a avut părtășie cu neamul lui Avraam, fiind zămislit și născut doar din tine, nu și din bărbat. Căci așa zice Dumnezeu către Avraam după ce a ascultat și a urcat pe munte ca să-l jertfească pe singurul său fiu: „Și întru seminția ta se vor binecuvânta toate neamurile pământului, pentru că ai ascultat de glasul Meu“, ceea ce fericitul Pavel tâlcuiește în *Epistola către Galateni*, zicând așa: „Făgăduințele au fost rostite lui Avraam și Seminției sale. Nu se zice: și «semințiilor» – ca de mai multe, ci ca de una singură: și Seminției tale, ceea ce înseamnă: Hristos.“ Prin urmare, fiindcă Dumnezeu i-a făcut lui Avraam o asemenea făgăduință: că toate neamurile se vor binecuvânta întru Seminția lui (adică în Hristos), această făgăduință se împlinește astăzi prin mijlocirea ta, Născătoare de Dumnezeu. Căci zămisind tu astăzi Seminția cea binecuvântată și sfântă, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, pui început bun vechii făgăduințe făcute lui Avraam, precum și binecuvântării neamurilor.

Fc. 22, 18

Gal. 3, 16

Cântarea a 7-a. Irmos

*N-au slujit fapturii cugetătorii de Dumnezeu, fără numai Făcătorului,
iar groaza focului bărbătește călcând, se bucurau cântând*: Prealăudate
Doamne al părinților și Dumnezeule, bine ești cuvântat.*

cest irmos nu are nevoie de lămurire, pentru că este ușor de înțeles atât în privința cuvintelor, cât și a înțelesurilor, dar și fiindcă am vorbit de multe ori despre istoria celor trei tineri, pe care melodul o înfățișează aici și spune că cei trei tineri, păzind legea lui Dumnezeu care zice: „Să nu-ți faci chip cioplit, și nici vreo asemănare. [...] Să nu te închini lor, și nici să le slujești“, *n-au slujit fapturii, fără numai Făcătorului* – cum spune Pavel despre grecii idolatri –, nu au slujit chipului sensibil și neînsuflețit al regelui Nabucodonosor, nici nu s-au închinat lui ca unui dumnezeu, așa cum i-au slujit și i s-au închinat toate popoarele de sub puterea tiranului: „Să-ți fie cunoscut – ziceau către tiran –, să-ți fie cunoscut, o, rege, că noi nu vom sluji

Ieș. 20, 4-5

cf. Rom. 1, 25

* În alte locuri este scris: *χαίροντες ψαλλον*, *cântau bucurându-se*, unde gerunziul *bucurându-se* trebuie interpretat fie cauzal: „fiindcă se bucurau, de aceea cântau“; fie adverbial: „cu bucurie“, adică plini de veselie, după cum e și mai potrivit.

dumnezeilor tăi, și nici nu ne vom închina chipului pe care tu l-ai așezat.“ Prin urmare, fiindcă de trei ori fericirii au preferat slujirea și închinarea la Dumnezeu, iar nu slujirea și închinarea la chipul neînsușit, au călcat *bărbătește* groaza cuptorului aprins. Deci aruncați fiind în cuptor, fără să fie vătămați de acesta datorită dumnezeiescului înger care s-a pogorât, *se bucurau*, iar de bucurie cântau, zicând: Tu, *prealăudate Doamne*, Dumnezeul părinților noștri, binecuvântat ești în veci, de vreme ce cântarea se naște în chip firesc din bucurie. De aceea dumnezeiescul Iacov, fratele lui Dumnezeu, a spus: „Este cineva cu inimă bună? Să cânte psalmi!“

Dan. 3, 18

Iac. 5, 13

Tropar

Vestindu-mi că, din multă milostivire, Lumina cea nematerialnică Se va uni cu materia trupului, îmi grăiești acum strălucitoare veste bună și vestiri dumnezeiești: Binecuvântat este, Preacurată, Rodul pântecelui tău!

454, 28

mbucurător este și acest tropar cu care Fecioara îi răspunde îngerului, zicând: Tu, o, Gavriile, îmi vestești că *Lumina cea nematerialnică*, adică Dumnezeu, Care, potrivit lui Grigorie Teologul, este „lumină preadeplină, neapropiată și negrăită, care nu poate fi înțeleasă cu mintea și nici grăită în cuvinte, care luminează toată firea cuvântătoare“. Deci tu, o, îngerule, îmi vestești că această Lumină imaterială, Dumnezeu, *Se va uni cu materia trupului* din bunătatea și milostivirea Sa covârșitoare, ca să elibereze neamul omenesc din tirania diavolului. De aceea cu această veste îmi grăiești o *strălucitoare veste bună*, aducătoare de bucurie și de veselie duhovnicească, de vești dumnezeiești și cerești, căci îmi zici: O, cea *preacurată* și mai presus de curăție, Fecioară, *binecuvântat este Rodul pântecelui tău*. Însă cuvântul acesta i l-a spus fecioarei nu arhanghelul, ci Elisabeta, când Fecioara s-a dus la ea în urma veștii celei bune. Dar pentru că atât îngerul, cât și Elisabeta i-au spus Născătoarei: „Binecuvântată ești tu între femei“, de aceea melodul a pus și pe seama lui Gavriil cuvintele: „Binecuvântat este Rodul pântecelui tău.“ Teofilact tâlcuiește că la versetul: „și binecuvântat este Rodul pântecelui tău“, conjuncția καί, „și“, are sensul lui γάρ, „căci“, adică: ești binecuvântată între femei, căci binecuvântat este Rodul pântecelui tău. Așadar, de la El ai primit și tu faptul de a fi binecuvântată.

Cuv40, 5,
PG 36, 364B

Lc. 1, 28, 42

Lc. 1, 42

cf. TLc,
PG 123, 709A

Iscusite sunt și cele spuse de Sfântul Gherman al Constantinopolului: „De aceea binecuvântat este numele tău în veci! Lumina ta este mai înainte de a fi

cf. Ps. 71, 17

soarele; mai presus de orice făptură e cinstea ta; covârșirea ta este mai presus de îngeri; mai înaltă ești decât cerul, dar și mai cuprinzătoare decât cerul cerurilor și decât al șaptelea cer, înfățișat de un sfânt în Scriptură. O, al optulea cer – dacă putem spune că mai este altul dincolo de acesta –, binecuvântată ai fost tu între neamurile neamurilor! Dar și semințiile pământului întru tine s-au binecuvântat, căci nu este loc unde să nu fi slăvită, nici seminție din care să nu fi odrăslit, prin tine, roade lui Dumnezeu.“

Adm,
PG 98, 353BC

Aceleași înțeleșuri, ca și în acest tropar, rostește și dumnezeiescul Sofronie al Ierusalimului, prăznuind la această sărbătoare. Spune că nu se mai satură de a tot repeta cuvintele „vestea cea bună“ și ne face cunoscută și pricina, înflăcărat de o înflăcărare duhovnicească. La început zice așa: „Vestea cea bună, fraților, vestea cea bună, și iarăși zic: Vestea cea bună!“ Iar mai încolo spune din nou: „Strig cu glas înalt, lămurit dau de veste și spun: Vestea cea bună, vestea cea bună, vestea cea bună! Vestea cea bună a Mântuitorului nostru! Vestea cea bună a lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru noi! Vestea cea bună a venirii lui Dumnezeu la noi, a înomenirii lui Dumnezeu din trupul nostru! Vestea cea bună a zămislirii lui Dumnezeu fără sămânță! Vestea cea bună a purtării în pânțece a lui Dumnezeu! Vestea cea bună a unirii celei fără schimbare a lui Dumnezeu cu trupul! [...] Oare să fie neînsemnată strălucirea veștii noastre celei bune? Nu covârșește ea toată strălucirea? Nu întrece toată lumina? Nu pune în umbră toată frumusețea? De aceea strig vouă, cei părtași și de un cuget cu mine: Vestea cea bună, vestea cea bună, vestea cea bună!, și nu mă mai satur strigând.“

cf. Bnv 48-50,
PG 87/3,
3284B-3288A

Ce este vestea cea bună și îmbucurătoare a sărbătorii de astăzi? Ascultă cum o definește purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Căci aceasta socotesc că este «vestea cea bună a lui Dumnezeu»: solie și îndemn al lui Dumnezeu către oameni, trimisă prin Fiul Său, Care S-a întrupat și a dăruit ca răsplată a împăcării cu Tatăl, celor ce ascultă de El, îndumnezeirea nenăscută.“ „Îndumnezeirea nenăscută este lumina consistentă a dumnezeirii în cei vrednici, care nu are un început, ci numai o arătare neînțeleasă.“ De ce praznicul de astăzi se numește „Bunavestire“? La aceasta răspunde Iosif Vrienie, zicând: „Astăzi ne-a sosit de la Dumnezeu vestea cea bună și s-au petrecut pentru noi lucruri care le îndreaptă pe cele petrecute împotriva noastră, în Eden. Acolo, cele rele împotriva neamului omenesc au început de la femeie; aici, cele bune pentru același neam își au începutul de la femeie. Astfel, de unde blestemul s-a ivit la început, de acolo binecuvântarea

Tal 61, FR 3,
p. 390 (t.r.)

Tal, FR 3,
p. 394 (scolie)

a primit obârșie. [...] Acolo era raiul, aici este Biserica. [...] Acolo era Adam, aici este Hristos; acolo era Eva, aici este Maria; acolo era șarpele, aici este Gavriil; acolo era șoapta balaurului către Eva, aici este salutarea îngerului către Maria.* [...] Acolo era «Îți voi spori, înmulțindu-le, durerile și geamătul», aici este «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Marie! Binecuvântată ești tu între femei».

Fc. 3, 16

Lc. 1, 28

Bnv 1, 1BE 2, p. 58

Tropar

*Bucură-te, Stăpână Fecioară! Bucură-te, Preacurată! Bucură-te, vas al lui Dumnezeu!
Bucură-te, sfeșnic al Luminii, rechemarea lui Adam, izbăvirea Evei, munte sfânt,
sfințenie strălucitoare și cămară de nuntă a nemuririi!*

454, 29

Fiindcă în troparul de mai sus Fecioara i-a spus îngerului că îi grăiește *strălucitoare veste bună și vestiri dumnezeiești*, îngerul sporește, în troparul de față, vestea cea bună de mai sus a bucuriei și îi zice Fecioarei: Bucură-te, o, *Stăpână* a toată lumea! Bucură-te, Fecioară *Preacurată* și mai presus de curăție, care nu ești fecioară doar cu trupul și cu simțurile trupului, ci și cu sufletul și cu puterile sufletești! Bucură-te, o, *vas* și lăcaș cuvântător și inteligibil al lui Dumnezeu, care ai încăput pe Cel neîncăput de lume! Bucură-te, *sfeșnic al Luminii*, fie cel al lui Moise, fie cel al lui Zaharia, din lumina căruia au fost luminați toți păgânii care ședea în întuneric. Bucură-te, Născătoare de Dumnezeu, *rechemarea strămoșului Adam* la cea dintâi stare din care căzuse! Bucură-te, *izbăvirea Evei* din osânda și blestemul în care a alunecat! Bucură-te, *munte sfânt* al lui Dumnezeu, despre care David a prorocit! Bucură-te, *sfințenie* slăvită („sfințenie“ era numit Templul din Ierusalim), față de care te-ai arătat mai presus, Născătoare de Dumnezeu, așa cum templul însuflețit și cuvântător este mai presus decât cel neînsuflețit și necuvântător. Bucură-te, cămară tainică a nemuririi, prin care noi, muritorii de odinioară, ne-am învrednicit de nemurire!

* De aceea unii au tâlcuit, în chip iscusit, acele cuvinte ale lui David: „Ziua zilei spune cuvânt [adică Gavriil îi spune zilei, anume Fecioarei, cuvintele Bunevestiri] și noaptea nopții vestește cunoștință [adică noaptea este șarpele, diavolul, care vestește Evei cunoașterea în rai, ca să o amăgească]“ (Ps. 18, 3).

Pogorârea Preasfântului Duh sufletul l-a curățit și trupul l-a sfințit, m-a lucrat templu de Dumnezeu încâpător, cort împodobit de Dumnezeu, lăcaș însuflețit și curată Maică a Vieții.

Lc. 1, 35

În acest tropar, Fecioara îi răspunde îngerului și zice: Pogorârea Duhului Sfânt, despre Care mi-ai vorbit, o, Gavriile – „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine“ –, aceasta mi-a curățit sufletul de păcatul strămoșesc, mi-a sfințit și trupul; aceasta m-a făcut un templu destoinic pentru a-L încâpea pe Dumnezeu-Cuvântul; aceasta m-a făcut un alt cort împodobit de Dumnezeu cu toate frumusețile virtuților și ale harurilor, mai mare decât acel Cort, căci acela era neînsuflețit, pe când eu sunt cort cuvântător și însuflețit. Și ca să spun la urmă ceea ce era de spus la început, această venire a Duhului Sfânt m-a făcut *Maică* neîntinată a *Vieții*, adică a lui Dumnezeu-Cuvântul cel de viață dătător, Care este *Viața* și *Viața* în sine, după cum El Însuși a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și *Viața*.“

In. 14, 6

Am spus că Duhul Sfânt a curățit sufletul Fecioarei de păcatul strămoșesc, pentru că Născătoarea de Dumnezeu se aflase în păcatul strămoșesc până la dumnezeiasca Bunavestire, căci atunci a fost eliberată de el prin pogorârea Duhului Sfânt, potrivit cugetului Bisericii. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Născut fiind din Fecioara care mai înainte a fost curățită cu sufletul și cu trupul de Duhul.“ Și însuși Ioan zice: „Așadar, în urma învoirii Sfintei Fecioare, Duhul Sfânt a venit asupra ei, după cuvântul Domnului pe care îngerul l-a spus, curățind-o și dându-i puterea de a primi dumnezeirea Cuvântului și, totodată, de a naște. Iar atunci Înțelepciunea și Puterea ipostatică a lui Dumnezeu cel Preaînalt a umbrit-o, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel deoființă cu Tatăl, ca o dumnezeiască sămânță.“

Cuv38, 13,
PG 56, 325BDogm 46 (III, 2),
PG 94, 985B

Lc. 1, 38

Ia seama că doar după învoirea Fecioarei, adică după ce a spus: „Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!“, doar atunci Duhul Sfânt S-a pogorât asupra ei, iar Puterea Celui Preaînalt a umbrit-o, și nu înainte. De aceea și cuvintele spuse de înger erau la timpul viitor: „Se va pogorî peste tine“ și „te va umbri“, arătând că, la vremea rostirii acestora, Duhul Sfânt încă nu venise pentru a săvârși taina, nici Puterea Celui Preaînalt nu o umbrise. A spus și Visarion Makrís în *Expunerea introductivă din Mărturisirea ortodoxă de credință*: „Când Maria i-a răspuns îngerului: «Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!», atunci S-a alcătuit de îndată om

cu toate mădularele și a devenit desăvârșit. “ Prin urmare, Duhul Sfânt S-a pogorât asupra Fecioarei în urma învoirii ei, iar Pruncul a primit de îndată înfățișare, drept care cea care îl purta era Maică a lui Dumnezeu. De aceea Elisabeta a numit-o astfel, zicând: „Și de unde mie aceasta, să vină la mine maica Domnului meu?”, cu toate că nu-L născuse încă pe Domnul.

Expun, p. 55

Lc. 1, 43

Tropar

*Ca pe o candelă prealuminoasă și ca pe o cămară de Dumnezeu lucrată te văd;
primește acum, ca un chivot de aur, pe Dătătorul Legii, Mireasă a lui Dumnezeu,
Care a binevoit a izbăvi prin tine ființa oamenilor cea stricată.*

În acest tropar, care este ultimul din primul șir alfabetic, îngerul îi răspunde Fecioarei și zice: O, Marie, *Mireasă a lui Dumnezeu*, eu te văd ca pe o *candelă prealuminoasă* care luminezi pe cei întunecați de rătăcire și de păcat; eu te văd ca pe o cămară de nuntă care a fost lucrată de Dumnezeu pentru a-L primi pe El. Prin urmare, de vreme ce ai fost pregătită pentru această nuntă, de aceea, o, Fecioară, așa cum acel *chivot de aur* a primit în el tablele Legii, tot așa și tu, Născătoare de Dumnezeu, primește în neprihănitul tău pânțec nu tablele Legii cele neînsuflețite, ci pe Însuși *Dătătorul Legii*, Hristos Dumnezeu, Care prin voia Sa dintâi a voit ca, prin mijlocirea ta, să elibereze din tirania diavolului, din stricăciune și din iad *ființa* și firea oamenilor, care a fost stricată de păcat.

Cântarea a 8-a. După ordinea restrânsă a alfabetului.

*Ascultă, Pruncă Fecioară curată! Să-ți spună dar Gavriil sfatul cel vechi
și adevărat al Celui Preaînalt: Fii gata spre primirea lui Dumnezeu,
căci prin tine Cel neîncăput împreună cu muritorii locuiește.
Pentru aceea și strig bucurându-mă: Binecuvântați,
toate lucrurile Domnului, pe Domnul!*

După ce melodul cu nume de har a isprăvit lungul șir al alfabetului, i-au mai rămas încă două cântări: această cântare a opta și a noua, care urmează. De aceea în cântarea de aici folosește încă o dată ordinea alfabetică, restrânsă, și reia tema sărbătorii. Așadar, melurghisind la această cântare șase tropare, a cuprins în fiecare tropar câte patru litere din alfabet, doar că versurile care încep cu fiecare literă nu au un număr

egal de silabe, ci inegal, așa cum a putut melodul să potrivească atât cuvintele, cât și înțelesul din fiecare vers. Aceste tropare par să fie scrise în versuri, dar versurile sunt lipsite de metrică și au număr inegal de silabe. Aceste tropare sunt alcătuite din întrebări și răspunsuri, asemenea celor de mai sus. Prin urmare, imnograful zice: Să spună arhanghelul Gavriil Fecioarei acele cuvinte ale lui David: „Ascultă, fiică.“ *Ascultă, Pruncă Fecioară*, care ești curată și mai presus de curăție cu sufletul și cu trupul, ascultă sfatul cel vechi și adevărat al Tatălui celui Preaînalt, pe care l-a hotărât mai înainte de toți vecii, adică să-L trimită pe Fiul Său Unul-Născut ca să Se facă om pentru mântuirea oamenilor, pentru că și Grigorie Teologul a atribuit acest sfat Tatălui, spunând: „Și numele Lui se cheamă: «Înger al marelui sfat» al Tatălui.“ Melodul s-a inspirat aici de la Isaia, care zice: „Doamne, Dumnezeul meu, pe Tine Te voi slăvi, în cântări voi lăuda numele Tău, că ai făcut lucruri minunate, sfatul cel vechi și adevărat. Așa să fie, Doamne!“* Și pentru că acesta este sfatul dinainte de veci al Tatălui, de aceea *fi gata*, Fecioară, ca să primești în pântecele tău pe Fiul Unul-Născut al Tatălui fără de început, ca din preaneprihănitul tău sânge să ia trup și să Se facă om desăvârșit.

Ps. 44, 11

Cuv38, 2,
PG 36, 313B

Is. 25, 1

Bar. 3, 38

Ode 8, 34/
Dan. 3, 57

Pentru că Cel neîncăput de toate după dumnezeire va locui împreună cu oamenii după omenitate, prin mijlocirea ta, melodul s-a inspirat aici de la prorocul Baruh sau, altfel spus, de la prorocul Ieremia, întrucât Ieremia a fost învățătorul lui Baruh, și cartea lui Baruh a fost primită de Părinți ca fiind una și aceeași cu cartea lui Ieremia⁸. Ce spune Baruh?: „Iar după aceea pe pământ S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit.“ Apoi melodul adaugă și cuvintele: *Binecuvântați, toate lucrurile*, ca să arate că această cântare este a opta, ale cărei cuvinte specifice sunt acestea.

Aceleași înțelesuri, ca și în acest tropar, rostește și Sofronie al Ierusalimului la această sărbătoare: „Și [Dumnezeu] plinește sfatul cel vechi și iubitor de oameni pe care l-a hotărât de la început cu iubire de oameni. Căci nu suferea, ca Făcător, să-Și vadă făptura stricată și pierită. Și care este acel sfat pe care Dumnezeu l-a hotărât spre mântuirea și izbăvirea oamenilor? Să-l rostească

Bnv 13-14,
PG 87/3,
3232C-3233A

* Vezi privitor la acest sfat în tâlcuirea la irmosul *Sfatul cel de nepătruns și dumnezeiesc...* [*supra* pp. 401-402], de la cântarea a patra, și în cea la irmosul *Dumnezeul păcii fiind...* [*supra* pp. 153-154], de la cântarea a cincea din canonul Nașterii lui Hristos.

⁸ În *Septuaginta*, cartea lui Baruh urmează imediat după cartea lui Ieremia.

minunatul Isaia înaintea noastră, cel ce a prevestit zămislirea fără de sămânță a lui Dumnezeu și a povestit feciorelnica Sa naștere, cântând cântare de mulțumire spre plinirea dumnezeiescului sfat: «Doamne, Dumnezeul meu, pe Tine Te voi slăvi, în cântări voi lăuda numele Tău, că ai făcut lucruri minunate, sfatul cel vechi și adevărat. Așa să fie, Doamne!»¹ Iar Andrei al Cretei zice: „Slavă negrăitei iconomii! Slavă harului! Nemăsurată slavă sfatului și preștiinței Celui fără de început! Cu adevărat Duhul Sfânt S-a sălășluit în Fecioară, și puterea Celui Preaînalt a umbrît-o, potrivit cu sfatul lui Dumnezeu dinainte hotărât și cu preștiința Lui.“

Is. 25, 1

cf. Bnv,
PG 97, 912B

Tropar

Tot gândul muritorilor se biruiește – a răspuns Fecioara –, cercetând cele mai presus de minte pe care mi le spui. M-am bucurat de cuvintele tale, dar mă tem, spăimântându-mă, ca nu cumva prin amăgire, cum fost-a Eva, să mă duci departe de Dumnezeu; dar strig deja: Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!*

În acest tropar, Fecioara îi răspunde îngerului și zice: Orice minte a oamenilor care caută să afle tainele *mai presus de minte* pe care mi le spui, o, îngere, *se biruiește* și se întunecă, pentru că nu poate să le înțeleagă. Eu mă bucur de cuvintele tale și de veștile îmbucurătoare pe care mi le aduci; dar mă tem ca nu cumva să aflui întristare în această bucurie. De aceea mă înspăimânt și sunt nedumerită că poate, așa cum șarpele a îndepărtat-o de Dumnezeu pe strămoașa Eva prin sfatul amăgitor și dulce în aparență, tot așa și tu, o, Gavriile, mă vei îndepărta și pe mine de Dumnezeu cu aceste vești bune. Dar iarăși lepăd frica și, supunându-mă, *strig deja: Binecuvântați* și celelalte. Iar dacă este scris *strigi*, atunci se tâlcuiește astfel: Fiindcă văd că-I rostești lui Dumnezeu acel imn dumnezeiesc al celor trei tineri, pe care potrivnicul vrăjmaș nu l-ar fi rostit niciodată de bunăvoie decât numai silit, fiindcă, potrivit marelui Pavel, „nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus!, decât întru Duhul Sfânt“.

1 Cor. 12, 3

* La tâlcuitorul anonim este scris *βοῶ*, *strig*, referindu-se la Fecioară; însă în cărțile tipărite este scris *βοᾶς*, *strigi*, referindu-se la înger.

Tropar

Iată, dezlegată ți-este nedumerirea – zice la acestea Gavriil –, căci bine ai spus că lucrul este cu greu de deslușit. Așadar, supunându-te cuvintelor buzelor tale, nu te îndoi ca de o plâsmuire, ci crede ca pe un lucru aievea, căci eu, bucurându-mă, strig: Bindecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Prin troparul de față, Gavriil răspunde la cuvintele de mai sus ale Fecioarei. Fiindcă Născătoarea de Dumnezeu a spus că orice minte a oamenilor e biruită și nu poate să înțeleagă taina aceasta, de aceea și îngerul, folosindu-se de înseși cuvintele Fecioarei, zice: Iată, o, Fecioară, nedumerirea a fost dezlegată de înseși cuvintele tale, căci spunând tu că mintea oamenilor este biruită de această taină, arăți că lucrul acesta este *greu de deslușit*, căci asta înseamnă *δυστέκμαρτον*, de la *τεκμαίρομαι* (care înseamnă „a conchide în mod întemeiat și fără greșală“) și de la *δυσ-*; sau, altfel spus, este greu de înțeles. Așadar, supune-te, o, Stăpână, cuvintelor tale și nu mai căuta, nici nu te mai îndoi de cele spuse de mine, de parcă ar fi o minciună și o plâsmuire a cugetului, ci crede în ele ca într-un lucru ade-vărat și nemincinos. De aceea și eu, înțelegând această taină cu totul ade-vărată, mă bucur; iar bucurându-mă, strig: *Bindecuvântați, toate lucrurile...*

Vezi etimologia acestui verb *supra* p. 176, n. 20.

Tropar

Legea aceasta de la Dumnezeu [dat-a fost] muritorilor – zice iarăși Nepătata –, ca nașterea să iasă din dragoste-nvoită. Dar nicidecum nu cunosc plăcere de la soț. Cum deci spui că am să nasc? Mă tem să nu-mi grăiești cu amăgire; dar totuși, iată, strig: Bindecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!*

Si în acest tropar este înfățișată nepătata Născătoare de Dumnezeu fiind nedumerită și zicând îngerului: Această lege a firii, o, îngerule, a fost dată de Dumnezeu oamenilor în urma călcării, anume *ca nașterea să iasă*, adică să se nască prunc din *dragoste-nvoită* sau, altfel spus, din dorința comună și din împreunarea bărbatului cu femeia. Însă eu nu cunosc *nicum* plăcere de bărbat, nici măcar un gând neînsemnat. A spus *nicidecum*, ca prin acest cuvânt să arate că ea este mai presus chiar și de momeala gândurilor

* Și aici anonimul scrie: *βοῶ*, strig.

trupești. Deci cum spui tu că voi naște fiu? Eu mă tem ca nu cumva să-mi vorbești cu amăgire și vicleșug. Însă, cugetând eu din nou că în cuvintele tale se află o putere dumnezeiască, iată că strig: *Binecuvântați și celelalte.*

Tropar

Cuvintele pe care mi le grăiești, Cinstită – îngerul iarăși strigă – sunt obișnuite nașterii oamenilor muritori. Pe Cel cu adevărat Dumnezeu îți vestesc, Care Se va întrupa din tine mai presus de cuvânt și de gând, precum știe. Pentru aceasta și strig, bucurându-mă: Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!*

În acest tropar, îngerul răspunde la cuvintele de mai sus ale Născătoarei de Dumnezeu și zice: O, Preacinstită și Pururea-Fecioară Maria, cuvintele pe care mi le spui sunt proprii și obișnuite privitor la nașterea după fire a oamenilor muritori, adică bărbatul să se împreuneze cu femeia și să se nască prunc: „Cei doi – zice – vor fi spre un singur trup”⁹, adică spre un singur copil, căci astfel a tâlcuit aceste cuvinte dumnezeiescul Gură de Aur, de vreme ce copilul este un singur trup al părinților. Dar eu, o, Stăpână, nu-ți vorbesc despre nașterea după fire a oamenilor, ci îți binevestesc că vei naște, ca om, mai presus de fire, de rațiune și de înțelegere pe *Cel cu adevărat Dumnezeu*, așa cum doar El știe. De aceea îți și strig, bucurându-mă: *Binecuvântați, toate lucrurile și celelalte.*

Astfel zice și dumnezeiescul Sofronie al Ierusalimului la sărbătoare, de unde se pare că melodul s-a inspirat în acest tropar. Deci ce spune el?: „Eu îți grăiesc unele mai presus de acestea, pe când tu-mi spui lucruri ce țin de fire și de oameni [...]. Dacă ai fi cunoscut puterea cuvintelor mele, nu mi-ai fi spus de obiceiul femeilor, nu mi-ai fi înfățișat cuvinte smerite, nu mi-ai fi pomenit de legile firii, în afara cărora femeile nu pot naște. Chiar și eu știu de obiceiul omenesc, deși nu sunt om cu firea. Și eu știu că, după obicei, din legătura bărbatului cu femeia se naște om; nu sunt lipsit de cunoștința acestora, chiar dacă, prin lucrare, sunt nepriceput în ele [...]. Lasă-le pe cele de jos și pământești

Fc. 2, 24

*TCol 12, 5,
PG 62, 388*

* La anonim, este scris mai corect *συνήθη*, *obișnuite*, însă în mineiele tipărite este scris *συνήθους*, *ale obișnuitei* [nașteri].

⁹ Traducere textuală după originalul *εἰς σάρκα μίαν*, unde prepoziția *εἰς* cu acuzativ indică scopul, finalitatea.

Bnv 34-35,
PG 8713,
3261B-3264A

și privește-mi la cele înalte și cerești [...]. Nu-ți binevestesc astăzi o naștere după fire, ieșită din voință bărbătească și trupească, ci-ți vorbesc de-o naștere mai presus de fire și obicei. Știu, o, Fecioară, că nicio fecioară nu a născut vreodată, dar tu vei naște, văzută fiind și rămânând fecioară.“

Tropar

Mi te arăți retor al adevărului – a încuviințat Fecioara –, căci ai venit ca vestitor al bucuriei obștești. Deci fiindcă m-am curățit cu sufletul prin Duhul, fie mie după cuvântul tău! Sălășluiască-Se întru mine Dumnezeu, către Care strig împreună cu tine: Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

456

După ce Fecioara a ascultat cuvintele de mai sus ale îngerului, este înfățișată de către melod în acest tropar dând răspuns îngerului. Prin urmare, melodul spune că Fecioara s-a învoit cu cuvintele îngerului, zicând: Tu, o, Gavriile, te arăți mie ca *retor al adevărului*, că grăiești adevărul și nu minți; pentru că ai venit din cer ca *vestitor* (ἄγγελος) și crainic al *bucuriei obștești* pentru întreaga lume. Așadar, fiindcă eu m-am curățit de păcatul strămoșesc prin pogorârea și lucrarea Duhului Sfânt, să mi se facă mie după cuvântul tău și fie ca Dumnezeu să locuiască întru mine, Căruia zic împreună cu tine: *Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!* Melodul a preluat cuvintele acestea din Sfânta Evanghelie, unde Fecioara zice la urmă: „Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!“

Lc. 1, 38

cf. Bnv 34-35,
PG 8713, 3277AB

Tot astfel prăznuiește și Sofronie al Ierusalimului la această sărbătoare, zicând: „Încrezându-se Maica lui Dumnezeu, Fecioara, în înger, cum că cele grăite ei de la Domnul se vor împlini negreșit, și căpătând curaj, răspunde nu numai în chip blând și smerit, ci și feciorelnic, fiindcă Preacurata urma să-L nască pe Hristos cel «blând și smerit cu inima» și trebuia să se îmbogățească cu smerenia și cu blândețea Lui: «Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!»“

Mt. 11, 21

Lc. 1, 38

Zice și Andrei al Cretei: „Iar Fecioara i-a dat glas de bucurie: «Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!» Aceasta i-a spus cu limpezime: Iată, sunt gata, nimic nu mă împiedică; sufletul e binevoitor, iar pântecul potrivit, căci e neatins, fiind păstrat doar pentru Făcătorul. Iată, roaba Domnului se pleacă spre ascultare, gata spre slujire, gătită de primire: «Fie mie după cuvântul tău!»“ Iar Grigorie al Nyssei zice: „«Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!» Ca o roabă stau înaintea împărăteștii porunci, ca lutul

Lc. 1, 38

Bnv, PG 97, 912AB

Lc. 1, 38

mă supun mâinilor olarului. Voia Lui să se facă în mine cu putere, precum voiește! Zămislirea mai presus de minte în chip minunat să fie lucrată întru mine cu iubire de oameni, precum voiește! «Fie mie după cuvântul tău!» Fie mie după aceste cuvinte și fapte ale tale!“

Identificat la
Ioan Gură de Aur,
Bnv II, PG 62, 768

Și Ioan Geometrul se minunează de smerita cugetare peste măsură a Fecioarei, căci deși a auzit de la înger că e plină de har și multe altele, totuși s-a numit pe sine „roabă“; zice așa: „Dar mie nici înălțimea smeritei-cugetări a Fecioarei nu mi se pare mai puțin minunată, dacă nu chiar cea mai uimitoare dintre toate celelalte, datorită căreia a fost înălțată cu ușurință și foarte mult și aferosită slujirii Celui ce S-a smerit pe Sine până la trup și până la moarte, și încă moarte pe cruce [...]. Căci deși a întâmpinat astfel arătarea și cuvântul arhanghelului și a auzit că e plină de har și că e mireasă a lui Dumnezeu și a dat crezare celor spuse, totuși se numește pe sine «roabă»; vestea o primește și se învoiește, însă cere ca acestea să se-implinească nu fiindcă vestea ar fi pe măsura vredniciei sale, ci fiindcă este mai presus de așteptări: «Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!» De aceea și îngerul a plecat îndată de la ea [...], fiind uluit de covârșitoarea ei virtute și nedorind să-i mai pună la încercare frumusețea fecioriei.“

cf. Flp. 2, 8

Lc. 1, 38

Bnv 19, PG 106,
828D-829A

Cântarea a 9-a. După alfabet, în ordine inversă.

*Ca de un chivot însuflețit al lui Dumnezeu nicidecum să nu se atingă mâna celor necunosători (ἀμνήτων), dar buzele credincioșilor, cuvântul îngerului cântându-l fără tăcere, să strige cu bucurie Născătoarei de Dumnezeu:
Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*

Această cântare a noua este scrisă după ordinea alfabetică, dar inversă, adică începe de la litera Ω și se termină cu litera A. Cuprinde șase tropare, din care fiecare tropar cuprinde câte patru litere din alfabet, asemenea cântării a opta. Însă troparele nu mai sunt alcătuite din întrebări și răspunsuri, ci toate sunt rostite ca din partea melodului Ioan. Prin urmare, în troparul de față, imnograful înfățișează porunca Legii vechi care spunea că nimeni să nu cuteze să se atingă de chivotul lui Dumnezeu, decât numai leviții și preoții, ca unii ce erau curați și aferosiți lui Dumnezeu. Iar aceasta reiese limpede din istoria lui Uza, care, fiindcă și-a întins, nevrednic* fiind, mâinile și s-a atins de

* Vezi despre aceasta în tâlcuirea troparului de la Adormire, care zice: *Apucat-a înainte*

acel chivot sfânt, dar neînsuflețit, a fost omorât de îndată de Dumnezeu, după cum e scris: „Dar Domnul S-a mâniat pe Uza cu mare aprindere [...] și acolo a murit, lângă chivotul Domnului, înaintea lui Dumnezeu.“

2 *Imp.* 6, 7

Vezi despre sensul termenului grecesc *supra* p. 150, n. 14.

Prin urmare, melodul zice așa: Mâna acelor necredincioși care nu au fost inițiați în taine (δὲν ἐμνήθησαν), adică nu au învățat dogmele credinței binecinstitoare, sau care sunt dintre cei nevrednici și necurați; mâna acestora, zic, să nu se atingă nicidecum de chivotul însuflețit și viu al lui Dumnezeu, adică să nu cerceteze cu iscodirea obraznică a minții taina negrăită și neînțeleasă a Născătoarei de Dumnezeu, ca să nu pățească și ei ce a pățit Uza, care a fost omorât de Domnul. Doar buzele credincioșilor care cunosc puterea tainei să cânte, *fără tăcere*, Născătoarei de Dumnezeu, cu evlavie și credință, *cuvântul* arhanghelului Gavriil și să strige cu bucuria duhovnicească a inimii. Ce să strige? Îmbucurătoarea salutare: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har,*

Lc. 1, 28 *Domnul este cu tine!*

Tropar

Mai presus de gând zămisbind pe Dumnezeu, de legile firii, Pruncă, uitat-ai, căci tu întru naștere ai ocolit cele ale maicilor, cu toate că ești fire trecătoare. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

458

 , Pruncă, Maria – zice –, zămisbind tu pe Dumnezeu fără sămânță și *mai presus de gând*, ai uitat, adică ai trecut peste hotarele și legile firii. Pentru că tu, când ai născut pe Dumnezeu-Cuvântul, ai ocolit cele proprii maicilor, deși ești *fire trecătoare* (ἄεσθη), adică omenească, pătimitoare și stricăcioasă. Căci maicilor le este propriu ca, atunci când nasc, să nu mai rămână fecioare, ci să-și strice și să-și piardă fecioria. De aceea tu, ca una care naști mai presus de fire, auzi *după vrednicie* atât de la înger, cât și de la toți cei care cred în nașterea ta. Ce anume auzi?: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*

Lc. 1, 28 *Domnul este cu tine!*

Tot astfel prăznuiește și Sofronie al Ierusalimului împreună cu melodul: „Căci toate femeile, înainte de a fi mame, se împreunează mai întâi cu bărbați, după care ajung mame. Dar tu, păzită fiind și rămânând fecioară, vei naște ca maică din voință dumnezeiască. Dumnezeu va lucra în tine o altfel

dreptatea, aducând tăiere mâinilor batjocoritoare... [vol. II, p. 569], ca să nu vorbim de prisos, spunând și aici aceleași lucruri.

Vezi despre sensul termenului grecesc *supra* p. 136, n. 10.

de zămislire, o altfel de naștere va arăta Dumnezeu prin tine. Căci nimic nu-I este lui Dumnezeu cu neputință dintre cele pe care vrea să le facă, ci voia Sa îndată devine faptă, fără să I se împotrivescă vreuna dintre fapteuri, al căror Făcător preaputernic este.“

Bnv 35, PG 87/3,
3264B

Tropar

Cum alăptezi cu lapte, Fecioară curată, limba muritoare nu poate spune, căci te arăți un lucru străin de fire, covârșind hotarele sămânței celei legiuite. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

Melodul rostește plin de uimire acest tropar, fiindcă îi zice Născătoarei de Dumnezeu: O, *Fecioară curată* și mai presus de curăție cu trupul și cu sufletul, cum poți, fiind fecioară și necunoscând ispită bărbătească, să alăptezi pe Fiul lui Dumnezeu? Această minune limba omenească nu o poate descrie, căci tu ne arăți un lucru străin de firea omenească: covârșești legile *sămânței celei legiuite* a bărbaților, pentru că legea firii omenești este aceea ca femeile să nască prin sămânța legiuită a bărbatului. Dar tu, Fecioară, în chip îndoit ai covârșit legile firii, căci ai zămislit fără sămânță și ai zămislit pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu; amândouă acestea sunt mai presus de fire și de minte. De aceea, așadar, auzi după vrednicie de la toți salutarea îmbucurătoare a îngerului: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*

Lc. 1, 28

Tropar

În chip tainic se grăiește despre tine în Scripturile cele sfințit-lucrate, Maică a Celui Preaînalt; căci Iacov, văzând odinioară scara care te preînchipuia, a zis: Aceasta temelie a lui Dumnezeu este. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

M, Maică – zice – a lui Dumnezeu cel Preaînalt, *în chip tainic* și în ghicitură se vorbește despre tine în sfințitele și de Dumnezeu lucratele Scripturi. Scripturile sunt lucrate de Dumnezeu, fiindcă Legea veche și cărțile prorocilor din Scripturi au fost insufflate de Dumnezeu. De aceea patriarhul Iacov, culcându-se în ținutul Haran, a văzut în vis o scară care ajungea de pe pământ la cer și, văzând-o, a numit-o *temelie* (βάσις) a lui Dumnezeu, altfel

spus, casă a lui Dumnezeu: „Iar când s-a trezit din somn, Iacov a zis: «Într-adevăr, Domnul este în locul acesta, și eu n-am știut!» Și s-a înspăimântat și a zis: «Cât este de înfricoșător locul acesta! El nu-i altceva decât casa lui Dumnezeu; aceasta e poarta cerului!»“ A numit scara *temelie a lui Dumnezeu* pentru că L-a văzut pe Dumnezeu stând drept în vârful ei: „Domnul – zice – stătea drept în vârful ei.“ Iar această scară te preînchipuia pe tine, Fecioară, pentru că prin mijlocirea ta Dumnezeu S-a pogorât pe pământ, iar oamenii de pe pământ au urcat la cer. Tu te-ai arătat casă a lui Dumnezeu, fiindcă L-ai încăput în pânțelele tău pe Dumnezeu-Cuvântul. Dar ești și poartă a cerului cu adevărat, Născătoare, fiindcă înainte de tine cerul era încuiat și nimeni nu putea să intre în el: „Nimeni – zice – nu s-a suit la cer, decât Cel Care S-a pogorât din cer, Fiul Omului, Cel ce este în cer.“ Prin mijlocirea ta s-a deschis cerul, iar acum intră în el oricine crede în Fiul tău și păzește poruncile Lui.

De ce melodul L-a numit *Preaînalt* pe Dumnezeu-Cuvântul și pe Fiul Unul-Născut al Fecioarei? Pentru că, potrivit lui Grigorie al Nyssei, cu cât mintea s-ar încorda și ar urca mai mult, căutând contemplarea lui Dumnezeu cel nevăzut, cu atât Dumnezeu Se află mai presus de înălțarea ei sau, mai bine zis, foarte sus, fiindcă și cea mai de sus înălțare a minții este atât de departe de adevărata înălțime a lui Dumnezeu, încât înălțarea minții nu e altceva decât un așternut al picioarelor lui Dumnezeu, căci așa tâlcuieste el acel psalm: „Înălțați pe Domnul Dumnezeul nostru și vă închinați așternutului picioarelor Lui.“ Zice așa: „Cu cât judecata voastră înaintează mai mult, cu atât să înălțați și slava lui Dumnezeu, știind că oricât de mult v-ați încorda mintea și ați depăși orice închipuire măreață a ideilor despre Dumnezeu, totuși ceea ce a fost descoperit și închinat de voi nu este tocmai măreția Celui căutat, ci așternutul picioarelor Lui, arătând prin aceasta inferioritatea și simplitatea minții voastre în comparație cu înțelegerea Sa de neajuns.“ De aceea David a spus și în altă parte: „Iar Tu, Doamne, preaînalt ești în veac“, ca să arate că Dumnezeu, deși este gândit de toate mințile, atât de cele ale îngerilor, cât și de cele ale oamenilor, va rămâne totuși mai presus de orice gând al acestora, în tot acel veac nesfârșit și nemărginit.

Tropar

*Minunată minune i-au arătat lui Moise, arătătorul de cele sfinte, rugul și focul.
„Și de-a lungul vremii căutând plinirea, o voi vedea prea bine – a zis – într-o Pruncă*

*curată, căreia ca unei Născătoare de Dumnezeu să i se grăiască:
Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*"

Melodul s-a inspirat în acest tropar din capitolul al treilea al *Ieșirii*, întrucât acolo e scris că Îngerul Domnului, Care era Îngerul marelui sfat, adică Fiul lui Dumnezeu, arătându-i-Se lui Moise în văpaia focului din rugul ce ardea, dar nu se mistuia, Moise a zis în sinea sa aceste cuvinte: „În trecere voi vedea vedenia aceasta mare: de ce nu se mistuie rugul?”¹⁰ Prin urmare, melurghisind melodul această istorisire în troparul de față, spune: Rugul și focul care-l ardea fără să-l mistuie i-au arătat odinioară lui Moise o minune (τέρας)* minunată și mai presus de minte, care covârșește hotarele firii. Pentru că văzând el rugul arzând fără mistuire, a căutat să afle *plinirea* și deznodământul acestei minuni mari *de-a lungul vremii*, deoarece asta înseamnă „în trecere” (παρελθών), adică după ce va trece mult timp, și eu voi trece din această viață, am să văd atunci în chip inteligibil această mare minune împlinită, prin fapte, *într-o Pruncă curată* și fecioară, pentru că va primi în pântecul ei, fără sămânță, focul dumnezeirii, adică pe Fiul lui Dumnezeu, Care este foc, potrivit cu cele scrise: „Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor”; dar nu va fi mistuită de acest foc, nici nu va suferi vătămare sau stricăciune. Apoi melodul mai adaugă că acestei Prunce oamenii și îngerii îi vor spune, ca unei Maici a lui Dumnezeu: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*

Ieș. 3, 3

Deut. 4, 24

Lc. 1, 28

¹⁰ Traducere literală a originalului: Παρελθών ὄψομαι τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο, unde participiul παρελθών, aici cu nuanță modală, provine de la verbul παρέρχομαι, care înseamnă „a trece pe alături”, iar cu un sens mai general, „a sosi”, „a ajunge la destinație”, „a străbate o cale de la un capăt la altul”, de unde și interpretarea de mai jos a versetului.

* De notat că sfințitul Teofilact al Bulgariei, tâlcuind acele cuvinte ale lui Pavel: „cu puterea semnelor (σημείων) și a minunilor (τεράτων)” (Rom. 15, 19), spune că semnul (σημεῖον) se deosebește de minune (τέρας) prin aceea că semnul este ceva ce se întâmplă în lucrurile firești, dar într-un mod neobișnuit și minunat. De pildă, faptul că soacra lui Petru a fost vindecată imediat de friguri e ceva ce ține de fire, dar care atunci s-a petrecut într-un mod neobișnuit și minunat, de vreme ce frigurile au lăsat-o atât de repede și doar la atingerea mâinii Domnului. Însă minunea este ceva ce se întâmplă în lucrurile nefirești. De pildă, oricine se naște nevăzător nu e firesc să mai poată fi vindecat și să-și recapete vederea, dar Domnul a făcut minunea (θαῦμα) de a-i da vedere celui nevăzător din naștere. Însă atât semnul, cât și minunea se petrec în afara obișnuitelor legi ale firii; doar că în cazul semnelor sunt desființate mai puține legi ale firii, pe când în cazul minunii, mai multe. De aceea și la minunea cu rugul ce ardea, dar nu se mistuia au fost desființate mai multe legi [cf. TRom, PG 124, 541D-544A].

Dumnezeiescul Chiril al Alexandriei mărturisește că rugul și focul din rug au preînchipuit-o pe Fecioara și zămislirea lui Dumnezeu-Cuvântul din Fecioară, zicând: „Rugul este o plantă mărcinoasă; arată că lumina părintească fără de păcat va avea părtașie cu firea ajunsă mărcinoasă și sub păcat din pricina călcării.” Și iarăși: „După cum focul nu poate fi îndurat de spini, tot așa este și dumnezeirea pentru omenitate; dar în Hristos a devenit suferită.” Mărturisește și Teodoret, care zice: „Cred că și aceasta este arătată prin rugul nemistuit [...], că Unul-Născut, când Se va înomeni și va locui în pânțele feciorelnic, va păzi fecioria nestricată.” Mărturisește și Sever, care zice: „Fiul lui Dumnezeu, Cel numit și «Înger», fiindcă vestea sfatul Tatălui, S-a arătat în rug ca să o preînchipuie* pe Fecioară.” Și iarăși: „Unde sunt cei ce ziceau odinioară: «Cum S-a unit Dumnezeu cu trupul? Cum netrupescul a stat împreună cu trupul?» Această minune, care preînchipuia taina, să fie pentru tine mai neîndoioasă decât orice dovadă!”

Tropar

Daniel te numește munte înțelegător, Isaia – Născătoare a lui Dumnezeu, iar Ghedeon te vede ca lână, iar David lăcaș sfânt îți zice, iar altul – poartă, iar Gavriil îți strigă: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

458

În acest tropar, melodul ne pune în față diferiți proroci care o preînchipuie pe Fecioara prin diferite simboluri. De aceea, îndreptându-și cuvântul către ea, zice așa: O, Pururea-Fecioară Maria, prorocul Daniel te numește *munte* netăiat din care a fost tăiată piatră, dar nu de mână omenească, adică S-a născut piatra din capul unghiului, Hristos, fără sămânță de bărbat: „Așa cum ai văzut că o piatră a fost tăiată din munte, dar nu de mână.” Prorocul Isaia te-a numit *Născătoare a lui Dumnezeu*, adică Maică a lui Dumnezeu și Născătoare de Dumnezeu: „Iată, zice, fecioara va purta în pânțele și va

Dan. 2, 45

* Notăm aici că Ioan Zonaras, tâlcuind în Octoih troparul glasului 1: „Rugul învăpăiat și nears a vădit preînchipuirea nașterii tale celei curate” [cântarea a 9-a, irmos], îl îndreaptă făcând o inversiune: „Preînchipuirea nașterii tale celei curate a vădit rugul învăpăiat și nears”, și zice: „Preînchipuirea nașterii tale a vădit rugul care ardea dar nu se mistuia, ci rămânea nears, căci rugul ce ardea, fiindcă te preînchipuia pe tine, nu se mistuia pentru a arăta prin aceasta că și tu vei primi înlăuntrul tău focul dumnezeirii și că nu vei fi mistuită.” În multe Octoihuri manuscrise este astfel îndreptat. Prin urmare, Fecioara a fost prototipul rugului, iar rugul a fost preînchipuirea și imaginea Fecioarei.

naște fiu.“ Judecătorul Ghedeon te vede pe tine, Fecioară, *ca lână* moale care a primit ploaia ce se pogora de sus, adică pe Fiul lui Dumnezeu, Care S-a coborât de sus și a fost zămislit în pântecele tău: „Iată, eu pun lâna pe arie; și dacă roua va fi numai lână, iar încolo, peste tot locul, uscăciune, atunci voi ști că prin mâna mea îl voi mântui pe Israel, așa cum ai spus.“ Prorocul și împăratul David te numește *lăcaș sfânt*, zicând: „Sfințenie și măreție în lăcașul cel sfânt al Lui.“ Lăcaș sfânt numește, după literă, templul din Ierusalim, iar alegoric, te numește pe tine, cea care ești cu adevărat templu al lui Dumnezeu. Un alt proroc te numește *poartă* încuiată, adică Iezechiel, care zice: „Poarta aceasta va fi încuiată; ea nu se va deschide și nimeni nu va trece prin ea.“ Iar arhanghelul Gavriil, într-un chip mult mai înalt decât toți prorocii, te numește *plină de har*, fiindcă tu ești înflorirea și agonisirea tuturor harurilor dumnezeiești și omenești. De aceea îți strigă cea salutare îmbucurătoare: *Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!*

Fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm acest canon al dumnezeieștii Bunevestiri, să ne folosim de pe urma acestei sărbători și să zămislim duhovnicește în sufletul nostru, să purtăm în pântece și să naștem! Cum anume? Ascultă cu atenție și credință! „Și dacă nu veți crede – zice –, nici nu veți înțelege.“ Prorocul Isaia spune: „De frica Ta, Doamne, am luat în pântece [adică am zămislit] și ne-am chinuit [adică am purtat în pântece] și am născut duh al mântuirii Tale, pe care l-am adus pe pământ“, ceea ce dumnezeiescul Chiril al Alexandriei a tâlcuit spunând că mintea și inima omului se aseamănă cu pântecele, iar cuvântul lui Dumnezeu se aseamănă cu sămânța. Așadar, cuvântul lui Dumnezeu fiind semănat în inimă prin credință, o face pe aceasta să aibă în pântece mai întâi frica de Dumnezeu. Zămislindu-se frica de Dumnezeu în suflet, îl face pe acesta să urască orice dorință și dragoste trupească și să dorească orice virtute și faptă bună. Zăbovind în suflet această frică și curățindu-l de patimi, face ca, în cele din urmă, să se zămislească și dragostea pentru Dumnezeu, iar apoi să nască duh de mântuire, adică mântuirea cea râvnită și veșnică, ajungând bărbat desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, potrivit lui Pavel.

De aceea amintitul Isaia mai adaugă: „Și ne-am chinuit și am născut duh al mântuirii Tale.“ Rânduiala firii este ca mai întâi femeia să primească sămânța; în al doilea rând, să o zămislească și s-o prefacă în prunc; în al treilea rând,

Is. 7, 14

Jud. 6, 37

Pr. 95, 6

Iez. 44, 2

Is. 7, 9

Is. 26, 18

cf. TAvac 51,
PG 71, 924D

cf. Ef. 4, 13

să poarte în pântece; iar în al patrulea rând, să nască. Tot așa se petrece și cu nașterea duhovnicească: mai întâi, cum spuneam, sufletul primește, prin credință, sămânța cuvântului lui Dumnezeu; în al doilea rând, zămislește frica de Dumnezeu; în al treilea rând, poartă în pântece; iar în al patrulea rând, naște duh de mântuire, fiindcă scopul acestei nașteri duhovnicești și rodul durerilor duhovnicești sunt mântuirea, potrivit lui Teodoret. Acestea se aseamănă cu cele scrise de Pavel galatenilor: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii până ce Hristos va lua chip în voi!“ Deoarece galatenii, lepădând credința în Hristos, au început să țină cele ale iudaismului, Pavel a fost nevoit să-i nască iarăși și să se silească pentru ei ca Hristos să ia chip, prin credință, în inimile lor.

Vrei, o, iubite cititorule, să te încredințezi de această zămislire, de purtarea în pântece și de nașterea duhovnicească? Ascultă și alte mărturii ale sfinților, pe care ne-am străduit să le adunăm spre încredințarea celor ce nu cred în această taină. Dumnezeiescul Grigorie al Nyssei scrie: „Ceea ce s-a petrecut trupește

în neîntinata Maria, când plinătatea dumnezeirii a strălucit în Hristos prin Fecioară, aceea se petrece cu fiecare suflet care feciorește în chip asemănător, fără ca Domnul să Se mai înfațișeze trupește [...], ci Se sălășluiește în chip duhovnicesc, intrând împreună cu Tatăl Său.“ A spus și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Cuvântul lui Dumnezeu, născându-Se odată pentru totdeauna cu trupul, Se naște veșnic și de bunăvoie cu duhul, din iubire de oameni, pentru

cei voitori, și Se face Prunc, plămădindu-Se pe Sine în aceștia prin virtuți.“ Dar și Simeon Noul Teolog zice așa: „Fericit e cel care a văzut Lumina lumii [adică pe Hristos] luând chip în el, pentru că, avându-L pe Hristos ca Prunc, va fi socotit drept maică a Lui, după cum El Însuși a făgăduit în chip nemincinos: «Maica mea și frații Mei și prietenii Mei sunt aceia.» Care aceia? «Care ascultă

cuvântul lui Dumnezeu și-l împlinesc.» Prin urmare, cei care nu păzesc poruncile se lipsesc de bunăvoie de acest har, fiindcă lucrul acesta a fost, este și va fi cu putință; s-a întâmplat, se întâmplă și se va întâmpla tuturor celor care vor împlini poruncile Lui.“ Și iarăși: „Oare unde credeți că va lua El chip, sau în ce loc sau parte a trupului nostru: în frunte, pe față sau în piept? Nicidecum, ci în lăuntru inimii noastre. Nu cumva ați bănuț că va lua chip trupește? Departe gândul! Va lua chip în mod netrupesc, așa cum se cuvine lui Dumnezeu.“

În conglăuire cu acestea se află și *Cuvântarea* lui Grigorie Teologul *la Nașterea lui Hristos*: „Hristos este din Fecioara. Femeilor, trăiți feciorelnic ca să deveniți maici ale lui Hristos!“, ceea ce Nichita Scoliastul tâlcuiește, zicând: „Fiecare suflet de bărbat și de femeie deopotrivă, care feciorește față de orice împătımire,

cf. TP3,

PG 80, 1648C

Gal. 4, 19

DF II, 2,

PG 46, 324B

cf. In. 14, 23

KG III, 8,

FGr 2, p. 92

cf. Lc. 8, 21

CMor X,

48, SC 129,

pp. 320-322

CMor X, 49,

SC 129, p. 322

Cuv38, 1,

PG 36, 313A

zămislește Cuvântul vieții și-L naște.“ Zice și Iosif Vrienie în *Cuvântarea a II-a la Bunavestire*: „Să devenim pricină de sărbătoare sau, mai bine zis, fiecare dintre noi să devină el însuși o sărbătoare! Și să dăm în schimb cele pe care praznicul de astăzi le cere. Cum vom face asta? Ești cumva un suflet sterp și neroditor, care nu poate să nască prunc vrednic de viață și de lumină? De acum înainte ia imediat în pânțece frica de Stăpânul și naște duh de mântuire spre folosul tău. Hrănește pruncul și crește-l cu dreapta învățătură despre Dumnezeuiasca Treime, prin făptuirea și contemplarea Duhului, și adu-l lui Hristos ca ofrandă.“

TCiv38, PG 127, 1179CD

Bnv 11, IBE 2, p. 132

Trebuie să știi, o, cititorule, că zămisirea și nașterea duhovnicească sunt dobândite și prin lucrarea îndumnezeitoarelor porunci ale Domnului, dar pot fi dobândite mai ales prin întoarcerea minții în inimă și prin așa-numita rugăciune dumnezeiască și de un singur gând, care este lucrată neîncetat și neîntrerupt în inimă: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!“ Fiindcă harul Duhului Sfânt se sălășluiește și se zămislește în inimă prin deprinderea acestei rugăciuni. De aceea marele Vasile a spus: „Aceasta este sălășluirea lui Dumnezeu: a-L avea pe Dumnezeu așezat în tine însuși prin pomenirea Lui. Așa devenim templu al lui Dumnezeu când continuarea pomenirii nu e curmată de grijile pământești [...], ci iubitorul de Dumnezeu, fugind de toate, se întoarce la Dumnezeu.“

Ep2, 4, PG 32, 229B

Cum poate cineva să-și dea seama dacă a zămislit duhovnicește în suflet și dacă poartă în pânțece? Din două semne, dintre care despre cel dintâi vorbește un Părinte și Stareț niptic, care zice: Așa cum semnul zămislirii trupești la femeie este lipsa sângelui lunar, tot așa și semnul zămislirii duhovnicești a harului dumnezeiesc este lipsa plăcerii din curgerea sămânței; și așa cum atunci când femeia zămislește, leapădă pofta de bărbat, tot așa și când sufletul zămislește, leapădă și urăște orice altă poftă, adică a plăcerii, a bogăției, a slavei și a oricărei alte frumuseți trecătoare. Iar despre al doilea semn al zămislirii în duh vorbesc marele Atanasie și Simeon Noul Teolog. Atanasie zice: „Așa cum femeia care a luat în pânțece știe din săltările pruncului că a luat negreșit rod, tot așa și sufletul celui cu adevărat creștin nu din spusele părinților, ci din fapte și din săltările inimii lui, îndeosebi la sărbători, la luminări [adică la botezuri], la împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, simte din bucuria sufletului său că L-a primit pe Duhul Sfânt când a fost botezat.“ Iar Simeon zice astfel: „Așa cum femeia știe limpede că e însărcinată, fiindcă pruncul saltă în pânțelece ei și nu va putea niciodată uita că îl are în ea, tot așa și cel care Îl are pe Hristos cu al Său chip în el Îi

cf. Antioh 2, PG 28, 601A

CMor X, 49, SC 129, p. 322 cunoaște și mișcările, adică iluminările, Îi știe pe deplin și săltările, adică străfulgerările, iar chipul I-l vede înlăuntrul său.“

Dar de ce aduc eu mărturii de la alții despre această zămislire și naștere a sufletului în duh? Însăși Fecioara Maria, cea sărbătorită de noi azi, să ne fie nouă învățătoare și pildă spre această taină duhovnicească. Pentru că și ea, înainte de a-L naște în chip ființial și trupesc pe Fiul și Cuvântul Tatălui, L-a zămislit în chip netrupesc și duhovnicesc în inima ei, L-a purtat în pânțece și L-a născut în acel chip tainic despre care am vorbit mai sus. Cine ne încredințează de aceasta? Înțeleptul Psellos în *Cuvântarea* sa de laudă la Bunavestire. Zice așa despre Fecioară: „Căci Îl vedea pe Dumnezeu mai mult decât serafimii chiar și înainte de a zămisli, și Îl zămislea în chip negrăit prin contemplații [adică în chip duhovnicesc și netrupesc], Îl purta în pânțece și Îl năștea, așa cum mai târziu acestea s-au înfăptuit în ea în chip ființial.“ De aceea același Psellos ne îndeamnă și pe noi să lucrăm această zămislire și naștere duhovnicească, scriind astfel: „Dar tu primește-mi și darul acestui prilej, minunează-te de zămislire și o lucrează totodată, iar după ce ai zămislit cuvântul, naște-l fără dureri. Dar și zămislirea cercetează-o cu rigoare și primește cu filozofie bunele-vestiri: de se vor adevăra, primește-le, iar de se vor dovedi mincinoase, leapădă-le. Exersează-ți organele de simț ale sufletului pentru a putea discerne între bine și rău, căci în felul acesta vei zămisli pe Dumnezeu în chip curat, vei avea durerile nașterii înlăuntrul minții (ἐν τῷ νοῦ), vei naște la vreme potrivită și nu vei fi înșelat în privința bunelor-vestiri, ci cu judecată dreaptă vei purta în pânțece Cuvântul, întru Însuși Cuvântul Hristos, Dumnezeul nostru,

Bnv 4, PO 16, p. 521

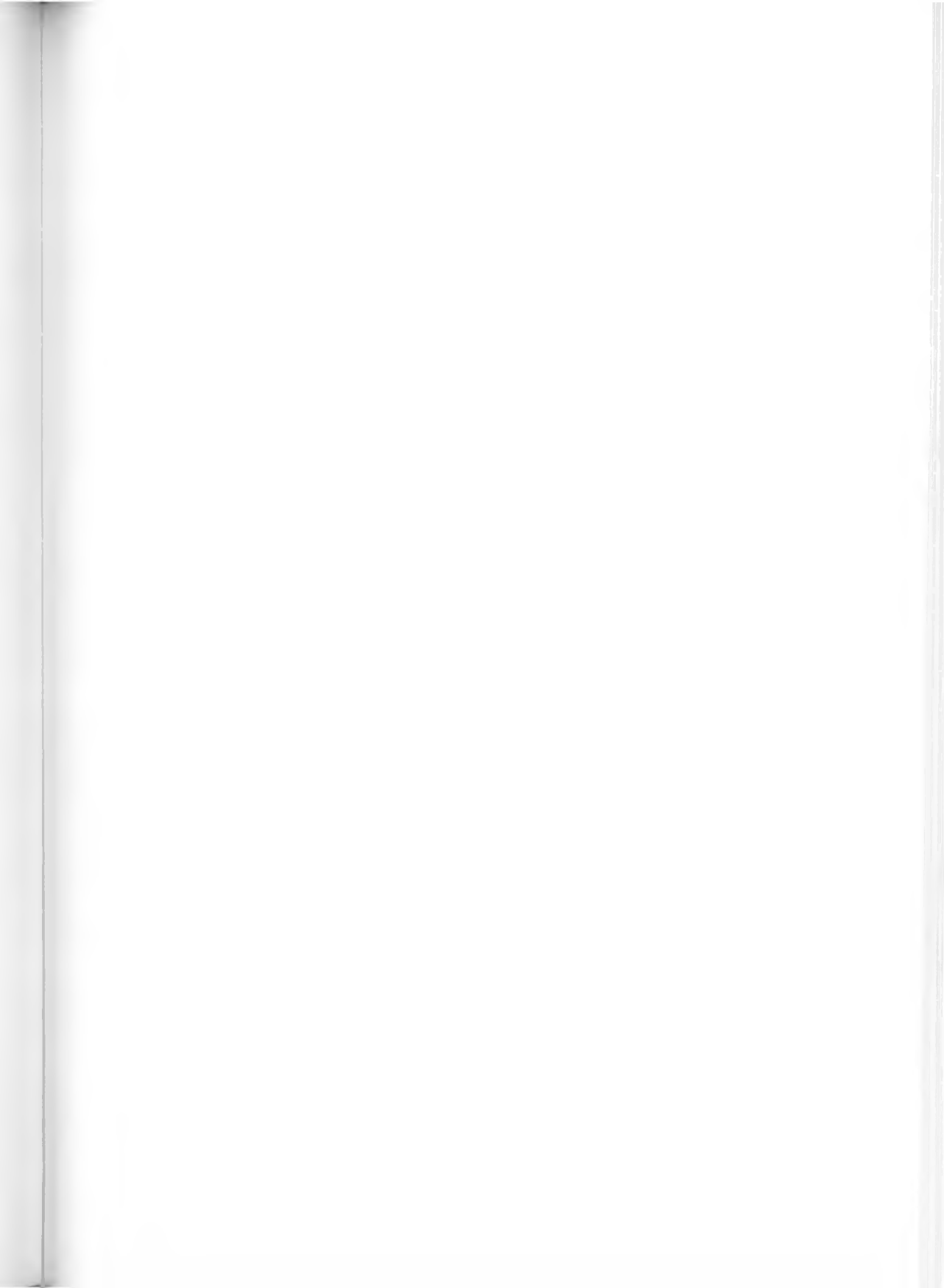
cf. Bnv 8, PO 16, p. 525

Căruia se cuvine slava și puterea, împreună cu Tatăl

și cu Duhul Sfânt, acum și pururea

și în vecii vecilor.

Amin.“

Ὁ Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
Ποίημα Ἰωάννου Μοναχοῦ

Ἄκροστιχὶς κατ' ἀλφάβητον

Ψδὴ α' Ἦχος δ'. Ὁ Εἰρμός

«Ἀνοιξω τὸ στόμα μου' καὶ πληρωθήσεται Πνεύματος' καὶ λόγον
ἐρεῦξομαι' τῇ Βασιλίδι Μητρὶ' καὶ ὀφθήσομαι' φαιδρῶς πανηγυρίζων'
καὶ ἄσω γηθόμενος' ταύτης τὴν σύλληψιν.»

5 Ἀδέτω σοι, Δέσποινα,' κινῶν τὴν λύραν τοῦ Πνεύματος' Δαβὶδ
ὁ προπάτωρ σου' ἄκουσον, θύγατερ,' τὴν χαρμόσυνον' φωνὴν τὴν τοῦ
ἁγγέλου,' χαρὰν γὰρ μηνύει σοι' τὴν ἀνεκκάλητον.

Ὁ Ἄγγελος

3 Βοῶ σοι γηθόμενος' κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ προῶσχε μοι' Θεοῦ
καταγγέλλοντι' σύλληψιν ἄσπορον,' εὗρες χάριν γὰρ' ἐνώπιον Κυρίου,'
ἦν εὗρεν οὐδέποτε' ἄλλη τις, Πάναγνε.

Ἡ Θεοτόκος

10 Γνωσθήτω μοι, ἄγγελε,' τῶν σῶν ῥημάτων ἡ δύναμις' πῶς ἔσται
ὁ εἶρηκας;' λέγε σαφέστατα,' πῶς συλλήψομαι' παρθένος οὔσα κόρη;'
πῶς δὲ καὶ γενήσομαι' Μήτηρ τοῦ Κτίστου μου;

Ὁ Ἄγγελος

15 Δολίως με φθέγγεσθαι' διαλογίζῃ, ὡς ἔοικε,' καὶ χαίρω θεώμενος'
τὴν σὴν ἀσφάλειαν' θάρσει, Δέσποινα,' Θεοῦ γὰρ βουλομένου'
ῥαδίως περαίνεται' καὶ τὰ παράδοξα.

Ψδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

6 «Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους, Θεοτόκε,' ἡ ζωσα καὶ ἄφθονος πηγὴ,'
θίασον συγκροτήσαντας' πνευματικὸν στερέωσον,' κὰν τῇ σεπτῇ
συλλήψει σου' στεφάνων δόξης ἀξίωσον.»

3 τὴν σύλληψιν : τὰ θαύματα V I || 8 χάριν γὰρ : γὰρ χάριν V || 17-18 κὰν – συλλήψει : καὶ ἐν τῇ
θείᾳ δόξῃ V : ἐπὶ τῇ θείᾳ δόξῃ I

Canonul Bunevestiri¹
Facere a lui Ioan Monahul

Acrostih după alfabet

Cântarea 1. Glasul al 4-lea. Irmos

„Deschide-voi gura mea și se va umple de duh și cuvânt voi revărsa
Împărătesei Maici și mă voi arăta prăznuind strălucitor
și voi cânta, bucurându-mă, zămisirea ei.“

Ps. 118, 131
Ps. 44, 1
Grigorie Teologul,
Cuv6, 1 (PG 35,
721B); Ode 1, 1

Să-ți cânte ție, Stăpână, mișcând lira Duhului David,
strămoșul tău: Ascultă, Fiică, glasul înveselitor al îngerului!
Căci îți vestește bucurie negrăită.

Ps. 44, 10
1 Pr. 1, 8

Îngerul

Strig ție, bucurându-mă: Pleacă urechea ta și ia aminte la mine, cel ce-ți ves-
tesc zămisirea cea fără de sămânță a lui Dumnezeu, căci ai aflat har înaintea
Domnului, pe care nicio alta nu l-a aflat vreodată, Precurată.

Ps. 44, 10
Lc. 1, 30

Născătoarea de Dumnezeu

Cunoscut să mi se facă, îngere, înțelesul graiurilor tale! Cum va fi
ceea ce ai zis? Spune-mi cu totul deslușit cum voi zămisli fiind pruncă
fecioară? Dar cum voi ajunge și maică a Ziditorului meu?

Lc. 1, 34

Îngerul

Cu amăgire socotești că-ți vorbesc, precum se pare, și mă bucur
văzând statornicia ta. Îndrăznește, Stăpână, căci unde Dumnezeu
voiește, ușor se săvârșesc și cele mai presus de minte.

Lc. 1, 37
Sofronie al Ierusalimului,
Bnv 35,
(PG 87/3, 3264C)
Lc. 1, 29

Cântarea a 3-a. Irmos

„Pe ai tăi cântăreți, de Dumnezeu Născătoare, izvorul cel viu
și îmbelșugat, care s-au adunat ceată duhovnicească, întărește-i;
și întru cinstită zămisirea ta de cununile slavei îi învrednicește.“

Ode 3, 1

¹ O traducere în metru original a acestui canon a fost realizată de Iosif Monahul (Imnitor), în filada distribuită în format electronic.

Ἡ Θεοτόκος

Ἐξέλιπεν ἄρχων ἐξ Ἰούδα, ὁ χρόνος ἐπέστη δὲ λοιπόν,⁷
καθ' ὃν ἀναφανήσεται ἢ τῶν ἐθνῶν ἔλπις, ὁ Χριστός· σὺ δὲ πῶς
τοῦτον τέξομαι Παρθένος οὖσα, σαφήνισον.

Ὁ Ἄγγελος

Ζητεῖς παρ' ἐμοῦ γνῶναι, Παρθένε,⁸ τὸν τρόπον συλλήψεως τῆς σῆς;
ἀλλ' οὗτος ἀνερμήνευτος· τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ Ἅγιον δημιουργῶ
δυνάμει σοι ἐπισκιάσαν ἐργάσεται.

Ἡ Θεοτόκος

Ἡ ἐμὴ προμήτωρ δεξαμένη τὴν γνώμην τοῦ ὄφεως, τρυφῆς⁹
τῆς θείας ἐξωστράκισται· διόπερ κἀγὼ δέδοικα τὸν ἀσπασμὸν
τὸν ξένον σου· εὐλαβουμένη τὸν ὄλισθον.

Ὁ Ἄγγελος

Θεοῦ παραστάτης ἀπεστάλην τὴν θείαν μηνύσων σοι βουλήν·¹⁰
τί με φοβῆ, Πανάμωμε, τὸν μᾶλλον σὲ φοβούμενον; τί εὐλαβῆ με,
Δέσποινα, τὸν σὲ σεπτῶς εὐλαβούμενον;

Ῥδὴ δ'. Ὁ Εἰρμός

«Τὴν ἀνεξιχνίαστον θείαν βουλήν τῆς ἐκ τῆς Παρθένου σαρκώσεως¹¹
σοῦ τοῦ ὑψίστου ὁ προφήτης Ἀββακούμ· κατανοῶν ἐκραύγαξε·
δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.»¹⁵

Ὁ Εἰρμός

«Ὁ καθήμενος ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου θεότητος· ἐν νεφέλῃ κούφῃ¹²
ἦλθεν Ἰησοῦς ὁ ὑπέρθεος, τῇ ἀκηράτῳ παλάμῃ καὶ διέσωσε
τοὺς κραυγάζοντας· δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.»

Ἡ Θεοτόκος

Ἱερὰν τινα Παρθένον· τεξομένην ἀκήκοα τοῦ προφήτου πάλαι¹³
τὸν Ἐμμανουὴλ προθεσπίσαντος· ἐπιποθῶ δὲ τοῦ γνῶναι πῶς θεότητος²⁰
τὴν ἀνάκρασιν· φύσις βροτῶν ὑποστήσεται;

Ὁ Ἄγγελος

Κατεμήνυσεν ἡ βάτος· ἀκατάφλεκτος μείνασα· δεξαμένη φλόγα,¹⁴
κεχαριτωμένη Πανύμνητε, τοῦ κατὰ σὲ μυστηρίου· τὸ παράδοξον,¹⁴
μετὰ τόκον γὰρ· μενεῖς, ἀγνή, ἀειπάρθενος.

10 μηνύσων : μηνύσαι V K || 13 τῆς ἐκ τῆς : τὴν τῆς ἐκ A : τὴν ἐκ τῆς I || 18 τῇ – Κύριε : Χριστέ, τῇ
δυνάμει σου V I || 21 τὴν ἀνάκρασιν : καὶ ἀνάπλασιν V || 23 Πανύμνητε : Θεόνυμφε A || παράδοξον :
ἀπόρρητον K

Născătoarea de Dumnezeu

391

Lipsit-a domnitor din Iuda, însă vremea sosit-a deja, când
Se va arăta Nădejdea neamurilor, Hristosul; dar tu lămurește-mi
cum Îl voi naște pe Acesta, fecioară fiind?

Fc. 49, 10
Lc. 1, 34

Îngerul

392

Cauți de la mine să cunoști, Fecioară, chipul zămislirii tale?
Dar acesta este de netâlcuit. Însă Duhul Sfânt, cu putere
creatoare, umbrindu-te, îl va lucra.

Lc. 1, 35

Născătoarea de Dumnezeu

398

Strămoașa mea, primind sfatul șarpelui, din desfătarea cea dumnezeiască
a fost ostracizată¹; pentru aceasta și eu mă tem de salutarea ta
cea străină, păzindu-mă de alunecare.

Lc. 1, 29

Îngerul

400

Ca slujitor al lui Dumnezeu am fost trimis să-ți vestesc sfatul cel dumnezeiesc.
Pentru ce te temi, cea cu totul nepătată, de mine, care mai degrabă eu mă tem de
tine? Pentru ce te sfești, Stăpână, de mine, care cu cinstire mă sfiesc de tine?

Sofronie al Ierusalimului, *Bnv 36*,
(*PG 87/3, 3249AB*)

Cântarea a 4-a. Irmos

401

„Sfatul cel de nepătruns și dumnezeiesc al întrupării Tale din Fecioară,
Preaînalte, înțelegându-l prorocul Avacum, a strigat:
Slavă puterii Tale, Doamne.“

Ode 4, 2
Ode 4, 19

Irmos

403

„Cel ce șade întru slavă, pe tronul dumnezeirii, în nor ușor a venit
Iisus, Cel mai presus de dumnezeire și a mântuit cu neprihănită palmă
pe cei ce strigă: Slavă puterii Tale, Doamne!“

Is. 19, 1
Ps. 46, 8

Născătoarea de Dumnezeu

404

Auzit-am pe proroc prevestind odinioară că o fecioară sfințită va naște
pe Emanuel; dar năzuiesc să cunosc cum firea muritorilor
va suferi amestecul cu dumnezeirea.

Is. 7, 14
Grigorie Teologul,
Cuv 30, 6 (PG 36,
109C); Cuv 38, 13
(PG 36, 325C);

Îngerul

406

Rugul cel ce, deși primi văpaia, rămase nemistuit a vestit [minunea] mai
presus de minte a tainei tale, ceea ce ești plină de har și prealăudată,
căci după naștere vei rămâne curată și pururea-fecioară.

Ief. 3, 2
Lc. 1, 28

¹ Deși cuvântul „ostraciza“ nu se potrivește, stilistic, într-un text imnografic, fiind un neologism strident, folosirea lui aici a fost impusă de nota etimologică a Sfântului Nicodim la verbul ἐξοστρακίζω, de la care provine verbul „ostraciza“ prin intermediul limbilor moderne. Vezi *supra* pp. 398-399.

Ἡ Θεοτόκος

Λαμπρυνόμενος τῷ φέγγει' τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος,' ἀληθείας κήρυξ,'
λέγε, Γαβριήλ, ἀληθέστατα' πῶς ἀκηράτου μενούσης' τῆς ἀγνείας μου'
Λόγον τέξομαι' μετὰ σαρκὸς τὸν ἀσώματον;

Ὁ Ἄγγελος

Μετὰ δέους σοι ὡς δοῦλος' τῇ Κυρία παρίσταμαι' μετὰ φόβου, Κόρη,'
5 νῦν κατανοεῖν εὐλαβοῦμαι σε' ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον' καταβήσεται'
ἐπὶ σέ Λόγος' ὁ τοῦ Πατρὸς ὡς ἠδόκησεν.

Ὠδὴ ε'. Ὁ Εἰρμός

«Ἐξέστη τὰ σύμπαντα' ἐπὶ τῇ θεῖα δόξῃ σου,' σὺ γάρ, ἀπειρόγαμε Παρθένη,'
ἔσχες ἐν μήτρᾳ' τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν' και τέτοκας ἄχρονον Υἱὸν'
πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσί σε' σωτηρίαν βραβεύοντα.»

Ἡ Θεοτόκος

10 Νοεῖν σου οὐ δύναμαι' τῶν λόγων τὴν ἀκρίβειαν,' θαύματα γὰρ γέγονε
πολλάκις' θεῖα δυνάμει' τερατουργούμενα,' σύμβολα καὶ τύποι νομικοί,'
τέτοκε Παρθένος δέ' ἀπειράνδρωσ οὐδέποτε.

Ὁ Ἄγγελος

Ξενίζῃ, πανάμωμε,' και ξένον γὰρ τὸ θαῦμά σου,' μόνη γὰρ τὸν πάντων
Βασιλέα' δέξῃ ἐν μήτρᾳ' σαρκωθησόμενον' και σέ προτυποῦσι προφητῶν'
15 ῥήσεις και αἰνίγματα' και τοῦ Νόμου τὰ σύμβολα.

Ἡ Θεοτόκος

Ὁ πᾶσιν ἀχώρητος' και πᾶσιν ἀθεώρητος' πῶς οὗτος δυνήσεται Παρθένου'
μήτραν οἰκῆσαι,' ἦν αὐτὸς ἔπλασε;' πῶς δέ και συλλήψομαι Θεὸν'
Λόγον τὸν συνάναρχον' τῷ Πατρὶ και τῷ Πνεύματι;

Ὁ Ἄγγελος

Πρὸς τὸν σὸν προπάτορα' Δαβὶδ ἐπαγγελιάμενος' θήσιν ἐκ καρποῦ
20 τοῦ τῆς κοιλίας' ἐπὶ τὸν θρόνον' τῆς βασιλείας αὐτοῦ,' τὴν τοῦ Ἰακώβ
σέ καλλονῆν' μόνην ἐξελέξατο' λογικὸν ἐνδιαίτημα.

Ὠδὴ ς'. Ὁ Εἰρμός

«Ἐβόησε' προτυπῶν τὴν ταφήν τὴν τριήμερον' ὁ προφήτης' Ἰωνάς ἐν τῷ
κῆτει δεόμενος' ἐκ φθορᾶς με ῥῦσαι,' Ἰησοῦ Βασιλεῦ τῶν δυνάμεων.»

2 τῆς : τοῖς V || 7 ἐπὶ τῇ θεῖα δόξῃ : ἐν τῇ σεπτῇ συλλήψει A || 9 σωτηρίαν βραβεύοντα : τὴν εἰρήνην βραβεύουσα I : Θεοτόκε πανύμνητε V || 14 δέξῃ : τέξῃ K || 20 τοῦ' om. V || τὸν θρόνον : τοῦ θρόνου V

Născătoarea de Dumnezeu

15
409 Strălucind tu de lucoarea lui Dumnezeu-Atotputernicul, crainic al adevărului,
spune, Gavriile, cu tot adevărul: cum, a mea curăție rămânând
nesticată, voi naște cu trup pe Cuvântul netrupesc?

Îngerul

16
410 Cu teamă, ca rob, stau înaintea ta, Doamnă; cu frică, Pruncă, mă sfiesc
a te așinti acum; ca ploaia pe lână Se va pogorî peste tine
Cuvântul Tatălui, precum a binevoit.

Ps. 71, 6

Cântarea a 5-a. Irmos

17
412 „Spăimântatu-s-au toate de dumnezeiască slava ta, căci tu, Fecioară neispită
de nuntă, ai avut în pântece pe Dumnezeu cel peste toate și ai născut pe Fiul cel
dincolo de timp, Care răsplătește cu mântuire tuturor celor ce te laudă pe tine.“

*Ef. 4, 6**Născătoarea de Dumnezeu*

18
413 Nu pot înțelege acrivia cuvintelor tale, căci minuni s-au făcut adesea,
cu dumnezeiască putere săvârșite, simboluri și preînchipuiri ale Legii,
dar niciodată o fecioară nu a născut fără ispită de bărbat.

Îngerul

19
416 Te uimești, cea cu totul neprihănită, căci chiar străină este minunea ta, căci
doar tu vei primi în pântece pe Împăratul a toate Care Se va întrupa și pe tine
te preînchipuie cuvintele și ghiciturile prorocilor și simbolurile Legii.

Născătoarea de Dumnezeu

20
417 Cel de toate neîncăput și de toate nevăzut, cum va putea Acesta să locuiască în
pântecelul unei fecioare, pe care Însuși l-a plămădit? Dar cum voi și zămisli pe
Dumnezeu-Cuvântul, Cel împreună fără de început cu Tatăl și cu Duhul?

Îngerul

21
418 Strămoșului tău David făgăduind că va pune din rodul pântecelui său
pe tronul împărăției sale, pe tine singură, frumusețea lui Iacov,
te-a ales sălaș cuvântător.

*Ps. 131, 11
Ps. 46, 4
Lc. 1, 32-33*

Cântarea a 6-a. Irmos

22
420 „Strigat-a prorocul Iona preînchipuind îngroparea Ta cea de trei zile,
rugându-se în chit: Din stricăciune mă izbăvește, Iisuse, Împăratul puterilor.“

Ode 6, 7

Ἡ Θεοτόκος

Ῥημάτων σου' τὴν φωνήν, Γαβριήλ, τὴν χαρμόσυνον' δεξαμένη' εὐφροσύνης 23
ἐνθέου πεπλήρωμαι, ' χαρὰν γὰρ μηνύεις' καὶ χαρὰν καταγγέλλεις τὴν ἄληκτον.

Ὁ Ἄγγελος

Σοὶ δέδοται' ἡ χαρὰ, Θεομήτορ, ἡ ἔνθεος' σοὶ τὸ Χαῖρε' πᾶσα κτίσις κραυγάζει, 24
Θεόνυμφε, ' σὺ γὰρ μόνη Μήτηρ' τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προωρίσθης, Ἄγνή.

Ἡ Θεοτόκος

5 Τῆς Εὐας νῦν' δι' ἐμοῦ καταργείσθω κατάκριμα, ' ἀποδότω' δι' ἐμοῦ τὸ 25
ὀφείλημα σήμερον, ' δι' ἐμοῦ τὸ χρέος' τὸ ἀρχαῖον δοθήτω πληρέστατον.

Ὁ Ἄγγελος

Ὶπέσχετε' ὁ Θεὸς Ἀβραάμ τῷ προπάτορ' εὐλογεῖσθαι' ἐν τῷ σπέρματι 26
τούτου τὰ ἔθνη, Ἄγνή, ' διὰ σοῦ δὲ πέρας' ἡ ὑπόσχεσις δέχεται σήμερον.

Ὡδὴ ζ': Ὁ Εἰρμός

10 «Οὐκ ἐλάτρευσαν' τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες' παρὰ τὸν Κτίσαντα, ' 27
ἀλλὰ πυρὸς ἀπειλὴν' ἀνδρείως πατήσαντες' ἔχαιρον ψάλλοντες'
ὑπερύμνητε, ' ὁ τῶν πατέρων Κύριος' καὶ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.»

Ἡ Θεοτόκος

Φῶς τὸ ἄυλον' μηνύων ὕλη σώματος' ἐνωθησόμενον' δι' εὐσπλαγχνίαν 28
πολλήν, ' φαιδρὸν εὐαγγέλιον, ' θεῖα κηρύγματα' νῦν κραυγάζεις μοι'
εὐλογημένος, Πάναγνε, ' ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας.

Ὁ Ἄγγελος

15 Χαῖρε, Δέσποινα' Παρθένε· χαῖρε, Πάναγνε· ' χαῖρε, δοχεῖον Θεοῦ· ' 29
χαῖρε, λυχνία φωτός, ' Ἀδὰμ ἡ ἀνάκλησις, ' Εὐας ἡ λύτρωσις, ' ὄρος ἅγιον,
περιφανὲς ἀγίασμα' καὶ νυμφὼν ἀθανασίας.

Ἡ Θεοτόκος

20 Ψυχὴν ἤγγισε' καὶ σῶμα καθηγίασε, ' ναὸν εἰργάσατο' 30
χωρητικὸν με Θεοῦ, ' σκηνὴν θεοκόσμητον, ' ἔμψυχον τέμενος'
ἡ ἐπέλευσις' τοῦ Παναγίου Πνεύματος' καὶ ζωῆς ἀγνὴν Μητέρα.

Ὁ Ἄγγελος

Ὶς πολύφωτον' λαμπάδα καὶ θεότευκτον' παστάδα βλέπω σε· ' 31
νῦν ὡς χρυσοῦ κιβωτὸς' τοῦ Νόμου τὸν ἀρόχον' δέχου, Θεόνυμφε,
εὐδοκήσαντα' τὴν τῶν ἀνθρώπων ᾄσασθαι' διὰ σοῦ φθαρτὴν οὐσίαν.

1 τὴν φωνήν, Γαβριήλ : Γαβριήλ, τὴν φωνήν V || 4 τοῦ Υἱοῦ om. V : τῷ Υἱοῦ K || 10 ἔχαιρον
ψάλλοντες : χαίροντες ἔψαλλον A || 22 κιβωτὸς : κιβωτὸν V K || Θεόνυμφε : Πανάμωμε K

Născătoarea de Dumnezeu

420 Glasul cel îmbucurător al cuvintelor tale primindu-l, Gavriile, de veselie dumnezeiască m-am umplut, căci bucurie aduci și bucuria cea nesfârșită vestești.

Îngerul

421 Ție ți s-a dat bucuria cea dumnezeiască, Maică a lui Dumnezeu; ție, Mireasă a lui Dumnezeu, toată făptura îți strigă: „Bucură-te!“ Căci tu singură ai fost dinainte rânduită Maică a Fiului lui Dumnezeu, curată.

Născătoarea de Dumnezeu

422 Prin mine acum osânda Evei să fie nimicită! Prin mine îndatorirea să fie întoarsă astăzi! Prin mine vechea datorie preadeplin să fie dată!

Îngerul

425 Făgădui-a Dumnezeu lui Avraam, strămoșul, că neamurile întru Seminția lui se vor binecuvânta, Curată, iar prin tine făgăduința se plinește astăzi.

Fc. 22, 18

Cântarea a 7-a. Irmos

426 „N-au slujit făpturii cugetătorii de Dumnezeu, fără numai Făcătorului, iar groaza focului bărbătește călcând, se bucurau cântând: Prealăudate Doamne al părinților și Dumnezeule, bine ești cuvântat.“

Ode 7, 2

Născătoarea de Dumnezeu

427 Vestindu-mi că, din multă milostivire, Lumina cea nematerialnică Se va uni cu materia trupului, îmi grăiești acum strălucitoare veste bună și vestiri dumnezeiești: Binecuvântat este, Precurată, Rodul pântecelui tău!

Lc. 1, 42

Îngerul

429 Bucură-te, Stăpână Fecioară! Bucură-te, Precurată! Bucură-te, vas al lui Dumnezeu! Bucură-te, sfeșnic al Luminii, rechemarea lui Adam, izbăvirea Evei, munte sfânt, sfințenie strălucitoare și cămară de nuntă a nemuririi!

Născătoarea de Dumnezeu

430 Pogorârea Preasfântului Duh sufletul l-a curățit și trupul l-a sfințit, m-a lucrat templu de Dumnezeu încăpător, cort împodobit de Dumnezeu, lăcaș însuflețit și curată Maică a Vieții.

Lc. 1, 35

Îngerul

431 Ca pe o candelă prealuminoasă și ca pe o cămară de Dumnezeu lucrată te văd; primește acum, ca un chivot de aur, pe Dăătorul Legii, Mireasă a lui Dumnezeu, Care a binevoit a izbăvi prin tine ființa oamenilor cea stricată.

Ῥδὴ ἡ· Κατ' ἀλφάβητον ὀρθῶς. Ὁ Εἰρμός

Ὁ Ἄγγελος

«Ἄκουε, Κόρη Παρθένε ἀγνή·' εἰπάτω δὴ ὁ Γαβριήλ·
 Βουλὴν Ὑψίστου ἀρχαίαν ἀληθινήν·' Γενοῦ πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοιμὴ
 Θεοῦ,· Διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀχώρητος·' βροτοῖς συναναστρέφεται·' διὸ καὶ
 χαίρων βοῶ·' εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.»

Ἡ Θεοτόκος

5 Ἔννοια πᾶσα ἠττᾶται βροτῶν,· ἀντέφησεν ἡ Παρθένος,·
 Ζητοῦσα ἄπερ μοι φθέγγη παράδοξα·' Ἦσθην σου τοῖς λόγοις, ἀλλὰ
 δέδοικα·' Θαμβηθεῖσα μὴ ἀπάτη με·' ὡς Εὖαν πόρρω πέμψης Θεοῦ·'
 ἀλλ' ὅμως ἦδη βοῶ·' εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ὁ Ἄγγελος

10 Ἴδε, σοι τὸ ἄπορον λέλυται,· φησὶ πρὸς ταῦτα ὁ Γαβριήλ,· Καλῶς γὰρ
 ἔφης τὸ πρᾶγμα δυστέκμαρτον·' Λόγοις σῶν χειλέων πειθαρχοῦσα λοιπὸν·'
 Μὴ ἀμφίβαλλε ὡς πλάσματι,· ὡς πράγματι δὲ πίστευε,· ἐγὼ γὰρ χαίρων
 βοῶ·' εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ἡ Θεοτόκος

15 Νόμος οὗτος θεόθεν βροτοῖς,· ἡ ἄμεμπτος αὐθὶς φησι,· Ἐννοῦ ἔξ ἔρωτος
 τόκον προέρχεσθαι·' Οὐκ οἶδα συζύγου παντελῶς ἠδονήν·' Πῶς οὖν λέγεις
 ὅτι τέξομαι,· φοβοῦμαι μὴ ἀπάτη λαλῆς·' ἀλλ' ὅμως, ἴδε, βοῶ·'
 εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ὁ Ἄγγελος

20 Ῥήματα ἄπερ μοι φθέγγη,· Σεμνή, ὁ ἄγγελος πάλιν βοᾷ,· Συνήθη πέλει
 λοχείας ἀνθρώπων θνητῶν·' Τὸν ὄντως Θεὸν σοι ἐπαγγέλλομαι·'
 Ὑπὲρ λόγον τε καὶ ἔννοιαν·' σαρκούμενον ὡς οἶδεν ἐκ σοῦ·' διὸ καὶ
 χαίρων βοῶ·' εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

Ἡ Θεοτόκος

37 Φαῖνη μοι ἀληθείας ῥήτωρ,· κατέθετο ἡ Παρθένος,· Χαρᾶς γὰρ κοινῆς
 ἐλήλυθας ἄγγελος·' Ψυχὴν οὖν ἐπεὶ καθήγνισμαι Πνεύματι·' Ὡς τὸ ῥῆμά σου
 γενέσθω μοι·' σκηνοῦτώ ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός,· πρὸς ὃν βοῶ μετὰ σοῦ·'
 εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου, τὸν Κύριον.

3 συναναστρέφεται : ἀναστραφήσεται V K : συνανεστρέφετο I || 8 ἦδη : ἴδε V K || βοῶ : βοᾶς V ||
 τὸν Κύριον om. K || 13 Ἐννοῦ : Ἐένου K || 15 λαλῆς : λαλείς V || βοῶ : βοᾶς V K || 17 συνήθη : συνήθους
 V K || 20 τὸν Κύριον om. K || 21 γὰρ κοινῆς : κοινῆς γὰρ K

Cântarea a 8-a. După alfabet, în ordinea firească. Irmos

Îngerul

„Ascultă, Pruncă Fecioară curată! Să-ți spună dar Gavriil sfatul cel vechi și adevărat al Celui Preaînalt: Fii gata spre primirea lui Dumnezeu, căci prin tine Cel neîncăput împreună cu muritorii locuiește. Pentru aceea și strig bucurându-mă: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!“

Ps. 44, 11

Is. 25, 1

Bar. 3, 38

Ode 8, 34

Născătoarea de Dumnezeu

Tot gândul muritorilor se biruiește – a răspuns Fecioara –, cercetând cele mai presus de minte pe care mi le spui. M-am bucurat de cuvintele tale, dar mă tem, spăimântându-mă, ca nu cumva prin amăgire, cum fost-a Eva, să mă duci departe de Dumnezeu; dar strig deja: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Îngerul

Iată, dezlegată ți-este nedumerirea – zice la acestea Gavriil –, căci bine ai spus că lucrul este cu greu de deslușit. Așadar, supunându-te cuvintelor buzelor tale, nu te îndoii ca de o plăsmuire, ci crede ca pe un lucru aievea, căci eu, bucurându-mă, strig: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Născătoarea de Dumnezeu

Legea aceasta de la Dumnezeu [dat-a fost] muritorilor – zice iarăși Nepătata –, ca nașterea să iasă din dragoste-nvoită. Dar nicidecum nu cunosc plăcere de la soț. Cum deci spui că am să nasc? Mă tem să nu-mi grăiești cu amăgire; dar totuși, iată, strig: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Îngerul

Cuvintele pe care mi le grăiești, Cinstită – îngerul iarăși strigă – sunt obișnuite nașterii oamenilor muritori. Pe Cel cu adevărat Dumnezeu îți vestesc, Care Se va întrupa din tine mai presus de cuvânt și de gând, precum știe. Pentru aceasta și strig, bucurându-mă: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Sofronie al Ierusalimului, *Bnv* 34-35, (PG 87/3, 3261B-3264A)

Născătoarea de Dumnezeu

Mi te arăți retor al adevărului – a încuviințat Fecioara –, căci ai venit ca vestitor al bucuriei obștești. Deci fiindcă m-am curățit cu sufletul prin Duhul, fie mie după cuvântul tău! Sălășluiască-Se întru mine Dumnezeu, către Care strig împreună cu tine: Binecuvâнтаți, toate lucrurile Domnului, pe Domnul!

Lc. 1, 38

Ὡδὴ θ'. Κατ' ἀλφάβητον ἀντιστρόφως. Ὁ Εἰρμός

- «Ὡς ἐμψύχῳ Θεοῦ κιβωτῷ⁷ Ψαυέτω μηδαμῶς χεῖρ ἄμυήτων,⁸ 38 437
 Χείλη δὲ πιστῶν τῇ Θεοτόκῳ ἀσιγήτως⁹ Φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἀναμέλλοντα⁹
 ἐν ἀγαλλιάσει βοάτω⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.»
- Ἐπεὶ ἔννοιαν συλλαβοῦσα Θεὸν⁹ Τῆς φύσεως θεσμούς ἔλαθες, Κόρη,⁹ 39 438
 5 Σὺ γὰρ ἐν τῷ τίκτειν τὰ μητέρων διέδρας,⁹ ῥευστὴ φύσις περ καθεστηκυῖα⁹
 ὄθεν ἐπαξίως ἀκούεις⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.
- Πῶς θηλάζεις γάλα, Παρθένε ἀγνή;⁹ Οὐ φέρει ἐξιπεῖν γλῶσσα βροτεία,⁹ 40 439
 Ξένον γὰρ φύσεως ἐπιδεικνυσαι πρᾶγμα⁹ Νομίμου γονῆς ὄρους ὑπερβαίνουσα⁹
 ὄθεν ἐπαξίως ἀκούεις⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.
- Μυστικῶς ταῖς ἱεροτεύκτοις γραφαῖς⁹ Λαλεῖται περὶ σοῦ, Μήτηρ Ἐψίστου,⁹ 41 439
 10 Κλίμακα γὰρ πάλαι Ἰακώβ σε προτυποῦσαν⁹ Ἰδὼν ἔφη⁹ βάσις Θεοῦ αὕτη⁹
 ὄθεν ἐπαξίως ἀκούεις⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.
- Θαυμαστὸν τῷ ἱεροφάντῃ Μωσεῖ⁹ Ἡ βάτος καὶ τὸ πῦρ ἔδειξε τέρας⁹ 42 440
 15 Ζητῶν δὲ τὸ πέρας εἰς διάβασιν χρόνου⁹ Ἐν Κόρῃ ἀγνή, ἔφη, κατοπτεύσω,⁹
 ἧ ὡς Θεοτόκῳ λεχθεῖη⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.
- Δανιὴλ σε ὄρος καλεῖ νοητόν,⁹ Γεννήτριαν Θεοῦ ὁ Ἡσαίας,⁹ 43 442
 Βλέπει δὲ ὡς πόκον Γεδεών, ὁ Δαβὶδ δὲ⁹ Ἁγίασμα φάσκει, πύλην δὲ σε ἄλλος,⁹
 ὁ δὲ Γαβριήλ σοι κραυγάζει⁹ χαῖρε, κεχαριτωμένη,⁹ ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

⁷ θηλάζεις : πηγάζεις V K || ⁸ Νομίμου : Νομίμης K || ⁹ Θαυμαστὸν : Θαυμαστῶς K || 14 χρόνου : χρόνος K

Cântarea a 9-a. După alfabet, în ordine inversă. Irmos

„Ca de un chivot însuflețit al lui Dumnezeu nicidecum să nu se atingă mâna celor necunoscători, dar buzele credincioșilor, cuvântul îngerului cântându-l fără tăcere, să strige cu bucurie Născătoarei de Dumnezeu: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!“

2 Împ. 6, 7
Lc. 1, 28

Mai presus de gând zămisind pe Dumnezeu, de legile firii, Pruncă, uitat-ai, căci tu întru naștere ai ocolit cele ale maicilor, cu toate că ești fire trecătoare. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

Lc. 1, 28

Cum alăptezi cu lapte, Fecioară curată, limba muritoare nu poate spune, căci te arăți un lucru străin de fire, covârșind hotarele sămânței celei legiuite. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

Lc. 1, 28

În chip tainic se grăiește despre tine în Scripturile cele sfințit-lucrate, Maică a Celui Preaînalt; căci Iacov, văzând odinioară scara care te preînchipuia, a zis: Aceasta temelie a lui Dumnezeu este. Pentru aceasta după vrednicie auzi: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

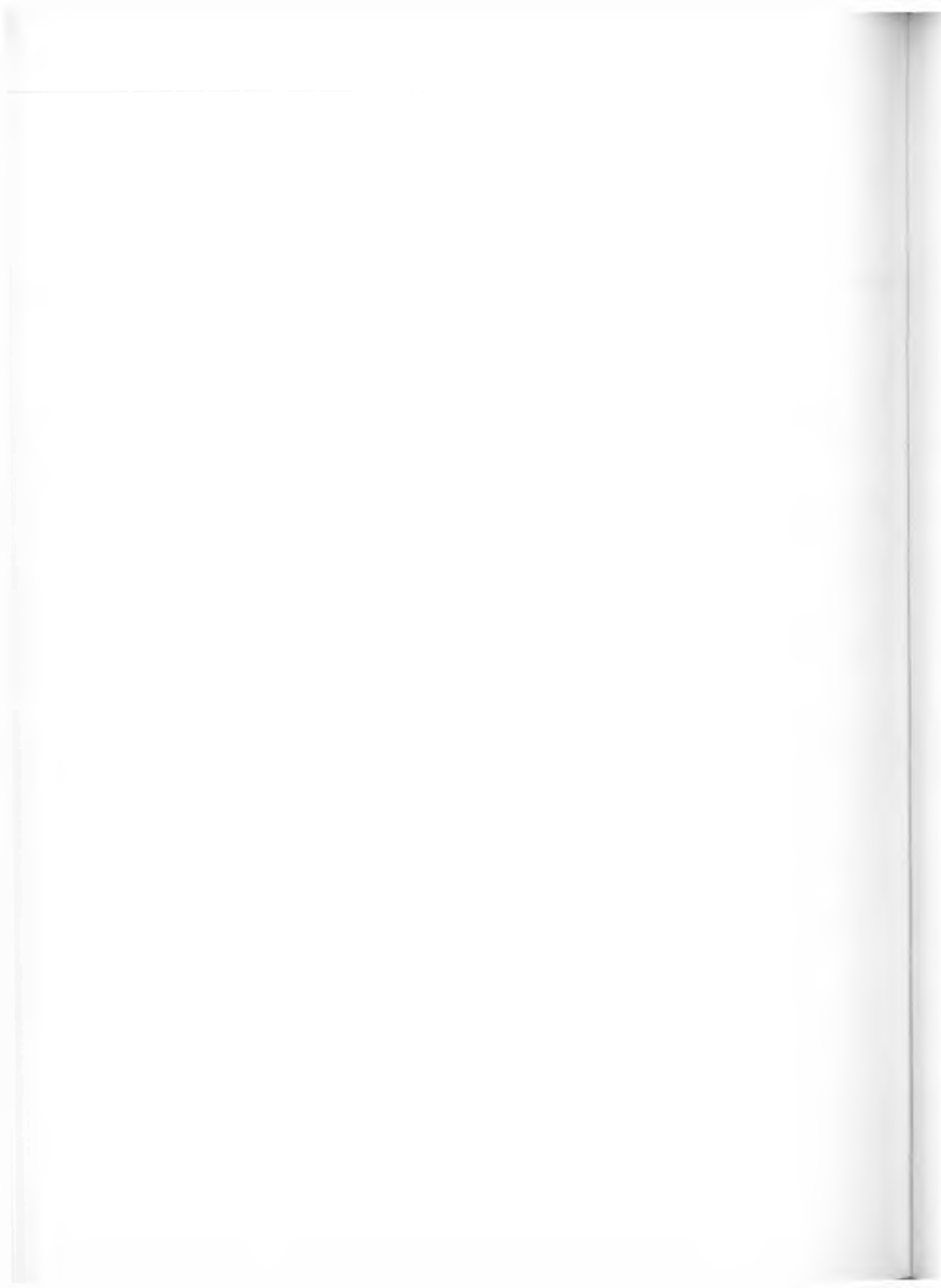
Fc. 28, 17
Ps. 91, 9
Lc. 1, 28

Minunată minune i-au arătat lui Moise, arătătorul de cele sfinte, rugul și focul. „Și de-a lungul vremii căutând plinirea, o voi vedea prea bine – a zis – într-o Fiică curată, căreia ca unei Născătoare de Dumnezeu să i se grăiască: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!“

Ieș. 3, 3
Lc. 1, 28

Daniel te numește munte înțelegător, Isaia – Născătoare a lui Dumnezeu, iar Ghedeon te vede ca lână, iar David lăcaș sfânt îți zice, iar altul – poartă, iar Gavriil îți strigă: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine!

Dan. 2, 45
Is. 7, 14
Jud. 6, 37
Ps. 95, 9
Iez. 44, 2
Lc. 1, 28

PRECUVÂNTARE LA CANONUL STĂLPĂRILOR

Dacă cineva ar auzi că împăratul urmează să iasă din palatul împărătesc și că are să-și ascundă veșmintele împărătești ca să se îmbrace în haine sărăcăcioase și zdrențăroase, având drept scop să poarte război cu un tiran și răzvrătit, care îi tiranizează poporul, și să-l biruie cu înțelepciune și meșteșug, negreșit că acest om, când va auzi vestea, îl va lauda pe împărat pentru gândul său înțelept și-l va urma acolo unde împăratul se va duce împotriva aceluia răzvrătit, ca, pe de o parte, să povestească uneltirile înțelepte pe care împăratul le va folosi împotriva tiranului, iar pe de alta, să povestească și toate împrejurările, meșteșugurile, războaiele și strategiile îndreptate împotriva aceluia. După ce împăratul îl va birui în război pe tiran, sau îl va și omorî, se va întoarce în cetatea sa de scaun cu triumf și mult alai, ca să primească din partea cetățenilor cântările de biruință. Dar dacă acel om nu-și va dori să vadă triumful și alaiul împăratului, oare va putea fi el socotit în toate mințile și iubitor de priveliști înălțătoare? Bineînțeles că nu. Mai degrabă, unul ca acesta ar trebui osândit ca un om fără minte și scrântit, pentru că în suferințe și umilințe l-a urmat pe împărat, dar în bucurii și cinstiri nu a voit să-l urmeze.

Prin urmare, și noi L-am urmat pe Împăratul nostru Hristos, mai întâi când a plecat cerurile și S-a pogorât până la noi; i-ar după ce S-a îmbrăcat cu firea noastră pământească pentru a-l înșela pe diavol, născocitorul răutății, S-a născut din Sfânta Fecioară în Betleem. A doua oară L-am urmat când a fost botezat de către robul Său Ioan la râul Iordan. A treia oară, L-am urmat când era prunc de patruzeci de zile, când a fost dus la templu și luat

în brațe de Simeon, primitorul de Dumnezeu. L-am urmat și ieri, când a biruit tirania iadului cu învierea cea de a patra zi a lui Lazăr, dându-ne prin această înviere arvuna că și noi vom fi înviați. Oare astăzi, când Se întoarce biruitor în Ierusalim, cu mult alai și cu însoțitori, cu cântări de biruință și cu urale, oare nu-L vom urma și noi, bucurându-ne împreună cu El de minunata Sa biruință? Ba da! Cum s-ar putea altfel?! Căci numai robului nerecunoscător și nemulțumitor îi stă în fire să nu se bucure de bucuria domnului său. De aceea să-L urmăm și noi, fraților, să-L urmăm ca niște robi recunoscători și mulțumitori și să ne bucurăm împreună cu El de biruința pe care preabinefăcătorul nostru Stăpân și Împăratul nostru Iisus a săvârșit-o asupra morții și a iadului. Să-I supunem asina și mânzul, adică patimile noastre iraționale, care zvâcnesc și nu se supun rațiunii drepte! Să-l întâmpinăm cu stâlpi*, adică cu virtuțile cele pururi înflorite! Să ascultăm imnele copiilor care Îl laudă sau, mai bine zis, să ne facem și noi copii lipsiți de răutate, adică simpli și fără vicleșug, și așa să-L laudăm și noi pe Împăratul Care șade astăzi pe mânz, mergând în Ierusalim cu triumf și slavă. Dacă noi nu vom ajunge lipsiți de viclenie precum copiii, nu vom putea intra în Împărăția cerurilor, așa cum ne-a spus Domnul: „De nu vă veți reveni și nu veți fi precum copiii, nu veți intra în Împărăția cerurilor.“**

Mt. 18, 3

* Bačov, „stâlpăre“, este un cuvânt egiptean, după cum a spus dumnezeiescul Epifanie în *Despre locurile sfinte* (adică despre Ierusalim) [vezi Gavriil de Novgorod, *Telet*, p. 333]. Ne încredințează de aceasta și Evanghelistul Ioan, care zice: „A doua zi, marea mulțime care venise la sărbătoare, auzind că Iisus vine în Ierusalim, au luat ramuri de finic și au ieșit în întâmpinarea Lui“ (In. 12, 12-13).

** Notăm aici că la sărbătoarea Stălpărilor mai mulți Părinți au cuvântări praznuitoare, printre care: Gură de Aur are o cuvântare al cărei început este: „Strălucesc deja darurile praznicului...“ [PG 61, 715-720]; alta, al cărei început este: „Din ale Domnului minuni peste minuni...“ [PG 59, 703-720]. Chiril al Alexandriei are o cuvântare al cărei început este: „Sărbătorind astăzi, credincioșilor...“ [PG 77, 1050-1072]. Andrei al Cretei are o cuvântare al cărei început este: „Ieri, Lazăr împreună cu Stăpânul...“ [PG 97, 985-1017]. Epifanie al Ciprului are o cuvântare al cărei început este: „Bucură-te foarte, fiica Sionului...“ [PSB 12, pp. 448-455 (s.n.)]; alta, al cărei început este: „Strălucita zi și luminoasa sărbătoare...“ [cu acest început au fost identificate două omilii: una la Bunavestire, iar alta la Înălțarea Crucii, autorul nefiind specificat: *Brixianus* gr. A. III. 3, ff. 86^v-88^v și ff. 110^v-112^r]. Grigorie Palama are o cuvântare al cărei început este: „La vreme bineprimită te-am ascultat...“ [GPS 1, pp. 189-198]. Marele Atanasie are o cuvântare al cărei început este: „Cei ce au cugetat la cele de pe pământ...“ [cf. PG 28, 169-185]. Ioan Damaschin are o cuvântare al cărei început este: „Strălucitoare e sărbătoarea și praznicul de față...“ [DBK 5, pp. 72-90]. Iosif al Tesaloniciului are o cuvântare al cărei început este: „După ce Lazăr ne-a încredințat ieri de învierea

obștească...“ [*Atheniensis, Bibliothecae Nationalis* 2083, ff. 138^v-141^r]. Unele se păstrează la Marea Lavră, altele la Vatopedi, altele la Ivion, iar altele la Dionisiu.

De notat că troparul de la Vecernie, al cărui început este: „Cu șase zile mai înainte de Paști...“, este greșit, fiind scris astfel: „Mergeți în satul cel dinaintea voastră și veți afla un om“, și celelalte. Însă nu i-a trimis în satul din fața lor, ci în cetate, adică în Ierusalim. Acolo au pregătit Paștile și acolo le-au mâncat, așa cum scriu deopotrivă cei trei Evangheliști: Matei – „Mergeți în cetate, la cutare“ (26, 18); Marcu – „Mergeți în cetate“ (14, 13); Luca – „Iată, când veți intra în cetate“ (22, 10). De aceea troparul trebuie îndreptat astfel: „Mergeți în cetate și veți afla un om“, și celelalte.

Dar și cuvintele din acest tropar care spun că, pe când Domnul Se afla în Betania, ucenicii au venit la El, sunt neclare, fiindcă nu asta e scris în Evanghelii. Dar fiindcă Domnul nu Se afla în Ierusalim când i-a trimis pe ucenici la Ierusalim ca să pregătească Paștile, precum se vede din cuvintele de mai sus ale dumnezeieștilor Evangheliști, ci Se afla afară din Ierusalim, am putea spune că în acel răstimp Se afla în Betania. Însă presupunem că, după ce a mers în Ierusalim șezând pe asină cu șase zile înainte de Paști, S-a întors apoi în Betania, iar în ziua cea dintâi a Azimelor i-a trimis de acolo pe ucenici la Ierusalim ca să pregătească Paștile, căci numai așa lucrurile capătă sens. Ceea ce e scris în tropar, anume că Domnul i-a trimis pe ucenici în satul care era în fața lor, aceea au scris și cei trei Evangheliști în conglăsuire, că s-a întâmplat cu șase zile înainte de Paști, când i-a trimis să aducă mînzul: Matei în capitolul 21, Marcu în 11 și Luca în 19.

De asemenea, este greșit și ceea ce e scris în troparul al cărui început este: „Astăzi Hristos intră în cetatea Betania...“ [la Utrenie], căci trebuie scris așa: „în cetatea cea sfântă“, adică în Ierusalim, pentru că Hristos nu a intrat în Betania șezând pe mînz, ci în Ierusalim. Iar Betania nu este cetate, după cum împede mărturisește Evanghelistul Ioan, care zice: „Și era un bolnav, Lazăr din Betania, satul Mariei și al Martei, sora ei“ (In. 11, 1).

Deoarece în primul tropar de la Vecernia Stălpărilor scrie: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat și toți, luând Crucea Ta, zicem...“, cei mai mulți nu cunosc înțelesul și pricina pentru care a fost scris astfel. Pe aceasta le vom nota aici de dragul iubitorilor de cuvânt. Cuvioșii Părinți din vechime, care locuiau în mănăstiri, imediat după ce se termina sărbătoarea marelui Antonie (Sava rămânea până ce se termina sărbătoarea marelui Eftimie, starețul său) se retrăgeau din mănăstirile lor și plecau la pustie, în munți și în peșteri, rămânând acolo, în isihie, până în săptămâna Stălpărilor, ca să-l imite pe marele Antonie. În această săptămână iarăși se adunau în mănăstirile lor, iar în Duminica Stălpărilor trebuia să fie cu toții adunați. De aceea în troparele din această săptămână a Stălpărilor sunt adesea înfățișate aceste cuvinte, chemându-i pe cuvioși astfel: „Veniți cei din pustii și din munți și din peșteri, adunați-vă ținând stălpări împreună cu noi, ca să întâmpinăm pe Împăratul și Stăpânul...“ (vinerea [la Utrenie]). Așadar, din acest motiv primul tropar de mai sus se referă la această adunare a Cuvioșilor Părinți; adică: „Astăzi harul Sfântului Duh pe noi ne-a adunat și toți, luând Crucea Ta, zicem...“ Căci acei de trei ori fericiți Părinți ridicau crucea Domnului pe umeri prin nevoințele lor ascetice, prin relele-pățimiri și prin strămtorările viețuirii monahale, răstignindu-se față de patimile trupești, față de lume și față de stăpânitorul acestei lumi.

TÂLCUIRE LA CANONUL STĂLPĂRILOR

FACERE A IERARHULUI COSMA

dar mai întâi la

Acrostih

Osana, Hristoase, Dumnezeu binecuvântat.

Cuvântul *osana* este ebraic și înseamnă „Acum măntuiește“. A fost preluat din *Psalmul* 117, care zice: „O, Doamne, acum măntuiește! O, Doamne, acum dă sporire! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului.“ Pe acestea tâlcuindu-le sfințitul Teodoret, spune: „Deși cărturarii Îl numeau pe Stăpân «samaritean», copiii mărturiseau că El este Cel ce vine, numindu-L «binecuvântat». Și cuvântul «osana» se află în această profecie. «Osana» înseamnă, în ebraică, «Acum măntuiește». «Os» înseamnă «măntuiește», iar «na» – «acum».“ Însă Macarie Hrisokefalos spune că „osana“ înseamnă „harul lui Dumnezeu“. Iar Nicolae Vîlgaris zice, în *Sfânta cateheză*, că „na“ înseamnă „fie ca“. Așadar, copiii evreilor, dar și mulțimile lipsite de invidie, întâmpinându-L și cunoscând după al Său nume că El este Dumnezeu adevărat și Mântuitor al lumii, fiindcă Iisus înseamnă „mântuitor“, Îi ziceau: Măntuiește-ne pe noi, Hristoase, Dumnezeul cel binecuvântat! Fiindcă Ioan, fiul tunetului, scrie: „A doua zi, marea mulțime care venise la sărbătoare, auzind că Iisus vine în Ierusalim, au luat ramuri de finic și au ieșit în întâmpinarea Lui și strigau: «Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!» și: «Împăratul lui Israel!»“

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce Dumnezeu este numit „binecuvântat“ sau de ce Firea cea nezidită este binecuvântată de noi, cei zidiți. Căci dacă, potrivit marelui Pavel, „cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare“, atunci cum Îl vor binecuvânta făpturile pe Făcător?, fiindcă e cu neputință una ca aceasta. Pentru a dezlega această nedumerire, spunem că înțelesul de „binecuvântare“ este dublu. Pe de o parte, binecuvântare înseamnă

Ps. 117, 25-26

cf. TP,
PG 80, 1817B

cf. Stl, AP, p. 250

cf. Cateh, p. 206

In. 12, 12-13

Evr. 7, 7

„sfințire“ sau, simplu spus, „darul“ sau „harul“ dat de Dumnezeu oamenilor, așa cum s-a spus odinioară: „A binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea“, adică a sfințit-o, așa cum e adăugat în continuare: „și a sfințit-o“; sau: Dumnezeu l-a binecuvântat pe Avraam, adică i-a dat un dar. Iar prin David noi ne rugăm lui Dumnezeu să ne binecuvânteze, adică să ne dea dumnezeiescul har, zicând: „Dumnezeule, milostivește-Te spre noi și ne binecuvântează.“ Pe de altă parte, binecuvântarea este doxologia și mulțumirea adusă de noi lui Dumnezeu, potrivit psalmului: „Binecuvântează, suflète al meu, pe Domnul!“, în loc de: „Slăvește și mulțumește!“ De aceea Glas de Aur spune în tâlcuirea la aceste cuvinte: „Nu doar Dumnezeu îl binecuvântează pe om, ci și omul pe Dumnezeu, însă nu la fel. Dumnezeu îl binecuvântează pe om punându-l sub ocrotire și făcându-l mai strălucit, cum a făcut cu Avraam. Dar omul nu tot așa [Îl binecuvântează pe Dumnezeu], ci făcându-se atunci pe sine mai strălucit. Fie că Dumnezeu îl binecuvântează pe om, fie că omul Îl binecuvântează pe Dumnezeu, din oricare parte câștigul se strămută de partea omului, pentru că dumnezeirea nu are nevoie de nimic.“

Fc. 2, 3

cf. Fc. 24, 1

Ps. 66, 1

Ps. 103, 1

cf. TPB 103, 1,
PG 55, 646

Prin urmare, de vreme ce cuvântul „binecuvântare“ are două sensuri, când auzim că Dumnezeu binecuvântează, trebuie să înțelegem binecuvântarea ca fiind harul de la Dumnezeu care sfințește și le dă oamenilor bunătățile Sale, iar când auzim că Dumnezeu este binecuvântat, trebuie să înțelegem că binecuvântarea este doxologia și mulțumirea pe care noi le aducem lui Dumnezeu. Așadar, cuvântul *binecuvântat* din acrostihul de față trebuie înțeles potrivit cu al doilea sens.

Cântarea 1. Glasul al 4-lea. Irmos

S-au arătat izvoarele genunii lipsite de umejune și s-au descoperit temeliile mării celei învălurate, căci cu porunca ai certat furtuna acesteia, iar poporul cel scump l-ai mântuit, care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.

506, 2

Urmând sfințitul Cosma să povestească în irmosul de față minunea pe care Dumnezeu o făcuse prin Moise în Marea Roșie, preia din alăuta împăratului și prorocului David cele spuse despre această minune; și nu doar cele spuse, ci înseși cuvintele, pentru că zice așa acolo: „Și s-au arătat izvoarele apelor, și s-au descoperit temeliile lumii.“ Schimbând puțin aceste cuvinte, melodul a arătat prin ele despărțirea Mării Roșii și înlăturarea apelor din ea. *Izvoarele genunii* – zice –, adică ale noianului

Ps. 17, 16

de apă, *s-au arătat lipsite de umejune*, iar *temeliile mării celei învălurate* de ieri, adică pământul de sub mare, care era așternut și acoperit cu ape, a fost descoperit atunci și scos la vedere prin aceea că apa de deasupra a fost despăcată în două; și nu numai că a fost descoperit și scos la vedere, dar a fost și umblat de picioarele goale ale israeliților, ca pe uscat.

De ce? Pentru că Tu, Doamne, – zice – *ai certat furtuna* și pornirea puternică a vântului și a apelor mării doar cu *porunca* Ta de stăpân, și ele au încetat îndată, iar apa a secăt, potrivit cuvintelor lui David: „Și a poruncit furtunii, și s-a prefăcut în adiere de vânt, și au tăcut valurile mării“ sau, mai bine zis, potrivit cuvântului lui Moise, care zice: „Iar Domnul a mânat marea toată noaptea cu vânt puternic de la răsărit; și a făcut din mare uscat, că apele se despicaseră.“ Așadar, astfel *ai certat furtuna* din Marea Roșie și ai potolit-o, Doamne, iar *pe poporul cel scump* (περιούσιον) al Tău, Israel („voi Îmi veți fi Mie popor scump“, adică popor iubit din averea și belșugul Tău)*, *l-ai mântuit* atât de tirania egiptenilor, cât și de la înecarea în mare, care Ți-a cântat după ce l-ai izbăvit *cântare de biruință*: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.“ Trebuie să știm că tot acest canon este unul prăznuitor, sărbătoresc și dănțuitor, așa cum și sărbătoarea e una prăznuitoare, fiindcă Stăpânul Hristos intră în Ierusalim ca împărat și biruitor asupra morții, e înconjurat cu stălpări și cu ramuri, e întâmpinat cu cântări dumnezeiești și cu doxologii. De aceea, întregul canon a fost alcătuit ca să fie dănțuitor și săltăreț, după cum se cădea.

Tropar

Din gura pruncilor celor fără de răutate și a celor ce sug, a slugilor Tale, Ți-ai gătit laudă, ca să surpi pe potrivnicul și să răzbuni cu patima crucii căderea lui Adam cel vechi, iar prin lemn să-l înviezi pe el, care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.

Insuflatul de Dumnezeu Cosma s-a inspirat în troparul de față din *Psalmul* 8, care zice: „Din gura pruncilor și a celor ce sug Ți-ai gătit laudă, din pricina vrăjmașilor Tăi, ca să surpi pe vrăjmaș și pe răzbunător.“ Văzând sfințitul melod că aceste cuvinte se împlinesc la sărbătoarea de azi, zice așa: Tu, Doamne, din *gura pruncilor celor fără de răutate și a celor ce sug* și

* Teodoret l-a tâlcuit pe περιούσιον, „scump“, astfel: „Mie Însumi v-am aferosit pe voi ca popor aparte“ [Oct, PG 80, 261B]. Iar Sever zice: „Popor în mod aparte socotit ca fiind din averea și avuția Sa“ [cf. ΣΟΒ 1, 818Z].

din gura robilor Tăi iudei care nu erau stăpâniți de invidie (fiindcă al robilor era cuvântul acesta: „Acum mântuiește”); deci spuneam că Tu, Doamne, *Ți-ai gătit*, adică ai desăvârșit această *cântare de biruință*: „Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii”, ca și cum ar fi ieșit dintr-o gură îngerească. De ce ai desăvârșit-o? Nu în zadar și fără folos, ci ca să nimicești pe potrivnicul demon și să răzbuni cu patima crucii căderea și surparea vechiului Adam, pe care acesta a pățimit-o din pricina călcării. Cum vei răzbuna această cădere? Prin lemnul crucii. Căci așa cum diavolul l-a surpat pe Adam prin lemnul cunoștinței, tot așa și Tu, Hristoase, l-ai surpat la rândul Tău pe diavol prin lemn și l-ai înviat și iarăși l-ai plămădit pe Adam cel căzut, care Ți cântă *cântare de biruință*: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a proslăvit.”

Ode 1, 1/1eș, 15, 1

TPs, PG 69, 757D

De notat că dumnezeiescul Chiril al Alexandriei îl numește pe diavol „vrăjmaș” și „răzbunător” al omului. Vrajmaș, fiindcă îl împinge pe om în păcat și se face învinuitor al celor ce au păcătuit; iar răzbunător, pentru că îi pedepsește și îi chinuie pe păcătoșii dați pe mâna lui din îngăduința lui Dumnezeu. Și dumnezeiescul Maxim îl numește pe diavol „vrăjmaș” și „răzbunător” al lui Dumnezeu. Vrajmaș, pentru că se împotrivesc poruncilor lui Dumnezeu și îi războiește pe prietenii Săi, iar răzbunător, pentru că, după ce îi aruncă pe oameni în păcat, îi învinuiește înaintea lui Dumnezeu ca disprețuitori ai poruncilor Sale. De aceea Ți cere lui Dumnezeu să Se răzbune pe ei cu felurite pedepse, pentru că I-au călcat poruncile. Însă Eftimie Zigaben a socotit că „vrăjmaș” și „răzbunător” este poporul evreilor, lucru pentru care s-a rânduit ca să se petreacă această minune, anume ca pruncii simpli și copiii necercați în răutate să strige: „Osana! Bine este cuvântat Cel ce vine”, așa încât poporul evreilor să fie înfruntat și făcut de rușine. Era vrăjmaș al lui Dumnezeu pentru că Îl asuprea pe Fiul lui Dumnezeu, iar răzbunător al lui Dumnezeu era fiindcă socotea că spre slava și iubirea Tatălui Îl asuprește pe Fiul într-un chip atât de nebunesc.

Tal 26, FR 3, p. 124

TPs, PG 128, 132C

Tropar

Adunarea cuvioșilor laudă aduce Ție, Cel ce locuiești în Sion, Hristoase, iar Israel se bucură de Tine, Făcătorul său; și munșii, neamurile cele potrivnice și împietrite la inimă, de fața Ta s-au veselit, care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.

, ce minunată este această duhovnicească sirenă din sfânta Psaltire și ce plăcere și dulceață se află în ea! Căci dulceața Psaltirii a atras atât de mult melosul sfințitului Cosma, încât nu se mai desparte deloc

Analogie cu sirenele din *Odysseia*. Vezi *supra* p. 189, n. 2.

de ea. Iată, aşadar, că şi în troparul de faţă melurgul se inspiră din felurite cuvinte ale Psaltirii, adică: „Lauda Lui – în adunarea cuvioşilor“; „Cântaţi Domnului, Celui ce locuieşte în Sion“; „Veselească-se Israel de Cel ce l-a făcut pe el, şi fiii Sionului să se bucure de Împăratul lor!“ Potrivind în chip minunat toate aceste cuvinte ale psalmilor într-unul singur, de Dumnezeu insuflatul melod zice aşa: O, Dumnezeule şi Omule, Iisuse Hristoase, *adunarea cuvioşilor* bărbaţi aferosiţi Ţie, sau a *cuvioşilor* copii, Îţi aduce acum laudă şi cântare, adică „Osana“ Ţie, *Cel ce locuieşti în Sion*, adică în Ierusalimul sensibil şi inteligibil sau, mai bine zis, în cer şi pe pământ, fiindcă dumnezeirea este necircumscriasă şi nemărginită. De aceea strălucitul între teologhisitori Ierotei spune în ale sale *Elemente teologice*: „Dumnezeirea lui Iisus, Cel ce este cauza a toate şi [pe toate] le plineşte [...], cea care cuprinde în ea totul – şi întregul, şi partea –, dar îl covârşeşte şi îi premerge.“

ND II, 10,
PG 3, 648C

Iar vechiul Israel, care a crezut, se bucură şi se veseleşte de Tine, Făcătorul şi Dumnezeuul său. Neamurile, care mai înainte erau munţi tari şi împietriţi la inimă din pricina necredinţei şi a idolatriei, se veselesc şi ele de Tine. De aceea, Isaia, prorocind despre ele, zicea: „Munţii să reverse veselie“; şi iarăşi: „Strigaţi de bucurie, munţilor“; iar în altă parte: „Munţii şi dealurile vor tresălta întâmpinându-vă cu bucurie.“ Sau mai potrivit spus, despre ele a prorocit însuşi David, cel ce prorocise şi mai sus: „Munţii au săltat ca berbecii, şi dealurile, ca mieii oilor.“ De ce? „Datorită feţei Domnului, fiindcă vine“ (adică la prima Sa venire), ceea ce este acelaşi lucru cu: *de faţa Ta s-au veselit*. Apoi melodul mai adaugă că aceste neamuri Îţi cântă *cântare de biruinţă, Doamne*.

Is. 49, 13

Is. 44, 23

Is. 55, 12

cf. Ps. 113, 4-7

Cântarea a 3-a. Irmos

*Poporul israelit a supt din piatra cea vârtoasă şi tare, curgătoare la a Ta poruncă,
iar piatra eşti Tu, Hristoase, şi viaţa întru Care* întăritu-s-a Biserica,
strigând: Osana! Bine eşti cuvântat, Cel ce vii!*

506, 3

▼ erarhul Cosma, ştiind că sfinţii proroci vorbesc adeseori în metafore şi personificări, căci le atribuie munţilor înalţi săltări, dealurilor joase zburdări şi râurilor bateri din palme: „Munţii au săltat ca berbecii, şi dealurile, ca mieii oilor“; şi iarăşi: „Râurile vor bate din palme împreună“; cunoscând deci melodul aceste lucruri, foloseşte şi el în tropar aceste figuri retorice ale

Ps. 113, 4

Ps. 97, 8

* În alte locui este scris *ev ἦ*, *întru care*, însă tâlcuitorul anonim spune că trebuie scris

metaforei și personificării. Prin urmare, deoarece cântarea de față este a prorociței Ana, care era stearpă ca o piatră aspră și care cânta: „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul“, de aceea și el preia aici acea piatră tare și vârtoasă, din care vechiul Israel a băut apă și s-a săturat.

Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1

Apoi spune că poporul însetat al lui Israel, așa cum pruncul când este însetat se apleacă cu poftă și sugă de la sânul plin de lapte al mamei, tot așa și acesta *a supt*, ca de la un sân dulce, din acea piatră tare, aspră și *vârtoasă* prin fire, dar veșnic curgătoare și izvorătoare de apă, la porunca Ta dumnezeiască.* Iar în continuare, dumnezeiescul Cosma lămurește spunând că acea piatră era Însuși Hristos, potrivit marelui Pavel. De asemenea, El este și *viața*, așa cum El Însuși a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața“, *întru Care întăritu-s-a Biserica*, cea care dă glas la cântarea de biruință a mulțimilor și a copiilor: *Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii!* Melodul a preluat verbul *a supt* de la prorocul Moise, care zicea de poporul israelit: „Au supt miere din stâncă, și untdelemn, din piatră tare.“

1 Cor. 10, 4

In. 14, 6

Ode 2, 13/

Deut. 32, 13

Apa o numește „miere“ datorită dulceții ei, pentru că, potrivit dumnezeiescului Gură de Aur, setea nespusă pe care evreii o aveau atunci în deșert i-a făcut să li se pară că această apă simplă este o băutură foarte dulce și desfătătoare. Același lucru l-a spus și David: „Cu miere din piatră i-a săturat pe ei.“ De asemenea, această apă o mai numește și „untdelemn“, pentru că așa cum untdelemnul înveselește și bucură fețele celor ce îl mănâncă, după cum e scris: „Ca să-și veselească fața cu untdelemn“, tot așa și acea apă, pe care israeliții însetați au băut-o, le-a înveselit și bucurat fețele, care mai înainte erau uscate, aspre și posomorâte.

cf. OStat 2, 7,

1Cr. 49, 44

Ps. 80, 17

Ps. 103, 15

ἐν ᾧ, întru Care, iar nu *ἐν ᾗ, întru care*, căci chiar dacă Hristos este numit „piatră“ și „viață“, trebuie spus *ἐν ᾧ, întru Care*, cu referire la prototip, adică la Hristos, iar nu cu referire la piatră și la viață. De altfel, odată ce cuvintele „Întăritu-s-a inima mea întru Domnul“ (Ode 3, 1/1 Împ. 2, 1) sunt ale Anei, mama lui Samuil, trebuie să rămână neschimbat.

* Frumos a spus și înțeleptul Ioan Zonarás în tâlcuirea la acest tropar din Octoih: „Fiere ți-au adus cei ce au supt miere din piatră...“ [glasul al 5-lea, cântarea a 3-a]; zice așa: „A spus «cei ce au supt» ca să arate ardoarea lui Dumnezeu și prețuirea pentru neamul lui Israel. Căci așa cum mama care alăptează, când pruncul plânge, îi dă cu ardoare sânul, tot așa și Dumnezeu le dă israeliților istoviți de sete să sugă apă din piatră într-un chip mai presus de minte.“ El citește troparul de mai sus astfel: „Fiere ți-au adus cei ce au supt miere din piatră, Ție, Cel ce ai făcut minuni în pustiu, Hristoase, iar binefacerea cu mană fiii Ți-au răsplătit-o cu oțet...“ [în loc de: „și oțet în loc de mană, pentru facerea de bine, fiii Ți-au adus ca răsplată...“, cum e de obicei în Octoih].

Dar israeliții au supt miere și lapte din acea piatră sensibilă, pe când noi, creștinii, sugem din piatra cea duhovnicească, adică din Stăpânul nostru Hristos, cuvintele Sale, care sunt cu mult mai dulci decât mierea și fagurele, precum și învățăturile pline de har care ieșeau din preasfânta Sa gură; despre această dulceață și har s-a scris: „Se mirau de cuvintele harului ce ieșeau din gura Lui.“ De aceea și mireasa din *Cântarea Cântărilor* spunea: „Miere și lapte sub limba ta.“ Pentru cei nedesăvârșiți și începători în făptuire, cuvintele Domnului sunt lapte hrănitor și spornic pentru vârsta lor duhovnicească, pe când pentru cei sporțiți și desăvârșiți în contemplație, ele sunt mierea care le îndulcește simțul minții cel amărât de ispitele inteligibile ale demonilor. Sau și mai potrivit spus, noi sugem din neprihănita coastă a Stăpânului Hristos sângele dătător de viață și neprihănit, care este cu mult mai hrănitor și mai dulce decât laptele și mierea. Căci așa cum acea piatră sensibilă, lovită fiind de toiagul lui Moise, a izvorât apă și a adăpat poporul lui Israel, tot așa și coasta dătătoare de viață a Mântuitorului nostru, lovită fiind pe cruce de sulița ostașului, a izvorât și roaie de sânge și apă, prin care adapă întreaga Biserică, așa cum a tâlcuit sfințitul Teodoret. Ce înseamnă *vârtoasă*? Vezi tâlcuirea cântării a treia din Canonul Crucii, unde zice: *Piatra cea vârtoasă și lovită, fiindcă apă a scos...*

Lc. 4, 22

Cânt. 4, 11

neidentificat

Vezi supra
pp. 45-46.

Tropar

*Pe Lazăr cel mort de patru zile iadul cu cutremur l-a slobozit dintre leșuri
la porunca Tă, căci Tu ești, Hristoase, învierea și viața, întru Care întăritu-s-a
Biserica, strigând: Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii!*

506,

În acest tropar, sfințitul melod înfățișează doar minunea cu Lazăr cel înviat a patra zi, fără alte cuvinte din proroci. Pentru că la ce mai era nevoie de proroci și de ghicitori învăluite în umbră, de vreme ce Evanghelia ne învață lămurit printr-o vestire măreață sau, mai bine zis, de vreme ce harul și minunile lui Hristos sunt lucrate în chip vădit? De aceea zice: O, Dumnezeule și Omule, Hristoase, sub porunca Tă rostită cu autoritate: „Lazăre, vino afară!“, iadul, cuprins fiind de *cutremur* și de înfricoșare, l-a slobozit pe Lazăr cel mort de patru zile *dintre leșuri*, adică dintre morți. Cuvântul νεκρός, „leș“, este un cuvânt poetic, aflat în multe locuri din poemele lui Homer, cum e acesta: „Jos, colo, grele dureri înduram, prin grămezi mari de leșuri.“ De aceea a fost împrumutat aici și de poetul Cosma. Etimologic, cuvântul este alcătuit din particula privativă

In. 11, 43

//V, 886, p. 113

ve și din κίβυς, adică „putere“, și înseamnă „cel lipsit de puterea de viață“. Apoi melodul mai adaugă și pricina pentru care iadul l-a slobozit pe Lazăr dintre morți: Pentru că Tu, Hristoase, ești învierea și viața lumii și ai poruncit ca Lazăr cel mort de patru zile să iasă din mormânt. Cum ar fi fost cu puțință ca acesta să nu prindă viață și să nu fie ridicat din mormânt?

Cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce, atunci când Domnul urma să-l învieze pe Lazăr, a premers rugăciunea sau, mai degrabă, sfatul? Căci S-a rugat Tatălui, zicând: „Eu știam că Tu întotdeauna Mă ascuți, dar de dragul mulțimii care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis.“ La aceasta răspunde marele Grigorie al Tesalonicului, dezlegând nedumerirea: „Așa cum, la început, când omul urma să fie plămădit, a premers sfatul, tot așa și acum cu Lazăr, când omul urma să fie din nou plămădit, premerge sfatul. Dar acolo, când Tatăl I-a spus Fiului: «Să facem om!», iar omul urma să fie plămădit, Fiul a ascultat de Tatăl, și așa a fost adus omul la ființă; pe când aici, Tatăl ascultă de Fiul, Care-I grăiește, și astfel Lazăr a fost înviat. Vedeți câtă egalitate în cinstire și în sfat? Căci rugăciunea fusese făcută pentru mulțimea aflată împrejur, pe când cuvintele nu erau de rugăciune, ci de putere și de stăpânire: «Lazăre, vino afară!», și îndată cel mort de patru zile s-a înfățișat viu înaintea Lui. [...] A strigat cu glas tare, iar aceasta a făcut-o pentru cei aflați împrejur, căci putea să-l învieze nu doar cu glas încet, ci și numai cu voința.“

În. 11, 42

Fc. 1, 26

*Om15, 5-6, ΓΠΣ 6,
pp. 176-177*

Tropar

*Cântați, popoare, în chip cuvenit Dumnezeirii în Sion și împliniți făgăduință
lui Hristos în Ierusalim; Însuși vine întru slavă cu stăpânire, întru Care
întăritu-s-a Biserica, strigând: Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii!*

Din multe cuvinte s-a inspirat în troparul de față sfințitul melod. De la prorocul și împăratul David, care spune: „Cântați Domnului cântare nouă“; și iarăși: „Ție-Ți voi împlini făgăduință în Ierusalim.“ De la prorocul Isaia, care zice: „Iată, Domnul, Domnul vine cu putere, și brațul Lui, cu stăpânire.“ Alcătuind, așadar, melodul troparul de față din aceste cuvinte, se întoarce spre popoare și zice: O, popoare ale creștinilor ortodocși, *cântați* lui Hristos, *în chip cuvenit Dumnezeirii în Sion*, adică în Biserica lui Hristos. În loc să spună „cântare nouă“ (ᾠσμα καινόν), cum a zis Psalmistul, sfințitul melod a spus aici *în chip cuvenit Dumnezeirii* (θεοπροεπιῶς), pentru că ceea ce este cuvenit Dumnezeirii e aproape deopotrivă cu ceea ce este nou (καινόν).

Ps. 149, 1

Ps. 64, 1

cf. Is. 40, 10

Nou, cu sensul de „nemaiauzit“.

Și ce altceva poate fi *cântarea cuvenită* lui Dumnezeu dacă nu cea nouă? Nu numai fiindcă această cântare este nouă și, de aceea, oamenii o ascultă cu mai multă plăcere, ci și pentru că *Înnoitorului făpturilor, Hristos, cântarea* cea nouă se cuvine și se potrivește pe deplin. Sau, potrivit tâlcuitorului anonim propoziția *cântați în chip cuvenit Dumnezeirii* – adică nu lumește și vătămând sufletele, pentru că sunt și cântări demonice care sunt cântecele vătămatoare de suflet – înseamnă: cântați cântări cuvenite și plăcute lui Dumnezeu.

În continuare, melodul zice: *Împliniți făgăduințele voastre lui Hristos în Ierusalim, adică în Biserica sobornicească*. Cu aceste cuvinte, Psalmistul arată că împiedică adunările nelegiuite și legiuiește să nu ne îndepărtăm unul de altul, ci să-I aducem lui Dumnezeu, într-un glas, făgăduințele noastre, potrivit cu tâlcuirea marelui Vasile. Sau zice de Ierusalimul sensibil, unde imnograful ne duce cu mintea, pentru că în el vine astăzi Stăpânul Hristos nu în beznă sau în furtună sau în nor, cum S-a arătat lui Moise, nu în vise și vedenii, cum S-a arătat celorlalți proroci, ci vine cu *slavă și stăpânire*, șezând pe mânzul asinei și înconjurat, ca un împărat, de atâtea mulțimi de oameni și de copii, întâmpinat cu mult alai și triumf, cu stâlpi și ramuri. Apoi melodul adaugă sfârșitul obișnuit al troparelor de mai sus.

cf. OPs115, 5,
PG 30, 113BC

Cântarea a 4-a. Irmos

*Hristos, Cel ce vine în chip văzut, Dumnezeul nostru, va veni și nu va zăbovi,
din muntele cel împădurit și cu umbra deasă, din Prunca cea neispită de bărbat
care naște, zice prorocul de odinioară. De aceea cu toții strigăm:
Slavă puterii Tale, Doamne!*

Țerarhul Cosma nu a lăsat nici acest irmos lipsit de cuvintele prorocilor, ci l-a alcătuit atât din cuvântul prorocului David, care zice: „Dumnezeu în chip văzut va veni, Dumnezeul nostru, și nu va tăcea!”, cât și din cuvântul prorocului Avacum, poetul acestei cântări, care zice: „Dumnezeu din Teman va veni, și Cel Sfânt, din muntele cel împădurit și cu umbra deasă”; și din alt cuvânt al aceluiași: „Cel ce vine va veni și nu va zăbovi”; la fel și din cuvântul lui Isaia, care zice: „Grabnic vine și nu va zăbovi.” Prin urmare, spune așa: Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, Cel ce a venit ca om cu adevărat din Prunca Fecioară, care L-a născut fără sămânță și fără dureri, ca dintr-un munte împădurit și cu umbra deasă, cum a spus prorocul Avacum; *munte*, pentru că este necultivat și nelucrat, fiindcă așa

Ps. 49, 2

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

Avac. 2, 3

Is. 13, 22

sunt munții în cea mai mare parte: necultivați și nelucrați; *cu umbra deasă*, pentru că a fost umbrită de puterea Celui Preaînalt, adică de Fiul lui Dumnezeu: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri”; împădurit, datorită desimii harurilor și a virtuților, potrivit lui Teodor, sau datorită greutateii de a contempla și de a tâlcui taina economiei întrupării săvârșită în ea. De aceea în altă parte Fecioara este numită „carte pecetluită”, nu numai datorită fecioriei, ci și datorită caracterului negrăit al tainei, potrivit anonimului: „Precum cuvintele unei cărți pecetluite.”

Lc. 1, 35

Is. 29, 11

Prin urmare, Hristos, Care a venit înainte cu treizeci și trei de ani și S-a născut din Fecioară, vine și astăzi în chip văzut, adică în chip împărătesc și triumfător în Ierusalim, șezând pe mânz și înconjurat cu ramuri și stâlپări. Același Hristos va veni și la a Doua Sa Venire în chip văzut, adică pe față și cu multă putere și slavă, ca să judece viii și morții. Dar *nu va zăbovi*, adică nu va întârzia, pentru că, potrivit prorocului Isaia, „aproape este ziua Domnului”. Nu va trece sub tăcere păcatele noastre, ci va deschide cărțile, adică conștiințele noastre, și va da în vileag faptele noastre înaintea întregii privescătoare obștești. Apoi melodul mai adaugă că noi, creștinii, strigăm cu toții lui Hristos: *Slavă puterii Tale, Doamne!* Și aceste cuvinte sunt inspirate de la Avacum, care zice: „Domnul, Dumnezeul meu, este puterea mea.” Vezi și tâlcuirea irmosului din cântarea a patra de la canonul Nașterii lui Hristos: *Toiag din rădăcina lui Iesei...*

Is. 13, 6

Ode 4, 19/

Avac. 3, 19

Vezi supra
pp. 146-147.

Tropar

*Să țâșnească munții și toate dealurile veselie tare pentru milă și copacii
pădurii să bată din palme; lăudați, neamuri, pe Hristos, și toate popoarele,
prealăudându-L, strigați Lui*: Slavă puterii Tale, Doamne!*

În canonul de față al Stâlپărilor se pare că cei doi mari proroci, strămoșul lui Dumnezeu David și Isaia cel cu glas înalt, se iau la întrecere, căci se silesc care mai de care să-i pună înainte ierarhului Cosma material și mărturii pentru melurghisirea troparelor în acest canon. De aceea nimeni nu știe cui dintre ei să-i înmâneze biruința, întrucât canonul este înșesat de cuvintele amândurora deopotrivă, mai ales acest tropar. Așadar,

Strămoșul după
trup al lui Iisus
(θεοπάτωρ).

* La anonim este scris τοῦτον [acuzativ *în* loc de dativ] și este complementul direct al lui ἐπαινοῦντες, *prealăudându-L*.

inspirându-se sfințitul melod din cuvintele lui Isaia, care zice: „Să țâșneas-
Is. 49, 13 că munții veselie, că a miluit Domnul pe poporul Său“; și iarăși: „Căci
Is. 55, 12 munții și dealurile vor sălta, cu bucurie așteptându-vă, și toți copacii
 câmpului vor bate din palme de ramuri“; deci pe acestea împrumutându-le
 imnograful, scrie: *Să țâșnească*, adică să reverse *munții veselie*, dar nu ve-
 selie puțină și slabă, ci multă și puternică. De aceea a numit aici izvorârea
 veseliei „țâșnire“, ca să înfățișeze prin acest cuvânt abundența și puterea
 ei. Căci așa cum se întâmplă cu apele de sub pământ – dacă apa e puțină,
 rămâne liniștită în locul ei și nu e presată să țâșnească afară, decât nu-
 mai dacă cineva o să sape în pământ cu sapa și va deschide acel loc; dar
 dacă apa e multă și strâmtorată în adânc, atunci nu mai stă după nimeni
 să sape în pământ, ci singură clocotește și țâșnește, adică răzbește prin
 stratul de pământ și saltă afară –, tot astfel e și cuvântul de mai sus al lui
 Isaia. Voind el să arate, în ghicitură, nespusa veselie ascunsă în sufletele
 oamenilor, zice: Munții cei înalți să țâșnească veselie, năvalnic și în valuri.
 Pentru ce scop? *Pentru milă*, adică datorită milei celei mari pe care Fiul
 Unul-Născut al lui Dumnezeu a făcut-o cu noi când S-a pogorât din cer
 și S-a înomenit spre mântuirea noastră. Căci cunoaștem două veniri cu
 trupul ale Fiului celui Unul-Născut al lui Dumnezeu: pe cea dintâi, când
 S-a născut din Fecioară, S-a arătat pe pământ și a viețuit împreună cu
 oamenii, pe care o mai numim și „milă“: „N-am venit să judec lumea,
In. 12, 47 ci să mântuiesc lumea.“ Așadar, pentru cea dintâi venire amintitul Isaia
 îndeamnă munții și dealurile să se bucure nespus și să se veselească.

Mai cunoaștem și altă venire a Domnului, pe cea de-a doua și înfricoșătoare,
 pe care o mai numim și „judecată“, pentru care munții nu vor mai țâșni veselie,
 cum a spus Isaia mai sus, ci, potrivit tot lui, munții se vor pustii și toată iarba lor
 se va usca: „Munți și dealuri voi pustii, iarba lor o voi usca“; și iarăși: „Munții
Is. 42, 15 vor tremura de Tine și se vor topi, cum se topește ceara de fața focului.“ A spus
Is. 64, 1-2 și Avacum: „Munții cu putere s-au sfărâmat, dealurile veșnice s-au topit.“ Dar
Ode 4, 6/Avac. 3, 6 și prorocul David, văzând de mai înainte cele două veniri ale Domnului, a spus:
Ps. 100, 1 „Milă și judecată voi cânta Ție, Doamne.“ Când spune „milă“, arată venirea
 cea dintâi a Domnului, pe care noi am numit-o mai sus și „milă“. Când spune
 „judecată“, arată a doua venire, pe care am numit-o și „judecată“. Iar ca să arate
 ordinea lor, a scris mai întâi „milă“, iar apoi „judecată“.

Prin urmare, munții cei înalți – zice – și toate dealurile scunde *să țâș-*
nească ... veselie tare pentru mila cu care Dumnezeu ne-a miluit. Fiindcă tot

așa și Isaia, după ce a spus: „Să țâșnească munții veselie“, imediat rostește și pricina veseliei: „că a miluit Domnul pe poporul Său“. Nu numai munților și dealurilor le poruncește melodul împreună cu Isaia să se veselească, ci și copacilor pădurii¹ le poruncește împreună cu același Isaia să bată din palme de ramuri, voind să arate că munții și pomii sunt neamurile cele aspre și nesimțitoare față de cunoașterea lui Dumnezeu și față de virtute. De aceea zice mai apoi: Voi, *neamuri, lăudați pe Hristos*, și voi, popoare, *prealăudându-L, strigați* aceluiași Hristos și ziceți: *Slavă puterii Tale, Doamne!* Melodul a preluat aceste cuvinte de la prorocul David, care zice: „Lăudați-L pe Domnul, toate neamurile! Prealăudați-L pe El, toate popoarele!“ Sunt numiți „popoare“ iudeii care au crezut, potrivit lui Teodor și Eftimie, căci fiind risipiți prin multe locuri, nu i-a numit „popor“, la singular, ci „popoare“, la plural. Există o diferență între „lăudați“ (αἰνεῖτε) și „prealăudați“ (ἔπαινεῖται), pentru că „prealăudați“ indică intensificarea și sporirea sensului lui „lăudați“, așa cum e și ἔπαινοσ̄ față de αἶνοσ̄².

Is. 49, 13

Ps. 116, 1

cf. TP3,

PG 128, 1124A

Teodoret, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia, care zice: „Căci munții și dealurile vor sălta, cu bucurie așteptându-vă“, spune așa: „Voind să arate negrăita bucurie sufletească, a spus că munții, dealurile și pomii se veselesc. Aceasta a spus și fericitul David povestind ieșirea poporului din Egipt: «Munții au săltat ca berbecii, și dealurile, ca mieii oilor» [...]. Dar dacă vrea cineva să înțeleagă și metaforic, că munții și dealurile sunt puterile cerești, care sunt așezate în rânduri, și că pomii câmpului, care-și arată bucuria prin ramuri, sunt sfinții – despre care s-a spus: «Dreptul ca finicul va înflori și ca cedrul cel din Liban se va înmulți» și: «Iar eu, ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu» –, va afla și în felul acesta adevărul prorociei.“ Dar tot astfel a înțeles și Chiril al Alexandriei, anume că munții sunt puterile îngerești: „Trebuie să presupunem că munții care țâșnesc veselie sunt [...] puterile cuvântătoare, cele ridicate la înălțimea virtuții, adică slujitorii vestirilor evanghelice, care cuvântă despre Hristos și despre cele ale Sale și umplu pământul de veselie inteligibilă. Vestesc deci că Dumnezeu a miluit poporul Său. [...] Căci

TI5, PG 81,
448C-449A

Ps. 113, 4

Ps. 91, 13

Ps. 51, 10

¹ Sintagma ἔϋλα τοῦ δρυμοῦ, *copacii pădurii*, preluată din *Psalmul* 95, 12, apare și în canonul Înălțării Crucii, unde am tradus-o cu sintagma *lemnele stejărișului*, datorită conținutului de acolo (vezi *supra* p. 99).

² Pe lângă alte funcții, prepoziția ἐπὶ intensifică sensul cuvântului cu care se formează.

Hristos i-a miluit luminându-i pe toți, de vreme ce e adevărat că au fost smulși din mâna diavolului și din umbra demonilor. Au fost scăpați și de păcatul care îi tiraniza odinioară, precum și de legăturile morții. S-au învrednicit de har și de un dar mai presus de lume, fiind părtași la Duhul Sfânt și strălumiți de slava înfierii.“

cf. Tb 4, 4, PG 70,
1061D-1064A

Tropar

*Cel ce împărățește peste veacuri, Domnul, cu tărie îmbrăcat va veni;
podoaba frumuseții și a slavei Sale neasemănată este în Sion. De aceea
cu toții strigăm: Slavă puterii Tale, Doamne!*

508, 10

Ode 1, 18/1eș. 15, 18
cf. Is. 40, 10
Pilde 31, 26

Si acest tropar este alcătuit din multe cuvinte scripturistice. Propoziția *Cel ce împărățește peste veacuri, Domnul* a fost inspirată de Moise, care zice: „Domnul împărățește veacurile“; propoziția *cu tărie îmbrăcat va veni* este inspirată de Isaia, care zice: „Iată Domnul, Domnul vine cu tărie“, și de la Solomon: „Cu tărie și cu podoabă s-a îmbrăcat.“ Iar propoziția *podoaba frumuseții și a slavei Sale neasemănată este în Sion* e inspirată din diferite cuvinte ale lui David, cum sunt: „Din Sion este strălucirea frumuseții Lui“ și: „Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat; îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins.“ Iar cuvântul *neasemănată* a fost inspirat din: „Împodobit ești cu frumusețe mai mult decât fiii oamenilor.“ Prin urmare, alcătuiind melodul troparul din aceste cuvinte, zice: *Cel ce împărățește peste veacuri, Domnul, El Însuși va veni îmbrăcat cu tărie și putere. Aici, prin „venire“ pare să se înțeleagă sosirea cu slavă și alai de azi a Domnului în cetatea Ierusalimului, când, șezând pe mânz, a fost întâmpinat cu stâlپări și ramuri, căci atunci a mers în cetate îmbrăcat cu putere și biruință.*

Ps. 49, 2
Ps. 92, 1
Ps. 44, 3

Împotriva cui avea Domnul această putere și biruință? Împotriva morții, a iadului și a diavolului, când l-a slobozit doar cu cuvântul, ca stăpân și împărat, din iad pe Lazăr cel mort de patru zile. Apoi spune că *podoaba frumuseții și a slavei* lui Hristos este *neasemănată*, adică nu poate fi asemănată și comparată cu podoabele frumuseților omenești. Podoaba Lui s-a arătat în Sion, fie în cel sensibil, când a intrat astăzi în Ierusalim biruitor asupra morții, triumfând cu alai în mijlocul lui, arătându-Se cu totul împodobit prin biruința asupra morții; fie această podoabă a Lui s-a arătat în Sionul inteligibil, adică în Biserica creștinilor, în care preadulcele Iisus este văzut

în chip inteligibil de către cei binecinstitori, frumos și cu totul împodobit după dumnezeire și omenitate.*

Tropar

*Cel ce a măsurat cerul cu palma și pământul cu pumnul, Domnul, este de față,
căci a ales Sionul, ales-a să locuiască în el și să împărățească peste popoare**,
care cu credință strigă: Slavă puterii Tale, Doamne!*

Cu neputință să înțeleagă cineva de la sine, în chip nemijlocit, măreția, înălțimea, adâncimea și măsura slavei lui Dumnezeu. Dar „din măreția și frumusețea fapturilor poți, prin comparație, să-L vezi pe Cel ce le-a înfăptuit“, potrivit lui Solomon; iar potrivit apostolului, „cele nevăzute ale Lui [adică trăsăturile naturale ale lui Dumnezeu] se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire“. A spus și Dionisie Areopagitul: „Dumnezeirea este cu totul de neînțeles și de necuprins după ființă, dar Ea trebuie lăudată pornind de la cele pricinuite [adică de la trăsăturile dumnezeiești necreate și de la fapte]“. Așadar, de aceea spunem despre Dumnezeu că măsoară cu palma suprafața atât de mare a cerului și cu pumnul cuprinde întreg pământul. Spunem acestea ca să arătăm măreția nemărginită a lui Dumnezeu.

Întel. Sol. 13, 5

Rom. 1, 20

*cf. ND I, 5,
PG 3, 593D*

Melodul s-a inspirat aici de la prorocul Isaia, care zice: „Cine a măsurat cerul cu palma și întreg pământul cu pumnul?“ Prin urmare, dacă palma și pumnul Său sunt atât de mari, încât poate măsura cu ele suprafața atât de mare a cerului și a pământului, oare atunci cât de mare va fi El? Sau cum este atunci măreția Lui? Negreșit că e nemărginită și nemăsurată. De aceea Dionisie Areopagitul a spus: „Așadar, Dumnezeu este numit «mare» potrivit mărimii Sale proprii, care se transmite tuturor celor mari ai Săi, se revarsă peste măsură și se întinde din afară peste orice mărime, cuprinzând orice loc, covârșind orice număr, străbătând

Is. 40, 12

*ND IX, 2,
PG 3, 909C*

* Vezi și tâlcuirea troparului *A Treimii arătare în Iordan s-a petrecut...*, la cântarea a opta din canonul Teofaniei [supra pp. 266-270].

** Așa este scris corect și la cei doi tâlcuitori, pentru că verbul βασιλεύω se construiește îndeosebi cu genitivul. În alte locuri însă este scris cu acuzativ: ἡρέτισε τὸν λαὸν τὸν ἐν πίστει βοῶντα, a ales [să locuiască și să împărățească] peste poporul cel ce striga cu credință.

ND IX, 2,
PG 3, 909C

orice nemărginire. “Și iarăși: „Această măreție este nemărginită, nemăsurată și nenumărată, iar aceasta este covârșirea revărsării absolute și foarte întinse a măririi celei de necuprins. “ Dar și Teodoret al Cirului, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia, spune așa: „Dumnezeirea este netrupească, fără formă, simplă și necompușă. Deoarece, oameni fiind, nu putem afla cele dumnezeiești în alt mod decât plecând de la cele omenești, de aceea cuvântul profetic ne învață că Dumnezeu a toate, Cel necuprins și necircumscriș, ține cu mâna întreaga zidire – prin mână înțelegându-se o lucrare –, drept care măsoară întreaga fire a apelor cu o cupă, întinderea cerurilor o cuprinde cu palma, iar pământul întreg nu se deosebește cu nimic de o materie foarte mică, pe care o ține cu cele cinci degete ale mâinii. “ A spus și Chiril al Alexandriei: „Așa cum este cu neputință și de neimaginat ca toată apa să fie măsurată cu mână de om, cerul cu palma, întreg pământul cu pumnul, greutatea munților pe cântar și în cumpănă, pentru a vedea câtă este, tot așa nimeni nu va putea înțelege mintea Domnului. El Însuși ne va încredința de aceasta prin unul dintre sfinții proroci: «Căci căile Mele nu sunt precum căile voastre, ci pe cât este de departe cerul de pământ, pe atât de departe este calea Mea de căile voastre și cugetele voastre de gândul Meu.»“

TI, PG 81, 405A

cf. Is. 55, 8-9

TI 3, 4,
PG 70, 809B

Ia seama la înțelepciunea melodului sau, mai bine zis, a lui Isaia, pentru că amândoi au știut că cerul este mai mare, iar pământul este mai mic. De aceea au spus că Dumnezeu măsoară cerul cu palma Sa, iar pământul îl măsoară cu pumnul, fiindcă palma este mai mare decât pumnul. Palma e atunci când degetele mâinii sunt întinse, fiindcă distanța dintre degetul mare și degetul mic este numită palmă, pe când pumnul e atunci când degetele mâinii sunt strânse, iar palma este adunată; deci mărimea pumnului este mai mică decât cea a palmei. De aceea și Dumnezeu, prin asemănare, măsoară cu palma, care este mai mare, cerul, care este mai mare, iar cu pumnul, care este mai mic, măsoară pământul, care este mai mic. Prin urmare, melodul spune că Dumnezeu, Care a măsurat cerul cu palma și pământul cu pumnul, Se află acum *de față* cu trupul, fiind înconjurat cu stâlpi în Sion și-n Ierusalim, pentru că *a ales Sionul* cel sensibil, dar mult mai mult a preferat să locuiască în Sionul cel inteligibil, adică în Sfânta Biserică, și să împărătească peste neamurile binecinstitoare, adică peste creștinii credincioși cei dintre iudei și dintre neamuri, care strigă cu credință: *Slavă puterii Tale, Doamne!* Melodul s-a

inspirat în cuvântul de mai sus de la David, care zice: „Domnul a ales Sionul, ca locuință a Sa l-a ales pe el.“ Ps. 131, 13

Cântarea a 5-a. Irmos

*Pe munte suie-te, cel ce binevestești Sionului, și glasul ți-l înalță cu tărie,
cel ce propovăduiești Ierusalimului; lucruri slăvite s-au grăit despre tine, cetatea
lui Dumnezeu. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!*

12
 În irmosul de față, sfințitul melod își îndreaptă cuvântul către prorocul și împăratul David, zicându-i: O, împărate și prorocule David, imită-l pe Isaia cel cu glas înalt! Căci așa cum Dumnezeu i-a zis lui: „Suie-te pe un munte înalt, cel ce binevestești Ierusalimului!“, tot așa și tu, *cel ce binevestești Sionului și propovăduiești Ierusalimului* – adică cel ce ai grăit multe bune-vestiri îmbucurătoare și prorociri despre Sion și despre Ierusalim, atât despre cel sensibil, cât și despre cel inteligibil, care e Sfânta Biserică –, nu te sui pe loc scund, nici nu striga cu glas încet, ci *suie-te* pe munte preînalt și strigă cu glas mare și puternic și cu acea veste înaltă din psalmul care zice: „Lucruri slăvite s-au grăit despre tine, cetatea lui Dumnezeu.“ Potrivit lui Eftimie, David numește Ierusalimul „cetatea lui Dumnezeu“, pe de o parte, pentru că odinioară a fost aferosit lui Dumnezeu, iar pe de altă parte, pentru că a fost dat mai apoi spre moștenire lui Hristos ca să Se nască și ca să intre astăzi în el înconjurat cu stâlpi și ramuri, după care să fie răstignit, îngropat și înviat.

Însă, potrivit marelui Atanasie, cetatea lui Dumnezeu este Biserica, cea care este imitare și chip al Bisericii cerești, pentru că în Biserica pământească sunt lucrute în chip duhovnicesc toate tainele iconomiei întrupării, cele săvârșite odinioară în chip sensibil în cetatea Ierusalimului. Sintaxa lui *εὐαγγελιζόμενος*, *cel ce binevestești*, este neglijată aici, pentru că în loc să spună: *εὐαγγελιζόμενος τῇ Σιών*, *cel ce binevestești Sionului*, cu dativ, a spus: *εὐαγγελιζόμενος τὴν Σιών*, cu acuzativ, așa cum este și acel cuvânt din Evanghelie: „Și la multe altele îndemnând [Ioan], binevestea poporului (*εὐαγγελίζετο τὸν λαόν*).“ Apoi, melodul mai adaugă și acele cuvinte din psalmi: „Pace fie peste Israel!“ și: „În toate neamurile, mântuirea Ta.“ Adică – zice – să fie pace în vechiul Israel și mântuire într-o neamuri, anume în Israelul cel nou al creștinilor. Iar *pace* a spus ca să arate că e cântarea a cincea a lui Isaia, în care zice: „Doamne, Dumnezeul nostru, dăruiește-ne pacea.“

cf. Is. 40, 9

Ps. 86, 3

cf. TP, PG 128, 885B

cf. TP, PG 27, 377B

Lc. 3, 18

*Ps. 127, 6
Ps. 66, 3*

Ode 5, 12/Is. 26, 12

Cel ce șade întru cele preînalte, pe heruvimi, Dumnezeu, și privește la cele smerite, Însuși vine întru slavă cu stăpânire și se vor umple toate de dumnezeiasca Sa laudă. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!

Ps. 79, 2

Ps. 137, 6

cf. Is. 40, 10

cf. TLs,

PG 81, 404D

Mt. 21, 9

Ode 1, 3/Is. 15, 3

In. 13, 14

Ode 4, 3/Avac. 3, 3

In. 10, 18

fințitul melod nu se mai satură de psalmii lui David, căci preluând stihul acela care zice: „Cel ce șezi pe heruvimi, arată-Te!“, precum și altul care zice: „Că înalt este Domnul și la cele smerite privește“, și îmbinându-le după aceea pe amândouă, zice astfel în chip minunat: O, ce minune și ce privesc nouă! Cel ce șade în ceruri pe spatele heruvimilor și la cele smerite ale pământului privește, iată că *Însuși vine*, ca Dumnezeu, *întru slavă* și cu putere împărătească, așa cum a prevestit Isaia: „Iată, Domnul, Domnul vine cu tărie, și brațul Lui, cu stăpânire.“ De aici, potrivit lui Teodoret, se poate înțelege și a doua venire a Domnului, dar și cea dintâi, precum și venirea Domnului în Ierusalim și alaiul cu slavă și cu stâlperi, pentru că Hristos nu a venit întru acestea așa cum au venit prorocii, când au fost trimiși în chip de robi, ci a venit cu tărie și cu dumnezeiască putere ca Domn și Dumnezeu. De aceea și copiii, când Îl laudau cu imne, ziceau așa: „Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!“ Expresia „întru numele Domnului“ înseamnă „ca Domn“: „Domnul – zice Moise – Domnul, Cel ce zdrobește războaie, «Domnul» este numele Lui.“

De aceea și în Sfintele Evanghelii, Hristos este numit aproape peste tot „Domn“. Și după ce le-a spălat ucenicilor picioarele, El Însuși le-a spus: „Voi Mă numiți pe Mine Învățătorul și Domnul, și bine ziceți, fiindcă sunt. Deci dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat vouă picioarele, și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora.“ Propoziția *se vor umple toate de dumnezeiasca Sa laudă* a fost inspirată de la Avacum, care zice: „De lauda Lui e plin pământul.“ De notat că tâlcuitorul anonim spune că Domnul, Care mai înainte de sârbătoarea Stâlperilor Se ascundea și Se ferea să învețe pe față din pricina iudeilor care voiau să-Lucidă, acum merge, șezând pe mânz, cu stăpânire și alai în mijlocul Ierusalimului și a celor ce cugetau împotriva Lui. De ce? Ca să arate că vine să pătimească nu cu teamă și împotriva voinței Sale, ci lipsit de frică și cu putere, așa cum El Însuși a spus: „Putere am ca să-Mi pun sufletul și putere am ca iarăși să-l iau.“ După care urmează propoziția: *se vor umple toate de dumnezeiasca Sa laudă*, pentru că prin patima Sa urma ca cele cerești, cele pământești și cele dedesubt să se umple de lauda și de slava lui Dumnezeu.

Dumnezeiescul Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia: „Iată, Domnul“, zice: „Adăugându-l pe «Iată», nu mai lasă ca nădejdea sosirii să întârzie, ci arată că Izbăvitorul va fi de față imediat și în scurtă vreme sau, mai bine zis, că e, ca să zic așa, deja la ușă. Ca și cum le-a poruncit să-și întindă mâna și să-L arate cu degetul pe Cel prevestit. Faptul că nu va veni ca unul dintre sfinții proroci și că nici nu va fi asemenea slugilor, ci va veni cu autoritate împărătească, cu putere și cu stăpânire, așa cum se cuvine Dumnezeirii, l-a lămurit, zicând: «Vine cu tărie, și brațul Lui, cu stăpânire.» Căci dumnezeieștii proroci, ca să se întâmple lucruri de la Dumnezeu și să fie date popoarelor de sub oblăduirea lor, se rugau, pe când Domnul și Mântuitorul a toate nu a înălțat rugăciune, nici nu a primit sau a dat ceva în urma unei cereri, ci ca Fiu adevărat a împărțit cele cerute, cu vrednicia potrivită celui liber, celor care au crezut în El; și pe toate le lucra cu puterea și stăpânirea Sa.“

Is. 40, 10

cf. TL 3, 4
PG 70, 805D-808A

Tropar

Sioane, muntele cel sfânt al lui Dumnezeu, și Ierusalime, ridică-ți ochii tăi împrejur și vezi-i pe copiii tăi adunați întru tine; căci, iată, au venit de departe ca să se închine Împăratului tău. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!

Sion este numit îndeosebi muntele, adică acropola și locul cel mai înalt din Ierusalim. De aici, Sion mai este numită și întreaga cetate a Ierusalimului, prin sinecdocă, adică întregul în locul părții. Așadar, îndreptându-și melodul cuvântul spre Sion și Ierusalim, adică spre Biserica cea dintre neamuri a creștinilor, zice așa: O, *Sioane și Ierusalime*, Biserica cea iubită a lui Hristos, care mai înainte erai lipsită de fii și te numeai Iebus³, adică străină și de alt neam, mai târziu ai fost numită Sion, și din cea lipsită de fii ai ajuns cu mulți fii, mai mult decât Sinagoga iudeilor, care avea de bărbat Legea⁴. Deci tu, *Sioane*, care ai fost numit de către David „munte sfânt“ – „Cine se va sălășlui în muntele cel sfânt al Tău?“; și iarăși: „Muntele lui Dumnezeu e munte gras, munte închegat, munte gras“ – „Înalță-ți ochii în jur și vezi cum neamurile, care erau mai înainte împrăștiate și despărțite de Dumnezeu din pricina idolatriei, s-au adunat acum la tine.

Ps. 14, 1

Ps. 67, 16

³ Iebus era numele Ierusalimului înainte de cucerirea lui de către Iisus Navi.

⁴ În greacă, Sion și Ierusalim sunt de genul feminin; la fel și Sinagogă, pe când lege (νόμος) este de genul masculin.

Căci astăzi au venit din loc îndepărtat să se închine, ca robi și slujitori, Împăratului Hristos, Cel lăudat de mulțimi și înconjurat cu stâlپări și ramuri, adică au venit din depărtarea necinstirii și a răutății și s-au închinat Stăpânului Hristos prin buna-cinstire și virtute, așa cum Isaia a strigat mai înainte: „Ridică-ți ochii împrejur și vezi-i pe copiii tăi adunați; iată, au venit toți fiii tăi de departe, și ficele tale vor fi purtate pe umeri“; și iarăși: „Ridică-ți ochii împrejur și vezi-i pe toți: iată, s-au adunat și au venit la tine“; și din nou: „Iată, unii vin de departe, unii, dinspre miazănoapte, și unii, dinspre mare, iar alții, din țara perșilor.“ Iar când profețește despre Regele Hristos, zice: „Căci, iată, un rege drept va domni“; și iarăși: „Veți vedea un rege cu slavă.“ Așadar, aceste neamuri s-au adunat la tine, o, Biserică a lui Hristos, și au devenit copii duhovnicești ai tăi prin Sfântul Botez. De aceea te-a făcut și mamă ce se veselește de copii, potrivit lui David: „Cel ce face pe cea stearpă să locuiască în casă, mamă ce se veselește de copii.“

Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia, zice: „Copiii ai Ierusalimului» nu pot să se numească doar cei din sângele lui Israel, ci toți cei care sunt chemați, prin credință, din orice neam și țară la lumina Adevărului. [...] Prin urmare, fiindcă s-a ridicat deja multă mulțime dintre neamuri și se închină lui Hristos, de aceea «ridică-ți ochii împrejur», adică scrutează lumea toată, și ai să vezi că din toate colțurile copiii tăi aleargă la tine. Vor veni, deși cândva erau departe, dar departe nu ca loc, ci după cuget și după dispoziția minții. [...] De aceea preînțeleptul Pavel a scris despre Hristos că, «venind, a binevestit pace celor de departe și celor de aproape». [...] Vor sosi la Dumnezeu prin credință, fără nicio durere și fără nicio greutate [...], pentru că vor fi ridicați pe umeri. Imaginea acestor cuvinte este luată ca pildă din viața noastră, întrucât pruncilor nou-născuți le place să fie alăptați și caută să fie ținuți în brațele și la sânul mamelor.“

cf. Ef. 2, 17

cf. Tb 5, 4, PG 70,
1325B-1328A

Cântarea a 6-a. Irmos

*Strigat-au cu veselie duhurile dreptilor: Acum testament nou cu lumea se face,
și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască.*

510, 15

Sufletele dreptilor – zice –, care au prorocit despre venirea Stăpânului Hristos în anii de pe urmă, simțind în iad că prorociile lor s-au împlinit, au strigat, în chip inteligibil, cu bucurie și veselie duhovnicească: „Cele vechi au trecut, iată că toate au devenit noi“, cum spune apostolul și

2 Cor. 5, 17

Grigorie Teologul. Acum se face cu lumea *testament nou*, adică testamentul Harului și al Evangheliei*, despre care Dumnezeu a spus prin prorocul Ieremia: „Iată, vin zile – zice Domnul – când voi face un nou testament cu casa

cf. Cuv38, 2,
PG 36, 313A

* Merită să ne întrebăm de ce sfințitul Cosma spune în acest irmos: *Acum testament nou cu lumea se face*, pentru că nu în această zi s-a făcut noul testament al Evangheliei, ci atunci când Domnul a început să învețe, dar mai ales în acea noapte când le-a predanisit apostolilor Tainele și a rostit mai apoi acel testament plin de toată înțelepciunea. Ce să spunem deci pentru a dezlega această nedumerire? Că orice bărbat care își ia o nouă femeie obișnuiește să-i facă în scris și o nouă înțelegere asupra zestrei și să scrie în ea ce zestre îi va dăruia. Potrivit cu această pildă face astăzi și Domnul: Se desparte astăzi de Sinagoga iudeilor, pe care o avea ca veche femeie, și Se leapădă de ea, zicându-le iudeilor acele cuvinte ale lui Osea: „Osândiți-o pe mama voastră [adică Sinagoga], osândiți-o!, căci ea nu-Mi e femeie, iar Eu nu-i sunt bărbat“ (Os. 2, 4).

De ce S-a despărțit de ea? Pentru că nu s-a păstrat credincioasă pentru bărbatul ei, adică pentru Domnul, ci pe de o parte a ajuns desfrânată și adulterină, pentru că, îndepărtându-se de Domnul, s-a închinat și a slujit dumnezeilor cu nume mincinos, în loc să-I slujească Lui, și a cinstit idolii nesimțitori ai demonilor, așa cum se povestește în diferite locuri din Scriptură. (Vezi și tâlcuirea la cântarea a opta de la Înălțare, a troparului care zice: *Cel ce ai răscumpărat făptura din robia idolilor...* [vol. II, pp. 266-267].) Însuși Domnul a spus despre ea prin Osea: „Desfrâul ei Mi-l voi zvârli din față și adulterul dintre sâniile ei“ (Osea 2, 4), numind idolatria „desfrâu“ și „adulter“. Iar pe de altă parte, L-a urât și L-a omorât pe Domnul, adevăratul ei bărbat, preferându-l pe tâlharul Baraba și pe necredinciosul cezar în locul Domnului. Când Domnul S-a despărțit, astăzi, de Sinagoga adulterină și S-a lepădat de ea, S-a lepădat totodată și de vechiul testament, pe care i l-a dat prin Moise pe Muntele Sinai. Această lepădare a fost arătată prin sfărâmarea tablelor săvârșită de Moise când a aflat că poporul a căzut în idolatrie: „Și dacă s-a apropiat [Moise] de tabără, a văzut vițelul și jocurile; și aprinzându-se Moise, de mânie a aruncat din mâinile sale cele două table și le-a sfărâmat la poala muntelui“ (Ieș. 32, 19). Pe acestea tâlcuindu-le Teodoret, zice: „De ce a sfărâmat tablele? Fiindcă a socotit că poporul nu este vrednic de dumnezeiasca legiuire. Deoarece tablele închipuiau înțelegerea scrisă cu privire la zestre, iar mireasa înclinase spre adulter înainte de patul nunții, era de așteptat să rupă înțelegerea cu privire la zestre“ [Oct, PG 80, 293A]. Dar a fost arătată și de Ieremia, care a spus mai sus: „Iată, vin zile – zice Domnul – când voi face un nou testament cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda; nu după testamentul pe care l-am făcut cu părinții lor.“ Lepădarea vechiului testament înseamnă, mai sus, încetarea lui privitor la partea de slujire, sau și datorită nedesăvârșirii lui.

Așadar, Domnul Se desparte și Se leapădă astăzi de vechea Sinagogă ca de o adulterină și de o necredincioasă. De asemenea, Se leapădă și de vechiul testament ce i-a fost dat ei. Se logodește și Se unește cu noua Biserică a neamurilor, adică a noastră, a creștinilor, pentru că este feciorelnică și credincioasă Lui. Apoi îi dă și un testament nou, adică înțelegerea scrisă pentru zestre, în care lămurește și întărește zestrea și darurile pe care i le va da noii Sale mirese. Acestea sunt noul testament al Evangheliei. De ce a numit „testament“ această înțelegere în scris asupra zestrei, pentru că testamentul își capătă puterea de la morți și prin moarte, cum spune Pavel (cf. Evr. 9, 17)? Vom răspunde că fie cuvântul „testament“ are aici un înțeles mai larg, având sensul de document scris, fie pentru că Domnul intră astăzi în Ierusalim ca să pătimească

lui Israel și cu casa lui Iuda; nu după testamentul pe care l-am făcut cu părinții lor.“ Aceasta o spune, pentru că toate cele ce se aflau în Vechiul Testament erau umbrite, pe când cele din Noul Testament sunt toate adevărate. A spus și Mântuitorul nostru: „Acesta este Sângele Meu, al Testamentului celui Nou, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor“, pentru că prin stropire, adică prin împărtășirea cu preasfântul Sânge al Domnului, se înnoiește și se zidește din nou poporul binecinstitor al creștinilor și primește iertarea păcatelor sufletului. Nu ca vechiul popor al iudeilor, care, prin stropirea dată de Lege cu cenușa junincii amestecată cu apă, primea curățirea de întinăciunile vremelnice ale trupului, iar nu iertarea păcatelor sufletului. De aceea Pavel a spus: „Dacă sângele de țapi și de tauri și cenușa de junincă, stropindu-i pe cei întinați, îi sfințește prin curățirea trupului, atunci cu cât mai mult sângele lui Hristos?“

cf. *Evr. 9, 13-14*

Zice și Teodoret tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Ieremia: „Multe prevestiri ne-a spus [Ieremia] despre acest lucru: mai întâi, că unul singur este Legiuitorul celor două Testamente; apoi, despre nedesăvârșirea primului Testament, pentru că nu am fi avut nevoie de al doilea dacă primul ar fi fost îndeajuns. Pe lângă acestea, ne-a mai spus că Unul-Născut, Cuvântul lui Dumnezeu, S-a făcut pentru noi Dătător al bunătăților evanghelice.“

cf. *Tler, PG 81, 665C-668A*

și să moară pentru a întări prin sângele Său noul testament pe care l-a dat noii Sale mirese, care este Biserica neamurilor. De aceea înțelegerea scrisă asupra zestrei pentru mireasă a numit-o „testament“: „Acesta este Sângele Meu, al Testamentului celui Nou“ (Mt. 26, 28).

De unde reiese limpede că Domnul S-a despărțit și S-a lepădat în această zi de Sinagoga iudeilor și S-a logodit cu Biserica neamurilor? De la asină și de la mânz, pentru că asina simbolizează Sinagoga iudeilor, iar mânzul simbolizează poporul păgânilor. Așadar, fiindcă Domnul nu a șezut pe asină, cum au spus în conglăsurire cu Teofilact [*TMt, PG 123, 369A*] și Zigaben [*TMt, PG 129, 548C*] (sau mai întâi a șezut pe ea, după care a lăsat-o, potrivit aceluiași Teofilact), a arătat prin aceasta că S-a despărțit de Sinagogă și a lepădat-o. Iar când a șezut pe mânz, a arătat că S-a logodit cu Biserica cea dintre neamuri și a ales poporul celor de alt neam. Prin urmare, sărbătoarea de astăzi a Stălpărilor este, pe de o parte, despărțirea și separarea Sinagogii iudeilor de Hristos, iar pe de altă parte, este nunta și unirea Bisericii dintre neamuri cu Hristos. Deoarece această nuntă este una duhovnicească, nestrăicicioasă și neîntinată, ea a fost însoțită de copii și prunci curați și neîntinați. Această temă a sărbătorii este înfățișată și în troparul de la Laude [a treia stihiră] (despre care se spune că este alcătuit de Împăratul Teofil [813-842 d. Hr.]), care zice așa: „O, neam de iudei necredincios și desfrânat, vino de vezi pe Cel pe Care Isaia L-a văzut venind în trup pentru noi cum Se logodește cu noul Sion [adică cu Biserica], mireasa cea feciorelnică, și leapădă Sinagoga cea osândită. Și, ca la o nuntă nestrăicicioasă și neîntinată, au alergat cu laude pruncii cei neîntinați și necercați în răutate.“

Tropar

Primește, Israele, Împărăția lui Dumnezeu, și cel ce mergea în întuneric să vadă lumină mare și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască.*

Sfințitul melod îndreaptă acest tropar spre cele două popoare, cel israelit și cel păgân, și le sfătuieste pe amândouă să se înnoiască cu sângele cel nou al Stăpânului Hristos. Tu – zice –, popor al lui Israel, *primește* cu bucurie *Împărăția lui Dumnezeu*, și nu da slava ta altuia, potrivit lui Baruh, ca să nu îl auzi pe Ioan, fiul tunetului, muștrându-te: „Întru ale Sale a venit [Hristos], dar ai Săi nu L-au primit.“ Însuși Domnul a spus că a venit mai întâi pentru tine: „Nu sunt trimis decât la oile cele pierdute ale casei lui Israel.“ Pentru că, dacă tu, poporul lui Israel, nu vei primi acum *Împărăția lui Dumnezeu*, care a venit pentru tine, cum se spune în cuvântul de mai sus, să știi că Împăratul Hristos, pe Care tu L-ai disprețuit și n-ai vrut să domnească peste tine, El Însuși te va tăia înaintea Lui, după cum singur a spus: „Iar pe acei vrăjmași ai mei, care n-au vrut ca eu să domnesc peste ei, aduceți-i aici și tăiați-i în fața mea!“ Și, într-adevăr, așa a și fost, pentru că iudeii care nu au primit *Împărăția lui Hristos* au pierit împreună cu cetatea lor, fiind nimiciți de romani după înălțarea Domnului.

Dar și poporul cel dintre neamuri, care umbla în întunericul necunoștinței și al rătăcirii, *să vadă*, în chip inteligibil, lumina cea mare a cunoștinței și a adevărului, potrivit lui Grigorie Teologul și cum a spus Isaia: „Poporul cel ce umbla în întuneric a văzut lumină mare.“ Cine este lumina cea mare a cunoștinței? Este Stăpânul Hristos, Lumina cea adevărată, Care, venind în lume, luminează pe tot omul, potrivit Evanghelistului Ioan, despre Care Isaia a spus: „Te-am dat neamurilor spre luminare.“ Și pentru că acest neam s-a învechit din pricina necunoștinței și a păcatului, de aceea să fie replămădit și înnoit prin stropirea cu noul și dumnezeiescul sânge al Domnului. Cum? Împărtășindu-se cu vrednicie din el, cu pregătirea și credința cuvenite. Zice și Teodoret, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Isaia: „Doar cei din Iudeea aveau Legea ca făclie, iar păgânii erau în întuneric, pentru că nici pe aceasta nu o aveau ca lumină a făcliei. Pe aceștia Hristos i-a luminat prin Evanghelie, pentru că El este lumină mare, lumină a lumii.“ De notat că există o nedumerire asupra unei sintagme din troparul de față, unde zice:

* În alte locuri: ὁ μένων, *cel ce stătea*.

cf. Bar. 4, 3

In. 1, 11

Mt. 15, 24

Lc. 19, 27

cf. Cuv38, 2,
PG 36, 313A

Is. 9, 1

In. 1, 9

Is. 42, 6

Th, PG 81, 293A

și cel ce mergea în întuneric. Cum trebuie spus? *Cel ce mergea* sau *cel ce stătea*? Pentru a dezlega această nedumerire, vom spune că amândouă sunt corecte. Dacă spunem: *cel ce mergea*, îi vom urma prorocului Isaia, care zice: „Poporul cel ce umbla în întuneric“, pentru că este același lucru *cel ce mergea* cu „cel ce umbla“. Iar dacă spunem: *cel ce stătea*, îi urmăm Evanghelistului Matei, care, înlocuind cuvântul lui Isaia, a zis: „poporul ce ședea în întuneric“, fiindcă este același lucru *cel ce stătea* cu „cel ce ședea“.

Mt. 4, 16

Tropar

Slobozește-i dezlegați, Sioane, pe cei legați ai tăi și-i scoate din groapa cea lipsită de apă a necunoștinței, și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască.

Zah. 9, 11

Acest tropar a fost inspirat de la prorocul Zaharia, care zice către Sion: „Și tu prin sângele testamentului tău i-ai slobozit din groapa cea fără de apă pe cei legați ai tăi.“ Aici, prin Sion trebuie înțeles Vechiul Testament, în a cărui literă și umbră stau și iau aminte iudeii, ca unii ce sunt legați și puși în adâncul *necunoștinței*, ca într-o groapă fără de apă și uscată. Sunt jalnici din cauza legăturilor cu care sunt legați, dar sunt și mai jalnici din cauza setei și a lipsei de apă. Așadar, întorcându-se melodul spre Sion, Vechiul Testament, zice: O, bunule Sion, Vechiul Testament, lasă-i cu totul dezlegați și eliberați pe iudeii tăi cei legați; lasă-i să alerge cu picioare slobode la adevărul și la libertatea Evangheliei; scoate-i *din groapa cea lipsită de apă a necunoștinței* ca să alerge la apa cea vie și săltătoare, adică la Mântuitorul Hristos, și la izvoarele cunoștinței de Dumnezeu, care izvorăsc din El, ca să-și astâmpere setea. Apoi, melodul mai adaugă același sfârșit ca și la troparele de mai înainte, potrivit cu obiceiul său.

Zah. 9, 11

Dar Teodoret tâlcuiește așa cuvântul lui Zaharia: „Și tu prin sângele testamentului tău i-ai slobozit din groapa cea fără de apă pe cei legați ai tăi“: „Pe cei pe care i-ai răscumpărat și i-ai eliberat cu preacinstitul Tău sânge, pe aceștia i-ai slobozit cu mântuitoarele Tale legăminte, ca să vestești tuturor libertatea, scăpându-i de groapa cea fără de apă. Dar dacă vrea cineva să socotească această groapă fie moartea veșnică, fie înșelăciunea idolească, nu se va abate de la adevăr. Căci Dumnezeu a toate zice și prin Ieremia astfel: «Două lucruri, și rele, făcut-a poporul Meu: ei M-au părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii, și și-au săpat fântâni surpate, care nu pot să țină apă.» Așa a numit istovitoarea și zadarnica închinare la idoli, pentru că, chinuiți fiind

Ier. 2, 13

ei de slujirea la aceștia, n-au adunat niciun câștig de pe urma lor, ci și-au păgubit adevărata viață. Dezlegând Stăpânul Hristos pe oamenii legați în această groapă, scoțându-i afară și dăruindu-le libertatea prin preacinstitul Său sânge, i-a slobozit pe calea vieții, dându-le Noul Testament.“ Iar Chiril al Alexandriei atribuie lui Hristos cuvântul de mai sus al lui Zaharia, spunând astfel: „Așadar, Tu, preadreptule și blânde Împărat – zice –, cu sângele testamentului pe cei ai Tăi, care sunt legați (adică pe cei pe care i-ai legat strâns cu legăturile iubirii și i-ai înduplecat să-și plece, în chip vădit, grumazul cugetului și să-l lege la jugul Tău), «i-ai slobozit»⁵, adică i-ai scos sau i-ai ridicat din groapa fără de apă. Spunem că prin aceasta el arată fie iadul care nu are viață (pentru că apa o tâlcuim ca simbol al vieții), fie vom socoti – mai corect – că iadul este înșelăciunea celor numiți în chip mincinos dumnezei.“

TZab, PG 81,
1924BC

TZab IV, 59,
PG 72, 149BC

Cântarea a 7-a. Irmos

Cel ce i-ai păzit în foc pe robii Tăi avraamiți și ai ucis pe haldei, că fără dreptate i-au pândit pe cei drepți. Prealăudate Doamne, Dumnezeuul părinților, bine ești cuvântat.

Prealăudate Doamne, – zice – Tu bine ești cuvântat, Dumnezeuul părinților, al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov, *Cel ce i-ai păzit* în focul cuptorului babilonian pe cei trei robi, Anania, Azaria și Misail, care sunt numiți *avraamiți* din trei cauze: fie pentru că se trăgeau din sămânța lui Avraam, fie pentru că imitau virtutea lui Avraam, fie pentru că, aflându-se la o vârstă fragedă, aveau cuget și cunoaștere de bătrâni, căci așa obișnuim să-i numim pe bătrânii cei mai cinstiți, „avraamiți“, datorită asemănării pe care aceștia o au cu căruntețea cinstită și respectată a patriarhului Avraam. I-a numit *robi* (παῖδας) în loc de „slavi“, pentru că au fost înrobiți în Babilon, căci παῖς înseamnă „rob“, cum a spus David: „Lăudați, robi, pe Domnul.“⁶

Ps. 112, 1

Ia seama că nu a spus doar *pe robii*, ci *pe robii Tăi*, ca să arate familiaritatea pe care cei trei robi o aveau cu Dumnezeu, fiindcă pronumele *meu* și *tău* exprimă

⁵ Verbul ἐξαποπέλλω are sensul general de „a trimite“, însă în traducerea *Septuagintei* evreii elenofoni din Alexandria l-au utilizat cu sensul neobișnuit de „a slobozi“, ceea ce-l face aici pe Sfântul Chiril să-l explice.

⁶ Cuvântul παῖς, „copil“, are și sensul secundar de „rob“. În traducerile românești, s-a îndătinat cuvântul „tânăr“ pentru cei trei robi din Babilon. Astfel că în traducerea tâlcuirii la acest tropar am redat cuvântul παῖς cu adevăratul său sens contextual, acela de „rob“, iar în restul traducerii am păstrat echivalarea îndătinată.

familiaritatea. De aceea îl vedem pe Toma zicând în Evanghelii: „Domnul meu și Dumnezeuul meu“, ca să arate astfel familiaritatea și dragostea sa față de Hristos, pentru că El nu era doar Domnul și Dumnezeuul lui Toma, ci al tuturor oamenilor și al întregii zidiri. A spus și Grigorie Teologul: „Iarăși Iisus al meu...“ Dumnezeuul a toate este numit în mod aparte „Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov“ datorită familiarității Sale cu ei.

Zice, așadar, melodul: *Bine ești cuvântat*, Doamne, Cel ce pe cei trei robi i-ai păzit nevătămați în foc, iar pe haldei, adică pe babilonieni, i-ai omorât când focul s-a revărsat din cuptor. I-ai omorât pentru că *fără dreptate i-au pândit pe cei drepți*. Când i-au pândit? Atunci când i-au zărit pe ascuns și i-au văzut că nu se închinau chipului de aur al lui Nabucodonosor și, astfel, i-au defăimat înaintea regelui: „Sunt aici niște oameni iudei [...], care nu s-au supus poruncii tale, o, rege; ei nu le slujesc dumnezeilor tăi și nu se închină la chipul pe care tu l-ai ridicat.“ Propoziția *fără dreptate i-au pândit pe cei drepți* a fost inspirată de la Solomon, care zice: „Să-l ascundem în pământ, fără dreptate, pe omul drept“; și de la David: „[Păcătosul] pânđește ca să-l apuce pe sărac.“ Relativul *oīs* are sensul lui γός, „căci“, înțelegându-se de la sine prepoziția *ἐπί* [ἐφ' *oīs*]: pentru că *fără dreptate i-au pândit pe cei drepți*.

In. 20, 28

Cuv39, 1,
PG 36, 336A

Dan. 3, 12

Pilde 1, 11

Ps. 9, 30

10, 20

Tropar

*În genunchi căzând gloatele și împreună cu ucenicii bucurându-se, cu stâlپări strigau:
Osana Fiului lui David! Prealăudate Doamne, Dumnezeuul părinților, bine ești cuvântat.*

510, 19

În acest tropar, melodul povestește despre alaiul lui Iisus cu stâlپări, despre închinarea gloatei și despre lauda adusă de către aceasta, spunând că *gloatele* (λαοί)⁷, adică mulțimea simplă și de rând (căci așa obișnuiește Scriptura să-i numească pe oamenii de rând și de jos, ca să-i deosebească de conducători și de fruntași) și care, în aparență, erau mai prejos decât cărturarii și fariseii de frunte, *în genunchi căzând* – cu alte cuvinte, căzând la pământ și închinându-se ca robi –, se bucurau împreună cu ucenicii preadulcelui Mântuitor de slăvitul și împărătescul Său alai; și ținând *stâlپări* în mână, adică ramuri de finic, Îl laudau și-L slăveau strigând: „Osana Fiului lui David.“

Mt. 21, 9

Merită să ne întrebăm cum au fost îmboldite gloatele cele simple să-I spună „Fiul lui David“ Domnului Care ședea pe mânz. Răspundem că au

⁷ Cuvântul λαός e redat de obicei în traduceri cu „popor“. Vezi-l tradus diferit și *supra* p. 77.

fost îmboldite să facă acest lucru după ce și-au amintit de făgăduințele date de Domnul prorocului David când i-a zis: „Rodul pântecelui tău voi așeza pe tronul tău”; dar și din alte prorocii aveau credință tare că Hristos va veni, cu trup din neamul lui David. Așadar, văzându-L astăzi că vine cu slavă în Ierusalim, au fost luminați de iluminarea Duhului Sfânt și au cunoscut că El este Unsul cel așteptat; de aceea Îl numeau „Fiul lui David”. Înșă sfințitul Teofilact mai adaugă și o a doua pricină pentru care Îl numeau pe Hristos „Fiul lui David”: fiindcă „David” înseamnă „destoinic la mâini”. Cine altcineva mai este destoinic la mâini în afară de Domnul, ale Cărui mâini au săvârșit atâtea minuni? Apoi adaugă și epoda, adică cuvintele specifice cântării a șaptea: O, *Prealăudate Doamne, Dumnezeuul părinților, Bine ești cuvântat.*

Ps. 131, 11

cf. TMC,
PG 123, 612Ccf. Ode 7, 28/
cf. Dan. 3, 52

Tropar

*Mulțimea cea necercată în răutate, firea încă pruncească, în chip convenit dumnezeirii Te-a lăudat pe Tine, Împăratul lui Israel și al îngerilor.
Prealăudate Doamne, Dumnezeuul părinților, bine ești cuvântat.*

Troparul de față este continuarea celui anterior; așadar, sfințitul melod zice aici în conglăsuire cu cel de mai sus: Fariseii, cărturarii și bătrânii poporului, care au îmbătrânit în rele, scrâșneau de invidie văzând slăvitul alai al Stăpânului Hristos cu care a intrat în Ierusalim. De aceea încercam, din răutate, să împiedice alaiul: „Și unii farisei din mulțime I-au zis: Învățătoarele, ceartă-ți ucenicii”; și: „Văzând arhieriei și cărturarii lucrurile minunate pe care le-a făcut și pe copiii care strigau în templu și ziceau: «Osana Fiului lui David!», s-au mâniat și I-au zis: «Tu auzi ce zic aceștia?»” Dar mulțimea care încă nu cercase și nu gustase răutatea, și firea pruncească a acelor copii grăitori de Dumnezeu și purtători de Duh, deoarece nu erau întunecați de invidie, ci, având inima curată de patimi, au fost luminați de iluminarea Duhului Sfânt. Astfel că Te-au lăudat în chip convenit dumnezeirii, Stăpâne Hristoase, pentru că ești Împărat nu numai al poporului israelit, ci și al îngerilor cerești.

Lc. 19, 39

Mt. 21, 15-16

Sau oare nu era o laudă convenită și potrivită lui Dumnezeu lauda acelor copii? Sigur că era, pentru că zicând: *Osana Fiului lui David*, ceea ce înseamnă „mântuiește”, după cum am mai spus, ei mărturisesc cu aceste cuvinte că Domnul este Mântuitor, căci doar lui Dumnezeu Îi este propriu să mântuiască. De aceea El mai este numit de David „Dumnezeul mântuirii”. Dacă Îl mărturisesc pe El ca Dumnezeu, e limpede că Îl mărturisesc și ca Împărat, nu doar al lui

Vezi supra p. 464.

Ps. 67, 20

Israel, ci și al îngerilor și al întregii zidiri. Pe acestea le-am spus îndeosebi când am tâlcuit aparte lauda tinerilor, pe care o înfățișează sfințitul melod. Deoarece același Matei spune că mulțimile care mergeau înainte și care veneau din urmă strigau: „Osana Fiului lui David; binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cele preainalte!“, era firesc și de așteptat ca și copiii să zică aceste lucruri, fiind amestecați cu mulțimile. De aceea, când copiii spun că Hristos este binecuvântat întru cele preainalte, arată cu aceste cuvinte că El este și Împăratul îngerilor, al acelora care locuiesc întru cele preainalte. Apoi melodul mai adaugă cuvintele specifice cântării a șaptea: O, *Prealăudate Doamne, Dumnezeul părinților, Bine ești cuvântat în veci.*

Mr. 21, 9

*cf. Ode 7, 28/
cf. Dan. 3, 52*

Tropar

*Cu stâlpi Ție, Hristoase, și cu ramuri Îți băteau mulțimile din palme și strigau:
Bine ești cuvântat, Cel ce vii, Împăratul veacurilor! Prealăudate
Doamne, Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat.*

510, 21

Melodul înfățișează și în acest tropar aceleași cuvinte cu cele de mai sus, fără să se despartă de lauda pe care mulțimile i-au adus-o lui Hristos atunci. Căci îndreptându-și cântarea spre Hristos, zice: O, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, pentru Tine *băteau mulțimile din palme* și Te slăveau *cu stâlpi ... și cu ramuri*, care erau libere de invidia fariseilor și a cărturarilor. Aceste popoare ziceau: Binecuvântat ești Tu, Cel ce, după dumnezeire, ești *Împăratul veacurilor* și Cel ce ai venit pe pământ după omenitate. Aici, s-a inspirat de la prorocul Moise, care zice: „Domnul împărățește veacurile și peste veacul veacului!“ Adaugă apoi cuvintele specifice cântării a șaptea, pe care le-a rostit și mai sus: *Prealăudate Doamne, și celelalte.*

Ode 1, 18/1eș. 15, 18

*cf. Ode 7, 28/
cf. Dan. 3, 52*

Cântarea a 8-a. Irmos

*Vesește-te, Ierusalime; prăznuiți, cei ce iubiți Sionul, căci a venit
Cel ce împărățește în veci, Domnul puterilor; întreg pământul să se teamă
de fața Lui și să strige: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!*

510, 22

Melodul se inspiră în irmosul de față din patru locuri ale Sfintei Scripturi: de la Isaia, de la Zaharia, de la Avacum și de la cei trei tineri. Isaia zice: „Vesește-te, Ierusalime, și prăznuiți în el toți cei ce iubiți Sionul“; iar Zaharia spune: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, dă de veste,

Is. 66, 10

fică a Ierusalimului: Iată, Împăratul tău vine la tine drept și mântuind“, căci cuvintele: „Iată, Împăratul tău vine la tine drept și mântuind“ sunt aceleași cu cele pe care le rostește melodul: *a venit Cel ce împărățește în veci, Domnul puterilor*. Iar Avacum zice: „Dar Domnul este în sfântul Său locaș: întreg pământul să se teamă de fața Lui!“ Cei trei tineri au spus: „Toate lucrurile, lăudați pe Domnul.“ Adunând deci melodul aceste cuvinte, alcătuieste tema irmosului din cuvântul lui Isaia: *Veselește-te, Ierusalime; prăznuiți, cei ce iubiți Sionul*; cuvântul lui Zaharia îl folosește drept cauză: *a venit Cel ce împărățește în veci, Domnul Puterilor*; cuvântul lui Avacum îl folosește drept concluzie: *întreg pământul să se teamă de fața Lui*; iar ca încheiere folosește lauda celor trei tineri: *Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!* Și astfel, prin cele patru părți – temă, cauză, concluzie și încheiere – face din irmos un text retoric, care este ca un prolog pentru celelalte trei tropare, fiindcă de cele mai multe ori orice prolog al unui discurs retoric este alcătuit din aceste patru părți.

Prin urmare, alcătuiind irmosul din cele de mai sus, melodul îndeamnă zidirea să se vesească și să se teamă deopotrivă, văzându-L pe Dumnezeu că vine cu trup. Zice aceasta nu fiindcă nu știa că e cu neputință ca două lucruri contrare să se unească în unul singur, adică veselia cu teama, ci fiindcă știa că iconomia întrupării, care este mai presus de fire și de rațiune, era o unire a firilor contrare, a lui Dumnezeu cu făptura, a minții cu țărâna, a nevăzutului cu văzutul. De aceea și el îndeamnă ca oamenii să unească aceste două lucruri contrare înlăuntrul lor, adică veselia cu teama, așa cum și Grigorie Teologul le-a unit pe acestea, zicând: „Veseliți-vă cu frică și cu bucurie.“ Pentru că, în mod firesc, nimeni care tremură de frică nu poate să se vesească, și invers, nimeni care se veselește nu poate să se teamă, așa încât să-i tremure mădulele.

Apoi melodul nu a rostit acestea fără o pricină, ci a adăugat la fiecare dintre acestea pricina, căci zicând: *veselește-te, Ierusalime*, a adăugat și pricina veseliei: *Cel ce împărățește în veci*, Stăpânul Puterilor cerești, a venit pe pământ și a intrat, înconjurat cu alai, în cetatea Ierusalimului. Căci cine nu s-ar veseli văzând un rege, și încă un rege blând, nu mânios, care mântuiește, iar nu care vatămă? Apoi când zice: *întreg pământul să se teamă*, a adăugat imediat și pricina temerii: *de fața Lui*. Căci cine nu s-ar teme să vadă fața lui Dumnezeu, pe care nici Moise nu s-a învrednicit s-o vadă, ci, ascunzându-se în scobitura stâncii, de-abia i s-a îngăduit să vadă spatele lui Dumnezeu? Teodoret, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Avacum, zice așa: „Idolii sunt surzi și lipsiți de orice putere, pe când Stăpânul nostru

Zab. 9, 9

Avac. 2, 20

cf. Ode 8, 34/

Dan. 3, 57

Cuv38, 1,

PG 36, 313A

TAvac,
PG 81, 1824CD

are cerul ca pe un templu, iar pe pământ are loc aferosit în Ierusalim și demn este să primească cinstire pentru toate de la întreaga zidire.“ A spus și Chiril al Alexandriei tâlcuind același cuvânt: „Prorocul ne spune ceva de folos și trebuincios: «Întreg pământul să se teamă de fața Lui», pentru că cei ce cugetă cu adevărat cumpănit trebuie să se închine lui Dumnezeu cel adevărat și Unul singur după fire, și Lui Îi va aduce cinstire orice înțelept, Lui îi va înălța rugăciuni, de la El va cere mântuirea, pe El Îl va mărturisi ca Făcător, Stăpân a toate, Mântuitor și Izbăvitor, Atotputernic, Precurat, Care preschimbă la răstimpuri firile lucrurilor, precum voiește, și ocârmuiește universul după vrerile Sale.“ Tot el, tâlcuind și cuvântul lui Zaharia, zice: „Această strigare e frumoasă și folositoare, o chemare bună pentru cei ce vor să ajungă bineplăcuți. [...] Le-a poruncit să fie cu teamă, pentru că vor pieri cu totul cei ce nu se vor încrede în El.“

cf. TAvac 32,
PG 71, 893BC

TZah I, 16,
PG 72, 41B

Tropar

*Pe mânz tânăr a stat călare Împăratul tău, Sioane, Hristos, căci a venit să strice
rătăcirea idolilor cea necuvântătoare și să stăvilească* pornirea nestăpănită
a tuturor neamurilor, ca să cânte: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!*

512, 23

Zah. 9, 9

Melodul s-a inspirat în acest tropar de la Zaharia, care zice: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, dă de veste, fiică a Ierusalimului: Iată, Împăratul tău vine la tine drept și mântuind, blând și călare pe asin și pe mânz tânăr.“ Asinul (ὑποζύγιον⁸) și mânzul tânăr socotește-le ca fiind unul și același, asin prin fire, mânz ca vârstă. Așadar, potrivit acestor cuvinte ale lui Zaharia, tu, Sioane, fie cel sensibil și văzut, fie, în mod alegoric, Biserica cea gândită, cunoaște că Hristos, Cel ce este prin fire Împărat al tuturor făpturilor văzute și nevăzute și Cel ce, în mod aparte, a primit să fie numit „Împăratul tău“ (pentru că, potrivit lui Eftimie, a odrăslit din rădăcina împărătească a lui David și pentru că a fost Binefăcătorul tău), Acesta, șezând pe *mânz tânăr* de asin, a venit la tine. Apoi melodul, înțelegând asina și mânzul ca ghicitură, spune și pricina pentru care Domnul a șezut pe ei,

cf. TMr 45,
PG 129, 549B

* Aici, sintaxa lui παραγέγονεν este neglijată, pentru că, fiind un verb de mișcare, era mai corect dacă s-ar fi construit cu participiul viitor astfel: *Τὴν γὰρ ἀλόγιστον εἰδώλων πλάνην λύσων, καὶ τὴν ἀκάθεκτον ὄρμην ἀναστέλων πάντων ἔθνων παραγέγονεν*, dar acum a fost construit cu infinitivul [vezi și *supra* p. 154, n. 16].

⁸ Literal, „animal de povară“.

potrivit Evanghelistului Matei, care zice: „Au adus asina și mînzul și și-au pus pe ei veșmintele, iar El a șezut pe ei.“

Mt. 21, 7

Spune că Domnul a șezut pe asină ca să nimicească *rătăcirea* irațională a idolatriei, iar pe mînz ca să țină în frâu *pornirea* neînfrînată pe care neamurile o aveau spre lipsirea de Dumnezeu. Căci ce altceva poate fi mai irațional decât necredința? Sau ce altceva poate fi mai înclinat spre apucături de asin și mai lipsit de rînduială decât neamurile care se închină idolilor fără simțire? Așadar, Făcătorul a toate, Dumnezeu-Cuvîntul, șezînd pe ei, le-a strâns falcile ca un călăreț bun, ca și cum ar fi avut un frâu, și i-a făcut să se apropie de El prin credință, potrivit psalmului: „Cu zăbală și cu frâu falcile lor vei strînge, ale celor care nu se apropie de Tine!“, și să fie supuse stăpînirii și domniei Sale. Și astfel a făcut ca neamurile să-I cînte lui Hristos cu mulțumire: *Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!*

Ps. 31, 9

De notat că, potrivit sfințitului Teofilact, Hristos a șezut mai întîi pe asină, iar apoi pe mînz. Cu aceasta a arătat că mai întîi S-a odihnit întru Sinagoga iudeilor, iar apoi întru poporul cel dintre neamuri. Iar Eftimie Zigaben spune că Domnul a șezut pe mînz (pe care Ioan I-a mai numit și „asin tînr“ [ὄναριον]), care preînchipuie mulțimea provenită dintre neamuri; iar asina care preînchipuie mulțimea provenită dintre iudei mergea în urma lui. Prin aceasta a arătat că, după ce Hristos va fi șezut peste neamuri și Se va fi odihnit întru cei ce au crezut în El, și iudeii le vor urma neamurilor. Iar lucrul acesta îl întărește Pavel cînd zice: „Lui Israel i s-a făcut împietrire în parte pînă ce întregul număr al neamurilor va fi intrat. Și-n felul acesta, întregul Israel se va mîntui.“ Spune și Grigorie al Tesalonicului prăznuind la această sărbătoare: „Acest Împărat nu este doar nădejdea lui Israel, ci și așteptarea neamurilor, potrivit prorociei lui Iacov: «Acela Își va lega de viță asina», adică poporul iudeilor care Îi este supus, «și de cărcel mînzul asinei Lui». Cărcelul viței sunt ucenicii Domnului, căroara le-a spus: «Eu sunt viță; voi, mlădițele.» Așadar, Domnul Și-a legat de cărcel mînzul asinei Sale, adică pe noul Israel cel dintre neamuri, care au devenit fii după har ai lui Avraam.“

cf. TMt, PG 123, 369A

cf. TMt 45, PG 129, 548CD

In. 12, 14

Rom. 11, 25-26

Fc. 49, 11

In. 15, 5

Om15, 9, ΓΠΕ 6, p. 179

Fc. 49, 11

cf. Gf1, VII, PSB 39, p. 235

Fiindcă în *Facere* este scris: „Acela Își va lega de viță mînzul Său și de cărcel mînzul asinei Lui“, Chiril a înțeles mînzul ca fiind poporul cel dintre neamuri, iar mînzul asinei ca fiind poporul Sinagogii iudaice, care s-au îmblînzit astfel unul față de celălalt, așa încât, legate prin cărcel, să nu se depărteze unul de altul (cărcelul este un arc odrăslit din viță, cu care mlădița se agață de pari). Pe amîndouă le-a legat Hristos de viță, adică de Sine, fiindcă El este

Oct, PG 80, 220D

TZab IV, 57,
PG 72, 145C-148A

vița. Însă Teodoret socotește că vița sunt apostolii, iar cârcelul sunt ucenicii apostolilor: „Nu doar de apostoli – zice – au fost legați cei ce au crezut, ci și de ucenicii apostolilor.“ Dar și în tâlcuirea capitolului 9 de la *Zaharia*, Chiril al Alexandriei spune: „Prin asina care mergea în urmă, Hristos a lăsat să se înțeleagă că și Sinagoga iudeilor va veni cândva din urmă, deși fusese cea dintâi chemată. [...] Dar pentru că I se împotriviise Mântuitorului-Împărat (căci nu primise credința), de aceea pe bună dreptate merge acum în urma mînzului, la coadă, adică în urma celor proveniți dintre neamuri, și cea dintâi a ajuns cea din urmă. [...] Atât Sinagoga iudeilor, cât și însăși mulțimea neamurilor sunt asemănată cu asina, animalul cel mai necuvântător. Deoarece unii au slujit făpturii în locul Făcătorului-Dumnezeu, iar alții au necinstit Legea povățuitoare, de aceea și-au ieșit din minți și și-au pierdut buna chibzuință; și tinzând spre tot felul de ușurății, «alăturatu-s-au dobitoacelor celor fără de minte și s-au asemănat lor», potrivit cuvintelor Psalmistului. De altfel, asina este și un simbol al necurăției, fiindcă acest animal este lipsit de sfințenie, fiind sub osânda Legii. Așa sunt toți cei rătăciți și iubitori de păcate.“

cf. Ps. 48, 21

cf. Ieș. 13, 13

Ia seama că Domnul ne-a dat o măsură și în privința acestui lucru, adică cu ce animale se cuvine să călătorească creștinii, potrivit dumnezeiescului Gură de Aur, care zice: „De aceea și acum, fiindcă se întâmplă ca unii mai slabi să aibă nevoie de animale de povară, [Domnul] a pus și în aceasta o măsură, arătând că nu e nevoie să înhame cai, nici catări și să fie purtați de ei, ci să se folosească de asini; și să nu întrecă limita, ci totdeauna să se mărginească la cele de trebuință.“

OMt 66, 2,
PG 58, 628

Vezi și Nicodim,
GH, pp. 20-22.

Tropar

*Bucură-te foarte, Sioane, că Dumnezeul tău, Hristos, a împărățit în veci;
Acesta, precum este scris, blând și mântuind, răscumpărător al nostru, drept,
a venit pe mînz ca să piardă* obrăznicia de cal a vrăjmașilor
care nu strigă: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul.*

512, 24

Si în acest tropar melodul s-a inspirat în primul rând de la prorocul Zaharia, care zice: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, dă de veste, fiică a Ierusalimului: Iată, Împăratul tău vine la tine drept și mântuind,

* Este mai corect scris așa: [ὀλέσων – participiu viitor], căci în alte locuri este scris ὀλέσαι [infinitiv aorist; vezi privitor la sintaxă *supra* p. 154, n. 16].

blând și călare pe asin și pe mânz tânăr. Și El va nimici carele din Efraim și caii din Ierusalim; și arcul de război fi-va nimicit; și belșug va fi și pace între neamuri“; iar apoi s-a inspirat și de la prorocul Sofonie, care zice aproape întocmai: „Bucură-te foarte, fica Sionului, dă de veste, fiică a Ierusalimului! [...] Domnul ți-a șters nedreptățile și te-a răscumpărat din mâna vrăjmașilor; Domnul, Regele lui Israel, e în mijlocul tău.“ Referindu-se la această spusă în *Cuvântarea sa la Stâlparei*, Andrei al Cretei prăznuiește astfel: „Ai cunoscut oare vreodată o smerenie mai mare decât cea dintre cei ce sunt acum cuprinși de mirare în fața Slavei? Oare există printre oameni o smerenie mai umilă decât aceasta? Nu te-ai înfricoșa, oricine ai fi tu, auzind că Cel ce-Și are tronul pe heruvimi este purtat pe mânz?“

Zab. 9, 9-10

Sof. 3, 14-15

cf. Stl, PG 97, 992A

A spus și Grigorie al Tesalonicului, prăznuind la această sărbătoare: „Prorocul [Zaharia] a arătat prin aceste cuvinte că Împăratul prorocit (Care este cu adevărat singurul Împărat al Sionului, fiindcă «e Împăratul tău», zice,) nu este înfricoșător pentru cei ce-L privesc, nici nu este împovărat și răufăcător, însoțit de apărători și de sulițași, sau care poartă cu sine o mulțime de pedestrași și de călăreți, care trăiește în lăcomie cerând dări și impozite, slugării și slujiri josnice și vătămătoare. Ci semnul Său sunt smerenia, sărăcia și simplitatea, pentru că intră purtat de asin, lipsit de orice semeție omenească. De aceea numai acest Împărat este drept și mântuitor întru dreptate și doar El este blând, fiindcă blândețea este cu totul proprie Lui. Însuși Domnul spune despre Sine: «Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima.»“ Dar și Chiril al Alexandriei, tâlcuind cuvintele de mai sus ale lui Zaharia, zice: „Așadar, bine i-a poruncit Sionului inteligibil să se bucure foarte, pentru că Împăratul ei Se va arăta cu trup, drept și mântuind. Fiindcă Hristos ne-a îndreptățit întru credință și lărgeste calea mântuirii pentru cei ce vin la El. Pe lângă acestea mai este și blând, căci nu Se folosește de asprimea Legii, nici nu-i pedepsește cu moartea pe cei care calcă vreo poruncă, ci mai degrabă îi mântuie, din blândețe, și îi ridică pe cei ce-au alunecat [...]. Am citit noi că «litera ucide, dar duhul face viu». Litera este Legea chinuitoare, umbra și preînchipuirea, iar duhul făcător de viață este Hristos.“

Om15, 7, ΓΠΣ 6, PP. 177-178

Mt. 11, 29

cf. TZab IV, 57, PG 72, 145AB

2 Cor. 3, 6

Așadar, acestea fiind spuse, de Dumnezeu insuflatul melod zice: O, Sioane, fie că ești cetatea Ierusalimului cea sensibilă și văzută, fie că ești Biserica lui Hristos cea gândită, *bucură-te foarte*, pentru că Hristos, Cel ce este numit în chip minunat *Dumnezeul tău, a împărățit în veci*. Căci, potrivit cu glasul îngerului, Împărăția Lui nu va avea sfârșit. Acesta a venit *blând și mântuind*

cf. Lc. 1, 33

pe cei ce cred în El, Acesta a venit *drept și răscumpărător al nostru*, șezând pe mânz. Tâlcuind aceste cuvinte, de Dumnezeu insuflatul Chiril al Alexandriei, zice așa: „I-a poruncit Sionului inteligibil să se bucure numaidecât, de vreme ce toată întristarea a fost ridicată de la noi; căci unde mai este întristare? Pentru ce ne-am mai tânguî noi, odată ce păcatul a fost alungat cu totul, moartea a fost călcată, firea omului a fost chemată la vrednicia libertății, încununată cu harul înfierii și iluminată cu harismele cele de sus și din cer?“

cf. TZab IV, 57,
PG 72, 145A

În continuare, adaugă și pricina pentru care Domnul a venit șezând pe mânz: adică pentru a nimici carele din Efraim și caii din Ierusalim, cum a spus mai sus Zaharia. Alegorizându-le pe acestea, spune că Hristos a venit să nimicească semeția *de cal* și *obrăznicia* vrăjmașilor crucii, adică a iudeilor care nu cred în Hristos și care nu rostesc această cântare: *Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!* Ia seama la înțelepciunea melodului, căci nu a spus că Hristos a venit să-i nimicească pe vrăjmași, ci să nimicească *obrăznicia* vrăjmașilor, pentru a arăta prin aceasta că Hristos nu a venit să-i nimicească pe păcătoși, ci să nimicească păcatul, să-i cheme și să-i mântuiască pe păcătoși. Însă tâlcuitorul anonim a înțeles prin care, prin cai și prin arcurile războinice ale vrăjmașilor feluritele uneltiri și arme ale demonilor, cu care ticăloșii îi războiesc pe bieții oameni. Zicând mai departe Zaharia: „belșug [va fi] și pace între neamuri“, a arătat că Hristos, venind pe pământ, a nimicit războaiele inteligibile ale demonilor și a dăruit pace neamurilor, care, ajungând prin credință popor al Său, s-au împăcat cu Hristos și nu s-au mai închinat la idoli demonilor.

Însă Teodoret, tâlcuind cuvântul de mai sus al lui Zaharia, zice așa: „Având, zice, această cumpătare, Împăratul a toate a nimicit carele din Efraim și caii din Ierusalim, stricând obrăznicia și împărăția lor nebunească. A mai nimicit și arcul de război, răsplătind cu belșug neamurile prin pacea romanilor și dăruind înlesnire celor ce vestesc adevărul. [...] Iar lucrul cel mai presus de minte dintre toate a fost că Cel ce S-a folosit de mânz, deși nu avea unde să-și plece capul, când a voit, a stăpânit întreg pământul și marea.“ Cam același lucru zice și Chiril al Alexandriei când tâlcuiește aceste cuvinte: „Însă [Împăratul tău, Sioane,] va lucra cumpătarea după felul Său de a fi, până într-acolo că va urca pe mânz. Dar va fi atât de mare în virtute și îi va ajuta atât de mult pe cei ce I se vor pleca, că va zdrobi carele din Efraim și va smulge caii din Ierusalim, va nimici arcul războinic și va întinde pace adâncă peste toate neamurile. «Efraim» numește cele zece seminții din Samaria, și «Ierusalim» pe locuitorii din el, iar aceștia sunt Iuda și Veniamin.“

TZab, PG 81,
1921CD

TZab IV, 58,
PG 72, 148BC

Tropar

*De dumnezeieștile împrejmuiiri este lipsit sinedriul cel călcător de lege
al celor neplecați, deoarece casa cea de rugăciune a lui Dumnezeu a făcut-o
peșteră de tâlhari, lepădând* din inimă pe Răscumpărătorul,
Căruia-I strigăm: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!*

După ce sfințitul melod a înțesat cu multe cuvinte profetice troparele anterioare din cântarea de față, acum împodobește ultimul tropar al acesteia cu un cuvânt din Evangheliie, pe care Domnul l-a spus iudeilor: „Scris este: Casa Mea, casă de rugăciune se va chema; dar voi ați făcut-o peșteră de tâlhari.“ Unde sunt scrise acestea? Ascultă! Cuvintele „Casa Mea, casă de rugăciune se va chema“ se află la Isaia; „peșteră de tâlhari“ se află la Ieremia, care zice: „Oare peșteră de tâlhari este în ochii voștri casa Mea, în care se cheamă numele Meu?“ Cele de mai sus au fost rostite de Domnul când i-a alungat cu biciul din templu pe neguțătorii de Dumnezeu, iudeii. Melodul înfațișează acest cuvânt într-un moment potrivit, pentru că, așa cum arhieriei, cărturarii și bătrânii poporului murmurau când Domnul i-a alungat pe cei ce vindeau în templu și căutau să-L omoare, după cum zic toți cei patru Evangheliști: „Cu ce putere faci tu acestea – ziceau iudeii – și cine ți-a dat această putere?“; deci așa cum murmurau atunci împotriva Domnului, tot așa și astăzi, când Domnul a intrat în Ierusalim și era lăudat de către copii, iudeii murmurau și, mâniindu-se, I-au spus Domnului: „Tu auzi ce zic aceștia?“

Mt. 21, 13

Is. 56, 7

Ier. 7, 11

Mt. 21, 23;

Mc. 11, 18;

Lc. 19, 47;

In. 2, 18

Mt. 21, 16

De aceea de Dumnezeu insuflatul melod își începe troparul astfel: *sinedriul cel călcător de lege al celor neplecați* și al iudeilor nesupuși *este lipsit*, adică este alungat din *dumnezeieștile împrejmuiiri*, care sunt pridvorul și curtea vechiului templu, așa cum și atunci au fost alungați de Domnul negustorii și cei ce vindeau boi. Apoi, adaugă pricina pentru care au fost alungați din templu, adică din casa lui Dumnezeu care a fost zidită pentru ca oamenii să se roage în ea și pe care au făcut-o *peșteră de tâlhari*. Casa lui Dumnezeu este sufletul fiecărui om, care a fost zidit pentru a face fapte bune și pentru a locui Dumnezeu în el, fiindcă Domnul a zis: „De Mă iubește cineva, el va păzi

* În alte locuri este scris: *ἀπειργάσαντο* și *ἀπωσάμενοι*, *au făcut-o* și *lepădând* [ei], care se acordă cu *sinedriu* după acordul logic, iar nu după cel gramatical, pentru că substantivele cantitative se acordă cu verbe la plural chiar și atunci când sunt la singular, cum ar fi: „majoritatea a făcut“ și „majoritatea au făcut“.

In. 14, 23

cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi și Noi vom veni la el și Ne vom face locaș la el.“ Dar sufletul L-a alungat pe Dumnezeu de bunăvoie, iar demonii răpitori au intrat în el. Așadar, în loc să fie casă a lui Dumnezeu, a ajuns peșteră de tâlhari. La fel a tâlcuit și sfințitul melod: că inima fiecărui om este casă a lui Dumnezeu, fiindcă după ce a spus că sinedriul iudeilor a făcut din casa lui Dumnezeu *peșteră de tâlhari*, adaugă imediat: *lepădând din inimă* (adică din casa lui Dumnezeu) *pe Răscumpărătorul*. Cuvântul acesta seamănă cu acel cuvânt al lui Isaia: „Cum a ajuns ea desfrânată, cetatea cea plină de credincioșie, Sionul, plină cândva de judecată, în care sălășluia dreptatea, iar acum... ucigașii!“ Și aici, sufletul și inima pot fi înțelese, în mod figurat, ca fiind cetatea care este plină prin fire de discernământ rațional, cu care să poată discerne binele de rău, și este îmbogățită de natură cu dreptatea, ca să-i dea fiecăruia cele ale ei, iar după ce primește momelile ucigașilor, adică ale viclenilor demoni, ajunge desfrânată și locuință a răutății.

Is. 1, 21

Cântarea a 9-a. Irmos

Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă; sărbătoare rânduiești și, veselindu-vă, veniți să mărim pe Hristos cu stâlpi și ramuri, în imne strigând: Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.

512, 26

1, 27

Acest irmos a fost împrumutat din lăuta lui David, însă cu modificări datorită melodiei. David zice așa: „Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului!“, iar apoi zice: „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă; sărbătoare rânduiești.“ Însă melodul schimbă ordinea, începând irmosul de față cu *Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă*, precum și cu *sărbătoare rânduiești*, încheind irmosul cu *Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului*. Zice deci așa: *Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă*, adică Hristos este Dumnezeu, Hristos este Domnul și S-a arătat nouă, oamenilor, prin înomenire, potrivit lui Eftimie. Sau ca să spun același lucru: Dumnezeu și Domnul a venit cu trup, potrivit lui Teodor.* Ia seama că, în loc să spună la timpul viitor: „Dumnezeu este Domnul și Se va arăta“,

Ps. 117, 26-27

cf. TP3,
PG 128, 1133A

* „Arătare“ a numit venirea Sa, după un alt tâlcuitor: „Venirea Lui nu înseamnă o schimbare a locului, ci arătare, fiindcă înainte nu era văzut. Nevăzut fiind, întrucât e chip al Dumnezeului celui nevăzut, luând chip de rob și făcându-Se trup, Cuvântul S-a făcut văzut, ca, arătându-Se astfel, să ne povățuiască [...], pentru a vedea și slava Lui, «slava Unuia-Născut din Tatăl» (In. 1, 14)“ [Origen, TP3, PG 12, 1584D-1585A].

a spus la timpul trecut: „S-a arătat“, după obiceiul prorocilor, care vorbesc despre cele viitoare ca și cum s-ar fi petrecut.

Apoi, îndreptându-și cuvântul către popor, zice: *sărbătoare rânduți*, o, creștinilor, adică sărbătoarea aceasta strălucită a Stâlpărilor, și, *veselindu-vă* în chip duhovnicesc, veniți împreună cu mine, cel din fruntea dănțuirii, *să mărim pe Hristos cu stâlpări și cu ramuri*, care sunt simbolurile biruinței asupra patimilor, și cu virtuțile veșnic înflorite strigând cu cântări lui Hristos, Cel ce vine întru slavă. Să fie binecuvântat *cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru*. Sfințitul Teofilact tâlcuiește așa: „A spus «Cel ce vine» (ἐρχόμενος), iar nu «cel ce este adus» (ἄγόμενος), pentru că [verbul „a fi adus“] arată robia, pe când celălalt [„a veni“] arată puterea. Iar când spune «întru numele Domnului»⁹, arată că El este adevăratul Dumnezeu, căci nu spune că vine în nume de rob, ci în nume de Domn. Și mai arată că nu este potrivit lui Dumnezeu, ci vine în numele Tatălui, așa cum Însuși Domnul zice: «Eu am venit în numele Tatălui Meu», pe când altul va veni în numele său.“

*TIn, PG 124,
120D-121A*

In. 5, 43

Tropar

Neamuri, pentru ce v-ați semețit? Cărturari și preoți, pentru ce ați cugetat deșertăciuni, zicând: Cine este acesta, căruia pruncii cu ramuri și stâlpări în imne strigă:
Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru?*

Privind sfințitul Cosma la invidia cărturarilor și a fariseilor, precum și la pornirea irațională și deșartă și la neștiința lor, din pricina căreia ziceau când Domnul era laudat de copii: „Tu auzi ce zic aceștia?“; deci cugetând el la acestea, îi înfățișează pe aceiași cărturari și preoți întrebându-se și zicând: Cine este acesta care vine cu slavă și este laudat? Cugetând de asemenea și la semețirea (φουαγμός) neamurilor, adică a lui Pilat și a ostașilor romani păgâni din vremea patimilor și a răstignirii Domnului, a împrumutat aceste cuvinte potrivite de la David, care zice: „Pentru ce s-au semețit neamurile și popoarele au cugetat deșertăciuni?“

Mt. 21, 16

Ps. 2, 1

⁹ În sintagma ἐν ὀνόματι Κυρίου, genitivul nearticulat Κυρίου poate fi interpretat și ca un genitiv explicativ (în nume *de Domn*), pe când în sintagma ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς genitivul articulat Πατρὸς e un genitiv posesiv (în numele *Tatălui*).

* Aproape în toate locurile este scris *κραυγάζοντες*, *strigând*, dar este greșit, fiindcă trebuie *κραυγάζουσι*, *strigă*.

Prin urmare, melodul zice: O, *neamuri* și romani fără de minte, de ce *v-ați semețit* atâta, adică de ce v-ați înfuriat și v-ați înfumurat cu ocări împotriva Domnului și a Unsului Său? Și dacă L-ați văzut intrând cu slavă în Ierusalim, de ce L-ați pizmuit atâta, încât ați vrut să-L ucideți?*. Iar voi, cărturarii și preoții iudeilor, de ce ați cugetat lucruri deșarte? Căci deși ați cercetat în fiecare zi Legea și Prorocii, nu ați înțeles de acolo venirea în trup a Domnului și în zadar v-ați ostenit asupra acestei taine care era despre El și care s-a împlinit acum. De aceea, văzându-L pe Domnul că vine cu slavă, înconjurat și laudat de copiii lipsiți de răutate, socotiți aceasta ca pe ceva neobișnuit și neprorocit de proroci. Așadar, vă întrebați unul pe altul și ziceți: Cine mai e și acesta căruia copiii îi strigă: *Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.*

cf. TZab IV, 76,
PG 72, 180D-181A

De notat că, potrivit lui Chiril al Alexandriei, $\Phi\rho\upsilon\alpha\gamma\mu\alpha$, „nechezatul“, este un sunet irațional însoțit de o suflare puternică, sunet care iese din nările cailor când aleargă fără oprire. Spune și Zonaras în tâlcuirea la glasul al 4-lea din Octoih: „ $\Phi\rho\upsilon\alpha\gamma\mu\alpha$, „nechezatul“, este propriu mai ales cailor și catârilor. Este un sunet irațional care le iese pe nări atunci când tropăie și se smucesc de lângă iesle sau când fug de stăpâni. $\Phi\rho\upsilon\alpha\gamma\mu\alpha$ poate fi spus și pentru oameni în ce privește cugetul bătăran, înfumurat și irațional.“¹⁰

Tropar

Acesta este Dumnezeu, Căruia nimeni nu I se aseamănă; descoperind toată calea cea dreaptă, a dat-o lui Israel cel iubit; iar după aceea, arătându-Se, cu oamenii împreună a locuit. Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.

512

Acest tropar este unit cu cel de mai sus și ca înțeles, și ca sintaxă, căci după ce melodul i-a ocărat acolo pe iudei, cum că citesc Scripturile (cum zice Pavel: că atunci când se citește cartea Pentateuhului lui Moise, se află un vâl pe inima iudeilor care le acoperă ochii inteligibili ai sufletului)

cf. 2 Cor. 3, 15

* Meletie al Atenei notează în volumul al III-lea din *Istoria bisericească* faptul că Pilat a scris în hotărârea luată împotriva lui Iisus Hristos că Îl condamnă la moarte fiindcă a cutezat să intre în Ierusalim cu slavă și alai, ca un rege. Scrie așa: „Nu a încetat să stârnească agitație în toată Iudeea, numindu-se pe sine rege al lui Israel și amenințând cu dărâmarea Ierusalimului și a templului; nu avea frică de cezar; a mai avut și îndrăzneala să intre în Ierusalim și în templu cu stâlpi și cu triumf din partea mulțimii, ca un rege“ (p. 450) [Citatul nu se regăsește în volumul menționat, ci la Antonie Manuil, *TCO*, în nota de la pp. 258-259].

¹⁰ Al doilea sens al lui $\Phi\rho\upsilon\alpha\gamma\mu\alpha$ este cel de „semeție“, cu care a fost folosit în acest tropar.

și, cu toate acestea, sunt cuprinși de nedumerire, într-un chip fără de min-te, față de Mântuitorul și spun: Cine este acesta pe care copiii îl laudă? Deci după ce melodul a spus acestea în troparul de mai sus, acum, în troparul acesta, dezleagă nedumerirea și le răspunde la întrebare astfel: Vreți, cărtu-rarilor și învățătorilor de lege, să vă arăt eu cine este Cel ce vine astăzi în Ierusalim și e lăudat de copii? Citiți cartea prorocului Baruh, adică a lui Ieremia (deoarece cărțile lui Baruh și Ieremia sunt socotite una și aceeași, după dumnezeieștii Părinți), pe care ați cercetat-o până acum în zadar. Ci-tiți-o și va fi învățător și povățuitor, fiindcă vă va arăta că Cel lăudat de copii este Dumnezeu cel mai înainte de veci, și că în anii cei din urmă El S-a făcut om ca noi și pentru noi.

Vezi *supra*
p. 432, n. 8.

Căci Baruh scrie, cuvânt cu cuvânt, astfel: „Acesta este Dumnezeu nos-tru, nu se va număra altul afară de El [adică nu se va asemena altul cu El]. A descoperit orice cale a științei [adică toată calea științei și a dreptății] și i-a dat-o lui Iacov, slujitorul Său, lui Israel [adică aceluiasi Iacov, căruia Dum-nezeu i-a schimbat mai târziu numele în Israel], cel iubit de El.“ Ați auzit cum s-a vorbit despre dumnezeirea lui Hristos cel lăudat de copii? Ascultați acum și ce spune același Baruh despre omenitatea luată asupra-Și de El, de care voi vă împiedicați și vă scandalizați: „Iar după aceea pe pământ S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit.“ Oare nu L-a înfățișat prorocul, cu limpezime, pe Hristos prin aceste cuvinte? Negreșit că da. Așadar, să-L lăudăm și noi dimpreună cu copiii și cu restul mulțimilor și să zicem: *Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.*

Bar. 3, 36-37

Bar. 3, 38

Tropar

Pentru ce ne-ați pus pietre de poticnire pe cărare, neplecaților? Picioarele voastre sunt grabnice să verse sângele Stăpânului; dar Se va scula cu adevărat ca să-i mântuiască pe cei ce strigă: Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.

Acest tropar a fost preluat de la David și de la Isaia. David zice: „Pe cărare mi-au pus pietre de poticnire“; iar Isaia: „Picioarele lor spre răutate aleargă, grabnice să facă vărsare de sânge; gândurile lor sunt gânduri de ucideri.“ Așadar, îndreptându-și melodul cuvântul spre iudeii ucigași, îi ocărăște pentru invidia și furia pe care le aveau împotriva Stăpânului Hristos, din care pricină nu numai că ei nu voiau să intre în Împărăția

Ps. 139, 5

Is. 59, 7

lui Dumnezeu, adică să pășească pe calea cunoștinței și a credinței în Iisus Hristos, ci îi împiedicau și pe cei ce voiau să intre în ea. O, iudei neplecați, zice, *pentru ce ați pus*, adică de ce ați așezat prin cuvintele voastre *pietre de poticnire pe cărare*, adică în mijlocul căii, potrivit lui Teodor, sau aproape și nu departe de ea, potrivit anonimului? Cu ce scop ați pus aceste *pietre de poticnire*? Ca să-i surpați pe cei ce vor să umble pe ea, fiindcă se poticnesc de piedicile vorbelor voastre și sunt împiedicați să creadă în Hristos.

Mustăra graba și silința iudeilor *să verse sângele Stăpânului* Hristos, inspirându-se de la Isaia, cum spuneam. Însă prevestește și învierea lui Hristos, Cel căutat pentru a fi ucis, ca să arate prin aceasta că în zadar se silesc să-L omoare în grabă, fiindcă nu va rămâne multă vreme în mormânt, ci negreșit va învia a treia zi ca să-i mântuiască pe toți cei ce cred în El și care strigă împreună cu copiii: *Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru*. De notat că stilul acestui tropar este unul plin de mustrare și de certare, îndreptat împotriva iudeilor neplecați ca o întrebare fără crușare, căci sfințitul Cosma, aproape clătinând din cap împotriva iudeilor și privindu-i cu un ochi aspru, pare să le spună astfel: O, cei mai blestemați și mai neplecați dintre toți oamenii, de ce puneți pietre de poticnire pe calea care îi duce pe oameni la cunoștința de Dumnezeu? Eu știu că picioarele voastre sunt grabnice să verse sângele Stăpânului Hristos, dar nu vă veți bucura prea mult, o, necuraților, pentru că Cel căutat de voi ca să-L ucideți va învia de îndată, adică după trei zile, așa cum El singur a spus de mai înainte.

Fie ca și noi, cei ce cântăm și ascultăm acest canon melodic, să ne învrednicim de înțelesurile morale și anagogice cuprinse în această sărbătoare strălucită, adică fie ca veșmintele sfinților apostoli, care sunt virtuțile lor, să fie puse peste noi, ca pe niște asini, ca prin ele Domnul să șadă și pe noi. Căci dacă sufletul nostru nu va fi împodobit cu virtuțile apostolilor, Domnul nu va șede pe el. Fie să-I așternem și noi lui Hristos veșmintele noastre, adică trupul să ni-l supunem duhului zicând împreună cu prorocul și împăratul:

Pis. 36, 7

„Supune-te Domnului și-L roagă pe El“, ca, șezând Domnul pe el, să nu se mai împotrivescă sufletului, fiindcă haina și veșmântul sufletului este trupul care îl acoperă. Fie să ne așternem aceste veșminte pe cale, adică pentru Hristos, Care a spus: „Eu sunt calea.“ Căci dacă cineva nu și le va așterne, adică nu

In. 14, 6

își va smeri trupul pe cale, ceea ce presupune să rămână în Hristos și să nu fie

eretic și înstrăinat, Domnul nu va șede pe el. Fie ca și noi să tăiem ramuri din copaci, adică să imităm virtuțile și viețile sfinților – fiindcă ei sunt copacii – și cu ele să ne așternem calea vieții noastre. Fie ca faptele noastre de dinainte și de după să fie spre slava lui Dumnezeu, așa cum erau și mulțimile de atunci care mergeau înaintea lui Hristos și care Îl urmau, fiindcă unii lucrează virtutea în prima parte a vieții, după care, ajungând nepăsători, nu mai lucrează virtutea, iar viața lor de pe urmă nu mai țintește spre slava lui Dumnezeu. Așadar, se cuvine ca prima parte a vieții să fie potrivită cu cea de pe urmă, adică toată viața să fie virtuoaasă și cu totul îndreptată spre slava lui Dumnezeu.

Să-L luăm ca pildă pe Stăpânul a toate pentru a fi smeriți și să nu ne folosim de cai sau de catări pe cale, așa cum spuneam. Dumnezeiescul Gură de Aur zice: „De aceea și acum, fiindcă se întâmplă ca unii mai slabi să aibă nevoie de animale de povară, [Domnul] a pus și în aceasta o măsură, arătând că nu e nevoie să înhame cai, nici catări și să fie purtați de ei, ci să se folosească de asini; și să nu întrecă limita, ci totdeauna să se mărginească la cele de trebuință.“ Iar Chiril al Alexandriei, prăznuind la sărbătoarea Stălpărilor, scrie așa: „Să cântăm și să sărbătorim și noi astăzi împreună cu copiii nu sărbătorește¹¹ [adică nu după obiceiul sărbătorilor lumești], ci dumnezeiește; să nu ținem stâlپări doar în mâini, ci și în suflete, pe care să le albim mai mult decât zăpada [...], să îndepărtăm orice mândrie și semeție. De aceea nici Împăratul [puterilor] celor netrupești nu vine cu care și oștiri, ci vine șezând pe un mânz mic și sărman, învățându-te să nu te urci pe cai și pe catări, care sunt lipsiți de pricepere. De aceea să ne folosim și noi de cumpătarea lui Hristos ca să urcăm împreună cu El.“ Dar dacă locul este rău și nu se poate lucra cu asini, li se îngăduie creștinilor să se ajute și de cai și catări, dar nu costisitori, nici așternuți cu strălucire, ci modești și așternuți în chip modest.

Fie să biruim patimile trupului, lumea și pe stăpânitorul acestei lumi, pe cei trei mari vrăjmași ai noștri. Și astfel să ne învrednicim să purtăm, ca biruitori, stâlپările de finic, și cu ele să-L întâmpinăm pe Stăpânul Hristos, Biruitorul morții și al iadului. Stâlپările de finic erau date ca premii

*OMt 66, 2,
PG 58, 628*

*Stl, PG 77,
1069CD*

¹¹ Adverbul πανηγυρικῶς, tradus de regulă prin perifriza „în chip prăznuitor“, este derivat din substantivul πανηγυρίς, care are sensul prim de „adunare“, iar mai apoi a ajuns să desemneze sărbătoarea publică din Antichitatea greacă, dar și o petrecere sau un iarmaroc. Astfel că Sf. Chiril are aici în vedere aceste valențe semantice, deși πανηγυρίς este des folosit în scrierile Părinților cu sensul de „praznic creștin“. A fost tradus în acest loc cu adverbul „sărbătorește“ pentru a evidenția caracterul lumesc.

În luptele atletice,
din Antichitate.
cf. TMt,
PG 123, 369BC;
cf. TMe, PG 123,
612D-613A;
cf. TLe, PG 123,
1032C; cf. TIn,
PG 124, 121CD

cf. FI XV, 4,
PG 88, 1793AB

și cununi celor ce biruiau în luptele din afară, așa cum sfințitul Teofilact a tâlcuit toate acestea, în mod anagogic, în tâlcuirea sa la cele patru Evanghelii. Fie să ne învrednicim să purtăm ramuri de măslin, care sunt simbolul milei dumnezeiești, potrivit Avvei Dorotei, care zice: „Să-L rugăm și noi pe Domnul ca să șadă în sufletul nostru îndobitocit și să-l supună dumnezeirii și să-L întâmpinăm cu stâlپări ca pe un biruitor, fiindcă l-a biruit pe vrăjmaș pentru noi, și cu ramuri de măslin, ca să cerem de la El milă, fiindcă cei nedreptățiți, când se duc la cel puternic [adică la judecător], poartă cu ei ramuri de măslin, strigând și cerând ajutor și milă. Măslinul este simbolul milei, așa cum finicul este simbolul biruinței. Așadar, să cerem de la Hristos milă ca așa cum El a ieșit biruitor pentru noi, tot așa și noi să biruim prin El. Să fim aflați purtând semnele biruinței nu doar pentru biruința pe care [El] a câștigat-o pentru noi, ci și pentru cea pe care noi am câștigat-o prin El.“ Să ne rugăm, fraților, ca prin această biruință și milă dumnezeiască deopotrivă să dobândim și Împărăția cerurilor în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie slava și puterea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt în veci.

Amin.

Ὁ Κανὼν τῶν Βαΐων
Ποίημα Κοσμᾶ Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς

Ὡσαννά Χριστὸς εὐλογημένος Θεός.

1 464

Ὡδὴ α. Ἦχος δ'. Ὁ Εἰρμός

«Ὦφθησαν' αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου' νοτίδος ἄμμοιροι'
καὶ ἀνεκαλύφθη θαλάσσης' κυμαινούσης τὰ θεμέλια,'
τῇ καταιγίδι νεύματι' ταύτης γὰρ ἐπετίμησας,' περιούσιον
λαὸν δὲ ἔσωσας' ἄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι, Κύριε.»

2 465

5 Στόματος' ἐκ νηπίων ἀκάκων' καὶ θηλαζόντων αἴνον'
τῶν σῶν οἰκετῶν κατηρτίσω' καταλύσαι τὸν ἀντίπαλον'
καὶ ἐκδικῆσαι πάθει σταυροῦ' τὴν πτῶσιν τοῦ πάλαι Ἀδάμ,'
διὰ ξύλου ἀναστῆσαι τοῦτον δέ' ἄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι, Κύριε.

3 466

10 Αἴνεσιν' ἐκκλησία ὁσίων' τῷ ἐνοικοῦντι Σιών'
σοί, Χριστέ, προσφέρει, ἐν σοὶ δέ' Ἰσραὴλ τῷ Ποιητῇ αὐτοῦ'
χαίρει, καὶ ὄρη ἔθνη ἀντίτυπα λιθοκάρδια' ἐκ προσώπου σου
ἠγαλλίασαντο' ἄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοι, Κύριε.

4 467

Ὡδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός

15 «Νάουσιν ἀκρότομον' προστάγματι σῶ' στερεὰν ἐθήλασε πέτραν'
ἰσραηλίτης λαός,' ἡ δὲ πέτρα σύ, Χριστέ,' ὑπάρχεις καὶ ζωή,' ἐν ᾧ ἔστερεώθη'
ἡ Ἐκκλησία κράζουσα' ὡσαννά, εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος.»

5 468

Νεκρὸν τετραήμερον' προστάγματι σῶ' ἐκ νεκάδων σύντρομος ἄδης'
ἀφῆκε Λάζαρον,' ἡ ἀνάστασις, Χριστέ,' σὺ γὰρ καὶ ζωή,' ἐν ᾧ ἔστερεώθη'
ἡ Ἐκκλησία κράζουσα' ὡσαννά, εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος.

6 470

Canonul Stâlpărilor Facere a lui Cosma Monahul

Acrostih

Osana, Hristoase, Dumnezeu binecuvântat.

Ps. 117, 25-26

Cântarea 1. Glasul al 4-lea. Irmos

„S-au arătat izvoarele genunii lipsite de umejune și
s-au descoperit temeliiile mării celei învălurate, căci cu porunca
ai certat furtuna acesteia, iar poporul cel scump l-ai mântuit,
care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.“

*Ps. 17, 16
Ps. 106, 29
Ieș. 14, 21
Ieș. 19, 5
Ieș. 15, 1*

Din gura pruncilor celor fără de răutate și a celor ce sug,
a slugilor Tale, Ți-ai gătit laudă, ca să surpi pe potrivnicul și să răzbuni
cu patima crucii căderea lui Adam cel vechi, iar prin lemn să-l înviezi
pe el, care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.

*Ps. 8, 3
Ieș. 15, 1*

Adunarea cuvioșilor laudă aduce Ție, Cel ce locuiești în Sion,
Hristoase, iar Israel se bucură de Tine, Făcătorul său; și munții,
neamurile cele potrivnice și împietrite la inimă, de fața Ta
s-au veselit, care-Ți cântă cântare de biruință, Doamne.

*Ps. 149, 1
Ps. 9, 12
Ps. 149, 2
Ps. 113, 4
Ieș. 15, 1*

Cântarea a 3-a. Irmos

„Poporul israelit a supt din piatra cea vârtoasă și tare, curgătoare
la a Ta poruncă, iar piatra ești Tu, Hristoase, și viața întru Care întăritu-s-a
Biserica, strigând: Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii!“

*Ode 2, 13
Ode 3, 1*

Pe Lazăr cel mort de patru zile iadul cu cutremur l-a slobozit dintre leșuri
la porunca Ta, căci Tu ești, Hristoase, învierea și viața, întru Care întăritu-s-a
Biserica, strigând: Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce vii!

*În. 11, 43
Ode 3, 1*

Ἄσατε, λαοί, θεοπρεπῶς ἐν Σιών¹ καὶ εὐχὴν ἀπόδοτε Χριστῷ²
 ἐν Ἱερουσαλήμ· αὐτὸς ἔρχεται ἐν δόξῃ μετὰ κυρείας,³ ἐν ᾧ ἐστερεώθη⁴
 ἡ Ἐκκλησία κράζουσα· ὡσαννά, εὐλογημένους εἶ ὁ ἐρχόμενος.

7

471

Ψδὴ δ'. Ὁ Εἰμός

«Χριστὸς ὁ ἐρχόμενος⁵ ἐμφανῶς Θεὸς ἡμῶν⁶ ἦξει καὶ οὐ χρονιεῖ⁷ ἐξ ὄρους
 5 κατασκίου δασέος Κόρης⁸ τικτούσης ἀπειράνδρου,⁹ προφήτης πάλοι φησί·
 διὸ πάντες βοῶμεν¹⁰· δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.»

8

472

Ῥηξάτω εὐφροσύνην¹¹ κραταιὰν ἐπ' ἔλεον¹² ὄρη καὶ πάντες βουνοὶ¹³ καὶ ξύλα
 τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτησάτω¹⁴· Χριστὸν αἰνεῖτε, ἔθνη,¹⁵ καὶ τούτῳ πάντες λαοὶ¹⁶
 ἐπαινοῦντες βοᾶτε·¹⁷ δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

9

473

Ἰσχὺν ὁ βασιλεύων¹⁸ τῶν αἰῶνων Κύριος¹⁹ ἐνδεδυμένος ἦξει²⁰ τῆς τούτου
 10 ὠραιότητός τε καὶ δόξης²¹ ἀσύγκριτος ὑπάρχει²² εὐπρέπεια ἐν Σιών·²³
 διὸ πάντες βοῶμεν²⁴· δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

10

476

Σπιθαμῇ ὁ μετρήσας²⁵ οὐρανόν, δρακί δὲ γῆν²⁶ Κύριος πάρεστι,²⁷ Σιών γὰρ
 15 ἐξελέξατο, ἐν αὐτῇ δὲ²⁸ οἰκεῖν καὶ βασιλεύειν²⁹ ἠρέτισατο λαῶν³⁰
 τῶν ἐν πίστει βοῶντων³¹· δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

11

477

Ψδὴ ε'. Ὁ Εἰμός

«Τὴν Σιών ἐπ' ὄρους ἀνάβηθι³² ὁ εὐαγγελιζόμενος³³ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ³⁴
 12 ὁ κηρύσσων ἐν ἰσχύϊ ὑψωσον φωνήν·³⁵ δεδοξασμένα ἐλαλήθη³⁶ περὶ σοῦ,
 ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ·³⁷ εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ³⁸ καὶ σωτήριον ἔθνεσιν.»

12

479

Ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις καθήμενος³⁹ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ Θεὸς⁴⁰ καὶ ἐφορῶν
 20 ταπεινά⁴¹ αὐτὸς ἔρχεται ἐν δόξῃ μετὰ κυρείας⁴² καὶ πληρωθήσεται τὰ πάντα⁴³
 θεϊκῆς αἰνέσεως αὐτοῦ·⁴⁴ εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ⁴⁵ καὶ σωτήριον ἔθνεσιν.

13

480

Σιών Θεοῦ ὄρος τὸ ἅγιον⁴⁶ καὶ Ἱερουσαλήμ κύκλω⁴⁷ τοὺς ὀφθαλμούς σου
 14 ἄρον⁴⁸ καὶ ἴδε συνηγμένα τέκνα σου ἐν σοί·⁴⁹ ἰδοὺ γὰρ ἦκασι μακρόθεν⁵⁰
 προσκυνῆσαι τῷ Βασιλεῖ σου·⁵¹ εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ⁵² καὶ σωτήριον ἔθνεσιν.

14

481

² κυρείας : κυρίας V || ⁵ δασέος : δασέως V B || ἀπειράνδρου : ἀπειράνδρος V || ⁸ τούτῳ : τούτον B
 Pa || ¹⁴⁻¹⁵ ἠρέτισατο – βοῶντων : ἠρέτισε τὸν λαὸν τὸν ἐν πίστει βοῶντα V : ἠρέτισε τὸν λαὸν τῶν
 ἐν πίστει βοῶντα B

Cântați, popoare, în chip cuvenit Dumnezeirii în Sion și împliniți făgăduința lui Hristos în Ierusalim; Însuși vine întru slavă cu stăpânire, întru Care întăritu-s-a Biserica, strigând: Osana! Bine ești cuvântat, Cel ce viii!

Ps. 149, 1
Ps. 64, 1
Is. 40, 10
Ode 3, 1

Cântarea a 4-a. Irmos

„Hristos, Cel ce vine în chip văzut, Dumnezeul nostru, va veni și nu va zăbovi, din muntele cel împădurit și cu umbra deasă, din Prunca cea neispită de bărbat care naște, zice prorocul de odinioară. De aceea cu toții strigăm: Slavă puterii Tale, Doamne!”

Ps. 49, 2
Ode 4, 3
Avac. 2, 3
Is. 13, 22
Ode 4, 19

Să râșnească munții și toate dealurile veselie tare pentru milă și copacii pădurii să bată din palme; neamuri, lăudați pe Hristos, și toate popoarele, prealăudându-L, strigați Lui: Slavă puterii Tale, Doamne!

Is. 49, 13
Is. 55, 12
Ps. 95, 12
Ps. 116, 1
Ode 4, 19

Cel ce împărățește peste veacuri, Domnul, cu tărie îmbrăcat va veni; podoaba frumuseții și a slavei Sale neasemănată este în Sion. De aceea cu toții strigăm: Slavă puterii Tale, Doamne!

Ode 1, 18; Is. 40, 10
10 Pilde 31, 26
Ps. 49, 2; Ps. 92, 1
Ps. 44, 2; Ode 4, 19

Cel ce a măsurat cerul cu palma și pământul cu pumnul, Domnul, este de față, căci a ales Sionul, ales-a să locuiască în el și să împărățească peste popoare care cu credință strigă: Slavă puterii Tale, Doamne!

Is. 40, 12
Ps. 131, 13
Ode 4, 19

Cântarea a 5-a. Irmos

„Pe munte suie-te, cel ce binevestești Sionului, și glasul ți-l înalță cu tărie, cel ce propovăduiești Ierusalimului; lucruri slăvite s-au grăit despre tine, ceratea lui Dumnezeu. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!”

Is. 40, 9
Ps. 86, 3
Ps. 127, 6
Ode 5, 12

Cel ce șade întru cele preaînalte, pe heruvimi, Dumnezeu, și privește la cele smerite, Însuși vine întru slavă cu stăpânire și se vor umple toate de dumnezeiasca Sa laudă. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!

Ps. 79, 2; Ps. 137, 6
Is. 40, 10; Ode 4, 3
Ps. 127, 6
Ode 5, 12

Sioane, muntele cel sfânt al lui Dumnezeu, și Ierusalime, ridică-ți ochii tăi împrejur și vezi-i pe copiii tăi adunați întru tine; căci, iată, au venit de departe ca să se închine Împăratului tău. Pace fie peste Israel și mântuire neamurilor!

Ps. 14, 1; Is. 60, 4
Is. 49, 18
Is. 49, 12; Ps. 127, 6; Ode 5, 12

Ὡδὴ ς. Ὁ Εἰρημός

«Ἐβόησαν' ἐν εὐφροσύνῃ δικαίων τὰ πνεύματα· νῦν τῷ κόσμῳ' διαθήκη 15
καινὴ διατίθεται' καὶ ῥαντίσματι' καινουργείσθω λαὸς' θεοῦ αἵματος.»

Ἐπόδεξαι, Ἰσραήλ, τοῦ Θεοῦ τὸ βασιλείον' καὶ ὁ βαίων' ἐν τῷ σκότει τὸ 16
φῶς θεασάσθω μέγα' καὶ ῥαντίσματι' καινουργείσθω λαὸς' θεοῦ αἵματος.

5 Λελυμένοις' σοὺς δεσμίους, Σιών, ἔξαπόστειλον' καὶ ἐκ λάκκου' ἀγνωσίας 17
ἀνύδρου ἔξάγαγε' καὶ ῥαντίσματι' καινουργείσθω λαὸς' θεοῦ αἵματος.

Ὡδὴ ζ. Ὁ Εἰρημός

«Ὁ διασώσας ἐν πυρὶ' τοὺς ἀβραμιαίους σου παῖδας' καὶ τοὺς 18
χαλδαίους ἀνελών, οἷς ἀδίκως δικαίους ἐνήδρευσαν· ὑπερῦμνητε
Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.»

10 Γονυπετοῦντες οἱ λαοὶ' καὶ σὺν μαθηταῖς γεγηθότες' μετὰ βαίων, 19
ὡσαννά' τῷ Υἱῷ Δαβὶδ ἔκραζον· ὑπερῦμνητε
Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.

Ἡ ἀπειρόκακος πληθύς, ἔτι νηπιάζουσα φύσις' θεοπρεπῶς σε, 20
Βασιλεῦ Ἰσραήλ καὶ ἀγγέλων, ἀνύμνησεν· ὑπερῦμνητε
15 Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.

Μετὰ βαίων σε, Χριστέ, κλάδοις ἐπεκρότει τὰ πλήθη,
εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν' Βασιλεὺς τῶν αἰώνων, ἐβόα τε· ὑπερῦμνητε 21
Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ τῶν πατέρων, εὐλογητὸς εἶ.

Ὡδὴ η. Ὁ Εἰρημός

20 «Εὐφράνθητι Ἱερουσαλήμ' πανηγυρίσατε' οἱ ἀγαπῶντες Σιών,
ὁ βασιλεύων γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας' Κύριος τῶν δυνάμεων ἦλθεν'
εὐλαβείσθω πᾶσα ἡ γῆ ἐκ προσώπου αὐτοῦ' καὶ βοάτω·
πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.» 22

3 βαίων : μένων A || 8 οἷς – δικαίους : οὗς ἢ δίκη δικαίως I || 11 ἐκραζον : ἀνεκραύγαζον V ||
17 τε : δέ V B Pr Pa || 22 Πάντα – ὑμνεῖτε : Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα I

Cântarea a 6-a. Irmos

- 482 „Strigat-au cu veselie duhurile dreptilor: Acum testament nou cu lumea se face,
și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască.“ *2 Cor. 5, 17*
Ier. 31, 31-32
Evr. 9, 13-14
- 485 Primește, Israele, Împărăția lui Dumnezeu, și cel ce mergea în întuneric să vadă
lumină mare și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască. *Is. 9, 1*
Evr. 9, 13-14
- 486 Slobozește-i dezlegați, Sioane, pe cei legați ai tăi și-i scoate din groapa cea lipsită de
apă a necunoștinței, și poporul cu stropirea dumnezeiescului sânge să se înnoiască. *Zab. 9, 11*
Evr. 9, 13-14

Cântarea a 7-a. Irmos

- 487 „Cel ce i-ai păzit în foc pe robii Tăi avraamiți și ai ucis pe haldei,
că fără dreptate i-au pândit pe cei drepți. Prealăudate Doamne,
Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat.“ *Pilde 1, 11*
Ps. 9, 30
Ode 7, 28
- 488 În genunchi căzând gloatele și împreună cu ucenicii bucurându-se,
cu stâlپări strigau: Osana Fiului lui David! Prealăudate Doamne,
Dumnezeul părinților, bine ești cuvântat. *Mt. 21, 9*
Ode 7, 28
- 489 Mulțimea cea necercată în răutate, firea încă pruncească, în chip convenit
dumnezeirii Te-a laudat pe Tine, Împăratul lui Israel și al îngerilor. Prealăudate
Doamne, Dumnezeuul părinților, bine ești cuvântat. *Mt. 21, 9*
Ode 7, 28
- 490 Cu stâlپări Ție, Hristoase, și cu ramuri Ți băteau mulțimile din palme
și strigau: Bine ești cuvântat, Cel ce vii, Împăratul veacurilor! Prealăudate
Doamne, Dumnezeuul părinților, bine ești cuvântat. *Ode 1, 18*
Ode 7, 28

Cântarea a 8-a. Irmos

- 490 „Veselește-te, Ierusalime; prăznuiți, cei ce iubiți Sionul, căci a venit
Cel ce împărățește în veci, Domnul puterilor; întreg
pământul să se teamă de fața Lui și să strige:
Toate lucrurile, laudați pe Domnul!“ *Is. 66, 10*
Zab. 9, 9
Avac. 2, 20
Ode 8, 34

- Νέον πῶλον ἐπιβεβηκώς' ὁ Βασιλεύς σου,' Σιών, ἐπέστη Χριστός,' 23 492
 τὴν γὰρ ἀλόγιστον εἰδώλων πλάνην' λῦσαι καὶ τὴν ἀκάθεκτον
 δομὴν' ἀναστῆλαι πάντων ἔθνῶν παραγένονεν εἰς τὸ μέλλειν'
 πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.
- 5 'Ο Θεός σου, χαῖρε Σιών σφόδρα,' ἐβασίλευσεν' εἰς τοὺς αἰῶνας Χριστός' 24 494
 οὗτος ὡς γέγραπται πρᾶυς καὶ σώζων,' δίκαιος λυτρωτὴς ἡμῶν ἦλθεν'
 ἐπὶ πῶλου ἵππειον θράσος ὀλέσων ἐχθρῶν' μὴ βοῶντων'
 πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.
- 10 Σπανίζεται θειῶν περιβόλων' τὸ παράνομον' συνέδριον ἀπειθῶν,' 25 497
 τὸν προσευχῆς Θεοῦ ἐπεὶ περ οἶκον' σπήλαιον ἀπειργάσατο ληστῶν,'
 ἐκ καρδίας τὸν Λυτρωτὴν ἀπώσαμενον,' ᾧ βοῶμεν'
 πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε τὸν Κύριον.
- Ἐρδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός*
- 15 «Θεὸς Κύριος' καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν' συστήσασθε ἑορτὴν' καὶ ἀγαλλόμενοι' 26 498
 δεῦτε μεγαλύνωμεν Χριστὸν' μετὰ βαΐων καὶ κλάδων,' ὕμνοις κραυγάζοντες'
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος' ἐν ὀνόματι Κυρίου Σωτῆρος ἡμῶν.»
- Ἔθνη, ἵνα τί ἐφρυνάξατε; γραφεῖς' καὶ ἱερεῖς, τί κενὰ' ἐμελετήσατε;' 27 499
 τίς οὗτος, εἰπόντες, ᾧ παιδες' μετὰ βαΐων καὶ κλάδων' ὕμνοις κραυγάζουσιν'
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος' ἐν ὀνόματι Κυρίου, Σωτῆρος ἡμῶν.
- 20 Οὗτος ὁ Θεός, ᾧ παρόμοιος οὐδεὶς,' δικαίαν πᾶσαν ὁδὸν' ἐξευρὼν δέδωκε' 28 500
 τῷ ἡγαπημένῳ Ἰσραήλ' μετὰ δὲ ταῦτα ἀνθρώποις' συναναστράφη ὀφθείς'
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος' ἐν ὀνόματι Κυρίου, Σωτῆρος ἡμῶν.
- Σκάνδαλα τρίβου' τί ἐχόμενα ἡμῖν' τιθέατε ἀπειθεῖς;' πόδες ὀξεῖς ὑμῶν' 29 501
 αἶμα διεκχέαι Δεσπότου' ἀλλ' ἀναστήσεται πάντως' σῶσαι τοὺς κρᾶζοντας'
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος' ἐν ὀνόματι Κυρίου Σωτῆρος ἡμῶν.

7 ὀλέσων : ὀλέσαι V B || 8 ὑμνεῖτε τὸν Κύριον om. B || 10 ἀπειργάσατο : ἀπειργάσαντο A ||
 11 ἀπώσαμενον : ἀπώσαμένοι V B || 13 συστήσασθε : συστήσατε V B || 17 ὕμνοις : ὕμνους V ||
 κραυγάζουσιν : κραυγάζοντες V B

Pe mânz tânăr a stat călare Împăratul tău, Sioane, Hristos, căci a venit
 să strice rătăcirea idolilor cea necuvântătoare și să stăvilească
 pornirea nestăpânită a tuturor neamurilor, ca să cânte:
 Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!

*Zab. 9, 9
 Ode 8, 34*

Bucură-te foarte, Sioane, că Dumnezeuul tău, Hristos, a împărășit în veci;
 Acesta, precum este scris, blând și mântuind, răscumpărător al nostru,
 drept, a venit pe mânz ca să piardă obrăznicia de cal a vrăjmașilor
 care nu strigă: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul.

*Zab. 9, 9-10
 Sof. 3, 14-15
 Ode 8, 34*

De dumnezeieștile împrejmuiri este lipsit sinedriul cel călcător de lege
 al celor neplecați, deoarece casa cea de rugăciune a lui Dumnezeu a făcut-o
 peștera de tâlhari, lepădând din inimă pe Răscumpărătorul,
 Căruia-I strigăm: Toate lucrurile, lăudați pe Domnul!

*Mt. 21, 13
 Is. 56, 7
 Ieș. 7, 11
 Ode 8, 34*

Cântarea a 9-a. Irmos

„Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă; sărbătoare rânduiți și, veselindu-vă,
 veniți să mărim pe Hristos cu stâlpi și ramuri, în imne strigând: Bine este
 cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.“

Ps. 117, 26-27

Neamuri, pentru ce v-ați semețit? Cărturari și preoți, pentru ce ați cugetat deșertă-
 ciuni, zicând: Cine este acesta, căruia pruncii cu ramuri și stâlpi în imne strigă:
 Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru?

*Ps. 2, 1
 Ps. 117, 26*

Acesta este Dumnezeu, Căruia nimeni nu I se aseamănă; descoperind toată calea cea
 dreaptă, a dat-o lui Israel cel iubit; iar după aceea, arătându-Se, cu oamenii împreună
 a locuit. Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.

*Bar. 3, 36-38
 Ps. 117, 26*

Pentru ce ne-ați pus pietre de poticnire pe cărare, neplecaților? Picioarele
 voastre sunt grabnice să verse sângele Stăpânului; dar Se va scula cu adevărat
 ca să-i mântuiască pe cei ce strigă: Bine este cuvântat cel ce vine
 întru numele Domnului, Mântuitorul nostru.

*Ps. 139, 5
 Is. 59, 7
 Ps. 117, 26*

PRECUVÂNTARE

LA CANOANELE DIN SĂPTĂMÂNA MARE

Haideți, iubiții mei cititori, să trecem de la tâlcuirea canoanelor melodice de până acum ale ierarhului și insuflatului de Dumnezeu Cosma, la tâlcuirea canoanelor din Sfânta și Marea Săptămână, melurghisite tot de el. Cineva ar putea spune că vom trece ca de la niște simple cântări la aceste cântări ale cântărilor (așa cum și cartea tainică a lui Solomon a fost numită *Cântarea Cântărilor*); sau ca dintr-un templu sfânt în partea lui cea mai sfântă, în Sfânta Sfintelor; sau ca din primul sau al doilea cer în al treilea și cel mai înalt cer; sau, ca să mai adaug o asemănare, ne vom muta de la glasurile îngerilor și ale heruvimilor la înseși cuvintele lui Dumnezeu. Așadar, cine nu va voi să asculte cu plăcere și dulceață cele grăite de Dumnezeu? Sau, mai bine zis, cine nu va vrea să-și îndulcească limba cugetului cu astfel de cuvinte, așa încât să strige și el, înflăcărat fiind, împreună cu prorocul David: „Cât sunt de dulci limbii mele cuvintele Tale, mai mult decât mierea în gura mea.“

Ps. 118, 103

Căci mare în graiuri și iscusit în melurghisirea tuturor canoanelor sale este sfințitul Cosma, și nu se află om care, citindu-i canoanele melodice, inima să nu-i fie atrasă de preadulcea lui sirenă. Însă tricântările și dicântările melodice, pe care le-a melurghisit la Săptămâna Mare, par să fie melurghisite după o altă armonie, mai dumnezeiască și mai duhovnicească decât armonia canoanelor sale anterioare. De aceea, stând cineva să le judece, ar putea spune, în mod potrivit, că în canoanele sale de până acum, vorbește Cosma împreună cu Duhul Sfânt, iar în tricântările melodice din Săptămâna Mare vorbește mai degrabă Duhul Sfânt împreună cu Cosma. Doar preaițeleptului Solomon i se potrivește să cânte *Cântarea Cântărilor*, nu și

Analogie cu sirenele din *Odysseia*. Vezi *supra* p. 189, n. 2.

nouă, celor neînțelepți și neînvățați; tot astfel, numai celor curați și sfințiți li se potrivește să intre în Sfânta Sfintelor, nu și nouă, celor necurați, căroro nu numai în locul tainic al templului nu ne este îngăduit să intrăm, ci nici măcar în pridvorul acestuia; tot astfel, doar marelui Pavel îi este potrivit să fie răpit până la al treilea cer, și minții sale înalte, nu și nouă, celor pământești și îngroșați la minte, care, îngreunați fiind de greutatea materiei, suntem trași în locul cel mai adânc al pământului. Dar, cu toate că această încercare este peste puterile noastre, vom îndrăzni totuși să facem acest lucru, întăriți fiind de rugăciunile celor care ne-au chemat la aceasta.

TĂLCUIRE LA TRICĂNTAREA
DIN SFÎNTA ȘI MAREA ZI DE LUNI*

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

dar mai întâi la

Acrostih

Și Luni...

Se cade să știm, fraților, că sfințitul melod a alcătuit un singur stih iambic pentru toate cele trei acrostihuri, adică pentru tricântarea de luni, pentru dicântarea de marți și pentru tricântarea de miercuri, care este: *Și Luni și Marți și Miercuri, dar, cânta-voi eu*, fiindcă e un vers iambic întreg¹. Acrostihul de Luni, luat aparte, este acesta: *Și Luni*; cel de Marți este acesta: *și Marți*; iar cel de miercuri este acesta: *și Mercuri, dar, cânta-voi eu*. Dar la fiecare acrostih se subînțelege *cânta-voi eu*; adică *Și Luni cânta-voi eu, și Marți cânta-voi eu, așa cum, de fapt, este scris la acrostihul de miercuri: și Miercuri, dar, cânta-voi eu*. De notat că dumnezeiescul Cosma, voind să arate că aceste cântări din Săptămâna Mare sunt mai de cinste decât celelalte canoane melodice ale sale, le-a înșesat, în cea mai mare parte, cu cuvinte din Scriptura Nouă a Evangheliei, și nu cu cuvinte din Scriptura Veche și din Proroci, cu care a înșesat celelalte canoane melodice ale sale. A făcut aceasta ca să dăruiască o ofrandă și o cunună mai măreață Săptămânii Mari. Căci așa cum această săptămână covârșește ca o împărăteasă

* De notat că la Lunea Mare au cuvântări următorii Părinți: Ioan Gură de Aur are o cuvântare al cărei început este: „Am isprăvit călătoria postului...” [PG 55, 519-528]. Ioan Damaschin are o cuvântare al cărei început este: „Cuvântul ipostatic al lui Dumnezeu-Tatăl...” [PG 96, 576-588]; alta, al cărei început este: „Ochiul care vede...”, dar care în Sfânta Mănăstire Ivron este atribuită lui Gură de Aur [PG 59, 585-590]. Efrem Sirul are o cuvântare al cărei început este: „Dumnezeul lui Avraam...” [EPE 7, pp. 260-300]. Ele se păstrează în chinovia Dionisiu și în altele.

¹ Adică un trimetru iambic, alcătuit din 12 silabe.

celelalte săptămâni ale anului, tot așa și cuvintele Evangheliei cu care a fost înfrumusețată covârșesc – potrivit cunoscutei ziceri – cu asupra de măsură cuvintele Vechiului Testament și ale prorocilor, cu care celelalte canoane au fost înfrumusețate în cea mai mare parte.

Faptul că Săptămâna Mare covârșește celelalte săptămâni ale anului îl mărturisește Gură de Aur, care zice: „Numim săptămâna aceasta «Săptămâna Mare» nu pentru că este mai lungă decât toate celelalte (fiindcă sunt și altele mai lungi), nici pentru că are mai multe zile la număr (fiindcă și aceasta are tot atâtea zile ca și celelalte), [...] ci pentru că în ea am primit izbânzi mari de la Stăpânul. Căci în această Săptămână Mare tirania îndelungată a diavolului a fost destrămată, moartea a fost stinsă, cel puternic a fost legat, vasele i-au fost răpitate, păcatul a fost nimicit, blestemul a fost destrămat, raiul a fost deschis, cerul a ajuns să fie străbătut, oamenii s-au amestecat cu îngerii, peretele cel din mijloc a fost dărâmat, zidul a fost surpat de jur-împrejur, Dumnezeuul păcii a împăcat pe cele de sus cu cele de pe pământ. De aceea este numită «Săptămâna Mare».”

cf. OFc 30, 1,
PG 53, 274

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

*Celui ce marea cea neumblată și învălurată cu dumnezeiasca Sa poruncă iarăși
a uscat și pe poporul israelit l-a călăuzit ca să treacă pedestru prin ea,
Domnului să-I cântăm, căci cu slavă S-a proslăvit.*

536, 2

În irmosul de față, sfințitul melod se referă la cântarea întâi, alcătuită de Moise, și la cuvintele acesteia: Să cântăm Domnului, zice, Care cu poruncă dumnezeiască i-a poruncit lui Moise așa: „Spune-le fiilor lui Israel să pornească, iar tu ridică-ți toiagul, întinde-ți mâna asupra mării și despice-o!: să treacă fiii lui Israel prin mijlocul mării ca pe uscat!” Înсуși Domnul a uscat, cu porunca Sa, Marea Roșie, care era *neumblată* și de nestrăbătut cu picioarele goale. Apoi melodul adaugă și pricina pentru care era de nestrăbătut: fiindcă – zice – era *învălurată* de valurile pe care marea, prin firea ei, le înalță. E limpede că de aceea era ea *neumblată*, fiindcă era *învălurată*. Domnul nu numai că a uscat marea, ci a călăuzit și poporul lui Israel ca să o străbată pedestru și cu picioarele goale, ca pe uscat. De aceea să cântăm și noi Domnului, Care face asemenea minuni, acea cântare de biruință pe care au cântat-o israeliții, *căci cu slavă S-a proslăvit*.

Ieș. 14, 15-16

cf. Ode 1, 1/
cf. Ieș. 15, 1

Merită să ne întrebăm de ce poetul nu a spus aici doar *a uscat-o* (ἔξηράναντι), ci *iarăși a uscat-o* (ἀναξηράναντι)? Pentru a dezlega această

nedumerire vom spune că prepoziția ἄνω arată aici a doua uscare a apei de care pământul a avut parte, fiindcă prima dată pământul a fost uscat la crearea lumii, când era acoperit cu totul de ape, iar prin porunca lui Dumnezeu apele au fost adunate în deschizăturile pământului și s-a arătat uscatul: „Apele de sub cer să se adune într-o singură adunare și să se arate uscatul!“ Deci așa cum pământul a fost uscat atunci pentru prima oară prin despărțirea apelor, tot așa și acum pământul care se afla sub Marea Roșie a fost uscat a doua oară prin despărțirea săvârșită de Dumnezeu prin Moise. De aceea melodul nu a spus *a uscat-o*, ci *iarăși a uscat-o*, fiindcă prepoziția ἄνω are două sensuri: arată mișcarea și tinderea în sus, așa cu e ἄν-έβλεψεν, adică „a privit în sus“, sau ἄν-ελήφθη, adică „a fost răpit în sus“; mai arată reluarea sau repetarea aceluiași lucru, așa cum este ἀνα-λάβωμεν τὸν λόγον, adică „să reluăm cuvântul“, și ἀνά-μνησις ἐποίησα, adică „mi-am reamintit“, fiindcă reamintirea nu este altceva decât o a doua amintire a aceluiași lucru. Același sens îl are și aici prepoziția ἄνω, în ἀνα-ξηράναντι, *iarăși a uscat-o*, arătând nu altceva, ci uscarea din nou a pământului, după ce apa din Marea Roșie a fost despărțită.

Fc. 1, 9

cf. Mt. 14, 19

cf. FA. 1, 11

Tropar

Pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul, care este Însuși Hristos, Dumnezeu și om, le arată ucenicilor că, luând chip de rob, a fi Dumnezeu n-a socotit răpire, căci cu slavă S-a proslăvit.

În troparul de față, melodul s-a inspirat în întregime din acel cuvânt al apostolului, care zice despre Iisus Hristos: „Care, în chipul lui Dumnezeu fiind, n-a socotit răpire a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, asemenea oamenilor făcându-Se.“ Dumnezeiescul Gură de Aur și Teofilact tâlcuiesc acest cuvânt spunând că, atunci când cineva răpește o domnie sau o altă vrednicie, se teme să o lase deoparte, ca nu cumva să o ia altul, iar el să o piardă, pentru că nu a fost de la început a lui, ci a răpit-o cu nedreptate și tiranic. Dar când are prin fire domnia sau vrednicia de la tatăl său, o lasă cu ușurință deoparte, știind bine că nu o va pierde, pentru că, chiar dacă pare să o lase pentru un răstimp, iarăși o va lua înapoi. Tot astfel, zice, nici Fiului lui Dumnezeu nu I-a fost teamă să Se pogoare din vrednicia Sa dumnezeiască, aceea de a fi „în chipul“, adică în firea și-n ființa lui Dumnezeu, întocmai fiind prin fire cu Tatăl. Nu! Pentru că nu avea această vrednicie dumnezeiască prin

Flp. 2, 6

*cf. OFlp 7, 1,
PG 62, 228*

*cf. TFlp,
PG 124, 1161D*

răpire, ca dumnezeii mincinoși ai grecilor, ci o avea prin fire. De aceea a voit să Se pogoare și să ia chip de rob, adică firea omului înrobit sau, altfel spus, ca să Se facă om smerit. Deși a luat smerenia firii omenești, a păzit întregi înălțimea și vrednicia dumnezeirii, chiar dacă le avea pe acestea acoperite sub chipul smerit al omenității, ceea ce Pavel mai numește și „deșertare“.

cf. Flp. 2, 7

Așadar, același înțeles vrea să-l arate și sfințitul melod în troparul de față, drept care zice: Pogorârea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul și deșertarea Sa, care sunt Hristos Însuși, Cel ce este Dumnezeu și om deopotrivă (fiindcă poetul a pus, prin sinecdoacă, abstractul în locul concretului, adică *pogorârea* în loc de „Cel ce Se pogoră“); acest Dumnezeu-Cuvântul deci, prin faptul că a luat chip de rob, adică firea omului înrobit, le arată ucenicilor Săi că nu a socotit o răpire a fi El întocmai cu Tatăl și, de aceea, S-a deșertat pe Sine și S-a pogorât din vrednicia dumnezeirii pe care, deși S-a pogorât, o avea desăvârșită, fiindcă a îmbrăcat chipul robului nu prin schimbare, ci prin luare asupra-Și. Căci rămânând ceea ce era, adică Dumnezeu, S-a făcut ceea ce nu era, adică om, ca să-l îndumnezeiască pe om. Tot așa a tâlcuit acest tropar și tâlcuitorul anonim al canoanelor. Pe când celălalt tâlcuitor, Teodor, – nu știu de ce – nu l-a tâlcuit astfel, căci a spus că poetul a scris aici în mod eliptic: *le arată ucenicilor*. Ce le arată? Dragostea și smerenia. Unde? În troparele următoare. Deci, înțelept fiind el, eu neînțeleptul nu-mi dau seama de ce poetul a vrut să spună astfel, deoarece înțelesul acesta este anacolutic și nepotrivit.

Merită să ne întrebăm de ce melodul a spus: *Pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul*, întrucât lucrul acesta este limpede și pentru cei cu puțină minte și neînvățați. Așadar, pentru a dezlega această nedumerire, vom spune că, în Sfânta Scriptură, se vorbește despre felurite pogorări ale lui Dumnezeu: „Și S-a pogorât Domnul să vadă cetatea și turnul“; S-a pogorât în Sodoma: „Mă voi pogorî și voi vedea dacă faptele lor se potrivesc cu strigarea care a ajuns până la Mine“; Se pogoră în Egipt: „M-am pogorât dar să-l scap [pe Israel] din mâna Egiptenilor“; Domnul Se pogoră pe Sinai: „Pogorātu-S-a deci Domnul pe Muntele Sinai“; Îngerul Domnului S-a pogorât, adică Îngerul marelui sfat, la cei trei tineri din cuptor: „Iar îngerul Domnului s-a coborât odată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor“; Dumnezeu S-a pogorât la Moise, în stâlp de nor, și la Ilie; și multe alte pogorări se află în Sfânta Scriptură. Însă Cuvântul ipostatic al lui Dumnezeu Se pogoră în anii cei din urmă, prin pogorâre dumnezeiască, făcându-Se asemenea mie, fără de păcat, adică om desăvârșit pentru mântuirea mea.

Fc. 11, 5

Fc. 18, 21

Ies. 3, 8

Ies. 19, 20

Ode 7, 25/

Dan. 3, 49

cf. Num. 12, 5

cf. 3 Împ. 19, 9 s.u.

Prin urmare, fiindcă sunt așa de multe pogorârile lui Dumnezeu în Scriptură, melodul a fost nevoit să lămurească aici care a fost această pogorâre negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul, și spune că e întruparea Sa, care nu este altceva decât însoțirea, adică unirea neconfundată și neîmpărțită a celor două firi, a celei dumnezeiești și a celei omenești, într-un singur ipostas, *care este Însuși Hristos, Dumnezeu și om* deopotrivă. Această pogorâre a lui Dumnezeu-Cuvântul este *negrăită* și neînțeleasă de nicio rațiune și de nicio minte. De aceea Dionisie Areopagitul a spus: „Dar și lucrul cel mai vădit din toată teologia, adică dumnezeiasca plămădire a lui Iisus după asemănarea noastră, este negrăită pentru orice rațiune și necunoscută oricărei minți, chiar și pentru îngerul dintâi dintre cei mai de frunte.“ Vrednice de amintit sunt și cele spuse de Zonaras în tâlcuirea sa la glasul 1 din Octoih, privitoare la pogorârea lui Dumnezeu-Cuvântul: „Pogorârea Cuvântului nu este gândită ca mutare din loc din sânurile lui Dumnezeu-Tatăl, din ceruri la firea noastră, pe pământ. Căci pretutindeni fiind și pe toate plinind în chip necircumscris, este și pururea în sânurile Tatălui, și în toată lumea sensibilă și inteligibilă, și în toate părțile lumii, străbătând fără amestecare toate lucrurile într-un chip negrăit și nerostit. Dar unirea Cuvântului cu firea omenească – adică întruparea – și însoțirea dumnezeirii cu omenitatea într-un singur ipostas este și se numește, pentru noi, «pogorâre», așa cum spune și melodul [Cosma]: *Pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul*. Această pogorâre a lui Dumnezeu-Cuvântul s-a făcut pentru noi urcare, căci marele Atanasie a spus: «În același timp Cuvântul S-a făcut trup, ceea ce înseamnă pogorârea Cuvântului, și în același timp trupul s-a făcut Cuvânt datorită însoțirii într-un singur ipostas, ceea ce înseamnă înălțarea trupului.»“

ND II, 9,
PG 3, 648A

cf. Term,
PG 28, 544D

Tropar

Însumi am venit ca lui Adam celui ce sărăcise să-i slujesc, cu al cărui chip Mă îmbrac de bunăvoie Eu, Plămăditorul, Cel bogat cu dumnezeirea, și ca să-Mi pun sufletul răscumpărare pentru dânsul, Cel nepătimitor cu dumnezeirea.*

Deși sfințitul Cosma a înfățișat, în troparul anterior, smerenia nemărginită pe care a arătat-o Cuvântul lui Dumnezeu, pogorându-Se și înomenindu-Se în chip de negrăit, drept care marele Vasile a spus: „Facerea cerului și a pământului, a mării și a aerului, facerea celor mai mari

* În alte locuri este scris: *διακονήσων* și *θήσων*, *să slujesc* și *să-Mi pun*, ceea ce presupune

OPs 44, 5,
PSB 17, p. 290

stihii ale lumii și, dacă te mai gândești și la facerea celor mai presus de lume și a celor de sub pământ, toate acestea nu arată atât de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvântul, cât iconomia întrupării și pogorârea la smerenia și slăbiciunea firii omenești.* Deci, deși sfințitul melod a înfățișat în troparul anterior smerenia lui Dumnezeu-Cuvântul, o înfățișează și în cel de față. Cuvântul cel mai presus de ființă nu doar S-a pogorât și S-a făcut om pentru noi, ci – o, nemărginit pogorământ! – a primit și să ne slujească pe noi, robii Săi, cu propriile Sale mâini, așa cum El Însuși a zis: „Căci cine este mai mare: cel ce stă la masă, sau cel ce slujește? Oare nu cel ce stă la masă? Dar Eu, în mijlocul vostru, sunt asemenea celui ce slujește“; și iarăși: „Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci El să slujească.“

Lc. 22, 27

Mt. 20, 28

Melodul nu se referă, în troparul de față, doar la smerenia lui Dumnezeu-Cuvântul, ci și la deplina și covârșitoarea Sa dragoste pentru noi, datorită căreia Și-a pus pentru noi sufletul spre moarte, fiindcă El Însuși a spus: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are: să-și pună cineva viața pentru prietenii săi.“ Și iarăși a zis: „Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci El să slujească și să-și dea viața răscumpărare pentru mulți [adică pentru toți].“ A zis și Pavel: „Căci unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: Omul Hristos Iisus, Cel ce S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți.“ Așadar, melodul Îl înfățișează mai întâi pe Stăpânul Hristos spunându-le ucenicilor: Eu am venit în lume ca să slujesc făpturii Mele, lui Adam, adică omului, cu al cărui chip Eu, Plămăditorul său, M-am îmbrăcat de bunăvoie; și Eu, Cel bogat cu dumnezeirea, am venit să-i slujesc lui Adam, cel ce sărăcise din pricina neascultării. Aici, melodul s-a inspirat de la Pavel, care zice: „Căci cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos; că El, bogat fiind, a sărăcit de dragul vostru, pentru ca voi prin sărăcia Lui să vă îmbogățiți.“

In. 15, 13

Mt. 20, 28

1 Tim. 2, 5-6

2 Cor. 8, 9

mai mult meșteșug, pentru că principalele verbe de mișcare, așa cum este și ἐλήλυθα, *am venit*, se construiesc mai degrabă cu participiul viitor decât cu infinitivul. Dar fiindcă Evanghelistul a folosit infinitivul, de aceea și noi l-am urmat pe el (cf. Mt. 20, 28).

* De aceea și tâlcuitorul anonim, plecând de aici, a definit ce este iconomia, spunând așa: „Iconomia înseamnă pogorârea de bunăvoie din propria măreție, pe care Dumnezeu-Cuvântul a lucrat-o spre mântuirea noastră.“ Iar înțeleptul Nichita de Serres zice așa: „La oameni, iconomia înseamnă administrarea lucrurilor în interesul lor, însă la Dumnezeu, iconomia înseamnă pogorârea de bunăvoie din propria-I măreție“ [TCuv45, PG 127, 1321D].

Apoi Îl înfățișează a doua oară pe Domnul zicându-le ucenicilor Săi: Eu nu am venit doar să slujesc omului, ci și să-Mi pun sufletul, adică viața, ca preț de răscumpărare pentru el sau, altfel spus, am venit ca Eu, Cel ce sunt *nepătimitor cu dumnezeirea*, să pătimesc, să Mă răstignesc și să mor pentru om; căci aceasta este definiția dragostei nemărginite: a muri pentru cei iubiți, așa cum s-a spus mai sus. De ce Iisus, Cel dulce la faptă și la nume, le-a spus aceste lucruri sfinților Săi ucenici? Bineînțeles, nu pentru altceva decât pentru a-i îmboldi să-L imite pe Învățător, așa cum El Însuși a spus-o în chip limpede. Căci după acea înfricoșătoare spălare, când Făcătorul și Preaînaltul Stăpânitor al universului a spălat cu mâna Sa picioarele bietei Sale făpturi și chiar pe-ale trădătorului Său, le-a zis celor spălați: „Cunoașteți ce v-am făcut Eu vouă? Voi Mă numiți pe Mine Învățătorul și Domnul, și bine ziceți, căci sunt. Deci dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat vouă picioarele, și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora; că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, și voi să faceți.“ *In. 13, 12-15*

Și dacă Eu, Cel bogat, zice, am slujit lui Adam, cel ce a sărăcit, atunci și voi sunteți datori să slujiți fraților voștri cu care sunteți împreună-săraci. Și dacă Eu Mi-am pus sufletul din dragoste pentru voi, atunci și voi sunteți datori să aveți o astfel de dragoste unul față de altul. Privitor la prețul de răscumpărare, am spus îndeajuns în tâlcuirea la *Epistola întâi către Timotei*.

cf. Nicodim, *TEP*,
pp. 102-103

Cântarea a 8-a. Irmos

*Focul neistovit, hrănit cu nesfârșită materie, înfricoșatu-s-a de trupul
cel neîntinat și cu sufletul de-o podoabă al tinerilor celor curați, și s-a depărtat.
Iar văpaia cea pururea vie ofilindu-se, cântare vecuitoare se cânta: Pe Domnul,
toate lucrurile, lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!*

Acest irmos povestește minunea care s-a petrecut în cuptorul babilonian, anume că focul, ca și cum s-ar fi înfricoșat și s-ar fi rușinat de virtutea acelor sfinți trei tineri, precum și de curăția sufletului și a trupului lor, nu i-a atins cu nimic și nu le-a vătămat nici cel din urmă fir de păr, ci *s-a depărtat* de la ei *ofilindu-se*. Și, rourați fiind în mijlocul focului, tinerii cântau acea cântare minunată și de obște: *Pe Domnul, toate lucrurile, lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii*.

cf. Ode 8, 34/
cf. Dan. 3, 57

Se cade să știm că acest irmos este înțesat cu metafore și hiperbole, cele două figuri de stil ale retoricii. Metaforă este atunci când un cuvânt care denumește

în sens propriu și firesc un lucru este folosit² și pentru un alt lucru, dar nu în sens propriu, ci figurat. Astfel, de pildă, se spune în sens propriu „picioarele animalelor“, iar metaforic se spune „picioarele scaunului“. Hiperbola este cuvântul care exagerează limitele naturii unui lucru, stârnind ascultătorilor uimire și mirare. De pildă, David zice despre valurile mării în mod hiperbolic: „Se urcau până la ceruri și se coborau până în adâncuri.“

Ps. 106, 26

Prin urmare, e o metaforă când melodul spune aici că focul s-a înfricoșat, fiindcă despre frică se vorbește, în sens propriu, doar în cazul ființelor vii și simțitoare, care se înfricoșează și se tem atunci când, speriate de ceva înfricoșător, căldura din corp se adună în inimă, iar părul se zbârleşte. Pe când focul, care nu este viu și simțitor, ce teamă sau frică ar putea avea? Negreșit că niciuna. Așadar, în sens metaforic se vorbește aici despre frică și teamă. Tot așa și figura de stil a hiperbolei este folosită în cazul aceluiași foc, pentru că melodul, ca să arate acea temere hiperbolică a focului, a spus că *s-a depărtat*, adică s-a retras și nu a cutezat să vatăme trupurile celor trei tineri.

Tot așa și când poetul a spus că trupul celor trei tineri era *neîntinat și de-o podoabă cu sufletul*, tot în mod hiperbolic a spus-o, fiindcă ce trup poate ajunge neîntinat într-o toată vreme ce Scriptura spune: „Cine va fi curat de tină? Nimeni, chiar dacă viața lui va fi doar o zi pe pământ“, sau cum poate trupul să fie *de-o podoabă cu sufletul*, materia cu imaterialul, lutul sau tina cu ceea ce a fost suflat de Dumnezeu? Prin urmare, acestea au fost spuse în mod hiperbolic. Doar asta ar putea cineva să zică: melodul a spus că trupul celor trei tineri era *neîntinat și de-o podoabă cu sufletul*, adică împodobit cu virtutea și curăția sufletului, pentru că acei tineri de trei ori fericiți s-au arătat binecinstitori lui Dumnezeu nu doar cu sufletul, ci și cu trupul, fiindcă nu au primit ca sufletul să se lepede de Dumnezeu, nici cu trupul nu și-au plecat genunchii ca să se închine la chipul lui Nabucodonosor și nici cu limba nu au mărturisit că acel chip e Dumnezeu, nici cu mâinile nu s-au întinat aducându-i jertfă ori tămâie.

Iov 14, 4

Se mai poate spune și în alt mod că trupul este *de-o podoabă cu sufletul*, atunci când harului lui Dumnezeu, care împodobește și luminează sufletul pe dinlăuntru, se strămută și se revarsă în afară, adică în trup, luminându-l și împodobindu-l. De aceea Grigorie al Tesalonicului, scriindu-i Xeniei,

² În traducere literală: „este transferat“ (μεταφέρεται), de unde μεταφορά, „transfer“, de unde avem cuvântul „metaforă“.

spune: „Așadar, mintea, când se face părtașă la acestea [la darurile dumnezeiești], îi strămută și trupului unit cu ea multe mărturii ale frumuseții dumnezeiești.“ De aceea chipurile celor trei tineri s-au arătat frumoase, precum s-a scris, nu numai datorită lepădării mâncărilor necurate, ci cu mult mai mult datorită harului lui Dumnezeu care locuia în sufletele lor și care se revărsa, în parte, și în trupuri.

Dar și atunci când melodul spune că focul cuptorului era *neistovit*, adică nu suferea de istovire, altfel spus, nu ostenea sau obosea, și că a fost hrănit cu *nesfârșită materie* de naft (adică naftă, cum e numită îndeobște), de smoală, de călți, de lemne de vie, acestea sunt hiperbole și metafore, odată ce focul obosește și se istovește în mod firesc, fiind alcătuit din materie grea, căci neistovirea este proprie doar lui Dumnezeu. Apoi focul nu se hrănește în sens propriu, fiind un lucru neînsuflețit, căci doar plantelor însuflețite și ființelor simțitoare le este propriu să se hrănească. Dar nici acea materie care era aruncată în cuptorul babilonian nu era *nesfârșită*, ci mărginită. Tot astfel și atunci când spune că văpaia cuptorului era *pururea vie* este tot o hiperbolă, la fel ca *neistovit*. Toate acestea, după cum am spus, se spun în sens propriu despre Dumnezeu sau, prin părtașie, și despre ființele imateriale și inteligibile și despre mintea omului aflată în lucrare. Dar și când spune că văpaia s-a ofilit e o metaforă și o hiperbolă, pentru că ofilirea în sens propriu ține doar de plante și de ierburi; despre ele se zice că se ofilesc. Doar dacă cineva va voi să spună că focul este numit „pururea viu“ și *neistovit* în sensul că oricâtă materie i s-ar da, pe toată o arde, iar prin mijlocirea materiei poate să nu se stingă, ci să rămână mereu arzând.

Unii (cum este și tâlcuitorul anonim), neînțelegând că melodul folosește aici figura metaforei și a hiperbolei, după cum spuneam, s-au gândit că e ciudat ca focul să fie numit „pururea viu“. De aceea au îndreptat cuvântul și, în loc să spună: *cea pururea vie* (*ἀειζώον*), au spus: *Celui pururea viu* (*ἀειζώω*), așa încât sintagma să fie atribuită lui Dumnezeu, adică: [*lui Dumnezeu,*] *Celui pururea viu, cântare se cânta*, numai că nu au înțeles bine și n-au îndreptat în mod potrivit. Dacă ei primesc că focul este *neistovit*, de ce nu primesc și că este „pururea viu“?, fiindcă amândouă înseamnă același lucru. Cântarea celor trei tineri este numită *vecuitoare* pentru că, după ce a fost rostită de aceștia, rămâne în tot acest veac, fiind cântată de generații și generații de oameni.

Identificat la Grigorie Palama, *PAth* 19, *ΓΠΣ* 5, p. 172
cf. *Dan. 1, 13*

Pe voi, atunci, toți vă vor cunoaște ca ucenici ai Mei, de veți păzi poruncile Mele, zice Hristos prietenilor Săi, mergând spre Patimă. Pace să aveți întru voi și cu toți și, cugetând în chip smerit, înălțați-vă! Și pe Mine, Domn cunoscându-Mă, laudați-Mă și Mă preainălțați în toți vecii!

Si în troparul de față, melodul Îl înfățișează pe Domnul învățându-i pe prietenii și pe sfinții Săi ucenici, pe când mergea de bunăvoie la Patimă, și îndemnându-i să păzească poruncile Sale cele dumnezeiești și făcătoare de viață. Deși Domnul a vorbit doar despre dragoste: „Întru aceasta vor

In. 13, 35

cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea dragoste unii pentru alții“, totuși ierarhul Cosma s-a gândit că dragostea este capul tuturor poruncilor și, ca urmare, în aceasta sunt cuprinse toate poruncile Legii Vechi și ale Noului Har. De aceea Pavel a spus: „Cel ce-l iubește pe altul a plinit legea. Pentru că porunca: să nu săvârșești adulter; să nu ucizi; să nu furi; să nu mărturisești strâmb; să nu poftesti și oricare alta se cuprind în acest cuvânt, adică: să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși“;

Rom. 13, 8-9

deci fiindcă de Dumnezeu insuflatul melurg a cugetat la aceasta, cuprinde în cuvântul său toate poruncile și zice ca din partea Domnului: O, prietenii și ucenicii Mei, de veți păzi toate poruncile Mele, al căror cap este dragostea, atunci negreșit toți oamenii vor cunoaște de aici că sunteți ucenicii Mei. Apoi melodul lămurește și care sunt celelalte porunci pe care trebuie să le păzească, anume pacea dintre ei, smerita-cugetare, credința tare în Hristos până la sfârșit și buna-cinstire. De aceea Îl înfățișează pe Domnul învățându-i pe ucenici și vorbind mai întâi despre pace: O, ucenicii Mei, pace să aveți întru voi și cu toți oamenii. Aici s-a inspirat de la Evanghelistul Marcu, care zice: „Aveți sare întru voi și trăiți în pace unii cu alții!“; și de la

Mc. 9, 50

In. 14, 27

Ioan: „Pace vă las vouă, pacea Mea dau vouă.“

De unde a preluat melodul propoziția *pace aveți întru voi*? Căci nu așa e scris în Evanghelie. Dar poate că s-a inspirat din cuvântul de mai sus al lui Marcu, adică: „Aveți sare întru voi.“ De ce a spus să aibă pace întru ei? Pentru că omul este alcătuit din suflet și trup, cele două elemente potrivnice, între care se află mereu război, potrivit apostolului: „Fiindcă trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; căci acestea se împotrivesc unul altuia.“ Așadar, fie clocotește mânia, fie spumegă pofta, fie celelalte patimi aflate în neorânduială se răscoală și războiesc rațiunea și mintea conducătoare. De aceea marele Vasile, înfățișând acest război, zice: „Imaginează-ți că

Gal. 5, 17

sufletul tău stă acum ca într-o balanță și este tras dintr-o parte de îngeri, iar dintr-alta de demoni. Oare spre care dintre ei îți vei înclina inima? Ce va birui în tine? Plăcerea trupului sau sfințenia duhului?” Din această pricină și Sfântul Mucenic Eustratie i-a spus cu înțelepciune tiranului Agricola: „Cunoaștem războiul cel neîndurător și neîncetat dintre sufletul și trupul nostru.” Prin urmare, Domnul le poruncește ucenicilor să împlânzească mai întâi acest război lăuntric al patimilor și fiecare să-și păzească pacea. Iar apoi le poruncește să trăiască în pace cu toți ceilalți oameni, fiindcă cel care nu are pace înlăuntru său cum va putea avea pace cu ceilalți? Căci e cu neputință astfel. De unde s-a inspirat melodul când a spus: *pace aveți ... cu toți?* Poate de la apostolul Pavel, care le scrie evreilor: „Căutați pacea cu toți”, precum și romanilor: „Dacă-i cu putință, pe cât ține de voi, trăiți în pace cu toți oamenii.”

*cf. ÎB 4,
PG 31, 432B*

*Simeon Meta-
frastul, VE 27,
PG 116, 500A*

Evr. 12, 14

Rom. 12, 18

Apoi Domnul îi învață pe ucenici să cugete smerit și să nu se mândrească, fiindcă, dacă vor cugeta smerit, vor fi înălțați de Dumnezeu, Care a zis: „Că tot cel ce se înalță pe sine va fi smerit, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța”; iar apostolul: „Nu vă gândiți la cele de slavă, ci spre cele smerite aplecați-vă”; și iarăși: „Nu faceți nimic din duh de ceartă, nici din slavă deșartă, ci întru smerenie unul să-l socotească pe altul mai de cinste decât pe el însuși.” După ce Domnul i-a învățat pe ucenici să aibă pace și smerită-cugetare, la urmă îi învață să aibă credință tare în El și bună-cinstire. Aceasta înseamnă să-L cunoască pe El ca Domn și Dumnezeu adevărat, iar apoi să-L laude potrivit cu dumnezeirea și să-L înalțe în toți vecii prin cântarea celor trei tineri. De aceea Domnul a zis către Tatăl: „Iar viața veșnică aceasta este: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis.” Și iarăși le-a zis ucenicilor: „Credeți în Dumnezeu, și în Mine credeți.” Dar și Solomon a spus: „Că a Te cunoaște pe Tine, aceasta e dreptatea întreagă și a-Ți cunoaște puterea, aceasta-i rădăcina nemuririi.” Așadar, bună este pacea, bună este și smerenia, cele două piscuri ale virtuților. Dar, dacă aceste virtuți nu se întemeiază pe buna-cinstire și pe credința în Dumnezeu și dacă această pereche sfântă a celor două virtuți nu este chivernisită de cele două din urmă, sufletul nu trage niciun folos de pe urma lor. Aceasta i-a învățat Domnul pe ucenicii Săi, fiindcă a rămâne cineva tare și neclintit în credință și în buna-cinstire este un lucru anevoios și rar. Așadar, e nevoie de ajutorul și de harul de sus pentru a izbuti. De aceea apostolii, după multele minuni pe care le făceau, Îl rugau pe Domnul să le sporească credința: „Sporește-ne credința”; iar Domnul vorbea cu nedumerire despre raritatea credinței: „Dar Fiul Omului, când va

Lc. 14, 11

Rom. 12, 16

Flp. 2, 3

In. 17, 3

In. 14, 1

Intel. Sol. 15, 3

Lc. 17, 5

Lc. 18, 8
TLc, PG 123,
1001D

veni, va găsi El oare credință pe pământ?“ A spus și Teofilact: „Așadar, când Domnul va veni pe nori, nu va găsi credință pe pământ, decât la pușini.“

De aceea dumnezeieștii Părinți laudă credința și o definesc în diferite feluri. Dumnezeiescul Vasile spune: „Credința este consimțirea neiscoditoare la cele auzite cu convingerea de adevărul celor vestite prin harul lui Dumnezeu.“ Chiril al Alexandriei zice: „Iar credința este ușa și calea spre viață și spre ridicarea din stricăciune la nestricăciune.“ Și iarăși: „Iar chipul credinței este îndoit: unul este dogmatic, constând în consimțirea sufletului la ceva, de pildă: «Cel ce crede într-Însul nu este judecat»; altul, cel dăruit de Hristos prin har: «Unuia i se dă prin Duhul cuvânt de înțelepciune; iar altuia, cuvânt de cunoaștere, potrivit Aceluiași Duh», credință care nu e numai dogmatică, ci lucrătoare a celor mai presus de om, putând muta și munții.“ Ioan Damaschin zice: „Credința [...] este încredințarea neîndoielnică și nădejdea neșovăielnică în cele făgăduite nouă de Dumnezeu și în izbânda cererilor noastre.“ Iar Isidor Pelusiotul zice: „Rațiunea este un lucru dumnezeiesc, virtutea este un lucru și mai dumnezeiesc, iar buna-cinstire este lucrul cel mai dumnezeiesc. Așadar, cel împodobit cu rațiunea, cu fapta și cu credința este de neîntrecut, prealăudat și vrednic de culmea fericirii. Dar cel lipsit de una dintre acestea se micșorează atât cât este de mare și lipsa aceleia.“ Și iarăși, scriindu-i lui Ofelie Grămăticul, zice: „Noi hotărnicim ca adevărată filozofie pe cea care nu trece cu vederea nimic din cele ce țin de buna-cinstire și de virtute.“

In. 3, 18
1 Cor. 12, 8;
1 Cor. 13, 2
TIn, fragmente din
cărțile VII și VIII,
PSB 41, p. 755
cf. Dogm 83 (IV,
10), PG 94, 1128A

Ep III, 118,
PG 78, 821C

Ep V, 558,
PG 78, 1637A

Tropar

Potrivnică rânduiei păgânești să vă fie vouă stăpânirea peste cei de un neam cu voi, căci nu sorț al Meu este voința cea volnică, ci tiranie. Deci cel ce voințește a fi între voi fruntaș, să fie mai mic decât toți ceilalți. Și pe Mine, Domn cunoscându-Mă, lăudați-Mă și Mă preainălțați în toți vecii!

Elodul s-a inspirat în acest tropar de la Evanghelistul Marcu, pentru că după ce acesta a povestit întâmplarea cu fiii lui Zevedeu – zic de Iacov și de Ioan –, cum au cerut ei locul din față, adaugă mai apoi cuvintele pe care Domnul le-a rostit celor zece sfințiți apostoli ca să le ștergă din inimă o asemenea iubire de slavă. Spune așa: „Știți că cei ce se socotesc conducători ai neamurilor domnesc peste ele și cei mari ai lor le stăpânesc [sau, după Luca: „cei ce le stăpânesc se cheamă binefăcători“]; dar între voi să nu fie așa, ci cel ce va vrea să fie mare între voi, să fie slujitorul vostru și cel ce va vrea să fie

Lc. 22, 25

întâiul între voi, să le fie tuturor slugă.“ Prin urmare, sfințitul melod zice că Stăpânul Hristos, îndemnându-i pe sfinții săi ucenici la virtutea smereniei, le-a spus că în domniile și tiraniile împăraților și neamurilor din afară cel mai mare domnește peste cei mai mici, iar cel mai puternic stăpânește peste cei mai slabi. Dar între voi, ucenicii Mei, puterea și stăpânirea asupra celor *de un neam* cu voi se cade să fie *potrivnică*, adică opusă rânduiei și obiceiului păgânilor, pentru că stăpânirea tiranică nu e *sort al Meu*, nici poruncă și lege a Mea, ci libertatea de alegere și alegerea cumpănită, cu care neamul omenesc a fost cinstit de la început. Adică se cuvine să domniți cu smerenie și blândețe peste ceilalți, dacă aceștia voiesc și cumpănesc astfel, iar nu cu mândrie și stăpânire tiranică, fără voia lor. Așadar, oricine dintre voi vrea să fie cel dintâi și căpetenie, acela să nu iubească întâietatea, nici să stăpânească peste ceilalți cu tiranie și mândrie, ci să fie cel mai mic dintre toți și să se smerească slujind celorlalți cu dragoste, îmbrățișând smerenia, care înalță, fiindcă tot așa sunt și Eu în mijlocul vostru, asemenea celui ce slujește.

Mc. 10, 42-44

De aceea corifeul Petru le scrie arhierilor și păstorilor astfel: „Pe cei dintre voi care sunt preoți îi îndemn eu, cel împreună-preot și martor al patimilor lui Hristos [...]. Păstoriți turma lui Dumnezeu ce vi s-a dat în seamă, veghind asupra ei nu de nevoie, ci de bunăvoie, după Dumnezeu, nu pentru câștig rușinos, ci din tragere de inimă, nu ca și cum ați fi stăpânii celor ce v-au căzut la sorți, ci voi făcându-vă pilde ale turmei.“ Iar Pavel le scria galatenilor să slujească unul altuia, atât cei mai mici celor mai mari, cât și cei mai mari celor mai mici; căci zice așa: „Fiindcă voi, fraților, ați fost chemați la libertate; numai să nu vă folosiți libertatea ca prilej de a-i sluji trupului, ci slujiți-vă unul altuia prin dragoste“, pentru că popoarele care sunt supuse prin tiranie se depărtează cu ușurință de mai-marii lor. De aceea Grigorie Teologul a spus: „Cel supus prin silire cândva se va răzvrăti.“ Iar Sinesiu a spus așa: „E de admirat cârmuitorul nu de care se tem supușii săi, ci de dragul căruia se tem.“³

1 Ptr. 5, 1-3

Gal. 5, 13

cf. Cuv12, 5,
PG 35, 849B

cf. Reg 9,
PG 66, 1073C

Așa a lămurit tâlcuitorul anonim cuvintele: *căci nu sort al Meu este tirania, ci voința cea liberă* (γνώμη αἰθαιρετος)⁴. Însă Teodor tâlcuiește astfel:

³ Prelegere ținută în fața Împăratului Arcadie. Ideea de față a fost preluată de el de la Plutarh, *Aratos* 25 (*Vieți Paralele*, vol. V, p. 419).

⁴ Până aici este expusă tâlcuirea anonimului, adică a lui Grigorie Pardos, care la acest tropar are o lecțiune diferită de cea a lui Teodor Prodromos. La Grigorie, textul este așa: οὐ κληρος γὰρ ἐμὸς τυραννίς, γνώμη δὲ αἰθαιρετος (*Vaticanus gr.* 1926, f. 9^v), *căci nu sort al Meu este tirania, ci voința cea liberă*, pe când la Teodor e: οὐ κληρος γὰρ ἐμὸς, τυραννίς

voința cea volnică (γνώμη αὐθαίρετος) – adică atunci când cineva face toate lucrurile după propria-i voie și plăcere, anume în chip despotic, fără să se lase înduplecat și să asculte de cineva –, aceasta nu e sorțul și nici legiuirea și porunca Stăpânului Hristos, ci e tiranie barbară, crudă și inumană. În conglăsuire cu el zice și Zonaras la glasul al 8-lea din Octoih: „Împărăția legiuită înseamnă conducere, iar tirania – *voința volnică*, ce se folosește de forță pentru a-și împlini propriile voi, punându-le drept lege.“

Cântarea a 9-a. Irmos

Mărit-ai, Hristoase, pe ceea ce Te-a născut, Născătoarea de Dumnezeu, dintru care Tu, Plămăditorul nostru, asemenea nouă Te-ai îmbrăcat cu trup pătimitor, dezlegătorul greșelilor noastre din neștiință; pe ea fericind-o toate neamurile, pe Tine Te mărim.*

538, 8

Ode 9, 46/Lc. 1, 46

Ode 9, 49/Lc. 1, 49

Deoarece cântarea a noua este poemul Sfintei și de Dumnezeu Născătoarei și Fecioarei Maria, de aceea sfințitul Cosma se inspiră aici din propriile ei cuvinte, adică din: „Mărește sufletul meu pe Domnul“, și din prorocia pe care Împărăteasa a toate a rostit-o despre ea: „Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic.“ Așadar, întorcându-și melodul cuvântul către Mântuitorul Hristos, zice: O, Dumnezeu și Omule, Iisuse Hristoase, Tu ai mărit-o pe Născătoarea de Dumnezeu, Maica Ta, așa cum și ea, la rândul ei, Te-a mărit la începutul cântării sale preadulci de Maică a lui Dumnezeu, cum s-a spus deja. Tu ai mărit-o pe ea pentru că ai făcut cu ea minuni nenumărate, ale căror înălțime, adâncime, lărgime și lungime e cu neputință ca mintea să le gândească, limba să le grăiască, condeii să le descrie, fiindcă acestea sunt de nedescris, de negrăit și de neînțeles. De aceea doar cu mirarea și cu tăcerea trebuie să fie cinstite și mărite, pentru că Tu, Hristoase, ai arătat-o pe ea mai cinstită decât heruvimii cei cu mulți ochi și mai slăvită decât serafimii cei cu câte șase aripi.

Căci *dintru care*, adică din preacuratul ei sânge, Tu, Plămăditorul și Dumnezeu nostru, Te-ai îmbrăcat cu *trup pătimitor asemenea nouă*. Iar pătimirea

δὲ γνώμη αὐθαίρετος (London, BL, Add MS 10071, f. 93^v), *căci nu sorț al Meu este voința cea volnică, ci tiranie*. Diferența constă în cele două sensuri ale lui αὐθαίρετος: cel inițial de „ales de bunăvoie“, cum l-a înțeles Grigorie, și cel de-al doilea, tardiv, de „samavolnic“, cum l-a înțeles Teodor. Deosebirea de înțelegere a condus la mutarea virgulei și a particulei adverbative δέ. Vezi și troparul în original la p. 538, rr. 1-2, precum și aparatul critic.

* Așa este scris la cei doi tâlcuitori ai canoanelor, la Teodor și la anonim, și așa este tâlcuit. Însă la alții este scris: ἀμπλακημάτων, *păcatelor*.

asemănătoare dintre trupul dumnezeiesc și ipostatic al Domnului și trupul nostru simplu este înțeleasă doar în privința patimilor firești, constrângătoare și alcătuitoare ale trupului, care mai sunt numite și „lipsite de păcat“ și „nevinovate“. Acestea sunt foamea, setea, frigul, căldura, somnul, osteneala, durerea, lovirile, împungerea, pătimirea, răstignirea, moartea și cele asemenea*, pe când păcatul Domnul nu l-a luat asupra-Și, fiindcă păcatul este potrivit firii și străin de ea. Dar nici partea seminală și de naștere nu a avut-o Domnul, iar de acest lucru ne încredințează Ioan Damaschin, care zice: „[Domnul] nu a avut partea seminală și de naștere, fiindcă însușirile Ipostasurilor dumnezeiești sunt neschimbătoare și e cu neputință ca Tatăl sau Duhul să devină Fiu. De aceea Fiu al Omului nu s-a făcut decât numai Fiul lui Dumnezeu, pentru ca însușirea să rămână neschimbată. Apoi un ipostas se unește doar cu un ipostas de aceeași natură. Nu mai există un astfel de ipostas [Is.: „Nu mai este un astfel de ipostas⁵]: Fiu al lui Dumnezeu și Fiu al Omului, pentru că este doar un singur Fiu născut dintr-un singur Tată și Unul singur dintr-o singură Maică: Fiu al lui Dumnezeu și Fiu al Omului, Dumnezeu și Om.“ După ce a spus că Domnul a luat asupra-Și *trup pătimitor asemenea nouă*, zice mai apoi că acesta este *dezlegătorul greșelilor noastre din neștiință*, ca prin pătimirea asemenea nouă să arate că trupul Domnului este, prin fire, cu adevărat omenesc, și ca prin faptul că este *dezlegătorul greșelilor noastre din neștiință* să arate harul pe care l-a primit de la dumnezeirea care l-a luat asupra-și prin unirea ipostatică și prin întrepătrunderea celor două firi.

Volunt 37,
PG 95, 176CD

Notăm însă că patimile firești și nevinovate de mai sus nu au fost constrângătoare și pentru Hristos, așa cum sunt pentru noi, ci toate au fost din dorință și de bunăvoie. Așadar, dumnezeiescul Ioan Damaschin spune despre patimile firești și nevinovate în capitolul 64 din cartea a III-a din *Despre credință*: „Mărturisim că Domnul a luat asupra-și toate patimile

* De notat că, potrivit Sfântului Chiril, omenitatea Domnului a avut toate însușirile ipostatice pe care le au ipostasurile celorlalți oameni, în afară doar de însușirea deplină, care este faptul de a nu ființa prin sine ca celelalte, ci de a ființa în ipostasul lui Dumnezeu-Cuvântul. Această însușire a ipostasurilor este asemenea unui fundament și unei temelii pentru toate celelalte însușiri, fiindcă de aceea se și numește „insușire deplină“. Doar că celelalte însușiri ipostatice ale omenității Domnului puteau fi percepute și prin simț, pe când însușirea integrală a acesteia nu era percepută și prin simț, ci era și este înțeleasă doar de minte. Dar, mai bine zis, este ascunsă chiar și de minte și neînțeleasă de orice fire creată, înțeleasă doar de Dumnezeu-Cuvântul [neidentificat].

⁵ Mențiunea cu trimitere la Isaia nu a fost identificată în cartea prorocului.

naturale și nevinovate ale omului [...] în afară de păcat, fiindcă acesta nu e natural [...]. Așadar, le-a luat pe toate asupra-Și ca pe toate să le sfințească. A fost ispitit și a biruit ca să ne agonisească biruința [...]. Fără îndoială că patimile noastre naturale erau în Hristos atât după fire, cât și mai presus de fire. Erau după fire fiindcă se mișcau în El când îngăduia trupului să pătimească cele proprii lui; iar mai presus de fire, pentru că cele naturale nu conduceau în Domnul voința Sa, căci nimic constrâns nu era văzut la El, ci toate erau voite, fiindcă a flămânzit de bunăvoie, a însetat de bunăvoie, S-a temut de bunăvoie, a murit de bunăvoie.“

*Dogm 64 (III,
20), PG 94,
1081A-1084A*

A spus și dumnezeiescul Ierotei în *Elemente teologice*, la Dionisie Areopagitul: „Dacă [Fiul lui Dumnezeu] a venit din iubire de oameni până la firea noastră, și Cel mai presus de dumnezeire S-a făcut cu adevărat ființă și S-a numit «bărbat» [...], are totuși elementul mai presus de fire și mai presus de ființă [...]. Și lucrul cel mai nou dintre cele noi este că în cele firești ale noastre era mai presus de fire, iar în cele după ființă era mai presus de ființă.“

*ND II, 10,
PG 3, 648D-649A*

Dar și Zonaras, tâlcuind cuvintele „Moarte răbdând pentru mine...“ din troparul de la glasul 1 din Octoih, spune această cugetare îndeobște primită: „Toate cele omenești se aflau în Hristos după fire și mai presus de fire, pentru că zămislirea Sa cea din pântecel Preasfintei Fecioare era după fire, întrucât era din sângele ei; dar faptul că nu era din sămânță de bărbat, ci de la Duhul Sfânt, era mai presus de fire. Iar foamea și setea și osteneala și moartea erau lucrate potrivit nouă și mai presus de noi; în chip firesc și, totodată, mai presus de fire. Întrucât acestea erau după fire și cu adevărat în trupul Său, ele erau în chip firesc și asemenea nouă; dar întrucât erau doar când voia și cum voia El, erau mai presus de fire și mai presus de noi, căci însușirea și mișcarea firii Sale omenești urmau oricând poruncii și voinței Sale dumnezeiești, fără să se împotrivescă nicidecum într-o nimic.“

Întrucât unele păcate sunt făcute cu știință, iar altele din neștiință, cineva și-ar putea arăta nedumerirea de ce melodul spune aici că trupul Domnului este dezlegător nu al tuturor păcatelor, ci doar al *greșelilor din neștiință*. Fiindcă s-ar putea ca unii mai simpli să creadă că trupul Domnului este dezlegător doar al păcatelor făcute din neștiință, nu și al celor făcute cu știință. Prin urmare, ca să dezlegăm această nedumerire, spunem că da, păcatele se împart în cele făcute cu știință și în cele făcute din neștiință. Însă toate aceste păcate mai sunt numite și „greșeli din neștiință“ dintr-o altă pricină, adică în clipa în care omul face păcatul, amăgit fiind de plăcerea

acestui și orbit de patimă și de diavol, chiar și păcatele acestea bine știute de om, cum sunt curvia sau furtul, pare-se că nu le mai știe, fiindcă mintea și partea conducătoare a sufletului îi sunt întunecate.

De aceea prorocul David se tânguiește că a păcătuț din pricina nebulnietei și a neștiinței: „Împuțitu-s-au și au putrezit rănile mele din pricina nechibzuită mele“, cuvinte pe care marele Vasile, tâlcuindu-le, spune: „Iar «nechibzuită» numește fapta nechibzuită făcută din nechibzuită, fiindcă orice păcat este făcut din nechibzuită. Și întrucât chibzuită (ή φρόνησις) este o virtute, pe toate cele săvârșite în ea le dovedește vrednice de laudă și de virtute.“ De aceea și cei vechi defineau chibzuită ca împărăteasă a tuturor virtuților, fără de care nicio virtute nu poate fi înfăptuită sau numită. De aceea și Socrate numea toate virtuțile „forme ale chibzuită“, fiindcă erau izbutite prin mijlocirea chibzuită.

Ps. 37, 6

OP37, 3,
PG 30, 92CDcf. Aristotel,
EN 1144b

Tropar

Toată întinăciunea cea plină de patimi lepădând, cunoștință chibzuită, vrednică de dumnezeiasca Împărăție, luați – zis-ai mai înainte apostolilor Tăi, Tu, Înțelepciunea a toate –, întru Care veți fi slăviți, strălucind mai luminat decât soarele.

38, 9

În troparul de față se pare că melodul s-a inspirat din acea parabolă a Domnului, pe care o înfățișează Evanghelistul Matei: „Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor omului împărat care i-a făcut nuntă fiului său“ și: „Iar împăratul, intrând să-și vadă oaspeții, a văzut acolo un om care nu era îmbrăcat în haină de nuntă“, și: „Leați-l de picioare și de mâini, luați-l de aici și aruncați-l în întunericul cel mai din afară!“ Așadar, pornind poetul de aici, zice: O, Doamne, cel ce ești cu adevărat Înțelepciunea Tatălui, prin Care s-au făcut toate, Tu le-ai spus de mai înainte sfinților Tăi apostoli următoarele: O, ucenicii și apostolii Mei, lepădați și dezbrăcați-vă de orice întinăciune *plină de patimi* din sufletul vostru, ca de o haină întinată și necurată, și luați în schimb și vă îmbrăcați cu *cunoștința* (γνώμη) cea virtuoașă și *chibzuită*, care este un veșmânt vrednic de nuntă și de Împărăția Mea, în care veți fi slăviți în chip măreț, fiindcă veți străluci mai mult decât soarele, așa cum Domnul a spus în altă parte: „Atunci cei drești vor străluci ca soarele în Împărăția Tatălui lor“, unde cuvântul ὥς, „ca“, nu este un adverb comparativ, ci un element de intensificare, în loc de „mai mult decât“. De aceea sfințitul Teofilact tâlcuiește astfel: „Deoarece credem că soarele este cel mai strălucitor dintre toate astrele, de aceea compară strălucirea

Mt. 22, 2. 11. 13

Mt. 13, 43

dreptilor cu soarele, pentru că strălucesc mai mult și decât soarele, ca Hristos, fiindcă și ei vor fi dumnezei.“ De notat că tâlcuitorul anonim l-a înțeles adverbial pe *ἐπάξιον*, adică în sensul acesta: „Cunoștință chibzuită luați, făcându-vă cu vrednicie cetățeni ai dumnezeieștii Împărății.“

Tropar

Uitându-vă la Mine – zis-ai, Doamne, ucenicilor Tăi –, nu cugetați la cele înalte, ci spre cele smerite aplecați-vă. Beți paharul Meu pe care Eu îl beau, că întru Împărăția Tatălui veți fi slăviți împreună cu Mine.

Si acest tropar îi îndeamnă la smerenie pe apostolii Domnului, Căruia melodul Îi zice: O, Iubitorule de oameni, Hristoase, Tu le-ai spus sfinților Tăi ucenici: O, voi, ucenicii Mei, uitându-vă la Mine, la pogorârea și la smerenia Mea, să vă fie spre pildă, învățând de la Mine că sunt blând și smerit cu inima; *nu cugetați la cele înalte, ci spre cele smerite pogrâți-vă*. Aici s-a inspirat de la Pavel, care le scrie romanilor: „Nu cugetând la cele înalte, ci spre cele smerite aplecându-vă.“ Apoi le prevestește că se vor face părtași la patimile și la moartea Sa, fiindcă asta vrea să arate cuvântul pe care l-a spus lor: Voi veți bea paharul morții Mele, pe care îl voi bea și Eu. Aici s-a inspirat de la Evanghelistul Matei, care o înfățișează pe mama fiilor lui Zevedeu cerându-I Domnului locurile cele dintâi pentru cei doi fii ai săi, adică Iacov și Ioan, pe care potolindu-i Domnul și îndemnându-i la smerenie, le-a spus: „Nu știți ce cereți. Puteți oare să beți paharul pe care-l voi bea Eu?» Iar ei I-au zis: «Putem».“

Apoi Domnul le spune apostolilor că nu se vor face doar părtași la patima și la moartea Sa, ci vor fi și slăviți împreună cu El în Împărăția Tatălui. Și, ca și cum i-ar fi mângâiat, le zice așa: O, ucenicii Mei, nu doar veți bea împreună cu Mine paharul cel lipsit de cinste și amar al pătimirii și morții Mele, ci veți bea și paharul cel dulce și cinstit pe care Eu îl voi bea, nou și nestricat, împreună cu voi în Împărăția Tatălui Meu, așa cum v-am făgăduit vouă, zicând: „De acum nu voi mai bea din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru Împărăția Tatălui Meu“, pentru că e nedrept ca voi, cei ce v-ați împărțit din paharul lipsit de slavă, să nu vă împărtașiți și din paharul slavei Mele. Că e drept ca voi, cei ce pătimiți împreună cu Mine, să fiți slăviți împreună cu Mine. De aceea a zis și apostolul: „Dacă pătimim împreună cu El, ca să ne și slăvim împreună cu El.“

Teodor mai adaugă că aproape toate troparele din această tricântare au fost inspirate din acea pericopă din Sfintele Evanghelii despre care am vorbit mai sus, adică cea care o înfățișează pe mama fiilor lui Zevedeu rugându-L pe Domnul și zicându-I: „Zi ca acești doi fii ai mei să șadă unul de-a dreapta și altul de-a stânga Ta întru Împărăția Ta“, și auzind ceilalți zece, s-au mâniat pe cei doi frați. Însă Domnul, chemându-i (adică pe cei doisprezece), le-a spus cele arătate în troparele de mai sus. Însă înțelesurile din aceste tropare au fost inspirate și din alte locuri, nu doar din această pericopă, după cum e limpede și pentru cititori.

Mt. 20, 21

Fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm tricântarea de față, să ne facem și plinitori ai acestor înțelesuri cerești și cu totul morale, care sunt scrise în ea, adică să fim smeriți cu cugetul și să nu gândim la cele înalte; să avem pace în noi și cu ceilalți; să păzim poruncile făcătoare de viață și luminoase ale Domnului, fiindcă paza acestora este semnul și trăsătura ucenicilor lui Hristos. Să rămânem tari și neclintiți în credința și cunoștința preadulcelui și învățătorului nostru Hristos, cunoscându-L și mărturisindu-L pe El ca Domn și Dumnezeu adevărat. Iar mai presus de toate, să fim râvnitori – dacă împrejurarea și nevoia o cer⁶ – în a bea și noi paharul cel aspru al morții din dragoste pentru Mântuitorul și Izbăvitorul nostru. Dacă vom fi împreună-părtași la patimile și la moartea Sa, negreșit că vom fi împreună-părtași și la slava și la Împărăția Sa cerească, pe care fie ca toți să le dobândim cu harul și cu iubirea de oameni a lui Iisus Hristos, Cel ce vine de bunăvoie spre a Sa pătimire pentru mântuirea noastră,

Căruia fie slava și puterea împreună cu Tatăl
și cu Duhul Sfânt în veci.

Amin.

⁶ Îndemn la martiriu în contextul stăpânirii și persecuției otomane la acea vreme. Sfântul Nicodim a alcătuit o carte cu vieți de mucenici din acea vreme, anume *Noul Martirologhion* [vezi bibliografia autorului: NICODIM AGHIORITUL, *NM*].

Τριώδιον τῆς Μεγάλης Δευτέρας
Ποίημα Κοσμᾶ Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς
Τῆ Δευτέρας

1 517

Ἦδὴ α. Ἦχος β. Ὁ Εἰρμός

«Τῷ τὴν ἄβατον' κυμαιομένην θάλασσαν' θείῳ αὐτοῦ προστάγματι'
ἀναξηράναντι' καὶ πεζεῦσαι δι' αὐτῆς' τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν καθοδηγήσαντι'
Κυρίῳ ἄσωμεν,' ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.»

2 518

5 Ἡ ἀπόρρητος' Λόγου Θεοῦ κατάβασις,' ὅπερ Χριστὸς αὐτὸς ἔστι'
Θεὸς καὶ ἄνθρωπος,' τὸ Θεὸς οὐχ ἀρπαγμὸν' εἶναι ἠγησάμενος ἐν τῷ
μορφοῦσθαι δοῦλον' δεικνύει τοῖς μαθηταῖς,' ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

3 519

Διακονῆσαι' αὐτὸς ἐλήλυθα, οὐ τὴν' μορφὴν ὁ Πλαστοουργὸς' ἐκὼν
περίκειμαι,' τῷ πτωχεύσαντι Ἀδάμ' ὁ πλουτῶν θεότητι' θεῖναι ἐμήν
τε αὐτοῦ' ψυχὴν ἀντίλυτρον' ὁ ἀπαθῆς θεότητι.

4 521

Ἦδὴ η. Ὁ Εἰρμός

10 «Ἐφριξε παίδων εὐαγῶν' τὸ ὁμόστολον ψυχῆς ἄσπιλον σῶμα'
καὶ εἶξε τὸ τραφέν' ἐν ἀπείρῳ ὕλῃ ἀκάματον πῦρ·' αἰεζώου δὲ
ἐκμαρανθείσης φλογός' διαιωνίζων ὕμνος' ἀνεμέλετο·' τὸν Κύριον
πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε' καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

5 523

15 Ὑμᾶς μου τότε μαθητὰς' πάντες γνώσονται, εἰ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς' τηρήσετε,
φησὶν' ὁ Χριστὸς τοῖς φίλοις πρὸς πάθος μολῶν·' εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς καὶ
πᾶσι' καὶ ταπεινὰ φρονοῦντες' ἀνυψώθητε' καὶ Κύριον γινώσκοντές με
ὑμνεῖτε' καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

6 526

4 Λόγου om. V || 7 Διακονῆσαι : Διακονήσαν A || 8 θεῖναι : θήσαν V B || 9 τε αὐτοῦ : ἑαυτοῦ V B ||
11 Ἀειζώου : Ἀειζῶ Pa || 14 τηρήσετε : τηρήσῃται V || 15 Χριστὸς : Σωτῆρ V B

Tricântarea din Lunea Mare

Facere a lui Cosma Monahul

Acrostih

Și Luni

Cântarea 1. Glasul al 2-lea. Irmos

„Celui ce marea cea neumblată și învăluită cu dumnezeiasca Sa poruncă iarăși
a uscat și pe poporul israelit l-a călăuzit ca să treacă pedestru prin ea,
Domnului să-I cântăm, căci cu slavă S-a proslăvit.“

*Iey. 14, 15-16
Ode 1, 1*

Pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu-Cuvântul, care este Însuși Hristos,
Dumnezeu și om, le arată ucenicilor că, luând chip de rob, a fi Dumnezeu
n-a socotit răpire, căci cu slavă S-a proslăvit.

*Filp. 2, 6
Ode 1, 1*

Însumi am venit ca lui Adam celui ce sărăcise să-i slujesc, cu al cărui chip Mă
îmbrac de bunăvoie Eu, Plămăditorul, Cel bogat cu dumnezeirea, și ca să-Mi
pun sufletul răscumpărare pentru dânsul, Cel nepătimitor cu dumnezeirea.

*Mt. 20, 28
In. 15, 13
1 Tim. 2, 5-6
2 Cor. 8, 9*

Cântarea a 8-a. Irmos

„Focul neistovit, hrănit cu nesfârșită materie, înfricoșatu-s-a de trupul
cel neîntinat și cu sufletul de-o podoabă al tinerilor celor curați, și s-a depărtat.
Iar văpaia cea pururea vie oflindu-se, cântare vecuitoare se cânta: Pe Domnul,
toate lucrurile, laudați-L și-L preainălțați în toți vecii!“

Ode 8, 34

Pe voi, atunci, toți vă vor cunoaște ca ucenici ai Mei, de veți păzi poruncile
Mele, zice Hristos prietenilor Săi, mergând spre Patimă. Pace să aveți întru voi
și cu toți și, cugetând în chip smerit, înălțați-vă! Și pe Mine, Domn
cunoscându-Mă, laudați-Mă și Mă preainălțați în toți vecii!

*In. 13, 35; Mc. 9,
50; In. 14, 27; Evr.
12, 14; Lc. 14, 11
Rom. 12, 16; In. 17,
3; Ode 8, 34*

Τάξεως ἔμπαλιν ὑμῖν' ἐθνικῆς ἔστω τὸ κράτος ὁμογενῶν, ' οὐ κληρος
 γὰρ ἐμός, ' τυραννὶς δὲ γνώμη αὐθαίρετος· ' ὁ οὖν πρόκριτος ἐν ὑμῖν εἶναι
 θέλων ' τῶν ἄλλων ἔστω πάντων' ἐσχατώτερος· ' καὶ Κύριον γινώσκοντές
 με ὑμνεῖτε ' καὶ ὑπερυψοῦτε ' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

7

528

ᾠδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός

5 «Ἐμεγάλυνας, Χριστέ, ' τὴν τεκοῦσάν σε Θεοτόκον, ' ἀφ' ἧς ὁ πλάστης ἡμῶν' 8
 ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν περιέθου σῶμα, ' τὸ τῶν ἡμετέρων λυτήριον ἀγνοημάτων'
 ταύτην μακαρίζοντες' πᾶσαι γενεαὶ σὲ μεγαλύνομεν.»

8

530

10 ῥύπον πάντα ἐμπαθῆ' ἀπώσάμενοι, ἐπάξιον' τῆς θείας βασιλείας'
 γνώμην ἀναλάβετε ἔμφρονα, ' τοῖς σοῖς ἀποστόλοις προέφης' ἢ πάντων
 σοφία, ' ἐν ἧ' δοξασθήσεσθε' λάμποντες ἡλίου τηλαυγέστερον.

9

533

Ἄφορῶντες εἰς ἐμέ, ' εἶπας, Κύριε, τοῖς σεαυτοῦ μαθηταῖς, '
 μὴ φρονεῖτε ὑψηλά, ' ἀλλὰ συναπάχθητε τοῖς ταπεινοῖς, ' ἐμὸν ὅπερ πίνω
 πῖετε ποτήριον, ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ' τοῦ Πατρὸς ἐμοὶ συνδοξασθήσεσθε.

10

534

2 δὲ γνώμη : γνώμη δὲ Pa || 6 ἡμῖν om. V B || ἀγνοημάτων : ἀμπλακημάτων B I || 7 μακαρίζοντες :
 μακαρίζουσαι V || 8 ἐπάξιον : ἐπάξιαν V : om. B || 9 ἀναλάβετε : ἀναλάβομεν B || πάντων : ὄντως V ||
 13 πῖετε : πῖεσθε V || add. δὲ ante τοῦ V

Potrivnică rânduiei păgânești să vă fie vouă stăpânirea peste cei de un neam cu voi, căci nu sorț al Meu este voința cea volnică, ci tiranie. Deci cel ce voiește a fi între voi fruntaș, să fie mai mic decât toți ceilalți. Și pe Mine, Domn cunoscându-Mă, laudați-Mă și Mă preainălțați în toți vecii!

Mt. 10, 42-44
1 Ptr. 5, 1-3
Ode 8, 34

Cântarea a 9-a. Irmos

„Mărit-ai, Hristoase, pe ceea ce Te-a născut, Născătoarea de Dumnezeu, dintru care Tu, Plămăditorul nostru, asemenea nouă Te-ai îmbrăcat cu trup pătimitor, dezlegătorul greșelilor noastre din neștiință; pe ea fericind-o toate neamurile, pe Tine Te mărim.“

Ode 9, 46
Ode 9, 49

Toată întinăciunea cea plină de patimi lepădând, cunoștință chibzuită, vrednică de dumnezeiasca Împărăție, luați – zis-ai mai înainte apostolilor Tăi, Tu, Înțelepciunea a toate –, întru Care veți fi slăviți, strălucind mai luminat decât soarele.

Mt. 22, 2
Mt. 22, 11. 13
Mt. 13, 43

Uitându-vă la Mine – zis-ai, Doamne, ucenicilor Tăi –, nu cugetați la cele înalte, ci spre cele smerite aplecați-vă. Beți paharul Meu pe care Eu îl beau, că întru Împărăția Tatălui veți fi slăviți împreună cu Mine.

Rom. 12, 16
Mt. 20, 22
Mt. 26, 29

554.

554.

TÂLCUIRE LA DICÂNTAREA
DIN SFÂNTA ȘI MAREA ZI DE MARȚI*

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

Acrostih

...și Marți...

La acest acrostih se subînțelege *cânta-voi eu*, așa cum am lămurit la acrostihul din Lunea Mare; vezi acolo.

Vezi *supra* p. 517.

Cântarea a 8-a. Irmos

*Poruncii tiranice cuvioșii trei tineri neplecându-se,
în cuptor fiind aruncați, pe Dumnezeu mărturiseau, cântând:
Binecuvântați, lucrurile Domnului, pe Domnul!*

Negreșit că oricine încearcă să limpezească cele ce sunt foarte limpezi și clare de la sine va fi socotit un tâlcuitor zadarnic și de prisos, fiindcă se hazardează să deslușească cele clare prin cuvinte neclare ca, de pildă, atunci când cineva, pentru a lămuri cuvântul ἄνθρωπος, îl numește μέροψ, oare unul ca acesta nu a lămurit ceva clar printr-un cuvânt neclar? Pentru că toți cei care aud cuvântul ἄνθρωπος, știu imediat că înseamnă „om“, pe când dacă aud cuvântul μέροψ, nu toți știu că înseamnă „om“, ci doar cei educați și deprinși cu limba greacă veche¹. Așadar, întrucât irmosul de față nu are nimic greu de înțeles, nici în privința cuvintelor, nici în

* De notat că la Sfânta și Marea zi de Marți Gură de Aur are o cuvântare al cărei început este: „Când mă gândesc la vremelnicia vieții...“ [PG 59, 527-532]; alta: „Știți oare de unde am început...“ [PG 49, 291-300]. Și Proclu are o cuvântare la această zi [neidentificată].

¹ Cuvântul ἄνθρωπος, „om“, este termenul general pentru toți vorbitorii de limbă greacă din toate timpurile, pe când μέροψ (omul muritor în comparație cu zeii) apare doar la Homer, la Hesiod și la poeții tragici.

privința sintaxei, nici în privința înțeleșurilor, de aceea îl vom lăsa netălcuit. Spunem doar de ce sunt numiți „cuvioși“ cei trei tineri.

În Vechea Scriptură se află multe cete ale celor care I-au bineplăcut lui Dumnezeu și care sunt numiți cu felurite nume: unii sunt numiți „drepti“, alții „cuvioși“, alții „martiri“, alții „mărturisitori“, iar alții „sfinți“. Însă cei mai mulți dintre ei, care I-au bineplăcut lui Dumnezeu înainte de Lege, sunt numiți „drepti“, așa cum e numit Iov: „A fost cândva în ținutul Uz un om pe care-l chema Iov; acesta era un om adevărat, neprihănit, drept“; sau cum a fost numit Noe: „Noe era un om drept“; sau cum a fost numit Avraam: „Și Avram I-a crezut lui Dumnezeu și aceasta i s-a socotit ca dreptate.“ Sunt numiți „cuvioși“ cei care și-au robit trupul prin înfrânare, asceză și strunire până la moarte, pentru că moartea este numită „cuvioasă“ și pentru că obișnuim să numim „lucruri cuvioase“ (ὄσια) cele ce se pregătesc pentru îngroparea unui mort. Astfel de cuvioși au fost Ilie, Elisei și fiii lui Ionadab, care au dus o viață ascetică. Martiri sunt cei care, dând mărturie în fața tiranilor și a celor ce prigonesc credința, și-au săvârșit viața în chinuri, ca Eleazar, ca cei șapte Macabei și ca maica lor Solomoni. Mărturisitori sunt accia care au mărturisit buna-cinstire și învățăturile bunei-cinstiri în fața tiranilor și care au fost supuși la chinuri, dar care nu au murit, ci au rămas în viață. Sfinți sunt cei care au fost aferosiți lui Dumnezeu din pânțece, cum a fost Samson și prorocul Samuel. De aceea îngerul i-a zis lui Manoe despre Samson: „Că, iată, vei zămisli și vei naște fiu: brici de capul său nu se va atinge, căci nazireu [sfânt] îi va fi pruncul, încă din pânțece, lui Dumnezeu.“

Iov 1, 1
Fc. 6, 9
Fc. 15, 6
Jud. 13, 5

Acestea fiind astfel cunoscute, spunem despre cei trei tineri că îi aflăm cinstiți cu toate aceste numiri de mai sus. Sunt drepti fiindcă, stând între suflet și trup, între Dumnezeu și lume, au judecat cu judecată dreaptă și au preferat sufletul și pe Dumnezeu, iar trupul și lumea le-au disprețuit. Sunt cuvioși nu doar pentru că au dat dovadă de înfrânare și nu au mâncat din mâncărurile pângărite ale lui Nabucodonosor, ci și pentru că au păzit dragostea pentru Dumnezeu până la cuvioșie, adică până la moarte. Sunt mărturisitori pentru că au mărturisit numele lui Dumnezeu în fața regelui Nabucodonosor și în fața unui neam întreg de caldeeni necinstitori. De aceea și melodul îi numește aici *cuvioși* și „mărturisitori“; cuvioși îi numește când zice: *Poruncii tiranice cuvioșii trei tineri neplecându-se*, iar mărturisitori când zice: *pe Dumnezeu mărturiseau, cântând...* Însă cei trei tineri sunt și sfinți, fiindcă toată viața lor a fost aferosită lui Dumnezeu.

Dacă va privi cineva mai adânc, cei trei tineri sunt și martiri prin alegerea lor cumpănită, pentru că martiriul se socotește nu doar după deznodământ, ci și după alegerea cumpănită, potrivit lui Gură de Aur, de vreme ce ei au preferat buna-cinstire a lui Dumnezeu mai mult decât însăși viața lor. Și chiar dacă Dumnezeu i-a eliberat apoi din cuptor, ei au fost aruncați în el ca și cum Dumnezeu n-ar fi urmat să-i elibereze. De aceea au și zis către rege: „Dar dacă nu [adică dacă Dumnezeu nu ne va izbăvi din cuptor], să-ți fie cunoscut, o, rege, că noi nu vom sluji dumnezeilor tăi, și nici nu ne vom închina la chipul pe care tu l-ai așezat.” De aceea înțeleptul Teodoret a spus că nu se cuvine ca cineva să micșoreze luptele și slava sfinților trei tineri, chiar dacă vede că Dumnezeu a trimis un înger ca să roueze cuptorul. Nu! Fiindcă se cade să-și amintească de acele cuvinte de bărbăție pe care ei le-au dat ca răspuns regelui, adică cele de mai sus. De notat că, potrivit tâlcuitorului anonim, melodul folosește în acest tropar figura asindetică, neadăugând nicio conjuncție.

cf. TP 95, 6,
PG 55, 627

Dan. 3, 18

cf. TDan,
PG 81, 1333C

Tropar

*Trândăvia departe de la noi s-o lepădăm și cu candelile strălucitoare
și cu imne să întâmpinăm pe Mirele nemuritor, Hristos, strigând:
Bindecuvântați, lucruri, pe Domnul!*

Trei teme din Sfânta Evanghelia alcătuiesc această dicântare; una este cea a celor zece fecioare, cinci înțelepte și cinci nebune; alta este cea a slugilor cărora le-au fost încredințați talanții domnului lor; și a treia, care se referă la despărțirea oilor de capre de la judecata viitoare. Toate acestea sunt înfățișate în ordine, una după alta, pentru că și în *Evanghelia după Matei* sunt astfel scrise. Toate trei îndeamnă sufletele ascultătorilor să fie treze, pentru că nu e limpede când Domnul are să vină fie ca să intre în camera dumnezeiască a nunții împreună cu fecioarele putătoare de candelile, fie ca să primească socoteală de la slugi pentru talanții pe care i-a încredințat lor și ca să le ceară munca și sporirea talanților, fie ca să despărță pe cei buni de cei răi, așa cum păstorul desparte oile de capre.

cf. Mt. 25, 1-12

cf. Mt. 25, 14-30

cf. Mt. 25, 31-46

Așadar, mai întâi sfințitul melod înfățișează în troparul de față parabola celor zece fecioare și ne sfătuiește pe noi toți, binecinstitorii creștini, să alungăm *departe de la noi trândăvia* și nepăsarea, pentru că acestea sunt un păcat de moarte și una dintre cele trei mari rele care dau naștere celorlalte

cf. *EpN* 12,
FR 1, p. 391

cf. *Haeres* 2,
PG 51, 254-255

Poen 1, 2,
PG 49, 279

Mărg, *PG* 49,
263-276

rele și împiedică toate virtuțile. Trândăvia, uitarea și neștiința sunt cei trei uriași ai patimilor, potrivit preacuviosului și străvăzătorului între asceți dumnezeiescul Marcu. Spune și Glas de Aur: „Dacă vom fi și noi cu trezvie, nici diavolul nu ne va putea vătăma, cum nici pe Iov nu l-a vătămat. Dar dacă nu vom fi cu trezvie, ci vom fi trândavi, atunci nici de la cei ce ne pot fi de folos nu vom câștiga vreodată ceva, ci vom suferi cea mai mare pagubă. Așa mare rău este trândăvia!” Și iarăși: „Așadar, pe acestea știindu-le noi, să nu deznădăjduim și nici să trândăvim, fiindcă amândouă sunt pierzătoare. Deznădejdea nu-l lasă pe cel căzut să se ridice, iar trândăvia chiar și pe cel ce stă în picioare îl face să cadă. Acea, de obicei, ne lipsește de bunătățile dobândite; aceasta nu ne lasă să scăpăm de relele apăsătoare.” Tot el are o întreagă cuvântare cu titlul: *Că din trândăvie vine păcatul și din sânguință, virtutea...* Pe lângă acestea, poetul ne mai sfătuiește să ne silim ca să aprindem candelile cele inteligibile ale sufletelor noastre, asemenea acelor fecioare înțelepte. De ce? Ca să-L întâmpinăm cu lumină strălucitoare și cu cântări duhovnicești pe Mirele cel nemuritor al sufletelor, adică pe Stăpânul nostru Iisus Hristos, Care va veni la sfârșitul lumii ca să ducă sufletele înțelepte în camera cerească a desfătării și a Împărăției veșnice. Dar cum vom aprinde lumina candelilor noastre sufletești? Cu untdelemnul bogat pe care îl vom fi dat săracilor. Dar la aceasta face îndeosebi referire troparul de mai jos, și acolo vom vorbi pe larg.*

* Glas de Aur zice: „Dar cinci dintre ele erau nebune și cinci înțelepte» (Mt. 25, 2). Și care este trăsătura celor înțelepte? Au îngemănat cumpătarea cu milostenia; au împodobit fecioria cu facerea de bine; au știut că credința fără fapte este moartă; au socotit că doar o izbândă nu e îndeajuns pentru mântuire, fiindcă vulturul nu ajunge cu o singură aripă la înălțime; și-au adus aminte de glasul care zice: «Milă voiesc, iar nu jertfă» (Mt. 9, 13); și iarăși: «Mila e biruitoare asupra judecății» (Iac. 2, 13). Pe toate acestea chibzuindu-le bine, și-au umplut vasele cu untdelemn. Care vase? Pântecelul săracilor, sufletele sărmanilor [...]. Cu îndurățile lor și-au pregătit provizii; cei flămânzi erau hrăniți, iar candelile lor străluceau tot mai mult [...]. Milostenia era semănată, iar camera nunții cea așteptată li se pregătea. De aceea cele înțelepte înălțau în glăsuire cuvântul lui David: «Gata ne-am făcut, și nu ne-am tulburat» (cf. Ps. 118, 60). Iar cele nebune, stând fără untdelemn în candelile, de departe erau văzute de Mire cum luau seama doar la o singură izbândă, cum au dobândit doar curăția, iar iubirea de oameni au lepădat-o; cum și-au îmbrăcat trupul cu nepătimirea, dar de îndurarea față de cei nevoiași nu au dat dovadă; cum au iubit cumpătarea, dar iubirii de străini i-au întors spatele» [cf. *D Virg* 1, *PG* 59, 528-529].

Tropar

*Din destul să fie în vasele sufletului nostru untdelemnul de împărtășire,
ca, nefăcând vremea răsplătirilor vreme de nequșătorie, să cântăm:
Bindecuvântați, lucrurile Domnului, pe Domnul.*

În troparul de mai sus, sfințitul melod ne-a îndemnat să le imităm pe cele cinci fecioare înțelepte ca să putem intra împreună cu acestea în camera cerească; iar în acesta, dimpotrivă, ne sfătuiește să nu le imităm pe cele cinci fecioare nebune, ci să avem în vasele sufletelor noastre *din destul* și îndeajuns *untdelemnul de împărtășire*, adică cel ce se dă săracilor, cel al milosteniei. Împărtășire e atunci când din bunătățile pe care Dumnezeu ni le-a dăruit din iubire de oameni le împărtășim și le dăm și noi fraților noștri nevoiași, și nu să le ținem doar pentru noi și nici să ne însușim bunurile comune într-un chip neomenos. Fiindcă așa cum lumina opaițului și a candelor sensibile nu e întreținută cu altceva, decât numai cu untdelemnul sensibil, tot așa și lumina harului dumnezeiesc nu e întreținută cu altceva în candelilele inteligibile ale sufletelor noastre, decât numai cu virtuțile, dar mai ales cu milostenia față de săraci. O astfel de pildă ne-o dă dumnezeiescul Gură de Aur: „Așa cum lumina opaițului este întreținută cu untdelemn, iar când acesta se consumă, se stinge și ea, tot așa și harul Duhului, când avem fapte bune și multă milostenie adunată în suflet, rămâne ca o făclie întreținută cu untdelemn, dar când acestea lipsesc, se îndepărtează și pleacă.“ De aceea pe timpul aceluiași Glas de Aur mulți oameni obișnuiau să-i numească „întunecați“ pe cei neîndurători și nemilostivi*, pentru că aceștia, chiar dacă au fecioria și alte virtuți, dar fiindcă nu au milostenie, candelile lor se sting și îi lasă „întunecați“. Spune așa: „Nimic nu e mai întunecat decât fecioria lipsită de milostenie. Astfel că mulți obișnuiesc să-i numească pe cei nemilostivi «întunecați».“ Iar în altă parte același Glas de Aur zice: „Fecioria

Fidei 6, PG 51, 277

*OMt 78, 8,
PG 58, 713*

* Cei vechi obișnuiau să-i numească pe cei foarte zgârciți *κυμνοπορίστες*, de la „a tăia chimenul cu fierăstrăul“, adică lucrurile mărunte. [Echivalentul lui „zgârie-brânză“, în română.] La fel și *γλίσχοι* și *κίμβικες*. *Γλίσχος* e cel foarte stăpânit (*λίαν ἐχόμενος*) de arginți, cu adăugirea lui *γ*, potrivit lui Varino [p. 155; adică alcătuit din *γ*, adverbul *λίαν* și *σχ-*, rădăcina verbului *ἔχω*; dicționarele moderne însă îl dau ca etimon pe *γλοιός*, „clei“, materie lipicioasă“]. Iar *κίμβιξ* e numit cel foarte mărunț la bani, potrivit aceluiași Varino [Lexicon, p. 385]. Iar pe *κυμνοπορίστες* Aristofan l-a spus [V 1357].

fără milostenie nu a putut să le ducă pe fecioare nici până la pridvoarele cămării de nuntă, pe când milostenia fără feciorie și-a condus odraslele cu multe laude în Împărăția pregătită înainte de întemeierea lumii, și pe bună dreptate [...]. Cel care fecioarește și postește își este numai sieși de folos, pe când cel care face milostenie este liman obștesc pentru cei înviforați, alun-gând sărăcia aproapei și punând capăt nevoilor și necazurilor.“

Fidei 6, PG 51, 277

După ce sfințitul Cosma ne-a îndemnat, prin cele de mai sus, să avem untdelemn îndeajuns în vasele sufletelor noastre, ne arată mai apoi și ce folos vom avea de aici: adică vom cânta cu bucurie imne și laude Mirelui nostru Hristos, vom intra împreună cu El în cămara cerească a nunții asemenea celor cinci fecioare înțelepte, nu ne vom asemăna cu fecioarele nebune, așa încât vom face din vremea răsplătirilor, a cununilor și a plății vreme de întreceri, de negoț și de cumpărare a untdelemnului*, fiindcă lucrul acesta este propriu celor nebuni și lipsiți de minte. De aceasta ne încredințează foarte frumos Grigorie Teologul** când zice: „Timpul de acum este al lucrării, iar cel viitor al răsplătirii.“ La fel zice și sfințitul Teofilact: „După plecarea de aici nu va mai fi vreme de pocăință și de lucrare.“ Așadar, fecioarele nebune, care cereau untdelemn de la cele înțelepte, n-au dobândit ceea ce râvneau, pentru că l-au cerut la vreme nepotrivită. Cele înțelepte le-au zis: „Nu cumva să nu ne ajungă nici nouă și nici vouă“, pentru că, potrivit de Dumnezeu insuflatului Chiril, „virtutea fiecăruia abia de-i ajunge lui spre mântuire, fiindcă mult greșesc chiar și cei foarte cumpăniți“. Iar potrivit

Cuv 19, 6,

PG 35, 1049B

TMt, PG 123, 425A

Mt. 25, 9

FMt, PG 72, 448C

* De ce acele fecioare au fost numite „nebune“? Ascultă pricina pe care a spus-o Gură de Aur: „De aceea, pe bună dreptate le-a numit «nebune», pentru că, deși s-au ridicat deasupra unei poftes tiranice, au fost înfrânte de alta mai slabă. Căci uite, au biruit silnicia firii, au ținut în frâu pornirea dezlănțuită, au potolit valurile poftes; deși au petrecut pe pământ, au dat dovadă de viață îngerească; deși au purtat trup, s-au luat la întrecere cu puterile îngerești. Și după atâta osteneală nu și-au putut înfrâna pofta de bani; au fost într-adevăr nebune și lipsite de minte. De aceea nici de iertare nu s-au învrednicit, de vreme ce căderea s-a întâmplat doar din pricina trândăviei“ [*Fidei 6, PG 51, 277*].

** Același Grigorie Teologul a spus și în tetrastihurile iambice:

„Socoate viața asta târg. De faci negoț,
Aduni câștig; căci cele mici cu cele mari
Le schimbi, cum veșnicul cu ce e trecător.
Dar vremea de va trece, alta nu mai ai.“

[*PMor 33, 33-36, PG 37, 930A*]

sfințitului Teofilact, „virtutea aproapelui meu abia de îi va ajunge lui pentru cuvântul de apărare, iar nu și mie“.

TMt,
PG 123, 424D

Tropar

*Câți ați primit talantul de la Dumnezeu înmulțiți-vă harul încă pe atât
cu ajutorul lui Hristos, Cel ce l-a dat, și cântați: Binecuvântați,
lucrurile Domnului, pe Domnul!*

În troparul de față, melodul se referă la parabola acelor slugi care au primit talanții de la stăpânul lor, așa cum Evanghelistul Matei o înfățișează în capitolul 25, adică imediat după parabola celor zece fecioare. Prin urmare, întorcându-se spre noi, ierarhul Cosma ne zice: Veniți toți cei care ați primit talant de la Dumnezeu, adică orice dar sufletesc sau trupesc, duhovnicesc sau lumesc, ori slujire, de pildă, ori bogăție de bani*, ori împărăție și slavă, ori meșteșug și filozofie, ori puterea naturală a sufletului sau a trupului. Voi toți, zic, nu ascundeți aceste daruri pe care le-ați primit, ca să vă desfățați doar voi de ele, ci folosiți-le în așa fel încât să-i ajutați și pe ceilalți. Și astfel, cu ajutorul și conlucrarea lui Hristos, Cel care v-a dat aceste daruri, înmulțiți-le și faceți-vă *harul încă pe atât*, adică înmulțiți de două ori darurile care v-au fost date. De pildă, dacă tu, frate, ai primit cinci daruri de la Dumnezeu, înmulțește-le și fă din ele zece; dacă ai primit două, înmulțește-le de două ori și fă din ele patru; dacă ai primit unul, înmulțește-l de două ori și fă din el două.

cf. Mt. 25, 14-30

Ascultă și tâlcuirea lui Eftimie Zigaben: „Își înmulțesc de două ori darurile încredințate lor toți cei care se preocupă de mântuirea ucenicilor și îi fac pe aceștia, la rândul lor, dascăli ai altora. Dar și cel care lucrează bine și învață drept își înmulțește de două ori talanții care i-au fost încredințați.“ Așadar, nu te asemana, iubite, cu acea slugă nepăsătoare și vicleană, care a săpat în pământ, adică doar în sinele său, potrivit lui Eftimie, și și-a îngropat darul pe care i l-a dat stăpânul său, fără să-l dea și altora, ca să nu fii și tu osândit ca acela și să auzi acel cuvânt înfricoșător: „Iar pe sluga

TMt 60,
PG 129, 636B

TMt 60,
PG 129, 636B

* De notat că, potrivit lui Augustin Calmet, în *Dicționarul Scripturii*, talantul are formă de monedă și valorează aproape patru sute optzeci de florini venețieni [*Dictionnaire*, vol. 3, p. 621, s.v. TALENT].

cea netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților.“

Mt. 25, 30

Cine este cel care își îngroapă talantul? E cel care se îngrijește doar de folosul propriu, iar nu și de al celorlalți. Sunt cei care au minte isteasă și iscusită, dar își folosesc istețimea și iscusința nu în lucruri de folos obștesc și duhovnicești, ci în grijile și treburile lumești. Aceștia îngroapă talantul Domnului în pământ, adică în lucruri lumești, potrivit cu tâlcuirea sfințitului Teofilact. Învățătorule și filozofule, de ce ai primit tu de la Dumnezeu darul cunoașterii și al înțelepciunii? Ca să-l îngropi și să-l ții doar pentru tine, fără ca fratele tău să aibă ceva de câștigat din el? Rău faci! Îndreaptă-te! Meșteșugarule și maistrule, de ce ai primit tu talantul meșteșugăriei? Ca doar tu să te bucuri de el, și altora să nu-l dai? Ești invidios! Îndreaptă-te! Bogatul și boierule, de ce ai primit de la Dumnezeu bogăția și puterea? Ca s-o cheltuiești doar spre propria-ți desfătare și să-i lași pe frații tăi săraci și nevoiași, ca să rămână lipsiți de cele necesare? Rău faci! Îndreaptă-te!

*cf. TMr,
PG 123, 425D*

Ascultați, toți cei care ați primit talant de la Dumnezeu, ceea ce vă poruncește corifeul Petru: „Fiecare după darul pe care l-a primit, sluiți-vă unii altora ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu: dacă cineva vorbește, cuvintele să-i fie ca ale lui Dumnezeu; dacă cineva slujește, slujba să-i fie ca din puterea pe care i-o dă Dumnezeu; pentru ca întru toate să fie Dumnezeu slăvit prin Iisus Hristos.“ Auzi, frate, că Dumnezeu e slăvit atunci când tu nu ai invidie, ci dai și celorlalți darul pe care l-ai primit? Dacă te vei face pricină de slăvire a lui Dumnezeu, atunci slava aceasta va fi și a ta, pentru că și Dumnezeu te va slăvi la rândul Său, așa cum a făgăduit: „Îi voi slăvi pe cei ce Mă slăvesc, dar cel ce Mă defăimează va fi disprețuit.“ Dar ce vorbesc? Dacă tu vei da și altora puținul dar pe care l-ai primit, atunci vei primi de la Dumnezeu mai multe daruri și vei auzi acea laudă măreață pe care Împăratul a toate ți-o va da în văzul acestei lumi: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.“ Prin cuvântul „bucurie“ a arătat întreaga fericire, potrivit cu tâlcuirea lui Eftimie. Dar, dacă îți vei ascunde talantul și darul pe care l-ai primit de la Dumnezeu și nu ești de niciun folos pentru frații tăi, să știi că nu ești nici măcar creștin. Așa hotărăște dumnezeiescul Gură de Aur, zicând: „Astfel a fost și cel care și-a îngropat talantul: a avut o viață

1 Pr. 4, 10-11

1 Împ. 2, 30

Mt. 25, 21

*cf. TMr 60,
PG 129, 636C*

neîntinată, dar n-a fost de folos nimănu. Cum poate fi creștin unul ca acesta? Spune-mi!“

OFA 20, 4,
PG 60, 163

Cântarea a 9-a. Irmos

*Ceea ce pe Dumnezeu cel neîncăput în pântece L-ai încăput
și bucurie lumii ai născut, pe tine te lăudăm, Preasfântă Fecioară.*

 nii, printre care și tâlcuitorul anonim, au socotit că acest irmos are greșeli și că nu e curgător în ce privește meșteșugul gramaticii. De aceea au și încercat să-l îndrepte astfel: *Pe ceea ce pe Dumnezeu cel neîncăput în pântece L-a încăput și ai născut [...], pe tine te lăudăm*, dar nu acesta e adevărul, fiindcă cei ce spun că are greșeli și că e nemeșteșugit sunt dați în vileag. Irmosul este corect și meșteșugit dacă începem de la sfârșit și spunem așa: O, Preasfântă Fecioară, ceea ce L-ai încăput trupește în pântecul tău pe Cel ce este de neîncăput cu dumnezeirea față de toate și ai născut bucurie obștească întregii lumi, pe tine te lăudăm, toate neamurile, și te ferim.

Cu acest tropar se potrivesc cuvintele dumnezeiescului Epifanie pe care le-a rostit spre lauda Născătoarei de Dumnezeu: „Cu adevărat mare este Maria, Sfânta Fecioară, înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor! Cum am putea noi să nu spunem că mare este ea, cea care L-a încăput pe Cel neîncăput, pe Care nici cerul sau pământul nu-L pot încăpea? Fiind El neîncăput, S-a făcut încăput prin bunăvoința Sa, iar nu prin constrângere.“

Haer 30, 31,
PG 41, 460C

Tropar

*Zis-ai ucenicilor, Bunule: Privegheați, că nu știți
ceasul în care va veni Domnul, ca să răsplătească fecăruia.*

 nțelesul troparului de față e limpede și de unde a fost inspirat, căci după ce Domnul le-a povestit ucenicilor parabola celor zece fecioare, anume că atunci când fecioarele nebune au plecat ca să cumpere untdelemn, Mirele a venit, iar fecioarele înțelepte, pregătite fiind, au intrat împreună cu El în camera de nuntă; deci după ce Domnul le-a povestit acestea, a mai spus și următorul lucru, ca spusă sau concluzie sau învățătură trasă: „Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua și nici ceasul în care Fiul omului va veni.“ Așadar, inspirându-se sfințitul melod din aceste cuvinte,

Mt. 25, 13

melurghisește troparul de față, zicând: Tu, Dumnezeu cel bun prin fire, ai spus sfinților Tăi ucenici și apostoli: *Privegheați*, adică fiți totdeauna veghetori și pregătiți, pentru că nu știți în ce ceas va veni Domnul ca să răsplătească fiecăruia după faptele sale.

Ia seama, cititorule, la înțelepciunea sfințitului melod, fiindcă, deși putea să-L numească pe Domnul „Mântuitor“ sau „Izbăvitor“ sau cu nenumărate alte nume, le-a lăsat pe toate laoparte și L-a numit *Bun**, și a făcut aceasta în mod drept, pentru că stăpânului celui bun, care nu vrea să-și lovească sau să-și bată slugile, îi este propriu să le spună dinainte și să le sfătuiască să privegheze și să facă una și alta, ca să nu pățească cutare și cutare rele. Căci prin ceea ce Domnul le spune dinainte ucenicilor Săi, înfricoșându-i cu pedepsele și chinurile de care vor avea parte cei care au dormitat și au fost nepăsători, și făcându-Se înfricoșător, Își arată bunătatea. Căci pentru ca robii și ucenicii Săi să nu fie bătuiți, i-a prevenit și i-a înfricoșat ca, temându-se, să nu pătimească amintitele pedepse din pricina faptelor, ci să rămână departe de orice osândă și chin. De aceea Glas de Aur a spus: „Bună este, Stăpâne, Împărăția Ta cea așteptată, dar și gheena, fiindcă e amenințătoare. [...] Căci Împărăția îndeamnă spre bine, iar gheena înfricoșează cu folos. Dumnezeu amenință cu gheena nu ca să arunce în gheenă, ci ca să izbăvească de gheenă. Căci dacă ar fi voit să ne pedepsească, nu ne-ar fi amenințat dinainte, ca noi, prevăzători fiind, să ne ferim de cele amenințătoare. Ne amenință cu pedeapsa ca să ne ferim de primejdia pedepsei; ne înfricoșează cu cuvântul ca să nu ne pedepsească cu fapta.“ Și Teodoret a spus

Poen 7, 7,
PG 49, 335-336

* Icusită e și tâlcuirea pe care Teofan Kerameus, episcopul Tavromeniei, o face la numele „bun“ și „Dumnezeu“. Tâlcuind cuvintele: „De ce-Mi spui bun? Nimeni nu este bun, fără numai unul Dumnezeu“ (Mc. 10, 18), spune că este același lucru când cineva zice „bun“ sau când zice „Dumnezeu“, pentru că, fiind Dumnezeu prin fire, este și bun prin fire; și invers: Cel ce e bun prin fire e și Dumnezeu prin fire. De aceea numărul pe care îl are cuvântul ἄγαθός, „bun“, pe același îl are și cuvântul Θεός, „Dumnezeu“: două sute optzeci și patru are cuvântul ἄγαθός, două sute optzeci și patru are cuvântul Θεός [Bog, PG 132, 840C-841A. Fiecare literă a alfabetului grecesc reprezintă un număr, iar toate aceste numere adunate, în cazul cuvintelor de față, au ca rezultat 284. Vezi acest sistem numeric *supra* pp. 13-14 și n. 11]. Și Ioan Damaschin zice: „Așadar, mi se pare că cel mai important dintre toate numirile date lui Dumnezeu e «Cel ce este» (Ieș. 3, 14) [...]. Însă, după cum zice Sfântul Dionisie, este «Bun», fiindcă nu putem spune despre Dumnezeu că mai întâi El este, iar apoi că este bun“ [Dogm 9 (I, 9), PG 94, 836AB]. Iar Ioan Zonaras, pe lângă ἄγαθός și Θεός face și calculul cuvântului ἅγιος (sfânt): „Acest nume este atribuit, prin fire, lui Dumnezeu, fiindcă, spune Ana, «nu este sfânt afară de Tine» (Ode 3, 2/1 Împ. 2, 2), zice Ana; și acesta are numărul două sute optzeci și patru.“

în conglăsuire, tâlcuind capitolul 3 de la *Iona*: „Dacă Dumnezeu ar fi vrut să ne pedepsească, n-ar fi pomenit de amenințări, ci ar fi adus asupra noastră însăși pedeapsa. Dar fiindcă Se bucură doar pentru mântuire, amenință cu chinurile ca să nu le aducă asupra noastră.“

Tlona,
PG 81, 1736C

Să medităm totdeauna și noi, fraților, la acest cuvânt al Domnului, adică la „Privegheați, că nu știți ziua și nici ceasul în care Fiul Omului va veni“, fiindcă meditarea la acestea este foarte folositoare și mântuitoare de suflet, întrucât ne face să ne spovedim des, să ne împărtășim des, să ne îndreptăm des faptele și să avem cumpănite toate zapisele și socotințele noastre. Și simplu spus, această meditare ne îndeamnă să nu dormităm și să nu fim nepăsători față de mântuire, ci să fim mereu pregătiți, precum fecioarele înțelepte, ca să întâmpinăm moartea în orice ceas ar veni, lipsiți fiind de orice răutate și lucrând toate virtuțile, fiindcă așa ne sfătuiește și Solomon să facem: „Pregătește-ți faptele pentru ieșire [adică pentru moarte].“

Mt. 25, 13

Pilde 24, 27

Dar dacă dormităm și suntem nepăsători, mi-e teamă, mi-e teamă să nu pășim și noi ca acele fecioare nebune, care au fost închise afară din cămara nunții și, deși au bătut la ușă și au zis: „Deschide-ne nouă“, n-au fost auzite. O împrejurare, o pățanie de-a dreptul jalnică și vrednică de lacrimi, cum o deplânge Grigorie Teologul, zicând: „Privesc la această pățanie, cât de jalnică! [Mirele] a sosit când s-a făcut strigarea ca să fie întâmpinat. Iar ele, toate cele înțelepte, Îl vor întâmpina cu candelile strălucitoare și cu merinde îmbelșugată de untdelemn, dar [cele nebune] se vor tulbura cerând untdelemn la vreme nepotrivită de la cele ce au. [Mirele] va intra grăbit, [cele înțelepte] vor intra împreună cu El, iar [cele nebune] vor fi închise afară, fiindcă vremea intrării și-au irosit-o cu pregătirea și vor plânge mult, dându-și târziu seama de paguba lăsată de trândăvie, când cămara de nuntă, pe care ele însele și-au închis-o prin păcat, nu le va mai fi deschisă, chiar de se vor ruga mult.“

cf. Cuv40, 46,
PG 36, 425BC

A spus și Glas de Aur: „O împrejurare jalnică, o nevoie fără scăpare le-a împresurat pe bieteles femeii [...], «căci plecând ele să cumpere, a venit Mirele» [...]. O, ce durere fără de vindecare! O, ce pagubă necruțătoare! O, ce tânguire nemângâiată! «Plecând ele să cumpere, a venit Mirele», a venit Bucuria cea așteptată, a venit Lauda dreptilor, a venit Lumina de la miezul nopții. Cele înțelepte L-au întâmpinat, au intrat împreună cu Mirele, iar ușile au fost închise. Mă înfior amintindu-mi de ce s-a petrecut, mă cutremur povestind neizbânda întâmplată bietelor femeii. Poșteau deja la cămara nunții, de cele plăcute ale lumii se lepădaseră, desfătării nu s-au dedat, slava au disprețuit-o, au păzit căi

Mt. 25, 10

cf. 10Virg 1-2,
PG 59, 529-530

aspre, de la patimi s-au înfrânat, împotriva plăcerilor au luptat. Dar fiindcă n-au avut untdelemn, au găsit zăvoarele Împărăției de neînălțurat.“

Tropar

La a Doua Ta Venire, cea înfricoșătoare, Stăpâne, să mă rânduiiești împreună cu oile cele de-a dreapta, trecând cu vederea mulțimea greșelilor mele.

554, 8

După ce sfințitul melod s-a referit, în troparul de mai sus, la porunca pe care Domnul a dat-o ucenicilor Săi, aceea de a priveghea, în cel de față vorbește despre a Doua Venire, pentru că și Evanghelistul Matei, după porunca amintită, vorbește despre aceasta. Rostind, prin urmare, acest tropar în chip rugător ca din partea sa, dumnezeiescul Cosma zice către Hristos: O, Stăpâne, Iisuse Hristoase, la a Doua și înfricoșătoare Ta Venire, când toate neamurile se vor aduna înaintea Ta și îi vei despărți pe cei drepiți de cei păcătoși, așa cum își desparte păstorul oile de capre, și când oile le vei pune de-a dreapta, iar caprele de-a stânga, așa cum povestește Evanghelistul Matei, atunci pe mine, care am ajuns capră din pricina răutății, drept care sunt vrednic de ceata de-a stânga, numără-mă cu oile cele puse de-a dreapta Ta, adică cu cei drepiți. Cum și în ce fel mă vei număra împreună cu ele? Nu în alt fel decât trecându-mi cu vederea mulțimea păcatelor. Pentru că, de te vei uita la ele și vei ține socoteală de toate, cine se va mai putea mântui? Negreșit nimeni, potrivit prorocului și împăratului care zice: „De Te vei uita la fărădelegi, Doamne, Doamne, cine va suferi? Că la Tine este milostivirea.“

Mt. 25, 32

Ps. 129, 3-4

Dar și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm această dicântare, să ajungem cuvioși ca cei trei tineri, înrobindu-ne trupul prin toată asceza și înfrânarea până la cuvioșie, adică până la moarte! Să alungăm din sufletele noastre orice fel de trândăvie și nepăsare! Să ne împodobim candelile sufletelor, ca fecioarele cele înțelepte, cu milostenia față de săraci și să nu le lăsăm să se stingă din pricina cruzimii și a lipsei noastre de milostivire auzindu-l pe Pavel că zice: „Duhul să nu-l stingeți“, cuvinte pe care Glas de Aur le tâlcuieste: „«Duhul să nu-l stingeți», adică harisma, căci așa obișnuiește [Pavel] să numească harisma Duhului; pe aceasta o stinge viața necurată.“ Și iarăși: „Se stinge când nu este ulei, când vine o rafală mai puternică de vânt, când e acoperită sau strâmtorată (căci așa se poate stinge focul). Este acoperită de griji lumești și e stinsă de

1 Tes. 5, 19

01Tes 11, 1,
PG 62, 461

poftre rele. Și [...] nimic nu o stinge așa ușor precum lipsa de omenie, cruzimea, răpirea.“ Și iarăși: „Deci, dacă vom pleca având candelile strălucitoare, vom intra în camera de nuntă; dar dacă le vom avea stinse, nu vom mai putea intra.“ Fiecare dintre noi să sporească și să-și înmulțească de două ori talantul și darul pe care l-a primit de la Dumnezeu! Să fim veghetori și totdeauna pregătiți ca să nu fim închiși afară din camera nunții, ca fecioarele cele bune!

OIn 50, 3,
PSB 18, p. 87 (s.n.)

OITes 11, 2,
PG 62, 463

Să ajungem și noi oi blânde, umblând pe căile cele drepte ale virtuții, iar nu capre sălbatice, care aleargă prin prăpăstii și prin locurile cu anevoie de umblat ale păcatului. Iar mai presus de toate, să devenim milostivi, așa cum erau drepții cei așezați de-a dreapta, și nu nemilostivi, cum erau cei așezați de-a stânga, care, deși vor fi judecați pentru orice gând rău, cuvânt rău sau faptă rea, ei vor fi judecați îndeosebi pentru lipsa de milostenie. De ce? Ascultă tâlcuirea lui Eftimie Zigaben: „Pe bună dreptate, cel milostiv moștenește Împărăția, pentru că a izbândit dragostea, care este capul virtuților, întrucât și milostenia e parte din aceasta. Dar cel nemilostiv este trimis în foc, pentru că și-a agonisit ura potrivnică dragostei și care este capul relelor, întrucât tot așa și nemilostenia este parte din aceasta. Cel dintâi l-a imitat pe milostivul și iubitorul de oameni Dumnezeu, iar cel din urmă l-a imitat pe nemilostivul și urătorul de oameni, diavolul.“ Spune și Glas de Aur: „«Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic.» De ce? «Că am flămânzit, și nu Mi-ați dat să mănânc.» Nu a spus: «V-ați desfrânat, ați săvârșit adulter, ați furat, ați dat mărturie mincinoasă, ați jurat strâmb.» Se știe îndeobște că și acestea sunt rele, dar mai mici decât lipsa de omenie și de milostenie. De ce, Doamne, nu pomenești de alte căi? Nu judec păcatul, zice, ci lipsa de omenie. [...] Pentru lipsa de omenie vă osândesc [...]. Ocărăsc lipsa de omenie, fiindcă e rădăcina păcatului și a toată necinstirea; laud iubirea de oameni, fiindcă e rădăcina tuturor bunățăților.“ Deci, dacă vom face și noi așa și vom îmbrățișa iubirea de oameni, atunci ne vom

TMt 61,
PG 129, 641C

Mt. 25, 42

cf. Poen 7, 7,
PG 49, 335

învrednici de Împărăția cerurilor în Domnul nostru Iisus Hristos,

Căruia se cuvine toată slava, împreună cu Tatăl

și cu Duhul Sfânt în veci.

Amin.

Διώδιον τῆς Μεγάλης Τρίτης
Ποίημα Κοσμᾶ Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς
Τρίτη τε

			1	541
		Ῥδὴ η'. Ἦχος β'. Ὁ Εἰρμός		
		«Τῷ δόγματι' τῷ τυραννικῷ' οἱ ὅσοι' τρεῖς παῖδες μὴ πεισθέντες,'
ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες Θεὸν' ὠμολόγουν ψάλλοντες'
εὐλογεῖτε τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.»	2	541
		Ῥαθυμίαν' ἀποθεν ἡμῶν' βαλώμεθα' καὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπᾶσι'
τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ Χριστῷ' ὕμνοις συναντήσωμεν'
εὐλογεῖτε βοῶντες τὰ ἔργα τὸν Κύριον.	3	543
5		Ἰκανούσθω' τὸ κοινωνικὸν' ψυχῆς ἡμῶν' ἔλαιον ἐν ἀγγείοις,'
ὅπως ἐπάθλων μὴ θέντες καιρὸν' ἐμπορίας ψάλλωμεν'
εὐλογεῖτε τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.	4	545
10		Τὸ τάλαντον,' ὅσοι πρὸς Θεοῦ' ἐδέξασθε' ἰσοδύναμον χάριν'
ἐπικουρίᾳ τοῦ δόντος Χριστοῦ' αὐξήσατε ψάλλοντες'
εὐλογεῖτε τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.	5	547
		Ῥδὴ θ'. Ὁ Εἰρμός		
		«Ἡ τὸν ἀχώρητον Θεὸν' ἐν γαστρὶ χωρήσασα' καὶ
χαρὰν τῷ κόσμῳ κηήσασα,' σὲ ὕμνοῦμεν,' Παναγία Παρθένε.»	6	549
15		Τοῖς μαθηταῖς ὁ ἀγαθὸς' γρηγορεῖτε, ἔφησας,'
ἢ γὰρ ὥρα ἦξει ὁ Κύριος,' ἀγνοεῖτε,' ἀποδοῦναι ἐκάστω.	7	549
		Ἐν τῇ δευτέρᾳ σου φρικτῇ' παρουσίᾳ, Δέσποτα,' δεξιῶς
προβάτοις με σύνταξον,' τῶν πταισμάτων' παριδῶν μου τὰ πλήθη.	8	552

4 βαλώμεθα : βαλλώμεθα V : βαλλόμεθα B || 8 ἐπάθλων : ἐπ' ἄθλων B || ψάλλωμεν : ψάλλομεν B ||
11 αὐξήσατε : αὐξήσωμεν B || 13 Ἡ : Τὴν Pa || χωρήσασα : χωρήσασαν Pa || 14 κηήσασα : κηήσασαν Pa ||
Παναγία : Θεοτόκε I || 16 ἦξει : ἦξη V

Dicântarea din Marþea Mare
Facere a lui Cosma Monahul

Acrostih
þi Marþi

Cântarea a 8-a. Irmos

„Poruncii tiranice cuvioþii trei tineri neplecându-se, în cuptor
fiind aruncaþi, pe Dumnezeu mărturiseau, cântând:
Binecuvântaþi, lucrurile Domnului, pe Domnul!“

*Dan. 3, 18
Ode 8, 34*

Trândăvia departe de la noi s-o lepădăm þi cu candelile strălucitoare þi cu
imne să întâmpinăm pe Mirele nemuritor, Hristos, strigând:
Binecuvântaþi, lucruri, pe Domnul!

*Mt. 25, 1-12
Ode 8, 34*

Din destul să fie în vasele sufletului nostru untdelemnul de împărtăþire,
ca, nefăcând vremea răsplătirilor vreme de neguþatorie, să cântăm:
Binecuvântaþi, lucrurile Domnului, pe Domnul.

*Mt. 25, 1-12
Ode 8, 34*

Câþi aþi primit talantul de la Dumnezeu înmulþiþi-vă harul încă
pe atât cu ajutorul lui Hristos, Cel ce l-a dat, þi cântaþi:
Binecuvântaþi, lucrurile Domnului, pe Domnul!

*Mt. 25, 14-30
Ode 8, 34*

Cântarea a 9-a. Irmos

„Ceea ce pe Dumnezeu cel neîncăput în pânþece L-ai încăput
þi bucurie lumii ai născut, pe tine te laudăm, Preasfântă Fecioară.“

Zis-ai ucenicilor, Bunule: Privegheaþi, că nu știþi
ceasul în care va veni Domnul, ca să răsplătească fiecăruia.

Mt. 25, 13

La a Doua Ta Venire, cea înfricoþătoare, Stăpâne, să mă rânduiesti împreună
cu oile cele de-a dreapta, trecând cu vederea mulþimea greþelilor mele.

Mt. 25, 32

578,

578,

TÂLCUIRE LA TRICÂNTAREA DIN SFÂNTA ȘI MAREA ZI DE MIERCURI*

FACERE A SFÂNTULUI COSMA

Acrostih

...și Miercuri, dar, cânta-voi eu.

Despre acest acrostih am vorbit în tâlcuirea acrostihului de la Sfânta și Marea zi de Luni; vezi acolo.

Vezi supra p. 517.

Cântarea a 3-a. Glasul al 2-lea. Irmos

*Pe piatra credinței întărindu-mă, deschis-ai larg gura mea împotriva
vrăjmașilor mei, căci veselitu-s-a duhul meu întru cântare: Nu este sfânt
ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.*

Ș fințitul melod își alcătuieste irmosul de față din înseși cuvintele pro-
rociței Ana, poeta cântării a treia, fiindcă aceste cuvinte sunt ale Anei:
„Întăritu-s-a inima mea întru Domnul, s-a înălțat cornul meu întru
Dumnezeul meu; gura mea s-a deschis larg împotriva vrăjmașilor mei, ve-
selitu-m-am întru mântuirea Ta. Că nu este sfânt ca Domnul și nu este
drept ca Dumnezeuul nostru; nu este sfânt afară de Tine.“ Inima acelei Ana
s-a întărit în Domnul pentru că era slăbită și topită din pricina nenașterii
de prunci, potrivit lui Procopie și lui Eftimie. Dar inima mea, Doamne,
tulburată fiind de gânduri, ai întărit-o pe *piatra credinței* și mărturisirii Tale.
Ana și-a deschis gura larg, adică vorbea liber vrăjmașilor ei, anume Peninei

*Ode 3, 1-2/
1 Împ. 2, 1-2*

*cf. T1Împ,
PG 87/1, 1081D
cf. ZCânt (in ms.)*

* De notat că dumnezeiescul Gură de Aur are o cuvântare la Miercurea Mare al cărei început este: „Femeia aceasta pare să fie...” [PSB 23, pp. 905-913]; alta, al cărei început este: „Totdeauna dumnezeiescul apostol...” [PG 49, 323-336]; alta, al cărei început este: „Orice vreme...” [PG 61, 727-734].

și rubedeniilor sale, potrivit lui Eftimie. Însă Tu, Doamne, gura mea ai deschis-o larg *împotriva vrăjmașilor mei*, demonii, care mereu uneltesc împotriva mea. Ana s-a veselit de mântuirea făcută ei de Dumnezeu, adică a mântuit-o și a eliberat-o de întristarea nenașterii de prunci, născându-l pe prorocul Samuel; dar duhul meu (adică sufletul) s-a veselit, fiindcă-Ți cânt zicând că nu este alt sfânt în afară de Tine. Sfânt – pentru că Tu ești izvorul și pricina a toată sfințenia. Drept – pentru că judecata și hotărârea Ta sunt cu totul drepte și fără de greșală.

După ce melodul a spus că gura i-a fost lărgită, arată apoi și pricina pentru care ea a fost lărgită: pentru că sufletul i s-a veselit mai repede, cântând și aducând lui Dumnezeu doxologie, întrucât veselia lăuntrică a sufletului în urma cântărilor dumnezeiești face ca gura să se lărgească și cuvintele rostite să sporească. Aceasta vrea să arate și prorocul și împăratul prin următoarele cuvinte: „Ca de seu și de grăsime, așa să se sature sufletul meu [iată veselia sufletului], și cu buze de bucurie Te va lăuda gura mea [iată și lărgirea gurii].” „Căci așa cum, atunci când inima se veselește în chip firesc, fața înflorește, tot așa și când inima se veselește în chip duhovnicesc, gura se lărgește aducând lui Dumnezeu doxologie.” Când inima este inundată de veselia duhovnicească, se revarsă din prisosul ei și asupra limbii, făcând-o organ de laudă pentru Dumnezeu, fiindcă „din prisosul inimii grăiește gura”, potrivit cuvintelor Domnului.

Ps. 62, 5

cf. Pilde 15, 13

Mt. 12, 34

Tropar

*În deșert și cu cuget răutăcios se strânge sinedriul celor fără de lege ca să Te vădească pe Tine, Izbăvitorul, osândit, Hristoase, Căruia cântăm:
Tu ești Dumnezeul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne.*

578, 3

vanghelistul Matei, după parabola celor zece fecioare, după împărțirea talanților și după înfățișarea celei de a Doua Veniri, face referire la sinedriul făcut de iudei împotriva lui Iisus, care s-a ținut înainte de Paști cu două zile, adică în Marea zi de Miercuri, care e astăzi; căci zice așa: „Știți că peste două zile vor fi Paștile și Fiul omului Se va da să fie răstignit.» Atunci arhieriei și bătrânii poporului s-au adunat în curtea arhierelui care se numea Caiafa și împreună s-au sfătuit ca prin vicieșug să-L prindă pe Iisus și să-L omoare.” Urmând și sfințitul Cosma această ordine, după ce în dicăntarea din Marțea Mare a vorbit despre cele zece fecioare, despre talanți și despre a Doua Judecată, acum

Mt. 26, 2-4

vorbește aici și despre sinedriul amintit al iudeilor, căci zice: O, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, zadarnic *se strânge sinedriul iudeilor celor fără de lege împotriva Ta*, având *cuget răutăcios și viclean, fără vreo pricină întemeiată*.

De ce și în ce scop *se strânge*? Ca să te dovedească pe Tine *osândit*, Cel ce ne-ai izbăvit pe noi de vechea osândă și de blestemul cu care ne-am ales de pe urma călcării lui Adam; pe Tine Căruia noi, cei binecinstitori, Îți cântăm ca unui Dumnezeu adevărat. Ce Îți cântăm: *Tu ești Dumnezeul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne*. O! Dar ce altceva poate fi mai deșert decât acest sinedriu? Sau ce altceva poate fi mai răutăcios decât cugetul acesta al celor fără de lege? Negreșit, nimic. Ia seama că, potrivit sfințitului Teofilact și lui Eftimie, deși Legea poruncea să fie ales un arhiereu pe viață, erau aleși mulți, schimbându-se în fiecare an. De aceea spune că s-au adunat la Caiafa, arhiereul din acel an, ca să se sfătuiască în privința uciderii. Și ce fel de ucidere? Una cu totul nedreaptă. Unde? Acolo unde uciderile trebuiau să fie pedepsite. O, neam răutăcios de oameni!

cf. TMr,
PG 123, 436B
cf. TMr 61,
PG 129, 644B

Tropar

Cumplitul sfat al celor fără de lege, fiind cu suflet luptător împotriva lui Dumnezeu, cugetă săucidă, ca pe unul de nesuferit, pe dreptul Hristos, Căruia cântăm: Tu ești Dumnezeul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne.

Fiindcă Evanghelistul Matei a spus de două ori că arhieriei, cărturarii și bătrânii poporului s-au adunat în curte la Caiafa și că s-au sfătuit să-L prindă pe Iisus cu vicleșug (adică în ascuns, potrivit lui Eftimie) și să-Lucidă, precum s-a zis mai sus, de aceea și sfințitul Cosma, în troparul anterior, s-a referit prin aluzie la verbul „s-au adunat” cu acele cuvinte, anume: *sinedriul celor fără de lege și: cu cuget răutăcios se strânge*, pentru că sinedriul și strângerea lui fac referire la verbul „s-au adunat”; iar la verbul „s-au sfătuit” se referă în troparul de față, fiindcă aici nu-i mai numește pe nelegiuiții iudei *sinedriul*, ci *sfat*. Așadar, a preluat acel cuvânt al lui Isaia: „Să-l legăm pe cel drept, că ne este de nesuferit”; și pe al lui Solomon: „Să întindem cursă celui drept, fiindcă ne este de nesuferit și se împotrivesște faptelor noastre, ne ocărăște pentru păcatele împotriva Legii și ne învinuiește de păcate față de învățătura noastră. Ne zice că are cunoașterea lui Dumnezeu și se numește pe sine copil al Domnului. Ajuns-a pentru noi mustrare a gândurilor noastre; ne este greu să-l privim.”

cf. TMr 61,
PG 129, 644C
Mt. 26, 4

Is. 3, 10

Întel. Sol. 2, 12-14

Preluând sfințitul melod aceste cuvinte, spune că sfatul cumplit, viclean și cu totul îndărătnic al nelegiuitorilor arhieriei, cărturari și bătrâni, prin aceea că are un suflet care luptă din răspuțeri împotriva lui Dumnezeu – cum a zis despre ei învățătorul de lege Gamaliel: „Nu cumva să vă aflați și luptători împotriva lui Dumnezeu!“ –, de aceea ei cugetă și se sfătuiesc nu ca să lupte pentru păzirea dumnezeieștii Legi, nu ca să facă vreun lucru folositor pentru popor și mântuire, ci ca să-L omoare pe Hristos cel drept, despre Care prorocul Amos a prevestit: „Pe omul drept ei [iudeii] l-au vândut pentru argint.“ Iar corifeul Petru le zice iudeilor: „Voi însă v-ați lepădat de Cel sfânt și drept și ați cerut să vă fie dăruit un bărbat ucigaș.“ A spus și Isaia: „Vedeți cum a pierit cel drept și cum nimeni nu pune la inimă; bărbații cei dreți sunt luați și nimeni nu ia aminte; fiindcă cel drept a fost luat din fața nedreptății; în pace va fi mormântul lui; a fost luat din mijlocul lor“, cuvinte pe care Teodoret le tâlcuiește astfel: „Aici a prevestit crucea Stăpânului, fiindcă «drept» Îl numește pe Stăpânul Hristos, Care nu a săvârșit păcat, nici vicleșug în gura Lui nu s-a aflat. Mai arată totodată și împietrirea inimii celor care L-au răstignit, pentru că niciunul din ei, zice, n-a vrut să-și vadă cutezanța. Și «bărbații cei dreți sunt luați», căci, după Stăpânul Hristos, tot așa s-au înfuriat și împotriva sfinților apostoli [...]. Iar «cel drept a fost luat; în pace va fi mormântul lui» zice despre Stăpânul Hristos și arată totodată nedreptatea uciderii și biruința de după moarte, pentru că moartea Lui ne-a dăruit împăcarea cu Dumnezeu. Iar El, părăsind mormântul, S-a înălțat la ceruri.“

Apoi melodul mai adaugă de ce iudeii se sfătuiesc să-L ucidă pe Hristos: fiindcă – zic ei – e δύσχορητος, „de nesuferit“; δύσχορητος mai este numit și prevestitorul, de la verbul χόρῶν, adică „a prevesti“. Unii obișnuiesc să spună astfel: Ori de câte ori l-am întâlnit pe cutare om în cale, mi-a adus numai ponoase. Așadar, ei îl urăsc pe acel om fiindcă întâlnirea cu el le este, chipurile, de rău augur. Tot astfel era privit și Domnul de către iudei: *de nesuferit*, ca unul care le spunea prevestiri și preziceri rele, fiindcă îi căina și le mostra pe față fățarnicia, zicându-le: „Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici, că faceți asta și asta“; „Vai vouă, călăuze oarbe“. Apoi le prevestea relele ce urmau să vină peste ei: „Iată, vi se lasă casa pustie!“ Iar despre cetatea Ierusalimului zicea: „Că peste tine vor veni zile când dușmanii tăi vor săpa șanț în jurul tău și te vor împresura și din toate părțile te vor strâmtora și una cu pământul te vor face, pe tine și pe fiii tăi care sunt în tine, și nu vor lăsa în tine piatră pe piatră.“ Dar noi, creștinii binecinstitori, cei ce credem

E.A. 5, 39

Am. 2, 6

E.A. 3, 14

Is. 57, 1-2

Tb, PG 81, 452CD

cf. Mt. 23, 13

Mt. 23, 16

Mt. 23, 38

Lc. 19, 43

în Stăpânul Hristos, Îi cântăm nu ca unuia *de nesuferit*, ci ca Celui ce ne binevestește tot binele și toată mântuirea: *Tu ești Dumnezeuul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne.*

Cântarea a 8-a. Irmos

*Fiindcă cuvântul tiranului era strașnic, înșeptit cuptorul era încins oarecând,
8, 5 în care tinerii n-au fost arși, porunca regelui călcând, ci strigau: Toate lucrurile
Domnului, pe Domnul lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!*

Acest irmos a fost inspirat de la prorocul Daniel, care înfățișează istoria celor trei tineri, căci scrie: „Fiindcă cuvântul regelui [Nabucodonosor] era strașnic, și cuptorul era încins peste măsură, înșeptit. Iar aceștia trei, Șadrac, Meșac și Abed-Nego, legați, au căzut în mijlocul cuptorului ce ardea cu foc și umblau prin mijlocul văpăii, lăudând pe Dumnezeu.“ Prin urmare, și sfințitul melod înfățișează aici aceleași cuvinte, anume că, odată ce porunca și *cuvântul tiranului Nabucodonosor era strașnic*, de aceea și *cuptorul* babilonian a fost încins *înșeptit*, adică de șapte ori mai mult decât celelalte cuptoare, și în el au fost aruncați fericiții trei tineri, fiindcă au disprețuit porunca tiranică a regelui. Dar deși au fost aruncați în cuptor, totuși *n-au fost arși*, ci au fost păziți nevătămați, pentru că un înger s-a pogorât și a făcut ca în mijlocul cuptorului să fie ca o adiere de rouă; iar ei cântau: Binecuvântați, toate lucrurile Domnului, pe Domnul, cântați-L și-L preainălțați în veci!

cf. Dan. 3, 22-24
Teodotion

Merită ca cineva să ia aminte împreună cu Teodor la ceea ce Daniel și melodul spun aici: „Cuvântul tiranului Nabucodonosor era strașnic (ὕπερ-ἰσχυρὸν)“, adică așa sunt poruncile tiranilor, ale regilor nelegiuiți. Deși acestea sunt cu totul nelegiuite și nedrepte, ele ajung totuși să fie strașnice, pentru că puterea (ἰσχύς) lor nu urmează legii, ci devine însăși legea, precum s-a scris: „Puterea noastră fie legea dreptății noastre!“ Dar nu tot așa sunt și poruncile legilor și ale adevăraților regi, pentru că acestea, fiind mereu în conglăsuire cu dreptatea și legea dumnezeiască, uneori devin strașnice și biruiesc, alteori însă se lasă biruite. De aceea marele Vasile a spus la începutul *Proverbelor*: „Dacă împărăția este o stăpânire legiuită, atunci e limpede că hotărârile date de împărat, care cu adevărat e vrednic de acest nume, sunt într-un tot legiuite, fiindcă urmăresc folosul comun al tuturor și nu sunt alcătuite având ca scop folosul său propriu. Căci prin aceasta se deosebește

Înțel. Sol. 2, 11

OProv 2,
IG 31, 389B

tiranul de împărat: cel dintâi urmărește cu orice chip ceea ce e al său, pe când cel din urmă caută folosul supușilor săi.“

Tropar

Deșertând femeia mir scump [pe] stăpânescul și dumnezeiescul Tău creștet înfricoșător,
Hristoase, tălpile Tale cele neprihănite le-a cuprins cu prihănite palme și a strigat:
Toate lucrurile Domnului, pe Domnul lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!*

578, 6

Așa cum Evanghelistul Matei, după ce a povestit despre sinedriul și sfatul iudeilor împotriva lui Iisus, a povestit și despre femeia desfrânată care L-a uns pe Hristos cu mir: „Și fiind Iisus în Betania, în casa lui Simon Leprosul, a venit la El o femeie având un alabastru cu mir de mare preț și l-a turnat pe capul lui Iisus, pe când El ședea la masă“; tot așa și ierarhul Cosma, după ce a vorbit în troparele de mai sus despre sinedriul și sfatul iudeilor, în acest tropar vorbește acum și despre femeia desfrânată. De aceea întorcându-și cuvântul spre Mântuitorul Hristos, zice așa: O, Dumnezeule și Omule, Iisuse Hristoase, acea femeie păcătoasă a vărsat mirul de mare preț, care era un fel de nard foarte scump, așa-numitul mir „curat“ (πιστική), cum îi spune Marcu, sau mai bine zis, ὀπιστική, cu eliminarea lui ὀ, care provine de la numele orașului Opis (Ὀπισ), aflat în apropiere de Babilon, și în care se prepara acest mir minunat.** Mirul se afla într-un alabastru, un vas pentru mir făcut din marmură sau piatră, numit astfel de la ἀλάβαστρον cu adăugirea lui ο, adică ἀλάβαστρον, deoarece nu putea fi ținut cu ușurință datorită formei plate pe care o avea, cum scriu unii, sau pentru că nu avea toartă (λαβή), cum zice Teofilact. Deci spuneam că acea femeie, după ce a golit mirul de mult preț pe stăpânescul, dumnezeiescul și înfricoșătorul Tău cap, nici neprihănitele Tale picioare nu le-a lăsat neunse, ci le-a cuprins, ca o roabă, cu mâinile ei *prihănite*, adică întinate de păcate; iar capul Tău mai presus de prețuire femeia l-a prețuit în chip sfânt cu mirul de mult preț, poate pentru că a aflat aceasta de

Mt. 26, 6-7

Mc. 14, 3

neidentificat

* Se pare că aici e figura eliptică, deoarece lipsește prepoziția ἐν, „în“, adică ἐν δεσποτικῇ καὶ θεῖα φρικτῇ κορυφῇ, în dumnezeiescul, împărătescul și înfricoșătorul Tău creștet; căci tot așa e și la anonim, în tâlcuirea sa, cu ἐν. Sau poate că lipsește prepoziția ἐπί, care înseamnă „pe“: ἐπὶ δεσποτικῇ καὶ θεῖα φρικτῇ κορυφῇ, pe dumnezeiescul, împărătescul și înfricoșătorul Tău creștet.

** Vezi aceasta în lexiconul lui Georgios [Konstantinou] la cuvântul πιστικός [DQL, vol. I, p. 676]. Mai era numit, potrivit lui Dioscoride, și nard „indian“, „sirian“ sau „celtic“ [MM I, 6-7, MGO 25, pp. 15-17].

la David, care a spus: „Ca mirul ce coboară de pe cap pe barbă, ce coboară pe barba lui Aaron pe marginea veșmintelor lui“; sau pentru că a aflat aceasta și de la Solomon, care a spus: „Mir revărsat este numele tău; tinerele de aceea te-au iubit“; iar neprihănitele Tale picioare le-a cuprins cu mâinile sale ca să arate prin această cuprindere gestul de stăruință și rugător pe care obișnuiesc să-l facă robii care și-au necinstit stăpânul. Ei se ating de genunchii stăpânului, îi sărută picioarele, îi cad la picioare și se tăvălesc, sărută pământul și tălpile acestuia și rostesc cuvinte foarte rugătoare, și prin toate acestea se roagă să primească iertare pentru că l-au necinstit. Tot așa Îl ruga și această femeie și zicea: *Toate lucrurile Domnului pe Domnul lăudați-L, și-L preainălțați în toți vecii!*

Ps. 132, 2

Cânt. 1, 2

Stăpânul Hristos a rostit o laudă măreață față de această femeie. Care este această laudă? „Că ea, turnând acest mir pe trupul Meu, spre îngroparea Mea a făcut-o. Adevăr vă spun, oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va spune și ce a făcut ea, spre pomenirea ei“, cuvinte pe care tâlcuindu-le sfințitul Teofilact, zice: „Domnul ne învață că femeia a făcut aceasta în urma unui imbold dumnezeiesc, preînchipuind moartea și îngroparea Lui, pentru că Domnul nu ar fi îngăduit să fie uns cu mir dacă această faptă n-ar fi vădit o taină [...]. De ce s-a folosit mir la înmormântarea Lui? Pentru că iudeii aveau obiceiul să îngroape trupurile cu miruri, așa cum făceau și egiptenii, pentru ca trupurile să fie păstrate neputrezite și fără miros greu. Așadar, zice El, prin ungerea cu mir, femeia a arătat că trupul Meu va fi îngropat.“ Iar pentru că femeile mironosițe, ucenicele Mântuitorului, urmau să meargă la mormânt ca să ungă cu miruri trupul îngropat al preadulcelui Isus, dar negăsindu-l (fiindcă înviase din mormânt), nu au mai săvârșit miruirea de care se îngrijeau. De aceea această femeie o ia înaintea mironosițelor și-L unge pe Domnul, fiind încă viu. De aceea și Evanghelistul Marcu a spus despre ea cu aluzie la acest lucru: „Ceea ce ea a avut [adică ceea ce a putut, potrivit lui Eftimie] a făcut; mai dinainte Mi-a uns trupul cu mir, spre îngropare.“

Mt. 26, 12

TMt, PG 123, 440AB

TMt 62, PG 129, 648D Mc. 14, 8

Și Glas de Aur a spus aceste lucruri mântuitoare de suflet: „Ai văzut că desfrânata s-a mântuit, fiindcă a avut trezvie, pe când ucenicul, fiind trândav, a căzut?“ „Așadar, ca să nu deznădăjduiești, privește-o pe desfrânata! Iar pentru a nu te încrede în tine, vezi-l pe Iuda! Amândouă acestea sunt groaznice: și încrederea în sine, și deznădejdea. Încrederea în sine pe cel ce stă în picioare îl face să cadă, iar deznădejdea pe cel căzut nu îl lasă să se ridice. De aceea Pavel îndemna, zicând: «Cel căruia i se pare că stă-n picioare să ia seama să nu cadă.» Ai ca pildă pe fiecare: pe ucenicul care,

ProdJud 2, 2, PG 49, 385

1 Cor. 10, 12

Prodjud 1, 2,
PG 49, 375

Haeres 2,
PG 51, 254

părându-i-se că stă în picioare, a căzut; și pe desfrânata care, deși era căzută, s-a ridicat.“ Și iarăși: „Iuda, fiindcă era nepăsător și trândav, n-a câștigat nimic din împreună-viețuirea cu Hristos, ci a rămas trădător în pofida multelor Sale îndemnuri și sfaturi. Iar pricina e că Dumnezeu nu-l silește și nici nu-l constrânge pe cel ce nu vrea, cum n-a făcut-o nici cu Iuda.“

cf. Lc. 7, 38

cf. Mt. 26, 7
cf. Mc. 14, 3

De notat că numărul femeilor care L-au uns cu mir pe Domnul este diferit. Sfințitul Teofilact și Eftimie, precum și alții, cred, cu mai multă rigoare, că femeile care L-au uns cu mir pe Domnul sunt trei: una este cea amintită la *Ioan* în capitolul 12, Maria, sora lui Lazăr, care cu șase zile înainte de Paști a uns picioarele Domnului tot cu mir de nard curat, ștergându-le cu părul; la *Luca* este alta, care, pe la mijlocul Evangheliei, a uns cu mir picioarele Domnului și, udându-le cu lacrimi, le-a șters cu părul; iar a treia este cea amintită la *Matei* și la *Marcu*. Alții cred că sunt două: cea amintită la *Matei*, la *Marcu* și la *Luca*, și cea de la *Ioan*. Dar și sfințitul Cosma crede că sunt trei: în troparul de față o amintește pe cea de la *Matei* și de la *Marcu*, iar în troparul de mai jos o amintește pe cea pomenită de Luca, dar pe a treia, adică pe Maria, cea pomenită de Ioan, nu o pomeniște deloc.

Câțiva spun că femeia amintită de cei trei Evangheliști, adică de *Matei*, de *Marcu* și de *Ioan*, este una și aceeași, pentru că toate trei L-au uns pe Domnul în Betania, pentru că în *Evanghelii* pare că nu toate trei sunt numite desfrânate, pentru că L-au uns cu același mir de nard curat și pentru că ceea ce Domnul a spus despre Maria a spus și despre acelea. Dacă Maria, cea de la *Ioan*, a turnat mirul pe picioarele Domnului, ei răspund că poate mai întâi l-a turnat pe capul Domnului, așa cum scriu *Matei* și *Marcu*, după care l-a turnat și pe picioare. Mai deduc acest lucru și din faptul că ucenicii s-au mâniat, potrivit lui *Matei* și lui *Marcu*, iar la *Ioan* s-a mâniat doar Iuda. De aceea mai cred că *Simon Leprosul* era tatăl lui Lazăr, al *Mariei* și al *Martei*.

Tropar

Cu lacrimi spală picioarele Făcătorului cea vinovată de păcate și le șterge cu părul; pentru aceea nu a pierdut izbăvirea faptelor ei făcute în viață, ci a strigat: Toate lucrurile Domnului, pe Domnul lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!

580, 7

Se pare că femeia aceasta este alta decât cea de mai sus; este aceeași cu cea amintită de Luca în capitolul 7, cum spuneam mai devreme, pentru că ea a uns cu mir nu capul Domnului, ca cea de mai sus, ci

picioarele, și plângând, le-a udat cu lacrimi și le-a șters cu părul capului, I-a sărutat picioarele și I le-a uns cu mir, lucruri pe care femeia dinainte nu le-a făcut, drept care a auzit de la Domnul acele cuvinte de iertare: „Iertate îți sunt păcatele!“ Luând, așadar, sfințitul Cosma drept temă pentru troparul de față pe această femeie amintită de Luca, zice așa: Femeia cea vinovată de multe păcate spală cu lacrimi picioarele Făcătorului ei, Hristos, folosind ca ștergar de picioare părul capului cu care le șterge. Și pentru că I-a arătat Stăpânului Hristos multă credință, primește de la El și multă răsplată pentru credință, fiindcă nu și-a pierdut izbăvirea și iertarea păcatelor pe care le făcuse în viață, căci a auzit acel glas împărătesc și de trei ori dorit al preadulcelui Mântuitor, Care i-a zis: „Iertate îți sunt păcatele!“*

Lc. 7, 48

Teodor spune că cineva, ca să o laude pe această femeie, poate să rostească următoarele cuvinte: Fiindcă Domnul urma să spele picioarele sfinților Săi ucenici și apostoli, și ca nici El să nu primească crucea și moartea neavând picioarele spălate, această femeie a spălat dinainte picioarele Mântuitorului și le-a șters, folosind lacrimi în loc de apă și părul capului în loc de ștergar.

De aceea și dumnezeiescul Gură de Aur zice: „Această fostă desfrânată a ajuns mai cuviincioasă decât o fecioară. Mult necaz și durere au desfrânării acolo; de acestea înfricoșându-se, desfrânată s-a pocăit și nu a mai rămas desfrânată, ci s-a făcut de îndată mai cuviincioasă decât o fecioară.“ Și iarăși: „Desfrânată, apropiindu-se de Hristos, și-a spălat toate ocările într-o clipită. Și fiindcă iudeii Îl învinuiau pentru că a lăsat-o să se apropie și i-a dat o asemenea îndrăzneală, Hristos le-a închis acestora gura, iar pe ea, după ce a eliberat-o de toate relele și i-a primit silința, a slobozit-o astfel.“ Și dumnezeiescul Ioan al Scării a spus că sunt foarte rare stările și schimbările inimii, așa cum au fost starea și schimbarea acestei femei, pentru că toată dragostea pe care a avut-o mai înainte pentru patimile trupești a prefăcut-o de îndată pentru cele duhovnicești. De aceea și Domnul a zis despre ea către Simon fariseul: „Iertate sunt păcatele ei cele multe, fiindcă mult a iubit. Iar cui i se iartă puțin, puțin iubește.“

*cf. DFr 1,
PG 59, 531*

*Anom 6, 4,
PG 48, 754*

*cf. Scara V, 6
FR 9, p. 180*

Lc. 7, 47

* De aceea bine a spus Iosif Vrienie că lacrimile sunt socotite de Dumnezeu drept sânge mucenicesc, pe care dăruindu-le desfrânată, a dobândit iertarea păcatelor; zice astfel: „Așa cum orice păcat pe care îl face omul este în afara trupului, în timp ce desfrânatul e ca și cum i-ar aduce jertfă celui viclean sămânța propriului trup, tot așa și întregul bine pe care omul îl face este în afara trupului, în timp ce lacrimile sunt aduse lui Dumnezeu din însăși ființa noastră, cum e și sângele martirilor“ [*Teof. IBE 2, pp. 290-291*].

Identificat la
Asterie al Amasiei
ÎP 10, PG 40,
365BC

De aceea și Grigorie al Nyssei a spus că păcătosul care vrea să se pocăiască trebuie să imite pilda acestei desfrânate; căci zice așa: „Ia seama la femeia păcătoasă, despre care ni s-a citit acum la *Luca*, și râvnește la smerenia și la chibzuința ei și ia-ți un canon de pocăință riguroasă. Venind ea în casa fariseului, nu s-a rușinat nici de mulțimea celor de la masă și nici de momentul ospățului nu s-a ferit, căci era unul nepotrivit pentru mărturisire; ci, fiindcă era cuprinsă de întristare, iar tânguirea pentru greșeli îi era foarte mare, nicio clipă nu s-a lăsat de Doctorul păcatelor. Nu Îl ruga față către față, venind înaintea Lui, ci, arătându-și prin purtarea ei nevrednicia și lipsa de îndrăzneală, s-a oprit în spatele [Domnului], dar nu stătea oricum, ci s-a așezat dinapoia picioarelor Lui. Apoi dezlegându-și părul și făcându-și cunoscut, prin fapte, sufletul tânguitor și vărsând lacrimi pe picioarele lui Iisus, Îi cerea cu durere mila. Și vărsând atâtea lacrimi, încât I-a udat picioarele, și ștergând cu părul umezeala lor, își arăta astfel evlavia smerită. Și ca să spun pe scurt, femeia și-a lucrat pocăința cu toate simțurile și mădularele cu care păcătuiseră. Dacă ea a suspinat atâta pentru păcatele ei în văzul tuturor, oare e cu putință să cercetăm cu de-amănuntul cele pe care le făcea apoi, singură, în tihnă?”

Tropar

Se slujește izbăvirea pentru cea recunoscătoare prin mântuitoarele milostiviri și prin izvorul lacrimilor, la care, prin mărturisire, spălându-se, nu s-a rușinat, ci a strigat: Toate lucrurile Domnului, pe Domnul laudați-L și-L preainălțați în toți vecii!

580, 8

Fiindcă în troparul de mai sus melodul a spus că femeia pomenită la *Luca*, cea care unsese picioarele Domnului, a primit iertarea păcatelor, în troparul de față adaugă și pricinile pentru care a primit-o. Aceste pricini sunt două: prima, cea principală, propriu-zisă și premergătoare, sunt iubirea de oameni a lui Dumnezeu și milostivirea Sa, iar a doua, cea următoare și împreună-lucrătoare, sunt pocăința femeii și lacrimile ei, care au fost atât de multe, încât din vărsarea lor peste măsură au ajuns să se asemene cu un izvor întreg și, astfel, s-au adunat îndeajuns încât să spele neprihănitelile picioare ale Domnului și să curețe și păcatele ei. Însă poetul spune că izbăvirea păcatelor acestei femei recunoscătoare și mulțumitoare (căci nu o mai numește desfrânată) a fost slujită, iar nu că i-a fost dată pur și simplu. De ce? Pentru că vrea să asemene această izbăvire cu jertfele și slujirile din Legea veche, prin care Legea îi curăța pe cei necurați, fiindcă la acele jertfe din vechime se lua un animal, de pildă o junincă, o oaie, o capră sau altceva

potrivit pentru jertfă, și se înjunghia. După înjunghiere, preoții curățau cu grijă măruntaiele animalului înjunghiat și le spălau cu apă sfințită (se spune că astfel era și cea din scaldătoarea oilor, de aceea era numită „a oilor“ pentru că în ea erau spălate măruntaiele animalelor, îndeosebi ale oilor).

După ce curățau măruntaiele animalului jertfit, le ardeau, luau cenușa și o udau cu apă, iar apoi îi stropeau pe cei păcătoși cu această cenușă udă și, astfel, le dădeau dezlegarea și iertarea păcatelor. Prin urmare, iertarea era dată prin două lucruri: prin cenușa din măruntaiele animalului și prin apa cu care era udată cenușa. Așa citim în capitoul 19 din *Numeri*, că Dumnezeu poruncește să fie înjunghiată o junincă roșie, fără meteahnă, afară din tabără și să fie arsă cu tot cu piele (adică și cu măruntaie), iar cenușa să fie păstrată într-un loc curat ca să-i curățească pe cei ce ajungeau necurați printr-o oarecare împrejurare, căci dacă aceasta îi stropea împreună cu apa, îi curăța. Așadar, Pavel a spus: „Cenușa de junincă, stropindu-i pe cei întinați, îi sfințește spre curățirea trupului.“ Așa s-a petrecut și cu această desfrânată, fiindcă prin două lucruri i-a fost slujită dezlegarea păcatelor. Mai întâi prin milostivirile (σπλάγχνα)¹ cele mântuitoare de lume ale Mielului lui Dumnezeu, Care din milostivirile milei a voit să Se jertfească pentru noi și să ridice din mijloc păcatul lumii; iar în al doilea rând, prin izvorul lacrimilor ei, cu care s-a spălat prin mărturisire, fiindcă această fericită nu doar s-a tânguit și a plâns, ci și-a mărturisit și păcatele și nu s-a rușinat, cum pe dos facem mulți dintre noi și ne rușinăm să ne mărturisim păcatele; de aceea nici nu primim iertarea lor.

Evr. 9, 13

De aceea Grigorie Teologul ne sfătuiește să ne cercetăm mai întâi conștiința și așa să ne mărturisim păcatele, ca să primim și iertarea lor; căci zice așa: „Să nu așteptăm să fim muștrați de alții, ci noi să ne cercetăm sinele, pentru că mărturisirea și fuga de păcat sunt o însemnată doctorie împotriva răutății.“ Iar Gură de Aur zice: „Chiar dacă am făcut nenumărate păcate, cât mai suntem aici, încă e cu putință să ne îndreptăm. [...] «Nu întârzia să te întorci la Domnul și nu amâna din zi în zi.»“ Și iarăși: „Spune-mi cum te vei învrednici să dobândești iertarea păcatelor dacă nu le-ai spovedit niciodată? [...] Dacă niciodată nu te-ai convins că ai păcătuit, cum te vei

*Cuv16, 17,
PG 35, 957B*

*O2Cor 22, 3,
PG 61, 551*

Is. Sir. 5, 7

¹ Cuvântul σπλάγχνα înseamnă „măruntaie“ (inimă, ficat, plămâni, rinichi), cu referire la animalele pentru jertfă, în Antichitate. Metaforic, termenul a ajuns să se refere la inimă și la suflet ca sediu al sentimentelor, de unde a primit sensul de „milostivire“, „îndurare“. Prin urmare, când vorbește aici de milostivirile Mielului, are totodată în vedere și sensul inițial al cuvântului.

OEur 31, 3-4,
PG 63, 216-217

învrednici să fi miluit? [...] Mărturisește-le lui Dumnezeu! [...] Dacă acum uiți de ele, atunci ți le vei aminti, fără voia ta, înaintea întregii lumi.“

Cântarea a 9-a. Irmos

Cu suflete curate și cu neîntinate buze veniți să mărim pe cea nepătată și mai presus de curăție, Maica lui Emanuel, prin ea aducând solire Celui ce S-a născut dintr-însa. Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

580, 9

Cu acest tropar, sfințitul melod ne cheamă să o lăudăm și să o mărim pe Pururea-Fecioara Maria, căci ne îndeamnă să fim curați cu sufletul și neîntinați cu buzele, ca astfel cântarea și lauda noastră să fie potrivite pentru Maica lui Emanuel, Hristos-Dumnezeu, care este *nepătată* (ἀκηλίδωτος), adică cu totul neîntinată cu trupul, și *mai presus de curăție* (ὑπέραγνος), adică mai presus de toată curăția sufletului. Cum putem să dobândim suflete curate? Păzindu-ne mintea curată de însoțiri și consimțiri cu gândurile rușinoase, viclene și defăimătoare; curățindu-ne inima de mândrie, de părerea de sine, de invidie, de ură, de viclenie, de desfrânare, de adulter și de celelalte patimi care sunt ascunse în inima noastră, cum a spus Domnul: „Că din inimă ies gânduri rele, adultere, hoții, desfrânări, mărturii mincinoase, defăimări. Acestea sunt cele ce-l spurcă pe om.“ De aceea a zis și marele Macarie: „Sunt unii care spun că Domnul cere de la oameni doar roade văzute, pe când pe cele ascunse le îndreaptă Dumnezeu. Însă nu așa stau lucrurile, ci precum omul se păzește din afară, tot așa el este dator să poarte luptă și război cu gândurile sale, fiindcă Domnul cere de la tine să te mâinii pe tine însuși și să te lupți cu mintea și să nu ai învoiri sau legături cu gândurile răutății.“ Și, potrivit Sfântului Maxim, toți cei care își întinează de bunăvoie mintea și inima cu gânduri rușinoase și viclene își pierd îndrăzneala și familiaritatea cu Dumnezeu: „Mintea cade de la îndrăznirea cea către Dumnezeu atunci când se însoțește cu gândurile viclene și spurcate.“ Desigur, cel care are astfel de gânduri spurcate își pierde îndrăzneala și familiaritatea și față de Născătoarea de Dumnezeu.

Cum putem dobândi și buze neîntinate? Dacă ne lepădăm de cuvintele mincinoase, de jurăminte, de sperjururi, de osândiri, de injurii, de cuvinte de necinste, de cuvinte rușinoase, de huliri și de toate celelalte rele care sunt săvârșite cu limba și cu buzele. De aceea prorocul David a zis: „Oprește-ți limba de la rău, buzele tale să nu grăiască vicleșug“, cuvinte pe care tâlcuindu-le marele

Mt. 15, 19-20

Om 3, 3,
PG 34, 469BC

CD I, 50,
FR 2, p. 72

Ps. 33, 13

Vasile, a spus: „Păcatul cel mai la îndemână și cel mai felurit este săvârșit cu limba.“ Și iarăși: „Ca să spun pe scurt, ușurătatea limbii lucrează nenumărate rele, așa cum păzirea ei le lucrează pe cele bune.“ Pe lângă acestea, mai putem dobândi *buze neîntinate* dacă vom înălța lui Dumnezeu imne, doxologii, dacă vom spune cuvinte de suflet folositoare, vieți de sfinți, cuvinte duhovnicești din Sfintele Scripturi, din scrierile Sfinților și din viețile dumnezeieștilor Părinți, fiindcă prin toate acestea buzele noastre se sfințesc și devin neîntinate. Așadar, cu astfel de suflete curate și cu astfel de buze neîntinate putem după vrednicie, pe cât ne stă în putință, să o mărim pe preaneîntinata și prealăudata Născătoare de Dumnezeu, întrucât mai întâi trebuie să ne curățim, iar apoi să ne apropiem și să o mărim pe curata Născătoare de Dumnezeu: „Trebuie să te curățești mai întâi pe tine însuși, iar apoi să vorbești cu cel curat“, zice Grigorie Teologul.

OP 33, 9,
PG 29, 373B
Identificat la Ioan
Gură de Aur,
cf. TP: 140, 4,
PG 55, 432

Cuv 39, 9,
PG 36, 344B

După ce sfințitul melod ne-a îndemnat să o mărim pe Născătoarea de Dumnezeu, ne mai spune că se cuvine ca, prin mijlocirea ei, să aducem cereri și rugăciuni Celui născut din ea, lui Hristos-Dumnezeu. Căci așa cum noi, când am păcătuit față de Dumnezeu-Tatăl prin călcarea lui Adam, nu ne-am împăcat prin altcineva decât prin Fiul Său Unul-Născut, Domnul nostru Iisus Hristos, fiindcă zice: „În timp ce eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu [Tatăl] prin moartea Fiului Său“; iar la *Isaia* zice: „Nu un sol, nu un înger, ci El Însuși, Domnul, i-a mântuit“, fiindcă Însuși Domnul, stricând zidul din mijloc al vrăjmașiei, ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl; tot așa și când păcătuim față de Fiul Tatălui și ajungem să fim vrăjmași ai Lui, nu putem să ne bucurăm de iertarea păcatelor și să ne împăcăm cu El prin altă mijlocire, decât numai prin mijlocirea preacuratei și iubitei Sale Maici. Căci așa cum nu avem altă mijlocire la Tatăl mai tare decât cea a Fiului Său Unul-Născut, tot așa și la Fiul nu avem altă mijlocire mai tare decât cea a Preasfintei Sale Maici, prin care îi biruim și pe vrăjmașii demoni. De aceea, când dumnezeiescul Ieronim tâlcuiește alegoric citatul de la Iisus Navi: „Să stea soarele deasupra Gabaonului și luna deasupra văii Aialonului!“, zice că nimeni nu poate să-i biruiască pe vrăjmașii nevăzuți, al căror simbol sunt gabaoniții, dacă nu are nădejde temeinică și neclintită în revărsarea de sus a lumii soarelui și a lunii, adică în ocrotirea și ajutorul lui Iisus și al Preasfintei Sale Maici.

Rom. 5, 10
Is. 63, 9

neidentificat

Iis. Nav. 10, 12

Zicând acestea, dumnezeiescul Cosma ne învață apoi și ce *solire* și cerere se cuvine să-I aducem lui Hristos prin mijlocirea Sfintei Sale Maici, imitându-L pe Domnul, Care în rugăciunea domnească „Tatăl nostru“ ne-a

învățat ce să cerem de la Dumnezeu. Ce ne învață întâistătătorul Maiumei să cerem de la Stăpânul Hristos prin mijlocirea Născătoarei de Dumnezeu? Nu bogăție, nu slavă, nu sănătate, nu plăceri, fiindcă toate acestea sunt umbră și vis, care se strică și pier odată cu această lume, ci ne-a învățat să cerem cruțare și mântuire pentru sufletele noastre, iar altceva să nu zicem decât această rugăciune cu puține cuvinte, dar cu înțelesuri multe: *Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne* (adică îndură-Te, o, Hristoase Dumnezeule, de sufletele noastre și ne mântuiește)!

Căci tot așa și prorocul Ioil a găsit acest verb plin de străpungere și de înduplecare, și cu el se ruga lui Dumnezeu împreună cu preoții pentru iudei, zicând: „Cruță, Doamne, poporul tău.“ Am spus că verbul „a cruța“ (φείδομαι) este plin de înduplecare, pentru că, potrivit lui Chiril al Alexandriei, exprimă și dragoste, fiindcă atunci când cineva iubește un lucru, se și milostivește de el și nu-l lasă să piară. Prin urmare, zicând noi *cruță sufletele noastre*, Îl rugăm astfel: O, Preaiubitorule de suflete, Hristoase, Cel ce iubești atât de mult sufletele noastre, îndură-Te de acestea și ne mântuiește. Deci dacă, fraților, ne vom ruga cu această cerere, nu vom cere altceva decât numai Împărăția lui Dumnezeu. Iar dacă vom cere Împărăția lui Dumnezeu, atunci vom primi, ca adăugire, toate celelalte ce au fost cerute, cum a spus Domnul: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea vi se vor adăuga.“

Tropar

Nerecunoscător arătându-se și viclean invidios, cumpănește darul cel vrednic de Dumnezeu, prin care s-a dezlegat datoria păcatelor, precupețind cumplitul Iuda harul cel iubit de Dumnezeu. Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

580, 10

În troparul de față, sfințitul Cosma înfățișează indignarea și mânia pe care ucenicii Domnului, dar mai ales Iuda, le-au arătat când femeia amintită mai sus a turnat mirul pe capul Domnului: „Și văzând ucenicii – zice sfințitul Matei –, au murmurat: «Pentru ce risipa aceasta?, că mirul acesta se putea vinde scump, iar banii să se dea săracilor.»“ Același lucru îl spune și Marcu, pe când Ioan arată în mod aparte că Iuda, văzând-o pe sora lui Lazăr că a turnat mirul pe picioarele Domnului, a zis: „De ce nu s-a vândut mirul acesta cu trei sute de dinari și să-i fi dat săracilor?“ Așadar, pe acestea

Mt. 26, 8-9

Mc. 14, 4-5

In. 12, 5

îmbinându-le dumnezeiescul melod și socotind-o păcătoasă doar pe femeia pomenită la *Matei* și la *Marcu* (fiindcă tot astfel a socotit-o și Teofilact, și alții, deși nu asta reiese din textul Evangheliei), zice așa: Cumplitul cu gând ascuns și viclean s-a arătat nerecunoscător față de Învățătorul Hristos.* Dar cum să-i stea în fire ucenicului nemulțumitor să primească cinstea și recunoștința plină de bunătate date Învățătorului său și să nu murmure și să nu fie indignat din pricina lor? Da, și ceilalți ucenici s-au indignat, potrivit sfințitului Teofilact, dar din îndurarea și milostenia pe care le aveau față de cei săraci, pe când Iuda este indignat și murmură fiindcă era nerecunoscător față de Stăpânul Hristos și din pricina nespusei sale iubiri de arginți: „Nu pentru că îi era lui grijă de săraci – zice Ioan despre Iuda –, ci pentru că era fur și, având punga, lua din ce se punea într-însa.“**

cf. *TMc*,
PG 123, 645A

cf. *TMc*,
PG 123, 645B

In. 12, 6

* Filozofii morali definesc nemulțumirea astfel: „Nemulțumirea este lipsa de recunoștință față de binefăcător sau chiar vătămarea lui.“ Nerecunoscătorul este mai răuvoitor decât oame-nii. Dacă-l mai și vatămă pe binefăcător, atunci este un monstru al naturii, nici măcar fiară sălbatică. De aceea Zoroastru, legiuitorul perșilor, a stabilit ca nerecunoscătorii să bea urină de junincă. Iar, potrivit lui Xenofon, perșii îl pedepseau pe cel care putea să-și arate recunoștința, dar nu o făcea; zice așa: „Sunt judecați mai ales pentru nerecunoștință. Iar dacă știi pe cineva că poate să fie recunoscător, însă nu o face, îl pedepsesc cu strășnicie. Fiindcă se socotește că cei nerecunoscători se poartă cu nepăsare atât față de zei, cât și față de părinți, de patrie și de prieteni“ [*cf. Cyr* I, 2, 7, p. 59]. De aceea aproape toți marii bărbați au avut parte de nerecunoștință din partea patriei: Miltiade, în urma marilor victorii împotriva barbarilor, a murit în închisoare [întemnițat fiind] de patrie; Cimon, fiul său, a fost ostracizat de către patrie; la fel au pătît Temistocle și Aristide datorită virtuții lor; Hanibal și Scipio au fost alungați; Focion a primit cucută din partea patriei; la fel și Socrate; Cicero a fost alungat din Roma; Carterie a fost exilat din Franța; Galileo a fost pedepsit de cler. Dar trebuie să facem bine și celor nerecunoscători; de aceea Augustus nu numai că nu l-a pedepsit pe Cinna, conspirator al vieții sale, dar l-a umplut și de noi binefaceri. De aici reiese limpede că binefacerea față de cei nerecunoscători nu este mai presus de fire. Iată că unii, deși puțini, au reușit să facă acest lucru, urmând doar legilor firii.

** O învățătură strălucită și cu totul folositoare pe marginea iubirii de arginți a lui Iuda ne-o dă Isidor Pelusiotul, căci zice: „Cumplitul ispititor [adică diavolul] nu îi atacă oricum pe cei ce vâslesc pe această mare plină de furtuni, ci mai întâi află care sunt înclinațiile și pornirile sufletului și, astfel, trece la faptă și împletește uneltiri. Într-adevăr, de ce nu l-a împins pe Iuda la desfrânare, ci la trădare? Pentru că vedea că partea aceea era întărită, pe când cea a iubirii de bani era slăbită și șubredă. De aceea nădăjduia să-l împingă cu ușurință de la furtul din pungă spre trădare, chiar. Așadar, după ce iscodește înclinațiile, pornirile și consimțirile fiecăruia [...], îi dă astfel prilejuri din afară. [...] Prin urmare, trebuie ca cel cu faimă să se păzească din toate părțile, pentru că adeseori diavolul a biruit viețuirea aleasă printr-o parte șubredă, ca pe o cetate de necucerit și întărită cu ziduri, dovedind deșartă întăritura celorlalte ziduri“ (căt-re Teodosie Prezbiterul [*Ep* III, 385, *PG* 78, 128BC]). Și ia seama, cititorule, că Iuda a fost mai întâi iubitor de argint, dorind și iubind arginții, după care a devenit fur, iar apoi s-a făcut vânzător, urcând de la cele mici spre cele mari. De ce? Ca să învățăm și noi să nu le disprețuim pe cele mici

Spuneam deci că Iuda s-a arătat nerecunoscător față de Învățătorul său. Dar nu doar nerecunoscător, ci și invidios. Invidia este înțeleasă în două feluri. Poate fi înțeleasă în sens bun, ca atunci când vedem un frate că lucrează virtuțile, iar noi îl invidiem, adică ne lovim conștiința cu o râvnă dumnezeiască² și spunem: Acesta reușește să aibă virtuți, iar eu nu reușesc? Invidia poate fi înțeleasă și în sens rău, ca atunci când, de pildă, vedem un bogat că-și împarte asprii³ la săraci, iar noi suntem invidioși și ne întristăm când vedem că nu ne-a dat nouă acei aspri. Nu pentru că nu ne-a dat nouă acei aspri ca să-i dăm la săraci suntem noi invidioși și ne întristăm, căci această invidie ar fi fost bună, ci ca să-i cheltuim în desfătări și ospețe sau ca să-i adunăm și să-i îngropăm în pământ. Felul acesta de invidie este cu totul rău, pe care și amarnicul Iuda l-a avut în inimă.

Văzând el mirul cel de mult preț turnat pe neprihănitele mădulare ale Mântuitorului, s-a umplut de invidie nu pentru că el voia să-l cumpere de la femeie și să-L ungă pe Domnul – căci sufletul nerecunoscător al lui Iuda era departe de a se gândi la una ca aceasta –, ci pentru că el, fiind nebun după aur și iubitor de argint, plănuia să vândă mirul, iar prețul să-l fure și să-l țină pentru el, așa cum fura și asprii care erau puși în cutia comună a apostolilor, cum a spus mai sus Evanghelistul: că „lua din ce se punea într-însa“, adică fura.

Așadar, arătându-se *nerecunoscător* și nemulțumitor, cum spuneam, viclean și *invidios*, Iuda, din pricina acestor două patimi, adică nerecunoștința și invidia, *cumpănește* și socotește acel mir al femeii: „De ce nu s-a vândut mirul acesta cu trei sute de dinari și să-i fi dat săracilor?“ De asemenea face socoteala și aceluia dar *vrednic de Dumnezeu*. Cum putea să nu fie *vrednic de Dumnezeu* acel dar nu atât pentru că avea un preț foarte mare, cât pentru starea aceea plină de evlavie cu care a fost adus de către femeie? Sau cum să nu fie vrednic de Dumnezeu ceea ce Însuși Dumnezeu Mântuitorul a primit, zicându-i lui Iuda: „Las-o, că pentru ziua îngropării Mele l-a păstrat“, și apostolilor: „De ce-i faceți supărare femeii? că bun lucru a făcut ea pentru Mine; că pe săraci îi aveți pururea cu voi, dar pe Mine nu Mă aveți pururea.“

In. 12, 5

In. 12, 7

Mt. 26, 10-11

pentru a nu cădea în cele mari. De aceea același Isidor a spus: „Să știi că ceea ce pare a fi o mică greșală sfârșește, încet-încet, într-un rău mare, pentru că cel ce spune că aceasta nu e nimic, a făcut ca răul să pătrundă în viața sa“ (*Către Cirus Scolasticul* [cf. *Ep* V, 17, PG 78, 1333C]).

² Adjectivul tradus aici este ζήλοτυπος, format din verbul τύπτω, „a lovi“, și din substantivul ζήλος, care, în sens pozitiv, înseamnă „zel“, „râvnă“, iar în sens negativ, „invidie“, „pizmă“. Așadar, ζήλοτυπος îl indică pe cel lovit fie de o invidie bună, fie de una rea.

³ Monedă, romană, bizantină, iar apoi turcească. A circulat și în Țările Române.

Iuda a socotit fără minte prețul acelui mir, fără să se gândească nechibzuitul că prin acel mir a fost dezlegată datoria foarte grea a păcatelor femeii, în schimbul căruia nu două sute sau trei sute de dinari, nu mii sau zeci de mii, dar nici măcar milioane întregi de s-ar fi dat, n-ar fi putut dezlega acea datorie, pentru că, moralicește, păcatul este un rău nemărginit, fiind o injurie și o necinstire față de un Dumnezeu nemărginit, în ce privește toată desăvârșirea Sa naturală.

Prin urmare, ucenicul iubitor de arginți nu avea grija săracilor, căci „Hippocleides n-are nicio grijă“, potrivit zicerii⁴. Nu pentru săraci a socotit el prețul mirului. Nu! Ci a precupețit *harul cel iubit de Dumnezeu* al femeii, adică nu a voit ca acest har și dar să rămână neîntinat, fără vicleșug și curat. Căci așa cum precupeții amestecă apa cu vinul și astfel îl fac să fie slab și neplăcut, tot așa și acest vânzător a încercat să tulbure și să răcească hotărârea fierbinte a femeii prin aceste cuvinte: că ar fi fost mai de folos ca mirul acesta să fie vândut, iar banii să fie dați săracilor, decât să fie turnat pe trupul lui Iisus. Deoarece precupeții sunt întreprinzători șireți, mincinoși și hrăpăreți, care fac și spun orice pentru câștig urât, de aceea și verbul „a precupeți“ (καπηλεύω) a fost folosit aici cu acest sens. Fiindcă iubitorul de arginți Iuda a precupețit *harul cel iubit de Dumnezeu* al femeii, folosindu-se de orice fel de viclenie ca să câștige, în chip rușinos, arginții din vânzarea mirului. Sfârșitul *Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne* a fost adăugat de melod fie după obiceiul său de a încheia cu același sfârșit multe cântări din canoanele sale, fie pentru că, potrivit lui Teodor, care a tâlcuit aici într-un mod mai ciudat, vrea să-l rostească într-un chip tânguitor și apotropaic. Fiindcă așa cum noi, când vedem sau auzim că s-a întâmplat o mare nenorocire, care nu e de văzut sau de auzit, zicem: Milostivește-Te, Doamne, și altă dată nu ne mai lăsa să vedem sau să auzim de-o asemenea nenorocire; tot așa și sfințitul melod, fiindcă în aceste tropare se referă la nerecunoștința peste măsură și la nemaiauzita neomenie a lui Iuda cel urât de toți oamenii, se scârbește de cugetul acestuia și zice la sfârșitul fiecărui tropar: *Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule*, ca și

⁴ Cleisthenes, tiranul cetății Sicyona, ajuns foarte vestit în fața grecilor, voia să-și mărite fiica, pe Agariste, cu cel mai vrednic dintre greci. Astfel că a dat de veste ca oricine vrea să-i fie ginere dintre cei de vază să se înfățișeze la el peste 60 de zile. Timp de un an pețitorii sosiți au fost puși la felurite încercări de către Cleisthene. Când sosise ziua nunții, iar Hippocleides urma să fie ales ca ginere, acesta s-a dedat unor dansuri deșănțate, ceea ce l-a făcut pe Cleisthene să-i spună: „O, fiu al lui Teisandros, cu dănțuirea ți-ai dănțuit nunta.“ Iar acesta îi răspunde memorabil: „Hippocleides n-are nicio grijă“ (HERODOT, *Istorie* VI, 129).

cum ar fi vrut să zică: Hristoase Dumnezeule, fie să nu mai vedem, nici să mai auzim vreodată de-o asemenea neomenie ca cea a lui Iuda!

Tropar

Ducându-se, le zice mai-marilor celor fără de lege: Ce vreți să-mi dați, și eu pe Hristos cel căutat Îl voi da în mâinile voastre, cei ce-L vreți? lepădându-se Iuda de prietenia cu Hristos pentru aur. Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

580, 11

Mt. 26, 14-16

Și în troparul de față sfințitul melod se referă la amarnicul de Iuda, urmând ordinea și textul Evanghelistului Matei, care, după turnarea mirului de către femeie și după murmurarea lui Iuda, zice acestea: „Atunci unul din cei doisprezece, cel numit Iuda Iscarioteanul, ducându-se la arhierii le-a zis: Ce vreți să-mi dați, și eu Îl voi da în mâinile voastre? Iar ei i-au dat treizeci de arginți. Și de atunci el căuta un prilej potrivit ca să-L dea în mâna lor.“ Alcătuind, așadar, sfințitul Cosma din aceste cuvinte tema troparului de față, zice: Iubitorul de arginți Iuda, ducându-se la mai-marii cei fără de lege, adică la arhierii, la cărturarii și la bătrânii poporului, le-a spus: Ce vreți să-mi dați, și eu vi-L voi da în mână pe Hristos, pe Care-L căutați? Așadar, *pentru aur* s-a lepădat de prietenia și de dragostea Învățătorului său Hristos, adică pentru acei puțini arginți pe care nefericitul îi primise (căci erau doar treizeci).

In. 6, 26

Despre el a spus și dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului: „Iuda Iscarioteanul nu era doar dintre cei chemați, ci și dintre apostoli, și nu era pur și simplu dintre apostoli, ci chiar din ceata celor doisprezece, a corifeilor înșiși. Dar era înstrăinat de înrudirea cu Hristos și a ajuns cel mai străin dintre toți în ce privește acest cuvânt. De ce? Pentru că nu se silea spre Împărăția cerurilor, care era propovăduită, nici nu căuta spre faptele minunate și spre învățătura Mântuitorului [...]; nu de acestea era dornic, ci căuta spre pământ, spre furt, spre câștig pământesc și murdar, spre folosul trupului așteptat de pe urma acestora. Pe acestea le dorea, care de multe ori și în multe feluri au fost oprite de Tatăl, Stăpânul a toate și Învățătorul. Așadar, nu cu Hristos era înrudit, nici cu cei împreună-apostoli cu el, ci cu cei despre care Domnul a zis: «Nu pentru că ați văzut minuni Mă căutați, ci pentru că ați mâncat din pâini și v-ați săturat.» Căci aceia, deși au văzut și semne, au mâncat și din pâini și au ascultat și cuvintele Cuvântului ipostatic, Care S-a

înomenit pentru noi, mai târziu aveau să strige: «Ia-! Ia-! Răstignește-l!»; tot așa și el, deși văzuse cu ochii, deși avusese experiența măreției și dumnezeirii Domnului mai mult decât ceilalți, cu toate acestea L-a dat mai târziu pe mâna celor ce cugetau împotriva Lui.”

In. 19, 15

cf. Om55, 4-5,
ΓΠΣ 6, pp. 599-600

Merită să cugetăm în ce chip zice melodul aici că Iisus era căutat de iudei: spre bine sau spre rău? La aceasta răspundem că verbul „a căuta” are un singur sens, însă alegerile cumpănite ale celor ce caută sunt diferite. Căci Biserica cea dintre neamuri Îl caută pe Hristos, dar Îl caută ca o mireasă pe Mirele ei, dorind frumusețea Sa inteligibilă și iubindu-L. De aceea în *Cântarea Cântărilor* mireasa este preînchipuirea Bisericii: „L-am căutat – strigă ea – pe cel iubit al sufletului meu; l-am căutat și nu am dat de el.” Dar pe El îl caută și Sinagoga iudeilor, însă nu tot sub chipul acestei iubiri, ci cu furie, cu gând ucigaș și cu năpustire purtătoare de moarte, așa cum lupul caută oaia ca să o sfâșie sau cum leul caută să răpească. Și simplu spus, iudeii Îl caută pe Domnul ca să-L ucidă, așa cum El Însuși i-a mustrat în acest sens: „De ce căutați să Mă ucideți?”

Cânt. 3, 1

In. 7, 19

Prin urmare, Iuda le-a zis iudeilor: Eu Îl voi da în mâinile voastre pe Hristos, Cel pe care Îl căutați ca să-L omorâți. Amarnicule și jalnicule! Chiar dacă Cel trădat de tine nu ar fi fost Învățătorul tău, chiar dacă n-ar fi fost Binefăcătorul tău, chiar dacă n-ai fi mâncat împreună cu El pâine și sare, ci ar fi fost un om de aceeași fire cu tine, ar fi trebuit să te rușinezi față de firea comună a oamenilor și să nu-L dai în mâinile celor care-L căutau să-L omoare. Dar tu, nerecunoscătorule, prefăcându-te în fiară, ai uitat că ești totuși om. O, cruță, Doamne, cruță sufletele noastre! Și de n-am mai vedea o neomenie atât de cumplită! Și sfârșitul acestui tropar a fost alcătuit cu un aer de amărăciune.

Tropar

O, iubire de arginți orbitoare! Neînduplecatule, din a cărei pricină ai uitat că lumea nu este deopotrivă cu sufletul, după cum fost-ai învățat, căci din deznădejde, agățându-te, te-ai spânzurat, trădătorule. Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

Acest tropar a fost alcătuit de către melod spre musturarea lui Iuda, care a fost atât de orbit de iubirea de arginți, încât amarnicul de el a uitat de mântuitoarele cuvinte ale Învățătorului său Hristos, Care a spus: „Ce-i folosește omului să câștige lumea întregă și să-și păgubească sufletul? Sau ce ar putea să dea omul în schimb pentru sufletul său?” Alcătuint,

Mc. 8, 36-37

așadar, din aceste cuvinte tema troparului de față, ierarhul Cosma îl mustră pe ucenicul preaiubit de aur astfel: O, neomenosule și neprietenosule Iuda, vai și amar ție!, că din pricina orbitoarei tale iubiri de argint, care ți-a orbit ochii inteligibili ai sufletului, ai uitat, amarnicule, de mântuitoarele cuvinte ale Învățătorului tău Hristos, Care a spus că, de-ai câștiga însăși lumea, aceasta *nu este deopotrivă* și de aceeași valoare cu sufletul nemuritor și rațional; căci ai uitat de acestea și, deznădăjduind, te-ai agățat de copac și te-ai spânzurat. Acel copac era așa-numitul tamarix (μυρίκη), cum zice Vrienie în *Cuvântarea I la Răstignire*. „Atunci Iuda, cel care-L vânduse, văzând că a fost osândit la moarte [...], aruncând arginții în templu, a plecat de acolo; și ducându-se, s-a spânzurat.“

Răsr 1, IBE 2, p. 67

Mt. 27, 3-5

Despre faptul că Iuda a deznădăjduit mărturisește și dumnezeiescul Grigorie al Nyssei: „Eu cred că și Iuda Iscarioteanul, dacă nu s-ar fi făcut imediat călăul sinelui său, judecându-și păcatul de neiertat, și dacă ar fi cerut milă căzând înaintea Lui, n-ar fi pierdut îndurările ce se revarsă peste întreaga lume.“ De aceea și Gură de Aur ne îndeamnă ca nimeni să nu deznădăjduiască, zicând astfel: „Așadar, iubitorilor, nimeni să nu deznădăjduiască pentru mântuirea lui; răul nu ține de fire; am fost cinstiți cu alegere cumpănită și cu libertate. Ești vameș? Poți deveni evanghelist. Ești hulitor? Poți deveni apostol. Ești tâlhar? Poți răpi raiul. Ești mag? Te poți închina Stăpânului. Nu există răutate care să nu poată fi nimicită prin pocăință.“ Iar dacă cel ce preferă să câștige lumea întreagă disprețuindu-și propriul suflet, acela este un om cu totul deșert și lipsit de minte, atunci tu, Iuda, smintitule, care ți-ai dat mântuirea sufletului și te-ai lepădat de Izbăvitorul și Mântuitorul tău doar ca să câștigi treizeci de arginți, tu, zic, față de ce om ești mai puțin lipsit de minte și mai puțin nenorocit? De aceea bine a zis purtătorul de Dumnezeu Maxim asemănându-l cu Iuda pe orice iubitor de argint: „Tot iubitorul de argint, fățărind virtutea prin evlavie, când află materia pe care dorește să și-o agonisească, înlătură înfățișarea prin care era socotit mai înainte ucenic al Domnului.“ Iar dumnezeiescul Gură de Aur a spus despre el: „Și ca să afli că, deși [Iuda] avea puterea de a se schimba, totuși n-a vrut, ci totul s-a petrecut din cauza trândăviei lui, atunci când L-a vândut și și-a dus nebunia la capăt [...]. Dar când păcatul a fost săvârșit, atunci și-a cunoscut păcatul. Să învățăm de aici că, atunci când trândăvim, nici îndemnurile nu ne mai sunt de folos, nici sfaturile; dar când ne sânguim, putem să ne ridicăm.“ Melodul mai adaugă: *Cruță*

Identificat la
Asterie al Amasiei
IP 6, PG 40, 357B

Can 2, PG 52, 451

KG 1, 64, FR 2,
pp. 181-182

cf. ProdJud 2, 3,
PG 49, 387

sufletele noastre, Hristoase Dumnezeu, și fie să nu mai vedem o asemenea neomenie, pe care a născocit-o amarnicul de Iuda! Și sfârșitul acestui tropar a fost alcătuit cu un aer de amărăciune, ca și cele de mai sus.

Fie ca și noi, cei ce cântăm sau citim ori ascultăm această tricântare străpungătoare, să fim întăriți pe piatra credinței în Iisus Hristos, iar duhul nostru să se vesească atunci când Îi cântăm și Îi înălțăm doxologie! Fie să nu ne adunăm și să ne sfătuim împotriva celor drepți și nevinovați, trecând cu vederea dreptatea și apărând nedreptatea din iubire de părtinire sau pentru mită! Fie să aducem și noi mir ca acea femeie, anume credință, pe capul lui Hristos, adică dumnezeirii Sale! Pentru că tot cel ce va crede că Hristos este Dumnezeu, acela toarnă mir pe capul Său, potrivit sfințitului Teofilact. Fie să nu-l imităm pe trădătorul Iuda, ci să alungăm cugetul lui răutăcios! Următorii trădătorului Iuda sunt toți acei arhierii care, pentru argint, vând celor nevrednici darurile Duhului Sfânt. Următorii lui Iuda sunt toți acei duhovnici care, pentru argint, iartă la spovedanie păcatele oamenilor. Următorii lui Iuda sunt toți cei care, de teama oamenilor, se leapădă de dogmele credinței și calcă canoanele apostolice, sinodale și patristice, precum și tradițiile Bisericii. Și simplu spus, următorii lui Iuda sunt toți cei care se leapădă cu stăruință și pe față de adevăr, fiindcă adevărul este Hristos, Care a zis: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața.“ Închei și spun împreună cu purtătorul de Dumnezeu Maxim că următor lui Iuda este cel care Îl predă patimilor necuvântătoare pe Cuvântul cel drept și păcătuiește cu fapta, căci zice așa: „Dacă năzuim să ne numim și să fim ai lui Dumnezeu, atunci să ne luptăm să nu-L predăm patimilor pe Cuvântul, cum a făcut Iuda [...], fiindcă păcatul gata de înfăptuit și pornirea spre păcat sunt trădare.“ Prin urmare, dacă îi imităm pe cei virtuoși și virtuțile lor și dacă ne ferim de cei răi și de relele lor, negreșit ne vom izbăvi de focul gheenei, care a fost pregătit amarnicului Iuda, și vom dobândi Împărăția cerurilor prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Care de bunăvoie a venit să pătimească pentru noi,

Căruia fie slava și puterea, împreună cu Tatăl
și cu Duhul Sfânt în veci.

Amin.

*cf. TMt,
PG 123, 440B*

In. 14, 6

*KG III, 43,
FGr 2, p. 98*

Τριώδιον τῆς Μεγάλης Τετραδος
Ποίημα Κοσμά Μοναχοῦ

Ἀκροστιχίς
Τετράδι ψαλῶ

1 557

Ωδὴ γ'. Ἦχος β'. Ὁ Εἰρμός

«Τῆς πίστεως ἐν πέτρα με στερεώσας' ἐπλάτυνας τὸ στόμα μου ἐπ' ἐχθρούς μου,' 2 557
εὐφράνθη γὰρ τὸ πνεῦμά μου ἐν τῷ ψάλλειν' οὐκ ἔστιν ἅγιος' ὡς ὁ Θεὸς
ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος' πλήν σου, Κύριε.»

Ἐν κενοῖς τὸ συνέδριον τῶν ἀνόμων' καὶ γνώμη συναθροίζεται κακοτρόπῳ,' 3 558
κατάκριτον τὸν ῥύστην σε ἀποφῆναι,' Χριστέ, ᾧ ψάλλομεν' σὺ εἶ Θεὸς
ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστιν ἅγιος' πλήν σου, Κύριε.

Τὸ δεινὸν βουλευτήριον τῶν ἀνόμων' σκέπτεται, θεομάχου ψυχῆς ὑπάρχον,' 4 559
ὡς δύσχρηστον τὸν δίκαιον ἀποκτεῖναι' Χριστόν, ᾧ ψάλλομεν' σὺ εἶ Θεὸς
ἡμῶν' καὶ οὐκ ἔστιν ἅγιος' πλήν σου, Κύριε.

Ωδὴ η'. Ὁ Εἰρμός

10 «Ῥῆμα τυράννου' ἐπεὶ ὑπερίσχυσεν,' ἑπταπλασίως κάμινος' 5 561
ἐξεκαύθη ποτέ,' ἐν ἧ παῖδες οὐκ ἐφλέχθησαν,' βασιλέως πατήσαντες
δόγμα,' ἀλλ' ἐβόων' πάντα τὰ ἔργα Κυρίου' τὸν Κύριον ὑμνεῖτε'
καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.»

Ἀποκενοῦσα' γυνὴ μύρον ἔντιμον' δεσποτικῆ καὶ θεία φρικτῆ' 6 562
15 κορυφῆ, Χριστέ,' τῶν ἰχνῶν σου ἐπελάβετο' τῶν ἀχράντων κεκραμέναις
παλάμαις' καὶ ἐβόα' πάντα τὰ ἔργα Κυρίου' τὸν Κύριον ὑμνεῖτε'
καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

1 Τῆς – με : Ἐν πέτρα με τῆς πίστεως I || 5 ψάλλομεν : κρίζομεν V || 6 ἅγιος : δίκαιος V || 7 ὑπάρχον : ὑπάρχων B || 8 ἀποκτεῖναι : κατακτεῖναι V || 9 ἅγιος : δίκαιος V || 13 εἰς – αἰῶνας om. B || πάντας om. V || 14 add. ἐν ante δεσποτικῆ Pa || 17 εἰς – αἰῶνας om. B

Tricântarea din Miercurea Mare
Facere a lui Cosma Monahul

Acrostih

...și Miercuri, dar, cânta-voi eu.

Cântarea a 3-a. Glasul al 2-lea. Irmos

„Pe piatra credinței întărindu-mă, deschis-ai larg gura mea împotriva
vrăjmașilor mei, căci veselitu-s-a duhul meu întru cântare: Nu este sfânt
ca Dumnezeuul nostru și nu este drept afară de Tine, Doamne.“

Ode 3, 1-2

În deșert și cu cuget răutăcios se strânge sinedriul celor fără de lege
ca să Te vădească pe Tine, Izbăvitorul, osândit, Hristoase, Căruia cântăm:
Tu ești Dumnezeuul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne.

*Mt. 26, 3-4
Ode 3, 2*

Cumplitul sfat al celor fără de lege, fiind cu suflet luptător împotriva lui
Dumnezeu, cugetă săucidă, ca pe unul de nesuferit, pe dreptul Hristos, Căruia
cântăm: Tu ești Dumnezeuul nostru și nu este sfânt afară de Tine, Doamne.

*Is. 3, 10
Înțel. Sol. 2, 12-14
Ode 3, 2*

Cântarea a 8-a. Irmos

„Fiindcă cuvântul tiranului era strașnic, înșeptit cuptorul
era încins oarecând, în care tinerii n-au fost arși, porunca regelui
călcând, ci strigau: Toate lucrurile Domnului, pe Domnul
lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!“

*Dan. 3, 22-24
Ode 8, 34*

Deșertând femeia mir scump [pe] stăpânescul și dumnezeiescul Tău
creștet înfricoșător, Hristoase, tălpile Tale cele neprihănite le-a cuprins
cu prihănite palme și a strigat: Toate lucrurile Domnului,
pe Domnul lăudați-L și-L preainălțați în toți vecii!

*Mt. 26, 7
Ode 8, 34*

Δάκρυσι πλύνει' τούς πόδας ὑπεύθυνος' ἀμαρτίαις τοῦ πλάσαντος' 7
 καὶ ἐκμάσσει θριξί· διὸ τῶν ἐν βίῳ οὐ διήμαρτε' πεπραγμένων τῆς
 ἀπολυτρώσεως, ἀλλ' ἐβόα· πάντα τὰ ἔργα Κυρίου' τὸν Κύριον ὑμνεῖτε'
 καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

5 Ἴερουργεῖται' τὸ λύτρον εὐγνώμονι' ἐκ σωτηρίων σπλάγχων τε' καὶ 8
 δακρῦων πηγῆς, ἐν ἧ διαὶ τῆς ἐξαγορεύσεως' ἐκπλυθεῖσα οὐ κατησχύνετο,
 ἀλλ' ἐβόα· πάντα τὰ ἔργα Κυρίου' τὸν Κύριον ὑμνεῖτε'
 καὶ ὑπερυψοῦτε' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡδὴ θ'. Ὁ Εἰσμός

10 «Ψυχαῖς καθαραῖς' καὶ ἀρῶν πῶτος χεῖλεσι' δεῦτε μεγαλύνωμεν' 9
 τὴν ἀκηλίδωτον' καὶ ὑπέραγον Μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ, δι' αὐτῆς
 τῷ ἐξ αὐτῆς' προσφέροντες πρεσβείαν τεχθέντι· φεῖσαι τῶν ψυχῶν
 ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς!»

Ἄγνώμων φανείς' καὶ πονηρός ζηλότυπος' δῶρον ἀξιόθεον' 10
 λογοπραγεῖ, δι' οὗ' ὀφειλέσιον ἐλύθη ἀμαρτημάτων, καπηλεύων
 15 ὁ δεινὸς Ἰούδας τὴν φιλόθεον χάριν· φεῖσαι τῶν ψυχῶν
 ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς!

Λέγει πορευθεῖς' τοῖς παρανόμοις ἄρχουσι· τί μοι δοῦναι θέλετε; κἀγὼ 11
 Χριστὸν ὑμῖν' τὸν ζητούμενον τοῖς θέλουσι παραδώσω, οἰκειότητα
 Χριστοῦ' Ἰούδας ἀντωσάμενος χρυσοῦ· φεῖσαι τῶν ψυχῶν
 20 ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς!

Ἵ πηρωτικῆς' φιλαργυρίας, ἄσπονδε! λήθης ὅθεν ἔτυχες,
 12 ὅτι ψυχῆς οὐδ' ὅς' ἰσοστάσις ὁ κόσμος, ὡς ἐδιδάχθης, ἀπογνώσει
 γὰρ σαυτὸν' ἐβρόχισας ἀνάψας, προδότα· φεῖσαι τῶν ψυχῶν
 ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς!

4 τούς αἰῶνας om. B || 8 εἰς – αἰῶνας om. B || add. αὐτὸν ante εἰς V || 9 μεγαλύνωμεν :
 μεγαλύνωμεν B || 13 ἀξιόθεον : ἀξιόχρεον V || 19 Χριστοῦ : Θεοῦ V || 22 ὡς : ὦν V

564 Cu lacrimi spală picioarele Făcătorului cea vinovată de păcate
și le șterge cu părul; pentru aceea nu a pierdut izbăvirea faptelor ei
făcute în viață, ci a strigat: Toate lucrurile Domnului, pe Domnul
 lăudați-L și-L preaînălțați în toți vecii!

*Lc. 7, 38
Ode 8, 34*

566 Se slujește izbăvirea pentru cea recunoscătoare prin mântuitoarele
milostiviri și prin izvorul lacrimilor, la care, prin mărturisire, spălându-se,
nu s-a rușinat, ci a strigat: Toate lucrurile Domnului, pe Domnul
 lăudați-L și-L preaînălțați în toți vecii!

*Lc. 7, 38
Ode 8, 34*

Cântarea a 9-a. Irmos

568 „Cu suflete curate și cu neîntinate buze veniți să mărim
pe cea nepătată și mai presus de curăție, Maica lui Emanuel, prin ea
aducând solire Celui ce S-a născut dintr-însa. Cruță sufletele
noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!“

570 Nerecunoscător arătându-se și viclean invidios, cumpănește
darul cel vrednic de Dumnezeu, prin care s-a dezlegat datoria păcatelor,
precupețind cumplitul Iuda harul cel iubit de Dumnezeu. Cruță sufletele
noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

Mt. 26, 8-9

574 Ducându-se, le zice mai-marilor celor fără de lege: Ce vreți
să-mi dați, și eu pe Hristos cel căutat Îl voi da în mâinile voastre,
cei ce-L vreți? lepădându-se Iuda de prietenia cu Hristos pentru aur.
Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

Mt. 26, 14-16

575 O, iubire de arginți orbitoare! Neînduplecatule, din a cărei
pricină ai uitat că lumea nu este deopotrivă cu sufletul, după cum
fost-ai învățat, căci din deznădejde, agățându-te, te-ai spânzurat, trădătorule.
Cruță sufletele noastre, Hristoase Dumnezeule, și mântuiește-ne!

Mt. 27, 3-5

CUPRINS

Cuvânt-înainte	VII
----------------------	-----

INTRODUCERE

Preliminarii	XIII
--------------------	------

I. TÂLCUIREA SFÂNTULUI NICODIM AGHIORITUL

LA CANOANELE MELODICE ȘI FERMENTUL ACESTEIA

ÎN EXEGEZA BIZANTINĂ

1. Contextul social și cultural premergător operei nicodimiene	XIV
--	-----

2. Formarea lui Nicodim și rolul său în revigorarea Tradiției	XV
---	----

3. Educație și exegeză în Bizanț	XX
--	----

<i>a. Bazele educației bizantine</i>	XX
--	----

<i>b. Exegeza textelor antice</i>	XXI
---	-----

<i>c. Exegeza biblică în secolele XI-XII</i>	XXII
--	------

<i>d. Exegeza canoanelor bisericești în secolul al XII-lea</i>	XXIII
--	-------

<i>e. Exegeza canoanelor melodice</i>	XXIV
---	------

<i>Teodosie Gramaticul sau tâlcuirea în glose la canoanele iambice</i>	XXVII
--	-------

<i>Mihail Psellós sau parafraza în versuri la canonul din Joia Mare</i>	XXVIII
---	--------

<i>Codex Sinaiticus gr. 754 sau parafraza în proză</i>	
--	--

<i>la canoanele din Săptămâna Mare</i>	XXX
--	-----

<i>Grigorie Pardos sau prima tâlcuire generală a canoanelor melodice</i>	XXX
--	-----

<i>Teodor Prodromos sau tâlcuirea concurrentă la canoanele melodice</i>	XXXIV
---	-------

<i>Eustatie al Tesalonicului sau tâlcuirea filologică</i>	
---	--

<i>la canonul iambic al Cincizecimii</i>	XXXVII
--	--------

<i>Ioan Zonaras sau tâlcuirea la canoanele duminicale din Octoih</i>	XLI
--	-----

<i>Nichifor Calist Xanthopoulos sau tâlcuirea la antifoanele din Octoih</i>	XLIII
---	-------

<i>Marcu Eugenicul și o parafrază târzie la canoanele iambice</i>	XLIV
---	------

<i>Nicodim Aghioritul sau tâlcuirea enciclopedică la canoanele melodice</i>	XLV
---	-----

II. ÎNCEPUTURILE IMNOGRAFIEI CREȘTINE

ȘI CANONUL MELODIC BIZANTIN

Distincția între poezia religioasă și imnografia bisericească	LIV
---	-----

Primele imne ale cultului creștin	LVI
---	-----

Începuturile imnografiei bizantine	LVI
--	-----

CUPRINS

Condacul	LX
Canonul melodic	LXI
Istoricul canonului melodic	LXII
Lipsa cântării a 2-a	LXIV
Structura canonului melodic	LXV
Rânduiala canonului melodic cu stihologia biblică	LXVI
Perioada de înflorire a canonului melodic	LXVI
1) <i>Ioan Damaschin (675-750)</i>	LXVII
2) <i>Cosma Melodul (675-752)</i>	LXIX
3) <i>Iosif Imnograful (816-886)</i>	LXXIII
4) <i>Monahia Casia (805/810-865)</i>	LXXIV
a) <i>Legenda idiomelei din Miercurea Mare</i>	LXXVI
b) <i>Legenda irmoaselor din Sâmbăta Mare și Marcu de Hydruntum (sec. IX-X)</i>	LXXVI
III. PROZODIA ANTICĂ ȘI METRICA	
BISERICESCĂ ÎN IMNOGRAFIA BIZANTINĂ	LXXXIX
1. Metrul antic	LXXXIX
2. Metrul bisericesc	LXXXIII
a. <i>Structura metrică a canoanelor melodice</i>	LXXXIV
b. <i>Măiestria canoanelor iambice</i>	LXXXVII
c. <i>Automela și stihurile prosomice</i>	LXXXVIII
d. <i>Idiomela</i>	LXXXIX
e. <i>Imnul acatist</i>	XC
f. <i>Licențe metriche</i>	XC
g. <i>Ce este un acrostih?</i>	XCI
<i>Acrostihul alfabetic</i>	XCII
<i>Acrostihul onomastic</i>	XCII
<i>Acrostihul în proză</i>	XCII
<i>Acrostihul în trimetri iambici sau hexametri dactilici</i>	XCIII
<i>Acrostihul în distihuri elegiace</i>	XCIII
Bibliografie	XCV
Bibliografia <i>Eortodromionului</i>	CXI
Notă asupra ediției	CXXXIX

EORTODROMION

Scrisoare a Sfântului Nicodim Aghioritul către Grigorie V, Patriarhul Ecumenic	3
Răspunsul Patriarhului la scrisoarea de mai sus	4
Către cititori	7
Precuvântare la Canonul Înălțării Crucii	25
TĂLCUIRE LA CANONUL ÎNĂLȚĂRII CRUCII	28

CUPRINS

Precuvântare la Canonul în proză al Nașterii lui Hristos	127
TÂLCUIRE LA CANONUL ÎN PROZĂ AL NAȘTERII LUI HRISTOS	130
Precuvântare la Canonul iambic al Nașterii lui Hristos	189
TÂLCUIRE LA CANONUL IAMBIC AL NAȘTERII LUI HRISTOS	191
Precuvântare la cele două Canoane ale Teofaniei	235
TÂLCUIRE LA CANONUL ÎN PROZĂ AL TEOFANIEI	237
TÂLCUIRE LA CANONUL IAMBIC AL TEOFANIEI	287
Precuvântare la Canonul Întâmpinării	327
TÂLCUIRE LA CANONUL ÎNTÂMPINĂRII	329
Precuvântare la Canonul Bunevestiri	375
TÂLCUIRE LA CANONUL BUNEVESTIRI	380
Precuvântare la Canonul Stâlpărilor	461
TÂLCUIRE LA CANONUL STÂLPĂRILOR	464
Precuvântare la Canoanele din Săptămâna Mare	515
TÂLCUIRE LA TRICÂNTAREA	
DIN SFÂNTA ȘI MAREA ZI DE LUNI	517
TÂLCUIRE LA DICÂNTAREA	
DIN SFÂNTA ȘI MAREA ZI DE MARȚI	541
TÂLCUIRE LA TRICÂNTAREA	
DIN SFÂNTA ȘI MAREA ZI DE MIERCURI	557